Brueni

FRANCISCI BACONI, BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, OPERUM MORALIUM ET CIVILIUM

Tomus.

Qui continet
- *Historiam Regni Henrici Septimi, Regis Angliæ.*
- *Sermones Fideles, sive Interiora Rerum.*
- *Tractatum de Sapientiâ Veterum.*
- *Dialogum de Bello Sacro.*
- *Et Novam Atlantidem.*

Ab ipso Honoratissimo Auctore, præterquam in paucis, Latinitate donatus.

Curâ & Fide *Guilielmi Rawley*, Sacræ Theologiæ Doctoris, olim Dominationi suæ, nunc Serenissimæ Majestati Regiæ, à Sacris.

In hoc volumine, iterum excusi, includuntur

- *Tractatus de Augmentis Scientiarum.*
- *Historia Ventorum.*
- *Historia Vitæ & Mortis.*

Cum Privilegio.

LONDINI.

Excusum typis *Edwardi Griffini*; Prostant ad Insignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*, apud *Richardum Whitakerum.* 1638.

EXCELLENTISSIMO & FLORENTISSIMO PRINCIPI, CAROLO, PRINCIPI WALLIÆ,

Augustissimi Regis Caroli, Magnæ Britanniæ, &c. Regis, Filio Inclyto.

Excel^me, & Nobil^me, Princeps Juventutis;

Honoratissimus Auctor, *Sancti Albani Vice-Comes*, Romani jam, (in plerisque,) Iuris factus, Celsissimi Nominis Tui Auspiciis, prodire gestit. Artium enim Perfectionem, pro virili, molitur; Quæ Temporibus tandem Tuis, nisi Conjectura fallit, debetur.

A Certè

Certè, si Gloriosissimorum, & Pientissimorum Principum, *Avi*, & *Patris* modò Tui, (Duorum Benignissimorum Syderum,) vestigiis insistas; Mirum quantum Religio, & Artes Humaniores, crescent. Neque verò, Insignius quidquam, Iuventuti Tuæ, cætera Florentissimæ, accidere poterit; Quam ut, qui futurus sis olim, *Vtriusque Tabulæ Custos*; utriusque *Testamenti* Propugnator; Vtriusq; *Gentis*, & *Ecclesiasticæ*, & *Laicæ*, *Supremus Moderator*; Sis interim, utrarumq; Artium, tam *Mercurii*, quam *Martis*, & Fautor, & Mystes. Certârunt, in Nativitate Tuâ, *Cœlum*, & *Terra*; *Cœlum*, conspicuo sydere, interdiu, splendidum; *Terra*, fulgidissimâ omnium veste, utpote *Maio* Mense, amicta: *Anglia*, & *Gallia*; *Anglia*, novam Rosam, *Gallia*, Lilium novum, germinans: *Jacobus*, & *Henricus Quartus*; Incomparabile Par Principum; Et si qui anteà, inter *Reges*, & *Magni*, & *Magi*; *Jacobus*, adeptus Gloriæ suæ successorem, *Henricus*, Æmulum: *Amor*, & *Amor*; *Amor* Charissimi *Patris*, erga Imperii sui Hæredem; *Amor* Lectissimæ *Matris*, erga Dulcissimum uteri sui Pondus: Denique, *Lætitia*, & *votum*; *Lætitia* Populi, propter natum, inter se, post Annos ferè Centum, summæ spei *Principem*; *Votum*, pro Incolumitate Ejusdem. Hoc unum, non deerat, sed accessit; ut *Jedidiah*, sive *Amabilis*

Domino,

Domino, pronunciarere. Cujus quidem, non minimum Specimen erit; Si & diu, ſub Optimo *Patre*, maneas Princeps; Diu etiam, poſt Optimum *Patrem*, Beatitudinis demùm Conſortem, fias ſuperſtes.

Celſitudini veſtræ Excellentiſſimæ,

Cum omni Humilitate, Addictiſſimus,

Et Devotiſſimus

GUIL. RAVVLEY.

Lectori S.

EA quæ Honoratiſsimus Dominus, mihi olim in Mandatis dedit, Lectori ut exponerem, hæc ſunt. Tomus primus Operum ſuorum antè editus eſt; Libri ſcilicet De Augmentis Scientiarum: In quibus etiam Partitiones Scientiarum tradidit, quas in primam Inſtaurationis partem conſtituit. Ordine deinceps ſequi debuerat Novum Organum; Atque inde cætera. Verùm cùm nonnulla in Politicis & Moralibus habuiſſet, neutiquam ſanè digna quæ perirent, viſum fuit Dominationi ſuæ eadem interſerere, & ex illis Tomum aliquem conficere. Tomus iſte, Hiſtoriam Regni Henrici Septimi, Regis Angliæ, complectitur; Quam primò, Linguâ vernaculâ edidit, poſteà autem ab Exteris audiit expeti. Accedunt, quas priùs Delibationes Civiles & Morales inſcripſerat; Quas etiam in Linguas plurimas Modernas tranſlatas eſſe novit; ſed eas poſteà, & Numero, & Pondere, auxit; In tantum, ut veluti Opus Novum videri poſſint; Quas mutato Titulo, Sermones Fideles,

sive Interiora Rerum, *inscribi placuit. Addi etiam voluit,* Tractatum De Sapientiâ Veterum *ante Annos complures Latinè editum, & intra præsidia hujus* Tomi *recipi. Postremò duo* Fragmenta *adjici mandavit;* Dialogum *de* Bello sacro; *&* Novam Atlantidem: Fragmentorum *autem Genera tria esse dixit. Primum eorum, quæ Libris integris amissis, servata sunt; ut* Somnium Scipionis. *Secundum eorum, quæ Auctor ipse, vel Morte præreptus, vel aliis Negotiis distractus, perficere non potuit; ut* Platonis Atlantis. *Tertium eorum, quæ Auctor itidem, ex composito & volens deseruit. Ex quo genere sunt ista duo quæ diximus. Neque tamen ea deseruit Dominatio sua, fastidio Argumenti, sed quod alia multa habuerat, quæ meritò antecedere deberent. Hæc habui, quæ de hoc præsenti* Tomo *monerem. De stilo* Operis *hoc unicum adjiciam; Eum non nimis tersum aut politum invenies; Siquidem* Honoratissimo Auctori *id solùm animo insederat; Res sectari, non verba. Si quis autem vitio mihi vertat,* Opus *hoc, diu ab Exteris expetitum, tam serò tandem prodire; Sciat, Votis meis, ante hoc tempus, in eodem evulgando, commodè satisfieri non potuisse. Vale.*

Contra, aliquoties barbarum plane, & MODERNUM

GUIL. RAWLEY.

HISTORIA
REGNI
Henrici Septimi
REGIS ANGLIAE:

PER

FRANCISCVM BACONVM,
BARONEM DE VERVLAMIO, VICE-COMITEM SANCTI ALBANI.

DICATA
Excellentissimo Principi

Carolo,

NVNC AVTEM SERENISSIMO ET POTENTISSIMO REGI
Magnæ Britanniæ, &c.

LONDINI,
Excusum typis *Edwardi Griffin*; Prostant ad Insignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*, apud *Richardum Whitakerum*. 1638.

Hæc, quæ sermone patrio perplacuit Historia, Latinitate donata, publici juris fiat.

Iohannes Coceus.

ILLUSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO PRINCIPI CAROLO, PRINCIPI WALLIÆ, Duci CORNUBIÆ, Comiti CESTRIAE, &c.

Excellentissime Princeps;

UT in parte recognoscerem Debitum infinitum, quo *Celsitudini* vestræ obstrictus sum, operam dedi, ut Honorem exhiberem, Memoriæ *Regis* illius *Angliæ*, qui ex Progenitoribus *Regis Patris vestri*, & vestri ipsius, fuit postremus: Cui *Regi* utraque *Unio* quodammodò

modò attribui poſsit: Quandoquidem illa *Roſarum* in ipſo conſummata fuit, illa verò *Regnorum* fundata & inchoata. Quinetiàm, Tempora ejus celebrari merentur. Vir enim Prudens fuit, & Rex Egregius: Tempora nihilominùs ſua turbida, & Mutationum & Eventuum rariorum plena. Etenim in *Temporibus* idem uſu-venit, quod in *Viis*: ut alia ſint magis Acclivia & Declivia, alia verò magis Plana & Æquabilia. Quorum alterum Genus *Temporum* Viventibus commodius, alterum Scribentibus gratius. Neutiquàm eum aſſentatione colui, ſed Imaginem ejus ad vivum excepi; quantum fieri potuit, ſtando tam procul, & luce paulò obſcuriore. Verum eſt *Celſitudinem* veſtram, ante oculos habere, Exemplar Incomparabile, *Regis Jacobi Patris veſtri*: Attamen, non abs re vobis fuerit, unum ex Antiquioribus etiàm Exemplaribus intueri. *Deus Opt. Max. Celſitudinem* veſtram conſervet incolumem.

Celſitudinis veſtræ Servus

Humillimus & Devotiſsimus,

Fr. S. Alban.

HISTORIA
REGNI
Henrici Septimi
Regis ANGLIAE.

POstquàm *Richardus* ejus Nominis *Tertius*, de Facto *Rex*, sed Titulo & Regimine *Tyrannus*; atque ita hucusque appellatus & habitus, Ultione divinâ, Exulis Expeditionem fortunante, in prælio apud *Bosworth*, victus fuisset & interfectus; successit ei in Regno, *Comes Richmondiæ*, exinde *Rex* HENRICUS *Septimus* appellatus. *Rex*, statim à Victoriâ, ut qui sub Matre admodùm piâ, & devotâ, educatus fuisset; atque Naturæ suæ ductu, Sacris operandis deditus esset; Canticum *Te Deum* cantari solenniter jussit, toto exercitu præsente, in Loco ipso, ubi pugnatum fuerat. Ipse autem, magno Applausu, & lætis Acclamationibus, Militari quadam Electione, aut Recognitione, *Rex* est salutatus. Interim, Corpus *Richardi*, post multas Injurias & Contumelias, (quæ pro Commemorationibus Funebribus, & Exequiis, plebi, versus Tyrannos, esse consueverunt) obscurè sepultum est. Etsi enim *Rex* ipse, quâ fuit Nobilitate, *Fratribus Monasterii* de *Leicestriâ* mandasset, ut honorificè humaretur, attamen Religiosi ipsi (à Vulgi affectibus haud immunes) hoc facere neglexerunt: Neque tamen propterea ullius Reprehensionem aut Censuram subierunt: Cùm nemo ullum Ignominiæ aut Contumeliæ Genus, in eum Virum injuriosum fuisse existimaret, qui propriis Manibus *Henrici Sexti* (Principis innocentissimi) Carnifex fuisset; Qui necem etiàm Fratris sui *Clarentiæ Ducis* procurasset; Qui *Nepotes* suos, primo Juventutis flore (quorum Alter eo tempore Rex ejus erat Legitimus; Alter quoque in futuro, si aliquid

Fratri humanitùs contigiſſet) occidiſſet; Qui denique gravi infamiâ laboráſſet, quòd *Vxorem* ſuam veneno ſuſtuliſſet; ut ad Inceſtuoſas cum *Nepti* ſuâ Nuptias lectum ſterneret. Quanquam autem Princeps fuiſſet in Militari Virtute probatus, atque Honoris Anglici Aſſertor ſtrenuus, Legiſlator item bonus, in Levamen & Solatium Vulgi; tamen omnium Opinione, longè, Virtutibus & Meritis ejus, præponderabant Parricidia & Scelera; Quin & Opinione Prudentium, ipſæ illæ Virtutes habitæ ſunt potiùs, pro Rebus Affectatis & Fictis, ut Ambitioni ſuæ velificaret, quàm pro Dotibus Naturæ ſuæ aut Judicio inſitis. Itaque notatum eſt, à viris perſpicacioribus (qui Priora Geſta ejus ad Poſteriora trahebant) eum, etiàm tempore Regni Fratris ſui *Edwardi Quarti*, in hoc calidè & ſecretò incubuiſſe, ut Fratris Regimini Invidiam & Odium conflaret; Cùm expectaret, & quaſi divinaret, Regem, propter Luxum & Intemperantiam, diù non victurum, ſed Filios ſuos, tenerâ adhûc ætate, relicturum: Tum verò ſatis noverat, quàm facilis eſſet Aſcenſus, à faſtigio *Protectoris*, & primi Regii ſanguinis Principis, ad ipſam Coronam. Atque ex hoc Ambitionis profundæ Fonte promanáſſe, quòd, tam ſub Tractatum illum Pacis & Fœderis, inter *Edwardum*, & *Ludovicum Vndecimum Galliæ Regem*, icti, & colloquio utriuſque Regis apud *Piqueneam* firmati, quam aliàs, *Richardus* tunc *Gloceſtriæ Dux* Pacem, pro viribus impugnáſſet, & à parte Honoris ſtetiſſet, Exiſtimationem ſuam in Fratris contumeliam attollens, oculos omnium (præſertim Nobilium & militum) à Fratre in ſeipſum convertere cupiens; quaſi Rex, vitâ ſuâ luxurioſâ, & minùs nobili conjugio, Effœminatus factus eſſet, minúſq; Honoris ſenſu, & Reipublicæ curâ, quàm Regem deceret, tangeretur. Quatenùs verò, ad Leges illas Salubres, & Politicas, quæ ejus tempore introductæ erant & ſancitæ, interpretabantur Homines, eas nihil aliud fuiſſe, quàm Tyranni ineſcationes, & Lenocinia, quibus ſe Populo oſtentaret, eorumque benevolentiam captaret; cùm ſibi ipſi conſcius eſſet, quòd planè deeſſet ſibi verum Obedientiæ Subditorum Vinculum; Jus ſcilicet ad Regnum, Legitimum. At *Henrico*, in Introitu in Regnum ſuum, & in ipſo Momento, quo Corona ad ipſum delata eſt, occurrit res perplexa prorsùs & nodoſa, nec facilè ſolubilis; quæq; poſſet Regem vel prudentiſſimum, præſertim in Regni ſui Novitate, perturbare, & in diverſas partes trahere; Atque eò magis, quod erat hujuſmodi Res, quæ moram & Deliberationem non pateretur, verùm neceſſe foret, de eâ, ſimul & deliberare, & ſtatuere. Evenit, ut in ejus Perſonâ, tres Tituli diverſi, quibus Regnum ſibi vendicare poſſet, concurrerent. Primus erat Titulus *Reginæ* ſuæ *Elizabethæ*; Cui etiam acceſſerat Pactum illud, quo ſe Proceribus, quorum auxiliis Regnum adeptus eſt, obſtrinxerat, de Nuptiis cum illâ contrahendis; Quod illum in jure ejus regnaturum, haud obſcurè ſubinnuebat. Secundus, vetus ille, & tam Jure quàm Armis diſceptatus Titulus, inter *Familias Lancaſtriæ* & *Eboraci*; Quarum alteri, *Lancaſtriæ* ſcilicet, ipſe ſe pro Hærede gerebat. Poſtremus erat Titulus *Gladii* & *Armorum*, quod Victoriâ ſibi aditum feciſſet, & quod *Rex*, qui in poſſeſſione Regni fuit, in pugnâ fuiſſet occiſus. Horum Titulorum Primus, maximè erat favorabilis, quique animos Subditorum ſibi potiſſimùm

conciliare posset; qui per spatium viginti duorum Annorum, quibus *Edwardus Quartus* regnârat, opinionem penitùs imbiberant, de Jure *Rosæ Albæ* sive *Familiæ Eboracensis*; atque in eam Stirpem, propter benignum & gratiosum ejusdem *Edwardi*, præcipuè posterioribus vitæ suæ Annis, Regimen, propendebant. Attamen obversabatur ei ante oculos cogitatio illa, quod si huic Titulo inniteretur, precariò ferè Rex futurus fuisset, atque Matrimoniali potiùs Jure, quàm verè Regio imperaturus; Jure Regni in Personâ *Reginæ* suæ permanente; quæ si decessisset, vel Prole relictâ, vel sine Liberis, necesse illi fuisset Regno cedere, & in Fortunam privatam redigi. Et licet magna Spes subesset, quod Comitiorum suffragiis, Regnum, in Personâ suâ, durante Vitâ suâ, continuare, & stabilire posset: Attamen reputabat secum Rex prudentissimus, haud parùm interesse, si quis Actorum Civilium Auctoritate, in Regnum ascitus esset, & si quis Regnum Jure naturali, & Jure Sanguinis, obtineret. Neque defuerunt, eo tempore, Rumores & Susurri secreti (qui posteà vires nacti sunt validas, & magnas Perturbationes pepererunt) quod scilicet, duo illi *Edwardi Quarti* Filii, (aut saltèm ex illis Alter) qui in Turri Londinensi dicebantur esse sublati, reverà Mortui non essent, sed clanculùm è Custodiâ emissi, & adhùc viverent. Quod si verum fuisset, actum esset de Titulo *Vxoris* suæ *Elizabethæ*. Ex alterâ parte, si Juri proprio, & in Personâ suâ inhærenti, tanquàm *Hærede Familiæ Lancastrensis*, insisteret, satis sciebat, Titulum illum, à Comitiis Parlamentariis, jampridèm damnatum fuisse, & totius Populi præjudicio exclusum; Quodque hæc Res ad Exhæredationem *Familiæ Eboracensis*, tunc pro indubitatis Regni Hæredibus habitæ, manifestò tendebat: Animoq; providebat fore, ut si nullos ex *Elizabetha* Liberos progigneret, in quibus Jura utriusque *Familiæ* coalescerent, tunc veteres illæ Discordiarum & Bellorum intestinorum Flammæ, & Incendia, iterùm redire, & redivivæ factæ, per omnia grassari possent. Quatenùs verò ad Jus *Victoriæ* & *Armorum*; quamvis *Gulielmus Stanleius*, post Militum à prælio Acclamationes, *Coronam* (non Imperialem illam, sed quam Ornamenti & Ominis caussâ, *Richardus* secum in Bellum attulerat,) tunc fortè inter Spolia repertam, Capiti HENRICI imposuisset, ac si Jure Belli Regno potitus esset; haud tamen oblitus erat, quibus Pactis & Legibus ad Imperium vocatus esset; Quodque si Jure Armorum regnare se prædicâsset, non minùs suæ Factionis Homines, quàm alios omnes, in magnos metus conjecturus fuisset; Vtpote quod ei potestatem fecisset, Leges, pro libitu suo, abrogandi, & de Fortunis ac Opibus omnium statuendi, & cæterarum Rerum quæ absoluti sunt Imperii; Quæ Res tam asperæ & odiosæ visæ sunt, ipsi *Gulielmo Normanno*, *Angliæ Regi*, (quem vulgò vocant *Conquestorem*) ut licet Victoris Jura reipsâ exerceret, ad *Normannos* scilicet suos remunerandos, verbo tamen abstinuerit; Neque hoc jure se regnum tenere unquàm professus sit, sed illud titulari quodam Prætextu velaverit, in Testamento, & Designatione *Edwardi Confessoris* fundato.

Verùm *Rex*, pro Animi sui Magnitudine, Aleam statim jecit; Et incommodis se ex omni parte prodentibus, rectè appensis; & sa-

tis gnarus, Interregnum aut Tituli ſuſpenſionem, Leges Regni non permittere; Sive Amori erga Familiam ſuam reliqua poſthabens; Sive Titulum illum præoptans, qui ſeſe ſiſteret maximè liberum, & independentem; Quin & Naturâ, atque Animi Conſtitutione, minimè in longum proſpicere ſolitus, ſed veluti Fortunam, ut apud ſe per Diem mereretur, conducere; Titulo *Lancaſtriæ* tanquàm Principali niti decrevit: Reliquis autem duobus, (videlicet *Nuptiarum*, & *Armorum*) pro Adminiculis tantummodò uti; Priore, ad ſecretam Invidiam leniendam; Poſteriore, ad Murmura & Contradictiones apertas compeſcendas: Minimè oblitus, ipſum illum Titulum *Lancaſtriæ*, per tres continuas Regum Succeſſiones valuiſſe, atque planè perpetuari potuiſſe, niſi per Judicii Debilitatem, in Principe poſtremò regnante, defeciſſet. Unde ipſo Prælii Die, qui fuit *Augusti* viceſimus ſecundus, ſuo nomine, nullâ factâ Uxoris mentione, Regnum aſſumpſit. In quo conſilio, ad extremum uſq; perſtitit, quod multarum ei Seditionum & Turbarum telam quandam texuit.

Rex harum Cogitationum plenus, ante ſuum à *Leiceſtriâ* Diſceſſum, *Robertum Willoughbeium* Equitem Auratũ, ad Caſtrum de *Sherry Hutton*, in Comitatu *Eboracenſi*, miſit, ubi in ſalvâ cuſtodiâ, juſſu *Richardi*, detinebantur, tam Domina *Elizabetha Regis Edwardi* Filia, ad nuptias Henrici deſtinata, quam *Edwardus Plantagenista*, Filius & Hæres *Georgii* nupèr *Clarentiæ Ducis*. *Edwardus* iſte, traditus fuit à Caſtri Præfecto, per Mandatum *Regis* expreſſum, in Manus *Roberti Willoughbeii*; Et per eum, magnâ curâ & diligentiâ, Turri Londinenſi incluſus, ubi in arctâ cuſtodiâ ſervatus eſt. Quod Factum *Regis* (Imperio mero, & Politicis Rationibus tantummodò ſubnixum) non ex eo proveniebat, quod Rex alicujus momenti putârat eſſe Fabulam illam, quam *Doctor Shawus*, ad *Crucem D. Pauli*, in Concione publicavit, de Natalibus Illegitimis Liberorum *Regis Edwardi*; in quo caſu *Edwardus* iſte proximus fuiſſet Regni Hæres, (illa enim Fabula jampridem exploſa fuit) ſed quod in Animo fixum & conſtitutum apud ſe haberet, Perſonas quaſcunque eminentiores, ex Lineâ Eboracenſi oriundas, deprimere. In quo inſtituto, Rex perpetuò, ſive ex Affectûs ſui pertinaciâ, ſive ex Judicii imbecillitate, potiùs ſe Partibus addictum præbuit, quàm Regii Decori memorem.

Quatenùs autem ad Sponſam ſuam *Elizabetham*, Literas ad eam miſit, ut quamprimùm *Londinum* ſe conferret, ibique cum Reginâ viduâ, Matre ſuâ, maneret. Quod paulò poſt illa præſtitit, multis ex Proceribus & Fœminis Nobilioribus, comitata. Intereà *Rex* itineribus exiguis *Londinum* verſus contendit, Populi Plauſibus & Acclamationibus eum ubique deducentibus, quæ proculdubiò fuerunt ſinceræ, & minimè ſimulatæ; Quod in eo cernere erat, quia tantâ Alacritate, & Impetu fundebantur. Recipiebant enim eum, veluti Principem cœlitùs demiſſum, qui inveteratis, inter duas illas *Familias*, Diſcordiis finem imponeret; Quæ, licet temporibus *Henrici Quarti*, *Henrici Quinti*, & aliquibus Annis *Henrici Sexti*, ex unâ parte, & *Edwardi Quarti* ex alterâ, Lucidis Intervallis, & Felicibus Ceſſationibus, gaviſæ eſſent; nihilominùs perpetuò, veluti Nubes procelloſæ, Regno imminebant, novos Motus & Calamitates minantes. Et ſicut

ex *Victoria* ejus, flexa sunt Hominum Genua, ita ex *Nuptiis Elizabethæ* destinatis,etiàm & Corda.

Ipse interim,pro summâ suâ prudentiâ,(Affectuum & metuum populi non ignarus) ut Opinionem & Terrorem de Regno debellato dissiparet,præceperat, ut Profectio sua nihil Profectionis Militaris simile haberet, sed potiùs Itineris pacifici, quali Reges, Animi causâ Provincias suas peragrantes,uti solent.

Civitatem *Londini* Die Saturni ingressus est, sicut & in Die Saturni Victoriam obtinuerat: Quem Diem Septimanæ, primùm ex Observatione Eventuum, dein ex Memoriâ & Opinione, præ cæteris, tanquàm sibi faustum & prosperum, subinde delegit.

Major Londinensis, Comitatus Fraternitatibus Civitatis, solenni pompâ,apud *Shore-ditch*,eum recepit; Ex quo loco,magnâ Procerum & Virorum primariorum catervâ stipatus,Urbem ingressus est: Ipse, non Equo, aut apertâ aliquâ Sellâ, aut Throno, sed Curru clauso vectus est; utpote qui Regni universi quondàm Hostis publicatus, & Proscriptus, satius sibi duxit, Majestatem suam tueri, & Reverentiam sui Populo incutere, quàm Favorem ejus ullatenùs aucupari.

Primum omnium Templum *D. Pauli* adiit; ubi minimè volens, populum citiùs, quàm oportebat, oblivisci, ipsum Prælio Regnum adeptum, Vexillum suum in Templo obtulit, & reposuit, precibusq; pro more solennibus interfuit, Hymnumq; *Te Deum*, iterùm cantari fecit: Deinde, ad Palatium Episcopi Londinensis,ubi Hospitium ei paratum erat, se contulit, atq; illic per aliquot dies mansit.

Dum ibi moraretur,Sanctius Concilium suum,adhibitis etiam aliis magnæ Dignitatis Viris, convocavit, in quorum præsentiâ Pactum suum, de ineundo cum *Elizabetha* Matrimonio, renovavit. Quod ut faceret,illud eum maximè impulit,quia sub discessum suum è *Britannia*, spem nonnullam summo cum artificio injecerat, (proùt tunc Res suæ postulabant)se,si inRegnoAngliæ obtinendo sibi Res feliciter cederent,*Annam Ducatus Britanniæ* Hæredem,(quæ paulò post*Carolo Octavo Franciæ* nupsit)in Uxorem ducturum.Itaque suspicio nonnulla oborta est, eum minùs sincerè aut minùs constantèr se gerere, in Tractatu Matrimonii cum *Elizabetha*, omnium votis vehementèr expetiti: Quæ etiàm Fama, licet Sermonibus tantùm Hominum jactata, miseram *Elizabetham* miris modis afflixerat. Verùm ille, optimâ fide agebat; Quin & hoc ab omnibus credi expetebat(ut hoc modo,Invidiam & Contradictiones, ad ea quæ animo volvebat,faciliùs restingueret) cùm tamen apud se secretò statuisset,ad Consummationē Matrimonii non procedere,donec solennis suaInauguratio,&Comitia Parliamentaria,celebrata essent. Quorū primum eò spectabat,ne Coronatio Sui ipsius,& Reginæ conjunctim(ut par erat)facta, speciem aliquam Participationis inJureRegni,præ se ferret;Alterum,ne inJure Coronæ stabiliendo,in personâ suâ,(id quod ComitiorumAuctoritate se consecuturum confidebat)votaOrdinum ullatenùs in *Elizabetham* reflecterent.

Circa hoc tempus, in *Autumno*, versus Finem *Septembris*, grassari cœpit,tum in ipsâ urbe Londini, tum in aliis Regni Partibus,Morbus quidam Epidemicus, tunc temporis novus; Cui,ex naturâ & Symptomatibus ejus, Febris Sudorificæ nomen indiderunt. Morbus iste,

 breves

breves sortitus est Periodos, tam in Morbi ipsius Crisi, quam in Tempore Durationis ipsius: Quippe, qui eodem correpti erant, si intra spacium viginti quatuor Horarum non morerentur, securi ferè & sine metu erant. At quoad spatium temporis, per quod Malitia Morbi duravit, incœpit quidem circa vicesimum primum *Septembris* diem, cessavit autem sub finem *Octobris* sequentis: Adeò ut Festum Regiæ Coronationis, quod celebratum est ultimo *Octobris*, neutiquàm procrastinaverit aut impediverit; Neque itidèm Comitia Parliamentaria, quæ intra septem à Coronatione dies successerunt. Fuit iste Morbus, Febris pestilentis genus quoddam; Neque tamen (ut videtur) in Venis aut Humoribus sedem occupans, cùm non Carbunculi, non Pustulæ, non purpureæ aut lividæ Maculæ sequerentur, (Massâ scilicet Corporis intactâ;) Tantùm Malignus quidam Vapor, & Aura, ad Cor advolavit, Spiritusque Vitales petebat & occupabat; unde Natura excitabatur ad eundem per Sudores emittendum & exhalandum. Patuit autem per Experientiam, quod Morbus iste, Naturæ potiùs insidiatrix erat, eamque imparatam opprimebat, quàm adversus Remedia obstinatus, si in tempore subventum foret. Etenim si Ægrotus, in æquabili temperamento, quoad Vestes, & Focum, detentus esset, tepidumque bibisset, & Cordialia etiàm temperata sumpsisset, unde Naturæ ipsius Opus, nec Calore irritaretur, nec Frigore repelleretur, plerunque Sanitas sequebatur. Verùm innumeri Homines ex eo subitò occubuerunt, antequàm Curationis Modus, & Regimen Ægroti, innotesceret. Opinio erat, Morbum istum, neutiquàm ex Epidemicis illis, qui simul contagiosi sunt, & de Corpore in Corpus fluunt, fuisse; Sed à Malignitate quadam, in ipso Aere, ex Prædispositione Tempestatum, & Mutationibus Cœli crebris, & insalubribus, impressâ, manasse: Atque brevis ejus Mora hoc ipsum indicabat.

In Vigiliâ Sanctorum *Simonis* & *Judæ*, pransus est *Rex*, apud Ædes *Thomæ Bourchieri*, *Archiepiscopi Cantuariæ*, & *Cardinalis*; Et à *Lambitha*, per Prata profectus est, (Pontem transiens,) ad *Turrim Londinensem*; Ubi die sequenti duodecim Equites Vexillarios (quos vocant *Banarettos*) creavit. At Creationes Nobilium parcâ manu dispensavit: Etenim, licet Prælium nuper commissum fuisset, & Coronationis Celebritas propè instaret, tres tantùm evexit. *Jaspar Comes Pembrochiæ*, *Regis* Avunculus, promotus est in *Ducem Bedfordiæ*, *Thomas Baro Stanleius*, *Regis* Socer, factus est *Comes Derbiæ*: *Edwardus* autem *Courtneius*, *Devoniæ*. Quamvis *Rex* etiàm tunc apud se statuisset, tempore Comitiorum, in plures Nobilitatis Gradum conferre; Ita rem distribuens, ut civilitèr admodùm & decorè, hujusmodi Magnificentiis, partìm Festum Coronationis suæ, partìm Conventum Comitiorum, ornaret.

Sequuta post biduum Coronatio ipsa, tricesimo die *Octobris*, *Anno Salutis* 1485. Quo tempore, sedit *Innocentius Octavus Papa Romanus*; *Fredericus Tertius Imperator Alemanniæ* fuit; *Maximilianus* autem Filius ejus nupèr electus in *Regem Romanorum*; *Carolus Octavus* in *Galliis* regnavit; *Ferdinandus* & *Isabella Hispaniis* imperârunt; *Jacobus Tertius Scotiæ* Regnum tenuit; Inter quos omnes Principes, & Regem, Pax & Amicitia, eo tempore, intercessit. Quo insupèr die (quasi Corona

Capiti

Capiti impoſita, etiam Formidines Animo inſtillaſſet) inſtituit, ad majorem Securitatem, *Cohortem quinquaginta Sagittariorum*, ſub Præfecti Regimine, qui corpus ejus ſtiparent; per Nomen *Satellitii Inferioris*. Veruntamen, ut hoc ſe feciſſe putaretur, potiùs Majeſtatis ſuæ augendæ gratiâ, atque imitatione Moris illius, quem in Partibus tranſmarinis obſervaverat, quam metu, quaſi rebus ſuis diffideret, ordinavit hoc pro Inſtituto non temporaneo, ſed quod etiam apud Succeſſores ſuos retineretur.

Septimo *Novembris*, *Rex* Comitia Regni ſui inchoavit, quæ immediatè poſt Adventum ſuum Londinum ſummoneri fecit. Conſilia ejus & Fines, in Comitiis tam properè convocandis, fuerunt præcipuè tres. Primus, ut Regnum in Perſonâ ſuâ, Suffragiis Ordinum, ſtabiliretur. Secundus, ut Condemnationes & Proſcriptiones eorum, qui à partibus ſuis ſteterant (quæ fuerunt plurimæ) reſcinderentur; & facta quæcunque Hoſtilia, quæ ab illis, in cauſâ ejus, fuerunt perpetrata, à pœnâ eximerentur, plenaq; iis venia fieret: Atq; ex alterâ parte, ut præcipui ex Hoſtibus ſuis, & potentiſſimi, judicio Ordinum damnarentur. Tertius, ut inferioris Conditionis Homines, qui *Richardo* adhæſerant, (ne fortè novis Motibus materiam præberet) Remiſſionem generalem, qualis in fine Comitiorum à Rege emanare ſolet, conſequerentur: Haud immemor, quantum *Regi* periculi immineat à Subditis ſuis, cùm maxima pars eorum ſibi conſcia ſit, periculum ſibi imminere à *Rege*. Accedebat & alia cauſſa Comitiorum non parua. Nimirùm quod ipſe, tanquàm Princeps Prudens & Moderatus, ſecum reputabat, rebus ſuis convenire, ut morâ omiſsâ, manifeſtum Populo ſuo fieret, ſibi in animo eſſe, ex normâ Legum ſuarum regnare, licet in ore Gladii ingreſſus eſſet. Nec minùs, ut aſſuefaceret Subditos, pro *Rege* eum venerari & recognoſcere, quem modò pro Hoſte & Exule ducebant. Quod ad ſtabilimentum Coronæ, præterquàm quod illud mordicùs tenebat, ne Sponſæ ſuæ ulla prorsùs fieret mentio (imò nec quod minimum erat permittens, *Vt Liberi ex eâ ſuſcepti primi ante omnes ſuccederent*) aliàs magnâ prudentiâ & moderatione, rem tractavit. Neq; enim illud urgebat, ut per viam Declarationis, aut Recognitionis Juris ſui, Statutum perſcriberetur: Sicut ex alterâ parte, ut tanquàm Lex nova ſancitetur, minimè volebat; Sed potiùs mediâ viâ inſtitit, ſimplicis ſcilicet ſtabilimenti, idque verbis tectis & utrinq; nutantibus; His ſcilicet, *ut Hæreditas Coronæ reſideret, remaneret, & continuaretur in Rege, &c.* Quæ verba, in utrumq; ſenſum trahi poterant: Illud commune habentia, ut ſcilicet Corona in eo ſtabiliretur; Sed, utrùm hoc ex Jure præexiſtente, (quod in dubium vocabatur) an quod de Facto, in poſſeſſione Coronæ erat, (quod nemo negabat) in medio relinquebatur, ut utramlibet Interpretationem reciperet. Quinetiàm in Propaginis, quæ ad Succeſſionem admittebatur, limitatione, eam non ultra perſonam ſuam, & Hæredes ex Corpore ſuo, extendi volebat; omiſsâ Hæredum Generalium mentione, ſed illud Legis Deciſioni, qualis ex verbis antedictis elici poterat, ſubjiciebat. Ita ut Stabilimentum iſtud, potiùs gratiam perſonalem ſibi, & Liberis ſuis factam, quam *Familiæ Eboracenſium* Exhæredationem totalem, ſaperet. Atque tali temperamento

mento Lex condita & sancita est: Quam legem *Bullâ Papali*, proximo Anno, muniri procuravit; Mentione nihilominùs factâ per viam *Recitationis*, Reliquorum titulorum, tam *Sanguinis*, quam *Victoriæ*. Ita ut jam Tripex ille *Titulus* suus factus esset Quintuplex; Additâ scilicet tribus illis, quibus initio nitebatur, Auctoritate *Papali*, & *Parlamentaria*.

In iisdem quoque Comitiis, Rex, in rescindendis eorum, qui à partibus ejus steterant, Convictionibus, iisdemque ab omnibus Criminibus, & pœnis, propter ea quæ in suâ causâ commiserant, eximendis, quod voluit, obtinuit: Sancitaque sunt Statuta in eam sententiam. Cùm verò Statutum illud esset sub Incude, intervenit Quæstio Juris satis subtilis. Dubitatum est enim, utrum Suffragia Complurium, in inferiori Consessu tunc existentium, valida essent & legitima, eò quod, Proditionis, tempore *Richardi*, damnati fuissent; Unde incapaces, & inhabiles redditi essent, in summo gradu. Incongruum enim quiddam videbatur, ut illi Leges conderent, qui ipsi Ex-leges essent. Sic autem se res habuit; Plurimi ex iis, qui temporibus *Richardi*, in *Regis* HENRICI partes, maximè inclinârant, pro Equitibus & Burgensibus Parlamenti, electi & delegati fuerunt: sive hoc Rex secretò procuraverit, sive ex mero Populi Affectu processerit; Quorum plerique, temporibus *Richardi*, damnati fuerant, & proscripti. *Rex* Quæstione istâ nonnihil commotus est. Etsi enim gravi & specioso prætextui inniteretur, *Regis* tamen partes haud obscurè perstringebat. Sed prudenti admodùm consilio se reprimens, Quæstioni illi satis æquum se præbuit, quasi nihil aliud esset, quam Controversia quædam de Apicibus Juris. Ideóq; Judices de eâ consulebant, qui in eum finem in *Scaccharii Camera* (ubi haberi solet Judicum Concilium) convenerunt. Illi autem, re maturiùs deliberatâ, gravem & sobriam Sententiam tulerunt, ex Legum Normâ, & Æquitate Naturali temperatam: Pronunciârunt enim, ut Equites & Burgenses illi damnati & proscripti, à Conventu Parlamentario abstinerent, donec perlata esset Lex, de Convictionibus eorum revocandis.

Eodem quoq; tempore, mota fortè erat Quæstio, inter Judices (dum de priore Quæstione consultarent) quid fieri deberet circa *Regem* ipsum, qui, ut cæteri, condemnationem subierat. Sed fuit unanimi Judicum consensu conclusum & firmatum; *Coronam ipsam omnes Sanguinis Oppilationes, quæ Descensum Coronæ ullatenus impediunt, deobstruere*. Itaque à quo tempore *Rex* Coronam assumpserat; Fontem Sanguinis fuisse expurgatum; Omnesque Sanguinis Corruptiones & Impuritates sublatas, ut *Regi* operâ Parlamentariâ non fuisset opus. Veruntamen, Honoris causâ, ab *Ordinibus* Regni tunc mandatum est, ut quæcunque Archiva, & Memoriæ, Condemnationis *Regis*, aliquam facerent mentionem, obliterarentur, cancellarentur, & penitùs abolerentur.

Ex parte autem Hostium *Regis*, Parlamento condemnati sunt, nuper *Dux Glocestriæ*, *Richardum Tertium* se appellans; *Dux Norfolciæ*; *Comes Surriæ*; *Vicecomes Lovellus*; *Baro Ferrerius*; *Baro Zouchus*; *Richardus Ratcliffus*; *Gulielmus Catesbeius*; Et alii complures eminentioris

tioris Conditionis Homines. In quibus Statutis Condemnatoriis, complures insertæ sunt Clausulæ, justæ admodùm & temperatæ Reservationis, & Limitationis, liquidò indicantes & præmonstrantes, qualis esset prudentia *Regis*, qualis temperantia & Moderatio ejus; quæ spem etiàm in futurum facere poterant, Imperii Æquabilis & Mansueti. Quatenùs verò ad Condonationem generalem, quâ cæteris, qui contra *Regem* Arma tulerant, indulgere in animo habebat, *Rex* secundis usus Cogitationibus, minùs convenire putabat, ut à Parlamentariâ Auctoritate promanaret: Sed potiùs, ut cùm esset Res gratiosa & honorifica, integram Beneficii gratiam in seipsum transferret: Usus tantùm opportunitate consessûs Parlamenti, quo meliùs in Venas universi Regni, Fama rei spargeretur. Itaque durante adhùc Parlamento, *Edictum Regium* promulgavit; Veniam præteritorum, & Restitutionem Fortunarum, impertiendo iis, qui contra eum Arma tulerant, aut Hostilia machinati erant, modò, intra Diem præfixum, Misericordiæ suæ se submitterent, & Juramentum Fidelitatis susciperent. Unde multi ex *Asylis* emigrârunt; Plures autem ex Metu, non minùs nocentes, quam ii, qui intra septa *Asylorum* se receperant.

Quod verò ad *Pecunias* attinet, judicavit *Rex* tempestivum non esse, & minùs convenire, ut ab Ordinibus, his Comitiis, aliquas postularet; Tam quia in Rebus tanti momenti, Subditi ejus sibi gratificati erant; Quam etiàm, quod eos remunerare nequiverat Remissione generali, (qualis in Parlamentis concedi solet) quia hanc Munificentiam sibi præripuerat similis Remissio, quæ sub Coronationem ejus, paulò antè, de more exiit: Maximè autem, quia ante oculos omnium obversabatur, quantas Forisfacturas & Confiscationes tunc temporis obtinuerat, quæ thesauris suis replendis sufficerent: Unde Casualia illa Coronæ, meritò possent Contributionibus Subditorum parcere, tempore præsertìm, quo pacem cum omnibus Principibus Vicinis coleret. Paucæ admodùm Leges, in iis Comitiis latæ sunt, quasi pro Formâ tantùm: Inter quas, una fuit, ut Exteri, licet Civitate donati, nihilominùs Vectigalia, qualia imponi solent meris Exteris, solverent: Altera, ut Mulctæ Mercatorum *Italorum*, propter Pecunias, quæ proveniebant ex Mercibus suis Venundatis, in Nativas Regni Merces non impensas, *Fisco Regio* applicarentur. Utraque Lex ad Pecunias corrogandas spectabat; Cujus rei, jam à principio Regni sui, Rex immemor non erat, atque ad finem Regni feliciùs ei cessisset, si Providentia ista matutina (quæ ab Indigentiâ omni, propter quam necesse haberet Subditos suos gravare, eum muniebat) potuisset unà Ingenium ejus, in hâc parte, frænare & temperare. Durante tempore Comitiorum, addidit & alias Creationes Nobilium, ut suprà innuimus. *Baro Chandos* de *Britanniâ* factus est *Comes Bathoniæ*. *Ægidius Daubeneius* Eques Auratus factus est *Baro Daubeneius*, & *Robertus Willoughbeius*, Eques itidem Auratus, *Baro Brookus*.

Prætereà *Rex*, summâ cum Magnanimitate & Munificentiâ, (quæ Virtutes adhùc per vices in eo valebant) *Edwardum Staffordum*, (Filium Primogenitum *Henrici Ducis Buckingamiæ*, tempore *Richardi* condemnati)

demnati) restituit, non solùm Honoribus & Dignitatibus Paternis, verùm etiam Fortunis & Possessionibus, quæ amplissimæ fuerunt. Ad quam Rem, summæ certè Liberalitatis & decoris, inter cætera eum movit, grati & generosi Animi sensus quidam, quod præfatus *Dux* is fuisset, qui primum Lapidem contra tyrannidem *Richardi* moverat; Et reverà, pontem *Regi* ad Regnum, super Ruinas proprias straverat. Atque his peractis Comitia Parlamentaria soluta sunt.

Solutis Comitiis, *Rex* confestim pecunias misit, ad *Marchionem Dorcestriæ*, & *Iohannem Bourchierum* Equitem Auratum, redimendos; quos pignorum loco *Parisiis* reliquerat, pro pecuniis quas mutuò sumpserat, cùm Expeditionem in *Angliam* susceperat. Atque hac occasione arreptâ, Literas misit ad *Majorem*, & *Cives Londinenses*, per manus *Domini Thesaurarii*, & *Magistri Braii* (quem Consiliarii loco habuit) quibus petebat, ut ab iis mutuaretur Summam quatuor mille Librarum, Cujus Summæ, post varios sermones utrinque habitos, Dimidium tantùm impetrare potuit. Quod tamen eorum Responsum, *Rex* in bonam partem accepit; ut facere solent, qui Pecunias mutuantur, ante-quàm eos premat Necessitas. Sub hoc tempus, *Rex* in Concilium suum Sanctius ascivit, *Iohannem Mortonum*, & *Richardum Foxum*, alterum *Eliensem*, alterum *Exoniensem Episcopum*; Homines exsomnes, & multi silentii, quique unà cum eo, excubias quasdam agebant, in alios omnes. Uterque Negotiis suis admotus fuerat, antequàm ad Regnum ascendisset, & Fortunæ illius adversæ participes. *Mortonum* istum, paulò post diem suum obeunte *Bourchiero*, ad *Episcopatum Cantuariensem* evexit. *Foxum* autem *Custodem Privati sui Sigilli* constituit; Et posteà, gradatim eum transtulit, à Sede *Exoniensi* ad *Bathoniensem*; dein ad *Dunelmensem*, & postremò ad *Wintoniensem*. Etsi enim *Rex*, ad Negotia sua tractanda, consueverat *Episcoporum* operâ uti; quia cùm magnis Reditibus gauderent, Præmia sua secum portabant; attamen per Gradus hoc facere amabat, ut *Primitias Episcopatuum* sibi accumularet, quæ per hanc Graduum Seriem multiplicabantur. Licet enim tunc temporis *Reditus* ille ex *Primitiis*, *Reditibus Regiis* non fuisset annexus, sed *Tributo Papali* cesserat; Attamen, ipse ita cum *Collectoribus Papæ* se gerere solebat, ut haud parvum inde Commodum sibi redundaret.

Verùm tandem aliquandò, Decimo Octavo die *Ianuarii*, secutæ sunt Nuptiæ, tàm diù expectatæ & expetitæ, inter *Regem*, & *Dominam Elizabetham* ei anteà desponsatam. Qui quidem *Dies Nuptiarum*, majori Populi favore, & Lætitiâ celebratus est, quàm fuerant, aut *Regis* in Civitatem Ingressus, aut ejusdem Coronatio: Quod *Rex* notavit potiùs quàm probavit. Verissimum enim est, quod per totam deinceps vitam suam, quamdiù *Regina* in vivis esset (nam illa prior diem suum obiit) haud-quaquàm se pro Marito nimis indulgente gessit; Licet illa formâ amabilis, obsequio facilis, & Puerperiis insignis fuisset. Verùm pertinax illa sua, à *Familia Eboracensi*, Animi Abalienatio, tantum apud eum poterat, ut locum reperiret, non solùm in Bellis suis, & Consiliis, verùm etiam in Cubili & Thoro.

Jam autem *Rex* fiduciæ plenus, ut Princeps qui Prælio Victor fuisset; Neq; à Comitiis suis ullam omninò repulsam tulisset; Quemq; adhuc Acclamationes & Plausus Populi recentes circumstrepebant; Imperium suum in futurum, nihil aliud nisi Ludum fore, & Regni tantummodò Fruitionem sine molestiis, pro certo sibi persuaserat. Nihilominùs, ut Princeps Cautus & Vigilans, constitutum apud se habebat, nihil omittere eorum, quæ ad Præsidium & Securitatem suam pertinerent: Cum eâ tamen opinione, quod in posterum, Administrationem Regni sui potiùs cum Voluptate & Alacritate, quàm Labore & Anxietate, exercere posset. Itaque Indiciis certis edoctus, *Partes* Regni sui *Septentrionales*, non tantùm affectu in *Familiam Eboracensem* propensas esse, sed etiam Memoriæ ipsius *Richardi* Regis devotissimas, cogitabat Æstatem proximam meliùs insumi non posse, quàm si Provincias illas ipse perlustraret, Præsentiâque suâ, & Majestate simul ac Comitate, Populi illarum *Partium* Animos sanaret. Verùm *Rex* in Fortunæ suæ Supputatione & Calculis, judicio suo magnoperè falsus est, quæ per multos annos continuos, variis fluctibus & tempestatibus, agitata est & quassata. Quamprimùm enim *Lincolniam* venit (ubi *Festum Paschatis* celebravit) certior factus est, *Baronem Lovellum*, *Humphredum* & *Thomam Staffordos* (qui anteà, apud *Colcestriam*, Asyli privilegio se muniverant) ex Asylo erepsisse; sed quem locum petiissent, neminem scire. Quem Nuncium *Rex* aspernatus est, & *Eboracum* usq; iter perrexit. *Eboraci* cum esset, recentior & certior accurrit Nuncius, *Baronem Lovellum*, cùm Copiis magnis, propè abesse. *Staffordos* autem in *Comitatu Wigorniensi* Arma cepisse, & ad Urbem *Wigorniæ* propè accessisse, eamque oppugnare in animo habere. *Rex*, utpote Princeps magni & profundi Judicii, non multum his Nunciis commotus est: Putabat enim, illas Copias, Prælii apud *Bosworthum* reliquias quasdam esse, neque ad Caussam *Familiæ Eboracensis* quicquam pertinere. Magis autem sollicitum eum habuit Copiarum Delectus, quibus resisteret Rebellibus, quàm ipsorum Rebellium Debellatio; Cum in medio Populi sibi suspecti veluti obsessus esset. Sed cum Res moram non pateretur, magnâ celeritate Copias coegit (quæ contra *Lovellum* mitterentur) ad tria Millia, malè armatas, sed benè animatas (Paucis eorum ex ipsius Aulâ & Comitatu delectis, Reliquis verò ex Colonis & Famulis illorum, quos sibi fidos expertus est) sub ductu *Bedfordiæ Ducis*; Et pro more suo, quo veniam & gratiam, potius ante Pugnam quàm post, impertire solebat, eidem *Duci* potestatem dedit, Condonationem præteritorum promulgandi, iis qui statìm Arma deponerent, & se dederent: Quod *Dux*, quamprimum ad Castra *Lovelli* appropinquâsset, præstitit. Nec *Regem* fefellit expectatio sua; Heraldi enim pro Tormentis Bellicis erant. Siquidem *Baro Lovellus*, hac Re perculsus, & Militibus suis diffisus, in Comitatum *Lancastriæ* fugam cepit; & ad tempus apud *Thomam Broughtonum* Equitem Auratum, latitans, in *Flandriam*, ad *Ducissam Burgundiæ Margaretam*, post trajecit. Milites autem ejus, à *Duce* suo deserti, confestìm *Duci Bedfordiæ* se submiserunt. *Staffordi* quoque, & eorum Copiæ, audito quo loco Res *Lovelli* essent, (in cujus successu spem

maximam

maximam collocârant) etiàm ipsi planè desperârunt, & fugam capessiverunt: Fratribus duobus ad *Colnhamiam*, Oppidulum propè *Abingtoniam*, in Asylum se recipientibus: Sed inspectâ ejus loci Chartâ Privilegii, per Judices de *Banco Regis*, atque ad Proditores minimè extendere judicatâ, *Humphredus*, apud *Patibulum* de *Tiburne*, supplicio affectus est: *Thomæ* autem, utpotè à Fratre natu majore allecto, ignotum est. Sicque Rebellio hæc, ut Nubecula quædam, transiit: Atque Rex, Fæcibus & Fermento *Partium Septentrionalium* aliquantùm expurgatis, quæ priùs in eum non benè animatæ erant, *Londinum* rediit.

Septembri sequente, *Regina* Filium suum Primogenitum peperit; cui Rex (in Honorem Stirpis veterum *Britonum*, à quâ ipse erat oriundus) *Arthuri* Nomen indidit; Prænomen secutus illius prisci *Regis Brittonum*; In cujus Rebus gestis asserendis, satis invenitur in Historiâ verâ, & Monumentis antiquis, quod illum, demptis Fabulis, magnâ gloriâ regnâsse testetur. Infans robustus erat, & corpore validus, licet octavo Mense editus esset, de quo Medici & Astrologi malè ominantur.

SEcutum est hoc Anno, qui erat *Regis* Secundus, mirum quoddam Facinus, & audaciâ plenum; quodque Statum *Regis*, & *Regni* vehementèr perturbavit: De quo, Narrationes, quas in manibus habemus, adeò nudæ sunt & jejunæ, ut rem relinquant vix credibilem: Non tam, ob Eventûs naturam, (Ejusmodi enim Accidentia in Rerum Memoriâ non raró reperiuntur) sed propter peculiares quasdam Rei Circumstantias, præsertìm sub initiis. Judicium igitur faciemus, de hoc Negotio, ex Rebus ipsis, quatenùs sibi invicum Lucem præbeant, Veritatem tanquàm ex Minerâ effodientes. *Rex* in Regno suo nouus erat, contráque opinionem suam, etiàm & meritum, magnâ apud populum Invidiâ, & Odio, flagrabat. Radix hujus Invidiæ planè erat, sedula ejus & continua *Familiæ Eboracensis* Depressio, quam Corpus totius Regni favore adhùc prosequebatur. Hoc Animos Populi indies à *Rege* magis magisque avertebat; præsertìm cùm viderent, *Regem*, post Nuptias suas, & Filium ex illis Nuptiis natum, nihilominùs Coronationem *Reginæ* suæ (quæ conjunctìm cum Coronatione propriâ ab omnibus primò erat expectata) adhùc distulisse; ne Matrimonialis quidem Coronæ Honore eam dignatum. Neque enim secuta est Coronatio *Reginæ*, nisi post duos Annos; postquàm scilicet Pericula *Regi* pro Præceptis fuerunt, quid agendum sibi esset, edocentia. Invaluerat autem Invidia multò magis, postquàm Rumor increbuerat (sive casu volitans, sive Malitiâ Hominum malè animatorum sparsus) *Regem* constituisse, *Edwardum Plantagenistam*, clanculùm, in *Turri Londinensi*, necare: Cujus casus, tantam habebat, cum casu Liberorum *Regis Edwardi*, similitudinem; cùm Sanguinis ipsius Propinquitas, par Ætas, Locúsque ipse Turris, illius Crudelitatis Memoriam refricarent; ut in *Regem*, odiosissimam quandam Opinionem, & Famam concitaret, ac si ipse alter *Rex Richardus* futurus fuisset. Etiàm illud Murmur, adhùc sopitum non erat, ex *Regis Edwardi* Filiis, saltèm alterum superstitem esse. Qui quidem Rumor, ab iis qui rebus

rebus novis ſtudebant, artificiosè & occultò fovebatur. Neque verò in *Regis* Ingenio & Moribus, inerat aliquid ad diſſipandas iſtiuſmodi Caligines commodum; verùm è contra, ita ſe gerere conſueverat, ut Dubitationes potiùs injiceret, quam compeſceret. Atque ex his, Fomes præparatus eſt Scintillæ: Quæ quidem tantum rerum omnium datura Incendium, ab initio deſpicabilis fuit.

In *Oxonia* vivebat, *Sacerdos* quidam aſtutus & vafer, *Richardus Simon* vocatus, cui erat Pupillus, Piſtoris Filius, dictus *Lambertus Simnellus*, Ætatis circitèr quindecim annorum: Puer quaſi venerabilis multum, in Ore & Aſpectu, præ ſe ferens Majeſtatis & Decoris. *Sacerdos* iſte in Cogitationem quandam male-ſanam incidit (dùm Sermones Hominum avidè imbiberet, & in Epiſcopatum aliquem amplum ſe promotum iri ſperaret) ut Adoleſcentulum illum, ad Filii Secundi *Regis Edwardi* (de quo opinio erat eum in Turri fuiſſe trucidatum) perſonam induendam & ſimulandam, ſubornaret: Et pauló poſt (nam inter Rem agendam, Conſilium ſuum, quatenùs ad Perſonam, mutavit) ad *Edwardi Plantagenistæ*, tum in Turri detenti Perſonam repræſentandam: Et in omnibus, quæ ad fidem faciendam conducerent, eum egregiè inſtruxit. Hoc erat illud incredibile, de quo priùs diximus: Non quod fictarum Perſonarum Ludibria, ad Regnum adipiſcendum ſubornarentur; (Etenim Temporibus antiquis, & recentioribus, hoc interdùm contigerat) Neq; quod in Mentem venire potuiſſet, Homini tam vili & abjecto, ut tantam Rem ſuſciperet, & amplecteretur; (Etenim magnæ Cogitationes, & ſublimes, quandoque in infimæ Conditionis Homines influunt, præſertim quandò inebriati fuerint Vulgi ſermonibus:) Sed hoc (inquam) illud eſt, quod minimè videtur probabile; *Sacerdotem* iſtum, cui omninò ignota erat Perſona vera, ad cujus Exemplar Perſona falſa efformanda eſſet, ullo modo in Animum inducere potuiſſe, ut Actorem Fabulæ ſuæ edocere ſperaret, vel Geſtu externo; vel in præteritis Vitæ ſuæ & Educations Actis & Accidentibus recenſendis; vel in idoneis Reſponſis ad Quæſtiones, quas veriſimile erat ei propoſitas fore; vel ſimilibus; ullâ ex parte, ad vivum, Imaginem ejus, quem perſonandum ſuſceperat, commodè exprimere. Etenim Puero iſti, perſonare non contigit eum, qui è Cunabulis diù antè ſubreptus fuerat, aut in primâ Infantiâ aſportatus; verùm Adoleſcentulum talem, qui uſque ad Ætatem decem ferè annorum, perpetuò in Aulâ Regiâ fuerat educatus, ubi Oculi innumeri eum conſpexiſſent. Rex enim *Edwardus*, Cædis Fratris ſui *Ducis Clarentiæ* conſcientiâ morſus, Filium ejus (de quo nunc loquimur) in integrum reſtituere ſanè noluit, ut *Dux Clarentiæ* eſſet, ſed tamen eum Comitem *Warwici* creavit; Honore, qui ex parte *Matris* ad eum pertinebat, reſuſcitato: Eumque, dum vixit, honorificè admodùm tractavit; Licet *Richardus Tertius* eum poſteà in Cuſtodiâ habuerat. Adeò ut planè fieri nequiverit, quin aliqua Perſona ex Eminentioribus, cui *Edwardus Plantagenista* ſpecialitèr & familiaritèr notus fuiſſet, negotio præſideret, à quâ *Sacerdos* Mandata reciperet. Quod verò maximè probabile eſt, (ſi quis ex Actis præcedentibus & ſubſequentibus Rem rectè æſtimet) hùc redit, ut Perſona quæ

telam illam ordiretur & texeret, statuenda sit *Regina Vidua.* Fœmina Negotiatrix, & Pragmatica, quæque Civilibus Rebus tractandis insueta erat; Sanè in illius Conclavi, felix illa Conjuratio in *Richardum Tertium*, pro Rege HENRICO, inita, tractata, & agitata est; (Id quod Rex optimè noverat, & fortasse nimis altè reconderat) Illa etiàm, hoc tempore, Regi erat infensissima, eo nomine, quod putaret Filiam suam (eâ quâ Rex insistebat viâ) non promotam, sed depressam. Nemo autem proculdubiò, tantâ cum rerum notitiâ, Scenam istam totam ornare, æquè ac illa, poterat. Neque tamen Consilium ejus erat, nec etiàm cæterorum ex prudentioribus, qui huic Machinationi favebant, & vires subministrabant, ut Idolum istud reverà Coronâ potiretur, sed illius periculo, viam ad ruinam *Regis* aperire: Quo peracto, singuli diversas intra se, spes & Consilia fovebant. Huic conjecturæ maximè illud suffragatur, quod quamprimùm Conjuratio ista maturuerat, & eruperat, Rex ita afficiebatur, ut *Reginam* illam repentè in Monasterio de *Bermondsey* concluserit; omnesque Fortunas ejus & Reditus Fisco applicârit: Hocque ordinavit, per Concilium & Conventum quendam, ostiis clausis habitum, absque Processu aliquo legali, exili admodùm & longè petito usus Prætextu; *Quod nempe Filias suas, ex Asylo, in potestatem* Regi RICHARDO, *contra promissum suum, tradidisset.* Ex quo genere procedendi, etiàm à principio, pro nimis severo, & planè irregulari habito, tam quoad materiam, quam quoad formam, valdè probabilitèr concludi possit, Accusationes graves contra illam *Reginam* prodiisse, quas Rex, propter Rationes Statûs, & ad vitandam Invidiam, publicare noluit. Non levi etiam Argumento fuit, Secreti aliquid latuisse, & Examinationes suppressas & cohibitas fuisse, quod *Sacerdos* ipse *Simon*, postquàm comprehensus esset, ad supplicium nunquàm palàm productus fuisset, imò nec in publicum Judicium tractus, (sicut compluribus ex Clero, ob proditiones minùs atroces, contigerat) sed tantùm in Gurgustio quodam incarceratus mansisset. Accedit, quod post mortem *Comitis Lincolniæ* (ex *Familia Eboracensi* Viri principalis) qui in prælio *Stokensi* occisus fuerat, Rex hoc Pectoris sui Arcanum, quibusdam ex Consiliariis suis, aperuit; Se mortem *Comitis* ægrè ferre, quòd ab illo, si vixisset, Intima Periculi sui, & Conjurationis contra se factæ, rescire potuisset.

Verùm ut ad Narrationem Rei ipsius revertamur, Primò *Simon*, ut diximus, Discipulum suum edocuit, Personam RICHARDI *Ducis Eboracensis*, imitari: Hoc verò factum est, sub idem tempus, quo Fama illa sparsa est; Quod Rex constituerat, *Edwardum Plantagenistam*, tum in Turri detentum, neci tradere; Quo divulgato, magnum secutum est Populi Murmur. Sed non multò post, diverso Rumore ingruente; quod nimirùm *Edwardus* ille *Plantagenista*, è Turri aufugisset; Atque simul Callidus iste *Sacerdos*, audiens, illum tam charum vulgo fuisse, tantamque ob ejus Periculi depulsionem, lætitiam conceptam, Personam Larvæ suæ mutavit, & in Personam *Plantagenistæ*, tanquàm magis idoneam, transformavit; Quippè qui in ore Populo magis erat, & Sermonibus tum præcipuè jactatus: Simul concinnius erat, ut post famam Fugæ *Edwardi*, hoc quod struebat

subseque-

ſubſequeretur. Attamen, cùm ſecum reputaret, minùs ſibi tutum futurum, & Hominum Curioſitati & Inquiſitioni magis obnoxium, ſi Fabulam iſtam hîc in *Anglia* egiſſet, conſultius fore putavit, ſi more Scenarum, in Tragœdiis & ſimilibus, magis è longinquo Rem oſtentaret: Itaque cum Diſcipulo ſuo in *Hiberniam* transfretavit, ubi Favor erga *Familiam Eboracenſem*, majorem in modum, fervebat. Rex ſanè, in Rebus *Hiberniæ* conſtituendis, minùs impiger & providus fuerat; neque Magiſtratus & Conſiliarios ſuos, in illo regno, mutaverat, aut alios ſibi probatos & fidos cæteris immiſcuerat, ut facere debuerat; Præſertim cùm Inclinationem ejus populi, erga *Familiam Eboracenſem*, ſatis nôſſet: Quámque etiàm lubricus eſſet ejus Regni ſtatus, & ad res novas amplectendas pronus, magis multò quàm ipſa *Anglia*: Sed Victoriis ſuis, & Succeſſibus in *Anglia* confiſus, per otium Res *Hiberniæ*, in ordinem ſe redacturum, minimè dubitabat.

Quamobrem hâc *Regis* ſocordiâ factum eſt, ut ſub adventum *Simonis*, cum falſo ſuo *Plantageniſta*, in *Hiberniam*, omnia ad Defectionem & Seditionem parata invenirentur, ac ſi ex compoſito ferè Res tranſacta fuiſſet. Primò omnium, adiit *Simon Thomam Fitz-Gerardum Comitem Kildariæ*, & *Hiberniæ* tùm *Præſidem*; Cujus oculos tantâ caligine perſtrinxit (partìm Sermonum ſuorum vi & inſinuatione, partìm Habitu & Geſtu Pupilli ſui, cujus etiam ori Majeſtas quædam *Regia* inſidebat) ut illecebræ illæ, Fumis fortaſſe quibuſdam Ambitionis adjutæ, ita *Comitem* affecerint, ut perſuaſiſſimum ei eſſet, verum prorsùs illum *Plantageniſtam* fuiſſe. *Comes* negotium ſtatìm communicavit, cum Proceribus nonnullis, & aliis; Primò quidem, occultò. Eos autem, ſimilitèr ſecum affectos, perſpiciens, de induſtriâ, rem in publicum exire & ſpargi permiſit; veritus, id quod deſtinaverat, patefacere, priuſquàm Populi animos tentâſſet. Sed ſi Potentiores alacritèr, certè Plebs furiosè agebat; Aerium iſtud Phantaſma, incredibili Gaudio & Favore excipiens; partìm quod eſſent in *Familiam Eboracenſem* propenſiſſimi; partìm ex Gentis ipſius Superbiâ, ut Regem *Angliæ Regno* dediſſe & impoſuiſſe viderentur. Neque verò Scrupulus ille, de Damnatione *Georgij Ducis Clarentiæ*, iſtius *Edwardi* Patris, apud eos quicquam valebat; Cùm nuper *Regis* HENRICI exemplo didiciſſent, Damnationes illas legales, Titulo & Prætenſioni ad Coronæ faſtigium, nullo modo officere. Quatenus verò ad *Edwardi Quarti Filias*, facilè innitebantur Repulſæ, quam à *Rege Richardo*, Hæreditate Regni ſummotæ, tuliſſent; Eaſque etiàm, tanquàm HENRICI Factionis portionem quandam, æſtimabant, cùm in ejus Manu omninò eſſent. Adeò ut mirabili conſenſu, & plauſu, & magnâ omnium ordinum frequentiâ, *Plantageniſta* iſte Fictitius, ad *Caſtrum Dublinenſe* adductus eſſet; atque ibi tanquàm Rex ſalutatus, ſtipatus, & honoratus; Puero ſatis decorè ſe gerente, nihilque committente, quod Ignobilitatem Generis ſui argueret. Quin & paucis diebus elapſis, Rex proclamatus eſt, per Nomen *Edwardi Sexti*, ne Gladio quidem uno, pro Cauſâ *Regis* HENRICI, evaginato.

Rex nunciis perlatis de Rebellione iſtâ, tam repentinâ & inex-

pectatâ, plurimùm commotus est, duas præcipuè ob caussas: Prima erat, quod Motus iste illud tentabat, à quo sibi maximè metuebat; Tituli scilicet *Eboracensis Familiæ* Resuscitationem: Secunda, quod Motus idem contigerat tali loco, quo tutò Personam suam transferre non poterat. Nam partim ex Fortitudine innatâ, partim ex Suspicione quâdam universali, (Nescius & hæsitans cui fidere securè posset:) Personam suam propriam, ad omnes Motus reprimendos, transferre amabat. *Rex* igitur Concilium suum convocavit, apud *Cœnobium Carthusianorum* ad *Shinam*. Quod quidem Concilium admodùm secretò habitum est; At decreta ejus, quæ in publicum statim prodierunt, tria fuerunt.

Primum erat, ut *Regina Vidua* (sicut anteà obitèr dictum est) eò quod contra Pactum, & Fidem suam iis præstitam, qui cum eâ, de Matrimonio Filiæ suæ *Elizabethæ* cum HENRICO ineundo, contraxerant, eam nihilominùs ex Asylo in manus *Regis Richardi* tradidisset, *Cœnobio Monialium* de *Bermondsey* includeretur, utque Fortunæ & Reditus ejus omnes Fisco cederent.

Secundum erat, ut *Edwardus Plantagenista*, tunc temporis in Custodiâ Turris arctâ habitus, modis omnibus, qui excogitari poterant, maximè publicis & notoriis, Populo monstraretur. Hoc eò spectabat, partim ut Rex, illâ, quam apud Populum subierat, Invidiâ exoneraretur, de nece clandestinâ *Edwardi*: Sed præcipuè, ut omnibus liquidò detegerentur, eorum quæ in *Hibernia* acta sunt, Levitas & Impostura; quodque reverà *Plantagenista* quem colebant, Idolum & Res Fictitia, tantummodò esset.

Tertium erat, ut denuò publicaretur *Remissio Generalis Antè-actorum*, iis, qui intra diem præfixum, delicta sua revelare vellent, & se *Regiæ Clementiæ* submitterent: Utque *Diploma Remissionis*, verbis tam largis & amplis perscriberetur, ut nullum prorsùs Genus Altæ Proditionis (vel in *Regis* ipsius Personam) exciperetur. Quod licèt mirum videri posset, attamen *Regi* prudenti & sagaci probabatur; Qui satis sciret, maxima sibi Pericula, non à Proditionibus levioribus, sed ab atrocioribus imminere. Ista verò *Regis*, & *Concilii* sui Decreta, statim executioni mandata sunt. Ac primò *Regina Vidua* in *Cœnobio Monialium* apud *Bermondsey*, conclusa erat, & Fortunis omnibus exuta. Quod res mirabilis Populo visa est: Fœminam infirmam & calamitosam, quod Tyranni Minis & Promissis succubuisset, idque post tantum temporis spacium elapsum, (quo Rex nullum Offensæ, aut Animi exulcerati Signum ostendisset) multò autem magis, post tam felix Matrimonium inter *Regem* & *Filiam* suam, cum Prole Masculâ susceptâ, à Rege tam subitò mutato, aut tam tardè Sensus suos aperiente, tantâ cum severitate tractari.

Regina ista, inter Exempla Fortunæ insigniter inconstantis, & Adversa cum Prosperis sæpè alternantis, reponi possit. Primò à Supplice afflictâ, & Viduâ desolatâ, assumpta est in Thorum *Regis*, *Regis* inquam *Cœlibis*, quique inter viros Ætatis suæ fuerat pulcherrimus. Etiàm, in ipso *Regni Edwardi* Curriculo, miseram subierat Fortunæ

aleam,

aleam, & Felicitatis ſuæ Eclipſim, ex Fugâ Regis, & Coronæ ſuæ amiſſione temporariâ. Inſupèr, eo nomine fortunata cenſeri poſſet, quod Prolem ei pulcherrimam egregiâ cum fœcunditate peperit, atque Amorem ejus Maritalem (Patientiâ, & Obſequio, & Amorum *Regis* Diſſimulatione, aliquantulùm adjuta) uſque ad finem retinuit. In Cognatos ſuos, & Sanguinis propinquitate conjunctos, etiàm ad Factionem uſque propenſa fuit: Quæ res apud Proceres ex parte *Regis*, qui *Regium Sanguinem* mixturâ illâ quaſi pollui exiſtimabant, magnam ei Invidiam conflaverat: Quibus Proceribus *Regii Sanguinis*, ſe adjunxerat *Dominus Haſtingus*, magnâ apud *Regem* Gratiâ florens, qui licet *Regi* tam charus eſſet, putabatur per vices; Malitiâ & Artibus hujus *Reginæ*, non abſque periculo Ruinæ vixiſſe. Poſt Mortem *Regis* Mariti ſui, veluti Subjectum aliquod Tragœdiæ facta eſt; Cùm vitam eouſque produxiſſet, ut videret Fratri ſuo caput amputatum; Utroſque Filios ſuos Regno privatos, Spurios declaratos, & crudelitèr interfectos. Attamen intèr has tam acerbas Calamitates, Libertate ſuâ, Dignitate, & Fortunis fruebatur. Verùm poſteà demum, Rotâ aliquantulùm in proſperum versâ, cum *Regem* in *Generum* nacta eſſet, & facta *Avia Nepotis Maſculi*, Nihilominùs (ob Cauſſas obſcuras & incognitas, & ſub Prætextibus non minùs admirandis) præcipitata eſt, & mundo exulavit, in Monaſterio clauſa, ubi periculoſum penè erat eam inviſere. In quo paulò poſt vitam finivit. *Regis* tamen juſſu, juxta *Regem* Maritum ſuum, *Windeſoriæ* honorificè ſepulta fuit. *Collegium Reginale* apud *Cantabrigiam* fundavit. Hoc rigore, *Rex* magna apud populum ſuum incurrit obloquia; Quæ tamen, tam ob Rationes ſtatûs, quam ob Confiſcationem tam amplam; ei reddita ſunt dulciora.

Sub idem tempus, *Edwardus Plantageniſta* verus, in die Dominico, per univerſas *Londini* Plateas principales, ductus eſt; ut à Populo ſpectaretur. Et poſt Spectaculum Populi in Plateis, ſolenni Proceſſione Templum *D. Pauli* ingreſſus eſt, ubi & frequens Populi Multitudo convenerat. Atque ſimul appoſitè & decorè proviſum eſt, ut complures ex Nobilitate, & alii Gradûs Eminentioris (maximè ex iis qui *Regi* ſuſpecti eſſent, quique Speciem & Perſonam *Plantageniſtæ* optimè noſſent) Sermones cum Adoleſcente, inter eundum, familiaritèr conferrent. Atque hoc *Regis* prudentiſſimum Remedium, Malum illud *Hiberniæ* planè diſcuſſit, apud Populum *Angliæ*; Præſertim eam Populi partem, quæ Errore non Malitiâ, Toxicum illud hauſerat, In *Hibernia* tamen, ubi non dabatur à Facinore in tantum aucto Receptus, parùm aut nihil valuit: Sed contrà, ultrò Impoſturam totam in *Regem* retorſerunt; Et ſermones ſerebant, *Regem*, ut verum *Regni* Hæredem depelleret, & Mundo Fucum faceret; & Hominum imperitorum Oculos faſcinaret, Adoleſcentulum ſuppoſititium, in ſimilitudinem *Edwardi Plantageniſtæ*, ornâſſe, eumque Populo monſtrâſſe, ne abſtinendo quidem à ſacris Proceſſionis Ritibus, quò majorem Fabulæ fidem conciliaret. Circa idem quoque tempus, Edictum de *Remiſſione Generali* promulgatum eſt; Simul etiam *Rex* multam adhibuit diligentiam, ut Portus Regni clauderentur, ne Fugitivi, Rebus

præsentibus infensi, aut suspecti, Mare trajicerent, in *Hiberniam*, aut *Flandriam*.

Interìm Rebelles *Hiberniæ*, nuncios, tam in *Angliam* quam *Flandriam* clàm miserant qui utrobique loci, res haud parvi Momenti transegerant. In *Angliâ* enim, in partes suas pertraxerant, *Ioannem Comitem Lincolniæ*, *Ioannis Poli Ducis Suffolciæ* Filium, ex *Elizabethâ Edwardi Quarti* Sorore. *Comes* iste Spiritus altos & elatos gerebat, simulque strenuus erat, & ingenio pollens, & sublimibus jampridem Cogitationibus insueverat. *Richardo* enim *Tertio* constitutum erat, odio Fratris ejus utriusque, (*Regis Edwardi*, & *Clarentiæ Ducis*,) atque eorum Stirpis (cùm scilicet Sanguine amborum Manus suas imbuisset) Posteros eorum, sub variis & falsis Prætextibus (de quibus anteà diximus) Successione in *Regnum* privare, atque *Comitem* istum (si ipse sine Liberis discederet) in *Regem* destinare. Neque hoc *Regem* latuerat, qui propterea Actiones ejus secretò observabat. Verùm cùm Populi Invidiam, ob Incarcerationem *Edwardi Plantagenistæ*, jam degustaverat, consultum non putabat, hujusmodi Invidiam accumulare, per Incarcerationem *Comitis Lincolniæ*; Quin & rebus suis conducere putabat, illum tanquàm alterius Rivalem conservare. *Comes* autem *Lincolniæ*, Rebellionis *Hiberniæ* ut particeps fieret, movebatur, non quod levitèr innixteretur iis, quæ ibi gesta erant, instar Bullæ fragilis evanida, sed Literis à *Margaretâ* de *Burgundiâ* receptis; In cujus Suppetiis Auxiliaribus, atque ipsâ Declaratione quod in partes descendisset, plus longè Ponderis erat, tum quoad Famam, tum quoad vires ipsas. Neque *Comes* Negotium repulit, quod sciret prætensum *Plantagenistam* Idolum merum, & nihil ampliùs esse: Sed contrà lætabatur, eum falsum potiùs quàm verum *Plantagenistam* fuisse: Quod cùm satis sciret falsum *Plantagenistam* sponte in Fumos abiturum, verum autem *Regis* Consiliis pessum iri, secum reputaret, aditum sibi ad regnum Proprio Titulo & Jure patefieri posse. Hæc animo agitans, secretò in *Flandriam* transfretavit, quò paulò antè appulerat *Dominus Lovellus*, qui Consiliorum suorum veluti Procuratorem, in *Angliâ* reliquerat *Thomam Broughtonum*, Equitem Auratum, qui in *Comitatu Lancastriæ*, magnas Clientelas, & multos Sequaces habebat. Nam paulò antè (ut suprà diximus) cùm prætensus *Plantagenista* primò in *Hiberniam* receptus fuisset, Nuncii clàdestini ad *Margaretam* missi fuerant, eam de Rebus jam in *Hiberniâ* gestis certiorem facientes; ejus Auxilium in Causâ (ut ipsi dicebant) tam piâ & justâ, & cujus initiis Deus tam manifestò affuisset, implorantes; Cum Promissis & Protestatione, omnia deinceps Arbitrio ejus permissa fore, tanquàm supremæ ejus Actionis Patronæ & Protectricis. *Margareta*, *Edwardo Quarto* Soror fuit secunda; Etiàm *Carolo Burgundiæ* Duci, *Strenuo* Cognominato, secunda Uxor; Ex quo cùm nullos Liberos suscepisset, magnam curam, cum insigni Benevolentiæ Affectu, *Philippi* & *Margaretæ* (prioris Mariti Nepotum) Educationi impendit. Id quod magnum ei Amorem & Auctoritatem apud Belgas conciliavit. Princeps hæc Animo virili, Malitiâ autem Muliebri, prædita; Thesauris quoque non exiguis affluens, propter Dotis suæ Amplitudinem, providamque ejus Dispensationem: Et ipsa Liberorum exors, curisque aliis ferè soluta; pro fine Consiliorum

ſuorum ſibi propoſuerat, ut videret in Solio *Regni Angliæ*, *Familiam* ſuam iterùm collocatam; HENRICVM autem, tanquàm Metam ſibi poſuerat, ad cujus Ruinam, omnes Actiones ſuæ tenderent, & collimarent: Adeò ut ex ejus Conſiliis, (tanquam ex pharetrâ,) Turbæ per multos Annos excitatæ in *Regem*, emiſſæ fuerint. Tanto autem flagrabat, adverſus *Familiam Lancaſtriæ*, & præcipuè in *Regis* Perſonam, odio, ut neutiquàm per *Familiarum*, in Nepti ſuâ, tam Honorificam Conjunctionem, mitigaretur; Sed contrà, ipſam Neptem ſuam odio haberet, quod ſuis Nuptiis, *Regi* ad Regnum adipiſcendum, & in ſe ſtabiliendum, aditum patefeciſſet. Magno igitur & vehementi Animi Impetu, oblatam à Rebellibus Occaſionem arripuit, eorumque Poſtulatis annuit: Et Conſilio habito cum *Comite Lincolniæ*, & *Domino Lovello*, & aliis, decretum eſt, ut Proceres illi duo, cum Cohorte bis Mille *Germanorum*, (qui omnes erant Veterani,) ſub ductu *Martini Swarti* (Duce forti & in Militiâ experto) in *Hiberniam* ſe conferrent, ad novum *Regem*: Magnâ ſiquidem in ſpe erant, quandò Actio illa Regalitatis planè conſtitutæ & fixæ ſpeciem habuiſſet, & *Comitis Lincolniæ*, velutiSecundæ Perſonæ, necnon Copiarum exterarum in auxilium ſubmiſſarum, reputatione aucta eſſet, fore ut harum rerum fama animos adderet illis, qui in *Angliâ* partibus ſuis favebant, ut præſtò eſſent cum Auxiliis, quo tempore Exercitus in *Angliam* tranſvectus eſſet. Inſupèr, & hoc decretum eſt, ut ſi res ſucceſſiſſet, Suppoſititius ille *Plantagenista* deponeretur, & verus reciperetur. In quâ tamen Actionis Periodo, *Comes Lincolniæ* privatas ſuas ſpes fovebat. Poſtquàm Copiæ iſtæ, ex *Flandria* in *Hiberniam* veniſſent; & Partium Confidentia, ex conſpectu mutuo, & Exercitûs juſti jam in unum Corpus coacti facie, mirum in modum creviſſet; de Succeſſu minimè dubii, ſibi magna pollicebantur, ac ſecum Sermonibus & Colloquiis jactabant, ſe copiis multò majoribus inſtructos, ad Regnum HENRICI ſubvertendum proficiſci, quam idem HENRICVS, ad *Regis Richardi* Regnum ſubvertendum, feciſſet: Quodque ſi nullus adverſus ſe Gladius ſtrictus eſſet in *Hiberniâ*, Conjectura ex eo rectè capi poſſet, Gladios etiam in *Angliâ* citò aut vaginis conditos, aut repulſos fore. Primò autem, jactantiâ quâdam, ob tantas copiarum Acceſſiones, *Regem* ſuum novum, in *Eccleſiâ Cathedrali Dublinenſi*, coronaverunt; qui anteà Proclamatione tantùm Rex declaratus erat; Tum verò Concilium habuerunt de iis quæ ulteriùs agenda erant. In quo Concilio, etſi opinabantur nonnulli, quod conſultiſſimum foret, res in *Hiberniâ* primùm conſtituere, illamque Regionem pro belli Sede deligere, eóque *Regem* ipſum HENRICVM, neceſſitate Belli compulſum, pertrahere; (Ex cujus abſentiâ ſperabant, haud parvos Motus & Mutationes in *Angliâ* ſecuturos:) nihilominùs quia Regnum *Hiberniæ* inopiâ laborabat, unde Exercitum alere, & *Militibus Germanis* Stipendia ſolvere, nullo modo poſſent; Quià etiàm Studia & Vota *Hibernicorum* atque generalitèr Militum (Qui in ſtatu rerum tumultuario, potiùs Duces ſuos regere, quàm ab illis regi conſueverunt) magno impetu & cupiditate multâ ferebantur, Spoliis *Regni Angliæ* ſe ditandi; in eam ſententiam itum eſt, ut Copias ſuas, quantâ

fieri

fieri posset celeritate in *Angliam* transferrent. *Rex* interim, qui cùm primùm audierat, quid in *Hiberniâ* gestum esset, haud multùm commotus est, sed sperabat se nullo negotio Copias *Hibernicas* (tanquàm Avium gregem) Lapidis jactu dispersurum, atque Examen istud Apum, cum *Rege* suo, veluti Tinnitu & Cymbalis abacturum; Cùm posteà certior factus esset, *Comitem Lincolniæ* se partibus adjunxisse, atque *Ducissam Margaretam* Factioni præsidere, periculum verè æstimare cœpit; atque tanquam ea, quæ oculis cernuntur, prospiciebat, Regnum suum iterùm in Discrimen venturum, Sibique necesse fore rursùs de eo dimicare. Ac primò, antequàm audisset *Comitem Lincolniæ*, è *Flandriâ* in *Hiberniam* profectum, conjiciebat fore, ut à duabus simul Regni partibus oppugnaretur: videlicet ad Orientalem *Angliæ* Plagam, factâ Invasione à copiis è *Flandria*; atque ad Occidentalem Plagam versus Septentrionem, à Copiis ex *Hibernia*. Itaque postquàm mandâsset, ut Delectus Militum in utrisq; Partibus haberentur, & duos constituisset Strategos, *Iasparum Ducem Bedfordiæ*, & *Ioannem Comitem Oxoniæ*, (in Animo habens, etiam in propriâ Personâ adesse, ubi Occasiones ejus præsentiam maximè requirerent) nullam tamen eo ipso tempore Invasionem expectans (cùm Hyems jam adulta esset) Iter suum instituit versus *Suffolciam* & *Norfolciam*, ut eas Provincias confirmaret. Postquàm autem, ad *Sancti Edmundi Burgum* venisset, accepit, *Thomam Marchionem Dorcestriæ* (qui unus ex Pignoribus fuerat in *Galliis*) ad ipsum properare, ut se à quibusdam Accusationibus, contra se exhibitis, purgaret. At licèt *Rex* Aurem ei benignam reservaret, erat tamen Conditio Tēporis tam periculosa, ut statim miserit *Comitem Oxoniæ*, qui obviam ei factus, ad *Turrim Londinensem* illum perduceret: Verbis tamen gratiosis eum permulceret, & postularet, ut Ignominiam illam non ægrè ferret, quia nihil à *Rege* periculi ei imminebat; Quin & hanc rem ei præsidio fore, ut nec Rebus *Regis*, nec Fortunis propriis quicquam nocere posset; Et quod in *Regis* Manu semper futurum esset (postquàm ab iis, de quibus insimulabatur, se purgâsset) Honorem ejus resarcire.

A *Burgo Sancti Edmundi*, ad Civitatem *Norwici* perrexit. Inde tanquam in Peregrinatione quâdam sacrâ *Walsinghamiæ* Templum, *Virgini Mariæ* dicatum, & multis miraculis celebre, visitavit; & vota pro Salute suâ nuncupavit: Atque inde, per *Cantabrigiam*, *Londinum* reversus est. Post paucos dies, Rebelles *Hibernici* cum *Rege* suo (sub ductu *Comitis Lincolniæ*, *Comitis Kildariæ*, *Domini Lovelli*, & *Swarti* Præfecti Cohortis) ad *Fouldriam*, in Comitatu *Lancastriæ*, appulerunt; Ad quos statìm se contulit, *Thomas Broughtonus* Eques Auratus, cum exiguâ admodùm Manu *Anglorum*. *Rex* per hoc jam certus, Procellam istam non diruptam iri, sed in unum Locum casuram, Copias satis amplas coegerat: Atque ipse, assumptis etiam duobus, quos delegerat, Strategis, (nempè *Duce Bedfordiæ*, & *Comite Oxoniæ*) *Coventriam* usque; manum cum iis conserturus, advenerat; Unde turmam Equitum, ad Hostium res explorandas, emisit; utque simul aliquos ex Exercitu eorum palantes interciperet, ex quibus meliùs scire posset, eorum & Progressus, & Consilia; Quod & fa-

ctum

ctum est: Etsi *Regi*, in ipso Rebellium Exercitu, Exploratores non deessent.

Rebelles versus *Eboracum* iter ceperunt, vastatione Agrorum, & aliâ violentiâ Hostili, abstinentes, ut meliùs in gratiam Populi se insinuarent, & *Regis* sui decus tuerentur; Qui scilicet, ex vero sensu Animi Regii, Calamitatibus Subditorum indoleret. Verùm Globulus iste Nivalis, inter volvendum, augmenta nulla suscipiebat. Neq; enim Populus ad illos ex ullâ parte confluxerat: Neque etiàm, in aliis Regni partibus, Motus ullus in eorum favorem factus est; Cui rei in causâ erat, partìm Experimentum, quod jam exhibuerat *Rex*, moderati Regiminis sui, cum opinione Felicitatis conjunctum; Partìm, quod odiosa admodùm res esset Populo *Angliæ*, *Regem* accipere, Humeris *Hibernorum* & *Germanorum* gestatum, & introductum; Ex quibus Nationibus, maxima pars Copiarum Rebellium erat conflata. Neque ab ipsis Rebellibus satis prudentèr factum est, ut primò in Partes Boreales Exercitum suum ducerent; Nam licet, præteritis temporibus, fuissent illæ Regiones Amicorum suorum Altrices; Tamen iisdem locis Exercitus *Domini Lovelli* dispersus fuit; Atque ibidem, *Rex* ipse præsentiâ suâ, Populi Animos paulò antè leniverat. At *Comes Lincolniæ*, spe suâ frustratus, (Populum enim ad se certatim confluxurum sibi promiserat, in quo casu in Animo ei erat Bellum protrahere) remque jam sine receptu esse satis sciens, decreverat cum *Regis* Copiis, quâ poterat celeritate, confligere; Itaque versus Oppidum *Newarci* Exercitum duxit, Oppidum sperans se, subito suo adventu, in potestatem suam redacturum. Sed *Rex* paulò antè *Notinghamiam* venerat, ubi Concilium Castrense convocavit; In quo deliberatum est, an tempus protelare, aut Hostes statìm adoriri oporteret? In quo Concilio, *Rex* ipse (qui multas Animo Suspiciones agitabat, quarum Nemo conscius esset) manifestò in eam sententiam propendebat, ut prælio quamprimùm decertarent. Verùm, hanc Dubitationem repentè eximerunt magna Auxilia, quæ in ipso Articulo hujus Consultationis se adjunxerant, partim Literis missis excitata, partìm sponte à multis *Regni* Partibus venientia.

Principales autem Personæ, quæ tum in *Regis* Auxilium advolârunt, fuerunt, ex Nobilitate quidem, *Comes Salopiæ*; & *Dominus Strange*; Ex Equitibus autem & Nobilibus minoribus, ad Septuaginta Homines, cum Cohortibus suis numerum sex mille Armatorum implentibus, præter Copias, quæ *Regi*, ante eorum adventum, præstò fuerant. Quocircà *Rex*, cùm cerneret Copias suas in tantùm auctas, magnamque in omnibus, ad pugnam, alacritatem, in eo, quod priùs decreverat, confirmatior erat; atque properè Exercitum duxit, ita ut inter Castra Hostium, & Oppidum *Newarci* se medium sisteret; Nolens eorum Exercitum illius Oppidi Commoditate gaudere. *Comes* neutiquàm territus, eo ipso die, ad pagum quendam, *Stoke* dictum, perrexit, ibique illâ nocte castrametatus est, super Clivum cujusdam Colliculi. *Rex* autem, die sequente, Aciem instruxit in Campestribus. Nec minùs animosè *Comes* de Colle descendit, & Prælium cum eo conseruit. De quo quidem Prælio,

Narra-

Narrationes, quæ nunc extant, tam exiles sunt & nudæ, (etsi fuerit Res tam recentis memoriæ) ut potiùs Successum Prælii, quàm Modum Pugnæ declarent. Aiunt *Regem*, Copias suas in tres Acies divisisse; Quarum prima Acies tantùm, Alis utrinque benè roborata, reapse pugnaverat, totumque Exercitûs Hostilis impetum sustinuerat: Pugnam fuisse atrocem & obstinatam, & per tres horas durâsse, antequàm Victoria in aliquam partem inclinârit; nisi quod, quandoquidem prima tantùm *Regis* Acies pugnaverat (duabus reliquis Aciebus veluti ociosè stantibus) judicium fieri possit, qualis in fine Successus Pugnæ expectandus esset: *Martinum Swartum*, cum suis Germanis, egregiè perfunctos esse: Itemque *Anglos*; Neque etiàm *Hibernos* officio defuisse, Animis aut Ferociâ; Sed cùm essent ferè inermes, Spiculis tantùm & Ensibus instructi, in eos potiùs Occisionem, quàm Pugnam fuisse: ita ut furiosa eorum trucidatio, reliquo Exercitui, magno terrori fuisset: Universos autem Duces in Acie cecidisse: Nempe, *Comitem Lincolniæ*, *Comitem Kildariæ*, *Franciscum* Dominum *Lovellum*, *Martinum Swartum*, & *Thomam Broughtonum*, omnes fortiter præliantes, nec terga vertentes, aut retrò cedentes. Tantùm de *Lovello* exiit Sermo, quod è prælio fugerit, & *Flumen Trenti* equo transnataverit, sed adversum Littus propter ripæ præcipitium cōscendere non potuit, unde in Fluvio submersus est. At alius Sermo eum in Fluvio non relinquit; Sed refert, quod diù post, in Cavernâ quâdam subterraneâ, vitam produxerit. Numerus Occisorum, ex parte *Hostium*, fuit ad minimum quatuor Millium: Ex parte autem *Regis*, primæ Aciei circiter Dimidium cecidit, præter multos saucios, sed minoris Conditionis Homines. Inter alios Captivos, fuerunt Suppositiius ille *Plantagenista* (iterùm *Lambertus Simnellus* factus) unàque versutus ille *Sacerdos*, ejus Pædagogus. *Lambertum* quod attinet, *Rex* vitâ eum privare noluit; Sive ex Animi Magnitudine, reputans illum instar Imaginis tantùm Ceræ fuisse, quàm alii temperârant, & finxerant; Sive ex altâ quâdam prudentiâ, putans eum, si capite plecteretur, nimis properè in Oblivionem iturum; Sin in vivis maneret, futurum eum assiduum spectaculum, & instar Remedii aut Exorcismi adversus ejusmodi Spectra, & Incantationes, temporibus venturis. Itaque receptus est in Famulitium *Regis*, in Aulâ suâ, sed vili admodum Loco, in Culinâ; Adeò ut, insigni humanæ Fortunæ Ludibrio, Veru circumageret ille, qui Coronam gestârat; (Cùm tamen Fortuna, post Tragœdiam minimè soleat Comœdiam, aut Exodium introducere;) Posteà autem promotus est, ut esset ex Falconariis *Regis*. Quod vero ad *Sacerdotem*, in Gurgustium quoddam obscurum inclusus est, neque, quid de eo posteà factum esset, innotuit; Cùm in Naturâ *Regis* penitùs insitum esset, Pericula sua veluti sub Sigillo obsignare.

Post Prælium, profectus est *Rex Lincolniam*, ubi Preces solennes, & Gratiarum Actiones, celebrari fecit; pro Salute suâ & Victoriâ. Utque Devotiones ejus plenum suum Circulum complerent, misit Vexillum suum ad Templum *Beatæ Virginis Walsinghamiæ*, in Oblationem; ibi vota solvens, ubi nuncupâsset. Atque hoc modo, ab istâ tam insigni Fortunæ Machinâ (quæ in eum intentata fuerat) liberatus,

tus,

tus, ad priſtinam Animi Confidentiam rediit; Secum cogitans, univerſa ſua infortunia ſimul in eum irruiſſe. Verùm id contigit, quod Sermo Vulgi, in principio Regni ſui, ei ominatus eſt; Futurum ſcilicet, *Ut laboriosè regnaret, quod Regnum ſuum, à Morbo Sudorifico initium cepiſſet.* Sed quamvis *Rex* ſe jam in portu navigare putaret, tamen tantâ fuit prudentiâ, ut Fiducia ſua Providentiam neutiquàm obfuſcaret, præſertìm in rebus non remotis. Itaque tam recenti & inexpectato periculo expergefactus, animo volvebat, quibus modis, tam Rebellionis præteritæ Participes & Fautores eradicaret, quàm ſimilium Periculorum Semina in futurum extingueret: Simulque Hominum, malè erga res ſuas Animatorum, Receptacula omnia & Refugia, ubi Rebellionibus ſuis paulò poſt vivificandis incubabant, amoveret. Primò igitur, Profectionem novam à *Lincolniâ*, in Partes Septentrionales, inſtituit; quamvis reverà hoc Iter potiùs Curiam quandam Judicialem Itinerariam ſaperet, quàm aliàs. Nam ubicunque ſe contulit, magnâ cum Severitate, & ſtrictâ Inquiſitione, partìm Jure Militari, partìm viâ Juſtitiæ ordinariâ, animadvertebat in eos, qui Rebellioni præteritæ adhæſerant, eique vires præbuerant. Neque Morte pleroſque afficiebat, (cùm ipſum Prælium haud parum cruoris profudiſſet) ſed Mulctis pecuniariis; Vitæ parcens, Theſauros autem corrogans. Inter alia ejus generis Crimina, ſedulò inquiſitum eſt, de iis, qui rumorem quendam excitârunt & ſparſerunt, paulò ante Prælium commiſſum; *Rebelles Prælio viciſſe, Regiſque Exercitum debellatum fuiſſe, Regemque ipſum fugiſſe.* Unde opinio erat, complures, qui alitèr in *Regis* ſuppetias venturi fuiſſent, iſto Artificio detentos fuiſſe, & perterritos. Quæ quidem Accuſatio, licèt Fundamento non penitùs caruerit, attamen callidè & avidè à nonnullis arrepta erat, qui cùm ipſi, ad *Regis* partes tuendas, ſocordes fuiſſent, & negligentes, hoc prætextu utebantur, ad Teporem eorum & Inertiam tegendam. Quam nihilominùs Calliditatem, *Rex* deprehendere noluit, etſi eam animo reconderet, quatenus ad Perſonas quaſdam particulares, ut ſui moris erat.

Verùm quoad Extirpationem Radicum, & Cauſſarum Motuum ſimilium, temporibus futuris, cœpit *Rex* ſentire, ubi eum Calceus ſuus ureret; Quodque Depreſſio *Familiæ Eboracenſis*, in omnibus tanquàm Unguis in Ulcere eſſet. Factus igitur jam cautior, neque Pericula ampliùs contemnere, aut Remedia eorum dedignatione quadam rejicere volens; atque aliquid, quod in hac re Animos Hominum ſanare poſſet, præſtare cupiens, (præſertìm in cæremoniâ quâpiam externâ) decrevit tandem Coronationem *Reginæ* maturare. Poſtquàm igitur *Londinum* reverſus eſſet, quò magnâ cum pompâ, & tanquàm Triumphali, ingreſſus eſt, victoriamque ſuam, per biduum, ſacris obeundis celebraſſet; (priore enim die Templum *D. Pauli* adiit, & Hymnum *Te Deum* cantari fecit; Craſtino autem, ſolennem Proceſſionem habuit, & Concioni apud *Crucem Divi Pauli* interfuit) Regina, ſummâ cum magnificentiâ, & ſplendidiſſimo apparatu, apud *Weſtmonaſterium* coronata eſt, *Novembris* viceſimo quinto, Anno autem Regis tertio; Quæ Coronatio, duos circiter Annos, Nuptias ſuas inſecuta eſt; *Tanquam Baptiſma ſerotinum, quod Com-*

patres

patres diù expectâsset. Quæ mira & inexpectata Temporis Protractio, sic notata est ab omnibus, ac si Res Stomacho *Regis* minimè grata erat, sed necessitate quâdam, & propter Rationes Statûs, ei fuisset imposita. Paulò post, ut omnibus palàm fieret, Serenitatem quandam jam factam, quodque Incarceratio *Thomæ Marchionis Dorcestriæ*, Temporis potiùs Res quàm Hominis esset, idem *Marchio* Libertati restitutus est, absque Examinatione aliquâ, aut aliâ quâvis Formulâ. Sub idem tempus, *Rex* Legationem ad *Innocentium Pontificem* misit, quæ de Nuptiis suis eum certiorem redderet: atque insupèr referret, *Regem* jam (sicut alterum *Æneam*) ex Fluctibus & diutinis Erroribus Fortunæ suæ emersisse, atque in portum securum appulisse: Ac simul Gratias *Sanctitati* suæ ageret, quod Celebrationem Nuptiarum suarum, præsentiâ Nuncii sui, honorâsset: Atque tam Personam suam, quàm Vires Regni, ad Mandata sua exequenda prolixè offerret.

Legatus autem *Regis*, Orationem habens coram *Papa*, in præsentiâ Cardinalium, *Regem*, *Reginamque* tantâ Verborum grandiloquentiâ extulit, ut Fastidio eos qui aderant propè enecaret. At postquàm ad *Papæ* laudes pervenisset, ita eum ad cœlos usque elevavit, & deificavit, ut omnia quæ de *Rege* & *Regina* jam modò dixerat, moderata viderentur & tolerabilia. A *Papa* sanè honorificè admodùm exceptus est, & multâ cum gratiâ dimissus. Cùm enim *Papa* sibi conscius esset socordiæ suæ, quodque Orbi Christiano prorsùs inutilis haberetur, magnâ affectus est lætitiâ, quod Nomen suum & Laudes, apud Regna remotiora tam feliciter resonare cerneret. Obtinuit etiàm à *Papa*, justam admodùm & honorificam *Bullam*, ad Privilegia *Asylorum* (quæ *Regi* tantas molestias pepererunt) in tribus Articulis moderanda.

Primò, ut si quis ex Asylo noctù, aut aliàs clanculùm, exiisset, & Maleficii aliquid vel Transgressionis commisisset, ac deinde se in Asylum recepisset, Asyli jure in perpetuum decideret. Secundò, ut licet Corpus ejus, qui in Asylo degebat, à Creditoribus immune esset, tamen Bona, quæ extra Asylum inventa essent, Legi subjicerentur. Tertiò, ut si quis ad Asylum, propter Crimen læsæ Majestatis, confugisset, benè liceret *Regi*, Custodes ei intra Asylum ipsum apponere, qui ejus Dicta & Facta observarent.

Rex quoque, in majorem Regni sui Securitatem, contra seditiosos & malevolos Subditos, (quibus Regnum abundare sciebat) qui in *Scotiam* ad libitum aufugere possent; Quippe quæ non sub clavibus erat, quemadmodùm erant Regni Portus; Hujus rei Causâ, magis quàm quod Hostilia ab eo Regno metueret, ante adventum suum *Londinum* (dum apud Oppidum *Novi Castri* maneret) Legatos solenniter miserat ad *Iacobum* Tertium *Scotiæ Regem*, qui de Pace cum eo tractarent & concluderent. Fuerunt autem Legati, *Richardus Foxus Episcopus Exoniensis*, & *Richardus Edgcombus Eques Auratus*, *Regii Hospitii Contra-rotulator*, qui honorificè apud eum *Regem* excepti fuerunt. Verùm *Rex Scotiæ*, eodem, quo *Rex Angliæ*, Morbo laborans, (licèt, ut posteà apparebat, magis Atroci & Lethali) hoc est, Subditis malignis, ad tumultus ciendos idoneis, etsi affectu pro-

proprio, in pacem cum *Rege* componendam, multùm inclinaret; tamen Proceres suos in hac re cognoscens aversissimos, (quos irritare timebat) Inducias tantùm in Septennium concessit: In secreto tamen pollicitus, eas Inducias de tempore in tempus renovatas iri, quamdiù uterque *Rex* in vivis esset.

HUcusque *Rex* occupatus fuit, in rebus domi constituendis; Verùm, circa hoc tempus oblata est occasio, ut foràs prospiceret, atque ad res exteras Animum applicaret. *Carolus Octavus Galliarum Rex*, Virtute & Fortunâ Patris & Avi sui, (*Caroli* Septimi, & *Ludovici* Undecimi,) Regnum *Franciæ* acceperat, & opibus florentius, & ipso Territorio amplius, quam multis retrò Annis fuerat: Cùm redintegratio facta esset, in illis Membris principalibus, (quæ olim, Portiones Coronæ *Franciæ*, posteà autem ab eâ avulsæ fuissent; Ita ut jam diù, sub Homagio tantùm Coronæ, non in Dominio tenerentur, cùm à Principibus propriis, Jure tanquàm Regio, administrarentur) *Andegavia* scilicet, *Normannia*, *Provenza*, & *Burgundia*. Restabat tantùm *Britannia*, quæ cum Coronâ *Franciæ* uniretur; ut sic Monarchia *Franciæ*, ad veteres Terminos & Limites proferretur.

Rex Carolus, haud parvâ flagrabat Ambitione & Cupiditate, illum *Ducatum* recuperandi & reannectendi. Quæ quidem ejus Ambitio, prudens admodùm fuit, & pondus insigne habebat; minimè certè similis Ambitioni Expeditionum suarum sequentium in *Italiam*. Sub initiis enim Regni sui, Paternis Consiliis regebatur (Consiliis inquam, non Consiliariis) Cùm Pater ejus Consiliariis ferè non usus sit, sed ipse sibi pro Concilio esset; nec Virum quenquam prudentiorem juxta se haberet. Atque illum *Regem* Patrem suum, satis sciebat *Carolus*, Bellis *Italicis* aversum fuisse, & in *Britanniam* oculos suos conjecisse. Multæ erant Res, quæ Animum *Caroli*, spe prosperi Successûs, in hâc re pascerent. *Dux Britanniæ* ævo confectus, & Lethargicus; & Mercenariis Consiliariis innitens, duarum tantùm Filiarum Parens, ex quibus altera valetudinaria erat, nec diù superstes futura. At *Carolus* in ipso ætatis flore & Robore jam erat; Et Populus *Regni Franciæ* pro ratione ejus temporis, Bellicis Copiis, tam quoad Duces, quam quoad Milites, satis instructus; Viris Militaribus, qui in *Bellis Burgundicis* meruerant, nondùm absumptis: Pacem etiàm cum omnibus vicinis Principibus se colere non ignorabat. Quatenùs verò ad illos, qui Consiliis suis perficiendis se opponere possent; *Maximilianum Romanorum Regem*, qui sibi Rivalis futurus esset, (tam pro *Ducatu*, quàm pro *Nuptiis Filiæ*) Pecuniarum indigum sciebat; *Regem* autem HENRICUM, tam sibi nonnihil devinctum ob Favores & officia ejus præterita, quàm domesticis Turbis implicatum. Erat ei insupèr præbita Occasio pulchra & speciosa, quæ Ambitionem suam tegeret, & Belli ansam adversus *Britanniam* porrigeret; Eo scilicet nomine, quod *Dux Britanniæ*, *Ducem Aurelianensem*, & alios ex Nobilitate *Franciæ*, (qui contra *Regem Carolum* Arma sumpsissent) ad se recepisset. Quocircà *Rex Carolus*, de Bello *Britanniæ* inferendo certus, satis cognoverat, à nullo tam potenter sibi opponi posse, quam ab

HENRICO: (Sive Ratione Statûs permoto, ne Regnum *Franciæ* in nimiam potentiam excresceret; Sive gratitudine quâdam adducto, quod ipse *Duci* etiàm *Britanniæ*, non minùs quàm sibi, ob ejus in rebus suis adversis merita, obstrictus fuisset) si modò ille Partibus se adjungere vellet. Itaque quam-primùm *Carolus* audîsset, *Regem* victoriâ suâ in tuto collocatum, statim Legatos ad eum misit, qui Auxilium ab eo peterent, aut saltem ut ne alterutri Parti se addiceret. Legati illi *Regem* apud *Lancastriam* offenderunt, & Legationem in hanc sententiam declarârunt. Primò *Regi* impertiti sunt Successum *Caroli*, quem paulò antè contra *Maximilianum* habuerat, in Oppidis quibusdam, quæ invaserat *Maximilianus*, recipiendis. Istud autem genus Sermonis, familiariter præmissum fuerat, acsi *Carolus* HENRICUM, non pro Amico aut Fœderato exteriore haberet, sed intimo, suorumque tum Affectuum tum Fortunarum Participe. Post istam Insinuationem, ac deinde Gratulationem *Regi* ob Victoriam suam in Rebelles factam, ad rem de quâ missi erant pervenerunt; Significantes HENRICO, *Regem* suum compulsum esse ad justum contra *Britanniam* Bellum, quod *Dux* Rebelles suos & Hostes declaratos recepisset, & Auxiliis juvasset. Non esse eos, humiles aut Calamitosos Supplices, qui in *Britanniam* ad Auxilia imploranda aufugerint, sed tam eminentes Viros, ut liquidò pateret, Consilia eorum, non ad Fortunarum propriarum Præsidium, sed ad *Regis* Fortunas infestandas & invadendas, spectare: Cùm Caput eorum esset, *Dux Aurelianensis*, primus *Regii Sanguinis* Princeps, & Persona ab ipso *Rege* secunda. Ideóq; si res rectè perpenderetur, Bellum meritò judicari posse, ex parte Domini sui, potiùs Defensivum, quàm Offensivum; utpote quod omitti non poterat, si status proprii conservatio sibi curæ esset: Neque profectò primum Ictum, Bellum constituere Invasivum (quem princeps prudens nullus expectare vellet) sed primam Provocationem, aut saltèm primam Præparationem. Imo Bellum hoc, magis Rebellium Suppressionem sapere, quàm Bellum cum Hoste legitimo; Cùm Res hùc redierit, quod Subditi *Regis* (Proditores) à *Duce Britanniæ*, *Regis* Feudatario, protegerentur. Satis scire *Regem* HENRICUM, quam perniciosi Exempli res sit, si Principes viciniRebellium patrocinia suscipérent, contra Jus Gentium & Fœderum. Neque tamen ignorare *Regem* suum, quod *Rex* HENRICUS, in Rebus suis Adversis, multis & opportunis Ducis *Britanniæ* Officiis, nonnihil obligatus fuisset; Neque ex alterâ parte dubitare, quin *Rex* HENRICUS, non oblitus esset, quàm promptus *Rex* suus fuisset, in Auxiliis ei submittendis, Cùm *Dux Britanniæ*, & Consiliarii ejus Mercenarii eum destituissent, & tantùm non prodidissent: Quodque haud parvum subesset discrimen, inter Officia quæ *Rex* suus, & ea quæ *Dux Britanniæ* præstiterat; Cùm *Ducis Britanniæ* Consilia, ex rationibus utilitatis, & Emolumenti, manare possent; contrà verò ea, quæ Dominus suus contulerat, nulli alii caussæ, quàm Amori, & sincero Affectui tribui possint; Eò quod, si res hæc, ad amussim politicam examinata esset, longè fuisset rebus suis consultius, ut Tyrannus in *Angliâ* regnaret, odio populi & turbis expositus, quam talis *Princeps*, cujus virtutes non poterant non magnum & potentem eum reddere, quandocunque eum

Rerum

Rerum suarum compotem fieri contigisset. Sed quomodocunque se res haberent, quoad Obligationis respectum, quem *Rex Duci Britanniæ* debere videretur: tamen *Regem* suum adduci non posse, ut crederet, *Regem* HENRICVM, ab eo quod justum est declinaturum, aut in caussam tam iniquam descensurum. Itaque cùm Bellum istud, quod *Regi* suo gerendum erat, nihil aliud esset, quam ut se à periculis imminentibus liberaret, sperare *Regem* suum, HENRICVM, non minore studio & Affectu, ad Conservationem Statûs ejus concursurum, quam ipse HENRICO, ad Adeptionem Regni sui, concurrisset. Saltem non dubitare, quin Rex HENRICVS, pro suâ in pacem propensione, quam sempèr præ se tulerat, Spectator tantùm Belli futurus esset, & inter Partes Neutralis: Neque enim posse, Dominum suum, nisi iniquus foret, à *Rege* postulare, ut partem Belli capesseret, qui tam nupèr à Seditionibus & Motibus intestinis cœperat respirare. Verùm de Mysterio illo, reunionis *Britanniæ* ad Coronam *Franciæ*, sive per Bellum, sive Nuptias cum Hærede *Britanniæ*, ne verbum quidem; Legati enim hoc, veluti Scopulum quendam, exhorruerunt; Satis scientes illud postulatis suis maximè obfuturum. Sed è contra Sermonibus suis, quasi obitèr inseruerunt; *Regem* suum, apud se omninò constituisse, Filiam *Maximiliani* in uxorem ducere: Simul & HENRICVM credere voluerunt, *Regem* suum totum in eo esse, ut Expeditionem in personâ propriâ, in *Italiam*, ad Jus suum ad Regnum Neapolitanum armis vindicandum, susciperet: Quæ omnia eò spectabant, ut HENRICVM, ab omni Suspicione abducerent, *de Bello Britannico*, nisi quatenùs ad restinguendam Flammam, quam in Regnum proprium aliàs grassaturam meritò formidaret, conduceret.

Rex negotio, cum Concilio suo sanctiore, communicato; Legatis in hunc modum Responsum dedit. Primò autem, (quod Legati fecerant,) comitatem quandam verborum præmisit; inquiens, Se magnâ lætitiâ affectum, quod *Regem*, Oppida illa è manu *Maximiliani* recepisse, ab illis didicisset. Deinde familiaritèr eis commemorabat particularia nonnulla, de rebus suis, quamdiù in periculo fuisset, & de victoriâ posteà secutâ. Quod verò ad negotium *Britanniæ*, Rex paucis respondit. *Regem Galliæ*, & *ducem Britanniæ*, duos esse viros, quibus ante omnes plurimùm deberet: Quodque pro magno sibi ipsi infortunio duceret, si res ita inter eos procederent, ut ei non liceret Gratitudinem Animi sui, erga utrumque demonstrare. Quodque nulla alia sibi pateret via, tanquàm Principi Christiano, & utriusque Amico communi, quâ Fidem suam erga Deum & Homines exsolveret, quàm ut se Pacis & Concordiæ inter eos Intercessorem offerret; Eáque initâ viâ, minimè se dubitare, quin *Regi* eorum, Status & Honor, minore cum Periculo, minore etiàm cum Invidiâ, conservari possint, quam Bello: Neque ulli se impensæ, aut labori, parsurum esse (imò se veluti in Peregrinationem aliquam sacram paratum esse proficisci) ut tam pium assequeretur Effectũ. Ita autem sermonẽ clausit: Se in re tanti ponderis, quæ sibi hærebat in medullis, Animũ suum, per Legatos proprios fusiùs declaraturũ; Quos, omni morâ sepositâ ad *Regem Galliæ*, in eum finẽ missurus esset. Ita Legati *Galliæ* domũ remissi sunt. Noluit autem Rex, de Reunione *Britanniæ* ad Coronã *Franciæ*, quicquã

intelligere videri; quemadmodùm & Legati nullam de eâ mentionem fecissent; Nisi quod Rex, verbo illo *Invidia*, aliquid de hâc re subinnuisse visus est. Res autem ita se habuit; Rex neque Judicio tam imbecilli fuit, neque negligentèr informatus, ut *Regis Galliæ* Consilium, de *Britanniâ* in Ditionem suam redigendâ, eum fugeret. Sed primum, (utcunque simulabat) à Bello contra *Regem* illum ineundo, aversissimus fuit. Fama de ejusmodi Bello ei grata erat, sed Res ipsa minimè: Ex alterâ enim cernebat se locupletiorem fore, ex alterâ pauperiorem; Etiàm adhùc metuebat sibi à Populo suo, quem idcircò armare nolebat. Veruntamen, ut Princeps prudens & animosus, non in tantum à Belli Consiliis abhorrebat, quin decretum ei esset Bellum eligere, potiùs quam ut *Gallum* sibi *Britanniam* subjicere permitteret: Quod tam amplus & opulentus fuisset *Ducatus*, & tam opportunè situs, ad *Angliam* infestandam, sive Bello, sive impediendo Commercium. Sed spes has fovebat Rex, quod partìm negligentiâ, (quæ *Gallis* vulgò imputari solet) partìm viribus *Ducatus Britanniæ* propriis, quæ parvæ non erant, præcipuè autem, ob potentem Factionem, *Ducis Aurelianensis* in Regno *Galliæ*, (qui plurimis modis Motus in *Galliâ* intestinos suscitare posset, ad *Regis Galliæ* Consilia circa *Britanniam* discutienda;) Postremò autem, ob potentiam *Maximiliani*, qui ei erat Rivalis; Res aut ex sese solvi, aut ad pacem flecti posset. In quibus omnibus, Rex trutinâ non justâ res perpendebat, ut posteà patuit. Misit igitur confestìm Rex Legatum ad *Regem Galliæ*: Is erat *Christophorus Vrswicus*, Capellanus suus; Vir, cujus Fidem & Prudentiam in multis obeundis Negotiis perspexerat: Eum potissimum eligens, quod cùm Ecclesiastica Persona esset, eò magis ad Legationem Pacificatoriam idoneus videretur; Eique etiàm in mandatis dedit, ut si *Rex Galliæ*, Tractatum Pacis inire non abnueret, in *Britanniam* quoque ad *Ducem* proficisceretur, Tractatumque Pacis utrinque ad maturitatem perduceret. *Vrswicus*, ad *Regem Galliæ*, verba fecit, quæ, cum *Regis* HENRICI ad Legatos Responso, ut plurimùm convenirent; Instillando, sed mollitèr, nonnulla, quæ spectarent ad Reconciliationem *Ducis Aurelianensis* cum *Rege*, & quædam de concordiâ inter omnes Partes farciendâ. At Rex *Galliæ*, ex alterâ parte, non sincerè in hoc Negotio versatus est; Sed summo cum Artificio, & simulatione insigni; Ad eam Metam collimans, ut tempus lucraretur, Auxiliaque *Anglorum*, sub spe Pacis retardaret, donec *Britanniam* Armis suis occupasset. Respondit igitur Legato, se prorsùs in manu & potestate *Regis* HENRICI fore, eumque Pacis Arbitrum constituturum; Et facilè, ut Legatus in *Britanniam* proficisceretur, consensit, qui in hac re consensum suum declararet, Animumque *Ducis* super hac re cognosceret: satis gnarus, *Ducem Aurelianensem*, (cujus Consilio Res *Britanniæ* omninò regebantur) secum reputantem, nullis se Conditionibus *Regi* reconciliari posse, Pacem prorsùs disturbaturum. Itaque hoc modo sperabat se, simul ambitionem suam apud omnes velaturum, & existimationem justi & moderati Animi assecuturum; atque etiàm, Gratiam apud *Regem Angliæ* summam initurum, utpote qui omnia ejus Arbitrio permisisset: Imò (callidissimo consilio usus) fore providebat, ut licet Bel-

lum

lum actu profequeretur, tamen *Regem Angliæ* in opinione perftiturum, eum illud folùm agere, ut Gladium in manu oftentaret, quò contrariæ partis pertinaciam, ad pacem recipiendam inflecteret; Atque hoc modo Rex HENRICVS, nihil profecutione Belli commoveretur, fed fore ut tractatus Pacis ad ultimum ufque continuaretur, donec ipfe rem Armis confeciffet.

Quæ cùm *Rex Galliæ* rectè concepiffet & prudentèr æftimaffet, omnia ex voto ejus fucceffer unt. Nam cùm Legatus *Anglus*, ad Aulam *Ducis Britanniæ* veniffet, *Dux* ipfe vix fanæ memoriæ fuit, omniaque *Ducis Aurelianenfis* nutui parebant; qui Legatum *Vrfwicum* mandata perferentem audivit, & quafi commotus, & elato Animo refpondit: *Ducem Britanniæ*, qui *Regi* HENRICO Hofpes olim fuiffet, imò Parentis loco, in tenerâ ejus Ætate, & afflicto rerum Statu, expectaffe illo tempore, ab HENRICO (Gloriofo illo *Anglorum Rege*) potiùs Copias Equitum & Peditum validas, quam inanem de Pace Legationem. Quod fi Rex præterita *Ducis* Merita oblivioni mandaffet, fciebat tamen *Regem*, quâ erat prudentiâ, providè confulturum, & folidè reputaturum, quantum ejus & Securitatis, & Famæ, tàm apud Exteros, quam apud Populum fuum intereffet; non pati, ut *Britanni* (veteres *Angliæ* Fœderati) à *Galliâ* abforberentur; utque tot Portus commodi, & Oppida maritima munita, Imperio tam potentis *Regis* vicini, & Inimici tot per Sæcula inveterati, adjicerentur. Itaque humilitèr fe *Regem* obfecrare, ut de hac re, tanquam de re fuâ, cogitaret. Atque hoc modo fermonem abrupit, & negavit fe de eâ re ampliùs tractaturum.

Vrfwicus primum ad *Regem Galliæ* rediit, atque ei, quid in *Britanniâ* factum effet, retulit. Qui cùm res, fecundùm Expectationem fuam, cedere, videret, occafionem arripuit dicendi; Legatum jam cernere potuiffe, id quod, pro fuâ parte, ipfe partim præviderat. Quandò fcilicet *Dux Britanniæ*, in poteftate *Ducis Aurelianenfis*, & fuæ Factionis effet, nullam Pacem fequi poffe, nifi ex Tractatu mixto ex Armis & Argumentis. Itaque fe alteram partem fufcepturum; *Regem* autem rogare, ne alteram defereret. Se utcunque fibi conftare, *Regique* fidelitèr promittere, fe femper in *Regis* poteftate futurum, ut eas Leges fubiret in negotio Pacis, quas *Rex Angliæ* præfcriberet. Hæc quemadmodùm acta effent, *Vrfwicus Regi* retulit; eâ tamen adhibitâ moderatione, ac fi Tractatus Pacis pro re defperatâ minimè haberi deberet, fed tantùm Horam magis propitiam præftolaretur, donec Malleus incudem fæpiùs percuffiffet, atque *Britannos* & eorum Sequaces emolliviffet. Ex quo factum eft, ut perpetuò inter *Reges Anglum* & *Gallum*. Literæ & Nuncii volitarent; ab altero *Rege* cupidè fed candidè, ab altero per Simulationem, fuper Negotium Pacis. Intereà *Rex Gallus Britanniam* cùm magnis Copiis invafit, et Urbem *Nantiæ* arctâ obfidione cinxit; Atque ut Princeps, non magni certè Iudicii, fed tamen qui fimulationum Artes in Sinu Patris optimè perdidicerat, quò magis Bello inftabat, eò magis Tractatum Pacis urgebat. Adeò ut, durante *Nantiæ* Obfidione, poft multas retrò citróque commeantes Literas, & Nuncios, *Gallus* ad HENRICVM miferit *Bernardum Danbeneium* (virum fpectatum & eminentem) qui ab eo enixè

 peteret,

peteret, ut Negotio Pacis, ſub quacunque Conditione, finem imponeret.

Neque *Rex* minùs alacris & promptus fuit, ad Tractatum Pacis inſtaurandum, & accelerandum. Itaque tres Legatos in *Galliam* miſit, *Abbatem Abingdoniæ*, *Richardum Tunſtallum* Equitem Auratum, & Capellanum ſuum *Urſwicum*, quem priùs miſerat; Mandans, ut totis viribus, in Tractatum Pacis ſtrenuè incumberent.

Circa hoc tempus, *Baro* de *Woodvillâ* (*Reginæ* Avunculus) Vir animoſus, & Gloriæ appetens, à *Rege* petiit, ut Copias aliquas Evocatorum ſecretò cogeret, atque abſque Commeatu, aut Fide publicâ, in Auxilium *Britannorum* duceret. *Rex* Petitioni ejus minimè annuit, (aut ſaltèm ita credi voluit) eique pro Imperio ſuo injunxit, ut nihil moveret, eò quod Rex, in Jacturam Honoris ſui fieri putaret, durante Tractatu Pacis, Auxilia ſummittere. Attamen *Baro* iſte, (aut Impetu effræni, aut Opinione temerariâ, *Regem* clàm ei rei favere, quam tamen palàm agnoſcere refugiebat) ſecretò in *Vectam Inſulam* trajecit, cujus erat Præfectus; & Copias electas, ad numerum Quadringentorum Virorum, coegit, & cum illis in *Britanniam* perrexit, eaſque Copiis *Ducis* adjunxit. Cujus rei Nuncii poſtquàm in Aulam *Franciæ* allati ſunt, ita nonnullos Juvenili ſanguine ferventes, veluti Furiis conciverunt, ut *Legati Angli* non ſine periculo eſſent, ne Motu aliquo repentino violarentur. Verùm *Rex Carolus*, tùm quod Jus Legatorum inviolatum ſervare volebat; tùm conſcius ſibi, quod in hoc Negotio Pacis, ad *Regem Angliæ* collatus, ipſe Simulationis Palmam mereretur; ſeverè edixit, ne ulla fieret, aut verbo, aut facto, in *Anglos Legatos*, aut eorum Comitatum & Famulitium, Contumelia. Statimque à *Rege* HENRICO Nuncius advolavit, qui eum de Baronis *Woodvillæ* facto purgaret; Eo principali uſus Argumento, *Regem* minimè illius Facti notitiam habuiſſe, quòd Copiæ tam exiguæ fuiſſent, ut neque Auctoritate publicâ aliquâ, emanaſſe eas veriſimile eſſet, neque Res *Britannicas* quicquam promovere poſſent. Cui Nuncio, etſi *Rex Galliæ* non prorsùs Fidem adhiberet, tamen cum Serenitate quâdam *Regi* reſpondit, ſibique ſatiſfactum eſſe de eâ re ſignificavit. Paulò poſt, Legati illi tres domum redierunt; Quorum duo etiàm in *Britanniam*, ad res inſpiciendas, profecti fuerant, neque negotium ullo modo in melius provectum invenerunt. Poſt Reditum ſuum, *Regem* de ſtatu Rerum plenè informarunt, quámque longè *Rex Galliæ* à Conſiliis Pacis abeſſet edocebant: Itaque videndum *Regi*, ut aliâ quâpiam viâ inſiſteret, & Negotium Pacis deſereret. Neque tamen Rex, in univerſo hoc Pacis Negotio tractando, credulitate merâ peccârat, (ut vulgò ei imputabatur) verùm Error ejus ortum habuit, non tam ex Facilitate credendi, quam ex Copiis alterius Partis (quod anteà innuimus) malè menſuratis.

Ita enim Rex cogitaverat: Primùm de rebus *Britannicis* indicabat eas, propter Urbium & Oppidorum munitorum, & Copiarum etiàm vires, haud celeritèr acciſas fore. Etenìm Conſilia, quæ à *Rege Galliæ*, eo tempore cælibe & ſine Liberis, contra Regni Hæredem agitata eſſent, lenta admodùm & enervia futura exiſtimabat: Neque

etiàm fieri posse, quin Status *Galliæ*, Motibus & Turbis in *Ducis Aurelianensis* favorem Conquassaretur. *Maximilianum* etiàm *Regem Romanorum*, ut Principem bellicosum & magnæ potentiæ æstimabat; Quem ad *Britannorum* Auxilium properè accursurum minime dubitabat. Itaque, cùm rem haud parvæ moræ futuram putaret, ejus moræ Usuram & Fructum, ad se & res suas, trahere destinabat. Primò autem, hoc apud *Ordines Parlamenti*, sibi emolumento futurum non dubitabat; quia satis sciebat, eos in Favorem Rerum *Britannicarum* propensissimos, largâ manu Pecunias collaturos. Quos quidem Thesauros, ut Fama Belli elicere potuit, ita Pax secuta eos in Impensas Belli erogari, non permissura erat. Quoniàm autem nôrat Populum suum erga Res *Britanniæ* optimè affectum, prorsùs videri volebat quoad præterita se potiùs *Gallorum* Artibus deceptum, & veluti in soporem conjectum, quam ex motu proprio ad Bellum minùs alacrem fuisse: Cùm sciret Subditos suos, Rationum Statûs, quæ ipsum meritò retardare potuerunt, minùs capaces esse. Itaque ad hæc, quæ animo dispofuerat, nihil magis conducibile judicabat, quàm ut Tractatum Pacis perpetuò continuaret: eum intermittendo, aut renovando, prout Rerum Progressus postularet. Neque oblitus erat, lucrefacturum se sibi haud levem Honorem, Personam *Beati Pacificatoris* assumendo. Etiàm illud non infimo loco ponebat, quod prospiciebat, se posse nonnullum, ex Invidiâ, quæ in *Regem Galliæ*, propter *Britanniam* occupatam redundatura esset, fructum capere, in novis Amicis & Fœderatis sibi adjungendis; veluti *Ferdinando Hispaniarum Rege*, quocum semper etiàm Naturâ & Moribus Sympathiam quandam habebat; *Maximiliano* item, cujus res manifestò agebatur. Itaque in summâ, sibi Pecunias, Honorem & Decus, Fœderatos, & in fine Pacem qualem optabat, satis indulgenter promiserat. Verùm istæ Cogitationes nimis subtiles erant, quam ut fortunatæ esse possent, & Successum in omnibus sortiri. Etenim res magnæ, ferè magis rigidæ & contumaces esse solent, quàm ut callidioribus consiliis, fingi & affabrè efformari possint. Rex etiàm, in duobus illis Fundamentis jaciendis, quæ ei pro principalibus erant, magnoperè deceptus est. Etsi enim probabilitèr judicabat, Concilium *Franciæ* magnâ cautione usurum, ne *Regem* in Bellum; contra Hæredem Regni proximum conjicerent; tamen oblitus fuerat, *Carolum*, à Viris è Concilio primariis, minimè regi, sed à quorundam Virorum Ignobiliorum Consiliis pendere; Qui illud maximè spectarent, sibique & Honori & gratiæ futurum putabant, si Senatores fortes viderentur, & ad Animosa, licèt Perniciosa Consilia, *Regem* mpellerent; Qualia Nemo è Potentioribus aut Prudentioribus, dare aut auderet, aut vellet. Quod verò ad *Maximilianum* attinet, majore tum is existimatione agebat, quàm posteà; Neque enim Mores ejus instabiles, & Conatus ob Indigentiam suam semper ferè inutiles, adhùc noti erant.

Postquàm cum *Legatis* deliberâsset, qui reverâ nihil Novi ei retulerunt, sed quæ ipse priùs secretò expectaverat (licèt ab iis rem totam perdidicisse præ se ferret) Parlamentum statim convocavit; Et primo Parlamenti die, Ordinibus simul ex more congregatis, *Britanniæ* caussam;

caussam, per *Cancellarium* suum *Mortonum*, *Cantuariæ Archiepiscopum*, proposuit; Qui in hunc modum locutus est.

DOmini *mei, & Magistri*; Rex *Supremus Dominus noster, mihi mandavit, ut vobis Caussas declararem, quibus adductus fuit, ut Ordinum hunc Conventum convocaret: Quas paucis perstringam, veniam à* Celsitudine *suâ, & à vobis omnibus, humiliter petens, si hoc pro tenuitate meâ, & non pro rei dignitate, præstiterim.*

Celsitudo *sua, primò omnium vobis notum facit, quam altâ mente reposuerit, Amorem, & Fidelitatem, quam in ultimo Conventu, ei egregiè exhibuistis, in* Regali *suâ* Auctoritate *stabiliendâ, Hominibus Partium suarum periculo eximendis, & Hostibus ac Proditoribus suis ulciscendis: Quibus plura à Subditis, erga* Regem *suum in unicâ Actione, cumulari non potuerunt. Hoc in tam bonam partem à vobis accepit, ut apud se decreverit, communicare & deliberare cum Subditis, à quibus tanta ei tributa sunt Amoris & Fidei Pignora, de omnibus Negotiis, (quæ quidem ejus generis sint, ut publicari debeant) tam domi. quàm foràs.*

Duæ igitur sunt Caussæ præsentis Conventûs: Vna, circa Negotium magni momenti, in Partibus Exteris: Altera, circa Reipub. Administrationem Domesticam.

Rex Galliæ (*ut proculdubiò audîstis*) *Bello* Ducem Britanniæ, *hoc tempore, acriter invadit. Exercitus ejus jam* Nantesiam *oppugnat, & arctâ Obsidione premit; Principalem scilicet (si minùs Cæremoniâ & Præ-eminentiâ, at certè Robore & Opulentiâ) ejus* Ducatûs *Vrbem. De Spe ejus conjectura rectè capi potest, quod difficillimam Belli partem, primo loco aggressus est. Hujus Belli Caussam ipse* Rex Gallus *optimè novit. Prætexit receptos, apud* Britannos, *Ducem* Aurelianensem, *aliosque* Galliæ *Proceres, (quos* Rex *Hostium suorum loco numerat) eisque Auxilia subministrata. Alii aliter divinant. Vtraque Pars, à* Rege *nostro, non semel, per* Legatos *suos, Auxilia petierunt.* Rex Gallus *sane, Auxilia aut Neutralitatem*: Dux Britannus *Auxilia simpliciter; Hæc enim Res suæ postulant.* Rex *tanquàm Princeps Christianus, & Filius Ecclesiæ pius, se medium interposuit, ut Pax componeretur.* Rex Gallus *de Tractatu annuit, at Belli prosecutionem intermittere recusat.* Britanni *autem, qui Pacem maximè optant, consiliis de Pace minùs auscultant; Non Confidentiâ aliquâ,*

quâ, aut etiam Contumaciâ, sed Suſpicione & diffidentiâ, de Regis Galli *ſincerâ Intentione, cùm videant Bellum non refrigeſcere. Ita ut* Rex, *poſt tantam Curam & Diligentiam, quantam unquam in aliâ re quavis inſumpſerat, adhibitam; cùm neque ex unâ parte Bellum, neque ex alterâ parte Suſpiciones propter Belli proſecutionem magis magiſque impreſſas, compeſcere poſſet, Tractatui finem dedit; Non pœnitentiâ motus, ſed planè deſperatione. Itaque ex hac Narratione, Statum Quæſtionis percipere poteſtis, ſuper quâ* Rex *à vobis Conſilium poſcit: Quæ hùc redit; Vtrùm* Rex *ſuſcipere debeat Bellum Defenſivum & Auxiliare, à parte* Britannorum, *contra* Regem Gallum?

Atque ut Iudicium veſtrum meliùs de hoc Negotio informetur, juſſit ut nonnulla apud vos proponerem, de Perſonis, *quæ in hoc Negotio intercedunt; Nonnulla autem de Negotii* Conſequentiis, *quatenùs in hoc Regnum reflectere poſſint; Nonnulla denique, de* Exemplo *ejus in genere: Neque tamen, in alteram partem concludendo, aut judicium faciendo, donec* Celſitudo *ſua, fidele & politicum Conſilium veſtrum, de hac re intellexerit.*

Primò, quantum ad Regem *Dominum noſtrum, (qui Perſona principalis eſt, quam in hoc negotio intueri debetis) planè profitetur* Celſitudo *ſua; Se ex Animo & conſtanter cupere, ut in Pace regnet. Sed ſimul ait, ſe neque jactura Honoris ſui Pacem empturum, neq; Conditiones Pacis ſub fœnore periculorum accepturum; Sed pro felici Rerum ſuarum converſione habiturum, ſi Deo viſum fuerit, inteſtinas Seditiones, quibus hactenùs exercitus fuit, cum Bello Externo Honorabili commutare.*

Quod verò attinet ad reliquas duas Perſonas, quas hæc Actio complectitur (Regem *nimirùm* Gallum, & Ducem Britanniæ) Celſitudo *ſua notum vobis facit, eos eſſe Principes, quibus, ex omnibus amicis ſuis & Fœderatis, plurimum debet; Cùm alter, Manu ſuâ Protectrice, à malitia Tyranni eum conſervaſſet; Alter ei Manum Salutarem, ad Regnum ſuum obtinendum, porrexiſſet. Ita ut Affectus ſuus, quatenùs ad naturalem Perſonam ſuam, neutrò inclinet. Atque ſi fortè audieritis* Celſitudinem *ſuam compulſam fuiſſe, è* Britanniâ *in* Galliam *fugere, Metu Proditionis, hanc Rem, nolle* Celſitudinem *ſuam, ullo modo* Duci Britanniæ *imputari, in Beneficiorum antè collatorum Obliterationem; quod* Rex *planè ſe informaverit, eam rem, ad Mercenarios quoſdam* Ducis *Conſiliarios tantùm pertinere; qui, cum*

Dux

Dux *ipse graviter ægrotaret, ejusmodi consilia,* Duce *prorsùs inscio, agitârunt.*

Sed utcunque istæ res, Celsitudinem *suam, si privatam Personam tantùm gereret, devincire possent, satis tamen novit, superiorem illam Obligationem, quæ se ad illa procuranda, quæ Subditis suis præsidio & commodo esse poßint, obstringit, se itidem inferiore hoc Obligationis genere exsolvere; Nisi forte hoc sibi relinquat, ut si ad Bellum* Celsitudo *sua compulsa sit, illud sine Acerbitate, aut Ambitione, prosequatur.*

Quantum ad Negotii hujus Consequentias, *quoad* Regni Angliæ *statum, eæ tales esse poßint, quales fuerint* Regis Galli *Fines & Intentiones. Quæ si ulteriùs non tendant, quam ut Subditos suos in ordinem redigat, nihil ad nos. Quod si* Regi Gallo *in animo sit, (vel licet non fuerit, tamen si sponte secuturum sit) ut* Britanniam *in Provinciæ Formam constituat, &* Coronæ Franciæ *eam reuniat, tum digna est res, quæ magnâ cum sollicitudine, & anxio Iudicio perpendatur; Quantum scilicet hæc Innovatio* Angliæ *intersit, tam propter insigne* Regni Franciæ *Augmentum, (ampliβimâ adjectâ Regione, quæ in oras Maris nostri, per Tractum non parvum, porrigitur;) Quam quod inde privetur hæc Natio, & nudetur, tam firmis & fidelibus* Fœderatis, *quales* Britones *se sempèr præstiterunt. Tum enim fore, ut Regnum hoc nostrum, cùm olim etiàm in Continente potens esset, primum Territorio, posteà Affinitatibus,* Burgundiâ *scilicet &* Britanniâ, *(quarum Principes Fœderati nostri tantùm erant, sed tamen fœderati ex hujus Regni Consiliis pendentes;) Altera jam nupèr disiecta, partìm in Augmentum potentiæ* Gallorum, *partìm* Austriacorum *cedat; Altera jam propè sit, ut in* Galliæ *potentiam coalescat; Atq, exinde Regnum hoc, intra Aquas salsas cohibeatur, cinctum maritimis Provinciis potentissimorum Monarcharum.*

Quantum ad Exemplum, *quod inde promanare possit, illud (ut de* Consequentiis *dictum est) ita se habet, prout se habent* Regis Galli *intentiones. Nam si* Britanniam Gallia *devoraverit, quemadmodùm Vulgi Sermones (parati semper Actionibus* Regum *Ambitionis notam inurere) divinant, tum verò, Res profectò esset* Exempli *pernicioſi, ut Minor Status à Maiore opprimeretur. Ex hoc enim periculum imminere possit* Scotiæ *ab* Angliâ, Lusitaniæ *ab* Hispaniâ, *minoribus* Italiæ & Germaniæ *Statibus à majoribus; imò etiàm (Si parva magnis componere liceat) perinde esset ac si*

Aliquibus

Aliquibus ex vobis Minoris Ordinis, tuto vivere non liceret, in vicinitate aliquorum ex his Proceribus potentioribus. *Hujus autem* Exempli *Introductionem*, Regi *potissimùm imputatam fore veri-simile est, ut Principi, qui illud etiam cum Bono Reip. suæ, impedire maximè potuisset. Verum contrà, tam speciosus se offert, ex parte* Regis Galli, *Prætextus, (at Prætextus Potentiæ nunquàm defuit) propter periculum Regno suo imminens, quod Bellum hoc ex necessitate gerat, non Ambitione, ut* Periculum *ab Exemplo nonnihil corrigat & mitiget. Siquidem,* Periculum *ejus Belli, quod solùm in defensionem propriam suscipitur, nullum esse potest, quia penes quemlibet est illud pro libito devitare. Verùm in hoc Negotio universo,* Rex *se vestris gravibus & maturis Consiliis permittit, in quibus acquiescere decrevit.*

Atque in hanc sententiam, *Cancellarius* locutus est, quantum ad Res *Britanniæ.* Rex enim ei mandarat, ut tali orationis moderatione uteretur, quæ Ordines ad *Britanniæ* Auxilium accenderet, *Regem* autem apertâ aliquâ Declaratione non obstringeret.

Cancellarius ad *Domestica* orationem transtulit.

Q*Vantum ad* Administrationem Domesticam, Rex *mihi in mandatis dedit, ut hac dicerem: Credere se, nulli unquam* Regi (*tam brevi Regni spatio emenso*) *majores & justiores causas fuisse, duarum contrariarum passionum, Gaudii & Doloris, quam sibi. Gaudii, ob immensos & manifestos* Dei Omnipotentis *favores; qui eum gladio* Regio *cinxerat, eidemque Gladio contra Hostes suos universos sempèr adfuit, Seque tot probis & fidelibus Servis & Subditis beavit, qui nunquàm destiterunt fidelibus Consiliis, promptâ Obedientiâ, & animosâ Defensione, eum prosequi: Doloris, quod nondùm* Deo *placuerit permittere ei, ut Gladium conderet, (quod maximè expetebat, præterquàm in Administratione Iustitiæ) Sed quod toties compulsus sit Ensem stringere, ad proditorios & seditiosos Subditos resecandos; Quos (ut videtur)* Deus *reliquit (inter multos bonos, aliquos malos) tanquàm inter* Israelitas, Cananæos, *veluti* Spinas in Lateribus suis, *ad eos tentandos, & probandos: Etsi is sempèr fuerit rerum Exitus (sit Nomen* Domini *ob hoc benedictum) ut malitia eorum in Caput proprium reciderit.*

Quamobrem Rex *ait, se jam admonitum esse; quod Sanguis in*

Acie effusus, neutiquàm Sanguini in Civitate parcere possit; Neque gladius Martialis sit satis validus ad Regnum hoc in plenâ Pace constituendum: Sed quod vera via huc tendat, ut Rebellionum Semina & Origines sub initiis eorum comprimantur: Et ad hoc obtinendum, Leges bonæ & salubres excogitentur, confirmentur, & acuantur, contra vim omnem, & illicitos Hominum Cœtus, eorumque Confœderationes & Combinationes omnes, per vestium scilicet distinctiones, tesseras, & alia hujusmodi Factionis Symbola; ut pax Regni, talibus Statutis, veluti Cancellis ferreis, solidè muniatur & stabiliatur; omnisque violentia, & in Aulâ, & in Agris, & in Domibus privatis, reprimatur. Cujus rei Curam, quæ ad vosmetipsos tam propè pertinet, quamq; Temporis Ratio summoperè flagitat, Celsitudo *sua Prudentiis vestris commendat.*

Quoniàm verò Regi *Cordi & Curæ est, ut Pax hæc, in quâ regnare, & Subditos suos tueri cupit, non tantùm vobis Folia producat, sub quarum umbrâ secure recumbere poßitis, verùm etiàm Fructus vobis edat, Divitiarum & Opulentiæ, Rogat vos* Celsitudo *sua, ut Cogitationem suscipiatis, de* Mercaturâ *&* Commercio *regulando; nec minùs de* Manufacturis Regni *promovendis; unáque spurium illum & sterilem* Pecuniarum usum, *in* Fœnus *&* illicita Excambia *jam erogari solitarum, coerceatis; unde ad naturalem suum usum, Mercaturæ, & Commercii Legitimi, & Nobilis, applicentur. Similitèr, ut Populo nostro copia fiat, se in* Artibus Mechanicis *exercendi, quo modo Regnum ex se, & Nativis suis Mercibus subsistere poßit, ut in otio non degant, atque Thesaurus noster, propter Manufacturas forinsecas, non exhauriatur. Quin & ulteriùs providere debetis, ut quæcunque* Merces *à Partibus exteris, in Regnum introductæ fuerint, prorsùs ad* Merces Nativas *nostras coemendas convertantur; unde Sors Regni non minuatur, ex Super-Importatione Mercium Exterarum.*

Postremò, quoniàm Regi *certò persuasum est, vos eum Pauperem nolle, qui vos Divites esse cupit, minimè dubitat, quin curæ vobis futurum sit, ut Reditus sui, tam ex Vectigalibus, quàm aliàs, conserventur, & augeantur; Atque insupèr, ut Subsidia Pecuniaria, si postulet occasio, alacritèr conferatis. Eò magis, quod satis nostis* Regem *frugi esse, atque pro Dispensatore tantùm se gerere in Commodum Regni; Quodque eæ Pecuniæ, quæ à vobis conferuntur, sint tantùm instar Vaporum, qui è Terrâ in sublime attrahuntur, & in Nubes coeunt, quæ rursùs in Terram imbres refundunt.*

dunt. Quin & probè scitis, vicina vobis Regna magis magisquè amplificata, atque Tempora ista variis Motibus obnoxia: Itaque minimè convenire, ut Regem *à pecuniis imparatum offendant. Plura non habeo quæ dicam. Optarem autem, ut quæ dicta sunt, meliùs fuissent declarata: Illud verò Prudentia, & Benevolentia vestra supplebit.* Deus *Consiliis vestris aspiret.*

Hanc Orationem *Cancellarius* habuit, non comptam certè, sed solidam & perspicuam.

Res difficilis non erat, *Parlamentum* ad istud *Britanniæ* Negotium disponere, & afficere; tam propter Æmulationem inter Nationes *Angliæ* & *Galliæ*, atque Invidiam recentem, quod Regnum *Galliæ* nupèr Incrementa acceperat; quam propter periculum, quod *Angliæ* imminere poterat, si *Galli* tam amplam Provinciam maritimam acquirerent, ut suprà diximus. Commovebatur etiàm *Parlamentum* Oppressionis Intuitu; Etsi enim, quæ afferebat Rex *Gallus*, essent satis probabilia, tamen apud Multitudinem impares sempèr sunt Congressus Argumentorum & Suspicionum; Itaque Consilium *Regi* dederunt, ut Caussam *Britanniæ* strenuè amplecteretur, & Auxilia celeritèr mitteret; Magnáque Alacritate *Regi* amplum Pecuniæ Subsidiariæ Modum concesserunt, horum Auxiliorum contemplatione. Verùm Rex, tum ut decorum servaret erga *Regem Gallum*, cui se devinctum profitebatur; tum quod reverà Belli potiùs ostentandi quam gerendi erat cupidus; iterùm solennes Legatos ad *Regem Gallum* misit, qui ei intimarent Decretum *Ordinum*; & verbis dulcissimis Intercessionem suam, priùs factam, renouarent; Ut scilicet Rex *Gallus* à Bello *Britannico* desisteret; aut si necessariò Bellum habendum esset, in bonam partem acciperet, si Populi sui precibus motus, (qui Caussæ *Britannorum*, tanquam veterum Amicorum & Fœderatorum suorum, impensè favebant) Suppetias eis mitteret; protestando nihilominùs, se, quò Leges Amicitiæ & Fœderum cum *Galliâ* religiosè servaret, Copiis suis imperare in animo habere, ut *Britannis* quidem succurrerent, ad *Gallos* autem Bellum minimè extenderent, nisi quatenùs ad Possessionem *Britanniæ* tuendam. Verùm antequàm ista speciosa Legatio advenisset, *Ducis Britanniæ* Res haud levitèr perculsæ sunt, & manifestò declinare cœperunt. Nam propè Oppidum *Sancti Albani* in *Britannia*, Prælium commissum fuerat, in quo *Britanni* profligati sunt, *Duxque Aurelianensis* & *Princeps Aurasionensis* capti, cæsis ex Copiis *Britannorum* sex Millibus, atque inter eos, Domino de *Woodvillâ*, & Cohorte ejus propè universâ, dum fortissimè dimicarent. Ex parte autem *Regis Galli*, Mille & ducenti ceciderunt, cum Duce suo *Iacobo Galleotto*; viro in rebus Bellicis spectato.

Postquàm Nova de hoc Prælio in *Angliâ* audita essent, expergefactus est Rex, qui nullum jàm Subterfugium habebat, sub quo Tractatum Pacis honestè continuare posset. Jam enim planè tanquam oculis cernebat, *Britanniam* rapidè perditam iri, prorsùs contra

ſpes ſuas. Cùm autem conſcius ſibi eſſet, ſe tam apud Populum ſuum, quam apud Exteros magnam ſuſtinere Invidiam, imò & Infamiam, propter priores moras; ſtatim Auxilia, quantâ potuit cum celeritate, in *Britanniam* miſit. Quod fecit ſub Ductu *Roberti* Domini *Brooki*, ad numerum octo Millium, Virorum lectorum, & benè armatorum; qui propitio uſi vento, intra paucas horas, *Britanniam* tenuerunt, & ſe Copiarum *Ducis* Reliquiis adjunxerunt; ſtatimque perrexerunt ad Hoſtes, atque propè eos caſtrametati ſunt. *Galli* poſſeſſione Victoriæ ſobriè utentes, atque Animos & Alacritatem *Anglorum* probè cognoſcentes, præſertim ſub Initiis militandi, ſe intra vallum continuerunt, Caſtris optimè munitis, certi manum non conſerere. Sed interim, ut Copias *Anglas* ſurſùm deorsùm jactarent & defatigarent, eas, levis Armaturæ Equitibus, adoriebantur & vexabant; In quibus Certaminibus tamen, plerunque detrimenta acceperunt, potiſſimum per Sagittarios *Anglorum*.

Verùm, hoc rerum Statu, *Franciſcus dux Britanniæ* obiit: Quod quidem Accidens Rex facilè prævidere potuerat, & debuerat certè hoc ipſum ſupponere, & huic Eventui Conſilia ſua aptare; niſi quod Honoris Contemplatio, propter Nova de prælio facto allata, quæ *Regem* ad aliquid properè exequendum extimulavit, Belli Rationes pervertiſſet.

Poſt *Ducis* Obitum, primarii *Britanniæ* Viri, partìm empti, partìm factionibus imbuti, omnia permiſcuerunt: Adeò ut *Angli*, nec Caput nec Corpus reperientes, quibus ſe adjungerent; Atque non minùs à Sociis quam ab Hoſtibus ſibi metuentes; Hyeme jam ingruente; domum, poſt quinque Menſes ab eorum Trajectu, redierint. Atque hoc modo, Prælium *Sancti Albani*, Mors *Ducis Franciſci*, & Auxiliorum *Anglorum* Receſſus *Britanniam* tandem perdiderunt. Quam rem, alii ut Judicii *Regis* Maculam, alii ut Temporum ejus Infortunium, acceperunt.

Sed utcunque Fructus *Parlamenti* horarii, circa res *Britannicas*, malè ceſſerant, nihilominùs Fructus illi durabiles, & *Parlamentorum* proprii, (bonæ ſcilicet & ſalubres Leges) proſperè ſe habuerunt, atque in hunc diem permanent. Nam ex Monitis *Cancellarii*, eo *Parlamento*, Leges nonnullæ egregiæ, circa ea quæ Rex propoſuerat, latæ fuerunt.

Star-chamber

Primò, Auctoritas *Cameræ Stellatæ*, quæ anteà Legi *Regni* communi tantùm nitebatur, in aliquibus Caſibus, robore Statuti ſuffulta eſt. Curia autem iſta, ex maximè prudentibus & generoſis hujus *Regni* Inſtitutis, cenſeri poſſit. Nam in Diſtributione Tribunalium *Regni*, (exceptâ Curiâ ſupremâ *Parlamenti*;) in quâ Curia *Banci Regis*, Criminibus quæ contra *Coronam* committuntur; Curia *Banci Communis* Litibus civilibus; Curia *Scaccarii*, Cauſſis quæ ad Reditus & Proventus *Regis* ſpectant; & *Curiæ Cancellariæ*, Cauſſis, quæ Mitigationem Rigoris Juris, ex Arbitrio boni Viri, ad Exemplum Juris Prætorii, merentur, politicè admodum aſſignatæ ſunt; ſemper tamen reſervata eſt, magna & præeminens Juriſdictio, Conſilio ſanctiori Regis, in Cauſſis, quæ vel Exemplo, vel Conſequentiâ, Regni ſtatum publicum oppugnare & convellere poſſent: Quæ ſi Criminales fuerint,

fuerint, consueuerunt Consiliarii in *Camerâ* (quæ vocatur) *Stellatâ*; Sin Civiles, in *Camerâ* vel *Aulâ* (quam vocant) *Alba*, convenire. At quemadmodùm *Cancellaria* Jus Prætorium, ita *Camera Stellata* Jus Censorium, (demptis tamen Rebus Capitalibus) imitatur. Ista autem Curia *Cameræ Stellatæ* ex bonis composita est Elementis. Ex quatuor enim Generibus Personarum commista est; *Consiliariis Regis*, *Proceribus*, *Prælatis*, & *Iudicibus* aliarum Curiarum *principalibus*. Etiàm quatuor Caussarum Genera præcipuè tractat: *Vim illatam*; *Fraudes*; *Crimina* varia *Stellionatus*; & *Inchoamenta* sive *Actus medios* qui vergunt ad *Crimina Capitalia*, aut aliàs Atrocia, licet nunquàm actualitèr commissa & perpetrata fuerint. Sed quod præcipuè in hoc statuto Rex volebat, erat Suppressio Turbarum illicitarum, unà cum caussis earum præcipuis, hoc est, Multitudinis Combinationibus, & Potentium Patrociniis.

Ab universali *Regni* Pace, descendit *Regis* Cura, ad Pacem Aulæ & Famulitii ipsius *Regis*, & Securitatem Consiliariorum suorum, ac Magistratuum eminentium. Verùm hoc Statutum miri cujusdam erat temperamenti. Nam in hanc sententiam perscriptum est: Ut si quis ex *Regio Famulitio* (qui tamen infra gradum *Baronis* sit) in vitam alicujus Consiliarii *Regis*, aut *Baronis* Regni, conjurasset, factum est Crimen, licet res peracta non fuerit, Capitale. Ista Lex, à *Cancellarii* suspicionibus fluxisse existimata est; Qui cùm Vir austerus & imperiosus esset, atque in Aulâ *Regiâ* Inimicos nonnullos sibi infensissimos degere cognosceret, suæ Securitati prospexit; Invidiam suam generali Legis Ordinatione obruens, præsidium nempè hoc cum omnibus Consiliariis & Nobilibus communicando: Neque tamen ausus est, Legem ulteriùs extendere, quam ad Famulitium conscriptum ipsius *Regis*, ne minori Nobilitati & Plebi *Regni*, nimis dura res videretur: Quæ meritò credere possent, libertatem suam antiquam, & Clementiam Legum *Anglicarum*, sensim invadi; *Si Voluntas mera*, *aliàs quàm in* Criminibus Læsæ Majestatis, *pro Facto reputaretur*. Attamen Caussa, quæ in Statuto ipso inserta est (nimirùm quod, *Qui in vitam* Consiliariorum *conspirat*, *merito censeri possit*, *oblique & mediate*, *ipsius* Regis *mortem moliri*) æquè omnibus Subditis ac Aulicis communis est. Verùm hæc Legis Angustia, ad id quò *Cancellarius* tenderat, satis erat: Sed tamèn vitam eò usque produxit, ut ei etiàm Lege generali opus fuisset, cùm non minùs Populo, quam *Aulæ Regiæ*, posteà odio fuerit.

A Pace Aulæ, & Familiæ *Regiæ*, rursùs Cura *Regis* descendit, ad Pacem Familiarum privatarum. Lata est enim, Lex justa & moralis, per quam Asportatio Fœminarum per vim, contra voluntatem suam, (exceptis Pupillis Femellis, & Ancillis,) Capitalis facta est: Parlamento prudentèr & meritò censente, Crimen abripiendi Fœminas per vim, in possessionem Extraneorum, (licet posteà per Illecebras aut Astutias concilietur earum Assensus) nihil aliud esse, quam Raptum in longum productum, quia prima Vis reliqua traxisse præsumitur.

Sancita est alia quoque *Lex*, ad Pacem Subditorum in genere, & Cædium & Homicidiorum repressionem, atque in emendationem

Legum Antiquarum. Ea fuit; Ut cùm per *Legem Communem*, Prosecutio Homicidiorum in nomine *Regis*, Annum & Diem expectaret, quod spatium Uxori aut Hæredi Occisi datum est, ut nomine proprio Accusationem peragerent: Cúmque Experientia monstraret, quod Pars aggravata sæpiùs pretio aut variis modis inducta, aut Lite ipsâ defatigata, Accusationem desereret; atque eo temporis tractu Res quasi in Oblivionem transiret; & hoc modo Prosecutio in nomine *Regis*, (quæ sempèr, *Flagrante Crimine*, vivacior est) neglecta esset; ordinatum fuit prudentissimè; Ut Prosecutio in Nomine *Regis*, etiàm intra Annum & Diem, admitti possit, absque præjudicio tamen Prosecutionis in Nomine Partis læsæ.

Tum quoque Rex cœpit, non minùs prudentèr quam justè, Cleri Privilegia nonnihil amputare, factâ ordinatione; *Ut Clerici Capitalis Criminis convicti candente ferro in manu signarentur*; tam ut aliquo corporali Supplicio afficerentur, quam ut Ignominiæ notam secum ferrent. Verùm hujus Salubris *Legis* gratiâ, Rex posteà *Perkini Edicto* laceratus est, tanquàm Privilegiorum sanctæ Ecclesiæ immanis & execrabilis Violator.

Etiàm alia *Lex* lata fuit, *Paci Regni* consulens: quâ puniebantur *Officiarii* & *Firmarii Regis*, Amissione Officiorum & Firmarum suarum, si Famulitiis Nobilium, aut aliorum, nisi Domestici essent, se aggregarent, aut illicitis Cœtibus participarent.

Atque hæ *Leges*, ad Vim, & Turbas reprimendas ordinatæ sunt, quibus Tempora illa maximè indigebant; Et adeò prudentèr constitutæ sunt, ut in hunc usque diem, Temporis ipsius Suffragiis confirmatæ, durent.

Latæ sunt etiàm *Leges* bonæ & politicæ, contra Fœnus, quod est Usus Pecuniæ spurius: Et contra illicita Excambia & Contractus fictos, qui sunt item instar Fœnoris spurii. Aliæ etiam pro securitate Vectigalium *Regis*; Atque Conversione Pecuniarum, ex Mercibus externis provenientium, in Merces Regni nativas; Unà cum aliis minoris Momenti *Legibus*.

Verùm, quamvis *Leges* in iis Comitiis latæ, bonum & salubrem ediderint Fructum; *Subsidium* tamen *Pecuniarium*, iisdem Comitiis concessum, Fructum exhibuit acerbum. Sanè, universa Messis in fine in Horrea *Regis* coacta est, sed post Procellam grandem. Cùm enim Deputati cœperunt taxare *Subsidium*, in *Comitatu Eboracensi*, & *Episcopatu Dunelmensi*, Populus ex improviso in Seditionem erupit, apertè loquens, se hisce annis proximis, innumeras miserias perpessos esse; Quare nec posse se nec velle *Subsidium* conferre. Neque tamen proculdubiò, hæc Contumacia ex Indigentiâ merâ illius Populi manavit, sed etiàm ex inveterato studio Partium, quod illis Regionibus penitùs insederat, ubi Memoria *Richardi Tertii* adhùc in tanto vigore erat, ut tanquàm Fæces quædam acres in Animis Hominum, veluti in Fundo Vasis, subsiderent; quæ, si Vas paulùlùm agitaretur, in sursùm ascendebant. Accedebat etiàm (ut credere par est) Instigatio alicujus Malevoli, & Rebus præsentibus infensi, ex iis qui apud eum populum maximè erant gratiosi. Hoc Accidente tam inopinato, Deputati ferè attoniti, rē ad *Comitem Northumbriæ* detulerunt

lerunt, qui Vir erat Auctoritate primarius in iis Partibus. Ille statim ad *Regem* Literas misit, apertè significans, quale incendium obortum esset in Populo; simulque petens, ut Rex quid fieri vellet mandaret. Rex Responsum dedit peremptorium, se ne Obolum quidem remittere velle, ex Summâ, quæ in Comitiis concessa fuerat; Tum quia exemplum ejus alias Provincias animare possit, ad similem mitigationem poscendam; Tum præcipuè, quia nunquàm esset passurus, ut vulgus ignobile, Ordinum munificentiam frustraretur, in quorum consensu etiàm Plebis ipsius vota concluderentur. His Literis à *Rege* acceptis, *Comes* Principales illius Comitatûs Justiciarios, & Liberos Tenentes, convocavit; & eos allocutus, verbis æquè imperiosis ac Rex scripserat, (quibus nihil opus fuit, nisi quod Negotium asperum infelicitèr in Virum etiàm asperum inciderat) non solùm animos eorum irritavit, sed suspicionem injecit, ex acerbitate verborum ejus, quæ tanquàm *Regis* ipsius verba retulerat, ipsum *Comitem*, aut Auctorem fuisse, aut Suasorem principalem ejus Consilii. Quo factum est, ut Turba vilis cœtus miscuerit; & insultum in *Comitem* ipsum faciens, eum, cum compluribus ex Servis suis, trucidaverit. Neque hìc destiterunt Seditiosi illi, sed *Ioannem Egremondum* Equitem Auratum, Virum turbidum & factiosum, (quique diù antè *Regi* infensus erat) in Ducem suum cooptârunt; Atque animati & extimulati, à quodam ex infimâ Plebe, vocato *Ioanne Chamberio*, tanquàm Face Seditionis, qui apud Vulgus multùm poterat, in apertam Rebellionem eruperunt; Quin & frementes disertis verbis dixerunt, se contra *Regem* HENRICUM ituros, & cùm eo pro Libertate suâ pugnaturos.

Postquàm Rex certior factus est, de novâ hac Insurrectione, (similibus enim Motibus, tanquàm Febre anniversariâ, quotannis corripi solebat) suo more, parùm aut nihil commotus, *Thomam Comitem Surriæ*, (quem paulò antè, non solùm è Turri liberaverat, eique præterita omnia condonaverat; verùm etiàm in gratiam suam specialem receperat) cum Exercitu satis valido, contra Rebelles misit; Qui cum Copiis eorum conflixit, eosque Acie vicit, & *Ioannem Camberium* Antesignanum eorum vivum cepit. *Ioannes* verò *Egremondus*, fugâ se eripuit, & in *Flandriam* transfretavit, ad *Margaretam Burgundiæ*: Cujus Palatium, Asylum & Receptaculum fuit Proditorum omnium, qui *Regem* infestabant. *Ioannes Camberius Eboraci* supplicio affectus est, magnâ pompâ; Suspensus est enim in Patibulo prælto, extructo in medio Furcarum quadratarum, tanquàm Proditor transcendens; Atque magnus Numerus ex Complicibus suis, super Trabem Patibuli inferiorem, circa eum itidèm suspensus; Cæteris autem generalitèr venia facta est. Neque Rex Consuetudinem suam interrupit, ut vel primus, vel inter primos esset, in omnibus Bellicis suis Expeditionibus; Juxta id quod familiaritèr dicere solebat, cùm de Rebellibus quid nunciatum esset; *Se nihil amplius cupere, quam ut eos aspiceret*. Nam statim, postquàm *Comitem Surriæ* in eos misisset, ipse subsecutus est; & licet Nuncium de Victoriâ accepisset in viâ, tamen usque ad *Eboracum* perrexit, ut eas Regiones componeret & pacaret: Posteà verò, *Londinum* reversus est, *Comitem Surriæ*, Locum-tenentem suum, in *Partibus Borealibus*, relinquens; & *Richardum*

Tunſtallum, Militem Auratum, principalem ſuum Commiſſarium conſtituens, ad *Subſidium* levandum, cujus ne Dodrantem quidem remiſit.

Eodem autem tempore, quo Rex Servum tam bonum, quam fuit *Comes Northumbriæ*, amiſerat; etiàm Amicum & Affinem fidelem, *Iacobum* Tertium *Scotiæ Regem*, ſimilitèr amiſit, qui miſerabili Fato functus eſt. Iſte enim Princeps infelix, poſt diuturna, tam Procerum ſuorum, quam magnæ partis Populi, odia,quæ ſubinde in Seditiones, & crebras Aulæ Mutationes eruperant, tandèm ab iis oppreſſus eſt. Siquidem Arma contra eum ſumpſerunt,&*Iacobi Principis* Filii ſui perſonam,ex improviſo, intra poteſtatem ſuam redegerunt, partim Vi, partim Minis; Interminantes ſe alitèr, Regnum in manus *Regis Angliæ* tradituros. Eo autem Conſilio hoc moliebantur, ut Rebellionem ſuam obvelarent, ſicque *Princeps* Titulare & pictum quoddam Caput Rebellionis fieret. Unde Rex *Scotiæ* (ſe viribus minimè parem cogitans) à *Rege* HENRICO, etiàm à *Papâ*, & *Rege Gallo*, popoſcit, ut res inter ſe & ſubditos ſuos componerent. *Reges*, prout petiit,mediationem ſuam, modo honorifico, & qui *Reges* magnos deceret, interpoſuerunt: Non tantùm poſtulando, & ſuadendo, verum etiàm proteſtando, & minando; Rebellibus denunciantes, ſe, communem *Regum* Cauſſam agi, cenſere; *Si Subditi permittantur Leges Regibus ſuis imponere*; Seque in Ultionem ejuſmodi Sceleris prorsùs ituros. At Rebelles, qui jam antè Obedientiæ Jugum majus excuſſerant, facilè Modeſtiæ Vinculum minus abjecerunt; & Furore Metum ſuperante reſponderunt; Inanem eſſe de Pace mentionem,niſi Rex ſe Imperio abdicaret. Quocircà (Tractatu Pacis abrupto) ad Arma ventum eſt, Præliumque ad *Bannochiæ* Rivulum, juxta *Sterliniam*, commiſſum eſt, Quo Prælio Rex, Iracundiâ & Indignatione licet juſtâ, exæſtuans, Pugnam temerè iniens,& manum præcipitantèr conferens,antequàm univerſæ ejus Copiæ conveniſſent, interfectus eſt, (nihil obſtante expreſſo & præciſo Mandato *Principis* Filii ſui,qui hoc interdixerat)dum ad Molendinum quoddam fugiſſet, in Campo, ubi pugnatum eſt, ſitum.

Quatenùs verò ad *Legationem Papæ*, quæ per *Adrianum* de *Caſtello*, *Italum*, miſſa eſt, (quæque, illis temporibus, magis forſitàn futura fuiſſet efficax) ſerò illa advenit, ſi *Legatio* ipſa ſpectetur, ſed ſatis in tempore, pro commodo *Legati*. Nam cùm, per *Angliam*, *Scotiam* peteret, & honorifice admodùm à *Rege* HENRICO exceptus eſſet, (qui perpetuò ſe erga *Sedem Romanam* officioſum præbuit) *Regis* favorem majorem in modum aſſecutus eſt, ſimulque magnam cum *Mortono Cancellario* familiaritatem contraxit. Adeò ut Rex moribus ejus delectatus, & eum rebus ſuis utilem fore credens, eundem ad Epiſcopatum *Herefordienſem* promoverit, & poſteà ad *Epiſcopatum Bathonienſem*; Ejuſque operâ uſus ſit, in compluribus negotiis, quæ ad *Curiam Romanam* pertinebant. Certè Vir magnus fuit *Adrianus*, & multâ Eruditione, Prudentiâ, & in rebus Civilibus Dexteritate, præditus; Et non diù poſt in Honorem *Cardinalis* evectus, largum *Regi* tributum ob Beneficia ſua rependit; *Regem*, magno cum Judicio,& Diligentiâ, de rebus *Italiæ*,ſubinde per Literas informans. Nihilominùs, ſub

finem Vitæ ſuæ, Particeps fuit Conjurationis, quam *Cardinalis Alphonſus Petruccius*, & alii quidam *Cardinales*, in Vitam *Leonis Pontificis* inierunt. Atque hoc ejus Crimen, per ſe atrox valdè, aggravatum eſt, propter Cauſſam, quæ eum impulerat; Quæ Malitiâ ſanè aut Odio minimè nitebatur, ſed Ambitione fœdâ adipiſcendi *Papatum*. Atque in hoc Impietatis exceſſu, non defuit tamen Levitatis & Vanitatis mixtura quædam: Nam (ut apud omnes increbuerat) ad *Papatum* expectandum, fatali quodam Ludibrio inductus eſt; ſcilicet Prædictione Harioli cujuſdam, quæ talis fuit; *Succeſſurum* Leoni, *cujus nomen eſſet* Hadrianus, *Senem, humili loco natum; ſed doctrinâ & Prudentiâ eminentem*. Quo Charactere & Schemate ſe deſcribi putavit; Etſi hoc Vaticinium impletum poſteà fuerit, in *Adriano Belgâ*, (Filio Cerviſiarii ex eadem *Belgiâ*, *Cardinale* de *Tortosâ*, & *Caroli Quinti* Præceptore,) qui poſteà, mortuo *Leone*, Nomine proprio non mutato, *Adrianus Sextus* vocatus eſt.

Verùm iſta anno ſequente, quinto ſcilicet *Regis*, contigerunt. Sed in fine Anni quarti, Rex iterùm *Ordinum Conventus* egit; Non (ut videtur) ob aliquam Occaſionem tùm emergentem, ſed præcipitatis & abruptis *Comitiis* præcedentibus, propter Apparatus Belli *Britannici*, Rex cogitavit, ſe non ſatis amplitèr Subditos ſuos Legibus bonis hactenùs remuneraſſe; Quæ ſempèr ei fuerunt pro retributione erga Subditos, propter Pecunias ab ipſis collatas; Cúmque Alienationis Subditorum, ex iis quæ in Borealibus Partibus geſta erant, memor eſſet, viſum eſt ei, eò magis Subditos ſuos ſolatiis reficere. Sanè Tempora ejus, in bonis Legibus condendis, excelluerunt. Ita ut meritò cenſeri poſſit, inter *Reges Angliæ*, poſt *Edwardum Primum*, Legiſlator optimus. Leges enim ejus, (ſi quis attentiùs eas introſpiciat) ex Prudentiâ profundâ ortas inveniet, neque vulgaris eſſe naturæ; non occaſione aliquâ præſente ſtimulante latas, ſed verè ex Providentiâ futuri, ut ſtatus ejus *Regni* indies fieret magis florens & beatus; Ex more *Legiſlatorum* Temporibus Antiquis & Heroicis.

Primò igitur Legem tulit, quæ cum Temporibus & Actis ſuis optimè conveniebat. Quemadmodùm enim ipſe, in Perſonâ ſuâ & Nuptiis, finalem introduxerat Concordiam, in Lite illâ magnâ, quæ de Titulo Coronæ tam diù pependerat: ita & hac Lege (de quâ loquimur) ſimilem Pacem & Tranquillitatem, circa privatas Subditorum terras, & Poſſeſſiones, ſtabilivit. Ordinatum eſt enim, ut *Fines*, quos vocant (quod Genus eſt Tranſactionis cujuſdam ſolennis) reverà finales eſſent, ad Jura non Partium tantùm, ſed aliorum omnium, extinguenda: Ita tamen, ut poſt *Fines* hujuſmodi levatos, & ſolennitèr proclamatos, haberet Subditus ſpatium quinque Annorum, poſt Titulum ſuum devolutum, ad Jus ſuum recuperandum, aut ſaltèm vindicandum; Quod ſi prætermiſiſſet, Jure ſuo in perpetuum excluderetur; Cum Exceptionibus tamen nonnullis, Ætate minorum, Nuptarum, & ſimilium Perſonarum, Juris ſui perſequendi, incapacium. Hoc Statutum aliud *Regni* Statutum antiquum tantùm reſtituit; quod & ipſum latum fuerat, juxta tenorem Legis Communis. Mutatio Legis intervenit, per Statutum quoddam vulgaritèr dictum de *non Clameo*, factum tempore *Edwardi Tertii*. Atque iſta Lex, de *Finibus*

nibus

nibus levandis,instar Prognostici cujusdam erat boni, de Pace illâ,quæ in hunc usque diem,à temporibus ejus,ut plurimùm secuta est.Statuta enim de *non Clameis*, Belli temporibus conveniunt, cum animi Hominum inquietantur, ita ut rebus suis domesticis prospicere nequeant: Statuta verò quæ Possessionibus favent,temporibus Pacis maximè sunt accommodata, ut Lites & querelæ extinguantur, quæ Pacis sunt Fructus perniciosi.

Aliud Statutum latum est, Prudentiæ, & in Rebus politicis Peritiæ singularis; Incrementum Populi *Regni* manifestò, & (si quis acutiùs inspexerit) Militiam etiàm, & vires *Regni* Bellicas, promovens.

Cœperunt eo tempore, magis quam retrò solitum, fieri Septa & Clausuræ in Agris; Ex quo Terra arabilis (quæ sine Populo & Familiis coli non poterat) versa est in Pascua,quæ Armentariorum paucorum operâ tantùm indigebant; Etiàm *Firmæ* & *Tenementa* ad Terminum vitæ, Annorum, & ad voluntatem Domini, (in quibus Coloni complures habitabant) versa sunt in *Dominicum*. Hoc Infrequentiam & Diminutionem peperit Populi, & (per consequentiam) Oppidorum, Ecclesiarum, Decimarum, & similium: Probè etiàm noverat Rex, neque ullo modo oblitus erat, sequi etiàm ex hoc Diminutionem *Subsidiorum* & Censûs: Quantò enim major numerus fuerit Generosorum, tantò sempèr *Subsidiorum* Summæ decrescunt magis. In quâ remedendâ, prudentia *Regis* & *Parlamenti* enituit. Clausuras Agrorum prohibere noluerunt; Hoc enim fuisset, Soli Culturam fructuosiorem, atque inde secuturam patrimonii *Regni* Meliorationem, prohibere: Neque etiàm Arationes Hominibus jussu Legis imponere consultum putârunt; Hoc enim fuisset, cum Naturâ ipsâ, & Rebus, pugnare. Sed tale temperamentum adhibuerunt, ut Clausuras tantùm & Pascua, quæ Depopulationem liquidò invehebant, tollerent; neque tamen expresse, aut Interdicto aliquo Imperioso, sed solummodò per Consequentiam. Ordinatio fuit talis; Ut omnes Domus Agricolationis, quibus fuerint annexa viginti Jugera Terræ, aut ampliùs, in perpetuum sustentarentur & conservarentur, absque Decasu; unà cum Portione Terræ competente, quæ à Domibus illis nullo modo separari posset; ut & per Statutum aliud quoddam,Successoris sui tempore factum, fusiùs declaratum fuit. Neque tamen,si quis deliquisset, sancitum erat,ut populari Actioni subjiceretur, sed ut Terra ipsa in Manus *Regis*, aut *Domini*, caperetur, quoad dimidium Proficuorum,donec Domus,acTerræ reparatæ forent,& restitutæ.Hoc modo Ædificia sustentata necessariò Habitatorem traxerunt: & Portio Terræ iisdem annexa necessariò etiàm poscebat,ut Incola is non esset Mendicus, aut Tuguriaster, sed ex paulò Opulentioribus, qui familiam alere, & Aratrum in opere ponere posset. Hoc Populi numerum miris modis augebat, quin & potentiæ Regni militaris intererat; ut scilicet Firmæ & Tenementa, Certum Terræ Dimensum sortirentur, quod Virum non infimæ conditionis,citra penuriam, sustentaret; Eademque res quodammodò, magnam partem Fundi *Regni*, Agricolis & mediæ sortis Hominibus, mancipabat, & perpetuabat: Mediæ (intelligimus) Conditionis, inter Generosos & Operarios Rusticos.

Jam

Jam quantùm hæc Res militarem Regni Potentiam, (ut occæpimus dicere) promoveat, liquet,tum ex Militaris Diſciplinæ principiis,tum ex aliarum Nationum Exemplis. Etenim opinione ferè generali, Virorum maximi circa Res Bellicas Judicii, (etſi pauci quidam aliter ſenſerint, quùm reverà Caſuum diſtinctionem hæc Quæſtio ſubire poſſit) Robur præcipuum Exercitûs alicujus in *Peditatu* maximè conſiſtit. *Pedites* autem ut fortes & bellicoſi evadant, opus eſt, ut in Conditione aliquâ non ſervili, aut inopi, ſed liberâ & copiosâ degant. Itaque, ſi quod Regnum, aut Status, in Nobiles & Generoſos potiſſimùm excreſcat; Agricolæ autem & Aratores loco tantùm, & Conditione Operariorum illis inſerviant, aut fortè Tuguriaſtri meri exiſtant, (qui pro Mendicis tecto coopertis tantùm haberi poſſint) *Equitatu* certè pollere poſſit, ſed *Peditatu* minimè; Tanquàm Sylvæ cæduæ, quæ ſi Arboribus grandioribus abundent, Dumos & vepres progignent, Ligna autem puriora non educent. Atque hoc cernere eſt in *Gallia*, *Italia*, & aliis nonnullis *Europæ* Partibus, ubi Populus univerſus, vel ex Nobilibus, vel ex Ruſticis vilioribus, componitur (De populo in Agris degente loquor, non in Urbibus) Mediocris autem ſortis Populus ferè deficit: Quo fit, ut *Copiis pedeſtribus* parùm polleant: Adeò ut, ad *Peditatum* ſuum conſtituendum, & roborandum, mercenarias Cohortes *Helvetiorum*, aut *Germanorum*, adhibere ferè conſueverint. Unde etiàm fit, ut Nationes illæ, Populum quidem numeroſum, Milites autem paucos edant. *Rex* autem videbat, ex contrariâ parte, *Anglos* ſuos, quamvis Territorio multò anguſtiores, tamen Militibus, & Copiis nativis, præ illis (quas diximus) Nationibus, longè magis abundare. Hoc Conſilio atque Inſtituto, *Rex Hydræ Dentes* occultò ſerebat; ex quibus (juxta *Fabulas Poetarum*) Milites armati exurgerent, in Regni ſui Præſidium, & Amplificationem.

Iiſdem etiàm Comitiis, *Rex* (curam adhibens, ut Regni potentia, non minùs Mari quàm Terrâ,augeretur) in Claſſis ſui Adornationem, & Incrementum, ordinavit, ut Vina & Glaſtum,ex partibus *Gaſconiæ*, & *Languedociæ*, allata, non niſi Navibus *Anglicis* importarentur: Inflectens paulatim politiam *Regni Angliæ*, ab Intuitu Ubertatis & Vilitatis rerum venalium, ad Intuitum potentiæ Militaris. Antiqua enim ſtatuta, ferè omnia, Mercatores exteros invitant, ut Merces omnigenas in *Regnum Angliæ* importent; pro fine habentia Vilitatem & Copiam earundem Mercium, neutiquàm reſpicientia ad Rationes politicas, circa *Regni* potentiam Navalem.

Tulit etiàm Legem illis *Comitiis Rex*, & Monitoriam, & Minatoriam, erga Juſticiarios Pacis, ut munus ſuum diligentèr exequerentur, Delationes contra eos Auctoritate ſuâ Regiâ invitans, & Neglectus eorum primò Sociis ſuis Juſticiariis committens, poſteà Juſticiariis Aſſiſarum, poſtremò *Cancellario:* Mandando ſimul, ut Edictum, (quod in eam Sententiam promulgârat,) quotannis quatèr *publicis Seſſionibus* legeretur, ne fortè Juſticiarii obdormiſcerent: Hoc modo fore putabat, ut Leges ſuæ pœnales, executioni demanderentur; utque inde, vel Obedientiæ, vel Mulctarum, Fructum perciperet; In quâ re, verſus finem Vitæ ſuæ, declinavit nimis in partem ſiniſtram. Hunc

ad

ad finem etiàm cohibuit *Pragmaticam* quandam, nuper ortam, qua Informationes veræ, ſuper Legibus pœnalibus exhibitæ, Informationibus aliis Illuſoriis ſuffocabantur, exhibitis ſcilicet, per quoſdam, quos Delinquentes ipſi ſubornârant, ut ad libitum eorum fieret, Litis vel Proſecutio, vel Deſertio; atque hoc modo, veras proſecutiones (ſcilicet ne duplex foret vexatio) regerebant.

Legem etiàm tulit de re Monetariâ reformandâ, & Nummorum externorum (Eorum ſcilicet qui Edicto Regio eſſent in uſum Regni recepti) Adulteratione puniendâ: Utque in Pecuniis perſolvendis, nulla fieret Solutio in Auro, quibuſcunque Mercatoribus alienigenis; ut hoc modo Theſaurus *Regni* intra *Angliam* meliùs aſſervaretur; Quandoquidèm Aurum ejus generis Metallum ſit, quod facillimè, & in occulto tranſportari poſſit.

Statutum etiàm fecit, de Re Pannariâ, & Lanis intra *Regnum* conſervandis; Neque hoc tantùm, ſed de preciis etiàm Pannorum limitandis, & moderandis; Pretio uno, Pannis tenuioris filio, alio craſſioris, impoſito. Quod eò libentiùs refero, tum quia rarum ſit, Pretia per Statutum aliquod imponere, præſertìm Mercibus Regni Nativis; Tum propter hujus *Legis* prudens Temperamentum, quod Pretia præcisè Pannorum diverſi generis non præſcriberet; Sed ſanciret tantùm, ne Pretium à Statuto limitatum Pannarii excederent; ut liberum eſſet Pannario pannos ſuos ita conficere & accommodare, ut jacturam nullam in eis faceret.

Fuerunt & alia Statuta his Comitiis ordinata, ſed hæc præcipuè Hîc verò petendum videtur, ab iis, in quorum manus hoc Opus noſtrum inciderit, ut in bonam partem accipiant, quod tam diù in Legibus, quæ hujus *Regis* tempore latæ ſunt, commemorandis immoremur. Cujus rei has Cauſſas habemus; Primò quoniàm virtus illa præcellens, & Meritum proprium in hoc *Rege* fuit (cujus Memoriæ honorem deferimus) ut optimus Legiſlator eſſet; Dein quod cum Vitæ noſtræ Genere, & Inſtituto conjunctum ſit; Præcipuè verò quod (noſtro quidem Judicio) hoc ipſum, optimis Hiſtoriæ Scriptoribus deſit, quod ſcilicet non ſatis crebrò, ſummariè referant Leges maxime memorabiles, quæ temporibus, de quibus ſcripſerint, perlatæ ſunt; cùm ſint Leges reverà Acta Pacis principalia. Etſi enim, in Voluminibus Legum ipſarum, maximâ ex parte, reperiri ſoleant; neutiquàm tamen hoc tam benè informat Judicium, *Regum*, & Conſiliariorum, & Virorum Civilium, quàm ſi videant eas deſcriptas, & veluti depictas in Tabulis Temporum.

Circa idem tempus, *Rex* quatèr mille Libras à Civitate *Londini*, mutuò ſumpſit; Quæ Summa, priori quam crediderunt, dupla erat, & fuit debitè & præcisè ad diem præfixum, repenſa, quemadmodùm etiàm prior Summa fuerat: *Rege* præoptante ſemper, potiùs mutuari citiùs quàm egebat, quàm ſolvere tardiùs quàm debebat; Id quod ei Fidem admodùm conciliavit.

Neque abjecerat adhùc *Rex* Curam, aut Spem de Rebus *Britannicis*, verùm Occaſiones Conſilio & Arte vincere anniſus eſt, (quamvis Arma ſua infeliciter ceſſerant) atque Regem *Gallum*, licet victoriâ ipsâ non potuiſſet, tamen Victoriæ Fructu privare. Summa *Regis* Conſilii

Consilii fuit, *Maximilianum Regem*, ut in Nuptiis *Annæ Britanniæ* Hæredis, ambiendis persisteret, extimulare, atque ad earum Consummationem adjuvare. Verùm Res *Maximiliani*, eo tempore, in magnâ Perturbatione, & Combustione fuerunt, propter Rebellionem Subditorum suorum in *Flandriâ*. Nam populi *Gandavi* præsertim, & *Brugarum*, (præsente ipso *Maximiliano*) arma subitò ceperant, & nonnullos, ex Officiariis ejus principalibus, interfecerant, eique ipsi custodiam circumdederant; usque quò, & ipsum, & aliquos ex Consiliariis suis, jurejurando obstrinxissent, ut veniam omnium Ante-actorum concederet; Neque ea in posterum quæstioni subjicere, aut vindicare vellet. Attamen *Fredericus* Imperator, *Maximiliani* pater, permittere noluit, ut Contumelia hæc, & Indignitas, Filio suo illata, maneret impunita, sed acritèr Bellum *Flandris* intulit. Sed *Dominus Ravenstonnus*, vir magnæ apud *Maximilianum* Auctoritatis, (qui & ipse Juramentum Abolitionis simul cum *Domino* suo sumpserat, Religionem in eâ re prætexens, sed reverà privatâ motus Ambitione, (atque (uti credebatur) incitatus & corruptus à *Gallis*,) *Imperatorem* & *Maximilianum* Dominum suum deseruit; Seque Partibus Populi Ducem & Caput præbuit; Oppidaque *Hyprarum*, & *Slusiæ*, cum Castellis, occupavit; Statímque ad Dominum *Cordesium*, *Picardiæ* sub *Rege Gallo* Præsidem, misit, ad Auxilia ab eo petenda; Atque insupèr postulans, ut ipse *Cordesius Regis* sui nomine, Unitorum Oppidorum Protector esse, & Armis reliqua subigere, vellet. *Dominus Cordesius* ad Occasionem arripiendam paratus erat, (quam partìm ipsemet instruxerat,) & continuò Auxilia summisit ampliora, quam, si res ex improviso gesta fuisset, tantâ festinatione cogere potuisset; Præfectis Copiarum mandans, ut Oppida inter *Galliam* & *Brugas* caperent. Copiæ *Gallorum*, oppidum parvum, vocatum *Diximeum*, obsiderunt, ubi *Belgicarum Copiarum* pars se cum eo conjunxerat. Dum illa Obsidio duraret, *Rex Angliæ*, sub prætextu Præsidii Finium suorum juxta *Caletum*, sed reverà minimè volens ut Maximilianus Contemptui exponeretur, & propterea Matrimonio *Britanniæ* decideret; *Baronem Morleium*, cum mille Militibus, ad *Dominum Daubeneium*, *Caleti* Præfectum, misit, cum mandatis secretis, ut *Maximiliano* auxiliarentur, & Obsidione *Diximeum* eximerent. *Daubeneius*, (sparsis vocibus hæc omnia ad securitatem Finium Anglicorum fieri) ex Militibus Præsidiariis *Caleti*, *Hammesiæ* & *Guinesiæ*, alios Mille eduxit: Ita ut cum recentibus Auxiliis conjuncti, duorum ad minimum Millium, numerum explerent. Quæ Copiæ, unà cum aliis nonnullis *Alemannorum*, *Diximeum* clanculùm ingressæ sunt, insciis Hostibus; atque Oppidum pertranseuntes (additis nonnullis ex ipsius Oppidi Copiis) Castra Hostium, negligentèr custodita, (utpote qui nihil tale metuebant) adortæ sunt, ubi magna cædes facta fuit; *Angli* autem, & eorum Socii, victoriâ potiti sunt, interfectis octo Hostium Millibus, *Anglorum* verò centum tantùm, aut circitèr, desideratis; Inter quos fuit *Dominus Morleius*. Ceperunt etiam Tormenta Hostium majora, cum Spoliis haud exiguis, quæ omnia ad Oppidum *Novi Portus* asportârunt. His peractis, *Dominus Daubeneius* *Caletum* reversus est, saucios suos, & alios nonnullos sponte manentes, apud *Novum*

Portum;

Portum, relinquens. At *Dominus Cordeſius*, ad *Hypras* cum magnis Copiis ſedens, Jacturam & Ignominiam Pugnæ ad *Diximeum* ſarcire ſperans, ſtatìm advolavit, & *Novum Portum* Obſidione cinxit; Et poſt aliquorum dierum Obſidionem, Oppugnationis Fortunam tentare ſtatuit; Quod etiàm die quodam fecit, eo ſucceſſu, ut *Turrim* Oppidi principalem ceperit, & Vexillum *Gallorum* ſuper eam erexerit. De quâ tamen, paulò poſt ab *Anglis Galli* dejecti ſunt, ope recentium quorundam Auxiliorum, ex Sagittariis, qui felicitèr, in ipſo Pugnæ Articulo, in Portum Oppidi appulerunt. Unde perterrefactus *Cordeſius*, atque Auxilia *Anglorum*, (quæ parva erant) ex ſucceſſu Rei (qui erat magnus) metiens, Obſidionem ſolvit. Hoc modo, res inter *Henricum*, & *Regem Gallum*, nonnihil exacerbatæ ſunt, quia in hoc *Flandriæ* Bello, Auxiliares Copiæ utriuſque *Regni*, ſanguine mutuo haud exiguo, ſe conſperſerunt. Quæ Acerbitas aucta eſt ex inani Jactatione *Cordeſii*, qui ſe pro aperto *Anglorum* Hoſte gerebat, magis certè, quam *Regis* ſui rebus conducebat. Solitus enim erat dicere, Se libenter in Inferno, per Septennium jacere velle, eâ conditione, ut *Caletum* è manibus *Anglorum* recuperaret.

Rex, poſtquàm res & exiſtimationem *Maximiliani* hoc modo ſuſtentaſſet, conſilium ei dedit, ut jam Nuptias cum *Britanniâ* acceleraret. Quod & *Maximilianus* fecit, & eò uſque, tum apud Principiſſam ipſam, tum apud Conſiliarios ejus principales, prævaluit, ut Matrimonium per Procuratorem conſummatum fuerit, cum Cæremoniâ, tunc temporis, in his partibus, novâ. Neque enim ſolùm, publicè deſponſata eſt, ſed etiàm tanquàm Nupta per omnia tractata, atque in Thalamo collocata: Poſtquàm autem decubuiſſet, ingreſſus eſt Legatus *Maximiliani* cum Literis Procurationis, & aſtantibus multis, tam Viris, quàm Fœminis, primariis, Tibiam ſuam ad Genu uſque nudatam, inter Lintea nuptialia inſeruit; ut Cæremonia illa, Conſummationi, & Cognitioni actuali, æquipollere putaretur. Hoc facto, *Maximilianus* (cujus moribus penitùs inſitum erat, ut Negotia ſemper ſemiperfecta relinqueret, & reliqua Imaginatione tantùm forti conſummaret; tanquàm Sagittarius malus, qui ſagittas ad cuſpidem uſq; attrahere non ſolet; Cui etiàm tam facile fuiſſet Sponſam ſuam præſens amplexari, quàm hujuſmodi Ludibria inſtituere) omnia jam pro certis ducens, neglexit ad tempus cogitationem de Nuptiis, & Bello totus incubuit. *Carolus* interim, (poſtquàm Theologos ſuos conſuluiſſet, atque ab iis edoctus fuiſſet, iſtiuſmodi fictitiam Conſummationem, potiùs Inventum quoddam Aulicum eſſe, quàm apud Eccleſiam receptam) magis ſolidè rem aggreſſus eſt; & ſecretis & callidis Inſtrumentis, (tam Matronis ſcilicet, quàm Conſiliariis, (primò Conſcientiæ & Honoris ſcrupulum amovere conatus eſt; Quâ in re duplex erat labor. Neque enim ſolùm *Maximilianus* cum *Britanniâ*, ſed etiàm *Carolus* ipſe, cum *Filia Maximiliani* contraxerat: Ita ut Nuptiæ, ex utroque pede claudicarent, & ex neutrâ parte dubitatione carerent. Verum quatenùs ad Contractum, cum *Rege Carolo*, exceptio erat juſta & liquida, eò quod *Filia Maximiliani* infra Annos conſenſûs eſſet, ideoq; Lege non teneretur. Sed quoad Contractum *Maximiliani* ipſius, duriores ſuſtinebat partes *Carolus*, cùm nihil adducere poſ-

ſet, niſi quod Contractus ille, ſine conſenſu *Domini Capitalis*, *Caroli* ſcilicet, (cujus Pupilla & Vaſalla erat, atque ipſe erga eam Parentis loco) initus eſſet; Ideóque ob Defectum hujuſce Conſenſûs prorsûs irritus. Qui Defectus (dixerunt) licet Matrimonium ipſum, poſt Cohabitationem & actualem Conſummationem, dirimere non poſſet, tamen ad Contractum invalidandum ſufficiebat. Nam quoad Conſummationem illam Ludicram, riſu eam excipiebant, inquientes; argumento eſſe quod *Maximilianus* Viduus eſſet, & Procus admodùm tepidus, qui Sponſi partes per Deputatum præſtare contentus fuerat; neque laborem Itineris parvi adire ſuſtineret; ut omnia extra controverſiam ſtatuerentur. *Britanna* igitur, hiſce rationibus permota, artificiosè inſtillatis, ab iis, quos *Rex Gallus* (qui Præmiis & Promiſſis non pepercerat) in ſuas partes traxerat; & illecta proculdubiò præſente gloriâ, & potentiâ *Regis Caroli*, (præſertìm cùm in Flore ætatis eſſet, & cœlebs;) atq; Patriam ſuam, Sedem diuturni & Calamitoſi Belli, conſtituere verita, ſecretò in Matrimonium *Caroli* conſenſit. Sed durante hoc Tractatu ſecreto, *Carolus*, ut rem, ab adverſis Oppoſitionis & Diſſuaſionis Auris, illæſam ſervaret, ad ſolitas Artes confugiens; Et ſperans ſe Nuptias, ſicut anteà Bellum, poſſe tectè conficere, ſi *Regem Angliæ* inani ſpe lactaſſet; ſolennem Legationem in *Angliam* miſit, per *Franciſcum Dominum de Luxemburgo*; *Carolum Marignianum*; & *Robertum Gaguienum* Generalem Ordinis *Bonorum Hominum* (qui appellantur) de *Trinitate*; qui Pacem & Fœdus cum *Rege* componerent, intermiſcendo veluti preces, ut *Carolo* liceret cum HENRICI *Regis* bonâ voluntate (prò jure ſuo, tanquàm Domino Feudi; atque inſuper Tutori) de Nuptiis *Britannæ* ad Arbitrium ſuum diſponere. Suſcipiebat autem in ſe, Nuptias *Maximiliani* per viam Juris ſe direpturum. Atque hoc ipſo tempore, ut Hominum oculos averteret & perſtringeret, Filiam *Maximiliani* in Aulâ ſuâ habere non deſtitit; quæ diù antè ei commiſſa fuerat, ut in *Galliâ* educaretur; Eam minimè dimittendo aut remandando, ſed contrà, conſtantèr aſſerendo & declarando, ſibi in animo eſſe, Nuptias illas tempore idoneo perficere: Atque quoad *Britannam*, ſe nihil aliud cupere, quam ut Jus Dominii ſui retineret, eamque alicui Affini, ſibi fideli & obſervanti, nuptam traderet.

Poſtquàm tres *Legati*, in Aulam HENRICI venîſſent, Legationem *Regi* retulerunt, qui eos ad Concilium ſuum remiſit, ubi poſt aliquot dies auditi ſunt; Orationem autem habuit *Prior Trinitatis*, qui, licet loco ultimus eſſet, eloquio tamen cæteris præſtare putabatur. Is locutus eſſe perhibetur in hunc modum:

DOmini *mei*; Rex *noſter*, *maximus & potentiſſimus inter* Reges Galliæ *univerſos, qui à tempore* Caroli Magni *regnârunt, (cujus etiàm Nomen gerit;) Attamen à Magnitudine ſuâ nihil alienum ſe facturum putavit, ſi hoc tempore pacem iniret cum* Rege Angliæ, *imò etiàm peteret. In quem finem, nos Legatos ſuos miſit, cum plenâ Poteſtate, pacem & tractandi & con-*

cludendi: Nobis simul in mandatis dans, ut secreta Consiliorum suorum, in aliquibus, vobis impertiremur. Hæc sunt demùm illa, quæ inter Reges *magnos, pro certissimis Amoris Pignoribus & Tesseris, meritò censeri possunt; Communicatio scilicet & Participatio mutua Negotiorum statûs, prætermissis Honoris Cæremoniis curiosis, quæ affectui alicui insigni postponi debent. Hoc pro certo apud* Dominationes *vestras testari possum; Fieri vix posse ut animo plenè concipiatis, cordialem illum & verum Amorem, quo* Rex Dominus *noster,* Regem *vestrum prosequitur, nisi præsentes cum eo essetis, ut nos solemus Nominis ejus, cum magno Honore, mentionem sempèr facit; Familiaritatis ipsorum & Convictûs* Parisiis, *sæpè cum delectatione quâdam & voluptate, meminit; Imò nunquàm de illo loquitur, quin statìm excurrat in sermones de* Regum *magnorum miseriis, quod non cum Æqualibus suis, sed tantùm cum Servis, conversari eis concedatur. Hunc Affectum insignem erga* Regem *vestrum, proculdubiò* Numen Divinum *Cordi* Regis *nostri indidit, ad* Bonum *Reip. Christianæ, & ad Fines nobis omnibus hactenùs incognitos. Neque enim alia ejus possit esse* Radix, *quandoquidem eodem animo fuerit olim erga* Comitem Richmondiæ, *quo nunc est erga* Regem Angliæ. *Primus igitur Motor, ad Pacem, à* Rege *vestro petendam, iste, (quem diximus,) est affectus, & Cordis sui sensus genuinus. Atque Affectus idem, Rationibus Statûs armatus est. Audite enim jam (si placet) Occulta Consiliorum* Regis *nostri, quæ summo Candore & libertate vobis intimat. Constitutum ei est, Expeditionem Honorificam & Sanctam, in Partes à* Regno *suo remotas, suscipere: Itaque ipse secum reputat, non exigui momenti fore, ad existimationem Sui, & expeditionis suæ augendam, si ubique innotescat, eum pace cum omnibus* Principibus *vicinis suis perfrui, & præcipuè cum* Rege Angliæ, *quem meritò plurimi facit.*

Iam verò (Domini *mei) veniam à vobis peto, si paucis verbis nonnulla complectar; quæ Scrupulos omnes & Interpretationes sinistras, inter* Reges *nostros, circa Actiones quasdam nuperas delere possint; Quæ si minimè amoveantur, Pacem hanc fortassè sint disturbatura; sperans fore, ut his rectè intellectis, quatenùs ad præterita, neuter* Rex, *quæ ab alterutro gesta sunt, aut in malam partem accipiat, aut in malam partem accipi suspicetur. Actiones illæ duæ sunt: Altera* Britanniæ, *altera* Flandriæ. *In quibus duabus Actionibus, negari non potest, Subditorum utriusque* Regis *Enses strictos fuisse, & Sanguinem utrinque hausisse; Atque simul Intentiones & Affe-*

ctus utriusque Regis, *quatenùs ad Confœderatos & Affines suos, longè diversos extitisse.*

Quatenùs ad Actionem Britanniæ;Rex *vester optime novit, quæ in illâ intervenerint. Bellum erat illud, ex* Domini *nostri parte, necessitate merâ conflatum. Attamen quamvis Stimuli & Provocationes ejus Belli, acritèr* Regem *nostrum pupugerint: nihilominùs potiùs Olivæ, quam Laureæ* Ramum *in manu gestans, illud transegit. Præterea, indies ferè ad* Regem *vestrum mittebat; veluti Chartas abrasas & puras, in quibus* Rex *vester, pro Arbitrio suo, pacis & Belli Leges conscriberet. Licet enim, & Honor* Regis *nostri, & Securitas, in eâ Actione sita essent; tamen neutrum eorum tam charum aut pretiosum duxit, quod in manus* Regis *vestri non committeret. Neque* Rex *noster ex suâ parte, ad iniquam aliquam Interpretationem trahit, quod* Rex *vester auxilia* Duci Britanniæ *præstiterit. Satis enim novit* Rex, *multa à Regibus, ad Populo suo complacendum, fieri necesse esse: neque difficile est distinguere in rebus hujusmodi, quid à* Regis *mero motu emanaverit. Verùm hæc Actio* Britannica, *jam (Decreto divino) transacta est, & finita; Et (sicut* Rex *noster sperat) est tanquàm* Via Navis in Mari, *nullo relicto Vestigio & Impressione in Animis Alterutrius* Regis: *Ipse certè sibi conscius est, nihil hujusmodi in Animo suo residere.*

Quod verò ad Actionem Flandriæ *attinet; Quemadmodùm Bellum* Britannicum Regi *nostro Necessitas imperabat; ita & Bellum* Flandriæ *Munus & Debitum Iustitiæ: Quod* Regi *bono, perinde est, ac ipsa Necessitas, aut Periculum statûs sui; Alitèr enim* Rex *esse desineret. Subditi* Burgundiæ, *Coronæ* Franciæ, *quatenùs ad Ius* Domini Capitalis, *etiàm Subditi sunt:* Duxque *eorum,* Franciæ *Feudatarius & Vasallus est. Soliti certè erant* Burgundi, *Subditos se bonos, & fideles, Duci suo præstare, utcunque eos* Maximilianus *nupèr in Intemperiem quandam conjecerit. Ad* Regem *confugerunt, ut Iustitiam, & ab Oppressione Vindicationem impetrarent. Iustitiam eis denegare non poterat; Emolumentum aliquod sibi ipsi minimè expetebat. Hoc etiam ipsi* Maximiliano *utile erat, si rem rectè perpendisset; nempe, ut in Populo commoto, Furori obviam iretur, & Desperatio ultima probiberetur. Hìs quæ dixi, (* Domini *mei) fortassè opus non erat; nisi quod* Rex *noster, tenero quodam Affectu & anxio, quicquid in* Angliæ *Amicitiam reflectere possit, amplectatur. Amicitia proculdubiò inter duos*

 Reges

Reges, *stat sarta, tecta, & inviolata. Quod verò enses Subditorum collisi sint, nihil ad Pacem publicam: Cùm usitatissimum sit Copias auxiliares Fœderatorum, inter se committi, sanguine utrinque effuso. Quinetiàm quandoque fit, ut Auxiliares Copiæ ejusdem Nationis, ex utrâque parte, in acie stent, & dimicent; Neque tamen propterea,* Regnum in se divisum, *dici potest.*

Superest (Domini mei) *ut vobis Negotium impertiam, quod satis scio vos magnâ cum lætitiâ & gaudio audituros. Quippe quod* Reipublicæ Christianæ *magis interfit, quam Actio ulla post nostram memoriam.* Rex, Dominus *noster, in animo habet, Bello* Regnum Neapolitanum *recuperare, hoc tempore usurpatum quidem à Spurio Vitulamine* Arragonum, *sed Iure evidente & indubitato ad* Regem *nostrum devolutum: Quod nisi Armis vindicare anniteretur, neque Honorem suum illæsum conservare; neq; caussam hujusmodi desidiæ populo suo probare posset. Sed Cogitationes ejus generosæ, & verè Christianæ, in hoc non acquiescunt. Spe enim haud levi, non inflatur quidem, sed fulcitur, Expeditionem pro* Regno Neapolitano *recuperando, instar Pontis fore, ad Copias suas in* Græciam *transportandas. Quinetiam constitutum ei est, neque Sanguini, neque Sumptui parcere (non si* Coronam *suam oppignorare, &* Franciam *ipsam desolare compelleretur) antequàm aut* Tyrannidem Ottomannorum *debellaverit, aut hac viâ in* Paradisum *Aditum sibi patefecerit. Neque tamen nescit* Rex *hoc inceptum nulli* Regi *in mentem venire potuisse, nisi qui ad* Deum *præcipuè Oculos attolleret; Cujus caussa agitur, & à quo, &* Velle, & Posse *datur. Certè congruit illud cum Personâ quam* Rex *sustinet, (licèt indignus,)* Regis Christianissimi, & Filii Ecclesiæ Primogeniti. *Quinetiàm invitatus est Exemplo prænobilis illius* Regis Angliæ, Henrici Quarti, (*qui primus Sceptrum tenuit ex* Familiâ Lancastrensi; *Prædecessor quidem, licèt non Progenitor* Regis *vestri;*) *Qui sub finem Vitæ (ut vos meliùs nostis) similem expeditionem in* Terram Sanctam *destinabat. Necnon Exemplo præsenti inductus est, Belli illius pii & honorifici, quod nunc gerit, & ferè ad exitum perduxit* Rex Hispaniæ, *pro* Regno Granadæ *à* Sarracenis *recuperando: Etsi autem*(Domini *mei*) *hoc Incœptum, primo intuitu, vastum videri possit, & immodicum, ut* Rex *propriis Copiis illud aggrediatur, quod conjunctæ Copiæ tot* Principum Christianorum, *non sine magnis Laboribus, & diuturno Bello olìm confecerunt; Attamen* Celsitudo

sua

sua prudentèr secum reputat, interdum Copias minores, sub uno Imperio unitas, Successu feliciores evadere, etsi Famâ & Opinione minùs jactentur) quam Copias multò ampliores, variè commistas, & vinculo Fœderum & Societatum tantùm colligatas; quæ plerunque, paulò post principia, vertuntur in dissidia & Dissociationes. Verùm (Domini mei) *id quod, tanquàm vox de Cœlo,* Regem *ad hoc Inceptum vocat, est Scissura hoc tempore insignis, in* Familiâ Imperatoriâ Ottomânorum. *Non dico quin* Fratercontra Fratrem, *antehàc in illâ familiâ, Arma sumpserit, & pro Imperio decertârit; Verùm nunquàm priùs factum est, ut Aliquis Fratrum ad Arma* Christianorum *confugeret, quemadmodùm nunc facit* Gemes (Bajazethi, *qui jam regnat, Frater) Virtute Germanum suum longè superans.* Bajazethus *siquidem Ingenio & Moribus, veluti medius est inter Monachum & Philosophum; Ac potiùs in* Alchorano, *aut Philosophiâ* Averrois Arabis *instructus, quam habilis ad Gubernacula tractanda Imperii tam* Bellicosi. *Tale igitur est* Regis *Domini nostri, memorabile & Heroicum Institutum, circa Bellum sacrum. Et quia in hâc re Personam gerit, non minùs* Militis Christiani, *quam* Regis Potentis, *ab Humilitate auspicatur; Et in Caussâ tam religiosâ, pacem ab aliis* Principibus Christianis, *emendicare non detrectat. Superest tantùm civile quoddam potiùs Postulatum, quam Legationis nostræ Pars essentialis, quod* Dominus *noster* Regi *vestro commendat.* Rex *(ut omnes nôrunt) Dominus est Capitalis* Ducatûs Britanniæ. *Nuptiæ Hæredis, ad eum, tanquàm Tutorem & Gardianum, jure spectant. Estque hoc genus Iuris, Privatum Ius, & Patrimoniale, non* Regium. *Attamen, (ut amanter & ingenuè cum* Rege *vestro agat, quem tanquàm alterum se efficere cupit, & una eademque res cum eo fieri) hoc petit, ut bonâ* Regis *Gratiâ, & consensu, de Nuptiis ejus disponere possit, prout sibi commodum videbitur; Et Matrimonium* Maximiliani *prætensum & intrusum, per viam Iuris, irritum facere. Hæc habui* (Domini *mei) quæ apud vos dicerem, veniam petens si minùs ornatè & pro rerum dignitate dixerim.*

IN hunc modum, *Legati Regis Galli*, verbis suavissimis, &. planè mellitis, *Regis* sui propensionem, in HENRICVM *Regem* repræsentare, & aspera quæque inter *Reges* duos lenire, & dulcorare conati sunt; duas res ex hoc sperantes. Quarum altera erat, ut *Regem* conso-

consopirent, donec *Nuptiæ Britanniæ* essent consummatæ; Hoc verò existimabant, Rem esse unius tantùm Æstatis, & tanquàm Fructum jam propè maturum, & citò decerpendum: Altera verò instar Fructûs plurium Annorum erat; ut scilicet *Regis* HENRICI Animum, ita temperarent, ut Expeditioni *Italicæ* neutiquàm esset impedimento. Consiliarii *Angli* silebant; Illud tantummodò dicentes, se scire, *Legatos* Responsum minimè expectaturos, antequàm rem *Regi* suo retulissent. Atque ita Concilium dimissum fuit. Rex interim animi dubius erat, quid de Nuptiis *Britanniæ* judicaret. Liquidò cernebat, *Regis Galli* Ambitionem eò ferri, ut *Ducatu* eo potiretur; Sed res prorsùs mirabilis ei visa est, *Gallum* in Familiam suam introducere velle, Nuptias controversas & litigiosas, præsertim cùm talem haberet Successorem. Sed omnia simul perpendendo, *Britanniam* quidem ut rem perditam æstimabat; Verùm Negotium hoc *Britanniæ*, ut Ansam Belli cum *Galliâ*, arripere constituit; Et *Expeditionem Neapolitanam*, in promptu habere, pro Ansâ Pacis, quando opus foret: Probè siquidem informatus erat, quantò Rex *Gallus* Expeditionis illius flagraret desiderio. Postquàm igitur sæpiùs cum Concilio suo de re deliberasset; Animi autem sui sensum parcè aperuisset; *Cancellario* in Mandatis dedit Responsum quoddam formale, quod *Legatis* redderet; idque præsentibus reliquis Consiliariis fecit. Sed posteà, *Cancellarium* solum ad se vocans, jussit eum tali Stilo verba facere, quæ convenirent Tractatui, qui in Fœderis rupturam desiturus foret; Utque ante omnia caveret, ne ullo modo, Expeditionem in *Italiam* averteret. Paulò post, *Legati* ad *Concilium* accersiti sunt, ubi *Cancellarius* in hunc modum, locutus fertur.

DOmini *mei* Legati, *ex mandato* Regis, *respondebo Orationi* Domini Prioris, *eloquenti admodùm & ornato, paucis & perspicuis verbis.* Rex *minimè oblitus est veteris sui Amoris & Familiaritatis cum* Rege *vestro. Commemoratione autem ejus non est opus. Nam si res inter eos, eodem maneant loco, benè habet; Sin aliqua intervenerit Mutatio, ea verbis in integrum restitui non potest.*

Quatenùs ad Actionem Britanniæ; *miratur* Rex, Regem *vestrum, ejus rei Mentionem facere, ac si illam, Meriti loco, apud* Regem *nostrum duceret. Illud enim Meritum hùc tantùm redit, quod* Regis *nostri operâ usus sit, ad decipiendum unum ex optimis suis Fœderatis. Quoad* Nuptias *vero,* Rex *ei rei se immiscere minimè vellet, si* Rex *Dominus vester, Liturgiâ non* Gladio, *Matrimonium contraheret.*

Quatenùs verò ad Actionem Flandriæ, *si* Burgundiæ *Subditi, à principio, per viam Supplicationis, vestrum* Regem *appellassent, ut* Dominum *supremum, illud demùm Speciem quandam Iustitiæ præ*

se

se ferre visum esset. Sed nova prorsùs erat Processûs Forma, ut Subditi Regem *suum primò in custodiam darent, & Officiarios ejus interficerent, & posteà Querimoniam instituerent.* Rex *ait, sibi è memoriâ non excidisse, quando ipse cum* Rege Gallo, *ad* Scotos (*qui contra* Regem *suum Arma sumpserant*) *Legatos suos misisset, se alio stilo locutos, atque prout* Reges *decebat, populares istos Motus, contra Principes suos, detestatos esse. Verùm* (Domini *mei* Legati) *has duas Actiones, in hoc statu,* Rex *noster relinquit. Profitetur quidem, sibi, ex iis quæ à vobis dicta sunt, nullo modo satisfactum; Sed tamen se ea non tam graviter ferre, ut eorum respectu, de Pace tractare recuset, modò alia conjunctim tractentur. Quantùm verò ad* Bellum Neapolitanum; *& Inceptum contra* Turcas, Rex *expressè mihi mandavit, ut dicerem; Se ex animo optare, suo bono Fratri* Regi Galliæ, *ut Fortuna, ejus spes, & Consilia Honorifica, exæquet: Et quandocunque* Regi *audire contigerit,* Regem *vestrum in* Græciam *trajicere paratum esse, sicut hoc tempore placuit* Domino *vestro dicere, se pacem à* Rege *emendicare, ita tunc* Regem *nostrum, à vestro partem Belli emendicaturum.*

Iam verò, (Domini *mei Legati,*) *habeo insupèr, quæ vobis ex parte* Regis *nostri proponam.* Rex *vester,* Regem *nostrum, quid ei proponendum aut petendum esset, docuit. Dicis* (Domine Prior) Regi *vestro decretum esse, Ius suum in* Regnum Neapolitanum, *injustè detentum, persequi. Quod si non faceret, neque Honorem suum illæsum conservare, neque Caussam talis desidiæ Populo suo probare posſit. Hæc fuerunt ipsiſsima verba vestra, quæ non aliis verbis meliùs exprimere possum. Putate,* (Domini *mei,*) Regem *nostrum eadem verba vobis regerere, circa* Normanniam, Gasconiam, Andiam, *imò circa* Regnum Galliæ *ipsum. Si igitur* Rex *vester consenserit, ut in hoc Tractatu, Ius* Regis *nostri ad* Franciam (*aut saltem Tributum eo nomine rependendum*) *simul in deliberationem veniat,* Rex *de cæteris quoque deliberare non abnuit; aliàs Tractatum longiùs producere recusat.*

L*egati* hac re novâ ferè attoniti, non sine Indignatione quadam responderunt; Se minimè dubitare, quin Gladius *Domini* sui, Sceptrum suum facilè poſsit defendere: Ac pro certo scire, *Regem* suum, nec posse, nec velle, aliquid de Juribus *Coronæ Franciæ* imminuere, sive in Territorio, sive in Regalibus. Sed utcunque, res illas nimiò majoris Momenti esse, quàm ut ipsi de illis disserent, cùm nihil ejusmodi haberent in Mandatis. Ad quæ Consiliarii dixerunt tantùm, *Regem* ab ipsis nullum aliud Responsum expectasse,

sed

ſed Legatos proprios ad *Regem Gallum* propediem miſſurum. Injecta autem, tanquàm obitèr, eſt Quæſtio, à quibuſdam ex Conſiliariis; Nùm fortè *Rex Gallus* conſentire vellet, ut Nuptias *Britannæ* pro arbitrio diſponeret; cum Exceptione tamen ſive Excluſione, ne ipſe eam in Uxorem duceret. Cui Interrogationi *Legati* prudentèr & cautè reſponderunt: Rem illam à *Regis* ſui Cogitationibus tam procul abeſſe, ut de eâ nihil dederit in Mandatis. In hunc modum *Legati* dimiſſi ſunt, præter unum *Priorem*. Secuti autem ſunt confeſtim *Regis Angliæ Legati* in *Galliam*; videlicet, *Thomas Ormondiæ Comes*, & *Thomas Goldenſtonus Prior Eccleſiæ Chriſti Cantuarienſis*. Intereà *Lionellus, Epiſcopus Concordiæ*, ad utrunque *Regem* à *Papa Alexandro ſexto* miſſus eſt Nuncius de pace. *Alexander* enim ſe in arctum compulſum eſſe, & quaſi obſeſſum ſentiens, à Fœdere quodam, & Societate inter præcipuos *Italiæ Status* initâ, ut nullus ei Aditus ad Familiam ſuam evehendam, (cujus rei Cupiditate immani flagrabat) pateret, Aquas in *Italiâ* turbare expetebat, ut in turbido feliciùs piſcaretur: Rete ſcilicet jaciens, non ex *Petri*, ſed ex *Borgiæ* Navi. Atque dubitans ne Metus ab *Anglis*, Expeditionem *Galli* in *Italiam* remorari poſſet, *Epiſcopum* hunc miſit, ut res inter duos *Reges*, ſi poſſet, componeret. Qui primùm ad *Regem Gallum* ſe contulit, eumque benè animatum (ut ipſe arbitrabatur) offendens, verſùs *Regem Angliæ* perrexit, & *Legatos Anglos* apud *Caletum* reperit. Poſtquàm cum iis collocutus eſſet, honorificè in *Angliam* tranſuectus eſt, ubi apud *Regem* Mandata expoſuit. Attamen licet boni Ominis Nomen, ad pacem componendam, ſortitus eſſet, nihil inde ſecutum eſt. Etenìm jam, Conſilium *Regis Galli* de deſponſandâ Hærede *Britanniæ*, diutiùs diſſimulari non poterat. Itaque *Legati Angliæ*, quo in ſtatu res eſſent, ſatis perſpicientes, domum redierunt. *Prior* etiàm *Trinitatis*, monitus eſt hìc in *Angliâ*, ut diſcederet; Qui poſtquàm tergum vertit, more *Pedantii* potiùs quam *Legati*, Petulantiſſimum Libellum, verſibus Latinis, contra *Regem* ſparſit; Cui Rex (licet nihil haberet è Pedantio) Reſponſum tamen Verſibus ſimilitèr Latinis, ſcribi juſſit; in Perſonâ quidem *Regis* ipſius, magno tamen cum vilipendio Prioris; Cujus Genio & Petulantiâ, tanquàm facetiis Scurræ, ſe oblectabat. Circa hoc tempus etiàm, natus eſt *Regi* Filius ſecundo-genitus H E N R I C U S, qui poſteà regnavit. Secuta eſt paulò poſt Nuptiarum Solennizatio, inter *Carolum* & *Annam Britanniæ Ducissam*, cum quâ *Carolus Ducatum Britanniæ*, nomine Dotis, accepit; *Maximiliani* Filiâ paulò antè domum remiſsâ. Quod poſtquàm ad aures *Maximiliani* perveniſſet, qui illud nunquàm crediderat, antequàm peractum eſſet; Quique in ſeipſo decipiendo principales ſemper partes obtinebat; (etſi hoc quidem in negotio *Rex Gallus* partes ſecundas elegantèr ſuſtineret) atque Cogitationibus ſuis ſursùm deorsùm agitans & revolvens: quale hoc eſſet, ut ipſe uno Ictu, duplici autem Ludibrio, tam Nuptiis propriis, quam Nuptiis Filiæ ſuæ, dejiceretur, (ex quarum utriſque magna ſibi & ſublimia auguratus erat) patientiam omnem amiſit; atq; abjiciens Reverentiam illam atq; decus, quod magni *Reges* (etiàm cum Sanguis eorum maximè efferveſcat) mutuò ſervare debent, *Regis Galli* Perſonâ & Facta, acerbiſſimis Convitiis proſcidit. Et

quantò

quantò Factis minùs poterat, tantò Verbis intemperantior, quascunq; poterat excogitare contumelias, in *Regem Carolum* effudit; aiens, Eum, inter omnes sub Sole Homines, esse maximè perfidum; Illumque Monstrum quoddam Nuptiarum, peperisse, ex Raptu Adulterio commistum; Quod justissimo *Dei* Judicio (ut aiebat) decretum erat, ut (Nullitate hujus Matrimonii toti mundo conspicuâ) posteri Personæ tam indignæ in *Gallia* non regnarent. Et statim *Legatos*, tam ad *Regem Angliæ*, quàm ad *Regem Hispaniæ*, expedivit, qui eos ad Bellum & Fœdus offensivum ineundum contra *Gallum* excitarent; Se cum magnis Copiis in Bellum adfuturum pollicitus. Hinc *Rex Angliæ* (etsi propriâ insistens viâ) Parlamentum suum convocavit, *Regni* scilicet Anno septimo, & in primo Solennitatis Die, (in Solio suo sedens) ipse ad hunc modum, in Conventu Ordinum, locutus est.

PRoceres *mei, & vos Populi* Deputati; *Cùm Bellum* Britannicum *instituissem, per* Locum tenentem *meum gerendum, allocutus sum vos per* Cancellarium *meum*; *Nunc verò, cùm decreverim Bellum* Franciæ *inferre, in Personâ propriâ, rem vobis ipse exponam. Bellum illud, ad Fœderati nostri Ius defendendum spectabat; Hoc verò ad Ius proprium nostrum vindicandum & recuperandum. Illud casu fortuito terminatum est; Hoc in victoriam desiturum speramus.*

Rex Gallus *Orbem Christianum perturbat. Quæ possidet, sua non sunt, & tamen ulteriora appetit.* Britanniam *in Ditionem suam redegit. Rebelles* Flandriæ *contra* Regem *suum fovet*; Italiæ *minatur. Quatenùs ad nos ipsos, à Dissimulatione exorsus ad Neglectum processit, à Neglectu, ad Contumeliam, Fœderatos nostros invasit: Tributum nostrum solvere renuit: Vt verbo dicam, Bellum quærit. Non sic* Pater *ejus, sed Pacem à nobis petiit: Quod etiam* Rex *iste fortassè faciet, postquàm Consilium sanum, aut Tempus ipsum, eum prospicere rebus suis docuerit, quemadmodùm Pater fecit.*

Interim Ambitionem ejus, in Commodum nostrum convertamus: Neque Nummulis paucis, Tributi *aut* Recognitionis *nomine, contenti simus; sed (divino favore innisi) de Iure nostro, ad* Regnum *ipsum* Galliæ, *Armis experiamur; Memores planè,* Regem Franciæ *in* Angliâ *quondam Captivum; Rursùs,* Regem Angliæ *in* Galliâ *coronatum, Majores nostros vidisse.* Fœderati *nostri nullatenùs sunt diminuti.* Burgundia *bodiè potentiore manu regitur, quàm unquàm antehàc, neque magis unquàm irritata fuit.* Britannia *quidem nobis auxilio esse non poßit; Eis tamen*

nocu-

nocumento futura est. *Novæ* Provinciæ *Imperio additæ, Oneri magis sunt, quàm Robori.* *Qui res novas moliti sunt, in* Regno *ipsius non ignobiles, plebeii, aut titularii Impostores extiterunt, sed Gradûs sublimioris.* Rex Hispaniæ (*ne dubitetis*) *nobiscum conjunctus erit, incertus quò* Regis Galli *Ambitio progressura sit.* Sanctus Pater *noster* Papa *Transmontanos in* Italia *non libentèr videt.* *Verùm hic de Fœderatis Sermo, in Considerationem rectè venire debet, in Computationem autem minimè.* *Absit enim, ut* Angli *Ius suum in* Galliam *asserere non valeant, nisi aliundè adjuti.*

In Præliis Cressei, Pictavii, Agincurti, *ipsi absque Auxiliis stetimus.* Gallia *Populo maximè abundat, Militibus haud itèm. Stabiles Peditum Phalanges, & Cohortes, nullas habent. Equitatu certè utuntur bono; verùm Copiæ Equitum in Bello defensivo, minoris sunt usûs; ubi Actiones Belli ab Invadentis electione pendent. Discordiæ nostræ solæ in Caussâ fuerunt, quod* Regnum Galliæ, *perdiderimus: Atque* (Deo *annuente*) *Pax, quâ nunc domi fruimur, idem restituet.* Deus *hucusque Gladio meo affuit. Hoc tempore, quo* Regnum *tenui, malos Subditos extirpare, & bonos probare, mihi contigit. Populus jam meus, & Ego, satis nos invicem novimus, quod Confidentiam parit. Quod si Sanguis aliquis pravus aut infensus in Regno reliquus sit, Honorificum Bellum externum, remedium fuerit optimum, ad eum expurgandum aut rectificandum. In Negotio hoc magno & arduo, Consilio & Auxilio vestro me juvate. Ci cui vestrum, Filium suum in Equitem Auratum cooptari, contigerit, Auxilium illi, à Tenentibus suis, Lege debetur. Hæc verò quæ agitur Res, ad Honorem & Calcaria* Regni *spectat, cujus ego Parens sum, atque ad illud non solùm tuendum, verùm etiàm amplificandum* Regio *munere obligatus. Quantùm verò ad Pecunias, illæ Hominibus tenuioris Fortunæ non imponantur, sed iis ad quos Belli ipsius Commoda aliquatenùs pervenire possint.* Gallia *Eremus non est: Ego verò, qui me* Regem *frugi profiteor, spero me effecturum, ut Bellum post initia se ipsum alat. Ite in Consilium, in* Dei *nomine, neque temporis jacturam facite; Etenim hujus Negotii gratiâ solius, hoc* Parlamentum *convocavi.*

IN hunc modum *Rex* locutus est. Veruntamen, etsi magnam Alacritatem, ad Bellum inferendum, non solùm *Parlamento*, & *Aulæ* suæ, verùm etiam *Concilio* suo *sanctiori*, (exceptis duobus *Episcopis*, & paucis

cis aliis) ostendisset, nihilominùs, in secretò suo, ad *Bellum Gallicum*, Animum non adjecit. Veritas autem rei sic se habuit. Mercaturam quandam instituebat *Rex*, Belli Famas cùm pecuniis permutandi. Satis sciebat, *Galliam*, hoc tempore, in omnibus suis Partibus fuisse redintegratam, neque à multis retrò Annis, tantâ potentiâ floruisse. Vidit etiàm, experientiâ edoctus, atque exemplo Copiarum in *Britanniam* paulò antè missarum, *Gallos* non ignorare, qualis optima ret Belligerandi cum *Anglis* ratio; nimirùm, ut Prælii Aleæ rem non committerent; sed eos Obsidione Oppidorum, & Castris metandis, in locis opportunis & munitis, fatigarent. *Jacobum Tertium Scotiæ Regem* sibi fidissimum periisse meminerat. *Jacobum* autem *Quartum*, qui successerat, *Gallis* addictissimum, adversus se malevolum noverat. Conjunctionibus autem *Ferdinandi Hispaniæ*, & *Maximiliani* parùm fidebat. Alteri enim Copiæ aderant, voluntas deerat; Alteri contrà voluntas aderat, deerant Copiæ. Prætereà *Ferdinandus*, tunc novitèr respirare cœperat à Bello *Granadæ*; Et cum *Galliâ*, hoc ipso tempore, negotiabatur, circa Restitutionem *Provinciarum*, *Russigniani* & *Perpigniani*, paulò ante oppignoratarum. Neq; etiàm penitùs sine Metu erat, à Motibus intestinis; quos cùm semper præsens compescere solitus esset, minimè volebat, ut se in Partibus transmarinis, Bello implicatu deprehenderent. Quare, cùm Belli difficultates, & Incommoda rectè perpendisset, secum animo volvebat, quâ tandem ratione, duo, quæ expetebat, obtinere posset. Primum erat, quomodo, ex Bello denunciato & inchoato, utilitati suæ inserviret; Alterum, quomodo se à Bello, cùm opportunum foret, salvo Honore, subduceret. Utilitatem & Emoluntentum, duobus modis aucupabatur. A *Subditis* suis propter Bellum, ab *Hostibus* propter Pacem, tanquàm Mercator prudens, qui lucrum facit, tam ex Mercibus Exportatis, quàm ex Importatis. Quantùm verò ad Honoris Considerationem, ne Fama sua paulò ad metas hæreret, si à Bello desisteret, rectè secum cogitabat; Quod sicut Auxiliis *Ferdinandi*, & *Maximiliani*, fidere secure non posset ad Belligerandum; ita alterius impotentiam, alterius verò Duplicitatem, & minùs sincera Consilia semper præstò habiturus esset, ad Pacem excusandam. Hæc omnia prudentissimè prævidit, nec minus artificiosè executus est; Unde omnia ex voto, veluti in gremium suum, placidè delapsa sunt.

Intereà *Ordines Parlamenti*, sine morâ, flammam conceperunt, inde ab antiquo Belli *Gallici* cupidi, atque etiàm præsente occasione excitati, ut honorem *Regis* & *Regni*, ex Amissione *Britanniæ* (ut putabant) imminutum, repararent. Itaque magnâ cum alacritate consilium *Regi* dederunt, ut Bellum cum *Gallis* susciperet. Quamvis autem *Parlamentum*, ex primâ & secundâ Nobilitate, unà cum Civibus & Burgensibus principalibus, consisteret; attamen justè admodùm, & cum dignitate, potiùs ad Populum (cujus Deputati erant) quam ad privatas suas Fortunas respicientes; quin & *Regis* moniti memores, in hoc consenserunt, ut Contributio, (quam *Benevolentiam* appellabant,) ab Opulentioribus tantùm exigeretur. Hoc Contribuendi Genus, (dictum *Benevolentia*,) ab *Edwardo Quarto* excogitatum fuerat; Ob quod invidiam magnam sustinuit; Posteà

verò

verò à *Rege Richardo Tertio*, per suffragia Ordinum, damnatum fuit & abolitum, quò gratiam apud Populum iniret; Jamque à *Rege* denuò introductum est, sed tamen accedente Auctoritate *Comitiorum*: Hoc enim tempore *Edwardi Quarti* defuit. Hac autem ratione, Summas Pecuniarum ingentes corrogavit: Ita ut *Civitas Londini* (etiàm illâ ætate) novies mille Libras, & ampliùs, contribuerint; Præcipuè à Locupletioribus collatas. Traditur *Mortonum Cancellarium* Dilemma quoddam excogitasse, quo *Benevolentiam* istam in majus augeret; Quod alii *Furcam* ejus, alii *Hamum* nominabant: Etenim mandatis *Commissariorum*, ad *Benevolentiam* exigendam assignatorum, inseri voluit; ut si incidissent in Homines frugi & parsimoniæ deditos, illos monerent, Fieri non posse, quin illi Pecuniis abundarent; quod magnos sumptus non facerent: Si verò in eos, qui liberaliùs viverent, itidem dicerent; Illis Pecunias proculdubiò suppetere, ex impensis quas faciebant, conspicuum esse: Ita utrosque captabat.

Hæc *Comitia* merè erant Militaria: Neque enim aliud tractabant, quam declarationem Belli contra *Galliam* & *Scotiam*, cum aliquibus Statutis eò tendentibus. Veluti circa severam Animadversionem in Capitaneos, qui aut stipendia Militum Mortuorum, vel Absentium, in rationes suas referrent, aut etiam Stipendia Militum detinerent. Severè etiàm sancitum est contra Milites, qui post Delectum habitum, sine Licentiâ se subtraherent. Etiàm Protectiones, quæ prius Lege Communi in usu erant, pro iis qui militabant, Statuto roboratæ sunt. Atque alio Statuto, Porta patefacta est omnibus, qui terras suas vendere vel oppignorare vellent, ne aliquid inde pro earum Alienationibus *Regi* solverent, ut sumptui in Militiam & usus Belli sufficerent. Postremò edictum est, ut omnes *Scoti* ex *Angliâ* abscederent. Lata etiàm est Lex, ut Exemplar Ponderum & Mensurarum, quod in *Scacchario Regis*, ut authenticum, repositum est, in universum Regnum dispergeretur; & Pondera atque Mensuræ ubique ad eam Normam examinarentur, & reducerentur. Aliæ etiàm nonnullæ minoris momenti similitèr latæ.

Postquàm *Parlamentum* finitum esset (quod ad breve tempus duraverat) *Rex* se accinxit ad Apparatum in omnibus instruendum, pro Bello *Gallico*. Neque tamen intereà Res *Maximiliani* neglexit, pro motu *Flandriæ* sedando, & Auctoritate *Maximiliani*, inter Subditos suos, restituendâ. Eo enim tempore, *Dominus Ravenstonus*, non tantùm Subditus rebellis, sed & Servus Proditor, (eóque maliciosior & violentior) adjutus Copiis *Brugarum*, & *Gandavi*, Oppidum atque Castella ambo *Slusiæ* ceperat, ut superiùs diximus. Et postquàm, (Opportunitate usus Portûs illius,) Naves quasdam & Lembos coegisset; cœpit Piraticam quandam exercere, prædando & spoliando, & in Captivitetem abducendo, Naves & Rates omnium Nationum, quæ per illas Oras navigabant, versus Nundinas *Antuerpiæ*, vel aliquam partem *Brabantiæ*, *Zelandiæ*, & *Frizlandiæ*; Commeatu semper adjutus ex *Picardiâ*, præter eum, quem percipiebat ex *Slusiâ*, & Regionibus circumjacentibus, & ex prædâ propriâ. *Galli*, eum perpetuò, sed in occulto, adjuvabant; Ipse quoque (ut omnes solent,

qui partes subinde alternârunt) se securum minimè putabat, nisi in tertiæ alicujus Personæ Protectionem se reciperet.

Fuit autem Oppidum quoddam parvum, duobus miliaribus distans à *Brugis*, versus Mare, dictum *Damnum*; Quod Propugnaculum fuit *Brugarum*, & ad eum aditum præbebat, & ad *Slusiæ* quoque res utile esse poterat. Hoc Oppidum *Rex Romanorum* sæpius tentârat (non quòd Oppidum ipsum tanti erat, sed ut *Brugas* suffocaret, & Maris commoditate privaret) atqui irrito semper conatu. At sub idem tempus, *Dux Saxoniæ* in *Flandriam* advenerat, pro Arbitro se gerens, ad res inter *Maximilianum* & Subditos suos componendas, reverà tamen *Maximiliano* impensè favens; Sub hoc Neutralitatis, & Tractatûs prætextu, ad *Brugas* profectus est; à Magistratibus *Brugarum* petens, ut in urbem ei pacificè ingredi liceret, cum Comitatu tali Armatorum, qualis Dignitati suæ conveniret; Quos eò plures secum adducere par erat, ob Securitatem suam, in Loco ubi omnia Armis strepebant: Simul etiam eis intimans, se multa habere, magni prorsùs Momenti, quæ cum illis communicaret in commodum ipsorum. Quod postquàm impetrâsset, Impedimenta sua & Epistathmos ante se misit, qui Hospitium ei appararent; Ita ut Milites sui, ordine jnstructi, urbem intraverint, ipse autem sequeretur. Qui agmen ducebant, de Diversoriis & Hospitiis percontabantur, ac-si in animo haberent, in eâ urbe pernoctare; Atque hoc modo perrexerunt, ad portam urbis, quæ versùs *Damnum* rectà ducebat; Cives autem *Brugarum*, mirabundi tantùm eos spectabant, neque transitu arcebant. Præfecti etiàm & Inhabitantes apud *Damnum*, nihil mali suspicabantur, ab aliquibus qui à *Brugis* venerant, atque Copias à longè aspicientes, eas in auxilium suum à *Gallis* submissas credebant, qui pericula aliqua nova illis intenta nossent. Itaque nil hostile, nisi serò nimis, metuentes, eos in Oppidum suum admiserunt. Quâ certè Fraude potiùs quàm Stratagemate, Oppidum *Damnum* captum est; & urbs *Brugarum* damno affecta, magnâ cum Civium contristatione.

Dux Saxoniæ, capto *Damno*, statim ad HENRICUM *Regem* misit, certiorem eum faciens, *Slusiæ* maxime, & *Domino Ravenstono* imputari debere, quod Rebellio *Flandriæ* adhùc arderet: Quodque si *Rex Slusiam* ex parte Maris obsidere vellet, se certè Terrâ illam obsidere paratum esse, atque hoc modo Medullam ipsam Belli se extracturos.

Rex Auctoritatem *Maximiliani*, apud Subditos suos munire cupiens, (ut frœno *Galliæ* esset;) atque etiam Mercatorum suorum querelis commotus, eò quod Mare Navibus *Ravenstoni* multùm infestaretur; *Edwardum Poyningum*, Equitem Auratum, virum strenuum, & qui anteà bene res gesserat, confestim misit, cum duodecim Navibus, Militibus, & Tormentis, benè instructis, ut Mare liberarent, & *Slusiam* ab eâ parte obsiderent. *Angli* his Copiis non tantùm *Ravenstonum* veluti in Ergastullum compulerunt, ita ut se nullam in partem commovere poterat; & similitèr maritimam *Slusiæ* partem obsidione cinxerunt; verùm etiam, unum ex *Castellis Slusiæ* adorti sunt, atque insultum per dies viginti subinde renovârunt, (sub refluxum

Maris ſemper è Navibus exeuntes) ita ut magnam cædem eorum,qui Caſtellum defendebant, facerent, qui aſſiduè,ut eos repellerent,pugnabant; licèt ex parte etiàm *Anglorum*,quinquaginta viri cecidiſſent, inter quos fuit Frater *Comitis Oxoniæ*.

Sed Obſidione *Sluſianos* arctiùs quotidiè premente; & utroque Caſtello (quæ præcipua Oppidi Robora fuerunt) afflicto, altero per *Saxoniæ Ducem*, altero per *Anglos*; & Ponte quodam Scapharum, quem *Ravenſtonus* inter utrunque Caſtellum extruxerat, ut alterum alteri ſuppetias ferre poſſit, noctu ab *Anglis* incenſo; *Ravenſtonus* ampliùs Oppidum ſe tenere poſſe planè deſperabat: Itaque tandem Caſtella *Anglis*, Oppidum autem *Duci Saxoniæ*,per Compoſitionem, dedidit. Quo facto, *Dux Saxoniæ*, & *Poyningus*, cum *Brugenſibus*, ut ſe *Maximiliano* Domino ſuo ſubmitterent, egerunt; Quod paulò poſt *Brugenſes* fecerunt, ſolventes magnâ ex parte Belli impenſas; unde *Germani* & *Angli* dimiſſi ſunt. Exemplum *Brugarum*, reliqua Oppida quæ defecerant, ſecuta ſunt; ita ut *Maximilianus* à Periculo jam liber eſſet, ab Indigentiâ autem (prout ipſe res ſuas adminiſtrabat) nunquàm: *Poyningus* verò (poſtquàm aliquot dies apud *Sluſiam* moratus eſſet, donec res in tuto eſſent) ad *Regem*,tunc *Bononiam* obſidentem, reverſus eſt.

Circa hoc tempus, venerunt Literæ à *Ferdinando* & *Iſabellâ Regibus Hiſpaniæ*, quæ ſignificârant debellatum jam eſſe cum *Mauris* apud *Granadam*: Quod Facinus per ſe tam memorabile, *Ferdinandus* (cui in more erat, nullam ex virtutibus ſuis, malè repræſentando obſcurare) Literis ſuis, fusè admodum & magno verborum ornatu depinxerat, cum omnibus circumſtantiis, & religioſis Ceremoniis, & Magnificentiis, quæ in receptione ejus *Regni* fuerant adhibitæ. Inter alia commemorabat, quod ab Ingreſſu ſuo in Urbem abſtinebat, donec Crucem ſuper altiſſimam *Granadæ* Turrim erectam, à longè vidiſſet, unde Solum ipſum redditum fuiſſet *Chriſtianum*: Quodque etiam, antequàm ingreſſus eſſet, Homagium feciſſet *Deo* è faſtigio Turris, per Patrem patratum proclamando, ſe recognoſcere & confiteri, *Regnum* illud ſe recuperaſſe, Auxilio *Omnipotentis Dei*, & *Glorioſæ Virginis*, & *Beati Apoſtoli Jacobi*, & *Sancti Patris Innocentii Octavi*; Egregiam ſibi inſuper operam præſtantibus, *Prælatis*, *Nobilibus*, & *Populis* ſuis: Quodque è Caſtris pedem non moviſſet, donec Exercitum exiguum *Martyrum*, ad numerum Septingentorum, & ampliùs, *Chriſtianorum* (qui in vinculis, & crudeliſſimâ ſervitute *Maurorum*,permultos annos vixerant)ante oculos ſuos tranſire vidiſſet, pro Redemptione ſuâ gratias agentes, & Hymnum canentes; Atque unà Tributum Deo ſolviſſet per Eleemoſynas, quas ſingulis largitus eſſet, propter ſuam in *Vrbem* Receptionem. Hæc in Literis inſerta erant, cum aliis multis Cæremoniis, plenis ſacræ cujuſdam Oſtentationis.

Rex (qui ſemper, in omnibus Actionibus religioſis, Conſortio & Choro eorum, qui illas celebrabant, ſe libenter adjungere conſueverat, & ex Genii ſui inclinatione, *Regi Hiſpaniæ* addictus erat, (pro modulo Amoris quo *Reges*, alter alterum, proſequi poſſint) partim ob *Virtutes* ejus, partim ad Potentiæ *Gallorum* Libramentum,) his

his Literis receptis, statim *Magnates* & *Prælatos* suos, qui circa *Urbem* & *Aulam* manebant, unà cum *Majore* & *Senatu Londinensi*, magnâ cum solennitate, Ædem *D. Pauli* adire jussit, ut ibidem Declarationem, à *Cancellario*, jam *Cardinale* facto, audirent. Postquàm convenissent, *Cardinalis* in supremo gradu Ascensûs ad Chorum stans; *Nobiles* omnes, *Prælatos*, & *Magistratus Civitatis*, juxta gradus in imo manentes, allocutus est; declarans eos, illo consecrato Loco, ex *Regis* mandato, convenisse, ut *Deo* cantarent Canticum Novum. Nam per plures jam Annos, *Christianos* aiebat nullas Provincias novas, aut Territoria, à *Saracenis*, & *Mahumetanis* eripuisse; Neque *Christiani Orbis* Terminos protulisse: Hoc verò jam factum esse Virtute & auspiciis *Ferdinandi* & *Isabellæ Regum Hispaniæ*; Qui (in Nominis sui Decus immortale, & gloriam) *Regnum* magnum & Opulentum *Granadæ*, unà cum *Urbe* populosissimâ & potentissimâ ejusdem nominis, recuperassent à *Saracenis*, qui possessionem ejus, per Septingentos Annos, & ampliùs, usurpaverant. Itaque ab hoc Cœtu, & *Christiano Orbe* universo, gratias maximas *Deo* agendas esse; Ac celebrandum etiam nobile hoc & insigne Facinus *Regis Hispaniæ*; Qui certè hoc nomine, non tantùm illustrem victoriam obtinuisse, sed etiàm Apostolico munere perfunctum esse, meritò censeri posset; quod scilicet Provincias novas *Christianæ Fidei* aggregasset: Tantò magis, quod victoria hæc, absque multâ sanguinis effusione, parta esset. Unde benè sperare liceret, lucrum demeti posse, non tantùm Territorii, sed innumerarum Animarum in *Ecclesiæ Christi* augmentum; quandoquidem tam multos *Deus* pro suâ Bonitate vivere voluisset, ut demùm converterentur. Tùm verò *Cardinalis* retulit res maximè memorabiles, quæ in victoriâ potiundâ intervenerunt. At Oratione ejus finitâ, Cœtus universus, solenni Processione, *Hymnum Te Deum* cecinerunt.

Non multis diebus ab hâc Solennitate, *Rex Festum Sanctorum Philippi & Jacobi*, apud Palatium suum de *Shine*, nunc *Richmondiam* dictam, celebravit; ubi, ut Sanguis Aulicorum & Juventutis nonnihil incalesceret, spectacula edidit magnifica *Hastiludiorum*, & *Turneamentorum*, & hujusmodi Pugnarum umbratilium, per totum illum Mensem. In quibus Ludis contigit, ut *Jacobus Parkerus* Eques Auratus, & *Hugo Vaughanus* (unus ex *Regis* Ostiariis) inter se altercantes de Insignibus quibusdam, quæ *Rex Cæremoniarum* dederat *Vaughano* gestanda, Hastis decertare consenserunt. Et infortunio quodam Galeæ pravæ, quam *Parkerus* portabat, primo cursu, in ore percussus est, ita ut Lingua ejus Gutturi ferè affigeretur, unde subitò, in ipso loco animam efflavit. Quod Factum, propter Controversiam præcedentem, & Mortem secutam, habitum est vulgò, ut Monomachia pro Decisione Juris. *Rex* sub finem Æstatis, postquàm Copias suas, quibus *Galliam* esset invasurus, præparasset (sed minimè congregasset) misit *Urswicum* (jam factum ejus *Eleemosynarium*) & *Joannem Risleium* Equitem Auratum, ad *Maximilianum*; Qui significarent ei, *Regem* jam arma cepisse, & ad trajiciendum in *Galliam* paratum esse, solumque expectare ut ab eo certior fieret, quo loco & tempore Copias suas cum Copiis *Regis* conjuncturus foret, prout promiserat per Legatum suum *Countebaltum*.

Legati Angliæ, cùm ad *Maximilianum* adventassent, Facultates ejus & Pollicitationes, longo intervallo inter se disjunctas repererunt; Cùm omninò ei deessent Pecuniæ, Milites, Arma, quæ tantæ Expeditioni sufficerent. *Maximilianus* enim, cùm neutram Alarum suarum integram haberet, (quoniam *Patrimonium* suum *Austriæ* ad eum nondùm devenerat, Patre siquidem adhùc vivo; Atque ex alterâ parte, *Territoria* sua *Matrimonialia*, partim *Ducissæ Viduæ* in Dotem cesserant, partim recentibus Rebellionibus exhausta erant) Copiis ad Bellum necessariis, planè destitutus erat. Neque hoc non viderunt *Legati*, sed prudente consilio satius esse duxerunt, *Regi* hoc per Literas significare, quàm ab Aulâ *Maximiliani* discedere, antequàm *Regis* mentem circa hanc rem cognovissent; eò magis, quod *Maximilianus* ipse, nihil de Magniloquiis suis detrahebat, sed eos Responsis, quæ rem indies differebant, detinebat; Adeò ut moræ justam caussam habere viderentur. *Rex* (qui hoc fore præsenserat, & Eventum Negotii sui usque à principio præceperat) ad *Legatos* rescripsit, Discretionem eorum in Reditu differendo laudans; Simulque jubens, ut quo in loco *Maximiliani* res essent, sedulò occultarent, donec ab ipso ulteriora Mandata recepissent. Ipse interim, ad Expeditionem suam *Regalem* in *Galliam* accingebatur; Nuncium hunc de Inopiâ, & pusillis Viribus *Maximiliani*, ad tempus supprimens.

Jam Exercitus magnus & potens *Londini* convenerat: In quo erant, *Thomas Marchio Dorcestriæ*, *Thomas Comes Arundeliæ*, *Thomas Comes Derbiæ*, *Georgius Comes Salopiæ*, *Edmundus Comes Suffolciæ*, *Edwardus Comes Devoniæ*, *Georgius Comes Cantii*, *Comes Essexiæ*, *Thomas Comes Ormondiæ*, cum magno numero *Baronum*, *Equitum Auratorum*, & aliorum Virorum Eminentiorum; Inter cæteros autem memoratur *Richardus Thomas* meritò celebratus, ob Cohortes pulcherrimas, quas adduxit è *Walliâ*. Universus Exercitus numerum viginti quinq; Millium Peditum, & Mille Sexcentorum Equitum complevit. Quibus Copiis *Rex* (constantèr se gerens in Delectu *Ducum* suorum) præfecit *Jasparum Ducem Bedfordiæ*, & *Joannem Comitem Oxoniæ*, sub Personâ suâ propriâ. Nono *Septembris*, octavo *Regni* sui Anno, à *Grenovico* movit, versus Mare: Mirantibus omnibus, quod Tempestatem illam Anni elegisset (cùm jam Hyems adesset) ad Bellum inchoandum: Quidam autem, hoc in signum trahebant, Bellum minimè diuturnum futurum. Attamen *Rex* contrarium credi voluit, inquiens; Se, cùm Bellum ejus generis instituisset, quod non Opus unius Æstatis futurum esset, sed absque termino præfixo, *Regni Galliæ* subjugationem, pro periodo haberet, non curare, quo Anni tempore inciperet; Præsertim, cùm *Caletum* à tergo haberet, ubi, si ratio Belli postularet, hyemare possit. Sexto *Octobris*, apud *Sandovicum* Naves conscendit, eodemq; die *Caletum* appulit, qui locus designatus erat, ubi Copiæ universæ convenirent: Verùm in Itinere versus Mare (in quo ob caussam quam nunc memorabimus, hærebat diutiùs) literas à Domino *Cordesio* recepit: Qui, quò violentior fuisset in Negotio Belli contra *Anglos*, eò in tractandâ pace sincerior habebatur; Qui etiàm aliàs Homo verax, & pectoris aperti, existimabatur.

His

His Literis, Pacis Conditiones à parte *Regis Galli* proponebantur, quæ *Regis* HENRICI Gustui non prorsùs erant ingratæ: Verùm negotium istud Pacis, à principio, mirabili artificio occultatum est. Quamprimùm *Rex Caletum* venisset, Pacis Auræ lenes flare cœperunt. Primùm enim *Legati Angli*, ad *Maximilianum* missi, è *Flandriâ* redierunt; *Regemque* certiorem fecerunt, eum à *Maximiliano* Auxilia neutiquàm sperare posse, quod ad Bellum prorsùs imparatus erat. Voluntatem sanè ei adesse, Pecunias deesse. Hæc autem, quæ ferebant *Legati*, nota facta sunt Exercitui, & undique sparsa. Quamvis autem *Angli*, eo Nuncio allato, Animos nihil demiserunt; Necnon moris sit apud Milites, ex malis Nunciis, magis fieri alacres & erectos, & magnificentiùs loqui; nihilominùs loco Præparativæ erat ad pacem. Hunc Nuncium è *Flandriâ* excepit Nuncius ex *Hispaniâ*, (ita enim *Rex* rem disposuerat) *Ferdinandum* & *Isabellam Hispaniæ Reges*, pacem cum *Rege Carolo* fecisse; *Carolumque* iis Provincias *Russigniani* & *Perpigniani* restituisse, priùs à *Joanne Rege Arragoniæ*, Patre *Ferdinandi Hispaniæ*, pro tercentum mille Coronatis oppignoratas; Quæ Summa, per hanc pacem, gratis ei remissa esset. Hoc etiàm, ad pacem HENRICI cum *Gallo* promovendam, eleganter viam stravit; tum quia Fœderatus tam potens (qualis fuerit *Ferdinandus*) se subtraxerat, tum quia Pacis emptæ præclarum exemplum exhiberet, ita ut *Rex* Pacis non futurus esset Mercator solus. Inter has auras Pacis, *Rex* se non difficilem præbuit, ad pacem tractandam; Consensitque, ut *Episcopus Exoniæ*, & Dominus *Daubeneius* Præfectus *Caleti* colloquerentur, cum *Domino Cordesio* super Tractatum Pacis. Ipse tamen, cum Exercitu suo, decimo quinto *Octobris*, à *Caleto* movebat, & post quatuor dies *Bononiam* obsidere cœpit.

Durante Obsidione *Bononiæ*, (quæ ad mensem ferè producta est) nil memorabile intervenit: Solummodò, *Joannes Savagius* Eques Auratus, vir fortis dum Muros urbis, inspiciendi gratiâ circum-equitaret, interfectus est. Oppidum & benè munitum erat, & Militibus abundabat: Attamen satis in arcto res ejus erant, & omnia ad Insultum aggressoribus erant parata. Qui si factus fuisset, opinio erat, multo sanguine constiturum; sed tamen, in fine Oppidum captum fore. Intereà, Pax per *Legatos* utriusque *Regis* firmata est, ad Terminum vitarum amborum *Regum*. In quâ videre minimè erat Articulum alicujus momenti; Nec mirum, cum Mercatura quædam potiùs esset, quàm Tractatus: Omnia enim in Statu relinquebantur, in quo tunc fuerunt, nisi quod *Regi* HENRICO persolvi deberent, à *Rege Gallo* Septingenta quadraginta quinque millia Ducatorum, præ manibus, pro Impensis in eâ Expeditione factis; Et viginti quinque millia Coronatorum annuatim pro Impensis, circa res *Britannicas*, erogatis: Pro quâ Summâ posteriore, licèt *Maximilianum* antè ei obligatum haberet, tamen Debitoris Mutationem, non minùs, quàm si Debitum ipsum esset persolutum, æstimabat; Etiàm hujus Summæ annua Solutio nullo Termino præfixo definita est: Id quod *Angli* in eam partem accipiebant, ac si pro Tributo penderetur, sed specioso tamen obtentu. Atque verissimum est Pensionem illam, & *Regi* HENRICO, & Filio ejus HENRICO *Octavo*, diutiùs persolutam

 esse,

esse, quàm ex ullâ Impensarum supputatione continuari possit. Insupèr, præcipui *Regis* Consiliarii, magnis Pensionibus annuis à *Rege Gallo* donati erant, præter munera larga in præsenti. Quod, utrùm *Rex* ideò permisisset, ut propriæ munificentiæ parceret; an ut Invidiam Negotii apud Populum ingrati communicaret; diversam Interpretationem subiit. Pro certo enim *Rex* hujus pacis Auctor videri detrectavit. Itaque paulò antè, multos è Ducibus suis & Viris Militaribus primariis, secretò subornârat, ut in Scriptis ad pacem eum hortarentur, idque obnixè contenderent per viam Supplicationis. Veritas autem rei ita se habet; Pacem hanc utrique *Regi* pergratam fuisse; *Carolo* quidem, quod ei possessionem *Britanniæ* confirmaret, Expeditionem *Neapolitanam* ab omni Impedimento liberaret; HENRICO, quod Arcas suas pecuniis implevit; quodque hoc ipso tempore prævidit, Procellam quandam Motuum intestinorum ingruentem; Quæ non ita multò post erupit. At contrà, Nobilitatem & viros in Exercitu primarios (utcunque nonnulli ex illis ad ejus nutum se accommodassent) malè admodùm habebat; quorum plurimi Fortunas suas aut vendiderant, aut oppignorârant, in Bello spes collocantes. Neque veriti sunt dicere: *Regi nihil Pensi esse, Nobilitati & Populo suo plumas detrahere, modò seipsum benè plumatum redderet.* Alii autem ridebant ea verba, quæ *Rex* apud *Comitia* protulerat; Nempè, *Se minimè dubitare, quin Bellum post Principia, se ipsum compensare posset*; Eum promisso suo stetisse dicentes.

Cùm movisset *Bononiâ, Caletum* rediit, ubi per aliquod tempus mansit. Unde etiam literas scripsit (quo genere comitatis interdum utebatur) ad *Majorem* & *Senatum Londinensem*, gloriando ferè de Pecuniis, quas propter Pacem receperat; Satis gnarus, Arcas *Regis* plenas *Londinensibus* rem suavissimam auditu esse. Magis tamen lætati fuissent illi, si Contributio ipsorum, (Benevolentia dicta,) Mutuatio sola fuisset. Verùm decimo septimo *Decembris* sequentis *Westmonasterium* rediit, ubi *Festum Nativitatis Domini* celebravit.

Haud multò post *Regis* in *Angliam* reditum, misit ad *Alphonsum* Filium primogenitum *Ferdinandi Regis Neapolitani Ducem Calabriæ*, Insigne Ordinis Periscelidis; Honorem quidem à *Duce* ipso petitum, qui eum in Oculis *Italorum* eveheret: Siquidem Arma *Caroli* expectans, plurimi æstimabat Amicitiam *Angliæ*, utpote quâ frænos Ambitioni *Caroli* injicere possit. Illud insigne ab *Alphonso* maximâ cum celebritate, & pompâ, receptum est; ut solet fieri in iis, quæ existimationis gratiâ procurantur. Missum autem fuerat per *Vrswicum*, in quem *Rex* hanc Legationem contulit, ut ei post multas Legationes, unde nihil lucri percipi poterat, propter Liberalitatem *Ducis Alphonsi*, præmii loco esset.

SUb hoc tempus, *Rex* rursùs Spiritibus malignis, obsideri & infestari cœpit; Per Magicam scilicet, & Artes curiosas *Ducissæ Margaretæ*; Quæ ab Inferis evocavit umbram *Richardi, Ducis Eboraci*, Filii secundo-geniti *Edwardi Quarti*, ut obambularet, & *Regem* vexaret. Gemma ista, (licet adulterina,) splendidior tamen erat, oculosque fulgore magis perstringebat, & in Digitis Principum majorum gestata est;

eſt, quam *Lambertus Simnellus*: Quippe quam non ſolùm *Duciſſa Burgundiæ*, ſed & *Rex Gallus*, etiàm & *Rex Scotiæ* in pretio habuerunt. In *Simnello* certè parum erat, niſi quod Puer erat venuſtus, quemque veſtimenta ſua Regalia non dedecerent: verùm Adoleſcens iſte (de quo nunc loqui occœpimus) tam verſutus erat, & veluti Mercurialis, ut ſimilem vix ferè reperias; Iſque, qui, ſi fortè in Scenâ partibus ſuis excidiſſet, eas acumine proprio promptè ſupplere poſſit. Itaque cùm inter Exempla Pſeudoprincipum, quæ vel recentibus, vel antiquis temporibus extiterunt, hoc ipſum emineat, Narrationem certè pleniorem & accuratiorem meretur; Etſi *Regis* inveterata Conſuetudo, res per obſcuram lucem, & partes divulſas & disjectas monſtrandi, hanc rem tantâ Caligine involverit, ut ad hodiernum uſque diem, ferè inſtar Myſterii ſe habeat.

Duciſſa Margareta (quam *Regis* Amici *Junonem* appellabant, quia talis erat verſus eum, qualis fuit *Juno* verſus *Æneam*, *Superos & Acheronta movendo*, in perniciem ejus) loco Baſis Machinarum ſuarum, quas contra *Regem* extruebat, perpetuò, omnibus viis & modis alebat, confirmabat, & ſpargebat, famam illam volitantem, nimirùm *Richardum Ducem Eboraci*, Filium Secundo-genitum *Edwardi Quarti*, minimè fuiſſe in *Turre Londinenſi* (prout ferebatur) necatum, ſed vivum emiſſum: Quoniàm Carnifices illi, qui operam ſuam præſtiterunt ad barbarum illud facinus, poſtquàm Primogenitum trucidatum vidiſſent, horrore, & miſericordiâ perculſi, *Richardum iſtum* clàm emiſerunt, ſortem ſuam experturum. Hanc Eſcam & Illecebram undique projecit, credens hujus rei famam & fidem (unà cum recente Exemplo *Lamberti Simnelli*) aliquas Volucres fortè aliquando tracturam, quæ eam captarent. Aliâ quoque diligentiâ uſa eſt, non omnia Caſui permittendo. Adhibuit enim occultos quoſdam Emiſſarios (ſimiles *Turcæ* miniſtris, qui puerorum Tributum exigunt) qui Adoleſcentulos venuſtos, & formoſos conquirerent, unde *Plantageniſtas* & *Duces Eboraci* effingeret. Tandem verò incidit in quendam, in quo omnia, quæ requiri videbantur, concurrebant, ad *Ducem Eboraci* repræſentandum.

Iſte fuit *Perkinus* ille *Warbeckus*, cujus Facinora & Labores, jam narrabimus. Primò enim Ætas in utroque benè conveniebat: Secundò, Adoleſcentulus erat, oris elegantiâ, & Corporis Lineamentis, cum dignitate quâdam amabilis: Atque inſupèr, Mores & Geſtus ejus tam erant vafri, & quaſi veneficiis quibuſdam obliti, tam ad miſericordiam commovendam, quàm ad Fidem imprimendam, ut Faſcini cujuſdam & Incantationis loco eſſent, iis, qui eum aut videbant, aut audiebant: Tertiò, tam egregius, uſque à pueritiâ, Erro fuerat, aut (ut *Rex* eum appellare ſolebat) Terrarum Calcator, ut difficile admodum eſſet, Nidum ejus, aut Parentes reperire. Neque etiàm potuiſſet aliquis, per diuturnum cum eo converſationem, aut familiaritatem, plenè conjicere, aut detegere quis eſſet; Solum ſiquidem tam crebrò mutabat. Poſtremò contigerat etiàm Res quædam levis (à Scriptore ejuſdem temporis memoriæ tradita) quam tamen probabile eſt, ad ea, quæ poſteà geſta ſunt, nonnihil attuliſſe, eiſque tanquàm Anſam præbuiſſe; Ea fuit, quod *Rex Edwardus Quartus* Compater

pater hujus *Perkini* fuisset. Quod sicut suspiciosum valdè erat, in *Rege* lascivo, quod in Familiâ tam Ignobili Compater esse non dedignaretur, atque Opinionem cuivis facilè injicere poterat, *Perkinum* Sanguinis illegitimi *Familiæ Eboraci* aliquid in se habuisse; Ita (licèt illud minimè fuisset) occasionem saltem Puero ministrare poterat (quod scilicet subinde *Regis Edwardi* Filius lustricus, aut joco fortassè Filius vocaretur) Cogitationes tales arripiendi & fovendi. Tutorem enim nullum nactus est, (ut *Lambertus Simnellus*) donec ad *Ducissam Margaretam* venisset, quæ eum in omnibus egregiè instruxit.

Ad hunc igitur modum hæc Fabula peracta est. Fuit Oppidanus quidam in *Civitate Turnacensi*, qui Magistratu in eo Oppido perfunctus erat, cui nomen erat *Joannes Osbeckus*; Judæus ad Fidem conversus, qui in *Uxorem* duxit *Catharinam* de *Faro*; cujus Negotiorum procuratio eos traxit, ut ad tempus *Londini* habitarent, temporibus *Edwardi Quarti*. Hoc spatio Filium ex eâ genuit; Cúmque in Aulâ *Regis* notus esset, *Rex* aut pietate quâdam notus, quod *Judæus conversus* esset, aut privatâ quâdam notitiâ adductus, eo honore eum dignatus est, ut Filium ejus è Fonte susciperet, eumque *Petrum* nominaret; Posteà autem, cùm Puer delicatus & effœminatus fuisset, vulgo vocatus est, Diminutivo Nominis sui, *Peterkinus*, aut *Perkinus*. Etenim nomen *Warbecki* ei ex conjecturâ tantùm impositum erat, antequàm Examinationes de eo negotio habitæ fuissent. Attamen, ita invaluerat nomen *Warbecki*, ut etiàm post verum Nomen ejus cognitum retineretur. Dum adhùc Infans erat, Parentes cum eo *Tornacum* reversi sunt. Paulò post commissus est cuidam ex Cognatis suis, *Joanni Stenbecko* dicto, qui *Antwerpiæ* habitabat, unde sæpiùs, *Antwerpiam* & *Turnacum* inter, & circa alia *Flandriæ* Oppida, cursitabat; ut plurimum cum *Anglis* versatus, quo pacto etiam Linguam *Anglicam* ad unguem callebat. Tandem, paucis Annis elapsis, postquam in Adolescentem formosum crevisset, à quodam ex *Ducissæ Margaretæ* Exploratoribus, ad eam deductus est. Quæ eum accuratè intuita, & cernens eum Vultu & Corpore, fortunam sublimem posse sustinere; ac simul perspiciens eum Ingenii acumine, & Morum elegantiâ, eminere, putabat se jam reperisse Marmor quoddam pretiosum, ex quo Imago *Ducis Eboraci* exsculpi posset; Eumque apud se diù detinuit, sed prorsùs in occulto. Quo temporis spatio, multis secretis Colloquiis eum instruxit. Primò quidem edocens, quomodo personam Principis, aspectu & gestu imitaretur; atque qualitèr majestatem suam, cum sensu tamen Infortunii sui, tueretur. Tùm verò diligentissimè eum informavit, de omnibus Circumstantiis & Notis particularibus, quæ ad *Ducem Eboraci* (cujus persona ei agenda esset,) pertinerent. Descripsit enim Effigiem, Faciem, & Lineamenta Corporis, *Regis* & *Reginæ* Parentum suorum; Etiàm Fratrum, & Sororis ipsius, & Famulorum, & aliorum, qui Pueritiæ ejus præcipuè affuerunt; unà cum rebus multis, aliis vulgò notis, aliis secretioribus, quæ *Duci* obtigerunt, (& tales videbantur, quas puerili captui & memoriæ inhærere verisimile erat,) usque ad mortem *Edwardi Quarti*. Addidit & particularia omnia, quæ à tempore Mortis *Re-*

gis insecuta sunt,donec ipse & Frater ejus, in Turrim conclusi essent; tam cùm Libertate frueretur, quam posteà cùm in Asylo degeret. Quod verò ad tempus Detentionis suæ in Turre, & modum Fratris sui Necis, atque Emissionis suæ; satis sciebat illa omnia, tam clandestina fuisse, ut pauci admodùm, quæcunque tandem ei confingere liberet, arguere possent: Itaque libero prorsùs mendacio se uti posse. Quamobrem tersam *Perkino* & probabilem earum rerum Narrationem contexuit; jubens, ut ne hylum quidem ab eâ abscederet. Convenit etiàm inter eos, qualis Adolescenti Ratio reddenda esset, Peregrinationum suarum; miscendo multa vera, & quæ alii abunde testari possint, cùm falsis, ad fidem faciendam; verùm cavendo sempèr, ut personæ, quam jam acturus esset, omnia congruerent. Instituit eum insupèr quomodò quæstiones quasdam captiosas, & tentantes, de quibus verisimile esset alios eum interrogaturos, evitaret. Verùm in hoc, eum indole propriâ, ita instar Anguillæ lubricum, &ad elabendum promptum repperit, ut Ingenio ejus & Dexteritati facilè confideret; Ideoque minùs in eo laboravit. Postremò, Animos ei, nonnullis in præsens præmiis, & ingentibus in posterum promissis addidit: Ante oculos illi proponens, opes & gloriam Regni, si res successissent; sin secùs evenissent, certissimum in suâ Aulâ refugium. Postquàm eum Documentis suis satis instructum perspexisset, cœpit secum cogitare, à quâ Cœli plagâ Cometa iste se primo ostendere deberet, & quo tempore. Constituit autem hoc fieri oportere, ab Horizonte *Hiberniæ*. Illic enim hujusmodi Meteorum potentem anteà emiserat Influxum. Tempus autem Apparitionis maximè opportunum fore, cùm *Rex Bello Gallico* implicaretur. Hoc autem satis noverat, quicquid à se profectum esset, suspicionibus obnoxium futurum. Ideoque si *Perkinus* continuò è *Flandria* in *Hiberniam* pergeret, ipsa se ei rei immiscere putaretur. Prætereà, tempus nondum maturum erat, quod *Reges* duo tunc de pace tractarent. Itaque circumrotabat *Ducissa*, atque ut omnes suspiciones tolleret, & metuens eum diutiùs apud se retinere, (satis gnara, Arcana brevis ævi plerunque esse) clam eum misit in *Lusitaniam* cum *Dominâ Bramptonâ*, *Anglâ*, quæ illo tempore in *Lusitaniam* navigavit: unà cum Homine fido ex Famulitio proprio, qui facta ejus sedulò observaret; ubi morari eum voluit, donec nova Mandata ab eâ acciperet. Interìm non omisit ea parare & instruere,quæ adventum ejus acceptiorem, & magis prosperum redderent, non solùm in *Regno Hiberniæ*,verum etiàm in Aulâ *Galliæ*. In *Lusitaniâ* circiter annum unum mansit: quo tempore *Rex* HENRICUS (ut jam dictum est) Comitia sua convocaverat, & Bellum *Gallis* apertè indixerat. Jam itaque Signum benevolum regnare, & Constellatio advenisse visa est, sub quâ *Perkinus* oriri deberet. Itaque mandata à *Ducissâ* accepit, ut in *Hiberniam*,sine morâ, proficisceretur,secundum quod primo destinaverat. In *Hiberniâ* ad urbem de *Corke* appulit. Postquàm illùc venisset (si quis propriæ Relationi & Confessioni, quam posteà exhibuit, credere velit) *Hiberni* eum satis splendidè vestitum reperientes, ad eum undique frequentes convolarunt, ei imponentes; quod *Dux Clarentiæ* esset, Idem qui anteà apud illos manserat;

rat; & poſteà mutatâ opinione, quod Filius eſſet Nothus *Ricardi Tertii*; poſtremò, hanc etiam opinionem aſpernati, eum pro certo, *Richardum Ducem Eboraci*, Filium ſecundo-genitum *Edwardi Quarti*, eſſe volebant, & affirmabant: Se verò (aiebat) iſta omnia (pro virili) abnegaſſe, & Jusjurandum, tactis *Evangeliis* obtuliſſe, quod ipſe nihil tale eſſet: donec in fine, vi quadam ad quicquid illi vellent agnoſcendum eum adegiſſent, unde juſſerunt eum bono animo eſſe, & ſine metu. Sed reverà compertum eſt, quod ipſe ſtatim ab Adventu ſuo in *Hiberniam*, perſonam *Ducis Eboracenſis*, in ſe ſuſcepiſſet, ſibique, quibus potuit modis, Socios & Conjuratos adjunxiſſet: Adeò ut Literas expreſſas, ad *Comites Deſmondiæ* & *Kildariæ* miſerit, petens ut in auxilium ſuum properarent; Quarum Literarum Chartæ Orginales adhùc extant.

Circa idem tempus, *Duciſſa* ad ſe pellexerat, unum ex ſervis *Regis* interioribus (cui nomen erat *Stephanus Frionus*) Secretarium *Regis* pro Linguâ *Gallicâ*; Hominem induſtrium, ſed turbulentum, & *Regi* infenſum. *Frionus* iſte confugerat ad *Carolum Regem Gallum*, ſéque in ejus Famulitium inſinuaverat, ſub ipſum tempus, quo Bellum iner *Reges* apertè pullulare cœpiſſet. At *Carolus*, poſtquàm de Perſonâ, & Incœptis *Perkini* audiiſſet (ſatis ex ſeſe promptus ad occaſiones quaſcunque arripiendas, in Detrimentum *Regis Angliæ*; atque à *Friono* inſtigatus, & antè à *Duciſſæ Margaretæ* Artibus allectus) ſtatìm miſit quendam *Lucam*, unà cum *Friono* iſto, (de quo diximus) tanquam Legatos ad *Perkinum*, qui eum, de *Regis Caroli* bono in eum animo, certiorem facerent; Quodque auxilia ei abundè mittere decreviſſet, ad recuperandum *Regnum* ſuum è manibus HENRICI, Coronæ *Angliæ* Uſurpatoris, & *Galliæ* Hoſtis: Invitans eum, ut ad ſe, in Regnum *Galliæ*, veniret. *Perkinus* ſe in cœlo jam collocatum exiſtimabat, cùm à tanto *Rege*, tam honorificâ *Legatione*, accerſitus eſſet: Atque amicis ſuis in *Hiberniâ* narrans, quomodo à Fortunâ ipsâ vocatus eſſet, quantáque ſpe ageret, continuò in *Franciam* navigavit. Cùm ad Aulam *Regis Galli* perveniſſet, *Rex* magno cum Honore eum excepit, eúmque ſalutavit & appellavit per nomen *Ducis Eboracenſis*, Hoſpitium & alia ei aſſignans, quæ magnum Principem decerent. Etiàm, quò magis ad Principis magni Imitationem accederet, Satellitium ei circundedit, cujus *Dominus Congreſſallus* erat Præfectus. Aulici etiàm (licet, apud *Gallos*, Ludos facere in proclivi non ſit) ad *Regis* nutum ſe componebant; Satis gnari Rationes ſtatûs ab eâ parte ſtare. Eodem quoque tempore nonnulli ex *Angliâ* viri primarij, ad *Perkinum* profecti ſunt; *Georgius Nevillus*, *Johannes Taylerus* Equites Aurati; Et circiter centum alii: Et inter cæteros *Frionus* iſte; Qui Fortunis *Perkini* ſe totum tradidit, & tunc, & diù poſt: Et reuerà ei fuit præcipuus Conſiliarius, & ad omnia Inſtrumentum benè efficax. Verùm hæc omnia ex parte *Regis Galli* artificiosè tantum facta ſunt, quò faciliùs HENRICUM ad pacem flecteret. Itaque à primo uſque Thuris Grano, ſuper Altare Pacis, apud *Bononiam* incenſo, *Perkinus* veluti fumo abactus eſt: Attamen eum *Regi* HENRICO in manus tradere *Carolus* renuebat, (licet ab eo de hoc interpellatus) Honoris ſui Gratiâ, ſed eum liberum dimiſit. Etiam, ex ſua parte, *Perkinus*, Diſceſſum ſuum

acceleravit,

celeravit; veritus ne subitò & occultò interciperetur. Itaque in *Flandriam* ad *Ducissam Burgundiæ* properavit, narrans se variis Fortunæ Fluctibus jactatum, ad ejus Aulam, veluti Portum securum, confugisse; Dissimulans prorsùs, se unquàm anteà illic mansisse, sed tanquàm jam primum se eò recepisset. Nec minùs ex alterâ parte, *Ducissa* ipsa, tanquàm rem novam, & miram, ejus adventum videri voluit; A Principio, egregiâ cum simulatione, verba injiciens, quod edocta fuisset, & prudentior facta, ab Exemplo *Lamberti Simnelli*, ne Merces adulterinas reciperet; Licèt (ut aiebat) etiàm de illo ipso *Lamberto Simnello*, ei non planè adhùc constiterit. Prætendebat autem, (verùm hoc semper fuit astantibus aliis) se contendere, ut *Perkinum Interrogationibus* satis captiosis tentaret, & implicaret, ut experiretur, num verus *Dux Eboraci* fuisset; Verùm quando Responsis suis, sibi magnoperè satisfactum fuisse affirmaret, tùm verò se quasi attonitam, & in Ecstasim raptam fingebat, propter mirabilem Adolescentis è periculis emersionem; eum amplexa, acsi è Morte in vitam rediisset: Atque argumentata, *Deum* qui modis tam miris, eum ab Interitu eripuisset, simul reservare eum constituisse ad prospera Fortunæ, & magnum aliquod Facinus. Quod verò ad ejus è *Franciâ* Dimissionem; nolebat eam interpretari, acsi Fraudes *Perkini Gallis* suboluissent, aut propter Neglectum aliquem; sed contra, hoc pro signo certo astruebat, eum pro Viro aliquo magno habitum fuisse; Quoniam Caussæ ejus Destitutio, & Desertio, reverà tanti erat, ut si quis rectè animadvertat, pacem confecisset: Immolando scilicet Principis innocentis & calamitosi Fortunas, Utilitati & Ambitioni duorum potentium *Monarcharum*. Neque sibi *Perkinus* ipse defuit, aut Majestate & Comitate quâdam *Regiâ*; Aut promptis & appositis Responsis; Aut se benignum & gratiosum præbendo, Favorem ejus ambientibus; Aut Indignatione & vilipendio quodam modesto versus eos,qui de veritate Rerum suarum subdubitare videbantur; sed in omnibus mirabilitèr se gessit. Ita ut, non solùm apud Eminentiores constantèr creditum sit, eum verum fuisse *Ducem Richardum*: Quin & ipse, ex diuturnâ & assiduâ Simulatione, & mendacium sæpiùs narrando, versus ferè est, in habitum ejus rei, quam simulabat; quasi quæ fingeret simul & crederet. *Ducissa* igitur, tanquàm in re exploratâ, Honoribus plurimis *Perkinum* cumulavit,eum perpetuò Nepotem suum compellans, eique tribuens Titulum illum delicatum *Albæ Rosæ Angliæ*, & ad Corporis ejus custodiam, Satellites ei assignavit, ad numerum triginta Hominum, cum Bipennibus, tunicis variegatis, ex purpureo & cæruleo, indutos. Aulici quoque universi,& generaliter tam *Flandri*,quàm Peregrini,eum magno honore prosequebantur.

Hæc Nova veluti Fulgura & Tonitrua, in *Angliam* pervenerunt, *Ducem* scilicet *Eboraci*, pro certo vivere. Nomen autem *Perkini*, eo tempore, incognitum fuit; sed Rumores de *Duce Eboraci* tantùm volitârunt; Eum in *Hiberniâ* agnitum, in *Galliâ* venundatum, jamque in *Flandriâ* receptum & in magno Honore esse. Rumores isti plurimum prævalebant: Apud nonnullos quidem propter

ter Malevolentiam; apud alios propter Ambitionem; Apud aliquos propter Levitatem, & rerum novarum ftudium; Apud paucos fortaffè propter Confcientiam, & Credulitatem: Apud plurimos autem propter Imbecillitatem Judicii; Et apud haud paucos propter obfequium, erga viros quofdam primarios, qui his Rumoribus in fecreto favebant, eofque alebant. Neque magno poft Intervallo, fecuta funt, hos Rumores Rerum novarum, Murmura & Scandala, contra Regem, & Regimen fuum; quæ Infamiam ei inurebant, quod magnus effet Exactor, & Nobiles *Regni* deprimeret. Amiffio *Britanniæ*, & Pax cum *Gallis* facta, neutiquàm Silentio prætermiffa. Sed ante omnia injuriam urgebant, quâ *Rex Reginam* fuam afficiebat, quod in ejus Jure non regnaret. Dicebant igitur, *Deum* jam tandem, Ramum Mafculum *Familiæ Eboracenfis* in Lucem produxiffe, qui precariò regnaturus non effet, utcunque *Rex* Uxorem fuam miferam Regno fpoliaret. Nihilominùs, (ut fieri folet, in iis, quæ apud vulgus fidem obtinent, quæque illi libenter audiunt) Famæ iftæ ita invalefcebant, ut Auctores, inter multitudinem Loquentium, caput conderent; Similes Herbis quibufdam ferpentibus, quæ Radicem certam non habent; Aut veftigiis ultrò citróque impreffis, quæ fequi non licet. Sed paulò poft maligni ifti Humores, in vlcus confluxerunt, atque occultò, in Viris aliquibus magnæ Dignitatis, veluti in partibus Nobilibus fedes repererunt. Quorum præcipui erant *Guilielmus Stanleius Hofpitii Regii Camerarius*; *Dominus Fitzwalterus*; *Simon Mountfortus*, *Thomas Thwaitus*, Equites Aurati; cum aliis. Hi in occulto conjurârunt, promittentes fe *Ducis Richardi* Titulum promoturos. Nihilominùs Nemo Conjuratorum apertè Fortunas fuas periculo objecit, præter duos; nempè *Robertum Cliffordum* Equitem Auratum, & *Guilielmum Barleium*, qui duo in *Flandriam* trajecerunt, miffi à Conjuratis in *Angliâ*, ut veritatem earum rerum, quæ in *Flandriâ* agitatæ funt, diligenter inquirerent & explorarent; unà cum bonæ Pecuniæ Summâ, fed fub Conditione, ne eam diftraherent, nifi illa, quæ ferebantur, vera effe, & fine fuco, perfpicerent. Adventus *Roberti Cliffordi*, quod ex magnâ familiâ oriundus, & famâ celebratus effet, gratus fupra modum *Duciffæ* erat. Quæ poftquàm cum eo collocuta effet, eum in confpectum *Perkini* adduxit, cum quo Sermones crebrò conferuit: Adeò ut in fine, (five à *Duciffâ* adductus, ut Conatibus fuis faveret; five à *Perkino*, ut fabulæ crederet,) refcripfit in *Angliam*, fe Perfonam *Ducis Eboraci*, æquè noffe, ac fuam propriam, atque proculdubiò Adolefcentem iftum verum effe *Ducem*. Hoc modo factum eft, ut omnia hic in *Angliâ*, ad Defectionem & Seditionem fpectarent; & Conjuratio foveri cœpit mutuo tractatu inter *Flandriam* & *Angliam*.

Rex, ex fuâ parte, non dormiebat: verùm Arma fumere, aut copias cogere, adhuc intempeftivum putabat; ne metum proderet, aut Idolo ifti cultum nimium exhiberet. Attamen Portus *Regni* claufit, vel faltem Miniftrós præfecit, qui commeantes ultrò citróque obfervarent, & fufpectos examini fubjicerent. Quoad reliqua verò, fraudem fraude propellere elegit. Duo autem erant, quæ Animo deftinaverat.

naverat. Unum, ut Imposturam *Perkini* omnium oculis subjiceret: Alterum, ut conjuratos inter se committeret. Ad Imposturam convincendam, duæ tantummodò patebant viæ; Prima, ut liquidò appareret, *Ducem Eboraci* reverà trucidatum fuisse: Altera, ut sive mortuus esset, sive vivus, *Perkinum* utcunque Impostorem esse omnibus constaret. Quantum ad primam, ita se res habebat. Quatuor tantum erant Testes, qui ex notitiâ propriâ de nece *Ducis Eboraci*, affirmare aliquid poterant; Ii erant *Jacobus Tirrellus*, qui à *Rege Richardo* Mandata de eâ re acceperat; *Joannes Dightonus*, & *Milo Forrestus*, Servi *Tirrelli*, Carnifices ipsi; & Capellanus *Turris Londinensis*, qui eos sepelivit. Ex quibus quatuor, *Milo*, & *Sacerdos* jam mortui erant. In vivis autem superérant solùm *Tirrellus* & *Dightonus*. Hos duos in Turre incarcerari jussit *Rex*, & strictè examinari, de nece Principum illorum Innocentium. Qui duo Confessionem exhibebant (ut *Rex* ipse publicabat) per omnia consentientem, in hanc sententiam: Nimirùm, *Regem Richardum*, primò mandata dedisse *Brackenburio*, *Locum-tenenti Turris Londinensis*, ut Principes interficeret, eum autem munus illud recusasse: Itaque *Richardum* similia mandata *Jacobo Tirrello* renovasse; Nempe ut Claves *Turris* à *Locum-tenente* reciperet, in unam noctem, ad obeunda *Regis* jussa specialia: *Tirrellum* igitur, noctû, se ad *Turrim* contulisse, unà cum duobus Servis prænominatis, quos ad Facinus delegerat: *Tirrellum* ipsum, in imo Gradu-um mansisse & servis suis Negotium commisisse, ut illi homicidium patrarent: Illos autem, in lecto decumbentes Principes, suffocasse; Quo facto, *Dominum* suum vocasse, ut Corpora mortuorum nuda, quæ idcircò exposuerant, videret: Posteà verò, Principes in Terram defossos sub Gradibus fuisse, & Acervum Lapidum in Fossam injectum: Quando verò ad *Richardum Regem Tirrellus* retulisset Mandatum suum jam peractum esse, eum magnas eidem gratias egisse, locum solummodò sepulturæ eorum improbasse, quod vilis nimiùm esset, cùm è *Rege* nati essent: Unde nocte aliâ, ex mandato *Regis*, per *Capellanum Turris*, corpora eorum translata fuisse, & alio loco sepulta; qui (per mortem *Sacerdotis* paulò post defuncti) penitùs incognitus esset. Hanc examinationum earum fuisse Summam in vulgus publicatum est. *Rex* tamen HENRICUS, ipsarum Examinationum, & Confessionum luce, in nullis suis Declarationibus, quas edidit, usus est: unde (probabile est) eas negotium reliquisse obscurum, & perplexum. Quantum verò ad *Jacobum Tirrellum*, ei caput paulò post abscissum est, in Turre ipsâ, propter alia læsæ Majestatis crimina. *Joannes* autem *Dightonus* (qui, ut videbatur, ad Regis votum optimè locutus est) statim liber dimissus est; atque hujus Traditionis evulgandæ principale erat Organum. Itaque quantò hoc prius Testimonium, & probationis Genus, magis nudum & jejunum apparebat, tantò majorem adhibuit *Rex* diligentiam, in posteriore enucleando; De Vitâ scilicet, & Vestigiis *Perkini*. Ad hunc finem, in diversas partes, præcipuè autem in *Flandriam*, nonnullos secretos & industrios Exploratores misit; Alios, quasi ad *Perkinum* confugissent, eique adhærere constituissent; Alios autem, sub variis aliis prætextibus; Qui omnes speciales quasque Circumstantias & Eventus rimarentur, circa

H *Perkini*

Perkini Parentes, Natalia, Personam, Peregrinationes; ut verbo dicamus, qui Diarium conficerent, ejus Vitæ, & Factorum. Hos Exploratores suos liberalitèr Pecuniis instruxit, ut Homines, qui notitiam hujusmodi rerum haberent, ad se traherent, eosque remunerarentur; dans etiam eis in Mandatis, ut quæ repererant sibi subindè significarent, & nihilominus in Inquisitione pergereut. Et perpetuò evocante alium alio Nuncio, novos Homines adjunxit, ubi Negotii Ratio hoc postulabat. Alios autem emisit cum interioribus Mandatis, & clariore Consiliorum suorum participatione, qui in rebus, quas Interruptionem, & Dissipationem Incœptorum *Perkini*, struebat, operam navarent. His commissum est, ut se, in familiaritatem eorum, qui à partibus *Perkini* stabant in *Flandriâ*, penitùs insinuarent; eoque modo expiscarentur, quos jam Socios, & Consiliorum Participes, illi sibi asciviſſent, tam hìc in *Angliâ*, quam foràs, & quousque singuli eorum, de se, fidem aut pignus dedissent; Quosque insupèr tentare, & allicere, in animo haberent. Neque de Personis tantummodò, ut inquirerent, sed etiàm de Actionibus, Spe, & Machinamentis *Perkini*, & *Conjuratorum*, quantum fieri posset, se informarent. Hi Exploratores, pro fidelioribus habiti, (aut saltem ex his aliqui) secretiora Mandata receperunt, ut principales *Perkini* Amicos, & Servos, occultè ab eo abalienarent, & averterent; proponendo & intimando eis, quam futili & debili Res ejus niterentur fundamento, & quàm prudente, & potente cum *Rege* illis res essent, eosque *Regi* reconciliarent, veniâ promissâ necnon præmiis, prout mererentur. Ante alios autem omnes ut constantiam *Roberti Cliffordi* invaderent & subruerent, eumque ad *Regis* partes, si possent, traherent; Cùm ille Vir intima Arcanorum adversæ Partis optimè nosset; Quique, si eas Partes deseruisset reliquos, maximè deterrere, & uutuis suspicionibus implere posset.

Mirum etiam quiddam traditur, *Regem* nimirùm Sylvâ immani suspicionum circundatum, & involutum, neque cui fidem haberet, satis certum, cum *Confessoribus* & *Capellanis* complurium Virorum primariorum, secretò egisse, ut ex iis de Consiliis Adversariorum suorum edoceretur: Quinetiam, quò Exploratoribus suis transmarinis, plus fidei apud Exteros conciliaret, *Regem* sæpiùs jussisse, illos ipsos Exploratores, inter cæteros suos Hostes, pro more illis temporibus, usitato, in *Templo Divi Pauli*, nominatìm diris devoveri. Isti autem utriusque generis Exploratores, officio suo tam diligentèr perfuncti sunt, ut *Rex Perkini* licet vivi Anatomiam jam reciperet, & simul de plurimis in *Angliâ* Conjuratis benè informatus esset, atque alia insupèr Mysteria ei essent revelata. *Robertus* autem *Cliffordus*, imprimis in *Regis* partes attractus fuit; atque ad res *Regis* promovendas jam factus est Minister industrius, & officiousùs. *Rex* igitur (diligentiæ suæ proventum largum metens, & de plurimis rebus, quas eum scire inter-

erat

erat, ampliter informatus) primò per universum *Regnum*, Relationes de Impostura & præstigiis *Perkini*, cùm omnibus, quæ eò spectabant, fusè satis & plenè, divulgavit, & sparsit. Hoc autem fecit, non per Edictum (quandoquidem Examinationes nondùm essent perfectæ, ideoque magis & minùs recipere possent) sed per Famas Aulicas, quæ ut plurimum altiùs penetrant, quam Edicta Typis excusa. Tempestivum quoque jam putavit, *Legationem* in *Flandriam* mittere, ad *Archi-Ducem Philippum*; cum eo acturam, ut *Perkini* causam desereret, ipsumque è Territoriis suis dimittere vellet. In hac *Legatione* usus est *Rex* operâ *Edwardi Poyningi*, *Equitis Aurati*; & *Gulielmi Warhami*, *Equitis* itidem *Aurati*, & *Juris Canonici Doctoris*. *Archi-Dux* tum in minore Ætate erat, & à Consiliariis suis regebatur; In quorum præsentiâ *Legati* Mandata sua declarârunt, & *Warhamus* in hunc modum locutus fertur.

DOmini mei; Rex *noster ægrè admodùm fert, quòd cùm* Anglia *&* Ducatus *vester* Burgundiæ, *habiti sunt tamdiù, instar* Mariti *&* uxoris, *jam Regio ista vestra, veluti Scena facta sit, super quam vilis Præstigiator Partes* Regis Angliæ *ageret; Non solùm ad* Celsitudinis *suæ Molestiam & Dedecus, verùm etiàm in Contumeliam & Opprobium, quotquot sunt,* Regum *&* Principum. *Adulteratio Imaginis* Regis *alicujus, in Monetâ suâ, capitale, omnium Legum consensu, judicatur: Verùm,* Regis *vivi Imaginem, in personâ suâ adulterare, super omnia Imposturarum crimina meritò Palmam fert; Nisi fortè excipi debeat, Impostura* Mahometi *alicujus aut* Antichristi, *qui Majestatem divinam æmulârunt.* Rex *Dominus noster, meliora de Concilio hoc gravissimo ominatur, quam ut credere possit, aliquem ex vobis, hac fabulâ captum esse; (etsi fortassè Passio alicujus Personæ particularis vos aliquatenùs inflectere possit;) Res ipsa per se tam est incredibilis. Vt testimonia omittam, de morte* Ducis Richardi, *quæ* Rex *Instrumentis Authenticis descripta habet (quoniàm ea in potestate Regis propriâ esse quispiam putare possit) res ipsa pro se loquatur: Rationi enim & Argumentis Nemo imperat. An fieri posse creditis, ut* Richardus Tertius, *Animam suam damnare, & Nomen suum maculare, tam nefando Homicidio vellet, absque tamen ullo rerum suarum in melius profectu? Aut etiam existimare potestis, Homines Sanguiniarios (qui Carnifices ei erant) in medio Facinoris, ad misericordiam conversos? Cùm contrà in Feris ipsis, nec minùs in Hominibus Ferinæ Naturæ, primus Sanguinis Gustus, eos magis in furorem agere & rabiosos reddere soleat?*

An nescitis, Tyrannorum Ministros cruentos, ad hujusmodi scelera perpetranda, veluti cum Laqueis in collo semper missos? Adeo ut, si mandata non perfecerint, certæ morti addicti sint: Et putatis hosce Sceleratos, vitæ propriæ periculo, alienam salutem redimere voluisse? verùm esto, ut Duci *pepercerint, ubi gentium eum exponerent? Numnam in Plateas* Londini *immitterent, ut Vigiles scilicet eum prehenderent, & coram aliquo ex* Iusticiariis Pacis *sisterent, unde omnia, quæ egerant, per Examinationem proderentur? An autem secretò eum servarent? Atqui hoc certè, multæ curæ, sumptûs, & assidui periculi, res fuisset. Verum* (Domini *mei) in Re non dubiâ, Argumentis utor non necessariis.* Rex *prudentiâ adeò abundat, necnon Amicis fidelibus in partibus exteris, ut jam* Ducem Perkinum, *etiàm à Cunabulis, pernoverit. Et quoniam, magnus profectò est Princeps, si apud vos inveniatur aliquis Poeta idoneus, Memorias ei suppeditare possit, ad Vitam ejus conscribendam; Introducendo eum, veluti parallelum* Lamberto Simnello, *nunc uni ex* Regis *Accipitrariis. Quamobrem (ut nihil apud* Dominationes *vestras dissimulem) omnem Admirationem certè superat,* Ducissam Margaretam *(ignoscite obsecro, si eam nominem, cujus in* Regem *odii, nulla est Caussa, nullus finis) jam seniorem, ætate quâ Mulieres aliæ à puerperiis cessare solent, duo ejusmodi Monstra peperisse; non novem aut decem Mensium, sed Annorum complurium Partus. Cumque aliæ Matres Naturales, Infantes pariant infirmos, quique seipsos attollere & juvare nequeant; Illa contrà Adolescentes proceros pariat, qui non multò postquàm in lucem prodierint, cum* Regibus *potentibus præliari possint.* Domini mei, *non libenter huic parti immoror. Utinam tandem* Ducissa *illa, gustare sibi in animum induceret,* Gaudia, *quæ* Deus *Omnipotens, manu benignâ ei porrigit, intuendo Neptem suam tanto in Honore regnantem, & tam numerosâ sobole* Regiâ *beatam, quam (si ei placeret,) possit illa pro propria ducere.* Regis *certè postulatum,* Archi-Duci & Dominationibus *vestris, jam à nobis exhibendum, possit tale esse; Ut secuti* Regis Caroli *Exemplum, qui jampridem eum abegit, Nebulonem istum è Territoriis vestris eliminare velitis: Verùm quoniam* Rex *Majus quiddam expectare meritò possit, à Fœderato antiquo, quam ab Hoste nuper reconciliato, petit à vobis; ut eum in Manus suas tradatis: præsertìm cùm Piratæ, & Impostores hujus generis, pro communibus Generis Humani Hostibus haberi debeant, nec juris Gentium præsidio inniti possint.*

Post

Poſt nonnihil Temporis, ad deliberandum, interpoſitum, *Legati* hoc breve Reſponſum tulerunt.

ARchi-Ducem *in* HENRICI *gratiam, nullatenùs* Duci Eboraci *prætenſo, auxilia aut favorem præſtiturum, ſed in omnibus, Amicitiam, quæ ei cum* Rege *erat, conſervaturum. Quatenùs verò ad* Duciſſam Dotariam, *illam in Terris Dotis ſuæ, plenam habere poteſtatem: Ideoque in manu* Archi-Ducis *non eſſe, quo minùs re ſuâ pro Arbitrio ſuo utatur, eam impedire.*

REx, poſt reditum *Legatorum*, neutiquàm ſibi hoc Reſponſo ſatiſfactum eſſe judicavit. Satis enim ſciebat, Dotem Matrimonialem, nihil quod abſoluti Imperii eſſet, (quale eſt Copiarum Adminiſtratio,) ſecum transferre. Quin & *Legati* diſertis verbis ei retulerunt, *Duciſſam* in Concilio *Archi-Ducis* magnâ Auctoritate pollere: Et quod utcunque *Archi-Dux* ad res *Perkini* connivere tantùm ſimularet, ſecretò tamen ejuſdem Incœpta promoveret. Itaque (partim Animum explere cupiens, partim Rationibus politicis inductus) ſtatim *Burgundos* omnes è Regnis ſuis exulare juſſit, tam Homines, quam Merces ipſorum; Mandans Subditis ſuis, (& nominatim Mercatoribus vulgò vocatis Adventurariis) qui *Antuerpiæ* reſidebant, ut ſtatim domum redirent: Emporium (quod plerunque pannos *Anglicos* ſequebatur) *Caletum* transferens; Omne etiam commercium in futurum cum *Burgundis* interdicens. Hoc *Rex* faciebat, partim ut nihil Honore ſuo indignum fieri permitteret; qui haud parùm perſtringi poſſet, ſi quis ad Coronam *Angliæ* Prætenſor, eum ex tam propinquo laceſſeret; atque interim ipſe cum Natione, in quâ Prætenſor ille ſe oſtentaret, amicitiam non interrumperet. Sed ſimul prudentiſſimo Conſilio ſecum reputabat, ſubditos *Flandriæ* tanta lucra ex Commercio *Anglorum* percipere, ut, eo Interdicto publicato, citò tædio Rerum *Perkini* affici poſſint: Quodque Tumultus *Flandriæ*, tam recentes & graves fuiſſent, ut Principi Populum irritare intempeſtivum eſſet. Nihilominus, *Archi-dux*, quaſi per Talionem quandam, *Anglos* etiàm è *Flandriâ* exulare juſſit: In quo, ſi quis rem rectè introſpiciat, ſolummodò actum agebat.

Rex benè jam & certò informatus, quod ſpes *Perkini*, magis à Conjuratis intra *Angliam*, quam ab Armis tranſmarinis, penderent, judicabat Remedium Mali eò optimè applicari, ubi Fomes Morbi erat; Itaque conſultiſſimum exiſtimavit in Judicium adducere, præcipuos aliquos ex conjuratis in *Angliâ*; unde & malignos Humores in *Angliâ* expurgaret, & ſpes in *Flandriâ* ebullientes redderet tepidiores. Juſſit itaque apprehendi (eodem quaſi temporis momento) *Joannem Ratcliffum* Dominum *Fitz-waterum*, *Simonem Mountfortum*, *Thomam Thwaitum*, Equites Auratos; *Guilielmum Daubeneium*, *Robertùm Ratcliffum*, *Thomam Creſſenorum*, & *Thomam Aſtwodum*. Hi omnes, læſæ Majeſtatis impetiti, convicti, & damnati; quod *Perkino* adhæſiſſent, eique Auxilia polliciti eſſent. Ex his, *Dominus Fitz-waterus Caletum* tranſvectus eſt, ibique arctè cuſtoditus, ſpe etiam vitæ ei factâ, donec paulò poſt, (aut

 impati-

impatiens custodiæ, aut astu proditus) cum custode suo de fugâ egisset, unde statim decollatus est. At *Simoni Mountforto*, *Roberto Ratcliffo*, & *Guilielmo Daubeneio*, immediatè post Sententiam in eos prolatam, capita abscissa sunt. Cæteris gratia facta est, tam *Clericis*, quàm *Laicis*; inter quos fuerunt duo *Fratres Dominicani*; Nec-non *Guilielmus Worsleius*, *Ecclesiæ D. Pauli Decanus*: *Clerici* autem, Examinationem quidem subierunt, sed in Judicium publicum adducti non fuerunt.

Camerarius Hospitii Regii, illo sanè tempore, intactus permansit: Sive quod *Rex* Humores varios simul movere metuerit, more *Medicorum* prudentium, qui caput ultimo loco expurgant; Sive quod *Cliffordus* (ex cujus Literis plurima de Conjuratis *Rex* didicerat) hanc partem in adventum suum, ut rem maximi meriti, reservârat; *Regi* tamen interim significans, suspicari se aliquos ex Potentioribus, huic Conjurationi nomina dedisse; de quâ re *Regi* coràm satisfacere in animo haberet.

In *vigiliâ omnium Sanctorum*, decimo autem *Regis* Anno, Filius *Regis* secundo-genitus HENRICUS, *Dux Eboraci* creatus est; Et simul, tam *Dux* ipse, quàm alii complures Nobiles, Equites Aurati, & Generosi Eminentiores, in ordinem *Equitum de Balneo*, pro ritu usitato, cooptati sunt. Crastino *Epiphaniæ*, *Rex* à *Palatio* suo *Westmonasterii* (ubi *Festum Nativitatis Domini* celebraverat) ad *Turrim Londinensem* se contulit; Hoc fecit, simul ac audiisset *Cliffordum* (in cujus sinu aut capsulâ plurima *Perkini* Arcana reposita erant) in *Angliam* appulisse. Mansio autem *Regis* apud *Turrim* eo consilio delecta est, ut si *Cliffordus* ullos ex Potentioribus accusaret, possint illi sine suspicione, aut strepitu, aut Mandatis hùc illùc mittendis, statìm comprehendi; Cùm tam Palatium, quàm Carcer, unicâ muri cincturâ clauderentur. Post diem unum aut alterum elapsum, convocavit Concilium secretum, & electum, atque *Cliffordum* ad conspectum suum admisit: Qui primò pedibus *Regis* advolutus, humillimè ejus veniam & gratiam imploravit; quam *Rex* ei tunc non gravatè concessit, etsi occultò anteà securitatem de vitâ suâ accepisset. Tum jussus, ut quæ sciret referret, inter complures alios (ex motu proprio, neutiquàm interrogatus) *Guilielmum Stanleium Camerarium* impetivit.

Rex ad nomen hujus Viri prænobilis visus est obstupescere, ac si de Prodigio aliquo miro ac formidabili nuncium accepisset. Fieri ne posse, ut vir, qui eum tanto officio obligasset, quale fuit, Vitam ejus servasse, & Coronam capiti imposuisse; Vir qui tam splendidâ & copiosâ fortunâ, frueretur, favore ejus, tam Opibus, quàm Honoribus auctus; Vir, qui etiàm tam propinquo Affinitatis gradu devinctus esset, cùm *Frater* ejus germanus *Matri Regis* matrimonio junctus esset; Denique vir, cujus fidei *Rex* personam suam commiserat, eum constituendo *Camerarium* suum; ut Vir iste, adhùc apud *Regem* gratiâ florens, nec ullo modo gravatus, nec etiàm metu aliquo perculsus, sibi infidus esset? *Cliffordus* jussus est, ut iterùm atque iterùm, Capita Accusationis suæ adversus *Stanleium* recenseret: Admonitus subindè, ut in re tam incredibili, & quæ tantum Virum impeteret, veri-

veritatis limites nullo modo excederet. At *Rex* videns moderationem & constantiam ejus, in iis quæ affirmabat asserendis absque Hæsitatione aliquâ aut vacillatione, & cum iis protestationibus quæ decebant; Cùm etiàm Testimonium suum, Vitæ & Animæ suæ periculo, se defensurum recipiebat, eum semoveri jussit; Et multùm priùs questus, de Fortunâ suâ apud Consilium, mandavit, ut *Stanleius* in Cubiculo ejus proprio, intra *Turrim Quadratam*, ubi priùs mansferat, custodiretur. Die autem sequente examinatus est *Stanleius* à Consiliariis. In Examinatione suâ, nihil ferè eorum, quæ objiciebantur, negavit, neque Delictum suum magnoperè excusare aut extenuare conatus est. Ita ut (haud satis prudentèr) dum culpam suam elevare speraret ingenuè confitendo, ita rem in liquido ponebat, ut ad condemnationem suam sufficeret. Opinio erat, eum multùm superioribus Meritis suis confisum, atque Intercessioni *Fratris* ejus. Verùm iis adjumentis præponderabant complura, quæ contra eum faciebant, & in *Regis* Ingenio & Animo prædominabantur. Primò Meritorum ejus Exuperantia: Etenim *Regibus* grata est Meritorum mediocritas, quibus Præmia paria esse possint. Deinde, Apprehensio Potentiæ ejus; Subiit enim *Regem* ea Cogitatio, ab eodem qui ipsum extulisset, periculum sibi imminere, nè rursùs dejiceretur. Tertiò, Confiscationis magnæ Expectatio; Etenim, omnium *Regis* Subditorum *Stanleius* erat ditissimus; quod posteà patuit, inventis, in *Castello* suo de *Holt*, quadraginta Millibus Mercarum in Pecuniis Signatis, & vasis Aureis & Argenteis, præter Jocalia, Supellectilem lautam, Pecorum Greges & Armenta, & alia Bona mobilia, ingenti copiâ. Quod verò ad Reditus ejus attinet in Terris & Feudis, illi ad tria Millia Librarum, antiqui census, annuatim ascendebant; pro ratione temporum illorum, res mira, & fere inaudita. Postremò Temporis ipsius Conditio; Si enim *Rex* à metu, quoad statum proprium, planè immunis fuisset, verisimile est *Regem Stanleio* vitæ gratiam fuisse facturum: Verùm impendente tam atrocis Rebellionis tempestate, securitati suæ consulere necesse habuit. Itaque post sex Hebdomadarum spatium elapsum, (quam moram *Rex* honorificè interposuit, tam ut Fratris Intercessioni spatium daret, quàm ut palàm fieret, se non sine conflictu quodam Animi ad hoc compulsum,) altæ Proditionis condemnatus est, & statim post decapitatus.

Attamen usque ad hodiernum diem, incertæ memoriæ est, tam crimen ipsum hujus prænobilis Personæ, propter quod morte mulctatus est; quam caussa Defectionis suæ à *Rege*, & infensi sui erga *Regem* animi. Casus ejus talis fuisse perhibetur; Quod scilicet, in Colloquiis suis cùm *Roberto Cliffordo* dixisset; *Se, si exploratum sibi esset, Adolescentem illum, verum fuisse Edwardi Quarti Filium, nunquam contra eum arma gesturum.* Casus iste videtur, primo intuitu, pauló durior; tam propter Particulam conditionalem, quàm propter verba reliqua. Sed quantum ad Clausulam illam conditionalem videntur *Judices* illius temporis (qui viri fuerunt in Legibus apprimè eruditi, quorumque tres primarii à Concilio sanctiori *Regi* erant) censuisse, periculosam admodùm rem futuram, si Conditionalia admitterentur ad verba Proditoria qualificanda: Fore enim, ut cui-

vis

vis liceret Malitiam suam proferre, Periculum verò vitare. Fuit autem Casus ille, non absimilis Casui, qui posterioribus temporibus emerserat *Elisabethæ Bartonæ*, dictæ *sanctæ virginis Cantii*: Quæ dixerat; *Si Rex Henricus Octavus, Catharinam repudiatam, rursùs ad se non recepisset, futurum ut à Regno suo dejiceretur, & mortem Canis obiret.* Possunt autem Casus innumeri hujus generis adduci. Quos (ut videtur) Judices illi graviſſimi, in memoriam revocantes, noluerunt prorsùs Proditionibus cum Clausulâ Conditionali patrocinari. Quantum verò, ad Verba positiva illa, *Stanleium* nunquàm contra *Regis Edwardi Filium arma gesturum*, etsi verba illa lene quidem sonarent; nihilominùs hoc dixisse, diserta & directa fuit Oppugnatio, & Abnegatio Tituli *Regis*, sive per *Lineam Lancastrensem*, sive per *Auctoritatem Parlamenti*. Quod proculdubiò *Regem* altiùs pupugit, quàm si *Stanleius*, in Acie, hastam suam contra eum vibrâsset. Si enim *Stanleius* eam Opinionem defenderet, Filium *Edwardi* aliquem, Titulo ad Regnum, *Regis* Titulo potiore inniti; cùm ipse tantâ auctoritate, & gratiâ, apud *Regem* floreret; nihil aliud hoc fuit, quàm universæ *Angliæ*, verbis præire, ut idem affirmarent. Itaque si quis temporum illorum conditionem rectè introspiciat, verba illa ad vivum usque persecârunt. Verum Scriptores nonnulli extra dubium rem ponunt. Aiunt enim, *Stanleium*, & Promisso expresso, & Pecuniarum missarum pignore, se *Perkino* obstrinxisse.

Jam verò, quantum ad Caussam Defectionis suæ à *Rege*; Verum est, *Regem* in Prælio de *Bosworth*, Turmis Hostium undique circumseptum, in extremo vitæ suæ periculo fuisse; cùm *Stanleius* iste, à Fratre missus fuit, cum tribus millibus Armatorum, ad *Regem* eripiendum; Quod tam fortiter & fœliciter præstitit, ut *Rex Richardus*, in eo ipso loco, occisus esset. Adeò ut vita Mortalium majus Beneficium accipere nequeat, quàm *Rex* à manu *Stanleii* acceperat; Cùm quodammodò *Christi* Beneficio simile quiddam esset, simul & *Servare* & *Coronare*. Pro quo tam insigni Merito *Rex* ei maximam gratiam habuit; Eumque *Consiliarium* & *Camerarium* suum constituit; Atque etiàm, (nonnihil contra Ingenium suum) ad Spolia illa ingentia Prælii de *Bosworth* conniuerat, quæ universa ferè in hujus Viri commodum cesserunt, adeò ut inde supra modum ditaretur. Attamen tanto merito inflatior, sibi gratiam à *Rege* relatam minimè existimavit; Saltèm non ex mensurâ presſâ, & redundante, ut expectabat. Itaque Ambitio ejus in tantum exorbitavit & modum omnem excessit, ut à *Rege* se *Comitem Cestriæ* creari peteret. Qui Honor, cùm semper ut Appennagium *Principatûs Walliæ* reputaretur, & *Filio Regis primogenito* ex more cedere soleret; Petitio illa, non solùm à *Rege* repulsam tulit, sed etiam Animum ejus secretò offendit: Cùm ex hoc, *Rex* satis perspiceret, Cupiditates *Stanleii* immoderatas esse, & Cogitationes ejus vastas, & irregulares; atque Beneficia priora *Regis* ei sordescere, nec prout decuit, æstimari. Cœpit itaque *Rex* ei intra animum suum minùs favere. Et quemadmodùm Modicum Fermenti, totam Massam corrumpere solet *Regis* Sagacitas jam Passioni suæ ex novâ offensâ irritatæ suggerere cœpit, *Stanleium*, in Prælio de *Bosworth*, licèt satis celeriter advenisset, ad vitam *Regis* servandam

vandam; contrà tamen, satis diu moratum esse, ut de vitâ *Rex* periclitaretur. Nihilominùs, cùm nihil haberet, Accusatione in eum dignum, eum Honoribus suis frui, usque ad præcipitium istud extremum permisit.

Post eum factus est *Camerarius Hospitii Regis Ægidius Dominus Daubeneius*, Vir magnæ prudentiæ & fortitudinis; Quæ Virtutes magis in eo enituerunt, quod simul humanus fuerit, & moderatus.

Invaluerat Opinio, quod *Robertus Cliffordus* (qui jam factus erat veluti Delator *Regius*) etiàm ab initio fuisset Emissarius & Explorator *Regis*; & quod in *Flandriam* confugisset non sine *Regis* notitiâ & consensu. Verùm hoc minùs est probabile; tum quia nunquam Mensuram illam gratiæ apud *Regem* recuperavit, quâ ante discessum suum fruebatur; tum præcipuè, quia Delatio ejus circa *Stanleium* (quod ei pro maximo Merito erat) minimè processit ex iis quæ in *Flandriâ* didicerat, sed ei res illa ante Discessum suum ex *Angliâ* innotuerat.

Supplicium *Stanleii* & cæterorum (præcipuè verò *Stanleii*, qui Robur fuerat Partium) & Defectio *Cliffordi*, qui omnium erat apud Rebelles intimus, *Perkini* & Conjuratorum incœpta, miris modis turbavit, tam metum injiciendo, quàm Suspiciones, & Diffidentiam; Adeò ut jam, instar Arenæ essent sine calce, malè inter se cohærentes; præcipuè qui ex *Anglis* essent: Qui jam attoniti, se mutuò obliquè intuebantur; incerti, quis Partibus suis fidus esset, quis secùs: sed existimabant planè *Regem*, partim præmiis inescando, partim Arte irretiendo, omnes, qui alicujus essent pretii, in suas partes tracturum. Et reverà factum est, ut plurimi sigillatìm recederent, alii post alios. *Barleius* (qui unà cum *Cliffordo* missus fuerat) ex iis fuit, qui diutissimè in fide ergà Rebelles permansit, donec *Perkinus* ferè attritus esset; attamen etiàm *Regi* ad extremum reconciliatus est. Sed ruina hujus Viri magni, (*Stanleii* scilicet,) qui tantâ gratiâ & auctoritate (ut credebatur) apud *Regem* floruerat; Atque Modus ipse quo *Rex* Negotium illud tractavit, unde liquidò patebat, Inquisitionem occultam ei diù antequàm in judicium adductus fuisset incubuisse; simul & Caussa, propter quam supplicio affectus est, quæ vix alia fuit, quàm quod affirmâsset, *Titulum familiæ Eboracensis Titulo familiæ Lancastrensis fuisse potiorem*; In quo Casu omnes ferè includebantur, saltem quoad opinionem internam. Hæc omnia (inquam) res fuerunt incredibilis Terroris universis Regis servis & Subditis; Adeò ut nemo ferè tutum se reputaret: Quinetiàm eò res processerat, ut vix sermones inter se conferere Homines auderent, sed universalis cunctos invaderet Diffidentia; Ex quo factum est, ut *Rex* magis absoluto certè, sed minùs tuto Imperio frueretur: *Nam, Sanguis in Interiora fluens, & vapores intus conclusi, opprimunt & suffocant magis.*

Hinc orti sunt innumeri famosi Libelli (qui Libertatis sermonis cohibitæ Eruptiones sunt, & Seditionum quasi Femellæ) infinita in *Regem*, & aliquos ex Consiliariis suis intimis, Scandala & Invectivas ejaculantes. Pro quibus componendis & spargendis, post multam & diligentem Inquisitionem, quinque tantum tenuis conditionis Homines apprehensi sunt, & morte mulctati.

Rex intereà res *Hiberniæ* non neglexit: Is enim Ager erat, in quo

Fungi

Fungi illi (qui nocte unâ se attollunt) maximè vigere solebant. Misit igitur ex *Angliâ* (quò res suas in eo Regno melius componeret & stabiliret) utriusque Togæ Delegatos: *Priorem* nempè de *Lanthony*, ut *Cancellarii* munere ibi fungeretur; & *Edwardum Poyningum* Equitem Auratum, cum Copiis Militaribus, & Potestate Imperatoriâ; Atque unà Diploma dedit, Auctoritatem in eum conferens *Locum-tenentis* sui, in Regimine Civili; In quâ Clausula erat, *Ut etiam Kildariæ Comes, tunc Hiberniæ Deputatus ei pareret*. Verùm *Hiberni* agrestes (qui maximè deliquerant) more suo, in Sylvas & Paludes fugerunt: Quique in pacato *Hiberniæ* similis Criminis conscii sibi erant, ad eos se receperunt: Adeò ut *Poyningus*, erga Erraticos *Hibernos*, Erraticam quandam Expeditionem suscipere compulsus fuerit: In quâ, propter Montes & Saltus, parum profecit: Quod (sive ex Melancholiâ quâdam suspiciosâ quod res ei malè successerunt; sive ut Conatus suos ab infamiâ vindicaret) imputari prorsùs voluit favori, quo *Comes Kildariæ* secretò Rebelles prosequebatur: Levissimâ quaque suspicione, locum habente in eum, propter *Kildariæ Comitem* illum qui *Lamberto Simnello* adhæserat, & in *Prælio Stokensi* occubuerat. Itaque *Comitem* comprehendi jussit & in custodiam dari, eumque in *Angliam* misit; qui examine debito facto, ita se purgavit, ut in Munus pristinum *Deputati Hiberniæ* restitutus fuerit. Sed *Poyningus* (quò Meriti sui, in Rebus Bellicis, exilitatem, Actis pacis, compensaret) *Parlamentum* convocavit: In quo Lex lata est illa memorabilis, quæ etiam hodiè *Lex Poyningi* vocatur: per quam, *Statuta Angliæ* universa, etiam in *Hiberniâ*, recipi & obtinere sancitum est. Anteà siquidem *Hibernos* minimè obligabant; neque similitèr ullum Statutum in *Angliâ* ordinatum, post tempora illa, scilicet Annum decimum *Regis*, *Hibernos* obligat.

Circa hoc tempus cœpit in *Rege* notari, Inclinatio illa, quæ posteà à consiliariis & Ministris pravis excitata & aucta, Macula planè facta est Regiminis sui. Illa erat Industria & Artes, pecunias à subditis suis emungendi, per Mulctas & Foris-facturas ex Legibus Pœnalibus: Id quod Hominum Animos magis hoc tempore perculsit, quoniàm facile erat cernere, hoc in Ingenio *Regis* penitùs insitum fuisse, cùm nullæ eum premerent Rei pecuniariæ angustiæ; sed contrà, Thesauro ubertim abundaret. Etenim, Pecunias à *Gallo* propter Pacem nupèr receperat; à Subditis item eæ, quæ nomine *Benevolentiæ* collatæ fuerant, solutæ jam erant. His Casualia amplissima, ex confiscatione *Stanleianâ*, accesserant; præter alia Lucra diversa. Primus Casus in hoc genere memorabilis, fuit ille *Guilielmi Capelli*, *Equitis Aurati*, *Aldermani Civitatis Londinensis*: Qui vigore diversarum Legum Pœnalium mulctatus est, ad Summam bis mille & Septingentarum Librarum; Et pro mille Sexingentis libris, cum *Rege* transegit: A quo tamen *Capello*, diù post, *Empsonus* novas pecunias extorquere annisus est; idque fecisset, nisi *Rex*, sub ipsum tempus, mortuus fuisset.

Æstate sequente *Rex*, ut Matrem suam consolaretur, quam sempèr unicè dilexit & reveritus est; atque ut fidem apud omnes faceret, Severitatem contra *Stanleium* (quam imposuit ei Necessitas, & Ratio statûs) nihil prorsùs Amori suo, erga *Thomam* Fratrem ejus, detraxisse; profectus est, ad *Lathamam*, ut cum *Matre* & *Comite*,

Comite, hilares aliquos ageret dies; ibique moram nonnullam fecit.

Durante adhuc hâc *Regis* profectione, *Perkinus* videns tempus & moram, quæ (dum Incœpta sua occulta fuissent, nec in lucem prodiissent, & in *Angliâ* satis prosperè successissent) rebus suis conducebant; nunc vicissim, cùm Consilia sua patefacta essent, contra eum potiùs facere (propterea quod cùm Res in declivi positæ sint, non facilè sustinentur, aut sistuntur, absque novo impetu) constituit fortunam suam, per novam aliquam, in Angliam ipsam, Impressionem, experiri; spem adhùc ponens in populi Inclinatione, & Favore, erga *Familiam Eboracensem*; At Corpus illud Vulgi, neutiquàm similibus Artibus tractari oportere, ac Personas eminentes, judicabat. Sed nullum aliud Affectuum vulgi Experimentum capi rectè posse, quam Vexillo in Campis expanso. Delegit autem, ex locis, in quibus Invasio fieri deberet, Oras *Cantii*.

Intereà verò *Regis* Prudentia & Providentia, ad tale Opinionis & Famæ Culmen ascenderunt, ut quicquid prosperè evenerat, de industriâ, & ex composito, ab eo factum esse, existimaretur. Itaque creditum est, etiàm hunc particularem *Perkini* de *Cantio* invadendo conatum, *Regi* prævisum & præcognitum fuisse. Ideóque, quò faciliùs *Perkinum* in *Cantium* alliceret, eum in partes *Septentrionales* procul Profectionem suscepisse: Luctatorum more, latus apertum *Perkino* ostendendo, ut irrueret, & incautè dejiceretur; cùm *Rex* eam *Cantii* Provinciam, jam anteà sibi fidam, & erga se benè animatam, effecisset.

Perkinus autem, eo tempore, Colluviem quandam, ex omnibus Nationibus, collegerat: Nec numero certè, nec Animis aut Fortitudine contemnendam: Sed qui tali essent Ingenio & Fortunâ, ut non minùs Amicis quam Hostibus essent, formidabiles: Cùm plurimi eroum, ex-leges essent, & facinorosi, quique ex rapto vivere solerent. Hos in naves imposuit, iisque comitatus *Sandwicum* & *Dealam* Oppida Provinciæ *Cantii*, circa *Mensem Julii* appulit.

Illìc Anchoras jecit, atque ut animos Plebis tentaret, aliquos ex suis in littus exposuit, multa jactando de Copiis, quæ præstò essent, statìm subsecuturis. At Populus *Cantii* (cùm satis perspexissent, in Copiis *Perkini*, neminem comparere ex *Anglis* melioris notæ, sed Exteros tantùm, eosque infimæ Conditionis Homines, ac ferè Latrones, longè magis idoneos, ad oras maritimas depopulandas, quam ad Regnum Domino suo recuperandum) ad primarios *Cantii* viros se contulerunt; studium suum & fidem versus *Regem* professi, & operam suam ultrò offerentes, & præcipi sibi petentes, quibus modis *Regi* maximè utiles esse possint. Primarii illi Viri, consilio inter se habito, jusserunt, ut Copiæ nonnullæ, numero haud exiguo, se circa Littora ostenderent: aliquæque ex ipsis Copias *Perkinianas* signis allicerent, tanquàm se cum illis conjuncturæ: Aliique nonnulli, à Littore se in Interiora recipere & aufugere simularent, quo *Perkinum* ad Homines suos in terram exponendos animarent; At *Perkinus* (qui in partibus *Regis* agendis jam peritus, aut fortassè à *Friono* Secretario instructus, didicerat Milites imperio parentes, primò stare, posteà ordine incedere, Rebelles contrà confusè omnia agere & miscere) omnia sedatè & sine tumultu agi, observans, rem in

duriorem

duriorem partem interpretabatur. Itaque quo erat Ingenio subdolo, pedem è Navi movere noluit, priusquàm omnia in tuto videret. Quamobrem, Copiæ *Regis* animadvertentes, se plures allicere non posse, quam eos qui primò in terram expositi fuerant, Rebelles statìm adortæ sunt, & conficiderunt, priusquàm in naves se recipere potuissent. Quâ pugnâ, (præter occisos, & eos qui fugâ se eripuerunt) capti sunt circiter centum quinquaginta Homines: Quos omnes (quoniàm *Rex* judicabat, Morem illum paucos ad Terrorem reliquorum supplicio afficiendi, melioris notæ Hominibus competere; verum fæcem Populi protinùs internecioni dandam, præsertìm in principio Rebellionis; Simúlque animo prospiciens, Copias *Perkini*, posthàc, ex Colluvie & Sentinâ Hominum projectorum, compositas iri) in patibulo suspendi jussit, ad majorem terrorem ejusmodi Nebulonibus incutiendum. Omes *Londinum* perducti sunt funibus utrinque alligati, ut Equi in Plaustro, & morte affecti, alii *Londini* & *Wappingi*, alii circa Oras Maritimas *Cantii*, *Suffexiæ*, & *Norfolciæ*, ut loco Signorum Nauticorum & Laternarum essent, quæ *Perkini* Asseclas à Littoribus *Angliæ* absterrere possent. *Rex* cùm primùm de Rebellium in *Cantium* impressione, certior factus fuerat, profectionem suam abrumpere cogitavit; Sed proximo die, nuncio accepto, quod partìm devicti, partìm fugati fuissent, Iter suum continuavit; & *Richardum Guilfordum* Equitem Auratum in *Cantium* misit; Qui populum convocans, eos, (ex parte *Regis*) Laudibus cumulavit, quod non solùm in fide permansissent, sed operam suam tam promptè & prudentèr præstitissent; atque universis gratias egit, præmia etiam aliquibus privatìm pollicitus.

Decimo sexto *Novembris*, Anno autem *Regis* undecimo, Electio *Servientium ad Legem*, in Ædibus *Episcopi Eliensis* celebrata est; quâ novem in eum ordinem cooptati fuerint. *Rex* Solennitatem illam præsentiâ propriâ, & Reginæ suæ, honoravit; utpote Princeps qui sempèr Jureconsultos ornare & decorare consueverat: Id agens; Ut *Subditos Legibus suis, Leges autem Jure-consultis regeret & flecteret.*

Hoc etiàm Anno, Fœdus iniit *Rex*, cum principibus *Italis*, pro Defensione *Italiæ* contra *Gallos*. *Carolus* enim *Regnum Neapolitanum* subjugaverat, & paulò post amiserat; quasi per Somnium fœlix. Universam Longitudinem *Italiæ* pervaserat, nusquàm Arma expertus: Adeò ut verum esset, quod *Alexander Papa* dicere solitus est; *Gallos in Italiam venisse, cum Creta in manibus, quâ diversoria sua notarent, potiùs quam cum Armis, quibus pugnarent.* Etiam ipso Regno Neapolitano universo potitus est, gladium vix stringendo. Verùm statìm post, tot & tantos Errores cumulavit, ut iis nulla fortuna, licet optima, par esse posset, *Barones Neapolitanos* Partium *Angeovinarum* minimè demeruit; sed præmia sua, pro Arbitrio quorundam Famulorum suorum, qui lucra captabant, dispersit. *Italiam* universam contra se excitavit, eò quod *Ostiam* cepisset, & tenuisset, & libertatem *Pisanorum* protexisset: Quæ suspicionem omnibus injecerunt, Ambitionem ejus ultra *Regnum Neapolitanum* extendere. Nimis properè Amicitiam cum *Ludovico Sforzâ* dirupit; qui reverà Claviger fuit, *Gallumque* introduxit, & exclusit. Nonnullas etiam Belli Reliquias, in *Regno*

Neapoli-

Neapolitano adhùc fumantes, extinguere neglexit. Poſtremò, quia *Italiam* ſine oppoſitione pervaſerat, Arma *Italorum* nimis deſpicere cœpit; Unde *Regnum Neapolitanum Italorum* Copiis minùs inſtructum reliquit. Ita ut, paulò poſt reditum ejus, univerſum *Regnum* ad *Ferdinandum Juniorem* defecerit, & *Gallos* expulerit. Nihilominùs *Carolus*, cum ingentibus Minis, & magno Copiarum Apparatu, novam Expeditionem in *Italiam* deſtinabat. Itàque ad inſtantiam *Statuum Italiæ* complurium (& maximè *Papæ Alexandri*) Fœdus ictum eſt, inter eundem *Alexandrum Papam*, *Maximilianum Romanorum Regem*, HENRICUM, *Regem Angliæ*, *Ferdinandum* & *Iſabellam Reges Hiſpaniarum*, (ita enim in Tractatu Originali Nomina *Principum* illorum conſtanter collocantur) *Auguſtinum Barbadicum Ducem Venetiarum*, & *Ludovicum Sforzam Ducem Mediolani*; pro Communi defenſione *Statuum* ſuorum ſingulorum. In quo Tractatu, licèt Nomen *Ferdinandi Junioris*, ut Partis principalis, non fuiſſet inſertum, nihilominùs *Regnum Neapolitanum*, proculdubiò erat incluſum, tanquam Feodum *Eccleſiæ Romanæ*.

Mortua etiàm eſt hoc Anno *Cecilia Duciſſa Eboraci*, *Edwardi Quarti* Mater, apud *Caſtrum* ſuum de *Barkhamſted*, Ætate extremâ; Quæque eò vitam produxerat, donec vidiſſet, tres *Principes* ex Sobole ſuâ, coronatos; quatuor autem trucidatos. Sepulta eſt apud *Foderinghamiam*, juxta *Ducem* Maritum ſuum.

Hoc etiam Anno, *Rex* Comitia Ordinum convocavit: In quibus complures Leges latæ fuerunt, naturæ magis privatæ & vulgaris, quàm ut Hiſtoriæ Lectorem detinere mereantur. Atque meritò quis ſuſpicari poſſit, ex iis quæ poſteà ſecuta ſunt, *Regem*, ſicut in ſalubribus Legibus ordinandis præcelleret; ita, in ſecreto, apud ſe conſtituiſſe, ex Legibus ſuis fructum percipere, non minùs ad colligendas Pecunias, quàm ad corrigendos Mores: Atque in hunc Finem eas, in majus accumulaſſe.

Lex Principalis, quæ his Comitiis perlata eſt, fuit miræ cujuſdam Naturæ; Juſta potiùs ſecundùm æquitatem naturalem, quàm ex normâ Juris; & Magnanima magis, quàm Cauta. Statuit hæc *Lex*, ut nemo, qui *Regis* partes tunc de facto regnantis ſecutus fuerat, propter ejuſmodi crimen, unquam impeteretur aut condemnaretur, vel proceſſu Legis, vel per Actum Parlamenti: Atque inſuper, ſi tale aliquod Actum Parlamenti condemnatorium, fieri poſt contigiſſet, irritum & invalidum prorsùs foret. Iſta Conſtitutio in hoc fundabatur, quod rationibus Statûs magnoperè conveniret, ut Subditi de Jure *Regni* minimè inquirerent; Atque rursùs, Conſcientiæ Leges hoc poſtularent, ut (quicunque Belli exitus foret) Subditi obedientiæ ſuæ pœnas non darent. Genius hujus Legis pius & nobilis certè fuit; cùm id in Bello ſtatueret, quod *David* in peſte à Deo petiit, qui dixit; *Si peccavi, percute me; iſtæ autem oves quid fecerunt?* Simul occultò ſapiebat iſta *Lex* Providentiam & prudentiam quandam profundam; Nam omnem occaſionem ſuſtulit, cur Subditi in *Regis* Titulum curiosè inquirerent; cùm ipſorum Securitati, quæcunque eſſet Belli fortuna, cautum jam eſſet. Prætereà, non potuit non Corda & Amorem Subditorum ſibi conciliare, quo-

niàm magis videbatur profpicere illis, quàm *Regi* ipfi. Attamen intereà Milites hæc Lex exuebat & exolvebat, magno illo vinculo, & calcari Neceffitatis (quæ illis aliàs incumbebat) pugnandi, & non, nifi partâ victoriâ, abfcedendi: Quandoquidem, vitæ Militum & fortunæ in tuto effent, five fortitèr pugnarent, five terga verterent. Verùm quoad partem *Legis* fecundam, vis ipfius planè vana fuit, & illuforia; cùm fcilicet per Statutum præcedens, Statutum aliquod futurum fruftrari poffe quis cogitet. Abfoluta enim, & fuprema poteftas, feipfam conftringere non poteft: Neque, quod Naturâ revocabile eft, figi poteft: Non magis, quam fi quis Teftamento fuo declaraverit, quod fi Teftamentum novum conderet, illud irritum effe. Et quantum ad Cafum Acti Parlamenti, memorabile prorsùs acceffit Exemplum temporibus *Henrici Octavi*: Qui fe, durante minore Ætate Filii fui, mortem obire poffe prævidens, Statutum condi fecit: *Vt nullum Statutum, durante minore Ætate Regis, latum, Regem aut Succeffores ejus teneret, nifi à Rege, poftquàm ad plenam Ætatem perveniffet, fub Sigillo magno Angliæ confirmatum foret.* Verùm primum Statutum, quod tempore *Regis Edwardi Sexti*, tunc minoris inactitatum fuit, illud prius Actum prorsùs refcidit. Verùm, res quæ non funt peremptoriæ ad obligandum, poffint tamen effe commodæ, pro tempore, ad fatisfaciendum populo.

Lata eft etiam *Lex*, in Adminiculum & Firmamentum *Contributionis* ejus, quæ dicta eft *Benevolentia*. Quæ fancivit, ut Pecuniæ fumma, in quam aliquis confenferat, neque tamen foluta effet, Legis proceffu exigeretur. Quod Statutum, ficut Pecuniarum detentarum Solutionem acceleravit, ita Rei ipfi Auctoritatem addidit: Lata autem *Lex* eft (ut prætendebatur) ad Inftantiam ipforum, qui jam anteà folviffent.

His etiàm Comitiis lata eft, *Lex* illa bona, quæ Breve *de Attinctâ* vocatum introduxit, per quod Judicia Juratorum (quæ Veredicta vocantur,) falfa, refcindi poffint; quæ ante illud tempus *Evangelii* cujufdam inftar erant, atq; planè irrevocabilia. Ad cauffas Capitales hæc *Lex* fe non extendit; tam quia plerumq; *Regis* nomine ex Cauffæ aguntur, quàm quia illæ (fi per viam *Indictamenti*, quod *Regis* nomine femper procedit, tractentur) duplici *Veredicto* tranfiguntur; Nimirum eorum qui inquirunt, & eorum qui Quæftionem terminant; unde fit, ut non duodecim Viri tantùm, fed viginti quatuor Viri de re pronuncient. Verùm (ut videtur) non fuit id folum in cauffa, quod ad Capitalia *Lex* non extenderetur. Ifta enim ratio, ubi Cauffa Capitalis à Parte gravatâ peragitur, non tenet: Sed illud in primis, in Confiderationem venerat, ne fortè Juratores in Cauffis Capitalibus timidiùs fe gererent, fi obnoxii effent novis Litibus & periculis, ubi favor vitæ contra eos faceret. Neque etiam extenditur ifta *Lex* ad Litem aliquam, infra valorem quadraginta Librarum, quia in Litibus, tam exigui valoris, fuperaturæ effent impenfæ Summam principalem, fi retractarentur.

Lex alia fancita eft, contra ingratitudinem Fœminarum, quæ à Maritis fuis, aut Maritorum fuorum Parentibus, aut Cognatis, ad Terras promotæ eas alienarent, in Præjudicium, & Exhæredationem Hæredum;

dum, aut eorum ad quos, post mortem ipsarum, Terræ illæ redire deberent. Huic malo Remedium porrigebat Lex, ut scilicet liceret Hæredibus, & cæteris, in Terrarum possessionem, nomine Foris-factura, non expectatâ morte Mulieris, continuò venire.

Lata est etiam illa *Lex*, Charitatis plena; ut scilicet Homines egeni, Lege agentes, admitterentur *in Forma Pauperis*; Hoc est, ut nihil solvant Advocatis, Procuratoribus, aut Scribis: Unde tamen factum est, ut Homines egeni, sicut *Lege* experiri meliùs possent, ita ad alios Litibus vexandos promptiores essent. Fuerunt & aliæ, iisdem comitiis, *Leges* introductæ, bonæ & sanæ, ut priùs dictum est: Sed more nostro, eas excerpimus, quæ naturæ sunt minimè vulgaris.

Rex interim, licet Comitiorum Negotiis incumberet, tanquàm in plenâ pace; videriq; vellet Consilia *Perkini* (qui jam in *Flandriam* redierat) veluti Floralia quædam, despectui habere; tamen *Regis* prudentissimi Constitutionem nactus (foris Animosi, intrà providi) mandavit, ut Phari ad Oras maritimas vigiliis custodirentur; Et plures etiàm Phari erigerentur, ubi nimiùm inter se distarent. Et diligenter observabat, ubi tandèm Nimbus iste erraticus erupturus foret. Sed *Perkinus*, à suis monitus, ut Ignem suum (qui hactenùs tantum in viridi ligno depasceret) vivum servaret, follibus veluti assiduis, iterùm in *Hiberniam* navigavit, unde priùs, propter spes præbitas à Gallis, potiùs quàm propter aliquod Impedimentum, aut Tepiditatem, quam in illo Populo expertus esset, discesserat. Verùm tempus ipsum, cum *Regis* ipsius Diligentiâ, & *Poyningi* prudente Administratione, ita res *Hiberniæ* composuerat, ut nihil reliquum fieret *Perkino*, præter turbulentos impetus sylvestrium & nudorum Hominum. Itaque qui res ejus curabant, consilium ei dederunt, ut à *Rege Scotorum* Auxilia peteret; Principe Juvene, & Animoso, & Populo suo ac Proceribus acceptissimo, & erga *Regem* HENRICUM malè affecto. Hoc etiàm ipso tempore, tàm *Maximilianus Rex*, quàm *Carolus*, cœperunt à *Rege* HENRICO, averso animo esse. Alter in malam partem accipiens prohibitionem Commercii cum *Flandriâ*: Alter *Regi* jam diffidens propter Fœdus nuper ictum cum *Italis*. Itaque præter Auxilia aperta *Ducissæ Burgundiæ*, quæ tanquam velis & remis contendebat, ut *Perkini* Conatus promoverentur; non deerant secreti quidam Favores à *Maximiliano* & *Carolo*. Adeò ut, occultis Literis, & Nunciis, res ejus *Regi Scotiæ* commendasse putentur.

Perkinus igitur, hujusmodi Fiduciâ fultus, in *Scotiam* adveniens, cum Comitatu decente, à *Rege Scotiæ* (ad hoc anteà benè præparato) honorifice exceptus est; & paulò post adventum suum, ad *Regis* conspectum admissus, ritu solenni. Etenim *Rex* eum excepit, in Camerâ Præsentiali, astantibus multis ex Proceribus *Scotiæ*. *Perkinus* autem, cum satis splendido Comitatu, tam eorum quos ipse adduxerat, quàm eorum quos *Rex* ei advorsùm miserat, ingressus est Cubiculum, ubi *Rex* assederat; Et ad *Regem* accedens, seque aliquantùm incurvans, eum amplexurus, retrò se aliquot passus recepit; Atque voce clarâ (ut à præsentibus omnibus exaudiretur) tali Declaratione usus est.

REX *Excelse, & potens*; Celsitudo *vestra*, & Proceres *bi vestri, qui adsunt, benignè (si placet) aures præbeatis Tragicæ Narrationi Adolescentis, qui Iure debuerat Pilam Regni in Manu suâ gestare, sed Fortunæ Iniquitate factus est ipse Pila, de Calamitate in Calamitatem, & de Regione in Regionem jactatus. Conspicitis ante Oculos vestros positam* Plantagenistæ *Effigiem; qui à Gynecæo abreptus fuit in Asylum; ab Asylo in dirum Carcerem, à Carcere in Manum cruenti Carnificis; atque ab ejus Manu expositus in Desertum: Sic enim Orbem Terrarum nobis vocare pár est. Ita ut ille, qui in Spem, & Ius* Regni *potentis, natus est, ne Palmam quidem Terræ, in quâ pedem sistat, poßideat; præter eam, in quâ nunc stat, Regio vestro favore admissus.* Edwardus Quartus, *nuper* Angliæ Rex (*Quod* Celsitudinem *vestram fugere non potest*) *duos reliquit Filios*; Edwardum Principem, & Richardum Ducem Eboraci, *utrunque Ætate tenerâ. Primogenitus, in* Regnum *Patris succeßit*, Edwardus Quintus *dictus. Verùm* Richardus, Dux Glocestriæ, *Patruus eorum crudelis, primò per Ambitionem, Regnum, deinde Nepotum Sanguinem, ad Statûs sui securitatem sitiens, cuidam scelerato, & sibi (ut putabat) fido, mandavit, ut utrunque jugularet. Verùm Carnifex ille, qui ad hoc facinus missus est, postquam* Edwardum *Primo-genitum crudeliter trucidâsset, motus est, partìm Compunctione quadam, partìm aliis modis (de quibus silemus) ut* Richardum, *Iuniorem Filium, servaverit. Tyranno tamen referens, se Iussa ejus, in utroque interficiendo, executum. Isti Relationi à Tyranno fides adhibita est, eademque publicis Declarationibus est confirmata: Ita ut generalis invaluerit Opinio, utrunque sublatum fuisse, etsi Veritas ferè semper quosdam Igniculos habeat, qui paßìm volant, donec tempore suo manifestetur & emicet; quod etiam in hoc negotio contigit. Verùm* Deus Omnipotens, *omniaque disponens, qui* Leonum ora obturavit, parvumque Ioam conservavit à Tyrannide Athaliæ, *cùm* Regis *Liberos neci mandasset; Atque etiam* Isaacum *liberavit, in ipso temporis Articulo, in quo manus ad eum jugulandum extensa est: Fratrem Iuniorem conservavit. Ille enim ego, qui coràm adsum, verus sum* Richardus, Dux Eboraci, *Infelicis Principis* Edwardi Quinti *Frater, Legitimusque Hæres Masculus Inclyti illius* Regis Edwardi Quarti, *nupèr* Angliæ Regis. *Quod ad modum Emißionis meæ è Turre attinet, consentaneum est, ut Silentio prætermittatur,*

mittatur, aut saltem Relatione secretiore tradatur; Quoniam, nonnullorum adhùc superstitum interesse poßit, atque etiam memoriæ aliquorum, qui jam fato functi sunt. Satis sit memorasse, me Matrem eo tempore in vivis habuisse, Reginam *illam quidem, quæque indies Mandatum à Tyranno, de nece Filiorum expectaverat. Hoc modo, Ætate meâ adhùc tenerâ, summa* Dei *Misericordia, è* Londino *migrans, in partes transmarinas occultò transvectus fui: Vbi, qui mei curam habebat (utrùm novis Timoribus, aut animi Inconstantia, aut aliorum Artibus & Sollicitatione adductus, novit* Deus) *subitò me deseruit. Vnde hùc illùc errare, & tenues conditiones subire, compulsus sum, ad vitam sustentandam. Quare diversis passionibus distractus, ex altera parte, Metu, ne res palàm fieret, Tyrannique insidiis rursùs exponerer. Ex alterâ parte, Dolore & Indignatione, quod ignotus in tam vili & abjectâ vitæ conditione degerem, decrevi mecum mortem Tyranni opperiri, & tunc me in manus Sororis meæ, quæ proxima* Regni *Hæres esset, committere. Verùm intereà evenit, ut quidam* Henricus Tidderus, *Filius* Edmundi Tidderi, Comitis Richmondiæ, *è* Galliâ *appelleret in* Angliam, *atque modis subtilibus & turpibus, Coronam* Angliæ *acquireret, quæ jure mihi debebatur. Adeò ut res meæ non proveherentur in melius, sed tantùm Tyrannum mutarent.* Henricus *iste, Hostis meus infensißimus & Capitalis, quamprimùm me vivere intellexerat, omnibus viis & modis, perniciem meam machinari cœpit. Nam Capitalis ille Hostis meus, non solùm me falsò & impudenter criminatus est, quod Persona ficta & suppositia essem, mihi nomina imponens contumeliosa, ut Mundo illuderet; verumetiàm, ut Reditus meus in* Angliam *prohiberetur, amplas obtulit Pecuniarum Summas, quibus Principes, apud quos receptus fueram, aut saltem eorum Ministros, corrumperet; Quinetiam importunè, cum quibusdam ex Famulis meis interioribus egit, ut veneno, vel alio modo, me è medio tollerent; Cum aliis autem, ut à Caußâ meâ justâ descisceret, atque ex Servitio meo abscederent; quemadmodum* Robertus Cliffordus *& alii, à* Tiddero *seducti, fecerunt. Ita ut quivis animi compos, facilè perspicere posset,* Henrico *isti, se dicenti* Regem Angliæ, *non opus fuisse tantas pecuniarum Largitiones & Impensas profundere, neque tam indefesso labore & sollicitudine, necem meam & ruinam moliri, si ejusmodi ficta Persona fuissem. Verùm Caussæ meæ Iustitia, tam liquidò apparens,* Christianißimum Regem Carolum, *nec-non Nobilißimam Heroinam,* Ducissam

Dotariam Burgundiæ, *Amitam meam charissimam, permovit, ut non solùm Caussam meam probarent, sed etiam Auxiliis benignè juvarent. Verùm (ut videtur)* Numini *Cœlesti complacet (ad Bonum commune* Insulæ *hujus universæ, quò hæc* Regna *potentissima* Angliæ *&* Scotiæ, *meliùs & arctiùs, Amicitiæ fœdere, ex tanto merito conglutinarentur) Collocationem mei in Solio Avorum meorum* Regum Angliæ, *Armis & Auxiliis* Celsitudinis vestiæ *reservare. Neque hæ primæ visæ sunt, quibus* Rex Scotiæ, Reges Angliæ, Regno *exutos, restituit; sicut recente Memoriâ, factum est in Personâ* Henrici Sexti. *Itaque, cùm* Celsitudo *vestra jam pridem Specimen egregium ediderit, se, nullâ virtute* Regiâ, *Progenitoribus suis esse inferiorem, ego afflictus & calamitosus* Princeps, *veluti divino nutu monitus, ad vos accessi; Meque Fortunasque meas in Manus vestras* Regias *trado; Opem vestram implorans, quâ in* Regnum *meum* Angliæ *restituar; Fideliter vobis pollicitus, me erga* Celsitudinem *vestram, non aliter affectum iri, quàm si Frater vester essem Germanus; Atque post* Regni *mei Adeptionem, gratè omnia pro viribus meis præstiturum, quæ tantâ Me obligatione exsolvere possint.*

Postquàm *Perkinus* hanc Declarationem suam finiverat, *Rex Jacobus* generosè & prudenter respondit; *Quisquis tandem ille fuerit, fore, ut eum nunquàm pœniteret, quod se in manus ejus tradidisset.* Atque ab illo tempore, etsi non deessent qui persuadere ei conarentur, hæc omnia meras esse præstigias, tamen sive *Perkini* blandis Obsequiis captus; sive in gratiam magnorum illorum *Principum* Exterorum; sive promptus ad arripiendam Belli contra *Henricum* occasionem, eum excepit in omnibus, acsi verus fuisset *Dux Eboracensis*; Caussamque ejus suscepit; Atque (quò magis fidem faceret, se pro magno Principe eum habere, minimè autem pro Personâ fictâ) consensit, ut *Dux* iste *Perkinus*, in Matrimonium duceret, Dominam *Catharinam Gordonam*, prænobilem Fœminam, *Comitis Huntleii* Filiam, *Regique* ipsi Sanguine conjunctam; Virginemque in flore Ætatis, eximiæ formæ, & virtutis.

Non diù post, *Rex Scotiæ* in personâ propriâ, *Perkinum* secum ducens, *Northumbriam* Exercitu magno invasit; Licèt ex Limitaneis, quos subitò coegerat, maximâ ex parte conflato. *Perkinus* autem, pro Suffitu quodam, in locis ad quæ venerat, promulgari fecit Edictum, in tenorem sequentium, sub Nomine *Richardi Quarti*, *Angliæ Regis*.

PLacuit DeoOmnipotenti (*qui Potentes de Solio eorum dejicit, & Humiles attollit, neq; spes Iustorum, in exitu perire sinit*)

Nobis

Nobis tandem benignè indulsisse, ut Armatos nos, Subditis nostris Angliæ, ostenderemus. Verùm absit, ut eorum Damnum aut Nocumentum cogitemus, aut Bello illos impetere in animo habeamus, aliter; quam ut illos nobiscum unà, à Tyrannide & Oppressione vindicemus. Etenim, Capitalis Hostis noster, Henricus Tidderus, falsus Coronæ Angliæ usurpator, (quæ Iure Naturali & Hæreditario ad nos devoluta est) satis sibi conscius de Iure nostro indubitato, (cùm simus verus Richardus Quartus, Angliæ Rex; utpote Hæres Masculus, Inclyti & gloriosi Edwardi Quarti, nuper Regis Angliæ,) non solùm Regno nostro nos dejecit, Sed omnibus modis pravis, & sceleratis, nos prodere, & vitâ privare, conatus est. Attamen, si Tyrannis ejus ad Personam tantummodò nostram se extenderet (etsi sanguis noster Regius Injuriarum sensum adaugeat) minùs dolore afficeremur. Verùm Tidderus iste, qui se de Tyranni Excidio jactat, nihil aliud ferè, ab Introitu in Regnum suum, maleficio usurpatum, exercet, & executus est, præter Tyrannidem, & Tyrannidis Artes, & Facinora.

Hujus Edicti Originale Scriptum, reponitur in Bibliothecâ Roberti Cottoni, Equitis Aurati, Eximii sanè Conservatoris & Thesaurarii Antiquitatum rariorum: Cujus Manuscripta magnam nobis præbuerunt Informationis Lucem, ad hoc Opus conficiendum.

Richardus enim, Patruus noster impius, etsi Regnandi Cupiditas eum occæcaverit, tamen, in aliis rebus & Actis suis (ut verus Plantagenista) generosi Animi fuit, & honorem Gentis Anglicæ adamavit, atq; Procerum & populi sui Solatia & Commoda procuravit. Verùm Capitalis iste Hostis noster (pro Generis sui Ignobilitate) Honorem Gentis Anglicæ conculcavit, Fœderatos nostros charissimos vendendo, & Mercaturam quandam Sanguinis & Fortunarum, Nobilium, & aliorum Subditorum nostrorum, exercendo, per Bella ficta, & Paces ignominiosas; Non alium in finem, quam ut Arcas suas thesauris impleret. Neq; dissimile extitit odiosum suum Regimen, & malæ versationes domi. Primò enim (ut Caussam suam injustissimam crudelitate muniret) plures ex Nobilibus Regni (quos suspectos habebat, sibiq; infensos, atrocissimè necari jussit; veluti charissimum Consanguineum nostrum Guilielmum Stanleium Camerarium, Simonem Mountfortum, Robertum Ratcliffum, Guilielmum Dawbeneium, Humphredum Staffordum; & complures alios, præter eos, qui vitas suas immani pretio redemerunt: Ex quibus, haud pauci jam in Asylis degunt. Etiam diù in Carcere detinuit, & adhùc detinet, excellentissimum & præcharissimum Consanguineum nostrum, Edwardum, Filium & Hæredem, patrui nostri, Ducis Clarentiæ, & alios; Eos Possessionibus eorum spolians, in eum finem, ut opibus destituti, nobis, in

in cauſſâ noſtrâ juſtiſſimâ, pro Ligeantiâ & Fidelitate ipſorum, auxiliari non poſſint. Etiàm, per vim & minas, aliquas ex Sororibus *noſtris, necnon* Sororem *prædicti* Conſanguinei *noſtri,* Comitis Warwici, *atq; complures alias prænobiles Fœminas, ſanguinis* Regii, *nuptas dedit nonnullis ex Cognatis & Amicis ſuis, humilis conditionis Hominibus; atq; ſepoſitis* Nobilibus, *quibus Patria ſua Cordi eſt, nullos circa ſe habet, quibus fidit, præter* Foxum Epiſcopum, Smithum, Braium, Lovellum, Oliverum Kingum, Davidem Audoenum, Riſleium, Turbervillum, Tilerum, Cholmleium, Empſonum, Iacobum Hobartum, Ioannem Cuttum, Garthum, Henricum Wiatum, *& hujuſmodi alios Villanos, & Terræ Filios, qui callidis Inventis, & expilatione Populi, præcipua extiterunt Inſtrumenta Conſiliarii, & Cauſſa Malorum, & Calamitatum, quæ nunc ubiq; regnant in* Angliâ.

Nos in memoriam revocantes præmiſſa, necnon immania & execrabilia Maleficia, aſſiduè perpetrata, per Hoſtem iſtum noſtrum Capitalem, ejuſq; Complices, violando libertates & immunitates Sanctæ noſtræ Matris Eccleſiæ, *ſub Prætextibus mundanis, & quæ* Hominem merè Animalem *ſapiunt, non ſine ſummâ* Omnipotentis Dei *Indignatione, Cui accedunt multiplices* Proditiones, *infanda* Murdra, Homicidia, Latrocinia, Concuſſiones, Extortiones, *Perpetuæ Populi* Expilationes, *per* Decimas, Tributa, Tallagia, Benevolentias, *& alias à Lege prohibitas* Impoſitiones, *& graves* Exactiones; *cum multis aliis Factis odioſis, quæ Ruinam & Deſolationem* Regno, *in propinquo, minantur; Gratiâ divinâ fulti, atq; ope & auxilio illuſtrium Procerum,* Regii *noſtri* Sanguinis, *adhibitis etiàm aliorum Hominum prudentium Conſiliis, providebimus in poſterum, atq; ita Rem-publicâ ordinabimus, ut Merces* Regni *noſtri nativæ maximo cum lucro impendantur; Commercia* Regni *cum Partibus Exteris ita adminiſtrentur, ut in majus Emolumentum cedant ſubditis noſtris; & omnes illæ (quas recenſuimus)* Decimæ, Tributa, Tallagia, benevolentiæ, Impoſitiones *& graves* Exactiones, *penitùs aboleantur, & in deſuetudinem veniant, neq; unquàm poſthàc reſuſcitentur, niſi in illis caſibus in quibus Inclyti* Progenitores *noſtri* Reges Angliæ, *ab antiquo, Subſidia & Collationes Subditorum, & fidorum Ligeorum, recipere conſueverunt.*

Atq; ulterius, ex gratiâ & Clementiâ noſtrâ, per præſentes ſimul promulgamus & promittimus, omnibus ſubditis noſtris, plenam & gratuitam Remisſionem & Condonationem, omnium præteritorum

Delictorum,

Delictorum & Offensarum, cujuscunq; Generis, contra Personam, *aut* Coronam *nostram in adhaerendo* Hosti *illi nostri Capitali à quo satis scimus eos fuisse seductos, si infra tempus conveniens se nobis submittant. Quantum verò ad eos, qui cum primis nobis se aggregaverint, in Defensionem & auxilium Iuris nostri, eos tam amplitèr sentire faciemus* Regiam *nostram Gratiam, & Munificentiam, ut in magnum solatium cessurum sit, tam illis ipsis, quam suis, & durante ipsorum vitâ, & post mortem suam. Atq; insupèr, omnibus viis & mediis, quae* Deus *in manus nostras dederit, ita Sceptra tractabimus ut omnibus Hominum Gradibus & Ordinibus, Solatia & Beneficia praestemus, Immunitates sanctae* Ecclesiae *illaesas conservando, Honores, Privilegia, & praeeminentias Nobilitatis nostrae pro dignitate Natalium eorum, à Contemptu & vilipendio vindicando; Item Iuga solvemus Subditis nostris universis, Onerum & Gravaminum omnigenûm; Civitatibus quoq; nostris, Burgis & Oppidis, Chartas suas & libertates confirmabimus, & amplificabimus etiam, si merebuntur. Deniq;, in omnibus rebus, Subditis nostris occasionem praebebimus, existimandi, foelix illud & clementissimum* Edwardi *Incyti Patris nostri, posterioribus vitae suae Annis,* Regimen, *in nobis revixisse.*

Quoniam verò, Mors, aut Captivitas, praedicti Hostis nostri Capitalis, multae Sanguinis Effusioni parcere possit, aliter proculdubiò secuturae, si Terrore, aut Promissis, complures ex subditis nostris in Partes suas contra nos pertraxerit, quod protinùs evitare cupimus (etsi pro certo informemur, praedictum Hostem nostrum, decrevisse, jamq; in procinctu esse, quo è Regno aufugiat; magnis Thesauris Coronae *nostrae, in exteras Partes, jamdudùm transmissis, ut copiosiùs vitam in exilio sustentare possit) per praesentes edicimus, si quis Hostem illum nostrum ceperit, aut afflixerit, (qualiscunq; demùm fuerit Conditionis qui hoc fecerit) eum remuneratum iri, mille Libris Pecuniae, in manus suas statìm numerandis; atq; insuper centum Mercis Redituum per Annum; sibi & Haeredibus suis concedendis in perpetuum; praeterquàm, quod* Deo, *& omnibus Subditis bonis, rem gratam faciet, ejusmodi Tyrannum tollendo.*

Postremò omnibus notum facimus, Deumque *omnipotentem testamur; Cùm* Deus *Cor charissimi* Consanguinei *nostri,* Regis Scotiae, *excitaverit, quò huic causae nostrae justissimae, in propriâ Personâ suâ, adesset; Hoc ab eo factum esse absq; aliquo pacto, & promisso, aut etiam postulato,*

in

in præjudicium Coronæ, *aut Subditorum nostrorum ; sed contra, Fide datâ, ex parte dicti* Consanguinei *nostri, se, quandocunque nos invenerit, satis virium habere, ad Hostem nostrum debellandum, (quod speramus brevi futurum) confestim, pacificè in* Regnum *suum reversurum : Gloriâ tantum tam egregii Incœpti contentum, unâ cum verò & fido nostro Amore & Amicitia. Quam, (Gratiâ divinâ aspirante) ita semper dispensabimus, & fovebimus, ut magno solatio futura sit, utriusq;* Regni Subditis.

Verùm *Edictum Perkini* Populum *Angliæ* parùm permovit; Neque gratior erat ejus Adventus, propter Consortium illius, cum quo venerat. Itaque *Rex Scotiæ* animadvertens, neminem ad *Perkinum* venire, neque alicubi in favorem caussæ ejus se armare, Bellum in Incursionem vertit, & Provinciam *Northumbriæ*, Gladio & Incendiis vastavit, & diripuit; Verùm, postquam audisset, Copias contra se venire; neque volens Homines suos spoliis onustos, & graves deprehendi, in *Scotiam* cum prædâ amplâ rediit; Incœpti prosecutionem in aliud tempus differens. Traditum est, *Perkinum*, personam Principis probè imitantem, cùm videret *Scotos* Regionem illam depopulantes, queribundum, ad *Regem* accessisse, eumque obsecrasse ; *Ne Bellum in eum modum, gereretur : Sibi enim nullam Coronam tam charam esse, ut eam Patriæ suæ sanguine, & Ruinâ, redimere vellet.* Cui *Rex Scotiæ* ferè per *Ironiam* respondit : *Se multum vereri, quod de re non suâ sollicitudinem susciperet ; Quodque ipse nimis providus villicus Hosti futurus esset, si Regionem in usus ejus servasset.*

Per hoc tempus Annum, scilicet *Regis* undecimum, Interruptio Commercii inter *Anglos* & *Flandros*, cœpit Mercatores utriusque *Nationis* graviter pungere. Majorem igitur in modum commoti, omnem Lapidem moverunt, ut *Principes* suos respectivè flecterent, ad Commercium illud denuò aperiendum, Quâ in re Tempus iis favit. Cœperunt enim jam *Archi-dux* & Consiliarii sui, cernere, *Perkinum* Erronem, & Cosmopolitam inventum iri : Quodque puerorum esset, circa pupas, rixari. Quin & *Rex* ipse HENRICUS, post Impressiones illas *Perkini*, in *Cantium*, & *Northumbriam*, factas, & frustratas, *Perkini* Negotium minùs æstimare cœpit ; Adeò ut, aliquo Consilio status, ejus rationem habere, consentaneum non putaverit. Verùm, quod eum maximè movit, illud fuit, Quod cùm *Rex* esset, Thesauri & Opum appetentissimus, pati non potuerit, Commercium tanquàm Atrophiâ languescere ; Aut ullam manere Obstructionem in *Venâ portâ*, per quam Sanguis ille flueret. Attamen Majestatem suam eò usque tuebatur, ut se rogari primùm vellet. Quinetiàm *Mercatores*, qui *Adventurarii* dicebantur (Quorum Societas tunc opulentiâ floruit, & magno Locupletum numero, & bonis Contributionibus corroborata erat) nihil humile fecerunt, sed Nativas Regni Merces coemerunt, etsi in manibus suis, veluti mortuæ, jacerent, Exportatione cessante. Tandem *Londini* convenere Delegati ex utrâque parte, qui de negotio tractarent. Ex parte *Regis Foxus Episcopus Privati Sigilli Custos* ;

Vice-

Vice-Comes Wellensis; *Kendallus Prior Sancti Johannis*; *Warrhamus Custos Rotulorum*, qui in *Regis* Gratiâ, & bonâ Opinione, indies magnopere proficiebat; *Vrswicus*, qui in omnibus ferè negotiis adhibitus est; & *Riseleius*. Ex parte *Archi-Ducis*, *Dominus Beverus Admirallius* ejus; *Dominus Verunsellus Præses Flandriæ*: & alii. Hi Tractatum ad Exitum perduxerunt, tam de Amicitiâ, quàm de Commercio, inter *Regem* & *Archiducem*; Articulos complectentem, tum Statûs, tum Commercii, & liberæ Piscationis. Hic est ille Tractatus, quem *Belgæ*, in hodiernum diem, vocant *Intercursum magnum*; Tam quia, omnibus numeris suis, magis esset absolutus, quàm Tractatus præcedentes, tertii & quarti Annorum *Regis*; Præcipuè verò, ad discrimen alterius Tractatûs, qui secutus est, Anno vicesimo primo *Regis*, quem *Intercursum malum* vocant. In hoc Tractatu, continebatur Articulus expressus (Ne alteruter *Princeps* alterius Rebelles reciperet) in hunc tenorem; *Vt si alter ex Principibus, à Fœderato suo, Rebellem aliquem suum, sibi tradi petiisset, Statim Fœderatus ille, eum è Territoriis suis excedere, Edicto juberet. Cui nisi Rebellis intra quindecim dies paruisset, statim pro Proscripto esset.* Verùm in isto *Articulo*, *Perkinus* nominatus non est, nec fortasse inclusus, quia Rebellis non erat; Sed tamen per hoc, Alæ ejus succisæ erant, quatenùs ad Sequaces suos ex *Angliâ*. Quin insupèr, in *Tractatu*, disertis verbis, insertum erat, ut hæc Prohibitio, ad Territoria *Ducissæ Viduæ*, extenderet. Post Commercium redintegratum, *Mercatores Angli*, in Sedem suam *Antuerpiæ*, redierunt; ubi *Solenni Processione*, & insigni lætitiâ excepti sunt.

Hyeme sequente, nimirùm Anno duodecimo *Regis*, *Rex* Comitia sua iterùm convocavit; In quibus, majorem in modum questus est, de Malitiâ *Regis Scotiæ*, & de crudeli ac prædatorio Bello, quo *Angliam* invaserat. *Regem* illum, qui Fœdere sibi junctus esset, & nullâ re à se provocatus, tanto erga se odio arsisse, ut Fæces *Perkini* Intoxicationis epotaret; quos jam cæteri omnes ubique abjecerant, & despexerant; Cúmque vidisset, supra vires suas esse, ut *Regi* noceret, Arma sua in Inermes & Imparatos vertisse, spoliando & depopulando Agros, contra Jura, & Pacis, & Belli; Orationem autem suam claudebat, se non posse, absque Honoris sui jacturâ, & Subditorum suorum periculo (quibus Protectionem debebat) Injurias illas inultas pati. *Comitia*, quid *Rex* sibi vellet, satis intellexerunt, eique *Subsidium* concesserunt, limitatum certè, sed tamen amplissimum, ad Summam videlicet centum & viginti Mille Librarum, unà cum Quindecimis duabus. Bella enim *Regis* HENRICI, ei semper fuerunt instar Mineræ cujusdam admirabilis, quæ Ferrum habebat in Summo, Aurum verò & Argentum in Fundo. His *Comitiis*, (quia Anno superiore tantùm Temporis in ferendis Legibus impensum fuit; atq; etiam, quia hæc *Comitia* ob *Scotiæ* Bellum solummodò convocata erant) nullæ *Leges* memoriâ dignæ sancitæ sunt: Præter unam, quæ perlata est, ad Instantiam *Mercatorum Adventurariorum* per *Angliã* sparsorum, contra *Mercatores Adventurarios Londinenses*, propter Monopolium quoddam, & Exactiones novas, Mercibus impositas. Quod, ut videtur, à *Londinensibus* factum est, ut sibi paulùm subvenirent, post du-

ra

ra tempora, quæ ſuſtinuerunt, ob Defectum Exportationis. Verùm Novitates illæ à *Parlamento* ſublatæ ſunt.

Sed *Regi* fatale erat, pro Pecuniis ſuis dimicare. Etſi enim pugnam cum Hoſtibus exteris devitaret, tamen ſemper pugnare compulſus eſt cum Rebellibus domi. Quamprimùm enim cœpit *Subſidium* exigi in *Provinciâ Cornubiæ*, Populus confeſtim Murmura, & Verba odioſa jactare cœpit: Cùm *Cornubienſes*, Genus Hominum eſſent, Animis obſtinatum, Corporis Compage & viribus robuſtiſſimum; quique duriter in terrâ ſterili degerent; Quinetiam, complures ex iis (ſi neceſſitas poſtularet) ſub terrâ vivere poterant, cùm Stannarii eſſent. Illi immaniter frendebant, Rem eſſe prorsùs non tolerabilem, ut propter puſillos motus *Scotiæ*, citò diſſipatos, ipſi ad pulverem uſque Exactionibus permolerentur: Quin & vociferabantur, Solutiones ejuſmodi iis competere, qui haberent quod ſolvere poſſent, quique vivebant ocioſè; Se verò, panem, quem in ſudore vultûs paraſſent, planè comeſturos; neque quenquam eum ipſis ereptu-rum. Quemadmodùm autem accidit, ut cum Æſtus Populorum ſævire incipiant, non deſint plerunque venti Turbidi, qui eos majorem in modum exagitent, Ita Populus iſte, in duos incidit Anteſignanos, & Rebellionis Faces: Alter erat, nomine *Michael Joſephus*, *Faber Ferrarius*, ex uilla *Bodmini*: Nebulo audax & loquax, & qui Infimorum Sermonibus celebrari geſtiebat. Alter erat *Thomas Flammockus*, Jure-conſultus, qui multùm apud vicinos ſuos poterat, quia, ſcilicet, cùm de Jure conſuleretur, Legem ab eorum parte ſtare, ferè ſemper reſponderet. Iſte Sciolus eruditè loqui volebat; quaſi modum teneret, quo Rebellio poſſit iniri, abſque Violatione Pacis. Populum autem magno cum ſupercilio edocuit, Subſidia in hoc præſenti caſu, Jure concedi non potuiſſe; hoc eſt, propter Bella *Scotiæ*; (quia *Lex* aliud excogitaverat Remedium, nimirùm *Servitium Scutagii*, pro hujuſmodi Expeditionibus) multò minùs, cum rebus ſatis pacatis, Bellum tantùm prætexebatur, ad expilandum Populum. Itaque conſentaneum eſſe, ut neutiquam ſtarent tanquàm Oves coram Tonſore, ſed ſe armarent, & Tela arriperent; Ita tamen, ut nulli creaturæ nocumentum infligerent, ſed tantùm *Regi* petitionem, validâ manu, porrigerent; ut ejuſmodi graves Exactiones revocaret; Atque eos, qui Conſilii ejus Auctores fuerant aut Suaſores, ſupplicio afficeret; quo cæteris metus incuteretur, ne ſimilia in tempus futurum auderent. Atque pro ſuâ parte, non videre ſe, quomodò officio *Anglorum* fidelium, & bonorum Ligiorum, ſatisfacere poſſent, niſi *Regem*, à tam pernicioſis Conſiliariis, liberarent, qui tam ipſum, quàm Populum ſuum protinus everſuri eſſent. Innuebant *Cardinalem Mortonum*, & *Reginaldum Braium*, qui *Regi* Umbellæ in hujuſmodi rebus erant.

Poſtquam iſti duo *Flammockus*, & *Faber Ferrarius*, garrulitate ſuâ, partìm publicè, partìm ſecretò, aures Populi impleſſent, & Animos vulgi inclinatos, & promptos ad Conſilia ſua, inveniſſent, ſe pro Ductoribus populo offerebant, donec alii viri Eminentioris gradûs, à partibus ſuis ſe declararent, quod brevi fore dixerunt: Se verò nihil aliud quam ſervos ipſorum futuros, in periculis tantùm primos: Minimè verò dubitare, quin Fines extremi, Occidentales & Orien-

& Orientales *Angliæ*, in tam justâ causâ concursuri sint: quodque universa ista (si quis rectè rem intelligeret,) pro *Regis* servitio, & bono, facerent. Populus hujusmodi seditiosis sermonibus instigatus, Arma sumpsit (plurimis eorum, Arcus & Sagittas, & Falces, atque hujusmodi Agrestium Tela gestantibus) & continuò sub Imperio *Ductorum* suorum (quod Imperium in hujusmodi casibus semper tenetur ad Bene-placitum populi) è *Cornubiâ*, per *Devoniam*, usque ad Oppidum *Tauntoni*, in *Provinciâ Sommersettensi* perrexerunt, sine ullâ cæde, violentiâ, aut prædâ. Apud *Tauntonam* autem oestro perciti, unum ex Exactoribus Subsidii rigidioribus, qui appellatus est *Præpositus Perini*, trucidârunt. Inde profecti sunt *Wellesiam* ubi, *Baro Audleius*, (cum quo Ductores Rebellium Consilia anteà secretò miscuerant) Vir nobilis, ex antiquâ prosapiâ, sed Ingenio turbido, & in ruinam propriam aspirante, se cum illis conjunxit; atque ab illis lætis clamoribus, pro *Imperatore* ipsorum, agnitus fuit; Animos jam novos sumentibus ipsis, cùm senserint se ab uno ex Proceribus duci. *Dominus Audleius*, *Wellesiâ Salisburiam*, *Salisburiâ Wintoniam*, eos duxit. Inde Stultus Populus, (qui scilicet *Ductores* suos ducebat) omninò in *Cantium* duci volebat; secum fingentes Populum *Contii* sibi hæsurum, insulsissimo prorsùs Consilio: Cùm *Cantiani* nupèr magnam Fidelitatem & Animi promptitudinem erga *Regem* ostendissent. Verùm fatuus ille Populus, audierat *Flammockum* dicere, *Cantium* nunquàm fuisse subjugatum; Atque *Cantianos* fuisse Homines, inter *Anglos*, in Libertate asserendâ acerrimos. Atque his frivolis sermonibus, magna de iis sibi promiserant, in Causâ, quam pro libertate Subditorum susceptam credi volebant. Sed cùm in *Cantium* venissent, *Provincia* illa adeò benè composita erat, & sedata, tam recenti *Regis* erga eos Comitate, quàm Auctoritate & Existimatione *Comitis Cantii*, *Baronis Abergavennii* & *Baronis Cobhami*, ut ne unus quidem, sive ex Eminentioribus, sive ex Inferioribus, ad eos accederet. Quod haud parùm terruit, & fregit multos ex iis, qui minùs erant contumaces: Adeò ut ab exercitu aufugerint, & domum redierint. Verùm Pertinaciores, quique se promptissimos in causâ declaraverint, perstitebant; & superbiebant potiùs quam Animos submittebant. Quemadmodùm enim illud nonnihil eos terrebat, quod nemo se iis adjungeret; ita & spiritus addebat, quod Copiæ *Regis* minimè eos invaserant; cùm ab Occidentali ad Orientalem Extremitatem *Angliæ* pertransissent. Itaque Profectionem suam continuârunt, & castrametati sunt super *Blackheath* inter *Grenovicum* & *Elthamam*; minantes se, aut cum *Rege* prælium conferturos (jam enim Fluctus se altiùs quam ad *Mortonum* aut *Braium* extulerunt) aut *Londinum*, in Conspectu ejus, capturos; Sperantes se in *Urbe* inventuros, non minùs Formidinis, quàm Opulentiæ.

Sed ut ad *Regem* revertamur. Cùm primùm certior factus esset, de Insurrectione *Cornubiensium*, propter Levationem *Subsidii*, majorem in modum commotus est: Non rei ipsius ergô, sed propter aliorum periculorum, quæ eodem tempore ei impendebant, concursum. Metuebat enim, ne bellum è *Scotiâ*, Rebellio illa ex *Cornubiâ*, & conjuratio *Perkini*, ejusque sequacium, simul in eum ingruerent: Satis gna-

rus, periculosam esse eam Monarchiæ Triplicitatem, cùm Bellum Externum, Rebellio Intestina, & Competitor Titularis, simul impendeant. Attamen, Occasio eum ex parte invenit paratum. Simul-ac enim *Comitia* soluta fuissent, *Rex* potentem Exercitum coegerat, quo *Scotiæ* Bellum inferret. Quin & *Rex Scotiæ Jacobus* similitèr magnas Copias instruxerat; vel quò Regnum suum defenderet, vel quò Regnum *Angliæ* iterùm invaderet. Verùm *Regis* HENRICI Copiæ, non solùm præparatæ erant, sed planè in procinctu, sub Ductu *Daubenetii*, *Camerarii* sui. Sed auditâ rebellione *Cornubiæ*, *Rex* eas Copias apud se tenuit, ad Præsidium suum proprium. Attamen intereà *Comitem Surriæ* in partes *Boreales* celeritèr misit, ad Defensionem, & Robur earum Regionum, si fortè *Scoti* aliquid molirentur. Verùm quoad modum suum cum Rebellibus procedendi, is longè diversus erat, à præcedente suâ consuetudine, & Practicâ, quæ sempèr fuit, cum magnâ alacritate, & celeritate conjuncta, solebat enim eis sine morâ resistere, aut etiàm eos adoriri. Hoc ei prius in more fuerat. Verùm nunc, præterquàm quod erat ætate provectior, minúsque periculorum appetens, propter diutinam fruitionem *Regni*, tempus ejus generis fuit, ut varia periculorum facies, diversæ Naturæ, & à Partibus diversis, eum in hoc consilium adduceret, ad vires suas unitas conservandas, in Sede & Centro *Regni*: Secundum vetus illud *Indorum* Emblema, in rebus tam tumidis; *Manum in medium vesicæ imponere, ut neutrum latus insurgeret*. Prætereà, nulla ei incumbebat necessitas, propter quam ab hujusmodi Consilio decederet. Neque enim Rebelles Regiones depopulabantur, quo casu parùm ei honorificum fuisset Populo non succurrere: Neque, ex alterâ parte, eorum Copiæ ullâ accessione augebantur; Quæ eum moveret, ut properaret, & rem præcipitaret, antequàm in vires nimias excrescerent. Postremò, & status, & Belli Rationes, ab hoc constare videbantur; quia Motus populares plerunque magis furiosi sunt in principio. Atque insupèr, hoc modo, eos plus in arcto habebat, & magis sibi obnoxios, cum longè à Patriâ suâ remoti essent; ideoque fieri non poterat, ut domum se reciperent, & Motus fortaßè renovarent.

Cùm igitur Rebelles (ut dictum est) super Collem de *Blackeheath*, castrametati essent, unde conspicere possent urbem *Londini*, & pulcherrimam Vallem circumjacentem: *Rex* secum reputans, plurimùm Honoris sui interesse, ut quò magis in iis adoriendis rem huctenùs distulisset, eò citiùs Prælium consereret, ne Cunctatio illa ex aliqua tepiditate, sed ex prudentiâ, & opportunâ temporis electione, provenisse videatur; decrevit, omni morâ sepositâ, cum iis congredi; hocque nihilominùs, eâ cum providentiâ, & circumspectione, ut parùm Fortunæ relinqueret. Cúmque amplissimas Copias coegisset, quò magis omnia Accidentia in ordinem redigeret, eaque veluti superior regeret, illas trifariam divisit. Atque exercitus primus, à *Comite Oxoniæ*, ut Generali, cui subessent *Comites Essexiæ* & *Suffolciæ*, ducebatur. His datum est in Mandatis, ut cum Turmis aliquot Equitum, & Peditum Cohortibus, & Tormentorum firmo apparatu, collem circumirent, ubi Rebelles castrametati fuerunt, seque ultra eos sisterent; Omnesque Collis Fimbrias, & Declivia obsiderent; præter ea, quæ versus

Londinum

Londinum patebant; ut Feræ istæ, tanquam Indagine, clauderentur. Secundum Exercitum (qui maximè in pugnam venturus esset; & in cujus Manu Fortuna prælii, ejus diei; maximè sita foret) *Domino Camerario* attribuit: Cui præceperat, ut à fronte Rebelles invaderet, ex eâ parte, quæ *Londinum* prospiciebat. Tertium Exercitum, maximum certè & instructissimum, circa se retinuit; ut in omnes Eventus paratus esset, vel ad pugnam instaurandam, vel ad victoriam consummandam, atque interim, ut *Urbs* in securo esset. Atque in eum finem, castrametatus est ipse, in *Campis* S. *Georgii*, ut se medium poneret, inter Rebelles, & *Urbem*. *Civitas* autem *Londini*, præcipuè sub initiis, cùm Rebelles tam propè castrametatos cerneret, magno tumultu egit: Ut fieri solet in opulentis & populosis *Civitatibus* (præsertim iis, quæ Regionum suarum tanquàm Reginæ sint) quæ raro admodùm ex fenestris aut turribus ipsarum, Hostilem Exercitum vident. Verùm, quod maximè eos pupugit, illud erat, quod cum inconditâ turbâ rem habituri essent, cum quâ nulla erat Compositionis, aut Conditionum, aut legitimi alicujus Tractatûs spes, si opus esset; sed quæ in rapinas, & prædam, ruitura videbatur. Etsi enim audiissent, Rebelles in Itinere suo, se pacatè & modestè gessisse; tamen malè metuebant, hoc ipsorum temperamentum, non diù duraturum: sed potius hoc ipsum eos acuere posse, ad spolia in fine captanda. Itaque Populus *Londinensis*, perpetuò hùc illùc cursitabat, alii ad Portas, alii ad Muros, alii ad littora Fluvii; sibi ubique metus, & *Pannicos Terrores* injiciendo. Nihilominùs, *Prætcr Civitatis Tatus*, necnon *Shanus* & *Haddonus Vice-Comites*, officio suo strenuè, & fortitèr functi sunt, in populo armando & instruendo. Quibus *Rex* adjunxit nonnullos ex viris Militaribus, qui Cives consilio & operâ juvarent. Verùm haud multò post, cùm intellexissent Cives, *Regem* ita rem administrasse, ut necesse foret Rebelles ter Victores evadere, antequam ad Civitatem appropinquarent; Quodque Personam suam propriam, inter eos & Rebelles, mediam stitisset; Quodque cura major esset Rebelles circumcludendi, ne aliquis eorum effugeret, quam quod de victoriâ in ipsos omninò dubitatio subesset; tumultuari destiterunt, & se in tuto esse credebant. Eò magis, quod magnam fiduciam habuerunt, in tribus Ductoribus, *Comitibus Oxoniæ*, & *Essexiæ*, & *Daubeneio*, qui omnes celebrati & gratiosi fuerunt apud populum. Quantùm verò ad *Jasparum Ducem Bedfordiæ* (quem *Rex* Bellis suis præficere solebat) tunc temporis ægrotabat, neque diù superstes fuit.

Dies Prælii insecuti, fuit vicesimus secundus *Junii*, & *Dies Saturni*, (quem Diem Hebdomadæ *Rex* pro fausto ducebat) etsi *Rex* quâ poterat Arte, falsum Diem in vulgus jecerat; Ac si, in animo haberet, Rebelles proximo *Die Lunæ* invadere, quo magis eos imparatos, & Ordinibus solutos, deprehenderet. Nobiles illi, quibus ea pars Belli assignata erat ut Collem circumsepirent, aliquot antè dies in locis opportunis se stiterunt, Rebelles intercepturi. Tempore autem pomeridiano, Die paulùm declinante, (quod factum est, ut Rebelles certiùs crederent se eo die non conflicturos) *Daubeneius* contra eos Copias duxit: Ac primo Cohortes aliquot à Ponte *Detfordiensi*, retrò se recipere compulit, licet fortissimè & acerrimè pugnassent. Sed cùm Nu-

merus eorum haud magnus esset, se ad Aciem ipsam, quæ in colle morabatur, receperunt. At Exercitus Rebellium, audito quòd Copiæ *Regis* jam adessent, Ordines suos instruebat, sed non sine magnâ confusione. *Verùm* neque Copias, ut ratio Belli postulabat, in primo Collis ascensu, versus Pontem collocaverunt, quæ iis Subsidio essent, quæ Pontem custodirent: neque Exercitum suum promoverunt, ad acclivia Collis, ubi iniquo loco, à *Regis* Copiis, pugnam conferi, necessum fuisset; sed in planitie Collis procul instruxerunt. Ita ut *Daubeneius* Collem ascenderet, & æquo loco se sisteret, antequàm ei resisteretur. *Daubeneius* eos ferociter admodùm adortus est; ita ut Fortuna ejus Diei periclitaretur. Etenim cùm Fronte Copiarum suarum oblitus salutis suæ, temerè dimicaret, à Rebellibus captus est, sed statim ereptus. Rebelles pugnam, in breve tempus, sustinebant, neque ignavè rem gesserunt: Sed cùm malè armati essent, & sub *Ducibus* imperitis, neque ab Equitatu aut Tormentis instructi, absque difficultate magnâ devicti, & in fugam conjecti sunt. Quantùm verò ad tres illos *Ductores* suos, *Audleium* scilicet, *Fabrum Ferrarium*, & *Flammockum* (ut ferè Popularium Motuum Auctores ignavi sunt, & semi-fortes) illi se vivos capi sustinuerunt. Numerus Occisorum, ex parte Rebellium, fuit circa bis mille Hominum, cùm totus eorum Exercitus Numerum sedecim Millium (ut dictum est) complêsset. Reliqui plerique omnes capti sunt, cùm Collis, undiquaque, *Regis* Copiis obsessus esset. Ex *Regis* parte trecenti circiter occubuerunt: Plurimi eorum Sagittis confixi, quæ Sagittæ, ut fama ferebat, longitudinis erant virgæ scissoriæ: Tam potentibus scilicet Arcubus *Cornubienses* usi sunt.

Victoriâ in hunc modum partâ, *Rex* complures *Equites Banarettos* creavit; Tam in Colli de *Blackheath*, ubi *Locumtenens* ejus prælio vicerat, (quò ipse Equo vectus est, ut Ceremoniam illam præsens præstaret;) Quàm in *Campis Georgianis*, ubi ipse castrametatus fuerat. Quantùm verò ad Munificentiam, aut Donativa, edixit, ut omnia Prælio-Captorum Bona, iis, qui illos ceperant, cederent; sive in specie, sive per viam Redemptionis. Honores & Munificentiam, Severitas & Supplicia, secuta sunt. *Baro Audleius* à Carcere de Portâ novâ, ad Collem *Turris* ductus est; In Tunicâ papyraceâ, Insignibus suis depictâ; Insignibus autem reversis, & Tunicâ laceratâ; ibique decapitatus est. *Flammockus*, & *Faber Ferrarius*, ad Furcas de *Tiburne*, super Crates tracti, suspensi, & deartuati sunt: *Fabro* etiam super Cratem, ut ex verbis ejus nonnullis, perspicere licebat, gestiente, se temporibus futuris memorabilem fore. *Rex* paulò antè constituerat, *Flammockum* & *Fabrum* in *Cornubiam* remittere, ut ibi in majorem terrorem supplicio afficerentur; Sed certior factus, Provinciam illam adhùc intumescere, secundâ usus cogitatione, populum neutiquàm irritare, consultius putabat. Reliquis omnibus Edicto *Rex* veniam largitus est: cujus Diplomata sub magno Sigillo procurare poterat, qui vellet. Ita ut, excepto Sanguine, quem Prælium hauserat, *Rex* sibi satisfieri passus sit, trium tantummodò Hominum supplicio, ad tantæ Rebellionis Expiationem.

Erat profectò res mira, *Regis* illa inæqualitas & Alternatio, in infligendis

fligendis Suppliciis, & spargendis Gratiis. Ac primo quidem Intuitu, rem quis forte aut casu gubernari putaret? Verùm si magis à prope introspiciat, reperiet magnâ ratione factum fuisse; Majore fortassè, quàm post tantum temporis Intervallum, notari jam queat: Motu *Cantiano*, (cùm Manipulus tantùm Rebellium esset,) ad numerum centum & quinquaginta morte mulctati sunt: At in hac Rebellione tam numerosâ, Homines tres tantùm; Sive illud in causâ fuerat, quod *Rex* satisfactum in parte putaret, Sanguine in Acie effuso; Sive quod in Causâ populari severiùs agere inconsultum arbitraretur; Sive quod Populi istius Innocentia quædam, (cùm Longitudinem *Angliæ* emensi essent, ferè absque maleficio, vel prædâ,) Cor *Regis* aliquantùm emollisset, & ad Misericordiam flexisset; Sive denique, quòd res magni discriminis putaret, Rebellionem ex Lasciviâ, & Rebellionem ex Inopiâ.

Post *Cornubienses* devictos, venit *Caleto* ad *Regem* honorifica Legatio, à *Rege Galliæ*; Quæ *Caletum* accesserat ante mensem; Ibíque propter perturbationes Regni remanserat; Sed honorifice admodùm, & impensis *Regis* HENRICI, excepta.

Rex, sub primum eorum ad *Caletum* Adventum, ad eos misit; Rogans ut ibi paulisper manerent, donec Fumus pusillus, qui in Regno suo excitatus erat, dissiparetur: Quod propedièm fore non dubitaret: More suo illud palàm contemnens, cui nihilominùs seriò incumbebat.

Legatio ista negotium alicujus magni Momenti non ferebat, sed tantùm procrastinationem petebat Diei, ad solutionem Pecuniarum, præfixi; Unà cum aliis quibusdam particularibus, quæ ad *Limitaneos* spectabant. Et reverà, nihil aliud fuit ista Legatio, quàm Blanditiæ, ad *Regem* Comitate deliniendum, ut amicè erga *Gallum* affectus esset: Sed nihil in eâ tractatum est, ad præjudicium Fœderis cum *Italis* icti.

Verùm, durante tempore Profectionis *Cornubiensium*, versus *Londinum*, *Rex Scotiæ* (benè de Rebus *Anglicis* informatus, certusque sibi Bellum instare ab *Anglis*, quamprimùm illæ turbæ consedissent,) opportunitatem non amisit: Sed *Regem*, satis implicatum credens, Fines *Angliæ*, iterùm cum Exercitu, ingressus est; Atque ipse præsens Castellum *Norhami* obsedit, cum parte tantùm Copiarum, reliquis ad Agros depopulandos immissis. Verùm, *Foxus Episcopus Dunelmensis*, (vir prudens, quique per præsentia ad futura, acri Judicio, penetrare poterat,) hoc ipsum prævidens, Castrum illud suum *Norhami*, Tormentis atque Apparatu Bellico omnigeno, instruxerat & muniverat: Quinetiàm Præsidium Militum fortissimorum, magno numero in eo collocaverat, magis quàm pro Castri magnitudine; Expectans potiùs Insultum acrem, quàm obsidionem longam. Populum prætereà Regionis, cum Pecoribus & Bonis suis, in loca tuta, & prærupta, se recipere, antè jusserat: Et equis citatis, ad *Comitem Surriæ*, (qui, in Provinciâ Eboracensi, non procùl aberat,) literas misit, ut celeriter subveniret, Ita ut, *Rex Scotiæ*, & Incœpto suo contra *Castellum*, intercideret, & Militibus prædam satis jejunam compararet. Ac postquam intellexerat *Comitem Surriæ*, cum magnis Copiis adventare,

in *Scotiam* rediit. *Comes*, cùm Castrum liberatum, & Hostem retrocessisse comperisset, in *Scotiam* celeritèr perrexit: sperans se *Regem Scotiæ* assecuturum, ut prælio cum eo decertaret. Verùm cùm tardè venisset, *Castrum Atoni*, (quod inter *Barwicum* & *Edingburgum* pro munitissimo habebatur) obsedit, illudque intra paucos dies cepit. Sed paulò post, *Rege Scotiæ*, in Interiora *Regni* sui se recipiente, cùmque tempestas Anni esset præter modum procellosa, & aspera, *Comes* in *Angliam* reversus est. Adeò ut, Summa Expeditionum utrinque, nihil aliud esset, quam Castrum captum, & Castrum oppugnatum: Sicque Res gestæ, nec Copiarum Viribus, nec Odiorum Fervori, nec Expectationis Magnitudini, respondebant.

Inter hos Tumultus, & intestinos, & exteros, ex *Hispania* in *Angliam* venit, *Petrus Hialas*, (nonnulli eum *Eliam* dixerunt;) Sanè Præcursor fuit Fælicitatis quâ hodiè *Anglia* fruitur. Legatio enim ejus Inducias inter *Angliam* & *Scotiam* induxit; Induciæ Pacem; Pax Matrimonium; Matrimonium verò Regnorum Unionem. *Hialas* iste vir prudens fuit, atque (pro ratione temporum illorum) non ineruditus, Fuit autem à *Ferdinando* & *Isabellâ*, *Regibus Hispaniæ*, missus, ad *Regem* HENRICUM; ut tractaret de Nuptiis, inter *Catharinam* Filiam eorum secundo-genitam, & *Arthurum Principem*. Tractatus iste, dexteritate Legati, non segnitèr promotus, quin & ferè ad Maturitatem perductus fuit. Verùm contigit interim, ut Colloquio quodam, quod ei cum *Rege* circa Negotium *Hispaniense* intercessit, *Rex* (cui proprium erat in Sinus Legatorum, Principum exterorum, illabi, si viri ipsi ei placuissent: Ita ut, haud rarò, de Negotiis propriis, cum illis deliberare soleret; Quin & eorum nonnunquàm operâ uti;) Obitèr inciderit in sermones, de Rebus componendis cum *Scotiâ*. Etenim *Rex*, naturalitèr, sterilia illa cum *Scotis* Bella, non amabat; etsi commodum interdùm, è famâ eorum, eliceret. Neque defuerunt ei in Concilio *Scotiæ*, qui parati erant *Regi* suo vicissìm persuadere, ut eandem viam iniret, & Bellum cum *Angliâ* finiret; Amorem Patriæ prætexentes, sed secretò Rebus HENRICI faventes. Solummodò, spiritus nimis altos gerebat HENRICUS, quam ut primus pacis Mentionem facere sustineret. Ex alterâ parte, Affinem talem comparaverat, *Ferdinandum* scilicet *Arragoniæ*, qualem optare poterat. Postquàm enim ille *Rex*, certus jam Matrimonii conficiendi, Personam Fraterni Affinis in se suscepisset, non dubitabat (*Hispanicâ cum gravitate*) *Regi*, in rebus suis propriis, consilia præbere. *Rex* quoque, ex alterâ parte, sui non immemor, sed aliorum Mores in rem suam vertere consuetus, usus est hoc, quo diximus, *Arragoniensis* Ingenio, ad negotia, quæ HENRICUS ipse, aut se minùs decere, aut apud alios minùs grata fore, cognoverat. Itaque libentèr assensit, ut *Hialas* (tanquàm in re ex motu proprio natâ,) de Concordiâ cum *Scoto* tractaret, eamque ob caussam in *Scotiam* proficisceretur. *Hialas* negotium suscepit, atque ad *Regem* profectus, postquàm multâ Arte id effecisset, ut *Rex Jacobus* ad consilia saniora propenderet, scripsit ad *Regem* HENRICUM, se minimè dubitare, quin pax facilè coalescere & coagmentari possit; si *Rex* aliquem ex Consiliariis suis, prudentem & moderatum, ad *Regem Scotiæ*, de Conditionibus Pacis tractandis, mitteret.

mitteret. Itaque *Rex Episcopum Foxum,* (tunc apud Castrum suum *Norhami* manentem,) misit, ut cum *Hiala* colloqueretur; Atque post, uterque cum Delegatis *Regis Scotiæ* tractarent. Delegati utrinque convenerunt. Sed post multas Disceptationes de Conditionibus Pacis, modò ab uno ex *Regibus,* modò ab altero, propositis, de Pace quidem concludere nequiverunt. Præcipua caussa, propter quam transigi non potuit de pace, fuit *Regis* HENRICI Postulatum, ut *Perkinus* in manus suas traderetur, tanquàm *Regum* omnium Contumelia, & Persona *Jure Gentium* non privilegiata. *Rex Scotiæ,* ex alterâ parte, hoc facere constantèr recusavit, dicens, se pro suâ parte, de Titulo *Perkini,* Judicem non esse competentem; Verum se eum recepisse ut Supplicem; Protexisse ut profugum; Cum Consanguineâ suâ desponsasse; Atque Armis suis juvasse, cùm crederet eum verum principem fuisse. Itaque nunc prorsùs non posse, salvo suo Honore, Ita dissuere, & quodammodò mendacii arguere, omnia quæ antè à se dicta & acta essent, ut eum in manus Hostium traderet. *Episcopus* similitèr, (qui Mandata quædam à *Rege* superba acceperat, saltèm in fronte eorum, etsi in pede inserta fuisset clausula mollior, quæ omnia ad *Episcopi* Arbitrium rejiceret, etiàm disertis verbis præcipiens, ut nullo modo pacis spem abrumperet,) postquàm Traditio *Perkini* ei denegata fuisset, alterum Articulum, quem in mandatis habebat, proposuit: Ille fuit, ut *Rex Scotiæ,* cum *Rege* HENRICO, apud *Novum Castrum,* congredi, & in Colloquium venire vellet. Hoc ubi *Regi Scotiæ* relatum est, respondit; *Se pacem tractare velle, non emendicare.* *Episcopus* etiam, (ut ei insupèr erat in Mandatis) Restitutionem urgebat spoliorum per *Scotos* captorum, vel saltèm Compensationem eorum. Verùm Delegati *Scotiæ* responderunt: *Ea esse instar Aquæ in Terram effusæ, quæ recolligi non posset; quodque Subditi* HENRICI, *faciliùs possent Damna illa tolerare, quam* Rex Scotiæ *ea persolvere.* Attamen in fine, (ut Homines moderati & Rationi non recalcitrantes,) Recessum potiùs quendam ad tempus fecerunt, quam Tractatum interruperunt, & in Inducias, pro certis Mensibus, consenserunt. Sed *Rex Scotiæ,* etsi Judicium suum formalitèr de *Perkino* retractare recusasset, quod tantis pignoribus obstrinxerat: Tamen, intra secreta animi sui, frequentibus *Anglorum,* quos circa se habebat, Sermonibus, & aliis diversis Relationibus motus, cœpit eum pro *Impostore* ducere. Quamobrem honorificè certè, & more Regio, eum ad se vocavit; Et Beneficia sua & Favores in eum collatos recensuit; Quod Consanguineam ei in Matrimonium dedisset, quodque potentem & opulentum *Regem* Bello offensivo, in caussâ ejus, per spatium duorum Annorum lacessisset. Imò etiam, quod Pacem honorificam, ultrò oblatam, si eum dedere voluisset, omninò rejecisset: Quodque etiam *Nobiles,* & *Populum* suum, non mediocritèr, dum promissis suis erga eum stare vellet, offendisset, quos diutiùs sibi infensos persistere, tutum sibi non esset. Itaque monuit, ut Fortunis suis consuleret, & locum exilio suo magis opportunum deligeret: Simul innuiens, illum negare non posse, quin *Angli,* priùs quam *Scoti* eum deseruissent; Cùm facto bis Experimento, nemo *Anglus* ad eum accessisset. Nihilominùs, se, quod sub primum Adventum ejus dixerat, confirmaturum;

firmaturum; Nimirùm, *Eum pœnitentiam minimè acturum, quod in manus suas se commisisset:* Quandoquidèm eum minimè ablegare protinùs constituisset; sed Navibus & Pecuniis adjuvare, ut quo vellet, tutò transportaretur. *Perkinus*, nihil omninò de Theatrali suo fastigio descendens, paucis respondit; *Se satis videre tempus suum adhùc non venisse; Sed quacunque tandem Fortunâ usus foret, se honorificè, & sentire de Rege, & loqui non destiturum.* Itaque à *Rege* dimissus, de *Flandriâ* ampliùs non cogitavit, utpotè Loco minùs tuto, post Tractatum cum *Archi-Duce*, superiore Anno conclusum; sed Uxore & Amicis, & Servis, qui eum deserere nolebant, comitatus, in *Hiberniam* trajecit.

Hoc Anno duodecimo scilicet *Regis*, *Alexander Papa*, (qui maximè solitus est amare eos Principes, qui remotiores erant; & cum quibus minimum ei intercederet Negotii;) grato animo recolens, *Regis*, ad Fœdus *Italorum* Accessionem, propter Defensionem *Italiæ*, eum, Gladio Consecrato, & *Pileo*, quem vocant, *Manutentionis*, per Nuncium suum remuneratus est. Idem ante eum, fecerat *Papa Innocentius*, sed minore cum solennitate & gloriâ, recepta sunt. Etenim *Rex* nunc mandavit *Majori*, & *Aldermannis Civitatis*, ut *Oratori Papæ*, ad pedem *Pontis Londinensis*, obviam fierent; Atque plateæ universæ, inter *Pontem*, & *Palatium Episcopi Londinensis* (ubi *Rex* tunc hospitabatur,) Civium Fraternitatibus, in Sagulis suis vestitis, utrinque clauderentur. Quin & ipse *Rex*, die crastino, (in quem inciderat *Festum omnium Sanctorum*,) magnâ stipante Catervâ, Prælatorum, Procerum, & Aulicorum, solenni cum Processione, ad *Ædem D. Pauli* perrexit, Insignibus illis, *Gladii* & *Pilei*, ante se gestatis. Et Processione illâ finitâ, *Rege* in *Choro* sedente, *Archiepiscopus Cantuariensis*, super Gradus ante *Chorum* stans, longam habuit Orationem; Amplitudinem & Sublimitatem Honoris illius extollens, quo *Papa*, per hæc Ornamenta, & Insignia Benedictionis, *Regem* decoravit: Etiam quam raro, quamque eminentium Meritorum Contemplatione, illa concedi consuessent. Denique præcipua *Regis* Acta & Merita recensuit, quibus *Papa* motus, eum tali Honore, dignatus esset.

Usque ad hoc tempus, Rebellio *Cornubiensis* (de quâ jam diximus,) nihil affine habere visa est, cum rebus gestis *Perkini*; Nisi fortè quod *Edictum Perkini* promisso innuisset, se Exactiones & Tributa deinceps aboliturum; Eoque effecisset, ut interdùm erga illum non pessimè animati essent. Jam verò Bullæ hæ frequenti agitatione concurrere cœperunt, ut in superficie Aquarum facere solent. *Regis* Clementia Rebelles *Cornubienses*, postquàm domum rediissent, sine pœnâ dimissi, verùm (ut diximus) solidi unius aut duorum pretio redempti,) magis animaverat, quam sanaverat. Adeò ut apud Vicinos & populares suos, jactare non dubitarent; *Regem in iis ignoscendis prudentèr sibi consuluisse, quoniam satis sciebat, sibi paucos Subditos in Angliâ reliquos fore, si omnes suspendisset, qui cum iis sensissent.* Atque alii alios acuentes Motum renovare cœperunt. Quidam autem ex iis astutiores, clam ad *Perkinum* in *Hiberniam* miserunt, qui ei intimarent, se, si ad illos venisset, ei præstò futuros.

Cum *Perkinus* hunc Nuncium accepisset, cœpit iterùm se erigere,

& cùm

& cum Consiliariis suis rem communicavit; Ex quibus tres plurimum apud eum poterant; *Hernus* Sericorum Propola, qui obæratus profugerat, *Skeltonus* Scissor; & *Astleius* Notarius; Etenim *Frionus* Secretarius discesserat. Hi apud eum differebant, illum magnoperè errasse; cùm in *Cantium*, & iterùm cùm in *Scotiam* profectus esset: Quandoquidem Locus alter tam propè *Londinum* esset, & quasi sub oculis *Regis*; Alter autem locus, Nationis esset, populo *Angliæ* tam invisæ, ut quamvis eum summâ Benevolentiâ complexi fuissent *Angli*, nunquàm tamen ei ita comitato adhærere vellent: Verùm si Fortuna in tantum arrisisset, ut in Principio motûs *Cornubiensis* adesse ei contigisset, ante hoc tempus, eum *Westmonasterii* Coronatum iri. *Reges* enim istos, (ut ipse jam satis expertus esset) *Principes* Calamitosos, pro Calceamentis vendere, nihil pensi habere; Ejus verò Rationes postulare, ut se totum Populo committeret; Itaque ei Consilium dederunt, ut, cum quâ poterat festinatione, in *Cornubiam* trajiceret. Quod & fecit, secum ducens quatuor Naviculas, quæ circitèr centum & viginti Milites vehebant. *Mense Septembris* appulit ad Oram *Whitsandi*; & continuò *Bodminum*, oppidum *Fabri Ferrarii*, de quo antè diximus, profectus est: quò ad eum confluxerunt circiter tria Millia Agrestium. Illic novum *Edictum* promulgavit, Populum bellis promissis demulcens, & Favorem eorum, Invectivis in *Regem*, & Regimen suum, prensans. Et ut fit in Fumo, qui cùm in altissimum pervenit, se perdit, magnificè admodùm de Seipso loquebatur. Consiliarii ejus, antè omnia, eum moverunt, ut in potestatem suam redigeret, Oppidum aliquod opulentum & munitum; Quò & Milites suos Dulcedine prædæ devinciret, & Homines perditos, & sine Lare, undiquaque, simili spe lucri, alliceret; Et rursus, ut Copiis suis, Oppidum illud, præsidio & receptui esset, si fortè in Acie aliquid adversi contigisset. Itaque animos sumentes processerunt, & *Exoniam* obsidione cinxerunt; Urbem, in illis partibus, tam Munitionibus, quam Opulentiâ, florentissimam.

Circa *Exoniam* Castrametati, vi primò abstinuerunt; sed assiduis Clamoribus & vociferationibus instabant, ut Oppidanos terrerent. Prætereà Populum, sub Muris stantes sæpè interpellabant, ut se illis adjungerent; Dicentes, *Regem* RICHARDUM illud Oppidum, *Londini* Æmulum effecturum, si primùm in suas partes descendissent. Sed pro suâ Insulsitate, viros nullos delectos, ad eos miserunt, qui animos eorum tentarent, & cum iis tractarent. Cives *Exonienses*, ex suâ parte Subditos se fidos & fortes præstiterunt. Neque inter eos erat Tumultus aut Dissensio ulla; sed unanimi Consensu, se ad Defensionem Oppidi, comparârunt. Nam viderunt, Rebelles adhùc non tantis viribus pollere, ut ab iis metuere deberent; Ac rursus sperabant, antequàm numerus Rebellium augeri possit, sibi à *Rege* Auxilia submissa fore. Atque utcunque eventus foret, Extremum Malorum putabant, se illi famelicæ & inconditæ turbæ permittere. Quare cùm res Oppidi benè ordinassent, nihilominùs, Nuncios diversos de Muris, per Funiculos, clam demiserunt, (ut si unus interciperetur, alius Evaderet,) qui *Regem*, de statu Urbis, certiorem facerent, ejusque Auxilia implorarent. Similitèr & *Perkinus* metuebat

bat sibi ab auxiliis à *Rege* celeritèr mittendis; Ideoque constituit ultimas suas vires experiri, ad Oppidum expugnandum. Quamobrem admotis Scalis ad Muros, in diversis locis, simul Insultum fecit in unam ex Portis. Cùm autem nec Tormenta, nec Machinæ ei suppeterent; Et comperiens se Arietatione Truncorum Ligneorum parùm proficere; Cúmque etiàm per Clavas aut Rostra ferrea, ac per alia similia Instrumenta, quæ præstò erant, nihil ei reliquum fuisset, nisi ut ex portis unam incenderet; Illam rem adortus est, ut Portam incenderet. At Cives periculum prævidentes, priusquàm Porta integra flammâ corripi & consumi posset, Portam ipsam ex interiore parte, & spacii nonnihil adjacentis, fascibus ligneis obstruxerunt: Quos similitèr incenderunt, eo pacto, Ignem Igne propulsantes. Atque intereà, properè Aggeres Terræ congesserunt, cum fossis profundis, ut loco Muri & Portæ essent. Quantum verò ad Aggressiones per Scalas, eæ tam perperàm Rebellibus cesserunt, ut non sine Jacturâ Hominum Ducentorum, à Mæniis pulsi essent.

Rex, cùm de Obsidione *Exoniæ*, per *Perkinum*, nuncium acceperisset, lusu rem excepit, aiens ad eos qui circa eum erant; *Regem Nebulonum in Angliam Occidentalem appulisse*; *Seque jam tandem in spe esse, Honore Conspectûs ejus fruendi, quod hactenùs facere nequiverat*. Atq; reverà præsentibus Aulicis facilè constabat, *Regem* magnoperè lætari, ob nuncium, de *Perkini* in *Anglicum* Solum adventu, ubi nulla ei spes erat per terram elabendi: Sperans jam, se liberatum in posterum iri, secretis illis Convulsionibus, quæ diù Cor ejus obsederant, & interdum Somnos suos, in medio Fælicitatis, abruperant. Itaque, quo omnium Animos & Studia accenderet, cunctis quibus poterat modis, palam fecit, eos, qui nunc alacriter ei adessent, ut Finem his perturbationibus imponerent, non minùs ei gratos & acceptos futuros, quàm ii, qui Horâ Diei undecimâ accesserant, qui tamen integræ Diei Mercedem acceperunt. Itaque nunc, veluti sub finem Ludi, complures simul in Scenâ astantes, spectare erat. *Camerarium* suum, & *Baronem Brookum*, & *Ricium Thomasium* Equitem Auratum, cum expeditis Militibus, *Exoniam* misit, ad Oppidum Obsidione liberandum; Et unà ad Famam spargendam, de celeri suo Adventu, cum *Copiis Regiis*. *Comes Devoniæ*, & Filius suus, cum *Carois*, & *Fulfordiis*, & aliis ejusdem Provinciæ Viris eminentibus, (non accersiti, sed audientes *Regem* huic Expeditioni tanto Animi impetu incumbere,) cum Turmis & Cohortibus, quas conscripserant, festinabant, ut primi Urbi *Exoniæ* auxiliarentur, & *Regis* ipsius Copias præverterent. *Dux* etiam *Buckinghamiæ*, cum multis Viris fortibus, & primariis, Arma sumpserant; Neque ipse adventum *Regis*, aut *Camerarii* profectionem opperiens, sed Corpus quoddam Copiarum, ex sese conficiens, quo meritum suum extolleret; *Regi* significans, se paratum atque in Armis esse, & ejus Mandata expectare. Ita ut, juxta Adagium; *In Descensu omnes Sancti manum admoverent*.

Perkinus hos Armorum Sonitus & Tonitrua audiens, & tantas undiquaque Copias illi minari, obsidionem suam solvit, & *Tauntoniam* profectus est; Jam tum incipiens alterum oculum, instar strabonum, in Coronam, alterum in Asylum flectere: Etsi *Cornubienses*, instar Metallorum

tallorum sæpè Ignotorum & vicissim extinctorum, facti essent obstinati; Et potiùs frangi quàm flecti sustinerent; Jurantes & voventes, se nunquàm eum, usque ad ultimam Sanguinis guttam, deserturos. Copias habebat circa se, cùm ab *Exoniâ* discederet, ferè septem millium Hominum: Multi enim ad eum, postquàm ad *Exoniæ* oppugnationem se comparasset, confluxerant; tum propter tanti incœpti famam, tum etiàm ut ex spoliis participarent, Etsi sub Obsidionis solutione, nonnulli dilapsi essent. Cùm autem ad *Tauntoniam* appropinquasset, Metum egregiè dissimulavit, atq; diem integrum absumpsit, in præparandis iis quæ ad prælium necessaria futura essent. Verùm circa mediam noctem, cum sexaginta Equitibus aufugit, ad *Bewleium*, in *Novâ Forrestâ*, ubi ipse cum nonnullis ex Comitibus suis, nomina dederunt in Asylum; *Cornubienses* autem suos, in quamcunque Fortunæ Aleam, exposuit. Hoc tamen modo, eos à votis suis solutos reddidit, & solitâ suâ scilicet Misericordiâ *Regali* usus est; *Vt neutiquam præsens esse vellet, cum Sanguis Subditorum suorum effunderetur.*

Rex, auditâ *Perkini* fugâ, confestim Equites quingentos expeditos misit, qui eum comprehenderent, antequàm vel mare repeteret, vel ad Insulam illam exiguam, (*Asylum* scilicet) appelleret. Sed quatenus, ad posterius ex his, tardè venerunt. Itaque, quod potuerunt, fecerunt: Hoc est; *Asylum* magno præsidio, & vigiliâ diligentissimâ, cinxerunt, donec *Regis* de eâ re mandata accepissent. Quantum verò ad Rebelles cæteros, illi (jam à Duce suo destituti) se *Regis* Clementiæ universos submiserunt. *Rex* autem, qui (Medicorum more) Phlebotomiâ uti solebat, potiùs ad vitam conservandam, quàm eripiendam; Neque unquam sanguinarius erat, cum esset securus; postquam jam periculum transiisse cerneret, omnibus tandem ignovit; præter paucos ex profligatissimis, quos supplicio destinavit, ut Clementia ejus erga reliquos magis elucesceret. Missi sunt etiam, quantâ fieri poterat celeritate, nonnulli Equites ad *Montem Sancti Michaelis* in *Cornubiâ*, ubi *Perkini* Vxor, Domina *Catharina Gordona* à Marito suo relicta erat, quem in utrâque Fortunâ unicè semper dilexit: virtute Nuptiali alias suas virtutes cumulans. *Rex* autem tanto diligentius ad eam mittere festinavit, nesciens utrùm gravida ex *Perkino* fortè esset, unde Turbæ istæ, in Personâ *Perkini*, defuturæ non videbantur. Cùm illa ad *Regem* perducta esset, traditum est, eum illam, non tantùm misericorditer, sed etiàm cum nonnullo Amoris affectu, excepisse: Misericordiâ Formæ ejus, quâ erat, singulari, decus addente. Itaque solatus eam, (ut simul & Aspectui suo, & Famæ inserviret,) ad *Reginam*, illam misit, ut cum eâ maneret; Honorificos ei Reditus assignans, quibus Dignitatem suam sustentaret: Quos etiàm retinuit, tam durante vitâ Regis, quàm multos annos post. Nomen certè *Rosæ Albæ*, (quod falsò Mariti sui Titulo applicatum erat) veræ suæ Pulchritudini remansit.

Rex profectionem suam nihilominùs continuavit, & magno cum Jubilo & Lætitiâ *Exoniam* ingressus est: Ibi Civibus ingentes gratias egit, eosque miris Laudibus cumulavit. Quinetiam, Gladium ipsum, quo accinctus erat, à latere suo solvit, & *Majori* Civitatis dedit; statuens, ut semper posteà, coram *Majore* gestaretur. Ibi quoque è

Cornu-

Cornubiensibus præcipuos aliquot, supplicio affici jussit, uti Piacula quædam, quæ Cives pro Formidinibus & molestiis ipsorum placarent. Apud *Exoniam*, *Rex* cum Consilio suo deliberavit, utrùm *Perkino*, si sponte ex *Asylo* exiret, seque *Regiæ* clementiæ submitteret, de vitâ suâ securum reddere oporteret. Consiliarii autem inter se opinionibus discrepabant. Alii *Regi* consilium dederunt, ut vi eum ex *Asylo* extraheret, & morte mulctaret, utpote in causâ Necessitatis; Quæ ipso facto cum Locis & Rebus Sacratis, dispensat. Quâ in re, minimè dubitabant, quin *Rex Papam* facilem reperturus esset, in facti sui Ratihibitione; Aut per viam Declarationis, aut saltem per viam Indulgentiæ. Alii autem opinabantur, postquam jam *Rex* in portu navigaret, & pericula omnia, prætervolassent, non opus esse *Regi*, novo Scandalo, aut Invidiâ. Tertium Genus erat eorum, qui *Regem* disertè præmonebant, eum neque de Imposturæ Certitudine mundo satisfacere posse, neque Conjurationis Latebras & Anfractus penitùs excutere, nisi *Perkinum*, promissis vitæ & veniæ, & aliis modis suavibus, in manus suas pertraxisset. At nemo ex Conciliariis erat, qui non in præfatione sua, *Regis* Fortunæ magnoperè indolere visus est, unà cum Indignatione quâdam: Quod *Rex* tantus, & tam insigni prudentiâ & virtute præditus, tam diù, & tam crebrò, Idolis ejusmodi vexatus fuisset. Verùm *Rex* intulit, *Dei Omnipotentis* proprium esse, ut *Idolis* vexaretur; Ideoque illud, nullum ex Amicis suis malè habere debere. Quodque ipse pro suâ parte, ea semper despexisset; Se tamen multo dolore affectum fuisse, quod populo suo tantas Calamitates inflixissent. Verùm, in fine Deliberationis, tertiæ opinioni *Rex* se adjecit; Ideoque quosdam misit, qui cum *Perkino* tractarent. Qui se Captivum videns, & ab omni spe destitutum, jam Principes & Populos, summos & Infimos, expertus, quos Infidos, Meticulosos, aut Infelices, deprehenderat, lætantèr Conditionem accepit. *Rex* etiam, dum *Exoniæ* moratus est, Commissarios deputavit, *Baronem Darcium*, & alios, qui omnes, qui *Perkino*, aut *Cornubiensibus*, sive in prælio, sive in fugâ adhæserant, pecuniis mulctarent.

Cōmissarii autem isti, tanto cum Rigore & Severitate processerunt, ut Clementiam *Regis* in parcendo sanguini multum obscurarent, quod Thesauri Sanguinem tam duritèr emunxissent. *Perkinus* ad Aulam *Regis* adductus est, ad Conspectum ejus minimè; Etsi *Rex* (quo curiositati suæ satisfaceret,) spectaverit eum interdùm in Transitu. Specie tenus jam liber *Perkinus* erat, sed secreto magnâ diligentiâ & curâ custoditus; Et in Comitatu *Regis Londinum* proficisci jussus est. Verùm sub primum hunc *Perkini* in Scenam conscensum, in personâ suâ novâ, Sycophantæ scilicet & præstigiatoris, depositâ personâ suâ priore, quæ erat principis, facilè quivis existimare poterit, quantæ Irrisioni & Ludibrio expositus fuerit, non solùm Aulicorum, verum etiam vulgi, qui circa eum ubique convolabant; Adeò, ut quis conjicere posset, ulula ubi esset, ex Congregatione Avium: Aliis irridentibus, mirantibus aliis, aliis execrantibus, aliis Os ejus & Gestus curiosè intuentibus, ut materiam Sermonum captarent: In tantum, ut falsus ille Honor, quo tamdiu gavisus esset, abundè repensus fuerit, Contemptu & Contumeliâ. Quamprimùm *Rex Londinum* venit,

etiam

etiam horum Ludorum Floralium, Civibus fpectaculum, & folatium exhibuit. Etenim *Perkinus* Equo infidens,lentis paffibus,(fed abfque habitu aliquo Ignominiofo,) perductus eft, per plateas de *Cheapfide*, & *Cornhill*, ad *Turrim Londinenfem*; Atque exinde revectus eft ad *Weftmonafterium*, cum Choro mille Maledictionum & Contumeliarum. Verùm,ad fpectaculi ornatum majorem fecutus eft,parvo à *Perkino* Intervallo, unus ex intimis ejus Confiliariis; Qui *Faber Ferrarius Regi* fuerat. Ifte Erro, cùm *Perkinus* profugiffet ad Afylum, optavit potius Habitum Sacratum fumere, quam loco Sacrato fe munire; Atque veftitum *Eremitæ* induit, & illo Habitu per Regiones obambulabat,donec detectus & comprehenfus effet. At præftigiator ifte,manibus pedibúfque fuper Equum vinctus fuit, neque cum *Perkino* rediit, fed paucis poft diebus morte mulctatus eft. Paulò poft, cùm *Perkinus* fe, quis effet,meliùs cognoviffet, ftrictè examinatus eft, & captâ ejus Confeffione, factum eft Breve vel Extractum earum rerum, quas divulgari confentaneum foret; Quod typis commiffum, & publicatum eft. Quâ in re, *Rex* Famæ fuæ minùs confuluit. Quemadmodùm enim, Narrationem continebat laboriofam, Particularium de *Perkini* Patre & matre, & Avo, & Aviâ, & Avunculis,& Cognatis, per Nomina, & Cognomina fua, & in quibus Locis furfùm deorsùm erraverat; Ita parum,aut nihil proferebat,de Confiliis eius,aut de iis,cum quibus Confilia communicaffet;Neque ipfa *Duciffa Burgundiæ*,(quam omnes noverint inftar Animæ fuiffe univerfi Negotii,) vel nominata eft, aut defcripta, fed prorsùs filentio prætermiffa. Ita ut Homines, quod expectabant, non reperientes, multa defiderarent; & majore in dubio effent, quam priùs. Verùm *Regi* magis placebat, vulgo non fatisfacere, quam Grandium Animos irritare. Neque etiàm eo tempore, conjicere erat, ex novis aliquibus Examinationibus, aut Incarcerationibus, aliquem alium præter eos, qui jampridem innotuerant, detectum aut accufatum fuiffe; Etfi *Regis* Animus abditus hoc ipfum in dubio diù reliquiffet.

Circa hoc tempus, noctù, magnum coortum eft Incendium, apud *Regis Palatium* de *Shine*, propè Cameras *Regis* ipfius: Quo incendio magna pars Ædium conflagravit, necnon multa lauta fupellex abfumpta eft: Id quod *Regi* occafionem dedit, ufque à folo ædificandi nobilem illam ftructuram *Richmondiæ*, quæ hodiè cernitur.

Etiàm pauló antè hoc tempus, evenit Accidens quoddam memorabile: Fuit quidam *Sebaftianus Gabatus*, patriâ *Venetus*, qui *Briftoiæ* habitabat: Vir Cofmographiæ, & Navigationis peritus. Ifte vir, Succeffum videns, & fortafsè Fortunæ *Chriftophori Columbi* æmulatus, in illâ Fortunatâ Expeditione verfus *Zephyro-Auftrum*, ante fex Annos, factâ cogitavit fecum, etiam novas terras detegi poffe, verfus *Zephyro-Boream*. Atque fanè probabile eft, ejus opinionem magis firmis & prægnantibus Conjecturis fultam fuiffe, quam fuerat ea *Columbi*. Cum enim duæ illæ magnæ Infulæ, veteris & novi Orbis, fint verfus Septentriones, ipsâ Fabricâ, latæ & exporrectæ, verfus *Auftrum* autem, acuminatæ; verifimile eft, illic primùm innotuiffe Terras novas,ubi minore Intervallo à veteribus disjunctæ effent. Quin & memoria extabat aliquarùm Terrarum ad *Zephyro-Boream* antè difcoopertarum,

carum, & pro Insulis habitarum, quæ tamen reverà essent pars Continentis *Americæ Borealis*. Fieri autem possit, ut aliqua Notitia de hâc re ad *Columbum* posteà perveniens, & ab eo suppressa, (cupido fortassè, ut in hujusmodi Incœpto primus videretur) ei pro firmiore Argumento fuerit, ad credendum, universum illud spatium ad Occidentem *Europæ* & *Asiæ*, pelagus perpetuum non fuisse, quam aut *Senecæ* Prophetia, aut *Platonis* Antiquitatis, aut Currentium Maris, & Ventorum à Terrâ spirantium Natura, & similia; quæ, ut fama spargebatur, eum maximè moverunt. Etsi non sim nescius, imputatum fuisse illud *Columbi* Incœptum fortuitæ, & tempestate actæ Navigationi, (paulò antè) gubernatoris cujusdam *Hispani*, qui in Ædibus *Columbi* mortuus dicebatur. *Gabatus* autem iste, *Regi* fidem faciens, se *Insulam* quandam Mercibus pretiosis abundantem, reperturum, adduxit *Regem* ut Navem apud *Bristoiam*, Commeatu & Nautis, instrueret, pro eâ *Insulâ* detegendâ. Quam Navem Regiam Comitatæ sunt tres Naviculæ, à Mercatoribus *Londinensibus* missæ, mercibus quibusdam vilibus & levibus oneratæ, quæ essent Cõmercio cum *Barbaris* exercendo idoneæ. Navigavit autem *Gabatus*, (ut ipse post Reditum suum referebat, adducens etiàm Navigationis suæ universæ chartam,) longè admodum versus Occidentem, cum quartâ parte Septentrionalis plagæ, juxta Boreale latus, *Terræ de Labrador*, usque dum ad latitudinem pervenisset Sexaginta septem Graduum cum dimidio, Mare continuò reperiens apertum & pervium. Certum est etiam *Regis* Fortunæ, oblationem porrectam, Imperii illius amplissimi *Indiæ Occidentalis*. Neque renuit ipse *Rex*, sed morâ fortuitâ, res disturbata est. Etenim *Christophorus Columbus*, à *Rege Portugalliæ* repulsam ferens, (qui & *Occidentales* & *Orientales Indias* simul complecti consultum non putabat,) *Bartholomæum Columbum*, Fratrem suum, ad HENRICUM *Regem*, Nuncium misit, ut cum eo de suo Incœpto negotiaretur. Contigit autem, ut *Bartholomæus* à Piratis, in mari, captus fuisset; quo fortuito Impedimento detentus, non nisi diù post ad *Regem* pervenit: Tam diù, ut priusquàm cum *Rege* HENRICO transegisset, Expeditio illa à Fratre suo *Christophoro* suscepta esset; Quo pacto, providentiâ divinâ, *Indiæ Occidentales*, Coronæ *Castiliæ*, ut tunc, reservatæ fuerunt. Attamen hæc *Regem* acuerunt, ut non solùm *Gabati* Expeditionem promoveret, verùm etiàm posteà decimo sexto Anno Regni sui, atque iterùm decimo octavo, nova Diplomata concederet, ad Terras adhuc incognitas detegendas, & occupandas.

Hoc etiàm Anno, decimo quarto scilicet *Regis*, (admirabili *Dei* providentiâ, qui *Res* ad Beneplacitum suum flectit, & in minimis maxima suspendit,) occurrit Accidens quoddam leve, ac etiàm perversum, quod magnos & fœlices effectus post se traxit. Durantibus cum *Scotiâ* Induciis, quidam Juvenes Nobiles ex *Scotiâ*, ad Oppidum *Norhami* venerunt; ibique, cum quibusdam ex Familiaribus suis *Anglis*, se exhilarârunt. Cumque in Otio essent, interdum ex Oppido deambulârunt, & *Castellum* curiosè spectârunt. Quidam autem ex Præsidiariis *Castelli*, cùm hoc bis aut ter animadvertissent, cùmque animos adhùc exulceratos gererent, ex Hostilitate, quæ paulò antè intercesserat, eos pro Exploratoribus, aut habebant, aut calumniabantur.

bantur. Unde Jurgia inter eos orta sunt; Et à Jurgiis manus confe-rebant: Adeò ut complures ex utrâque parte vulnerati essent: *Scotis*, uti verisimile erat, cùm in Oppido essent peregrini, duriores partes sustinentibus. Quinetiàm nonnulli ex iis interfecti sunt, reliquis, citato gradu, in *Scotiam* redeuntibus. Hæc Res, postquàm inter Custodes Limitaneos, ex utrâque parte tractata est, nec finis Controversiæ impositus, *Rex Scotiæ* in suam Contumeliam factam esse interpretatus est, Et Fecialem ad *Regem* HENRICUM misit, qui hujus Injuriæ reparationem postularet, cum protestatione, eum aliàs Bellum denunciaturum. *Rex* autem (qui Fortunæ Aleam sæpiùs expertus erat, & ad pacem inclinabat) respondit; Quod hactenùs factum esset, prorsùs contra voluntatem suam, & sine consensu aut notitiâ, contigisse: Verùm si Præsidiarii inculpâ fuissent, se in eos severè animadversurum, atque Inducias in omnibus conservaturum. Verùm hoc Responsum *Regi Scotiæ*, Dilatio quædam visa est, ut Querela, interposito spacio, elanguesceret: Itaque eum magis irritavit, quàm placavit. At *Episcopus Foxus*, à *Rege* audiens, quòd *Rex Scotiæ* adhùc exæstuaret, & impatiens esset, turbatus, Occasionem Rupturæ Induciarum, à suis Hominibus ortam esse, quam-plures humiles & deprecatorias Literas ad *Regem Scotiæ* misit, quibus eum placaret. Unde *Rex Jacobus*, *Episcopi* mollibus & blandis Literis delinitus, ad eum rescripsit, se licèt haud parùm Literis suis tribuerit, tamen plenam Satisfactionem non recipere posse, nisi cum eo colloqueretur; Tam circa præsentis Controversiæ Compositionem, quàm circa Res alias, quæ ad Bonum utriusque *Regni* spectarent. *Episcopus* Mandata à *Rege* accipiens, in *Scotiam* profectus est. Convenerunt apud *Melrosse*, *Abbatiam Cistertiorum*, ubi *Rex* tum morabatur. *Rex* primò, disertis verbis *Episcopo* significavit, quàm iniquè tulerat insolentem illam Rupturam Induciarum, ab Hominibus ejus, apud Castrum de *Norhamo* factam. Quibus *Foxus* respondit tam humiliter, & tam blandè, ut instar olei esset vulneri infusi, unde sanari cœpit. Atque hoc factum est, *Rege* & *Concilio* suo præsentibus. Posteà, *Rex* cum *Episcopo* collocutus est solus; Atque Intima animi sui exprompsit, dicendo; Temporarias istas Inducias & Paces, citò conclusas, citò etiàm ruptas esse solere; Se autem arctiorem cum *Rege Angliæ* Amicitiam cupere; Ideoque si *Rex* HENRICUS, Primogenitam suam Filiam, Dominam *Margaretam*, in Matrimonium ei dare vellet, ita demùm Nodum fore indissolubilem. Se satis nosse, quantum *Episcopus* Auctoritate & gratiâ, apud *Regem* suum meritò possit. Itaque si ipse huic rei studiosè incumbere vellet, se minimè dubitare, quin pro voto suo successura esset. *Episcopus* sobriè respondit; Quòd se potiùs fælicem, quàm dignum reputaret, qui in tali Negotio Minister esset: Operam verò suam libentissimè collaturum. *Episcopus* igitur ad *Regem* HENRICUM reversus, quæque acta essent, referens, *Regemque* propensum, & ferè cupidum inveniens, *Regi* Consilium dedit; Ut primùm pacem stabiliret; deinde Tractatum Matrimonii gradatim consummaret. Pax itaque facilè conclusa, quæ paulò ante *Natalem Domini* promulgata est, decimo quarto *Regis* Anno, duratura in vitam amborum *Regum* simul, aut eorum Superstitis, & Annum unum deinceps. In hâc Pace, contineba-

 tur

tur Articulus; Ut nullus *Anglus Scotiam*, aut *Scotus Angliam* ingrederetur, nisi cum Literis Commendatoriis sui *Regis*. Hoc, primo intuitu, videri posset, eò spectare, ut Familiaritas inter Nationes abrumperetur, sed factum est ad Limitaneos coercendos, qui Dissidiorum causa esse consueverant.

Hoc etiam Anno, natus est *Regi*, Filius Tertius, *Edmundus* nominatus, qui paulò post obiit. Circa idem ferè tempus, allatus quoque est Nuncius, de Morte *Caroli*, *Regis Galli*; Cujus Nomine celebratæ sunt Exequiæ solennes, & Regiæ.

Nec multum Temporis intercessit, quin *Perkinus* (qui ex Argento vivo compositus erat, quod non facilè contineri aut Incarcerari potest,) turbare cœperit. Etenim Custodibus delusis, se in Fugam dedit, & versus Mare properavit. Verùm statim omnes Anguli excussi, tamque sedula facta est Inquisitio, ut redire compulsus esset, & ad *Domum* de *Bethleem*, dictam *Prioratum* de *Shine*, (quæ *Asyli* privilegio gaudebat) confugere, Seque *Priori* illius *Monasterii* in manus tradere. *Prior* iste, pro sancto admodùm viro, habitus est, quem omnes, eo tempore, multùm reverebantur. Ille ad *Regem* accessit, & pro vitâ tantùm *Perkini* deprecatus est, eum aliàs *Regis* Arbitrio relinquens. Multi apud *Regem*, ardentiùs etiam quàm anteà instituerunt, ut *Rex* eum sine morâ ex *Asylo* abriperet, & suspenderet. Verùm *Rex* (qui elati erat Animi; neque odisse quenquam poterat, quem despiceret;) jussit: *Ut Nebulo ex Asylo extraheretur, & in Cippis poneretur*: Atque ita vitam ejus, *Prioris* precibus largitus, *Perkinum* educi fecit. Et intra duos aut tres dies, super pegma, in Areâ *Palatii Westmonasteriensis* erectum, compedibus vinctus & Cippo clausus, per integrum diem sedit. Diéque sequente similiter, cum eo, ad Crucem de *Cheapside* actum est. Atque in utroque loco Confessionem suam, (de quâ suprà mentionem fecimus) perlegit: Exinde autem in *Turrim Londinensem* perductus est. Verùm (ut paulò antè notavimus) *Rex*, talem Societatem eum Fortunâ inierat, ut nemo distinguere possit, quæ Actiones Fortunæ, quæ autem *Regis* Industriæ, deberentur. Creditum enim est ubique, *Perkinum* proditum fuisse; eúmque non sine *Regis* notitiâ elapsum; Qui eum, toto tempore Fugæ suæ, veluti injectâ chordâ, tenuisset: *Regemque* hoc fecisse, ut caussam haberet eum Morte mulctandi, & Finem illis rebus imponendi. Verùm hoc minùs probabile est; Quandoquidem iidem Ministri, qui eum in Fugâ suâ observabant, etiam ab *Asylo* intercludere potuissent.

Verùm fatale erat, ut Hedera ista Serpens *Plantagenistæ*, veram *Plantagenistæ* Arborem, necaret. *Perkinus* enim, haud diù post, se in Gratiam & Favorem Custodum suorum, Servorum *Joannis Digbeii Equitis Aurati*, præfecti Turris, numero quatuor, (*Strangwaii*, *Blewelti*, *Astwoodi*, & *Rogeri Longi*,) insinuaverat. Atque Nebulones istos, promissorum Montibus corrumpere annisus est, ut Carcere se eximeret. Sed satis gnarus, Fortunam suam tam contemptibilem redditam, ut nullius spes pascere possit; (Spe autem perficienda res erat; Nam præmia deerant;) apud se vastum & tragicum Facinus machinatus est: Illud fuit, ut in societatem Consiliorum suorum, *Edwardum Plantagenistam*, *Comitem Warwici*, tum in Turre detentum, pertraheret;

Quem,

Quem, tædium diuturnæ Incarcerationis, & recurrentes subinde Metus Mortis, ita emolliverant,ut ad quamlibet Impressionem, de libertate suâ recuperandâ recipiendam, aptus esset. Hunc Principem Juvenem, arbitrabatur *Perkinus*, servos illos, quos suprà memoravimus, officiosè reverituros, licèt ipse iis despicatui esset. Itaque postquàm per nuncium unum aut alterum, per aliquos ex illis servis missum,*Comitis* consensum degustasset; constitutum inter eos fuit, ut quatuor hi, Dominum suum, *Præfectum Turris*, Noctù, secretò obtruncarent; & Pecunias & Bona ejusdem Præfecti,quæ cōmodè exportari possent, eriperent; Clavesque *Turris* caperent, & *Perkinum* cum *Comite* statim emitterent. Verùm, hæc Conjuratio detecta est, priusquàm perpetrari possit. Atque in hâc quoque re, *Regis* prælata prudentia eum gravi Invidiâ onerabat; *Perkinum* ei tantùm instar escæ fuisse, ad *Comitem* captandum. Atque eodem Temporis momento,dum Conjuratio ista iniretur, (quasi etiàm illud ipsum *Regis* Industriâ effectum esset,) in Fatis erat, ut adulterinus quidam *Comes Warwici* prodiret, *Calcearii Filius*, cui nomen erat *Radulphus Wilfordus*; Adolescens autem edoctus & instructus erat à *Fratre* quodam *Augustiniano*, *Patricio* dicto. Uterque horum à partibus *Suffolciæ* in *Cantium* pervenerunt; ubi non solùm clam, & per Susurros,Rumores spargebant, *Wilfordum* istum verum *Comitem Warwici* esse; Verumetiàm *Frater* ille Populum ad credendum propensiorem expertus impudentissimè Conciones de eâ re ad Populum habuit, eosque, ut in Auxilium suum properarent, hortatus est; unde uterque comprehensus est, & suppositititius *Comes* morte affectus, *Frater* autem perpetuo Carceri damnatus. Hoc verò opportunè admodùm accidit,ad repræsentandum periculum,quod *Regi* à *Comite Warwici* imminebat, & ad velandam *Regis* Severitatem, quæ secuta est: Eaq; ipsa Opportunitas,accedente vesaniâ *Fratris*,qui tantam proditionem, antequàm ullas nacta esset vires, publicare esset ausus; Quin & ejusdem *Fratris* vitæ Condonatio,(cujus tamen reverà, nihil aliud in causâ fuit, quàm Ordinis sui Privilegium:) Denique Misericordia vulgi, (quæ si Gurgite rapido fluat, semper cœnum Invidiæ & Scandali excitat,) effecerunt, ut ubique potiùs Sermone Hominum jactatum, quàm planè creditum esset, omnia Artificio *Regis* instructa fuisse. Sed utcunque hoc fuerit; *Perkinus* (qui jam tertio contra Gratiam peccârat) tandem in Judicium adductus est,apud *Westmonasterium*, & coram *Commissariis* de *Audiendo & Terminando*, impetitus, de diversis Proditionibus Commissis & Perpetratis, post ejus in *Angliam* Adventum, (ita enim Judices consuluerunt, quoniam extraneus esset,) denique Condemnatus est,& intra paucos dies,apud *Tiburne*, capitali Supplicio affectus. Ubi rursùs Confessionem illam suam perlegit, & veram esse, jam sub ipsam Mortem, agnovit. Atque is exitus fuit Basilisci hujus, qui potis erat eos necare, qui eum primi non aspexissent. Fabula erat certè, ex hújus generis Fabulis, quæ memorantur, longissima; Et alium fortasse finem sortita esset, nisi res incidisset, in *Regem* prudentem, animosum, & fortunatum.

Quantum verò ad tres *Perkini* Consiliarios, ii se *Asylarios* registrari fecerunt, cùm *Perkinus* id ipsum fecisset. Verùm, sive quod iis igno-

tum esset, sive quod intra privilegium se continuissent, in Judicium minimè adducti sunt. Unà cum *Perkino* suspensi sunt, *Major Civitatis* de *Corke*, in *Hiberniâ*, & Filius ejus; Qui proditionum *Perkini*, inter præcipuos, Fautores fuerant. Paulò post, similitèr Morti adjudicati sunt octo alii, propter Conjurationem factam in *Turre*; Quorum quatuor *Præfecti Turris* Servi erant. Et statim post, in Judicium adductus, coram *Comite Oxoniæ* (*Seneschallo Magno Angliæ* eâ vice facto,) infelix ille Princeps *Comes Warwici*, non propter Conatum è *Turre* evadendi, (hoc enim peractum non est; Atque etiàm, cùm Incarceratio propter proditionem minimè fuisset, Evasio pro Proditionis crimine, lege haberi non debuit;) Sed propter Conjurationem cum *Perkino* initam, Seditiones in *Regno* excitandi, & *Regem* destruendi. *Comes* autem *Warwici* Accusationem Confessione suâ firmavit, & Paulò post, apud *Collem Turris*, decapitatus est.

Sic etiam finivit, non solùm Nobilis istius, & verè commiserabilis Personæ, *Comitis Warwici*, Primogeniti *Ducis Clarentiæ*, Tragœdia; verùm etiam Stirps & Linea mascula *Plantagenistarum*, quæ tanto cum splendore & gloriâ floruerat, usque à temporibus Celeberrimæ memoriæ *Regis* HENRICI *secundi Regis Angliæ*. Fuerat autem hæc Stirps, sæpè sanguine proprio intincta. Manet autem adhùc Progenies illa, sed in alias Familias, tam Imperiales, quam Nobiles, transplantata. Verùm nec Criminis Reatus, nec Rationes Status, Invidiam extinguere poterant, quæ *Regi*, ob hanc Executionem incumbebant. Itaque Consultum putabat *Rex*, Invidiam istam, ex *Angliâ* exportare; eamque, in novum suum Affinem, *Ferdinandum Regem Hispaniarum*, exonerare. *Regibus* enim istis duobus, vel solo nutu se mutuò intelligentibus, res ita se habuit, ut literæ ex *Hispaniâ* reperirentur atq; ostenderentur, quibus inter alios Sermones, circa Tractatum Matrimonii, *Ferdinandus* ad *Regem* HENRICUM, disertis verbis scripserat, se securitatem nullam de Liberorum *Regis* in Regnum Successione videre, quamdiù *Comes Warwici* in vivis esset; Seque Filiam suam, in manifesta pericula & turbas mittere, haud libenter sustenturum. Verùm hoc facto, etsi *Rex* aliquatenùs Invidiam à se ipso amoliretur; tamen non animadvertit, se simul Maledictionem quandam, & omen infaustum, Nuptiis ipsis impingere. Quod quidem eventu ita completum est; ut & *Princeps Arthurus* uxore suâ ad breve tempus potiretur; Atque ipsa *Principissa Catharina* (Fœmina tristis & Religiosa,) diù post cum *Regis* HENRICI *octavi*, de eâ repudiandâ, consilium ei primum nunciatum esset, diceret; *Se quidem culpâ vacare; sed hoc justo Judicio Dei factum esse, quod nuptiæ suæ in sanguine fundatæ fuissent*; Intelligendo Sanguinem *Comitis Warwici*.

Hoc Anno, *Regis* decimo quinto, magna grassata est pestis, tam *Londini*, quam in aliis *Regni* partibus. Itaque *Rex*, post loca crebrò mutata, (sive ut à Contagione tutior esset; sive ut Occasionem Colloquii cum *Archi-Duce* præberet, sive ob utrunque;) *Caletum* cum *Reginâ* suâ transfretavit. Postquàm *Rex Caletum* venisset, *Archi-Dux* statim ad eum Honorificam Legationem misit; Tam ut de Adventu *Regis* in eas partes gratularetur, quam ut significaret se præstò esse, (si *Regi* placeret,) præsentiâ suâ obsequium ei deferre. Sed simul Legati *Regi*

intimârunt, ut Locum Congressûs designaret, extra aliquod munitum Oppidum, aut Castellum, quoniam, hoc *Regi Galliæ*, simili occasione, denegasset. Quamvis autem (ut aiebat) non exiguum discrimen inter illos duos *Reges* agnosceret; tamen ab exemplo se metuere, ne fortè illud ipsum, à *Rege* quopiam in posterum, cui minùs quàm *Regi* HENRICO sideret, postularetur. *Rex* Comitatem *Archi-Ducis* sibi gratam esse, excusationem autem probatam esse ostendit; Et locum ad *Ædem Sancti Petri* extra *Caletum*, colloquio designavit. Simul etiàm *Archi-Ducem* Legatis à se missis honoravit: Hi fuerunt, *Baro* de *Sancto Joanne*; & unus ex *Secretariis Regis*: Quos *Archi-Dux* eo honore excepit, ut (ad *Missam* celebrandam *Sancti Audomari* profectus,) medius inter *Baronem* de *Sancto Joanne* à Dextrâ, & *Secretarium* à Sinistrâ, equitaret. Die ad colloquium assignato, *Rex* Equo vectus, ad nonnullum ab *Æde Sancti Petri* Intervallum, in occursum *Archi-Ducis*, perrexit. Cùm appropinquassent, *Archi-Dux* properè de Equo descendit, & ad Stapedem *Regis* tenendum, se obtulit: Id *Rex* nullo modo permittere voluit, sed cùm & ipse ab *Equo* descendisset, magnis cum Amoris Indiciis se mutuò complexi sunt; Atque in locum, in Templo ad hoc ornatum, ad longum Tempus collocuti sunt; Non solùm tractantes de Fœderum prætetitorum Confirmatione, & Commerciorum libertate; Sed etiàm de Nuptiis reciprocis, inter HENRICUM *Ducem Eboraci*, Filium *Regis* secundo-genitum, & *Archi-Ducis* Filiam; Et rursùs inter *Carolum Archi-Ducis* Filium primogenitum, & *Mariam* Filiam secundo-genitam *Regis*. Verùm Gemmulæ istæ immaturarum Nuptiarum, nihil aliud erant, quam vota quædam *Principum* Amicorum, & Auræ Benevolentiæ: etsi alterum Matrimonium posteà Tractatu conclusum, sed minimè consummatum fuerit. Verùm toto illo tempore, quo *Principes* isti, inter se conversabantur, in *Suburbiis Caleti*, mira fuit inter eos Cordialis & intimi Amoris Demonstratio; præcipuè ex parte *Archi-Ducis*. Qui (præterquàm quod esset *Princeps* humanissimus, & moribus suavissimis,) conscius sibi, quam morosè & parum amantèr *Rex* à Concilio suo tractatus fuisset, in negotio *Perkini*, omnibus modis contendit, ut pristinum in *Regis* Benevolentiâ, locum recuperaret. Atque insuper Patris & Soceri sui Monitis, perpetuò obsessus erat, qui (propter odium suum & suspiciones adversus *Regem Gallum*,) semper *Archi-Ducis* Aures obtuderunt, ut super amicitiam *Regis Angliæ*, veluti Anchoram jaceret; hâc datâ occasione, eorum monita & præcepta exequi gauderet: *Regem* appellans Patronum suum, & Patrem, & Protectorem: (Nam hæc ipsa verba *Rex* Literis suis posteà inseruit, ad Civitatem *Londini* missis: Quibus Humanitatem *Archi-Ducis* prolixè commendavit;) cum aliis verbis Honorificentissimis, quæ Amorem suum, & observantiam erga *Regem*, testarentur. Venerunt etiàm *Caletum* ad *Regem Præses Picardiæ*, & *Balivus Amieni*, à *Ludovico Rege Gallo* missi; Tam ut honorem ei exhiberent; quam ut certiorem eum facerent, de victoriâ suâ, & subjugatione *Ducatûs Mediolanensis*. *Rex* visus est sibi complacere in honoribus, qui illi, durante morâ suâ *Caleti*, ab Exteris exhibiti erant. Etenim *Caleto* fusè de iis scripsit ad Majorem & Senatum *Londinensem*: quod haud (dubie) caussam multis sermonibus in urbe præbuit.

Rex enim, etsi Cives sibi conciliare non poterat, modis ab *Edwardo Quarto* usitatis; tamen Affabilitate,& aliis Favoribus Regiis,eos semper devinciebat, seque illis multum dabat.

Hoc etiàm Anno mortuus est *Joannes Mortonus*, *Archiepiscopus Cantuariensis*, & *Cardinalis*, summusque etiàm *Angliæ Cancellarius*. Vir prudens erat; & eloquens, sed Ingenio aspero, & imperioso; *Regi* acceptissimus,sed Nobilitati invisus,Populo itidèm odiosus. Neq; ex Benevolentiâ aliquâ,Nomen ejus omissum est, in Catalogo Adulatorum *Regis*, quos Edictum *Perkini* perstrinxit; Sed eum noluerunt reliquis admiscere, quoniam *Imaginem* & *Superscriptionem Papæ* in se habuit; *Cardinalatûs* scilicet Honore impressam. *Regem* sibi obstrinxerat, Consiliorum Occultatione, & Diligentiâ; sed præcipuè, quod *Regi*, in Fortunâ suâ minore, fidum se præbuit: Et simul, quod (affectu suo secreto) Inveteratâ malitiâ non vacabat, adversus *Familiam Eboracensem*, sub quâ Calamitates nonnullas subierat. Quinetiàm, libentèr Invidiam à *Rege* in se derivabat, etiàm plùs quàm *Rex* vellet. *Rex* enim, subterfugia non quærebat, sed Invidiæ in os se objicere solebat, & Cupiditates suas apertè præferre: Id quod Invidiam contra eum auxit sanè, sed minùs audere effecit. Verùm, quatenùs ad duras illas *Regis* Exactiones, Tempus posteà prodidit, *Episcopum* istum *Regis* Ingenio obsequendo, illi potiùs temperavisse. Sub *Richardo Tertio*, Custodiæ commissus fuerat, in domo *Ducis Buckinghamiæ*. Quem ad Defectionem à *Richardo* secretò impulit. Sed postquàm *Dux* Negotio se implicârat,*Episcopumque* præcipuum sibi in Tempestate Gubernatorem Navis fore speraslet, *Episcopus* in Scapham transiliverat, & trans mare profugerat. Verùm, utcunque iste Vir laudandus, aut reprehendendus occurrat, certè felicissimam Memoriam meritus est; Eò quòd principale fuerat Instrumentum in Conjunctione duarum *Rosarum*. Grandævus admodùm mortuus est; Sed Corpore validus, & Animi Facultatibus integris.

Anno sequente, qui fuit Sextus Decimus *Regis*, Annusque Domini millesimus quingentesimus, Jubilæum *Romæ* celebratum est. Verum *Papa Alexander*, quo Impensis & Periculo longi Itineris, ad *Romam* usque parceret, consultum putavit, Gratias eas Spirituales, per viam permutationis transferre, ad eos, qui certas Pecuniæ Summas solvissent; cùm minùs grave esset, eas in Patriâ quemque suâ recipere. Quo nomine, in *Angliam* missus est, *Jasper Pons*, *Hispanus*, *Papæ* Commissarius; Meliore Judicio electus, quàm fuerant illi, qui nonnullis Annis post in *Germaniam*, à *Leone Papâ* missi sunt. Etenim negotium, magnâ cum Prudentiâ, & specie Sanctitatis, *Pons* iste gessit. Ita ut amplissimas Pecuniarum Summas, intra hoc *Regnum Angliæ*, in usum *Papæ* corrogaverit, exiguo aut nullo Scandalo. Opinio prava increbuerat, *Regem* Pecuniæ participasse. Verùm apparet ex Literis *Cardinalis Adriani Regis* Pensionarii, ad *Regem* post aliquot Annos missis, hoc minùs verum fuisse. Etenim, *Cardinalis* iste, à *Rege* adhibitus, ut *Papæ Julio* persuaderet,Bullam Dispensationis pro Matrimonio inter HENRICUM *Principem*, & Dominam *Catharinam* ineundo, expedire, *Papamque* in eâ concedendâ difficiliorem expertus,pro principali Argumento merito *Regis* erga eam Sedem, usus est; Quod Pecuniæ illæ,

illæ, quam *Pons* intra *Angliam* collegit, ne Denarium quidem tetigerat. Verùm, quo clariùs elucesceret, (ad Populo satisfaciendum,) Pecuniam istam sacram fuisse; Idem Nuncius *Breve Regi* à *Papâ* detulit; Per quod *Rex* excitatus, & summonitus fuit, ut in Personâ propriâ *Bello sacro* contra *Turcam* interesset. Quoniam *Papa* (ex Sollicitudine *Patris Universalis*,) quasi sub oculis cernens Successus & Progressus magni illius Fidei Hostis, multas Consultationes in *Conclavi*, præsentibus *Legatis Principum* Exterorum, circa *Bellum Sacrum*, & generalem *Principum Christianorum* in *Turcam* Expeditionem suscipiendam, habuisset. In quibus Consultationibus decretum fuisset; ut *Hungari*, *Poloni*, & *Boëmi*, *Thraciam* Bello invaderent; *Galli* & *Hispani*, *Græciam*; *Papa* verò (promptus ad se immolandum pro Causâ *Christianâ*,) in Personâ suâ, & Comitatu *Regis Angliæ*, *Venetorum*, & aliorum Statuum qui Mari pollerent, navigaret cum Classe potentissimâ, per *Mare Mediterraneum*, usque ad *Constantinopolim*. Quodque, in hunc finem, *Sanctitas Sua*, Nuncios ad omnes *Principes Christianos* misisset; Tam ut, Cessatio fieret omnium Diffidiorum & Querelarum inter se, quam ut Apparatus Bellici, & Contributiones Pecuniarum, sine morâ fierent, ad sacrum hoc Incœptum, ad exitum perducendum.

Huic *Papali Legationi Rex*, (de Animo & Consiliis *Papæ* benè informatus) Responsum dedit, magis solennè, quàm serium significans.

Nullum in Terrâ *Principem* seipso promptiorem, aut obsequentiorem futurum, tam Personâ propriâ, quàm universis suis Copiis, & Fortunis, ad *Bellum* hoc *Sacrum* ineundum. Verùm, tantam esse Locorum distantiam, ut nullæ maritimæ Copiæ à se apparandæ & cogendæ, nisi duplici sumptu instrui possint, & duplici etiàm (ad minimum) morâ, quàm posset fieri à *Regibus*, quorum Territoria magis essent in propinquo. Præterea, neque structuram navium suarum, (cùm nullas haberet Triremes,) neque Experientiam *Nauarchorum* & *Nautarum* suorum, illis Maribus tam aptè convenire posse, quàm Nationum illarum. Itaque consultiùs facturam suam *Sanctitatem*, si ab uno ex *Regibus* illis, qui commodiùs posset, impetraret, ut se Mari comitaretur. Quo pacto, omnia, & minore Impendio, & majore celeritate, confici possint. Quinetiàm, Emulatio & Divisio, circa Imperium Exercitûs, quæ inter illos duos *Reges*, *Gallum* & *Hispanum*, intervenire fortassè possint, si uterque in Bello terrestri super *Græciam* procederet, prudenter evitaretur. Se verò, pro suâ parte, Auxiliis & Pecuniis non defuturum. Nihilominùs, si uterque *Rex* hoc facere recusaret, se potiùs quàm *Sanctitas* sua sola navigaret, quam primum posset, eidem inserviturum. Sub Conditione tamen, ut primò Discordias omnes inter *Principes Christianos* depositas, & sedatas videret; Quemadmodum, ipse, ex suâ parte, nullis omninò implicatus esset: Atque simul, Oppida aliqua munita ad Littora *Italiæ*, in manus suas traderentur, quæ Hominibus suis, & Præsidio & Receptui esse possint.

Cùm hoc Responso reversus est *Jaspar Pons* neutiquam tristis. Attamen hæc *Regis* Declaratio (utcunque superficialis) ei talem, apud Exteros, Existimationem peperit, ut non diù post, ab *Equitibus Rhodi*

electus

electus esset Ordinis illius Protector: Omnibus rebus in multiplicationem Honoris cedentibus, *Regi* qui tantam obtinuerat Famam, Prudentiæ, & in rebus Civilibus peritiæ.

His duobus posterioribus Annis, in Judicium vocati sunt, quidam Hæretici; Quod tempore hujus *Regis*, rarum admodùm erat; & si aliquandò contigerat, Pœnitentiis potiùs, quam Igne luebant. *Rex* (licet Scholasticus non esset,) tamen Honorem sortitus est, ut *Cantuariæ*, unum ex iis convinceret, & ad Sanitatem perduceret.

Hoc etiàm Anno, licet *Rex* à Spiritibus & Illusionibus non esset vexatus; Quos aspersione partim Sanguinis, partim Aquæ, abegerat: Attamen, Apparitionibus quibusdam inquietabatur; semper ab eâdem Regione se ostendentibus, *Familiâ* scilicet *Eboracensi*. Evenit, ut *Comes Suffolciæ*, Filius *Elizabethæ*, (Sororis natu majoris, *Edwardi Quarti*, ex *Joanne Duce Suffolciæ*, secundo ejus Marito) & Frater *Joannis Comitis Lincolniæ*, qui apud prælium de *Stoke* occubuerat, vir iracundus & cholericus, Hominem in Iræ fervore occideret, Cujus criminis, *Rex* ei gratiam fecit. Verum, aut ut ei Nubem quandam Infamiæ impingeret; Aut ut sensum Gratiæ suæ majorem incuteret; Eum palàm in Judicium produxit, & *Diploma Condonationis* suæ apertè allegare voluit. Hoc in *Comite*, illum effectum peperit, quem similibus caussis, in animis elatis, parere consuevit. Nimirùm, ut Ignominia altiùs insideret, quam Gratia. Itaque infensus animi, clam in *Flandriam* aufugit ad Materteram suam *Ducissam Burgundiæ*. *Rex*, hâc re turbatus nonnihil est. Sed prioribus periculis edoctus, ut lenibus & tempestivis uteretur remediis, Nunciis benignis ita eum emollivit, (*Ducissâ* etiam *Margaretâ*, tot in Alchymiâ suâ frustrationibus, fatigatâ; ideoque à novis Experimentis factâ alienâ; partim etiam non nihil dulcoratâ, quod ejus Nominis, in Confessione *Perkini*, nulla facta fuerat mentio;) ut *Comes* placatus rediret, *Regique* reconciliaretur.

Principio Anni sequentis, qui erat *Regis* Decimus Septimus, Domina *Catharina*, *Ferdinandi* & *Isabellæ*, *Regis* & *Reginæ Hispaniæ*, Filia quarta, *Angliam* appulit, apud *Portum Plimmouthi*, Secundo die *Octobris*; Et decimo quarto *Novembris* insequentis, *Principi Arthuro* nupsit, Matrimonio in *Templo D. Pauli* solennitèr celebrato. *Princeps*, tunc Annorum erat circitèr quindecim, Sponsa autem ejus circitèr octodecim. Modus eam in *Angliam* recipiendi; Modus Ingressûs ejus in *Londinum*; Atque Nuptiarum ipsarum Celebritas, magnâ & verâ cum Magnificentiâ peracta sunt; Sive Sumptus spectetur, sive Splendor, Sive Ordo. Præcipuus vir, qui universum Apparatum curavit, erat *Foxus Episcopus*; Qui non solùm prudens erat Consiliarius, in Negotiis tam Belli quam Pacis, verùm etiàm bonus Præfectus operum, bonus itidem *Magister Cæremoniarum*: Denique omnia erat, quæ competerent parti Activæ, & pertinerent ad Servitium Aulæ, aut statûs, *Magni Regis*. Nuptiarum harum Tractatus septem Annorum Opus erat; cujus partim caussa erat Ætas tenera *Principum*, præsertim ipsius *Arthuri*. Sed vera caussa suberat, quod hi duo *Reges*, prudentissimi scilicet, & profundi Judicii, stabant diù alter in fortunam

alterius

alterius intuentes; fatis gnari, Tractatum ipfum intereà, Opinionem ubique creare arctæ inter illos Conjunctionis, & Amicitiæ; Quod ipfum utrinque utile erat rebus amborum *Regum*, licet liberi adhùc manerent. Verùm in fine, cùm utriufque *Regis* Fortuna, indies magis profpera & fecura evaderet; atque cùm circumfpectantes, nullam invenirent Conditionem meliorem, Tractatum Matrimonii concluferunt.

Summa Dotis (quæ in *Regem* tranflata erat per viam Renunciationis,) fuit Ducenta Millia Ducatorum. Quorum centum Millia folvi debebant, poft decem dies à Solennizatione Matrimonii: Altera verò centum Millia, æquis portionibus, proximis duobus Annis. Pars tamen poterat per Jocalia, aut per Vafa aurea & argentea, repræfentari; Et Ratio inita eft, quo pacto juftè & indifferentèr æftimarentur. Reditus autem Principiffæ affignatus, fuit tertia pars *Principatûs Walliæ* & *Ducatûs Cornubiæ*, & *Comitatûs Ceftriæ*, poftea per Metas feparanda. Verùm, fi contigerit eam *Reginam Angliæ* fore, indefinitus relinquebatur; Ita tamen, ne minor foret, quam ulla *Regina Angliæ* antehàc frueretur.

In Spectaculis & triumphis Nuptialibus, multa ex *Ariftonomiâ* defumpta funt. Sponfa enim per *Hefperum* adumbrata eft, Princeps autem per Arcturum: Sed & vetus *Rex Alphonfus*, (qui inter *Reges* maximus fuerat *Aftrologus*, atque fimul ex Progenitoribus *Principiffæ*,) introductus eft, ut Fortunam Nuptiarum prædiceret. Certè, quifquis is fuerit, qui iftas nugas concinnaret, ultra Pedantium fapuit. Sed pro certo ducas, *Arthurum* illum *Regem Britannum*, ad Fabulas ufque celebrem, atque Profapiam *Principiffæ Catharinæ*, à *Familia Lancaftrenfi*, extractam, nullo modo oblivione præterita fuiffe. Verùm, (ut videtur) non faufta res eft, Fortunam ex *Aftris* petere. Nam *Princeps* ifte Iuvenis, (Qui, eo tempore, in fe trahebat, non folùm Spes & Affectus Patriæ fuæ, verùm etiam Oculos & Expectationem Exterorum) poft paucos Menfes, ineunte *Aprile*, apud *Caftrum* de *Ludlow* obiit, quo miffus erat, ut cum Aulâ fuâ refideret, tanquàm *Princeps Walliæ*. Hujus *Principis*, eò quod citò mortuus eft; Et quia in more Patri erat, Liberos fuos modicè illuftrare, exigua manet Memoria. Illud tantùm traditur, eum bonarum Literarum ftudiofiffimum fuiffe & magnos in iis profectus feciffe, fupra Annos fuos, & fupra Confuetudinem *Principum* magnorum.

Dubitatio quædam temporibus fequentibus oborta eft, cùm Divortium HENRICI *Octavi*, & Dominæ *Catharinæ*, tantas turbas in orbe concitaverat, utrùm *Arthurus* carnalitèr cognoviffet *Catharinam* uxorem fuam; Quo ifta pars, de Cognitione carnali, cafui inferеretur. Verum autem eft, *Catharinam* ipfam rem negaffe; vel faltem Advocatos illius & rei inftitiffe, & ut firmamentum caufæ non contemnendum omitti noluiffe; Etfi plenitudo Poteftatis *Papalis* in difpenfando, Quæftio fuiffet primaria. Ifta autem Dubitatio per longum tempus duravit, refpectu duarum *Reginarum* quæ fucceflerunt, *Mariæ* & *Elizabethæ*; Quarum Legitimationes erant inter fe incompatibiles, etfi Succeffio ipfarum, vigore *Actûs Parlamenti*, ftabilita fuiffet. Tempora autem quæ *Mariæ Reginæ* Legitimationi favebant, credi

credi volebant, nullam fuisse carnalem cognitionem. Non quòd videri vellent absolutæ *Papæ* Potestati quicquam derogare, vel eo casu dispensandi; Sed Honoris tantùm causâ, atque ut Casus magis esset favorabilis, & molliùs laberetur. E contrà, Tempora, quæ Legitimationi *Reginæ Elizabethæ* favebant, (quæ & longiora, & recentiora fuerunt,) contrarium defendebant. Illud certæ Memoriæ est, intercessisse Tempus semestre, inter Mortem *Principis Arthuri*, & Creationem *Henrici*, in *Principē Walliæ*; Quod eò pertinere Homines interpretabantur, quò spatium illud temporis, in certo poneret, utrùm *Catharina* ex *Arthuro* gravida facta fuisset. Quin & *Catharina* ipsa, novam à *Papâ Bullam* procurari fecit, ad Matrimonium meliùs corroborandum, cum clausulâ illâ, (*Vel forsan Cognitam*) quæ in priore *Bullâ* comprehensa non erat. Datum etiàm in Evidentiis fuit, dum Caussa Divortii tractaretur, Scomma quoddam facetum; Nimirùm quòd *Arthurus* manè cùm è lecto *Principissæ* surrexisset, potum postulasset, præter Consuetudinem suam; Cumque Generosus quidam è Cubiculo suo, qui potum ei porrigeret, subrideret, remque notasset; *Princeps* jocans, ad eum dixisset, *Se in medio Hispaniæ, quæ calida esset Regio fuisse*; Iter autem suum sitibundum eum reddidisse; Quodque si Adolescens ille, è tam calido Climate venisset, potum avidiùs hausisset. Quinetiàm *Princeps* fuerat Annorum circiter sexdecim, cùm mortuus est, & Corpore sanus & robustus.

Februario sequente, *Henricus Dux Eboraci* factus est *Princeps Walliæ*, & *Comes Cestriæ* & *Flintæ*; Etenim *Ducatus Cornubiæ*, statuto ad eum devolutus est. At *Rex* Ingenio tenax, & non libentèr Reditus novos, si alibi nupsisset *Henricus*, assignaturus; sed præcipuè propter affectum suum, quo & Naturâ, & propter Rationes politicas, *Ferdinandum* prosecutus est, Affinitatis prioris continuandæ cupidus, à *Principe* obtinuit, (etsi non absque aliquâ Reluctatione, qualis eâ Ætate, quæ Duodecimum Annum nondùm complevit, esse poterat,) ut cum *Principissa Catharina* contraheretur: Secretâ Dei Providentiâ ordinante, ut Nuptiæ illæ, magnorum Eventuum & Mutationum Caussa existerent.

Eodem Anno, celebratæ sunt Nuptiæ, *Jacobi Regis Scotiæ*, cùm *Margaretâ*, Filiâ HENRICI Primogenitâ: Quæ per Procuratorem contractæ sunt, & apud *Crucem Divi Pauli* publicatæ, Vicesimo quinto *Januarii*, & *Hymnus Te Deum* solenniter ibi cantatus est. Verùm hoc certum est, Lætitiam Civium *Londinensium*, per sonitum Campanarum, Ignes Exultationis, & hujusmodi Plebis suffimenta, monstratam, majorem fuisse, quàm quis expectare in animum induxisset, cùm tam gravia & recentia, inter Nationes odia extitissent; præsertim *Londini*, quod tam longè fuerat à sensu Periculorum & Molestiarum ex Bellis præcedentibus. Ideoque verè attribui poterat, secreto Augurio & Inspirationi, (quæ sæpenumerò influit, non tantùm in Corda *Regum*, verumetiàm in pulsas & venas Populorum,) de Fælicitate, ex eo Conjugio, temporibus futuris secuturâ. Matrimonium hoc, Mense *Augusti* sequentis, consummatum fuit apud *Edenburgum*. *Rex* Filiam suam, usque ad Oppidum de *Colliweston* comitatus est; Ibique eam Curæ & Famulitio *Comitis Northumbriæ* commisit. Qui magno cum

Comitatu

Comitatu Virorum, & Fœminarum Nobilium, eam in *Scotiam*, ad Maritum suum perduxit.

Hoc Matrimonium, per tres ferè Annos, tractatum erat; à tempore scilicet, quo *Rex Scotiæ*, cum *Episcopo Foxo*, Arcanum Animi sui communicasset. Summa Dotis, à *Rege* HENRICO data, fuit Decem Mille Librarum. Reditus autem annui, à *Rege Scotiæ*, in Sustentationem Uxoris suæ, assignati, fuerunt bis Mille Librarum, post Mortem *Jacobi*; & Mille Librarum in præsenti. Qui Reditus separandi erant, ex præcipuis & certissimis Reditibus. Traditur, cùm de hoc Matrimonio deliberaretur, *Regem Concilio* suo *sanctiori* Negotium remisisse; Quosdam verò ex Concilio, usos Consiliariorum libertate, (Rege tum præsente) supposuisse; Si duo *Regis* Filii, sine Hæredibus Masculis defuncti essent, *Regnum Angliæ* ad Lineam *Scotiæ* devolutum iri, quod *Monarchiæ Anglorum* præjudicio esse possit. Cui Objectioni *Rex* ipse, nihil moratus respondit; Id si contigerit, *Scotiam* Accessionis loco *Angliæ* futuram, non *Angliam Scotiæ*: Majus enim Regnum minus ad se tracturum. Ideoque Unionem istam tutiorem futuram, quàm fuerat illa *Franciæ*. Hoc Responsum *Regis*, instar Oraculi habitum est; & Silentium de eâ re secutum.

Annus idem fatalis erat, tam Funeribus, quàm Nuptiis: Idque æquali temperamento. Gaudia enim & Festa Nuptiarum duarum, compensata erant, Luctibus & Funeribus *Principis Arthuri*, (de quo jam diximus,) & *Reginæ Elizabethæ*, quæ ex Puerperio mortua est, apud *Turrim*, *Infante* non diù superstite. Mortuus est etiàm eodem Anno *Reginaldus Braius*, *Eques Auratus*, qui notatus est, majorem habuisse, apud *Regem* consulendi libertatem, quàm aliquis alius Consiliarius: Verùm id genus Libertatis erat, quod Adulationem redderet magis sapidam. Attamen plus justo ex Invidiâ participavit, circa *Regis* Exactiones.

Hoc tempore Status *Regis* fuit florentissimus; Amicitiis *Scotiæ* munitus, *Hispaniæ* roboratus, *Burgundiæ* ditatus, universæ Turbæ intestinæ siluerunt; Atque omnis Belli strepitus, (tanquàm Tonitru ex longinquo,) in *Italiam* delatus. Itaque Natura, quæ sæpenumerò vinculis Fortunæ feliciter constringitur, & frænatur, cœpit prævalere, & prædominari effrœnis, in Animo *Regis*; Affectus suos & Cogitationes (tanquàm Gurgite forti) impellendo, ad corrogandos & accumulandos Thesauros. Sicut autem *Reges*, multò faciliùs, Ministros & Instrumenta inveniunt, qui Cupiditatibus eorum inserviant, quam qui Rebus suis & Honori; Nactus est duos Ministros, ex voto suo, aut etiam ultra votum suum, *Empsonum* & *Dudleium*, (quos Populus æstimabat pro Sanguisugis suis & Expilatoribus) ambos Audaces & Famæ Contemptores; Quique ex Domini sui mulctura, haud parum ad se ipsi trahebant. *Dudleius* bonâ Familiâ ortus fuit. Vir eloquens, & qui Negotia aspera bonis Verbis condire poterat. Sed *Empsonus*, qui filius fuit Rudiarii, factum semper urgebat, deque eo triumphabat, missis aliis quibuscunque respectibus, tanquàm inanibus. Hi duo, scientiâ Juris periti, authoritate Consiliarii, (quemadmodum Corruptio rerum optimarum est pessima,) *Legem* & *Justitiam* in *Absynthium* & *Rapinam* verterunt. Primo enim, Mos illis erat, efficere

— Nebulonum par Nobile —

ficere

ficere, ut plurimi ex Subditis diversorum criminum rei peragerentur; atque eousque juxta Formam Legis procedere; Cùm verò *Billæ Impetitionis*, quæ vim tantùm Accusationis, non Decisionis habebant, vitæ repertæ fuerint, statim eos Custodiæ tradere. Neque tamen caussam Juridicâ viâ prosequebantur, aut eos tempore convenienti ad se defendendum producebant, sed in Carcere languere permittebant, & diversis Artificiis & Terroribus, plurimas ab illis mulctas & redemptiones, extorquebant, quas Compositiones & Mitigationes vocabant.

Quinetiam, usu audaciores facti, tandem tam contemptim & incuriosè processerunt, ut ne dimidiam illam partem, (de quâ diximus,) Faciei Justiciæ retinerent, ut per viam *Indictamenti* procederent; Sed Præcepta sua & Missivæ passim volitabant, ad homines comprehendendos, & coram seipsis, & aliis, in ædibus suis privatis, colore scilicet Commissionis suæ, sistendos; Ibique viâ quadam Justiciæ summariâ, & irregulari, per Examinationem solam, absque duodecim virorum Judicio, caussas terminabant, potestatem sibi assumentes, in his Justitiæ latebris, tam Caussas Coronæ, quàm Controversias civiles dirimendi.

Præterea, mos illis erat, Terras & Reditus Subditorum, *Tenuris Feodalibus*, (quæ in *Capite* vocantur,) onerare, & captivare, falsas *Inquisitiones* procurando, atque inde Custodias & Matrimonia *Minorum* captando; Atque etiam *Liberaturas*, *primas seisinas*, & mulctas pro *Alienationibus*, (hujusmodi Tenurarum fructus scilicet,) exigendo; Recusantes, sub variis prætextibus & procrastinationibus, Subditos admittere ad tales falsas Inquisitiones, juxta Normam Legis, evincendas. Quinetiam *Pupillis Regis*, cùm ad majorem Ætatem pervenissent, non licebat, Restitutionem Terrarum suarum obtinere, nisi immanes Pecuniarum Summas persolverent. Rursùs mos illis erat, Subditos, Informationibus, de Intrusione in Terras *Regias*, vexare, ex meris calumniis, & prætextibus vix probabilibus.

Cùm verò Subditos, ob caussas aliquas civiles, ex-leges fieri contigisset, eos chartam Condonationis suæ, de more, procurare non passi sunt, nisi magnas & intollerabiles Pecuniarum Summas dedissent; Rigori Legis innisi, quæ *Vt-legatorum* Bona Fisco applicat. Quinetiàm, de proprio addebãt, absq; aliquo omninò Juris adminiculo, *Regi*, nomine Mulctæ, in casu *Vt-legationis*, dimidiam partem Terrarũ & Redituum Subditorum, deberi, durante spacio duorum Annorum integrorum. Etiàm cum *Duodecem-Viris*, & Juratoribus *Grandioribus*, minaciter agere solebant, eosque compellere, ut quod sibi libitum esset, renunciarent: Quod si minus fecissent, in Quæstionem eos adducere, incarcerare, & mulctare consueverunt.

Has, cum multis aliis, oppressiones, & concussiones exercebant, Oblivione potiùs sepeliendas, quàm Memoriæ tradendas; Tam sicut Accipitres Domestici, pro *Domino* suo, quàm sicut Accipitres Sylvestres, pro seipsis, prædantes; In tantùm, ut Opes amplissimas sibi comparaverint. Præcipuum autem eorum Flagellum, erant *Forisfacturæ*, ex-actæ super Leges pœnales; In quibus processibus nulli pepercerunt, neque eminentioris Ordinis, neque Inferioris; Neque

M distinguendo

diſtinguendo, num Lex poſſibilis fuerit, aut impoſſibilis; In uſu, aut obſoleta: Sed ſtatuta omnia, tam Antiqua, quam nova, tanquàm Raſtris percurrendo: Etſi complura ex illis, magis in Terrorem condita eſſent, quam ut ſummo jure ageretur. Habebant autem ſempèr circa ſe Catervam Delatorum, Calumniatorum, & Juratorum pragmaticorum; Ita ut quidvis pro Arbitrio ſuo *Vere-dicto* exhiberi & confirmari efficerent, ſive de Facto, ſive de valore.

Manet etiàm in hodiernum diem Narratio; *Regem*, quodam tempore, fuiſſe à *Comite Oxoniæ*, (qui præcipuus ei erat Servus, tam Bello, quam Pace,) magnificè & ſumptuosè exceptum, apud *Caſtrum* ſuum de *Heveningham*. Sub diſceſſu autem *Regis*, ſtabant Servi *Comitis*, ordine decente, Tunicis ſuis, Famulitiis, cum Inſignibus *Comitis*, utrunque latus *Regis* prætereuntis, claudentes. *Rex Comitem* ad ſe vocavit, & dixit; *Domine mi, multa audiveram de Hoſpitalitate tuâ, eam autem video Famâ eſſe majorem. Iſti generoſi, & probi homines, quos ab utraque manu aſpicio, ſunt certè Servi tui Domeſtici; Nonne?* Comes autem ſubridens reſpondit. *Si placet Celſitudini veſtræ, hoc opes meæ non ferrent. Sunt certè illi plerique Famuli Extraordinarii, ſuis viventes Impenſis, qui hoc tempore venerunt, ut Familiam meam decorarent, præcipuè autem, ut Celſitudinem veſtram ſpectarent.* Rex ad hæc paulùm ſubſiliit, & dixit; *Medius fidius (Domine mi) de lauto & ſplendido apparatu, quo me excepiſti, Gratias ago, ſed pati minimè poſſum, Leges meas, ſub Conſpectu meo, violari. Procurator meus tecum aget.* Atque ſimul traditur *Comitem* eo Nomine, cum *Procuratore Regis*, non minoris quam triginta mille Ducatorum, & ampliùs tranſegiſſe. Atque ut *Regis* incredibilis Diligentia, in ejuſmodi rebus, maniſeſtiùs appareat, memini me, multis abhinc Annis, vidiſſe Librum Rationum *Empſoni*, cujus ſingulas ferè Paginas *Rex* propriâ manu ſubſignavit, & in aliquibus locis, poſtillæ erant etiam ex manu *Regis*. In quo libro fuit Memoriola iſta *Empſoni*.

> *Item receptæ (à tali) quinque mercæ, propter Condonationem* A. B. *impetrandam; & ſi Condonatio non concedatur, Pecunia eſt rependenda, niſi eidem aliàs ſatisfactum fuerit.*

In margine autem hujus Memoriolæ per manum *Regis* propriam, appoſita ſunt hæc verba:

Aliàs ſatisfactum.

Cujus ideò potiùs mentionem facio, quod in *Rege* magnam parſimoniam oſtendit, ſed tamen cum Juſtitiâ conjunctam. Itaque, puſillæ iſtæ Arenulæ, & Granula, Auri & Argenti (ut videtur) haud parùm fecerunt ad mirabilem illam Struem Theſauri conſtituendam.

Verùm intereà (ne *Rex* obdormiſceret) *Comes Suffolciæ*, in Nuptiis *Arthuri Principis*, propter ſplendidas veſtes, & alios Sumptus obæratus, animum iterùm adjicit, ut fieret Eques Erraticus, & in Regionibus exteris nova Facinora experiretur; unde cùm Fratre ſuo in *Flandriam* rursùs aufugit. Quod animos ei addidit, fuit poculdubio univerſalis Murmur populi, contra Regimen HENRICI. Cúmque eſſet vir levis, & temerarius, cogitavit ille, Vapores quoſque in Tempeſtates verſos iri. Neque defuit ei Factio nonnulla intra *Regnum*;

Etenim Murmur Populi etiam in Nobilibus novarum Rerum studium excitat; Idque rursùs, caput aliquod Seditionis evocat. *Rex* ad solitas Artes confugiens, *Robertum Cursonum*, *Equitem Auratum*, *Castelli* de *Hammes Præfectum*, (tum trans Mare degentem; Ideoque, minus suspectum, qui cum *Rege* Consilia misceret,) Præfecturam suam deserere jussit, Seque Servum *Comitis* profiteri. Eques iste postquàm in Arcana *Comitis* se sedulò insinuasset,atque ab eo explorasset, in quibus fiduciam præcipuè reponeret,*Regem* de omnibus, quam fieri potuit occultissimè, certiorem fecit: Et nihilominùs,eundem locum in Confidentiâ *Comitis*, retinuit. Literis & Nunciis à *Cursono* acceptis *Rex* motus, comprehendi jussit *Guilielmum Courtneium*, *Comitem Devoniæ*, arctissimâ Affinitate cum *Rege* conjunctum, (quippe qui in Matrimonium duxerat, Dominam *Catharinam Edwardi Quarti* Filiam;) *Guilielmum Polum Comitis Suffolciæ* Fratrem; *Jacobum Tirrellum*, & *Johannem Windhamum*, Equites Auratos; Et nonnullos alios gradûs inferioris Homines, & in custodiâ habuit. Eodem quoque tempore comprehensi sunt, *Georgius Baro Abergavennius*, & *Thomas Greenus* Eques Auratus; Sed sicut ob leviorem suspitionem comprehensi erant, ita solutiore custodiâ habiti, & paulò post Libertati restituti. Ex his,*Comes Devoniæ*,qui cum sanguine *Familiæ Eboracensis*, tam alto gradu, commixtus erat; ideoque à *Rege* metuebatur sanè, licet omninò insons fuerit; Nihilominùs tanquam illa Persona, quæ pravorum Consiliorum, in aliis Objectum esse posset, in custodiâ *Turris* detentus est, durante vitâ *Regis*. *Guilielmus Polus* similitèr, diu incarceratus fuit, etsi minùs arctâ Custodiâ. Sed quantum ad *Jacobum Tirrellum*, (contra quem Sanguis *Principum Innocentium Edwardi Quarti*, & *Fratris* ejus *sub Altari clamabat*) & *Joannem Windhamum*, & alios Inferiores, illi in Judicium adducti, & supplicio affecti sunt; Equites autem duo decollati. Nihilominùs, ut *Cursono* Fides confirmaretur, (qui ut verisimile est,nondùm omnes Artes suas deprompserat, neque quæ ab eo agenda erant, perfecerat;) publicata est,apud *Crucem D. Pauli*, tempore Executionum prædictarum, *Bulla Papalis Excommunicationis* & *Anathematis* in *Comitem Suffolciæ*, & *Thomam Cursonum*, & alios quosdam nominatìm; Ac generalitèr in omnes Fautores ejusdem *Comitis*: In quâ re, fatendum certè est, Cœlum ad Terram nimis incurvatum fuisse, & Religionem Rationibus politicis. Verùm, haud diù post, *Cursonus* (Opportunitatem nactus) in *Angliam* venit, & simul in pristinam apud *Regem*, gratiam, sed majore cum Infamiâ apud Populum. Cujus reditu *Comes* haud parùm territus est, Séque videns spe omni destitutum, (*Ducissâ* quoque *Margaretâ*, Tractu temporis,& infœlicibus successibus,factâ tepidiore,) post vagas quasdam Peregrinationes, in *Galliâ*, & *Germaniâ*; Et pusilla quædam Incœpta, nihilò meliora, quam Ignes Exulis missiles, defessus tandem, in *Flandriam*, in Protectionem *Archi-Ducis* se demùm recepit; Qui per mortem *Isabellæ*,eo tempore *Rex Castiliæ* esset,in Jure *Joannæ* uxoris suæ.

Hoc Anno (decimo nono scilicet *Regni* sui) *Rex Comitia Ordinum* convocavit. Facile autem conjicere erat, quam absolutam potestatem se crederet *Rex* habere apud *Ordines* suos, ex hoc, quod *Dudleius*, odiosus

odiosus ille Minister *Regis*, factus esset *Prolocutor inferioris Consessus*. In hoc *Parliamento*, paucæ admodùm latæ sunt Leges memorabiles, circa Administrationem *Regni* publicam. Quæ vero latæ fuerunt, *Regis*, ut semper, prudentiæ, & Artis imperandi, Imaginem impressam habuerunt.

Lata est *Lex*, quâ irritæ factæ sunt, omnes Dimissiones aut Concessiones *Regis* adversus eos, qui ritè citati, ad serviendum *Regi* in Bellis suis, sive contra Hostes, sive contra Rebelles, non venirent, aut, sine *Regis* licentiâ discederent; Cum Exceptione tamen quorundam virorum Togatorum: Ita tamen, ut quisque stipendia *Regis*, à primo die Profectionis suæ, usque ad Reditum in domum suam reciperet. Simile *Statutum*, quatenùs ad Concessiones Officiorum Civilium, antè ordinatum erat; Hoc verò Sanctionem illam *Legis*, etiàm ad Terras extendebat. Certè, per plurimas *Leges*, hujus *Regis* tempore conditas, liquidò apparet, *Regem* tutissimum judicasse, Leges Militares, Legibus Parliamentariis, roborare.

Alia *Lex* condita est, quæ prohiberet Importationem alicujus Manufacturæ, ex Bysso, vel simplicitèr, vel cum mixturâ alterius Fili, textæ. Verùm ad Pannos integros sericos non extendebat, (quoniam, eo tempore, Ars hujusmodi Manufacturas conficiendi in usu apud *Anglos* non erat,) verum ad Byssum textilem tantùm; veluti Teniolarum, Astrigmentorum, Reticulorum, Ligularum, & Cingulorum, &c. quas Manufacturas Artifices *Angliæ* satis callebant. *Lex* hæc veræ Regulæ nixa est; videlicet; Ubi *Materialia Extera superflua sint, ibi Manufacturas earum apud exteros prohibendas*. Hoc etenim aut superfluitates illas arcebit, aut Manufacturam lucrabitur.

Lata est etiam *Lex* alia, quâ Chartæ Regiæ de peculiaribus Carceribus revocarentur, illique Muneri *Vice-Comitis* reannecterentur: Peculiaribus scilicet, & Privilegiatis Officiariis, non minùs ad Interruptionem Justitiæ facientibus, quam Locis Privilegiatis.

Lata est insupèr *Lex*, quæ *Leges* Municipiorum restringeret; quæ sæpenumerò impugnare solebant *Prærogativam* Regis, Legem communem Regni, & Libertatem Subditorum; Hujusmodi Municipiis & Collegiis, nil aliud existentibus, quam *Fraternitatibus in Malo*. Ordinatum igitur est, ne hujusmodi *Leges* peculiares, Executioni demandarentur, nisi recognitæ fuissent, & approbatæ à *Cancellario* & *Thesaurario Angliæ*, ac duobus *Capitalibus Justiciariis*, sive eorum tribus; Aut etiàm à duobus *Justiciariis Itinerantibus*, in Locis ubi Municipium situm esset.

Lata est etiàm Lex alia, quæ hoc reverà agebat, ut Argentum Regni, in Monetariam *Regis*, adduceretur. Ordinabat autem, ut omnes Nummi Argentei tonsi, aut diminuti; in Solutionibus Pecuniarum, minimè reciperentur; Ne grani quidem factâ gratiâ, quam Remedium vocant, sed tantum cum Exceptione Attritionis Competentis, quæ ob Incertitudinem Exceptio erat quasi Illusoria: Adeò ut per Consequentiam, omnes Nummos Argenteos in Monetariam *Regis*, iterum recudendos, adduci necesse fuerit; unde *Rex* propter novam Cusionem, fructum perciperet.

Ordinatum est etiàm *Statutum* prolixum, contra Mendicos, & Errones;

rones; In quo duæ Res occurrunt, notatu dignæ. Prima; Comitiis displicuisse hujusmodi Erronum Incarcerationem; utpote quæ Populo sumptui esset, Carceres superoneraret, neque publicum Exemplum, quod in Oculos Hominum incurreret, exhiberet. Altera, quod in Statutis hujus *Regis*, (Neque enim hoc *Statutum* Anni Decimi noni solum est in eo genere,) semper copulantur, Erronum Supplicia, cum Interdictis de Aleâ, aut Chartis pictis, & hujusmodi Ludis illicitis, à Servis & Plebeiis, utendis; Atque unà de Cauponulis sive Cervisiariis supprimendis: Cùm hæc Fibræ sint unius Radicis; Atque ac si alterum absque cæteris extingui posse, vana opinio esset.

Quod verò ad turbulentas Hominum Coitiones, & illicita Famulitia, vix fuit *Parliamentum*, tempore hujus *Regis*, absque Statuto aliquo contra eas lato; *Rege* semper excubias quasdam agente, contra Magnatum Potentiam, & populares Cœtus.

Concessum etiàm *Regi* fuit, eo *Parliamento* Subsidium Pecuniarium tam à Laicis, quàm à Clero. Nihilominùs, ante finem Anni, exivit Commissio, ad Benevolentiam generalem colligendam; Etsi nullum esset Bellum, nulli metus. Eodem quoque Anno, Civitas *Londini*, quinque Millia Mercarum *Regi* dedit, pro Confirmatione Immunitatum suarum; Res certè, quæ magis Initiis *Regis* conveniret, quàm Temporibus ultimis. Neque paulum Lucri *Regi* accessit, Occasione *Statuti* recentis, de recudendis Drachmis, & Semi-drachmis, Hodiè Solidos, & Monetam sex Denariorum, æquantibus. Quantum verò ad Molendina *Empsoni* & *Dudleii*, illa etiam nunc magis, quàm unquam anteà, molebant. Ita ut res esset planè stupenda, videre quot Imbres Aurei, in *Regis* Thesauros, simul descenderint. Nam primo, *Solutiones posteriores Dotis Nuptialis ex Hispaniâ*, in illud tempus incidebant; *Subsidium Parliamentarium* exigebatur; *Benevolentia* Colligebatur; Adde Commodum ex *Monetis Recusis*; *Immunitatum Londini Redemptiones*. *Casualia* undique emergentia. Hæc autem Pecuniarum Congeries, eò magis fuit mirabilis, quod *Rex* eo tempore, nullis omninò Bellis aut Motibus implicabatur: Quin & unicum tantùm Filium habuit; Filiam etiàm unam innuptam: Prætereà *Rex is* fuit, qui prudentiâ excelleret; Altosque itidem Spiritus gereret; Adeò ut Gloriam ei ex Divitiis petere opus non esset; Cùm aliis Rebus plurimis, (Nisi quod certum est, Avaritiam sibi Materiam Ambitionis semper proponere,) eniteret. Ita ut, unde tanta Pecuniarum Cupiditas Regem obsederit, non facilè quis habeat, quod conjiciat. Forsitan Amor Filii, hanc Cogitationem animo suo suggessit, se tam potens *Regnum*, & tantos Thesauri cumulos, relicturum, ut Filius Arbiter Fortunæ propriæ futurus esset.

Hoc etiam Anno, Festum *Servientium ad Legem* celebratum fuit; Quod fuit, tempore *Regis* hujus Secundum.

Circa hoc tempus, *Isabella*, *Regina Castiliæ*, decessit: Fœmina Heroica, ac Ornamentum, & Sexûs sui, & Temporum; Quæque Magnitudinis *Regni Hispanici*, quæ secuta est, *Lapis Angularis* fuit. Hoc Accidens, *Rex*, non ut nova peregrina accepit, sed tanquàm illud, quod magnum haberet, cum rebus suis, Consensum; Idque duplici respectu præcipuè. Nimirùm, tam propter Exemplum, quàm propter

 Consc-

Conſequentiam. Primò ſecum reputabat, Caſum *Ferdinandi Arragoniæ*, poſt Mortem *Iſabellæ*, eundem prorsùs eſſe, cum Caſu ſuo, poſt Mortem *Elizabethæ*. Caſumque *Joannæ*, *Hæredis Caſtiliæ*, convenire cum Caſu Filii ſui, *Principis Henrici*. Etenim ſi uterque *Rex*, *Regnumque* teneret, in Jure Uxoris ſuæ, deſcendebat utique ad Hæredem, neque Marito accreſcebat. Et licèt Caſus ſuus proprius, magis quàm ille *Ferdinandi*, & Ferro, & Membranâ, firmatus, (hoc eſt Victoriâ in Acie, & Actu Parliamentario,) nihilominùs, naturale illud Jus Sanguinis ita (etiam in animo Viri prudentis) præponderabat, ut Dubitationem injiceret, num reliquis duobus, tutò & ſolidè quis niti poſſet. Itaque diligentiſſimè obſeruabat, quomodo cum *Rege Arragoniæ*, actum foret, in Retentione *Regni Caſtiliæ*; Atque inſuper, ſi fortè retinuiſſet; Utrùm in Jure proprio, vel ut Adminiſtrator Bonorum Filiæ ſuæ, ſe illud tenere profiteretur. Secundò, animo volvebat Statum *Europæ*, per hanc Mortem, Converſionem quandam pati poſſe. Cùm enim, temporibus anteactis, Conjunctio ſui ipſius cum *Arragoniâ* & *Caſtiliâ* (quæ Res una fuerant,) Amicitiaque *Maximiliani*, & *Philippi* Filii ſui, *Archi-Ducis*, Potentiam *Gallorum* longè ſuperarent; Metuere jam cœpit, ne fortè *Rex Gallus*, (qui in Affectibus *Philippi Regis* Juvenis *Caſtiliæ*, Locum inſignem obtinebat,) & *Philippus* ipſe, jam *Caſtiliæ Rex*, (Cui Inimicitiæ intercedebant cum Socero ſuo circa præſens Regimen *Caſtiliæ*,) Nec-non & ipſe *Maximilianus Philippi* Pater, (qui mobili eſſet Ingenio, & de quo Conjectura illa ferè ſola meritò capi poterat, eum non diù eundem futurum, qui paulò ante fuiſſet,) Hi tres potentiſſimi *Principes*, in arctam aliquam Amicitiam, & Fœdus, inter ſe coirent. Quo facto, licèt Periculum minimè ſibi ab illis immineret, tamen Amicitiæ *Arragoniæ* nudæ, relinqueretur. Unde fieret, ut cùm ipſe priùs velut Arbiter Rerum *Europæ* extitiſſet, jam Poteſtate minutus foret, & tantâ Conjunctione in Ordinem redactus. Quin & *Rex* HENRICUS (ut videtur) de Nuptiis ſecundis cœpit cogitare, & circumſpicere, quales Cōditiones Matrimoniorum, in *Europâ*, tunc ſe oſtenderent. Inter alias audiverat, de Pulchritudine & Moribus ſuaviſſimis, *Reginæ* Juvenis *Neapolitanæ*, Viduæ *Ferdinandi* Junioris, tunc temporis Matronali Ætate, Annorum circiter viginti ſeptem. Per quas Nuptias exiſtimabat *Regnum Neapolitanum* (de quo tam diù, inter *Regem Arragoniæ*, & *Regem Gallum*, certatum fuerat, quodque novitèr tandem tranquillitatem ſortitum eſt,) poſſe ſaltèm in parte, deponi intra ſuas manus, qui pignus tam tutò tueri poſſit. Miſit igitur tanquàm Legatos aut Nuncios, tres Viros, quibus multùm fidebat; *Franciſcum Marſinum*, *Jacobum Braybrokum*, & *Joannem Stilum*; reverà ad Inquirendum, potiùs quàm Negotiandum; idque ſuper duas Materias. Prima erat, de Perſonâ, & Fortunis, *Reginæ* Juvenis *Neapolitanæ*: Altera, de omnibus Rebus, quæ Relationem quampiam habebant ad Fortunam & Conſilia *Ferdinandi*. Cum autem ii, commodiſſimè obſervare poſſint, qui ipſi minimè obſervantur, eos miſit, ſub prætextibus ſpecioſis, tradens iis in manus Literas Amoris & Comitatis à *Catharinâ Principiſſâ*, ad Amitam ſuam, & Neptim, Seniorem, & juniorem, *Reginas Neapolis*: Etiam commiſit iis Librum Articulorum Novorum circa Pacem; Qui Liber, licèt anteà datus fuiſ-

ſet *Doctori* de Puebla Legato *Hiſpano* in *Angliâ* Reſidenti, ab illo in *Hiſpaniam* mittendus: Tamen viſum eſt *Regi*, quia pluſculum temporis interceſſerat, ex quo nihil ab *Hiſpaniâ* accepiſſet, ut illi Nuncii, poſtquàm duas illas *Reginas* viſitaſſent, rectâ ad Aulam *Ferdinandi* pergerent, atque ſecum Exemplar Libri perferrent. Mandata circa *Reginam Neapolis* juniorem, tam accurata erant, & exquiſita, cùm Articulos continerent, adeò præciſos, ut veluti Tabulam quandam conficerent Perſonæ ejus, quoad Complexionem, Aſpectum, Lineamenta Corporis, Staturam, Valetudinem, Annos, Mores, Geſtum, Fortunas; ut ſi *Rex* Juvenis fuiſſet, eum quis facilè Amoribus deditum judicaret; cùm verò Ætate provectior eſſet, interpretari potiùs quis debeat, eum proculdubiò caſtum inſignitèr fuiſſe, utpote qui omnia in unâ Fœminâ conjuncta deſideraret, quo Affectus ſuos ab Amoribus vagis contineret. Verùm in his Nuptiis, *Rex* citò refrixit; poſtquàm à Legatis ſuis accepiſſet, *Reginam* iſtam Juvenem, pulchris quidem & amplis Reditibus, in Regno *Neapolitano*, dotatam primò fuiſſe, quos integros recepit, durante vitâ *Frederici* Patrui ſui: Etiàm durante tempore *Ludovici*, *Regis Galli*; Intra cujus Limites Proventus illi jacebant: Verùm poſtquàm *Regnum* ad *Regem Ferdinandum* perveniſſet, omnes Reditus illius *Regni*, Exercitui & Præſidiis aſſignatos fuiſſe: Illam autem penſionem tantùm, aut Exhibitionem ex Arcis ejus, recipere.

Alteri Inquiſitionis parti Relatione gravi & diligenti ſatisfactum eſt, quæ *Regem* plenè informabat de præſenti ſtatu *Regis Ferdinandi*. Ex hac Relatione, *Regi* conſtitit, *Ferdinandum* Regimen *Caſtiliæ* retinere, in Jure *Adminiſtratoris* Filiæ ſuæ *Joannæ*; Adminiculo etiàm Teſtamenti *Iſabellæ Reginæ* defunctæ, & partim ex Conſuetudine *Regni*, ut *Ferdinandus* prætexuit. Quodque omnia Mandata, & Chartæ *Regiæ* expediebantur, nomine *Joannæ* Filiæ ſuæ, ſuique ipſius tanquam Adminiſtratoris, nullâ factâ Mentione *Philippi Mariti* ejus. Quodque *Rex Ferdinandus*, licet nomine *Regis Caſtiliæ* abſtineret, conſtitueret tamen apud ſe *Regnum* tenere, abſolutâ poteſtate, abſque reddendis rationibus.

Referebant etiàm, *Regem Ferdinandum* ſe ſpe nonnullâ paſcere, *Philippum* ei permiſſurum Regimen *Caſtiliæ*, durante vitâ ſuâ; Quod *Ferdinandus* certè ei perſuadere vehementèr conatus eſt, tam operâ Conſiliariorum quorundam ipſius *Philippi*, quos *Ferdinandus* ſibi devotos habuit, quam præcipuè Proteſtatione, quod ſi *Philippus*, in hoc non acquieſceret, ſe Juvenem aliquam uxorem ducturum; unde eum Succeſſione in *Regna Arragoniæ* & *Granadæ* privaret, ſi fortè ipſi Filius natus foret: Poſtremò intimando ei *Imperium Burgundorum* ab *Hiſpanis*, nullo modo toleratum iri, antequàm *Philippus*, morâ & Tractu Temporis, factus eſſet tanquam *Hiſpanus* Naturalis. Sed in iis omnibus rebus, (etſi prudentèr poſitis & captatis) *Ferdinandus* ſpe ſuâ fruſtratus eſſet; Niſi quod Pluto erga eum magis fuit propitius, quam Pallas.

Eâdem autem Relatione, Legati, Qui Homines erant mediocris Conditionis, ideoq majore apud *Regem* Libertate gaudebant, rem tetigerunt, de quâ tutum vix videbatur, apud *Regem* diſſerere. Etenim

non

non dubitârunt *Regi* apertis verbis narrare, Subditos *Hispaniæ*, tam Proceres, quàm Populum, meliùs affectos esse erga Partes *Philippi*, (si modò Uxorem secum in *Hispaniam* adduxisset,) quàm *Ferdinandi*; & caussam simul adjunxerunt; quoniam *Ferdinandus* magnis Exactionibus eos gravaret: Quæ certè simul repræsentata, ipsissimum Casum exprimebant, inter *Regem*, & Filium suum.

Complectebatur etiam ista Relatio Declarationem, de propositione quâdam Matrimonii; quam *Amason*, *Ferdinandi Secretarius* Legatis intimavit, (sed tanquàm magnum Secretum,) inter *Carolum Principem Castiliæ*, & *Mariam Filiam Regis* Secundo-genitam; *Regi* pro certo referentes, Tractatum de Matrimonio tunc agitatum, inter *Principem* præfatum, & Filiam *Regis Galli*, ruptum iri; Filiamque *Galli* proculdubiò nuptam iri Angolesmio, qui Hæres erat apparens *Regni Galliæ*.

Etiam dispersum erat quidpiam, de Matrimonio *Ferdinandi*, cum Dominâ de *Fois*, Fœminâ Nobili, ex Sanguine *Regio Galliæ*, quod posteà certè completum est. Verùm hoc referebant, tanquàm Rem, quam in *Galliâ* perdidicerant, in *Hispaniâ* autem Silentio cohibitam.

Rex hac Relatione, quæ magnam suis Rebus Lucem præbebat, benè informatus, & edoctus fuit, quomodò se gereret, inter *Ferdinandum Regem Arragoniæ*, & *Philippum* Generum ejus, *Regem Castiliæ*. Decrevit autem apud se, omnem navare operam, ut illi inter se benè congruerent; Sed utcunque hoc successisset, moderatis Consiliis, & & personam Amici communis præ se ferendo, neutrius Amicitiâ se privare: Ita tamen, ut interiori Affectu *Ferdinandi* Rebus faveret; Externis verò Demonstrationibus & Officiis *Philippum* magis demereretur. Sed ante omnia maximè delectatus est, Propositione Matrimonii Filiæ suæ *Mariæ*, cum *Principe Carolo*; Tum quod Matrimonium esset, inter omnia *Europæ Christianæ*, celsissimum; Tum quod ex utraque Affinitate participaret.

Verùm ad corroborandam Affinitatem suam cum *Philippo*, Venti colloquium ei detulerunt. Etenim *Philippus*, Hyemem potiùs eligens, ut *Regem Arragoniæ* imparatum offenderet, cum magnâ Classe è *Flandriâ* in *Hispaniam* solvit, Mense *Januarii*, Anno *Regis* HENRICI Vicesimo primo. Coorta autem est, dum navigaret, atrox Tempestas, quæ Naves ejus, in diversas *Angliæ* Oras, disjecit. Navis verò, in quâ *Rex* & *Regina* vehebantur, (cum duabus aliis Naviculis solis,) lacerata, & vix à Furore Tempestatis elapsa, *Waimoutham* appulit. *Philippus* ipse, (utpote Mari & Navigationibus insuetus,) defessus, & Æger, in Terram prorsùs ascendere voluit, ut vires suas reficeret, licèt Consiliarii ejus contrarium suaderent; Moram metuentes, cùm Res ejus Celeritatem potiùs requirerent.

Fama Classis potentis, ad *Angliæ* Littora visæ, Populum Arma sumere adegit. *Thomas* autem *Trenchardus*, *Eques Auratus*, cum Copiis quas subitò coegerat, nesciens quid rei esset, *Waimoutham* venit. Ubi re intellectâ, summâ cum humilitate & humanitate, *Regem* & *Reginam*, ad Ædes suas, invitavit; Statimque Equites expeditos ad Aulam misit. Paulo post, supervenit *Joannes Carëus*, *Eques Auratus*, cum

magno

magno comitatu Armatorum, qui simile obsequium *Regi Philippo* præstitit. *Philippus* autem, meritò dubitans hos Equites, utpote Subditos, non ausuros eum, absque Notitiâ & Licentiâ *Regis* sui, dimittere, eorum postulatis annuit, donec ex Aulâ mandata acciperent. *Rex* quamprimùm nova de hoc Eventu, accepisset, jussit statim, ut *Comes Arundeliæ*, suo nomine, *Regem Castiliæ* visitaret; Atque ei significaret, se sicut dolebat de Infortunio ejus, ita lætari, quod periculum Maris evasisset; Quodque sibi Occasio daretur eum Honore debito prosequendi; Et ab eo petere, ut ipse se, quasi in suo esse Regno existimaret; Ipsumque *Regem* HENRICUM, quâ poterat celeritate, in ejus amplexus festinare. *Comes*, insigni cum magnificentiâ, ad *Regem Philippum* accessit, cum Turmâ splendidâ Equitum trecentorum; Et ad majorem pompam, Noctù, Tædis accensis, *Regem* adiit. *Philippus*, postquàm *Comes* mandata retulisset, *Regis* animum satis perspiciens, quo citiùs abiret, Equis citatis ad HENRICUM *Windesoriæ* perrexit, *Reginâ suâ*, parvis Itineribns, subsequente. *Reges* duo, in occursu suo, summis Amoris & Charitatis Indiciis, se mutuò exceperunt. *Rexque Castiliæ* urbanè HENRICO dixit; *Se pœnas jam solvere, quod intra munitum Oppidum Caleti, ingredi refugisset, cùm prius collocuti essent.* Cui *Rex* respondit; *Muros & Maria pro nihilo esse, ubi Corda aperta essent; Quodque hic ad nihil aliud adesset, quàm ut honore afficeretur.* Post unius aut alterius diei Intermissionem, otio, & Levamento datæ, *Reges*, sermones de renovando Tractatu, contulerunt: Allegante HENRICO, quod licèt Persona *Philippi* eadem esset, tamen Fortuna ejus & status altiùs evecta essent. In quo casu Tractatuum Renovationes in more apud *Principes* erant. Verùm dum ista tractarentur, HENRICUS, Opportunum Tempus deligens, *Regemque Castiliæ* in interius Cubiculum adducens, ubi nemo præter ipsos *Reges* aderat, Manuque leniter super Brachium *Philippi* positâ, vultuque nonnihil ad serium composito, ei dixit; *Rex optime; Tu ad oras meas salutem reperisti; spero te minimè permissurum, ut ad Oras tuas ego Naufragium faciam.* Quæsivit ab eo *Rex Castiliæ*; *Quid sibi vellet is Sermo?* *Loquor* (inquit *Rex* HENRICUS) *de temerario illo & cerebroso Subdito meo, Comite Suffolciæ, qui in ditione tuâ protectus est; & partes Fatui jam arripit, cum alii omnes eas fastidierint.* *Rex Castiliæ* respondit; *Putâram (Domine mi) Felicitatem tuam supra tales Cogitationes sitam; Verùm si hoc molestum tibi sit, Finibus meis eum ejiciam.* Replicavit *Rex*, *Hujusmodi Crabrones, in Nido proprio, minus damni facere; atqui pessimos esse, cùm circumvolitent. Se autem postulare, ut in manus suas traderetur.* *Rex Castiliæ* hoc postulato nonnihil confusus, & tanquàm in se descendens, dixit; *Hoc, salvo honore meo, facere non possum; Minùs etiam salvo Honore tuo; Videberis enim me tanquàm Captivum habuisse.* Cui *Rex* HENRICUS subitò respondit; *Tum verò res peracta est. Ego enim illam Honoris mei Jacturam perferam, quo Honor tuus illibatus servetur.* *Rex Castiliæ*, qui *Regem* plurimi faciebat; Non immemor etiam in quo loco esset; Neque sciebat quanto usui Amicitia *Regis* ei esse posset, quandoquidem ipse in *Regno Hispaniæ* novus esset; Atque nec Socero suo, nec Populo ipsi adhùc gratus, vultu sedato, dixit; *Legem tu quidem mihi imponis; Ego itidem vicissim tibi; Habebis eum;*

Sed Honorem tuum obligabis, te vitam ei minimè ademp turum. Rex, *Philippum amplexus*, dixit, *Assentior.* Addidit Rex *Castiliæ*, *Neque tibi displicebit, si ad eum mittam, tali modo, ut partim sponte redire possit.* Rex HENRICUS respondit; *Regem Philippum rem benè disposuisse, Seque, si ei placeret, in hoc cooperaturum, & Nuncium ad Comitem, in eum finem missurum.* Ambo *Reges* separatim miserunt, atque interea, Conviviis & Triumphis, tempus protrahebant. *Rege* hoc agente, ut *Comes* in ejus potestate esset, antequàm *Philippus* discederet; *Rege* etiam *Castiliæ*, in hoc conveniente, ut Res manifestiùs à se extorta, putaretur. *Rex* itidem HENRICUS, multis prudentibus & egregiis Monitis & Argumentis, *Philippo* suadebat, ut Soceri sui Consiliis se regeret, *Principis* scilicet tantâ prudentiâ, tantâ experientiâ, tantâ felicitate. *Rex Castiliæ*, (qui à *Ferdinando*, animo alieno erat,) respondit; *Quod si Socer ejus, ei permitteret, ut Regna sua, sicut par erat, regeret, ipse etiam ab illo libenter regi vellet.*

Confestim Nuncii, ab utroque *Rege*, missi sunt ad accersendum *Comitem Suffolciæ*: Qui blandis verbis facilè incantatus fuit, & in Reditum suum libentèr consentit; De vitâ suâ securus, & de Libertate spem bonam habens. A *Flandriâ*, *Caletum* adductus est, & inde *Doroberniam* appulit, & stipatus custodiâ conveniente, traditus, & receptus in *Turrim Londinensem.* *Rex* per hoc tempus, *Regem Castiliæ*, in *Fraternitatem Periscelidis*, cooptavit; Et reciprocè, Filius ejus, *Henricus Princeps*, in Ordinem *Aurei velleris* admissus est; Et paulò post, *Philippus* cum *Reginâ* suâ, *Rege* Comitante, ad urbem *Londini*, venit; ubi excepti sunt omni Magnificentiâ, & Apparatu, quantam quidem temporis Angustiæ paterentur. Postquàm autem *Comes Suffolciæ*, ad *Turrim* perductus esset, (Quod maximè HENRICUS expetebat,) cessârunt Triumphi; *Regésque* mutuò sibi valedixerunt. Nihilominùs, durante morâ *Philippi* in *Angliâ*, etiàm conclusus est Tractatus ille, quem *Belgæ Intercursum malum* nominârunt; gerens Datum apud *Windesoriam*: Quoniam in eo continentur Articuli nonnulli, in favorem *Anglorum*, potiùs quam *Belgarum*; Præcipuè quod Articulus ille, de liberâ *Belgarum* Piscatione, qui in Tractatu priore, Anno *Regis* undecimo, infertus erat, in hoc altero omissus est, & minimè confirmatus. Omnibus quoque Articulis, qui ad priores Tractatus confirmandos pertinerent, præcisè & cautè limitatis, ut ad Negotium Commercii tantùm, nec ad alia extenderent.

Observatum est, eandem Tempestatem, quæ *Philippum*, in Oras *Angliæ* compulerat, etiàm *Aquilam Auratam*, de spirâ *Templi D. Pauli*, dejecisse; inter cadendum autem impegit in signum *Aquilæ nigræ*, quod in *Cœmiterio* erat, illudque confregit, & in terram conjecit: Quod erat profectò, mira quædam & præceps Accipitris in Alitem Advolatio. Hoc interpretabatur Populus, mali ominis loco, in *Familiam Imperialem*: Quod etiàm impletum est in *Philippo Imperatoris* Filio, non solùm in Infortunio illo Tempestatis, Sed & in iis quæ secuta sunt. *Philippus* enim, *Hispaniam* ingressus, & *Regni Castiliæ* possessionem sine vi adeptus; (Adeo ut *Ferdinandus*, qui tam magnificè anteà loquebatur, non sine difficultate, ad Colloquium Generi sui admissus esset;) paulò post, Morbo correptus est, & diem suum obiit.

obiit. Eo tamen ipso Intervallo, notatum est à prudentioribus, quod si diutiùs vixisset, *Philippus*, socer ejus, ita apud eum se insinuaturus fuisset, ut si minùs in Affectibus ejus, at certè in Consiliis, & Regimine, magnâ apud eum Auctoritate valiturus esset. Morte *Philippi*, universum *Regnum Hispaniæ*, ad *Ferdinandum* rediit, statu pristino, præcipuè per Infirmitatem *Ioannæ* Filiæ suæ; Quæ Maritum suum unicè diligens, (ex quo multos susceperat liberos,) nec minùs ab eo adamata, (utcunque Pater ejus, quo *Philippo* Invidiam faceret, apud Populum *Hispaniæ*, morosè eum erga uxorem suam se gessisse divulgaverat;) Mariti sui obitum impatientèr ferebat, & inde in Maniam planè decidit. Cujus Morbi Curationi, Pater ejus, incuriosè incumbere existimabatur, quo *Imperium* in *Castiliâ* retineret. Ita ut, quemadmodùm Felicitas *Caroli octavi*, solita erat dici Felicitas Somnii: Ita etiàm Res Adversæ *Ferdinandi*, somni res Adversæ dicerentur: utræque tam subitò transierunt.

Circa hoc tempus, *Regem* Cupiditas incessit, introducendi, in *Familiam Lancastriæ*, Honores Cœlestes, unde *Papæ Julio* supplicavit, ut *Regem* HENRICUM *Sextum*, pro *Sancto* canonizaret: Inter alia, Argumento usus, quod de *Rege* ipso in *Regnum* successuro, tam clarè vaticinatus esset. *Julius*, (pro more) rem *Cardinalibus* quibusdam commisit, qui verificationem, de sanctis ejus Operibus, & Miraculis, examinarent. Verùm Res sub hâc Commissione extincta est. Generalis fuit Opinio, *Julium Papam* rem nimio pretio æstimasse, *Regémque* noluisse eam tanti emere. Sed verisimilius est, *Papam* illum *Julium*, (qui Honoris *Sedis Romanæ*, & Actorum ejus, fuit studiosissimus,) satis gnarum, eundem HENRICUM ubique pro Homine simplici & minùs capaci, habitum, metuisse, ne Honor is, tali admissione, vilesceret; nimirùm, si Discrimen ritè servatum non esset, inter *Innocentes*, & *Sanctos*.

Eodem etiàm Anno, tractari cœpit Matrimonium inter *Regem* ipsum, & Dominam *Margaretam*, *Ducissam Dotariam Sabaudiæ*, unicam *Maximiliani Imperatoris* Filiam, & *Philippi Regis Castiliæ* sororem; Fœminam prudentem, & Famæ integerrimæ. Hujus rei Mentio aliqua facta erat, iner duos *Reges*, quandò convenerant, sed paulò post in deliberationem denuò venit: In quo negotio pro Tyrocinio *Rex* operâ utebatur, *Capellani* sui, *Thomæ Wolsæi*, illius qui posteà, ad tanti Prælati culmen ascendit. Matrimonium hoc tandem conclusum est, sub Conditionibus, in *Regis* Favorem amplissimis; sed firmatum tantum per verba de futuro. Fieri potest, ut *Rex* in hoc Matrimonium, eò magis inclinaret, quod indies audisset procedere Matrimonium, inter veterem Affinem, & Amicum suum, *Ferdinandum Arragoniæ*, & Dominam de *Fois*; unde *Rex* ille *Regi Gallo* adhærere cœpit: A quo semper anteà fuisset alienus. Adeò fatale est, *Regum* Amicitias intimas & arctissimas, citiùs aut tardius, Conversionem Rotæ experiri. Imò, Traditio quædam invaluit, (non certè apud nos, verùm in *Hispaniâ*,) metuisse *Ferdinandum*; postquàm accepisset Matrimonium, inter *Carolum Principem Castiliæ*, & Mariam *Regis* HENRICI Filiam secundo-genitam, absque Impedimento procedere; (Quod matrimonium licet à *Rege Ferdinando* primò propositum; posteà

postea tamen operâ *Maximiliani*, & Amicorum ejus præcipuè, promotum & ad exitum perductum fuisset;) nè fortè *Rex* HENRICUS ad Regimen *Castiliæ* aspiraret, ut Administrator; durante minori Ætate *Generi* sui. Videbantur enim futuri, tres ejus Regiminis Competitores; *Ferdinandus* Avus ex parte Matris; *Maximilianus* Avus ex parte Patris; Et *Rex* HENRICUS, Principis Adolescentis Socer. Certè non absimile vero est, Regimen HENRICI, (secum *Principem* Adolescentem adducentis,) magis gratum futurum fuisse *Hispanis*, quàm reliquorum duorum. Etenim *Proceres Castiliæ*, qui *Regem Arragoniæ* tam recenter expulerant, in favorem *Regis Philippi*, & sensa animi sui tam apertè protulerant, non poterant non habere, pro suspecto & inviso, *Regem Ferdinandum*. *Maximiliani* autem Ambitus, propter caussas plurimas, vanus proculdubiò fuisset. Verùm hoc *Regis* Inceptum, quod jactatur, nobis quidem videtur (*Regis* mores reputantibus, & Consilia tuta & solida, nec cum vastis aut periculosis Cogitationibus commista,) minùs probabile; Nisi fortè cupiisset spirare calidum, quod Pulmones affectos haberet. Hoc Matrimonium cum *Margaretâ*, de die in diem, procrastinatum fuit, propter infirmam *Regis* valetudinem, qui jam Vicesimo secundo Anno *Regni* sui, cœpit laborare *Morbo Arthritico*. Verùm Catarrhus, simul in Pulmones delatus, eos tabe infecit; Adeò ut, ter in Anno, (quasi periodis certis,) præcipuè autem vere, magnas experiretur Accessiones, & Labores *Phthisis*. Attamen negotiis se, quantum unquàm aliàs, impertitus est. Ita tamen, ut his Infirmitatibus monitus, magis seriò de Vitâ Futurâ, meditaretur; Et seipsum consecraret, potiùs quàm *Henricum Sextum*, Thesauris meliùs erogatis, quàm si dati essent *Papæ Julio*. Etenim hoc Anno, majores consuetis Eleemosynas distribuit; Etiàm Incarceratos omnes circa Civitatem *Londini*, redemit, qui detenti erant pro Debitis aut Feodis ad Summam Quadraginta Solidorum, aut infra. Acceleravit etiàm Fundationes religiosas: Et Anno sequente, (qui fuit *Regni* sui Vicesimus tertius,) illam *Savoiæ* perfecit. Quinetiàm, acerbas Populi sui Querimonias, contra Exactiones & Oppressiones *Dudleii* & *Empsoni*, & eorum sequacium, audiens; partìm per Homines probos & devotos, qui circa eum erant; partìm per Conciones publicas, (Concionatoribus in hac parte, munere suo liberè fungentibus) magnâ circa eas res pœnitentiâ, & Conscientiæ Morsibus, ut pius Princeps, tactus est. Nihilominùs, *Empsonus* & *Dudleius*, etsi non potuissent non audire, de *Regis* in hac parte Conscientiæ Scrupulis, tamen acsi *Regis* Anima & Pecunia distinctis officiis attributæ & assignatæ essent, ut nihil rei haberet una earum cùm alterâ, nihilo lentiùs Populum gravabant, quàm anteà. Eodem enim Anno Vicesimo tertio, crudelissimè actum est, cum *Guilielmo Capello*, *Equite Aurato*, jam secundâ vice, prætextu, quod se malè gessisset, in Præturâ suâ *Londinensi*. Crimen autem non aliud erat, quàm quod, in Solutionibus quibusdam, Nummos aliquot adulterinos sciens accepisset; Neque tamen, de illis, qui Nummos adulterassent, Inquisitionem diligentem, & exactam fecisset. Propter hoc crimen, & alia quædam ei imputata, condemnatus est in Summâ bis Mille Librarum; Cúmque Vir esset

set animosus, & prioribus vexationibus induratus, ne Dodrantem quidem solvere voluit: Et simul (ut videtur) verbis quibusdam contumacibus, in ejusmodi prosecutiones, invectus est: Unde Turri commissus est, ibique remansit usque ad Mortem Regis. Kneswortbus quoque, nuper Major Londinensis, & uterque Vice-Comes ejusdem Anni, pro delictis quibusdam, in Administratione Munerum suorum, in Judicium adducti, Incarcerati, & posteà Solutione Mille & Quadringintarum Librarum, redempti. Item Hawisius, unus ex Aldermannis Londini, impetitus fuit, & Dolore & Anxietate Animi, antequàm lis ad finem perducta esset, mortuus. Laurentius etiàm Ailinerus, Eques Auratus, qui similiter Major Londinensis fuerat, & ambo ejus Vice-comites, Mulctam Mille Librarum subierunt. Laurentius autem, quòd solvere Mulctam recusasset, custodiæ commissus est; Ubi remansit, usquedum Empsonus ipse, loco ejus, incarceratus esset.

Minimè mirum erat, (cùm Delicta tam levia, Mulctæ tam graves essent) si Thesauri Regis reconditi, quos moriens reliquit; Quorumque pars maxima, in locis occultis, sub Clave & Custodiâ suâ propriâ, Richmondiæ, reposita erat; ascendissent ad Summam Quinque Millionum, & Dimidiæ, Aureorum; Massam certè grandem Pecuniæ, etiam pro ratione Temporum præsentium.

Ultimum Negotium Statûs, quod Regis hujus Felicitatem temporalem clausit, fuit Conclusio gloriosi illius Matrimonii, inter Filiam suam Mariam, & Carolum Principem Castiliæ, posteà Imperatorem celeberrimum; utrâque parte teneræ Ætatis tunc existente. Qui Tractatus consummatus erat, per Episcopum Foxum, & alios Regis Delegatos, Caleti, Anno proximo ante Regis Obitum. Quâ Affinitate, (ut videtur,) ita delectatus est, & quasi raptus, ut in Literis, quas illâ de re ad Civitatem Londini scripsit, (mandans ut omnia lætitiæ & Exultationis Indicia exhiberent,) gloriaretur, ac si muro Aheneo Regnum istud circumdedisset. Cùm Generos sibi jam asciviffet, Regem Scotiæ, & Principem Castiliæ ac Burgundiæ, Ita ut jam, nihil videretur addi posse, ad hujus magni Regis mundanam Felicitatem, usque ad summum fastigium evectam, (sive quis intueatur excelsas illas Liberorum suorum Nuptias; sive Famam ejus, longè latéque, per Orbem sparsam; sive Divitias fidem ferè superantes; sive Successuum suorum perpetuam Constantiam;) præter Mortem opportunam, quæ eum ab aliquo Fortunæ impetu futuro, subduceret: Qui certè (propter Odia Populi sui, & Titulum Filii sui, tunc Ætatem octodecim Annorum implentis, Principis certè Audacis & Liberalis, quiq; ipso Aspectu, & Oris Majestate, Oculos Populi in se trahebat,) fortasse in eum irruere potuisset.

Ad Coronandum etiam Vitæ suæ Exitum, æque ac Regni sui Initium, Opus Pietatis & Misericordiæ edidit, eximium, & Imitatione dignum. Nam Condonationem generalem promulgavit, qualis in Coronatione Regum concedi solet; Ut certus novæ Coronationis, in Regno meliore. Quin & Testamento suo declaravit, se velle, ut Re-

stitutio

ſtitutio fieret earum Summarum Pecuniæ, quæ ab Officiariis ſuis, injuſtè extortæ fuiſſent.

Hoc modo, *Salomon* iſte *Anglorum*, (Nam & *Salomon* ipſe exactionibus Populo ſuo gravis fuit,) cùm quinquaginta duos Annos vixiſſet, atque Viginti tres Annos, & octo Menſes, regnaſſet; Memoriâ integrâ, & ſtatu Animæ beatiſſimo, in magnâ Malaciâ Morbi lenti, ad Cœlum migravit, Viceſimo ſecundo *Aprilis*, Anno Salutis 1508, apud *Palatium* ſuum *Richmondiæ*, quod ipſe exædificaverat.

REX *iste (ut verbis utamur quæ Merita ejus exæquent,) fuit instar* Miraculi *cujusdam: Ejus scilicet generis, quod prudentes attonitos reddit, imperitos leviter percellit. Plurima siquidem habuit, & in Virtutibus suis, & in Fortunâ; Quæ non tam in Locos Communes cadunt, quam in Observationes prudentes & graves. Vir certè fuit* Pius, *ac* Religiosus, *& Affectu, & Cultu: Sed ut erga Superstitionem, pro modo Temporum suorum, satis perspicax, Ita interdùm Politicis Rationibus, & Consiliis, nonnihil occæcatus.* Personarum Ecclesiasticarum *Promotor, erga* Asylorum *Privilegia (quæ tanta ei Mala pepererant,) non durus. Haud pauca* Religiosorum Cœnobia *fundavit, dotavit; Quibus accedit memorabile illud* Hospitale Savoya *dictum. Magnus nihilominùs Eleemosynarius in secreto; Quod luculentèr indicat, etiàm publica illa opera, Dei Gloriæ, non suæ, data. Pacem se summoperè, & amare, & pro viribus procurare, perpetuò præ se tulit. Atq; illud in Fœderum Præfationibus illi frequens fuit;* Pacem, cùm Christus in mundum veniret, Angelos præcinuisse; cùm è mundo excederet, ipsum Dominum legasse. *Neq; hoc ei, Timori aut Animi Mollitiei, imputari poterat, (quippe qui animosus fuerit & Bellator,) sed Virtuti verè Christianæ, & Morali. Neq; tamen illud eum fugit, à viâ Pacis aberrare illum, qui eam nimiò plus videatur appetere. Itaq; Famas, & Rumores, & Apparatus Belli, sæpè excitabat, donec Pacis Conditiones, in melius flecteret. Etiàm illud notatu non indignum, quod tam sedulus Pacis Amator in Bellis tam fœlix extiterit. Siquidem Arma, & expeditiones ejus, neq; in Bellis externis, neq; in Civilibus, unquam ei improsperè cesserunt; Neq; noverat ille, quid clades bellica esset. Bellum in Adeptione* Regni, *necnon* Comitis Lincolniæ, *&* Baronis Audlæi *Rebelliones, terminavit Victiora. Bella* Gallica *&* Scotica *Pax, sed Pax ab Hostibus ultrò petita. Bellum illud* Britanniæ, *Casus; Mors nimirùm* Britanniæ Ducis. *Tumultus* Baronis Lovelli, *item* Perkini, *tam ad* Exoniam, *quam in* Cantio, *Fuga Rebellium, antequàm Prælium tentarent: Adeò ut propria ei fuerit Armorum Felicitas, atq; inviolata. Cujus rei caussa haud parva, quatenùs ad Seditiones intestinas compescendas, proculdubiò fuit, quod in iis restinguendis, personam suam nunquàm subtraxerit. Prima quandoq; pugnæ, per Duces suos transegit, cùm ipse ad suppetias ferendas præstò esset: sed aliquam Belli partem semper ipse attigit.*

attigit. Neq; tamen hoc ipsum omninò propter Alacritatem & Fortitudinem, sed partim ob suspiciones, quod aliis parcè fideret.

Leges Regni in magno honore semper habuit, easq; Auctoritate suâ munire videri voluit. Licet hoc ipsum, non minimo quidem ei esset impedimento, ad ea quæ voluit, pro arbitrio suo, exequenda. Ita enim commodè earum habenas tractavit, ut nequid de Proventibus suis, aut etiàm Prærogativâ Regiâ, intercideret. Attamen, tali usu est temperamento, ut sicut interdùm Leges suas, ad Prærogativæ suæ Iura traheret, & propè torqueret; Ita rursùs per vices, Prærogativam suam, ad Legum æquabilitatem & moderationem, consultò demitteret. Etenim, & Monetarum Regimen, & Belli ac Pacis Tractatus & consilia, & Rei Militaris Administrationem, (quæ omninò absoluti juris sunt,) sæpenumerò ad Comitiorum Regni Deliberationes, & Vota, referebat. Iustitia, temporibus suis, rectè & æquabilitèr administrata fuit; præterquàm cùm Rex in lite Pars esset: Præterquàm etiàm, quod Consilium privatum Regis, communibus caussis, circa Meum & Tuum, se nimis immisceret. Etenim Consessus ille, mera erat, tum, Curia & Tribunal Iustitiæ, præsertìm sub Regni sui Initiis: Enimverò in illâ Iustitiæ parte, quæ fixa est, & tanquàm in ære incisa, (hoc est, prudentiâ Legislatoriâ,) prorsùs excelluit. Iustitiam etiàm suam, Misericordiâ & Clementiâ, temperavit. Vtpotè, sub cujus Regno, tres tantum ex Nobilitate, pœnâ capitali affecti sunt. Comes nempe Warwicensis, Aulæ Regiæ Camerarius, & Baro Audleus. Quamvis priores duo, instar multorum essent, quatenùs ad Invidiam, & Obloquia, apud Populum. At ne auditu quidem cognitum erat, tantas Rebelliones, tam parcâ sanguinis, per gladium Iustitiæ, missione expiatas fuisse, quam fuerunt duæ illæ insignes Rebelliones, Exoniæ, & propè Grenovicum. Severitas autem illa, satis cruenta, quâ in primos illos, infimæ Conditionis Homines, qui Cantium appulerunt, animadversum est, ad Fæcem quandam populi tantùm pertinebat. Diplomata autem illa generalia, quæ gratiam præteritorum Rebellibus faciebant, perpetuò Arma sua & præibant, & sequebantur. Videre autem erat, apud eum, miram quandam & inusitatam, Gratiæ, largâ manu præbitæ, & planè inexpectatæ, cum suppliciorum severitate, Alternationem. Quod quidem, si tanti Principis prudentiam cogitemus, minimè Inconstantiæ, aut Consiliorum vacillationi, imputari poterit;

poterit; sed aut Caussæ alicui Secretæ, quæ jam nos latet; aut Regulæ cuidam, quam sibi præscripserat, ut Rigoris & Mansuetudinis vias per vices experiretur. Sed quò minus Sanguinis, eò plus Pecuniæ haurire solebat. Atque ut nonnulli satis malevolè interpretabantur, in altero fuit continentior, ut in altero premeret magis: utrunq; enim intolerabile planè fuisset. Naturâ proculdubiò erat ad accumulandos Thesauros pronior, & Divitias plus quam pro fastigio suo, admirabatur. Populus certè, quibus hoc naturâ inditum est, ad conservandas Monarchias, ut Principes suos excusent, licèt sæpenumerò minùs justè, in Consiliarios eorum & Ministros, culpam rejiciant, hoc ipsum Mortono Cardinali, & Reginaldo Braio Consiliario, imputabat: Qui tamen viri, (ut posteà luculenter patebat,) utpote qui pro veteri ipsorũ apud eum Auctoritate & gratiâ, plurimùm pollebant, ita Ingenio ejus obsecundabant, ut id tamen nonnihil moderarentur: ubi contra, qui sequebantur, Empsonus & Dudleius viri nullius apud eum Auctoritatis, nisi quatenùs Cupiditatibus illius servilem in modum, ministrabant, viam ei, non tantùm præberent, verumetiam sternerent, ad eas Oppreßiones & Concußiones, pro Pecuniis undique excutiendis, quarum & ipsum sub finem vitæ suæ pœnituit, quibusque Successor ejus renunciavit; Quin & easdem diluere & expiare connixus est. Iste autem Excessus, tunc temporis, complures nactus est Interpretationes, & Glossas. Nonnulli in eâ opinione erant, perpetuas Rebelliones, quibus toties vexatus fuit, eum ad hoc redegisse, ut odio Populum suum haberet. Alii judicium faciebant, hoc eò tendisse, ut Ferocitatem Populi reprimeret, eumque, propter inopiam, humiliorem redderet. Alii eum Filio suo vellus aureum relinquere cupiisse. Alii denique, eum cogitationes secretas, de Bello aliquo externo, animo agitasse. Verùm illi forsitan, ad veritatem propiùs accedent, qui caussas hujus rei minùs longè petunt, easque attribuunt Naturæ suæ, Ætati ingravescenti, Paci, quæ opes alit, Animoque nullâ aliâ ambitione, aut opere, occupato. Quibus illud addere placet, eum, quod quotidiè per Occasiones varias, Inopiæ Mala, & difficiles Pecuniarum Conquisitiones, in aliis Principibus observaret, ex comparatione quadam, plenarum Arcarum Felicitatem, meliùs agnovisse. Quatenus ad modum, quem servabat, in Thesauris impendendis, hoc habuit; ut nunquàm Sumptui parceret, quem negotia sua postulabant: In Ædificando magnificus, in Remunerando tenacior: Ita ut, Liberalitas sua, potiùs se applicaret, ad ea, quæ ad statum suum proprium, aut Memoriam

riam Nominis sui pertinerent, quàm ad Præmia Benemeritorum.

Fuit ille alti & Excelsi Animi; Propriæ sententiæ, proprii Consilii, Amator; utpote qui seipsum revereretur, & ex se reverà regnare vellet. Si privatæ Conditionis fuisset, Superbus proculdubiò habitus esset: sed in Principe prudente, nihil aliud hoc fuit, quàm ut intervallum & spatium justum & debitum, inter se & Subditos suos tueretur; Quod certè erga omnes constantèr tenuit; Nemini propinquum permittendo aditum, neque ad Auctoritatem suam, neque ad Secreta. A nullo enim ex suis regebatur. Regina, Consors *ejus, licèt eum compluribus pulcherrimis Liberis, quinetiam* Corona *ipsa, (utcunque illud fateri non sustineret,) beasset, parum apud eum potuit.* Matrem *magnâ sanè Reverentiâ prosecutus est; sed ad participationem Consiliorum suorum rarò admovit. Qui verò grati ob conversationem ipsi forent, (qualis fuit* Hastingus *apud* Regem Edwardum Quartum, *aut* Carolus Brandonus *posteà apud* Henricum Octavum,) *nulli fuerant; Nisi fortè inter tales numeraremus,* Foxum Episcopum, & Braium, & Empsonum; *Quod eos tam frequenter secum habuit. Sed non alio modo, quàm sicut Instrumentum plerunque secum habet Artifex. Gloriæ inanis, si in aliquo alio Principe, Minimum in illo fuit; Ita tamen, ut de Majestate, quam ad summum fastigium usque semper attollebat, nihil remitteret; Haud ignarus,* Majestatis *Reverentiam* Populum *in obsequio continere;* Inanem *autem* Gloriam, *(si quis rectè rem æstimet,)* Reges Populari Auræ *prostituere.*

Erga Fœderatos *suos justum se & constantem præbuit, tectum tamen, & cautum; Sed contrà, tam diligenter in eos inquirebat, se interim ita velans & reservans, ut illi aspicerentur, tanquam in lumine positi, ipse, veluti in tenebris collocatus, lateret. Absque Specie tamen Hominis se occultantis, sed potiùs liberè & familiariter communicantis Negotia sua, atque de illorum rebus vicissim percontantis. Quantum autem ad pusillas illas Invidias & Æmulationes, (quæ inter* Principes, *haud parvo rerum suarum detrimento, intercedere solent,) nihil tale in eo cernere erat; sed suas res sedulò & solidè agebat. Atque certissimum est, Existimationem ejus domi magnam, in Externis partibus adhùc majorem & illustriorem fuisse. Exteri enim, qui Negotiorum ejus Ductus, & vias particulares, cernere non poterant, sed Summas tantùm, & Exitus eorum, intuebantur; eum perpetuò conflictari, & perpetuò superiorem esse, animadvertebant.*

madvertebant. Partim etiam in caussâ erant, Literæ & Relationes Legatorum *exterorum, qui in Comitatu Aulæ suæ, magno numero, erant. Quibus, non tantùm Comitate, Muneribus, & Colloquiis familiaribus, satisfaciebat, verum in Colloquiis illis suis, haud parvâ admiratione illos perstrinxit, cùm viderent universalem ejus* Rerum Europæarum *notitiam. Quam licet ex ipsis Legatis, eorumq; Informationibus, maximâ ex parte, hauserat, nihilominùs, quod ab universis collegerat, admirationi erat singulis. Ita ut magna semper conscriberent ad Superiores suos, de Prudentiâ ejus, & Artibus Imperandi. Imò post Reditum eorum, in Patrias suas, per Literas, de rebus omnimodis scitu dignis, eum frequentèr certiorem faciebant. Tantæ fuit dexteritatis, in conciliandis sibi,* Principum *externorum, Ministris.*

Omnibus profectò modis sollicitus erat, de procurandâ sibi & obtinendâ, rerum ubiq; occurrentium, notitiâ. Quam ut assequeretur, non tantùm exterorum Ministrorum, qui apud se residebant, industriâ usus est, atq; Pensionariorum suorum, quos tam in Curiâ Romanâ, *quam alibi, in Aulis* Principum, *fovebat; verùm etiàm suiipsius* Legatorum, *qui apud Exteros perfungebantur. Quem in finem, Mandata ejus, usq; ad curiositatem diligentissima erant; & per Articulos ordine digestos; Inter quos, plures erant, plerunq;, quæ ad Inquisitionem, quam quæ ad Negotiationem, pertinerent. Exigendo Responsa particularia, & Articulata, ad Questiones suas respectiva.*

Quantum verò ad Emissarios suos, quos tam domi, quam foràs, ad explorandas Machinationes, & Conjurationes, contra se initas, subornabat; Sanè hoc, quo loco res suæ erant, apprimè necessarium fuit. Tot in eum, veluti Talpæ subterraneæ, perpetuò operam dabant, quò statum ejus labefactarent, & subfoderent. Neq; hoc illicitum habendum est. Etenim, si in Bello Exploratores probantur adversus Hostes legitimos, multò magis adversus Conjuratos & proditores. Verùm ut Fides hujusmodi Exploratoribus concilietur, per Iuramenta; Et per Execrationes; Atq; Anathemata, *contra illos, tanquam Hostes, fulminata; defensionem justam non capit.* Sacra *enim ista vestimenta Larvis non conveniunt. Veruntamèn, habebat illud in se boni, Industria ista emissarios adhibendi; ut quemadmodùm, operâ eorum, multæ Conjurationes detectæ, ita etiam Famâ eorum, & diffidentiâ inde natâ, plurimæ ne tentarentur, proculdubio cohibitæ fuerint.*

Maritus *erat minimè uxorius, ne indulgens quidem; Sed comis, & consortio blandus, & sine zelotypiâ. Erga* Liberos *suos itidem paterno plenus Affectu, magnam suscipiens curam de iis optimè educandis; Ad hoc etiam Animi quadam altitudine, aspirans, ut Cõditiones eis dignas & sublimes procuraret; Honores quoque quales Amplitudinem eorum condecerent, ab omnibus deferri curavit; Sed non admodùm cupidus, ut in Oculis Populi sui, extollerentur.*

Ad Sanctius Consilium *suum plurima Negotia referebat, ubi frequenter & ipse præsidebat; Satis gnarus, hoc pacto, se viâ rectâ & solidâ insistere, tam ad Auctoritatem suam roborandam, quàm ad Iudicium suum informandum. Ad quem etiam Finem, patiens fuit Libertatis eorum; Tam in suadendo, quàm in suffragia ferendo, donec Animi sui sensum, quem ad Finem Deliberationum reservare solebat, declarasset.* Nobilitati *suæ aliquantùm gravis fuit, & ad Negotia sua, potiùs* Ecclesiasticos, *&* Iurisconsultos, *evehebat; Qui magis ad obsequium parati, & apud Populum minùs gratiosi erant, Quod quidem ut imperiosè regnaret, profuit, ut tutò, non item. Adeò ut mihi persuasissimũ sit, hunc ejus morem, fuisse caussam non exiguã, crebrarum perturbationum quæ sub Regimine suo contigerunt; propterea quòd* Proceres Regni, *licèt fidi, & obedientes, non tamen alacriter cum eo cooperabantur; Sed vota ejus magis Eventui permittebant, quàm ad Effectum urgebant. Nunquam sibi metuit, à* Servis *&* Ministris, *elatioribus Ingeniis & Virtutibus, præditis. Id quod in moribus erat* Ludovico Undecimo Galliæ Regi; *Sed e contrà, ad sua Negotia admovit, viros, qui suis Temporibus maximè eminebant; Quod ni fecisset, fieri non potuit, ut Res suæ tam prosperè cedere potuissent. Hi erant, nimirùm in Rebus Bellicis,* Dux Bedfordiæ, Comites Oxoniæ, *&* Surriæ; Barones Daubeney, *&* Brookus; *&* Poyningus, *Eques Auratus. In Rebus autem Civilibus,* Mortonus, Foxus, Braius, Prior *de* Lanthony, Warhamus, Urswicus, Frowicus, *& alii; Neque ei curæ erat, quam vafri & callidi essent, quibus Negotia committebat. Putabat enim, sui ipsius Artes, eorum Artibus posse prædominari. Sicut autem in* Ministris *delegendis, summo judicio, agebat; Ita & in iis, quos delegerat, protegendis, haud minore utebatur Constantiâ. Mirabile enim quiddam est, quod licet* Princeps *esset occulti & reconditi sensûs, & majorem in modum suspicax, Tempora quoque sua turbulenta, & Conjurationum plena, Spatio tamen viginti quatuor Annorum, quibus regnavit, nunquàm Consiliarium aliquem suum, aut*

interiorem Ministrum, dejecit aut discomposuit, excepto solo Stanleio Aulæ *suæ* Camerario. *Quatenùs verò ad* Subditorum *suorum erga eum affectus, ita res erat: ut ex tribus illis Affectibus, qui Corda Subditorum erga* Principes *suos devinciunt*, Amore *scilicet*, Metu, *&* Reverentiâ; *ultimo horum eximiè gauderet, secundo mediocritèr, tertio autem tam parcè, ut reliquis duobus securitatem suam deberet.*

Princeps erat subtristis, serius, & cogitabundus; quiq; secretas, in Animo suo observationes, & curas, foveret; Cui etiàm Commentarioli *&* Memoriæ *manu propriâ scriptæ præstò semper erant, præcipuè circa* Personas: *Quos nimirùm ex Subditis suis ad Munia destinaret, Quibus Præmiorum Debitor esset; De quibus inquirendum; A quibus cavendum, Qui itidem essent inter se maximè, aut Factione, aut meritis colligati, & veluti in partes descendissent; Et similia; veluti Diaria quædam Cogitationum suarum, componens, & servans. Traditur etiàm hodie Narratio quædam faceta,* Cercopithecum suum *(ab aliquo ex suis Cubiculariis, ut creditum est, impulsum,) die quædam, præcipuum ex Diariis suis, tunc fortè incuriosè positum, in frusta innumera discerpsisse. Ad quod, Aulici, quibus anxia illa diligentia minimè complacebat, Risu propè disrumpebantur.*

Quamvis autem esset Apprehensionum *&* Suspicionum *plenus, attamen sicut facilè eas admittebat, ita rursùs dimittebat, easq; Iudicio suo subjiciebat. Vnde, potiùs sibi ipsi molestæ quam in alios periculosæ, existebant. Fatendum est tamen, Cogitationes suas, tam fuisse numerosas, & complicatas, ut simul stare sæpiùs non possent, sed quod in aliquibus prodesset, ad alia obesset; Neq; fieri potuit, ut adeò ultra Mortale prudens esset, aut fœlix, ut rerum pondera justa perpetuò exciperet. Certe Rumor ille, qui tot & tantas ei turbas concitavit, nempè quod* Dux Eboraci *dimissus & adhuc superstes fuit, sub principiis, vires & fidem ab ipso nactus est; quia scilicet hoc credi volebat, ut molliùs ei imputaretur, quod in* Iure proprio, *& non in* uxoris Iure, *regnaret.*

Affabilis *fuit, &* blandâ *quadam* Eloquentiâ *pollens, magnaq; prorsùs uti consueverat verborum dulcedine, & illecebris, cùm aliquid suadere, aut perficere vellet, quod enixè cupiebat.* Studiosus *magis erat, quam* Eruditus; *Libros, plerunq;, qui* Gallicâ *linguâ conscripti erant, legens. Licet* Latinæ Linguæ *rudis non esset; Quod ex eo patet, quod* Hadrianus Cardinalis, *& alii, quibus* Lingua Gallica *satis familiaris erat, nihilominùs* Latinè *ad eum semper scriberent.*

Quatenùs ad Delicias & Voluptates *bujus Regis, muta prorsùs est earum Memoria. Nibilominùs apparet, ex mandatis illis, quæ* Marsino & Stilo, *circa* Reginam Neapolitanam *dedit, eum de Formâ, & Pulchritudine, ejusque partibus, peritè admodùm interrogare potuisse. Cum* Voluptatibus *sic agere solebat, ut* Reges *magni cum Mensis Bellariorum; Paulisper eas inspicientes, & statìm terga vertentes. Neque enim unquam regnavit* Princeps, *qui magis Negotiis suis deditus esset; Totus in illis, & totus ex sese. Ita ut, in* Hastiludiis, & Turneamentis, & *aliis Pugnarum Simulachris, nec-non Saltationibus personatis, & hujusmodi celebritatibus, potiùs cum dignitate quâdam, & comitate, Spectator esse videretur, quam iis magnoperè capi aut delectari.*

In eo proculdubio, ut in cæteris Mortalibus universis, (ac præcipuè in Regibus,) Fortuna *influxum quendam habebat in* Mores, & Mores *vicißim in* Fortunam. *Ad Culmen* Regium *ascendit, non tantùm à* Fortunâ privatâ, *quæ Moderatione eum imbuere posset, verumetiam à* Fortunâ Exulis, *quæ stimulos ei Industriæ & Sagacitatis addiderat.* Tempora *autem* Regiminis *sui, cùm essent potiùs prospera, quàm tranquilla, Confidentiam ex Succeßibus addiderant;* Naturam *interìm suam, aßiduis vexationibus, ferè perverterant.* Prudentia *autem ejus, per frequentes è periculis Emersiones, (quæ subitis eum Remediis fidere docuerant,) versa est, potiùs in Dexteritatem quandam, seipsum è malis, quando ingruerent, extricandi, quam in providentiam, illa ex longinquo arcendi, & summovendi; Sed & Indole propriâ,* Oculi Mentis *ejus, non absimiles erant,* Oculis *quorundam* Corporalibus; *Qui ad Objecta propè sita validi sunt, ad remotiora infirmi.* Prudentia *enim ejus occasione ipsâ subitò suscitabatur: Atque eò magis, si Occasioni accesserit Periculum. Atque hæc* Fortuna *in* Naturam *suam posuit. Nec deerant rursùs quæ* Natura *sua* Fortunæ *suæ imposuit. Nam sive hoc tribuendum sit Providentiæ ejus Defectui; Aut in rebus, quas decreverat, Pertinaciæ; Aut Suspicionibus, quæ aciem Mentis ejus perstringebant; vel quicquid aliud in caußâ fuit; certum est,* Fortunæ *suæ perturbationes continuas, (præsertìm nullâ violentâ occasione subnixas,) exoriri non potuisse, absque magnis aliquibus in Naturâ suâ Impedimentis, & Erroribus in Constitutione Animi sui radicali; Quæ necesse habuit, salvare & emendare, per mille pusillas Industrias, & Artes. Verùm illa omnia apertiùs se produnt in* Historiâ *ipsâ. Veruntamen, intueamur licet eum, cum Defectibus suis omnibus,*

omnibus. si quis eum cum Regibus, *in* Galliâ, *&* Hispaniâ, *contemporaneis suis, conferat*; *Reperiet eum*, Ludovico Duodecimo Galliarum Regi, *Prudentiâ civili, &* Ferdinando Hispaniarum, *Fide & Candore, anteponi debere. At si* Ludovicum Duodecimum *demas, &* Ludovicum Vndecimum, *qui paulò antè regnavit, substituas; magis convenient Exempla, fierentque veriùs Parallela. Illi enim tres*, Ludovicus, Henricus, *&* Ferdinandus, *pro* Tribus Magis *censeri possunt, inter illius Ætatis* Principes. *Vt verbo concludamus, Si* Rex *iste, res majores non gesit, in caussâ ipse fuit sibi; Quicquid enim suscepit, perfecit.*

Corpore *erat* Henricus decoro, *Staturâ justâ paulò procerior, erectus, & Membrorum compage bonâ, sed gracilis.* Vultus *erat talis, quæ Reverentiam incuteret, & aspectum Viri* Ecclesiastici *aliquantùm referret. Et sicut minimè erat obscurus aut superciliosus, ita neq; blandus aut Conciliator: Sed tanquàm* Facies *Hominis Animo compositi & quieti: Sed non commoda* Pictori; *Gratiosior scilicet facta cùm loqueretur.*

Hujus Regis Dignitas *præcellens pati posit, ut memorentur Narrationes quæpiam, quæ ei Divinum aliquid imponant. Cum* Matris *ejus* Margaretæ, *Fœminæ raris virtutibus ornatæ Nuptias, multi Proci ambirent; visa est videre in Somniis*, Virum quendam Episcopo similem, habitu Pontificali, tradere ei in manum, Edmundum Comitem Richmondiæ, Henrici Patrem, pro Marito. *Neque illa, Liberos unquàm alios concepit, præter* Regem, *licèt tribus Maritis nupta: Quodam etiàm die Festo, cùm* Henricus Sextus (*cui Innocentia Sanctitatem astruebat,*) *à prandio lavaret, oculosque in* Henricum, *tunc Adolescentulum, conjiceret, dixit:* Adolescens iste, Coronam, pro quâ nos confligimus, pacificè tandem possidebit. *Sed quod verè in eo divinum censeri possit, hoc fuit; Quod non minùs Fortunam* boni Christiani, *quam* Magni Regis *sortitus sit; Vitâ exercitatâ, Morte pœnitenti. Ita ut non magis in* Mundanis, *quam* Spiritualibus, *Victor triumphaverit; & Militia ei in Conflictibus, tam Peccati, quam Crucis, prospere cesserit.*

Natus *est, apud* Castrum Pembrochiæ, Sepultus *apud* Westmonasterium, *in* Monumento, *inter opera* Europæ, *pulcherrimo, & elegantissimo, sive* Capellam *spectes, sive* Sepulchrum. *Adeò ut magnificentius* jam, *in* Sepulchri *sui* Monumento *habitet mortuus, quam vivus, aut* Richmōdiæ, *aut in alio quopiam* Palatio *suo, habitaverat: Optaverim ut idem ei cōtigisset, in hoc* Famæ *sua* Monumento.

FINIS.

INDEX VOCABULORUM

Hac Historia Contentorum, quæ *Anglis* sunt Peculiaria.

PROTECTOR: Regens, durante minore Ætate Regis. *Pag.* 2
Rosa Alba: Erant in *Angliâ* duæ Familiæ, quæ de Regno contenderunt: Altera *Eboracensis*, quæ Insignia gerebat *Rosæ Albæ*; Altera *Lancastrensis*, quæ *Rosæ Rubeæ*. 3
Comitia: Conventus Ordinum *Angliæ*; videlicet, Prælatorum, Procerum, & Communitatis Regni: Ex quorum Consilio, Rex Leges sancit, Pecuniis instruitur, & alia magni momenti transigit. Ea *Comitia*, interdum appellantur *Comitia* Parlamentaria, interdum Parlamentum. *ibid.*
Turris Londinensis: Castellum amplum, in quo continetur, & Palatium Regium, & Carcer ubi incarcerantur Proditores, & alii Criminum atrocium Rei. *ibid.*
Eques Auratus: Ordo Equitum, qui à Rege, aut ejus locum tenente, creantur; & Calcaribus Auratis ornantur. 4
Comitatus: Provincia, vel Portio Regni integralis, ad magis commodam Administrationem Justitiæ, & Militiæ. *ibid.*
Crux D. Pauli: Suggestum in Cœmeterio *D. Pauli*, ubi Conciones sacræ habentur. *ibid.*
Major Londinensis. Præfectus annuus Urbis, seu Prætor Urbanus. 5
Fraternitates Civitatis: Collegia, sive Societates Mercatorum & Artificum. *ibid.*
Equites Vexillarii, sive Baneretti: Creantur isti, sub Vexillo *Regis* expanso, post Prælia. 6
Baro: Nomen Dignitatis, ad quam evecti, habent Jus suffragii, in superiori consessu Ordinum, aliis privilegiis haud paucis gaudent, & inter superiorem *Angliæ* Nobilitatem, annumerantur. *ibid.*
Remissio generalis: Indulgentia Regis, quâ & Crimina omnia, (exceptis quæ in Instrumento

Remissionis speciatim recensentur,) & Mulctæ aliæque solutiones Regi debitæ, abolentur. Illa quandoque à Rege solo emanat, quandoque à Rege adità Auctoritate Parlamenti. Pag. 7

Inferior Consessus: In Comitiis Ordinum, sunt duo Consessus; Alter superior dicitur, qui consistit ex Prælatis, & Proceribus; Alter inferior, qui complectitur, per Repræsentationem, universum Populum Regni. Atque alteruter Consessus habet Votum Negativum in omnibus. 8

Equites & *Burgenses Parliamenti:* Deputati Comunitatis: Equites, à populo, per Agros, & Oppida in Burgos non erecta, eliguntur; Burgenses ab Oppidis, eo privilegio a Rege donatis. *ibid.*

Scaccharii Camera: Locus in quo Judices majores conveniunt; Cùm aut à Rege consuluntur; Aut propter Vota æqualia in Curiis minoribus omnes deliberant, & Suffragia reddunt; Aut minorum Curiarum Judicia retractant. *ibid.*

Vice-Comes: Gradus Dignitatis inter Comitem & Baronem medius. *ibid.*

Dominus Thesaurarius: Præfectus Aerarii, sive Quæstor universalis Regni. Quæ Dignitas est post illam Cancellarii secunda. 10

Custos privati Sigilli: Privatum sigillum Diplomata Regis, Regiâ manu firmata, excipit, & ad magnum Sigillum transmittit. *ibid.*

Heraldi: Patres patrati, aut Fæciales, qui Bella denunciant, in compluribus solennitatibus adhibentur, & Armorum Insignia distribuunt. Pag. 11

Judices de Banco Regis: Judices Curiæ, quæ tractat Caussas Criminales, & Violationes Pacis. 12

Regii Hospitii Contra-Rotulator: Officiarius ex iis, qui Regis Hospitio, quantum ad Expensas ejus, præsunt. 24

Subsidiaria Pecunia: Pecuniæ quas Parlamentum Regi concedit, vocantur Subsidia. 37

Camera Stellata. Camera alba. Curia Banci Regis. Curia Banci Communis. Curia Scaccharii. Curia Cancellariæ. Vide Expositionem horum vocabulorum omnium, in Historiâ ipsâ. 38

Fines: Finis est Instrumentum, quo Hæreditates transferuntur; Eámque habet vim, ut omnium Jura, si intra tempus non agant, extinguat. 43

Statutum de non Clameo: Lex est, quæ sub Tempora Belli, cùm Homines Juri suo asserendo plerunque non vacarent, lata erat, & vim illam Finium destruxit, quæ tamen posteà per aliud Statutum, restituebatur. *ib.*

Dominicum: Possessiones, quæ non sunt Feodales, sed in Manibus Domini. 44

Justiciarii Assisarum: Judices Itinerantes, qui statis temporibus, Provincias Regni visitant, & Caussas terminant. 45

Publicæ Sessiones: Conventus Justiciariorum ordinariorum, qui Pacis vocantur, & caussas nonnullas Regiâ Auctoritate muniti determinant. *ibid.*

Auxilium à Tenentibus: Pecuniarum Summæ, quas Domini à Tenentibus suis exigere jure possunt, ad Nuptias Filiæ Natu Majoris, vel Promotionem Filii Pimogeniti in Ordinem Equitis. 58

Benevolentia: Genus Impositionis in Subditos, per speciem Donationis voluntariæ, sed habens quiddam ex Compulsorio. 59
Protectiones: Literæ Regiæ, quibus conceditur alicui, ne in Judicium vocetur. 60
Alienationes: Translationes possessionum à Tenentibus Regis, pro quibus debetur Solutio certa Regi. *ibid.*
Insigne Ordinis Periscelidis: Equites Ordinis Periscelidis, sunt Equites Dignitatis cellioris, qui Periscelide circa Tibiam, Paludamento Honorifico, & Torque aureo ornantur; Patronum habentes S. *Georgium*. 66
Hospitii Regii Camerarius: Officiarius ex Honoratioribus, qui de Cubiculis Regiis, quæ supra Gradus sunt, & eorum ornatu, disponit. 72
Equites de Balneo: Ordo Equitum, qui *Balneo* tinguntur, & tempore Coronationis tantùm, aut cùm Filius Regis primo-genitus creatur Princeps *Walliæ*, ordinantur. 78
Mercæ: Summa Pecuniæ, valoris duorum Ducatorum, & paulò ampliùs. 79
Libræ: Summa Pecuniæ, valoris trium Ducatorum, & paulò ampliùs. *ibid.*
Antiquus Census: Valor Terrarum, qualis per antiquas Inquisitiones relatus est. *ibid.*
Aldermannus Civitatis Londinensis: Unus ex Senatu Civitatis, cui RegimenCivitatis præcipuè incumbit; Ex quorum numero, *Præfectus* annuus eligitur. 82
Servientes ad Legem: Dignitas, in quam, per Regem, cooptantur Advocati. 84
Breve de Attinctâ: Vide Expositionem Vocabuli, in Textu Historiæ. 86
Juratores: Judices Facti. *ibid.*
Veredictum: Pronunciatum Judicum Facti. *ibid.*
Indictamentum: Prima Inquisitio per Judices Facti capta, quæ peremptoria non est, sed Accusationis tantùm loco. *ibid.*
Tallagium: Exactio Pecuniarum, super Merces, Auctoritate Regiâ solùm munita. 92
Mercatores Adven'urarii: Peculiaris Societas Mercatorum, Commercium exercens cum Belgis. 94
Custos Rotulorum: Officiarius, qui Custodiam habet *Archivorum*. 95
Quindecimæ: Auxilii Pecuniarii Genus, Auctoritate Parlamenti tantùm concessum; Sonans acsi esset Decima quinta Pars Bonorum, sed Consuetudine in Solutionem certam, & longè minùs gravem, redactum. *ibid.*
Servitium Scutagii: Obligatio Tenentis, quâ astringebatur ad Bella cum *Scotis*. 96
Vice-Comes: Peculiaris in quaque Provinciâ Magistratus Annuus, cui Munus incumbit Mandata Regia, vel circa Justitiam, vel circa Militiam, exequendi. 99
Crux de Cheape-side: Crux Aurata, quæ in principali Plateâ Urbis *Londini* erecta est. 109
Commissarii de Audiendo & Terminando: Judices Speciales, qui è re natâ, aut aliàs, à Rege assignantur, ad Caussas Criminales determinandas. 113
Seneschallus magnus Angliæ eâ vice: Magistratus Excelsus, qui pro uno die, à Rege ordinatur, cùm aliquis ex Proceribus Regni, in judicium vocatur, de Noxâ Capitali. 114
Magister Cæremoniarum: Officiarius designatus ad Legatos exteros Excipiendos, & Rerum procura-

procurationem, quæ ad eos pertinent. Pag. 118

Tenura in Capite: Tenura immediata, de Coronâ aut Personâ Regis, non de Baroniâ, aut Prædio superiore, aut hujusmodi. 122

Custodia Minorum: Jus, per quod Custodia Hæredum, minoris ætatis, qui tenent per Servitium Equitis, pertinet ad Dominum. ibid.

Liberatura, Prima Seisina: Jus Domino accrescens, ad summam Pecuniæ, quamprimùm Hæredes sint plenæ Ætatis. ibid.

Utlegati: Proscripti ex Formulâ Legis, vel propter Capitalia, vel propter Contemptum & Contumaciam. ibid.

Prolocutor inferioris Consessûs: Is, qui à consessu inferiore Parlamenti electus, in rebus tractandis, præsidet & moderatur. 125

FINIS.

SERMONES FIDELES
Sive,
INTERIORA RERVM.

Per

Franciſcum Baconum

BARONEM DE VERVLAMIO,
Vice-Comitem Sancti Albani.

SIC ELEVABITVR FILIVS HOMINIS Io. 3. ANCHORA FIDEI

LONDINI
Excuſum, typis *Edwardi Griffin*. Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*, apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Hæc, ut Varietate delectent, & consiliis juvent, prælo mandata censeo.

IOHANNES COCEUS.

ILLVSTRI
&
EXCELLENTI DOMINO
GEORGIO
Duci Buckinghamiæ, *Summo* *Angliæ* Admirallio.

Honoratißime Domine,

S*Alomon* inquit, *Nomen bonum est instar Vnguenti fragrantis & pretiosi*; Neque dubito, quin tale futurum sit *Nomen* tuum apud Posteros. Etenim & Fortuna, & Merita tua, præcelluerunt. Et videris ea plantasse, quæ sint duratura. In lucem jam edere mihi visum est *Delibationes meas*, quæ ex omnibus meis Operibus fuerunt acceptissimæ : Quia forsitan videntur, præ cæteris, *Hominum* Negotia stringere, & in sinus fluere. Eas autem auxi, & Numero, & Pondere; In tantum, ut planè Opus Novum sint.

Consen-

Conſentaneum igitur duxi, Affectui, & Obligationi meæ, erga *Illuſtriſsimam Dominationem* tuam, ut *Nomen* tuum illis præfigam, tam in *Editione Anglicâ*, quam *Latinâ*. Etenim, in bonâ ſpe ſum, Volumen earum in *Latinam*, (*Linguam* ſcilicet univerſalem,) verſum, poſſe durare, quamdiù *Libri* & *Literæ* durent. *Inſtaurationem* meam *Regi* dicavi: *Hiſtoriam Regni Henrici Septimi*, (quam etiam in *Latinum* verti,) & Portiones meas *Naturalis Hiſtoriæ*, *Principi*: Has autem *Delibationes Illuſtriſsimæ Dominationi* tuæ dico; Cùm ſint, ex Fructibus optimis, quos Gratiâ divinâ Calami mei laboribus indulgente, exhibere potui. *Deus Illuſtriſsimam Dominationem* tuam manu ducat.

Illuſtriſsimæ Dominationis tuæ

Servus Devinctiſsimus

& Fidelis

FR. S. ALBAN.

SERMONES FIDELES.

I.
DE VERITATE.

QVid est *Veritas*, inquit *Pilatus* Derisor? Nec præstolari voluit Responsum. Certè sunt, qui cogitationum vertigine delectantur; Ac pro servitute habent, Fide fixâ aut Axiomatis Constantibus, constringi; *Liberi Arbitrii* usum in Cogitando, non minùs quam in Agendo, affectantes. Cujusmodi quidem *sectæ Philosophorum* licet defecerint; supersunt tamen Ingenia quædam ventosa & Discursantia, quibus Eædem omninò Venæ, licet non pari, cum Antiquis, copiâ sanguinis, repletæ. Verùm, nec Difficultas sola, Labórque quem Homines subeunt, in *Veritate* inveniendâ; Nec quæ ex eâ inventâ Cogitationibus imponitur Captivitas; *Mendaciis* Favorem conciliat; Sed ipsius *Mendacii* Naturalis, (utcunque corruptus,) Amor. E recentiore *Græcorum Scholâ* quidam, rem ad Examen vocans, hæret attonitus; dum excogitare nequit, quorsum Mortales amarent *Mendacium*, *ipsius Mendacii* causâ; Cum nec Voluptati sit, ut *Mendacia Poetarum*; Nec utilitati, ut illa *Mercatorum*. Sed nescio quomodò, *Veritas* ista, (utpote nuda & manifesta Lux Diurna,) personatas hujus *Mundi Fabulas*, Ineptiásque, non tam magnificè & elegantèr ostendit, quàm Tædæ, Lucernæque Nocturnæ. Ad *Unionis*, forsàn, Valorem, pervenire poterit *Veritas*, quæ per Diem speciosissima apparet: Sed ad pretium *Adamantis*, aut *Carbunculi*, qui Lumine vario pulcherrimè splendent, nunquàm ascendet.

Mixtura

Mixtura *Mendacii* Voluptatem sempèr auget. Ecquis dubitat, si è Mentibus Hominum tollerentur Opiniones vanæ, Spes blandæ, Æstimationes Rerum falsæ, Imaginationes ad libitum, & id genus alia, quin multorum Animi relinquerentur Dejecti, & Marcidi, Atræ Bilis & Languoris pleni, ac sibimetipsis ingrati ac displicentes? *Patrum* unus, magnâ cum Severitate, *Poesin* appellat, *Vinum Dæmonum*; Eò quod Phantasiam vanis impleat; licet *Poesis Mendacii* tantùm *Umbra* sit. Veruntamen, non est *Mendacium*, Mentem pertransiens, quod officit; Sed *Mendacium* quod à Mente imbibitur, nempe ejus Generis, de quo antè diximus. Verùm utcunque in depravatis Hominum Judiciis, & Affectibus, hæc ita se habeant; *Veritas* tamen, (quæ sola se judicat,) docet; *Veritatis Inquisitionem*, quæ eam, proci instar, demeretur; *Veritatis Cognitionem*, quæ præsentem eam sistit; Et *Veritatis Receptionem* cum *Assensu*, quæ est ipsius Fruitio & Amplexus; Summum esse Humanæ Naturæ Bonum.

Prima, in Operibus sex Dierum, Creatura *Dei*, fuit *Lux Sensûs*; Postrema, *Lux Rationis*; Quin & Opus ejus, *Sabbatho*, quod deinceps perpetuò exercet, est Spiritus sui Illuminatio. Primo inspiravit Lumen in *Faciem Materiæ*, vel *Molis indigestæ*; posteà in *Faciem Hominis*; Quin & usque semper Lucem inspirat in *Faciem Electorum*. *Poeta*, qui *Sectam*, alioqui, cæteris inferiorem, ornavit, elegantissimè dixit; *Suave est in Litore stanti videre Naves Fluctibus exagitatas*; *Suave ad Arcis Fenestram stanti, Prælium commissum, ejusque varios Eventus, inferiùs spectare*; *Sed nulla voluptas æquiparari potest huic ipsi, Nempe ut quis stet super Clivum Excelsum veritatis*; (Collem certè inaccessibilem, ubi Aer sempèr liquidus est, & serenus,) *Atque inde Errores, Homines palantes, Caligines, & Tempestates, in Convalle subjacente, despiciat*: Modò prospectus iste, cum misericordiâ conjunctus sit, non cum Timore, aut Superbiâ. Et hoc ipsum est *Cælo* in *Terris* Frui, quandò *Mens Humana* in *Charitate* movetur, in *Providentiâ* quiescit, & supra Polos *Veritatis* circumfertur.

Jam verò, ut à *Theologicâ* & *Philosophica Veritate*, ad *Veritatem*, aut potiùs *Veracitatem* in Civilibus Negotiis, transeamus; Agnoscent vel ipsi qui eam non Exercent, apertam, & minimè fucatam, in Negotiis gerendis, Rationem, præcipuum esse Humanæ Naturæ Decus: Mixturam autem *Falsi*, similem esse plumbeæ Materiæ, quæ efficit sanè, ut faciliùs cudi possit Metallum, sed ita ut interìm vilius fiat. Nam flexuosi isti, & obliqui Motus, *Serpentum* sunt; Qui super *ventrem suum gradiuntur*, non Pedibus incedunt. Non est Vitium, quod tanto Hominem pudore obruit, quam si *Falsus* vel *Perfidus* inveniatur. Itaque acutissimè *Montaneus*, rationem scrutatus, cur *Mendacii* Vocabulum, pro tanto haberetur Opprobrio, & Contumeliâ; *Si Res rectè perpendatur*, (inquit,) *Qui dicit Hominem mentiri, eadem operâ dicit, eum Adversus Deum audacem esse, adversus Homines timidum. Mendax* enim, *Deo* insultat, *Homini* se incurvat. Certè, quam flagitiosa Res sit, *Falsitas*, & *Perfidia*, nullo modo exprimi potest meliùs, quam quod istis, (quasi ultimis Clamoribus,) devocabuntur Judicia *Dei* in Genus Humanum. Prædictum enim est, *Christum*, in Adventu suo secundo, *Non reperturum Fidem super Terram*.

II. De

II.

De Morte.

Metuunt Homines *Mortem*, ut Pueri Tenebras. Quemadmodùm autem, Metus iste Naturalis, in Pueris augetur, Fabulosis quibusdam Terriculamentis, ita & ille alter. Sanè, *Mortis* Meditatio, prout *Mors Stipendium est Peccati*, & ad aliam vitam Transitus, pia est & salubris; Metus verò ejus, ut est *Naturæ Debitum*, Res est infirma, & inanis. Inest tamen nonnunquàm piis Meditationibus, Fermentum aliquod Vanitatis, nec-non *Superstitionis*. Præcipitur in *Libris* nonnullis *Religiosorum*, qui tractant de *Mortificatione*, ut recogitet secum Homo, quantus sit Dolor, cùm vel minimus Digiti Articulus torqueatur; Atque inde æstimet, quantus sit in *Morte* Cruciatus, ubi totum Corpus corrumpitur, & dissolvitur? Cùm tamen *Mors* sæpenumerò transeat, minore cum Dolore, quàm sentitur in Torturâ Membri. Partes enim maximè vitales, non sunt maximè sensitivæ. Nec abs re dictum fuit, ab illo, qui locutus est ut *Philosophus* tantummodò, & *Homo Animalis*; *Pompa Mortis magis terret, quàm Mors ipsa*: Gemitus & Singultus, Membrorum Convulsiones, Oris Pallor, Amici flentes, & atrata Funera, cum similibus, hæc sunt quæ *Mortem* ostentant terribilem. Observatione planè dignum est, nullam esse *Animi Passionem* tam debilem, quin superet, & in ordinem redigat *Timorem Mortis*. Ideoque *Mors*, non est Hostis adeò formidabilis, cùm tam multos habeat Homo circa se Athletas, qui in certamine illam vincant. *Ultio* de *Morte* triumphat; *Amor* eam parvi facit; *Honor* ambit; *Metus Ignominiæ* eligit; *Mœror* ad eam confugit; *Metus* anticipat. Imò legimus, quòd postquàm *Otho Imperator* seipsum interfecisset, ipsa *Misericordia*, (quæ Affectus est omnium tenerrimus,) multos provocârit ad *Commoriendum*, ex merâ *Animi Compassione* erga *Dominum* suum, ut Fidissimos Asseclas. Quin & addit *Seneca Fastidium*, & *Satietatem*: *Cogita quàm diù eadem feceris; Mori velle non tantùm Fortis, aut Miser, sed etiam Fastidiosus potest.* Nec minùs observatu dignum est, quantillam Mutationem in Animo generoso & forti, appropinquans *Mors* efficere valeat; Eosdem enim gerunt Homines illi Spiritus, usque ad extremum Momentum. Mortuus est *Augustus Cæsar*, voce certè urbanâ; *Livia, Conjugii nostri memor, vive, & vale.* *Tiberius* inter dissimulandum; Ita enim de illo *Tacitus*; *Jam Tiberium vires, & Corpus, non Dissimulatio deserebant.* *Vespasianus* cum Scommate; Exonerans enim se super Sellâ; *Ut puto Deus fio.* *Galba* cum Gnomâ; *Feri, si ex re sit Populi Romani*: protendens simul Collum. *Septimius Severus*, inter expedienda Negotia; *Adeste, si quid mihi restat agendum.* Pariter & alii. Certè *Stoici*, nimium insumpserunt Operæ in Solatia *Mortis*; Etenim grandi suo, contra eam, Apparatu, effecerunt, ut terribilior videretur. Rectiùs ille; *Qui Finem vitæ extremum inter munera ponit Naturæ.* Æque enim est Naturale Hominibus *Mori*, ac *Nasci*; atque Infans forsan, non minorem

sentit

ſentit dolorem, ex hoc, quam ex illo. Qui *moritur* inter proſequendum magnum aliquod Deſiderium, ita ſe habet, ut vulneratus, ſanguine adhuc fervente, qui plagam vix ſentit. Itaque Mens, in aliquod Bonum fixa & intenta, à Doloribus *Mortis* ſe ſubducit. Verùm enimverò, ſuper omnia, ſuaviſſimum *Canticorum* eſt illud, *Nunc dimittis*; Cùm quis Fines ſuos, & Expectationes honeſtas, aſſecutus fuerit. Hoc item in ſe habet *Mors*, ut *bonæ Famæ* Januam aperiat, & *Livorem* extinguat; *Extinctus amabitur idem.*

III.

De Vnitate Ecclesiæ.

CUm *Religio* ſit præcipuum humanæ Societatis vinculum, par eſt, ut & ipſa, debitis veræ *Vnitatis* & *Charitatis* vinculis, aſtringatur. Diſſidia circa *Religionem*, Mala erant, *Ethnicis* incognita. Nec mirum, cùm *Religio Ethnicorum* poſita eſſet potiùs in Ritibus, & Cultu *Deorum* externo, quam in conſtanti aliquâ Confeſſione, & Fide. Facile enim eſt conjicere, cujuſmodi fuerit illorum *Fides*, cùm præcipui *Eccleſiæ* ipſorum *Doctores* & *Patres*, fuerint *Poetæ*. Inter Attributa autem veri *Dei* ponitur, quod ſit *Deus Zelotypus*: Itaque Cultus ejus non fert Mixturam, nec Conſortium. Quamobrem pauca quædam de *Vnitate* in *Eccleſiâ* dicemus: Scilicet, qui ſint ejus *Fructus*, qui *Limites*, quibus denique *Modis* concilietur. *Vnitatis Fructus* præcipui, (præterquàm quod *Deo* ſummè placeat, id quod ante omnia poni debet,) ſunt duo. Alter reſpicit eos, qui *extra Eccleſiam* ſunt; Alter eos, qui *intra*. Quod ad priorem attinet, certum eſt, longè maxima in *Eccleſiâ* Scandala, eſſe Hæreſes, & Schiſmata; Ut quæ etiam Corruptelas Morum ſuperent. Quemadmodùm enim in Corpore Naturali, Vulnera, & Solutio Continuitatis, genere pejora ſunt, quam Humores putridi; Similis eſt Corporis Spiritualis ratio. Adeò ut nihil reperiatur, quod æque Homines, ab ingreſſu in *Eccleſiam* abſterreat, aut jam receptos expellat, ac *Vnitatis Violatio*. Itaque temporibus quibus illud increbreſcit, ut alii dicant, *Ecce in Deſerto*; Alii, *Ecce in Penetralibus*; Hoc eſt, dum quidam *Chriſtum* quærunt in *Hæreticorum Conciliabulis*, quidam in *Facie Eccleſiæ externâ*, opus eſt prorsùs, ut illa Vox aures Hominum quaſi perpetuò feriat; *Nolite exire*. *Doctor* ille *Gentium*, cujus Vocatio & Miſſio, propria & demandata, ei impoſuit, ut eorum, qui *extra Eccleſiam* fuerant, curam gereret, inquit, *Si ingrediatur cœtus veſtros Infidelis quiſpiam, aut Idiota, & vos variis loquentes linguis audiat, annon vos inſanire prædicabit?* Neque ſanè, multò meliùs ſe habet, cùm *Athei*, & Homines profani, tantas, in *Religione*, lites, & Opinionum Dimicationes, intueantur. Siquidem hæc Res ab *Eccleſiâ* illos avertit, & in *Cathedrâ Deriſorum ſedere facit*. Levius quiddam videatur, quam ut in Tractatu tam ſerio citetur, Deformitatem tamen rei egregiè depingit: Inſignis quidam Jocandi Artifex, in *Catalogo Librorum*, *Bibliothecæ*, cujuſdam *Fabuloſæ*, inter cæteros, cum hâc Inſcriptione *Librum*, ponit; *Saltationes*

tiones Florales, & Gesticulationes Hæreticorum. Nemo enim est ex iis, qui non peculiarem quendam motum Corporis ridiculum, & Gestûs Deformitatem, exhibeat: unde fieri non potest, quin Homines Carnales, & Politici degeneres, subsannent, qui facilè in contemptum Rerum Sacrarum feruntur. Quantum ad *Fructus Unitatis*, qui ad eos, qui *intra* sunt, redundat, is, uno verbo, *Pax* est, quæ innumeras Benedictiones complectitur. Etenim Fidem stabilit, Charitatem accendit; Quin & externa *Ecclesiæ pax* in Pacem internam Conscientiæ sensim distillat; Laboré sque Scribentium, & legentium Controversias, vertit in Tractatus Pietatis, & Mortificationis.

Quantum ad *Terminos* & *Limites unitatis*, vera proculdubio & justa eorum Collocatio; magni prorsûs est, ad omnia in Religione, momenti. Duo autem in iis statuendis videntur fieri Excessus. Hominibus enim zelo fevidis, omnis *Pacificationis* Mentio est odiosa; *Numnam pax Jehu? Quid tibi cum pace? vade post me*; Quasi *Pax* nihil esset ad rem, sed *Sectæ* & *Partes*. Contra, quidam tanquam *Laodicenses*, in caussis *Religionis* tepidi, putant *Capita Religionis*, nexu se commodo, colligare posse, per Vias medias, & Opiniones utrinque participantes, & Reconciliationes ingeniosas, acsi pro Arbitris se gerere vellent, inter *Deum* & *Homines*. Uterque Excessus vitandus; Quod fiet, si Fœdus inter *Christianos*, ab ipso *Servatore* nostro, descriptum, in clausulis illis, quæ primo intuitu, inter se opponi videntur, perspicuam & planam Interpretationem sortiatur. *Qui non nobiscum est, contra nos est*; & rursùs, *Qui contra nos non est, nobiscum est.* Hoc est, si *Capita Religionis*, planè Essentialia & Fundamentalia, ritè discernantur & distinguantur, à *Capitibus*, quæ non sunt ex *Fide*, sed ex *Opinione* probabili, & Intentione sanctâ, propter ordinem, & *Ecclesiæ* politiam, sancitæ. Hoc verò plurimis videri possit, triviale quiddam, in quo quis actum agat: Verùm si hoc ipsum, minore partium studio, fieret, majore etiam consensu reciperetur. In hac re Consilii nonnihil impertiri visum est, pro captûs nostri tenuitate. Videndum est, ne Homines *Ecclesiam Dei* lacerent, per duo *Controversiarum* genera. Primum est, cùm *Controversiæ* Materia levior est, nec tantâ contentione, quanta circa eam excitatur, digna; Contradictione solâ inflammata. Quemadmodùm enim acutè, & elegantèr notatum est, ab uno ex *Patribus*; *Tunica Christi inconsutilis fuit, at vestis Ecclesiæ versicolor.* Unde præcipit; *In veste varietas sit, Scissura non sit.* Differunt enim haud parùm inter se Unitas, & Uniformitas. Secundum est, cùm *Materia* quidem *Controversiæ* pondus habet, sed ad nimiam Subtilitatem ac Obscuritatem redacta est: Adeò ut Ingeniosa quædam res esse videatur, potiùs quam Solida. Videmus quandoque fieri, ut quis Doctus, & Intelligens, Homines imperitos, de aliquâ Quæstione, inter se litigantes, audiat; Atque perspicuè advertat, eos idem re ipsâ sentire, & in unum convenire, quibus tamen ipsis nunquam fuisset aliquis diffidendi Finis. Quod si hoc nonnunquàm eveniat, in exiguâ illa Judicii disparitate, quæ inter Homines esse potest; Annon credere par est, *Deum* in Cœlis, qui *Corda scrutatur* & novit, satis perspicere, nos Homines fragiles, in aliquibus, de quibus *Controversiam* movemus, idem reverâ sentire, & in ambobus benignè complacere. Hujusmodi *Controversiarum* Natura, & Character,

 optimè

optimè à *D. Paulo* exprimitur, in Monito illo ac Præcepto, quod circa illud adhibet; *Devita prophanas vocum Novitates*, & *oppositiones falsi nominis Scientiæ.* Creant sibi Homines Oppositiones, quæ reverà nullæ sunt, easque in nova Vocabula effingunt, & cudunt; Quæ tam fixa sunt & invariabilia, ut ubi Sensus Vocabulum regere debeat, Vocabulum imperet Sensui. Sunt etiam, ut *Controversiarum*, ita *Vnitatis*, Species duæ; quæ Adulterinæ censeri possunt. Altera, cùm *Pax* Ignorantiæ tantùm implicitæ innititur. Coloribus enim omnibus in Tenebris benè convenit. Altera, quæ consuta est & farcita, ex positionibus ex diametro inter se contrariis, in Capitibus nimirùm Fundamentalibus. *Veritas* enim & *Falsitas*, similes sunt *Ferro* & *Luto* in Digitis pedum, Imaginis, quam in Somnis vidit *Nebuchadnezzar*; Adhærere sanè possunt, incorporari non possunt.

Jam quatenùs ad *Modos*, per quos conciliatur *Vnitas*, cavendum est Hominibus, ne dum *Vnitatem Religionis* procurent & muniant, *Leges Charitatis*, & *Societatis* solvant, & demoliantur. Inter *Christianos* duo tantùm recipiuntur *Gladii*, *Spiritualis* nempè, & *Temporalis*. Uterque autem suum habet locum, & suo perfungitur Munere, in *Religione Christianâ* propugnandâ, & protegendâ. Sed neutiquàm arripiendus est *Gladius* tertius, qui est *Mahumetis*, aut illi similis; Hoc est, ut *Religionem Bello* propagemus, aut cruentis persecutionibus, vim Conscientiis inferamus; Exceptis Casibus Scandali aperti, & insolentis; Blasphemiæ, aut Machinationis adversus Statum Civilem: Ne dum ut foveantur Seditiones, animentur Conjurationes, & Rebelliones, Gladius in manus Populi transferatur, & similia; Quæ omnia manifestò tendunt, ad *Majestatem Imperii* minuendam, & Auctoritatem Magistratuum labefactandam; Cùm tamen omnis *Legitima potestas sit à Deo ordinata.* Hoc enim nihil aliud est, quàm alteram ex *Tabulis Legis*, in alteram allidere; Et in tantùm Homines ut *Christianos* intueri, ut interim obliti videamur, quòd sint *Homines*. *Lucretius Poeta*, cùm sibi ante oculos poneret, *Agamemnonem*, Filiam propriam immolantem, exclamat; *Tantum Relligio potuit suadere malorum.* Quid tandem dixisset, si ei *Laniena Parisiensis*, aut *Conjuratio Pulveraria* in *Angliâ*, innotuisset? Certè septies factus esset magis *Epicureus*, & *Atheus*, quàm fuit. Nam quemadmodùm *Gladius Temporalis*, non temerè, sed magno cum Judicio, in Casu *Religionis*, stringendus est; Ita monstri simile est, eum in Manus Populi tradi. Sibi habeant hoc *Anabaptistæ*, & hujusmodi Furiæ. Certè, insignis fuit illa *Blasphemia*, cùm diceret *Diabolus*, *Ascendam, & ero similis Altissimo*; Sed adhùc major *Blasphemia* fuerit, si quis *Deum* introducat dicentem; *Descendam, & ero similis principi Tenebrarum.* Quid autem hoc ab illo differt, si Caussa *Religionis* descendat, & præcipitetur, ad Crudelia & Execrabilia Scelera, *Principes* trucidandi, in *Populorum* vitas grassandi, & *Imperia* funditùs evertendi? Videtur quidem hoc perindè esse, ac siquis descendentem faciat *Spiritum Sanctum*, in specie, non *Columbæ*, sed *Vulturis*, aut *Corvi*; Aut ex *Navi Ecclesiæ* erigeret Vexillum Piratarum, & Assassinorum: Quocircà, justum est, & id ipsum necessitas Temporum flagitat, ut *Ecclesia* doctrinâ suâ, & Decretis suis; *Principes* Gladio; omnesque *Literæ* ceu Religiosæ sint, ceu Morales, Caduceo suo; in

Barathrum Inferni damnent, & detrudant in seoula, hujusmodi Facta, & doctrinas iis Auctoritatem aliquam tribuentes; Ut magnâ ex parte jam pridem factum est. Certè optandum esset, ut in omnibus circa *Religionem* Consiliis, ante oculos Hominum præfigeretur Monitum illud *Apostoli*; *Ira Hominis non implet Justiciam Dei.* Atque ut verum dicamus, optimè, & prudentissimè observatum est, ab uno ex *Patribus*, profundæ sapientiæ viro; Nec minùs ingenuè,& sincere, ab eodem prolatum, & evulgatum; *Eos, qui Conscientias premi, iisque vim inferri suadent, sub illo Dogmate, Cupiditates suas subtexere, illámque rem sua interesse, putare.*

IIII.

De Vindicta.

Vindicta agrestis quædam Justicia est;quæ quò magis Humanâ Naturâ serpit,eò fortiùs Legibus severis est evellenda. Etenim *Injuria illata*,Legem tantummodò violat;At reposita,Legem Auctoritate suâ planè spoliat. Certè, in *vindicandâ Injuriâ*, æqualem se quis Inimico suo sistit; In remittendâ vero, superiorem: *Regium* enim est *Ignoscere.* Equidem memini dixisse *Salomonem*, *Honori est Homini Offensas præterire.* Quod jam præteriit, In integrum restitui non potest; At Prudentes sat habent præsentia & futura curare. Nugantur igitur, & se frustrà conturbant, qui præteritarum rerum satagunt. *Injuriam* nemo, *Injuriæ* ipsius causâ, infert; verùm, ut ex eâ, Lucri aliquid, aut Voluptatis, aut Honoris, sibi concilìet: Cur igitur cuipiam succenseam,quod se potiùs quàm Me diligat? Quod si quis ex Malignitate merâ fit injuriosus; quid tum? Etiam Spina & Rubus pungunt & lacerant, quia naturâ suâ utuntur. *Vindictæ præcipuè* Excusationem merentur, in iis *Injuriis*, de quibus Lege cautum non est. At simul prospiciat quis, ut Genus *vindictæ*, ejusmodi sit, quod non sit Legi obnoxium. Aliàs ipse sibi Pœnam conduplicat, Inimicus vero Lucrum facit. Sunt, qui inter sumendam *Vindictam*, cupiunt, ut læsi intelligant, unde Malum illud sibi ingruerit. Nempe Generosior est iste *Affectus*: Siquidem videntur illi, non tam ipsâ ultione delectari, quam ut læsum Facti sui pœniteat. At vili Ingenio præditi, & Maliciosi, instar sagittarum sunt, quæ, per tenebras volant. Magnus *Dux Florentiæ Cosmus*,acutissimum telum vibravit,in Amicos Perfidos, aut incuriosos. *Legimus* (inquit) *& mandatum habemus, ut Inimicis nostris ignoscamus; at nuspiam legitur, astringi nos, ad ignoscendum Amicis:* Verum Spiritus *Job* loquitur meliora; *Numnam* (inquit) *de manu dei Bona accipiemus, neque mala itidem quandoque sustinebimus?* Quod etiam, aliquo modo, de Amicis dici par est. Hoc certissimum est, Hominem qui *Vindictæ* studet, sua vulnera refricare, quæ aliàs,sibi relicta,sanari & consolidari potuissent. *Ultiones publicæ*, maximâ ex parte; prosperè cedunt: Quales erant, propter cædem *Cæsaris*,cædem *Pertinacis*,cædem *Henrici Quarti* Magni illius *Galliæ Regis*,& aliorum complurium. At in *vindictis privatis* hoc minimè tenet.

Quin potiùs, *Homines Vindicativi* vitam ferè agunt *Veneficarum*; quæ ut aliis sunt exitiabiles, ita ipsæ plerunque Exitum infaustum sortiuntur.

V.

De Rebus Adversis.

GRande prorsùs sonabat *Seneca*, more *Stoicorum*, cùm diceret; *Bona rerum Secundarum optabilia, Adversarum mirabilia.* Certè, si Miraculum rectè ponatur illud, quod Naturam superat, cernuntur Miracula, maximè in *Calamitatibus.* At priorem illam Sententiam, magniloquentiâ superat, alterum ex ejus Dictis; Et excelsius quiddam est, quàm *Ethnico* conveniat. *Verè magnum habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei.* Sanè hoc Dictum in *Poesi* fuisset tolerabilius, ubi transcendentia ista magis probantur. Ac ut verum dicamus, *Poetæ* hoc intactum non reliquerunt. Eadem enim ferè Res est, quæ adumbratur, in portentoso illo *Poetarum* Antiquorum Commento, quod Mysterio videtur non carere; Imò & Statum *Christianum* non obscurè referre; Nimirùm de *Hercule*; Qui cùm ad solvenda *Promethei* vincula proficisceretur, (In *Prometheo* autem figura Naturæ humanæ repræsentatur;) Oceani Longitudinem in *Poculo Figulino* emensus est; Ubi ad vivum *Christiana Constantia* depingitur, quæ in Fragili Carnis Testâ, per Mundi Fluctus, undique circumfusos, navigat. Verùm ut à Granditate verborum, ad *Mediocritatem* descendamus. *Rerum Secundarum* præcipua virtus est *Temperantia*, *Adversarum, Fortitudo*; Quæ in Moralibus reputatur pro Virtute maximè Heroicâ. Quin & *Res prosperæ*, ad *Veteris Testamenti* Benedictiones, *Adversæ*, ad *Novi* Beatitudines, pertinent: Quæ, & reipsâ majores sunt, & clariorem *Divini Favoris* Revelationem exibent. Attamen etiam in *Veteri Testamento*, si *Lyræ Davidis* aures præbeas, plures invenias *Threnos*, quàm *Exultationes*: *Spiritus* autem *Sancti* Calamus, diffusiùs tractavit, *Jobi* Afflictiones, quàm Fœlicitatem *Salomonis*. *Res prosperæ*, non sine plurimis Timoribus & Molestiis transeunt; *Adversæ* itidem suis Solatiis, & Spe non vacant. Videmus certè in Acupictis, meliùs placere, cùm Imagines coloris lucidioris sunt, Stamen autem telæ, coloris magis opaci, quàm cùm Stamen ipsum splendidius est, Imagines autem tenebrosiores. Judicium igitur capi potest, quid Cordi magis volupe sit, ex eo, quod Oculos magis delectat. Habet certè *Virtus* simile quiddam Odoramentis quibusdam pretiosis; quæ fragrantissima sunt, aut incensa, aut tusa. Nam *Fortuna prospera* potissimùm *vitia* Hominum indicat, *Adversa Virtutes*.

VI.
De Dissimulatione & Simulatione.

Dissimulatio est Artium Civilium Compendium quoddam, & Pars infirmior: Etenim, & Ingenium acre, & Robur Animi constans ad hoc requiritur, ut quis sciat, quando verum proferendum sit, atque id facere audeat. Itaque inter inferiores Politicos reponuntur, qui magni sunt *Simulatores*.

Quod Discrimen, benè apud *Tacitum*, *Cæsarem Augustum* inter, & *Tiberium*, adnotatum est. Etenim de *Livia* sic ait; Quod esset, *Cum Artibus Mariti, & Simulatione Filii, benè composita*. Artes *Imperii Augusto, Simulationem Tiberio* attribuens. Idem alibi hisce verbis, *Mucianum* inducit, *Vespasianum* Ad Arma contra *Vitellium* sumenda hortantem: *Non adversus Augusti acerrimam Mentem, nec adversus Tiberii cautissimam senectutem, insurgimus.* Quare hæ Facultates, *Artium Civilium*, & *Simulationum*, sunt prorsus distinguendæ. Esto igitur, ut sit fælicis ita quisquam Acuminis, tantæque Perspicaciæ, ut distinguere queat, quæ palàm facienda, quæ occultanda, quæ tanquam in Crepusculo producenda, Temporum etiam & Personarum ratione pensitata (Quæ reverà *Artes* sunt *Politicæ*, & *Civiles*, ut *Tacitus* eas rectè appellat; huic *Dissimulatio* Impedimento erit. Quod si quis, ad hunc Iudicii & Discretionis Gradum, ascendere non valeat, ei relinquitur tanquàm tutissimum, ut sit *Tectus*, & *Dissimulator*. Ubi enim in singulis non datur eligere, ibi in omnibus cautè insistere tutissimum est; Cæcutientibus enim lentè movendum. Sanè ubique reperias Homines rerum tractandarum peritissimos, omnes ferè Candorem, Ingenuitatem, & Veracitatem, in Negotiis præ se tulisse: Verùm simul erant, tanquàm Equi, benè docti & domiti, qui subitò se sistere, & se vertere, norant. Quod si Necessitas quædam ingruat, *Dissimulationem* Profundam postulans, tunc quidem Opinio & Fama de bonâ Fide & veracitate eorum, præconcepta, eos reddit prorsùs invisibiles.

Consilia & *Mentem tegendi*, aut *velandi*, gradus sunt tres. Primus est, *Taciturnitas*, cùm quis sensus Animi sui premit, adeòque relinquit in æquilibrio, ut in quam partem propendeat, nemo facilè conjecerit. Secundus *Dissimulatio* in Negativâ, cùm quis ex composito signa quædam & Indicia jacit, se non eum esse, qui reverà est. Tertius *Simulatio* in Affirmativâ, cùm quis apertè fingit & prætexit, se eum esse, qui reverà non est.

Quantum ad primum Horum, *Taciturnitatem* scilicet; Ea est certè *Virtus Confessoris*. Atque profectò, *vir taciturnus* multas audit *Confessiones*; Quis enim Garrulo, & Loquaci, Pectus suum recludet? Quod si quis Famam habeat *Viri Taciturni*, facilè aliorum Animos reserabit; sicut Aer clausus apertum fugit: Atque veluti *Delicta confiteri*, non ad aliquem Finem collimat, quàm ad res Civiles tendit, sed ad Conscientiam sublevandam; Ita certè *Homines Taciturni*, ad multarum rerum Notitiam, simili de Caussa, perveniunt; Dum

Homines,non tam impertire,quàm exonerare Animum suum cupiant: Ut paucis dicamus, mysteria *Silentibus* debentur. Præterea, si verum loquamur, etiam in Animo, æque ac in Corpore, deformis & invenusta est Nuditas: Neque parvam addit Reverentiam,Consiliis & Factis Hominum, si *minùs pateant*. At *Loquaces* & *Futiles*, etiam plerunque leves sunt, & Creduli. Qui enim eloquitur quæ scit,effutiet etiam quæ nescit. Ponatur igitur pro certo, *Habitum Taciturnitatis virtutem esse Politicam,& Moralem*. Sed & illud addendum est,bonum esse Homini,ut *vultus* suus *Linguæ* Officium non præripiat. Nam,*Revelatio Animi* ex *Vultu*,aut *Gestu*,magnus est Defectus,& quædam quasi *Proditio*: Eo magis,quod sæpenumerò, plus notatur, & fidem facit, quam verba.

Quantum ad Secundum, *Dissimulationem* scilicet: Ex necessitate quâdam illa *Taciturnitatem* sequitur. Adeò ut qui *Tectus* esse vult, *Dissimulator* aliquatenùs vel nolens evadat. Etenim astutiores sunt Homines, quam ut patiantur aliquem in æquilibrio se continere absque aliquâ in alteram Partem inclinationis suæ declaratione. Ita Quæstionibus subtilibus eum obsidebunt, & allicient, & excutient, ut,nisi obfirmato & absurdo *Silentio* se quis muniat,necesse ei fuerit,se *nonnihil prodere*: Quinetiam si hoc non fecerit, ex *Silentio* ipso, aliquid conjecturæ capient,non minùs, quàm ex *Verbis*. Quod verò ad *Æquivocationes*, & *Oracula verborum* attinet, non poterunt illa diù valere. Ita ut Nemo *Tectus* esse queat,nisi aliquem *Dissimulationis* Gradum sibi indulgeat: Quæ nihil aliud est, quam Silentii quædam Appendix, aut Limbus.

Quantum vero ad tertium Gradum; nimirùm *Simulationem*, & *Professionem falsam*; Illam magis Vitiosam, & minùs Politicam,duco; Nisi fortè dignus vindice Nodus inciderit. Itaque perpetua Consuetudo *Simulandi*, Vitium est, aut ex Ingenii Lubricitate quâdam, vel Timiditate,ortum; Aut etiàm,ex Animi Constitutione, quæ Vitio aliquo magno imbuta est: Quod,quia *Occultare* oportet,*Simulationem* etiàm in aliis adhibere & exercere efficit, ne fortè Habitus ipse intercidat.

Commoda Simulationis,& *Dissimulationis*,tria. Primum est,quod Oppositionem amoliatur, & Homines imparatos aggrediatur, ubi enim Consilia cujuspiam evulgata fuerint, Adversarii, veluti Tubâ excitantur. Secundum est,quod in Hominis potestate relinquit,ut pedem referat, & se absque Existimationis suæ jacturâ de Negotio subducat. Si quis enim, se manifestâ declaratione obstringit, is cuneis quasi impactis includitur;Aut pergendum est ei,aut turpitèr desistendum. Tertium est,quod ad aliena Consilia detegenda,viam aperiat. Etenim ei, qui sua Consilia profert, non facilè quis se adversarium profiteatur,verùm assentabitur potiùs; Et libertatem Loquendi, in libertatem Cogitandi, vertet. Itaque habetur apud *Hispanos* satis malignum Adagium; *Dic Mendacium*,& *Veritatem erues*. Perinde ac si *Simulatio* Clavis esset ad Secreta reseranda. Tria etiàm sunt *Simulationis*, & *Dissimulationis*, *Incommoda* ut ex æquo Res compensetur. Primum,quod illa Timiditatē arguant; Id quod omnibus Negotiis,plumas vellit, ne pernicitèr ad Metam advolent. Secundum,quod in ancipites

cipites Cogitationes Animos complurium conjiciant, qui fortasse aliàs cooperaturi fuissent, & studio suo rem promoturi; unde sine sociâ & amicâ operâ ad Fines suos solus quis ambulet. Tertium est, (idque maximum,) quod præcipuo ad Actiones Organo, Hominem privet; nimirùm *Fide*. Optimum fuerit Temperamentum, si quis *Veracitatis* Famam obtineat, *Taciturnitatis* Habitum, *Dissimulationis* usum tempestivum; & Facultatem *Simulationis*, ubi opus fuerit.

VII.

De Parentibus & Liberis.

Gaudia *Parentum* occulta sunt; Nec minùs Dolores eorum, & Metus. Illa certè verbis assequi nequeunt; hos autem proferre nolunt. Certè *Liberi* Labores humanos suaviores, verùm Infortunia amariora, reddunt. Curas vitæ multiplicant; sed Memoriam Mortis mitigant. *Æternitas Sobolis* etiàm Brutis communis est; Sed illa *Memoriæ*, *Meritorum*, & *Operum*, propria est Hominibus. Atque videre sanè est, Opera Nobilissima, & Fundationes, ab *Orbis* profecta; Quibus Effigies Animorum exhibere curæ erat, cum *Corporis Imaginibus* destituerentur. Adeò ut *Posteritati* maximè studeant, qui *Posteritate carent*. Qui Honores in *Familiam* suam primi introducunt, erga *Liberos* indulgentissimi sunt: Intuentur siquidem eos, non tantùm ut *Continuationem Speciei* suæ, sed ut *Rerum* à se *gestarum Hæredes*: Ideoque ut *Liberos*, & *Creaturas*. Gradus Affectuum in *Parentibus* ergà *Liberos* diversos, sæpè dispares sunt, aliquando iniqui: Ac potissimùm in *Matre*. Unde *Salomon* dicit; *Filius sapiens lætificat Patrem: Filius verò stultus mæstitiæ est Matri suæ.* In Domo fœcundâ, & *Liberorum* plenâ, cernere quandoque est, unum aut alterum ex *Senioribus* pluris æstimari; Atque ex *Junioribus* in Deliciis esse: Sed in medio fortasse aliquos quasi Oblivione transiri: Qui nihilominùs, haud raro, optimæ Indolis evadunt. Illiberalitas *Parentum* erga *Liberos* suos, Error est planè noxius: Nam eos reddit Animo Degeneres; Fallaciis deditos; Ignobilium Consortio se delectantes: Magisque ad Luxum propensos, quando rerum Copiam adepti sint. Itaque optimè succedit, quando *Parentes* suam, apud *Liberos*, Auctoritatem tuentur, Crumenam laxant. Invaluit, tam apud *Parentes*, quàm *Pædogogos*, & *Famulos*, Mos quidem ineptus; Æmulationes inter *Fratres* serendi, & alendi, durante eorum Pueritiâ: Quæ sæpenumerò in Discordias evadunt, post Ætatem virilem, & *Familias* turbant. *Itali* non magnum ponunt Discrimen, inter *Liberos*, & *Nepotes*, aut *Cognatos*; Sed, modò sint è *Massâ Sanguinis*, non multum pensi habent, utrùm sint è *Corpore proprio* editi, necne? Atque si verum dicendum sit, in Naturâ non multum interest; Adeò ut sæpè videamus, *Nepotem Avunculo* magis similem, aut *Cognato*, quàm *Parenti* proprio, prout Sanguis casu quodam derivatur. Curent *Parentes*, in tenerâ Ætate *Filiorum* suorum, cui vitæ Generi illos destinent: Tum enim maximè sunt flexibiles, & cerei. Neque in hâc Electione respi-

ciant nimis Inclinationem *Filiorum* ipsorum; Quasi illud meliùs arrepturi sint, ad quod maximè videntur propensi. Verum est, si Affectus, aut Aptitudo *Puerorum*, sit erga aliquod Studium insignis, non expedire, ut quis Naturæ, aut Indoli repugnet: Sed, ut plurimùm Præceptum illud sanum est; *Optimum elige, suave & facile illud faciet Consuetudo.* *Fratres Juniores* plerunque sunt *Fortunæ Filii*: Sed rarò, aut nunquàm, prosperum sortiuntur Exitum, quando exhæredantur *Seniores*.

VIII.

De Nuptiis & Cœlibatu.

QUi *Uxorem* duxit, & *Liberos* suscepit, Obsides Fortunæ dedit; Sunt enim magnorum Conatuum Impedimenta; Sive ad Virtutem tendat quis, sive ad Improbitatem: Certè præstantissima (ut alibi diximus) in usum Reipublicæ Opera, & Merita, à *Viris* profecta sunt, *Prole carentibus*; Qui tam Affectu, quàm Fortunis, Rempublicam connubio sibi junxerunt, & dotârunt. Attamen Rationi videatur magis consentaneum, ut qui *Liberos* relinquunt, majorem Futurorum Temporum Curam gererent; Ad quæ satis nôrunt, *Charissima illa* sua *Pignora* oportere transmitti. Sunt tamen, qui licèt *Liberis* careant, tamen Memoriæ suæ incuriosi sunt, & Cogitationes vitæ tantùm Curriculo terminant, & Tempora Futura ut ad se nihil pertinentia, ducunt. Imò & alii nonnulli, *Uxorem* & *Liberos*, tantùm in Rationibus Expensarum habent. Quinetiam reperiuntur aliqui Fatui Avari, qui gloriantur ferè se *Liberis* carere, ut habeantur tantò ditiores. Audiverunt scilicet aliquos dicentes, *Talis quispiam est ditissimus*; Alios autem subinferentes; *At Liberis compluribus oneratur*: Quasi Divitiarum hoc esset Decrementum. Verùm *Cœlibatûs* caussa maximè frequens, est Libertas; Præsertim, in quibusdam Animis sibi complacentibus & Phantasticis; Qui omnis Restrictionis Sensum nacti sunt tam acutum, ut Cingula & Periscelidas ferè habeant pro Vinculis & Compedibus. *Viri Cœlibes* optimi sunt Amici, optimi erga Servos Domini, Servi etiam erga Dominos optimi; At non semper Subditi optimi; Sunt enim ad Fugam expediti; Atque reverà Transfugæ ferè omnes sunt ejus Conditionis. *Vita Cœlebs Ecclesiasticis* benè convenit: Non enim facilè quis eriget Solum, si prius Stagni alicujus Receptaculum interveniat. *Judicibus* & *Magistratibus* Res est ferè indifferens: Si enim faciles sint, & corruptelis dediti, Servum aliquem videas *Uxore*, multis modis, ad hujusmodi Lucra captanda, deteriorem. Quod ad *Milites* attinet, Reperio certè *Duces*, apud *Exercitus* suos concionantes, illis in memoriam redigere solere, *Charitates Uxorum* & *Liberorum*. Reperio etiàm *Nuptiarum* Contemptum apud *Turcas*, *Milites* vulgares reddere viliores. Sunt certè porrò, *Uxor* & *Liberi*, Disciplina quædam Humanitatis; atque *Cœlibes*, etsi sæpenumerò magis sint munifici & charitativi, quia Fortunæ eorum minùs exhauriantur; Sunt tamen, ex alterâ parte, ma-

gis crudeles, & sine visceribus, (idonei qui sint severi Inquisitores) quia Indulgentia & Teneritudo Affectuum suorum non tam sæpe evocatur, & excitatur. Naturæ graves, & consuetudine ductæ, ideoq; constantes sunt plerunque uxoriæ: ut de *Vlysse* perhibetur; *Vetulam suam prætulit Immortalitati.* *Mulieres castæ*, sunt plerunque superbæ, & protervæ, Merito *Pudicitiæ* suæ elatæ. Inter vincula præstantissima Castitatis, & Obsequii, *Uxoris* erga *Maritum*, illud censeri debet, si virum suum *Uxor* prudentem putet; Quod nunquàm faciet, si eum inveniat *Zelotypum.* *Uxores*, Juvenum Dominæ sunt; Mediæ ætatis, Sociæ; Senum, Nutrices. Adeò ut adsit Ansa ad *Uxorem* ducendam; Ætatibus singulis. Inter *Sapientes* tamen numeratus est ille, qui interrogatus; *Quod esset Tempus opportunum Nuptiarum?* respondit; *Juvenibus non adhuc, senibus non omninò.* Sæpè fit, ut *Mariti* deteriores, bonas habeant *Uxores*: Sive hoc fiat, quod hoc modo pretium addatur *Mariti* Benevolentiæ, per vices; sive quod *Uxores* in patientiâ suâ glorientur. Hoc autem nunquàm fallit, si hujusmodi *Mariti*, ab *uxoribus* ipsis expetiti & electi fuerint, contra Consensum Amicorum: Tunc enim, Animus iis sempèr adest, ut stultitiæ suæ pœnitere non videantur.

IX.

De Invidia.

Ex *Affectibus*, nulli sunt, qui existimantur *fascinare*, præter *Amorem*, & *Invidiam*. Uterque acria progignit Desideria; Uterque se perniciter efformat in phantasias, & Suggestiones; Atque uterque facilè inscendit in Oculos; (Præcipuè quando Objectum adest;) Quæ omnia ad *Fascinationem* faciunt; Si modò *Fascinatio* aliqua sit. Videmus etiam, *Scripturam*, *Invidiam*, *Oculi mali* nomine, insignire; Atque Astrologos, malos Astrorum Influxus, *Malignos Aspectus*, vocare. Ita ut, agnosci ab omnibus videatur, in *Invidiâ*, ejusque Operatione, Ejaculatio quædam, & Irradiatio ex *Oculis*. Quin & nonnulli, tam extiterunt Curiosi, ut notaverint Tempora, quibus Ictus & Percussio *Oculi Invidi*, plurimùm obest, tum præcipuè esse, cùm Persona, in quam *Invidia* torquetur, spectatur in Gloriâ, & Triumpho: Etenim hoc Mucronem *Invidiæ* acuit; Atque insupèr illis temporibus, Spiritus Personæ invisæ prodeunt maximè in Exteriora; unde Ictui occurrunt.

Verùm, missis istis Rebus Curiosis, (licet non indignis, quæ in considerationem veniant, sed loco idoneo,) tractabimus hæc tria: *Qui sint ad Invidendum maximè proclives; Qui sint Invidiæ maximè obnoxii: Et quæ sit Differentia inter Invidiam Publicam, & Privatam.* Qui virtutis ipse expers est, *invidet* virtuti alterius. Etenim Animi Hominum, se pascunt, & delectantur, aut Bono proprio, aut Malo alieno; Quique primo Alimento caret, satiabit se secundo; Et qui nullo modo speratse ad virtutem alterius pervenire posse, ipse Fortunam ejus libentèr deprimit, ut minor intercedat Disparitas.

Vir Curiosus, & se alienis Rebus immiscens, ut plurimùm, *invidus* est. Etenim, de Rebus alienis multum inquirere, neutiquàm eò spectare possit, quod operosa illa Sedulitas suis Rebus conducat: Itaque fieri non potest, quin hujusmodi *Vir*, Scenicam quandam voluptatem capiat, aliorum Fortunas spectandi: Neque, qui rebus propriis tantum intentus est, Segetem *Invidiæ* multam reperiet. *Invidia* enim Passio est Cursitans, & Plateas terit, nec Domi se continet, *Non-est Curiosus, quin idem sit Malevolus.*

Viri Natalibus Nobiles, *Invidiæ*, erga Novos Homines, Notam subeunt. Etenim mutatur Intervallum. Et simile est hoc Deceptioni visûs; Cùm res retrocedere videantur, aliis se promoventibus.

Deformes, & *Eunuchi*, & *Senes*, & *Spurii*, *Invidi* sunt. Etenim, qui Conditionem suam, emendare nullo modo potest; Conditionem alterius, pro Viribus suis labefactabit. Nisi fortè hi Defectus, in Generosa, & Heroica Ingenia, inciderint, quæ Defectus proprios Naturales, in Honoris sui Incrementum, vertere nitantur; Scilicet, ut Fama hoc arripiat, *Eunuchum* aut *Claudum*, tam Magna perpetrasse; Miraculi nimirùm Honore affectato. Id quod evenit, *Narseti Eunucho*, & *Agesilao*, atque *Tamberlani*, qui *Claudi fuerunt*.

Eadem ferè Ratio est Hominum, *qui è Calamitatibus resurgunt*. Sunt enim plerunque Temporibus infensi; Atque alienas Calamitates, tanquam suarum Molestiarum Redemptiones, gustant.

Qui in plurimis excellere contendunt, levitate, & Gloriâ vanâ moti, necesse est ut sint *Invidi*. Ubique enim occurrunt Objecta *Invidiæ*: Cùm fieri nequeat, quin aliqui, in tot Rebus Illos superent. Qui fuit Character, *Imperatoris Adriani*, qui Poetas & Pictores, & Opifices alios, in iis scilicet Operibus, quibus ipse præcellere gestiebat, Capitali quadam Invidiâ prosequebatur.

Postremò *Propinqui*, & *Collegæ*, & *unà Educati*, ad *Invidendum* Æqualibus, cùm evehuntur, proni sunt. Etenim, exprobrat hoc illis Fortunam Propriam, eósque quasi Digito monstrat, & frequenter eorum Memoriam vellicat; Quinetiam in aliorum notam hæc Fortunæ Collatio magis incurrit: *Invidia* autem, à Famâ & Sermonibus, semper reflectitur, & conduplicatur. Unde *Invidia Caini* erga *Fratrem Abelem* malignior fuit, quia cùm Sacrificium *Abelis* magis acceptum *Deo* fuit, Nemo inspexit. Atque hæc de iis, *qui ad Invidendum proclives sunt*.

Quantùm ad illos, *qui Invidiæ*, *magis aut minùs obnoxii sunt*; Primò, iis, qui *eminente Virtute* præditi sunt, minùs invidetur, cùm promoventur: Promotio enim eorum, videtur ex Debito; Debiti autem Solutioni Nemo *invidet*, sed Largitioni supra Meritum. Atque etiàm, *Invidia*, non sine Comparatione est; Ubi autem, nullus Comparationis Gradus, nulla *Invidia*; Itaque *Regibus* non *invidetur*, nisi à *Regibus*. Illud tamen observatione dignum est, Personis indignis, sub primum Honoris sui Ascensum, maximè invideri; posteà verò minùs; ubi contrà, Personæ dignæ, & Meritis insignes, *Invidiam* tum demùm experiuntur, postquàm Fortunæ eorum diutiùs duraverint. Etenim, licèt Virtus eorum eadem maneat, tamen minùs fit illustris: Recentes enim oboriantur Homines, qui eam obscurant.

Nobiles

Nobiles Genere, minùs *Invidiæ* expositi sunt, cùm Honoribus cumulantur: Etenim nihil aliud videtur, quàm Debitum Majoribus suis repensum: Præterea, parùm Fortunæ eorum additum videtur; *Invidia* autem, more Radiorum Solis, in Clivo ardentior est, quàm in plano. Itaque eandem ob causam, qui *per Gradus* evehuntur, minorem subeunt *Invidiam*, quàm qui *per Saltum*.

Qui cum *Honoribus* suis conjunctos habent *Labores magnos*, *Curas*, & *Pericula*, *Invidiâ* minùs laborant. Etenim, existimant Homines, eos, Honores suos, caro pretio emere, & misereri potiùs ipsorum nonnunquam incipiunt: Misericordia autem semper ferè sanat *Invidiam*. Itaque notabis plerunque, ex Viris Politicis, & Honore fulgentibus, magis sanos & sobrios, semper Querimonias fundere, qualem vitam traducunt; Canentes illud; *Quanta patimur*; Non quod ita sentiant, sed quò *Invidiæ* Aciem retundant. Verùm hoc intelligi debet, de Negotiis, quæ hujusmodi viris imponuntur, non de iis quæ ipsi ad se attrahunt. Nihil enim *Invidiam* magis suscitat, quàm Ambitiosum & Immodicum Negotiorum Monopolium: Nihilque è converso, *Invidiam* extinguit magis, quàm si quis in summis Honoribus constitutus, aliis Officiariis inferioribus, nihil detrahat. Hoc enim modo, quot illi Ministri sunt, tot se tegit Umbraculis ab *Invidiâ*.

Super omnia, illi *Invidiam* in se concitant maximè, qui Fortunarum suarum Amplitudinem, insolenter & tumidè ostentant; Nunquàm sibi placentes, nisi dum Potentiam suam jactent, vel per Pompam exteriorem, vel triumphando de Adversariis, aut Competitoribus suis dejectis: ubi contrà, Viri prudentes, sacrificare quandoque *Invidiæ* ament, de Industriâ interdùm permittentes se vinci, in Rebus, quæ minùs eis cordi sunt. Nihilominùs, illud verum est, Potentiæ Ostentationem apertam, & indissimulatam, (modò absit Arrogantia & Gloria inanis,) minore *Invidiâ* laborare, quàm si callidè & quasi furtim se notæ subtrahat. Etenim, hoc cum fit, nihil aliud facit quis, quàm ut Fortunam insimulet, quasi ipse sibi esset conscius Indignitatis suæ; unde alios, ad sibi *Invidendum* stimulat.

Postremo, ut huic Parti finem imponamus; Quemadmodum in principio diximus, *Invidiæ* Actum aliquid habere in se ex *Veneficio*; Ita non alia est *Invidiæ* Curatio, quam quæ solet esse *Veneficii*, & *Incantationis*: Hoc est, *Sortis Translatio*, (ut vocant,) & in alium *Remotio*. Ad quem finem, prudentiores ex Honoratis, semper in Scenam introducunt aliquem, in quem *Invidiam*, in se aliàs incursuram, derivent: Quandoque in Ministros & Servos, quandoque in Collegas & Socios; Aut in alios quosdam eam rejicientes. Neque, ad hunc usum, unquam desunt Personæ aliquæ violentæ, & temerariæ; quæ, modò potentiam & Negotia agitent, ea quovis periculo mercari non dubitent.

Jam verò, ut de *Publicâ Invidiâ* loquamur. Ea saltèm aliquid in se habet Boni; Ubi in *Privatâ Invidiâ*, nihil prorsùs inest Boni. *Publica* enim *Invidia*, instar salubris *Ostracismi* est; qui viros magnos, supra Modum excrescentes, coercet; unde etiam Fræno est viris præpotentibus, ne se nimiùm efferant.

Hæc *Invidia*, quæ *Mala Contentatio*, Modernis Linguis appellatur, (et

Anglice forsitan, Discon-tent

(& in Titulo de Seditionibus pleniùs tractabitur,) Eſt in *Regnis* & *Rebuſpub.* *Contagioni* non abſimilis. Etenim ſicut *Contagio* in ſanas partes ſerpit, eáſque corrumpit; Ita etiàm, quandò *Invidia* ſtatum occupaverit, vel optima Reip. Mandata & Inſtituta, in Odium vertit, & Graveolentiam quandam. Itaque, parùm proficitur intermiſcendo Actiones gratas & populares, odioſis; Etenim, hoc ipſum, Imbecillitatem, & *Invidiæ* Metum arguit; Quæ tantò magis nocet; Ut fit etiàm in *Contagionibus*, quæ, ſi tibi ab iis metuas, faciliùs irruunt.

Ac *publica* iſta *Invidia*, magis in *Regum* Officiarios, & Miniſtros involat, quam in *Reges* ipſos. Attamen ecce Regulam quæ vix fallit; Si *Invidia*, quæ Miniſtro incumbit, ſit magna, cauſſa autem parva; Aut ſi *Invidia* quaſi generalis ſit,& omnes Statûs Miniſtros complectatur, tunc *Invidia*, (etſi occultò,) *Regem*, aut *Statum* ipſum, petit. Atque hæc dicta ſint,de *Publicâ Invidiâ*,aut *Contentatione malâ*; atque de ejus Differentiâ ab *Invidiâ privatâ*, quam priore loco tractavimus.

Addemus etiàm,in genere,de Affectu *Invidiæ*, hoc inſupèr; eum, inter omnes *Affectus* eſſe maximè importunum,& aſſiduum. Etenim, aliis *Affectibus* excitandis ſubinde præbetur occaſio; Rectè autem dictum eſt; *Invidiam Feſtos Dies non agere*; Quia ſempèr Materiam ſe exercendi reperit. Unde etiam obſervatum eſt, *Amorem* & *Invidiam*,Maciem Hominibus inducere; Id quod alii *Affectus* non faciunt, quoniàm non continui ſunt. Eſt etiam *Invidia Affectuum* viliſſimus & praviſſimus: Quam ob Cauſſam proprium eſt Attributum *Diaboli*; Qui dicitur; *Invidus Homo*: *Qui Zizanias inter Triticum,noctu ſeminavit*: Quemadmodùm etiàm ſempèr evenit, ut *Invidia* callidè, & in Tenebris operetur, ad præjudicium cujuſvis rei optimæ, veluti *Tritici*.

X.

De Amore.

AMori plus debet Scena, quam Vita. Etenim in Scenâ, *Amor* ſempèr Comœdiæ præbet Argumentum; Quandóque etiàm & Tragœdiæ; At in Vitâ Humanâ, multum plerunque affert Nocumenti; Nunc ut *Syrenum* aliqua, aliquandò ut *Furiarum*. Obſervare licet, Neminem ex Viris Magnis & Illuſtribus fuiſſe (quorum extat Memoria, vel Antiqua, vel Recens,) qui adactus fuerit, ad inſanum illum Gradum *Amoris*. Unde conſtat, Animos magnos, & Negotia magna, infirmam hanc *Paſſionem*, non admittere. Excipere tamen oportet, *Marcum Antonium*, *Imperii Romani* Duumvirum; & *Appium Claudium*, Decemvirum, Legiſlatorum inter *Romanos* Principem. Quorum prior fuit reverà Homo Luxurioſus, & Voluptatibus deditus; Alter autem Vir fuit Prudens & Auſterus. Unde quivis perſpiciat, *Amorem*, (quanquàm rariùs,) Aditum reperire poſſe,non ſolùm in Cor apertum, ſed & benè munitum, ſi diligenti Cuſtodiâ

non

non aſſervetur. Abjectum quidem, & puſillanimum, eſt illud *Epicuri* Dictum; *Satis magnum Alter Alteri Theatrum ſumus:* Quaſi Homo natus ad Contemplationem Cœli, & Cœleſtium, Idolum adorans minutum ſatageret, ſe ſubmittendo, ſi non Ori, ut Bruta, Oculo tamen, certè ad Altiora contemplanda dato. Mira res videbitur, ſi Paſſionis hujus Exceſſum perpendamus, ac quomodò ipſi Rerum Naturæ, & valori vero inſultet, vel hoc ipſo, quod Hyperbole Perpetua, nulli Rei conveniat, præterquàm *Amori*. Neque hæc Hyperbole ſolummodò, in Locutionis Phraſi cernitur: Cùm enim veriſſimè dictum ſit, Adulatorum Principem, quocum cæteri Adulatores Minores conſpirant, eſſe unumquemque ſibi ipſi; Profectò *Amator* aliquid amplius eſt. Nunquàm enim fuit quiſquis adeò ſuperbus, qui ſeipſum tam abſurdè magnifecerit, quam *Amator* Perſonam amatam. Rectè itaque receptum eſt illud Diverbium; *Amare, & Sapere, vix Deo conceditur.* Neque aliis tantummodò manifeſta eſt hæc Phreneſis, *Perſonæ* autem *Amatæ* minimè; ſed & *Amatæ* potiſſimùm, niſi *Amor* ſit reciprocus. Certiſſimum enim eſt, *Amorem* ſempèr rependi, aut *Amore* mutuo, aut *Contemptu* intrinſeco, & ſecreto. Quò magis cavendum eſt Hominibus, ab hac *Paſſione*; quæ non ſolum alias res perdit, ſed & ſeipſam. Quæ alia infert Damna, bellè illa Exprimit *Poetarum* Fabula: *Eum ſcilicet, qui Helenam prætulit, Junonis Dona, & Palladis, amiſiſſe.* Quiſquis enim *Amatoriis Affectibus* nimis indulget, & Divitiis, & Sapientiæ, Nuncium remittit. Habet hæc *Paſſio* Aeſtus ſuos, in ipſis Temporibus, quibus Animus maximè mollis eſt, & infirmus; Nimirùm in Rebus Proſperis, aut Adverſis: Quanquàm hoc poſterius minùs forsàn obſervatum fuerit. Utraque enim Tempeſtas *Amorem* accendit, redditque flagrantiorem; unde evincitur eſſe Stultitiæ Proles. Optimè illi, qui, ſi *Amores* omninò nequeant extrudere, eos tamen in Ordinem redigunt; Et à Rebus ſeriis, vitæque Negotiis, ſegregant. Si enim illis *Amor* ſe immiſceat, turbat Omnia, Hominéſque eò compellit, ut Fines ſuos rectà petere non poſſint. Quicquid in re ſit, viri Militares *Amoribus* dediti ſunt: Opinor, non alitèr, quam Vino. Poſcunt enim plerunque Pericula compenſationem voluptariam. Ineſt Ingenio humano, Motus quidam arcanus, & tacita Inclinatio, in *Amorem* aliorum: Qui ſi non in ſumatur, in unum, vel paucos, naturalitèr ſe diffundit in plures; Atque Homines reddit Humanos, & Charitativos: Quemadmodùm videre licet nonnunquàm in *Monachis*. *Amor Conjugalis* Genus Humanum creat; *Amor Socialis* perficit; *Amor* vero *Laſcivus* inficit, & dehoneſtat.

XI.

De Magistratibus & Dignitatibus.

VIri in *Magistratu* collocati, ter Servi: Servi Principis vel Politiæ; Servi Famæ; & Servi Negotiorum. Adeò ut Libertate neutiquam fruantur; nec in Personis; nec in Actionibus; nec in Temporibus suis. Mirum Cupiditatis Genus, Potestatem appetere, Libertatem amittere: vel Potestatem in alios ambire, Potestatem in seipsum exuere: Ascensus ad *Dignitates* arduus est; Et per Labores pervenitur ad Labores majores: Sæpè quoque *Indignitatibus* non vacat; Atque per *Indignitates* pervenitur ad *Dignitates*. Statio in *Dignitatibus* res lubrica est; Atque regressus, aut præcipitium est, aut saltem Eclipsis; Quæ & ipsa triste quiddam, & Melancholicum. *Cùm non sis qui fueris, non esse cur velis vivere.* Imò nec regredi datur, etiamsi quis cupiat; Neque regredi volunt Homines, cùm ratio postulat ut id facerent; Verùm Impatientes manent vitæ privatæ, etiam cùm Senectus, aut Infirmitas ingruit; Quæ umbram & Otium postulant, Sicut Oppidani Senes, qui ante Ostium sedere volunt, licèt se eo pacto derisui exponant. Sanè, Viris in *Magistratibus* positis, opus est, ut aliorum Opiniones mutuentur, quò seipsos beatos putent; Nam si judicent ex sensu proprio, nihil hujusmodi repe-rient: Verùm, quando secum cogitent quid alii de ipsis sentiant, & quàm libenter alii Conditiones cùm illis permutare vellent, tum demùm beati sunt, tanquàm rumore tenus: Cùm intus fortasse cōtrarium experiantur. Siquidem Dolores suos primi omnium sentiunt, licèt Culpas suas omnium novissimi. Certè *Viri Potestatibus sublimes*, ipsi sibi ignoti sunt; Et dum Negotiis distrahuntur, tempore carent, quo Sanitati, aut Corporis, aut Animæ suæ, consulant;

> *Illi Mors gravis incubat,*
> *Qui notus nimis omnibus,*
> *Ignotus moritur sibi.*

In *Potestatibus*, Licentia magna datur, & Boni, & Mali: Quorum posterius pro Maledictione habendum; In Malis enim, optima Conditio est, nolle, proxima, non posse. Certè Potentia Bene-merendi, verus est & legitimus Ambitionis Finis. Etenim bene cogitare, licèt Deo acceptum sit, tamen versus Homines non multò melius est, quàm benè somniare, nisi in actum producatur. Id autem fieri non potest, sine *Munere* aliquo publico & *Potestate*; veluti Solo superiore & elevato. Merita & Opera bona, sunt veri Fines Laborum Hominis; Atque eorundem Conscientia Perfectio humanæ Quietis. *Et conversus Deus, ut aspiceret Opera, quæ fecerunt manus suæ, vidit quòd omnia essent bona nimis:* Tum sequitur *Sabbatum*. In *Munere* tuo perfungendo, propone tibi Exempla optima; Imitatio enim Globus est præceptorum: Et post tempus aliquod propone tibi Exemplum proprium; Atque in teipsum strictè inquiras, num non meliùs inceperis,

quàm

quàm perſtiteris. Neque rursùs Exempla eorum negligas, qui eodem *Munere* praviter functi ſunt; Non ut teipſum, eorum Memoriam carpendo, vendites; Sed ut monearis, quid evitare debeas. Inſtitue igitur Reformationem, ſed abſque Elatione Tui-ipſius, aut Scandalo priorum Temporum, & Perſonarum; Hoc tamen tibi conſtitutum ſit, Exempla præclara nonminùs introducere, quàm imitari. Retrahe Res ad primam earum Inſtitutionem; Et circumſpicias, in quibus, & quibus modis, degeneraverint. Attamen utrunque tempus conſulas; Tum antiquius, ut cognoſcas quid optimum fuerit; Tum recentius, ut notes, quid fuerit aptiſſimum. Contende, ut quæ *agis pro Poteſtate*, tanquam Regulis quibuſdam cohibeantur; ut Hominibus tanquam digito monſtres, quid illis ſit expectandum: Neque tamen nimium ſis pertinax, aut peremptorius: Atque ſemper cùm à Regulâ receſſeris, quid ſit quod agas, diligenter expone. *Muneris* tui Jura conſtanter tueare; Neque propterea Lites de Juriſdictione facilè move: Atque ita te geras, ut potiùs Jura tua aſſumas & exerceas tacitè, & de facto, quàm ut Quæſtiones de iis cum ſtrepitu ſuſcites, & agites. Jura etiam inferiorum *Munerum*, tibi ſubordinatorum, defende, ac ne deſtitue: Tibique majori Honori ducas Rerum ſummas præſcribere, quàm in omnibus ſatagere. Amplectere, imò invita, qui tibi Adjumento ſint & Informationi, ad *Muneris* tui Executionem; Neque abige eos, qui operam ſuam ad hoc tibi deferunt, tanquàm ſe ingerentes; ſed potiùs cùm favore eos allicias, & recipias.

Vitia in Auctoritate utendâ, & exercendâ, ſunt præcipuè quatuor. *Mora nimia*, *Corruptela*; *Aſperitas*; & *Facilitas*. Quantum ad *Moras*, Faciles Aditus præbe; Tempora præſtituta ſerva; Inchoata quæ ſunt perfice; Neque Negotia nova intermiſce, niſi urgeat Neceſſitas. Quantum ad *Corruptelas*: Non ſolùm Manus tui-ipſius, & tuorum liga, ne Munera accipiantur; Sed etiàm Manus Supplicantium, ne ea offerantur. Prius horum præſtat certè Integritas adhibita; verùm ea ipſa prædicata, & ex profeſſo, idque cum deteſtatione *Corruptelarum*, etiam poſterius aſſequitur. Neque tantùm Culpam, verùm etiam Suſpicionem devita. Quicunque mutabiles ſunt, & manifeſtò alterantur abſque cauſâ manifeſtâ, injiciunt ſuſpicionem de *Corruptelis*. Itaque, perpetuò, cùm ab Opinione tuâ quam declaraſti, aut proceſſu quem incepiſti, deflectas, ingenuè hoc ipſum profitere; Simul & Cauſſas quæ te ad hoc commoverunt ſedulò declares & inculces; neque rem ſuffurari te poſſe credas. Servus gratioſus, & apud Dominum potens, ſi non extet aliqua Favoris Cauſſa manifeſta, reputatur plerunque nihil aliud quam Via obliqua ad *Corruptelas*. Quantum ad *Aſperitatem*; Invidiam, & Malevolentiam parit illa, nihil inde metens: *Severitas* ſiquidem metum incutit, *Aſperitas* Odium parit. Etiam Reprehenſiones de loco ſuperiore, graves eſſe debent, non contumelioſæ. Quantum ad *Facilitatem*: Ea *Corruptelis* etiam deterior eſt: *Corruptelæ* enim interdum & ſubinde tentantur; Quod ſi quis Importunitati pateat, aut Reſpectibus levioribus ducatur, hæc ei ubique aderint. Sicut ait *Salomon*; *Perſonas reſpicere non eſt bonum*; *Talis enim offendet pro Buccellâ Panis.*

Veriſſimum ſanè, quod à veteribus dictum eſt; *Magiſtratus virum indicat.* Alios autem indicat in melius, alios in pejus: *Omnium conſenſu capax Imperii, niſi imperaſſet*; inquit *Tacitus* de *Galba*: Contrà de *Veſpaſiano* idem; *Solus Imperantium Veſpaſianus mutatus in melius.* Licet alterum intelligat *Tacitus* de Arte Imperatoriâ, alterum de Moribus & Affectibus. Signum eſt luculentiſſimum Indolis generoſæ, ſi quis *Honoribus* emendetur. Eſt enim *Honor*, aut ſaltem eſſe debet, *Locus Virtutis*: Atque quemadmodùm in Natura, Corpora moventur rapidè ad Locum placidè in loco: Ita virtus in Ambitu violentior eſt, in *Honore* adepto ſedatior. *Aſcenſus* omnis ad *Dignitatum Faſtigium*, incedit tanquam per Scalam Graduum flexuoſam; Atque, ſi *Factiones* valeant, bonum fuerit, alteri parti adhærere, dum quis *Honorem* ſcandat: At ſe ad Aequilibrium reducere, poſtquàm eundem fuerit conſecutus. Memoriam *Prædeceſſoris* tui illæſam conſerva. Hoc ſi non feceris, Debitum tibi hoc à *Succeſſore* tuo rependetur. *Collegas* etiàm amicæ tracta, & potiùs advoca cùm illud minimè expectent, quàm exclude, cùm conſentaneum fuerit eos advocari. Ne ſis Loci tui nimis memor, aut crebram de eo mentionem facias, in quotidianis ſermonibus, aut converſatione privatâ; ſed potiùs prædicetur de te; *Alius prorsùs vir eſt, cum ſedet, & munus ſuum exercet.*

XII.

De Audacia.

IN Scholis tritùm eſt Dicterium, nec tamen Sapientis Obſervatione indignum. Interrogatus olim *Demoſthenes*, quænam prima *Oratoris* virtus? Reſpondit, *Actio*. Quæ Secunda? *Actio*. Quæ Tertia? Itidèm reſpondit, *Actio*. Ipſe dixit, qui Rem optimè noverat; nec tamen in eo, quod laudabat, multum Naturæ debebat. Mira certè Res, illam *Oratoris* Partem, quæ non ultra Corticem penetrat; Et *Hiſtrionis* potiùs Virtus cenſenda eſt, quam *Oratoris*; In locum tam ſublimem, ſupra Nobiliores illas partes, *Inventionis*, *Elocutionis*, & cæterarum, extolli; Imò quaſi *omne tuliſſet punctum*, penè ſolam prædicari? Sed in promptu Ratio eſt: Ineſt enim Naturæ Humanæ, plerunque, plus ſtulti, quam Sapientis. Unde & facultates eæ, quibus capitur Pars illa in Animis Mortalium Stulta, ſunt omnium potentiſſimæ. Huic mirè convenit, & quaſi parallela eſt, *Audacia* in Negotiis Civilibus. Quid in iſtis Primum? *Audacia*. Quid Secundum? Quid Tertium? *Audacia*. Atamen utcunque Ignorantiæ, & Sordidi Ingenii, Proles eſt *Audacia*; cæteriſque Civilis Scientiæ Partibus longè impar. Sed nihilominùs faſcinat, & Captivos ducit eos, qui vel Judicio infirmi ſunt, vel Animo timidiores: Tales autem ſunt Hominum Pars maxima. Quin & Sapientibus ipſis, cùm Animis vacillent, vim injicit. Idcircò videmus *Audaciam*, in Democratiis, plurimùm valuiſſe; Apud Senatores verò, & Principes, certe minùs. Imò quandò primò Rebus gerendis admoventur *Audaces*; plus poſſunt, quam poſteà: Nam malè Pollicita præſtat *Audacia*. Sanè quemadmodùm interveniunt Agyrtæ, qui

qui Corpori Naturali mederi profitentur; sic & Corpori Politico non desunt Homines, qui Curationes vel difficillimas suscipient; Quibus forsàn in paucis aliquibus Experimentis fœlicitèr successit, sed cùm Scientiæ principia non gustarint, sæpiùs excidunt. Imò videre est nonnunquàm Hominem *Audacem*, Miraculum illud *Mahometis* edentem. Populo persuasit *Mahometes*, Se Collem ad semet evocaturum: Atque à summo Ejus Jugo, Prêces pro Legis suæ Cultoribus, oblaturum. Populus magnâ frequentiâ convenit: Collem, ut ad se veniret, iterumque iterumq; vocavit *Mahometes*; Sed cùm Collis immotus maneret, ille (nihil omninò pudefactus;) inquit; *Si Collis ad Mahometem accedere nolit, ad Collem ibit Mahometes.* Sic & istiusmodi Homines, quando ingentia quædam in se susceperunt, turpissiméque in iis defecerunt, tamen (si ad ipsum *Audaciæ* Culmen pervenerunt,) Lusu rem excipient, & se vertent, & nihil aliud. Hominibus profectò magno Judicio præditis, ludibrio sunt *Audaces*; Imò & apud ipsum Vulgus *Audacia* aliquid habet Ridiculi. Nam si Risûs Objectum sit Absurditas, ne dubites, quin magna *Audacia* sempèr secum habeat aliquid Ridiculi. Neque ferè jucundius est Spectaculum, quam videre in *Audace* Oris Confusionem: Vultum enim tunc nanciscitur in se reductum, sed deformitèr. Nec alitèr fieri potest. Nam in verecundantibus fluunt paulatim, refluuntque Spiritus; Sed *Audaces*, quandò tale quidpiam illis contingit, attoniti hærent; ut fit in *Schacciæ* Ludo, quando non vincitur Collusor, sed torpet tantùm Motus. Atqui hoc postremum, Satyræ aptius, quam Seriæ Observationi. Illud verò animadvertendum, *Audaciam* sempèr cæcam esse. Discrimina enim & Obstacula nulla videt: Quare in Deliberando nocet, in Exequendo juvat. Adeò ut, si *Audaces* tutò adhibere velis, Summum illis Imperium non deferas; Secundæ Classi annumerentur, & ab aliis regantur. Nam in Consiliis capiendis, pericula ante oculos habere bonum est; In Executione autem, oculos claudere oportet, nisi Pericula valdè magna fuerint.

XIII.

De Bonitate, & Bonitate Nativa.

Bonitatem eo sensu accipio, ut sit affectus, qui Hominum Commoda studeat, & benè velit: Quam eandem Græci *Philanthropiam* vocant. *Humanitatis* autem Vocabulum, (prout Vulgus eâ utitur) levius aliquantò est, atque angustius, quam ut vim ejus exprimat. *Bonitatem* scilicet appello Affectum, & Habitum; *Bonitatem* autem *Nativam*, Inclinationem. *Bonitas* verò inter omnes Virtutes, atque Animi Dignitates, facilè primas obtinet; cùm sit ipsius *Divinæ Naturæ*, adumbrata quædam Effigies, & Character: Quâ è Rebus sublatâ, *Homo Animalis* nihil aliud fuerit, quam Res Inquieta, Scelesta, Misera, imò Species quædam noxiorum Vermium. *Bonitas Moralis*, Virtuti illi Theologicæ, *Charitati*, respondet; Neque Excessum quidem capit, Aberrationem autem patitur. Immodica potentiæ

tentiæ Cupiditas Angelos Cœlo deturbavit; Immodica Scientiæ Cupiditas Hominem Paradiso expulit: At in Charitate non datur excessus, neque per eam aut Angelus, aut Homo, unquam periculum subire possit. Inclinatio autem ad *Bonitatem*, altis defixa Radicibus, Naturæ Humanæ insidet: Quæ si Benefaciendi Materiâ, aut Occasione, destituta, non inveniat, quo se exerceat in Homines, deflectet certè in Brutas Animantes. Quod in *Turcis*, Gente utique sævâ & ferâ, videre est; Qui nihilominùs erga Bruta Animalia misericordes sunt, & Eleemosynas Canibus & Avibus distribuunt. Adeò ut, (referente *Busbequio*,) *Aurifex* quidam *Venetus*, *Byzantii* agens, vix furorem Populi effugerit, quod Avis cujusdam, Rostri oblongi, Fauces, inserto Baculo, diduxisset. Neque tamen Erroribus suis vacat, *Bonitatis* hæc, & *Charitatis*, Virtus. Nequam apud *Italos* jactatur Proverbium; *Tanto Buon, Cheval niente. Adeò Bonus, ut ad nihil Bonus.* Neque subveritus est *Nicholaus Macciavellius*, literis concredere, idque disertis ferè verbis; *Fidem Christianam, Homines Probos & innocentes, in prædam Tyrannorum Iniquitati dedisse.* Quod ideò pronunciavit, quia nulla usquam Lex, nulla secta aut Opinio, tam in immensum extulit *Bonitatem*, quam *Religio Christiana*. Quo melius itaque, extra Scandali, adeóque periculi Ictum & Minas, tuti consistamus, operæ precium erit nosse *Errores*, qui nos à recto tam insignis Habitûs tramite, transversos agant. Ita aliorum *Bono* studeas, ne te illorum intereà, aut Vultibus, aut Voluntatibus, mancipio dedas. Illud enim Facilitatis, atque Mollitiei indicium est, quæ honestam Mentem in vincula Captivam abducit. Neque projicias *Aesopi Gallo* Gemmam, cui gratius & felicius cederet Granum Hordei. *Dei* Exemplum, in hac re, pro Præcepto tibi sit. *Ille Pluviâ suâ rigat, Sole suo irradiat, Justos juxta ac Injustos:* Non tamen omnes ex æquo, aut Opum Imbre compluit, aut Honorum Virtutumve Splendore, illustrat. Communia quidem Beneficia cuivis sunt communicanda: Peculiaria verò paucis, & cum delectu. Cave autem, ne dum effigiem sculpas, Archetypum destruas. Theologia quippe, *Amorem Nostri ipsius* pro Archetypo statuit, *Amorem Proximi* pro Imitamento. *Vende omne quod habes, atque elargire pauperibus, & sequere me.* At noli omne, quod habes, vendere, nisi venias, & sequaris me: Hoc est, nisi ejusmodi vitæ Institutum ingrediaris, in quo, æquè ex parvis opibus, ac ex magnis, poteris aliis benefacere. Secus, dum Rivos alis, Fontem exhauris. Neque intereà Habitus tantum *Bonitatis* reperitur ad rectæ Rationis Normam applicatus, sed etiàm in quibusdam Hominibus reperitur *Indoles Naturalis*, ad eam propensa: Uti econtra in aliis *Naturalis* quædam *Malignitas*. Sunt enim, qui ex Ingenii proprii Instinctu aversentur aliorum Bonum. Et levius quidem *Malignitatis* Genus, in Morositatem cedit, aut perversitatem, aut præcipitem opponendi, & se in singulis difficilem præbendi, Libidinem, & similia: Gravius tamen illud, atque altius, ad Invidiam producitur, merámque *Malitiam*. Hujusmodi Homines in alienis Calamitatibus ferè florent, eásque sempèr aggravant: Non digni certè, qui conferantur *Canibus* illis, qui *Lazari* delingebant Ulcera; sed *Muscis*, quæ cruda quæque & excoriata infestant. Non paucos reperias *Misanthropos*, quibus Volupe est deducere Homines ad suspendii Ramum,

neque

neque tamen Arborem habent in Hortis suis, qualem *Timon* habuit. Ingenia ita disposita, non injuriâ vocare licet, Humanæ Naturæ Vomicas, & Carcinomata. Sunt tamen hæc Ligna accommodatissima, è quibus fiant *Mercurii Politici*; Similia Lignis incurvis, quæ benè Navigiis extruendis conveniunt, Jactationi destinatis, non autem Ædibus, quæ immotæ manent. Partes autem, & Indicia *Bonitatis* sunt plurima. Si quis se erga Hospites & Peregrinos benignum humanumque præbeat, arguit se *Mundi Civem*, sibique Cor esse, non instar Insulæ, cæteris Terris avulsæ, sed Continentis, quæ illis conjungitur: Si compatiatur Afflictis, nobilitat suâ Præcordia, quæ non secus atque celebrata illa Arbor, per sua Vulnera, *Balsamum* exudat. Si facilis offensas remiserit, & Delictorum gratiam fecerit, Mentem indicat in alto positam esse, supra Injuriarum Jactum & Tela. Si pro modicis Beneficiis gratum se exhibeat, argumento est, pluris se æstimare Hominum Animos, quàm Sarcinas. Supra omnia, si supremum illum, *Sancti Pauli Apostoli*, Perfectionis Fastigium sit consecutus, ut devoveat se; atque anathematizet à *Christo*, propter Salutem Fratrum, indicio est, proximè illum accedere ad *Naturam divinam*, & quodammodò *Christo ipsi conformari.*

XIV.

De Nobilitate.

De *Nobilitate* primùm agamus, ut est Portio Reipublicæ; Deinde ut est Conditio Hominum Particularium. *Monarchia*, in quâ nulli prorsùs *Nobiles*, semper pura est & absoluta *Tyrannis*: Cujusmodi est *Imperium Turcicum*. *Dignitatem* enim *Regalem* diluit *Nobilitas*, & Vulgi Oculos à *Prosapiâ Regiâ* aliquantulum avocat. In *Democratiâ* verò, Proceres interdum non desiderantur: Imò Status ille Popularis multò pacatior est, atque minùs Factionibus & Turbis obnoxius, ubi non sunt *Stirpes Nobilium*: Illic enim in Res ipsas Oculi Hominum conjiciuntur, non in Personas; vel si omninò in Personas, id fit, tanquàm in maximè idoneas Rebus gerendis, minimè verò ut ratio habeatur Insignium, aut Imaginum. *Helvetiorum* Rempublicam satis florentem videmus, licèt Religionis Pagorumque Diversitas obstare videatur. Utilitas enim apud illos valet, non Dignitas. Illa Gubernandi Forma, quâ Confederatæ *Belgarum* Provinciæ utuntur, certè eminet: Ubi enim Paritas admittitur, ibi & Consilia ineuntur æquabiliùs, & Tributa penduntur alacriùs. *Nobilium* Potentia & Auctoritas in *Monarchiâ*, *Principi* ipsi impertit splendorem, sed Potestatem imminuit; Populi verò Animos auget, Fortunas illorum deprimit. Benè se res habet, cùm *Nobiles* non sint Potentiores, quàm aut Imperii aut Justitiæ Ratio postulat: In eo tamen Dignitatis Gradu sustineantur, ut Insolentia Popularis illorum Reverentiâ, tanquam Obice, retundatur, antequàm in *Regalem Majestatem* se effundat. Rursùs, numerosa *Nobilitas*, quæ plerùnque minùs potens est, Statum prorsùs

suis depauperat: Hinc enim profusæ Expensæ: Atque insuper, cùm necesse sit, tractu Temporis, Complures ex *Nobilibus* indigos fieri, sequitur Divortium quoddam, sive malum Temperamentum, inter Honores & Pecunias.

Quod verò ad *Nobilitatem* spectat in Personis particularibus: Venerationem certè habet, videre Castellum, aut Ædificium antiquum, quod nulla ruina invasit; Aut etiam annosam & proceram Arborem solidam & integram: Quantò magis intueri antiquam *Nobilem Prosapiam*, à Fluctibus, & Procellis Temporis, Illæsam. *Nobilitas* enim Nova *Regiæ* Potentiæ Opus est, Antiqua verò Temporis solius. Qui ad *Nobilitatis* Fastigium primi evehuntur, Virtutum Claritudine plerunque Posteris eminent, sed Innocentiâ minimè. Ad *Honores* enim rarò ascenditur, nisi per Mixturam bonarum & malarum Artium. Æquum verò est, ut Virtutum suarum Memoria, usque ad Posteros permanet; Vitiorum verò unà cùm ipsis moriatur: *Natalium* Splendor Industriam plerunque minuit; Atque qui minùs est Industrius, alienæ invidet Diligentiæ. Ad quod accedit, quod non datur, quò possint ulteriùs *Nobiles* promoveri. Qui verò in eodem loco hæret, dum alii ascendunt, Invidiæ Stimulis vix carebit. Contrà, *Nobilitas* passivam Invidiam omninò lenit; Eo quòd *Nobiles* in Honorum Possessione nati videntur. Sanè *Reges*, quibus *Nobiles* adsunt prudentes & capaces, Negotia sua molliùs fluere sentient, si eos potissimùm adhibeant: Etenim, erga hujusmodi *Proceres* Populus magis propendet, utpote natos quodammodò ad *Imperandum*.

XV.

De Seditionibus & Turbis.

MAgni refert, ut *Pastores Populi* Prognostica Tempestatum Politicarum sciant; Quæ tunc maximæ sunt, cùm Res vergunt ad Æqualitatem; Non secus ac Naturales Tempestates circa *Æquinoctia* invalescunt. Quemadmodùm autem, sæpè videre est, Flatus Ventorum cavos, & veluti è longinquo; Quin & similiter Maris Tumores occultos, ante Procellam; Idem evenit ingruentibus Procellis politicis.

——Ille etiam cæcos instare Tumultus
Sæpè monet, Fraudesque, & operta tumescere Bella.

Famosi Libelli; & Licentiosi & mordaces Sermones in Status Scandalum, cùm passim volitant, & increbrescunt; Similiter novarum Rerum Rumores Mendaces, in Regiminis Dedecus, undique jactati, & avidè à Populo excepti; Sunt certè inter Prognostica *Seditionum*. Quo stemmate deducta sit *Fama*, cùm *Virgilius* depingeret, *Gigantum* Sororem eam esse ponit.

Illam Terra parens, irâ irritata Deorum,
Extremam (ut perhibent) Cœo Enceladoque Sororem
Progenuit.——

Quasi

Quasi *Famæ* fuissent *Seditionum* præteritarum Reliquiæ; verùm sunt illæ, non minùs, *Seditionum* Futurarum præcursatrices. Rectè tamen utcunque notatum est, inter *Seditiosos Tumultus*, & *Seditiosos Rumores*, nil aliud ferè interesse, nisi qualis est Discrepantia, inter Fratrem & Sororem, Masculum & Fœminam. Præsertim, si eò usque ingravescat Malum, ut Actiones statûs laudatissimæ, quæ meritò plausum Vulgi mererentur, & Populi studia conciliare deberent, in deteriorem partem traducantur, & sugillentur: Hoc enim Invidiæ Molem grandem demonstrat; ut rectè ait *Tacitus*; *Conflatâ magnâ Invidiâ, seu benè seu malè gesta premunt.* Neque propterea sequitur, quod quia *Famæ* istæ inter Turbarum Signa numerentur, ideò earum Suppressio severior, Remedium contra Turbas præstare intelligeretur; Nam ut plurimùm, contemptæ faciliùs evanescunt, & Conatus sedulus eas coercendi, nihil aliud ferè efficit, quàm ut durent magis.

Item illud Genus Obsequii, in exequendis Jussis, de quo loquitur *Tacitus*, pro suspecto habendum: *Erant in officio, sed tamen qui mallent Imperantium Mandata interpretari, quàm exequi.* Mandata discutere, detractare, Cavillationibus eluere, quid aliud sunt quàm Jugum jactare, & Inobedientiam tentare? Præsertim, ubi in istis Disputationibus circa Mandata, qui à parte Mandatorum stant, loquuntur timidè & molliusculè, qui autem adversantur, audaciùs & contumaciùs.

Etiam (ut benè notat *Macciavellus*) cùm *Principes*, qui se pro Parentibus communibus gerere deberent, Factioni alicui se adjungunt, idem fit, ac cùm Lembus, Inclinatione nimiâ in alterum Latus, evertitur. Hoc temporibus *Henrici Tertii Gallorum Regis*, confirmatum est. Ipse enim, à principio, in Ligam pro extirpandis Protestantibus, se recipi voluit: At paulò post, eadem Liga contra ipsum *Regem* vertit. Cùm enim Auctoritas *Principis* fit Caussæ cujuspiam tanquàm Accessoria, & fortior insurgit aliqua Obligatio, quàm vinculum *Imperii*, *Reges* incipiunt de Possessione Auctoritatis suæ dejici.

Porrò cùm Discordiæ, & Duella, & Factiones, palàm & audacter se ostentant, indicio est Reverentiam erga *Principem* exui. Motus enim *Procerum*, debent esse sicut Motus *Planetarum*, sub *primo Mobili*, (juxta opinionem receptam,) qui rapidè quidem circumferuntur secundum Motum *primi Mobilis*, lenitèr autem renituntur in Motu proprio. Quare si *Viri Primores* & *Nobiles*, propriis Motibus violenter rapiantur: & (ut scitè *Tacitus*) *Liberiùs quàm ut Imperantium meminissent*; Orbes perturbari manifestum est. Reverentia enim id ipsum est, quo *Reges* à *Deo* accinguntur, qui eam aliquando disrumpere minitatur; *Solvam Cingula Regum.*

Rursùs, cùm aliqua ex quatuor *Imperii Columnis*, concutiatur aut labefactetur, quæ sunt, *Religio*, *Justicia*, *Consilium*, *Opes*,) tum Serenitas precibus imploranda est. Sed mittamus hæc *Prognostica Seditionum*, (circa quæ nihilominùs intervenient nonnulla, quæ iis tractandis majorem Lucem præbere possint, in sequentibus,) & primò de *Materiâ Seditionum*; postea de earum *Caussis* & *Flabellis*; ultimò de *Remediis* nonnihil dicamus.

Materiam Seditionum expendere res eſt conſideratione digniſſima. Tutiſſima enim via *Seditiones* evitandi, (ſi Tempora patiantur,) eſt, ut ipſam *Materiam* è medio tollamus. Si enim Fomes Flammæ paratus ſit, Scintillæ, quæ incendium facient, ex quâ parte emicare poſſint, nemo facilè dixerit. *Seditionum Materia* duplex eſt; *Magna Inopia*, & *Præſentium Rerum Tædium*. Certiſſimum eſt, tot eſſe pro Turbis Vota quot ſunt Hominum Res attritæ, & decoctæ Fortunæ. Unde illa *Lucani* Obſervatio, de ſtatu *Imperii Romani*, paulò ante *Bellum Civile*.

> *Hinc uſura vorax, rapidúmque in tempore Fœnus.*
> *Hinc concuſſa Fides, & multis utile Bellum.*

Hoc ipſum, *Multis utile Bellum*, certum eſt Indicium, Statûs ad Commotiones & Turbas diſpoſiti. Tum ſi Primorum Hominum Indigentia, ac Res acciſæ, cum ſummâ plebis Inopiâ & Paupertate conjungantur, periculum imminet grave. *Rebelliones* enim, quæ à *Ventre* ortum habent, peſſimæ. Quantum verò ad Alienationes Animorum, & Tædium Rerum præſentium; Sunt certè illa, in Corpore Civili, inſtar Humorum Maligniorum in Corpore Naturali, Qui ad Calorem præternaturalem colligendum, & Inflammationes, apti ſunt. Nemo autem *Principum*, ſui periculi Magnitudinem metiatur, ex eo, quod Juſta ſint aut Injuſta, illa quæ Animos Populi alienant: Hoc enim eſſet vulgus Rationis nimiùm capax putare, Qui ſuo ſæpè recalcitrant Commodo. Neque etiam ex hoc quod Gravamina, ex quibus Invidia oritur, grandia ſint aut exigua. Malevolentiæ enim ex omnibus iſtæ periculoſiſſimæ ſunt, ubi plus timetur, quàm ſentitur. *Dolendi Modus, Timendi non item.* Præterea, in maximis Oppreſſionibus, ea quæ Patientiam irritant, etiàm Animos frangunt: At in Timoribus diſpar eſt Ratio. Neque rursùs *Princeps*, aut Status, Alienationem Animorum, & Invidiam graſſantem minùs pendat, quod aut ſæpius aut diutiùs, illa faſtidia Animorum æſtuarunt, neque quicquam inde detrimenti Reſp. cepit. Verum enim licet ſit, quod non omnis Vapor in procellam deſinat; Ita verè dici poteſt, ex alterâ parte, quod procellæ, licet ſæpiùs pertranſeant, tandem glomerantur & ruunt. Atque ſecundum Adagium illud *Hiſpanicum*; *Funiculus in fine, leviſſimâ tenſione rumpitur.*

Cauſſæ Seditionum hæ ſunt; In *Rebus Religionis Innovatio*; *Tributa & Cenſus*; *Legum & Conſuetudinum Mutatio*; *Immunitatum & Privilegiorum Violatio*; *Oppreſſio univerſalis*; *Indignorum ad Honores & Magiſtratus promotio*; *Alienigenæ*; *Caritas Annonæ*; *Milites incurioſè dimiſſi*; *Factiones factæ deſperatæ*; Quicquid denique Populum offendit, ſimulque eos in cauſsâ communi unit, & conſpirare facit.

Quantum ad *Remedia*. *Præſervativa* quædam confusè, & in genere, poſſunt aſſignari, de quibus diſſeremus; Curatio autem legitima Morbo particulari aptari debet. Itaque Conſiliis potiùs, quam Præcepto, relinquenda.

Primùm contra *Seditiones Remedium*, & Præventio, hæc eſt; Omni cum operâ & diligentiâ Cauſſam illam *Seditionum* Materialem, de

quâ

quâ diximus, amovere; Paupertatem intelligo Civium, & Inopiam. Cui inservit Commercii Rationes benè liberare, & benè librare; Artifices & Manufacturas introducere, & fovere; Desidiam & Otium profligare; Luxum & Profusionem *Sumptuariis Legibus* coercere; Solum & Agros culturâ lucrosissimâ subigere; Rebus Venalibus pretia justa imponere; Census & Tributa moderari; & similia. In genere præcavendum, ut Incolarum Multitudo (Temporibus scilicet Pacis, quandò Gladius nihil demetit,) *Regni* Proventus, quibus ali possit, non excedat. Neque incolarum Multitudo, utrùm superflua sit, nec ne, Capitum numero solùm censenda est. Sunto enim pauciores, qui multum profundunt, & parum lucrantur, plus illi atterent Statum, quam multò plures, qui majore Parsimoniâ degunt, pecunias autem congerunt. *Nobilium* igitur, & eminentioris Dignitatis Hominum, Numerus auctus, magis quam pro Analogiâ Plebeiorum, celeritèr Statum depauperat. Quod etiam facit *Clerus* numerosus: Illi enim Sorti Reipub. nihil addunt. Idem quoque fit, cùm plures in Literis educantur, quam quibus Victum suppeditare possint Vocationes Civiles.

Neque prætereundum est, quod cùm omne publicæ Opulentiæ Augmentum, ab Exteris Nationibus lucrifieri necesse sit; (Quicquid enim alicubi adjicitur, alibi detrahitur;) Tria tantùm esse, quæ Gens Genti vendit: *Materiam Mercium*; *Manufacturam*; *& Vecturam*. Quæ quidem tres Rotæ, si rectè progrediantur, Æstus Divitiarum erunt uberiores. Sæpiùs autem contingit illud, de quo loquitur *Poeta, Materiam superabit Opus*; Nempe ut *Manufactura*, & *Vectura*, *Materiæ* pretium excedat, & Statum magis locupletet. Manifesti sunt hujus Rei testes inferioris *Germaniæ Populus*; Qui quidem Fodinas, non subterraneas illas, sed supra Terram præ omnibus Gentibus habent ditissimas.

Nihil autem prius debet esse aut consultius quam ut videat Magistratuum Prudentia, ne Pecuniarum Thesauri apud paucos recondantur. Alitèr enim facile fuerit, *Rempub.* inter magnas Opes fame perire. Nummus autem instar Fimi, non fructificat, nisi per Terram dispergatur. Hoc præcipuè efficitur, supprimendo, aut saltem coercendo, Voragines illas, *Fœnoris*, *Monopoliorum*, & *Latifundiorum* in *Pascua* conversorum, & similium.

Quantum ad Sedandas Animorum offensiones, aut saltem ad amolienda ea, quæ ab iis proveniunt, pericula; Duo sunt, in omni Statu, (ut notum est,) *Subditorum* Genera; *Proceres* & *Plebs*. Quævis harum Partium sola, si infensa sit, non magnum subest periculum. Tardi enim sunt *Populi* Motus, nisi à *Nobilibus* incitentur; *Nobiles* autem invalidi, nisi vulgus, suâ sponte, ad Motus aptum & prædispositum sit: Tum periculum reverà ingruit, cùm *Potentiores* expectent, dum *Aquæ* moveantur apud *Vulgus*, ut ita demùm Animos exulceratos prodere possint. Fingunt *Poetæ*, Cœlicolas *Jovem* ut vincirent conjurasse; Quod ubi *Jupiter* accepisset, *Minervæ* consilio, *Briareum* Centimanum accersivit, ut in suppetias ei veniret. Proculdubiò hoc Emblema *Monarchas* monet, quam tutum & salutare sit eis, *Plebis* studia conciliare & retinere.

Licentiam

Licentiam nonnullam, sed moderatam, Animis gravatè affectis & malevolis indulgere,ut ebulliant eorum Dolores,& in fumos abeant, (modò Insolentia absit, & Audacia,) utile sanè est. Qui enim Humores, ad Interiores partes retrovertit, & Vulnus in viscera sanguinem refundere compellit, ulcera Mortifera, & exitialia Apostemata, inducit.

Ad molliendos exacerbatos & malevolos Animos,Partes *Epimethei* etiàm ad *Prometheum* ritè transferri possint. Neque enim reperitur Remedium utilius.*Epimetheus*,ubi Mala & Ærumnas evolare sensisset, Operculum vasi festinus imposuit, & in imo Dolii spem reservavit. Certè;politicè & artificiose spem nutrire,& injicere,ac Homines à spe aliâ in aliam circumducere, ex fortissimis est, contra venenum Malevolentiæ, Antidotis. Neq; certius est Indicium prudentis Regiminis, &Rerum Administrationis, quàm ubi Homines spe continere possit, cùm satisfaciendi Copia non datur; Atq; ubi res tam providè tractantur,ut nullummalum ita peremptoriè imminere videatur,quin aliqua se ostendat Spei Rima ad evadendum : Quod eò minùs difficile factu est, quia tam privatis Hominibus, quàm Factionibus,sibi ipsis adulari insitum est; Aut saltem ostentare, in gloriam suam, quod non omninò credunt.

Trita sanè est, sed præcellens *Periculorum*, quæ Malevolentiæ minantur, *Cautio*, ut prævideatur, ne sit *Caput* aliquod, ad quod Populus infensus & exacerbatus confluere, & sub cujus præsidio in Corpus aliquod coire, possit. *Caput* ego illum dico, & Ducem idoneum, qui *Nobilitate* & Existimatione celebratur; quique apud Malevolos acceptus est & gratiosus, atque ad quem Ora & Oculos convertunt; Quique etiam ipse in Rebus suis privatis censetur offensus. Quod genus Virorum, aut Statui conciliandum est, idque non perfunctoriè, sed solidè; Aut per alium aliquem,ex iisdem partibus retundendum; qui illi alteri se opponat, Atq; Gratiam popularem, in diversa trahat & secet.

Ubique hoc obtinet, quod factiosas Potentias & Coitiones, quæ contra Gubernationem *Imperii* Frontem contrahunt, inter se committere, aut saltem Diffidentiam inter eas seminare, *Remedium* haud contemnendum sit. Etenim malè admodùm agitur cum Rep. si illi, qui erga Imperium benè affecti sunt, discordiarum pleni existant; Qui verò infensi,& maligni, arctè conjungantur.

Adnotavi sæpiùs ingeniosa & arguta Dicteria, quæ *Principibus* improvisò exciderunt, nonnunquàm scintillas ad *Seditiones* injecisse. Exitiale sibi vulnus inflixit *Cæsar*,eo dicto; *Sylla nescivit Literas, dictare non potuit.* Spem enim omnem illud verbulum præscidit, quam Homines imbiberant, aliquandò eum *Dictaturam* depositurum. Perdidit seipsum *Galba* eo dicto; *Legi à se Militem,non emi.* Inde enim Milites de Donativis desperârunt. *Probus* item propter eam vocem interiit; *Si vixero, non opus erit amplius, Romano Imperio Militibus.* Etenim ob hæc verba Milites Animum desponderunt. Sunt & alia haud pauca ejusdem generis. Interest sanè *Principibus*,in Rebus ambiguis, & Temporibus anxiis, ut caveant quid dicant; præsertim in concisis his Sententiis,quæ veluti spicula volitant,& exSecreto Pectoris eorum emissa,

emissa putantur. Longiores enim & productiores Sermones obtusi sunt, & minùs notantur.

Postremò, in omnes Eventus, habeant circa se *Principes*, Personas nonnullas Militiâ & Fortitudine spectatas, ad reprimendas *Seditiones*, in primis Motibus. Hoc enim si desit, magis trepidari solet, in Aulis Principum, cùm Turbæ primò erumpunt, quàm par esset. Et Status eo genere periculi laborat, quod *Tacitus* illis verbis innuit; *Atque is Habitus Animorum fuit, ut pessimum facinus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur*. Isti autem Militares Viri, fidi omninò esse debent, & bonæ Existimationis, potiùs quàm factiosi, aut populares; Et cum cæteris *Proceribus* benè comparati. Alitèr *Remedium* Morbo gravius.

XVI.

De Atheismo.

Minùs durum est, credere Portentosissimis Fabulis *Alcorani, Talmudi*, aut *Legendæ*, quàm credere, huic Universitatis Rerum Fabricæ, *Mentem* non adesse. Itaque *Deus* nunquàm edidit Miraculum, ad *Atheismum* convincendum, quoniam Opera ejus ordinaria, huic rei sufficiunt. Verum est tamen, parùm Philosophiæ Naturalis, Homines inclinare in *Atheismum*; At altiorem Scientiam, eos ad *Religionem* circumagere. Etenim Intellectus Humanus, dum Caussas secundas intuetur sparsas, interdùm iis acquiescere possit, nec ulteriùs Penetrare; Verùm cùm tandem Catenam earum, connexarum inter se, & confœderatarum, contemplari pergat, necesse habet confugere ad *Providentiam*, & *Deitatem*. Imò, & illa *Schola*, quæ præcipuè accusatur *Atheismi*, si quis verè rem introspiciat, *Religionem* demonstrat clarissimè: Nempè *Schola Leucippi, Democriti, & Epicuri*. Etenim longè verisimilius est, Quatuor Elementa Mutabilia, & unam Quintam Essentiam Immutabilem, rectè ab æterno locata, opus *Deo* non habere; Quam Exercitum Atomorum & Seminum infinitorum, sine Ordine fortuitò vagantium, hunc Rerum Ordinem, & Pulchritudinem, progignere potuisse, absque *Ædili* quodam *Divino*. Dicit *Scriptura*; *Dixit Insipiens in Corde suo, non est Deus*: Non dicit, *Cogitavit Insipiens in Corde suo*: Adeò ut, magis intra se hoc asserat, tanquàm rem quam lubens optaret, quam quod penitus hoc credat, & sentiat. Nemo enim *Deos* non esse credit, nisi cui *Deos* non esse expedit. Nullâ aliâ re sanè magis convincitur *Atheismum* labiis tantùm insidere, Cordi autem minimè, quàm hâc, quòd *Athei* Opinionem suam sæpè prædicent & defendant, ac si ipsi sibi diffiderent, aliorumq; Consensu refocillari cuperent. Quinetiam, videas interdùm *Atheos* sibi Discipulos comparare, ut aliæ Sectæ faciunt; Imò, quod Monstri simile est, quidam ex illis Mortem & Cruciatus subierunt, potiùs quàm Opinionem suam retractare sustinerent: Cùm tamen, si ex animo sentirent, nihil tale esse quale *Deus*, quid tandem de eâ re satagerent?

rent? *Epicuro* imponitur; eum Existimationis suæ conservandæ gratiâ, tenuisse, quod existerent quidem *Beatæ* quædam *Naturæ*, sed quæ seipsis fruerentur; Neque Mundi Administrationi se immisce-rent. In quâ Opinione, aiunt eum, Tempori obsecutum, cùm re-verâ *Deos* esse non putaret. Verùm, ut videtur, minùs justè argui-tur: Verba enim ejus egregia sunt & divina; *Non Deos Vulgi negare profanum, sed vulgi Opiniones Diis applicare profanum.* *Plato* ipse meliùs dicere non potuit. Unde videtur, licet Audaciâ polleret ad divinam rerum Administrationem pernegandam, eam tamen ad Naturam eorum tollendam illi non sufficisse. *Indi Occidentales*, par-ticularium *Deorum* suorum Nomina prædicant; Etsi Nomen nullum generale habeant, quod *Deum* significet: Exempli gratiâ, perinde ac Ethnici Nomina *Jovis*, *Apollinis*, *Martis*, &c. in usu habuissent, voce autem, quâ *Deum* exprimerent, caruissent. Quod satis indi-cio est, Populos maximè Barbaros Notionem Rei habere, licet Lati-tudinem ejus non comprehendant. Adeò ut contra *Atheistas*, Ho-mines maximè Ferini, cum Philosophorum subtilissimis, militent. *Atheista* contemplativus, rarò reperitur; *Diagoras*, quis, *Bion*, & fortassè *Lucianus*, atque alii pauci; Qui tamen plures esse videntur quam sunt; quoniam omnibus, qui *Religionem* aliquam, aut *Supersti-tionem* impugnant, à Sectâ adversâ, solet inuri Nomen & Nota *Atheistarum*. Sed magni reverâ *Atheistæ* sunt *Hypocritæ*; Qui Sa-cra perpetuò tractant, sed sine sensu. Adeò ut eos in fine cauteri-zatos evadere, necesse sit. Caussæ *Atheismi* sunt: *Divisiones* circa *Religionem*, si plures fuerint; Nam unica Divisio, Zelum utriusque partis adauget, verùm numerosæ *Atheismum* introducunt. Alia Caussa sunt, *Scandala Sacerdotum*; Cùm eò res redeat, quò innuit S. *Ber-nardus*: *Non est jam dicere, ut Populus, sic Sacerdos; quia nec sic Populus, ut Sacerdos.* Tertia est, *Consuetudo profana ludendi* & *Jocandi* in *Rebus Sanctis*, quæ sensìm Reverentiam *Religionis* atterit. Postremò po-nuntur *Secula erudita*, præsertim cum *Pace*, & Rebus prosperis con-juncta. Etenim, Calamitates, & Adversa, Animos Hominum, ad *Religionem* fortiùs flectunt. Qui *Deos* negant, *Nobilitatem* Generis Humani destruunt. Nam certissimum est, Hominem *Brutis* cogna-tum esse, quatenùs ad Corpus: Quod si, quatenùs ad Animam, non intercedat ei Cognatio cum *Deo*, vilis est planè, & ignobilis Creatura. Destruunt quoque Magnanimitatem, & Humanæ Naturæ Exalta-tionem. Cape enim Exemplum à Cane, & observa, quantos sibi as-sumat Animal illud Spiritus, & quantam Generositatem induat, cum se ab *Homine*, (qui ei vice est *Dei*, aut *Melioris Naturæ*) impulsum per-spiciat. Quam Fortitudinem liquidò cernas tantam esse, quantam Creatura illa, absque Fiduciâ *Melioris Naturæ*, quam propriæ, æquare nullo modo possit. Similitèr & Homo, ubi innititur, & spem collocat, in *Divinâ Providentiâ* & *Gratiâ*, Fiduciam & vires colligit, quales Hu-mana Natura, sibi relicta, nequiisset attingere. Quare, ut *Atheismus*, in omnibus odium meretur, ita & in hoc, quod privet Naturam Hu-manam Facultate, se ultra Fragilitatem Humanam attollendi. Quem-admodùm fit, in Personis Individuis, similitèr fit & in nationibus. Magnanimitatem *Romanam*, nunquam Gens aliqua æquavit. Audi igitur

igitur, quid dicat *Cicero. Quam volumus, licet, Patres Conscripti, nos amemus, tamen nec Numero Hispanos, nec Robore Gallos, nec Calliditate Pœnos, nec Artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus Gentis & Terræ domestico nativóque sensu Italos ipsos, & Latinos: sed pietate, ac Religione, atque hac unâ Sapientiâ, quod Deorum Immortalium Numine omnia regi, gubernarique perspeximus, omnes Gentes, Nationésque superavimus.*

XVII.

De Superstitione.

PRæstat, nullam aut incertam, de *Deo* habere Opinionem, quam contumeliosam, & *Deo* indignam: Alterum enim Infidelitatis est, alterum Impietatis & Opprobrii. Ac *Superstitio* certè *Divinitatis* est Dedecus. *Plutarchus*, non abs re, inquit; *Mallem sanè multò, ut Homines dicerent, nunquàm fuisse talem in Rerum Natura virum, qualis ferebatur Plutarchus; quam ut dicerent, fuisse quendam Plutarchum, qui Liberos suos, recens natos, comedere & devorare solitus erat; quod Poetæ de Saturno memorant.* Quemadmodùm autem Contumelia *Superstitionis* ingravescit adversus *Deum*; Ita & periculum majus ab illâ incumbit Hominibus. *Atheismus* non prorsùs convellit Dictamina Sensûs, non Philosophiam, Affectus Naturales, Leges, Bonæ Famæ Desiderium; Quæ omnia, licet Religio abesset, Morali cuidam Virtuti externæ conducere possunt: At *Superstitio* hæc omnia dejicit, & Tyrannidem absolutam, in Animis Hominum exercet. Itaque *Atheismus*, turbas in Rebus-publicis rarò ciet: Homines enim cautos reddit, & securitati suæ consulentes. Quin & videmus Tempora ipsa, in *Atheismum* Procliviora, (qualia fuerunt *Augusti Cæsaris*,) tranquilla fuisse. At *Superstitio*, compluribus Regnis & Rebus-publicis, ruinæ fuit: Introducit enim novum *Primum Mobile*, quod omnes *Imperii* Sphæras rapit. Magister *Superstitionis* Populus; Atque in omni *Superstitione*, Sapientes Stultis obsequuntur; Atque Argumenta Practicæ succumbunt, ordine perverso. Gravis fuit ille sermo, quorundam Prælatorum in *Concilio Tridentino*, in quo Doctrina *Theologorum Scholasticorum*, plurimùm potuit; Nimirùm; *Scholasticos Astronomis similes fuisse, qui Eccentricos Circulos, & Epicyclos, & hujusmodi Orbium Machinas finxerunt, quo Phænomena servarent, etsi satis scirent, nihil tale reverà existere*: Eodem modo, etiam *Scholasticos* complura subtilia & perplexa Axiomata & Theoremata invenisse, quo practicæ Ecclesiæ caverent. *Superstitionis* caussæ sunt; Grati & sensuales *Ritus* ac Ceremoniæ; Externæ & *Pharisaicæ Sanctitatis* Excessus; *Traditionum* major quam par fuerit Reverentia, quæ Ecclesiam non potest non onerare; *Stratagemata Prælatorum*, quibus utuntur ad Ambitionem propriam, & Lucrum; Nimius *Intentionum bonarum Favor*, qui Novitatibus & *Ethelothreskiis*, Januam aperit; *Exemplorum* importuna & inepta *petitio* ab humanis, quæ in Divina transferantur, quæ necessariò parit Fantasiarum malè cohærentium mixturam; postremò *Tempora Barbara*, cum Calamitatibus & Perturbationibus conjuncta. *Superstitio*,

will-worships

perſtitio, ſine velo, deformis Res eſt; Etenim ſicut Simiæ, ſimilitudo cum Homine, Deformitatem addit; ita & *Superſtitioni*, ſimilitudo cum Religione. Et quemadmodùm, Cibi ſalubres corrumpuntur in Vermiculos; ita Ritus & Formulæ bonæ & ſanæ, corrumpuntur in Obſervantias puſillas & ſuperfluas. Quin &, non caret Superſtitione, quandoq; *Superſtitionis* Fuga; cùm ſe tantò ſaniorem & puriorem viam inire putent Homines, quanto à *Superſtitionibus*, priùs receptis, longiùs deflexerint. Itaq; Curæ eſſe debet, in Religione reformandâ, (ut fit in Corpore purgando) ne Sana cum Corruptis ſimul evacuentur; Quod ferè fit, ubi *Reformatio* regitur à Populo.

XVIII.

De Peregrinatione In Partes Exteras.

Peregrinatio in Partes Exteras, in Junioribus, Pars Inſtitutionis eſt; In Senioribus, Pars Experientiæ. Qui proficiſcitur in *Partes Exteras*, antequàm in Linguâ Gentis, quam adit, aliquos fecerit progreſſus, ad *Ludum Grammaticum* vadit, non ad *Peregrinandum*. Ut Adoleſcentes peregrinentur ſub Tutore, aut Servo aliquo experto, probo; Modò talis ſit, qui Linguam calleat, quique Regionem illam antè adiverit; unde poſſit eos inſtruere; Quæ in illâ *Regione*, ubi *Peregrinantur*, digna ſpectatu & cognitu ſint; Quæ Amicitiæ & Familiaritates contrahendæ; Quæ denique Studia & Diſciplinæ ibi vigeant. Aliter enim Adoleſentes *peregrinabuntur* cucullati, & foràs proſpicient parùm. Mirabile certè eſt, in *Navigationibus*, ubi nihil aſpici datur præter Cœlum & Pontum, conficere conſuêſſe Homines *Diaria*; Verùm in *Peregrinationibus* per Terram, in quibus tot res occurrunt obſervandæ, plerunque hoc omitti; Ac ſi Fortuita magis in codicillos mererentur referri, quàm quæ de induſtriâ obſervantur. *Diaria* igitur in uſu ſint. *Res* ſpectandæ & obſervandæ ſunt iſtæ. Aulæ Principum; Præſertim cùm Legatos Exteros admittunt: Judicia & Curiæ, cùm Cauſſæ perorantur; & ſimilitèr Conſiſtoria Eccleſiaſtica: Templa & Monaſteria, cum Monumentis in illis extantibus: Mœnia & Munitiones Urbium & Oppidorum: Portus & Sinus: Antiquitates & Ruinæ: Bibliothecæ, Collegia, Diſputationes, & Prælectiones ubi habentur: Naves & Carinæ: Palatia, & Horti magnifici & amœni propè Urbes magnas: Armaria: Navalia: Cellæ & Horrea publica: Loci Excambii; Burſæ: Cellæ Mercium; Exercitia Equitationum, Muneris Gladiatorii, Militum Delectus & Inſtructio, cum ſimilibus: Comœdiæ, illæ ſcilicet ad quas Homines melioris notæ ſpectatum veniunt: Theſauri Monilium & Veſtium: Curioſitates & Raritates: Deniq; quicquid in Locis quæ tranſeunt ſit celebre aut memorabile. De his omnibus, à Tutoribus, aut Servis prædictis, diligenter inquirendum. Quantum ad Triumphos, Saltationes ſub larvâ, Convivia, Nuptias, Funera, Supplicia Capitalia, & hujuſmodi

Spectacula,

Spectacula; non opus est ut reducantur Hominibus in memoriam; Attamen non sunt certè illa prorsùs negligenda. Si tibi Cordi sit, fructum *Peregrinationis* Adolescentis in Compendium redigere, utque brevi spatio multum colligat, hoc faciendum præcipio. Primò (ut dictum est) in Linguâ aliquis profectus faciendus antequàm proficiscatur. Tum adjungendus est, Servus aliquis aut Tutor, qui *Regionem* pernôrit, ut & jam dictum est. Habeat etiam præstò Librum aliquem, aut Chartam Chorographicam, Regionis illius, ubi *peregrinatur*; Quæ instar Clavis erit ad inquirendum. Conficiat etiam *Diarium*. Ne moretur longiùs, in unâ Urbe, aut Oppido: Plus certè aut minùs, prout Locus meretur, sed minimè diù. Imò, dum moratur in aliquâ *Civitate*, aut *Oppido*, mutet sæpiùs Hospitium, ex unâ parte *Oppidi* in alteram; Nam & hoc certè Magnes est attrahendi Familiaritates, & Consuetudines Hominum complurium. Secludat se ut plurimùm à Consortio Popularium suorum, atque in iis locis victitet, ubi simul convivantur Homines melioris notæ, ex Natione ubi *peregrinatur*. Etiam cùm de loco in locum *itineratur*, paret sibi Literas Commendatorias, ad personam aliquam eminentiorem, degentem in loco quo se transfert; Ut ejus favore & operâ utatur, in iis, quæ spectare aut cognoscere desiderat. Hoc modo *Peregrinationis* utilitatem accelerare poterit. Quatenùs ad Familiaritates & Amicitias, quæ inter *Peregrinandum* adjungendæ sunt; Utilissima omnium est illa *Secretariorum*, & Ministrorum interiorum quibus Legati utuntur: Hoc enim pacto, in unâ Regione *peregrinando*, etiam plurium Regionum Notitiam & Experientiam, ad se attrahet, & sugget. Visitet etiam & adeat Personas in unoquoque genere egregias, quæ magni apud Exteros nominis sunt; ut possit notare quomodo Os, Vultus, & Corporis Lineamenta & Motus, respondeant Famæ. Quantum ad Rixas & Simultates, cum curâ & diligentiâ sunt illæ vitandæ. Oboriuntur sæpissimè circa Amores, Compotationes, Præsidentiam, & verba contumeliosa. Et caveat imprimis quivis à consortio Hominum iracundorum, & qui facilè Inimicitias suscipiunt; Illi enim eum suis immiscebunt Contentionibus: Quando *Peregrinator* domum revertitur, nihilominùs Regiones, in quibus *peregrinatus* est, non relinquat prorsùs pone se: Verùm conservet, & colat Amicitiam eorum, cum quibus Familiaritatem contraxit, (iis dico qui sunt ex Dignioribus,) per Literas. Et *Peregrinatio* sua potiùs manifestetur & appareat in Sermonibus suis, quàm in Vestitu, aut Gestu: Etiam in Sermonibus suis, potiùs meditetur quid sobriè respondeat, quàm ad Narrationes facilis & pronus sit. Illud etiam in eo sit conspicuum, quod Mores Patrios cum Moribus Exteris, non commutaverit: Sed potiùs quod Consuetudines Patrias, iis quæ peregrè didicit, tanquam floribus, asperserit.

XIX.

De Imperio.

Miser proculdubio est Animi status, pauca habere quæ appetas, multa quæ metuas: Attamen hoc ipsum *Regibus* ferè proprium est: Qui in supremo gradu collocati, non habent ad quod aspirent; Id quod Animos eorum reddit languidiores: Atque è contrà habent Phantasmata plurima periculorum & umbrarum volitantium; Id quod Animos eorum reddit minus serenos. Hinc etiam emanat & alter ille Effectus, quem *Scriptura Regibus* tribuit; *Ut Cor Regis sit inscrutabile:* Etenim suspicionum Multitudo, & Absentia Affectûs alicujus prædominantis qui reliquis imperet, cujusvis Animum reddit exploratu difficilem. Hinc quoque emanat & illud; Quod *Reges* sæpenumerò Desideria sibi ipsis creent, atque ad nugas animum adjiciant: Interdum ad Aedificia extruenda; Interdum ad *Ordinem* aliquem aut *Collegium* instituendum; Interdum ad *Personam* aliquam evehendam; Interdum ad Artem aliquam Mechanicam aut Manus excellentiam exercendam; ut *Nero* studuit pulsandæ Cytharæ, *Domitianus* sagittis collimandis, *Commodus* Gladiatoriæ, *Caracalla* Aurigationi. Hoc illis incredibile videtur, qui Axiôma illud non nôrunt; *Animum Humanum, magis exhilarari & refici, progrediendo in Rebus parvis, quam consistendo in Rebus grandibus.* Videre etiam est *Reges*, qui sub *Imperii* sui Initiis, in Victoriis & provinciis subjugandis, maximè fœlices fuerunt; Cùm vix possibile sit ut perpetuos progressus faciant, verùm ut Fortunam suam aliquando adversam & Retrogradam experiantur; sub fine Superstitiosos & Melancholicos evasisse: Uti contigit *Alexandro Magno*, *Diocletiano*, ac nostra ætate *Carolo Quinto*; & aliis. Qui enim progredi semper consuevit, & in obicem tandem impingitur, sui ipsius favore excidit, neque ampliùs Res est quæ fuit.

Dicamus nunc de verâ *Imperii Temperaturâ*; Quam servare, Res ardua est, & rara. Etenim tam *Temperies*, quam *Intemperies*, ex contrariis consistunt. Verùm alia Res est, contraria miscere, Alia alternare. Responsum *Apollonii*, egregiâ prudentiâ plenum est. Interrogabat eum *Vespasianus*; *Quid Neroni ruinæ fuisset?* Respondit; *Nero Cytharam peritè pulsare, & accomodare noverat; At in imperando, Chordas interdùm nimiùm distendebat, interdùm eas nimiùm relaxabat.* Atque certissimum est; Nihil Auctoritatem æque destruere, ac inæqualem, & quasi subsultoriam, atque intempestivam *Potentiæ* alternationem, nunc rigidius intensæ, nunc laxiùs remissæ.

Veruntamen & hoc verum est, Moderni Temporis prudentiam, circa *Principum* Negotia tractanda, in hoc potissimum versari, ut conquirantur magis & aptentur Remedia & subterfugia Malorum & Periculorum, cùm ingruerint; quam ut Prudentiâ solidâ & constanti, depellantur & summoveantur, antequam impendeant. Verùm hoc nihil aliud est, quam in Agone, cùm Fortunâ, experiri. Caveant autem

Homines,

Homines, ne obdormiſcant circa Turbarum Materias primas, & Inchoamenta. Nemo ſiquidem ſcintillam, Incendium parituram, prohibere poteſt; Nec Regiones Metiri, unde eruptura ſit. In *Principum* Negotiis, interveniunt proculdubiò, multæ Difficultates & Impedimenta; At ſæpenumerò maxima Impedimenta ſunt, *Principum* ipſorum Affectus & Mores. Etenim *Principibus* frequenter accidit, ut contradictoria planè appetant; ſicut rectè *Tacitus*; *ſunt plerunque Regum voluntates vehementes, & inter ſe contrariæ.* At *Potentiæ* nimiæ ſolœciſmus eſt, credere ſe poſſe Finem Rei prò arbitrio aſſequi, neque tamen Media procurare.

Regibus intercedit Negotium cùm *Nationibus* vicinis, cum *Uxoribus* propriis, cum *Liberis* ſuis, cum *Prælatis* & *Clero*, cum *Proceribus Regni*, cum *Nobilibus ſecundæ Claſſis* ſivè *Generoſis*, cum *Mercatoribus* ſuis, cum *Plebe Regni*, cum *Militibus* ſuis. Atque à ſingulis horum impendent pericula, niſi adhibeatur Cura.

Quod ad *Vicinos* attinet, præſcribi non poteſt Regula aliqua certa Cautionis, propter Occaſionum varietatem; unicâ exceptâ; Quæ ſemper tenet. Ea eſt, ut *Principes* huic rei perpetuò invigilent, nè quis ex *Vicinis* in tantum excreſcat; (vel novis Territorii augmentis, vel Commercium ad ſe trahendo, vel propiùs accedendo, & ſimilibus;) Quo majorem nanciſcatur lædendi poteſtatem, quam anteà habuerat. Sanè, durante Triumviratu illo *Regum*; (*Henrico Octavo Anglo, Franciſco Primo Gallo,* & *Carolo Quinto Hiſpano*;) ea viguit inter ipſos diligentia, ut Nemo Trium vel Palmam Terræ acquirere potuiſſet, quin reliqui duo ſtatim rem ad æquilibrium deducerent; Neque Pacem Fœnore redimere ſuſtinerent. Idemque præſtabat Fœdus illud, (Cui *Guicciardinus* ſecuritatem *Italiæ* attribuit,) ictum inter *Ferdinandum Regem Neapolitanum*; *Lorenzium de Medices*, & *Ludovicum Sforzam*, *Principes*; Alterum *Florentiæ*, Alterum *Mediolani*. Neque recipienda eſt Opinio, quorundam ex *Scholaſticis*; *Bellum juſtè ſuſcipi non poſſe, niſi ob Injuriam, aut Provocationem præcedentem.* Siquidem juſtus Metus imminentis periculi, etſi violentia aliqua non præceſſerit, proculdubiò Belli cauſſa eſt competens & legitima.

Quantum ad *Uxores*; Extant Exempla ejus generis crudelia & atrocia. *Livia* infamis ob veneficium *Auguſti*. *Roxolana*, Uxor *Solymanni*, perniciem intulit *Muſtaphæ* celeberrimo illi *Principi*; Atque aliàs ſucceſſionem, & Domum, *Mariti* ſui, perturbavit. *Edwardi Secundi Regis Angliæ Uxor*, operam præbuit præcipuam, in *Mariti* ſui de *Regno* Deturbatione, & Nece. Hoc Genus periculi maximè timendum, cum *Reginæ* Liberos ex priore Marito ſuſceperunt, aut in Adulterio degunt.

Quantum ad *Liberos*; Ab iis etiam ortæ Tragœdiæ plurimæ. Atque generalitèr, ſuſpiciones arreptæ à *Patribus*, in *Filios* ſuos, infauſtæ extiterunt. *Muſtaphæ* (quem anteà nominavimus) Cædes, *ſtirpi Solymanni* adeò fatalis fuit, ut ſucceſſio *Sultanorum*, uſque in hodiernum diem, pro ſuſpecto habeatur, velut ſanguinis ementiti, quia *Selymus* ſecundus putabatur ſuppoſititius. Cædes etiam *Criſpi*, *Principis* ſummæ ſpei, inflicta per Patrem ſuum *Conſtantinum Magnum*,

ſimilitèr

similiter ejus Familiæ fatalis fuit; Siquidem, Tam *Constantinus*, quàm *Constans*, Filii ejus, violentâ Morte perierunt; Et *Constantius*, qui ex Filiis ejus superstes fuit, decessit sanè ex Morbo, sed non nisi cùm *Julianus* contra eum Arma cepisset. Cædes similiter *Demetrii*, *Philippi* Secundi *Macedonis* Filii, vertit se in *Patrem*, qui mortuus est ex mœrore & pœnitentiâ. Complura sunt ejusmodi Exempla: Verùm pauca, aut nulla, ubi *Patres* aliquid Boni, ex hujusmodi diffidentiis, perceperunt; præterquam cùm *Filii* Bellum apertè *Patribus* intulerunt; ut fecit *Selymus* Primus adversus *Bajazetem Patrem* suum; Et tres *Filii Henrici Secundi*, *Regis Angliæ*.

Quantum ad *Prælatos*; Ab illis etiam, si potentes fuerint & superbi, periculum ingruit. Ut contigit temporibus *Anselmi*, & *Thomæ Becketti*, *Archi-Episcoporum Cantuariæ*; Quorum Baculi Pastorales cum *Regis* Gladio concertârunt; Licèt res illis fuerit, cum *Regibus* animosis & fastuosis; *Guilielmo Rufo*, *Henrico Primo*, & *Henrico Secundo*. At periculum hujusmodi, à *Prælatis*, non est magnopere pertimescendum, nisi ubi *Clerus* ab Auctoritate & Jurisdictione Principatûs externi pendet; Aut etiam ubi *Ecclesiastici* eliguntur à Populo; Non autem à *Rege*, vel Patronis Ecclesiarum.

Quantum ad *Proceres*; Sunt illi certè cohibendi, & tanquam in justâ distantiâ à *Solio Regali* continendi; Verùm Depressio ipsorum, poterit *Regem* fortassè ipsum magis absolutum reddere, sed interim minùs tutum; Et minùs efficacem ad ea quæ cupit perficienda. Hoc notavi, in *Historiâ* meâ *Regni Henrici Septimi*, qui *Nobiles* suos perpetuò deprimebat: Unde factum, ut Tempora ejus Difficultatibus & Turbis plena essent. *Nobiles* enim, etsi in Fide & Officio, versus eum manserint, attamen minimè cum eo cooperabantur in Negotiis suis; Ita ut ipse ferè omnia solus sustineret.

Quatenus ad *Nobiles secundæ Classis*; Parum periculi ab illis manare potest, cum sint Corpus dispersum. Poterint illi quidem nonnunquam grandia loqui, sed non multum nocere. Quinimò fovendi sunt, tanquam qui Potentiam *Nobilitatis superioris* optimè temperent, ne immodicè excrescat: Atque rursùs cùm Populi Gubernacula immediatè tractent, Motus populares optimè compescunt.

Quòd ad *Mercatores*; Sunt illi instar *Venæ Portæ*: Qui nisi floruerint, potest quidem Regnum aliquod, Artus habere robustos, sed venas vacuas, & Habitum Corporis macrum. Vectigalia & Portoria immodica, raró *Regis* Reditus adaugent. Etenim quod in Partibus lucretur, in summâ deperdit; Commercii Quanto diminuto.

Quantum ad *Plebem*; Ab iis raró creatur periculum, nisi habeant Ductores potentes & populares; Aut si introducas mutationem in Religione; Vel in Consuetudinibus antiquis; Vel in Gravaminibus Tributorum; Vel in aliis quæ victum eorum decurtant.

Quantum denique ad *Milites*; Periculosissima res est, si in Corpus unum cogantur, vel Exercitûs, vel præsidiorum; & Donativis insuescant. Cujus clarissima cernimus Exempla, in *Janizariis* & *Prætorianis*. Verùm *Militum* Conscriptio, & ad Arma tractanda Instructio, & in locis diversis, & sub diversis Ducibus, & sine Donativis; Res sunt utiles, & salubres, & sine periculo.

Principes

Principes Corporibus Cœleſtibus ſimiles: Quæ Tempora felicia, aut infelicia, in fluxu ſuo producunt; Quæque Veneratione multâ gaudent, requie nullâ. Omnia circa *Reges* Præcepta, duobus illis Monitis clauduntur; *Memento quòd es Homo*; Et; *Memento quòd es Deus, ſeu Vice-Dei:* Quorum alterum pertinet ad Poteſtatem eorum coercendam, alterum ad Voluntatem regendam.

XX.

De Consilio.

SUmma quæ intercedit inter Homines Fides, eſt illa *Conſilium* impertiendi. Etenim in alio quovis Fidei genere, Partes tantùm vitæ aliis commendamus; Terras, Bona, Liberos, Exiſtimationem, & alia Negotia particularia; Verùm iis quos Nobis *Conſiliarios* adhibemus, omnia mandamus. Quantò magis, qui partes *Conſiliariorum* præſtant, ad omnem Integritatem & Sinceritatem aſtringuntur? *Principes* vel prudentiſſimi, nullo modo in diminutionem Auctoritatis accipiant, ſi *Conſilio* Virorum ſelectorum utantur. Quin & *Deus* ipſe *Conſilio* non vacat; Sed inter Nomina magna *Filii* ſui Benedicti ponit; ut *Conſiliarius* vocetur. *Salomonis* certè Pronunciatum tale: *In Conſilio Stabilitas.* Res humanæ proculdubiò, aut primam, aut ſecundam Agitationem ſubibunt: Si minùs *Conſultationum* Argumentis jactentur, certè Fluctibus Fortunæ jactabuntur; Plenæque evadent, Inconſtantiæ, & Mutationum, modò texendæ, modò retexendæ, inſtar vacillationum Hominis ebrii. Sanè *Filius Salomonis* vim *Conſilii* expertus eſt, quemadmodùm *Pater* ejus Neceſſitatem & uſum vidit. Etenim Regnum *Deo* dilectum, primò laceratum & fractum eſt, *Conſilio* pravo. Cui quidem *Conſilio* inuſtæ ſunt, ut nobis ſint documento, Notæ illæ duæ, per quas *Conſilia* prava, in perpetuum, dignoſcantur; Una, quod fuerit *Conſilium* Juvenile quoad Perſonas; Altera, quod fuerit violentum quoad ſubjectum.

Sapientia Veterum in *Parabolâ* adumbravit, tam Unionem & inſolubilem Conjunctionem *Conſilii* cum *Regibus*; Quàm prudentem & politicum Uſum ejuſdem per *Reges* adhibendum. Alterum in eo, quod *Jovem* narrant, *Metim*, (quæ Vox *Conſilium* ſignificat,) in Uxorem duxiſſe; In quo innuunt *Conſilium* Imperio Sponſæ loco eſſe. Alterum in eo quod ſequitur: Quod hujuſmodi Commentum eſt. Tradunt, poſtquàm *Metis* nupta fuiſſet *Jovi*, eam gravidam ex illo factam; *Jovem* autem non ſuſtinuiſſe donec pareret, ſed eam devoraſſe; Unde ipſum quoque gravidum factum, & *Palladem* Armatam ex Capite ſuo ediditſe. Quæ Fabula portentoſa Arcanum Imperii involvit: Hoc nimirùm; Ad quem modùm *Reges*, erga *Conſilium ſuum ſanctius*, ſe gerere debeant: Primùm, ut Res deliberandas illis committant; Quod eſt veluti prima Conceptio: Secundò, cum elaboratæ & efformatæ fuerint, veluti in Utero *Conſilii* ſui; Atque maturuerint, & partui vicinæ ſint; Tum demùm non permittant amplius

pliùs *Confilio* fuo ut Decretum perficiant; acfi Res ex eorum Auctoritate penderet; fed Negotium ad fe retrahant, & palam omnibus faciant; Decreta & ordinationes ultimas, (quæ, quoniam cum prudentiâ & poteftate exeunt, affimilantur *Palladi Armatæ*,) a feipfis emanare; Neque folùm ab Auctoritate fuâ, verùm etiam, (quo magis Exiftimationem fuam evehant,) ab Ingenio & Auctoritate propriâ provenire.

Dicamus jam de *Incommodis Confilii*; & de ipforum *Remediis*. *Incommoda*, quæ fe produnt, in *Confilio* utendo, & adhibendo, funt tria. Primò, quod hæc res, Negotia minùs reddat fecreta. Secundò, quod derogare videatur de Auctoritate *Principum*, acfi minùs ex fe penderent. Tertio, quod fubfit periculum à *Confiliis* infidelibus, quæ tendant potiùs in Commodum *Confulentis*, quam *Principis* ipfius. Ad quæ mala evitanda, Doctrina quorundam ex *Italis*; Et practica apud *Gallos*, temporibus quorundam *Regum*; introduxit *Confilia interiora*; quæ vulgo vocantur *Cabinetti*: Remedium fanè Morbo deterius.

Quantum ad Occultationem *Confiliorum*; Non tenentur *Principes*, omnia cum omnibus *Confiliariis* communicare; fed tam Perfonas, quam Negotia, cum delectu, excerpere poffunt. Neque neceffe eft *Principi*, qui deliberat quid fit agendum, fimul detegere quid in animo habeat ftatuere. Verùm caveant *Principes*, ne Propalationis Negotiorum fuorum, ipfi in caufsâ fint. Quatenus verò ad *Confilia*, quos diximus *Cabinettos*, in illos Diverbium illud competit; *Plenus rimarum fum*. Futilis quifpiam, qui gloriæ fibi duxerit, Arcana noffe & retegere; plus nocebit, quam complures, qui benè nôrunt, Officii fui effe, eadem reticere. Verum eft, intervenire Negotia quædam, ejus generis, quæ Occultationem fummam requirunt, Qualis non facilè ultra notitiam unius aut duorum præter ipfum *Regem*, excedet: Neque improfperè cedere folent iftiufmodi *Confilia*: Nam præterquam quod fecreta fint, procedunt plerunque conftanter, & uno quafi fpiritu reguntur, abfque Contentione. Sed tum demùm, hoc rectè cedet, fi *Rex* prudens fit, & proprio Marte validus; Et fimul *Confiliarii* illi fint fagaces; Et ante omnia, Finibus, quos fibi proponit *Rex*, fidi. Id quod contigit *Henrico Septimo Angliæ Regi*; Qui Arcana fua majoris momenti, duobus tantummodò *Confiliariis* impertiebatur, *Mortono*, & *Foxo*.

Quantum ad *Auctoritatem minuendam*; *Fabula* Remedium monftrat. Imò Majeftas *Regum*, exaltatur potiùs quam deprimitur, cum in Cathedrâ *Confilii* fedeant. Neque unquam invenire eft *Principem*, Auctoritate fuâ imminutum, per *Confilium* fuum; Nifi fortè ubi obtigerit, Potentia nimia in uno aliquo *Confiliario*; Aut nimis arcta Combinatio inter diverfos: Quæ duo Mala citò deprehenduntur, & fanantur.

Quantum ad poftremum *Incommodum*; *Confiliarios* nimirum, in *Confilio* dando, fuæ rei profpecturos, non Domini; Minimè dubium eft; *Scripturam* illam; *Non inveniet fidem fuper terram*, Intelligi debere de Naturâ Temporum, minimè de Perfonis fingulis. Reperiuntur fiquidem viri, fideles, finceri, candidi, & veraces; Minimè vafri aut involuti. Afcifcant fibi *Principes*, ante omnia, Ingenia talia.

Prætereà

Præterea *Confiliarii* rarò ita inter fe uniuntur, quin alius fuper alium excubias agat; Adeò ut, fi quis *Confilia* det factiofa, aut ad privatos Fines collimantia, celeriter hoc ad Aures *Principis* deveniet. Remedium autem præftantiffimum fuerit, fi *Reges* dent operam ut *Confiliarios* fuos pernofcant; quemadmodum illi, ut *Principem*;

Principis eft Virtus maxima noffe fuos.

Contrà verò, *Confiliarios* non decet, nimios effe Rimatores, in Perfonam *Principis* fui. Vera enim *Confiliarii* Conftitutio hæc; Ut peritior fit in Negotiis *Principis*, quàm in Moribus ejus. Sic enim verifimile fiet, eum *Confilium* potiùs rectà directurum, quàm fe *Principi* accommodaturum quò complaceat. *Principibus* etiam hoc magno ufui effe poffit; Si Opiniones & Vota *Confiliariorum* fuorum, & Divifim, & conjunctim, recipiant. Etenim Opinio, in fecreto prolata, liberior multò eft; Sed illa, quæ coram aliis, gravior. Nam in privato quifque propriis Affectibus plus infervit; In confortio aliorum Affectibus magis obnoxius eft: Itaque neutrum omittendum; Atque ab Inferioribus, in privato potiùs, ut Libertati confulatur; A Grandioribus, in Confortio potiùs, ut modeftiùs Sententiam ferant. Nil prodeft, fi *Principes* de Rebus deliberent, nifi diligenter quoq; deliberent de Perfonis: Etenim Res omnes, tanquam Imagines mortuæ; Vita autem Actionis in Delectu Perfonarum potiffimùm confiftit. Neque fufficit de Perfonis deliberare, fecundum Genera, veluti in Ideâ quadam, aut Defcriptione Mathematicâ; Qualis videlicet Character & Conditio Perfonæ effe debeat: Etenim Errores maximi interveniunt, & Judicii Libra maximè verfatur, in Delectu Individuorum. Illud quoque memoriâ tenendum; *Optimi Confiliarii Mortui: Libri* Veritati non parcunt, cùm *Confiliarii* fortè in Adulationem lapfuri fint. Utile itaque fuerit, *Libros* multum revolvere; Præfertim eorum Auctorum, qui & ipfi Gubernacula Rerum tractârunt.

Confilia, hac ætate, in locis plurimis, nihil aliud ferè funt, quàm Congreffus, & Colloquia familiaria: Ubi Res potiùs Sermonibus jactentur, quàm debitis Argumentis trutinentur. Atque plerunque præcipitanter nimis, ad Decretum vel Actum *Confilii*, properatur. Satius effet, fi in majoris Momenti Negotiis, Res uno die deliberanda proponeretur, altero tractaretur; *In Nocte Confilium.* Id certè præftitum eft, in *Tractatu Unionis*, inter *Delegatos Angliæ* & *Scotiæ*; Qui Conventus, regulariter, & optimo ordine, proceffit. Ad Petitiones autem privatas, Dies aliquos præfigi probo: Nam & Supplicantibus Tempora certa indicant, quibus commodiùs fe applicent; Et folenniores Conventus exonerant, ut poffint *Hoc agere*. In Delectu Deputatorum, qui Negotia ad *Confilium* informandum præparent, præftat eos eligere, qui æqui fint, & in neutram partem propendeant; Quàm Æquitatem quandam creare, introducendo aliquos qui utrique parti fedulò faveant. Probo etiam *Delegationes*, non tantùm temporaneas, aut è re natâ; fed etiam continuatas, & perpetuas. Exempli gratiâ; Quæ curent feparatim, Commercia; Ærarium; Bellum; Gratias; Gravamina; Provincias particulares. Sanè, ubi in ufu funt *Confilia* fubor-

subordinata diverſa, atque unicum tantum ſuperius *Conſilium*, (ut fit in *Hiſpaniâ*,) nihil aliud ferè ſunt ejuſmodi *Conſilia*, quam *Deputationes* (quales diximus) perpetuæ, niſi quod majore Auctoritate polleant. Si Caſus poſtulet, ut informetur *Conſilium*, ab Hominibus alicujus Muneris aut profeſſionis particularis, (veluti Juriſperitis, Nauticis, Excuſoribus Nummorum, Mercatoribus, Artificibus, & ſimilibus,) audiantur illi primò coram *Delegatis*; Et poſteà, prout Occaſio poſtulat, coram *Conſilio*. Neque permittantur venire catervatim, aut more Tribunitio ſe gerere; Hoc enim foret, clamoribus *Conſilium* fatigare, non Informationem, ut decet, exhibere. *Menſa ob'onga*, & rurſus *Quadrata*; ſive *ſedes ad parietes* Cameræ *Conſilii*, videri poſſunt, Formalia tantùm; ſed ſunt profectò Realia: Nam ad *Menſam oblongam*, pauci qui prioribus locis ſedent, Res quaſi ſoli tranſigunt; verùm in aliis, quas diximus, Figuris, major uſus *Conſiliariorum* qui inferiùs ſedent. *Rex*, cùm præſidet ipſe in *Conſilio*, caveat, ne ſententiam ſuam, citiùs quam par eſt, declaret: Hoc ſi fecerit, *Conſiliarii* ſe ad nutum ejus applicabunt; & loco *Conſilii* liberi, Canticum ei occinent; *placebo*.

XXI.

De Mora.

Fortuna Foro rerum vœnalium ſimilis eſt; ubi ſæpè (ſi paululùm expectare poteris,) minuetur Pretium. Rurſùs, aliquandò *Sibyllæ Licitationibus* aſſimilatur; Quæ primò plenas offert Merces, mox partes aliquas conſumens, integrum tamen pretium poſtulat. Nam *Occaſio* (ut in trito habetur Carmine,) *Occipitium nobis obvertit calvum, poſtquàm Capillorum in Fronte copiam fecit non Arripientibus*: vel ſaltem utris Anſam præbet primò accipiendam; dein Ventrem, qui difficiliùs comprehenditur. Nuſquàm certè major apparet Sapientia, quam in tempeſtivis Negotiorum Auſpiciis, Principiiſque eligendis: Non jam levia ſunt Pericula, ſi levia videantur; & plura Pericula fefellerunt, quam vim intulerunt. Quinimò, ſatius eſt, quibuſdam periculis, quaſi mediâ viâ occurrere, quam eorum Motus, & Appropinquationem, perpetuò inquirere, & obſervare. *Qui enim nimiùm invigilat, interdum dormitat.* E-contrariò, umbrarum Longitudine decipi, (ut quidam olim, quando *Luna* Horizonti proxima, Hoſtium Terga irradiabat,) atque ita ante tempus Tela emittere; aut Pericula, præmaturè obviando, accerſere, alterum eſt Extremum. Nam *Opportunitatis Maturitas, vel Immaturitas*, eſt (ut anteà diximus) ad amuſſim Examinanda. Ac, ut plurimum, expedit, omnium Magnorum Negotiorum Principia, *Argo* cum Centum Oculis ſuis, Exitus verò, *Briareo* cum centum Manibus ſuis, committere: primùm ſcilicet invigilare, poſteà accelerare. Etenim Orci *Galea*, quæ Politicum verè reddit Inviſibilem, eſt, *Conſiliorum Occultatio*, & *Expeditionum Celeritas*. Cùm enim ad Executionem ventum ſit, nulla *Occultatio Celeritati* eſt æquiparanda; More Globuli è Tormento emiſſi, qui tam velocitèr pertranſit, ut ipſam Oculorum Aciem antevertat.

XXII. De

XXII.

De Astutia.

PEr *Aſtutiam* intelligimus, ſiniſtram quandam & obliquam Prudentiam. Et pro certo eſt, multum intereſſe, inter *Aſtutum*, & *Prudentem*; Non ſolùm, quatenùs ad Probitatem, ſed etiam quatenùs ad Mentis vires. Sunt qui Chartas pictas artificio quodam miſcere ſciunt, qui tamen Periti Luſores non ſunt; Sunt itidem nonnulli, qui in Competitionibus, & Factionibus regendis, multum valent, aliàs verò infirmi Judicii ſunt. Rursùs, alia res eſt Perſonarum Naturas & Mores callere, alia verò Negotia pernoſſe: Sunt enim haud pauci, qui in Perſonarum Aditibus, & Temporibus, verſuti ſunt, Neque tamen Partis Realis, Negotiorum, ſunt capaces: Quæ eſt Conſtitutio ipſiſſima Hominum; qui in Perſonis dignoſcendis, non in Libris evolvendis, operam collocârunt. Tales magis in Pragmaticis adhiberi debent, quam in Conſiliis; Et non alitèr ferè uſum ſui præbent, quam in viis, quas ſæpè contriverunt. Converte eos ad Homines novos, & Artibus ſuis excidunt: Adeò ut, vetus illa Regula, ſtultum à Sapiente dignoſcendi, (*Mitte ambos ad ignotos & Videbis*,) de hujuſmodi Hominibus non teneat. Quoniam autem *Aſtuti* iſti Homines, ſimiles ſunt Puſillarum Mercium Propolis, non abs re fuerit, Officinas ipſorum excutere.

Inter *Aſtutias* numerari poteſt, ut quis *Vultum* ejus cum quo colloquitur, limatiùs obſervet: Quod etiam *Jeſuitæ* præcipiunt. Sunt enim complures, iíque ex prudentioribus, qui Corda habent obſcura, vultus autem pellucidos. Verùm, decet hoc fieri, cum modeſtâ Oculorum, per vices demiſſione, quemadmodum & faciunt *Jeſuitæ*.

Altera exiſtit *Aſtutia*, ut cùm aliquid properè, & facilè obtinere & expedire cupias, Perſonam cum quâ agis, de alio quopiam negotio Sermonem inferendo, deteneas & præoccupes; Ne nimiùm ad Objectiones & Scrupulos evigilet. Equidèm noveram *Conſiliarium* quendam, & *Secretarium*, qui nunquàm ad *Elizabetham Reginam Angliæ*, ad Diplomata manu *Reginæ* Signanda, acceſſit, quin à principio illam, in aliquos de rebus Statûs gravioribus ſermones perduceret, ut hiſce intenta ad Diplomata minùs Animum adjiceret.

Idem valet *ſubitæ Prehenſionis* Ratio, ſi quis rem proponat, quandò Perſona, cum quâ agitur, ad alia feſtinat, neque moram pati poteſt rem accuratiùs conſiderandi.

Si cui in Animo eſt, Negotium aliquod deſtruere, quòd alius fortaſsè quiſpiam dextrè & cum effectu propoſiturus fuiſſet, ipſe ſe erga Negotium *benè affectum ſimulet*, atque ipſe rem proponat, ſed eo modo, ut ſucceſſum ejus diſturbet.

Abruptio Sermonis in medio, quaſi quis ſeipſum deprehenderet, & contineret, majorem generat Appetitum, in eo quocum colloqueris, ad ulterius inquirendum.

Quoniam autem imprimit fortiùs quod Quæſtione erutum eſt,

quam quod sponte oblatum, possis ad inescandam Quæstionem insolitum induere vultum: ex quo Occasio detur Alteri interrogandi, Quid sibi velit ista Oris Mutatio? Ut *Nehemias* fecit; *Neque ante illud tempus tristis fueram in Conspectu Regis*.

In Rebus ambiguis, & ingratis bonum est initia, de iis Sermonem inferendi, alicui alteri deputare, cujus verba minoris sint ponderis, & majoris Auctoritatis vocem, in Subsidiis reservare, veluti casu fortuito intervenientem, ut interrogetur ille superveniens, de eo sermone, qui ab altero injectus est. Quod fecit *Narcissus*, cùm indicaret *Claudio*, Matrimonium *Messalinæ* & *Silii*.

In Rebus, quas à se amoliri quis cupiat, non inutile est, vulgi Nomen mutuari: Ac si quis tali Formulâ utatur; *Hoc vulgò dicitur*, aut *Increbuit Sermo*.

Noveram quendam, qui cùm Literas scriberet, id, quod maximi erat Momenti, Post-Scripto sempèr includebat, ut rem ferè prætermissam.

Noveram & alium, qui cùm ad Colloquium cum alio veniret, id quod maximè ei in Sermone curæ erat, præterite solitus erat, & discedere, & rursùs redire, & tum demùm ejus Rei mentionem facere, ac si illa ferè è Memoriâ excidisset.

Alii se subitò deprehendi procurant, tali tempore, quo verisimile est, partem cui insidiantur, superventuram; Ac simul se chartam aliquam, in Manu habentes, aut aliquid præter Consuetudinem agentes, inveniri volunt; ut interrogentur de iis rebus, quas reverâ ipsi eloqui cupiunt.

Astutiæ Species satis vafra est, ea verba proprio nomine prolata, sibi excidere pati, quæ alium arripere, & iis uti, quis expetit, ut inde alterum irretiat, & subruat. Noveram duos, pro Officio *Secretarii*, tempore *Reginæ Elizabethæ*, competitores; Qui tamen se invicem amicè tractabant. Quique de Negotio ipso Competitionis suæ sæpiùs conferebant: Atque alter ipsorum dicebat; *Fieri Secretarium in Declinatione Monarchiæ*, rem esse haud parvi periculi; séque illud Genus Honoris minimè ambire. Alter statìm verba illa, callidè prolata, bonâ fide arripuit; & cum Amicis suis nonnullis liberè sermones conseruit, dicens, se in *Declinatione Monarchiæ Muneris Secretarii* ambitiosum esse non debere. Prior ille occasione usus est, eáque verba ut ad *Reginæ* Aures pervenirent, tanquam scilicet ab altero prolata, curavit: Quæ indignata circa illa verba, in *Declinatione Monarchiæ*, cùm ipsa se vigentem reputaret, posterioris illius Competitionem, nunquàm posteà admisit.

Est *Astutiæ* quoddam Genus, quod *Anglico* proverbio, *Felem in Aheno vertere*, satis absurdè dicitur; cùm ea verba, quæ quis apud alium profert, imputat Colloquenti, tanquàm ab ipso prolata. Et, ut verum dicamus, cùm talia aliqua verba inter duos agitata fuerint, difficile est probare & verificare, ab utro primùm incœperint.

Est *Artificium* in usu, ut quis in alios spicula quædam obliquè torqueat, justificando seipsum, per Negativas, utpote dicendo; *Hoc ego non facio*; ut *Tigillinus* fecit *Burrhum* sugillando; *Se non diversas spes, sed Incolumitatem Imperatoris, simplicitèr spectare*.

Non

Nonnulli in promptu habent tot *Narrationes* & *Historiolas*, ut nihil sit quod insinuare cupiunt, quin id *Historiolâ* aliquâ involvere possint: Vnde, & se magis in tuto continent, quasi nihil disertè affirmantes, & rem ipsam majore cum voluptate spargi efficiunt.

Bonum est *Astutiæ* Genus, ut quis Responsum, quod obtinere cupit, conceptis verbis proponat. Etenim alteram partem minùs hærere facit.

Mirum est cernere, quamdiù nonnulli occasionem captent, dicendi illud, quod proferre cupiunt, & quanto circuitu uti sustineant; Et quot alia attingere, ut quò volunt perveniant. Res certè hæc, magnæ patientiæ, sed multi usûs.

Improvisa, & *Audax Quæstio*, aliquando Hominem deprehendit, & detegit. Simile quiddam evenit cuidam, qui Nomen mutaverat, & in *Templo Divi Pauli* obambulans, fuit ab alio, per Nomen suum verum, à tergo compellatus, ad quod statim retrospexit. Verùm Merces hæ pusillæ, & *Astutiæ* minores, sunt infinitæ. Neque malè factum esset, si quis earum conficeret uberiorem Catalogum; Quoniam nihil Rebus obest magis, quàm quod *Astuti* recipiantur pro *Prudentibus*.

Illud pro certo habendum, nonnullos, Negotiorum Periodos & Pausas, nosse, qui in ipsorum viscera, & interiora, penetrare nequeunt: ut reperiuntur Ædes nonnullæ, quæ Gradus nactæ sunt commodos, & Anticameras, sed absque Cubiculo aliquo pulchriore. Itaque tales videbis in Conclusionibus *Deliberationum* commodos quosdam Exitus reperire. Ad rem verò examinandam, & disceptandam, nullo modo sufficere. Attamen, sæpenumerò ex hac re Existimationem quandam aucupantur; veluti Ingenia quæ ad decernendum, potiùs quàm Disputandum, sint aptiora. Sunt qui magis innitantur *Dolis*, quos aliis struunt; quàm *Consiliis* solidis & sanis; Sed *Salomon* ait; *Prudens advertit ad Gressus suos; Stultus divertit ad Dolos.*

XXIII.

De Prudentia Quæ Sibi Sapit.

Formica Animalculum *Sibi sapiens*, sed in Horto nocivum. Et sanè fit, ut qui sui nimium amantes sint, Reipublicæ lædant. Partire itaque moderatè, inter Amorem Tui ipsius, & Amorem Reipublicæ: Atque ita tibi sis proximus, ut in alios non sis injurius: præsertim, in *Regem* tuum, aut *Patriam*. Centrum planè ignobile est, Actionum Hominis cujuspiam; *Commodum proprium*. Rectè Terrestrem naturam sapit. Terra enim suo stat fixa Centro; Ubi quæ affinia Cœlestibus sunt omnia, moventur super Centrum Alterius, cui benefaciunt. *Ad se omnia referre*, tolerabilius est in *Viris Principibus*; Quia ipsi intra Personam suam non consistunt; Sed publico periculo, & Fortunâ, degunt. Verum in Servo *Principis*, aut Cive Reipub. Res

est perniciosissima. Etenim Negotia publica universa, quæ ab id genus Homine expediuntur, ad Fines proprios flectuntur; Quos necesse est, Eccentricos sæpè esse, ad Fines Domini, sive Statûs sui. Eligant itaque *Principes*, & Status, Ministros & Servos, qui hac Notâ non maculantur; Nisi velint Res suas Accessorii tantùm loco esse. Imò quòd hunc Effectum reddit magis exitiosum, illud est; Quod amittitur planè Rerum Analogia. Satis enim iniquum esset, si *Bonum* Servi præferatur *Bono* Domini; Sed adhuc longè iniquius est, cùm *exiguum Bonum* Servi, antefertur *magno Bono Domini*. Veruntamen id sæpiùs factum est, per *Officiarios* pravos; Veluti *Thesaurarios*, *Legatos*, *Duces*, & alios Servos aut Ministros infideles & improbos: Qui Globulo suo pondus addunt Finium suorum minutorum, quod eum in transversum inclinet utilitatis Domini sui, in Rebus gravioribus & magni momenti. Et plerunque Commodum, quod ejusmodi Servi ad se attrahunt, est pro Modulo Fortunæ propriæ; At Detrimentum, quocum permutent Commodum illud, est pro Modulo Fortunæ Domini sui. Siquidem *Philautorum* istiusmodi Ingenium patitur; Ut non morentur Domum Proximi incendere, pro Re nihilo majore, quàm ad *assanda Ova sua*. Veruntamen hujusmodi Ministri, haud rarò, apud Viros potentes, gratiâ pollent; Quia Illis jucunda procurant, Sibi utilia: Atque utriusvis Rei Causâ, Fortunam Domini sui prodent.

Prudentia quæ *sibi uni sapit*, in plurimis ejus Ramis, Res sanè depravata. Assimilanda *Sapientiæ Soricum*, qui Domum aliquam pro certo deserent, paulò ante Ruinam: *Sapientiæ Vulpis*, quæ *Taxonem* è Domo expellit, quam sibi defodit, non illi: *Sapientiæ Crocodili*, qui Lachrymas emittit, cùm devorare cupit. Verùm illud imprimis observationem meretur; Quod hujusmodi Homines, qui (ut *Cicero* loquitur de *Pompeio*,) *Sui sunt amantes sine Rivali*; Sæpenumerò infortunati sint: Cúmque sibi, per totam vitam, sacrificaverint, in exitu sacrificant Inconstantiæ Fortunæ; Cujus Alas sperabant se pulchrâ illâ *Sapientiâ* suâ præscidisse.

XXIV.

De Innovationibus.

Sicut Partus recèns editi informes sunt, Sic videre est in *novis Institutis*, quæ sunt Partus Temporis. Veruntamen, ut qui in Familiam suam Honores primi introducunt, Posteris suis plerunq; Dignitate prælucent; Ita rerum Exemplaria, & Primordia, (quando feliciter jacta sunt,) Imitationem Ætatis sequentis, ut plurimùm, superant. Malum enim, in Naturâ Humanâ, Naturali Motu fertur, qui processu invalescit; At Bonum, ut fieri amat in violentis Motibus, in primo Impetu fortissimum. Certè, omnis Medicina *Innovatio* est: Et qui *nova Remedia* accipere nolit, *nova Mala* expectet. *Novator* enim maximus omnium *Tempus*. Quod si *Tempus*, decursu solo, Res in Pejus

jus ferat; *Prudentia* verò & *Industria*, eas in Melius restituere non contendat; quis tandem erit Finis Mali? Hoc concedi prorsus debet; Quod consuetudine firmatum est, etsi minus sit bonum, aptum esse tamen Temporibus; Quæque uno quasi Alveo fluxerunt, Fœdere quodam conjuncta esse; ubi contrà *Nova veteribus* non usquequáque tam concinnè cohæreant: Etsi enim utilitate juvent; *Novitate* tamen & Inconformitate turbant. Sunt certè *Novitates*, tanquàm advenæ aut peregrini, quos Admiratione plus, minùs Benevolentiâ prosequimur. Rectè quidem hæc omnia, si *Tempus* quiesceret; Hoc tamen indefessè in Orbem agitatur. Inde fit, ut *Importuna* & *Morosa Moris Retentio*, Res turbulenta sit, æque ac *Novitas*; Et qui vetera superstitiosè nimis reverentur, cedant in præsentis Seculi Ludibrium. Prudentèr igitur facient Homines, si, in *Innovationibus* suis, à *Tempore* Exemplum petant: *Tempus* enim *Innovat* vel maximè, sed tacitè, pedetentìm, ac sine Sensu. Illud enim pro certo habeas; Quod *Novum* est præter Spem & Expectationem accedere; Et huic adjicere aliquid, illi Eripere; At cui Incremento est *Novitas*, ille Fortunæ gratias habet, & Tempori; Cui verò Nocumento, is *Novitatis* Auctorem Injuriarum postulat. Expeditettiam præterea, *Experimentis Novis*, in Corporibus Politicis medendis, non uti; Nisi urgens incumbat Necessitas, aut Evidens se ostendat utilitas: Et sedulò cavere, ut *Reformationis studium Mutationem* inducat, non autem *Studium Mutationis Reformationem* prætexat. Quinetiàm omnis *Novitas*, quam rejicere fortassè non datur, pro suspectâ tamen haberi debet. Denique, Ex *Scripturæ* Monito; *Stemus super vias Antiquas, atque circumspiciamus, quæ sit via bona, & recta, & ambulemus in eâ.*

XXV.

De Expediendis Negotiis.

Celeritas nimia & affectata, Negotia, ut plurimùm, perdit. Similis est illi Rei, quam *Medici Præ-digestionem*, sive præproperam *Digestionem*, vocant: Quæ Corpus implere solet Humoribus crudis, & secretis seminibus Morborum. Itaque *Negotiorum Expeditionem* ne metiaris, per Tempora Consulendi, sed per *Negotii* ipsius *progressum*. Et quemadmodùm in Cursu, minimè in Passus Granditate, aut Pedum Elevatione altiore, *Celeritas* consistit, sed in Motu eorundem humiliore, & æquabili; Ita in *Negotiis*, mordicus rei inhærere, neque partem *Negotii* nimiam pro unâ vice avidè amplecti, *Celeritatem* in conficiendo procurat. Curæ est nonnullis illud tantùm, ut brevi tempore multum confecisse videantur; Aut ut Periodos aliquas *Negotiorum* falsas confingant, quò acres in *Negotiis* existimentur: Verùm aliud est, tempori parcere, *Negotium* contrahendo, aliud intercidendo: *Negotia* autem in eum modum tractata; Crebris nimirum Congressibus; plerunque

ſursùm deorsùm feruntur, magnâ Inconſtantiâ. Novimus *Virum* prudentem, cui ſempèr in ore erat, cum *Feſtinationem* nimiam videret; *Manete pauliſper, ut expediamus celerius.*

Ex alterâ parte, vera *Celeritas*, in *expediendis Negotiis*, Res eſt pretioſa. Tempus ſiquidem *Negotiorum*, ſicuti Pecunia Mercium, eſt Menſura: Emitur igitur *Negotium* Magno, ubi nimia eſt *protractio*. *Spartani*, & *Hiſpani*, Tarditatis notati ſunt: *Mi venga la Muerte de Spagna: Veniet Mors mea ab Hiſpaniâ:* Tum, ſcio, cunctanter veniet.

Autem illis præbe facilem, quibus primæ in Informatione *Negotii*, partes demandatæ ſunt: Et potiùs viam illis monſtres ab initio, quam poſteà in Orationis filo crebriùs interrumpas. Qui enim in Ordine, quem ſibi præſtituit, perturbatur, ſubſultabit, & prolixior fiet, dum Memoriam ſuam recolliget; Quam aliàs futurus fuiſſet, ſi ſuâ Methodo perrexiſſet. Sed interdùm videre eſt, *Moderatorem* moleſtum eſſe magis, quam *Oratorem*.

Repetitiones plerunque cum *Temporis* jacturâ fiunt: Attamen *Statum Quæſtionis* ſæpè repetere, Lucrum eſt *Temporis* vel maximum. Etenim complures Sermones, prorsùs abs re, in ipſo partu, abigit. Orationes prolixæ & curioſæ, æque *Expeditioni Negotiorum* conveniunt, ac Toga prælonga, Terram verrens, curſui. Præfatiunculæ, Tranſitiones bellæ, & Excuſationes, atque alia verba, quæ ad Perſonam loquentis referuntur, *Tempus* haud parùm devaſtant; Et licet à modeſtiâ emanare videantur, ſunt tamen revera Gloriolæ captatrices. Sed cave, ne in rem ipſam, ab initio, deſcendas, cùm in Hominum voluntatibus, Impedimentum aliquod reperiatur, aut obſtructio: Etenim Animorum præ-occupatio ſermonum ſempèr poſtulat præfationes: Inſtar Fomentationis ante unguentum, quò unguentum molliùs ſubintret.

Ante omnia, *Ordo*, & *Diſtributio*, & *Partium* apta *Extractio*, *Celeritatis* tanquam vita eſt: Ita tamen ut *Diſtributio* non ſit nimium ſubtilis. Nam qui *partitione* non utetur, in *Negotia* nunquam commodè ingredietur; qui autem nimiâ utetur, vix emerget. *Tempora* prudenter deligere, *Tempus* plurimùm lucratur; Atque intempeſtiva propoſitio, nil aliud, quam Aerem verberare, & tempore abuti. Tres ſunt *Negotiorum Partes*: *Præparatio*; *Conſultatio* ſive *Examinatio*; Et *Perfectio*: Harum, (ſi *Expeditioni* conſulere in animo eſt,) Media, ſit Opus Multorum; Prima autem, & ultima, Paucorum Procedendi in *Negotiis*, initium ſumere, ab iis quæ ſcripto comprehenſa ſunt, plerunque *Expeditionem* promovet; Licet enim contigerit, ea in totum rejici, nihilominùs *Negativa* illa, plus valebit ad Conſilia educenda, quam *Indefinita*; Quemadmodùm Cinis magis generativus, quam Pulvis.

XXVI. De

XXVI.
De Prudentia Apparente.

Recepta est Opinio; *Gallos* prudentiores esse quàm videntur; *Hispanos* autem prudentiores videri quàm sunt. Sed utcunque se Res habeat inter *Gentes*, certum est hoc usu venire inter *Personas* singulares. Sicut enim loquitur *Apostolus* de *Pietate*; *Speciem Pietatis habentes, sed Virtutem ejus negantes*; Ita certè inveniuntur nonnulli, qui nugantur solenniter, cùm Prudentes minimè sint; *Magno Conatu nugas*. Res est profectò Prudentibus ridicula, & Satyrâ digna, Affectatores istos videre; In quot Formas se vertant, & quali utantur Arte quasi prospectivâ, quâ superficies appareat Corpus, quod profunditatem, aut Dimensionem Solidi habeat. Alii tam Secreti sunt, & in se declarando parci, ut Merces suas, nisi sub obscurâ Luce, ostendere nolint; Et videri volunt, plus significare, quàm loqui: Cúmque sibi ipsis conscii sint, se de iis rebus loqui, quas non benè nôrunt; Cupiunt nihilominùs videri, se illa nosse, quæ non possunt tutò loqui. Alii Vultu & Gestu verbis suffragantur, & veluti per signa sapiunt: Ut *Cicero* ait de *Pisone*; *Respondes, altero ad frontem sublato, altero ad Mentum depresso supercilio; Crudelitatem tibi non placere.* Alii se valere putant, si grande quiddam loquantur, idque stilo peremptorio: Itaque nihil morantur, & pro admissis accipiunt quæ probare non possunt. Sunt, qui, quicquid sub captum eorum non cadit, spernere, aut parvi pendere præ se ferunt, tanquam impertinens & curiosum; Sicque inscitiam suam pro Judicio limato obtendunt. Alii Distinctionem aliquam semper in promptu habent; Et plerunque Hominum Ingenia subtilitate perstringendo, rem prætervehuntur. De quo genere loquitur *Aulus Gellius*; *Hominem delirum, qui verborum Minutiis, rerum frangit pondera.* Ad quod Exemplum, *Plato* in *Protagora*, per Ironiam, introducit *Prodicum*; Sermonem integrum contexentem ex Distinctionibus, à principio usque ad finem. Generaliter, istiusmodi Homines, in Consultationibus, *Negativæ* libenter se applicant; Et Existimationem quandam aucupantur, ex Scrupulis & Difficultatibus proponendis & prædicendis; Etenim cùm id quod proponitur, penitùs rejicitur, nil ultrà restat agendum; Sin probatur, novâ indiget operâ: Quod Prudentiæ Genus spurium Negotia prorsùs perdit. Ut verbo dicamus; Nec Mercator aliquis obæratus, Nec Decoctor Rei familiaris occultus, tot Artificiis se muniet, ad Divitias simulandas; Quot Homines isti, *verâ Prudentiâ* destituti, utuntur, ad *Prudentiæ* suæ Opinionem tuendam. Certè, Homines hac *Prudentiâ* præditi, Opinionem Vulgi facilè aucupari possunt; Sed ad Negotia gravia tractanda, Nemo talium delectum faciat: Etenim, ad Negotia promovenda, satiùs proculdubio fuerit, Virum eligere paulò absurdiorem, quàm hujusmodi Formalistam fastidiosum.

De

XXVII.
De Amicitia.

RES sanè difficilis esset, etiam illi qui dixerit, plus veri ac falsi, idque compendio miscuisse, quam in illo Scito: *Quicunque Solitudine delectatur, aut Fera, aut Deus est.* Negari enim non potest, quòd insitum & latens odium, seu fastidium Societatis, si in aliquo deprehendatur, sapiat nescio quid belluinum: Illud tamen è converso, quod aliquam *Divinæ Naturæ* Speciem præ se ferat, falsissimum est; Nisi hujusmodi Vita solitaria minimè ab Amore ipsius Solitudinis proveniat, sed à studio secedendi, ut altioribus Contemplationibus quis vacet: Id quod in nonnullis Ethnicorum reperitur, sed affectatum & fictum; Ut in *Epimenide Cretense*, *Numa Romano*, *Empedocle Siculo*, & *Apollonio Tyanæo*; Sincerum tamen & verum in plurimis *Eremitarum* antiquorum, & in sanctis *Patribus Ecclesiæ*. Intereà verò parùm perspiciunt Homines, quid hoc sit quod *Solitudo* nòminatur, & quibus finibus circumscribitur: Turba enim non est Societas dicenda; Et Facies Hominum nihilò plus sunt quàm in Porticibus Picturæ; Colloquia verò absque Dilectione *Cymbalo* non præstant *tinnienti*. Hoc innuit id, quod Latino jactatum Proverbio; *Magna Civitas, magna Solitudo*. In magnis enim Urbibus *Amici* & Necessarii remotiùs disperguntur, adeò ut minùs plerunque familiariter, & in consortio, vivatur, quàm in Viciniis angustioribus. Quin & ulteriùs progredi licet, atque verissimè asserere, meram & miseram esse *Solitudinem*, ubi desunt *Amici* veri: Sine quibus Mundus nihil aliud quàm Eremus est. Quo etiàm sensu si Solitudinem accipias; Quicunq; Naturà & Genio suo ab *Amicitiis* abhorret, hujusmodi Affectum, à Bruto potiùs, quàm ab Homine mutuatur.

Maximus *Amicitiæ* Fructus, est *Levamen* & *Evaporatio Anxietatis* & *Tumorum Cordis*, quos Animæ Perturbationes, cujuscunque generis, imprimere solent. Novimus Morbos illos in Corpore esse maximè periculosos, qui ex Obstructionibus & Suffocationibus nascuntur: Neque multò secùs se res habet in Ægritudinibus Animæ. Sarsam adhibere possis ad Jecoris, *Chalybem præparatum* ad Lienis, *Flores Sulphuris* ad Pulmonum, *Castoreum* ad Cerebri Oppilationes deobstruendas: Nulla autem invenitur Medicina Apertiva ad Obstructiones Cordis, præter *Amicum* fidelem; Cui impertire possis, Dolores, Gaudia, Metus, Spes, Suspiciones, Curas, Consilia, & quicquid denique Cor opprimat, tanquam sub Sigillo *Confessionis Civilis*.

Res est profectò mirabilis, si quis secum reputet, quàm magni *Principes* summi & *Monarchæ*, istum *Amicitiæ Fructum*, (de quo loquimur,) æstiment: Tanti sanè, ut eundem, & Incolumitatis suæ, & Amplitudinis, periculo, interdùm co-emant. *Principes* enim, propter distantiam & sublimitatem Fortunarum suarum, à Fortunis Servorum & Subditorum suorum, *Fructum* hunc decerpere nequeunt: Nisi fortè,

(quò

(quò eum meliùs colligant,) aliquos evehant & promoveant, qui sint sibi tanquam Socii & Æquales: Id quod sæpenumerò non sine præjudicio fit. Linguæ Modernæ, istiusmodi Personas, nomine *Gratiosorum*, vel *Amicorum Regis*, insigniunt; Ac si Res esset Favoris & Conversationis: At Vocabulum Romanum, ejus Rei, rectiùs exprimit, verum usum, atque Caussam; Illos nominans, *Participes Curarum*; Hoc enim illud est, quod verum Ligamen præstat. Atque hoc fecisse manifestò videmus, non tantùm *Principes* delicatos, & imbecillis animi; sed etiam prudentissimos, & maximè Politicos, ex iis qui regnârunt: Qui sæpè sibi adjunxerunt aliquos ex Servis suis; Quos & ipsi *Amicos* suos vocârunt; Et aliis eodem illos nomine insignire permiserunt: Non alio utentes vocabulo, quàm quod inter Homines privatæ Fortunæ receptum est.

L. Sylla, postquam Romanum Imperium occupasset, *Pompeium*, (posteà cognominatum *Magnum*,) ad eam Potentiam evexit, ut *Pompeius* Superiorem jam *Sylla* factum se venditaret. Cùm enim Amicum quendam suum *Consulem* fecisset, contra Ambitum *Syllæ*; Atque *Sylla* in malam partem hoc accepisset, & verba Indignationis nonnulla protulisset, *Pompeius* id minimè tulit, sed ferè disertis verbis, eum quiescere jussit; Addendo; *Plures adorare Solem Orientem, quàm Occidentem*. Apud *Julium Cæsarem*, *Decimus Brutus*, tantâ gratiâ valuit, ut eum *Cæsar Octavio*, suo Nepoti, Hæredem substituerit. Atque hic ille fuit, qui *Cæsarem* ad Mortem suam pertraxit. Cùm enim *Cæsar* Senatum dimittere in animo habuisset, propter mala quædam Præsagia, (præcipuè, Somnium quoddam *Vxoris* suæ *Calpurniæ*,) *Brutus* eum molliter è Cathedrâ, arrepto Brachio ejus, levans, dixit; *Sperare se, eum Senatum non tam parvi habiturum, ut dimittere illum vellet, donec Vxor Somnium meliùs somniasset*. Et videtur sanè tanto favore apud *Cæsarem* polluisse, ut *Antonius* in Epistolâ quadam, quæ à *Cicerone*, in unâ ex *Philippicis*, verbatim recitatur, eum *Veneficum* appellaret; Acsi *Cæsarem* incantasset. *Augustus Agrippam*, ignobilem licèt Natalibus, ad tantam Celsitudinem promovit, ut quando cum *Mecænate* deliberaret de Nuptiis Filiæ suæ *Juliæ*; *Mecænas* eum liberè monuisset; *Agrippam, aut in Generum assumendum, aut interficiendum*; *Nihil esse tertium*; *Quandoquidem eum ad tantum fastigium perduxisset*. *Tiberius Cæsar Seianum* tantis honoribus auxit, ut ii duo haberentur tanquam *Par Amicorum*: Certè *Tiberius*, in Epistolâ quadam ad eum, ita scribit; *Hæc pro amicitiâ nostrâ non occultavi*. Atque universus Senatus, Aram *Amicitiæ* tanquam *Deæ* dedicavit: propter arctam inter eos *Amicitiam*. Similis, aut etiam illâ majoris, *Amicitiæ Exemplum* cernitur, inter *Septimium Severum*, & *Plantianum*: Etenim, *Filium* suum natu majorem, *Filiam Plantiani*, in Uxorem ducere, coegit: Ac *Plantianum* sæpè, etiam cum Contumeliâ *Filii* sui, honoravit. Quin & scripsit ad Senatum hisce Verbis; *Ita Diligo Virum, ut cupiam eum mihi superstitem fore*. Quod si hi *Principes*, *Trajano* alicui, aut *Marco Aurelio*, similes fuissent, immensæ Naturæ eorum Bonitati hoc attribui posset: Cùm verò Viri tam prudentes extiterint, tantoque robore & severitate Animi præditi, tamque impensi Amatores sui; Liquidò probatur, eos Felicitatem suam, (licèt vix major Mortalibus ullis obtigisset,)

giffet) veluti mutilam duxiffe, nifi per hafce *Amicitias*, facta fuiffet integra, & perfecta. Atque, quod majus eft, affuerunt his *Principibus* Uxores. Filii Nepotes; Neque tamen hæc omnia, *Amicitiæ* Solatia, fupplere valuerunt.

Minimè Oblivioni mandandum, quod *Commineus* notatum reliquit, de Domino fuo priore, *Duce Carolo*, cognominato *Strenuo*; Eum Secreta fua cum Nemine communicare voluiffe: Minimè omnium ea, quæ eum præ cæteris angebant. Et ulteriùs ait; Eam Animi obtectionem; pofterioribus vitæ annis, Intellectum ipfius nonnihil debilitaffe, & vitiaffe. Potuiffet certè *Commineus*, fi voluiffet, fimile judicium facere, de Domino fuo pofteriore, *Ludovico Undecimo*; Cui Occultatio Confiliorum pro tormento fuit. Teffera *Pythagoræ*, obfcura, fed optima; *Cor ne edito*. Certè, fi quis durum huic rei nomen imponeret, qui *Amicis* deftituuntur, quibus Cogitationes fuas, & Anxietates liberè impertiant, funt Cordium fuorum *Anthropophagi*. At illud planè ad Miraculum proximè accedit, (quocum claudam hunc, de primo *Amicitiæ Fructu*, Sermonem;) Nimirùm; Iftam cum *Amicis* Communicationem, contrarios duos Effectus producere; Gaudia enim conduplicat, Mœrores dimidiat. Nemo fiquidem Læta fua *Amico* impertit, quin lætetur ampliùs: Nemo autem Triftibus *Amicum* communicat, quin contriftetur minùs. Adeò ut reverà, eâdem virtute polleat, fuper Animum Hominis; Quam Alchymiftæ *Lapidi* fuo tribuere folent, fuper Corpus Humanum; Hoc eft; Quod contraria operetur, fed femper in Beneficium Naturæ. Attamen abfque auxilio Notionum Chymicarum, extat hujus Rei Exemplum infigne, in Curfu Naturæ ordinario. Nam in Rebus Naturalibus, Unio alit & confortat Actiones quafque Naturales; Impreffiones omnes violentas hebetat & retundit: Idemque prorsùs fit in Animis.

Secundus *Amicitiæ Fructus*, falubris eft *Intellectui*, ficuti primus *Affectibus*. *Amicitia* enim Serenitatem inducit in *Affectibus*, à Tempeftatibus & Procellis; Verùm in *Intellectu* etiam Noctem abigit, & Lumen infundit, confufione Cogitationum diffipatâ. Neque hoc intelligendum eft tantùm, de Confilio Fideli, quod ab *Amicis* dari folet; Sed antequam de illo dicamus; certum eft; Quicunque Animum Cogitationibus multis gravatum habet, Ingenium ejus & Intellectum clarefcere veluti in Diem, communicatione Confiliorum, & Difcurfu cum alio. Etenim Cogitationes fuas faciliùs agitat, & in omnes partes verfat; Eafdem ordinatiùs difponit; Illas tanquam in faciem intuetur, poftquam converfæ fuerint in verba; Denique feipfo prudentior evadit: Idque affequitur Horulæ magis unius Sermone, quàm Diei integræ Meditationibus. Rectè dictum eft à *Themiftocle*, ad *Regem Perfarum*; *Sermones Tapetibus fimiles effe, cùm explicentur, per quod Imagines diftinctè confpiciuntur; Ubi Cogitationes, inftar Sarcinarum quarundam, complicantur & involvuntur.* Neque etiam reftringitur fecundus ifte *Fructus Amicitiæ*, (qui confiftit in Obftructionibus *Intellectûs* aperiendis,) ad eos folùm *Amicos*, qui Confilio pollent; (Hi proculdubiò optimi funt;) fed & hoc fepofito, difcit profectò quifpiam à feipfo; Et proprias Cogitationes in Luminis Oras educit; Ingeniumque

geniúmque ſuum tanquam Cotem verſus acuit, quæ Ipſa non ſecat. Ut verbo dicamus; præſtat *Statuæ* cuidam, vel *Imagini*, ſe impertire, quam Cogitationes ſuas ſilentio ſuffocare.

Adde jam, (ut fiat ſermo, de hoc ſecundo *Amicitiæ Fructu*, magis perfectus,) illud modò dictum; Quod promptiùs occurrit, & in vulgarem obſervationem cadit; *Fidele* intelligo ab *Amico Conſilium*. Benè aſſerit *Heraclitus*, in uno Aenigmatum ſuorum; *Lumen ſiccum optimum*: Atqui certiſſimum eſt; Lumen quod ab alio proficiſcitur, per modum Conſilii, illo ſiccius eſſe & purius, quod à proprio emanat judicio, & intellectu; ſiquidem quod Affectibus ſemper maceratur & tingitur. Adeò ut, non minùs interſit, inter *Conſilium Amici*, & *Conſilium* cujuſlibet *Proprium*, quam inter *Conſilia Amici*, & *Adulatoris*. Neque enim *Adulator* magis infeſtus, quam *Quilibet ſibi*: Neque rursùs Remedium præſtantius, contra *Adulationem ſui ipſius*, reperitur, quam *Libertas Amici*. *Conſilium* duorum generum eſt. Alterum de *Moribus*; Alterum de *Negotiis*. Quantum ad prius. Optimum, ad Animi ſanitatem tuendam, Medicamentum, eſt *Admonitio Amici* fidelis. Seipſum ad rationes ſtrictè reddendas compellere, Medicina eſt interdum, nimis penetrans, & corroſiva. Lectio Librorum Moralium, Res eſt pauló hebetior. Obſervatio propriorum Defectuum in aliis, tanquam in ſpeculo, aliquando, ut fit etiam in ſpeculis, minùs reſpondet. Verùm (ut diximus) optima Medicina, (optima ad recipiendum, optima ad operandum;) eſt *Admonitio Amici*. Mirum profectò eſt videre, quot Errores enormes, & planè abſurdos, committant aliqui (præſertìm ex Grandioribus,) quia non adſit iis *Amicus*, qui monere poſſit: In damnum haud parvum, & Exiſtimationis, & Fortunæ ſuæ. Sunt enim, (ut ait *Apoſtolus Jacobus*,) *tanquam Homines, qui intuentur in ſpeculum, & ſtatim obliviſcuntur Imaginis ſuæ*. Quantum ad Negotia. Vetus eſt; *Melius videre Oculos, quam Oculum*; Licet nonnulli hoc cavillentur: Etiam rectè dicitur; *Spectatorem ſæpè plus videre, quam Luſorem*: Quin & certiùs diſploditur Sclopetum majus, palo innixum, quam ſuper Brachium; Etſi quidam tam altum ſapiant, ut putent in ſeſe eſſe omnia. Verùm, quicquid dici poſſit in contrarium, certum eſt, Conſilium Negotia dirigere, & ſtabilire. Quod ſi quis ſecum cogitet, Conſilium ſe quidem capturum, ſed per partes; In aliis hunc, in aliis illum, conſulendo; Benè habet; (Hoc eſt; Melius illi fuerit, quam Conſilio omninò non uti;) verùm, in duo pericula impingit: Unum, quod vix fidele Conſilium reperturus ſit; Raró enim, niſi à Fideli, & intimo *Amico* Conſilium datur, quod non ad Dantis Fines inflexum & detortum ſit. Alterum, quod Conſilia illa, à diverſis manantia, (licet cum Fide, & bonâ Intentione præſtita,) damnoſa ſæpenumerò erunt & nociva; Ac partim ex Incommodis, partim ex Remediis, commixta; veluti, ſi Medicum advoces, qui in Curatione Morbi illius peritus habetur, ſed Corporis tui Conſtitutionis penitùs ignarus: Quare poterit, fortaſsè, valetudinem, ad tempus, promovere; Sed cum periculo, ne, in ſummâ, ſanitati præjudicet: Atque hoc pacto Morbum extinguet, & non ita multò poſt, Hominem. Verùm *Amicus*, cui ſtatus *Amici* ſui perfectè cognitus eſt, cavebit, ne in præſens juvando, in Ma-

lum

lum futurum impingat. Itaque Consiliis istis dispersis, (ut jam dictum,) nolim acquiescas: Distrahent enim potiùs, & seducent, quam dirigent & stabilient.

Post nobiles hosce duos *Amicitiæ Fructus*; (*Pacem* dico in *Affectibus*, & *Fulcimentum Judicii*;) sequitur ultimus; Qui similis est *Malo Granato*; Plenus Granis compluribus: Intelligo autem Auxilium & Participationem, in Actionibus & Occasionibus vitæ. Hic autem, expeditissima via repræsentandi ad vivum, usum multiplicem *Amicitiæ*, fuerit, circumspiciendo & videndo, quam multa sint, quæ per se quispiam exequi commodè non poterit: Atque inde apparebit, non per Hyperbolen, sed sobriè dictum esse ab Antiquis; *Amicum esse alterum se*: Quandoquidem, si quis verè rem reputet, *Amici* officia, proprias cujusque vires superent. Homines mortales sunt; Quin & in Medio Operum aliquorum, quæ maximè affectant, sæpè moriuntur: Veluti in Collocatione Filii in Matrimonium; Consummatione Conatuum & Desideriorum suorum; Et similibus. Jam si quis *Amicum* habeat fidelem, securitatem præstat, de iisdem rebus, *Amici* curâ & operâ, post Mortem perficiendis: Adeò ut Fatum immaturum vix obsit; Atque habeat quis, (ut loquamur more Tribulum aut Firmariorum,) in Desideriis suis, Terminum, non unius, sed duarum vitarum. Homo Corpore circumscribitur, & Corpus Loco; Verùm ubi *Amicitia* præstò est, vitæ Munia omnia concessa sunt, & Sibi, & Deputato suo. Quot numero Res sunt, quas per se quispiam, cum Dignitate aut Decoro, peragere non possit? Merita sua non potest cum verecundiâ recensere; Multò minùs extollere: Non sustinet quis, ut se submittat, at supplicandum, aut etiam emendicandum: Infinita sunt talia. Verùm hæc, & hujusmodi, in *Amici* ore, sat decora sunt; Ad quæ erubescimus in Personâ propriâ. Rursùs, Persona cujusque, multa habet conjuncta, quæ exuere non potest: Filium alloqui quis non poterit, nisi ut Pater; Uxorem, nisi ut Maritus; Inimicum, nisi salvâ dignitate; ubi *Amico* conceditur loqui, prout Res postulat; Neque ad Respectus Personæ alligatur. Verùm hæc enumerare infinitum fuerit. Ipse Regulam dedi, ubi quis propriam Personam, in Fabulâ, sustinere non poterit: *Amicus* si desit, satius est ei Scenam derelinquere.

XXVIII.

De Sumptibus.

Opes destinantur *Sumptibus*: *Sumptus* autem Honori, & Actionibus honestis. *Sumptus* itaque largiores, Occasionis & Rei dignitate commensurandi sunt: Etenim *Spontanea Paupertas* debetur quandoque *Patriæ*, non solùm *Regno Cœlorum*. *Sumptus* autem consueti cujusque censu definiendi sunt; eóque tenore temperandi, ut intra Reditus sint; Nec servorum Fraudi, aut Incuriæ obnoxii; Atque insuper in eum modum dispositi & ordinati, ut Rationes Impensarum exhibitæ, æstimatione sint minores. Certè, qui Diminu-

tionem

tionem Fortunarum suarum pati nolit, necesse habet Impensas suas ordinarias ita instituere, ut dimidia tantum pars Redituum insumatur, altera reponatur: qui vero rem augere cupit, tertiam partem solam *Impensis* assignet. Haud sordidum est summis etiam Viris, si rationes suas diligentèr inspiciant. Hoc omittunt complures, non tam Socordiâ, quam Aversatione quadam, ne se contristent, si res nimio plus accisas deprehenderint. Vulnera autem, nisi explorentur, sanari nequeunt. Qui *Oeconomica* sua commodè tractare non possunt, iis relinquitur, ut quos adhibent Ministros, & cautè eligant, & subinde mutent: Novi enim minùs audent, minúsque astuti sunt. Cui rarò Rationes suas inspicere datur, eum, quæ Computationi subjacent, in certos Reditus atque etiàm *Sumptus*, vertere convenit. Qui impendiosior est in uno *Sumptûs* genere, eum sobriè parcum, & frugi oportet esse in alio: Exempli gratiâ; Si victu abundantior, vestium elegantiâ sit moderatior; Si in Aulâ suâ copiosior, in Equili contractior sit; Et sic de similibus. Qui enim in singulis Impensarum generibus est profusior, Decoctionem Fortunarum ægrè vitabit. In perplexâ & obæratâ Re Familiari liberandâ, perinde sibi quis obesse poterit nimiâ Festinatione, ac dilatione nimiâ: Præproperæ enim venditiones, Jacturam ex usuris, sæpè exæquant. Porrò autem, qui simul & semel sortem asserit, de Relapsu periclitatur: cùm enim præter-vectum tantas angustias se sentiat, ad Ingenium redibit: Qui autem se per gradus extricaverit, Habitum Frugalitatis inducit; eâdemque operâ tam Animo, quam Fortunis, medetur. Sanè qui res collapsas restituere in votis habet, vel minima quæque non spernat: Atque plerunque minùs sordidum est, *Sumptus* quamvis minutos præcidere, quam minutis *Lucris* se submittere. Cautè admodùm inchoandi sunt *Sumptus*, qui semel inchoati permansuri sint. Sed in *Sumptibus*, qui non facilè redeunt, splendidiorem & magnificentiorem esse licebit.

XXIX.

De Proferendis Finibus Imperii.

Dictum *Themistoclis*, sibi ipsi applicatum, incivile certè fuit, & inflatum; sin de aliis, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sanè Observationem, & pergravem Censuram complecti videtur. Rogatus in Convivio, ut Cytharam pulsaret, respondit; *Fidibus se nescire; ceterùm posse oppidum parvum in magnam Civitatem evehere*. Ista certè verba, ad Sensum Politicum translata, Facultates duas, multum inter se discrepantes, in iis qui Rerum Gubernacula tractant, optimè describunt, & distinguunt. Etenim, si *Regum* Consiliarios, Senatores, aliosque ad Negotia publica admotos, qui usquam fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rarissimè,) nonnulli, qui *Regnum* aut *Civitatem*, è parvis ampla efficere possint, *Fidicines* tamen sint valde imperiti: Econtrà autem, Alii quamplurimi, in Cytharâ, aut Lyrâ, (hoc est, Aulicis Tricis;) miri Artifices, qui, tantum abest, ut Rempub. amplificare possint, ut potiùs

Sermo hic, Exempli vice, libro 8. De Augmentis Scientiarum, capite 3. invenitur.

tiùs à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reip. Beatum & Florentem, labefactandum, & evertendum. Sanè, Artes illæ degeneres, & præstigiæ, quibus sæpenumerò *Consiliarii*, atque Rerum potentes, & Gratiam apud *Principes* suos, & Famam in vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cujusdam *Fidiculariæ*; utpote, cùm sint Res, magis gratæ in præsens, & Artificibus ipsis Ornamento, quam ad Rerumpub. quarum sunt Ministri, Opes & Amplitudinem, utiles, aut Accommodæ. Occurrent proculdubiò & alii Consiliarii, atque Reipub. Gubernatores, minimè spernendi, qui sint Negotiis pares, possintque Res commodè administrare, easque à manifestis præcipitiis, & Incōmodis conservare; A virtute tamen illâ *Rerumpub. Erectrice* & *Amplificatrice*, longo Intervallo absunt.

Verùm qualescunque demum fuerint Operarii, conjiciamus Oculos in Opus ipsum; Qualis nimirùm censeri debeat vera *Regnorum* & *Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus* obtineri possit: Dignum profectò Argumentum, quod *Principes* perpetuò in manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quo nec Vires suas in majus æstimantes, Incœptis se vanis & nimis Arduis implicent; Nec rursùs easdem plùs æquo despicientes, ad Consilia pusillanima & meticulosa, se demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad *Molem* & *Territorium*, Mensuræ subjicitur; Quoad *Reditus*, Calculis. *Numerus Civium*, & *Capita*, Censu; *Urbium* & *Oppidorum* Amplitudo, Tabulis excipi possint. Attamen non reperitur inter Civilia, Res Errori magis obnoxia, quam verum & intrinsecum excipere valorem, circa vires & Copias *Imperii* alicujus. Assimilatur *Regnum Cœlorum* non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, sed *Grano Sinapis*, quod inter grana est minimum; Quod tamen habeat interim, intra se, proprietatem quandam, & Spiritum innatum, quo se & citiùs attollat, & latiùs diffundat: eodem modo, invenire est *Regna* & *Status*, Ambitu quidem & Regionum Tractu, valdè ampla; Quæ tamen ad *Fines* ulteriùs *proferendos*, aut latiùs imperandum, sunt minùs apta; Alia contrà, Dimensione satis exigua, quæ tamen Bases, in quibus maximæ *Monarchiæ* inædificentur esse possint.

Urbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generosæ, Currus armati, Elephanti, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena, & similia; sunt certè ista universa nihil aliud, quam *Ovis induta pelle Leoninâ*; Nisi *Gens* ipsa, stirpe suâ, & Ingenio, sit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipse Copiarum multùm juvat, ubi Milites imbelles sunt, & ignavi. Rectè enim *Virgilius*; *Lupus numerum Pecorum non curat*. Exercitus *Persarum*, in Campis *Arbelæ*, Oculis *Macedonum*, tanquam vastum Hominum Pelagus, subjiciebatur; Adeò ut Duces *Alexandri*, nonnihil Ipso spectaculo perculsi, *Regem* interpellarent, atque ut noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille; *Nolo*, (inquit,) *suffurari victoriam*. Ea autem etiam opinione fuit facilior. *Tigranes Armenius*, castrametatus in quodam Colle, cùm exercitu Quadringentorum Millium, cùm spectaret Aciem *Romanorum*, quæ quatuordecim Millia non excessit, contra se tendentem, in Scommate illo suo sibi complacuit; *Ecce*, (inquit,)

Hominum, pro Legatione, nimiò plus quam oportet, pro Pugna, longè minus. Eosdem tamen, priusquam occubuisset Sol, satis multos, ad illum infinitâ strage profligandum, expertus est. Innumera sunt exempla, quam sit Multitudinis cum Fortitudine, congressus impar. Primò igitur, pro re certissimâ & exploratissimâ decernatur, & statuatur; Quod Caput omnium, quæ ad *Magnitudinem Regni* aut statûs spectent, sit, ut populus ipse sit stirpe & Ingenio bellicosus. Atque illud magis tritum, quam verum, quod *Nervi Belli sint Pecuniæ*; Si desint Nervi Lacertorum in Gente molli & Effœminatâ. Rectè enim *Cræso* ostentanti Aurum respondit *Solon*; *At si quis, (O Rex) venerit, qui melius quam tu Ferrum gestet, illi profectò totum hoc cedet Aurum.* Quare, quicunque is tandem sit *Princeps* aut Status, cujus subditi Nativi & Indigenæ, non sint Animosi & Militares, Potentiam suam admodùm sobriè æstimet: Atque è contrà, *Principes*, qui dominantur in Gentes Animosas & Martias, nôrint illi satis vires suas, si sibi aliàs non desint. Quod attinet ad Copias Mercenarias, (quod solet adhiberi Remedium, cùm Copiæ Nativæ desint,) plena sunt omnia Exemplis; Quibus liquidò patet, quod quicunque status illis innitetur, poterit fortasse Pennas, ad tempus breve, Nido majores extendere, sed defluent illæ paulò post.

Benedictio Judæ, & *Issacharis*, in unum nunquam convenient; Nimirùm, ut eadem Tribus aut Gens, sit simul, & *Leonis Catulus*, & *Asinus procumbens inter Sarcinas*. Neque unquam fiet, ut Populus *Tributis* oppressus, Fortis existat, & Bellicosus. Verum est, Collationes publico consensu factas, minùs Animos Subditorum dejicere, & deprimere, quam quæ ex Imperio mero indicuntur. Id quod liquidò videre est, in *Tributis Germaniæ inferioris*, quas *Excisas* vocant; Atque, aliquâ ex parte, in iis, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, sermonem jam institui, de Animis Hominum, non de Opibus. *Tributa* autem, quæ ex consensu conferuntur, & quæ ex Imperio imponuntur, etsi eadem res sint, quoad Opes exhauriendas, variè tamen omninò Animos Subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum Tributis gravatum*, idoneum ad imperandum, non esse.

Aspirantibus ad Magnitudinem *Regnis* & *Statibus*, prorsùs cavendum, ne *Nobiles* & *Patricii*, atque (quos vocamus) *Generosi*, majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò rem deducit, ut *Plebs Regni* sit humilis & abjecta; Et nihil aliud ferè quam *Nobilium* Mancipia & Operarii. Simile quiddam fieri videmus in Silvis cæduis; In quibus, si major, quam par est, Caudicum, sive Arborum majorum relinquatur Numerus, non renascetur Silva sincera & pura; Sed major pars in Vepres & Dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numerosior justo est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava; Atque eò demùm Res redibit, ut nec Centesimum quodque Caput, sit, ad Galeam portandam, idoneum: Præsertim si peditatum spectes; Qui Exercitûs plerunque est Robur præcipuum; Unde succedet magna Populatio, vires exiguæ. Nusquam Gentium, hoc quod dico, luculentiùs comprobatum est, quam Exemplis *Angliæ* & *Galliæ*; Quarum *Anglia*, quamvis Territorio, & Numero Incolarum, longè inferior,

potiores tamen Partes ferè semper in Bellis obtinuit; Hanc ipsam ob Caussam, quod apud *Anglos*, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles sint, Rustici *Galliæ* non item. Quâ in re, mirabili quadam & profundâ prudentiâ excogitatum est, ab *Henrico Septimo Angliæ Rege*, (Id quod in *Vitæ* ejus *Historiâ* fusiùs tractavimus, (ut prædia minora, atq; Domus Agricolationis instituerentur, quæ habeant certum, eumque Mediocrem Agri Modum annexum, qui distrahi non possit; Eo fine, ut ad Victum liberaliorem sufficiat; Utq; Agricultura ab iis exerceretur, qui Domini fuerint Fundi, aut saltem Usu-fructuarii, non Conductitii, aut Mercenarii. Nam ita demùm Characterem illum, quo Antiquam *Italiam* insignivit *Virgilius*, merebitur Regio aliqua;

— *Terra potens Armis, atque Vbere Glebæ.*

Neque prætereunda est illa Pars *Populi*, (quæ *Angliæ* ferè est peculiaris, nec alibi (quod scio) in usu, nisi fortè apud *Polonos*,) *Famuli* scilicet *Nobilium*: Hujus enim Generis etiam Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipsis minimè cedunt. Quare certissimum est, quod Magnificentia, & Splendor ille Hospitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more sunt apud *Nobiles*, & *Generosos*, in *Angliâ*, ad Potentiam Militarem apprimè conducant; Ubi contrà, *Nobilium* obscura, & magis privata, & in se reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

Danda est omnino opera, ut *Arbor* ista *Monarchiæ*, qualis fuit *Nebuchadnezzaris*, *Truncum* habeat satis amplum, & robustum, ad Ramos suos & Frondes sustentandos: Hoc est, ut Numerus *Indigenarum*, ad Subditos extraneos cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur Status, ad *Imperii Magnitudinem* benè comparati sunt, qui *Jus Civitatis* facilè & libenter largiuntur. Vana siquidem fuerit Opinio, posse Manipulum Hominum, utcunque Animis & Consilio excellant, Regiones nimiò plus amplas & spatiosas, *Imperii* Juge cohibere & frœnare. Id ad tempus fortassè facere possint, sed Diuturnitatem hæc res non assequitur. *Spartani* parci fuerunt & difficiles in cooptandis novis Civibus. Unde donec intra parvos Limites dominati sunt, Res eorum firmæ fuerunt, & stabiles; At postquam Limites suos cœpissent proferre, & latiùs dominari, quàm ut Stirps *Spartanorum*, Turbam Exterorum, Imperio commodè coercere posset, Potentia eorum corruit. Nulla unquam Respublica sinus suos, ad novos Cives recipiendos, tam profusè laxavit, quàm *Respublica Romana*. Itaque par erat, Instituto tam prudenti, Fortuna; Cùm in Imperium toto Orbe amplissimum succreverint. Moris apud eos erat, *Jus Civitatis* promptè elargiri; Idque in supremo Gradu: Hoc est, non solùm *Jus Commercii*, *Jus Connubii*, *Jus Hæreditatis*; Verumetiam *Jus Suffragii*, & *Jus Petitionis* sive *Honorum*: Hocque rursùs, non singulis tantùm Personis, sed totis Familiis, imò Civitatibus, & nonnunquam integris Nationibus communicârunt. Huc adde Consuetudinem deducendi Colonias, quibus *Romanæ Stirpes* in Solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta, si simul componas, dices profectò, non *Romanos* se diffudisse super *Universum Orbem*; sed contrà, *Orbem*

Vniver-

Vniversum se diffudisse super *Romanos*: Quæ securissima *proferendi Imperii* est Ratio. Subit mirari sæpiùs *Imperium Hispanorum*, quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Provincias amplexari & frœnare possit. At certè, *Hispaniæ* ipsæ, pro Arboris Stemmate satis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quàm *Romæ*, aut *Spartæ*, sub Initiis suis, contigerat. Porrò, quanquàm *Jus Civitatis*, satis parcè soleant *Hispani* impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui cujuscunque Nationis Homines, ad Militiam suam ordinariam, promiscuè admittant. Quinetiam, summum Belli Imperium, haud raro, ad Duces, Natione non *Hispanos*, deferunt. Attamen, & illam ipsam, videntur, non ita pridem, Indigenarum paucitatem sensisse, eique succurrere cupiisse; Ut ex *Pragmaticâ Sanctione*, hoc Anno promulgatâ, cernere est.

Certissimum est, *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non sub Diô, sed sub Tectoexercentur; Atque *Manufacturas delicatas*, quæ Digitum potiùs quàm Brachium requirunt: Suâ Naturâ, Militaribus Animis esse contrarias. In universum, Populi Bellicosi feriari gaudent, Et Pericula quàm Labores minùs exhorrent. Atque in hoc Ingenio suo, non sunt admodùm reprimendi, si Animos ipsorum in vigore conservare, cordi nobis sit. Magno itaque Adjumento, *Spartæ*, *Athenis*, *Romæ*, aliisque antiquis Rebuspublicis fuit, quod habuerint non Ingenuos, sed Servos plerunque, quorum Laboribus istiusmodi Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum usus, post *Legem Christianam* receptam, maximâ ex parte, abiit in desuetudinem. Huic vero Rei proximum est, ut Artes istæ Alienigenis tantùm permittantur; Qui propterea alliciendi, aut saltem facilè recipiendi sunt. *Nativorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum constare debet; Nempe ex *Agricolis*; *Famulis Ingenuis*; & *Artificibus*, quorum Opera Robur & Lacertos viriles postulant: Cujusmodi sunt *Fabri Ferrarii*, *Lapidarii*, *Lignarii*, & similes; Non annumerando *Militiam Descriptam*.

Ante omnia, ad *Imperii Magnitudinem confert*, ut Gens aliqua *Armorum studium profiteatur*, tanquam Decus suum, & Institutum Vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à Nobis adhuc dicta sunt, ad Habilitates tantùm erga Arma spectant; Quorsum autem Habilitas, si non Rei ipsi incumbitur, ut producatur in Actum? *Romulus* (ut narrant, aut fingunt,) postquam è vivis excesserat, illud *Civibus* suis legavit, Ut ante omnia *Rem Militarem* colerent, unde in Caput Orbis Terrarum Urbs eorum insurgeret: *Imperii Spartani* Fabrica universa, (non nimis prudenter quidem, sed diligenter tamen,) ad illum Finem & Scopum, composita est & constructa, ut Cives sui Belligeratores essent. *Persarum*, & *Macedonum*, idem erat Institutum, sed non tam constans aut diuturnum. *Britanni*, *Galli*, *Germani*, *Gothi*, *Saxones*, *Normanni*, & nonnulli alii, etiàm ad tempus Armis se præcipuè dediderunt. *Turcæ* idem Institutum, Lege suâ paululùm extimulati, hodiè retinent, sed magnâ cum Militiæ suæ, (ut nunc est,) Declinatione. In *Europâ Christianâ*, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, soli sunt *Hispani*. Verùm Res est, tam liquida, & mani-

festa, unumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit Studii, ut Verbis non indigeat. Satis sit innuisse, desperandum omnino alicui Nationi esse, quæ non ex professo Arma & Militiam colat, iisque præcipuè studeat & incumbat, sibi veluti ultrò obventuram, insignem aliquam *Imperii Magnitudinem*: Contrà autem, certissimum esse Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum professione & studiis diutiùs permanserint; (Id quod *Romani*, *Turcæque*, potissimùm fecere;) Miros in *Imperio amplificando* facere Progressus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per unius tantummodò Seculi spatium floruere; Inde tamen, unico illo Seculo, eam *Imperii Amplitudinem* assecutæ sunt, quam longo post tempore, etiam remissâ illâ Armorum Disciplinâ, retinuerunt.

Præcepto præcedenti affine est; Ut Status quis utatur ejusmodi Legibus, & Consuetudinibus, quæ justas illi Caussas, aut saltem prætextus, Arma capescendi, tanquam in promptu ministrent. Etenim, ea est insita Animis Hominum Justitiæ Apprehensio, ut Bellum, (quod tot sequuntur Calamitates,) nisi gravem ob Caussam, saltem speciosam, inferre abstineant. *Turcis* præstò est semper, & ad Nutum, Belli Caussa; Propagatio scilicet Legis & Sectæ suæ. *Romani*, quanquam pro magno decore *Imperatoribus* apud eos fuerit, si *Fines Imperii* ipsorum *protulissent*, tamen ob hanc Caussam, ut *Fines proferentur*, nunquam Bella susceperunt. Aspiranti igitur ad *Imperium* Nationi, illud in more sit; Ut Sensum habeat vividum & acrem, Injuriæ alicujus; vel Subditis suis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Ministris, illatæ; Neque à primâ provocatione diutiùs Torpeat, aut tardet. Item, prompta sit, & alacris, ad Auxilia mittenda *Sociis suis*, & *Fœderatis*: Id quod perpetuum erat apud *Romanos*: Adeò ut, si fortè in *Populum Fœderatum*, cui etiam cum aliis Fœdus Defensivum intercederet, Hostilis Impressio facta esset; Atque ille à plurimis suppetias peteret; *Romani* omnium primi semper adessent, Beneficii Decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad Bella, antiquis temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo Jure illa fundata sint. Talia fuerunt Bella, quæ à *Romanis*, suscepta erant, ad *Græciam* in Libertatem vindicandam; Talia à *Lacedæmoniis* & *Atheniensibus*, ad constituendas, aut evertendas *Democratias*, & *Oligarchias*: Talia quandoque illata sunt, à Rebuspublicis aut Principibus, sub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, ut illud decernatur; Non esse expectandam, Statui alicui, *Imperii Amplitudinem*, nisi ad quamvis Occasionem justam se Armandi, protinùs expergiscatur.

Nullum omninò Corpus, sive sit illud Naturale, sive Politicum, absque *Exercitatione*, Sanitatem suam tueri queat. *Regno* autem, aut Reipublicæ *justum*, atque *honorificum Bellum* loco *salubris Exercitationis* est. Bellum Civile profectò instar Caloris Febrilis est; At Bellum Externum instar Caloris ex Motu, qui Valetudini imprimis conducit. Ex Pace enim deside atque torpente, & emolliuntur Animi, & corrumpuntur Mores. Sed utcunque Res se habeat, quatenùs ad alicujus Statûs *Felicitatem*, *Magnitudinis* proculdubiò interest, ut quasi semper

per in Armis sit. Atque Exercitus Veteranus, perpetuò tanquam sub vexillis habitus, etsi Res sit, magni proculdubiò Sumptûs & Impensæ; Attamen ejusmodi est, ut statui alicui, quasi Arbitrium Rerum inter Vicinos, aut saltem plurimum Existimationis ad omnia, conferat. Id quod insigniter cernere est in *Hispanis*, qui jam per Annos Centum & viginti, Exercitum Veteranum, ad aliquas Partes, licet non semper ad easdem, aluerunt.

Maris Dominium, Monarchiæ quædam Epitome est. *Cicero*, de *Pompeii* contra *Cæsarem* Apparatu, scribens ad *Atticum*; *Consilium* (inquit) *Pompeii, planè Themistocleum est; Putat enim, qui Mari potitur, eum Rerum potiri.* Atque *Cæsarem Pompeius*, proculdubiò delassasset, & attrivisset, nisi inani Fiducia inflatus, ab illo Incepto destitisset. *Prælia Navalia*, quanti fuerint momenti, ex multis Exemplis patet. Pugna ad *Actium*, Orbis Imperium determinavit. Pugna ad *Insulas Cursolares*, *Circulum in Naribus Turcæ posuit*. Multoties certè evenit, ut *victoriæ Navales*, Finem summæ Belli attulerint; Sed hoc factum est, cùm Aleæ hujusmodi Præliorum, totius Belli Fortuna commissa est. Illud minimè dubium, quod qui *Maris* potitur Dominio, in magnâ libertate agit, & tantum, quantum velit, de Bello sumere potest: Ubi conrrà, qui Terrestribus Copiis est superior, nihilominùs plurimis Angustiis conflictatur. At hodiè, atque apud Nos *Europæos*, si unquam, aut uspiam, potentia *Navalis*, (quæ quidem huic Regno *Britanniæ* in Dotem cessit,) summi, ad Rerum Fastigia, momenti est; Tum quia pleraque *Europæ Regna* Mediterranea simpliciter non sunt, sed maximâ ex parte Mari cincta; Tum etiam, quia utriusque *Indiæ* Thesauri & Opes, Imperio *Maris*, veluti Accessorium quiddam, existunt.

Bella Moderna, veluti in Tenebris gesta, censeri possunt, præ Gloriâ & Decore vario, quæ in Homines Militares, priscis temporibus, à Rebus Bellicis, resilire solebant. Habemus hodiè, fortassè ad Animos faciendos, *Ordines* quosdam *Honorificos Militiæ*; Qui tamen jam facti sunt Armis & Togæ communes: Etiam in *Scutis Gentilitiis*, *Stemmata* nonnulla habemus: Insuper, *Hospitia* quædam *Publica*, Militibus Emeritis & Mutilatis destinata; & hujusmodi. Verùm, apud Veteres, in Locis, ubi victoriæ Partæ sunt, extructa Trophæa; Laudationes Funebres; Monumenta magnifica Occumbentium in Bello; Coronæ Civicæ; Militares, singulis concessæ; Nomen ipsum *Imperatoris*, quod posteà *Reges* maximi à Belli Ducibus mutuati sunt; Redeuntium Ducum, Bellis prosperè confectis, celebres Triumphi; Donativa atque Largitiones ingentes in Milites, sub Exercituum Dimissionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam insigni splendore coruscantia, ut Pectoribus Mortalium, etiàm maximè conglaciatis, Igniculos subdere, eáque ad Bellum inflamare potuerint. Ante omnia verò, *Mos* ille *Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, sed inter Prudentissima planè Nobilissimáque Instituta, numerandus: Utpote, qui in se hæc tria haberet; Ducum Decus & Gloriam; Aerarii ex spoliis Locupletationem; & Donativa Militum. Verùm Honor *Triumphi*, fortassè *Monarchiis* non competit, præterquam in Personis *Regum* ipsorum,

aut

aut *Filiorum Regum*; Quod etiam, temporibus *Imperatorum*, *Romæ* obtinuit: Qui Honorem ipſum *Triumphi*, *Sibi* & *Filiis* ſuis, de Bellis, quæ præſentes ipſi confecerant, tanquam peculiarem reſervârunt: *Veſtimenta* autem ſolummodò, & *Inſignia Triumphalia*, aliis *Ducibus* indulſerunt.

Verùm, ut Sermones hos claudamus; Nemo eſt, (ut teſtatur Sacra *Scriptura*, *qui ſollicitè cogitando, poteſt apponere ad ſtaturam ſuam, Cubitum unum*; In puſillo ſcilicet Corporis Humani Modulo: Cæterùm in magnâ *Regnorum* & *Rerumpub.* Fabricâ, *Imperium amplificare*, & *Fines proferre*, *Reges* penes & Dominantes eſt. Nam prudenter introducendo Leges, Inſtituta, & Conſuetudines, quales jam propoſuimus, & alias his ſimiles, Poſteris, & Seculis futuris, *Magnitudinis* Sementem fecerunt. Verùm iſta Conſilia apud *Principes* raró tractantur, ſed Res Fortunæ plerunque committitur.

XXX.

De Regimine Valetudinis.

IN *Regimine Valetudinis*, invenire eſt quandam Prudentiam, ultra Regulas *Medicinæ*: Obſervatio cujuſque propria, eorum quæ nocent, eorum quæ juvant, optima eſt *Medicina* ad Sanitatem tuendam. Verùm tutius eſt concludere; *Hoc ſenſi mihi nocuiſſe, ergo eo non utar*; Quam iſto modo; *Hoc quod ſenſi, minimè offendit, ergo eo uti licet*. Etenim Vigor Juventutis, exceſſus plurimos tegit, qui tamen in Senectute tandem velut Debita exigentur. Conſidera Ætatem ingruentem, neque confide eadem perpetuò continuare: Non enim Bellum indicendum *Senectuti*. Cave à ſubitâ aliquâ Mutatione, in *Regiminis* parte quapiam Principali; Quod ſi Neceſſitas urgeat, cætera ad eam Mutationem accomoda. Secretum enim eſt, & Naturale, & Politicum; *Tutius eſt, multa mutare, quam unum Magnum*. Examini tamen ſubjicias Conſuetudines tuas; Diætæ, Somni, Exercitationis, Veſtium, Manſionis, & ſimilium: Et, ſi quid nocumento eſſe judices, experire illlud paulatim exuere; Ita tamen, ut ſi ex Mutatione Nocumenti aliquid perceperis, ad Conſueta redeas: Difficile enim diſtinguere inter ea, quæ toto genere ſunt ſalubria, & ea quæ Corporis tui unici Conſtitutioni conveniunt. Vacuo Animo eſſe, & hilari, ad Horas Cibi, Somni, & Exercitationis, eſt ex optimis præceptis, ad prolongandam vitam. Quatenus ad *Animi Paſſiones*, & *Studia*; Devita Invidiam; Metus anxios; Iram intùs cohibitam; Subtiles & nodoſas Diſquiſitiones; Gaudia, & exhilarationes immodicas; Triſtitiam altè preſſam; & non communicatam. Amplectere Spes; Lætitiam potiùs quam Gaudium; Delectationum Varietatem magis quam Satietatem; Admirationem, & propterea Novitates; Studia quæ Animum replent ſplendidis & illuſtribus Objectis; Veluti, Hiſtorias, Fabulas, Peragrationes Naturæ. *Medicationem* ſi omninò fugias, valetudine utens bonâ, Corpori ingratior accedet, cùm Neceſſitas ingruerit. Eidem ſi nimiùm aſſueſcas, detrahet de viribus & efficaciâ ejus,

ejus, quando Morbus Advenerit. Probo potiùs *Diætas* quaſdam, ad certa Tempora, quam uſum Medicamentorum frequentem; Niſi jampridem tranſierit in Conſuetudinem. *Diætæ* enim hujuſmodi, alterant Corpus magis, perturbant minùs. Ne contemnas Accidens aliquod in Corpore tuo novum & inſuetum, ſed Conſilium *Medicorum* circa illud adhibe. Dum ægrotas, valetudinem tuam cura maximè; Dum vales, Copore tuo utere, nec ſis nimis delicatus: Qui enim, dum valet, Corpori tolerantiam imperat; In Morbis compluribus, qui ſcilicet non ſunt Acuti; *Diætâ* ſolâ, & Corporis *Regimine* paulò exquiſitiore, curari poſſit abſque multâ *Medicatione*. *Celſus* Monitum illud ſuum, nunquam parturiiſſet ut *Medicus*, niſi unà fuiſſet vir prudens. In præceptis dat, tanquam Arcanum tuendæ valetudinis, & prolongandæ vitæ; ut quis Contraria alternet, & ſubinde mutet, ſed cum Inclinatione in Extremum benignius. Nempe; Victu utere parciore, & pleniore, ſed pleniore ſæpiùs: Vigiliis, & Somno largiori inſueſcas, Sed Somno magis: Quietem, & Motum ſive Exercitium repetas, ſed frequentiùs Motum; & ſimilia. Ita enim Natura ſimul & fovebitur, & Robur acquiret. Ex *Medicis* aliqui, erga Aegrum, & ejus Deſideria, tam ſunt indulgentes, ut Morbi Curam legitimam non urgeant; Alii contrà, tam regulares & rigidi, in procedendo ſecundum Artem, circa Curam Morbi, ut Aegri Conditionem & Naturam, non ſatis reſpiciant: *Medicum* elige temperaturæ mediæ: Vel ſi hoc ad votum, in uno aliquo *Medico*, non ceſſerit, adhibe ex utroque genere unum: Atque memor ſis advocare *Medicum*, Corporis tui gnarum, non minùs quam in Arte ſuà ſpectatum.

XXXI.

De Suspicione.

S*Uſpiciones* inter Cogitationes, ſunt ut inter Aves Veſpertiliones: Nunquàm volitant, niſi Luce creperâ. Reprimendæ certè ſunt, aut ſaltèm cautè cuſtodiendæ: Mentem enim obnubilant; Amicos alienant; & Negotia interpellant; Ita ut nec alacritèr, nec conſtantèr, peragi poſſint. *Reges* inclinant ad Tyrannidem; Maritos ad Zelotypiam; Etiam Prudentes ad Animi Vacillationem, & Melancholiam. Sunt autem *Suſpiciones*, Defectus, non tam Cordis, quam Cerebri: Locum enim reperiunt, etiàm in fortiſſimis Animis: Exemplo eſſe poterit *Henricus Septimus*, *Rex Angliæ*: Quo non fuit alter Suſpicacior, nectamen Animoſior. In ejuſmodi verò temperaturâ, minùs nocent: plerunque enim non admittuntur, niſi priùs diſcutiantur, utrùm probabiles ſint, annon? Utrùm in meticuloſis Ingeniis, nimiò plus prævalent. Nihil certè æque facit Hominem multa *ſuſpicari*, ac parùm ſcire. Itaque rectiſſimè adhibetur remedium, ad *Suſpiciones*, ut quis Inquiſitionem urgeat. Fumo enim & Tenebris aluntur *Suſpiciones*. *Quid ſibi tandem volunt Homines? Exiſtimantne cunctos, quorum Operâ utuntur, & quibuſcum verſantur, Angelos eſſe, aut*

Sanctos?

Sanctos? Nesciuntne illos, ad suos proprios Fines, Aspirare; & unumquemque proximiorem esse sibi, quam alteri? Nullus itaque est Modus, moderandis *Suspicionibus* aptior, quàm Remedia parare, ac si *Suspiciones* essent veræ; iis verò Frœna injicere,ac si essent falsæ. Eatenùs enim *Suspiciones* usui esse poterint, ut ita nos comparemus, quod quamvis verum foret,quod *suspicamur*,nocere tamē non possit. *Suspiciones*, quas ex se Mens colligit,sunt nisi inanes Bombi: Quæ verò externo Artificio aluntur, Animisq; Hominum instillantur, Susurronum & Famigeratorum Sermonibus, aculeos habent. Optima certè ratio, expediendi nos, ex impeditâ hac *Suspicionum* Sylvâ, est libera quædam & aperta illarum Declaratio, apud eos, quos Suspectos habemus: Hinc enim fieri non potest, quin plus cognoscamus, utrùm veræ sint, necne, quam anteà. Hoc simul reddet eum, quem *Suspectum* habemus, cautum magis & circumspectum, ne novam præbeat *Suspicionis* Ansam. Sed Hoc fieri non oportet, cum Hominibus pravæ Indolis, & Degeneris: Hi enim, ubi semel se *suspectos* sentiant, Fideles postmodùm nunquàm evadent. Diverbium habetur apud *Italos*, *Sospetto licentia fede*. Quasi *Suspicio* Fidei missionem daret: Cùm potiùs Fidem accendere deberet, ut seipsam liberaret.

XXXII.

De Discursu Sermonum.

Sunt qui in *Sermonibus*, affectant potiùs Ingenii Laudem, quâ in quamcunque partem disputare possint,quàm Judicii,in Veritate enucleandâ: Ac si laudabile esset, invenire quid dici possit, non quid teneri debeat. Sunt qui in promptu habent, *Locos* aliquos *Communes*, & Themata, in quibus luxuriantur, cætera steriles & jejuni; Quod Penuriæ genus plerunque tædio afficit, & quamprimum notam subierit, in ridiculum evadit. Pars *Sermonis* Honoratior, hæc est; Ansam *Sermonis* præbere; Et rursùs eidem moderari,ac ad alia transire; Tunc enim quis *Choream ducit*. Bonum sanè, in Conversatione & Colloquiis Familiaribus, subinde variare; Et *Sermones* circa res præsentes cum Disputationibus; Narrationes cum Argumentis; Quæstiones cum Positivis; Jocosa cum Seriis, immiscere: Satietatem siquidem & Fastidium parit, in aliquo Subjecto diutiùs hærere. Quantum ad *Jocos*; Sunt quædam, quæ à *Joco*, veluti privilegio, eximi debent; Religio, Negotia Reipublicæ, Personæ sublimes, Privatorum Negotia majoris momenti, denique Casus omnis miserabilis. Nonnullos tamen reperies, quibus Ingenia sua obdormiscere videbuntur, nisi acutum aliquem & mordacem Sarcasmum in quempiam contorserint. Ille Habitus omninò coercendus;

Parce Puer stimulis, & fortiùs utere loris.

In summâ, Discrimen servandum, inter *Salsa, & amara*. Certè,qui *Satyricam* amplectitur *venam*, sicut aliis metum injicit ab Ingenio suo,

ita

ita ab aliorum memoriâ metuere debet. Qui interrogat multum, & addiscet multa, & placebit in multis; præsertim si quæstiones suas, ad captum & peritiam Respondentis, adaptet; Siquidem Occasionem ei præbebit Scientiam suam ostentandi; Ipse autem novis continuò Scientiæ augmentis dotabitur. Molestæ autem ne sint Quæstiones; Id Examinatori convenit. Etiam qui *Sermonis* Familiaris Dignitatem tueri cupit, aliis vices loquendi relinquat. Quin &, si qui adsint, qui dominari in *Sermonibus*, & tempus universum occupare studeant, illos Arte quadam abrumpere sciat, & alios ad loquendum inducere; Sicut Tibicines moderari solent Saltantibus. Scientiam si quandoq; dissimules, eorum quæ scire existimaris, putaberis aliàs ea scire, quæ nescis. *Sermo* alicujus de Seipso, rarus esse debet, & cum Judicio. Novi quendam, cui sæpè in ore erat, per Ironiam; *Oportet hunc egregiè sapientem esse, ita multa de seipso loquitur.* Vix occurrit Casus aliquis, in quo se laudare quis decorè possit, præter unum: Is est, si Virtutem alterius laudet; Sed eam intelligo Virtutem, ad quam ipse aspirat. *Sermo* alios pungens & vellicans, parcè utendus: Etenim *Sermones Familiares* debent esse instar Campi aperti, in quo spatiari licet; Non viæ Regiæ, quæ deducit Domum. Noveram *Nobiles* duos, ad partem *Angliæ* Occidentalem; Quorum alter Scommatibus nimio plus indulgebat, sed hospitalis admodum erat. Alter autem quærere solebat, à Convivis illius prioris; *Dic sodes; annon Scomma aliquod intercesserat, in quempiam jactum?* Cui Conviva fortè; *Tale aliquid contigit:* At ille, utpote alterius Æmulus; *Satis sciebam, eum prandium bonum malis Condimentis corrupturum.* *Sermo* cùm Discretione præstat Eloquentiæ; Et aptè loqui, & accommodatè, ad Personam cum quâ colloquimur, efficacius est, quàm Ornamenta Verborum, aut Methodi, captare. *Continuata Oratio* bona, absque Interlocutione bonâ, Tarditatem monstrat: At Replicatio, & Interlocutio bona, absque Facultate *Orationem* continuandi, Penuriam, & Scientiam minimè fundatam, prodit: Quemadmodum in Animalibus videmus, quæ cursu minùs valent, flexu maximè agilia esse: Ut fit inter Leporarium, & Leporem. Circumstantiis nimiò pluribus, *Orationem* vestire, antequam rem ipsam attingas, tædium parit; Iisdem penitùs carere, abruptum quiddam est, & ingratum.

XXXIII.

De Plantationibus Populorum, & Coloniis.

Coloniæ eminent inter Antiqua & Heroica Opera. Mundus, cùm adhuc juvenis esset, Plures progenuit Liberos; Nunc Senex factus, pauciores. Etenim, non immeritò *Colonias* novas, tanquam Liberos Nationum antiquiorum, duxerim. *Plantationem Populorum* probo in Solo puro: Intelligo, ubi Populus non destruitur, ut Populus inseratur: Hoc enim cùm fit, *Extirpatio* prorsùs est, non *Plantatio*. *Plantatio* Regionum non absimilis est *Plantationi* Sylvarum: In

quibus

quibus de Utilitate capiendâ nihil cogitandum ante Annum vicesimum: Verùm Fructus uber & locuples, in fine Operis, expectandus. Illud certè, quod præcipuè *Colonias*, aliàs benè successuras, evertit, fuit, sordida illa & avida Lucri Captatio, sub initiis *Coloniarum*. Verum est, Lucri Segetem acceleratam, non negligendam; modò cum Bono *Coloniæ* conjuncta sit, sed non ultrà. Indignum quiddam & infaustum est, cum Fæx Populi, Exules, & Damnati, in *Coloniæ* Seminarium sumuntur. Quin & *Coloniam* ipsam corrumpit & perdit. Hujusmodi enim Homines profligati instar Erronum degent; Nec Operi accingent, sed Otio se dedent; Quin & scelera perpetrabunt, Fruges consument, & *Coloniæ* Fastidio afficientur: Ac tum demùm, Nuncios & Literas in Patriam mittent, in *Plantationis* præjudicium & dedecus. Populus, qui in *Coloniam* sumatur, præcipuè sint Artifices generum sequentium: Hortulani, Aratores, Fossores, Fabri Ferrarii, Fabri Lignarii, Piscatores, Aucupes, Chirurgi, Pharmacopolæ, Coci, Pistores, Cervisiarii, & hujusmodi. In *Regione*, ubi *Plantare* instituis, circumspice primò, quod genus Esculentorum & Poculentorum, Terra ex sese, sine culturâ, edat: Veluti Castaneas, Juglandes, Nuces Pinûs, Olivas, Dactylos, Pruna, Cerasa, Mel silvestre, & similia; Atque illis, ut par est, utere. Dein disquire, quod genus Victualiorum, Solum proferre possit celeriter, intra Annum: Veluti Pastinacas, Caricas, Brassicas, Cepas, Raphanos, Melones, Pepones, Cucumeres, Artiplices de *Hierusalem*, Maiz, & alia. Quantum ad Triticum, Siliquam, Hordeum, & Avenam, nimiam Grana hæc poscunt culturam: Attamen à Fabis & Pisis etiam inchoare licet: Tum quia minore operâ indigent; Tum quia non minùs Cibi loco, quàm Panis, inserviunt. Etiam ab Oriza multiplex provenit Seges; Quæ & Cibi quoque copiam facit. Ante omnia, magna copia transportanda, Panis Biscocti, Farinæ ex Avenâ, Pollinis, Farinæ omnigenæ, & similium; ut sub initiis præsto sint, donec Panis confici possit. Pecudes, & Aves, delige eas, quæ à Morbis præcipuè immunes sunt, & præ cæteris prolificæ: Quales sunt Porci, Capræ, Galinæ, Galinæ Indicæ, Anseres, Columbæ domesticæ, Cuniculi, & similes. Præcipio autem Piscationibus incumbendum, tum ad sustentationem *Coloniæ*, tum ad Lucrum Exportationis. Commeatus in *Coloniis* adeò parcâ manu ferè distribuendus, ac si in Oppidis obsessis esset; Hoc est, pro ratâ. Maxima autem Pars Soli, quod in Hortos aut Segetes convertitur, Horreis publicis assignetur; In quibus Fruges reponantur, & Mensurâ certâ distribuantur: Ita tamen ut supersint nonnullæ Fundi Portiones, in quibus Industria singulorum se exerceat. Circumspice insuper, quas Merces nativas *Regio* illa producat, ut Exportatio earum, in loca ubi maximè in pretio sunt, sumptus levet; Ut usuvenit in *Nicotiano* apud *Virginiam*; Modò non sit, (ut jam dictum,) in præjudicium intempestivum *Coloniæ* ipsius. Sylvæ in *Regionibus* desertis, ut plurimùm, abundant; Itaque Ligna, ad Ædificia, Naves, aut ejusmodi usus apta, inter præcipuas Merces numeranda. Si inveniatur Vena Ferri, & Rivuli ad Molendina Ferraria idonei, Ferrum è Mercibus quæstuosis est, in *Regionibus* sylvosis. Salis nigri Confectio per Calorem Solis, si Clima ferat, digna res est quæ tentetur. Etiam Sericum vegetabile,

getabile, si adsit, Merx est lucrosa. Pix cujuscunque generis, ubi proveniunt Pinus & Abietes, semper præstò est. Quin & Pharmaca, & Ligna Odorata, si reperiantur, haud parvum Commodum præbent. Etiam Cineres, quibus ad Sapam utuntur, non modicum Utilitatis afferent; Similiter & alia quæ perquiri possunt. Verùm Fodinis ne confidas nimiùm, præsertim à principio. Fodinæ enim fallaces sunt, & sumptuosæ; Et spe pulchrâ lactantes, *Colonos* reddunt circa alia socordes. Regimen *Coloniæ* committatur uni, cui tamen assideant Consiliarii aliquot; Atque muniantur Auctoritate, ad Exemplum Juris Militaris, sed aliquantulum restrictâ. Ante omnia, hunc sibi decerpant Homines fructum, vivendo in Eremo; Ut Deum semper, ejusque Cultum, præ Oculis habeant. Rursùs, *Colonia*, à numerosiore Concilio, (Intelligo in Regione, Matre *Coloniæ*, residente) non pendeat; Nec ob Contributiones exiguas Multitudini nimiæ subjiciatur; Sed sit Numerus eorum, qui Negotia *Coloniæ* procurant & ordinant, moderatus: Sintque potiùs ex *Nobilibus*, & *Generosis*, quàm *Mercatoribus*; Hi enim Lucro præsenti plus satis inhiant. Sit planè Immunitas à Vectigalibus & Portoriis, donec *Colonia* adoleverit: Neque tantùm Immunitas à Solutionibus Pecuniarum concedatur, sed etiam Libertas Merces in quascunque velint Partes exportandi; Nisi gravis aliqua Caussa obsuerit. *Coloniam* Populo ne farcias aut superoneres, alios post alios mittendo: Sed potiùs Informationi diligenti intende, quot Capita de tempore in tempus minuantur; Eáq; numero conveniente, pro ratâ, suppleas; Ita tamen, ut *Coloni* benè victitent, nec penuriâ affligantur. Magnum jampridem Salubritati complurium *Coloniarum* detrimentum intulit, Ædificatio juxta Mare & Fluvios, in Locis paludinosis & aquosis. Itaque, etsi ab hujusmodi Locis incipiendum, propter Vecturæ & aliarum rerum Commoditatem, paulatim tamen in superiores *Regionis* partes, & ab Aquis remotiores, ascendendum. Interest etiam Sanitatis *Coloniæ*, ut Salis sat bona Copia convehatur; Quo Cibi, quos verisimile est putridos aliter sæpè futuros, condiantur. Si *Coloniam* plantes, ubi Barbari sedes suas habeant, neutiquàm eos Nugis tantùm, & Tricis, concilies; Sed Justitiâ, & Modis gratiosis, demerere; Nihil tamen de præsidiis minuendo; Quæ ad Securitatem pertinent: Neq; etiam Benevolentiam eorum aucupare, Auxiliis contra Hostes suos; Sed Auxiliis Defensivis non incommodum erit subvenire. Interest etiam, aliquos ex Indigenis, sæpè in *Regionem*, unde *Colonia* migravit, mittere; ubi videant Conditiones Hominum suis multò præstantiores; Idque sub reditu, inter suos divulgent. Postquàm *Colonia* adoleverit, & robur acceperit, tempestivum erit Mulieres summittere; Ut *Colonia* ex sese propagetur, nec semper ab Externis pendeat. Super omnia flagitiosissimum est, *Coloniam* semel deductam, deserere & destituere; Præterquam enim quod dedecori est, nil aliud est, quàm Proditio mera, Profusioque Sanguinis, complurium Hominum miserorum.

V De

XXXIV.

De Divitiis.

Divitias Cognomine magis proprio vocare nequeam, (quàm ut eas appellem *Impedimenta Virtutis*. Sicut enim se habent *Impedimenta* ad *Exercitum*, ita *Divitiæ* ad *Virtutem*: Necessariæ siquidem sunt, sed graves: Quinetiam Cura illarum Victoriam sæpè disturbat. *Divitiarum* magnarum nullus est Usus, præterquàm in iis expendendis: Cætera in Opinione versantur. Idem dictat *Salomon*; *Ubi multæ sunt Opes, multi qui comedunt eas*; *Et quid prodest Possessori, nisi quod cernat Divitias Oculis suis?* *Possessio Divitiarum*, nullâ voluptate Dominum perfundit, quantum ad Sensum: Est sanè Custodia ipsarum; Est etiam Potestas Donativi aut Distributionis; Est & Fama, & Inflatio ab ipsis; Sed non datur solidus ipsarum Usus, qui ad Dominum pertingat. Annon vides ficta illa pretia, quibus Gemmæ, & hujusmodi rariora, æstimantur; Et quam inania Opera suscipiantur, ad ostentationem meram, ut Usus aliquis *Divitiarum* magnarum videri possit? Sed dicet quispiam, Usum earum vel in hoc maximè cerni posse; Quod Dominos ex Periculis & Calamitatibus redimant: Ut ait *Salomon*; *Substantia Divitis Urbs roboris ejus, & quasi Murus elevatus in Imaginatione suâ*: Sed cautè *Salomon*, quod *Imaginatione*, non *reipsâ*, tales sunt. Plures enim, sine Controversiâ, *Divitiis* suis magnis vœnierunt, quam redempti sunt. *Divitias* magnas ne secteris; Sed quas parare possis justè, impendere sobriè, erogare hilariter, & libenter dimittere. Neque tamen Contemptum ipsarum, instar *Monachi* alicujus, aut à Seculo abstracti, foveas; Sed de Usu distingue; Sicut *Cicero* optimè de *Rabirio Posthumo*; *In studio rei amplificandæ, apparebat, non Avaritiæ prædam, sed Instrumentum Bonitati quæri.* Ausculta etiam *Salomoni*, nec præproperæ Opum Accumulationi inhia; *Qui festinat ad Divitias, non erit insons.* Fingunt *Poetæ*, *Plutum*, (qui *Divitias* sonat,) à *Jove* missum, claudicare, & tardigradum esse: A *Plutone* autem, currere, & pedibus celerem. Innuentes, *Divitias*, bonis Artibus, & justo Labore, partas, tardè accedere; Sed per Mortem aliorum advenientes (veluti ex Hæreditatibus, Testamentis, aut similibus,) præcipitanter ruere. Nec minùs poterit Fabula ea de *Plutone* intelligi, si *Plutonem* pro *Diabolo* accipias. Cùm enim Opes à *Diabolo* fluunt, (veluti, per Fraudes, Oppressiones, Injusticiam, & Scelera,) rapido cursu feruntur.

Viæ ad *ditescendum* variæ, & pleræque earum fœdæ. *Parsimonia* inter optimas censeri possit, neque tamen ipsa omnino innocens est: Opera enim Liberalitatis & Charitatis coarctat. *Soli Cultura*, quasi ad *Divitias* maximè genuina; Utpote quæ Benedictio *Magnæ Matris Telluris* sit; Verùm lenta est hæc Via. Attamen ubi Homines insigniter opulenti, se ad *Agriculturam*, & Lucra Rustica, submittunt, *Divitias* in immensum coacervant. Noveram ex *Proceribus Angliæ* quendam,

quendam, cui maximi Reditus proveniebant, è Re Rusticâ, suprà Subditos cæteros quoscunque Ætatis meæ. Dives erat Armentis; Ovibus; Sylvis, tam cæduis, quàm grandioribus; Lithanthracibus; Frumento; Plumbi & Ferri-Fodinis; Et compluribus aliis proventibus Rusticis. Adeò ut Terra ei instar Maris erat, Merces perpetuò importans. Rectè à quodam observatum; Se magno cum Labore ad exiguas, & nullo ferè ad magnas *Divitias*, pervenisse. Postquam enim Res alicujus Nummaria, sic increverit, ut Nundinarum & Mercatuum Opportunitates præstolari possit; Atque eos Contractus superare, quibus ob Summæ Magnitudinem, perpauci admodùm Homines apti sunt; Atque etiam in Laboribus aliorum participare, qui minùs Pecuniâ abundant; Fieri non potest, quin supra modum ditescat. *Lucra* ex *Professionibus*, honesta certè sunt; Et duabus rebus promoventur maximè; Diligentiâ, & Famâ bonâ propter probitatem in Negotiando. At Lucra ex Contractibus majoribus, plerunque Naturæ magis ancipitis; Cùm quis scilicet aliorum Necessitates & Angustias obsideat; Servos & Ministros alienos in Damnum Dominorum corrumpat; Emptores alios, qui in majora fortè pretia consensissent, artificiosè & vafrè summoveat; Et hujusmodi Fraudes exerceat; Quæ omnes meritò damnandæ sunt. Quantum verò ad *Emptiones*, animo, non retinendi, sed rursùs divendendi, illæ ex utrâque ferè parte molunt; Tam Venditorem, quàm Emptorem prementes. *Societates* locupletant affatim; Si cautus adhibeatur Delectus eorum, quibuscum *Societas* initur. *Fœnus* ex certissimis Lucri Generibus est, licèt ex pravissimis: Utpote quod Hominem Panem suum comedere faciat; *In sudore Vultus alieni*: Atque in *Sabbatho* operari non cessat. Attamen certum licèt sit, non caret rimis suis secretis: Siquidem Notarii, & Institores, ad Commodum proprium, Homines Fortunarum dubiarum, quandoque extollent. *Primum* esse in *Inventione* aliquâ *novâ*, aut Privilegio, Inundationem quandam Opum interdùm largitur: Sicut contigit primo *Sacchari Excoctori* in *Canariis*: Itaque si quis se peritum Dialecticum præstare possit, ut addat Inventioni Judicium, magna haud dubiè efficiet; Præsertim si Tempora sint propitia. Qui Lucra tantummodò certa captat, ægrè ad magnas *Divitias* assurget: Contrà, qui totus in incertis est, vix Fortunarum Dispendia vitabit: Bonum igitur fuerit incerta Lucra certis munire, ut Damnis subveniatur. *Monopolia*, & *Mercium Coemptiones* ad *Revenditionem*, ubi Lege nullâ prohibentur, ad *Divitias* viam sternunt facilem; præsertim si quis prospicere possit, quæ Merces in æstimationem venturæ sint, atque eo modo se illis abundè instruat. Opum Acquisitio, per *Servitium Regum*, aut *Magnatum*, Dignitatem quandam habet; Tamen si Assentationibus, & servilibus Artificiis, sese ad omnes Nutus flectendo, parentur, inter vias vilissimas poterit numerari. Quantum ad *Venationem Testamentorum*, & *Legatorum*, (quemadmodum *Tacitus Senecam* insimulat; *Testamenta & Orbos tanquam indagine capi*;) adhuc pejor est hæc Res: Quanto cum Hominibus Conditionis humilioris, rem habemus, quam in Servitio.

Fidem illis nimiam ne adhibeas, qui præ se ferunt Contemptum *Divitiarum*: Etenim *Opes* despiciunt, qui desperant; Neque invenies

usquam Tenaciores, ubi incipient ditescere. Ne sis in Minutis tenax; *Divitiæ* alas habent, & aliquando ex sese avolant, aliquando emittendæ sunt, ut ampliores congregent. Opes suas Moribundi relinquunt, aut usui publico; Aut Liberis, Cognatis, & Amicis; In utroque genere, *Legationes* paulò moderatiores meliùs cedunt. *Divitiæ magnæ* Hæredi relictæ, Aves rapaces undique ad eas convolare invitant; Nisi Hæres fuerit Ætate & Judicio confirmatior. Similiter *Fundationes* gloriosæ & splendidæ, in usus publicos, sunt instar *Sacrificiorum sine sale*; Et nihil aliud quàm, *Dealbata Eleemosynarum Sepulchra*; Quæ ab intùs citò corrumpentur & putrefient. Itaque Dona tua, Magnitudine ne metiaris, sed Commoditate; Et ad debitam Mensuram redigas: Neque Opera Charitatis in Mortem usque differas: Etenim, si quis rectè rem æstimet, qui id facit, ex alieno potiùs donat, quàm è proprio.

XXXV.

De AMBITIONE.

AMbitio Choleram refert: Quod genus Humoris, Activos, Vehementes, Alacres, & Promptos reddit; Nisi Obstructionem patiatur. Quod si Obstructione concludatur, adeò ut liberè permeare non possit, fit adusta, & inde maligna & venenosa: Similiter *Ambitiosi*, si in Ambitu & Petitione suâ, Repulsas non patiantur, sed semper sint in progressu, Polypragmones potiùs sunt quàm Periculosi: Sin in Cupiditatibus frænentur, & subinde frustrentur, Malevolentiam & Invidiam in Corde fovent; Et iniquo prorsùs Oculo, tum Res, tum Homines intuentur; Ac tum demùm in sinu lætantur cùm Res malè cedant: Qui quidem Animi Affectus, cum Servis *Regum*, aut Rerumpublicarum pessimè congruit. Bonum itaque *Principibus* fuerit, (si *Ambitiosis* utantur,) ita Rem disponere, ut perpetuò Directi, nunquam Retrogradi sint. Quod quia sine præjudicio fieri non potest, melius esset, ab hujusmodi Ingenii Hominibus omninò abstinere. Etenim, si ipsi cum Servitio suo non assurgant, operam dabunt ut Servitium suum cum ipsis corruat. Verùm, quia modò diximus *Ambitiosos* non adhibendos, nisi urgente necessitate, operæ pretium fuerit jam dicere, quibus in Casibus, necessarius sit eorum usus.

Imperatores & *Duces* in Bello boni, utcunque *Ambitiosi* sint, omninò recipiendi: Etenim Utilitas ipsorum, ut præficiantur, cætera compensat: Militem autem deligere, qui *Ambitione* vacet, perinde est, acsi Calcaribus eum spolies. Quin & alter usus *Ambitiosorum est*, ut Umbellæ loco *Principibus* sint, contra Invidiam & Periculum: Nemo enim eas partes subibit, nisi sit instar Columbæ occæcatæ, quæ ideò in sursum volat, quia circumspicere non potest. Est etiam alius usus *Ambitiosorum* non parvus, ut prægrandibus alas amputent, & eorum potentiam labefactent; Quemadmodum *Macronem Tiberius* adhibuit, ad dejiciendum *Seianum*.

Quandoquidem igitur, in Casibus memoratis, necessarii sint, superest ut ostendamus, quâ ratione sint frœnandi & coercendi, ut minus ab illis impendeat Periculi. Perniciosi minùs sunt, si Natalibus ignobiles, quàm si Nobiles: Si Ingenio paulò truciores & asperiores, quàm si Gratiosi & Populares: Denique si nuper Honoribus admoti, quàm si Veteratores facti sint, & in Honoribus suis muniti. Signum infirmi Animi in *Principibus*, à plerisque ducitur, si *Gratiosos* & Intimos sibi adjungant: Attamen, si verum dicendum est, non aliud reperitur Remedium præstantius, contra Potentiam nimiam *Procerum*, aut *Magistratuum*. Siquidem, quando Juvandi & Nocendi Potestas, penes *Gratiosum* residet, vix fiet, ut alius aliquis ex *Proceribus*, magnopere potentiâ turgeat. Alia ratio *Ambitiosos* coercendi non mala est, si per alios æquè *Ambitiosos*, & protervos, librentur: Sed tum opus est Consiliariis aliquibus moderatioribus, qui Partes medias teneant, ne Factiones omnia pessundent: Etenim absque illâ Saburrâ Navis vacillabit nimis. Saltem allicere poterint *Principes*, & animare aliquos humilioris Conditionis, qui *Ambitiosorum* veluti Flagella sint. Quantum ad ingenerandam illam in *Ambitiosis* opinionem, ut se ruinæ proximos putent, atque eò modo contineantur; Si meticulosi fuerint, benè forsitan cedet; Sin animosi & audaces, præcipitabit Conatus & Machinationes eorum; Neque est sine periculo. Quod si necessitas flagitet, ut reverà rejiciantur, Neque id simul, & subitò, facere, tutum foret; Optimum erit, Favoribus & Repulsis eos, alternis, excipere; Unde attoniti & confusi hæreant, nescientes quid expectent, & veluti intra Sylvam ambulent.

Ex *Ambitionibus*, minùs est nociva, Cupiditas prævalendi in Rebus majoribus, quàm se immiscendi Rebus omnibus: Istud enim Confusionem Consiliorum parit, & Negotia destruit. Etiàm minus Periculi incumbit, ab *Ambitioso* in Negotiis acri, quàm ab eo qui Gratiâ & Clientelis pollet. Qui inter strenuos, & Negotiis pares, eminere studet, magnam profectò suscipit Provinciam; Verùm hoc Publico utile est: Qui verò illud machinatur, ut Viros cordatos deprimat, & ipse solus inter Ciphras Numerus sit, Seculi alicujus Lues est & Calamitas. *Honor* tribus insignitur Commodis; *Potestate Bene-merendi*; *Aditu facili* ad *Viros Principes*; Et *Fortunarum propriarum in Melius* Evectione: Qui optimam, ex his tribus, fovet Intentionem, cùm aspirat, Vir probus est: *Princeps* quoque, qui hujusmodi in Servis suis Intentiones, dignoscere valeat & distinguere, *Princeps* est prudens. Verùm in genere, præoptandi sunt *Principibus* hujusmodi Servi, qui Officio magis ducantur, quàm *Ambitione*: Quique Negotia amplectantur & ament, potiùs ex Conscientiâ bonâ, quàm ex Ostentatione: Denique distinguant *Principes* cum judicio, inter Ingenia, quæ sese omnibus Negotiis ingerunt, & Animum promptum seu alacrem.

XXXVI.

De Natura, & Indole Naturali In Hominibus.

N*Atura* occultatur ſæpenumerò, interdùm vincitur, rarò extinguitur. Vis *Naturam* efficit magis impetuoſam cùm recurrit; Doctrina & Præcepta Affectus Naturales reddunt minùs quidem importunos, ſed non tollunt; Verùm *Conſuetudo* ſola ea eſt, quæ *Naturam* planè immutat & ſubigit. Qui Victoriam de Naturâ ſuâ reportare cupit, ſibi nec nimis magna, nec parva nimis Penſa, conſtituat: Priora enim Animum dejicient, propter Fruſtrationes crebras; Poſteriora non multum attollent, etiamſi ſæpiùs prævaleat. Atque ſub initiis exerceat ſe Adminiculis quibuſdam; Ut Natatores recentes, Veſicis aut Juncis; Deinde cum Impedimentis, ut Saltatores ſolent, Calceis gravioribus. Etenim, Perfectionem in re qualibet inducit, ſi Exercitatio difficilior ſit, quàm Uſus. Ubi *Natura* admodùm potens eſt, & proinde Victoria difficilis, opus erit per Gradus quoſdam procedere, Qui tales ſint; Primò, *Naturam* ſiſtere ad tempus aliquod; More illius, qui cùm iraſceretur, Literas Alphabeti, priuſquam quicquam faceret, recitare ſolebat: Secundò, *Naturam* moderari, & ad minores portiones deducere; Ut ſi quis, Abſtinentiam à Vino exercens, à majoribus Hauſtibus ad minores deveniat: Poſtremò autem, *Naturam* penitùs ſub jugum mittere, & domare. Verùm ſi quis eo Animi robore & conſtantiâ polleat, ut ſe ſubitò eximere & vindicare poterit, hoc optimum fuerit:

Optimus ille Animi Vindex, lædentia pectus
Vincula qui rupit, dedoluitque ſemel.

Neque antiqua Regula rejicienda; Ut *Naturam*, adinſtar Bacilli, in contrariam partem flectas; quò recta tandem deveniat. Verùm intellige hoc, ubi Extremum illud alterum, in Vitium non ducat. Inſuper & hoc advertas, ne Habitum ſuperinducere contendas, nixu continuo, ſed intermiſſo; Nam Intermiſſio Impetum redintegrat, & adauget; Et ſi quis, dum Tyronem agit, perpetuò ſe exerceat, eveniet, ut Errores, non minùs quam Facultatem imbibat. Neque huic Malo ſuccurritur, niſi per tempeſtivas Intermiſſiones. Prætereà, Victoriæ in *Naturam*, non nimiùm citò, triumphum Accinas; *Natura* enim, ad longum tempus, ſepulta jacebit, & tamen occaſione datâ reviviſcet: Id quod contigit *Puellæ* apud *Æſopum*, ex *Fele* in *Mulierem* converſæ; Quæ civiliter admodum in Menſâ ſedebat, donec Mus in conſpectu ejus fortè curreret. Itaque Occaſiones tales, aut omninò evites, aut iiſdem frequentiùs inſueſcas, quò minùs moveant. *Indoles* cujuſque *Naturalis* optimè deprehenditur, in Conſuetudine Familiari; In hâc enim nulla intervenit Affectatio: In perturbationibus; Siquidem illæ Præcepta & Regulas penitùs excutiunt: Denique, in Caſu

aliquo novo & insolito; Quia tum à Consuetudine deseritur. Felices dixerim, quorum *Indoles Naturalis*, cum Vitæ suæ Genere congruit: Aliàs verè dicere possint; *Multum Incola fuit Anima mea.* In Studiis, quicquid à *Naturâ* tuâ alienum repereris, stata tempora tibi præfigas ad ejusdem Exercitationes & Meditationes; Sin autem cum Genio tuo convenerit, de statis Horis ne sis sollicitus; Cogitationes enim tuæ sponte illùc convolabunt, prout Negotia & Studia cætera permittent. *Natura* cujusque, ex vi innatâ, aut bonas, aut malas Herbas, producit: Itaq; sedulò & tempestivè illas irriget, has evellat.

XXXVII.

De Consuetudine & Educatione.

Cogitationes Hominum sequuntur plerunque *Inclinationes* suas; *Sermones* autem, *Doctrinas*, & *Opiniones* quas imbiberunt; At *Facta* eorum fermè *antiquum obtinent*. Itaque, ut benè notat *Macciavellus*, (licèt in Exemplo scelerato,) minimè fidendum est, aut Naturæ Violentiæ, aut Verborum Grandiloquentiæ, nisi corroborentur *Consuetudine*. Instantia ejus hæc est: In Facinore aliquo audaci & crudeli patrando, non acquiescendum esse, aut in Naturæ alicujus Ferociâ, aut in Promissis constantibus, nedum Juramentis; Sed committendum Scelus esse Viris Sanguinolentis, & jamdudum cædibus assuetis. Sed *Macciavello*, de *Fratre* quopiam *Clemente*, aut *Ravillaco*, aut *Jauregua*, aut *Baltazare Gerardo*, aut *Guidone Faulxio*, nihil innotuit. Verùm tenet Regula ejus; Naturam, aut Promissorum Fidem & Ferociam, viribus *Consuetudinis* haud æquipollere. Solummodò, Superstitio; nostris temporibus, eò provecta est; ut primæ classis Sicarii, Laniis obfirmatis minimè cedant; Atque Decreta Votiva, etiam in re sanguinariâ, *Consuetudinis* vires exæquent. In aliis quibuscunque, *Consuetudinis* potentia clarè elucescit: Adeò ut miraculi instar sit, audire, quot Professiones, Protestationes, Promissa, Verba grandia, jactitent plurimi; Et tamen, istis omnibus posthabitis, pro more consueto agere: Acsi Imagines essent, & Machinæ planè inanimes, solis *Consuetudinis* Rotis impulsæ & actæ. Videre etiam licet *Consuetudinis* Tyrannidem, in aliis multis. *Indi*, (loquor de *Gymnosophistis*, & Veteribus, & Modernis,) se leniter super Pyram componunt, atque hoc modo seipsos Igne sacrificant. Quin & Fœminæ cum Maritis in Rogum immitti properant. *Pueri Spartani*, antiquis temporibus, flagris cædi sustinebant, super Aram *Dianæ*, vix ejulatu, aut gemitu ullo emisso. Memini sub Initiis *Reginæ Elizabethæ*, *Rebellem* quendam *Hibernum*, Supplicationem *Deputato* obtulisse, ut Torque ligneâ, non Fune, suspenderetur; Quia illud magis in more Rebellibus erat. Inveniuntur Monachi in *Russiâ*, qui ad Pœnitentiam complendam, totâ nocte hyemali, in Vase Aquâ repleto, non recusabunt sedere, donec glacie constringantur. Plurima denique Exempla adduci poterint, planè stupendas *Consuetudinis* vires, tam super Animum, quàm

super

super Corpus, prodentia. Quandoquidem igitur *Mos*, veluti summus sit Humanæ Vitæ Moderator & Magistratus, curæ sit imprimis, ut *Mores* bonos asciscamus. Certè *Consuetudo* validissima, cùm à pueritiâ incipit: Hanc *Educationem* appellamus; Quæ nihil aliud est, quàm à teneris annis imbibita *Consuetudo*. Ita videre est, in Linguis ediscendis, Linguam ipsam magis commodè se applicare omnibus Expressionibus & Sonis; Artus quoque magis agiles & flexiles, ad omnes Posituras & Motus esse; In Pueritiâ, aut Adolescentiâ, quàm posteà. Verissimum enim est, Opsimathes istos novam plicam non benè admittere: Nisi fuerit in nonnullis Hominibus, quibus Animi nondum fixi, sed eosdem apertos ad omnia Præcepta conservârunt, quò continuò Emendationem reciperent; Id quod rarissimum est.

Verùm si *Consuetudinis* vires, cùm simplex solummodò sit, & sejuncta, tantæ sint; multò magis *Consuetudo* copulata, & conjuncta, & in Collegium coacta, excellit. Isthic enim Exemplum docet, relevat Societas, Emulatio stimulat, Gloria Animos extollit: Ita ut in hujusmodi Locis, Vires & Influxus *Consuetudinis* tanquam in Exaltatione sint. Certè, Multiplicatio, & (ut *Chymicorum* Vocabulo utar,) *Projectio*, super Naturam Humanam, consistit in Societatibus benè institutis, & Disciplinâ salubri informatis. Etenim Respublicæ rectè administratæ, quin & Leges bonæ, alunt Virtutem in Herbâ, sed Semina ipsius non multùm promovent. Verùm Infelicitatis Orbis hoc habet, ut Media maximarum virium, applicentur quandoque Finibus, minimè expetendis.

XXXVIII.

De Fortuna.

Negari non potest, quin Accidentia & Casus externi, ad Hominum *Fortunas*, vel promovendas, vel deprimendas, plurimùm possint. Gratia alicujus ex Magnatibus, Opportunitas, Aliorum Obitus, Occasio Virtuti cujusque congrua. Veruntamen, *Fortunam* suam fingere cuique præcipuè, in Manu propriâ est. *Faber quisque Fortunæ suæ*; Inquit *Comicus*. Atque inter externas Caussas illa frequentissima; *Stultitiam unius, alterius Fortunam promovere*. Nemo enim ita subitò evehitur, ac Occasione Errorum alterius. Ut inquit Adagium; *Serpens, nisi Serpentem comederit, non fit Draco*.

Virtutes apertæ & conspicuæ *Laudes* pariunt; At insunt Virtutes quædam occultæ & latentes, quæ pariunt *Fortunam*. Nimirum, Facultates nonnullæ se expediendi, quæ Nomen non habent. *Hispanum* Vocabulum, (*Desemboltura*,) eas quadam ex parte innuit. Scilicet; Cùm non inveniuntur in Naturâ alicujus Obices aut Impedimenta: Sed Rotæ Animi ad Motum Rotarum *Fortunæ* versatiles sunt. Ita enim *Livius*, (postquàm *Catonem Majorem* his verbis descripsisset; *In illo Viro, tantum Robur Corporis & Animi fuit, ut quocunque loco natus esset*,

esset, Fortunam sibi facturus videretur,) Illud disertè notat, quòd ei fuisset *Ingenium Versatile.* Quare si quis limis & adductis Oculis aspiciat, videbit *Fortunam: Cæca* enim licèt sit, haud tamen prorsùs *Invisibilis.* Etenim Via *Fortunæ* similis est *Galaxiæ* in Æthere; Quæ Concursus est, sive Coacervatio complurium Stellarum minutarum, seorsim Invisibilium, sed conjunctim luminosarum. Eodem modo, complures Virtutes sunt exiguæ, & vix in Notam incurrentes; Sive potiùs Facultates & Consuetudines appositæ; Quæ *Fortunatos* reddunt. *Itali* ex ipsis nonnullas notant; Quales quis minimè putaret. Cum Hominem innuunt, cui prosperam *Fortunam* spondent, inter cæteras ejus Qualitates adjiciunt, quod habeat *Poco di Matto.* Neque sanè inveniuntur aliæ duæ Qualitates, magis ad hanc propitiæ; Quàm si quis habeat Modicum ex *Stulto*, & non nimium ex *Honesto.* Itaque, quibus Patria, aut Principes sui, nimiò plus chari extiterunt; Iidem nunquam *Fortunati* fuerunt; Neque profectò esse possunt. Quando enim Cogitationes suas, extra seipsum quis collocaverit, viam suam benè Inire nequit.

Fortuna præpropera, magna molientes, & nonnihil turbulentos, reddit; At *Fortuna* exercita ea est, quæ efficit Prudentes & Cordatos. *Fortuna* proculdubio, saltem propter Filias suas, Honorem meretur; *Confidentiam* scilicet, & *Existimationem*; Etenim has duas parit *Fortuna* prospera; Alteram intra Nosipsos; Alteram in aliis erga Nos; Eæque vicissim pariunt Animos & Auctoritatem. Viri cuncti prudentes, quo Invidiam suarum Virtutum amoliantur, omnia *Providentiæ* & *Fortunæ* imputare solent: Ita enim decentiùs & liberiùs, eas sibi assumere possint: Quinetiam Majestatem Homini quandam addit, si videretur *Numini* Curæ esse. Sic *Cæsar* dum animaret Gubernatorem Navis in Tempestate, dixit; *Cæsarem portas, & Fortunam ejus.* Sic *Sylla* Nomen *Felicis* elegit, non *Magni.* Atque illud Observationem non præteriit; Eos, qui ex professo, Sapientiæ & Artibus propriis, nimium tribuerunt, in fine, *Infortunatos* evasisse.

Narratur de *Timotheo Athenienſi*, postquam in reddendis rationibus Præfecturæ suæ, hanc Clausulam, ad ravim usque, inseruisset; *Atque in hoc nullæ erant Fortunæ Partes*; Deinceps illi nihil cessisse prosperè. Sunt certè, quorum *Fortuna* similis Carminibus *Homeri*, quæ majore cum facilitate fluunt, quàm aliorum *Poetarum* Versus: Id quod *Plutarchus* de *Fortunâ Timoleontis*, ad *Fortunas Agesilai*, aut *Epaminondæ*, comparatâ, prædicat. Hoc verò ut fiat, sine dubio, in nobis ipsis, maximè situm est.

XXXIX.

De Vsura Sive Foenore.

PLurimi Invectivas quasdam ingeniosas, in *Fœneratores*, commenti sunt. Dicunt; Miserum esse, Diabolum in *Dei* partem involasse, *Decimas* scilicet. *Fœneratorem* maximum esse *Sabbathi violatorem*; Aratrum siquidem suum non cessare *Sabbathis*. *Fœneratorem Fucum* esse, de quo *Virgilius*;

Ignavum Fucos Pecus à præsepibus arcent.

Fœneratorem, Legem primitivam, post Lapsum Hominis, latam, pessundare; Quæ fuit; *In sudore Vultus tui comedes Panem tuum*; Minimè verò; *In sudore Vultus alieni*. *Fœneratores* Pileis luteis indui oportere, quia *Judaizant*. Rem esse contra Naturam, ut *Pecunia* generaret *Pecuniam*; Et hujusmodi alia. Ego verò hoc dico tantùm; *Fœnus esse, inter Concessa, propter Duritiem Cordis*. Cum enim necesse sit Hominibus, ut *Pecunias* mutuò dent, & accipiant; Sintque tam duro Corde, ut eas gratis commodare nolint, reliquum est ut permittantur *Usuræ*. Alii nonnulli in medium adduxerunt, callidas quasdam & suspectas Propositiones, de Argentariis, & Excambiis publicis, Detectione Fortunarum Hominum singulorum, & aliis hujusmodi Artificiis. Verùm pauci de *Fœnore* disseruerunt solidè & utiliter. Optimum fuerit proponere nobis ante oculos, *Fœnoris Commoda*, & *Incommoda*; Ut Bonum vel ponderetur, vel separetur; Quinetiam cavere imprimis, ne dum *Fœnore* feramur in melius, intercipiamur & incidamus in pejus.

Incommoda Fœnoris hæc sunt. Primùm, quod Mercatorum numerum minuit. Nam si ignava hæc, *Pecuniæ* in *Fœnus* Erogatio, è medio tolleretur, *Nummi* non delitescerent præ Socordiâ, sed, magnâ ex parte, in Mercaturam impenderentur; Quæ instar *Venæ Portæ*, cuivis *Regno* est, ad Opes introducendas. Secundum, quod Mercatores inopes reddit: Sicut enim Colonus, Terram colere ita fructuosè nequit, si Reditum solvat nimis gravem; Ita Mercator, tam commodè & lucrosè, Mercaturam suam exercere vix potest, si *Pecuniis Fœnore* sumptis, negotietur. Tertium *Incommodum* duorum priorum Appendix quædam est, Portoriorum & Vectigalium publicorum Imminutio, quæ fluunt & refluunt, pro modo Commercii. Quartum, quod Thesaurum, & *Pecunias* Regni; sive Reipublicæ in paucorum Manus reducit: Cùm enim *Fœneratoris* Lucrum certum sit, cæterorum incertum, eveniet in fine Ludi, prout fit sæpè in Aleâ, ut maxima pars Pecuniæ Promo cedat. Illud autem pro inconcusso tenendum, florere Rempublicam imprimis, cùm *Pecuniæ* dispergantur, non coacerventur. Quintum, quod Terræ & Prædiorum pretium deprimit: Etenim *Pecuniæ* insumuntur, vel in Mercaturam, vel in Prædiorum Coemptiones; *Fœnus* autem utrique obviare videtur. Sextum,

quod

Quod omnes Labores, Molimina, & Inventa nova quæcunque, enervat & hebetat; In quibus *Pecunia* minimè sibi deesset, nisi à Torpedine istâ impediretur. Postremum, quod Tinea est & Teredo Facultatum quam plurimorum Hominum; Id quod, tractu Temporis, Egestatem publicam parit.

Econtrariò, *Commoda Fœnoris* hæc sunt. Primò, quod utcunque *Usuræ* in aliquibus Mercaturæ noceant, in aliis nihilominùs profunt: Certissimum enim est, maximam Mercaturæ partem, à junioribus Mercatoribus exerceri, *Fœnore* sumptis *Pecuniis*; Unde si *Fœnerator*, Pecunias suas, vel exigat, vel non emittat, secutura necessariò est magna Mercaturæ Clades. Secundum est, quod nisi prompta hæc à *Fœneratoribus Pecuniarum* Mutuatio, Hominum necessitatibus subveniret, in extremas angustias citò redigerentur; Quandoquidem cogerentur Res suas, (sive Bona Mobilia fuerint, sive Prædia,) nimis vili pretio vendere: Itaque, ubi *Fœnus* rodit tantùm, Distractiones præproperæ penitùs absorberent. Nam quantum ad *Oppignerationes*, aut ea quæ à *Jureconsultis* appellantur *Mortua vadia*, huic certè Malo remedium vix exhibebunt: Siquidem aut ea prorsùs non accipient Homines sine *Fœnore*; Aut si accipiant, solutione ad diem minimè præstitâ, summo jure agent. Memini *Pecuniosum* quendam, virum durum, rure agentem, qui solebat dicere; *In malam Crucem abeat ista Fœneratio; Impedimento est, quo minùs Pignorum & Obligationum pœnas exigere possimus.* Tertium & ultimum hoc est: Nugas meras dico, si quis existimet, Mutuationem pecuniarum facilem, non admisso *Fœnore*, fieri posse: Neq; rursùs quis animo cõprehenderit, innumera quæ sequentur mala, si Contractus illi, Mutui dati & accepti, convellantur. Itaq; de abolendis prorsùs *Usuris* Sermones facere ineptum foret. Respub. omnes, pro diversâ tamen ad *Sortem* ratione, eas tolerârunt; Adeò ut Opinio illa in *Utopiam* protinus releganda.

Dicamus jam de *Reformatione* & *Normâ Usurarum*, Quibus nimirum Modis, *Incommoda* earum optimè evitentur, *Commoda* retineantur. Patet jam, conferendo inter se *Commoda* & *Incommoda Usurarum*, (quod modò fecimus,) duo esse, quæ reconciliare oportet. Priùs, ut retundantur Dentes *Fœnoris*, ne nimium mordeat: Secundum, ut Viris pecuniosis aperiatur via, quâ ad Pecunias Mercatoribus præstandum invitentur, ne Commercium intercidat aut languescat. Hoc autem fieri non potest, nisi in *Fœnore*, duas Proportiones introducas; *Minorem*, & *Majorem*. Si enim *Fœnus*, ad unicam tantùm Proportionem, eamque minorem redigas, mutuò accipientem aliquantulùm levabis, sed Mercator *Pecunias* non facilè reperiet. Atque insuper notandum est, Mercaturam, cum sit omnium maximè lucrosa, *Fœnus* ad Proportionem benè magnam ferre posse; Alios Contractus minimè.

Vt his duabus Intentionibus satisfiat, hac viâ insistere licet. Duæ sunto *Fœnoris* Proportiones: Prior omnibus permittatur; Posterior cum licentiâ, aliquibus tantùm Hominibus, & in aliquibus Reipublicæ Locis, ubi Mercatura fervet, concedatur. Primò igitur, (si nos audias) reducatur *Fœnus* ad partem vicesimam *Sortis* pro Mutuatione in Annum: Ea Proportio Edicto promulgetur, ut libera sit omnibus.

Pro

Pro eâ accipiendâ, *Princeps* sive Respublica, Mulctæ omni renunciet. Hoc ab Obstructione aliquâ generali, aut Difficultate majore, Mutuationem conservabit. Hoc innumeris Mutuatoribus, ruri & alibi degentibus, Solamini erit. Hoc magnâ ex parte Prædiorum pretia adaugebit. Quandoquidem annuus Valor prædiorum, hîc apud Nos in *Angliâ*, excedet illam *Fœnoris*, ad hanc Proportionem redacti; Quantum annuus Valor sex Librarum, excedit illum quinque tantùm. Hoc denique, Industrias Hominum, ad utilia & lucrosa Inventa, acuet & excitabit: Eò quod plurimi hujusmodi Inventis potiùs se dedent, quàm Lucro tam exili, quale diximus, ex *Usuris*, acquiescere; Præsertim cùm Lucro jampridèm majori ex iisdem assuevissent. Secundò, certis quibusdam Hominibus, commodandi Mercatoribus notis, & non aliis quibuscunque Hominibus, *Licentia* concedatur: Hoc autem fiat, additis Cautionibus quæ sequuntur. Sit Proportio, (etiam hæc de quâ loquimur,) illâ paulò remissior, quàm anteà solvere solebant: Hoc pacto, universi, tam Mercatores, quam alii, Reformatione hac recreabuntur. *Princeps* autem, sive Resp. exiguam aliquam Summam percipiat, pro *Licentiis* singulis; Reliquum Lucri, *Fœneratori* cedat: Si enim Lucrum *Fœneratoris* leviter tantùm minuatur, eum nullo modo à *Fœnore* exercendo deterrebit: Exempli gratiâ; Si quis anteà decem, aut novem Libras, pro *Sorte* centum Librarum, quotannis accipere solebat; Is etiam octo potiùs Libris, contentus erit, quàm *Fœneratorem* exuet; Aut certa cum Incertis commutabit. Sint isti, quibus *Licentia* scilicet conceditur, numero minimè definiti; Sed tamen ad Urbes aliquas, & Oppida quæ Mercaturâ florent, restringantur: Ita enim, prætextu *Licentiarum*, Opportunitatem non habebunt, *Pecunias* aliorum pro suis commodandi: Nec novem aut octo Librarum Proportio, Licentiâ munita, generalem illam quinque Librarum absorbebit: Nemo siquidem, *Pecunias* suas, procul à se mittere, aut in Manus ignotas concredere, præoptabit.

XL.

De Iuventute & Senectute.

Iuvenis Annis poterit esse Senex *Horis*, si *Temporis* jacturam non fecerit. Sed hoc rarò contingit. Generaliter, *Juventus* similis est primis Cogitationibus, quæ Secundis Sapientiâ cedunt. Etenim inest Cogitationibus *Juventus* quædam, non minùs quàm Ætatibus. Attamen Inventio *Juvenum* vivacior est quàm *Senum*; Atque Imaginationes in Mentes eorum illabuntur meliùs, & veluti diviniùs. Ingenia præfervida & quæ Cupiditatibus violentis, ac perturbationibus, hûc illûc impelluntur, non matura fiunt ad res gerendas, donec *Meridiem* Ætatis suæ attigerint: Ut videre est in *Julio Cæsare*, & *Septimio Severo*. De quorum posteriore dictum est; *Juventutem egit Erroribus, imò Furoribus, plenam*: Qui tamen, in Serie *Imperatorum* universâ, fuit propemodùm celeberrimus. Sed Ingenia sedata & composita, etiam in *Juventute* florere possint. Cujus rei Exempla cernuntur, in *Augusto Cæsare*, *Cosmo Duce Florentiæ*, *Gastono de Fois*, & aliis nonnullis.

nonnullis. Ex alterâ parte, Calor & Vivacitas, si in *Senectute* inveniantur, Temperamentum optimum constituunt ad Negotia. *Juvenes* ad Inveniendum magis idonei sunt, quàm ad Judicandum; Et Executione potiùs quàm Consiliis validi; Et ad Negotia nova meliùs adhibentur, quàm ad Consueta. Etenim, Experientia *Senum*, in iis quæ sub Experientiâ eorum cadunt, eos dirigit; sed in Rebus novis, eos seducit. Errores *Juvenum* Negotia sæpenumerò pessundant; Verùm Errores *Senum* non ultrà ferè procedunt; Nisi ut plus fieri potuisset, aut citiùs. *Juvenes*, in rebus gerendis & tractandis, majora amplectuntur, quam comprehendere valeant; Plura movent, quàm componere rursùs sciunt; Ad Fines advolant Gradibus & Mediis non benè pensitatis; Præcepta quædam absurdè persequuntur, in quæ casu inciderunt; Extrema Remedia à principio usque tentant; Denique quod Errores conduplicat, Errores agnoscere, aut revocare, detrectant: Similes Equis malè domitis, quæ nec se sistere, nec vertere, volunt. *Senes* plus satis objiciunt; In Consultationibus nimiùm Morantur; Pericula plusquàm expedit reformidant; Pœnitentiâ præproperâ vacillant; Atque Negotia rarò admodum ad periodum justam deducunt; Sat putantes Mediocritate quadam Succesśûs frui. Bonum certè fuerit, in Negotiis, mixturam adhibere, & *Senum*, & *Juvenum*: Illud enim in præsens utile erit, ut Virtutes utriusque Ætatis, Defectus earum corrigent; Utile etiam Futuro, ut *Juvenes* perdiscant, dum *Senes* moderentur; Postremò Accidentia Externa meliùs compescit, quia *Senes* Auctoritate, *Juvenes* Gratiâ & Popularitate, pollent. At in Moralibus, *Juventus* fortasśè primas tenebit, ut *Senectus* in Politicis. Ex *Rabbinis* quispiam, super Textum illum; (*Juvenes vestri videbunt Visiones, & Senes vestri somniabunt Somnia*;) sic infert; Quod *Juvenes*, propiore ad se aditu, *Deus* dignatur, quàm *Senes*: Quia *Visio* Revelatio clarior & manifestior est, quàm *Somnium*. Et sanè, quantò quis magis, de Mundo bibit, tantò plus Toxico ejus inficitur: Tum *Senectus*, potiùs in Facultatibus Intellectûs, quàm in Virtutibus Voluntatis & Affectuum, proficit. Sunt, qui in *Juventute* admodum præcoces sunt, sed currentibus annis citò marcescunt, & deveniunt evanidi. Tales sunt; Primò qui Ingenia nacti sunt fragilia, quorum Acies facilè retunditur: Qualis fuit *Hermogenes Rhetor*; Cujus Libri subtilissimi sunt; Verùm ipse paulò post stupidus evasit. Secundum Genus eorum, quibus Naturales quædam Facultates insunt, quæ magis *Juventutem* decent, quàm *Senectutem*; Qualis est Oratio fluens, & luxuriosa; Quæ in *Juvene* laudatur; In *Sene* non item. Ita *Cicero* loquitur de *Hortensio*; *Idem manebat, neque idem decebat.* Tertium eorum, qui sub initiis, nimiùm efferuntur; Et Magnanimitate præditi sunt, supra quam Ætas provectior ferre valeat: Qualis fuit *Scipio Africanus*, de quo *Livius* ita prædicat; *Ultima Primis cedebant.*

XLI.

De Pulchritudine.

Virtus, instar Gemmæ pretiosæ, optima est, sine Ornamentis inserta. Atq; profectò eadem præstat, in Corpore decoro, licèt non delicato; Quodque Aspectus Dignitatem potiùs præ se ferat, quàm *Pulchritudinem*. Neque ferè reperies, eximiè *formosos*, Virtutibus pollere: Ac si Natura, in hoc magis incubuisset, ut non turpiter erraret, quàm ut aliquid excellens produceret. Itaque Conversationibus apti sunt, at excelsos Spiritus non gerunt: Et Urbanitati potiùs student, quàm Virtuti. Sed hoc in omnibus non tenet. Siquidem *Augustus Cæsar*, *Titus Vespasianus*, *Philippus Pulcher Rex Gallus*, *Edovardus Quartus Rex Angliæ*, *Alcibiades Atheniensis*, *Ismael Persa*, Viri prorsùs magni fuerunt, & nihilominùs *Perpulchri*.

In *Pulchritudine* præfertur Venustas Colori; Et decorus ac gratiosus Oris & Corporis Motus, ipsi Venustati. Ea præcipua *Pulchritudinis* portio quam Pictura repræsentare non potest; Imò nec Effigies ipsa viva; primo aspectu. Non reperitur *Pulchritudo* aliqua excellens, cui non insit aliquid minùs conforme, in Compagine. Haud facilè quis dixerit, utrùm *Apelles*, aut *Albertus Durerus*, Nugator major fuerit; Quorum alter Hominem secundum Proportiones Geometricas effingere voluit; Alter, ex compluribus Faciebus, optimas quasque Partes desumendo, unam satagebat depingere excellentem. Tales, (credo,) Effigies, vix ulli placebunt, præterquam Pictori ipsi. Non quin existimem, elegantiorem Faciem depingi à Pictore posse, quàm unquam in vivis fuit; Sed hoc ei contingere oportet, ex felicitate quadam, & casu, (veluti Musicis sui Cantus, non autem ex Regulis Artis. Videre est Facies nonnullas, quarum Partes singulæ, Examini si subjiciantur, vix unam reperies quam separatim probes; Quæ tamen in consortio satis placent. Quod si verum sit, *Pulchritudinem* præcipuam sitam esse, in Motu decoro, mirum sanè non est, si provectiores ætate, aliquando videantur Junioribus *amabiliores*: Secundum illud *Euripidis*; *Pulchrorum Autumnus Pulcher*: Etenim fieri non potest, ut Juvenis per omnia decus tueatur, nisi fortè Juventutem ipsam, ad Supplementum Decoris assumas. *Pulchritudo* est instar Fructûs Horarii, qui facilè corrumpitur; nec diù durat: Atque sæpè Juventutem inducit dissolutam, Senectutem autem serò pœnitentem: Attamen si benè collocetur, Virtutes splendere facit, Vitia erubescere.

XLII.
De Deformitate.

Deformes Naturam ferè ulciſcuntur: Sicut enim Natura minùs illis propitia fuit, ita & illi Naturæ viciſſim adverſi; Cùm ſint plerique ipſorum, (ut loquitur *Scriptura*,) *Sine Affectione Naturali*. Eſt proculdubiò Conſenſus, inter Animam & Corpus; Atque Natura, *Ubi peccat in uno, periclitatur in altero*. Sed quia in Fabricâ Animæ conceditur Homini Electio, in Fabricâ Corporis imponitur Neceſſitas; Aſtra Inclinationis Naturalis, obſcurantur nonnunquam, à Sole Virtutis & Diſciplinæ. Conſentaneum itaque fuerit, de *Deformitate* dicere, non ut Signo, quod quandoque fallit; Sed ut Cauſſâ, quæ per-rarò effectu deſtituitur. Quicunque in Perſonâ ſuâ, aliquid habet, quod Contemptum inducit, perpetuum habet in ſe ſtimulum, quò à Contemptu ſe vindicet: Itaq; *Deformes* ſemper audaciſſimi; In principio, veluti in Defenſione ſuâ, utpote qui Contemptui exponuntur; Sed proceſſu Temporis, ex Habitu acquiſito. Iterùm *Deformitas* Induſtriam acuit; Ejus generis Induſtriam, ut aliorum Defectus & Infirmitates ſedulò rimentur; Unde habeant quod rependant. Præterea, in potentioribus, Suſpiciones & Zelotypiam, verſus eos, extinguit; Veluti Homines quos tutò deſpicere liceat: Competitores autem & Æmulos conſopit; Utpote nihil ſuſpicantes, de promotione eorum ad Honores, donec ipſos in poſſeſſione Honorum videant. Adeò ut ſi rem diligenter introſpicias, in magnis Ingeniis, *Deformitas* Aſcenſum ad Honores patefacit. *Reges*, antiquis temporibus, (atque hodiè etiam in *Imperiis* nonnullis,) *Eunuchorum* Fidei magnoperè inniti ſolebant: Qui enim erga omnes invidi ſunt, uni magis fidi ſunt, & obnoxii. Attamen fidem illis adhibebant, potiùs ut Rimatoribus bonis & Suſurronibus, quàm aut Magiſtratibus aut Miniſtris publicis. Similis etiam eſt Ratio *Deformium*. Manet illa Regula, quam anteà poſuimus: *Deformes*, ſi animoſi ſint, à Deriſu & Ignominiâ liberare ſe gnaviter contendent: Quod fieri non poteſt, niſi aut per Virtutem, aut per Malitiam. Itaque nil mirum cuiquam videatur, ſi quandoque in Viros egregios evadant; Qualis fuit *Ageſilaus*, *Zangerus Solymanni Filius*, *Æſopus*, *Gaſca Pernviæ Præfectus*; Quin & *Socrates* illis annumerari poſſit; Cum aliis.

XLIII.
De Ædificiis.

Ædes extruuntur, ut in iis habitemus, non ut eas spectemus: Pulchritudini igitur præponatur Usus, nisi fortè utrunque obtineri possit. Relinquamus Fabricas *Ædium* speciosas, quæ Admirationem incutiunt, *Palatiis Poetarum incantatis*; Qui eas extruunt sumptu parvo. Qui *Domum* elegantem ædificat, sed in situ malo, Carceri seipsum mandat. Situm autem malum intelligo, non tantùm ubi Aer insalubris, sed etiam ubi Aer inæqualis est: Quales sunt *Ædes*, quæ extruuntur quidem, in Colliculo paululùm elevato; Sed cincto undique, more Theatri, Collibus altioribus; Ubi Ardor Solis constringitur, Venti autem, veluti in Canalibus, variis æstibus reciprocantur: Adeò ut in hujusmodi situ, subitò sentias, diversitatem non minorem, Caloris & Frigoris, quàm si in Locis diversis habitares. Neque malum Situm facit Aeris solummodò Conditio prava; Verùm etiam Viarum & Adituum Incommoditas; Fora Rerum Venalium indiga; Et (si *Momum* consulas) Vicini mali. De compluribus aliis non loquor; Qualia sunt, Aquarum absentia; Sylvarum Defectus, quæ & Focum, & Umbram, præbeant; Sterilitas Soli, aut quod ex variis Glebarum Generibus minimè commistum sit; Prospectus coarctatus; Defectus Terræ planæ & æquabilis; Locorum Defectus in propinquo, qui Venationibus, Aucupiis, Cursibus Equorum, idonei sint; Mare nimis in vicino, aut nimis in remoto; Commoditas nulla Fluviorum Navigabilium, aut etiam Incommoditas ipsorum ob Inundationes; Situs remotior ab Urbibus magnis, quod Negotiis obest, aut etiam propinquior, quod Victui necessaria absorbet, & omnia cara reddit; Locus ubi quis Latifundia ampla possideat, aut acquirere possit, & Locus contrà ubi pennas extendere nequeat: Quæ singula minimè eo animo enumeramus, acsi *Domus* aliqua his Incommodis omnibus vacare possit, verùm ut tot ex illis evitemus, quot evitari concedatur; Atque rursùs, si quis *Domos* plures ædificet, ita rem disponat, ut quæ in unâ desint Commoditates, adsint in alterâ. Responsum *Luculli Pompeio*, bellulum erat: Qui, cùm in Palatio *Luculli*, immensas & luminosas Porticus & Cameras conspexisset, sic infit; *Optimè proculdubiò hîc habitatur Æstate, sed quomodò Hyemem toleras?* Cui *Lucullus*; *Quid, numnam me putas, Avium prudentiam non assequi; Quarum nonnullæ, Hyeme ingruente, sedes mutant?*

Transeundum jam à Situ *Domus*, ad *Domum* ipsam. Imitabimur *Ciceronem*; Qui Libros conscripsit *De Oratore*, & Librum unicum qui inscribitur *Orator*: Quorum priores *Præcepta Artis* tradunt, posterior *Perfectionem*. Describemus igitur *Palatium Regium*, atque ejusdem *Modulum* quendam conficiemus. Prorsùs enim mirablis res est, tam vastas hodiè existere Moles in *Europâ*, quales sunt *Vaticanum*, & *Escuriale*, & nonnullæ aliæ; In quibus tamen, *Cameram* aliquam verè magnificam, vix reperies.

Primùm

Primum igitur ſtatuo, *Palatium* perfectum neutiquam eſſe, niſi duas habeat Portiones diverſas; *Portionem Convivii*, ut loquitur Liber *Heſter*; Et *Portionem Manſionis* ſive Familiæ: Alterum ad Pompas, Magnificentias, & Celebritates; Alteram, ad Habitationis uſum. Intelligo, *Portiones* iſtas duas, extrui debere, non ut Latera *Domûs*, ſed ut *Frontis* ipſius Partes: Eaſque exteriùs uniformes eſſe, licèt interiùs longè diverſas. Conjungi autem volumus *Portiones* iſtas, per Turrim ſublimem & ſplendidam, in medio Frontis. Atque, quoad *Portionem Convivii*, unicam tantùm illic *Cameram* poni velim; Eamque ſupra Gradus, quinquaginta pedes ad minus altam: Et ſubter eam, *Cameram* item alteram, ſimilis longitudinis & latitudinis; Quæ Apparatum & Inſtructionem, ad Feſta, Ludos, & ejuſmodi Magnificentias; Actores etiam, dum ſe ornent & parent, commodè recipiat. Alteram *Portionem, Manſionis*, ſcilicet, dividi velim præcipuè, in *Aulam*, & *Sacellum*. utramque amplam & pulchram: Eas verò per univerſam *Portionis* Longitudinem, extendi nolim; Sed relinqui in exitu Cœnacula duo; Hyemale & Æſtivale: Atque ſubter hæc omnia, (excepto *Sacello*,) Cellas amplas ſubterraneas, collocari volo; Quæ Culinis privatis, Promptuariis, Panariis, & ſimilibus, inſerviant. Quantum ad Turrim; Eam elevari volo, uſque ad duo Tabulata; Utrunque quindecim pedes altum, ſupra duas Alas Frontis; Coopertam Plumbo, æquabili, atque Statuis per fulcra Laterum, in ſummitate, decoratam: Eandem Turrim in Cubicula diverſa diſtingui volo. Gradus autem Turris aperto eſſe, & in ſe revertentes, & per Senos ſubinde diviſos; Utrinque ſtatuis ligneis, inauratis, vel ſaltem ænei coloris, cinctos, cum Statione ſpatioſâ & latâ in vertice. Verùm cavendum, ne Locus ubi Famuli comedant, ſit ad imum Graduum, vel propè: Si enim ſit, Ciborum Nidor aſcendet, tanquam in Tubo quodam. Et de *Fronte Ædificii* hactenùs. Tantùm intelligo Gradus primos Aſcensûs, ad viginti pedes ſuſtolli debere; Altitudinem ſcilicet Tabulati inferioris.

Ultra *Frontem Ædificii*, Aream ſpatioſam deſigno, Cujus Latera tria ſint ipſa *Ædium Fronte* haud paulùm humiliora; Atque in quatuor Angulis ejuſdem Areæ, Turres extruantur, Altitudinem Laterum Prædictorum nonnihil ſuperantes; ad Gradus, quibus in ſuperiora aſcendatur, capiendos: Quæ Turres, non recipiantur in Planum *Ædificii*; Sed extra promineant. Area autem integra Lapidibus latis quadrangulis minimè ſubſternatur; Nam hujuſmodi pavimenta Calorem moleſtum æſtate, & ſimiliter Frigus aſperum hyeme, immittunt; Sed habeat Ambulacra, ex ejuſmodi Lapidibus, per latera tantùm *Ædificii*; Et Formam Crucis, ex iiſdem, in medio; Cum Quadris interpoſitis, quæ gramine veſtiantur, detonſo quidem, ſed non nimis propè Terram. Latus univerſum Areæ, ex *parte Convivii*, occupent ſpatioſæ & ſpecioſæ *Porticus*. In quibus ſingulis *Porticibus*, ſint in Laquearibus, tres aut quinque Sphæræ concavæ, (Cupulas vocant,) pulchræ, in Longitudine poſitæ, ad æqualem diſtantiam: Sint quoque Feneſtræ, ex vitro colorato, ubi pingantur Columnæ, Imagines omnigenæ, Flores, & ſimilia. At Latus ex *parte Familiæ*, ſimul cum Latere tertio è regione *Frontis*, complectatur *Cameras præſentiales*, & alias usûs

ae Decoris ordinarii; Atque rursùs Cubicula: Sintque etiam tria ista, Latera ita extructa, ut exhibeant *Ædificium* duplex; Non translucida, sed ex alterâ tantùm parte fenestrata; Ut tam matutinis, quàm vespertinis temporibus, præstò sint *Cameræ*, in quas Sol non intret. Ac commodentur etiam eo modo, ut habeantur ibi *Cubicula* & *Cameræ* tam Æstivales ad Refrigerium, quàm Hyemales ad Frigus arcendum. Invenies non rarò *Ædes* pulchras, sed tamen ita Vitro & Fenestris repletas, ut vix locum suppeditent, ubi te recipias aut ad Solem, aut ad Frigus, evitandum. Quantum ad Fenestras prominentes sive arcuatas, eas probo tanquam Res commodas, (Urbibus sanè Fenestræ ad Planum *Ædificii*, & minimè protuberantes, magis conveniunt, propter Uniformitatem Structuræ Plateas versus;) Sunt enim Receptus Colloquiis opportuni: Atque insuper, tam Ventum, quàm Solem, summovent; Quod enim aliàs, per totam ferè *Cameram*, pertransisset, vix ultra Fenestram penetrabit. Raræ tamen sint hujusmodi Fenestræ arcuatæ, non ultra quatuor; Duæ scilicet, ex utroque Latere Areæ.

Ultra hanc, quam diximus, *Aream*, sit alia interior, paris, & Amplitudinis, & Altitudinis; *Horto* per exterius circumcincta; Interius autem, Ambulacris pulchris, Arcuatis, usque ad primum Tabulatum, circundata. Pars autem exterior Solarii inferioris versus *Hortum*, quatenus ad duo Latera, convertatur in *Specum* sive *Cavernam*, (*Grottam* Moderni vocant,) ad Umbram & Æstivationem; Apertam, aut Fenestratam, tantùm ex parte *Horti*: Sit autem *Caverna* illa Solo æqua, non omninò depressa; Et eleganti Pavimento strata, ad Terræ Vapores excludendos. Erigatur autem in Medio istius Areæ *Fons* splendidus; aut Opus aliquod ex Statuis magnificum; Pavimentum autem simile sit Areæ illi antedictæ. Hujus Areæ *Ædificia*, ex utroque Latere, destinentur *Cameris*, & *Conclavibus*, secretioribus: Latus autem transversum, Porticibus etiam secretioribus. Curandum verò, ut aliquæ, tam ex Cameris & Conclavibus, quàm ex Porticibus, designentur ad Usum Infirmorum; Si fortè *Princeps*, aut quivis è Grandioribus, ægrotaverit. Habeant autem Portiones singulæ ægris destinatæ, (ut Moderni loquuntur,) *Ante-Cameram*, *Cameram* ad Cubile, & *Re-Cameram*. Hæc autem, quæ diximus, supra secundum Solarium collocentur. At Latus transversum Solarii inferioris, versus *Hortum* convertatur in Porticum, speciosam, patentem, & Columnis fultam. Rursùs, supra Solarium tertium, ex omnibus tribus Lateribus, statuantur Porticus elegantes, columnares, & apertæ, ad Prospectum & Refrigerium *Horti* excipiendum. Verùm ad Angulos duos Lateris transversi, in Solario secundo, accommodentur & ornentur, duo splendida & delicata *Conclavia*, (*Cabinettos* Moderni vocant;) Pavimento nitente, Aulæis sumptuosis instructa, Vitro Crystallino fenestrata, cum Cupolâ elegante in medio. Sint autem *Conclavia* illa, Rebus curiosis omnigenis, & spectatu dignis, referta. In supremis quoque Porticibus, (si fieri posset,) optarem collocari, juxta parietes, in locis diversis, *Fonticulos* quosdam Aquam emittentes; Qui per secretos Tubos iterum transeant. Interior autem pars, in Solario superiore, versus Aream, formetur in Porticus & Ambulacra, benè mu-

nita

nita & obducta, ad usum Convalescentium. Atque hactenus de *Modulo Palatii* ipsius: Nam de Balneis, & Piscinis, non loquor. Superest tamen, ut antequam ad Frontem Ædium pervenias, collocentur Areæ tres; Area viridis, gramine vestita, cum Pariete in Circuitu, & juxta Parietem Arboribus, ordine positis, sata Area altera, ejusdem amplitudinis, sed in Pariete cujus, sint Turriculæ extructæ, aut simile quid ejusmodi elegantiæ: Area item tertia, quæ cum Fronte ipsâ *Ædium*, Quadrangulum constituat; Quam *Ædificio* certè aliquo circundatam nolo; Neque rursùs nudis Parietibus cinctam; Sed Ambulacris supra Columnas, non Arcus, erectis; In summitate verò plumbo, vel Lapide Quadrato, coopertis, & ad latera elegantibus Statuis parvis, ænei Coloris, munitis, clausam. Quatenus verò ad *Ædificia* omnia, quæ usibus familiaribus inserviunt, summoveantur illa, ad aliquam distantiam, à *Palatio* ipso; Ita tamen, ut interponantur *Porticus* humiliores, & obtectæ; Intra quas ad *Palatium* transire possis.

XLIV.

De Hortis.

Deus ipse primus plantavit *Hortum*. Atque revera, inter Solatia humana, illud *Horti* est purissimum. Etenim Spiritus Hominum maximè reficit & oblectat; Quo sine, *Ædificia* & *Palatia*, Manûs tantùm sunt Opera, nec sapiunt Naturam. Quinetiam notabis, Secula cùm proficiunt in Culturâ & Magnificentiâ, citiùs pervenire ad *Ædificiorum* pulchritudinem, quàm ad *Hortorum* Elegantiam & Amænitatem: Quasi Elegantia illa *Hortorum* esset Res perfectior.

Statuo in *Hortis Regalibus*, assignari oportere *Hortos*, pro singulis Anni *Mensibus*: In quibus, separatim, Plantæ, quæ illo *Mense* florent & vigent, producantur. Pro *Decembri*, *Januario*, & fine *Novembris*, eligendæ sunt Plantæ, quæ per totam Hyemem virescunt; Quales sunt, Aquifolia; Hedera; Laurus; Juniperus; Cupressus; Taxus; Buxus; Pinus; Abies: Rosmarinus; Lavendula; Pervinca, Flore albo, purpureo, & cæruleo, Chamedris; Irides quoad Folia; Arantia; Limones, & Myrtus, si Calidariis conserventur; Et Amaracus juxta Parietem & versus Solem satus. Sequuntur pro fine *Januarii*, & *Februarii*; Arbustum Chamæleæ Germanicæ sive Mezereonis, quæ eo tempore floret; Crocus vernus, Flore luteo, & glauco; Primulæ Veris; Anemones; Tulipa præcox: Hyacynthus Orientalis; Chamairis; Fritellaria. Pro *Martio*; Omne genus Violarum, præcipuè Purpureæ simplici flore, quæ sunt præcocissimæ; Pseudo-Narcissus luteus; Bellis; Amygdalus, quæ tunc floret; Malus Persica, & Cornus, quæ etiam tunc florent; Rubus odoratus. Pro *Aprili*; Viola flore albo multiplice; Parietaria lutea; Leucoium; Herba paralysis; Irides, & Lilia omnigena; Flores Roris marini; Tulipa; Pæonia, flore multiplici; Narcissus verus; Periclemenum *Sabaudicum*; Cerasus, & Pyrus,

Pyrus, & Prunus diversi generis in flore; Acanthus, quæ tum Folia emittit; Arbor Lelac. Pro *Maio*, & *Junio*; Cama-cariophyllus omnium generum, præcipuè virgineus; Omne Genus Rosarum, Moschatâ solâ exceptâ, quæ seriùs floret; Periclemenum commune; Fraga; Buglossum; Columbina; Flos Africanus, simplex, & multiplex; Cerasus, quæ tum fructum profert; Ribes; Ficus in Fructu; Baccæ Rubi Idæi; Vitis Flores; Lavendula florens; Satyrium Hortense flore albo; Herba Muscaria; Lilium Convallium; Malus florens; Flos Cyaneus. Pro *Julio*; Cariophyllata omnium generum; Rosa Moschata; Tilia florens; Pyra, & Poma, & Pruna præcocia. Pro *Augusto*; Pruna omnium generum; Pyra; Mala Armeniaca; Baccæ Oxyacanthæ; Nuces Avellanæ; Melones Moschatellini; & omnigeni Coloris Delphinum, sive Consolida Regalis. Pro *Septembri*; Uvæ; Poma; Papaver variorum colorum; Mala Persica; Melo-cotonea; Nectarinæ; Corna; Pyra Hyemalia; Cydonea. Pro *Octobri*, & principio *Novembris*; Sorba; Mespila; Pruna Sylvestria; Rosæ seræ; Malvæ arborescentes flore Roseo; & similia. Hæ verò, quas enumeravimus, Plantæ, *Climati Londinensi* conveniunt. Sed hoc volo, ut sit alicubi, quasi Ver perpetuum, prout fert Loci Conditio.

Quoniam autem *Odor Florum*, spirans in Aere, (ubi undulat more Modulationis *Musicæ*,) gratior multo est, quàm si eos decerpas manu, ideò nihil magis confert, ad delectationem illam, quæ ex *Odore Florum* percipitur, quàm nosse eos *Flores*, & *Plantas*, quæ adhuc crescentes, nec avulsæ, maximè emittunt Auras suaves, & Aerem *Odore* perfundunt. Rosæ tam pallidæ, quàm Rubeæ, dum crescunt, *Odoris* sui sunt tenaces, nec Aerem tingunt; Adeò ut juxta Sepem earum ambulans, nihil *Odoris* percipies, etiamsi hoc experiaris tempore Roris matutini. Laurus itidem, dum crescit, *Odoris* parum emittit: Neque etiam Ros-marinus, aut Amaracus. Id, quod ante omnia, suavissimo *Odore* Aerem (crescens) imbuit, est Viola; præcipuè alba, Flore multiplici; Quæ bis quotannis floret; Medio *Aprilis*, & sub finem *Augusti*. Ei proximè accedit Rosa Moschata: Tum Folia Fragariæ marcescentis, quæ *Halitum* emittunt planè *Cardiacum*. Tum Flores Vitis, qui apparent in Racemis noviter protrusis, ad instar pulveris, qualis est in Caule Plantaginis. Tum Rubus odoratus. Tum Parietaria lutea, quæ gratissimum edit *Odorem*, sata juxta Fenestras Conclavis, aut Cubiculi in imo Solario siti: Tum Cariophyllatæ, tam minores, quàm majores; Tum Flores Tiliæ: Tum Periclymeni Flores, eminùs locati: Tum Flores Lavendulæ. De Floribus Fabæ non loquor, quoniam campestres sunt. At ea, quæ Aerem, jucundissimo *Odore* perfundunt, sed non nisi calcata, aut contusa, sunt tria; Pimpinella, Serpillum, & Mentha Aquatica. Itaque Ambulacra integra his sunt conserenda, ut *Odorem* eorum calcando exprimas.

Horti Contentum, (loquor autem de *Hortis Regiis*, sicut feci de *Ædificiis*,) haud minus triginta Jugerum esse debet: Atque illud in tres Partes dividi convenit: *Graminetum* in Introitu; *Fruticetum* sive *Eremum* in Exitu; Et *Hortum præcipuum* in Medio: Præter *Ambulacra* utrinque ad Latera. Mihi quidem placet, quatuor Jugera *Gramineto* assignari;

assignari; Sex *Fruticeto*; Bis quatuor ad *Ambulacra* ad Latera; Et *Horto præcipuo* Duodecim. Oblectamentum ex *Gramineto* duplex est: Primum quidem Oculis, quibus nihil jucundius est, quàm Gramen subinde tonsum, & virescens: Alterum, quoniam in medio Orbita purganda est, quâ iri possit versus Frontispicium *Sepis magnificæ*, quæ *Hortum præcipuum* includat. At quoniam Orbita ista longa erit, neque in magnis Ardoribus, Anni, aut Diei, Umbra *Horti* emenda est, Ambulatione per *Graminetum*, exposito Sole; Ideo *Ambulacra* obtecta, duodecim pedes alta, ex opere lignario, utrinque ad Latera *Gramineti* extruenda sunt, per quæ *Hortum* introire possis, in Umbrâ continuâ. Quantum autem ad *Schemata*, & *Figuras*, ex varii Coloris terrâ distinctas, quæ subjaceant Fenestris *Ædificii*, Nugæ planè sunt. Sæpiùs videas in Placentis talia. Figura quadrata *Horto* optimè convenit; Quam undique Sepi pulcherrimâ & arcuatâ claudi oportet. Arcus extollantur supra Columnas, ex opere Lignario, pedes decem alti, lati sex: Spatia autem inter Columnas, ejusdem dimensionis sint cum Latitudine Arcûs. Supra Arcus sit Sepes continuata, pedes quatuor alta, ex opere itidem Lignario; Et hanc supra, sit Turricula in Summitate Arcûs cujusque extructa, cujus interior Capacitas sufficiat Avicularum Caveæ excipiendæ. Et supra Interstitia Arcuum collocentur aliæ aliquæ Figuræ inauratæ, continentes lamellas Vitri colorati, quibus variè ludant Radii Solares. Hanc autem Sepem intelligo, supra Aggerem, haud præcipitem quidem, sed mediocriter declivem, sex pedes altum, totum Floribus consitum, erigendam esse. Intelligo etiam, ut hæc Quadra *Horti*, non totam Soli Latitudinem occupet, sed satis Spatii, variis Ambulacris conficiendis, utrinque ad Latera relinquat; In quæ, obtecta illa *Gramineti Ambulacra*, de quibus diximus, deducant. Verùm ad Introitum & Exitum *Horti*, hujusmodi *Ambulacra* cum Sepibus, omninò omittenda sunt: In Introitu quidem, ne conspectum *amœnæ* illius *Sepis*, à *Gramineto* impediat; In Exitu autem, ne Prospectum *Fruticeti* per Arcus intercipiat.

Dispositionem Soli, intra Claustrum *Sepis*, variandam ad placitum relinquo: Hoc interim monens, ut quæcunque ea tandem sit; nimis curiosa & operosa ne sit. *Imagines* excisas ex Junipero, vel aliâ materiâ Hortensi, non probo: Puerilia sunt ista. Humiles Sepiculæ rotundæ, instar Fimbriarum, cum Pyramidibus parvulis, placent. Columnas etiam, & Pyramides altas, ex opere Lignario, in aliquibus locis sparsas, Sepibus vestitas, recipio. *Ambulacra* ampla & spatiosa esse volo. *Ambulacra* angustiora & obtectiora ad Latera summovenda sunt, neutiquam verò in Pomærio *Horti* præcipui collocanda. Consulerem etiam, ut in medio *Horti* sit *Monticellus* pulcher, cum tribus Ascensûs Ordinibus, & tribus *Ambulacris*, ejus latitudinis, ut quatuor unà ambulare possint. Et hæc insuper *Ambulacra* perfectè Circularia esse suadeo, absque Figuris Propugnaculorum. Altitudo autem *Monticelli* triginta pedum esto: Atque in vertice, *Domicellus* elegans extruatur, cum Caminis venustè ordinatis, & absque multo Vitro.

Fontes quod attinet, magno sunt illi Ornamento, & Refrigerio; Sed Stagna, & Piscinæ, exulent: *Hortum* enim insalubrem reddunt, & scatentem Muscis, Ranis, & similibus. *Fontes* duorum generum intelligo

intelligo; Unum qui Aquam falientem verfet,& difpergat,cum Crateribus fuis;Alterum nitidum Aquæ puræ Receptaculum,quadratum, pedum triginta vel quadraginta, illime, fine Cœno, aut Pifcibus. Quoad primum, *Imagines* inauratæ, aut marmoreæ, quæ in ufu funt, ornamento effe rectè poffunt. Sed in eo genere, Cardo rei eft, ita Aquam regere, ut perpetuò fluat; Nec confiftat, aut in Cratere, aut in Cifternâ; Ita ut quiete non fit decolor; verfa aut in viridem, aut rubrum, aut hujufmodi; Neque Mufcum colligat, aut putredinem. Etiam, manu purganda eft quotidiè,ut maneat limpida. Itidem,Gradus aliqui Afcensûs ad *Fontem*, & *Pavimentum* circa eum elegans, decori funt. Illud alterum *Fontis* Genus, quod Balneum five Lavacrum dici poteft, multum Ornatûs, & Curiofitatis, recipere poteft, quibus non immoramur. Veluti: Ut Fundum fit *Imaginibus* decoratum, Latera quoque; Simul hinc inde Vitro variorum Colorum, & hujufmodi Corporibus politis, & radiantibus, fplendens; Circundatum etiam claufura humilium Statuarum. Sed maximum eft illud; Cujus, in priore Genere *Fontium*, Mentionem fecimus; Nimirùm, ut Aqua fit in perpetuo motu; Aquâ fcilicet, quæ Balneo fuperior fit, nutrita; per Canales venuftos inducta; Et rursùs, per tubas fubter terram æqualis dimenfionis, ne Aqua diutius confiftat, educta. Verùm quoad curiofas Inventiones; Arcuandi Aquas fine earum effufione; Et eas effingendi in varias Formas, (Plumarum, Poculorum Vitreorum, Canopæorum, Campanarum,& fimilium;) Etiam Rupes artificiofas, & hujufmodi, Sunt illa quidem fpectatu jucunda, fed nihil ad Salubritatem, aut Suavitatem.

Fruticetum autem, quod tertiam totius *Horti* partem pofuimus,velim ut ad Similitudinem naturalis *Deferti* propè accedat. Arbores in illo plantari nolo; Nifi quod in aliquibus locis, erigi præcipio Arborum feries, quæ in Vertice *Ambulacra* contineant, Ramis Arborum cooperta, cum Feneftris. Subjaceat autem Pars Soli Floribus Odoris fuavis abundè confita, qui Auras in fuperius exhalent; Aliàs *Fruticetum* apertum effe fine Arboribus velim. Dumeta tamen fpargi placet, ex Rubo odorato, Peryclymeno, & Vite fylveftri: Terram autem ubique confitam volo, Violis, Fragis præcipuè, & Primulis Veris. Hæ enim Plantæ jucundum fpirant *Odorem*, & in Umbrâ feliciter crefcunt. *Dumeta* autem, & *Ambulacra* fuper Arbores, fpargi volumus ad placitum, non ordine aliquo collocari. Probo etiam Cumulos parvos, inftar eorum quos Talpæ erigunt, (quales in Ericetis Campeftribus effe folent,) alios Serpillo, Cariophyllatis minoribus alios, alios Chamædri quæ florem præbet pulchrum, alios Pervinca, alios Violis, Fragis alios, Floribus Paralyfis alios, Bellidibus alios, alios Rofis Rubris, alios Liliis Convallium, alios Armeriis rubris, alios Helleboro flore purpureo, & Floribus fimiliis, fuavibus, & bellis, confitos. Pars etiam Cumulorum habeat in Vertice Frutices; Eæ fint, Rofa; Juniperus; Aquifolia; Oxyocantha; (Sed hæc rarior propter Odoris gravitatem dum floret;) Ribefium baccis rubris; Uva crifpa; Rofmarinus; Laurus; Rubus Odoratus; Et id genus aliæ. Frutices autem Ferro refecandæ funt, ne deformiter excrefcant.

Jam Solum utrinque ad Latera, in *Ambulacra privata*, pro quavis Diei parte umbrosa; distribuendum est. Ex iis etiam quædam, à Ventis asperioribus ita munienda sunt, ut in iis spatiare possit quis, tanquam in Porticu. Quinetiam, ob eandem Caussam, videlicet ut Venti arceantur, ad exitus claudenda sunt. Et hæc clausa *Ambulacra*, præcipuè Sabulo substernenda sunt, absque Gramine, ne in Udo Ambulatio sit. In plerisque horum *Ambulacrorum*, Arbores fructiferæ omnigenæ collocandæ sunt, tam ad Parietes exteros, quàm in Ordinibus interiùs. Et hoc in genere observari debet, ut Terra elevata, in quâ Arbores fructiferæ plantantur, sit lata, humilis, & molliter ascendens: Et Floribus suavibus consita, sed raris, ne succo defraudent Arbores. Ad exitus Soli lateralis utrinque, Monticellos fieri probo, ad talem altitudinem Parietis exterioris, ut in Monticello stanti, in Agros pateat Prospectus.

Rursùs, quoad *Hortum* præcipuum, non negarem, in eo confici debere *Ambulacra* quædam, eáque minimè angusta, Arboribus fructiferis utrinque consita. Quin & Arboreta aliqua, Arborum fructiferarum propè consitarum; Et Umbracula Artificiosa & bella cum Sedibus ordine elegante locata: Verùm hæc, nullo modo, nimis confertim; Relinquendus est enim *Hortus* præcipuus apertior, & Aere perflabilis, & liber. Umbram enim quæras velim, in Ambulacris Lateralibus, ubi in Ardoribus Anni, vel Diei, ambules. *Hortus* siquidem præcipuus, comparatus est in temperatiores Anni Partes, Vernas, & Autumnales; Æstate autem, ad matutina & vespertina Tempora, aut etiam ad dies nubilosos.

Aviaria non probo, nisi tantæ sint amplitudinis, ut Cespites Graminei substerni queant; Fruticibus etiam & Arbusculis vivis conserantur; Ut *Aves* liberiùs volitent, & se per diversa oblectare, & componere possint; Utque nulla in Areâ Avearii conspiciatur spurcities.

Quantùm verò ad *Ambulacra* in *Clivis*, & variis Ascensibus amœnis conficienda, illa Naturæ Dona sunt, nec ubique extrui possunt: Nos autem ea posuimus, quæ omni loco conveniunt.

Horti itaque *Regii* Figuram jam delineavimus, partim præceptis, partim modulo generali, sed minimè accurato. Et hac in re Sumptibus minimè pepercimus. Sed ad *Principes* id nihil est, qui, ut nunc fit, plerunq; *Hortulanos* consulunt; Atq; haud minore sumptu, varia, parùm cum Judicio, componunt: Addentes etiam quandoque statuas, & alia ad Magnificentiam, & Pompam; Sed ad genuinam *Hortorum* Voluptatem, & Amœnitatem, nihil conducentia.

De

XLV.

De Negotiatione.

Generaliter, melius eſt, per Verba *negotiari*, quàm per Literas; Et per Interceſſionem Perſonæ tertiæ, quàm per Seipſum. Literæ utiles ſunt, cùm quis, per Literas itidem, Reſponſum elicere deſiderat; Vel ubi ſua interſit, Exemplaria Literarum, quas ſcripſit, producere, & monſtrare: Denique, ubi metuere quis meritò poſſit, ne Sermo interrumpatur, aut per Portiones audiatur. Contrà, vivâ voce tractare præſtat, cùm Facies Hominis Reverentiam incuſſura ſit; Ut fit plerunque in Colloquio cum Inferiore: Aut in Rebus, quas extremis tantùm digitis tangere convenit; In quibus Oculus Loquentis, in Vultum & Geſtum alterius intentus, monere poſſit, quouſque procedere liceat; Et generaliter, quando libertatem quis ſibi retinere cupit, vel dedicendi, vel interpretandi ea quæ dixerit. In tractando per alios, cautius & melius fuerit, eos eligere, qui ſimplicioris ſunt Ingenii; Quos probabile eſt, illa, quæ in mandatis habent, executuros; Et Succeſſum Rei fideliter narraturos: Quam eos, qui ex aliorum Negotiis, aliquid in ſe Honoris aut Vtilitatis transferre, callidi ſunt: Atque ea, quæ referent, verbis emollient, ut impensè placeant. Tales etiam adhibe, qui *Negotio*, cui præficiuntur, faveant; Id enim Induſtriam acuit: Atque inſuper tales, qui cum re quam tractant congruitatem quandam habent; Veluti, Audaces ad expoſtulandum; Blandos ad perſuadendum; Aſtutos ad obſervandum & rimandum; Protervos, & paulò abſurdiores, ad res, quæ aliquid iniqui habent, tranſigendas. Tales etiam adhibe, qui in *Negotiis* tuis antea tractandis, felices fuerunt, & obtinuerunt; Hoc enim Confidentiam parit; Et omnem Lapidem movebunt, quo veluti præſcriptionem tueantur. Melius fuerit, Hominem cum quo *negotiaris*, primò leviter deguſtare, & quaſi ex longinquo, quam ab initio Summam Rei proponere; Niſi fortè in animo ſit; brevi illum aliquâ quæſtiunculâ, irretire, & opprimere. Præſtat cum illis *negotiari*, qui in Ambitu ſunt, quàm cum illis, qui Deſideria ſua ſunt adepti. Si cum alio ſub conditione *negotieris*, prima veluti Occupatio, aut Poſſeſſio Votorum, in præcipuis numeranda: Id autem cum ratione poſtulare nequis, niſi aut Natura Rei talis ſit quæ præcedere debeat; Aut alteri commodè inſinuare poſſis illum operâ tuâ in aliis uſurum; Aut denique habearis ipſe pro Homine imprimis integro & verace. Omnis *Negotiatio* eò ſpectat; Aut ut *detegat* aliquid; Aut ut *efficiat*. *Detegunt* ſe Homines, vel Animum ſuum communicando; Vel cùm Irâ commoti ſunt, nec ſe benè cohibere ſciunt; Vel cùm ex improviſo opprimuntur; Vel cùm neceſſitate quadam adiguntur, non habentes quod prætexant. Si quem ad *Nutum* fingere cupias, ut inde *efficias* aliquid; Aut Inclinationes & Mores ejus benè cognoſcendi, ut eum manu ducas; Aut Fines ejus perſpiciendi, ut ſuadeas; Aut Infirmitates ejus, &

ea

ea quibus obnoxius eſt, exploranda, ut terreas; Aut denique Amici ejus, qui plurimum apud eum valent, conciliandi, ut eo modo regere poſſis. In *tractando* cum Callidis & Doloſis, verbis eorum minimè credendum, niſi Fines & Intentiones eorum habeas Verborum Interpretes: Quin & optimum fuerit, pauca apud illos loqui, & quæ minimè expectant. In Rebus quibuſcunque difficilioribus, non expectandum, ut quis ſimul, & ſerat, & metat; Sed præparatione opus eſt, ut per gradus matureſcant.

XLVI.

De Clientibus, Famulis, & Amicis.

Clientes Sumptuoſi minimè admittendi; Ne dum quis Caudæ pennas adauget, Alarum pennas præſcindat. Eos autem Sumptuoſos intelligo, non ſolùm qui Impenſis gravant, ſed etiam qui Petitionibus moleſti & importuni ſunt. *Clientes* communes, conditiones alias, expectare non debent, extra Favorem, Commendationem ſi opus ſit, & ab injuriâ protectionem. *Clientes* autem & *Amici factioſi*, adhùc magis vitandi, qui alicui ſe applicant, non tam ex Amore ipſius cui famulantur; Quàm ex odio verſus alium concepto. Unde ſæpenumerò ſequitur Animorum illa Abalienatio, quam videre eſt inter Potentiores. Similiter, *Clientes* illi glorioſi, qui in hoc incumbunt, ut loco Buccinarum ſint, ad Laudes eorum reſonandas, quibus famulantur, haud parùm nocent: Etenim Negotia Futilitate ſuâ corrumpunt: Tum verò Honorem Domini ſui, (ſi quis verè rem reputet,) exportant, & Mercem Invidiæ invehunt. Eſt & aliud Genus *Clientum* prorsùs periculoſum; Qui nil aliud quàm Speculatores ſunt, & Secreta Familiæ rimantur, ac rursùs aliorum Auribus inſuſurrant: Attamen hujuſmodi Homines, apud Dominos ſuos, ſæpenumerò in ſummo pretio habentur; Siquidem Officioſi ſunt, & Suſurros ferè commutant. *Clientelæ* Hominum Ordinis cujuſpiam, ſi ejuſdem cum *Patrono* Ordinis ſint, (veluti Militum verſus illum qui præfecturam in Bellis geſſit, & hujuſmodi,) ſemper pro re decorâ habitum eſt, & in bonam partem acceptum, etiam in *Monarchiis*; Modò abſit Pompa nimia, & Popularitas. Verùm *Clientela*, omnium maximè honorifica, ea eſt; Ut quis *Patronum* ſe profiteatur, eorum qui Virtute & Meritis clarent, cujuſcunque Ordinis ſint, vel Conditionis. Attamen ubi nullà inſignis cernitur in Meritis Diſſimilitudo, præſtat mediocribus patrocinari, quàm Eminentioribus. Atque inſuper, ſi verum omninò dicendum ſit, in Seculis aliquanto corruptioribus, Homines induſtrii & ſatagentes, uſui magis ſunt, quàm verâ Virtute præditi. Certè, in imperando, optimum eſt, ejuſdem Gradus Subditos, pari comitate tractare: Paucos enim immensâ gratiâ proſequi, ipſos magis inſolentes, reliquos malevolos efficiet; Quandoquidem Ordinis

Paritas æquas Gratiæ Conditiones, tanquam ex debito, poſcit. Verùm econtrà, in iis, quæ favoris meri ſunt, prodeſt cum delectu afficere; Nam eos, qui benigniùs tractantur, impensè gratos reddet, cæteros imprimis officioſos: Neque de hoc meritò conqueratur quiſpiam, cùm omnia ex gratiâ, non ex debito prodeant. Rectè cavetur, ne ſub initiis immoderatiùs aliquem favore proſequaris; Nam quæ tractu temporis ſequentur, vix iſtis initiis reſpondere poſſunt. Fingi, (quod aiunt,) & regi, ab *Amico* aliquo, tutum non eſt: Etenim mollitiem quandam Animi prodit; Tum verò Convitiis & Scandalo Occaſionem præbet: Plurimi enim, qui nos ipſos immediatè non perſtrinxiſſent, *Amicum* illum noſtrum Contumeliis afficere non verebuntur; Atque eo modo Honorem noſtrum vulnerabunt. Attamen, plurium poteſtati ſubjici, & veluti in partes diſtrahi, adhuc pejus; Hoc enim nos reddet, poſtremæ (ut nunc loquuntur,) Editionis, & plenos Inconſtantiæ. Deliberare cum *Amicis* aliquot paucis, honorabile ſanè & utile: *Spectatores enim ſæpenumerò plus vident, quàm Luſores:* Atque, (ut Adagio dicitur,) *Vallis optimè collem monſtrat.* *Amicitia* vera, in Orbe, rara admodùm; Et minimè omnium ea quæ inter Æquales; Quod Genus apud Veteres celebrari ſolebat. Si qua eſt, ea reperietur inter Superiorem & Inferiorem; Fortunæ quorum, altera alteram, comprehendere poſſint.

XLVII.

De Supplicantibus.

Suſcipiuntur complura *Negotia* & *Inventa* mala; Et *Petitiones privatæ* Bonum corrumpunt publicum. Suſcipiuntur etiam complura *Negotia* in ſe bona, ſed animo non bono: Intelligo, non ſolùm corrupto, ſed etiam callido; Abſque ullâ perficiendi *Negotii* Intentione. Non deſunt, qui *Petitiones* in manus ſuas recipiunt, & operam avidè pollicentur, quibus tamen ut cum effectu procedant, curæ non eſt: Verùm ſi animadvertant, rem aliorum conatu ſucceſſuram; ipſi quoque gratiam aucupabuntur; Aut certè Mercedem aliquam ſecundariam captabunt; Aut denique *Supplicantis* ſpes dum Negotium vertitur, in uſum proprium convertent. Alii *Petitiones* amplectuntur, eo ſolùm animo, ut Negotiis aliorum, quæ ſimul tractantur, impedimenta injiciant: Vel ut aliquid obiter deferant & informent, cujus aliàs prætextum idoneum parare non potuerint; De *Petitione* ipſâ, cum ſibi hoc modo conſuluerint, nihil ſolliciti: vel generaliter, ut per aliorum Negotia, Negotiis ſuis pontem ſternant. Imò & alii tam malâ fide agunt, ut *Petitiones* ſuſcipiant conſilio deliberato eas deſtituendi, quò Competitori, aut Adverſario gratificentur.

Certè ſi quis rem ritè perpendat, comitatur omnem *Petitionem*, Jus quoddam; Vel Æquitatis, ſi ſit *Petitio* Juſtitiæ; Vel Meriti, ſi ſit *Petitio* Gratiæ. Si quem moveat Inclinatio propria, ut Parti iniquiori faveat,

veat, in Causſâ Judiciali, utatur potiùs Auctoritate ſuâ, ut rem componat, quàm ut obtineat. Si quem moveat Inclinatio propria, ut favore ſuo minùs merentem impertiat, in Cauſsâ Gratiæ, abſtineat ſaltem ab omni Calumniâ, & Maledicentiâ, in meliùs merentem. *Petitiones*, quas ipſe non ſatis intelligis, Amico alicui fido & ſagaci demanda; Qui referat, an ejuſmodi ſint, quas ſalvo honore promovere poſſis; Uerùm prudenti & anxio judicio Amicus ille deligendus; aliàs quidlibet tibi imponet. *Supplicantes*, his temporibus, adeò morâ, & Procraſtinationibus, cruciantur, ut Veracitas & Candor; Vel in Negotium primitùs recuſando; Vel in Succeſſum ejus qualem-qualem animo ſimplici referendo; Vel in Gratiam non ultra quàm par eſt captando; Res facta ſit, non ſolùm laudabilis, verumetiam gratioſa. In *Petitionibus* Gratiæ, prima *Petitionis* Oblatio, nullius debet eſſe momenti; Eò uſque *Supplicantis* Fides, in re illâ patefaciendâ, valere poſſit, ut ſi Notitia ejus, aliunde quàm per eum haberi non potuiſſet; Hoc ei fraudi non ſit; ſed potiùs remuneretur. Valorem ejus, quod petitur, ignorare, Imperitia quædam eſt; Non ſecus ac Æquitatem ejuſdem oſcitanter prætervehi, malam arguit conſcientiam. *Petitiones* ſedulò occultare, non modicum prodeſt ad obtinendum; Spes enim jactare, Competitorum licèt alios deterrere poſſit, alios tamen acuet, & excitabit. Verùm Temporum Opportunitates, ante omnia, in *Petitionibus* valent. Temporum inquam, non tantùm reſpectu eorùm in quorum poteſtate poſitum eſt, *Petitiones* vel rejicere, vel concedere; Verumetiam reſpectu eorum, à quibus juſtè metuendum, ne ſe illis opponant. In delectu ejus, cui *Petitionis* tuæ curam demandes, reſpicias magis Aptitudinem, quàm Amplitudinem; Atque eum potiùs adhibe, qui paucioribus Negotiis ſe immiſcet, quàm qui omnia amplectitur. Denegatæ *Petitionis* Iteratio Conceſſioni ipſi quandoque æquipollet; Modò quis ſe, nec animo dejectum, nec malè affectum, oſtendat; *Iniquum petas, ut æquum feras*; Regula non mala, ubi quis gratiâ floreat; Aliàs enim, conſultius foret, gradibus quibuſdam, ad id quod petis, aſcendere, & aliquid ſaltem impetrare: Qui enim, in principio, *Supplicantis* erga ſe ſtudium, amittere non dubitaſſet; Is, in fine, & *Studium Supplicantis*, & *Beneficium* priùs *collatum*, ſimul amittere non ſuſtinebit. Nihil tam leve videtur, quàm Viros præpotentes, de *Literis* ſuis interpellare; Cum tamen, ſi *Literæ* illæ, in Cauſſis minùs honeſtis, & juſtis volitent, tantum de Exiſtimatione Scribentis depereat. Non invenitur in Rebuſpublicis pernicioſius Hominum Genus, quàm Generales iſti *Petitionum Concinnatores*; Etenim Peſtes planè ſunt, & Lues, Negotiorum publicorum.

XLVIII.

De Studiis, & Lectione Librorum.

Studia, & *Lectiones Librorum*, aut Meditationum Voluptati, aut Orationis Ornamento, aut Negotiorum Subsidio, inserviunt. Usus eorum, quatenus ad Voluptatem, in Secessu & otio imprimis percipitur: Quatenus ad Orationis Ornamenta, in Sermone tam Familiari, quàm Solenni, locum habet; Quatenus verò ad Negotiorum subsidium, hùc spectat; ut accuratiore Judicio, Res & suscipiantur & disponantur. Etenim, Homines, rerum gerendarum gnari, ad Negotia exequenda, idonei fortasse sunt; Et in specialibus, judicio non malo utuntur: Verùm Consilia de Summis Rerum, eorumque Inventio & Administratio recta, feliciùs à *Literatis* promanant. Temporis nimium in *Lectione* & *Studiis* terere, speciosa quædam Socordia est; Iisdem ad Ornatum molliùs abuti, Affectatio mera est, quæ seipsam prodit; De Rebus autem, ex Regulis Artis judicare, *Scholam* omninò sapit, nec benè succedit. Naturam *Literæ* perficiunt, ab Experientiâ autem ipsæ perficiuntur. Dotes enim Naturales, instar Plantarum sunt, sponte provenientium, quæ Culturam & Falcem Artis desiderant: *Literæ*, è contrà, Generalia nimis præcipiunt, nisi ab Experientiâ determinentur. Callidi *Literas* contemnunt; Simplices admirantur; Prudentes, operâ earum, quantum par est, utuntur: Neque enim *Literæ* verum sui usum satis edocent; Sed hæc Res, Prudentia quædam est, extra eas, & supra eas sita, observatione tantùm comparata. *Libros* non legas animo contradicendi, & Disputationum Præliis concertandi; Neque rursùs omnia pro Concessis accipiendi, aut in verba Auctoris jurandi; Neque denique in Sermonibus te venditandi; Sed ut addiscas, ponderes, & judicio tuo aliquatenùs utaris. Sunt *Libri*, quos leviter tantùm degustare convenit; Sunt quos deglutire, cursimque legere oportet; Sunt denique, sed pauci admodùm, quos ruminare & digerere par est: Hoc est; *Libri* quidam, per Partes tantùm inspiciendi; Alii perlegendi quidem, Sed non multum temporis, in iisdem evolvendis, insumendum; Alii autem pauci diligenter evolvendi, & adhibitâ Attentione singulari. Invenies etiam *Libros* haud paucos, quos per alios, & vicariâ operâ, legere sufficiat, eorumque Compendia tantùm desumere; Verùm hoc fieri nolim, præterquam in Argumentis humilioribus, & Auctoribus minoris pretii: Aliàs enim, *Libri* (ut sic dicam) Distillati, instar Aquarum distillatarum, quas vulgò mercantur, erunt penitùs insipidi. *Lectio* copiosum reddit, & benè instructum; *Disputationes* & *Colloquia* promptum & facilem; *Scriptio* autem, & *Notarum Collectio*, perlecta in animo imprimit, & altiùs figit. Itaque si quis in *notando*, segnis sit, aut fastidiosus, memoriâ illi opus est bonâ; Si *Colloquiis* se non exerceat, requiritur ei Ingenium promptum; Sin in legendo parcus sit, hoc solùm relinquitur, ut Artificio quopiam utatur, quò videatur ea

geniosos à

ſcire, quæ neſcit. *Hiſtoriarum Lectio* Prudentes efficit; *Poetarum*, Ingenioſos; *Artes Mathematicæ* Subtilitatem donant; *Naturalis Philoſophia* Judicium profundum parit; *Moralis* Gravitatem quandam Morum conciliat; *Dialectica* & *Rhetorica* Pugnacem reddunt, & ad Contentiones alacrem; *Abeunt* (ut ait ille,) *Studia in Mores.* Quin & vix occurrit, in Intellectu, Impedimentum aliquod inſitum, aut naturale, quod non *Studio* quopiam idoneo, emendari & edolari poſſit: Quemadmodùm Morbi Corporis, Exercitiis quibuſdam propriis, levari poſſint. Globulorum Luſus Calculo & Renibus ſalubris; Sagittatio Pulmonibus & Thoraci; Lenis Deambulatio Ventriculo; Equitatio Capiti, et ſimilia. Eodem modo, ſi cui ſit Ingenium vagum & volucre, *Mathematicis* incumbat; In Demonſtrationibus enim *Mathematicis*, ſi Mens vel minimùm aberret, de novo incipiendum eſt: Si cuipiam Ingenium ſit minùs aptum, ad Rerum Differentias & Diſtinctiones eruendas, ad *Scholaſticos* ſe conferat: Illi enim *Cymini Sectores* ſunt; Si quis ad Tranſcurſus Ingenii ſegnis ſit, nec alia in aliorum Probationem, & Illuſtrationem, accerſere, & arripere dextrè, noverit, Jure-Conſultorum Caſus evolvat: Adeò ut ſinguli Intellectus Morbi, ex *Literis*, Medicinas proprias comparare ſibi poſſint.

XLIX.

De Factionibus.

PLurimi Opinionem minimè ſanam foverunt; Hanc nimirum; Principi, in Statûs ſui Adminiſtratione, & Viro magno, in Actionum ſuarum Directione, ad *Factiones*, quæ invaluerunt, præcipuè reſpiciendum; Atque hanc principalem Prudentiæ Partem eſſe: Cùm è contrà, Facultas hæc Prudentiæ, quàm maximè vigeat, vel in diſponendis rebus, quæ ad omnes ſine diſcrimine pertinent, & in quibus Homines diverſarum *Factionum* coëunt; Vel in palpandis, conciliandis, & tractandis ſingulis. Neque tamen aſſero, *Factionum* debitam conſiderationem, eſſe negligendam. Humilioris Fortunæ Viri, cùm in Ambitu ſint, alicui Parti adhærere debent; Verùm potentioribus, & jampridem Honorem adeptis, conſultius eſt, æquos ſe præſtare, in neutram partem propendendo. Quin, & in Ambientibus, ita cautè adhærere, ut videatur quis alteri ex Partibus addictus, & tamen Parti adverſæ minimè odioſus, viam quandam ſternit ad Honores, per Medium *Factionum*. *Factio* inferior, & debilior, in Conjunctione, plerunque firmior, & conſtantior: Et non rarò obſervari poterit, paucos qui obſtinati & pertinaces ſint, *Factionem* numeroſiorem, ſed tamen moderatam, in fine defatigare, & depellere. *Factionum* altera poſtquàm extincta fuerit, illa quæ manet, in *Factiones* novas diſrumpitur; Veluti, *Factio Luculli*, & *Optimatum*, ad tempus aliquod, ſe in ſatis magno Vigore, contra Factionem *Pompeii* & *Cæſaris*, ſuſtinuit; Verùm poſtquam Auctoritas *Senatûs*, & *Optimatum*, deprimebatur; *Factio* ipſius *Cæſaris* & *Pompeii*, in Partes

 propediem

Propediem scissa est. Similiter, *Factio Antonii*, & *Octaviani Cæsaris*, contra *Brutum* & *Cassium*, ad tempus aliquod duravit; Sed deletis Copiis *Bruti* & *Cassii*, *Antonius* & *Octavianus*, cum Partibus suis, paulò post dissilierunt. Exempla hæc (dices) ad *Factiones Bellicosas* spectant, Sed idem in *Factionibus privatis* tenet. Itaque, in *Factionibus* qui Secundas anteà tenebant, *Factione scissâ*, sæpiùs Primas tenent: Contrà tamen, haud raró, potestate omni excidunt: Complures enim in oppositione tantùm valent; Quâ cessante, actutùm deveniunt inutiles. Observatu dignum, quod sæpè evenit; plurimos nimirùm, postquàm Voti compotes sint, & in Dignitate quam ambierunt collocati; continuò se applicare contrariæ *Factioni*; Existimantes forsitan, se de alterius *Factionis* Affectu & Studiis, jamdudum certos esse; Itaque ad Amicos novos conciliandos se comparare. Proditor in *Factionibus* plerunque rem obtinet; Postquam enim, Res diutiùs, tanquam in Æquilibrio, suspensæ hæsissent, tum demùm unius alicujus in Partes contrarias Transitio, Victoriam refert; In eumque Gratiæ omnes cumulatæ. Indifferens illa inter Partes Processio, neutri inclinando, non semper ab Animo moderato procedit; Sed à Consilio callido, quandoquidem proximus sibi quisque sit, atque ex utrâque *Factione* utilitatem demetere speret. Certè in *Italiâ*, in suspicionem incurrit Papa, de quo Vox illa, in Vulgus volitat; *Padre Commune*. Tum etiam in Signum trahitur, *Papam* illum, omnia ad Familiæ suæ amplitudinem referre, in animo habere. *Regibus* imprimis cavendum est, ne *Factioni* alicui Subditorum suorum, se ex professo adjungant: *Ligæ* enim *Confœderationis*, intra Statum quempiam, *Monarchiis* semper exitiales: Siquidem Obligationem introducunt Obligatione ipsâ *Imperii* validiorem, Atque *Regem* constituunt; *Tanquam unum ex nobis*: Id quod cernere erat in *Ligâ Franciæ*. Cùm *Factiones*, manu forti, & palam, concertant, Signum est Imperii in *Regibus* labascentis; Multumque præjudicat, ipsorum & Auctoritati, & Negotiis. Motus *Factionum*, sub *Regibus*, similes esse debent, Motibus, (ut *Astronomi* loquuntur,) *Orbium inferiorum*; Qui suos habent Motus proprios, sed interim, Conversione *Primi Mobilis*, cum obsequio, circumferuntur.

L.

De Cæremoniis Civilibus, & Decoro.

Qui *Realis* solummodò est, ei multâ Virtute opus duco; Sicut Gemma, quæ sine Ornamento omni inseritur, è purissimis & nitidissimis esse debet. Verùm, si quis diligenter animadvertat, fit in Laude, quod fit in Lucro: Obtinet enim Proverbium illud; *Lucra levia Crumenam efficere gravem*. Siquidem, Lucra levia frequenter redeunt, cùm majora rariùs se offerant. Similiter, verissimum est, Virtutes exiguas magnas conciliare laudes, quia perpetuus earum usus est; Tum in observationem Hominum incurrunt: Cùm è contrà,

Virtutis alicujus magnæ exercendæ Occaſio, rarò admodùm obtingit. Itaque ad Famam & Exiſtimationem alicujus multùm juvat, &, (quemadmodum *Iſabella, Regina Caſtiliana* dicere ſolebat,) *inſtar Epiſtolarum Commendatitiarum, quæ nunquam non præſto ſint*, haberi poſſit; Si quis *Formulis* utetur *diſcretis* & *decoris*. Ad has addiſcendas, nihil fermè aliud requiritur, quàm ut eas quis non contemnat: Ita enim in aliorum Moribus eaſdem obſervabit; De reliquo autem Nemo ſibi diffidat. Si enim majorem illis operam navabit, de pretio decident: Quod in illo potiſſimùm ſitum eſt, ut tanquam Nativæ videantur, & minimè affectatæ. Nonnullorum Vultus, & Geſtus, & Externa alia, inſtar verſûs ſunt, in quibus Syllabæ ſingulæ menſurantur; Qui poterit magna comprehendere, qui ſe tam puſillis Rebus ſubmittit? *Cæremoniis decentibus*, erga alios, omninò abſtinere, perinde eſt ac ſi doceas, eaſdem illos erga te negligere; Quo pacto teipſum facies viliorem. Præcipuè, nequaquam omittendæ erga illos, quibuſcum Familiaritate minimè conjunctus es: Neque erga Homines Ingenio Faſtidioſo. Verùm, Exceſſus in illis, & Locutio planè Hyperbolica, (quali nonnulli utuntur,) non ſolùm Res moleſta, ſed etiam Fidem & Pondus, eorum quæ dicuntur, omnino minuit. Eſt proculdubiò Modus, artificioſæ cujuſdam Inſinuationis, in Verbis ipſis, inter *Formulas* communes, qui Homines reverà ineſcat, & mirificè afficit; Qui eximie alicui prodeſt, ſi quis ejus viam calleat. Inter Æquales, de Familiaritate ſollicitum eſſe, nihil opus eſt; quare reprime te paululùm, & dignitatem tuam tuere: At inter Inferiores non deerit Reverentia; Itaque inter illos, benignè te gerere, & cum Familiaritate quadam, non incongruum eſt. Qui in Sermone aliquo, aut Re, nimius eſt, adeò ut Satietatem inducat, Valorem ſuiipſius minuit. Aliis ſe applicare, bonum eſt; Modo cum Significatione quadam fiat, hoc non ex Facilitate prodire, ſed ex Comitate & Urbanitate. Præceptum non contemnendum eſt; Cùm in alterius Sententiam iveris, aliquid ſemper de proprio addere: Exempli gratiâ; Opinioni ejus ſuffragaris? Cum Diſtinctione, & non aliàs, fiat: Propoſitioni ejus annuere libet? Fiat ſub modo aliquo vel Conditione: Conſilium ejus ſequi & amplecti viſum eſt? Novi alicujus Argumenti pondus addas, propter quod in Partes ejus tranſire videaris. Cavendum imprimis, ne *Magiſter* in *Cæremoniis* & *Formulis*, habearis: Id enim ſi fiet, utcunque Virtute verâ emineas, audies tamen ab Invidis, in Nominis tui Detrimentum, *Urbanus* tantùm & *Affectator*. Etiam Negotiis damnoſum eſt, ſi quis *Formulas* nimiùm affectet; Vel in Opportunitatibus & Temporibus deligendis, impensè curioſus ſit. *Salomon* inquit; *Qui obſervat Ventum, non ſeminat; Et qui conſiderat nubes, nunquam metet*; Prudens Opportunitates plures faciet, quàm inveniet. *Mores* Hominum externi, *Veſtibus* eorum ſimiles eſſe debent; Non ſint nimis concinni, nec Corpus coarctantes; Sed qui Libertatem præbeant, ad Exercitia, & Motum quemlibet.

De

LI.

De Laude.

Laus Virtutis Reflexio est. Atque, ut fit in Speculis, trahit aliquid è Naturâ Corporis, quod Reflexionem præbet. Si à Vulgo proficiscitur, ut plurimùm, Reflexio illa prava est, & falsa; Et vanos potiùs ac tumidos, quàm verâ Virtute præditos, comitatur. Sub captum siquidem Vulgi, Virtutes complures, quæ excellunt, non cadunt. Virtutes minores, ab iis, *Laudes* extorquent; Mediæ, Admirationem quandam vel stuporem, illis incutiunt; Sublimes autem, in Sensum aut Perceptionem eorum, prorsùs non veniunt. Sed Apparitiones Virtutum, & *Species Virtutibus Similes*; Illos afficiunt quàm maximè. Sanè, *Fama* Fluvio similis est, quæ levia & inflata attollit, gravia & solida mergit. Quod si Viri etiam Judicii profundioris, & Dignitatis, cum vulgo concurrunt, tum id, quod Scriptura dicit, contingit; *Nomen bonum instar Vnguenti fragrantis*. Omnia undique replet, neque facilè evanescit. Etenim Odores Unguentorum, durabiles magis sunt, quàm Florum. *Laudum* tot Conditiones fallaces sunt, ut *Laus* meritò in suspicionem venire possit. *Laudes* quædam ab *Adulatione* solâ prodeunt; Quod si *Adulator* sit vulgaris, Attributis quibusdam utetur communibus, & quæ omnibus competere possint; Non quæsitis aut appositis; *Adulator* callidior si sit, vestigia premet *Adulatoris* principalis; Intelligo, Tuipsius; Et in quibus tibi places, aut teipsum excellere putas, iis *Adulator* inhærebit maximè: Sin *Adulator* sit impudens, & perfrictæ Frontis, tum demùm, in quibus conscius tibi sis Defectûs tui, & ad quæ maximè erubescis, ea *Adulator* tibi vel præcipuè imputabit, & affiget, per vim, spretâ conscientiâ. *Laudes* nonnullæ, à voluntate bonâ cum Reverentiâ conjunctâ, proficiscuntur; Quæ sanè *Laudum* Formula, *Principibus*, & Viris quibuscunque dignioribus, debetur; *Laudando præcipere*: Cùm scilicet apud illos prædicando, quales sint, humiliter moneas, quales esse debeant. Sunt qui *Laudibus* quandoque onerantur, animo malitioso; Ad conflandam Invidiam, & Odia concitanda, *Pessimum Genus Inimicorum laudantium*; Ut ait ille: Adeò ut apud *Græcos*, in Proverbium exierit; *Ei, qui in malum suum laudaretur, pustulam nari continuò adnaturam*: Sicut apud nos vulgo dicitur; *Cum quis mentiatur, metuendum ne ejus Linguæ, Scabies propediem oboriatur*. Illud asserere licet, *Laudes* moderatas, tempestivè irrogatas, & minimè vulgares, Honori vel maximè esse. Dictum est *Salomonis*; *Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte cõsurgens, maledicenti similis erit*; Etenim, vel Hominem, vel rem aliquã, ad Cœlũ usq; evehere, cõtradictionẽ irritat, & derisui exponit. Veruntamẽ, ut seipsum *laudare*, servato decoro, vix cõceditur, nisi in casibus admodùm raris; Ita Vocationẽ suã, & Munus quod gerit, aut studia quibus se addixit, *laudare* quis cum veniâ possit, imò cum specie quadã Magnanimitatis. *Cardinales Romani*, (qui Theologi sunt,

sunt; Et Fratres & Scholastici,) Verbum usurpant, extremi Contemptûs & Convitii, erga Negotia Civilia: Vocant enim Negotia Civilia, (veluti, Belli, Legationum, Judiciorum, & hujusmodi,) *Hispanico Vocabulo, Sbirrarias*; Quod sonat, Munera Lictorum & Scribarum. Ac si Artes illæ memoratæ, magis ejusmodi Homines, quàm in Fastigio *Cardinalatûs* positos, decerent: Et tamen, (si Res ritè ponderetur,) Speculativa cum Civilibus non malè miscentur. *Sanctus Paulus*, cùm de seipso gloriatur, illud nonnunquam interponit; *Ut Stultus loquor*, At cùm de Vocatione suâ Verba facit, nihil veretur dicere; *Magnificabo Apostolatum meum.*

LII.

De Vana Gloria.

Eleganter quidem *Æsopus*; *Musca sedens super Radium Rotæ Currûs, ita secum; Quantum pulverem moveo?* Similiter, existunt quidam Futiles & Vani, qui, cùm aliquid vel sponte procedit, vel manu potentiore cietur, si modò ipsi vel minimam rei partem attigerint, continuò putant se Machinam totam vertere. *Gloriosi* semper Factiosi; Etenim nulla Ostentatio sine Comparatione sui est. Quin & violenti ut sint, necesse est, ut quæ verbis jactitârunt, reverà præstent. Neque taciturni omninò esse possunt; Ideóque opere, ut plurimùm, destituuntur; Sicut *Gallis* in Proverbium abiit; *Beaucoup de Bruit, peu de Fruit: Strepitûs multum, Fructûs parum.* Attamen, sine Controversia, hujusmodi Ingeniis, in Civilibus, aliquando uti prodest. Si Fama excitanda sit, vel Opinio latè spargenda, sive Virtutis, sive Potentiæ, istiusmodi Homines Buccinatores egregii sunt. Rursùs, sicut prudenter notat *Livius*, circa Tractatus *Antiochi* & *Ætolorum*; *Mendacia reciproca, & ex utraque parte, quandoque magno usui esse possunt*; Veluti, cùm quis inter *Principes* duos negotietur, ut eos ad Bellum indicendum, *Principi* tertio concitet; Atque hoc ut efficiat, unius Copias apud alterum, supra Modum, & Veritatem, vicissim attollat. Quin & hoc fit quandoque, ut qui inter privatos tractet, apud utrunque Existimationem suam augeat, artificiosè insinuando, se apud alterutrum plùs posse, quàm reverà potest. Atque in his, & hujusmodi haud rarò accidit, ut aliquid ex Nihilo producatur: Mendacia enim Opinionem ingenerare sufficiunt; Opinio autem Rem & Substantiam progignit. In Ducibus, & Viris Militaribus, *Gloriosum* esse, non inutile est; Sicut enim Ferrum acuit Ferrum, ita per *Gloriam* hanc Animi invicem acuuntur, & excitantur. Insuper, in Actionibus magnis, quæ Sumptibus, & Periculo privatorum, suscipiuntur, Ingenia jactabunda vivacitùs Negotia impellunt: Qui enim Ingenio sobrio sunt, & solido, plùs habent Saburræ, quàm Veli. Rursùs, in Existimatione Doctrinæ & Literarum cujuspiam, non volitabit *Fama* illius per Ora Virûm, neque benè Alata erit, sine Plumis aliquibus *Ostentationis*. *Qui de contemnendâ Gloriâ Libros scribunt, Nomen suum inscribunt*;

bunt; Inquit ille *Socrates*, *Aristoteles*, *Galenus*, (magna Nomina,) Ingenio jactabundo erant. Certè *Gloria vana*, ad propagandam & perpetuandam Memoriam magnoperè juvat: Neq; *Virtus* ipsa, tantum Humanæ Naturæ debet, propter Nominis sui Celebrationem, quantum *sibiipsi*. *Fama* siquidem *Ciceronis*, *Senecæ*, *Plinii Secundi*, ad hunc usque diem vix durasset, aut saltem non tam vegeta, nisi conjuncta fuisset, cum aliquâ *Vanitate* & *Jactantiâ*, in seipsis. *Jactantia* enim, instar Vernicis videtur esse, quæ Ligna non solùm splendere facit, verùm etiam durare. Atqui, dum hæc de *vanâ Gloriâ* dissero, minimè eam Qualitatem intelligo, quam attribuit *Tacitus Muciano*; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quadam ostentator*: Hæc enim ex Vanitate neutiquam procedit, sed ex Arte, & Prudentiâ, cum Magnanimitate quadam conjunctâ: Et in aliquibus Hominibus, qui naturâ veluti comparati ad eam sunt, Res est, non solùm decora, sed & gratiosa. Excusationes enim decoræ, Concessiones tempestivæ, quin & Modestia ipsa benè temperata, nihil aliud sunt, quàm *Ostentationis* Artes. Neque inter Artes hasce, reperitur aliqua felicior, quàm illa, de quâ loquitur *Plinius Secundus*; Hoc est; Liberaliter & copiosè id in aliis *laudare*, in quo ipse emineas. Nam ad hunc modum ille, ingeniosè satis: *In alio laudando, tibiipsi ministras: Is enim, quem laudas, aut superior tibi est, aut inferior*; *Si inferior, & tamen laudandus, tu multò magis*; *Si superior, neque jure laudandus, tu multò minùs*. *Gloriosi* Prudentibus Derisui sunt; Stultis Admirationi; Parasitis Prædæ & Escæ; Sibiipsis, & *Gloriæ vanæ*, Mancipia.

LIII.

De Honore & Existimatione.

Honoris & Existimationis, vera, & jure optimo, Acquisitio, ea est; Ut quis Virtutes, & Facultates suas, dextrè, & absque detrimento, revelet. Nonnulli enim, in Actionibus suis, *Proci Famæ* sunt, & veluti Venatores: Quod Genus Hominum, Sermonibus plerunque celebratur, sed interiorem Animi Reverentiam vix assequitur. Alii, contrà, Virtutem suam, inter monstrandum, obscurant; Ex quo fit, ut Opinione minores sint, quàm Merita ipsorum postulant. Si quis Rem suscipiat, simulque perficiat, quæ priùs intentata fuerat; Aut tentata quidem, sed deserta; Aut ad exitum forsan perducta, sed minùs commodè, & feliciter; Is *Honorem* adipiscetur majorem, quàm si quid perfecisset gravioris sanè difficultatis, & Momenti; Sed in quo, alterius tantùm Vestigia, & non ultra, premeret. Si quis Actiones suas, ita inter se committat, & contemperet, ut in aliquibus earum, singulis Factionibus, vel Populi Combinationibus, satisfaciat; Harmonia erit tantò perfectior. *Honoris* sui minimè frugalis Dispensator est, qui Rem quamvis suscipit, in quâ Dedecoris plus fuerit, votis excidere, quàm obtinuisse, *Honoris*. *Honor*, qui Comparativus est, & Alium prægravat, Reflexionem habet maximè vividam;

vividam; Instar Adamantis, aut Carbunculi, cum Angulis multiplicibus secti. Itaque, enixè hoc agas, ut Competitores tuos, si modò possis, etiam in iis, in quibus ipsi summè gloriantur, superes. Servi, & Amici Familiares, prudentes modò sint & cauti, *Existimationi* cujuspiam, non modicum prosunt: Ita *Q. Cicero*; *Omnis Fama à Domesticis emanat.* Invidia, quæ *Honoris* veluti Tinea & Teredo est, optimè extinguitur, si quis id sibi præstituere videatur, ut Meritum potiùs ambiat, quàm Famam: Et Successus suos prosperos, magis Providentiæ Divinæ, & Felicitati cuidam tribuat, quàm Artibus aut Virtutibus propriis.

Gradus, Honoris Imperialis, sic verè & optimè ordinantur. Primo loco statuendi, *Conditores Imperiorum*; Quales fuerunt *Romulus, Cyrus, Julius Cæsar, Ottomannus, Ismael.* Secundo loco, *Legum-latores*; Qui etiam vocabantur *Conditores Secundi*, aut *Perpetui Principes*; Quoniam Legibus suis, etiam post Mortem, Imperia administrant; Quales fuerunt *Lycurgus, Solon, Justinianus, Eadgarus, Alphonsus Castilianus*, Cognomine *Sapiens*, qui *Septem Partitiones* edidit. Tertio loco, *Liberatores*, vel *Servatores Patriarum suarum*; Qui Bellis intestinis diutinis finem imposuerunt, aut Patrias, à Servitute Alienigenarum, vel Tyrannorum liberarunt; Veluti, *Augustus Cæsar, Vespasianus, Aurelianus, Theodoricus, Henricus Septimus Rex Angliæ, Henricus Quartus Rex Galliæ.* Quarto loco, *Propagatores*, sive *Propugnatores Imperii*; Qui Bellis honorificis Fines Imperii protulerunt; Vel Defensione strenuâ & Nobili, Invasoribus restiterunt. Ultimo loco, *Patres Patriæ*; Qui justè imperant, & Temporibus felicibus, quamdiù vivunt, Cives suos beant. In his ultimis duobus, Exempla non adduco, quandoquidem tanto numero sint. *Honorum*, qui *Subditis* competere possunt, *Gradus* hi sunt. Primò statuendi *Participes* Curarum; Ii nimirùm, quorum Humeris, præcipuum pondus, Rerum suarum, *Principes* imponunt: Vulgò appellamus *Manus Regum Dexteras.* Secundò, *Duces Belli*; *Regum* suorum intelligo *Locum-tenentes*; Qui operam eis egregiam in Bellis præstant. Tertiò, *Gratiosi*; Eos volo, qui non ultra hoc potes sunt, quàm ut *Principibus* Solatio sint, & Populo innoxii. Quartò, *Negotiis Pares*; Qui magnos sub *Principibus* gerunt Magistratus; In quibus justè & prudenter versantur. Est & Genus quoddam *Honoris*, quod rarò contingit; Et tamen inter maximos reponi meretur: Hic est, eorum, qui se Morti, & Periculis, devovent, & sacrificant, propter Bonum Patriæ; Quod fecerunt *Marcus Regulus*, & Duo *Decii.*

LIV.

De Officio Iudicis.

MEminisse debent *Judices*, esse Muneris sui, *Jus dicere*, non autem *Jus dare:* Leges inquam interpretari, non condere. Alitèr, deveniet eorum Auctoritas, simile quiddam, Auctoritati illi, quam sibi vendicat *Ecclesia Romana:* Quæ prætextu *Interpretationis Scripturarum*, etiàm addit aliquid quandoque, & immutat: Et pronunciat, quod non invenit; Atque Specie Antiquitatis, introducit Novitatem. *Judicem* oportet esse, potiùs Eruditum, quàm Ingeniosum; Venerabilem, quàm Gratiosum; Magisque Deliberativum, quàm Confidentem. Ante omnia, Integritas *Judicum* quasi Portio est, Virtusque propria. *Maledictus sit* (inquit *Lex*) *qui terminum Terræ movet antiquum*; Sanè, Qui Lapidem, Fines distinguentem, transponit, culpâ non caret. Verùm *Judex* injustus ille est, qui præcipuè *Terminos* immutat, cùm de Terris & Rerum Proprietate, iniquam fert Sententiam. Unâ certè iniqua Sententia plus nocet, quàm Exempla plurima. Hæc enim, Rivulos tantùm inficiunt, illa autem Fontes. Ita ait *Salomon*; *Fons turbatus, & Vena Corrupta, est justus cadens, in Caussà suâ, coram Adversario.* Officium *Judicis* Relationem habere possit, partim ad *Litigantes*; partim ad *Advocatos*; partim ad *Scribas* & *Ministros Justiciæ* subtùs; partim ad *Principem* vel *Statum* suprà.

Primo quantum ad *Caussas* & *Litigantes*. *Sunt* (inquit *Scriptura*) *qui Judicium vertunt in Absynthium:* Sunt etiam certè, qui illud vertunt in *Acetum*. Injusticia enim illud reddit *Amarum*; Mora *Acidum*. *Judex* strenuus, hoc præcipuè agit, ut Vim & Dolum, compescat: Quorum vis magis perniciosa est, quantò apertior; Dolus quantò tectior & occultior. Adde etiàm *Lites* contentiosas; Quæ evomi debent, ut Crapula *Curiarum*. *Judicem* decet, viam parare ad justam Sententiam, qualem *Deus* parat; *Valles exaltando*; *Colles deprimendo:* Eodem modo, quando ex alterutrâ parte, videt *Judex*, Manum Elatam, veluti in Prosecutione importunâ, Captionibus Malitiosis, Combinationibus, patrocinio potentum, Advocatorum Disparitate, & Similibus, tum elucescit Virtus *Judicis* in æquandis iis, quæ sunt inæqualia; Ut *Judicium* suum, veluti in Areâ planâ, fundare possit. *Qui fortiter emungit, elicit Sanguinem*; Cumque Torcular Vini premitur fortiùs, Vinum prodit acerbum, Acinum sapiens. Itaque caveant sibi *Judices*, ab Interpretationibus Legum duris, & Illationibus altè petitis: Neque enim pejor est Tortura, quàm Tortura *Legum*. Præcipuè in *Legibus Pœnalibus*, Curæ iis esse debet, ne quæ in Terrorem latæ sunt, vertantur in Rigorem: Neve in Populum superinducant, Imbrem illum, de quo *Scriptura*; *Pluet super eos Laqueos*. Etenim *Leges Pœnales*, si severè Executioni demandentur, sunt similes *Imbri Laqueorum*, Cadenti super Populum. Itaque hujusmodi *Leges*, si vel dormive-

rint diù, vel Temporibus præsentibus minùs quadrent, à *Judicibus* Prudentibus, in Executione earum, reprimantur;

Judicis Officium est, ut Res, ita Tempora Rerum, &c.

In Caussis Capitalibus, decet *Judices* (quantum Lex permittit,) in *Judicio* meminisse Misericordiæ; Et cum Severitate *Exemplum*, cum Pietate *Personam*, intueri.

Quantum ad *Advocatos* qui Caussas agunt; Patientia, & Gravitas, in Caussis audiendis, *Justitiæ* est pars Essentialis; & *Judex* nimiùm interloquens minimè est *Cymbalum Bene-sonans*. Non Laudi est *Judici*, si primus aliquid in Causâ inveniat, & arripiat, quod ab *Advocatis*, suo Tempore, meliùs audire potuisset: Aut Acumen ostentet, in probationibus, vel *Advocatorum* Perorationibus nimis citò interrumpendis; Aut anticipet Informationes Quæstionibus, licèt ad rem pertinentibus. *Judicis* Partes in audiendo sunt quatuor: Probationum Seriem ordinare; Advocatorum, & Testium, Prolixitatem, repetitionem, aut Sermones extra rem, moderari; Eorum, quæ allegata sunt, Medullam, & quæ majoris momenti sunt, recapitulare, seligere, & inter se componere; Et demùm Sententiam ferre. Quicquid ultra hæc est, nimium est; & oritur aut à Gloriolâ & loquendi Aviditate; Aut ab Audiendi Impatientiâ; Aut à Memoriæ Debilitate; Aut à Defectu Attentionis sedatæ, & Æquabilis. Sæpenumerò mirum est visu, quantum *Advocatorum* Audacia apud *Judices* valeat; ubi contrà *Judices* ad imitationem *Dei*, (in cujus Tribunali sedent,) *Superbos comprimere, & humiles erigere*, deberent. Sed etiamnùm magis mirum est, *Judices Advocatis* quibusdam præ cæteris immoderatè & apertè favere. Quod necesse est, ut Merces Advocatorum augeat & multiplicet, atque simul suspicionem Corruptionis, & obliqui ad *Judices* Aditûs, inducat. Debetur *Advocato* à *Judice*, Laus aliqua, & Commendatio, cùm Caussæ benè aguntur, & tractantur; Præsertim, si Causâ suâ cadat; Hoc enim apud Clientem, Existimationem *Advocati* sui tuetur, Et simul Opinionem ejus, de Causâ suâ, prosternit. Debetur etiam Reipublicæ Reprehensio *Advocatorum* moderata, ubi callida nimis præstant Consilia; aut supina apparet Negligentia, aut levis Informatio, aut Indecora Importunitas, aut impudens Defensio. *Advocatus* autem illud tribuat *Judici*, ne illi obstrepat, aut se rursùs in Caussam agendam callidè insinuet, postquàm *Judex* de re pronunciaverit. Econtrariò autem, *Judex* se Caussæ mediæ, & nullatenùs peroratæ, non ingerat; Nec *Clienti* Occasionem præbeat, ut *Advocatos suos*, vel probationes, ad plenum non auditas, conqueratur.

Quantum ad *Scribas* & *Ministros*. *Sedes Justitiæ*, veluti Locus sacratus est; ubi non tantùm Sedes ipsa, sed & subsellia, & præcinctus Sedis, Scandalo & Corruptelis vacare debent. Etenim (ut ait *Scriptura*) *non colliguntur Uvæ ex Spinis*; Neque *Justitia* suaves suos Fructus edere potest, inter Vepres & Dumeta, *Scribarum* & *Ministrorum* rapacium, & Lucris inhiantium. *Curiarum Asseclæ* pravi, sunt Quatuor: Primò *Seminatores Litium*; qui Curias tumescere faciunt, Populum tabescere. Secundò, qui Curias, *Contentionibus* circa *Jurisdictionem* implicant; Neque verè sunt, (ut habentur) *Amici Curiæ*; sed

Parasiti Curiæ; Curias inflando ultra terminos, propter Micas & Compendia propria. Tertiò, ii, qui possunt censeri tanquàm *Curiarum Manus Sinistræ*: Homines, qui Curiarum processus legitimos, Diverticulis, & Versutiis, distorquent; Justitiamque in Lineas obliquas, & Labyrinthos, trahunt. Quartò, *Expilatores* & *Exactores Feodorum*, qui tritam Similitudinem confirmant *Curiarum* ad *Rubum*; Quò dum Ovis, tempestatem fugiens, se recipit, velleris partem amittit. Contra, *Scriba* antiquus, in Anteactis *Curiarum* peritus, in Actis ipsis concipiendis cautus, & in Negotiis *Curiæ* solers, Digitus est *Curiæ* egregius; Et sæpè *Judici* ipsi viam monstrat.

Quantum verò ad *Principem*, aut *Statum*. *Judices*, ante omnia, in memoriâ fixum tenere debent, versiculum ultimum *Duodecim Tabularum Romanarum*; *Salus Populi suprema Lex*; Et pro certo ponere, Leges, nisi sint in Ordine ad eum Finem, Res esse Captiosas, & Oracula malè inspirata. Itaque, benè succedit, cùm *Rex* aut *Status* sæpiùs cum *Iudicibus* deliberat; Et rursùs, cùm *Iudices Principem* & *Statum* sæpiùs Consulant. Ille, cùm inter Deliberationes Politicas interveniat *Quæstio Iuris*: Hi, cùm in Subjecto legali, interveniant Considerationes *Statûs*. Contingit enim, haud rarò, ut Res in *Iudicium* adducta, versetur circa *Meum* & *Tuum*, & nihilominùs consequentia ejus ad *Rationes Statûs* penetret. Intelligo autem, ad *Rationes Statûs* pertinere, non solùm, si quid ad Jura *Regalia* impetenda spectet, verùm etiàm si quid Innovationem aliquam minùs tutam, aut Exemplum periculosum, introducat; Aut si manifestò portionem aliquam Populi majorem gravet. Neque quisquam infirmi Judicii existimet, Justas Leges, adversùs Politica vera, aliquid Antipathiæ habere. Sunt enim hæc duo veluti Spiritus & Nervi, quorum alteri in alteris moventur. Recordentur etiam *Iudices*, *Salomonis Thronum*, Leonibus utrinque suffultum fuisse: Sint sanè *Leones*, sed *Leones* sub *Throno*; Caventes, ne aliquid ex *Iuribus Regalibus*, impetant aut convellant. Postremò, ne sint *Iudices* tam ignari, Juris & Prærogativæ suæ, ut cogitent, non sibi relinqui, tanquam Muneris sui partem principalem; sanum & Prudentem Legum usum, & Applicationem. Etenim in Animum revocare poterint, Dictum illud *Apostoli*, de Lege, Humanis Legibus, majore; *Nos scimus quia Lex bona est, modò quis eâ utatur legitimè*.

LV.

De IRA.

IRam penitùs extinguere velle, Ostentatio quædam *Stoicorum* est. Meliora nos nacti sumus Oracula; *Irascimini, & nolite peccare*; *Sol non occidat super Iracundiam vestram*. Limites *Iræ* apponendi sunt, & quousque, & quamdiu. Dicemus primò, quibus modis, *Inclinatio Naturalis*, aut etiam *Habitus Iræ*, temperari possit, & leniri. Secundò, qualiter particulares *Motus Iræ* reprimi possint, aut saltem citra nocumentum

nocumentum cohiberi. Tertiò, quibus modis, *Ira excitari* possit, aut *sedari*, in aliis.

Quantum ad primum; Non alia se ostendit via, quàm ut seriò in animo revolvas, Mala & Calamitates *Iræ*; Et quàm vehementer vitam humanam perturbat, & infestat. Hoc autem tempestivum fuerit maximè, si pone nos respiciamus, quamprimùm *Impetus Iræ* resederit. Eleganter *Seneca*; *Iram Ruinæ similem esse, quæ in aliud cadendo, seipsam comminuit & frangit*. Hortatur *Scriptura*; *Ut Animas nostras in Patientiâ possideamus*. Certè, quicunque *Patientiâ* excidit; de *Animæ* suæ *Possessione* dejicitur. Hominis non est, *Apes* imitari;

— *Animasque in Vulnere ponunt.*

Ira sanè, si quis rectè attendat, Res humilis est, & infra Dignitatem Hominis. Hoc liquebit, si illos intueamur, in quibus *Ira* regnat: Qui plerunque ex Infirmioribus sunt; *Pueri, Mulieres, Senes, Ægroti*. Itaque, cùm *irasci* contigerit, caveant Homines, (si modò Dignitatis suæ velint esse memores,) ne *Iram* suam, cum Metu eorum quibus *irascuntur*, sed cum Contemptu, conjungant; Ita ut Injuriâ Superiores potiùs videantur, quàm Inferiores: Quod non difficile factu foret, si quis *Iram* suam, paulùlum regat, & inflectat.

Quantum ad Secundum; *Caussæ* & *Motiva Iræ*, præcipuè tres sunt. Primò, si quis *pronus* sit ad *Sensum Injuriæ*; Nemo enim *irascitur*, nisi qui se læsum sentiat. Itaque teneri qui sunt, & Delicati, ut subinde *irascantur*, necesse est: Tot se offerent, quæ illis molestiam exhibebunt; Quæ à Naturis robustioribus vix sentientur. Secundò, si quis *Curiosus* & *perspicax* sit, in *Interpretatione Injuriæ* illatæ, quatenus ad *Circumstantias* ejus, ac si *Contemptum* spiraret. Opinio enim *Contemptus*, *Iram* excitat & acuit, plusquam Læsio ipsa. Itaque, si Homines ad ista ingeniosi sint, *Iram* miris modis incendent. Ultimò, *Opinio Contumeliæ*, sive quod Existimatio Hominis per consequentiam lædatur & perstringatur, *Iram* intendit & multiplicat. Cui Rei accedit *Remedium præsentaneum*, Ut quis utatur, (quod *Consalvus* dicere solebat,) *Telâ Honoris crassiore*: Sed in omnibus *Iræ* Frænationibus, optimum est, Tempus lucrari; Et sibiipsi persuadere, Horam vindictæ nondum adesse; Sed instare, quasi ad manum, Opportunitatem aliquam majorem; Atque hoc pacto, Motum Animi interim compescere, & se in Tempus aliud servare. *Ira* autem, ut citra noxam erumpat, utcunque Hominem obsederit, duo sunt, quæ maximè cavenda. Prius est, *Acerbitas Verborum*, præcipuè *aculeatorum*, & ei, quem ferimus, propriorum; *Communia* enim *Maledicta mordent minùs*. Atque rursùs, *Secretorum Revelatio*; Hoc enim Societati quemvis ineptum reddit. Posterius est, ne quis, dum *Ira* fervet, *Negotium*, quod in *Manibus est*, *abrumpat*; Sed utcunque *Iræ* frænum laxet, nihil tamen agat, quod revocari non possit.

Quantum ad *excitandam*, aut *sedandam Iram in Aliis*; Fit hoc maximè per Temporum Electionem prudentem. Cùm subtristes Homines sunt, aut aliquantulùm morosi, Tempus est *Iram* incendendi. Deinde, ut anteà diximus, decerpendo, & inculcando, quicquid *Contemptum* arguere, aut aggravare possit. Rursùs, *Ira* sedatur per Contraria

traria hisce. Primò, deligendo Tempora serena, & ad Hilaritatem prona, in quibus Negotium aliquod ingratum, & ad Iracundiam provocans, aperias: Prima enim Impressio plurimùm valet. Deinde, ut, quantum fieri potest, *Injuriam* à *Contemptu* segreges; Eam Imperitiæ, Timori, Animi Concussioni repentinæ, aut simili cuipiam imputando.

LVI.

De Vicissitudine Rerum.

Salomon inquit; *Nihil novum super Terram.* Itaque, quemadmodum *Plato* opinatus est; *Omnem Scientiam nihil aliud esse, quàm Reminiscentiam*; Sic *Salomon* pronunciat; *Omnem Novitatem nihil aliud esse, quàm Oblivionem.* Ex quo cernere possis, Fluvium Lethes, non minùs super Terram, quàm subter Teram, decurrere. *Astrologus* quidam abstrusus, & parùm notus, asserit: *Nisi in Caussâ fuissent Res duæ cōstantes; (una, quod Stellæ fixæ, æqualem inter se distantiam, perpetuò servent; Nec unquam propiùs sibi invicem accedant, aut longiùs à se abscedant: Altera, quod Motus diurnus non variet:) ne Momentum quidem Temporis Individuum aliquod durare potuisset.* Illud certum est, *Materiam* in perpetuo fluxu esse, neque unquam consistere. Atqui, magna illa *Lintea Sepulchralia*, quæ omnia oblivione involvunt, duo sunt; *Diluvia* & *Terræ-motus.* Quatenus ad *Conflagrationes*, & *Siccitates* magnas, illæ Populum penitùs non absorbent, aut destruunt. Fabula *Phaetontis*, Brevitatem Conflagrationis, ad unius tantùm Diei spatium, repræsentavit. Atque triennalis illa, à *Pluviâ Cessatio*, tempore *Eliæ*, particularis tantùm fuit, & multos superstites reliquit. *Incensiones* illas loqueris, quæ per Fulmina & Fulgura, apud *Indias Orientales* fiunt! Angustæ quidem sunt, nec magna spatia occupant. *Pestilentias* etiam prætereo, quia nec illæ totaliter absorbent. Verùm, in memoratis illis duabus Calamitatibus, (*Diluviorum*, & *Terræ-Motuum*,) insuper notandum est; Reliquias Populorum, quas emergere contigerit, plerunque Homines Rudes & Montanos esse; Quique Temporum præteritorum Memoriam Posteris tradere non possint; Adeò ut Oblivio non minùs omnia involvat, quàm si nulli prorsùs superstites remanerent. Si quis attentè introspiciat, *Indorum Occidentalium* Conditionem, probabile reperiet, eos Populum Juniorem esse & Recentiorem, quàm Populos Orbis veteris. At longè verisimilius est, Desolationem illam, quæ illos olim invaserat, minimè per *Terræ-Motus* factam: (Contrà quam narrabat *Sacerdos Ægyptius*, in Colloquio cum *Solone*, de *Insula Atlantide*; Eam, scilicet, à *Terræ-Motu absorptam esse*;) Sed potiùs per *Diluvium particulare.* *Terræ-Motus* enim in illis Regionibus rarò eveniunt. Verùm, è contrariâ parte, tam immania planè & vasta habent Flumina, ut Fluvii *Asiæ*, *Africæ*, & *Europæ*, præ illis, instar Rivulorum sint. Quin & *Andes* ipsorum, sive *Montes*, nostris longè sunt altiores: Unde credibile est, Reliquias Stirpis Hominum, apud eos, post tale *Diluvium Particulare*, conservatas fuisse.

Quantum

Quantum verò, ad Obſervationem *Macciavelli*; Nimirùm, Zelotypiam & Æmulationem Sectarum, ad extinguendam Rerum Memoriam, multa molitam: Qui *Gregorio Magno* notam inurit, ac ſi pro viribus ſuis Antiquitates omnes *Ethnicorum* ſupprimere annixus fuerit: Non video certè hujuſmodi zelos, aut notabile quidpiam efficere, aut diù durare: Id quod liquet in Succeſſione *Sabiniani*, qui Antiquitates eaſdem ſtatim reſuſcitavit: Tum verò prohibita, licèt Tenebris cooperta, obrepunt tamen, & ſuas nanciſcuntur Periodos.

Viciſſitudines ſive *Mutationes* in *Globo ſuperiori*, fuſiùs, in hoc Sermone, tractandæ non ſunt. Forſitan, *Annus Magnus Platonis*, niſi Mundus antè Diſſolutioni eſſet deſtinatus, aliquem ſortiri poſſit Effectum: Non in renovandis Corporibus Individuorum; (Id enim Fumus & Vanitas eorum eſt, qui opinantur Corpora Cœleſtia, accuratiores in hæc Inferiora habere Influentias, quàm reverà habent;) Sed tantùm in Summis & Maſſis Rerum. *Cometæ* proculdubiò aliquid operantur ſuper eaſdem Summas & Maſſas Rerum; Verùm, Homines, ut nunc eſt, indiligentes, aut curioſi, circa eos ſunt; Eóſq, potiùs mirabundi ſpectant; Atque Itineraria eorundem conficiunt, quàm Effectus eorum prudenter & ſobriè notant; Præcipuè Effectus eorum Comparativos; Id eſt, *Cometa* talis Magnitudinis; talis Coloris & Lucis; Converſionis Radiorum; Sitûs, quatenus ad Regionem Cœli; Tempeſtatis Anni; Semitæ aut Curſûs; Durationis; Quales producat *Effectus*.

Leviculum quiddam eſt, quod olim inaudiveram; Neque tamen prorsùs contemni volo, ſed in obſervationem aliquam venire. Ferunt, à *Belgis* notatum eſſe, ſingulis ſeptenis Luſtris, ſimilem AnnorumTemperaturam & Tēpeſtatum Cœli, velut in Orbem redire: Exempli gratiâ; Magnas Glacies, Inundationes magnas, magnas Siccitates, Hyemes tepidas, Æſtates frigidiores; Et ſimilia. Vocant autem hujuſmodi Circulum Annorum, *Primam*. Hoc autem ideò receníeo, quod Oculos in præterita conjiciens, hujuſce Rei inveni congruentiam; Haud exactam ſanè, ſed non multùm diſcrepantem.

Verùm tranſeamus à *Naturalibus* ad *Humana*. Maxima apud Homines *Viciſſitudo*, eſt illa *Sectarum* & *Religionum*. Hi enim Orbes, Animis Hominum, maximè dominantur. *Religio* vera ſuper *Petram ædificata eſt*; Reliquæ Fluctibus Temporum agitantur. Dicamus igitur de *Novarum Sectarum Cauſſis*; Atque *Conſilii* aliquid circa eas inſpergamus; Quatenus Humani Ingenii Infirmitas, tantis Revolutionibus, Moras injicere, aut Remedia exhibere, poterit.

Quando *Religio recepta* Diſcordiis laceratur; Sanctitas item Profeſſorum labefactata eſt, & Scandalo expoſita; Simulque Tempora ſtupida, indocta, & barbara ſunt; à *Novæ* alicujus *Sectæ* Ortu meritò metuendum; Præcipuè, ſi eo tempore, *Ingenium* aliquod *Intemperans*, & *Paradoxa ſpirans*, ſuboriatur. Quæ omnia tenuerunt, *Mahometes* cùm *Legem* ſuam promulgavit. *Secta Nova* licet pullulet, duobus ſi deſtituatur Adminiculis, ab eâ non metuas; Non enim latè ſe diffundet. Primum eſt, *Imperii*, ſive *Auctoritatis ſtabilitæ*, *Oppugnatio*; Nihil enim magis populare eſt, quàm Principatus, & Politias, convellere. Alterum eſt, *Porta Luxuriæ* & *Voluptatibus aperta*: *Hæreſes* enim Speculativæ, (Qualis fuit olim *Arrianorum*, & hodiè *Arminianorum*,) etſi in Ho-

minum Ingenia miris modis operentur, Statum tamen Rerumpublicarum non magnoperè concutient, nisi ex Occasione Motuum Civilium. Modi tres sunt, quibus *Novæ Sectæ* plantantur; *Miraculis*, *Eloquentiâ*, & *Gladio*. Equidem *Martyria* inter *Miracula* numero; Quoniam vires Naturæ Humanæ excedere videntur: Idem etiam facere licet, de excelsâ illâ & admirabili *Vitæ Sanctimoniâ*. Certè, non alia melior via est, ad *Sectarum* & *Schismatum* Ortus repellendos; quàm Abusuum Reformatio; Dissidiorum minorum Pacificatio; Leniter à principio procedere, & à Sanguinariis Persecutionibus abstinere; Schismatum denique Coryphæos, Favoribus potiùs & Dignitatibus mollire atque allicere, quàm violentiâ & sævitiâ exacerbare.

Mutationes & *Vicissitudines* in *Rebus Bellicis*, haud paucæ sunt; Sed præcipuè in tribus versantur: In *Sede Belli*; In *Genere Armorum*; Et in *Disciplinâ Militari*. *Bella*, antiquis temporibus, *movere* videbantur, ex *Oriente* potissimùm in *Occidentem*: Etenim *Persæ*, *Assyrii*, *Arabes*, *Scythi*, (qui Invasores erant,) omnes Orientales fuerunt. Verum est *Gallos* fuisse Occidentales: Sed de duabus tantum ipsorum Incursionibus legimus; Unâ in *Gallo-Græciam*, alterâ contra *Romanos*. Attamen Oriens & Occidens Cœli Climata non determinant; Neque etiam *Belli Motus*, ab Oriente, aut ab Occidente, aliquid certæ observationis recipiunt. Sed Meridies, & Septentrio, naturâ fixi sunt: Atque rarò, in omni memoriâ invenitur, Meridionales interiores invasisse Septentrionales; Sed è contrà. Unde manifestum est, Tractum Mundi Septentrionalem, naturâ ipsâ, magis esse *Bellicosum*; Sive hoc ascribi possit hujus Hemisphærii Stellis; Sive Amplitudini Continentium ad Partes Septentrionales, cùm Partes Australes, (quantum adhùc innotuit,) Maria ferè occupant; Sive, (Id quod manifestissimum est,) Frigoribus Climatis Borealis; Nam hoc ipsum, absque aliâ Causâ quacunque, Corpora indurat, Spiritus inflammat: Ut liquet in Populo *Araucensi*; Qui ad ulteriora *Austri* positi, omnibus *Peruviensibus*, Fortitudine longè præcellunt.

Imperio aliquo magno *labascente*, & viribus fracto, pro certo *Bella* expectes. Etenim *Imperia* magna, dum in vigore sunt, Copias Nativas Provinciarum enervant & destruunt, propriis Cohortibus domi fidentia; Cùm autem & illæ deficiunt, omnia ruunt; atque aliis Gentibus in prædam cedunt. Hoc evenit in Declinatione *Imperii Romani*; Atque etiam in Imperio Occidentali, post *Carolum Magnum*; cùm Aves singulæ Plumas suas repeterent; Atque simile quidpiam, etiam *Imperio Hispano*, contingere possit, siquando Viribus decideret. Ex alterâ parte, *Accessiones* magnæ *Ditionum*, & *Uniones Regnorum*, similiter *Bella* suscitant: Etenim, cùm Status aliquis in potentiam majorem insurgit, similis est Fluvio intumescenti, qui Inundationem statim minatur: Ut videre est in Imperiis *Romanorum*, *Turcarum*, *Hispanorum*, & aliorum. Attende, cùm Mundus *Nationibus Barbaris* minùs abundet, sed Civiliores ferè sunt; Qui Uxores temerè non ducent; nec Liberos progignent, nisi modum Familiam alendi, aut saltem Victum parandi, præviderint; (ut fit in omnibus propè Nationibus, hodierno die, exceptis *Tartaris*;) non ingruit periculum ab *Inundationibus* aut *Migrationibus Populorum*: At cùm Populorum Greges Magni sunt, qui perpetuò

Sobolem ſuſcipiunt,de Fortunis & ſuſtentatione ſuâ in futurum minimè ſolliciti; Neceſſarium eſt,ut in Seculo uno aut altero, Portionē aliquam Multitudinis ſuæ exonerent,& novas Sedes quærant; Et ſic alias *Nationes* invadant; Quod Populi Septentrionales veteres ſorte facere ſolebant: Sortes dantes, quæ Pars Domi maneret, quæ autem aliò migraret. Cùm *Gens* aliqua, priùs *Bellicoſa*, ad Mollitiem & Luxuriam degenerat, de *Bello* certa eſſe poſſit: Status enim tales, plerunque, dum degenerant, Opes accumulant; Adeò ut Præda invitet,& Declinatio Virium animet, Gentes alias, ad eoſdem invadendos.

Quantum ad *Armorum* & *Telorum* Genus; Illorum Mutationes ſub obſervationem vix cadunt: Attamen & hæc ipſa Periodos & *Viciſſitudines* ſuas ſortiuntur. Pro certo enim eſt, *Tormenta Ænea*, apud Urbem *Oxydracarum* in *Indiâ*, tempore *Alexandri Magni*, cognita fuiſſe; Eáque à *Macedonibus*, *Tonitrua*, & *Fulgura*, & *Operationes Magicas*, habita & appellata. Similiter, indubitatum eſt, uſum *Pulveris Pyrii*, & *Tormentorum igneorum*, *Chinenſibus*, ante Annos bis mille, innotuiſſe. Conditiones *Telorum*, & Mutationes in melius, hæ ſunt: Primò, ut ad Diſtantiam majorem feriant: Id enim periculum, ab Hoſtili parte, anticipat; Quod certè *Tormenta*, & *Sclopeta* majora præſtant. Secundò, ut Impetus eorum fortior & validior ſit; In quo genere, *Tormenta ignea*, *Arietationes* omnes & Antiquas Machinas, item ſuperant. Tertio,ut Uſus eorum commodior & facilior ſit; Id quod etiam *Tormentis Igneis Majoribus* competit: Quæ omnibus Tempeſtatibus idonea; Vecturâ levia & mobilia ſunt; Et his ſimilia.

Quod ad *Militiam* attinet: Antiquis temporibus Numerum præcipuè curabant; Virtuti & Animis Militum, in Bellis gerendis,fidebant; Dies ſæpius & Loca præliandi conſtituebant, & æquo Marte experiebantur; Denique in Acie inſtruendâ & ordinandâ imperitiores ferè erant. Poſteà, *Numerum* præoptabant commodum potiùs quàm vaſtum; Locorum Opportunitates, Diverſionum Artificia, & ſimilia, captabant; Poſtremò, in Acie ipsâ inſtruendâ peritiores evadebant.

In Reipublicæ alicujus *Adoleſcentiâ* Arma florent; Ætate Mediâ, *Literæ*; Ac deinceps, ad moram aliquam, duo illa ſimul, florere ſolent: Devexâ autem ætate, *Artes Mechanicæ* & *Mercatura*. *Literæ* verò ſuam habent Infantiam, quando leviuſculæ ſunt, & pueriles: Sequitur earum Adoleſcentia,quando luxuriantur, & Juvenile quiddam ſapiunt: Succedit Ætas Virilis, qnando Solidiores & exactiores deveniunt; Poſtremò Senectus earum obrepit, cùm ſiccæ & exhauſtæ fiunt; manente tamen Garrulitate. Verùm conſultum non fuerit, in Rotas haſce *Viciſſitudinum*, nimis longùm Oculos figere; Ne vertigine corripiamur. Quatenus verò ad *Philologiam*, quæ in hoc Argumento, ut plurimùm, verſatur, nihil aliud eſt, quàm Narratiuncularum & Obſervationum futilium Congeries quædam; Ideoque Scripto huic minimè congruit.

INDEX

INDEX SERMONUM.

1. *De Veritate.* pag. 153
2. *De Morte.* 155
3. *De Unitate Ecclesiæ.* 156
4. *De Vindictâ.* 159
5. *De Rebus adversis.* 160
6. *De Dissimulatione & Simulatione.* 161
7. *De Parentibus & Liberis.* 163
8. *De Nuptiis & Cœlibatu.* 164
9. *De Invidiâ.* 165
10. *De Amore.* 168
11. *De Magistratibus & Dignitatibus.* 170
12. *De Audaciâ.* 172
13. *De Bonitate, & Bonitate Nativâ.* 173
14. *De Nobilitate.* 175
15. *De Seditionibus & Turbis.* 176
16. *De Atheismo.* 183
17. *De Superstitione.* 185
18. *De Peregrinatione in Partes Exteras.* 186
19. *De Imperio.* 188
20. *De Consilio.* 191
21. *De Morâ.* 194
22. *De Astutiâ.* 195
23. *De Prudentiâ quæ sibi sapit.* 197
24. *De Innovationibus.* 198
25. *De Expediendis Negotiis.* 199
26. *De Prudentiâ Apparente.* 201
27. *De Amicitiâ.* 202
28. *De Sumptibus.* 206
29. *De Proferendis Finibus Imperii.* 207
30. *De Regimine Valetudinis.* 214
31. *De Suspicione.* 215
32. *De Discursu Sermonum.* 216
33. *De Plantationibus Populorum, & Coloniis.* 217
34. *De Divitiis.* 220
35. *De Ambitione.* 222
36. *De Naturâ, & Indole Naturali in Hominibus.* 224
37. *De Consuetudine & Educatione.* 225
38. *De Fortunâ.* 226
39. *De Usurâ sive Fœnore.* 228
40. *De Juventute & Senectute.* 230
41. *De Pulchritudine.* 232
42. *De Deformitate.* 233
43. *De Ædificiis.* 234
44. *De Hortis.* 237
45. *De Negotiatione.* 242
46. *De Clientibus, Famulis, & Amicis.* 243
47. *De Supplicantibus.* 244
48. *De Studiis, & Lectione Librorum.* 246
49 *De Factionibus.* 247
50. *De Cæremoniis Civilibus, & Decoro.* 248
51. *De Laude.* 250
52. *De Vanâ Gloriâ.* 251
53. *De Honore & Existimatione.* 252
54. *De Officio Judicis.* 254
55. *De Irâ.* 256
56. *De Vicissitudine Rerum.* 258

FINIS.

FRANCISCI BACONI,

EQVITIS AVRATI PROCVRATORIS SECVNDI,

IACOBI REGIS Magnæ Britanniæ,

De Sapientia Veterum Liber, ad Inclytam Academiam *Cantabrigiensem*.

LONDINI,
Excusum, typis *Edwardi Griffini*; Annuente *Francisco Constabulario*. Prostant ad Insignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*, apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Imprimatur.

Reverendissimo in Christo Patri, & Domino, D. Arch. Cant. *Sacellanus Domesticus,*

GUIL. BRAY.

Decemb. 7. 1637.

ILLVSTRISSIMO VIRO, COMITI SARISBVRIENSI, Summo Thesaurario *Angliæ*, & Cancellario *Academiæ Cantabrigiensis*.

QVæ *Academiæ Cantabrigiensi* dicantur, tibi jure *Cancellarii* accrescunt; quæ autem à me proficisci possunt omnia, tibi nomine proprio debentur. Illud magis videndum, num ista, ut tibi debita, ita etiam te digna sint: Atque quod in illis minimum est (Ingenium authoris) id propter tuum propensum in me animum, nihil officiet; Cætera dedecori non erunt. Nam si Tempus spectetur; Antiquitas primæva summam venerationem habet: si docendi Forma; Parabola veluti Arca quædam est, in quâ preciosissima quæq; Scientiarum reponi consueverunt: Si operis Materia; ea Philosophia est, vitæ scilicet, atque animæ humanæ, Decus secundum. Fas sit enim dixisse, quamvis, Philosophia, seculo nostro veluti per Senium repuerascens, adolescentibus, & ferè pueris relinquatur: eam tamen

 omnium

omnium rerum, post religionē, gravissimam, atque naturâ humanâ maximè dignam esse planè censeo. Etiam Politica, in quâ te mirabilem præbes, & facultate, & meritis, & sapientissimi Regis judicio, ab eodem fonte emanat, ejúsque pars magna est. Quod si cui ista, quæ affero, vulgata esse videantur: certè quid effecerim, judicium meum non est; id tamen secutus sum, ut manifesta, & obsoleta, & Locos communes prætervectus, aliquid etiam, ad Vitæ ardua, & Scientiarum Arcana conferam. Erunt itaque captui vulgari, vulgaria: altiorem autem intellectum fortassè non deserent, sed potiùs (ut spero) deducent: Verùm dum huic operi, dignitatem nonnullam astruere conor, quòd ad te dicatum sit; periculum est, ne modestiæ fines transeam, cùm à me sit susceptum. Tu verò illud tanquam pignus affectus erga te mei, & observantiæ, & animi maximè devoti accipies, eique præsidium nominis tui imperties. Quare cùm tot & tanta sustineas, tempora tua diutiùs non morabor, sed finem faciam, tibi fœlicia omnia comprecatus, & perpetuò futurus

Tibi & studio suo, & beneficiis

tuis devinctissimus,

Fra. Baconus.

ALMÆ MATRI
INCLYTÆ
ACADEMIAE
Cantabrigiensi.

CVm sine Philosophiâ me certè nec vivere juvet; meritò vos in magno honore habeo, à quibus mihi ista vitæ præsidia, & solatia fluxerint. Itaque hoc nomine, & me, & mea vobis debere profiteor, quo minùs mirum sit, si vos vestris remunerem; ut motu naturali redeant à quo traxerint originem. Et tamen nescio quomodo, rara videntur, Vestigia vos retrorsùm spectantia: *Cùm infinita à vobis profecta sint. Nec nimium mihi sumam (ut opinor) si sperem, propter rerum usum mediocrem, quod nostrum vitæ genus, & institutum necessariò traxit; nonnullam ad hominum doctorum inventa, per hæc nostra, factam esse accessionem. Equidem in eâ opinione sum, Contemplationes in Vitam Activam translatas,*

nonnihil novi decoris, & vigoris acquirere; & ſuppetente uberiore materiá, & magis altas fortaſsè radices agere, aut certè magis proceras, & frondoſas evadere. Neque vos (ut arbitror) ipſi noſtis, quàm latè pateant Veſtra, quámque ad multa pertineant. Æquum eſt tamen omnia vobis attribui, atque in veſtrum honorem cedere, cùm Acceſsiones quæque Principiis magnâ ex parte debeantur. Neque verò ab homine occupato, aliquid exquiſitum, aut otii miracula, & prærogativas requiretis; ſed & hoc Amori meo ſummo erga vos, & veſtra, tribuetis; quòd inter rerum civilium ſpinas, hæc non prorsùs perierint, ſed vobis veſtra ſervata ſint. Valete.

Alumnus Veſter
amantiſsimus,

Fra. Baconus.

Index Fabularum Priſcæ Sophiæ, hoc Libro Contentarum.

1 CASSANDRA, ſive Parrheſia. *pag.* 279
2 TYPHON, ſive Rebellis. 280
3 CYCLOPES, ſive Miniſtri terroris 281
4 NARCISSUS, ſive Philautia. 282
5 STYX, ſive Fœdera. 283
6 PAN, ſive Natura. 284
7 PERSEUS, ſive Bellum. 288
8 ENDYMION, ſive Gratioſus. 291
9 SOROR GIGANTUM, ſive Fama. 292
10 ACTÆON ET PENTHEUS, ſive Curioſus. *ibid.*
11 ORPHEUS, ſive Philoſophia. 293
12 COELUM, ſive Origines. 295
13 PROTEUS, ſive Materia. 296
14 MEMNON, ſive Præmaturus. 297
15 TYTHONUS, ſive Satias. 298
16 PROCUS JUNONIS, ſive Dedecus. *ibid.*
17 CUPIDO, ſive Atomus. 299
18 DIOMEDES, ſive Zelus. 301
19 DÆDALUS, ſive Mechanicus. 302
20 ERICTHONIUS, ſive Impoſtura. 304
21 DEUCALION, ſive Reſtitutio. *ibid.*
22 NEMESIS, ſive Vices Rerum. 305
23 ACHELOUS, ſive Prælium. 306
24 DIONYSUS, ſive Cupiditas. 307
25 ATALANTA, ſive Lucrum. 309
26 PROMETHEUS, ſive Status Hominis. 310
27 ICARUS VOLANS, Item SCYLLA & CHARYBDIS, ſive Via media. 317
28 SPHYNX, ſive Scientia. 318
29 PROSERPINA, ſive Spiritus. 320
30 METIS, ſive Conſilium. 322
31 SIRENES, ſive Voluptas. 323

Præfatio.

ANtiquitatem primævam, (exceptis quæ in Sacris literis habemus) oblivio & Silentium involvit; Silentia Antiquitatis, Fabulæ poëtarum exceperunt: Fabulis tandem successère Scripta quæ habemus, Adeo ut Antiquitatis Penetralia, & recessus à sequentium Sæculorum Memoria, & evidentia tanquam Velo Fabularum discreta & separata sint, quod se interposuit, & objecit medium, inter ea quæ perierunt, & ea quæ extant. Equidem existimo pleró sque in ea opinione fore, me delicias ac ludos facere; atque similem ferè licentiam in transferendis fabulis usurpare, ac ipsi Poëtæ sibi sumpserint in fingendis; quod pro meo jure sanè facere possem, ut contemplationibus magis arduis, hæc ad voluptatem, sive meditationis propriæ, sive lectionis alienæ aspergerem. Neque me latet quàm versatilis materia sit Fabula, ut huc illuc trahi, imò & duci possit; quantúmque ingenii commoditas & discursus valeat, ut quæ nunquam cogitata sint, bellè tamen attribuantur. Etiam illa cogitatio animum subit, usum hujusce rei iampridem contaminatum esse. Multi enim, ut inventis & placitis suis antiquitatis venerationem acquirerent, poëtarum Fabulas ad ea traducere conati sunt. Atque

que vetus illa vanitas & frequens, nec nuper nata, aut rarò usurpata est. Nam & olim Chrysippus, *Stoicorum opiniones vetustissimis Poëtis, veluti Somniorum aliquis Interpres ascribere solebat, Et magis insulsè,* Chymici, *ludos, & delicias Poëtarum in corporum transformationibus, ad fornacis experimenta transtulerunt. Hæc (inquam) cuncta nobis satis & explorata, & expensa sunt; omnémque ingeniorum circa Allegorias levitatem & indulgentiam perspeximus, & notavimus, neque propterea omninò de sententiâ decedimus.* Primò *enim absit, ut paucorum ineptiæ & licentia, Parabolarum honori in genere detrahant. Hoc enim prophanum quiddam sonat, & audax, cùm huiusmodi velis & umbris Religio gaudeat, ut qui eas tollat, Commercia divinorum, & humanorum ferè interdicat. Verùm de humanâ Sapientiâ videamus. Fateor certè ingenuè & libenter, me in hanc sententiam propendere, ut non paucis Antiquorum Poëtarum fabulis Mysterium, & Allegoriam jam ab origine subesse putem; sive captus veneratione Prisci seculi, sive quòd in nonnullis Fabulis reperio tantam, & tam evidentem cum significato similitudinem & conjunctionem, tum in texturâ ipsâ Fabulæ, tum in proprietate Nominum, quibus personæ, sive Actores Fabulæ, insigniti & veluti inscripti prodeunt, ut sensum illum ab initio præceptum & cogitatum fuisse, & de industriâ adumbratum, nemo constantèr negaverit. Quis enim ita durus est, & ad aperta cæcutiens, ut cùm audiat* Famam, Gygantibus *extinctis, tanquam sororem Posthumam progenitam esse, non illud ad Murmura partium & famas seditiosas, quæ sopitis Rebellionibus ad tempus vagari solent, referat? Aut cùm audiat* Typhonem Gygantem, *nervos* Iovis *secuisse, & abstulisse, ac* Mercurium *eos suffuratum esse, &* Iovi *reddidisse; non statim advertat hoc ad Rebelliones prævalidas pertinere, quæ Regibus nervos & pecuniarum, & authoritatis incidunt, ita tamen, ut per Sermonum comitatem, & prudentia Edicta, animi subditorum, non ita multò pòst quasi furtim reconcilientur, & vires Regibus restituantur? Aut cùm audiat in illâ memorabili Deorum contra Gygantes Expeditione, Asinum* Sileni *cùm ruderet, maximi momenti ad profligandos Gygantes fuisse; non liquidò cogitet hoc de vastis Rebellium conatibus, qui plerunque per inanes rumores et terrores vanos dissipantur, confictum fuisse? Etiam Nominum conformitas et Indicium, Cui tandem hominum obscurum esse potest? Cùm* Metis *uxor* Iovis *planè consilium sonet;*

Typhon *tumorem*, Pan *universum*, Nemesis, *vindictam*, & *similia*. *Neque illud quenquam moveat, si aliquid interdum Historiæ subsit, aut si nonnulla Ornamenti gratiâ addita sint; aut si Tempora confundantur, aut si ex unâ Fabulâ quippiam transferatur in aliam, & nova Allegoria inducatur. Necesse enim fuit hæc fieri, cùm Inventa virorum fuerint, qui & ætate disiuncti, & instituto diversi erant; cùm alij antiquiores, alij recentiores fuerint, alij rursus naturam rerum, alij res civiles sibi proponerent. Habemus etiam & aliud sensus occulti, & involuti signum non parvum, quòd nonnullæ ex fabulis tam absurdæ narratione ipsâ, & insulsæ inveniantur, ut Parabolam etiam ex longinquo ostentent, & veluti clament. Quæ enim probabilis est Fabula, etiam ad voluptatem, & Historiæ similitudinem conficta existimari potest: Quod autem nulli in mentem venisset cogitare, aut narrare, id in alios usus quæsitum videtur. Quale enim figmentum illud?* Iovem, Metin *in uxorem accepisse, eámque statim ut gravidam sensisset comedisse, unde ipse gravidus fieri cœpit, & Palladem armatam ex capite peperit? Equidem existimo nulli mortalium obvenire, vel somnium tam extra cogitationis vias situm, & monstrosum. Ante omnia illud apud nos maximè valuit, & plurimum ponderis habuit, quòd ex fabulis complures nullo modo nobis videntur ab eis inventæ, à quibus recitantur & celebrantur*, Homero, Hesiodo, *reliquis; si enim liquidò nobis constitisset eas ab illâ ætate, atque illis authoribus manâsse, à quibus commemorantur, & ad nos devenerunt; nil magni certè, aut excelsi ab hujusmodi origine nobis (ut nostra fert conjectura) expectare, aut suspicari in mentem venisset. Verùm si quis attentiùs rem consideret, apparebit, illas tradi, & referri tanquam priùs creditas, & receptas, non tanquam tum primò excogitatas, & oblatas. Quinetiam cùm diversis modis à Scriptoribus ferè Coævis referantur: facilè cernas quod commune habent ex veteri memoriâ desumptum; In quo variant, ex singulorum ornatu additum: Atque hæc res existimationem earum apud nos auxit, ac si nec Ætatis, nec Inventionis Poëtarum ipsorum essent; sed veluti Reliquiæ sacræ & Auræ tenues, Temporum meliorum; quæ ex traditionibus Nationum magis Antiquarum in Græcorum Tubas, & Fistulas incidissent. Quod si quis obstinato animo contendat, Allegoriam in fa-*

bulâ

bulâ ſemper ſubdititiam, & impoſitam, nec omninò natiuam, & genuinam fuiſſe; ei moleſti non erimus, ſed grauitatem illam Iudicij, quam affectat, licèt hebetiorem & ferè plumbeam, remittemus; atque illum (ſi modò dignus ſit) alio modo, tanquam de integro adoriemur. Duplex apud homines repertus eſt, atque increbuit Parabolarum uſus, atque quod magis mirum ſit, ad contraria valet. Faciunt enim Parabolæ ad Inuolucrum & Velum; faciunt etiam ad Lumen, & Illuſtrationem. Atque miſſo illo uſu priore (potiùs quàm lites ſuſcipiamus) & receptis Fabulis antiquis, tanquam rebus vagis, & ad delectationem compoſitis; Manet tamen proculdubio poſterior iſte uſus, neque ullâ ingenij violentiâ nobis extorqueri poſsit, neque impediet quiſquam, (qui ſit mediocritèr doctus) quin protinus recipiatur Modus iſte docendi, tanquam res grauis & ſobria, atque omnis vanitatis expers, & Scientijs apprimè utilis, imo & quandoquè neceſſaria, Nimirum, ut in inuentis nouis, & ab opinionibus vulgaribus remotis & penitùs abſtruſis, aditus ad intellectum humanum magis facilis & benignus per parabolas quæratur. Itaque Antiquis Sæculis, cùm rationis humanæ inuenta, & concluſiones etiam eæ quæ nunc tritæ & vulgatæ ſunt, tunc temporis nouæ & inſuetæ eſſent, omnia Fabularum omnigenum, & Ænigmatum & Parabolarum, & Similitudinum plena erant: atque per hæc docendi ratio, non occultandi artificium quæſitum eſt; rudibus ſcilicet tunc temporis hominum ingenijs, & ſubtilitatis, niſi quæ ſub ſenſum cadebat, impatientibus, & ferè incapacibus. Nam ut Hieroglyphica *Literis, ita* Parabolæ *Argumentis erant antiquiores. Atque etiam nunc, ſi quis nouam in aliquibus lucem humanis mentibus affundere velit, idque non incommodè & aſperè, prorſus eâdem viâ inſiſtendum eſt, & ad ſimilitudinum auxilia confugiendum. Quare quæ dicta ſunt, ita claudemus.* Sapientia *Priſci Sæculi, aut magna, aut fœlix fuit: Magna, ſi de induſtriâ excogitata eſt Figura ſiue Tropus: Fœlix, ſi homines aliud agentes, materiam & occaſionem tantæ contemplationum dignitati præbuere. Operam autem noſtram (ſi quid in eâ ſit, quod iuuet) in neutrâ re malè collocatam cenſebimus. Aut enim Antiquitatem illuſtrabimus, aut res ipſas. Neque neſcius eſſe poſſum, hanc rem ab alijs tentatam eſſe: ſed tamen ut quod ſentiam,*

eloquar,

eloquar, idque non fastidiosè, sed liberè, ejus decus & virtus ex hujusmodi laboribus, licèt magnis & operosis, ferè perijt: dum homines rerum imperiti & non ultra Locos *certos* (*Communes docti, Parabolarum sensus ad vulgaria quædam, & generalia applicaverunt, atque earundem vim veram & proprietatem genuinam, ac indagationem altiorem non attigerunt.* Nos *autem erimus* (*ni fallimur*) *in rebus vulgatis novi, & aperta & plana à tergo relinquentes, ad ulteriora, & nobiliora tendemus.*

DE

DE SAPIENTIA VETERVM.

I.

CASSANDRA, Sive Parresia.

NArrant CASSANDRAM ab *Apolline* adamatam fuisse, atque variis artificiis ejus desideria elusisse, spes nihilominus fovisse, quousque donum Divinationis ab eo extorsisset; tum vero nactam quod ab initio dissimulatione suâ, quæsivisset, preces ejus apertè rejecisse: Illum cùm quod temere largitus erat nullo modo revocare posset, & tamen vindictâ arderet, nec fœminæ callidæ ludibrio esse vellet, muneri suo pœnam addidisse; ut illa quidem vera semper prædiceret, sed nemo ei crederet; itaque vaticiniis ejus veritas affuit; fides defuit: quod illa perpetuo experta est etiam in excidio Patriæ suæ, de quâ sæpius monuerat, nemine auscultante, aut credente. Fabula de intempestivâ, & inutili libertate consiliorum, & monitorum conficta videtur: Qui enim ingenio sunt pervicaci & aspero, nec se *Apollini*, id est, Deo Harmoniæ submittere volunt, ut rerum modos, & mensuras, sermonumque veluti tonos, acutos & graves, aurium etiam magis peritarum

rum & magis vulgarium differentias, tempora denique tum loquendi tum silendi ediscant & observent: licèt sint prudentes & liberi, & consilia afferant sana & bona; nunquam tamen ferè suasu & impetu suo proficiunt, neque ad res tractandas efficaces sunt; sed potiùs exitium eis apud quos se ingerunt, maturant, & tum demùm post calamitatem & eventum, ut vates & in longum prospicientes celebrantur. Atque hujus rei exemplum eminet in *M. Catone Uticensi*. Ille enim interitum Patriæ, & Tyrannidem primò ex conspiratione, deinde ex contentione *Cæsaris* cum *Pompeio* secutam, diu antè, tanquam è specula prævidit, & tanquam ex Oraculo prædixit, sed nil profecit interim, verùm obfuit potiùs, & mala patriæ acceleravit. Id quod prudenter advertit, & eleganter describit *M. Cicero*, cùm ad amicum ita scribat: *Cato optimè sentit, sed nocet interdum Reipublicæ: loquitur enim tanquam in* Republicâ *Platonis, non tanquam in fæce Romuli.*

II.

Typhon, sive Rebellis.

NArrant Poetæ JUNONEM indignatam, quòd *Jupiter* PALLADEM ex sese, sine eâ peperisset, omnes Deos, atque Deas precibus fatigâsse, ut ipsa etiam sine *Jove* partum ederet. Et postquam violentiæ, & importunitati ejus annuissent, terram illa concussit, ex quo motu TYPHON natus est, Monstrum ingens, & horrendum. Ille Serpenti veluti Nutritio datus est, ut ab eo aleretur. Nec mora, postquam adolevisset, quin bellum *Jovi* moveret. In eo conflictu *Jupiter* in potestatem Gygantis venit, qui illum in humeros sublatum in regionem remotam, & obscuram transportavit, & concisis nervis & manuum & pedum, & secum abreptis, mancum, & mutilatum reliquit. MERCURIUS autem nervos *Jovis Typhoni* suffuratus est, atque eos *Jovi* restituit: *Jupiter* confirmatus, Belluam rursùs impetiit; ac primùm fulmine vulneravit, ex cujus sanguine serpentes nati sunt. Tum demùm ruentem, & fugientem (*Ætnam* super eum jaculatus) mole montis oppressit. Fabula de fortunâ Regum variâ & Rebellionibus, quæ in Monarchiis quandóq; evenire consueverunt, conficta est. Reges enim regnis suis, ut *Jupiter Junoni*, veluti Matrimonii vinculo juncti rectè censentur; sed accidit nonnunquam ut imperandi consuetudine depravati, & in Tyrannidem vergentes, omnia ad se trahant, & contempto Ordinum, & Senatus sui consensu, ex sese pariant: Id est, ex arbitrio proprio, & imperio mero cuncta administrent. Id populi ægrè ferentes, & ipsi moliuntur Caput aliquod rerum ex sese creare, & extollere. Ea res ex occultâ sollicitatione nobilium, & procerum ferè initia sumit, quibus conniventibus, tum populi suscitatio tentatur; ex quâ Tumor quidam rerum (per *Typhonis* infantiam significatus) sequitur. Atq; iste rerum status ab insitâ Plebis pravitate, & naturâ malignâ (Serpente Regibus infestissimo) nutricatur. Defectione autem viribus coalitâ, postremò res in apertam rebellio-

rebellionem erumpit; quæ quia infinita mala & regibus & populis infligit, sub dirâ illâ *Typhonis* effigie repræsentatur, in quâ Centum Capita ob divisas potestates, Ora flammantia ob incendia, Anguium cingula ob pestilentias, (præsertim in obsidionibus) Manus ferreæ ob cædes, ungues Aquilini ob rapinas, Corpus plumis contectum ob perpetuos rumores, & nuncios & trepidationes, & hujusmodi. Atque interdum Rebelliones istæ, tam prævalidæ sunt, ut Reges cogantur, tanquam à Rebellibus transportati, relictis Regni sedibus & urbibus primariis, vires contrahere, & in remotam aliquam, & obscuram Provinciam ditionis suæ se recipere, Nervis & Pecuniarum, & Majestatis accisis: Sed tamen non ita multò post Fortunam prudenter tolerantes, virtute & industriâ *Mercurii* nervos recipiunt, hoc est, affabiles facti, & per edicta prudentia & sermones benignos, reconciliatis subditorum animis & voluntatibus, tandem alacritatem ad impensas conferendas, & novum Auctoritatis vigorem excitant. Nihilominùs prudentes, & cauti aleam fortunæ tentare plerunque nolunt, & à pugnâ abstinent, sed tamen operam dant, ut aliquo facinore memorabili existimationem Rebellium frangant. Quod si ex voto succedat, Illi vulneris accepti conscii, & rerum suarum trepidi, primò ad fractas & inanes minas veluti Serpentum sibilos se vertunt. Deinde rebus desperatis fugam capessunt. Atque tum demùm postquàm ruere incipiant, tutum est, & tempestivum Regibus, copiis & universâ mole regni tanquam *Ætnæ* Monte, eos persequi, & opprimere.

quod non fecit Princeps hujus Carolus

III.

CYCLOPES, sive Ministri Terroris.

NArrant CYCLOPES, ob feritatem & immanitatem primò à *Jove* in *Tartarum* detrusos, & perpetuò carceri adjudicatos fuisse: verùm posteà *Tellus Jovi* persuasit, ei non abs re fore, si eos vinclis liberaret, & eorum operâ ad fulmina fabricanda uteretur. Quod & factum est, atque illi officiosi, & industrii fulmina atque alia terroris instrumenta assiduo opere & minaci strepitu fecerunt. Tempore autem labente evenit, ut *Jupiter Æsculapio Apollinis* filio succenseret, ob hominem medicinâ à morte excitatum; Iram autem tegens, (quia parùm justa indignandi caussa suberat ob facinus pium, & celebre) CYCLOPES in eum secretò instigavit, qui nihil cunctati fulmine eum interemere: In cujus rei vindictam *Apollo Jove* non prohibente, sagittis eos confecit. Fabula ad Regum facta pertinere videtur. Illi enim Ministros sævos, & sanguinarios, & exactores primò suppliciis afficiunt, & à rebus summovent. Posteà ex Concilio *Telluris*, id est, ignobili & parùm honorifico, prævalente utilitate eos rursùs adhibent; sicubi aut executionum severitate, aut exactionum acerbitate opus est. Illi naturâ truces, & ex priore fortunâ exasperati, & satis sentientes, quid ab illis expectetur, miram diligentiam in hujusmodi rebus præstant; sed parùm cauti, & ad gratiam ineundam & aucupandam præcipites,

 aliquando

aliquando ex ſecretis Principum nutibus & incertis mandatis invidioſam aliquam executionem peragunt. Principes autem invidiam declinantes, & ſatis gnari hujuſmodi inſtrumenta nunquam ſibi defutura, eos deſtituunt; & propinquis & amicis eorum qui pœnas ſubierunt, atque horum delationibus & vindictæ & odio populari eos relinquunt, unde magno plauſu, & proſperis in reges votis & acclamationibus, ſerò magis quàm immeritò pereunt.

IV.

NARCISSVS, ſive Philautia.

NARCISSUS fuiſſe traditur formâ, & venuſtate mirabilis; ſed ſuberat ſuperbia ingens, & faſtidium intolerandum. Itaque cùm ſibi placeret, alios deſpiceret, vitam egit ſolitariam in ſylvis, & venationibus, cum paucis comitibus quibus ipſe omnia erat. Affectabatur etiam eum ubique Nympha Eccho. In hoc vitæ inſtituto fatale ei erat ad fontem quendam lympidum venire, & iuxta eum ſub æſtum mediæ diei decumbere. Cum autem in aquâ Imaginem propriam aſpexiſſet, in contemplationem ſui, ac deinde in admirationem effuſus, & raptus, nullo modo ab hujuſmodi ſpectro, & ſimulacro diſtrahi poterat; ſed perpetuò defixus, obtorpuit; ac tandem in florem nominis ſui converſus eſt; qui Flos ineunte Vere ſe oſtendit, & Dijs inferis, Plutoni, Proſerpinæ & Eumenidibus ſacer eſt. Fabula illorum & ingenia & fortunas repræſentare videtur, qui ſive ob formam, ſive ob aliquas alias dotes, quibus ab ipſâ naturâ, nullâ accedente induſtriâ propriâ ornati & inſigniti ſunt, effusè ſeipſos amant, & quaſi depereunt. Cum hoc enim animi ſtatu conjunctum fere eſt; ut non multùm in publico, aut in rebus civilibus verſentur; cùm in eo vitæ genere neceſſe ſit occurrere multos neglectus & vilipendia, quæ animos eorum deijcere & turbare poſſint. Itaque vitam plerunque degunt ſolitariam, & privatam, & umbratilem, cum perpauco comitum delectu, eóque ex ijs, qui illos magnopere colere, & admirari videntur, quíque illis veluti Eccho in omnibus dictis ſuis aſſentantur, & verborum obſequia præſtant. Ex hâc conſuetudine depravatos, & inflatos, & tandem admiratione ſuiipſius attonitos, mira occupat deſidia & inertia, ut prorſus torpeant, & omni vigore, & alacritate deſtituantur. Eleganter autem ſumitur Flos vernus ad huiuſmodi ingeniorum ſimilitudinem, cùm illa ingenia ſub initia ſua floreant, & celebrentur, ſed ætate confirmatâ expectationem de ijs conceptam deſtituant, & fruſtrentur. Eòdem pertinet, quòd Flos ille Dijs inferis ſacer ſit; quia homines talis indolis ad omnia inutiles prorſus evadunt. Quicquid autem nullum ex ſe fructum edit, ſed (veluti via navis in mari) tranſit, & labitur, id apud antiquos umbris, & Dijs inferis conſecrari ſolebat.

V.

Styx, sive Fœdera.

PErvulgata est narratio, & in compluribus fabulis, interponitur, de unico illo Iuramento, quo Dij superi se obstringere sole-bant, cùm pœnitentiæ locum sibi nullo modo relinqui volebant. Illud Iuramentum nullam Majestatem cœlestem, nullum Attributum divinum advocabat, & testabatur; sed STYGEM, Fluvium quendam apud inferos, qui atria Ditis, multis spiris interfusus cingebat. Hæc enim formula Sacramenti sola, neque præter eam alia quæpiam, firma habita est, & inviolabilis; Scilicet incumbebat pœna perjurij, Dijs inprimis metuenda, ut qui fefellisset, ad Deorum convivia per certa annorum spacia non accederet. Fabula de Fœderibus, & pactis Principum conficta videtur; in quibus illud nimiò plus quàm oporteret verum est; Fœdera quâcunque solennitate, & religione juramenti munita, parùm firma esse, adeò ut ferè ad existmationem quandam & famam, & Ceremoniam, magis quàm ad fidem, & securitatem, & effectum adhibeantur. Quin si accesserint etiam affinitatis vincla veluti Sacramenta Naturæ, si merita mutua, tamen omnia infra ambitionem, & utilitatem, & Dominationis licentiam esse, apud pleróſque reperiuntur. Tantò magis, quòd Principibus facile sit per prætextus varios, & speciosos, cupiditates suas, & fidem minùs sinceram (nemine rerum arbitro, cui ratio sit reddenda) tueri, & velare. Itaque unum assumitur verum, & proprium fidei firmamentum, neque illud Divinitas aliqua cœlestis. Ea est Necessitas, (Magnum potentibus Numen;) & Periculum Status, & Communicatio Utilitatis. Necessitas autem per STYGEM elegantèr repræsentatur, Flumen fatale, & irremeabile. Atque hoc numen advocavit ad Fœdera *Iphicrates Atheniensis*, qui quoniam inventus est, qui ea apertè loqueretur, quæ plerique tacitè animo voluunt, non abs re sit, ipsius verba referre. Is cùm Lacedæmonios, varias Cautiones & Sanctiones, & Fœderum firmamenta, & vincula excogitare & proponere, animadverteret, interfatus; *Vnum* (inquit) *Lacedæmonij, nobis vobiscum vinculum, & securitatis ratio esse possit, si planè demonstretis, vos ea, nobis concessisse, & inter manus posuisse, ut vobis facultas lædendi nos, si maximè velletis, minimè suppetere possit.* Itaque si facultas lædendi sublata sit, aut si ex fœdere rupto periculum ingruat, perditionis, aut diminutionis status, aut vectigalium, tum demum fœdera rata & sancta, & tanquam Iuramento STYGIS confirmata censeri possint: cùm metus subsit interdicti illius & Suspensionis à Convivijs Deorum; sub quo nomine Imperij jura, & prærogativæ, & Affluentia & fœlicitas antiquis significantur.

VI.

Pan, sive Natura.

Fabula hæc invenitur, in Libro secundo, De Augmentis Scientiarum, aucta & locupletata.

ANtiqui universam Naturam sub personâ PANIS diligentissimè descripserunt; *Hujus* generationem in dubio relinquunt. Alij enim asserunt eum à *Mercurio* genitum; alij longè aliam generationis formam ei tribuunt; Aiunt enim Procos universos cum *Penelope* rem habuisse, ex quo promiscuo concubitu, PANA communem filium ortum esse. Atque in hac posteriore narratione, procul dubio, aliqui ex recentioribus, veteri fabulæ, nomen *Penelopes* imposuere, quod & frequenter faciunt, cùm narrationes antiquiores, ad personas & nomina juniora traducunt, ídque quandóque absurdè & insulsè; ut hîc cernere est; Cùm PAN ex antiquissimus Dijs, & longè ante tempora *Vlyssis* fuerit, atque insuper *Penelope* ob matronalem castitatem Antiquitati venerabilis haberetur. Neque prætermittenda est tertia illa generationis explicatio: quidam enim prodiderunt eum Iovis, & Hybreos, id est, Contumeliæ filium fuisse. Vtcunque orto, *Parcæ* illi sorores fuisse perhibentur. Effigies autem PANIS talis ab Antiquitate discribitur: Cornutus, cornibus usque ad Cœlum fastigiatis, corpore toto hispidus, & villosus, barbâ imprimis promissâ. Figura biformis, humana quo ad superiora, sed semifera, & in Capræ pedes desinens. Gestabat autem Insignia Potestatis, sinistrâ, Fistulam, ex septem calamis compactam; dextrâ Pedum, sive lignum, superiùs curvum, & inflexum; Induebatur autem *Chlamide* ex pelle *Pardalis*. Potestates ei & Munera hujusmodi attribuuntur, ut sit Deus venatorum, etiam pastorum, & in universum Ruricolarum; Præses item Montium: erat etiam proximus *Mercurio* Nuncius Deorum. Habebatur insuper Dux, & Imperator Nympharum, quæ circa eum perpetuò Choreas ducere, & tripudiare solebant: comitabantur & Satyri, & his seniores Sileni. Habebat etiam potestatem terrores immitendi præsertim inanes, & superstitiosos, qui & Panici vocati sunt. Res gestæ autem eius non multæ memorantur: Illud præcipuum; quòd Cupidinem provocavit ad luctam, à quo etiam in certamine victus est. Etiam *Typhonem* Gygantem retibus implicavit, & cohibuit: atque narrant insuper, cùm *Ceres* mœsta, & ob raptam Proserpinam indignata, se abscondisset, atque Dij omnes ad eam investigandam magnopere incubuissent, & se per varias vias dispertiti essent, PANI solummodò ex fœlicitate quâdam contigisse, ut inter venandum eam inveniret, & indicaret. Ausus est quoque cum Apolline de victoriâ Musices decertare, atque etiam *Mydajudice* prælatus est: ob quod Iudicium *Mydas* asininas aures tulit, sed clam, & secretò. Amores *Panis* nulli referuntur, aut saltem admodum rari, quod mirum inter turbam Deorum prorsùs tam profusè amatoriam videri possit. Illud solum modo ei datur, quòd Eccho adamaret, quæ etiam uxor ejus habita est, atque unam etiam Nympham

pham *Syringam* nomine, in quam propter iram, & vindictam *Cupidinis* (quem ad luctam provocare non reveritus esset) incensus est. Neque etiam prolem ullam suscepit (quod similiter mirum est, cùm Dii præsertim Masculi prolifici admodum essent) nisi quòd ei tribuatur tanquam filia, muliercula quædam Ancilla IAMBE nomine, quæ ridiculis narratiunculis oblectare hospites solebat, ejusque proles ex conjuge *Eccho* esse, à nonnullis existimabatur. Fabula nobilis, si quæ alia, atque naturæ arcanis & mysteriis gravida, & quasi distenta.

PAN (ut & nomen ipsum etiam sonat) Universitatem Rerum, sive Naturam repræsentat & proponit. De hujus origine, duplex omninò sententia est; atque adeò esse potest: aut enim à MERCURIO est, verbo scilicet divino, (quod & Sacræ literæ extra controversiam ponunt, & Philosophis iis, qui magis divini habiti sunt visum est;) aut ex confusis rerum seminibus. Qui enim unum rerum principium posuerunt, aut ad Deum illud retulerunt; aut si materiatum principium volunt, illud tamen potentiâ varium asseruerunt: adeò ut omnis hujusmodi controversia, ad illam distributionem reducatur, ut Mundus sit, vel à *Mercurio*, vel à Procis omnibus.

Namque canebat uti magnum per inane coacta
Semina, terrarumque animæque Marisque fuissent
Et liquidi simul ignis, & hiis exordia primis,
Omnia & ipse tener Mundi concreverit orbis.

Tertia autem generatio *Panis* ejusmodi est, ut videantur Græci aliquid de Hebræorum Mysteriis, vel per Ægyptios internuncios, vel utcunque inaudivisse; pertinet enim ad statum *Mundi* non in meris natalibus suis, sed post lapsum ADAMI, morti, & corruptioni expositum, & obnoxium factum. Ille enim status, Dei, & Peccati proles fuit, ac manet. Itaque triplex ista narratio de generatione PANIS, etiam vera videri possit, si ritè & rebus, & temporibus distinguatur: Nam iste PAN, quem intuemur, & contemplamur, ac nimio plus quàm oportet colimus, ex verbo Divino, mediante Confusâ Materiâ (quæ & ipsa à Deo creata erat,) & subintrante Prævaricatione, & Corruptione ortum habet. Naturæ rerum, Fata rerum, sorores verè perhibentur & ponuntur; naturalium siquidem Caussarum Catenæ Ortus rerum, & Durationes, & Interitus, & Depressiones, & Eminentias, & Labores, & Felicitates, & Fata deniq; omnia, quæ rebus accidere possunt, trahunt. Cornua autem Mundo attribuuntur. Quod verò Cornua hujusmodi ab imo latiora, ad verticem acuta sint. Id eò spectat; Quod omnis rerum natura instar Pyramidis acuta sit: Individua enim infinita sunt; ea colliguntur in species, & ipsas multiplices: *Species* rursùs insurgunt in genera, atque hæc quoque ascendendò in magis generalia contrahuntur, ut tandem natura tanquam in unum coire videatur. Neque mirum est PANIS cornua etiam Cœlum ferire; cùm summitates naturæ sive Ideæ universales etiam ad divina quodam modo pertingant. Paratus enim, & propinquus est, transitus à *Metaphysicâ* ad Theologiam naturalem. *Corpus* autem *Naturæ* ele-

gantissimè

gantiſſimè, & veriſſimè depingitur Hirſutum, propter rerum Radios: Radii enim ſunt tanquam Naturæ crines, ſive villi, atque omnia ferè vel magis vel minùs radioſa ſunt; quod in facultate viſus manifeſtiſſimum eſt, nec minùs in omni virtute & operatione ad diſtans: Quicquid enim operatur ad Diſtans, id etiam Radios emittere rectè dici poteſt, ſed maximè omnium prominet *Barba* PANIS, quia Radii Corporum Cœleſtium maximè ex longinquo operantur & penetrant. Quin & Sol, quando parte ſuperiore ejus nube obvolutâ, Radii inferiùs erumpunt, ad aſpectum Barbatus cernitur. Etiam Corpus Naturæ rectiſſimè deſcribitur Biforme, ob differentiam Corporum Superiorum, & Inferiorum. Illa enim ob pulchritudinem & motus æquabilitatem & conſtantiam, necnon Imperium in terram, & terreſtria, meritò ſub Humanâ figurâ repræſentantur: Hæc autem ob perturbationem, & motus incompoſitos, & quòd à Cœleſtibus regantur, Bruti animalis figurâ contenta eſſe poſſunt. Eadem Corporis deſcriptio pertinet ad participationem ſpecierum. Nulla enim Natura ſimplex videri poteſt; ſed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex *Bruto*, Brutum nonnihil ex Plantâ, Planta nonnihil ex Corpore inanimato, omniaque reverà Biformia ſunt, & ex Specie ſuperiore, & inferiore compacta. Acutiſſima autem eſt Allegoria de Pedibus Capræ, propter motum aſcenſionis Corporum terreſtrium verſus Regiones Aeris & Cœli: Capra enim Animal ſcanſorium eſt, eaque è rupibus pendere, atque in præcipitiis hærere amat; quod etiam res licèt inferiori Globo deſtinatæ, miris modis faciunt, ut in Nubibus & Meteôris manifeſtiſſimum eſt. Inſignia autem in manibus PANIS duplicia. Alterum Harmoniæ, alterum Imperii. Fiſtula enim ex ſeptem Calamis, Concentum rerum, & Harmoniam, ſive concordiam cum diſcordiâ miſtam, quæ ex ſeptem ſtellarum Errantium motu conficitur, evidenter oſtendit. Pedum autem illud etiam nobilis tranſlatio eſt; propter vias Naturæ partim Rectas, Partim obliquas. Præcipuè autem Lignum, ſive Virga, verſus ſuperiorem partem, curva eſt; quia omnia providentiæ divinæ opera in Mundo ferè per Ambages, & Circuitus fiunt; ut aliud agi videri poſſit, aliud interim reverà agatur; ut *Joſephi* venditio in *Ægyptum*, & ſimilia. Quinetiam in Regimine Humano omni prudentiore, qui ad gubernacula ſedent, populo convenientia per prætextus & vias obliquas fœliciùs quæ volunt, quàm ex directo ſuperinducunt, & inſinuant; adeò ut omnis Imperii Virga ſive Bacillum verè ſuperiùs inflexum ſit. Veſtis PANIS & amiculum ingenioſè admodum ex pelle PARDALIS fuiſſe fingitur; propter maculas ubique ſparſas; Cœlum enim ſtellis, *Maria* Inſulis, Tellus floribus conſperguntur, atque etiam res particulares ferè variegatæ eſſe ſolent circa ſuperficiem, quæ veluti rei Chlamis eſt. Officium autem PANIS nullâ aliâ re tam ad vivum proponi, atque explicari potuerit, quàm ut Deus venatorum ſit: Omnis enim naturalis actio, atq; adeò motus & proceſſus, nihil aliud quàm venatio eſt. Nam & Scientiæ & Artes opera ſua venantur, & Concilia humana fines ſuos, atq; res naturales omnes vel alimenta ſua tanquam prædam, vel Voluptates ſuas tanquam ſolatium venantur, idque modis peritis & ſagacibus.

Torva

Torva Leæna Lupum sequitur, Lupus ipse Capellam,
Florentem Cythisum sequitur lasciva Capella.

Etiam Ruricolarum in genere PAN Deus est, quia hujusmodi homines magis secundùm naturam vivant, cùm in urbibus & Aulis natura à cultu nimio corrumpatur; ut illud Poetæ amatorium verum sit.

—— *Pars minima est ipsa Puella sui.*

Montium autem imprimis Præses dicitur PAN; quia in Montibus & locis editis Natura rerum panditur, atque oculis & contemplationi magis subjicitur. Quod alter à *Mercurio* Deorum nuncius sit PAN, ea Allegoria planè divina est, cùm proximè post verbum Dei, ipsa Mundi Imago, divinæ potentiæ & sapientiæ præconium sit. Quod & Poeta divinus cecinit. *Cœli enarrant Gloriam Dei, atque opera manuum ejus indicat Firmamentum.* PANA autem oblectant Nymphæ; Animæ scilicet: Deliciæ enim Mundi, Animæ viventium sunt: Ille autem meritò earum Imperator, cùm illæ naturam quæque suam veluti Ducem sequantur, & circa eam cum infinitâ varietate, veluti singulæ more patrio saltent, & choreas ducant, motu neutiquàm cessante: Unà perpetuò comitantur Satyri & Sileni; Senectus scilicet & Juventus; Omnium enim rerum est ætas quædam hilaris & saltatrix; atque rursùs ætas tarda & bibula: Utriusque autem ætatis studia verè contemplanti (tanquam *Democrito*) fortassè ridicula, & deformia videntur, instar Satyri alicujus aut Sileni. De *Panicis* autem terroribus prudentissima doctrina proponitur: Natura enim rerum omnibus viventibus indidit metum, ac formidinem vitæ atque essentiæ suæ conservatricem, ac mala ingruentia vitantem & depellentem; veruntamen eadem Natura modum tenere nescia est; sed timoribus salutaribus semper vanos, & inanes admiscet, adeò ut omnia (si intus conspici darentur) *Panicis* terroribus plenissima sint; præsertim humana; quæ superstitione (quæ verè nihil aliud, quàm *Panicus* terror est) in immensum laborant; maximè Temporibus duris, & trepidis & adversis. Quod verò attinet ad audaciam PANIS, & Pugnam per Provocationem cum *Cupidine*; id eò spectat, quia Materia non caret inclinatione & appetitu ad dissolutionem Mundi & recidivationem in illud Chaos antiquum, nisi prævalidâ rerum concordiâ (per Amorem, sive *Cupidinem* significatâ) malitia & impetus ejus cohiberetur & in ordinem compelleretur: Itaque bono admodum hominum & rerum fato fit, ut illud certamen PAN adversum experiatur, & victus abscedat. Eòdem prorsùs pertinet, & illud de *Typhone* in retibus implicato; quia utcunque aliquando vasti, & insoliti rerum tumores sint (id quod *Typhon* sonat) sive intumescant maria, sive intumescant nubes, sive intumescat Terra, sive alia, tamen Rerum Natura hujusmodi corporum Exuperantias, atque Insolentias, Reti inextricabili implicat, & coercet, & veluti catenâ adamantinâ devincit. Quod autem Inventio *Cereris* huic Deo attribuitur, idque inter venationem; reliquis Diis negatur, licèt sedulò quærentibus, & illud ipsum agentibus; monitum habet verum admodum & prudens; hoc est, ne rerum utilium, ad vitam & cultum

cultum Inventio qualis fuit ſegetum, a Philoſophijs Abſtractis, tanquam Dijs Majoribus, expectetur; licèt totis viribus in illud ipſum incumbant, ſed tantummodò à *Pane*, id eſt, Experientiâ ſagaci & rerum Mundi notitiâ univerſali, quæ etiam caſu quodam ac veluti inter venandum in hujuſmodi inventa incidere ſolet. Illud autem Muſices certamen, ejuſque eventus, ſalutarem exhibet doctrinam, atque eam quæ rationi & Judicio humano geſtienti, & ſe efferenti ſobrietatis vincula injicere poſſit. Duplex enim videtur eſſe *Harmonia*, & Quaſi Muſica: altera Providentiæ Divinæ, altera Rationis Humanæ. Judicio enim humano, ac veluti auribus Mortalium, Adminiſtratio Mundi & Rerum, & Judicia divina ſecretiora ſonant aliquid durum, & quaſi abſonum: quæ inſcitia licèt Aſininis auribus meritò inſigniatur, tamen & ipſæ illæ aures ſecretò, nec palàm geſtantur: Neque enim hujuſce rei deformitas à vulgo conſpicitur, aut notatur. Poſtremò, minimè mirum eſt, ſi nulli Amores *Pani* attribuantur, præter conjugium Ecchus; Mundus enim ſeipſo, atque in ſe rebus omnibus fruitur: qui amat autem, frui vult, neque in Copiâ, deſiderio locus eſt. Itaque mundi Amores eſſe nulli poſſunt, nec potiendi Cupido, cum ſeipſo contentus ſit, niſi fortaſſe ſermones: ij ſunt Nympha, Eccho, aut ſi accuratiores ſint, Syringa. Inter Sermones autem, ſive voces, excellenter ad conjugium mundi ſumitur ſola Eccho; Ea enim demùm vera eſt Philoſophia, quæ mundi ipſius voces fideliſſimè reddit, & veluti dictante mundo, conſcripta eſt; & nihil aliud eſt quàm ejuſdem ſimulacrum & reflexio, neque addit quicquam de proprio, ſed tantùm iterat, & reſonat. Ad mundi etiam Sufficientiam & Perfectionem pertinet, quòd prolem non edat. Ille enim per Partes generat, per Totum autem quomodo generare poſſit? cum Corpus extra ipſum non ſit. Nam de Filiâ ejus Putativâ, mulierculâ illâ, eſt ſanè ea adjectio quædam ad Fabulam ſapientiſſima; per illam enim repræſentantur eæ, quæ perpetuis temporibus paſſim vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de rerum Naturâ Doctrinæ, re ipsâ infructuoſæ, genere quaſi ſubdititiæ, garrulitate verò interdum jucundæ, interdum moleſtæ & importunæ.

VII.

Perseus, ſive Bellum.

Fabula hæc invenitur, in Libro ſecundo, De Augmentis Scientiarum, aucta & locupletata.

PERSEUS traditus fuiſſe à Pallade miſſus ad obtruncandam Meduſam, quæ populis plurimis ad Occidentem in extremis Hiberiæ partibus maximæ Calamitati fuit. Monſtrum enim hoc tam dirum atque horrendum fuit, ut aſpectu ſolo homines in ſaxa verteret. Erat autem è Gorgonibus una ac ſola Mortalis Meduſa; cum Paſſivæ reliquæ non eſſent. Itaque PERSEUS ad tam nobile facinus ſe comparans, arma, ac dona à tribus Dijs accepit: Talares alas à Mercurio,

Mercurio, à Plutone galeam, Scutum à Pallade, & speculum. Neque tamen, licèt tanto apparatu instructus, ad Medusam rectà perrexit, sed primum ad Græas divertit, Eæ sorores ex alterâ parente Gorgonibus erant. Atque Grææ istæ Canæ jam à Nativitate erant, & tanquàm vetulæ. Oculus autem ijs tantummodo & dens erat omnibus unicus, quos prout exire foras quamque contigerat, vicissim gestare, reversæ autem iterum deponere solebant: Hunc itaque oculum atque hunc dentem illæ PERSEO commodarunt. Tum demùm cum se abundè ad destinata perficienda instructum judicaret, ad Medusam properavit impiger & volans: Illam autem dormientem offendit; Neque tamen aspectui ejus (si evigilaret) se committere audebat, sed Cervice reflexâ, in speculum Palladis inspiciens atque hoc modo ictus dirigens, caput ei abscidit. Ex sanguine autem Medusæ fuso, statim Pegasus alatus emicuit. Caput autem abscissum PERSEUS in Scutum Palladis inseruit, cui etiamnùm sua mansit vis, ut ad ejus intuitum omnes seu attoniti aut syderati obrigerent. Fabula de Belligerandi ratione & prudentiâ conficta videtur. Atque in ipsâ de bello suscipiendo, & de genere belli eligendo deliberatione, tria proponit præcepta sana, & gravia, tanquam ex consilio Palladis. Primò ut de subjugatione Nationum Finitimarum quis non admodùm laboret. Neque enim eadem est patrimonij, & imperij amplificandi ratio. Nam in possessionibus privatis, vicinitas prædiorum spectatur: sed in propagando imperio, Occasio & belli conficiendi facilitas, & fructus, loco vicinitatis esse debent. Certè Romani, quo tempore Occidentem versus, vix ultra Liguriam penetraverant, Orientis provincias usque ad Montem Taurum armis & imperio complexi sunt. Itaque PERSEVS licèt Orientalis, tamen longinquam expeditionem, usque ad extrema Occidentis minimè detrectavit. Secundò Curæ esse debet, ut justa & honorifica subsit belli causa: Id enim & alacritatem tum militibus, tum populis impensas conferentibus addit; & Societates aperit, & conciliat, & plurimas denique commoditates habet. Nulla autem belli causa magis pia sit, quàm debellatio Tyrannidis, sub quâ populus succumbit, & prosternitur sine animis & vigore, tanquam sub aspectu Medusæ. Tertiò prudenter additur; quod cùm tres Gorgones fuerint (per quas Bella repræsentantur) PERSEVS illam delegerit, quæ fuerit Mortalis; hoc est, bellum ejus conditionis, quod confici, & ad exitum perduci posset, nec vastas, aut infinitas spes persecutus est. Instructio autem PERSEI ea est, quæ ad Bellum unicè confert, & fortunam ferè trahit. Accepit enim Celeritatem à MERCVRIO, Occultationem Consiliorum ab ORCO, & Providentiam à PALLADE. Neque caret Allegoriâ, eâque prudentissimâ, quòd Alæ illæ Celeritatis Talares, non Axillares fuerint, atque pedibus non humeris additæ; quia non tam in primis belli aggressibus, quàm in eis quæ sequuntur, & primis subsidio sunt, Celeritas requiritur: Nullus enim error in bellis magis frequens est, quàm quod Prosecutiones, & subsidiarij Impetus, Initiorum alacritati non respondent. Etiam illa Providentiæ Divisio (Nam de galeâ PLVTONIS,

NIS, quæ homines invisibiles reddere solebat, Parabola manifesta est) ingeniosa videtur de Scuto, & speculo : neque enim ea Providentia solùm adhibenda est, quæ cavet instar Scuti, sed illa altera per quam hostium vires, & motus, & consilia cernuntur, instar speculi PALLADIS. Verùm PERSEO utcunque copijs aut animis instructo, restat aliud quiddam maximi per omnia momenti antequàm incipiatur bellum, nimirum ut divertat ad Græas. Grææ autem Proditiones sunt, Bellorum scilicet Sorores, non Germanæ illæ quidem, sed generis nobilitate quasi impares. Bella enim generosa, Proditiones degeneres & turpes. Earum descriptio elegans est, ut canæ à nativitate sint, & tanquam Vetulæ, propter perpetuas Proditorum Curas & Trepidationes : Earum autem vis (antequam in manifestam defectionem erumpant) aut in Oculo, aut in Dente est : Omnis enim Factio à statu quopiam alienata, & speculatur, & mordet : Atque hujusmodi Oculus & Dens tanquam Communis est. Nam quæ didicerunt, & noverunt, ferè per manus factionis ab uno ad alterum transeunt, & percurrunt. Et quod ad Dentem attinet, uno ferè ore mordent, & similem Cantilenam canunt, ut si unum audias, omnes audias. Itaque PERSEO conciliandæ sunt istæ Grææ, ut oculum, & dentem ei commodent : Oculum ad Indicia, dentem ad rumores ferendos, & invidiam conflandam, & animos hominum solicitandos. His itaque dispositis, & præparatis, sequitur ipsa Belli actio. In eâ Medusam dormientem invenit : Prudens enim belli susceptor, semper ferè hostem assequitur imparatum & securitati propiorem : Atque nunc tandem speculo Palladis opus est. Plurimi enim ante ipsa pericula res hostium acutè & attentè introspicere possunt; sed in ipso periculi articulo præcipuus est usus speculi, ut modus periculi cernatur, terror non offundatur : (quod per illum intuitum capite averso significatur) A bello perfecto sequuntur effecta duo : Primùm PEGASI illa generatio & exuscitatio, quæ satis evidentèr Formam denotat, quæ per omnia volat & victoriam celebrat : Secundum, Gestatio capitis Medusæ in scuto ; siquidem nullum præsidij genus huic ob præstantiam comparari possit. Vnicum enim facinus insigne, & memorabile fœlicitèr gestum, & perpetratum, omnes inimicorum motus cohibet, atque malevolentiam ipsam stupidam reddit.

Endymion,

VIII.

ENDYMION, five Gratiofus.

PAftor ENDYMION traditur à *Lunâ* fuiffe adamatus: novum autem, & fingulare erat confuetudinis genus, fiquidem ille decumbebat in nativâ quadam fpecu, fub faxis *Latmiis*; *Luna* autem haud rarò de Cœlo perhibetur defcendiffe, & fopiti Ofcula petiiffe, ac rursùs in Cœlum fe recepiffe. Neque tamen otium iftud, & fomnus in detrimentum fortunarum ejus cedebat. Sed *Luna* interim effecit, ut pecus ejus pinguefceret admodum, ac numero etiam feliciffimè auctum effet, ut nulli paftorum greges effent lætiores, aut numerofiores. Fabula ad ingenia & mores Principum pertinere videtur. Illi enim cogitationum pleni, & in fufpiciones propenfi, non facilè ad confuetudinem vitæ interiorem recipiunt homines qui funt perfpicaces, & curiofi, & quafi animo vigilantes, five exfomnes: fed potiùs eos, qui ingenio funt quieto, & morigero, & quod placitum eft illis patiuntur, & nil ultrà inquirunt, fed fe veluti ignaros & nil fentientes & quafi fopitos præbent; denique magis obfequium fimplex, quàm obfervantiam callidam præftant. Etenim cùm hujufmodi hominibus Principes de Majeftate fuâ veluti *Luna* de Orbe fuperiore, defcendere, et perfonam (quam perpetuò gerere inftar Oneris cujufdam fit) deponere, et familiariter verfari libenter confueverunt, ídque fe tuto facere poffe putant. Id quod in *Tiberio Cæfare* Principe omnium maximè difficili, præcipuè annotatum fuit: apud quem illi folummodò gratiofi erant, qui notitiam morum ejus revera habebant, fed pertinaciter, et quafi ftupidè diffimulabant. Quod etiam *Ludovico* undecimo *Francorum* Regi Principi cautiffimo, et callidiffimo in moribus erat. Neque ineleganter in Fabulâ ponitur Antrum illud *Endymionis*: quia ferè ufitatum eft illis qui hujufmodi gratiâ apud Principes florent, habere feceffus aliquos amœnos, quò illos invitent, ad otium et animi remiffionem, abfque Fortunæ fuæ mole. Qui autem in hoc genere gratiofi funt, plerunque rem fuam benè agunt. Nam Principes licèt fortaffe ad honores eos non evehant, tamen cùm vero affectu, nec propter utilitatem tantùm illos diligant, munificentiâ fuâ eos ditare confueverunt.

IX.

SOROR GYGANTUM, sive Fama.

MEmorant Poetæ, GYGANTES è terrâ procreatos, bellum *Jovi*, & superis intulisse, & fulmine disjectos & devictos fuisse. Terram autem Deorum irâ irritatam in vindictam natorum suorum, *Famam* progenuisse; extremam *Gygantibus* sororem.

Illam Terra parens irâ irritata Deorum
Extremam (ut perhibent) Cœo Enceladóque sororem,
Progenuit. ——

Hujus Fabulæ ea sententia videtur esse: per *Terram*, Naturam vulgi significârunt, perpetuò tumidam & malignam versus Imperantes, & res novas parturientem: Hæc ipsa occasionem adepta, Rebelles parit & Seditiosos, qui Principes ausu nefario exturbare, & dejicere machinantur, quibus oppressis, eadem Plebis natura deterioribus favens, & tranquillitatis impatiens rumores gignit, & susurros malignos, & Famas querulas, & famosos libellos, & cætera id genus, ad invidiam eorum qui rebus præsunt; ut Actiones Rebellium, & Famæ seditiosæ, genere, & stirpe non differant; sed veluti sexu tantùm; cùm istæ muliebres videantur, illæ viriles.

X.

ACTÆON ET PENTHEUS, sive Curiosus.

CUriositas humana in secretis rimandis, & eorum notitiâ appetitu malè sano concupiscendâ, & prensandâ, duplici exemplo apud antiquos coercetur: Altero *Actæonis*, altero *Penthei*. *Actæon* cùm *Dianam* imprudens, & casu sine veste vidisset, in Cervum versus, à canibus quos alebat, dilaceratus est. *Pentheus* cùm sacrificiorum *Bacchi* occultorum, conscensâ arbore, spectator esse voluisset, furore percitus est. Fuit autem *Penthei* dementia ejus generis, ut res congeminâsse existimaret, & duo Soles & rursùs duæ *Thebæ* ei ob oculos versarentur; Adeò ut, cùm *Thebas* properaret, statim alteris *Thebis* conspectis retraheretur: Atque hoc modo perpetuò & irrequietè sursùm & deorsùm ferretur.

Eumenidum demens qualis videt agmina Pentheus,
Et Solem geminum, & duplices se ostendere Thebas.

Fabularum prima, ad secreta Principum; secunda, ad secreta divina pertinere videtur. Qui enim Principibus non admissi, & præter eorum voluntatem secretorum conscii sunt, odium certissimum apud

eos consequuntur. Itaque gnari se peti, & occasiones captari, vitam degunt Cervorum more timidam & suspicionibus plenam. Quin & illud sæpiùs accidit, ut à servis & domesticis in gratiam Principum, accusentur & subvertantur. Ubi enim Principis offensio manifesta est; quot servi, tot ferè Proditores esse consueverunt; ut *Actæonis* fatum illos maneat. Alia est *Penthei* calamitas. Qui enim ausu temerario, mortalitatis parùm memores, per excelsa Naturæ & Philosophiæ fastigia (tanquam arbore conscensâ) ad Mysteria divina aspirant, hiis pœna proposita est, perpetuæ inconstantiæ, & Judicii vacillantis & perplexi. Cùm enim aliud sit Lumen Naturæ, aliud divinum, ita cum illis fit, ac si duos Soles viderent. Cúmque actiones vitæ, & decreta voluntatis ab intellectu pendeant: sequitur etiam ut non minùs voluntate, quàm opinione hæsitent, nec sibi omninò constent: Itaque & duas *Thebas* similiter vident. Per *Thebas* enim actionum fines describuntur (cum *Thebis Pentheo* esset domus & perfugium.) Hinc fit, ut nesciant, quò se vertant, sed de summâ rerum incerti & fluctuantes, tantùm subitis mentis impulsibus in singulis circumagantur.

XI.

ORPHEUS, sive Philosophia.

FAbula de ORPHEO vulgata, nec tamen interpretem fidum per omnia sortita, *Philosophiæ* universæ imaginem referre videtur. Persona enim ORPHEI viri admirandi, & planè divini, & omnis harmoniæ periti, & modis suavibus cuncta vincentis, & trahentis, ad *Philosophiæ* descriptionem facili transitu traducitur. Labores enim ORPHEI, Labores *Herculis*, quemadmodum opera Sapientiæ, opera Fortitudinis, dignitate & potentiâ superant. ORPHEUS ob amorem uxoris morte immaturâ præreptæ, fretus Lyrâ, ad Inferos descendere sibi in animum induxit, ut Manes deprecaretur; neque spe suâ decidit. Nam placatis manibus & delinitis, suavitate Cantus & Modulationibus, tantùm apud eos potuit, ut ei uxorem secum abducere indultum sit: Eâ tamen lege, ut illa eum à tergo sequeretur, ipse autem antequam ad luminis oras perventum esset, ne respiceret. Quod cùm ille nihilominus, amoris & curæ impatientiâ (postquam ferè in tuto esset) fecisset, rupta sunt fœdera: atque illa ad inferos gradu præcipiti relapsa est. Ab illo tempore *Orpheus* mœstus, & mulierum osor, in solitudines profectus est, ubi eâdem cantus, & Lyræ dulcedine, primò feras omnigenas ad se traxit, adeò ut naturâ suam exuentes, nec irarum aut ferocitatis memores, nec libidinis stimulis, & furoribus præcipites actæ, nec ingluviem satiare, aut prædæ inhiare ampliùs curantes, in morem Theatri, illum circumstarent, benignæ & mansuetæ inter se factæ, & tantùm Lyræ concentui aures præbentes. Neque is finis, sed tanta musicæ vis, & potentia fuit, ut etiam sylvas moveret, & lapides ipsos, ut illa quoq; se transferrent, & sedes suas circa eum, ordine & modo decenti ponerent. Hæc ei cum ad tempus fœliciter & magna cum admiratione cessissent; tandem *Thraciæ* mulieres stimulis *Bacchi* percitæ,

primò cornu raucum,& immane ſonans inflarunt:Ex eo,propter ſtrepitum, muſicæ ſonus amplius audiri non potuit : Tum demùm ſolutâ virtute, quæ ordinis, & ſocietatis iſtius erat vinculum, turbari cœptum eſt, & feræ ſingulæ ad naturam ſuam redierunt, & ſe invicem ut priùs perſecutæ ſunt ; neque lapides, aut ſylvæ ſuis manſere locis : ORPHEVS autem ipſe tandem à mulieribus furentibus diſcerptus eſt,& ſparſus per agros ; ob cujus mortis mœrorem, *Helicon* (fluvius Muſis ſacer) aquas ſub terram indignatus condidit, & per alia loca caput rursùs extulit. Sententia fabulæ ea videtur eſſe. Duplex eſt *Orphei Cantio:* Altera ad placandos Manes ; Altera ad trahendas feras & ſylvas. Prior ad naturalem Philoſophiam, Poſterior ad Moralem, & Civilem aptiſſimè refertur. Opus enim naturalis Philoſophiæ longè nobiliſſimum, eſt ipſa reſtitutio, & inſtauratio rerum corruptibilium, & (hujuſce rei tanquàm gradus minores) corporum in ſtatu ſuo conſervatio, & diſſolutionis & putredinis retardatio. Hoc ſi omninò fieri detur, certè non alitèr effici poteſt, quàm per debita & exquiſita Naturæ temperamenta, tanquam per Harmoniam lyræ, & modos accuratos. Et tamen cùm ſit res omnium maximè ardua, effectu plerunque fruſtratur ; Idque (ut veriſimile eſt) non magis aliam ob cauſſam,quàm per curioſam,& intempeſtivam ſedulitatem &impatientiam. Itaque *Philoſophia*, tantæ rei ferè impar ; atque idcircò meritò mœſta, vertit ſe ad res humanas,& in animos hominum, ſuaſu & eloquentiâ,virtutis, & æquitatis, & pacis amorem inſinuans populorum cœtus in unum coire facit ; & juga legum accipere, & imperijs ſe ſubmittere,& affectuum indomitorum obliviſci, dum præceptis, & diſciplinæ auſcultant, & obtemperant : unde paulò poſt Ædificia extruuntur, Oppida conduntur, Agri & Horti Arboribus conſeruntur ; ut lapides, & ſylvas non abs re convocari & transferri dictum ſit. Atque iſta rerum Civilium cura, ritè atque ordine ponitur poſt experimentum corporis mortalis reſtituendi ſedulò tentatum, & ad extremum fruſtratum : Quia mortis neceſſitas inevitabilis evidentiùs propoſita, hominibus ad æternitatem, meritis, & nominis famâ quærendam, animos addit. Etiam prudentèr in Fabulâ additur, ORPHEVM à mulieribus, & nuptijs alieno animo fuiſſe, quia nuptiarum delinimenta, & liberorum charitates, homines plerunque à magnis, & excelſis erga reſpublicas meritis avertunt, dum immortalitatem propagine, non factis, aſſequi ſatis habent. Verùm & ipſa ſapientiæ opera, licèt inter humana excellant, tamen & ſuis periodis clauduntur. Evenit enim,ut poſtquam regna, & reſpublicæ ad tempus floruerint, ſubinde perturbationes, & ſeditiones & bella oriantur ; inter quorum ſtrepitus ; primò leges conticeſcunt, & homines ad naturæ ſuæ depravationes redeunt ; atque etiam in agris, atque oppidis vaſtitas conſpicitur. Neque ita multò pòſt (ſi hujuſmodi furores continuentur)literæ etiam, & *Philoſophia* certiſſimè diſcerpitur : adeo ut fragmenta tantùm ejus,in paucis locis,tanquam Naufragij Tabulæ, inveniantur, & barbara tempora ingruant ; *Heliconis* aquis ſub terra merſis ; donec debitâ rebus viciſſitudine, non ijſdem fortaſſe locis, ſed apud alias Nationes erumpant, et emanent.

XII.

Coelum, sive Origines:

TRadunt Poëtæ Coelum antiquissimum Deorum extitisse; Huius partes generationis à filio *Saturno* falce demessas fuisse. *Saturnum* autem sobolem numerosam generâsse: sed filios continuò devorâsse: tandem verò *Jovem* exitium effugisse, et adultum, patrem *Saturnum* in Tartarum detrusisse, et regnum accepisse; quinetiam patris genitalia eâdem falce, quâ ille Cœlum executerat, abscidisse, atque in mare projecisse, inde Venerem natam esse. Postea verò Jovis regnum vix confirmatum, duo memorabilia bella excepisse. Primùm *Titanum*, in quibus debellandis Solis operam (qui solus ex *Titanibus Iovis* rebus favebat) egregiam fuisse: secundum *Gygantum*, qui et ipsi fulmine et *Iovis* armis disjecti sunt; quibus domitis, *Iovem* securum regnâsse. Fabula videtur Ænigma de Origine rerum non multùm discrepans ab ea Philosophia, quam posteà *Democritus* amplexus est. Qui apertissimè omnium æterniratem Materiæ asseruit, æternitatem mundi negavit; in quo aliquantò propiùs ad veritatem verbi divini accessit, cuius narratio Materiam informem ante opera Dierum statuit. Sententia Fabulæ hujusmodi est. *Cœlum* esse concavum illud, sive ambitum, quod Materiam complectitur. Saturnum autem Materiam ipsam, quæ omnem generandi vim parenti præscidit. Summam enim Materiæ perpetuò eandem esse; neque ipsum Quantum Naturæ crescere, aut minui. Agitationes autem, et motus Materiæ, primò imperfectas, et malè cohærentes rerum compages produxisse, et velut tentamenta mundorum: Dein ævi processu Fabricam ortam esse, quæ formam suam tueri et conservare posset. Itaque priorem ævi distributionem per regnum Saturni significari, qui ob frequentes rerum dissolutiones, et breves durationes, Filiorum suorum Devorator habitus est: Secundam autem per regnum *Iovis*, qui continuas istas, et transitorias mutationes in Tartarum detrusit; qui locus perturbationem significat. Is locus videtur esse spatium inter ima Cœli et interiora Terræ medium; quo intervallo perturbatio et fragilitas et mortalitas sive corruptio maximè versatur. Atque durante priore illâ generatione rerum, quæ sub regno Saturni tenuit, Venerem natam non fuisse. Donec enim in universitate Materiæ, discordia esset concordiâ potior et valentior, mutatio per Totum necessariò facta est, atque in ipsâ Fabricâ integrali. Tales verò Generationes Rerum extiterunt, antequam *Saturnus* exectus esset. Hunc verò generationis modum cessantem, alter ille modus continuò excepit, qui per Venerem fit: adultâ et prævalidâ rerum concordiâ; ut mutatio tantùm per partes procedat, integrâ et inconcussâ Fabricâ universali: *Saturnum* tamen detrusum, et deturbatum, non peremptum et extinctum narrant, quia mundum in antiquam confusionem, et inter-

regna relabi posse, opinio Democriti erat: quod *Lucretius* ne suis temporibus eveniret deprecatus est.

Quod procul à nobis, flectat Fortuna gubernans,
Et ratio potius, quàm res persuadeat ipsa.

Postquam autem mundus mole, & vi suâ consisteret, tamen otium ab initio non fuisse. Nam secutos primùm in cœlestibus Regionibus motus notabiles, qui virtute Solis in Cœlestibus prædominante, ita sopiti sunt, ut mundi status conservaretur: Posteà similiter in inferioribus; per inundationes, tempestates, ventos, terræ motus magis universales; quibus etiam oppressis, & dissipatis, magis pacata, ac durabilis rerum conspiratio, & tranquillitas accrevit. Verùm de istâ Fabulâ utrunque pronunciari potest, & Fabulam *Philosophiam* continere, & Philosophiam rursus *Fabulam*. Novimus enim (ex fide) hæc omnia nil aliud esse, quàm sensus jampridem cessantia & deficientia Oracula: Cum mundi, & Materia, & Fabrica ad Creatorem verissimè referatur.

XIII.

PROTEVS, sive Materia.

NArrant Poëtæ PROTEVM *Neptuno* pastorem fuisse; eundémque Senem, & Vatem; Vatem scilicet præstantissimum & veluti Ter-maximum. Noverat enim non futura solummodò, sed & Præterita & Præsentia, adeò ut præter Divinationem, etiam omnis Antiquitatis, & omnium Secretorum Nuncius ac Interpres esset. Morabatur autem sub ingenti specu. Ibi ei mos erat sub meridiem gregem suum Phocarum numerare, atque deinde somno se dare. Qui autem operâ ejus aliquâ in re, uti volebat, is non alio modo apud eum valere poterat, nisi eum manicis comprehensum vinclis constringeret. Ille contrà, ut se liberaret, in omnes formas, atque rerum miracula, ignem, lympham, feras se vertere solebat; donec tandem in pristinam formam restitueretur. Sensus Fabulæ ad abdita Naturæ, & Conditiones Materiæ pertinere videtur. Sub PROTEI enim personâ Materia significatur omnium rerum post Deum antiquissima. Materia autem sub Cœli Concavo tanquàm sub Specu habitat. *Neptuni* autem mancipium est, quia omnis Materiæ operatio & dispensatio in liquidis præcipuè exercetur. Pecus autem sive Grex PROTEI, non aliud videtur esse, quàm Species ordinariæ Animalium, Plantarum, Metallorum, in quibus Materia videtur se diffundere, & quasi consumere; adeo ut postquàm istas species effinxerit, & absolverit (tanquàm penso completo) dormire & quiescere videatur, nec alias ampliùs Species moliri, tentare, aut parare. Atque hæc est PROTEI Pecoris numeratio, & subinde Somnus. Hoc autem sub Meridiem, non auroram, & vesperum fieri dicitur, id est, cùm Tempus jam venerit,

nerit, quod speciebus ex Materiâ debitè præparatâ, & prædispositâ perficiendis, & excludendis maturum sit, & quasi legitimum, & inter Rudimenta earum, & Declinationes medium; quod nos satis scimus ex Historiâ sacrâ sub tempus ipsum Creationis fuisse. Tum enim per virtutem illam divini verbi (*Producat*) Materia ad imperium Creatoris, non per Ambages suas, sed subitò confluxit, & Opus suum in Actum affatim perduxit, ac Species constituit. Atque hucusque Fabula narrationem suam de PROTEO libero, & soluto cum Pecore suo complet. Nam universitas rerum cum Structuris, & Fabricis Specierum ordinariis, est Materiæ non constrictæ, aut devinctæ, & gregis materiatorum facies. Nihilominùs si quis peritus Naturæ Minister, vim adhibeat Materiæ, & Materiam vexet, atque urgeat, tanquam hoc ipso destinato, & proposito, ut illam in nihilum redigat; illa contrà (cum Annihilatio, aut interitus verus, nisi per Dei omnipotentiam fieri non possit) in tali necessitate posita in miras rerum transformationes & effigies se vertit: adeò ut tandem veluti in orbem se mutet, & periodum impleat, & quasi se restituat, si vis continuetur. Ejus autem constrictionis, seu alligationis ratio magis facilis erit, & expedita, si Materia per Manicas comprehendatur, id est, per Extremitates. Quod autem additur in Fabula *Proteum* Vatem fuisse, & trium temporum gnarum, id cum Materiæ naturâ optimè consentit. Necesse est enim, ut qui Materiæ passiones, & processus noverit, rerum Summam & earum quæ factæ sunt, & quæ fiunt, & quæ insuper futuræ sunt, comprehendat, licèt ad partes et singularia cognitio non extendatur.

XIV.

MEMNON, sive Præmaturus.

MEmorant Poetæ MEMNONEM *Auroræ* filium fuisse. Ille armorum pulchritudine insignis, & aurâ populari celebris ad Bellum *Troianum* venit, & ad summa ausu præcipiti festinans, & anhelans, cum *Achille* Græcorum fortissimo, certamen singulare iniit, atque ejus dextrâ occubuit. Hunc *Jupiter* miseratus aves lugubre quiddam & miserabile perpetuò quiritantes ad Exequias ejus & funeris decus excitavit; Ejusdem statua quoque *Solis* orientis radiis percussa, sonum flebilem edere solita fuisse perhibetur. Fabula ad Adolescentûm summæ spei Calamitosos exitus pertinere videtur. Illi enim tanquàm *Auroræ* filii sunt; atque inanium & externorum specie tumidi, majora ferè viribus audent, atque *Heroes* fortissimos lacessunt, & in certamen deposcunt, & impari congressu, succumbentes, extinguuntur; Horum autem mortem infinita commiseratio sequi solet: Nil enim inter Fata mortalium tam flebile est, támque potens ad misericordiam commovendam, quàm virtutis flos immaturo exitu præcisus. Neque enim prima ætas ad Satietatem scilicet, aut ad invidiam usque duravit, quæ mœstitiam in obitu lenire, aut misericordiam

diam temperare possit; Quinetiam Lamentationes & planctus non solùm tanquam Aves illæ funebres circa rogos eorum volitant, sed & durat hujusmodi miseratio, & producitur: Maximè autem per Occasiones & Novos motus & Initia magnarum rerum, veluti per *Solis* radios Matutinos, Desideria eorum renovantur.

XV.

TYTHONUS, sive Satias.

ELegans Fabula narratur de TYTHONO, eum ab *Aurorâ* adamatum fuisse, quæ perpetuam ejus consuetudinem exoptans, à *Jove* petiit, ut TYTHONUS nunquam mori posset: verùm incuriâ muliebri oblita est petitioni suæ & illud inserere, ut nec senectute gravaretur. Itaque moriendi conditio ei erepta est, senium autem secutum est mirum & miserandum, quale consentaneum est evenire ei, cui mors negatur, ætas perpetuò ingravescit. Adeò ut *Jupiter* hujusmodi sortem miseratus, tandem eum in Cicadam converterit. Hæc Fabula ingeniosa adumbratio & descriptio voluptatis esse videtur; quæ à principio velut sub tempus *Auroræ*, adeò grata est, ut homines vota faciant, ut gaudia hujusmodi sibi perpetua, & propria sint, obliti Satietatem & tædium eorum instar Senii, ipsis non cogitantibus, obventura. Adeò ut ad extremum, cùm actiones voluptariæ homines deserant, cupido verò & affectus non moriantur, fieri soleat, ut homines sermonibus tantùm, & commemorationibus earum rerum, quæ eis integrâ ætate voluptati fuerunt, se oblectent. Quod in Libidinosis, & viris Militaribus fieri videmus, cùm illi impudicos sermones, hii facinora sua retractent, Cicadarum more, quarum vigor tantùm in voce est.

XVI.

PROCUS IUNONIS, sive Dedecus.

NArrant Poetæ JOVEM, ut amoribus suis potiretur, multas & varias formas sumpsisse, Tauri, Aquilæ, Cygni, Imbris aurei; cùm autem JUNONEM sollicitaret, vertisse se in formam maximè ignobilem, atque contemptui & ludibrio expositam. Ea fuit miseri Cuculi, imbre & tempestate madefacti, & attoniti, tremebundi & semimortui. Prudens Fabula est, & ex intimis moribus desumpta. Sensus verò talis, Ne homines nimiùm sibi placeant, existimantes virtutis suæ specimen, eos apud omnes in pretio, & gratiâ ponere posse. Id enim succedere pro naturâ, & moribus eorum, quos ambiunt, & colunt, qui si homines sunt, nullis ipsi dotibus, & ornamentis insigniti; sed tantùm ingenio sunt superbo et maligno (id quod sub

ſub figurâ JUNONIS repræſentatur) tum verò nôrint ſibi exuendam prorsùs eſſe omnem perſonam, quæ vel minimum præ ſe ferat decoris, et dignitatis: atque deſipere ſe planè, ſi aliâ viâ inſiſtant; neq; ſatis eſſe ſi obſequii deformitatem præſtant, niſi omninò ſe in perſonam abjectam et degenerem mutent.

XVII.

CUPIDO, ſive Atomus.

QUæ de CUPIDINE ſive Amore dicta ſunt à Poetis; in eandem perſonam propriè convenire non poſſunt: Ita tamen diſcrepant, ut confuſio perſonarum rejiciatur, ſimilitudo recipiatur. Narrant itaque Amorem omnium Deorum fuiſſe antiquiſſimum, atque adeò omnium Rerum, Excepto *Chao*, quod ei coævum perhibetur; *Chaos* autem à priſcis viris nunquam divino honore, aut nomine Dei inſignitur. Atque Amor ille prorsùs ſine Parente introducitur; niſi quod à nonnullis Ovum noctis fuiſſe traditur. Ipſe autem ex *Chao*, & Deos, & Res univerſas progenuit: Ejus autem Attributa ponuntur Numero quatuor, ut ſit infans perpetuus, Cœcus, Nudus, Sagittarius; fuit & Amor quidam alter, Deorum natu Minimus; *Veneris* filius; in quem etiam Antiquioris Attributa transferuntur; & quodam modo competunt. Fabula ad Cunabula Naturæ pertinet, & penetrat. Amor iſte videtur eſſe Appetitus, ſive ſtimulus Materiæ primæ, ſive (ut explicatiùs loquamur) *Motus naturalis Atomi*. Hæc enim eſt illa vis antiquiſſima, & unica, quæ ex Materiâ omnia cõſtituit & effingit. Ea omninò ſine Parente eſt; id eſt, ſine cauſâ. Cauſſa enim effectus veluti Parens eſt: Hujus autem virtutis cauſſa nulla poteſt eſſe in Naturâ (Deum enim ſemper excipimus.) Nihil enim hâc ipsâ prius; itaque Efficiens nulla: neque aliquid Naturæ Notius; ergò nec Genus, nec Forma; Quamobrem quæcunque ea tandem ſit, poſitiva eſt & ſurda. Atque etiam ſi Modus ejus, & Proceſſus ſciri daretur; tamen per cauſſam ſciri non poteſt; cùm ſit poſt Deum cauſſa cauſſarum, ipſa incauſſabilis. Neque fortaſsè Modum ejus intra inquiſitionem humanam ſiſti, aut comprehendi poſſe ſperandum eſt; Itaque meritò fingitur Ovum à Nocte excluſum; Certè Sanctus Philoſophus ita pronunciat. *Cuncta fecit pulchra tempeſtatibus ſuis, & Mundum tradidit diſputationibus eorum, ita tamen ut non inveniat Homo, Opus quod operatus eſt Deus à principio, uſque ad finem.* Lex enim ſummaria *Naturæ*, ſive virtus iſtius *Cupidinis*, indita primis rerum particulis à Deo ad Coitionem, ex cujus repetitione, & multiplicatione omnis rerum varietas emergit & conflatur; cogitationem mortalium perſtringere poteſt, ſubire vix poteſt. Philoſophia autem *Græcorum* invenitur in Rerum Materiatis principiis inveſtigandis magis acuta, & ſollicita; in Principiis autem Motus, (in quibus omnis operationis vigor conſiſtit) negligens & languida. In hoc autem, de quo agimus prorsùs cæcutire & balbutire videtur: Etenim *Peripateti-*

corum

corum opinio; de *Stimulo Materiæ*, per *Privationem*; ferè non ultrà verba tendit, & rem potiùs ſonat, quam ſignat; Qui autem hoc ad Deum referunt; optimè illi quidem, ſed ſaltu, non gradu aſcendunt: Eſt enim procul dubio unica, & ſummaria Lex in quam natura coit, Deo ſubſtituta: Ea ipſa, quæ in ſuperiore textu, illo verborum complexu demonſtratur. *Opus, quod operatus eſt Deus, à Principio, uſque ad Finem. Democritus* autem, qui altiùs rem perpendit, poſtquam *Atomum* dimenſione nonnullâ, & figurâ inſtruxerat, unicum Cupidinem ſive Motum primum ei attribuit ſimpliciter, & ex comparatione alterum. Omnia enim ad Centrum Mundi ferri putavit propriè, quod autem plus materiæ habet, cum celeriùs ad Centrum feratur, illud quod minus habet percuſſione ſummovere, & in contrarium pellere. Verùm iſta meditatio anguſta fuit; & ad pauciora, quàm par erat reſpiciens. Neque enim, aut corporum cœleſtium in orbem Converſio, aut rerum Contractiones, & Expanſiones ad hoc Principium reduci, aut accommodari poſſe videntur. *Epicuri* autem opinio de Declinatione Atomi, & Agitatione fortuitâ, ad nugas rurſus, & ignorationem rei lapſa eſt. Itaque nimiò plus, quàm optaremus illud appâret: iſtum *Cupidinem* Nocte involvi. Itaque de Attributis videamus; Elegantiſſimè deſcribitur *Cupido* Infans, Puſillus, & Perpetuus; compoſita enim grandiora ſunt, & ætatem patiuntur; prima autem rerum ſemina, ſive Atomi, Minuti ſunt, & in perpetuâ Infantiâ permanent: Etiam illud veriſſimè, quod Nudus: cum compoſita univerſa rectè cogitanti Perſonata, & induta ſint; Nihílque propriè Nudum ſit præter primas rerum particulas. Illa autem de Cæcitate *Cupidinis* ſapientiſſima Allegoria eſt. Iſte enim *Cupido* (qualiſcunque is ſit) minimum videtur habere providentiæ; ſed ſecundùm illud, quod proximum ſentit; greſſum & motum ſuum dirigere; ut Cæci palpando ſolent; quo magis admirabilis eſt Providentia illa ſumma divina, quia ex rebus providentiâ maximè vacuis, & expertibus, & quaſi Cæcis, certâ tamen, & fatali lege iſtum ordinem & pulchritudinem rerum educit. Ultimum Attributum ponitur, quod Sagittarius ſit, hoc eſt, quod iſta virtus talis ſit, ut operetur ad diſtans. Quod enim ad Diſtans operatur, tanquam Sagittam emittere, videtur: quiſquis autem Atomum aſſerit, atque vacuum, (licet iſtud vacuum intermiſtum ponat, non ſegregatum;) neceſſariò virtutem Atomi ad Diſtans introducit: Neque enim hâc demtâ, aliquis motus, (propter vacuum interpoſitum) excitari poſſet, ſed omnia torperent, & Immobilia manerent; Quod autem ad Iuniorem illum *Cupidinem* attinet, meritò ut minimus Deorum natu traditur, Cùm non ante Species conſtitutas vigere potuiſſet. In illius autem deſcriptione Allegoria ad mores deflectit, & traducitur. Subeſt tamen quædam ejus cum illo Antiquo conformitas. VENVS enim generalitèr affectum conjunctionis, & procreationis excitat; CVPIDO ejus Filius, Affectum ad individuum applicat. Itaque à *Venere* eſt generalis diſpoſitio, à *Cupidine* magis exacta Sympathia: Atque illa à cauſis magis propinquis pendet; hæc autem à principiis magis altis & fatalibus, & tanquam ab antiquo illo *Cupidine*, à quo omnis exquiſita Sympathia pendet.

DIO-

XVIII.

DIOMEDES, sive Zelus.

DIOMEDES cum magnâ & eximiâ gloriâ floreret, & Palladi percharus esset, exstimulatus ab eâ est,(& ipse promptior quàm oportebat) ut si fortè *Veneri* in pugnâ occurreret,illi neutiquàm parceret; quod & ille audactèr executus est, & *Veneris* dextram vulneravit. Hoc facinus ille ad tempus impunè tulit,& rebus gestis clarus & inclytus in patriam rediit;ubi domestica mala expertus,ad exteros in Italiam profugit. Ibi quoque initia satis prospera habuit, & Regis *Dauni* hospitio, & donis cultus, & ornatus est, & multæ illi statuæ per eam Regionem extructæ. Sed sub primam Calamitatem,quæ populum ad quem diverterat afflixit,statim subijt *Daunum* cogitatio, se intra penates suos duxisse hominem impium, & Diis invisum, & Theomachum, qui Deam, quam vel tangere religio erat, ferro invaserat,& violaverat. Itaque ut patriam suam piaculo obstrictam liberaret, nihil hospitii jura reveritus, cùm ei jus religionis videretur antiquius DIOMEDEM subitò obtruncat; statuas & honores ejus prosterni & aboleri jubet. Neque hujusmodi gravem casum vel miserari tutum erat; sed & ipsi Comites ejus, cùm mortem Ducis sui lugerent, & questibus omnia implerent, in Aves quasdam ex genere Olorum mutati sunt,qui & ipsi sub mortem suam quiddam dulce & lugubre sonant. Habet hæc Fabula subjectum rarum, & ferè singulare. Neque enim memoriæ proditum est, in aliquâ aliâ Fabulâ,*Heroem* ullum præter unum DIOMEDEM ferro violâsse aliquem ex Diis. Atque certè videtur fabula imaginem in illo depinxisse Hominis, & Fortunæ ejus, qui ex professo hunc finem actionum suarum sibi proponit, & destinat, ut cultum aliquem divinum, sive Sectam Religionis licèt vanam & levem, vi & ferro insectetur & debellet. Quamquam enim cruenta religionis dissidia veteribus incognita essent; (cum Dii Ethnici Zelotypiâ, quod est Dei veri Attributum, non tangerentur,)tamen tanta, & tam lata videtur fuisse prisci sæculi sapientia,ut quæ experiundo non nossent, tamen meditatione, & simulachris comprehenderent. Qui itaque Sectam aliquam Religionis licèt vanam, & corruptam, & infamem (id quod sub persona Veneris significatur) non vi rationis, & doctrinæ, & sanctitate vitæ, atq; exemplorum & authoritatum pondere, corrigere & convincere; sed ferro & flammâ, & pœnarum acerbitate exscindere, & exterminare nituntur :incenduntur fortassè ad hoc ipsum à *Pallade*; id est,Prudentiâ quâdam acri, & judicii severitate;quarum vigore & efficaciâ, hujusmodi errorum fallacias,& commenta penitus introspiciunt : & ab odio pravitatis,& zelo bono; & ad tempus ferè magnam gloriam adipiscuntur, atq; à vulgo (cui nihil moderatum, gratum esse potest) ut unici veritatis, & religionis vindices, (cùm cæteri tepidi videantur & meticulosi,) celebrantur,& ferè adorantur. Attamen hæc gloria,

&

& fœlicitas rarò ad exitum durat: ſed omnis ferè violentia, niſi morte celeri viciſſitudines rerum effugiat, ſub finem improſpera eſt. Quod ſi eveniat, ut rerum commutatio fiat,& Secta illa proſcripta, & depreſſa vires acquirat, & inſurgat, Tum verò hujuſmodi hominum zeli,& contentiones damnantur, & nomen ipſum odio eſt, & omnes honores eorum in opprobrium deſinunt: Quod autem ab hoſpite interfectus eſt DIOMEDES; id eò ſpectat, quod religionis diſſidium, etiam inter conjunctiſſimos,inſidias & proditiones excitet; Illud verò de Luctu ipſo, & querimoniis minimè toleratis, ſed ſupplicio affectis, hujuſmodi eſt,ut moneat,in omni ferè ſcelere, miſerationi hominum locum eſſe, ut etiam qui crimina oderunt, perſonas tamen & calamitates reorum, humanitatis cauſâ commiſerentur; extremum autem malorum eſſe, ſi miſericordiæ commercia interdicantur. Atque tamen in cauſâ religionis, & impietatis, etiam miſerationes hominum notari, & ſuſpectas eſſe. Contra verò Comitum DIOMEDIS, id eſt, hominum, qui ejuſdem ſunt Sectæ, & opinionis, querimoniæ, et deplorationes argutæ admodum et Canoræ eſſe ſolent, inſtar Olorum, aut Avium DIOMEDIS; In quo etiam illa pars Allegoriæ nobilis eſt, et inſignis; Eorum qui propter cauſam religionis ſupplicia ſubeunt,voces ſub tempus mortis, tanquam Cygneas cantiones animos hominum mirum in modum flectere, et in memoriis et ſenſibus eorum diutiſſimè inhærere, et permanere.

XIX.

DAEDALUS, ſive Mechanicus.

SApientiam atque induſtriam *Mechanicam*, atque in illâ Artificia illicita, et ad pravos uſus detorta, Antiqui adumbraverunt ſub perſona DÆDALI, viri ingenioſiſſimi, ſed execrabilis: Hic ob condiſcipulum,et æmulum occiſum exulaverat, gratus tamen in exilio Regibus,& civitatibus erat. Atque multa quidem egregia opera tam in honorem Deorum, quam ad exornationem, et magnificentiam urbium, et Locorum publicorum extruxerat, et effinxerat; ſed tamen Nomen ejus maximè celebratur ob illicita. Fabricam enim Libidini Paſiphaes ſubminiſtravit, ut cum Tauro miſceretur; adeò ut ab hujus viri ſceleratâ induſtriâ, et ingenio pernicioſo Monſtrum illud Minotaurus pubem ingenuam devorans ortum traxerit infœlicem ac infamem. Atque ille malum malo tegens et cumulans, ad ſecuritatem hujus peſtis,Labyrinthum excogitavit, et extruxit: Opus fine et deteſtatione nefarium,artificio inſigne et præclarum; Ac poſteà rurſus, ne malis artibus tantùm innoteſceret, atque ut ſcelerum remedia (non ſolùm inſtrumenta) ab eodem peterentur; etiam Conſilii ingenioſi author erat de filo,per quod errores Labyrinthi retexerentur. Hunc DÆDALUM Minos magnâ cum ſeveritate atque diligentiâ, et inquiſitione perſecutus eſt; Ille tamen ſemper et perfugia et effugia reperiebat. Poſtremò cum volandi peritiam filium *Icarum* edocuiſſet,

edocuisset, ille Novitius, & artem ostentans, à Cœlo in aquam decidit. Parabola videtur esse ejusmodi. In ipso introitu ejus, ea quæ apud excellentes Artifices excubat, & miris modis dominatur, Invidia notatur: Nullum enim genus hominum ex Invidiâ eâque acerbâ, & tanquam internecivâ magis laborat. Accedit Nota de genere pœnæ inflicto minùs politicè & providè: ut *Dædalus* exulet. Etenim Opifices præclari id habent, ut apud omnes ferè populos sint acceptissimi; adeò ut Exilium præstanti Artifici vix supplicii loco sit. Nam aliæ vitæ conditiones, & genera, extra patriam non facilè florere possunt. Artificum autem admiratio, propagatur, & augetur apud exteros, & peregrinos, cùm insitum animis hominum sit illud, ut populares suos, quoad opificia *Mechanica* in minori pretio habeant. De usu autem Artium *Mechanicarum*, quæ sequuntur manifesta sunt; multùm enim illis debet vita humana, cùm plurima & ad Religionis apparatum, & ad Civilium decus, & ad universæ vitæ culturam, ex illarum thesauris collata sint. Veruntamen ex eodem fonte emanant instrumenta Libidinis, atque etiam instrumenta Mortis. Missâ enim Arte Lenonum, venena quæsitissima, atque tormenta bellica, atque hujusmodi pestes, (quæ *Mechanicis* inventis debentur) probè novimus, quantum *Minotaurum* ipsum sævitiâ, & pernicie superârint. Pulcherrima autem Allegoria est, de Labyrintho, quâ Natura generalis *Mechanicæ* adumbratur. Omnia enim *Mechanica*, quæ magis sunt ingeniosa, & accurata, instar Labyrinthi censeri possint; propter subtilitatem & variam implicationem, & obviam similitudinem, quæ vix ullo judicio, sed tantùm experientiæ filo regi & discriminari possunt. Nec minùs aptè adjicitur, quòd idem ille, qui Labyrinthi Errores invenit, etiam fili commoditatem monstravit; Sunt enim Artes *Mechanicæ*, veluti usus ambigui, atque faciunt & ad nocumentum, & ad remedium, & ferè virtus earum seipsam solvit & retexit. Artificia autem illicita, atque adeò Artes ipsas sæpiùs persequitur *Minos*; hoc est, Leges, quæ illas damnant, & earum usum populis interdicunt. Nihilominùs illæ occultantur, & retinentur, & ubique, & latebras & receptum habent, quod & benè notatum est in re non multùm dissimili à *Tacito* suis temporibus de Mathematicis, & Genethliacis, *Genus* (inquit) *hominum, quod in Civitate nostrâ semper, & retinebitur, & vetabitur.* Et tamen Artes illicitæ, & Curiosæ cujuscunque generis tractu temporis, cùm ferè quæ polliceantur non præstant (tanquam *Icari* de Cœlo) de existimatione suâ decidunt, & in contemptum veniunt, & nimiâ ipsâ ostentatione pereunt. Et certè si verum omninò dicendum est, non tam fœliciter Legum frœnis coercentur, quàm coarguuntur ex vanitate propriâ.

XX.

ERICTHONIUS, sive Impostura.

FAbulantur Poetæ VULCANUM pudicitiam *Minervæ* sollicitasse, atque subinde cupidine incensum, vim adhibuisse, atque in ipsâ Luctâ semen in terram effudisse, ex quo ERYCTHONIUM natum esse, qui (partes superiores) decorâ & gratâ erat corporis compage, Femora autem & Tibiæ suberant in anguillæ similitudinem, exilia & deformia: Cujus deformitatis cùm ipse sibi conscius esset, eum primum curruum usum invenisse, ut quod in corpore magnificum erat, ostentaret, probrum autem tegeret. Hujus Fabulæ miræ, & prodigiosæ ea sententia esse videtur. Artem (quæ sub personâ *Vulcani* ob multiplicem ignis usum repræsentatur) quoties per corporum omnimodas vexationes, Naturæ vim facere, eamque vincere ac subigere contendat, (Natura autem sub personâ *Minervæ*, ob operum solertiam adumbratur) ad votum & finem destinatum raró pertingere; sed tamen multâ machinatione & molitione (tanquàm Luctâ) intercidere atque emitti generationes imperfectas, & opera quædam manca, aspectu speciosa, usu infirma, & claudicantia; quæ tamen impostores multo & fallaci apparatu ostentant, & veluti triumphantes circumducunt. Qualia ferè, & inter Productiones Chymicas, & inter subtilitates & novitates Mechanicas sæpiùs notare licet; præsertim cùm homines potiùs propositum urgentes, quàm ab erroribus suis se recipientes, cum Naturâ colluctentur magis, quàm debito obsequio & cultu ejus amplexus petant.

XXI.

DEUCALION, sive Restitutio.

NArrant Poetæ extinctis prorsùs prisci orbis incolis per diluvium universale, Cùm soli restarent DEUCALION & PYRRHA, qui ardebant desiderio pio, & inclyto instaurandi generis humani, eos hujusmodi Oraculum excepisse: voti compotes futuros, si ossa Matris acciperent, & post se jacerent: quod illis primò magnam tristitiam, & desperationem incussit: Cum æquatâ rerum facie per diluvium, Sepulchri perscrutatio omninò res sine exitu esset; sed tandem intellexerunt Lapides Terræ (cum *Tellus* omnium mater habeatur) ab Oraculo significari. Fabula Arcanum Naturæ, recludere videtur, & Errorem animo humano familiarem corrigere; Hominis enim imperitia judicat rerum renovationes, sive instaurationes, ex earundem putredine & reliquiis (ut Phœnicen ex cinere propriâ) suscitari

ſuſcitari poſſe, quod nullo modo convenit, Cum hujuſmodi materiæ ſpatia ſua confecerint & ad initia ipſarum rerum prorsùs ineptæ ſint. Itaque retrocedendum ad principia magis communia.

XXII.

Nemesis, ſive Vices rerum.

NEMESIS traditur fuiſſe Dea, omnibus veneranda, potentibus & fortunatis etiam metuenda: Ea Noctis & Oceani filia fuiſſe perhibetur. Effigies autem ejus deſcribitur talis. Alata erat, etiam coronata; in manibus autem geſtabat Dextrâ Haſtam è fraxino, ſiniſtrâ Phialam, in quâ incluſi erant Æthiopes: Inſidebat autem Cervo. Parabola ejuſmodi eſſe videtur; Nomen ipſum NEMESIS Vindictam, ſive Retributionem ſatis apertè ſignificat; Hujus enim Deæ Officium, & Adminiſtratio in hoc ſita erat, ut beatorum conſtanti, & perpetuæ fœlicitati inſtar Tribuni plebis intercederet, ac illud ſuum *Veto* interponeret; neq; ſolùm inſolentiam caſtigaret, verumetiam rebus proſperis licet innocentibus & moderatis, rerum adverſarum vices rependeret;ac ſi neminem humanæ ſortis ad Convivia Deorum admitti mos eſſet,niſi ad Ludibrium:Equidem cùm illud Capitulum apud *C. Plinium* perlego, in quo ille infortunia,& miſerias *Auguſti Cæſaris* collegit, quem omnium hominum fortunatiſſimum exiſtimabam, quique artem etiam quandam utendi fruendi fortunâ habebat, ac cujus in animo nil tumidum, nil leve, nil molle, nil confuſum,nil melancholicum,annotare licet (ut ille etiam ſponte mori aliquando deſtinâſſet) hanc Deam magnam & præpotentem eſſe judicavi, ad cujus aram talis victima tracta eſſet. Parentes hujus Deæ fuere *Oceanus* & *Nox*;Hoc eſt,Rerum viciſſitudo,& Judicium divinum Obſcurum, & Secretum; Etenim Vices rerum per *Oceanum* aptè repræſentantur, ob perpetuum fluxum, & refluxum: Occulta autem Providentia,per *Noctem* ritè proponitur. Nam etiam apud Ethnicos nocturna illa *Nemeſis*, cùm ſcilicet judicium humanum à divino diſcors eſſet, in obſervatione erat.

—— Cadit & Ripheus juſtiſſimus unus,
Qui fuit ex Teucris & ſervantiſſimus æqui.
Diis aliter viſum. ——

Alata autem deſcribitur *Nemeſis*,ob ſubitas rerum converſiones,nec antè præviſas; Nam in omni rerum memoriâ illud ferè uſuvenit, ut homines magni, & prudentes per ea diſcrimina perierint, quæ maximè contempſerint, Certè cùm *M. Cicero*, à *Dec. Bruto* de *Octavii Cæſaris* minùs ſincerâ fide, & animo exulcerato monitus eſſet; Illud tantùm reſcripſit, *Te autem mi Brute ſicut debeo amo, quod iſtud quicquid eſt nugarum me ſcire voluiſti.* Etiam Coronâ *Nemeſis* inſignitur, ob naturam vulgi invidam & malignam: Quando enim fortu-

nati & potentes ruunt, tum ferè vulgus exultat, & *Nemesin* coronat. Hasta autem in Dextrâ ad eos pertinet, quos *Nemesis* actu percutit, & transfigit. Quos autem Calamitate & infortunio non mactat, illis tamen Spectrum illud atrum & infaustum in sinistrâ ostentat: obversantur enim proculdubio mortalibus etiam in summo fastigio fœlicitatis positis, Mors & Morbi, & infortunia, & amicorum perfidiæ, & inimicorum insidiæ, & rerum mutationes, & hujusmodi; veluti Æthiopes illi in phialâ; Certè *Virgilius*, Cum prælium Actiacum describit, de *Cleopatrâ* illud elegantèr subjungit.

Regina in mediis, patrio vocat agmina sistro,
Nec dum etiam geminos à tergo respicit angues.

Verùm non multò post quocunque se illa verteret, tota agmina Æthiopum obversabantur. Ad extremum prudentèr additur, *Nemesin* Cervo insidere, quia vivax admodùm Animal est Cervus; Atque fieri fortasse potest, ut qui Juvenis fato ereptus sit, *Nemesin* prævertat & effugiat; Cui autem diuturna obvenit fœlicitas, & potentia, is proculdubio *Nemesi* subjicitur, ac veluti substernitur.

XXIII.

Achelous, sive Prælium.

NArrant antiqui, Cum Hercules & Achelous de nuptiis *Deianiræ* contenderent, rem ad certamen deductam esse. *Achelous* autem, cùm varias & multiplices formas tentâsset (nam hoc ei facere licebat) tandem *Herculi* sub formâ Tauri torvi, & frementis occurrit, & ad pugnam se paravit; *Hercules* verò, solitam retinens figuram humanam, in eum impetum fecit; Res cominus gesta est: Eventus autem talis fuit, ut *Hercules* alterum ex cornibus Tauro fregerit: Ille majorem in modum dolens et perterritus, ut Cornu illud suum redimeret, permutatione factâ Cornu *Amalthea*, sive Copiæ, *Herculi* largitus est. Fabula ad Belli expeditiones pertinet; Apparatus enim belli ex parte defensivâ (qui per *Acheloum* proponitur) varius admodùm & multiformis est. Nam invadentis species unica est, et simplex, cum ex exercitu solo, aut classe fortasse constet, Regio autem quæ in solo proprio hostem expectat, infinita molitur, oppida munit, diruit, Plebem ex agris et villis, in urbes & castella cogit, pontes extruit, prosternit, copias et commeatus comparat, distribuit, in fluviis, portibus, Collium faucibus, sylvis et aliis rebus innumeris occupata est, ut novas rerum facies quotidiè induat, & experiatur, ac tandem cum abundè munita & instructa fuerit, Tauri pugnacis formam & minas ad vivum repræsentet. Ille autem qui invadit, prælium captat, & in hoc maximè incumbit, inopiam in Terrâ hostili metuens: Quod si fiat, ut prælio commisso acie victor sit, & tanquàm cornu hosti frangat; tum proculdubio illud assequitur, ut hostis trepidus & existimatione diminutus, ut se explicet, & vires suas reparet, in munitiora se recipiat;

piat; atque urbes et regiones victori ad populandum, et diripiendum relinquat; quòd verè instar Cornu illius *Amalthea* censeri possit.

XXIIII.

DIONYSUS, sive Cupiditas.

NArrant *Semelen Iovis* pellicem, postquàm Juramento eum inviolabili ad votum indefinitum obstrinxisset; petiisse ut ad amplexus suos accederet talis, qualis cum *Junone* consuesset: Itaq; illa ex conflagratione periit. Infans autem, quem in utero gestabat à patre exceptus, in femur ejus insutus est, donec Menses fœtui destinatos compleret; ex quo tamen onere *Iupiter* nonnihil claudicabat: Itaque puer, quòd *Iovem* dum in femore ejus portaretur, gravaret, et pungeret, *Dionysi* nomen accepit. Postquam autem editus esset, apud *Proserpinam* per aliquot annos nutritus est; Cum verò adultus esset, ore ferè muliebri conspiciebatur, ut sexus videretur tanquam ambigui: Etiam extinctus et sepultus erat ad tempus, et non ita multò pòst revixit. Atque primâ Juventâ vitis culturam, atque adeò Vini confectionem, et usum primus invenit, et edocuit; ex quo celebris factus, et inclytus, orbem terrarum subjugavit, et ad ultimos Indorum terminos perrexit: Curru autem vehebatur à Tigribus tracto: Circa eum subsultabant Dæmones deformes *Cobali* vocati, *Acratus* & alii: Quin & Musæ comitatui ejus se addebant. Uxorem autem sibi sumsit *Ariadnen* à *Theseo* desertam, et relictam; Arbor ei sacra erat *Hædera*. Etiam sacrorum et ceremoniarum Inventor et Institutor habebatur, ejus tamen generis, quæ et fanaticæ erant, et plenæ corruptelarum, atque insuper crudeles. Furores quoque immittendi potestatem habebat. Certè in Orgiis ejus à Mulieribus furore percitis, duo viri insignes discerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*, ille dum arbore conscensâ spectator eorum, quæ agerentur esse voluisset, hic cum lyram pulsaret. Atq; hujus Dei res gestæ cum *Jovis* rebus ferè confunduntur. Fabula videtur ad mores pertinere, ut nihil in Philosophiâ morali melius inveniatur. Describitur autem sub personâ *Bacchi* natura Cupiditatis sive affectus & perturbationis. Mater enim Cupiditatis omnis licèt nocentissimæ, non alia est, quàm Appetitus & Desiderium Boni-Apparentis: Concipitur verò semper Cupiditas in voto illicito, priùs temerè concesso, quàm intellecto & judicato. Postquam autem affectus effervescere cœperit, Mater ejus (natura scilicet Boni) ex nimio incendio destruitur, & perit: Cupiditas autem dum immatura est, in animâ humanâ, (quæ ejus genitor est, & per *Jovem* repræsentatur) et nutricatur, & occultatur, præcipuè in animæ parte inferiore tanquam femore; atque animum pungit, et convellit, et deprimit; adeo ut decreta, et Actiones ex eâ impediantur, et claudicent. Atque etiam postquam consensu & habitu cõfirmata est, & in actus erumpit, tamen apud *Proserpinam* ad tempus educatur: id est, latebras quærit, atque clandestina est, et quasi subterranea, donec remotis pudoris, et

Fabula hæc invenitur in libro secundo, de Augmentis Scientiarum, aucta & locupletata.

metus frænis,et coalitâ audacia,aut virtutis alicujus prætextum ſumit, aut infamiam ipſam contemnit. Atque illud veriſſimum eſt, omnem affectum vehementiorem tanquam ambigui ſexus eſſe. Habet enim impetum virilem, impotentiam autem muliebrem. Etiam illud præclarè, *Bacchum* mortuum reviviſcere. Videntur enim Affectus quandoque ſopiti, atque extincti, ſed nulla fides habenda eſt eis, ne ſepultis quidem; ſiquidem præbitâ materiâ,et occaſione reſurgunt. Atque de inventione vitis parabola prudens eſt: Omnis enim affectus ingenioſus eſt et ſagax ad inveſtigandum fomites ſuos; Ante omnia autem,quæ hominibus innotuêre, vinum ad perturbationes cujuſcunque generis excitandas, et inflammandas potentiſſimum eſt, et maximè efficax; atque eſt eis, inſtar fomitis communis. Elegantiſſimè autem ponitur affectus provinciarum ſubjugator, et expeditionis infinitæ ſuſceptor. Nunquam enim partis acquieſcit,ſed appetitu infinito neque ſatiabili ad ulteriora tendit, et novis inhiat; Etiam Tigres apud affectus ſtabulant et ad Currum Iugantur; Poſtquàm enim affectus aliquis Curulis eſſe cœpit non pedeſtris, et victor rationis et Triumphator; in omnia quæ adverſantur, aut ſe opponunt crudelis eſt et indomitus et immitis. Facetum autem eſt, quod circa Currum ſubſultant illi Dæmones ridiculi. Omnis enim affectus progignit Motus in oculis et ore ipſo et geſtu indecoros, et inconditos, ſubſultorios et deformes, adeò ut qui ſibi in aliquo affectu, veluti Irâ, Inſultatione, Amore, videatur magnificus et tumidus, aliis tamen fit turpis et ridiculus. Conſpiciuntur etiam in affectus Comitatu Muſæ. Neque enim reperitur ullus ferè affectus, cui non blandiatur aliqua Doctrina. Hac enim in re ingeniorum indulgentia, Muſarum Majeſtatem minuit, ut cum duces vitæ eſſe debeant, ſint Affectuum pediſſequæ. Atque imprimis nobilis eſt illa Allegoria. *Bacchum* amores ſuos in eam effudiſſe, quæ ab alio relicta erat. Certiſſimum enim eſt Affectum id petere, et ambire, quod experientia repudiavit. Atque norint omnes qui affectibus ſuis ſervientes, et indulgentes pretium potiundi in immenſum augent, ſive honores appetant, ſive fortunas, ſive Amores, ſive gloriam, ſive ſcientiam, ſive alia quæcunque, ſe res relictas petere, & à compluribus, per omnia ferè ſæcula poſt experimentum dimiſſas, & faſtiditas. Neque Myſterio caret,quod hædera *Baccho* ſacra fuerit. Hoc enim duplici modo convenit. Primùm, quod hædera hieme vireſcat, Deinde quod circà tot res,arbores, parietes,ædificia ſerpat, ac circumfundatur, ac ſe attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis affectus per renitentiam & vetitum, & tanquàm Antiperiſtaſin (veluti per frigus brumæ hædera) vireſcit, & vigorem acquirit. Secundò affectus prædominans, omnes humanas actiones & omnia humana decreta tanquàm hædera circumfunditur,atque iis ſe addit,& adjungit & immiſcet. Neque mirum eſt, ſi ſuperſtitioſi ritus *Baccho* attribuantur, cùm omnis ferè malè ſanus affectus in pravis religionibus, luxurietur: aut ſi furores ab eo immitti putentur, Cùm omnis affectus, & ipſe furor brevis ſit,& ſi vehementiùs obſideat, & incumbat, in inſania terminetur. Illud autem de *Pentheo*,& *Orpheo* Laceratis evidentem habet parabolam; Cùm Affectus prævalidus & inquiſitioni curioſæ, et admonitioni

salutari, & liberæ, asperrimus, atq; insensissimus sit. Postremò illa confusio personarum *Jovis* & *Bacchi*, ad parabolam rectè traduci potest; quandoquidem res gestæ nobiles & claræ, & merita insignia, & gloriosa, interdum à virtute, & rectâ ratione, & Magnanimitate, interdum à latente affectu, & occultâ cupiditate (utcunq; famæ, & Laudis celebritate efferantur) proveniant; ut non facilè sit distinguere facta *Bacchi*, à factis *Jovis*.

XXV.

ATALANTA, sive Lucrum.

ATALANTA cùm velocitate excelleret, de victoriâ Cursus cum *Hippomene* certamen iniit. Conditiones certaminis erant; victori *Hippomeni* Conjugium ATALANTAE, Mors victo. Neq; dubia victoria videbatur, cum ATALANTAE insuperabilis in cursu præstantia multorum exitio insignita fuisset. Itaque *Hippomenes* ad dolos animum adjecit. Paravit autem tria Mala Aurea, eaque secum portavit. Res geri cœpit; Præcurrit ATALANTA; Ille cùm se à tergo relictum cerneret, artis non immemor, ex malis Aureis unum ante conspectum ATALANTAE projecit; non rectâ quidem sed ex transverso, ut illam & moraretur, atque insuper de viâ deduceret; Illa cupiditate muliebri, & Mali pulchritudine illecta, omisso stadio post malum cucurrit, & ad illud tollendum se submisit. *Hippomenes* interim, spatium stadii non parvum confecit, eamque post se reliquit. Illa tamen rursùs naturali pernicitate jacturam temporis resarcivit, atque iterum emicuit; sed cùm *Hippomenes* secundò & tertiò hujusmodi moras ei injecisset, tandem victor astutiâ non virtute evasit. Fabula videtur Allegoriam insignem proponere de Certamine Artis cum Naturâ. Ars enim per ATALANTAM significata, virtute propriâ, si nihil obstet, & impediat, longè naturâ velocior est, & veluti Cursus citatioris; & celeriùs ad Metam pervenit. Hoc enim in omnibus ferè effectis patet; Cernas fructus ex nucleis tardè, ex insitione celeritèr provenire, Cernas Lutum in generatione Lapidum tardè, in torrefactione Laterum citò durescere; Etiam in Moralibus, dolorum oblivionem, & solatia diuturnitas temporis quasi ex beneficio naturæ inducit, Philosophia autem (quæ veluti Ars vivendi est) diem non expectat, sed præstat & repræsentat. Verùm istam Artis prærogativam & vigorem infinito rerum humanarum detrimento, Mala Aurea retardant: Neque reperitur ex scientiis, aut Artibus aliqua, quæ cursum suum verum & legitimum ad finem suum, tanquam ad Metam constanter produxerit; Sed perpetuò Artes incœpta præcidunt, & stadium deserunt, & ad lucrum & commodum declinant, instar ATALANTAE,

Declinat Cursus, Aurumque volubile tollit.

Itaque

Itaque mirum minimè eſt, ſi Arti non datum ſit, Naturam vincere, & victam ex pacto illo & lege Certaminis perimere, aut deſtruere; Sed Contrarium eveniat, ut Ars in Naturæ poteſtate ſit, atque veluti nupta mulier conjugi pareat.

XXVI.

PROMETHEUS, ſive Status Hominis.

TRadunt Antiqui Hominem fuiſſe opus PROMETHEI, atque ex Luto factum, niſi quod PROMETHEUS particulas ex diverſis Animalibus Maſſæ admiſcuerit. Ille autem cùm opus ſuum beneficio ſuo tueri vellet, neque Conditor ſolùm generis humani videri, verùm etiam Amplificator, ad Cœlum aſcendit furtim, faſces ſecum portans ex Ferulâ, quibus ad currum Solis admotis, & accenſis, Ignem ad terram detulit, atq; cum hominibus communicavit. Ob tantum PROMETHEI meritum memorant homines parùm gratos fuiſſe. Quinetiam conſpiratione factâ, & *Prometheum* & inventum ejus apud *Jovem* accuſârunt. Ea res non perinde accepta, atque æquum videri poſſit. Nam ipſa accuſatio *Jovi*, & Superis admodum cordi fuit. Itaq; delectati non ſolùm ignis uſum Hominibus indulſerunt, verùm & novum Munus omnium maximè amabile & optabile (perpetuam nimirum Iuventam) homines donarunt. Illi geſtientes & inepti, donum Deorum Aſello impoſuerunt. Inter redeundum autem laborabat Aſellus ſiti gravi, & vehementi; cúmque ad fontem quendam perveniſſet, ſerpens fonti cuſtos additus, eum à potu prohibuit, niſi illud quodcũq; eſſet, quod in dorſo portaret paciſci vellet: Aſellus miſer conditionem accepit, atque hoc modo inſtauratio Juventutis, in pretium hauſtus puſillæ aquæ, ab hominibus ad Serpentes tranſmiſſa eſt. Verùm *Prometheus* à Malitiâ ſuâ non abſcedens atq; hominibus poſt præmium illud eorum fruſtratum, reconciliatus, animo verò erga *Jovem* exulcerato, dolos etiam ad Sacrificium adhibere veritus non eſt. Atq; duos aliquando tauros *Jovi* dicitur immolaſſe, ita tamen ut in alterius pelle carnes & adipem amborum incluſerit, alteram pellem oſſibus tantummodo ſuffarcinârit; atque deinde religioſus ſcilicet, & benignus *Jovi* optionem conceſſit. *Jupiter* vafriciem, & malam fidem ejus deteſtatus, ſed nactus occaſionem ultionis, Ludibrium illud tauri elegit; atque ad vindictam converſus, cùm ſe inſolentiam *Promethei* reprimere non poſſe animadverteret, niſi hominum genus (quo opere ille immenſum turgebat, & efferebatur) afflixiſſet, *Vulcano* imperavit, ut fœminam componeret pulchram & venuſtam, cui etiam Dii ſinguli dotes ſuas impertierunt, quæ idcirco *Pandora* vocata eſt. Huic fœminæ inter manus vaſculum elegans poſuerunt, in quo omnia mala, & ærumnas incluſerant; ſubſidebat autem in imo vaſe Spes. Illa cum vaſculo ſuo ad *Prometheum*, primò ſe contulit, eum captans, ſi

fortè ille vas accipere vellet,& aperire; quod ille cautus & aſtutus rejecit. Itaque ad *Epimetheum Promethei* fratrem, (ſed diverſæ admodum indolis) ſpreta deflexit. Ille nihil cunctatus, vas temerè aperuit; cúmq; mala illa omnigena evolare cerneret, ſerò ſapiens, magnâ contentione, & feſtinatione vaſi operculum ſuum rursùs indere conatus eſt, vix tamen ultimam, & in fundo reſidentem Spem ſervare potuit. Poſtremò *Prometheo Jupiter* plurima & gravia imputans, quòd ignis olim furtum feciſſet, quòd *Jovis* majeſtatē in ſacrificio illo doloſo ludibrio habuiſſet, quòd donum ejus aſpernatus eſſet, novo etiam addito crimine, quòd *Palladem* vitiare tentaſſet, eum in vincula conjecit, & ad perpetuos cruciatus damnavit. Erat enim juſſu *Jovis* adductus ad montem *Caucaſum*, atque ibi Columnæ alligatus, ut nullo pacto ſe movere poſſet; aderat autem Aquila, quæ jecur ejus interdiu roſtro tundebat atque conſumebat, noctu autem quantum comeſum erat, renaſcebatur; ut nunquam doloris materia deficeret. Memorant tamen hoc ſupplicium aliquando finem habuiſſe: *Hercules* enim in Poculo quod à Sole acceperat, navigato Oceano, ad *Caucaſum* pervenit, atque *Prometheum* liberavit, Aquilâ Sagittis confixâ. Inſtituta autem ſunt, in honorem *Promethei* apud nonnullos populos Lampadiferorum certamina, in quibus decurrentes accenſas faces ferebant, quas ſi extingui contigiſſet, victoriam ſequentibus cedebant, & ſe ſubducebant, atque is demùm palmam accepit, qui primus facem accenſam ad metam uſque detuliſſet.

Fabula contemplationes plurimas veras atque graves & præ ſe fert & premit. Nonnulla enim in eâ jampridem rectè notata, alia planè intacta ſunt. *Prometheus* Providentiam liquidò & diſertè ſignificat: Atque in rerum univerſitate ſola deſumpta & delecta eſt ab Antiquis Hominis fabrica & conſtitutio, quæ providentiæ attribuatur tanquam opus proprium. Hujus rei non ſolùm illud in cauſâ eſſe videtur, quòd Hominis natura Mentem ſuſcipit, atque Intellectum Providentiæ ſedem, atque durum quodammodò videtur,& incredibile ex Principiis brutis, & ſurdis excitare, & educere Rationem & Mentem, ut ferè neceſſariò concludatur providentia Animæ humanæ indita eſſe, non ſine exemplari & intentione, & Authoramento Providentiæ majoris: Verùm & hoc præcipuè proponitur, quòd homo veluti Centrum Mundi ſit, quatenus ad cauſſas finales; adeò ut ſublato è rebus Homine, reliqua vagari ſine propoſito videantur, & fluctuari, atq; quod aiunt, ſcopæ diſſolutæ eſſe, néc finem petere. Omnia enim ſubſerviunt Homini, iſque uſum & fructum ex ſingulis elicit & capit. Etenim Aſtrorum converſiones, & Periodi, & ad diſtinctiones temporum, & ad Plagarum Mundi diſtributionem faciunt. Et Meteora ad præſagia tempeſtatum, & venti tum ad navigandum, tum ad Molas, & Machinas,& Plantæ, atq; Animalia cujuſcunq; generis, aut ad domicilia hominis & latebras, aut ad veſtes, aut ad victum, aut ad Medicinam, aut ad levandos labores, aut denique ad delectationem & ſolatium referuntur: adeò ut omnia prorsùs non ſuam rem agere videantur, ſed hominis. Neq; temerè additum eſt, in Maſsâ illâ & Plaſmate, particulas ex diverſis animantibus deſumptas, atq; cum luto illo temperatas &

confuſas

confusas fuisse; quia verissimum est, omnium rerum quas universum complectitur, hominē rem maximè compositam esse, & decompositā, ut non immeritò ab antiquis mūdus minor vocatus sit. Quamvis enim verbi Microcosmi Elegantiam, Chymici nimis putidè, & ad literam acceperint, & detorserint, dum in Homine Omnem *Mineram*, Omne vegetabile & reliqua, aut aliquid eis proportionatum subesse volunt; Manet tamen illud solidum & sanum quod diximus; Corpus Hominis omnium Entium & maximè mistum, & maximè organicum reperiri, quo magis admirandas virtutes, & facultates suscipit, & nanciscitur: Simplicium enim Corporum vires paucæ sunt, licèt certæ & rapidæ, quia minimè per Mixturam refractæ, & comminutæ, & libratæ existunt; virtutis autem Copia & excellentia in Misturâ & compositione habitat. Atque nihilominùs Homo in originibus suis videtur esse res inermis & nuda, & tarda in Juvamentum sui, denique quæ plurimis rebus indigeat. Itaque festinavit *Prometheus* ad inventionem ignis, qui omnibus ferè humanis necessitatibus & usibus suppeditat & ministrat levamenta et auxilia: ut si forma formarum Anima, si instrumentum instrumentorum Manus, Etiam auxilium auxiliorum, sive Opis Opium Ignis dici mereatur. Hinc enim Operationes quamplurimæ; Hinc Artes Mechanicæ, Hinc scientiæ ipsæ infinitis modis adjuvantur. Modus autem furti Ignis aptè describitur, atque ex naturâ rei. Is fuisse perhibetur per virgam ex ferulâ ad Currum Solis admotam. Ferula enim ad percussionem & plagas adhibetur, ut luculenter significetur Ignis generationem per corporum violentas percussiones & collisiones fieri, ex quibus attenuantur Materiæ, & in motu ponuntur, & ad calorem Cœlestium suscipiendum præparantur, ignémque veluti ex curru Solis modis clandestinis, ac quasi furtim decerpunt & rapiunt. Sequitur Parabolæ pars insignis. Homines loco gratulationis & gratiarum actionis, ad indignationem, & expostulationem versos esse, atque accusationem & *Promethei* et Ignis apud *Iovem* instituisse; eamque rem *Iovi* acceptissimam fuisse, adeo ut hominum commoda ob hoc novâ munificentiâ cumulaverit. Quorsum enim ista criminis ingrati erga Authorem suum animi (quod vitium omnia ferè complectitur) approbatio et remuneratio? Res aliò spectare videtur. Hoc enim vult Allegoria; Incusationem et Naturæ suæ, & Artis per homines factam, ex optimo Mentis statu proficisci, atque in bonum cedere; contrarium Diis invisum, & infaustum esse. Qui enim Naturam humanam vel Artes receptas in immensum extollunt, & effusi sunt in admirationem earum rerum, quas habent, & possident, & Scientias quas profitentur, aut colunt, perfectas prorsus censeri volunt; illi primò adversùs divinam naturam minùs reverentes sunt, cujus perfectioni sua ferè æquiparant; Deinde iidem erga homines magis sunt infructuosi, cùm se ad fastigium rerum jam pervenisse putent, & tanquam perfuncti ulteriora non quærant. Contrà qui Naturam et Artes deferunt, et accusant, & queri-

moniarum

moniarum pleni ſunt, illi verè & magis modeſtum animi ſenſum retinent, et perpetuò ad novam induſtriam, et nova Inventa extimulantur. Quo mihi magis mirari libet Hominum inſcitiam, et malum Genium, qui paucorum arrogantiæ ſervuli, iſtam Peripateticorum Philoſophiam, portionem Græcæ ſapientiæ, nec eam magnam, in tantâ veneratione habent, ut omnem ejus incuſationem non ſolùm inutilem, ſed ſuſpectam & fere periculoſam reddiderint. Atque magis probandus eſt, et *Empedocles*, qui tanquam furens, et *Democritus*, qui magnâ cum verecundiâ, queruntur, Omnia abſtruſa eſſe, nihil nos ſcire, nil cernere, veritatem in profundis puteis immerſam, veris falſa miris modis adjuncta, atque intorta eſſe; (nam Academia nova modum prorſus exceſſit) quàm *Ariſtotelis* ſchola fidens & Pronunciatrix. Itaque monendi ſunt Homines, delationem Naturæ & Artis Diis cordi eſſe, et novas Eleemoſynas, et donaria à divinâ benignitate impetrare, et incuſationem *Promethei* licet Authoris et Magiſtri, eamque acrem et vehementem, magis ſanam & utilem, quàm gratulationem effuſam eſſe; denique opinionem Copiæ inter maximas cauſas Inopiæ reponi. Quod verò attinet ad Doni genus, quod homines in præmium accuſationis dicuntur accepiſſe (florem Iuventutis videlicet non deciduum) ejuſmodi eſt, ut videantur antiqui de Modis et Medicinis ad ſenectutis retardationem, & vitæ prolongationem facientibus, non deſperâſſe; ſed illa utique numerâſſe potiùs inter ea, quæ per Hominum inertiam, & incuriam licèt ſemel accepta perire, aut fruſtrata ſunt; quàm inter ea quæ planè negata & nunquam conceſſa fuerint. Significant enim, et innunt, ex ignis vero uſu, atque ex artis erroribus bene & ſtrenuè accuſatis, & convictis, munificentiam divinam ad hujuſmodi dona hominibus non defuiſſe; ipſos ſibi deeſſe, cùm hoc Deorum munus Aſello impoſuerint lento & tardigrado; Ea videtur eſſe Experientia res ſtupida & plena moræ, ex cujus gradu tardo & teſtudineo antiqua illa querimonia de *Vitâ brevi*, & *Arte longâ* nata eſt. Atque certè nos in eâ ſumus opinione, facultates illas duas, *Dogmaticam* & *Empiricam*, adhuc non benè conjunctas et copulatas fuiſſe, ſed nova Deorum munera, aut Philoſophiis abſtractis tanquam levi Volucri; aut lentæ, & tardæ experientiæ tanquam Aſello impoſita eſſe. In quo tamen de Aſello illo non malè ominandum eſt, niſi interveniat illud accidens viæ & ſitis. Exiſtimamus enim, ſi quis experientiæ, veluti certâ lege & Methodo conſtantèr militet, neque inter viam experimenta, quæ vel ad Lucrum faciunt, vel ad oſtentationem hauriendi ſiti corripiatur, adeò ut ad ea comparanda onus ſuum deponat & diſtrahat; eum munificentiæ, divinæ auctæ & novæ Baiulum non inutilem fore. Quòd verò donum illud ad Serpentes tranſierit, ea videtur adjectio ad Fabulam ornatus ferè gratiâ; niſi fortè illud inſeruerint, ut Homines pudeat, ſe cum igne illo ſuo, & tot artibus ea in ſe transferre non poſſe, quæ Natura ipſa compluribus aliis animalibus largita eſt. Etiam illa ſubita Hominum cum *Prometheo* reconciliatio poſtquam ſpe

ſpe ſuâ decidiſſent, monitum habet utile & prudens. Notat enim Hominum levitatem & temeritatem in experimentis novis. Ea enim ſi ſtatim non ſuccedant, et ad vota reſpondeant, præposperâ feſtinatione, homines incepta deſerunt, et præcipites ad vetera recurrunt, iiſque reconciliantur. Deſcripto ſtatu hominis, quoad Artes & intellectualia, Parabola tranſit ad Religionem; culturam enim Artium, cultus Divinorum comitatus eſt; quem ſtatim Hypocriſis occupavit & polluit. Itaque ſub duplici illo ſacrificio, eleganter repræſentatur perſona verè Religioſi & Hypocritæ. Alteri enim ineſt adeps, Dei nimirum portio, ob inflamationem, & ſuffitum, per quod affectus & zelus ad gloriam Dei incenſus, atque alta petens ſignificatur; Inſunt viſcera charitatis, inſunt carnes bonæ, & utiles. In altero nihil præter oſſa arida, & nuda reperiuntur, quæ nihilominùs pellem farciunt, & hoſtiam pulcherrimam & magnificam imitantur; per quæ rectè notantur externi, & inanes ritus & Ceremoniæ jejunæ, quibus homines cultum divinum onerant & inflant, res ad oſtentationem potiùs compoſitæ, quàm ad pietatem facientes. Neque ſatis eſt hominibus hujuſmodi ludibria Deo offerre, niſi ea etiam illi imponant & imputent, acſi ipſe illa elegerit, & præſcripſerit. Certè Propheta ſub Dei perſonâ de hac optione expoſtulat: *Num tandem hoc eſt illud jejunium, quod* ELEGI, *ut homo animam ſuam in diem unum affligat, & caput inſtar junceæ demittat?* Poſt ſtatum Religionis, Parabola ſe vertit ad mores, & humanæ vitæ conditiones. Atque pervulgatum eſt illud, & tamen rectè poſitum, per *Pandoram* ſignificari Voluptatem, & Libidinem, quæ poſt vitæ civilis artes & cultum, & luxum, veluti ex dono ignis, & ipſa incenſa eſt. Itaque *Vulcano* qui ſimiliter ignem repræſentat, opificium voluptatis deputatur. Ab illâ autem infinita mala, & in animos & in corpora, & fortunas hominum unà cum ſerâ pœnitentiâ fluxerunt; neque tantùm in ſtatus ſingulorum, verùm etiam in regna & reſpub. Ab eodem enim fonte bella & tumultus, & Tyrannides ortum traxere. Verùm operæpretium eſt animadvertere, quam bellè & eleganter fabula duas humanæ vitæ conditiones, & veluti Tabulas ſive Exempla ſub perſonis *Promethei* & *Epimethei* depinxerit. Qui enim ſectam *Epimethei* ſequuntur, illi improvidi, neque in longum conſulentes, quæ in præſentiâ ſuavia ſunt, prima habent, atque multis ſanè propter hoc anguſtiis & difficultatibus, & calamitatibus premuntur, & perpetuò ferè cum illis conflictantur; interim tamen genium ſuum placant, atque inſuper ob rerum imperitiam multas inanes ſpes intra animum volvunt, quibus tamen veluti ſuavibus inſomniis ſe delectant, atque miſerias vitæ ſuæ condiunt. *Promethei* autem ſchola, homines nimirùm prudentes, & in futurum proſpicientes, multa ſcilicet mala, & infortunia cautè ſubmovent & rejiciunt; verùm cum hoc bono illud conjunctum eſt, ut multis voluptatibus, & varia rerum jucunditate ſe privent, & Genium ſuum fraudent, atque quod multò pejus

pejus est, curis & sollicitudine & timoribus intestinis se crucient, & conficiant. Alligati enim Necessitatis columnæ, innumeris cogitationibus (quæ, quia volucres admodùm sunt, per Aquilam significantur,) iisque pungentibus, & jecur mordentibus, & corrodentibus vexantur; nisi fortè aliquando veluti noctu exiguam quampiam animi remissionem, & quietem nanciscantur; ita tamen ut statim subinde redeant novæ anxietates, & formidines. Itaque paucis admodùm utriusque fortis beneficium contigit, ut providentiæ commoda retinuerint, sollicitudinis, & perturbationis malis se liberarint: neque id quisquam assequi potest, nisi per *Herculem*, id est, Fortitudinem, & animi constantiam, quæ in omnem eventum parata, & cuicunque forti æqua, prospicit sine metu, fruitur sine fastidio, & tolerat sine impatientiâ. Atque illud notatu dignum est, virtutem hanc PROMETHEO non innatam, sed adventitiam fuisse, atque ex ope alienâ. Nulla enim ingenita, & naturalis Fortitudo, tantæ rei par esse possit. Sed hæc virtus ab ultimo Oceano, atque à Sole accepta & advecta est; Præstatur enim à Sapientiâ, tanquam à Sole, & à meditatione inconstantiæ, ac veluti undarum humanæ vitæ, tanquam à navigatione Oceani; quæ duo *Virgilius* benè conjunxit.

Fœlix qui potuit rerum cognoscere caussas,
Quique metus omnes, & inexorabile fatum
Subjecit pedibus, strepitumque Acherontis avari.

Elegantissimè autem additur ad Hominum animos consolandos & confirmandos, *Heroem* istum ingentem in poculo sive urceo navigâsse: ne fortè naturæ suæ angustias, & fragilitatem nimiùm pertimescant, aut causentur; ac si hujusmodi fortitudinis & constantiæ capax omninò non esset; de quo ipso *Seneca* bene ominatus est cùm dicat, *Magnum est habere simul fragilitatem hominis, & Securitatem Dei.* Sed jam retrocedendum est ad illud, quod consultò præterivimus, ne ea quæ inter se connexa sunt abrumperemus: Hoc est, de novissimo illo *Promethei* crimine, quod pudicitiam *Minervæ* sollicitâsset. Nam & ob hoc Delictum gravissimum certè, & maximum, illam pœnam laniationis viscerum subiit. Illud non aliud esse videtur, quàm quod homines artibus, & Scientiâ multâ inflati, etiam Sapientiam divinam sensibus & rationi subjicere sæpiùs tentent; ex quo certissimè sequitur mentis laceratio & stimulatio perpetua & irrequieta. Itaque mente sobriâ & submissâ distinguenda sunt humana & divina; atque oracula sensus, & fidei; nisi fortè & religio hæretica, & philosophia commentitia hominibus cordi sit. Restat ultimum illud de ludis *Promethei* cum tædis ardentibus. Hoc rursus ad Artes & Scientias pertinet, sicut Ignis ille, ad cujus memoriam & celebrationem hujusmodi Ludi instituti sunt; atque continet in se monitum, idque prudentissimum; ut perfectio Scientiarum à successione, non ab unius alicujus pernicitate, aut facultate expectetur. Etenim qui ad cursum & contentionem velocissimi & validissimi sunt, ii ad facem

ſuam accenſam ſervandam fortaſsè minùs ſunt habiles, cùm à curſu rapido, æquè ac nimis tardo, periculum extinctionis immineat. Iſti autem Luminum curſus & certamina jampridem intermiſſa videntur; cùm Scientiæ in primis quibúſque authoribus, *Ariſtotele*, *Galeno*, *Euclide*, *Ptolomæo*, maximè florere cernantur; atque ſucceſſio nil magni effecerit, aut ferre tentaverit. Atque optandum eſſet, ut iſti Ludi in honorem *Promethei* ſive Humanæ Naturæ inſtaurarentur, atque Res certamen & æmulationem & bonam fortunam reciperet, neque ex unius cujuſpiam face tremulâ atque agitatâ penderet. Itaque homines monendi ſunt, ut ſe ipſi exuſcitent, & vires atque etiam vices ſuas experiantur, neque in paucorum hominum animulis & cerebellis omnia ponant. Hæc ſunt illa, quæ in Fabulâ iſtâ vulgari, & decantatâ nobis adumbrari videntur: neque tamen inficiamur, illi ſubeſſe haud pauca, quæ ad Chriſtianæ fidei myſteria miro conſenſu innuant; ante omnia Navigatio illa *Herculis* in Urceo ad liberandum *Prometheum*, Imaginem Dei Verbi in carne tanquam fragili vaſculo ad redemptionem humani properantis præ ſe ferre videtur. Verùm nos omnem in hoc genere licentiam nobis ipſi interdicimus, ne fortè Igne Extraneo ad Altare Domini utamur.

ICARUS

XXVII.

ICARUS volans: item SCYLLA, & CHARYBDIS, sive, Via media.

MEdiocritas, sive Via Media, in Moralibus laudatissima est; in Intellectualibus minùs celebrata, sed non minùs utilis, & bona: In Politicis tantùm suspecta, & cum judicio adhibenda. Morum autem Mediocritates, per viam ICARO præscriptam; Intellectualium autem, per viam inter *Scyllam* & *Charybdim* ob difficultatem & periculum decantatam, ab Antiquis notantur. ICARO præcêpit Pater, cùm Mare esset prætervolandum, ut viam aut nimis sublimem, aut nimis humilem caveret. Cùm enim Alæ cerâ essent conglutinatæ, periculum erat si altiùs efferretur, ne cera ex Solis ardore liquefieret; sin ad vaporem Maris propiùs se submitteret, ne ab humore cera minùs tenax efficeretur. Ille verò ausu Iuvenili in celsiora contendit, atque in præceps lapsus est. Parabola facilis & vulgata est; Virtutis enim via inter Excessum, & Defectum recto tramite aperitur. Neque mirum erat, si ICARUM, Iuvenili Alacritate gestientem, Excessus perdiderit. Excessus enim ferè Iuvenum; Defectus Senum vitia esse solent. Ex semitis tamen malis, & nocivis, elegit ICARUS, (si planè pereundum erat) meliorem. Defectus enim rectè æstimantur Excessibus praviores. Quandoquidem Excessui, nonnihil Magnanimitatis subsit, & cognationis cum Cœlo, ad instar volucris: Defectus verò humi serpat, instar Reptilis. Præclare Heraclitus; *Lumen siccum, optima Anima.* Nam si ex humo humorem contrahat Anima; prorsùs deprimitur & degenerat; Interim tamen Modus adhibendus est, ut ab illâ siccitate laudatâ, Lumen reddatur subtilius, non corripiatur incendium. Atque hæc cuivis ferè nota sunt. At via illa in Intellectualibus inter *Scyllam* & *Charybdim*, certè & peritiam navigandi, & fœlicitatem desiderat. Si enim in *Scyllam* incidant Naves, illiduntur cautibus: sin in *Charybdim*, absorbentur. Cujus Parabolæ ea videtur esse vis (quam nos breviter perstringemus, tametsi infinitam trahat contemplationem) ut in omni Doctrinâ & Scientiâ, earúmque Regulis & Axiomatibus, Modus teneatur inter Distinctionum Scopulos, & universalium Voragines. Hæc enim duo naufragijs ingeniorum, & Artium famosa sunt.

XXVIII.

SPHINX, sive Scientia.

Traditur SPHINX fuisse Monstrum specie multiforme; facie, & voce virginis; pennis volucris; unguibus *Gryphi*; Iugum autem Montis in agro *Thebano* tenebat, & vias obsidebat: Mos autem ei erat, viatores, ex insidijs invadere, ac comprehendere; quibus in potestatem redactis, Ænigmata quædam obscura & perplexa proponebat, quæ à Musis præbita, & accepta putabantur. Ea si solvere, & interpretari, miseri captivi non possent; hæsitantes & confusos in illis, magnâ sævitiâ dilaniabat. Hæc calamitas cùm diu grassaretur; præmium propositum est à *Thebanis*, (ipsum *Thebarum* Imperium) viro qui *Sphingis* Ænigmata explicare possit, (neque enim alia superandæ illius ratio erat.) Tanto pretio excitatus *Oedipus* vir acer, & prudens, sed pedibus læsis, & perforatis conditionem accepit, & experiri statuit. Postquam autem fidens animi & alacer se coram *Sphinge* stitisset; Illa ab eo quæsivit, quale tandem illud Animal esset, quod primò quadrupes natum, postea bipes factum esset, deinde tripes, ad extremum rursus quadrupes. Ille præsenti animo respondit, Illud in Hominem competere, qui sub ipsum partum & infantiam quadrupes provolvitur, & vix repere tentat, nec ita multò pòst erectus & bipes incedit; in Senectute autem baculo innititur, & se sustentat, ut tanquam tripes videatur; extremâ autem ætate decrepitus Senex labantibus nervis, quadrupes decumbit, & lecto affigitur. Itáque vero responso victoriam adeptus, *Sphingem* interemit; Cujus corpus Asello impositum, veluti in Triumpho ducebatur; ipse autem ex pactis Rex *Thebanorum* creatus est. Fabula elegans, nec minus prudens est; atque videtur confic̄ta, de Scientiâ, præsertim conjunctâ practicæ. Siquidem Scientia non absurdè Monstrum dici possit, cùm ignorantibus & imperitis prorsus admirationi sit. Figurâ autem, & specie multiformis est, ob immensam varietatem subjecti, in quâ Scientia versatur; vultus & vox affingitur Muliebris ob gratiam & loquacitatem: Adduntur alæ, quia Scientiæ & earum Inventa momento discurrunt, & volant, cùm Communicatio Scientiæ sit instar Luminis de Lumine, quod affatim incenditur. Elegantissimè autem attribuuntur ungues acuti, & adunci; quia scientiæ Axiomata, & Argumenta penetrant mentem, eámque præhendunt & tenent, ut movere & elabi non possit; quod & sanctus Philosophus notavit; *verba Sapientum* (inquit) *sunt tanquam Aculei, & veluti Clavi in altum defixi.* Omnis autem Scientia collocata videtur in arduis & editis Montium. Nam res sublimis meritò putatur, & excelsa, & ignorantiam tanquam ex superiore loco despiciens, atque etiam latè & undequaque specu- latur & prospicit, ut in verticibus Montium fieri solet. Vias autem obsidere fingitur Scientia, quia ubique in Itinere isto, sive peregrinatione

tione

tione vitæ humanæ, Materia & occasio Contemplationis se ingerit & occurrit. Proponit autem *Sphinx* Quæstiones & Ænigmata mortalibus varia & difficilia, quæ accepit à Musis. Ea tamen quamdiu apud Musas manent, sævitiâ fortassè carent. Donec enim nullus alius finis Meditationis, & disquisitionis sit, præter ipsum Scire, Intellectus non premitur, nec in Arcto ponitur, sed vagatur, & expatiatur; atque in ipsâ dubitatione, & varietate nonnullam jucunditatem & delectationem sentit; sed postquàm à Musis hujusmodi Ænigmata ad *Sphingem* transmissa sunt, id est, ad Practicam, ut instet, & urgeat Actio & Electio, & Decretum: tum demùm Ænigmata molesta & sæva esse incipiunt, & nisi solvantur & expediantur, animos hominum miris modis torquent, & vexant, & in omnes partes distrahunt, & planè lacerant. Proinde in Ænigmatibus *Sphingis* duplex semper proponitur conditio; non solventi mentis laceratio; solventi Imperium. Qui enim rem callet, is fine suo potitur, atque omnis artifex Operi suo imperat. Ænigmatum autem *Sphingis* duo in universum sunt genera: Ænigmata de Naturâ rerum, atque Ænigmata de Naturâ hominis; Atque similiter in præmium solutionis sequuntur duo Imperia; Imperium in Naturam, & Imperium in Homines; Veræ enim Philosophiæ Naturalis finis proprius & ultimus est, Imperium in res Naturales, Corpora, Medicinas, Mechanica, alia infinita; licèt Schola, oblatis contenta, & sermonibus tumefacta, Res & opera negligat, & ferè projiciat. Verùm Ænigma illud *Oedipodi* propositum, ex quo ille Imperium *Thebanum* adeptus est, pertinebat ad naturam Hominis: Quisquis enim naturam Hominis prorsùs introspexit, ille faber ferè fortunæ suæ esse potest, & ad imperandum natus est. Id quod de Romanis artibus benè pronunciatum est,

Tu regere Imperio populos, Romane memento.
Hæ tibi erunt artes. ——

Itaque appositè illud; quod *Augustus Cæsar* signo *Sphingis*, sive de industriâ, sive fortuitò usus est. Ille enim (si quis unquam) in Politicâ excelluit, & in vitæ suæ curriculo, plurima nova Ænigmata de Naturâ hominis fœlicissimè solvit, quæ nisi dexter & paratus solvisset, multoties non procul ab imminente pernicie & exitio abfuisset. Atque additur in Fabulâ, *Sphingis* devictæ Corpus in Asellum impositum fuisse. Elegantissimè certè, cùm nihil sit tam acutum, & abstrusum, quin postquàm planè intellectum, & deinceps pervulgatum sit, etiam tardo imponi possit. Neque illud prætermittendum; debellatam esse *Sphingem* à viro pedibus clavato; Etenim nimis cito pede, & celeri gradu ad Ænigmata *Sphingis* homines properare solent; unde fit, ut (prævalente *Sphinge*) potiùs per disputationes ingenia & animos lacerent, quàm per opera & effectus imperent.

XXIX.

PROSERPINA, ſive Spiritus.

NArrant PLUTONEM, poſtquàm regnum Inferorum ex partitione illâ memorabili accepiſſet, de nuptiis alicujus è ſuperis deſperâſſe, ſi eas per colloquia, aut modos ſuaves tentaret; ut ad Raptum conſilia ſua dirigere ei fuerit neceſſe. Itaque captatâ opportunitate PROSERPINAM *Cereris* filiam, virginem pulcherrimam, dum flores *Narciſſi* in *Siciliæ* pratis colligeret, ſubito incurſu rapuit, atque quadrigis ſecum ad ſubterranea aſportavit; Ei magna reverentia præbita eſt, ut & Domina Ditis vocata ſit. *Ceres* autem ejus mater, cùm filia ſibi unicè dilecta nuſquam comparuiſſet, ſupra modum mœſta & anxia, tædam accenſam ipſa manu præ ſe ferens, univerſum orbis terrarum ambitum peragravit, ut filiam inveſtigaret & recuperaret. Id cùm fruſtra fuiſſet, accepto fortè indicio, quod ad Inferos devecta eſſet, multis lachrymis & lamentationibus *Jovem* fatigavit, ut illa ei reſtitueretur. Atque tandem pervicit, ut ſi illa nihil ex iis quæ apud Inferos eſſent, deguſtâſſet, tum eam abducere liceret. Ea conditio Matris deſiderio adverſa fuit; PROSERPINA enim grana tria ex malo granato guſtâſſe comperta eſt. Neque idcirco *Ceres* deſtitit, quin preces & ploratus de integro reſumeret. Poſtremò itaque ei indultum eſt, ut PROSERPINA diſpertitis temporibus, & alternis vicibus, ſex menſes cum Marito, alteris ſex cum Matre eſſet. Hanc PROSERPINAM poſteà *Theſeus* & *Perithous* eximiâ audaciâ thalamo Ditis deducere tentarunt. Cùm autem in itinere ſuper ſaxo apud inferos defeſſi conſediſſent, eis reſurgere minimè licuit, ſed æternùm ſedebant. PROSERPINA itaque Inferorum Regina manſit; in cujus honorem etiam additum eſt privilegium magnum; Cum enim ab inferis revocare gradum, illis qui eò deſcendiſſent, fas non eſſet; aſcripta eſt huic legi Exceptio ſingularis; ut ſi quis Ramum Aureum in donum PROSERPINÆ attuliſſet, ei ob hoc ire & redire liceret. Is ramus unicus erat in ingenti, & opaco luco, neque ſtirps erat, ſed viſci inſtar in alienâ arbore frondebat, atque avulſo illo alter non deficiebat.

Fabula ad Naturam pertinere videtur, atque vim, & copiam illam in ſubterraneis, divitem & frugiferam, ex quâ hæc noſtra pullulant, & in quam rurſùs ſolvuntur, & redeunt, perſcrutari. Per PROSERPINAM antiqui ſignificarunt Spiritum illum æthereum qui ſub terrâ (per *Plutonem* repræſentatâ) clauditur & detinetur à ſuperiore globo divulſus, quod non malè expreſſit ille.

Sive

Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Æthere, cognati retinebat semina cœli.

Ille spiritus raptus à Terrâ fingitur, quia minimè cohibetur, ubi tempus, & moram habet ad evolandum, sed subitâ confractione & comminutione tantùm, compingitur & figitur, perinde, ac si quis aërem aquæ commiscere tentet; Quod nullo modo efficere possit, nisi per agitationem celerem & rapidam; hâc enim ratione videmus illa corpora conjungi in Spumâ, Aere tanquam rapto ab Aquâ. Neque ineleganter additur, PROSERPINAM flores *Narcissi* in vallibus colligentem raptam fuisse; Quia *Narcissus* à torpore sive stupore nomen sumit; atque tum demùm spiritus ad raptum Materiæ Terrestris magis præparatus est & opportunus, cùm coagulari incipit, ac veluti torporem colligere. Rectè autem tribuitur honor ille PROSERPINÆ, qualis nulli uxori Deorum; ut Ditis Domina sit, quia ille spiritus planè omnia in illis regionibus administrat, stupido & quasi ignaro *Plutone*. Hunc autem spiritum Æther, ac vis Cœlestium (per *Cererem* adumbrata) infinitâ sedulitate elicere, atque sibi restituere contendit; Fax autem illa Ætheris sive Tæda ardens in manu *Cereris* proculdubio Solem denotat, qui circa terræ ambitum luminis officio fungitur, atque maximi omnium esset ad PROSERPINAM recuperandam momenti, si omninò hoc fieri posset. Illa tamen hæret, & manet: Cujus ratio sequitur accuratè & excellenter proposita in Pactis illis *Jovis* & *Cereris*. Primùm enim certissimum est, duos esse modos spiritus in Materiâ solidâ & terrestri cohibendi. Alterum per Constipationem sive obstructionem, qui est mera incarceratio & violentia. Alterum per Ministrationem proportionati alimenti, atque id fit sponte & libenter. Postquàm enim Spiritus inclusus depascere incepit, atque se alere, evolare protinùs non festinat; sed veluti in Terrâ suâ figitur: Atque hæc est illa degustatio PROSERPINÆ ex malo granato: quæ si non fuisset, jampridem à *Cerere* cum face illâ suâ orbem terrarum peragrante, abducta fuisset. Spiritus enim qui subest metallis & mineralibus compingitur fortasse præcipuè per Massæ soliditatem; qui autem in Plantis est & Animantibus, in corpore poroso habitat, & aperta effugia habet, nisi per illum modum Degustationis libenter detineretur. Secundum autem pactum de Semestri consuetudine, non aliud est quàm Elegans descriptio dispertitionis Anni; cùm spiritus ille per terram perfusus, quoad res vegetabiles mensibus æstatis apud superiora degat, atque mensibus hyemis ad subterranea redeat. Quod verò attinet ad conatum illum *Thesei* & *Perithoi* abducendæ PROSERPINÆ, id eò spectat, quod sæpius fiat, ut spiritus subtiliores qui ad terram in multis corporibus descendunt, neutiquàm illud efficiant, ut Spiritum subterraneum exsugant & secum uniant & evehant; Sed contrà ipsi coagulentur, neque ampliùs resurgant; ut PROSERPINA per eos aucta incolis & imperio sit.

ſit. De virgâ autem illâ aureâ, vix videmur ſuſtinere poſſe impetum Chymiſtarum, ſi in nos hac ex parte irruant; cùm illi ab eodem lapide ſuo,& Auri montes, & Reſtitutionem corporum naturalium veluti à Portis Inferorum promittant. Verùm de Chymica, atque Lapidis illius Procis perpetuis; certò ſcimus Theoricam eorum eſſe ſine fundamento, ſuſpicamur etiam practicam eſſe ſine certo pignore. Itaque miſſis illis, de iſtâ poſtremâ Parabolæ parte hæc noſtra ſententia eſt. Nobis certè compertum eſt ex compluribus Antiquorum figuris, eos Conſervationem, atq; Inſtaurationem quadamtenus corporum naturalium, pro re deſperatâ non habuiſſe, ſed potiùs pro re abſtruſâ, & quaſi aviâ. Atque idem ſentire hoc etiam loco videntur, cùm virgulam iſtam inter infinita virgulta ingentis & denſiſſimæ Sylvæ collocârunt; Auream autem finxere, quia Aurum Durationis *Teſſera* eſt: Inſitivam, quia ab Arte hujuſmodi effectus ſperandus eſt, non ab aliquâ Medicinâ, aut modo ſimplici, aut naturali.

XXX.

Metis, ſive Conſilium.

NArrant Poëtæ antiqui Jovem cepiſſe in uxorem Metin, cujus nomen non obſcurè *Conſilium* ſignificat; eam autem ex illo gravidam factam fuiſſe: Quod cum ille ſenſiſſet, partum ejus nullo modo expectâſſe, ſed utique eam devoraſſe, unde & ipſe prægnans factus ſit: Puerperium autem mirum fuiſſe: Nam ex capite, ſive cerebro *Palladem* armatam peperiſſe. Hujus Fabulæ monſtroſæ, & primo auditu inſulſiſſimæ ſenſus, arcanum Imperij continere videtur; quâ arte ſcilicet, Reges ſe verſus Conſilia ſua gerere ſoleant, ut authoritas, & majeſtas eorum non ſolùm illibata conſervetur, verùm apud populum augeatur, & extollatur. Nam Reges ſe cum Conſilijs ſuis, vinclo veluti nuptiali copulare & conjungere, & de rebus maximis cum eis deliberare, recto & prudente Inſtituto conſueverunt; Idque Majeſtatem eorum neutiquam imminuere, haud abs re judicant: verùm cùm Res jam ad Decretum ſpectat, quod inſtar partus eſt; Conſilij partes non ultrà tendere ſinunt, ne acta ex Conſilij arbitrio pendere videantur. Verùm, tum demùm Reges (niſi hujuſmodi res ſit, ut invidiam à ſe derivare cupiant) quicquid à Conſilio elaboratum ut veluti in utero efformatum eſt, in ſe transferre conſueverunt, ut decretum & Executio (quæ quia cum poteſtate procedit, & neceſſitatem infert, elegantèr ſub figurâ *Palladis* armatæ involvitur) ab ipſis emanare videatur. Neque ſatis eſt, ut hoc ab Auctoritate Regum & eorum Voluntate, ſolutâ, & liberâ, et non obnoxiâ, profectum videatur; niſi etiam hoc ſibi Reges ſumant, ut ex Capite eorum, id eſt, ex Judicio; et prudentiâ propriâ, decreta nata exiſtimentur.

Syren-

XXXI.

Sirenes, sive Voluptas.

FAbula de SIRENIBVS ad perniciosas illecebras voluptatis rectè, sed sensu vulgatissimo transfertur. Nobis autem videtur, SAPIENTIA VETERVM, tanquam Vuæ malè Calcatæ; ex quibus licèt nonnihil exprimitur, tamen potissima quæque resident, & prætermittuntur. SIRENES *Acheloi*, & *Terpsichores* unius ex Musis, filiæ fuisse narrantur; Eæ primis temporibus alatæ erant; sed inito temerè cum Musis certamine victæ, alis mulctatæ sunt. Ex pennis autem evulsis, Musæ Coronas sibi fecerunt; adeo ut ab eo tempore Musæ cum Capitibus alatis procederent, præter unam SIRENVM Matrem; Mora autem SIRENVM erat in Insulis quibusdam amœnis; Illæ verò è speculâ naves adventantes cùm conspicerent, Cantu navigantes primò detinebant, deinde alliciebant, exceptos autem necabant. Neque simplex erat Cantilena, sed singulos modis maximè naturæ eorum convenientibus captabant. Tanta autem pestis erat, ut Insulæ SIRENUM etiam longè intuentibus alberent ex ossibus cadaverum inhumatorum. Huic malo remedium repertum est genere, & modo duplex; Alterum ab *Vlysse*, Alterum ab *Orpheo*; *Vlysses* socijs omninò aures cerâ obturari jussit; Ipse, cùm experimentum rei facere vellet, periculum autem depellere, se ad malum navis alligari voluit, interminatus, nequis eum, licèt rogatus, solveret; *Orpheus* verò, missis hujusmodi vinclis, clarâ voce Deorum laudes cantans ad lyram, voces SIRENVM retudit, & extra omne periculum fuit.

Fabula ad mores pertinet, atque minimè obscura sanè, nec tamen inelegans Parabola videtur. Voluptates ex Copiâ rerum, ac affluentiâ; atque ex Hilaritate, sive exultatione animi proveniunt. Illæ olim primis ipsis illecebris subitò, & tanquam alatæ, mortales rapere solebant. Doctrina autem & Eruditio, hoc saltem effecit, ut animus humanus se nonnihil cohibeat, & exitum rei secum perpendat; itaque alas voluptatibus detraxit. Hoc autem in Musarum decus & honorem egregium cessit; Postquam enim Philosophiam contemptum voluptatum inducere posse nonnullorum exemplo patuit; statim res sublimis visa est, quæ animam veluti humo affixam attollat & evehat; & hominum cogitationes (quæ in capite vigent) pennatas & veluti æthereas faciat. Sola *Sirenum* Mater pedestris, & sine alis mansit; Ea proculdubio nil aliud est, quàm Doctrinæ leves, & ad jucunditatem inventæ, & adhibitæ; quales videntur *Petronio* illi in pretio fuisse, qui postquam sententiam Mortis accepisset, in ipsis atrijs Mortis delicias quæsivit, cumque etiam literas in solatium adhibere vellet, nil (inquit *Tacitus*) legit eorum, quæ ad constantiam faciunt; sed leves versus. Ex hoc genere est illud.

Vivamus mea Lesbia, atque amemus,
Rumoréſque ſenum ſeveriorum
Omnes unius æſtimemus Aſſis.

Et illud.

Iura ſenes nôrint, & quid ſit fáſque, nefáſque,
Inquirant triſtes legúmque examina ſervent.

Hujuſmodi enim doctrinæ, alas Muſarum Coronis rurſus detrahere, & Sirenibus reſtituere velle videntur. Habitare autem perhibentur Sirenes in Inſulis, quia voluptates ferè ſeceſſus quærunt, atque hominum cœtus ſæpe vitant: Sirenum autem cantus omnibus decantatus eſt, ejuſque pernicies, & artificium varium: Itaque interprete hæc non egent. Illud magis acutum de oſſibus veluti Clivis albentibus è longinquo viſis: Ex quo illud ſignificatur, exempla Calamitatum licèt clara & conſpicua, contra voluptatum corruptelas non multum proficere. Reſtat de remediis Parabola non abſtruſa ea quidem, ſed tamen prudens & nobilis. Proponuntur enim Mali tam callidi & tam violenti remedia tria. Duo à Philoſophiâ: Tertium à Religione. Atque primus effugij modus eſt, ut quis principiis obſtet, atque omnes occaſiones, quæ animum tentare, & ſollicitare poſſint, ſedulò devitet: Id quod obturatio illa aurium denotat; atque hoc remedium ad animos mediocres, & plebeios neceſſariò adhibetur, tanquam ad Comites *Vlyſſis*. Animi autem celſiores etiam verſari inter medias voluptates poſſunt, ſi Decreti cōſtantiâ ſe muniant: quin & per hoc, virtutis ſuæ experimentum magis exquiſitum capere gaudent; etiam voluptatum ineptias & inſanias perdiſcunt, potiùs contemplantes, quàm obſequentes; quod & *Salomon* de ſe profeſſus eſt, cùm enumerationem voluptatum, quibus diffluebat, eâ ſententiâ claudat: *Sapientia quoque perſeveravit mecum*. Itaque hujuſmodi Heroes inter maximas Voluptatum illecebras ſe immobiles præſtare, atque in ipſis earum præcipitiis ſe ſuſtinere queant; tantùm ad *Vlyſſis* exemplum, interdictis pernicioſis ſuorum conſiliis & obſequiis, quæ animum maximè omnium labefactare & ſolvere poſſint. Præſtantiſſimum autem in omni genere eſt remedium *Orphei*; qui laudes Deorum cantans & reboans, SIRENUM voces confudit, & ſummovit. Meditationes enim Rerum Divinarum, Voluptates Senſus non tantùm poteſtate, ſed etiam ſuavitate ſuperant.

FINIS.

FINIS.

DIALOGUS
DE
Bello Sacro:

Fragmentorum prius.

PER

Franciſcum Baconum
Baronem de Verulamio,
Vice-Comitem *S. Albani*.

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud *Iocoſam Norton* & *Richardum Whitakerum*.
1638.

Imprimantur hæ paginæ, *Ut ex ungue Leonem.*

IOHANNES COCEVS.

AD
Reverendissimum
in CHRISTO Patrem,
LANCELOTVM ANDREWES
Episcopum Wintoniensem,
REGIÆ MAIESTATI
à Sanctioribus Consiliis.

Reverende Præsul;

INter Consolationes, haudquaquam minima est, si quis sibi aliorum Calamitates repræsentet, quæ cum suis conformitatem habeant. *Exempla* enim penetrant magis, quàm *Argumenta*; Quinetiàm illud Nobis innuunt, quod *Scriptura* in Solatium adducit; *Nil novi nobis accidisse*. Afficiunt autem *Exempla* eò magis, quò propiùs ad Similitudinem Rerum nostrarum accedunt: Multóque adhuc magis, si Fortuna illos non leviùs mulctârit, qui nobis ipsis, dignitate & virtute, præcelluerunt. Etenim, ut inanem præsumptionem sapit, si nos ipsos cum Melioribus componamus; Ita, ex alterâ parte, rectè & salubriter infertur Conclusio; Si alii nobis Superiores, similia perpessi sint, non esse cur nos supra modum conqueramur.

In hoc Consolationis genere, equidem mihi ipsi minimè

defui; Quamvis ut *Chriſtianus*, (per infinitam *Dei* Miſericordiam,) altiores etiam Conſolationes deguſtaverim. Quamobrem, ex variâ Rerum Memoriâ, & Librorum Lectione, cùm *Exempla* haud pauca, tam vetera, quàm recentia, mihi ante oculos, propoſuiſſem; Cogitationes meæ moram (fateor) fecerunt, imò etiam acquieverunt, in tribus præcipuè *Viris*; Tanquam maximè eminentibus, & cum illâ Fortunâ, quæ mea aliquando fuit, conjunctiſſimis. Hi tres, in Rebuſpub. ſuis, ſinguli, Magiſtratibus ampliſſimis perfuncti ſunt: Iidem, non præliis, aut alio Infortunii genere, dejecti, ſed Judiciis, & Legum Auctoritate, tanquam Rei, & Delinquentes, abdicati; Iidem inſuper celebres fuerunt Scriptores, ita ut Memoria Calamitatis ipſorum, apud Poſteritatem jam maneat, & ſe exhibeat, tanquam Pictura quæ noctù geſta repræſentet, inter pulcherrimas & illuſtres Operum & Actorum ſuorum Tabulas: Quin & omnes tres, (ſi hoc ad rem conduceret) *Exempla* fuerunt valida, ad extinguendam cujuſpiam Ambitionem, Fortunam de novo tentandi: Quandoquidem unuſquiſque eorum, magnâ cum gloriâ, revocatus & reſtitutus fuerit; ſed ad graviorem ſuam ruinam, quæ in Morte violentâ exitum reperit. Fuerunt hi tres *Viri*, *Demoſthenes*, *Cicero*, & *Seneca*. Quando igitur, cum *Viris* hiſce eximiis, Me, tum Fortuna, tum Studia, conjunxerint, inquirere & obſervare cœpi, quomodo Calamitates illi ſuas toleraverint, & præcipuè quomodo tempus impenderint, cùm à Civilibus Negotiis prorsùs abdicati, & inhabiles pronunciati ſint: Ut ab illis aliquid addiſcerem; Utque mihi non ſolùm *Conſolatorum*, verùm etiam *Conſiliariorum* loco eſſent. Obſervavi autem, quam diverſis modis, Infortunia illorum illos affecerunt; Eâ præcipuè in re, de quâ inquirere cœperam; Temporis ſcilicet, & Calamorum ſuorum, applicatione *Ciceronem* vidi, durante exilio ſuo, (quod biennium fermè complevit,) ita animo emollitum & dejectum, ut nihil præter Epiſtolas quaſdam muliebres exaraverit, omnia Queſtibus implentes. Attamen, ex tribus illis, (meo quidem judicio,) minima ei Cauſſa affuit, cur magnoperè perturbaretur. Etſi enim judicatum fuiſſet; eóque Judicii genere, quod ſummam Auctoritatem obtinuit; Lege ſcilicet latâ; ut exularet, & univerſæ ejus Fortunæ

Fisco addicerentur, Domus ejus diruerentur ; Utque Capitale cuivis esset, qui de ejus Restitutione ageret ; Nihilominùs, Calamitas ejus, etiam eo tempore, Ignominiæ notâ caruit ; Atque nil aliud quàm Temporis Procella reputabatur, quæ eum tanquam turbine subverterat. *Demosthenes* contrà; licet Judicium quo proscriberetur, Ignominiæ plenum esset ; utpote Repetundarum damnatus ; Neque Repetundarum simpliciter, sed quæ cum proditione, & læsâ Majestate, conjunctæ essent ; Nihilominùs Calamitatis suæ, sensum tam exiguum præ se tulit, ut Exilii tempore, Negotiis Civilibus non abstineret, sed iisdem se immisceret ; Atque per Literas sæpiùs, Consilio suo Impertire *Populum Atheniensem* ausus esset, non minùs quam si adhuc ad clavum sederet ; ut patet in quibusdam ejus *Epistolis*, quæ hodiè extant. *Seneca* certè, qui ob Corruptelas varias, & Crimina, damnatus fuit, & in exilium actus in *Insulam* quandam solitariam, mediocritatem servavit : Quamvis enim Calamus ejus non refrixit, tamen in Negotia Civilia se ingerere abstinuit : Sed otium quod nactus erat, in scribendis *Libris* quibusdam, excellentis Argumenti & Usus, in omne ævum, insumpsit ; Licet aliquos eorum dedicaverit, minùs pro dignitate.

Exempla hæc, in Instituto quodam, ad quod etiam aliàs sponte inclinabam, me multùm confirmârunt; ut concessum mihi Tempus, omnino, in scribendo, impenderem ; Utque *Talentum* à *Deo* concreditum, non ut priùs Trapezitis particularibus, sed Excambiis publicis, quæ nunquam exhaurientur, & usuram pro certò reddent, committerem. Itaque, cùm ante Annos aliquot, *Instaurationis* meæ Partem edidissem ; (Quod quidem Opus, inter Opera mea, illud est ; (*Si nunquam fallit Imago* ;) Cui plurimùm tribuo ;) Decrevi certè, in cæteris ejus Partibus, minimè defatisci. Quod etiam nunc ago. Etsi autem de illo Opere, Testimonia plurima, ex Partibus Transmarinis receperim ; (Talia certè, quibus non potuerim majora, cum tam insigni Approbatione & Honore, sub initiis, in Argumento tam abstruso expectare ;) Illud tamen Animo meo penitùs insedit ; Opus memoratum, Hominum, præsertim vulgatis judicii, Capita supervolare. Itaque constitui, (licèt inversâ paulisper Ordinis serie,) Rem ad Sensûs judicium deorsùm trahere, per Exempla quædam, &

Portiones *Naturalis Historiæ*, & *Inquisitiones* super eam: Quod etiam ex parte feci. Rursus, quia Opus meum, *De Augmentis Scientiarum*, Parasceve quædam, & tanquam Clavis esse possit, ad *Instaurationis* sensum meliùs referandum; (Quippe quod Notionum & veterum & novarum mixturam recipiat; ubi *Instauratio* novas tantùm Notiones proponat meras; nisi quòd hinc & inde, inspergantur veteres ad gustum tantùm;) consentaneum putavi, illud Opus in Linguam Generalem ex Vernaculâ vertere; Non sine multis & magnis Additionibus, præsertim in Libro secundo; Qui *Partitiones Scientiarum* complectitur: Idque ita cumulatè præstiti, ut judicem *Librum* illum, jam in plures divisum, pro primâ *Instaurationis* Parte, haberi posse; Quam, *Partitionum Scientiarum* nomine, anteà insignivi: Et sic fidem meam, in hac parte, liberari confido. Atque hoc etiam jam peractum est. Prætereà, quoniam Civilem, quam tam diu sustinui, Personam, prorsùs exuere non potui; (Cujus si ipse oblivíscerer, satis multi meminissent,) Opus etiam de *Legibus* ingressus sum; Hoc Instituto, ut Characterem quendam Justitiæ proponerem, mediæ cujusdam naturæ, inter Speculativas & speciosas Legum Descriptiones à Philosophis factas, atque Scripta Jureconsultorum, qui particularibus Placitis, & Scitis, Patriarum & Rerumpub. suarum, sunt, ut plurimùm, obnoxii & astricti. Hoc autem Opus, quoniam tantum absorpturum fuisset temporis, atque alia jure præcedere deberent, infectum reliqui; Solummodò Portiunculam ejus quandam, ad exemplar, in uno ex Libris *De Augmentis Scientiarum*, (octavo scilicet,) exhibui. Verum est etiam, (fateor,) me in animo habuisse, *Digestum* quoddam, *Legum* Patriæ meæ, ut componerem; sed quia plurimorum Manibus indigebat, neque ex Me solo pendebat, illud quoque deposui. Jam, cùm in *Instauratione* meâ, universi Generis Humani Bonum, mihi ante oculos proposuerim; ut vita humana excoleretur, bearetur, & ampliori à Naturâ dote donaretur; In Opere autem illo de *Legibus*, cujus initia perstrinxi, (ut dictum est,) Humani Generis similiter Bonum mihi proposuerim, sed in Societate Civili, & Scientiæ Politicæ Dotibus: Putavi etiàm aliquid me *Patriæ* Bono aut Honori debere, quam semper dilexi; Adeò ut licet Magistratus quos gessi, supra Meritum

meum

meum eſſent ; Amor tamen meus Boni publici, & Curæ circa illud impenſæ, etiam ſupra, & ultra Gradus, in quibus collocabar, tranſcenderent. Quocirca, (præſertim cùm *Opus* illud de *Legibus Patriis* depoſuiſſem,) Honorem aliquem *Patriæ* dilectæ exhibere volui : Quod operam dedi ut facerem, in *Hiſtoriâ* meâ, *Regni Henrici Septimi*. Quantum verò ad *Librum* illum jampridem editum ; Cui antea Titulus ; *Delibationes Morales & Civiles* ; Nunc autem ; *Sermones Fideles, ſive Interiora Rerum* ; inſcribitur ; Eum etiam multipliciter auxi, & ditavi ; Et in Linguam quoque Latinam è Vernaculâ, verti curavi. Illud autem Scriptorum genus, Animi reficiendi & levandi cauſsâ, ſubinde tracto : Quamvis non ſum neſcius, ejuſmodi Scripta, minore labore & molimine, Nomen meum fortaſsè magis illuſtrare & attollere poſſe, quàm reliqua quæ tractavi, & tracto. Quinetiàm *Libellum* meum, *De Sapientiâ Veterum*, ut ab interitu tutior eſſet, in *Tomo Operum meorum Moralium & Politicorum*, rurſus edendum curavi.

Verùm hæc omnia Scripta mea animo revolvens, ſubiit Cogitatio, univerſa in *Civitatem*, nulla in *Templum*, procedere ; Exceptis paucis alicubi inſperſis, quæ ad *Religionem* ſpectant. Atqui cùm in *Templo* ipſo, tanta Solatia deguſtaverim & hauſerim, cupio etiam Oblationis quidpiam illùc deferre. Argumentum itaque delegi, mixtum ex Rebus ad *Religionem* ſpectantibus, & *Civilibus* ; Atque etiam medium inter *Contemplationes*, & *Activa* ; *Tractatum* ſcilicet *De Bello Sacro* : Quis enim noverit, numnon illud contingere poſſit; *Exoriere aliquis ?* Res magnæ, (præſertim quæ ad *Religionem* referuntur,) ab exiguis ſæpenumerò oriuntur initiis ; Et Modulus priùs factus quandoque Ædificium ipſum invitat. Hoc *Opus*,(quia ſemper *Dedicationes* Adulatorias minùs probavi,) *Paternitati* tuæ dedicare viſum ; In pignus veteris noſtræ Familiaritatis & Amicitiæ : Nec minùs, quia inter *Viros* Ætatis hujus, Tibi, Reverentiam haud vulgarem, deberi exiſtimem.

Reverendæ Paternitatis tuæ
Amicus Fidelis,

FR. S. ALBAN.

DIALOGVS DE Bello Sacro.

Interlocutores.

Eusebius. Zebedæus. Gamaliel. Martius. Eupolis. Pollio.

Characteres harum Personarum.

ZEbedæus *Romano-Catholicus, fervidus, & Zelotes.* Gamaliel, *in Religione Reformatâ, fervidus item, & Zelotes.* Eusebius, *Theologus Orthodoxus, & Moderatus.* Martius, *vir Militaris.* Eupolis, *Politicus.* Pollio, *Aulicus. Omnes præter* Gamalielem *Romano-Catholici.*

Convenerunt Parisiis, *in Domo* Eupolidis, Eusebius, Zebedæus, Gamaliel, *&* Martius: *Singuli eorum, Viri egregii, sed multùm inter se differentes. Aderat etiam* Eupolis *ipse: Atque dum sederunt colloquentes, intervenit ab Aulâ* Pollio: *Ac quamprimùm eos vidit, more suo ingenioso, & faceto, dixit.*

POLLIO.

VIdeo quatuor hîc præsentes, qui Mundum egregium, (arbitror,) constituere possint: Tantum enim ab invicem discrepatis, quantum quatuor *Elementa*, & nihilo seciùs concordes estis. Quantum verò ad *Eupolidem*, quia moderatus est, & placidus, illum loco *Quintæ Essentiæ* ponere libet. EUPOLIS. Si nos quinque (*Pollio*) Mundum constituimus majorem, unicus tu Mundum minorem constituere possis: Siquidem omnia, & profitearis, & connitaris, ad Teipsum solum referre.

referre. POLLIO. At quid illi, qui hoc agunt, sed minimè profitentur? EVPOLIS. Sunt illi quidem minùs animosi, sed magis metuendi. Verùm age, & nobiscum Sermones conferas: Etenim inter Nos, de præsenti *Orbis Christiani* statu, loquebamur; In quo libenter etiam Opinionem tuam audiremus. POLLIO. Domini mei; Iter hoc Mane confeci; Iamque Æstus Diei ingruit: Itaque Sermones Vestri, opus est, Aures meas admodùm delectent, quo ab Oculis impetrent, ut Somno abstineant. Attamen si permittetis, ut vos excitem, si quando Sermones vestri mihi videantur obdormiscere, quantùm potero, Somnum abigam. EVPOLIS. Imò gratum nobis feceris, si hoc præstiteris. Illud tantum metuo, ne universum, quod tractamus, Argumentum, instar Insomnii cujusdam, haud penitùs insulsi & vani, sed Insomnii tamen, tibi videbitur. Etenim Optata bona, absque spe Effectûs, nedum tentandi copiâ, non multum illis præstant: Verùm ne te diutiùs detineamus, cùm ingrediebaris, *Martius* hic, & Attentiones nostras excitavit, & Animos affecit, Oratione suâ, quam inchoavit tantùm: Neque malè cedit hæc res, ad somnolentiam tuam discutiendam: Videbatur enim Sermo ejus, quasi ad Bellum Classicum canorum. Si placet igitur, (*Marti*,) de integro sermonem renoves: Nam & Sermo ipse dignus erat qui repetatur; Atque mehercle, Corona Auditorum ista, non mediocriter dignitate aucta est, per præsentiam *Pollionis*. MARTIVS. Cùm modò ingressus es, (*Pollio*) liberè Animi mei Sensum, hisce *Dominis* meis aperui: Me observasse, quod per dena jam Annorum Lustra, proximè elapsa, minùs nobile quiddam spirârunt, (si mihi fas sit dicere,) *Orbis Christiani* Bella, & Expeditiones Militares. Ecce Bella cum subditis; similia Litibus quidem protervis in Foro; in quo pertinaciter Lege agitur, pro Jure suo recuperando; Quod meliùs forsan, placido & quieto more, obtineri potuit. Ecce pusillas, Oppidi cujuspiam, aut Portiunculæ Territorii, Debellationes; Quales esse solent Rusticorum Acquisitiones, Agelli, aut Anguli Terræ, commodè adjacentis. Quod si etiam Bella, pro *Regno Neopolitano*, aut *Ducato Mediolanensi*, aut *Regnis Lusitaniæ*, aut *Bohemiæ*, suscepta fuerint; Tamen & hæc ipsa, tanquam Bella *Ethnicorum*, (*Atheniensium*, *Lacedæmoniorum*, *Romanorum*,) pro secularibus quidem Commodis, & Ambitione Dominationis, gesta sunt; Nec *Militiâ Christianâ* censeri debent digna. At *Ecclesia* Missiones suas, in extremos Fines Gentium & Insularum, facit; Nobili Operâ & Instituto; Verum hoc sonat tantùm; *Ecce unus Gladius hic. Reges* & *Principes Christiani*, meritò accusandi, quod *Fidei Christianæ* propagationi, Armis & Opibus suis, non invigilent. Attamen *Dominus* noster, qui in Terrâ manens, dixit *Apostolis*; *Ite & prædicate*; Dixit etiam, de Cælo, *Constantino*; *In hoc Signo vince*. Quis *Miles Christianus*, piâ Æmulatione non commoveatur, cùm viderit *Ordinem* quendam, *Societatis Iesu*, aut *Sancti Francisci*, aut *Sancti Augustini*, tot & tanta, pro *Religionis Christianæ* propagatione, sustinere & perficere; *Ordinem* vero *Sancti Iacobi*, aut *Sancti Michaelis*, aut *Sancti Georgii*, nil aliud ferè perpetrare, neque majora meditari, quam ut vestes solennes induant, Festa *Patronorum* suorum anniversaria celebrent; & cæteros Ritus ac Cæremonias Ordinis sui, observerit? Quin & *Mercatores* ipsi, in *judicio surgent*, contra *Principes* & *Proceres Europæ*: Illi

enim,

enim, viam in Mari latam, straverunt & triverunt, usque ad ultimos Orbis Fines; Classes & Copias Navales, *Hispanorum, Anglorum, Belgarum*, instruendo & mittendo, quantæ *Indias* quidem, & *Chinam*, terrefacere & concutere possint: Hæc autem omnia, propter Margaritas scilicet, aut Gemmas, aut Aromata, suscepta sunt: At propter *Margaritam* illam *Regni Cœlorum*, aut *Gemmas Cœlestis Hierusalem*, aut *Aromata Horti Sponsi*, Malum quidem Navis ne unum erectum vidimus. Illud interim, pro nihilo ducunt, Sanguinem *Christianum*, in partibus tam remotis, inter se præliantes, effundere; Sed ne Guttam quidem, in Caussâ *Christi*. Verùm, ne immemor videar, Rerum præclararum, in hoc genere, gestarum, fateor intra spatium illud quinquaginta Annorum, (de quo loquor,) aut paulò plus, tres susceptas esse Actiones memorabiles, à *Christianis*, contra *Infideles*; In quibus *Christiani* Invasores fuere. Cùm enim Bellum Defensivum sit, Necessitatis potiùs Bellum judico, quam Pietatis. Prima fuit, celebris illa & felix, Expeditio Navalis, quæ Victoriâ apud *Insulas Cursolares* terminata est; Quæ hamum inseruit, naribus *Ottomanni*, usque ad diem hodiernum. Quod Opus præcipuè instructum & animatum fuit, ab eximio illo *Principe*, *Papâ Pio Quinto*; Quem miror, Successores ejus, inter *Sanctos* non retulisse. Secunda fuit, Nobilis illa; (licet calamitosa,) Expeditio *Sebastiani*, *Lusitaniæ Regis*, in *Africam*; Quæ ab illo solo, absque aliorum ope, suscepta fuit; Ita solo, ut aliis, se postea excusandi, necessitatem imponeret. Pro ultimâ numero, memorabiles illas Incursiones, à *Sigismundo Principe Transylvaniæ* factas: Cujus Felicitatis Filum à *Christianis* ipsis abscissum fuit; Contra Moniti egregia & Paterna, *Papæ Clementis Octavi*. Plures mihi non occurrunt. POLLIO. Pace tuâ, quid dicis de Extirpatione *Maurorum Valentiæ*? Ad quam subitam Quæstionem *Martius* paululùm obticuit: *Gamaliel* autem, sermonem arripiens, dixit. GAMALIEL. Planè censeo, *Martium* rectè Actionem illam præteriisse: Etenim, meâ sententiâ, damnanda prorsùs est. Imò videtur Factum illud *Deo* displicuisse. Cernitis enim *Regem*, sub cujus Imperio, hoc factum est, (Quem vos *Catholici* pro sancto & immaculato *Principe* habetis,) in ipso Ætatis suæ flore, sublatum; Auctorem autem, & Suasorem; Rigoris ejus, (Cujus Fortuna super *Rupem ædificata* putabatur,) corruisse; Quin & opinantur plurimi, Rationes ejus Facti nondùm esse transactas, sed iis reddendis *Hispaniam* adhuc esse obnoxiam: Eò magis, quod ingens *Maurorum* illorum Numerus, (Exilio jam probati,) constanter in Fide perseverant, & veros se *Christianos* in omnibus præstant, præterquam quod appetitu Vindictæ, in *Hispanos* flagrent. ZEBEDEVS. Noli, obsecro, (*Gamaliel*,) de Actione illâ magnâ temerè judicare; Quæ instar *Ventilabri Christi* fuit in Regionibus illis; Nisi fortè monstrare poteris, Pactum aliquod *Hispanorum* cum illis Populis, quale *Josuah* fecit cum *Gibeonitis*: Quo cautum esset, ut execrabilis illa Generatio, Sedes antiquas retineret. Quinetiam vides, *Edicto Regio*, hoc Executioni mandatum fuisse, non tumultuariè: Gladius enim Manibus *Plebis* neutiquam commissus est. EVPOLIS. Arbitror equidem, *Martium* illud omisisse, non quod judicio in alterutram Partem inclinaret; Sed quia cùm Actionibus Belli haud benè congruebat; Siquidem cum Subditis tantùm Res fuit; Neque Ar-

mis

mis contrà itum eft. Verùm permittamus (fi placet) *Martium* in Oratione procedere; Loquebatur enim, (ut mihi videtur,) tanquam Theologus Armis indutus. MARTIVS. Fateor, (*Eupoli*,) me in iis quæ loquor, Pietatem & Religionem, præcipuè mihi ante oculos proponere: Nihilominùs, fi loquendum mihi effet, ut Homini Animali tantùm, eadem confulerem. Neque enim reperiri hodiè poteft, Expeditio aliqua, aut Actio, etiam refpectu fecularis Amplitudinis, & Honoris terreni, quæ cum *Bello* contra *Infideles* comparetur. Neque in hoc, quod affero, Novitatem aliquam, aut ventofum quidpiam propono; fed quod in Exemplis recentibus, ejufdem generis, fe oftendit; Licet fortaffè minùs arduis. *Caftiliani*, Seculo fuperiore, Orbem novum aperuerunt; Atque *Regnum Mexicanum*, *Peruviam*, *Chilen*, & alias *Indiæ Occidentalis* Regiones, fubegerunt, & plantàrunt. Videmus, quàm ingentes opum Fluctus, in *Europam*, ex eâ re, inundàrunt; Adeò ut *Orbis Chriftiani* Cenfus, in Decuplum, imò in Vicecuplum, jam aucti fint. Verùm eft, *Aurum*, tempore Invafionis primæ, in iis Regionibus, congeftum fuiffe, & accumulatum; Sed *Argenti* Venæ adhuc perpetuò fcatent. Ex eodem etiam Aufo, infinita, Territorii & Imperii, facta eft Acceffio. Neque enim unquam antehac, *Orbis Chriftianus* in Duplum crevit; Quod verè afferi poffit, jam effe factum, fi computes id quod jamdudùm acquifitum eft, cum eo quod in pofterum acquiri poffit, per Occupationem & Culturam earum Partium Ulteriorem. Neque tamen affirmari verè poffit, (fi ingenuè loquamur,) *Fidei Chriftianæ* Propagationem, Navigationum illarum & Plantationum, Cauffam præcipuam extitiffe; Sed Aurum, Argentum, Opes, & Gloriam. Ita ut, quod in *Dei* Providentiâ primum fuerit, in Hominum Appetitu & Intentione, fecundas tantùm Partes obtinuit. Similia prædicari poffint, de Navigationibus & Expeditionibus præclaris, *Immanuelis Lufitaniæ Regis*: Cujus Arma *Africam* & *Afiam* cingere cœperunt; Atque ad fetrahere, non folùm Commercium Aromatum, Lapidum pretioforum, Mofchi, & Pharmacorum, fed Sedes & Imperia in Partibus illis *Orientis* extremis. Neque enim in his ipfis, *Religio Chriftiana*, præcipuè ante Oculos obverfabatur, fed Amplificatio, & Prolatio Imperii, & Divitiarum. Accidit autem jam, ex duobus iftis præclaris Facinoribus, cùm *Orientales* & *Occidentales Indiæ* modò fub *Hifpaniæ* Ditione unitæ fint, id quod Magniloquus quidam dixit; *Solem in Imperio Hifpanorum nunquam Occumbere, fed aliquam ejus Partem femper irradiare.* Quod, (fi verum dicendum eft,) Radius quidam eft Gloriæ, non dico Corpus folidum Gloriæ, in quo *Monarchia Hifpaniæ*, reliquis omnibus *Monarchiis*, fuperior fit. Quamobrem, ut concludam, videre eft in hifce Expeditionibus, contra *Ethnicos* & *Infideles*, Honorem & Utilitatem, tam Spiritualem, quam Temporalem, in unâ, tam Intentione, quam Profecutione, coiviffe. POLLIO. At, ut mihi videtur, pace tuâ, (*Marti*,) meminiffe debueras, Homines Silveftres, & merè Barbaros, fimiles effe Beftiis & Avibus, quæ *Feræ funt Naturæ*; Quarum Proprietas, (qualis effe poteft,) Poffeffionem fequitur, & Occupanti conceditur: Sed in *Populis Civilibus* hoc non tenet. MARTIVS. Ego certè nil tale Difcriminis agnofco, inter Animas Rationales; Sed contrà fentio, quicquid in ordine fit, ad Bonum *Populi* alicujus majus, &

latius, Actionem posse Injustitiâ absolvere, concesso quod populus sit, sive magis, sive minùs, cultus & civilis. Verùm, non facilè tibi concedam, (*Pollio*,) *Populos*, *Peruvianum*, aut *Mexicanum*, ita penitùs fuisse Barbaros, vel Feros, ut Oratio tua innuit: Aut quod talis poni debeat differentia, inter illos, & alios, *Infideles*, qui hodiè in Locis plurimis degunt. In *Peruviâ*, licet nudi fuissent, tẽperaturâ fortassè Climatis hoc postulante; Et Consuetudines nonnullæ admodùm Barbaræ apud eos invaluissent; Attamen Administrationi certè *Incarum*, in aliquibus, Humanitas, & Civilitas, non defuerunt. Reduxerant Nationes illas, ab *Idolorum* omnigenùm Adoratione, ad Adorationem *Solis*. Atque, (quantum memini,) *Liber Sapientiæ* Gradus *Idololatriæ* distinguit: Constituens *Idolorum* vilium & despicabilium Cultum, magis cæcum & detestandum esse, quam simplicem *Cultum Creaturæ*. Et similiter, (nisi fallor,) faciunt quidam ex *Prophetis*; Ponentes *Cultum Idolorum*, per *Metaphoram*, tanquam *turpissimam & Maximè bestialem Fornicationem*. Insuper *Peruviani*, sub Imperio *Incarum*, magnifica habuerunt Templa superstitionis suæ: Justitiæ Administratio apud eos viguit: Obedientiam & Fidelitatem constantissimam *Regibus* suis exhibebant: Etiam, contra Hostes, cùm Justitiâ quadam Militari procedebant, acsi jus Fæcialium novissent; Legem suam, tanquam meliorem, iis offerentes, antequam Gladium stringerent. Neque absimilis erat Politia *Regni Mexicani*, quod Monarchia Electiva, non Hæreditaria, erat. Quatenus verò ad Populos *Indiæ Orientalis*, (*Goæ*, *Calecuti*, *Malacæ*,) erant illi populi delicati & lauti; Frugi certè, cum quadam Elegantiâ, etsi parùm bellicosi. Ita ut si æquâ lance res ponderetur, Imperium *Turcarum* censeri possit magis barbarum, quam horum quoduis. Tyrannis crudelissima; Polluta Sanguine *Imperatorum* suorum in Successionibus singulis; Mancipiorum & Vassallorum Massa; Sine Nobilibus; Sine Generosis; Sine Ingenuis; Hæreditates nullæ; Nullæ Stirpes antiquæ; Gens sine *Affectibus Naturalibus*; Quæque (ut ait *Scriptura*,) *non movetur Desideriis Mulierum*; Immisericors, & incuriosa ergà Liberos proprios; Gens sine Institutionibus Moralibus; Sine Literis, Artibus, & Scientiis; Quæ vix Jugerum Agri, aut Horam Diei mensurare nôrit; Sordida, & immunda, in Ædificiis, Victu, & Similibus: Atque, (ut verbo dicam,) Opprobrium merum Generis Humani. Ista tamen Natio, Hostum Mundi, in Eremum vertit. Nam, (ut rectè habetur in Proverbio,) *Ubi Equus Ottomanni pedem ponit, Populus vix crescet*. POLLIO, Veruntamen, in medio Invectivæ tuæ, (*Marti*,) *Turcas*, jure suo non prives; Eos neutiquam pro *Idololatris* habendos esse. Etenim, si, (ut ipse modò dixisti,) discrimen haud parvum sit, inter Cultores *Idolorum vilium*, & *Solis*; Majus se offert Discrimen, inter Cultum *Creaturæ* & *Creatoris*. Agnoscunt enim *Turcæ Deum Patrem*, Creatorem Cœli & Terræ, primam in Trinitate Personam, etsi reliquas duas negant. *Ad quem Sermonem*, *cùm* Martius *conticuisset*, *occurrit* Zebedæus, *vultu commotiore*, *& reprehensionem spirante*, *& dixit*. ZEBEDÆUS. Cavendum sedulò, (*Pollio*,) ne in Hæresin *Immanuelis Comneni*, *Imperatoris Græciæ*, imprudentes labamur; Qui asseruit, *Mahometis Deum*, verum esse *Deum*: Quæ Hæresis à *Synodo* non solùm rejecta & damnata est, sed *Imperatori* imputata, veluti Insaniæ Species quædam: Quam etiam ei

exprobravit *Episcopus Thessalonicensis*, verborum Acerbitate minimè repetendâ. MARTIUS. Ingenuè fateor, me in illâ opinione esse, *Bellum* contra *Turcas*, plus Justitiæ & Meriti habere, quam contra alios quoscunque *Gentiles*, aut *Barbaros*, qui aut fuerunt, aut nunc sunt, tam *Religionis* Intuitu, quam *Honoris* : Licet Facilitas forsan, & Spes perficiendi, ad aliam magis Electionem invitare possit. Verùm antequam ulteriùs progredior, tum & ipse libenter respirarem ; Tum etiam *Dominationes* vestras obnixè rogarem, ut Sermonis vices excipiatis, qui meliùs eas sustinere potestis : Sed & præcipuè hoc mihi occurrit, quoniam in Conventu nostro hîc aliquos video, qui egregii *Legis Divinæ* Interpretes sunt, etsi Dogmatibus nonnullis dissentientes. Ipse autem, non sine ratione, judicio meo diffido, tum quod in seipso infirmum sit, tum quod Zelo & Ardore, in hac Causâ abripi possit : Itaque vitio mihi verti possit, si plura de hac re dissererem, priusquam Fundamenta solidè jacta videam, quæ Justitiam Actioni huic asserant ; Ab iis, qui in Justitiâ Caussæ discutiendâ, meipso magis versantur, & peritiores sunt. EUPOLIS. Magnâ certè lætitiâ afficior, (*Marti*,) cùm intueor in Viro Militari tantam Animi Moderationem ; Quandoquidem in re, quæ sanguinem excalefaciat, atque insuper speciem habeat Sanctitatis, non abripiaris, ad prætermittendam, aut pro concesso admittendam, Considerationem *Justitiæ*. Atque quoniam, (ut mihi videtur,) *Colloquium* hoc nostrum feliciter procedit, si *Dominationes* vestræ annuant, nonnulla de Distributione Argumenti in Partes proponam. *Cui Reliqui cùm omnes assensissent*, Eupolis *dixit*. EUPOLIS. Mihi certè non incongruum videtur, si *Zebedæum* exoraremus, ut Quæstionem hanc discutiat ; Utrum *Bellum* propter *Fidei Christianæ* Propagationem, absque aliâ aliquâ Hostilitatis Causâ, jure suscipi possit : Et in quibus Casibus. Fateor insuper, libenter me audire velle, Dissertationem de *Iure* ; Non solùm Permissivo, sed etiam utrùm non obligentur *Principes Christiani*, & *Respub*. ad hujusmodi *Bellum* inferendum ? Quam Partem si *Gamalieli* placuerit in se recipere, Quæstio de *Iure*, simpliciter accepta, plenè discussa fuerit. Superest Quæstio *Comparativa* ; Nempe, dato, quod hæc Res, aut Legitima, aut Obligatoria sit, utrum tamen aliæ Res eam prævertere non debeant : Veluti, Extirpationes Hæresium ; Schismatum Reconciliationes ; Morum Reformationes ; Prosecutiones Titulorum, & Jurium, pro Temporalibus Dominiis, & Vindictis ; Et hujusmodi : Atque insuper, in quantum *Bellum* istud *Sacrum*, cæteras illas Res, vel præstolari debeat ; vel cum iis pari passu incedere ; vel illas compescere, & in ordinem redigere, tanquam se inferiores ? Quoniam autem hæc Pars latè patet, atque *Eusebius* adhuc silentium tenuit, (si *Dominationes* vestræ jubeant,) illam, per viam Mulctæ, ei imponemus. Interim vereor, ne *Pollio*, qui perspicaciâ & acumine pollet, ad distinguendum, quid sit in Rebus solidum & grave ; quidque rursus speciosum & phantasticum, hæc omnia nihil aliud esse existimaturus sit, quam Impossibilia, & *Aquilas* (ut dicitur,) *in nubibus* : Itaque eum rogabimus, ut Argumentum hoc totis viribus stringat & premat ; ut ab eo moniti & edocti, rem aut rejiciamus, si inveniatur tumida & inflata, aut saltèm ab eâ separemus, quicquid insit inane, &

minimè

minimè ſperabile. Atque quia ingenuè fateor, me in aliâ opinione eſſe; (etſi cum *Pollione* dimicare dura ſit Provincia,) tamen quantum in me eſt probare connitar, rem hanc perfici, & ad Exitum perduci poſſe; Atque oſtendam, quibus Modis Impedimenta omnia & Obſtacula, vel tolli, vel ſuperari, queant. Tum verò tempeſtivum erit *Martio*, (ſi rem priùs non depoſuerimus,) Sermonis Partes reſumere; tam quoad *Suaſoriam*, quam quoad *Conſultatoriam*; Quibus ſcilicet *Mediis*, *Apparatibus*, cæteriſque denique quæ ad *Activam Partem* conducant, adminiſtrari poſſit: Verùm hæc quæ dixi, pro tenuitate Judicii mei, in medium adduxi; *Dominationes* veſtræ rem meliùs diſponent. *Vniverſi, non ſolùm* Diſtributionem *probârunt, ſed etiam ſuis partibus acquieverunt. Verùm, quia inclinabat Dies,* Colloquium *in Mane Craſtinum differre conſenſerunt. Solummodò,* Pollio *dixit.* POLLIO. Sanè, (*Eupolis*) de me rectè conjicis. Planè enim ſentio, niſi *Orbem Chriſtianum* veluti Piſtillo contundatis, & novam inde Maſſam conficiatis, de *Bello Sacro*, ſpem nullam reliquam eſſe. Atque ſemper hoc apud me ſtatui, *Lapidem Philoſophicum*, & *Bellum Sacrum*, Diverticula tantùm eſſe Cerebrorum nonnihil læſorum; Et eorum, qui Plumas in Capite geſtant, non in Pileo. Veruntamen, pro Humanitate veſtrâ, mihi credite; Si vos quinque contraria ſenſeritis; Præſertim, poſtquam ea, quæ in animo mihi ſunt, recenſuerim, paratus ero cum *Hippocrate* renunciare; *Athenienſes inſanire; ſolum autem Democritum ſanum eſſe.* Atque, ne me à Negotio penitùs abhorrere judicetis, ab initio jam aliquid contribuam. Vos proculdubiò varia & egregia comminiſcemini; Sed facite quod jubeo. *Papa*, qui nunc ſedet, decrepitus eſt, & Mors ejus quotidiè expectatur, non ſecus quam ſi Campana jam pulſaret. Date operam, ut poſt eum eligatur *Papa*, minimè Senex, Annorum quaſi inter quinquageſimum & ſexageſimum: Aſſumat autem ſibi Nomen *Vrbani*; Quia ejus Nominis *Papa*, primò *Cruciatam* inſtituit; Et tanquam Tubâ Sacrâ Expeditionem in *Terram Sanctam* excitavit. EUPOLIS. Benè ais. Sed eſto, ſi placet, paulò plus ſerius, in hoc *Colloquio*.

Die ſequente iidem convenerunt, prout conſtituerant; Cùmque conſediſſent, & aliquid à Pollione *facetiarum inſperſum eſſet; Qui ſic ludebat; Bellum jamdudum inchoatum eſſe; Se enim, per totam noctem, nihil aliud, quàm de* Janiſariis, *&* Sultanis, *&* Tartaris, *ſomniaſſe;* Martius *dixit.* MARTIUS. *Diſtributio Colloquii*, quæ ab *Eupolide* heri facta eſt, & à Nobis approbata, mihi ſanè videtur omninò perfecta & abſoluta, præterquam unâ in Parte: Loquor autem, non de Numero Partium, ſed de earundem Ordine & Collocatione. Ità enim diſpoſitum eſt *Colloquium*, ut *Pollio* & *Eupolis*, *Poſſibilitatem* aut *Impoſſibilitatem* Actionis ventilarent, antequam ego *Mediorum* & *Apparatuum* Declarationem explicaverim. Ipſe autem ſæpiùs animadverti in Deliberationibus, Ingreſſum propinquiorem, in Conſiderationem *Modi* rei gerendæ ſive exequendæ, Opinionem priùs conceptam, de *Poſſibilitate* aut *Impoſſibilitate*, penitùs ſubvertiſſe: Adeò ut, quæ primo intuitu *Poſſibilia* videbantur, inquirendo in Modos perficiendi, *Impoſſibilitatis* convicta fuerint: Et è contrario, quæ *Impoſſibilia* quis primò putaſſet, *Mediorum* rurſus Explicatione, (tanquam Lumine à Dorſo Rerum poſito, & affulgente,) ſe oſtenderint *Poſſibilia*; Quæ

antea impervia putabantur, perviis factis. Hoc autem non eò dico, quo Ordinem Interloquendi immutarem, sed solummodò ut à *Pollione* & *Eupolide* impetrarem,ne quid peremptoriè & conclusivè pronuncient, donec me de Executionis *Modis* differentem audierint : Atque deinde ad replicandum sine præjudicio se reservent, postquam ante Oculos, veluti Modulum quendam Rei gerendæ contemplati sunt. *Pergrave istud, & sobrium* Martii *Monitum, & Cautio, plurimùm à reliquis collaudata* : *Unde* Eupolis *dixit*. EUPOLIS. Cùm *Martius* aliquid corrigere inceperit, in eo quod heri decretum est, licebit & mihi, (præsertim in propositione quadam, quam ipse intuli,) Omissionis alicujus meminisse : Quæ plus est quam Collocatio Partium præpostera. Quantum enim conjicio, addenda, & inferenda erat *Quæstioni* de *Iure*, hæc Appendix ; Quousque *Bellum sacrum* sit prosequendum ? Nempe ; Utrùm usque ad Eradicationem & Exterminium Populorum ? Atque insuper, utrùm Res ad hoc deducenda sit,ut Fides Nova Armis compellatur ; Religio falsa vi & suppliciis vindicetur ; An potiùs, ut Regiones & populi solummodò subjugentur ; unde per Gladium secularem, via aperiatur,ad Gladium spiritualem, qui Persuasione, Instructione, & hujusmodi Remediis, quæ ad Salutem Animarum, & Informationem Conscientiarum, propria sunt, penetret ? Sed fieri potest, ut hoc, quod tanquàm omissum noto, seorsim in Partem constitui opus non sit ; Quia *Zebedæus*, pro eâ quâ pollet prudentiâ, in eam sponte incidet ; Tanquam Annexum quoddam *Quæstionis* de *Iure* ; Quæ discuti & determinari non potest, absque Distinctionibus, & Limitationibus. ZEBEDÆUS. Confirmatior certè reddor, (*Eupolis*,) cùm videam judicio tuo, (quod tanti æstimo,) id probari, quod ipse apud me facere instituerant. Quemadmodum enim *Martius* benè notavit, rem esse laxiorem de *Possibilitate* differere, priusquàm *Modi* ipsi conficiendi in medium adducantur ; Similiter se habet,de *Iustitiâ* diffinire, absque Recensione & Consideratione *Casuum* Particularium. A principio itaque *Casus* distinguam : Etsi veniam mihi dabitis, si eos seorsìm singulos nimis præcisè non discutiam : Nam & prolixum hoc foret ; Ac rursùs,non in *Artibus* aut *Methodis* occupati jam sumus, sed in *Colloquio Deliberativo*. Primùm igitur in genere quæritur, (sicut *Eupolis* anteà memoravit,) utrùm *Principibus Christianis*, *Bellum Invasivum* inferre liceat, solummodò & simpliciter, propter Propagationem *Fidei*, sine aliâ quapiam Hostilitatis causâ ? Secundò, quæritur, positoin partem Casûs, quod *Regiones* illæ olim *Christianæ*, & *Ecclesiæ* Membra erant, ubi *Candelabrum aureum steterat* ; Etsi jam planè defecerint,neque Reliquiæ ullæ sint *Christianorum* ; Utrùm licitum non sit, *Bellum* inferre, ut illæ *Ecclesiæ* denuò reuniantur, tanquam vetus *Christi* Patrimonium ? Tertiò quæritur, addito in partem Casûs ulteriorem, Multitudinem adhuc *Christianorum* magnam, in illis locis degere ; utrùm licitum non sit, *Bellum* inferre, ad illos à *Iugo Infidelium* liberandos ? Quartò, utrùm *Bellum* inferri justè non possit, ad recuperandum & expurgandum, *Loca Sacra* & *solennia*, modò polluta & prophanata ; Qualia sunt *Civitas*, & *Sepulchrum*, sancta ; Et hujusmodi *Loca*, ubi Adoratio, & Devotio, se inprimis exercuerunt ? Quintò, utrùm *Bellum* licitè geri non possit, ad ultionem capiendam, de

Blasphemiis,

Blasphemiis, & *Contumeliis* vero *Deo*, & *Servatori* nostro, illatis ; Aut de *Effusione Sanguinis Christiani*;quamvis multis retrò seculis factâ. Quandoquidem Judicia Divina; Cancellis temporum minimè concludi; & multoties Peccatorum tantùm Maturitatem expectare; constet? Sextò, in Considerationem venit ; (Id quod modò proposuit *Eupolis* ;) utrùm *Bellum sacrum*, (quod; sicut Caussæ dignitate, ita & Prosecutionis Justitiâ, aliis omnibus præcellere debet ;) Urgeri licitè possit, usque ad Expulsionem & Interniecionem Populorum, Vim Conscientiis inferendam, atque hujusmodi Acerbitates exercendas : vel qualis adhibenda sit Moderatio,& Limitatio ; Ne dum *Christianos* nos esse meminerimus, alios *Homines* esse oblivisci videamur. Intervenit tamen Articulus quidam, qui hos universos præcedere debeat ; Et ferè missos faciat, quantum ad hoc Particularè *Bellum* contrà *Turcas* ; Qui in mentem mihi forsitan non venisset, nisi *Martium* heri, Tyrannidem *Turcarum*, tam ad vivum, Oratione suâ depingentem, audissem ; Quam tu *Pollio* Invectivam appellasti,licet reverà justa esset & debita Contestatio ; Et quantò in animo magis revolvo, tantò plus in Opinione illâ confirmor ; Arma scilicet pro Imperio illo debellando, etsi Religionis Caussam seponamus, licitè sumi posse. *Postquam* Zebedæus *ista dixisset, aliquantisper respiravit, si quid fortè cæteri, in eam rem injecissent : Sed postquam nil aliud, quam Silentium, & Attentionis signa observaverat, adeo quæ dicturus erat, hoc modo perrexit.*

ZEBEDÆUS. *Dominationes* vestræ, in hac Quæstione, de *Iure Belli Sacri* contra *Turcas*, non expectabunt à Me *Tractatum* justum ; Sed *Sermonem* tantùm, qualis Deliberationi conveniat : Atque ad hujusmodi Brevitatem, & Modum Dicendi, me componam. Primùm hoc concedam ; Sicut *Belli* Caussa justa esse debet ; Ita, ejus Caussæ Justitia, oportet ut sit liquida ; Non obscura, aut scrupulis implicata. Etenim, omnium Legum consensu, in Caussis Capitalibus, Probationes requiruntur, plenas esse & evidentes. Quod si hoc postulandum sit, ubi Unius Vita periclitatur ; Quid de *Bello* dicemus, ubi semper in innumeros, Mortis Sententia fertur ? Cavendum itaque inprimis, ne immolando Cruorem Hominum, per *Bellum* injustum, Beatissimum *Servatorem* nostrum, ad Similitudinem *Moloch*, aut *Idoli Ethnici*, adoremus. *Iustitia Actionis* cujuscunque consistit ; In *Meritis Caussæ* ; In *legitimâ Iurisdictionis Auctoritate* ; Atque in *prosequendi Modo debito* : Quantùm enim ad *Intentionem interiorem*, eam *Curiæ Cæli* relinquo. De his separatim, prout referri possint, ad Subjectum præsens, *Belli Sacri* contra *Infideles* ; Et nominatim, contra potentissimum illum, & maximè Formidabilem *Fidei* Hostem, *Turcam*. Equidem teneo, & confido me liquidò probaturum, (quantum per Summam quandam, & Capita tantùm Rerum, Probatio haberi possit,) *Bellum* contra *Turcam* justum esse, & legitimum ; Tam *Iure Naturali*, quam *Iure Gentium* ; Nec-non *Iure Divino*; quod illorum duorum est Perfectio. Quatenus verò ad *Legem Positivam*, & *Civilem*, vel *Romanorum*, vel aliorum quorumcunque ; Machinæ sunt illæ certè nimis exiles, quæ tantæ Quæstionis pondus regant. Itaque, meo judicio, Multi ex Recentioribus *Scholasticis*; (etsi Homines aliàs egregii,) non rectâ quidem insistunt viâ, ad Quæstionem illam discutiendam ;

cutiendam; Nisi fortè Donum *Navii* nacti sint; Ut *Cotem novaculâ scindere queant*. Primò, quantum ad *Legem Naturæ*: *Aristoteles* Philosophus non malus ejus *Legis* Interpres, Multorum Ingenia exercuit, Scito illo ingenioso; De *Naturâ Domino*, & *Naturâ Servo*. Affirmando, disertis verbis, & peremptoriè, usque à Natalitiis, res aliquas natas esse ad regendum, aliquas ad parendum: Quod Oraculum, secundum varios sensus acceptum fuit. Acceperunt illud nonnulli, pro sermone Jactantiæ; ut *Græcorum* in *Barbaros* Imperandi Jus assereret; Quod Thema defensum meliùs fuit à Discipulo ejus *Alexandro*. Alii acceperunt veluti Modulum quendam speculativum; Quod Natura & Ratio, hoc volunt & poscunt, ut meliores imperent: sed neutiquam ut jure hoc vindicare possint: Verùm ego, nec pro Verborum Jactantiâ, nec pro voto quodam aut Optato, illud accipio; Sed pro Assertione verâ, quemadmodùm ab illo diffinitur, & limitatur. Sic enim asserit. Si inveniri possit Disparitas talis & Inæqualitas, inter Hominem & Hominem, qualis inter Hominem & Brutum cernitur, aut inter Animam & Corpus, Jus planè Imperandi inducit: Quod videtur potiùs suppositio impossibilis, quam Sententia ueritatis expers. Verùm, meâ quidem opinione, & Sententia recta est, & Suppositio possibilis; Atque ejus Naturæ, quæ locum habuit & habet, tum in *viris* aliquibus, tum in *Nationibus*. Sed antequàm ad reliqua pergamus, Ambigua quædam, & à Sensu vero Sermonis nostri multùm aberrantia, ne interpellant, abigamus & relegemus. Si quis afferat, eos, qui magis Ingenio pollent, & Meritis præcellunt, Jus tale ad Imperandum obtinere, ut minùs dignos per vim subjicere, & sibi in Servitutem redigere, licitum sit, Nugæ meræ sunt: Suffragia Hominum nunquàm in eo coibunt, ut declaretur, quis sit dignior. Etenim, si ordinem Naturæ spectes, non solùm ei Dominium debetur, qui Intellectu eminet, ut *Aristoteles* asserit; Sed non minùs ad Imperium requiruntur, Fortitudo ad protegendum; & ante omnia, Probitas & Rectitudo, ad abstinendum ab Injuriâ. Ita ut perplexa planè res sit, diffinire, quis ad Imperandum habilis magis sit. Alii siquidem Viri, aliæ Gentes, in his præponi debent; Alii in illis. Itaque, Thesis, quam adduco, non tenet in *Comparativo*; Nempe, ut prudentior, aut fortior, aut justior, Natio regere debeat; sed in *Privativo*: Hoc scilicet volumus: Sicubi reperiatur ejusmodi Cumulus aut Congeries Populi (etsi forsan *Regnum* vel *Imperium* vocetur,) omninò indigni qui imperent, justa *Belli* Caussâ oritur, ut ii subjugentur, à Natione aliâ Civili, & ad Imperandum habili: Imò licet hoc à *Cyro* quopiam, aut *Cæsare*, qui *Christiani* non fuerunt, fieri supponatur. Secundus Error, quem exulare volo, hic est; Ne quis hoc à me dici putet, de *Tyrannide* aliquâ *personali*; Sicut *Imperium Romanum* fuit, sub *Caligulâ*, aut *Nerone*, aut *Commodo*: Numnam Populus quæso, plecti debeat, ob id, in quo jamdudum plectitur? Sed ubi ipsa Statûs Constitutio, & Consuetudines, & Leges ejus Fundamentales, (si modo Leges appellari mereantur;) *Ius Naturæ*, & *Gentium*, planè convellunt: Tum (inquam) *Bellum* contra eos, justum censeri debet. Quæstionem autem istam in tres Partes dividam. Primò, utrùm existere possit, Natio aliqua, vel Hominum Cætus, quibus justum sit, *Bellum* inferre, absque Injuriâ aliquâ præcedente quæ vindicanda

da ſit, aut provocatione? Secundò, quæ tandèm ſint illæ *Iuris Naturæ*, & *Gentium*, Violationes, & Impugnationes, quæ omni Jure ad regendum ſpoliant, & privant? Tertiò, utrùm hujuſmodi, *Legis Naturæ* & *Gentium* Violationes, inveniuntur hodiè in aliquâ Gente, & nominatim in Imperio *Ottomannorum*? Quantum ad primam; Nullo modo affirmare hæſitaverim, Gentes tales, aut Cætus Hominum, exiſtere poſſe. Hujus rei Fundamenta poni non poſſunt magis ſolida, quam ſi in Donationem Imperii Originalem, & Primitivam, inſpiciamus. Obſerva igitur Verba Donationis illius; Præcipuè Præfationem. Dixit *Deus*; *Faciamus Hominem ad Imaginem & Similitudinem noſtram, & dominetur piſcibus Maris, & Volatilibus Cœli, & Beſtiis Terræ.* Hinc *Franciſcus* de *Victoriâ*, & alii nonnulli, egregiè inferunt, atque extrahunt veriſſimum & planè divinum *Aphoriſmum*; *Non fundatur Dominium niſi in Imagine Dei.* Hic habemus Chartam Donationis omnis Dominii. Facilius itaque erit, de Cauſſis Revocationis, aut Amiſſionis ejuſdem, judicare. *Imaginem* ſi deleas, Jus unà ceſſat. At *Imago* hæc quid eſt, aut quomodo deletur? *Pauperes Lugdunenſes*, & hujuſmodi Spiritus Fanatici, reſpondebunt, *Imaginem Dei* eſſe Puritatem; Id autem, quod delet, eſſe *Peccatum*. Verùm hoc ad Everſionem Imperii omnis ſpectat. Neque Peccatum *Adami*, aut Maledictio illud ſecuta, eum Jure Dominii ſui privavit, ſed in Creaturis, Rebellionem *tantùm*, & Reluctationem, excitavit. Itaque, (ſi diligenter attendas,) cùm Charta iſta, *Noacho* & *Filiis*, poſt *Diluvium*, renovaretur, non fit per Verba Reſtitutionis Dominii; qualia erant prima; *Dominamini*; &c. Sed; *Terror veſter, ac Tremor veſter, erit ſuper cuncta Animalia Terræ, & ſuper omnes Volucres Cœli, cum univerſis quæ moventur ſuper Terram*; Imperium minimè de novo concedendo, quod ratum manebat, ſed contra Reluctationem illud protegendo. Interpretes igitur ſaniores, hanc *Imaginem* interpretantur, eſſe *Rationem Naturalem*; Quæ ſi in totò, aut maximâ ex parte, deformetur; *Ius Imperii* extinguitur: Atque ſi Interpretum omnium Sententias diligentèr perpendas, de *Caſu* dubitant, non de *Lege*. Sed hoc propriè tractandum veniet, cùm de ſecundâ parte diſſeremus; Quæ ipſas *Imaginis* Deformationes explicabit. Verùm pergamus. Hoſeas Propheta, in Perſonâ *Dei*, de *Iudæis* dicit; *Ipſi regnaverunt, & non ex me; Principes conſtituerunt, & non cognovi.* Qui Locus apertè indicat, Dominia quædam eſſe, quorum *Deus* ſe Auctorem negat. Etſi enim occultâ ejus providentiâ ordinentur, Voluntate tamen ejus Revelatâ minimè agnoſcuntur. Neque hoc de *Gubernatoribus malis*, aut *Tyrannis*, intelligi poteſt; (Illi enim, in *Scripturis*, ſæpenumerò Auctoritate muniuntur, & ſtabiliuntur, tanquam *Poteſtates Legitimæ*;) Sed de Perverſitate aliquâ, & totali Defectione, in Gente, aut Populo ipſo: Quod ex eo liquidò colligitur, quandoquidèm *Propheta* loquitur, de Dominio in Abſtracto, non de Perſonâ Domini. Licet autem nonnulli, ex iis quos diximus, Hæretici, Textu hoc abuſi ſint, eúmque malè diſtorſerint; Sol tamen, in tranſitu per Cloacas, non inquinatur. Atque inſuper, ſi quis inferat, ex Verbis *Prophetæ* ſequentibus, (quæ, hanc Rejectionem, ob *Idololatriam* eorum, factam, declarant,) Interpretatione iſtâ, omnium *Nationum Idololatricarum* deſtrui Dominia, (quod perſpicuè falſum eſt;) Hoc meo ju-

dicio

dicio non ſequitur, *Idololatria* enim *Judæorum*, eo tempore, atque *Idololatria Ethnicorum*, quæ tum fuit, & hodiè invenitur, Peccata ſunt Naturæ inter ſe multùm diſcrepantis, reſpectu Fœderis ſpecialis, & Manifeſtationis clarioris, quibus *Deus* ſeipſum Nationi illi devinxit, & exhibuit. Hæc Imperii Nullitas, & Dominii Privatio, quam in Nationibus aliquibus *reperiri* dicimus, ſignificantiùs adhuc, à *Moſe*, exprimitur, in *Cantico* ſuo, ſub Perſonâ *Dei*, *Judæos* alloquentis ; *Ipſi me provocaſtis in eo, qui non eſt Deus* ; *Et ego vos provocabo, in eo, qui non eſt populus*. Tales, (proculdubiò,) erant Populi *Cananæorum*, & reliqui, poſt Donationem, *Terræ Promiſſionis*, *Iſraelitis* factam. Ab eo enim tempore, Jus eorum in Terram illam corruit, etſi in Locis compluribus, Armis ſubjugati non fuerint, ſed in Poſſeſſione manſerint. Ex hoc videre licet, Nationes quaſdam Nomine-tenus exiſtere, quæ Nationes jure non ſunt ; ſed Multitudines tantùm & Examina Populorum. Quemadmodum enim *Homines* quidam ſunt, quos Ex-leges appellamus ; Proſcripti ſcilicet, per Leges Civiles diverſarum Regionum : Ita etiam, *Nationes* quædam ſunt, Ex-leges factæ, & proſcriptæ, per Jura Naturæ, & Gentium ; Aut per Mandatum *Dei* immediatum. Sicut etiam *Reges* quidam ſunt, de Facto, & non de Jure, reſpectu Nullitatis Tituli eorum ; Ita *Nationes* quædam reperiuntur, Terras & Poſſeſſiones ſuas, de Facto, & non de Jure, occupantes, reſpectu Nullitatis *Politiæ*, aut Regiminis ſui. Sed recipiamus *Exempla* aliqua in Medium Probationum noſtrarum ; Etenim ſic diſpoſita, non minùs probabunt, quam ſi in finem rejiciantur ; Tùm verò illuſtrabunt magis. Indubitatum ſemper fuit, Bellum contra *Piratas*, juſtè geri poſſe, per Nationem quamcunque, licet ab iis minimè infeſtatam, aut læſam. An quia certas Sedes, aut Lares, non habent ? At in *Piratico Bello*, à *Pompeio Magno* geſto, (Quodque reverà, inter *Bella* quæ geſſit, ei maximè honorificum, & glorioſum fuit,) *Piratæ* nonnullas Urbes tenuerunt, Portus quamplurimos, etiam magnam Provinciæ *Ciliciæ* partem : Atque *Piratæ*, qui hodiè ſunt, *Julio Cæſario*, Receptum habent. Beſtiæ non ideò minùs feræ, quia ſpeluncas habent. An quia periculum ab iis, tanquam Nubes, volitat & volvitur, ut neſciamus in quam partem erupturum ſit ; Adeò ut omnium, ſine diſcrimine, Res agatur ? Ratio certè hæc poſterior, bona ; Illi tamen non inſunt omnia ; Neque profectò ea eſt, quæ ut plurimum allegatur. Vera enim Cauſſa hujus Rei hæc eſt ; Quod *Piratæ Communes Humani Generis Hoſtes ſint* ; Quos idcircò omnibus Nationibus perſequi incumbit, non tam propter Metus proprios, quam reſpectu Fœderis inter Homines Socialis. Sicut enim quædam ſunt Fœdera in Scriptis, & in Tractatus redacta, contra Hoſtes particulares inita ; Ita Naturalis & tacita Confœderatio inter omnes Homines intercedit, contra communes Societatis Humanæ Hoſtes. Adeò ut, ad hujuſmodi *Bella* indicenda, non opus ſit Denunciatione aliquâ ſolenni ; Non expectanda Supplicatio à Natione læsâ ut ſummittantur Auxilia ; ſed iſtiuſmodi Formulas omnes ſupplet *Jus Naturæ* in *Bello Piratico*. Idem cenſendum eſt, de *Latronibus* per Terram, & Inſidiatoribus Viarum ; Quales adhùc dicuntur *Pagi* nonnulli *Arabum* ; & *Reguli* quidam *Montani*, qui ſecùs anguſtas vias, & à Viatoribus frequentatas, habitant. Neque (ut priùs de *Piratis* dictum eſt,) *Principibus*

tantùm

tantùm vicinis, hos debellare conceditur; verùm etiam, si quæ Natio sit, quantumvis longè dissita, quæ Merito & Gloriæ sibi duceret, *Bellum* istud suscipere; (veluti *Romani* olim *Bellum* gesserunt pro liberandâ *Græciâ*,) proculdubiò hoc facere cum Justitiâ possint. Nec absimile pronuntio, de *Regno Assassinorum* jam extincto, quod situm erat super Fines *Saracæ*, atque olim, magno, *Principibus Orientis*, pro tempore, terrori fuit. Ibi consuetudine receptum erat, ut *Regis* Mandato, & ex cæcâ obedientiâ eidem præstandâ, quivis illorum obligatus esset, & veluti voto obstrictus, ad Cædem cujusvis *Principis*, aut Personæ, perpetrandam, quam *Rex* suus designavit. Consuetudo ista, sine controversiâ, totum illud Regimen invalidum reddidit, & nullo jure subnixum; Tanquam Machinam quandam, contra Societatem Humanam extructam, quæ ab omnibus incendi, & destrui meruit. Idem pronuntio de *Anabaptistis Civitatis Monasteriensis*, etiamsi *Imperatori* Rebelles non fuissent; Atque etiamsi nil sceleris reverà commisissent. Quin & si adhuc fuerit, aut in futurum exorturus sit, Hominum Cœtus aliquis, qui teneret & poneret, omnia licita esse, non ex præscripto Legum, aut Regularum aliquarum, sed ex Motu & Instinctu secreto & vario Spiritûs; Hic proculdubiò Natio nulla censenda, Populus nullus, nulla Politia, quam *Deus* agnoscit: Cuivis sanè Nationi, Populum hunc, (si ad Sanitatem redire recuset,) exterminare penitùs ex cœtu Hominum, & à facie Terræ delere licebit. Proponam jam *Exemplum* Rei fictæ: Et tamen Veteres in dubio reliquerunt, utrùm Res ficta fuerit, an Historia vera. Illud intelligo de *Gente Amazonum*; ubi Regimen, tam publicum, quam privatum, etiàm Militia ipsa, penes *Fœminas* residebat. Num quis sanæ Mentis affirmaverit, hujusmodi Imperium, contra Ordinem Naturæ, in principiis suis, institutum, non esse in se vacuum, & nullum, & prorsùs abolendum? De summo *Fœminarum* Imperio non loquor; Id enim Consiliariis, & Magistratibus subordinatis, Masculis, suffulcitur; Verùm, ubi Regimen Status, Justitiæ, Familiarum, à *Fœminis*, & non aliis, administrabatur. Attamen, *Exemplum* hoc postremum, à prioribus differt; eò quod in illis Periculi Metus supponatur, in hoc autem Aberratio tantùm à *Lege Naturæ*. Neque hæsitârim idem affirmare de *Sultaniâ Mamalucorum*, ubi *servi*, & nulli alii, pecuniâ empti, & stirpis incognitæ, Liberis imperabant. Huic affine esset, si *Gentem* aliquam supponas, apud quam Consuetudo talis reciperetur, ut *Filii*, quamprimùm ad plenam Ætatem pervenerint, *Parentes* possessionibus suis expellerent, & eis stipendium tantùm solverent: *Exempla* enim ista, Imperii *Fœminarum* in *Viros*, *Filiorum* in *Patres*, *Servorum* in *Liberos*, similia & cognata inter se sunt; Cùm in his omnibus, *Jus Naturæ* & *Gentium*, manifestò violatur & pervertatur. Quantum ad *Indos Occidentales*, video (*Martyr*,) te *Garcilazzum de Viega* legisse, Qui & ipse è stirpe *Incarum* fuit, & proles mista extitit; Atque Virtutes, & Mores honestiores Patriæ suæ libenter memorat; etsi certè sobriè hoc, & perquàm modestè faciat. Attamen mihi haud facilè persuadebis, Nationes illas, à quavis Natione, quæ Virtutibus Moralibus culta & imbuta esset, subjugari non potuisse; Licet Propagatio *Fidei* seponeretur, nec in partem Casûs admitteretur. Certè, Nuditas illorum, quâ plerunque usi sunt, absque ullo omninò ve-

lo aut Tegumento, magnæ deformitati fuit: ſiquidem in *Nuditatis Conſcientiâ, ſenſus primus Peccati* conſtitit; Atque Hæreſis *Adamitarum*, ſemper habita eſt, tanquam Opprobrium Naturæ. Sed hoc Fervoribus Regionis detur, quandoquidem ſit illis cum aliis nonnullis *Gentibus* commune. Neque rursùs ſimplicitatem eorum commemorare placet, licet inſignis fuerit; utpote qui Equos Fræna ipſorum manducare; Literas autem loqui, & commiſſa ſibi nunciare, putarent; Et ſimilia. Neque etiam Sortilegia, Divinationes, & Magicas Superſtitiones narro; In quibus, cum pleriſque *Gentibus Idololatris*, communicabant. Verùm affirmo, Conſuetudinem apud illos, Homines ſacrificandi, & multò magis Carnes Humanas manducandi, tantam Abominationem fuiſſe, ut erubeſcere cogatur, quicunque certè negaverit, Morem hunc execrabilem, cum aliis improbiſſimis, conjunctum, *Hiſpanis* juſtam Cauſſam tribuiſſe, Territoria eorum invadendi, ut per *Legem Naturæ* proſcripta; & *Populum* vel reducendi, vel expellendi. Abſit tamen à me, Crudelitatibus & Cædibus, quæ ſub initiis adverſus illos graſſabantur, patrocinari; Quæ certè Mercedem ſuam paulò poſt receperunt; Cùm ne unus quidem ex primis earum Regionum Occupatoribus extiterit, qui non ipſe violentâ Morte periret; Quemque etiam, Mors & Calamitas, complurium è ſuis, non aut comitabatur, aut à tergo inſequebatur. Sed *Exemplorum* ſatis; Niſi fortè hùc adjicias *Labores Herculis*: *Exemplum* ſanè, quod licet *Fabulis* multis turgeat, hoc tamen in primis habet; Quod inſigniter demonſtret, omnium Nationum & Ætatum Conſenſum, in Extirpationibus & Debellationibus, Gigantum, Monſtrorum, & Tyrannorum Enormium approbandis; Non ſolùm tanquam juſtis, ſed tanquam Facinoribus egregiis; Quæque Divinos, aut ſaltem Heroicos, Honores mererentur: Atque hoc, licet Liberator ille, quiſquis tandem ſit, ex unâ Orbis Extremitate ad alteram penetraret. Jam autem, *Exemplis* his prælibatis ad *Argumenta* redeamus, Pondus potiùs, quam Numerum, ſpectantes, ut in huiuſmodi *Colloquio* par eſt. Primum *Argumentum* hoc erit. Damnandus certè error ille, tanquam puſillanimitatis nimiæ, ſi quis exiſtimet, Nationibus aut Gentibus, nullum inter ſe Vinculum intercedere; niſi aut ſub *Rege* eodem uniantur, aut per Pacta & Fœdera ſocientur. Aliæ ſiquidem Societatis Obligationes ſunt, & Confœderationes tacitæ & implicitæ. Exempli gratiâ. Illa *Coloniarum*, aut aliò Tranſmigrantium, erga Nationem Progenetricem ſuam. Neque pro nihilo habendum, ſi *Gentes unius Labii ſint*: Sicut enim Confuſio Linguarum Nota erat Separationis; Ita Linguæ Communio Nota Unionis. *Iiſdem Legibus Fundamentalibus*, & Conſuetudinibus Generalibus uti, adhuc majus quiddam eſt; Quod Genus Conjunctionis, in *Græcis*, reſpectu *Barbarorum*, vigebat. Super omnia autem eminet, magna illa & indiſſolubilis, inter Homines univerſos, *Conſanguinitas* & *Societas*, de quâ *Poeta Ethnicus*, (*Paulo Apoſtolo* citante,) *Ipſius enim & Genus ſumus.* Multò magis *Conſanguinitatis* illius Jura, inter Nos *Chriſtianos* colenda ſunt; Quibus ſpecialiter revelatum, omnes Homines ex unâ Maſsâ Terræ prodiiſſe; Cunctaſque Orbis Generationes, è duobus *Protoplaſtis*, propagatas eſſe. Nos (inquam) ſine Hæſitatione ullâ agnoſcere debemus, nullas *Gentes* inter ſe peregrinas, aut Sanguinis alieni eſſe; Neque Charitatis

ritatis sensu minùs affici, quam *Senex* ille *Comicus* præ se tulit, qui dixit; *Homo sum, Humani nihil à me alienum puto*. Quod si ea intercedit, qualem diximus, inter Homines universos, Confœderatio, certè alicui Fini inservit, nec prorsus otiosa est. Aliquas ergo Actiones, aliquas Res respicit. Quæ tandem illæ sunt? Num fortè hoc *Fœdus* contra *Feras*, aut *Elementa Ignis* & *Aquæ*, initur? Nequaquam: Sed contra Hominum Cœtus & Greges quospiam, qui à *Lege Naturæ* penitùs desciverunt & degeneraverunt; Quíque in Corpore ipso suo, & Fabricâ Statûs, Monstrosum quiddam habent; Qui denique, juxta *Exempla* dudùm prolata, communes Humani Generis, Hostes & Gravamina; Atque insuper Opprobria Naturæ, & Dignitatis Humanæ, meritò censeri possint. Tales Hominum Greges, omnium Nationum interest, tam vividi sensûs esse, ut, si fieri possit, supprimant; Quandoquidem Populus ipse, qui talia patitur, Remedium sibi ipsis præstare nequeunt. Atque hoc, quod dico, metiendum est, non tam ex *principiis Iureconsultorum*; Quam ex *Lege Charitatis*; *Lege Proximi*, quæ non minùs *Samaritanum* quam *Levitam*; includit; *Lege Filiorum Adæ de Massâ unâ*; Super quas *Leges Primitivas* Opinio ista fundatur; Quas impugnare, (si liberè loqui liceat,) fuerit propemodùm, in Naturâ *Schismaticum* esse.

Reliqua perficere non vacabat.

NOVA ATLANTIS

Fragmentorum alterum.

PER

Franciſcum Baconum,
Baronem de Verulamio,
Vice-Comitem *S. Albani*.

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud *Iocoſam Norton* & *Richardum Whitakerum*.
1638.

Imprimatur.

Reverendissimo in CHRISTO *Patri, & Dom. D. Arch. Cant. Sacellanus Domesticus,*

Decemb. 7. 1637. GVIL. BRAY.

Lectori S.

FAbulam hanc *Novæ Atlantidis* eo animo confinxit *Honoratiſsimus Auctor*, ut in eâ Modulum quendam & Deſcriptionem *Collegii*, ad Interpretationem Naturæ,& Operum Magnitudinem ac Potentiam, inſtituti, exhiberet: Idque nomine *Domûs Salomonis*, ſive *Collegii Operum ſex Dierum*, inſigniret. Atque eò uſque Sermonis Filum produxit, donec hoc conficeret. Modulus, (fateor,) pro more Poetices, grandior & celſior eſt, quàm qui, in omnibus, Imitationi pateat; Veruntamen, in pleriſque, Induſtria Hominum ſibi non diffidat. In animo etiam habuit, hac ipsâ in *Fabulâ*, *Librum de Legibus*, ſive de *optimo Civitatis ſtatu*, exaraſſe; Sed cùm Opus hoc prolixum futurum prævideret; Nec-non *Hiſtoriæ Naturalis* colligendæ, aliarúmque *Inſtaurationis* Partium contexendarum, (quas longè potiores duxit,) deſiderio abriperetur; Hîc pedem fixit. Hæc habui in Mandatis; Lege, & Vale.

Guil. Rawley.

Nova Atlantis.

NAvigavimus è PERUVIA, ubi per Annum integrum commorati ſumus : Petebamus autem *Chinam*, & *Iaponiam*; Commeatum in duodecim Menſes nobiſcum portantes ; Atque per ſpatium quinque Menſium, & ampliùs, Ventis ſecundis ab Ortu flantibus, licet lenioribus & remiſſioribus, uſi ſumus. Tum verò vertit ſe ventus, & ab Occidente, per multos dies, conſtanter ſpiravit ; Adeò ut progredi lentè admodùm poſſemus, atque de Reditu quandoque cogitaremus. Sed tunc rursùs, orti ſunt Auſtri, fortes & vehementes, cum Inclinatione nonnullâ in Orientem ; Qui nos (quantum fieri potuit) contrà nitentes, verſus Septentrionem compulerunt : Quo tempore Commeatus noſter, (etſi parcè admodùm eum diſtribuiſſemus,) penitùs abſumptus. Itaque, cùm Nos ipſos, in Medio Vaſtiſſimi, per univerſum Orbem, Aquarum Eremi, poſitos videremus, abſque Commeatu, perditos nos planè putabamus, & Mortem propinquam expectabamus. Attamen Corda noſtra, & Voces, ad *Deum* in *Cælis* levavimus ; *Qui Mirabilia ſua in profundis monſtrat* ; Eum precantes, pro Miſericordiâ ſuâ, ut quemadmodùm, in principio, *Congregationes Aquarum* mandavit, & *Aridam* apparere fecerat ; Ita nunc quoque Terram Nobis oſtenderet, nè periremus. Contigit autem, ut die ſequente, ſub veſperi, intra modicam diſtantiam, cerneremus, Septentrionem verſus, tanquam Nubes ſpiſſas ; Quæ Nobis de Terrâ ſpem injecerunt ; ſatis gnaris, Tractum illum *Maris Auſtralis*, penitùs incognitum fuiſſe : Atque Inſulas, & Continentes, adhuc non detectas, complecti potuiſſe. Itaque Curſum, totâ illâ nocte, eò direximus, ubi Terra ſe, ut conjiciebamus, oſtenderat : Atque illuceſcente die poſtero, manifeſtum fuit, id quod videramus, Terram reverà fuiſſe ; Depreſſam quidem & ſilvoſam ; Quod eam magis obſcuram monſtraverat. Atque poſt Seſqui-Horæ Navigationem, Portum Tutum appulimus : Portum Urbis cujuſdam, non magnæ quidem, ſed pulchrè extructæ, & quæ, ex quâ parte Mare ſpectabat, Elegantiam magnam præ ſe tulit. Nos verò ſingula Momenta tarda æſtimantes, quibus a Terrâ abeſſemus, ad Littus properavimus ; Et ad Deſcenſum in Terram nos comparavimus. Confeſtim autem vidi-

mus, nonnullos ex Populo urbis, cum Bacillis in Manibus, qui nutu & signis, nos in Terram descendere prohibuerunt; Absque tamen Clamoribus, aut Ferociâ. Unde, haud parum contristati, quid faciendum esset, apud Nos deliberabamus. Interim perrexit versus Nos Scapha haud magna, octo circiter Viros vehens; Quorum unus in manu gestabat Baculum ex Arundine luteâ, ad utrunque finem cæruleo colore imbutum; Qui Navem nostram fidentèr conscendit. Cumque vidisset unum è nostris obviam illi prodeuntem, è sinu extraxit Rotulum quendam Pergamenæ, (sed Pergamenâ nostrâ paulo flavioris, atque ad instar Foliorum Codicillorum splendentis, aliàs autem mollis satis & flexibilis,) Eique in manum dedit, qui primus è nostris se obtulerat. In quo Rotulo, *Linguâ Hebraicâ* priscâ, *Græcâ* quoque priscâ, *Latinâ* satis purâ, & *Hispanicâ*, scripta erant hæc Verba; *In terram ne descendatis; Nedum quispiam è vestris. Quin & Discessum ab his Oris maturate, intra sexdecim dies; Nisi licentia Vobis diutiùs morandi concedatur. Intereà, si Aquâ Vobis opus sit dulci, aut Commeatu, aut Medicinâ & Curatione pro Ægrotis; aut si Navis vestra reparatione indigeat, singula, quibus caretis, in scriptis exhibete; Nos autem Officiis ullis Misericordiæ Vobis non deerimus.* Rotulus iste, sigillo firmatus erat, ex *Alis Cherubim*; Minimè expansis, sed deorsum pendentibus; Et juxta eas *Cruce*. Hoc tradito, *Minister* ille discessit; & unum ex Famulitio suo nobiscum reliquit, qui Responsum nostrum reportaret. Cùm jam apud Nos, de hac re deliberaremus, timidi & anxii hærebamus. Arceri à Descensu in Terram, & moneri de præpropero nostro Discessu, malè nos afflixerunt: Contrà, cùm videremus, Populum illum *Linguas* externas callere, tantâque Humanitate præditum esse, consolationi nobis erat non exiguæ: Ante omnia, signum *Crucis* Instrumento appositum, singulari gaudio nos affecit, tanquam Salutis Augurium manifestum. Responsum à Nobis est *Linguâ Hispanicâ*; *Navem nostram satis commodè se habere; Quandoquidèm Malacias, & Ventos contrarios, potiùs experti essemus, quam Tempestates: Quantum ad Ægrotos nostros, eos plurimos esse, quin & gravitèr laborantes; Ita ut nisi Descensus in Terram illis permitteretur, de vitâ periclitarentur.* Alia, quibus carebamus, speciatim exhibuimus; Addentes; *Adesse nobis Merces paucúlas, quas si eis emere placeret, necessitatibus nostris subveniri posse, ne illis oneri essemus.* Obtulimus Servo præmium exiguum in Ducatis; & Holoserici Carmosini parcellam, quæ *Ministro superiori* offerretur: Sed ille non accepit, imò vix aspicere sustinuit: Atque ita, in aliâ parvâ Scaphâ, quæ ad eum missa fuit, discessit.

Tribus plùs minùs Horis elapsis, postquam Servus Responsum nostrum accepit, Lembo versùs nos devectus est, *Vir* (ut videbatur) ex *Magistratibus*. Indutus erat Togâ cum Manicis amplis, ex Cameloto, Coloris cærulei pulcherrimi, splendidioris multò quàm Nos in *Europâ* habemus: Tunica interior viridis erat; Et similiter Galerus ejus, qui factus erat in Figuram Turbani, eleganter compositi, neque prægrandis, qualia solent esse Turcica; Atque Capillorum suorum Cincinni, infra oram Turbani dependebant. Vir sanè aspectu venerabilis. Vectus est in Lembo, aliquâ ex parte inaurato, quatuor solummodò Viris, in eodem Lembo, comitatus. Alius autem à tergo sequebatur, in quo erant Viri circiter viginti. Quamprimùm intra spiculi jactum venisset, signis qui-

busdam

bùſdam è Lembo moniti ſumus,ut aliquos è noſtris ad illum mitteremus. Id quod ſtatim fecimus,in Navis noſtræ ſcaphâ ; virum ex noſtris,(uno excepto,) primarium mittentes, & Quatuor cum illo. Cúmque circiter ſex Virgatas à Lembo abeſſemus, jubebant ut nos ſiſteremus, nec propiùs accederemus. Quod & fecimus. Tum verò vir, quem modò deſcripſi, in pedes ſe erexit, & altâ voce *Hiſpanicè* interrogavit ; *Num Chriſtiani eſtis?* Reſpondimus;*Chriſtianos nos eſſe* : Minùs metuentes, quia Signum *Crucis* in Inſtrumento illo videramus. Ad quod Reſponſum, Dexteram ille verſus Cælum ſuſtulit, & deinde leniter ad os ſuum adduxit ; Qui Geſtus, in uſu illis eſt, cùm *Deo* Gratias agunt. Tunc autem perrexit ; *Si jurabitis ; (Vnuſquiſque Veſtrum ;) per Merita Servatoris, Piratas vos non eſſe; Nec ſanguinem Humanum effudiſſe, ſive jure, ſive vi, intra ſpatium quadraginta dierum, ultimo elapſarum ; licentiam obtinebitis in Terram deſcendendi.* Reſpondimus ; *Paratos nos omnes eſſe ad illud Iuramentum præſtandum.* Unde unus è Comitatu ejus, qui videbatur *Notarius* eſſe, illud in Scriptum redegit. Quo facto, alter è Comitatu *viri* illius primarii, qui in eodem Lembo vehebatur, poſtquam *Dominus* in aurem ei quidpiam locutus eſſet,altâ voce dixit ; *Dominus meus, hoc vobis notum eſſet velit, non ex ſuperbiâ, aut faſtu eſſe, quo minùs Navem veſtram conſcendat ; Sed quia ex Reſponſo veſtro innoteſcit, plurimos inter vos ſe malè habere, a Conſervatore Sanitatis in urbe monitus erat, ut ad aliquam diſtantiam colloqueretur.* Submiſſo capite Nos inclinavimus, & reſpondimus ; *Servos ejus humillimos nos omnes eſſe ; magnóque Honori ducere, & ſingulari ſuæ Humanitati tribuere, id quod jamdudùm factum eſſet : ſed ſperare nos, Morbum illum, quo Ægroti noſtri laborant, contagioſum minimè eſſe.* Ita *Vir* ille primarius reverſus eſt. Paulò poſt adfuit *Notarius*, & Navem noſtram conſcendit ; In Manu ſuâ, Fructum quendam ejus Regionis tenens, Arantio non abſimilem, verùm Colore magis in coccineum vergente ; Qui Odorem ſpirabat ſuaviſſimum. Illum, (ut videtur,) geſtabat, ut ei, contra Contagionem, Antidoti vice eſſet. Exhibuit autem Nobis Juramentum ; *Per Ieſum Dei Filium,& Merita ejus* ; Ac deinde nobis dixit ; poſtero die, ante Solis exortum, affuturum, qui nos accerſeret, ac ad *Domum Peregrinorum* perduceret ; ubi præſtò nobis eſſent, quæcunque neceſſaria, ſive pro Ægrotis, ſive pro Sanis. Sic à Nobis diſceſſit : Cúmque ei Aureos aliquos obtuliſſemus, ſubridens dixit ; *Se binum Salarium, pro unâ operâ, accipere non debere.* Quorum verborum (ut arbitror) is Senſus erat, quod Salarium è publico, ob operam ſuam, reciperet. Nam, (ut poſteà intellexi,) Officiarium, qui præmia accipit, *Hominem bini Salarii*, vocant.

Poſtero mane, diluculò, acceſſit ad Nos *Miniſter* ille, qui primus, cum Arundine ſuâ, nos adierat ; Et retulit ; Se veniſſe, ut ad Domum Peregrinorum nos deduceret : *Se autem Horam anticipaſſe, ut commoditatem integri Diei, ad Negotia noſtra haberemus. Si autem, (inquit,) mihi auſcultabitis, primo mecum aliquos veſtrûm mittetis, qui locum circumſpiciant ; & quomodo optimè ad Vos recipiendos accommodari poſſit ; Poſteà autem Ægrotos veſtros accerſetis, & reliquos, quos in Terram deſcendere vultis.* Gratias ei egimus, & diximus ; *Curam hanc, quam pro Peregrinis miſeris ſuſcepit, Deum pro certo remuneraturum.* Itaque ſex è Noſtris eum comitati ſunt. Præiit ille, & reſpiciens ad Nos, dixit perhumanè certè ; *Se ſervum noſtrum tan-*

tummodò esse, & viæ Ducem. Duxit autem Nos, per tres Plateas, pulchras admodùm; Atque per totam, quam pertransivimus, viam, haud pauci è populo, ad utrunque Latus, congregati sunt, ordine stantes; Verùm more adeò Civili, ut viderentur non tam ad otiosum Spectaculum convenisse, quam ut Adventum nostrum gratularentur. Multi autem ex iis, cùm incederemus, Brachia sua paululùm aperuerunt; Quo Gestu utuntur, cùm Adventum alicujus, sibi gratum esse, significare volunt. *Domus Peregrinorum*, Ædificium est speciosum & spatiosum, extructum ex Lateribus, nostris, colore paulò magis purpureis; Cum Fenestris decoris, aliquibus ex vitro, aliquibus autem ex panno linteo delicato, oleo intincto. Deduxit nos primò in Cœnaculum satis elegans, super Gradus locatum: Tunc autem à Nobis quæsivit; *Quot numero essemus?* Et, *Quot è nostris Ægroti?* Respondimus; *Universum numerum, tam Sanorum, quam Ægrotorum, esse ad unum & quinquaginta Homines: Ex quibus, Ægroti, erant septendecim.* Rogavit nos, ut aliquantisper præstolaremur, dum ad nos rediret. Quod post Horam circiter fecit. Tum verò adduxit ad Cubicula visenda, quæ Nobis parata erant, numero novendecim: Computatione scilicet initâ, (quemadmodùm videtur,) ut quatuor ex illis Cubiculis, quæ reliquis nonnihil præstabant, quatuor ex Primariis nostris, exciperent, in quibus seorsim cubarent; Reliquorum quindecim singula binis assignarentur. Cubicula elegantia erant, & lucida, nec-non Supellectili satis lautâ ornata. Tum demùm in Porticum longam divertimus; Qualia solent esse *Dormitoria Monachorum*; ubi ostendit nobis, per Latus unum integrum, (Nam Latus adversum nihil aliud erat, quam Paries, & Fenestræ,) Cellas septendecim, nitidas, Partitiones habentes ex Cedro. Quæ Porticus, cùm Cellis, numero quadraginta, (multò scilicet pluribus, quàm nobis opus erat,) instituta erat ad usum Infirmorum. Simulque monuit, quod quamprimùm aliquis ex Ægrotis convalesceret, transferri posset è Cellâ in Cubiculum. Ad quem usum parata erant, decem alia Cubicula, præter illa, de quibus antè diximus. Hoc facto, in Cænaculum nos reduxit, & attollens paululùm Arundinem suam, (quod in more illis erat, quoties *Ministri* Mandata Superiorum referunt,) ita ad Nos locutus.

Notum Vobis facio, consuetudinem Regni hujus postulare, ut post diem instantem, & crastinum, (quos Vobis ad transferendos è Navi Homines, & Res vestras, permittimus,) contineatis vos ipsos, intra Fores hasce, in triduum. Veruntamen, hoc vos non perturbet, neque propterea intra Carcerem vos compingi existimate; Sed potiùs indultum hoc esse, quò ab Itinere vestro, spiritus recreetis & reficiatis. Nullius rei egebitis: Quin & sex Famuli aßignati sunt, qui vobis ministrent, & Negotia vestra expediant. Gratias ei egimus, cum omni affectu, & humilitate; Et diximus; *Deus proculdubiò in hac Terrâ manifestatur.* Obtulimus ei etiam viginti Aureos, sed ille quoque subridens, hoc solùm dixit; *Quid, vultis me esse Hominem bini Salarii?* sic abiit. Paulò post, prandium nostrum allatum est; Quod certè satis lautum, & salubrem victum, tam respectu Ciborum, quam Potûs, exhibuit: Meliorem certè & uberiorem, quàm pro modulo Collegii ullius, quantum novi, in *Europâ*. Potus erat trium Generum; Unumquodque eorum bonum & salubre: Vinum ex Uvis: Potus ex Granis, qualis, est apud Nos

Cervisia, sed clarus & limpidus : Et Siceræ, Genus ex Fructu quodam ejus *Regionis* confectum ; Potus sane gratissimus, & miri refrigerii. Allata etiam est Nobis magna Copia Arantiorum illorum coccineorum, in usum Ægrotorum : Aiebant enim, ea præsens & efficax esse Remedium contra Ægritudinem in Navigatione contractam. Prætereà, Pyxidem nobis tradidit, pillulis albescentibus sive cineritiis, plenam : Monuitque, ut Ægroti nostri, unam earum, singulis noctibus, in Introitu Lecti, sumerent ; Quas dixerat Sanitatem eorum acceleraturas. Proximo die, cùm à Labore & opere, circa vecturam Hominum, & Rerum nostrarum, è Navi, requievimus, visum est mihi, Socios nostros in unum convocare : Cùm autem convenissent, ita eos allocutus sum : *Amici mei charissimi ; Noscamus nos ipsos ; Et quo loco res nostræ sint. Viri sumus, in Terram projecti è Mari ; sicut Ionas è ventre Balenæ ; cùm in Alto veluti sepulti essemus. Iam verò, licet Terram rursus calcamus, inter Vitam tamen, & Mortem, medii consistimus. Etenim Fines, & Veteris, & novi Orbis, prætervecti sumus. Atque utrùm Nobis Europam rursùs conspicere dabitur, soli Deo notum. Miraculo quodam huc advecti sumus ; Atque à miraculo propè aberit, si hinc abvehamur. Quocirca, Salutem præteritam, ac pericula præsentia, & futura, animo recolentes, ad Deum nos convertamus, Corda levemus, & vias nostras singuli corrigamus. Prætereà, ad populum Christianum, Pietatis & Humanitatis plenum, venimus : Curemus (quæso) ne illam Faciei confusionem, super nos inducamus, ut coram illis vitia nostra, aut malos Mores, palam faciemus. Adhùc restat ampliùs. Illi enim, (etsi sub Humanitatis Formâ,) nos hujusce Domûs claustris, ad triduum, concluserunt ; Quis novit, num-nam hoc faciant, quo Morum nostrorum experimentum sumant : Quos si repererint pravos, confestim exulare nos jubebunt ; Sin probos, Moram hîc longiorem indulgebunt ? Quos enim assignârunt, Famuli isti, quidni etiam speculatorum vices agant ? Itaque, propter Amorem Dei, atque si charum nobis sit Bonum Animarum & Corporum nostrorum, ita nos geramus, ut & pacem cum Deo habeamus, & Gratiam in Oculis populi hujus inveniamus.* Socii nostri, unâ voce, mihi, de iis quæ admonueram, gratias egerunt ; Promiseruntque, sobriè se & modestè victuros, absque scandalo vel minimo. Itaque tres illos dies læti, & curis vacui, peregimus ; Nihil sollicititi de eo, quod Nobis, post triduum illud, contingere posset : Quo etiam Dierum curriculo, assiduè, propter Convalescentiam Ægrotorum nostrorum, exhilarati fumus : Qui se, veluti in *Probaticam* aliquam, divinâ Sanandi virtute præditam, missos existimabant : Tam celeriter siquidem, & constanter, convalescebant.

Crastino post illud triduum elapsum, venit ad Nos Homo novus, quem anteà non videramus, veste cæruleâ amictus, quemadmodum & prior ; Nisi quod Turbanum ejus album esset, cum *Cruce* parvâ, rubeâ, in vertice. Habuit etiam Liripipium, circa Collum, ex linteo purissimo. Sub Introitum suum, paululùm se inclinavit, & Brachia sua nonnihil explicavit. Nos verò eum resalutavimus, modo admodùm humili & submisso ; Ab ore ejus, sententiam, vel Vitæ, vel Mortis, expectantes. Postulavit, ut cum paucis aliquibus Hominum nostrorum, colloqueretur. Itaque sex tantùm manserunt, cæteri se subduxerunt. Tum ille. *Ego quidem* Domûs *hujus* Peregrinorum, *officio Præpositus sum ; Vocatione autem*

Presbyter

Presbyter Christianus. *Itaque jam accessi, ut operam meam, vobis, in omnibus, præstarem, tanquam Peregrinis, sed præcipuè tanquam* Christianis. *Non-nulla habeo quæ vobis referam, quæ (ut arbitror) non illibenter audietis. Status iste licentiam vobis dedit per sex Septimanas ulteriùs commorandi. Neque vos conturbet, siquidem Negotia vestra spatium amplius postulent : Nam, neque Lex ipsa Regni, in hac parte, rigida est ; Tùm verò minimè dubito, quin & ipse vobis Comperendinationem Temporis istius, prout res vestræ flagitabunt, procurare possem. Quin & insuper narro vobis,* Domum *hanc* Peregrinorum, *isto tempore, sat ditescere, & pecuniâ numeratâ benè instrui : Reditus enim suos accumulavit, jam per Septem & triginta Annos : Tot enim effluxerunt, ex quo Peregrinus aliquis ad has partes appulerat : Itaque de Impensis vestris solliciti ne sitis ; Sumptus, quamdiù hîc manseritis, è publico ærario ministrabitur : Neque vel punctum Temporis, hujus rei caussâ, de Morâ vestrâ decidet. Quantum verò ad Merces, quas adduxisse dicitis, nullæ vobis imponentur Conditiones duræ, sed justis pretiis eas vendetis ; Valorem earum accipientes, vel in Mercibus aliis, vel in Auro & Argento : Nostri enim nihil interest. Sin verò quicquam sit, quod à Statu isto petere velitis, illud nos ne celetis. Reperietis enim, nos Responsum tale relaturos, quo vultus vester minimè decidat, aut contristetur. Hoc tantùm vobis edico ; Nequis vestrûm, Karannâ longiùs,* (Illa apud eos sesqui-milliari æquivalet,) *à Mœniis Vrbis abscedat, sine licentiâ speciali.* Respondimus, postquam nos vicissim intuiti essemus, gratiosam hanc & quasi paternam Benignitatem admirantes ; Non habere nos, quod diceremus ; Cùm & Gratiis agendis verba non suppeterent ; & præ-nobilis ejus & inopinata Munificentia, omnia, quæ à Nobis petenda essent, præoccupasset. Nos certè Cogitationem illam subire, quasi effigiem Salutis æternæ, in Cœlis, ante oculos haberemus : Siquidem, qui paulò antè, in Faucibus Mortis constituti eramus, adductos jam esse in Locum, ubi Consolationes perpetuæ, & nil aliud, spirant. Quantum ad Mandatum Nobis impositum, Obedientiam summam præstituros ; Etsi fieri non posset, quin Corda nostra, ardentissimo, sanctam illam & felicem Terram, ulterius visendi, desiderio, inflammarentur. Adiecimus ; *Linguas priùs Faucibus nostris adhæsuras*, quam Nos mentionem, vel Personæ ejus Venerandæ, vel Gentis hujus universæ ; in precibus nostris, omitteremus. Supplicavimus etiam ei, ut nos in Numero Servorum suorum, verorum meritò, & fidorum, reputaret ; Jure non minore, quam quo unquam Mortales Mortalibus devincti fuerint : Itaque Nos ipsos, & omnia nostra, ad pedes ejus, humiliter projicere. Dixit ; *Sacerdotem* se esse, & *Sacerdotis Mercedem* expectare : Id est ; Fraternum Amorem nostrum, & Bonum Animarum & Corporum nostrorum. Ita à Nobis discessit, non sine Lachrymis, præ teneritudine Animi, obortis ; Nos quoque reliquit, Gaudio, & Affectu Gratitudinis, confusos, & perculsos ; Atque invicem dicebamus ; Nos venisse in Terram quandam Angelorum ; Qui Nobis quotidiè apparebant, & Consolationibus præveniebant, quas ne cogitare quidem potuissemus, nedum expectare.

Die proximo, Horam circiter decimam, matutinam, denuò nos invisit *Præpositus* ; Et post Salutationes utrinque factas, dixit familiariter : *Se venisse, ut nos visitaret, & Tempus Nobiscum tereret.* Tum Cathedram poposcit, & consedit. Nos autem, numero decem, (nam cæteri aut in-

feriores erant, aut foràs abierant,) circa eum sedimus: Ac deinde ita exorsus est. *Nos de* Insulâ *hac* Bensalem, (*ita enim eam vocant* Linguâ *suâ*,) *hoc habemus*; *Quod ob situm* Insulæ *nostræ solitarium*; *Et Leges peregrinantibus è Nobis impositas*; *de Terrâ hac celandâ*; *Et raram Exterorum Admissionem in Regionem nostram*; *Nobis quidem maxima Pars Orbis Habitabilis nota sit*; *ipsi verò aliis penitus simus incogniti*. *Itaque cùm Quæstiones illis aptiores sunt*, *qui minùs nôrunt*, *consentaneum est magis*, *ut Vos me interrogetis*, *quam ut Ego vos*. Respondimus; *Nos illi Gratias maximas referre*, *quandoquidem hanc Nobis licentiam indulgeret*: *Tùm ex iis*, *quæ jam observavimus*, *facilè nos conjicere*; *non esse Rem in Mundanis cognitu digniorem*, *quam Statum & Conditionem Terræ hujus fœlicissimæ*. *Sed ante omnia*, (*diximus*;) *cùm ab extremis Terræ Oris jam convenerimus*, *nec-non in Regno Cælesti nos olim conventuros speremus*; (*eò quod utrinque* Christiani *simus*,) *scire avemus*; (*Quandoquidèm Terra ista in tantum dissita sit*; *& vastis & incognitis Maris Tractibus*, *divisa*, *à Terrâ illâ*, *in quâ Servator noster*, *dum in Carne fuit*, *versabatur*;) *Quis tandem hujus Gentis* Apostolus; *& quibus modis ad* Fidem *conversa fuerit*? Facile erat, ex vultu ejus perspicere, gratam illi inprimis fuisse hanc Quæstionem nostram: *Cor meum*, (inquit) *vobis mirificè attraxistis*; *quod Quæstionem hanc primo in loco proponitis*: *Indicat enim vos*, *quærere primùm Regnum Dei*: *Atque libenter*, *& breviter*; *Postulato huic vestro satisfaciam*;

Annos circa Viginti, *ab* Ascensione Domini, *factum est*, *ut conspiceretur à Populo* Rensusæ, (*Urbis maritimæ*, *ad Orientalem plagam* Regionis *nostræ*, *sitæ*,) *noctù*, (*Nox autem erat Nubila*, *sed placida*,) *juxta mille passus à littore*, *Columna Lucis prealta*; *Non figurâ Pyramidali*; *sed veluti Cylindri*; *è pelago versus cœlum erecta*; *& in vertice ejus* Crux *Lucis ampla*, *Corpore Columnæ aliquantò splendidior*. *Ad spectaculum hoc tam mirabile*, *congregatus est* (*ut fit*) *Populus Urbis*, *super Arenas Maris*, *& stabat paulisper attonitus*: *Verùm pauló post Scaphis parvis plurimi se commiserunt*, *ut Rem tanti stuporis propiùs inspicerent*. *Verùm*, *postquam Scaphæ*, *intra sexaginta circiter à Columnâ Virgatas*, *advenissent*, *ecce omnes subitò se sistebant*, *nec ulteriùs procedere poterant*; *Ita tamen*; *ut in Circuitu movere*, *sed non accedere propiùs liceret*: *Adeò ut Scaphæ veluti in Theatro starent*; *Lucem hanc tanquam Scenam cœlestem spectaturæ*. *Evenit autem fortè fortunâ*, *ut in Scapharum unâ*, *adesset quispiam ex Sapientibus nostris*; Societatis *nimirùm* Domûs Salomonis: *Quæ* Domus *sive* Collegium, (*Fratres mei charissimi*,) *Oculus planè est hujusce* Regni. *Qui postquam aliquandiù*, *Columnam hanc*, *unà cum Cruce*, *attentè & devotè contemplatus esset*, *in faciem se prostravit*; *Et dein se in genua erigens*, *manusque ad Cælum attollens*, *hujusmodi Preces fudit*:

Domine Deus Cœli & Terræ; ex *gratiâ tuâ speciali*, *Ordinis nostri Hominibus*, *dignatus es*, *Opera tua Creationis*, *& eorum Secreta*, *nosse*; *Atque dijudicare*, (*quantum Generationibus Hominum datur*,) *inter Miracula Divina*, *Opera Naturæ*, *effectus Artis*, *&* *Illusiones Dæmonum*, *cum Imposturis omnimodis*. *Agnosco & testor coram hoc populo*, *Rem hanc quam ante oculos intuemur*,

mur, esse Digitum tuum, & Miraculum Verum. Quoniam autem è Libris nostris didicimus, Miracula nunquam à Te edita, nisi ob Finem aliquem Divinum, & excellentem; (Etenim Leges Naturæ Leges tuæ sunt, à quibus nisi magnam ob Caussam minimè recedis;) humillimè obsecramus, ut signum hoc magnum nobis fortunes, atque ejus Interpretationem & usum in Misericordiâ concedas; Id quod, dum idem ad nos mittas, tacitè & secretò polliceris.

Postquam ita precatus est, continuò Scapham, in quâ vehebatur, solutam sensit & mobilem, cæteris adhùc veluti ligatis manentibus. Illud in signum certum Licentiæ appropinquandi interpretatus, Scapham fecit, placidè, & cum Silentio, versus Columnam, Remigio impelli. Verùm antequam ad illam pervenisset, Columna cum Cruce Lucis dissipata est, & se undique tanquam in Firmamentum quoddam Stellarum multarum vertit; Quæ etiam & ipsæ brevi evanuerunt: Neque aliud restabat spectandum, præter Arcam *quandam parvam ex Cedro; Siccam quidem, neque Aquâ ullatenùs madefactam, etsi nataret. In parte autem ejus priore, versus Sapientem, Ramus palmæ, exiguus quidem & viridis, crescebat. Is, postquã plurimâ cùm Veneratione,* Arcam *in Scapham suam recepisset, ecce* Arca *sponte se aperuit; In quâ reperti sunt,* Liber, & Epistola: *Uterque in membranâ purâ scriptus, & sindonibus linteis involutus.* Liber *continebat* Canonicos Libros *universos* veteris & novi Testamenti, *prout vos illos habetis; (etenim satis scimus quos* Libros Ecclesiæ *apud vos recipiunt;) Atque* Apocalypsis *ipsa, & nonnulla alia ex* Novi Testamenti *Scriptis, quæ eo tempore edita non erant, nihilominùs eo* Libro *continebantur. Quod verò ad* Epistolam, *illa in hæc verba scripta erat.*

Ego Bartholomæus, *Servus Altissimi, & Apostolus* Jesu Christi, *monitus sum ab Angelo, qui in visione Gloriæ mihi apparuit, ut* Arcam *hanc Maris Fluctibus committerem. Itaque testor, & annuntio, ei populo, ad quem* Deus *ordinaverit hanc* Arcam *appellere; Eo ipso die ad eos venire, Salutem, & Pacem, & bonam Voluntatem, à* Patre, & Domino Jesu.

Prætereà in duobus his Scriptis, tam Libro, *quam* Epistolâ, *operatus est* Deus *Miraculum insigne, illi, quod* Apostolis *ostendit,* (Dono *originali* Linguarum,) *non dissimile. Etenim, cùm eo tempore, in hac Terrâ viverent,* Hebræi, Persæ, & Indi, *præter ipsos Indigenas, singuli in* Libro *illo, ac* Epistolâ, *legerunt, acsi in* Linguâ *cujusque propriâ, scripta fuissent. Hoc pacto, (Fratres mei,) servata est hæc Terra, ab Infidelitate, (quemadmodum & Reliquiæ Mundi veteris servatæ fuerunt ab Aquis,) per* Arcam, *ope Apostolicæ & miraculosæ* Evangelizationis Sancti Bartholomæi. Atque hîc loqui desiit. Quando Nuncius quidam venit, qui eum accersivit. Sicque, eo Colloquio, nihil aliud intervenit.

Die postero, statim à prandio, rursùs ad Nos venit *Præpositus*; seque

excu-

excusavit, dicens; Se pridiè à Nobis subitò & inopinatò avocatum; Nunc verò rediisse, ut illud compensaret, tempusque nobiscum unà insumeret, si modò gratum nobis, Consortium ejus, aut Colloquium, fuerit. Respondimus; Imò illud tam gratum nobis accedit, ut nec miseriarum præteritarum, nec periculorum futurorum, memores simus, quamdiu Colloquio ejus fruamur. Addidimus; Existimare nos, Horam unam, Sermones cum illo conferendo, insumptam, Annis integris vitæ nostræ prioris præstare. Inclinavit se paululum, & postquam consedissemus, dixit; Bene habet, Quæstiones vestræ sunt. Tum unus è nostris, parvâ interpositâ morâ, ita dixit. Esse rem quandam, cujus cognoscendi quidem avidi, interrogandi autem timidi essemus, ne fortè nimiò plus præsumpsisse videremur. Veruntamen singulari ejus erga nos Humanitate confirmatos, (cùm nos vix pro Exteris ducamus, qui servi ejus addictissimi & devotissimi sumus,) ejus proponendi libertate usuros; Humillimè obtestantes, ut si Responsione vix dignaretur, Quæstioni tamen ignosceret, licet eam rejiceret. Dixit; Nos observasse satis, & memoriâ adhuc tenere, Verba illa ab ipso prolata; Terram hanc fœlicem, in quâ jam pedem figimus, paucis admodum cognitam esse; Atque nihilo secius plerasque Orbis Nationes satis nosse: Id quod verum esse planè perspiciebamus, quandoquidem Linguas Europæ callerent, & Res nostras, in plurimis, intelligerent; Cum nos econtrà in Europâ, post tot, & tam remotas Navigationes, hâc ætate postremâ susceptas, nihil prorsùs de hâc Insulâ inaudiverimus. Hoc mirari satis non posse, cum Nationes omnes, aut per Peregrinationes in partes exteras, aut per Adventus Exterorum ad eas, sibi invicem innotescant. Licet autem, qui in Natione exterâ peregrinatur, plus Notitiæ & Informationis visu nanciscatur, quam domi manens à peregrinante, auditu solo, addiscere possit; Attamen, utroque modo, Notitiam mutuam, aliquâ ex parte, haberi posse. Verùm, quantum ad hanc Insulam, nunquam Nova ad nos allata, de alicujus Navis, ab eâ, ad Oras nostras, appulsu; Nedum ad Littora Europæ; Neque ad Littora Indiarum, Occidentalis aut Orientalis: Neque aliquid accepisse, de Navi ullâ, cujuscunque ea Populi sit, quæ à Terrâ hac redierit. In hoc autem, illud quod Admirationem movet, non consistere; Situm enim ejus, (ut Dominatio sua dixerat,) in tam vasti pelagi Conclavi secreto, huic rei in caussâ esse posse; Verùm, ut illi contrà Notitiam Linguarum, Librorum, Rerum haberent, Gentium ab iis tam immensis spatiis dissitarum, Id omnem admirationem superare; Neque nobis quomodo fieri hoc possit, ullo modo in Mentem venire; Nobis siquidem Divinarum Mentium & Potestatum, non autem Hominum quorumvis, Conditionem videri, ut ipsæ Occultæ & Invisibiles lateant, cæteris interim illarum visui patentibus, & velut in aprico positis. Ad hæc verba, Præpositus placidè subrisit, & dixit; Non sine caussâ, veniam nos hujus Quæstionis petere; Siquidem innuere, ac si Terram hanc, non aliam, quam Terram Magorum duceremus; Quæ Spiritus Aërios, in omnes Partes, emitteret; Quorum ope & famulitio, quæcunque in aliis Regionibus gererentur, pernosceret. Omnes uno ore humiliter respondimus; vultu tamen ita composito, ut eum non aliàs quam joco hoc dixisse, præ Nobis ferremus: Nos sanè facilè in eam Cogitationem venire, esse aliquid, in hac Natione, planè supernaturale; Illud tamen, potiùs Angelicum, quam Magicum, ducere: Verùm ut perspicuè apud Dominationem suam eloqueremur, quid tandem illud fuerit, quod Scrupulum hunc, ne quæreremus, injecisset, nihil ex hac re sapuisse; Sed quoniam in Sermone præterito eum innuisse memineramus, Gentem istam,

de Silentio erga peregrinos, per Leges cavisse. Ad hoc respondit; Rectè quidèm meministis: Itaque in iis, quæ proferre apud vos instituo, nonnulla reservanda sunt, quæ omninò revelare licitum non est; Haud pauca tamen supererunt, quæ satisfactionem vobis abundè præstabunt.

Intelligetis igitur, (id quod vobis fortassè vix credibile videbitur,) ter mille circiter abhinc annis, aut paulò plus, Navigationes Orbis Terrarum, (præsertim in Regiones remotas,) majores fuisse, & magis strenuè susceptas, quam hodierno die. Ne existimetis, nescire me, quantum apud vos creverint Navigationes, intra Annos centum & viginti proximè elapsos: Satis mihi hoc cognitum: Et tamèn, majores (inquam) fuerunt, eo tempore, quam nunc. Sive Conservatio illa, Reliquiarum Humani Generis, per Arcam, à Diluvio universali, hanc Navigandi confidentiam Hominibus indiderit; Sive aliud quid in caussâ fuerit. Sed utcunque, hoc quod dico, verum est. Phœnices, ac præcipuè Tyrii, magnas habebant Classes. Similiter habebant & Carthaginienses; Colonia ipsorum, quamvis ad Occidentem magis sita sit. Ab Oriente verò, Classes Ægyptiorum, & Palæstinæ, potentes erant, & numerosæ. China autem, & Atlantis magna, (quam vos Americam vocatis,) quæ nunc Tuncas tantum, & Canoas, habent, vi magnâ abundabant, illis diebus, Navium grandiorum. Insula hæc nostra, (ut ex fidelibus ejus Ætatis Historiis planè liquet,) instructa tum fuit Navibus mille quingentis, iisque fortibus, & magnæ capacitatis. De hoc, quod loquor, apud vos, exigua admodùm, aut nulla est Memoria; At nobis pro certo cognitum est.

Eo etiam tempore, ad Insulam hanc, Naves & Carinæ, earum omnium, quas modò nominabam, Nationum, appulerunt. Atque, ut fieri solet, Naves illæ præter Populares suos, vehebant multos, ex aliis Regionibus, quæ ipsæ maritimæ non erant; veluti Persas, Chaldæos, Arabes; Ita ut omnes ferè Nationes potentes & celebres, locum hunc adierunt: Ex quibus nonnullas habemus, Stirpes, & Tribus tenues, usque in hodiernum diem. Quod verò ad Naves nostras attinet, in omnes propemodùm Oras navigârunt; Tam ad Fretum vestrum, quod Columnas Herculis appellatis; Quam ad alias, tum Mediterranei, tum Atlantici Maris, Regiones: Veluti ad Paguinum, (Civitatem in Chinâ antiquissimam,) Quæ eadem est cum Cambalu, & Quinze, ad Orientale Pelagus sita, non procùl à Finibus Tartariæ Orientalis.

Eodem præterea tempore, & seculo inter go insequente, aut ampliùs, Populi magnæ Atlantidis potentes admodùm erant. Etsi enim Narratio & Descriptio, à Viro magno vestri Orbis facta; (Scilicet, progeniem Neptuni Sedes suas ibi fixisse; Tum de magnificis, Templo, Palatio, Vrbe, & Colle; Quin & de multiplicibus pulchrorum & magnorum Fluviorum Spiris; quæ (tanquam totidem Torques,) Templum illud & Vrbem cingebant; Ac denique de Gradibus illis insignibus Ascensûs per quos ad eadem perveniebatur, veluti per Scalam quandam Cœli;) Sit Fabulosa & Poetica: Hoc tamen veritatis immiscetur, Regionem illam Atlantidis; Tam illam Peruviæ tunc Coyam vocatam, quam illam alteram Regni Mexicani, tunc dictam Tirambel; Regna fuisse, Armis, Classe, & Opibus, potentia & superba. Tam (inquam) potentia, ut eodem tempore, (vel saltem intra spatium decem Annorum,) duas magnas Expeditiones Navales susceperint: Hi nimirùm de Tirambel, per Atlanticum Mare, usque ad Mare Mediterraneum; Illi autem de Coyâ, per Mare Australe, usque ad hanc Insulam nostram. De priore autem Expeditione, videtur

detur Auctor *illevester, aliquid à* Sacerdote Ægyptio, *quem citat, hausisse. Pro certo enim, Expeditio talis fuit. Virùm verò* Athenienses *antiqui illi fuerint, qui Copias illas repulerunt & profligarunt; Atque hæc eis Gloria tribuenda, non habeo quid dicam; Illud extra omnem Dubitationem, nec Navem, nec Virum, unquam ab eâ Expeditione rediisse. Neque meliore Fortunâ usa esset Classis illa* Coyæ, *quæ nos invasit, nisi in Hostes clementiores incidisset. Etenim* Rex Insulæ *hujus, (nomine* Altabin,) *Vir prudens, & Imperator in Bello optimus; Cui tum Hostium, tum propriæ Vires, satis exploratæ erant; Ita rem gessit, ut Copias eorum terrestres, postquam in Terram descendissent, à Classe eorum intercluderet; Atque veluti Indagine utrasque Copias cingeret, majori Exercitu quam illorum fuit, & Terrestri & Navali; Sicque eos ad Deditionem, absque prælio, compelleret: Cúmque in potestate suâ essent, haud duriores Conditiones imposuit, quam Iusjurandum ab iis exigendo, se in posterum, contra illum, nunquam Arma laturos: Quo facto eos incolumes omnes dimisit. Veruntamen* Vindicta Divina, *non multò post, superbos illos Ausus, ulta est; Siquidem, intra Curriculum centum Annorum, aut minùs,* Atlantis *illa magna omninò perdita & destructa fuit; Non Terræ-Motu absorpta, ut* Vir *ille vester affirmat; (Etenim Tractus ille totus, Terræ Motibus parùm est obnoxius,) Sed per particulare Diluvium, sive Inundationem: Quandoquidem etiam hodierno die, Regiones illæ, majores habeant Amnes, atque etiam Montes altiores, qui Aquas in Planities effundant, quam alia pars quæcunque Orbis veteris. Sed illud verum est, Inundationem illam non fuisse profundam; Non ampliùs forsan, in pluribus locis, quam ad quadraginta pedes; Vnde factum, ut licet Homines, & Bestias, undique demerserit, Sylvestres nihilominùs Habitatores quidam Montium evaserint. Aves quoque in tuto ferè fuerunt, ad Montes, aut Arbores prealtas, convolando. Homines verò, licet in aliquibus locis, Ædificia haberent, altiora quam quò Aquæ pervenire possent; Inundatio tamen illa, licet minimè profunda, diuturna certè fuit. Vnde, qui in Valle degebant, propter penuriam Cibi, & Rerum aliarum necessariarum, Fame & Inopiâ, perirent. Itaque, ne miremini, si* America *Habitatorum tam rara sit, Neque si Populus ejusdem, adeò simplex & barbarus existat. Etenim rationem sic instituere debetis;* Populum Americanum *novum esse, & recentem; Recentem (inquam) præ cæteris Orbis Habitatoribus, annis non minùs mille. Tantum enim Temporis intercesserat, inter Diluvium universale, & illud* Americæ *particulare. Siquidem tenues illæ, & raræ, Humani Generis, Reliquiæ, quæ in Montibus manserant, in inferiores Regionis partes, tardè Sobolem dederunt; Cúmque essent Homines feri, & omnium Rerum rudes, (Neutiquam* Noacho, *& Filiis ejus similes, qui familia erant, ex universo Orbe, Electa,) ad Literas, Artes, & vitæ Cultum, Posteris transmittendum, non sufficiebant. Atque insuper, cùm in Habitationibus suis Montanis, (propter asperrimum Frigus Regionum illarum,) pellibus Vrsorum, Tigridum, & Caprorum magnorum & hirsutorum, qui in illis Partibus abundant, vestire se consuevissent; Posteà autem in vallem descendentes, intolerabiles ibi Fervores ferre non possent, neque Vestium magis levium ulla copia eis præstò esset; Coacti sunt Morem nudè incedendi introducere, qui apud illos, usque in hodiernum diem, in usu est. Solummodò magnâ voluptate, & desiderio afficiuntur, Avium plumas gestandi; Atque hoc proculdubiò, à Traditione, & Exemplo Majorum, qui in Montibus habitabant, hauserunt; Qui ad hunc fortè usum allecti fuerunt, ex innumerâ Avium Multitudine, Alia petenti-*

tim, cùm Ima Aquis stagnarent. Videtis, (fratres,) per Casum hunc majorem, & Temporis quasi Miraculum, Commercium nostrum cum Americanis cessasse, cùm ipsi ampliùs non essent: Cum quibus, supra omnes Mortales, Commercium antea habuimus, utpote Regioni nostræ proximis. Quantum verò ad alias Orbis partes, manifestissimum est, seculis succedentibus, sive propter Bella mota, sive ex periodo & vicissitudine Temporum, Navigationes ubique majorem in modum elanguisse: præcipuè autem Navigationes longinquas; propterea quod Triremes, & ejusmodi Carinæ, quæ Oceanum vix tolerare possent, in usum venire cœperunt. Hinc igitur, quam ob Caussam, Notitia illa Regionis nostræ, quæ à Navigantibus ad Nos acquiri potuit, multis abhinc seculis defecerit, clarè cernitis; Nisi forsan raro eventu talis Appulsus obtigerit, quemadmodum ante dies paucos vester. Iam verò, de Navigationis nostræ, in alias partes, Cessatione, aliam vobis Caussam, assignare oportet. Neque enim denegare possum, (si verum fateri cupiam,) quin Apparatus & Instructio nostra Navalis, numero & robore Navium, abundantiâ Nautarum, peritiâ Gubernatorum, & aliis rebus quibuscunque, æque hodiè valet, ac olim valebat. Itaque, quid in re sit, quod domi jam sedeamus, separatim vobis declarabo: Atque hoc propiùs accedet, ad Quæstionem vestram, quam initio proposuistis, elucidandam.

Regnavit in hac Insulâ, ante Annos mille nongentos, Rex, cujus Memoriam, supra alios omnes, maximè colimus & veneramur: Non superstitiosè, sed tanquam Divini cujusdam Instrumenti, licet Hominis Mortalis. Nomen ei fuit Solamona. Eum autem pro Legislatore hujus Gentis ducimus. Regi isti Cor Deus indidit latum, & in Bonis Inscrutabile: Qui in illud totus incumbebat, ut Regnum, & Populum suum, bearet. Itaque, cùm secum reputaret, quam sufficiens, & (ut dicam) Substantiva, Terra hæc ex sese fuerit, ad Seipsam sustentandam, absque Opibus aut Copiis Exterorum; Quippe quæ in Circuitu, quinquies mille & sexcenta Milliaria, plus minùs, contineret; Et maximâ ex parte ferax inprimis esset, & bonitate Soli præstaret; Atque rursùs perpendens Classem & Naves Regni, non segniter applicari & exerceri posse, tam per piscationem, quam per Transportationem & Vecturam, de portu in portum; Necnon per Navigationes ad Insulas quasdam adjacentes, & Imperio huic & Legibus subditas; Tum verò in memoriam revocans, quam felix & florens, eo tempore, Regni hujus Status fuerit; (Ita ut mille modis in deterius, sed vix ullo modo in melius, mutari posset;) Nihil omninò deesse putabat, quo Fines suos Nobiles planè & Heroicos assequeretur, nisi ut, (quantum Humana providentia efficere posset,) Res illas, quæ suo tempore tam fœliciter essent fundatæ & stabilitæ, perpetuitate donaret. Quocirca, inter Leges alias suas Fundamentales, Leges plurimas sanxit, de Introitu Exterorum interdicendo; Qui eo tempore, (licet post Calamitatem Americanam,) satis frequens erat: Isthoc Instituto, quia à Novitatibus, & mixturis Morum, metuebat. Verum est, Interdictum Simile, de Introitu Exterorum, Scito veteri, apud Chinenses valuisse, atque etiamnum valere. Sed ibi res est despicabilis; Eosque reddidit, Gentem, Curiosam, Imperitam, Timidam, & Ineptam. At Legislator noster, in Lege suâ condendâ, diversum longè adhibuit temperamentum. Primùm enim, Iura Humanitatis omnia sarta tecta servavit, in Institutis & Fundationibus suis, pro Levamine & Solatio peregrinorum afflictorum; Quod & vos experti estis. Ad quod dictum, ut par erat, consurreximus omnes, nosque inclinavimus. Ille perrexit. Rex idem, cupiens Factis Humanitatis Consilia Politica adjungere: At-

que

que Humanitati minimè convenire putans, ut Exteri inviti detinerentur; Nec minùs Rationibus Statûs non convenire, ut redirent, & Insulæ hujusce Arcana evulgarent; Hanc viam iniit. Constituit, ut ex Exteris, quibus permissum foret in Terram hanc descendere, qui abire vellent, non prohiberentur; Qui autem manere præoptarent, Conditiones & vivendi Facultates à Statu reciperent. In quâ re, visu tam acri polluit, ut post tot seculorum spatia, à Lege hac conditâ, Memoriam nullam habeamus, ne vel Unicæ duntaxat Navis, quæ Reditum prætulit; Atque tredecim tantùm Virorum, temporibus diversis, qui in nostris Navibus reverti elegerunt. Quid autem pauci illi, qui sic redierunt, de Regione hac propalarint, nos fugit. Facilè autem existimare potestis, quicquid retulerint, non aliter quam pro Insomnio quodam, habitum esse. Navigationes autem nostras, ad Partes exteras, visum est, Legislatori nostro, penitùs coercere. In Chinâ hoc non fit. Etenim Chinenses, quò volunt, & possunt, navigant. Quod satis ostendit, Legem illorum, de Exteris arcendis, à pusillanimitate solâ, & Metu, provenire. Interdictio autem hæc nostra, unam tantùm recipit Restrictionem; Eámque certè admirabilem: Bonum enim, quod à Communicatione cum Exteris trahi possit, conservat; Malum autem evitat. Id Vobis nunc aperiam. Atque hîc videbor aliquantisper, ab eo quod agitur, digredi; Sed mox, hoc ipsum, ad rem pertinere perspicietis. Intelligetis itaque (Amici mei præchari,) inter Acta illius Regis, unum maximè eminere. Illud est, Fundatio sive Institutio Ordinis cujusdam & Societatis, quam Nos Domum Salomonis vocamus. Nobilissimam dico, (quantum nos arbitramur,) omnium, per Terrarum Orbem, Fundationem; Atque Regni hujusce Luminare magnum. Domus hæc studiis & Contemplationibus, Operum & Creaturarum Dei, dicata est. Putant nonnulli, Nomen traxisse à Fundatore, paululùm corruptum; Ac si deberet dici Solamonæ Domus: Verùm Archiva ipsa Authentica, sic scriptum habent, prout in Sermone quotidiano nunc profertur. Itaque Nomen fluxisse arbitror, à Rege illo Hebræorum, qui apud vos celebris est, nobis autem non ignotus. Habemus enim Portiones aliquas Operum suorum, quæ apud vos desiderantur: Historiam illam Naturalem dico, quam conscripsit de Plantis omnibus; A Cedro Libani, usque ad Hyssopum, quæ de Pariete egreditur; Atque de omnibus Rebus, quibus Vita & Motus inest. Hinc animum meum Cogitatio illa subiit, Regem nostrum, quandoquidem se in multis cum Rege illo Hebræorum, consentire sensit, (qui multis ante eum Annis vixerat,) ejus Titulo Fundationem hanc honorasse. Atque in hanc opinionem præcipuè adducor, quod in Historiis admodum antiquis invenio, Societatem hanc, interdum Domum Salomonis vocari, interdum autem Collegium Operum Sex Dierum. Unde persuasum habeo, Regem illum nostrum præcellentem, ab Hebræis didicisse; Deum, Mundum hunc, & omnia quæ ei insunt, sex Dierum spatio creasse; Ideóque, cùm Domum illam institueret, ad Inquisitionem & Inventionem, Naturæ veræ, & interioris, Rerum omnium; Quo Deus Conditor majorem reciperet Gloriam, ob Fabricam earum; Homines autem uberiorem perciperent Fructum, in usu earum; Indidisse etiam ei illud alterum Nomen; Nimirùm; Collegii Operum sex Dierum. Verùm, ut redeamus tandem, ad id quod nunc agitur. Postquam Rex omnem Subditis Navigationem interdixisset, præterquam in Partes huic Imperio subditas, hanc nihilominùs Ordinationem sancivit: Nimirùm; Singulis duodenis annis, mittendas ex hoc Regno, Naves binas, in Partes Orbis diversas: In utraque Navium harum, tres ex

Fraternitate

Fraternitate Domûs Salomonis, *seorsim vehendos : His in Mandatis dandum, ut Nos, de Rebus, & Statu Locorum illorum, ad quos appellerent, certiores facerent; Præcipuè autem de Scientiis, Artibus, Manufacturis, & Inventionibus Mundi universi; utque, in Reditu, Libros, Instrumenta, Exemplaria in unoquoque genere, ad nos perferrent: Navibus, postquam in Terram* Fratres *exposuissent, redeundum;* Fratribus *autem, usque ad novam Missionem, peregrè manendum : Naves hasce non aliis Mercibus instruendas, quam Commeatûs copiâ bonâ; Nec-non Thesauri satis largâ quantitate, in usum* Fratrum, *ad res eis coemendas, & Homines tales remunerandos, quibus opus esset. Iam verò, ut vobis proferam modos, quibus Vulgus Nautarum coercentur, ne in Terris, ad quas appellunt, dignoscantur; Aut quibus modis, in Terram expositi, sub nomine Nationum aliarum, lateant; Aut ad quæ Loca Navigationes nostræ designatæ sint; Aut quæ Loca novis rursùs Missionibus præfigantur; Atque alias hujus generis Circumstantias, quæ ipsam Practicam partem spectant, mihi proloqui fas non est; Neque multum certè ad Quæstionem vestram conducet. Sic itaque videtis, Commercium nos instituisse; Non pro Auro, Argento, & Gemmis; Non pro Sericis, aut Aromatibus; neque pro aliis quibusvis Rebus Crassis; Sed tantùm pro* Creaturâ Dei *primâ,* Luce *scilicet :* Luce, *inquam, in quacunque tandem Terræ Regione, prorumpente, & germinante.*

Cúmque hæc dixisset, conticuit: Nos etiam aliquandiù silebamus. Reverà enim omnes attoniti eramus, cùm audiremus, Res tam mirabiles, oratione tam probabili recenseri. Ille autem Animos nostros, Cogitationibus aliquibus gravidos sentiens, partui autem non maturos, civiliter admodùm Nos explicuit; Et ad Quæstiones de Itinere, & Fortunis nostris, deflexit: Sub finem autem dixit; *Rectè nos facturos, si Consultationem inter Nos iniremus, de Tempore, pro Morâ nostrâ, à Statu petendo. In quo jussit minimè verecundari Nos; Tempus enim quodcunque nobis postulare visum fuerit, ipse non dubitabat se impetraturum* : Ad quod Dictum surreximus omnes, & humiliter Fimbriam Liripipii sui exosculari cœperimus. Ille autem renuit; & continuò à Nobis discessit. Postquam verò, inter Homines nostros evulgatum fuit, Statum illum, Conditiones Exteris, qui manere vellent, largiri solere; vix ulli eorum persuadere potuimus, ut Navem nostram curarent; Aut quò minùs, *Præpositum* mox adirent, ad Conditiones petendas. Sed, non sine magnâ difficultate, eos tandem cohibuimus, donec ex consensu, quid faciendum esset, statueremus.

Jam autem, tanquam liberos nos rebamur, cùm Metum omnem extremæ ruinæ, depulsum vidimus. Jucundissimè item viximus; Civitatem ipsam, nec-non Pomærium illud, quod Nobis concessum erat, perambulantes: In quo, quæcunque visu digna, aut grata erant, perquirebamus, & spectabamus. Intereà Familiaritatem cum plurimis ex Civitate, iisque non ex inferiore ordine, contraximus: Inter quos, Humanitatem tantam perspeximus, adeóque Consuetudinem tam jucundam & liberam, Peregrinos veluti in sinu amplectendi, & fovendi; ut vix abesset, quin oblivionem, Nobis, omnium eorum, quæ in Patriis nostris chara anteà erant, induceret. Quin & quotidiè incidimus, in res observatu, & relatu, dignissimas. Certè, si ullibi Terrarum Speculum sit, quod Oculos Hominum allicere debeat, & detinere, illud exhibet hæc *Regio*. Evenit, die quodam, ut duo ex nostris invitarentur, ad *Festum* quoddam

(quod

(quod vocant) *Familiæ*. Mos autem celebrandi *Festum* illud, censeri meritò possit, maximè pius, ex ipsâ Naturæ Lege depromptus, & Veneratione dignus: Monstrans proculdubiò Nationem illam omni Bonitate refertam esse. Qui talis est. Concessum est, per Leges *Regni*, cuivis, cui vivere contigerit, dum triginta è corpore suo prognatos, simul superstites, viderit; Eosque omnes tertium ætatis annum egressos; *Festum* hoc celebrare. Quod & publico sumptu fit. *Pater Familiæ* (quem *Tirsanum* vocant,) biduò ante *Festum*, tres ex Amicis suis, quos eligere placuerit, sibi advocat; Ac insuper, Magistratûs, Civitatis, aut Oppidi, ubi *Festum* celebratur, præsentiâ honoratur: Omnes autem ex Familiâ, utriusque Sexûs, adesse jubentur. Per Dies hosce duos, *Tirsanus*, cum Amicis illis suis, & Magistratu, circa Bonum Familiæ, consultationem init. Tunc si quæ Discordiæ, aut Lites, in Familiâ, obortæ sint, terminantur, & sedantur. Tunc si qui ex Familiâ, in Paupertatem redacti fuerint, aut quovis modo afflicti; iisdem subveniendi, & necessarium victum suppeditandi, ratio initur. Tunc si qui eorum vitiis addicti, aut genus vitæ iners, & pravum, agant, reprehenduntur, & censuram subeunt. Quinetiam circa Nuptias, & vitæ Conditionem alicui eorum maximè convenientem, Consilium tunc capitur; Et alia similia tractantur, & decernuntur. Magistratus ideò assidet, ut Decreta & Mandata *Tirsani*, si quis fortè ex Familiâ non pareat, Auctoritate suâ muniat, & Executioni demandet: Licet hoc rarò admodùm requiratur; Tantam nimirùm, Ordini Naturæ, Obedientiam præstant. Tunc etiam, *Tirsanus*, ex Filiis suis, unum eligit, qui cum eo, in Domo suâ, perpetuò vivat; Qui exinde vocatur, *Filius Vitis*. Ratio Nominis posteà patebit. Die *Festo*, post *Liturgiam* divinam celebratam, progreditur *Tirsanus*, in Aulam quandam amplam, ubi Solennia *Festi* peraguntur: Quæ Aula, à parte superiori, gradum habet unicum Ascensûs. Illic ad Parietem, in Medio, collocatur Cathedra, cum Mensâ, & Peristromate super eam: Supra Cathedram extenditur Conopæum, rotundum, vel Ovatum, ex Hederâ; Hederâ certè, præ nostrâ, plurimùm albescente; Colore, non absimili Folio Populi, quam vocamus Argenteam: Sed aliquanto magis splendido: Viret enim per Hyemem. Conopæum autem, Filis Argenteis, & Byssinis, diversorum colorum, quæ Hederam colligant, eleganter contexitur; Atque Opificium plerunque est alicujus ex Filiabus Familiæ: In vertice, Reticulo tenui, ex Bysso & Argento, velatur: Verùm Materia Conopæi Hedera vera est; Ex quâ, post Solennitatem finitam, Amici Familiæ, Folium aliquod, aut Ramusculum, decerpere amant. Progreditur *Tirsanus*, prole suâ universâ stipatus, Masculis præeuntibus, Fœminis à tergo insequentibus. Sin Mater Familiæ fuerit, quæ Prolem universam peperit, collocatur ad dextrum Latus Cathedræ, Orchestra quædam, cooperta, cum Ostio secreto, & Fenestris; ubi illa clam sedet. *Tirsanus* postquam ingressus fuerit, in Cathedrâ illâ considet; universâ Familiâ, juxta parietem, tam à tergo, quam à Lateribus Aulæ, super Gradum Ascensûs, secundum Ordinem Ætatis, non habito sexûs discrimine, se sistente, & super pedes erectâ. Cùm consederit, (Aulâ interim frequentiâ haud parvâ refertâ, sed sine turbâ aut strepitu,) post moram nonnullam, ingreditur, ab inferiori parte Aulæ, *Taratannus*; (Quod verbum apud

apud eos significat *Haraldum*;) Cujus Latera tegunt Adolescentuli duo; Quorum unus Rotulum gerit ex splendente illâ luteâ Membranâ; Alter Botrum vuarum aureum cum pedicillo sive Caule longâ. *Haraldus*, & uterque Adolescentulus, Palliis sericis, Coloris Thalassini, vestiuntur; Verùm Pallium *Haraldi*, Radios habet aureos, & dimittitur adeò ut Terram nonnihil verrat. *Haraldus*, ter se aliquantulum inclinans, accedit usque ad Gradum Ascensûs, ibique primò in Manum sumit Rotulum. Rotulus iste, Charta Regia est; Et Redituum, Privilegiorum compluri-um, Exemptionum, & Insignium Honorificorum, *Patri Familiæ*, concessorum, dona continet: Inscribitur autem semper; *Tali, Amico nostro dilecto, & Creditori*: Qui Titulus, à *Rege*, in hoc solummodò casu, tribuitur. Aiunt enim *Regem*, nulli Debitorem esse, nisi ob Propagationem Subditorum. Sigillum huic Chartæ affixum, est *Regis* Effigies, Auro insculpta: Atque quamvis hujusmodi Chartæ, ex officiò, & tanquam jure, expediantur; pro arbitrio tamen, secundum Numerum & Dignitatem Familiæ, variantur. Hanc Chartam perlegit *Haraldus*, uoce altâ; Dumque legitur, *Tirsanus* se in Pedes erigit, à duobus Filiorum suorum, quos delegerit, supportatus. Tum *Haraldus* super Gradum ascendit, & *Tirsano* Chartam in manus tradit: Quo facto, ab omnibus qui adsunt, Acclamatio magna fit, Linguâ suâ, quæ hoc significat; *Fœlices sunt Populi Bensalem*. Deinde *Haraldus*, ab Adolescentulo altero Botrum uvarum recipit, qui (ut diximus) Aureus est, tam Caule, quam Uvis ipsis; sed uvæ eleganter colorantur; Atque, si Masculi ex Familiâ, numero excedant Fœminas, uvæ purpureæ sunt, cum Sole parvo in vertice posito; sin Fœminæ Mares, uvæ virides sunt, cum Lunâ crescente in vertice. Uvæ autem Numerum Liberorum Familiæ exæquant. Iste etiam Racemus aureus, ab *Haraldo* traditur *Tirsano*; Qui eundem statim Filio illi, quem anteà elegerat, ut secum in Domo maneret, tradit: Is autem perpetuò eum ante Patrem gestat, quoties in publicum progreditur, tanquam Insigne Honoris; Atque inde Nomen (ut dictum est,) *Filii vitis*, accipit. Peractâ hac solennitate, *Tirsanus* se recipit; Atque post Moram aliquam interjectam, rursùs ad prandium egreditur, ubi sedet sub Conopæo solus; Neque cuivis ex Liberis, cujuscunque Gradus aut Dignitatis, unà sedere conceditur; Nisi fortè fuerit ex *Domo Salomonis*: Servitium Mensæ præstant Masculi ex Familiâ, qui hoc faciunt, quoties ei aliquid subministrant, in Genua procumbentes: Fœminæ autem, tantùm juxta parietem, circunstant. Pars Aulæ, quæ infra Gradum est, Mensas habet utrinque sitas, pro Convivis; Quibus decorè admodùm, & ordine bono, ministratur: Sub finem autem Prandii, (Quod apud illos, in maximis suis solennitatibus, non ultra sesqui-horam durat,) cantatur Hymnus, pro Ingenio Componentis variatus; (Habent enim Poetas optimos;) Subjectum verò ejus, perpetuò sunt Laudes, *Adami*, *Noachi*, & *Abrahami*; Quorum primi duo, universi Generis Humani Parentes extiterunt; Tertius, *Pater Fidelium*. Concluditur tamen semper, cum Gratiarum Actione, propter Nativitatem *Servatoris* nostri; *In quo Universæ Terræ Generationes Benedictionem consequuntur*. Finito prandio, *Tirsanus* iterùm se recipit; Atque solus subducitur in Locum interiorem, ubi preces secretas fundit: Dein progreditur tertiò, ut Benedictionem suam impertiat,

impertiat, univerfis Liberis fuis, qui eum circumftant, ut prius. Tum eos nominatim, ad fe, fingulos vocat, prout ei placuerit; Licet raro Ætatis Ordo immutetur. Perfona quæ vocatur, (Mensâ prius femotâ,) continuò in Genua, ante Cathedram procumbit : Pater autem Manus Capiti ejus imponit, atque ei benedicit in hæc Verba : *Fili Benfalem,(aut Filia Benfalem,) Pater tuus dicit; Ille,per quem Auram vitalem haufifti, Verbum loquitur;Benedictiones Patris Æterni,Principis Pacis,& Columbæ fanctæ, defcendant fuper te, & dies peregrinationis tuæ,reddant multos & bonos.* Hanc Benedictionem fingillatim impertit. Quod fi aliqui ex Liberis Mafculis, Virtute & Meritis præcelluerint, (modò numerum duorum non excedant,) poft Benedictionem generalem, feorfim eos vocat: Manus autem fuper Humeros eorum extendens, illis ftantibus, fic infit; *Fili, benè habet quod natus es, da Deo gloriam, & in finem perfevera.* Atque unà ei Monile tradit, in figuram fpicæ Frumenti, formatum; Quod is femper poftea, in Fronte Turbani, aut Galeri fui, portat. Hoc peracto, ad Muficam & Saltationem, & Hilaritates id genus alias, apud eos ufitatas, pro refiduo Diei, fe accingunt. Atque ifte eft Modus, *Feftum* illud celebrandi.

Intra paucos dies fequentes, Amicitiam & Familiaritatem cum Mercatore quodam Civitatis illius, cui nomen *Ioabin*, contraxi. Erat autem *Iudæus* & *Circumcifus*. Paucas enim quafdam *Iudæorum* Stirpes, inter eos nunc degentes, habent, quibus Religionem fuam permittunt: Quam veniam faciliùs indulgere poffunt, quandoquidem *Iudæi* illi, à *Iudæis* in reliquis Orbis partibus, Moribus longè diverfi funt. Nam cùm *Iudæi* alii, Nomen *Chrifti* odio habeant, atque adverfus Populum, inter quem degunt, fecretam & inveteratam Malitiam foveant; Hi contrà, *Servatori* noftro, Attributa plurima fublimia reddunt; Nationem autem *Benfalem* amant impenfiffimè. Sanè vir ifte, de quo loquor, confiteri femper folebat, *Chriftum* natum fuiffe ex Virgine; Atque Homine mero majorem extitiffe: Tum narrare folebat, quod *Deus* eum Seraphim, qui Thronum fuum ftipant, præfecit; vocabat eum etiam quandoque *Viam Lacteam*, quandoque *Eliam Meffiæ*, & aliis compluribus Nominibus magnis eum infigniebat. Quæ omnia, licet Divinâ *Chrifti* Majeftate, longè inferiora fint, à ftilo tamen *Iudæorum* cæterorum multum differunt. Regionis autem *Benfalem* laudandæ, Idem nullum faciebat finem: Quin & credi voluit, ex Traditione quorundam *Iudæorum*, illic degentiū Populum *Benfalem*, ex ftirpe *Abrahami*, per alium Filium, quem *Nachoram* vocat, fuiffe: Quin & *Mofem*, per fecretam quandam *Cabalam*, Leges illas, quibus populus de *Benfalem* hodiè utitur, condidiffe: Atque in Adventu *Meffiæ*, cum confeffurus fit *Hierofolymis*, in Throno fuo, *Regem Benfalem* ad pedes ejus feffurum; Cæteris *Regibus* ad diftantiam longam amotis. Veruntamen, fomnia ifta *Iudaica* fi feponas, vir fuit admodùm prudens, & doctus, & Confilii profundi; Quique Legum & Confuetudinum Gentis illius *Benfalem* perquam gnarus extitit. Inter Sermones alios die quodam, fortè dixeram, me Relatione illâ, quam è quibufdam ex noftris acceperam, circa Confuetudinem illorum, in celebrando *Fefto*, quod vocant, *Familiæ*, magnoperè delectatum effe; Neque enim videbar mihi, unquam de folennitate aliquâ inaudiviffe, in quâ Natura tam infigniter præfideret. Quoniam verò Familiarum

 Propagatio,

Propagatio ex Nuptiali copulâ procedit, cupiebam aliquid ex eo reſcire; Tum circa Leges & Conſuetudines ipſorum circa Nuptias; Tum utrùm Matrimonia intemerata conſervarent; Tum denique utrùm Polygamiæ inter illos interdiceretur? Quandoquidem Nationes, quæ Subditorum Propagationi tantoperè ſtuderent, Polygamiam plerunque tolerarent. *Ad hæc reſpondit; Non ſine cauſſâ certè, Inſtitutionem illam excellentem,* Feſti Familiæ, *laudas. Quin & experientiâ apud nos comprobatum eſt,* Familias *illas, quæ ex* Feſti *illius Benedictione participârunt, mirificè poſtea ſemper floruiſſe. Verùm arrige aures modò, & narrabo tibi quod ſcio. Intelliges, ſub ſole vix reperiri, Gentem ullam tam caſtam, quam hæc de* Benſalem; *Nec ab omni labe, & pollutione adeò puram. Virginem Mundi planè dixerim. Memini me legiſſe, in uno ex Libris veſtris* Europæis, *de ſancto inter vos* Eremitâ, *qui ſpiritum Fornicationis videre cupiit; Atque parvum, deformem, & turpem* Æthiopem, *illicò ei apparuiſſe: Quod ſi Spiritum Caſtitatis* Benſalem, *videre expetiſſet, proculdubio in Formâ* Cherub *alicujus, pulchri & glorioſi, ei apparuiſſet. Nihil enim inter Mortales pulchrum, aut Admiratione dignum, præ Gentis iſtius Animis caſtiſſimis. Quamobrem, notum tibi velim, nulla inter eos eſſe Lupanaria, proſtibula nulla, nullas Meretrices conductitias, neque aliquid hujuſmodi. Imò, non ſine deteſtatione quadam mirantur, vos in* Europâ *talia tolerare. Aiunt, vos Nuptias de officio ſuo deturbaſſe: Nuptiæ enim in remedium Concupiſcentiæ illicitæ inſtitutæ ſunt; Concupiſcentia autem Naturalis, ad Nuptias inſtar ſtimuli eſt. Verùm, cùm Hominibus Remedium, corruptis ſuis Cupiditatibus, magis gratum adſit, Nuptiæ ferè expelluntur. Itaque, innumeros apud vos videre eſt, qui uxores non ducunt; ſed Cælibatum potiùs impurum, & libidinoſum præoptant, quam Iugum Matrimonii honorabile. Multi inſuper, qui Uxores ducunt, ſerò hoc faciunt, cùm Iuventutis Flos & Robur evanuerint. Sin fortè Matrimonium contrahant, quid aliud eſt Matrimonium illis, quam Mercatura mera? In quo Affinitas, aut Dos, aut Exiſtimatio quæritur; Cum deſiderio nonnullo, (ſed tamen tanquam Rei indifferentis,) ſobolis: Minimè autem, fidelis illa, inter Virum & Fœminam, Nuptialis unio, quæ in principio inſtituta eſt, in Mentem venit. Neque etiam fieri poteſt, ut illis, qui tam magnam partem Ætatis & Roboris ſui, adeò viliter conſumpſerunt, Liberi, (pars noſtri altera,) omninò in pretio ſint. Quin & durante vinculo Matrimonii, num-nam Res hæc in melius vertitur; ut fieri debuit, ſi exceſſus iſti, Neceſſitatis ſolummodò cauſſâ, tolerarentur? Nequaquam: Manent autem Deſideria eadem, etiam poſt Matrimonium, in Matrimonii ipſius Dedecus & Opprobrium. Neque enim Lupanarium Frequentatio, aut Conſuetudines Meretriciæ, in Maritis magis, quam in cælibem vitam agentibus, puniuntur. Ad novos autem Amores Proclivitas, & Meretricium Amplexuum Delectatio, (ubi peccatum in Artem converſum eſt,) Nuptias reddit Rem inſipidam, & veluti Onus, aut Tributum quoddam. Audiunt, hæc à vobis defendi, utpote, ad majora Mala evitanda, tolerata; veluti, Adulteria, Virginum Conſtuprationem, Libidinem contra Naturam, & ſimilia. Verùm Prudentiam hanc cenſent eſſe præpoſteram; Eámque vocant, Conditiones* Lothi; *Qui ut Hoſpites à Contumeliâ eximeret, Filias obtulit. Imò ulteriùs dicunt; Ex hoc parum aut nihil lucrifieri; Cùm Vitia eadem, & Appetitus pravi, uſque maneant, & abundent: Quandoquidem Libido illicita, inſtar Fornacis ſit; ubi ſi Flammam omninò contineas, ilico*

extinguitur;

extinguitur; Sin Exitus aliquis detur, furit. Quantum verò ad Amores Masculorum, istos ne fando quidem nôrunt; Neque tamen Amicitias, per universum Orbem, magis fideles, & inviolatas, reperies. Atque, ut verbo dicam, (sicut anteà quoque dixi,) non ullibi legi, tantam vigere Castitatem, quantam in hac Terrâ. Quin & Sermo apud eos usitatus est; Qui impudicus est, sui Reverentiam perdit: Reverentia autem sui, secundum Deum & Religionem, Vitiorum omnium Frænum potentissimum.

Hæc cùm dixisset, Iudæus ille, vir egregius, paulisper tacuit. Atque Ego, licet Audiendi, magis quam Loquendi, cupidus; Decorum tamen existimans, ut dum ille aliquantisper respiraret, ipse protinus non silerem; hoc tantùm dixi; Me ad eum, Verbis illis usurum, quibus usa est ad Eliam, Vidua Sareptana; Venisse eum, ad revocanda in memoriam nobis peccata nostra; Quodque ingenuè confiteri oportet; Abundare Iustitiam Bensalem plus quam Europæorum. Ad quæ Verba paululùm se inclinavit, & Sermonem hoc modo continuavit.

Leges etiam habent circa Nuptias, complures prudentissimas sanè, & honestissimas. Polygamiam non tolerant. Sanxerunt, ut nec Nuptiæ celebrentur, nec Contractus de Nuptiis futuris fiant, nisi post Mensem, à tempore, quo uterque mutuò se primùm conspexerunt. Nuptias absque consensu Parentum factas, irritas quidem non habent; sed Hæreditate mulctant: Etenim talium Nuptiarum Liberos duabus Tertiis Hæreditatis privant. Equidem, in Libro cujusdam è vestris, de Rep. quadam Imaginariâ, legi; ubi Matrimonium contracturis, se invicem nudos conspicere, permittitur. Hoc illi non probant. Etenim Contumeliæ loco ducunt, ut quis, post Notitiam tam familiarem, rejiciatur: Veruntamen, propter Defectus in Viris & Mulieribus complures secretos, qui Matrimonium postea infœlix reddere possint, more utuntur magis Civili: Prope oppida fingula, stagna duo habent; Quæ vocant stagna Adami & Evæ; ubi permissum est, uni ex Amicis Viri, atque itidem alteri ex Amicis Fœminæ, spectare eos separatim in Balneo lavantes.

Dúmque hoc modo colloqueremur, venit quidam, qui Nuncius videbatur, indutus Tunicâ pictâ & inauratâ; qui Iudæum allocutus est. Unde ad me vertit, & dixit; Ignoscas mihi, obsecro; sine mora hinc accersor. Postridiè manè, rursùs ad me venit Iudæus; Lætabundus, ut videbatur, & dixit: Perlatus heri est Nuncius, ad Præfectum Urbis, intra dies septem, accessurum huc unum ex Patribus Domûs Salomonis. Duodecim jam Anni elapsi sunt, ex quo ullum eorum hîc vidimus. Adventus ejus solennis futurus, Caussa in occulto. Curabo, ut tibi & sociis tuis, locus commodus apparetur, unde Celebritatem Ingressûs ejus spectare possitis. Gratias ei egi, & dixi; Nuncium hunc, de Accessu ejus, mihi pergratissimum esse.

Die constituto, ingressus est Pater. Vir fuit Staturæ, & Ætatis, mediocris, Aspectu decorus, Vultum præ se ferens quasi Miserantis. Vestitus erat Togâ, ex Panno nigro, sincero, cum Manicis largis, & Capâ. Vestis interior ex Lino erat, elegantissimo certè & albissimo, usque ad pedes demissâ, cum Balteo itidem candido, ex Lino. Liripipium etiam gestabat circa Collum, ex Lino purissimo. Chirothecas habebat sumptuosas, & Gemmis ornatas. Calceos Hyacinthinos ex Holoserico. Collum usque ad Humeros nudum. Galerus, figurâ Galeæ erat, aut Monteræ, ut vocant Hispani: sub quâ propendebant Cincinni ejus, sub-

crifpi, & modo decenti compofiti. Color eorum fubniger; Quemadmodùm & Barbæ; Quæ in figuram rotundam tonfa erat. Vehebatur autem in Cathedrá fplendidâ, fine Rotis, Lecticæ more; Binis Equis, magnificè phaleratis, ex Holoferico Cæruleo, Auro intexto, Cathedram ad utrunque finem fupportantibus; Unà cum duobus Curforibus, ad utrunque latus Cathedræ, pari ornatu. Cathedra ex Cedro erat, Inaurata, atque Cryftallo ornata: Nifi quod pars anterior Quadras haberet ex Sapphiris, Auro interftinctis; Pofterior autem fimiles ex fmaragdis Coloris Peruviani. Etiam in Medio Verticis Cathedræ, Sol erat, ex Auro radians; Et in fronte ejus *Cherub parvus*, Alis expanfis, ex Auro itidem. Operimentum Cathedræ erat Pannus, ex Filis Aureis, cum Serico Cœruleo. Cathedram præibant quinquaginta Juvenes, in Tunicis laxis, ex Serico albo, ad Tibiam mediam; Et Tibialibus ex Serico itidem albo; Calceis autem ex Holoferico cæruleo, & Galeris ex eodem, cum plumis elegantibus diverforum Colorum, Galerum ambientibus, in Formam Chordæ. Proximè ante Cathedram incedebant duo viri, Capitibus nudis, veftiti Linteo albo, ufque ad Talos demiffo, & fuccincti, Calceis itidem ex Holoferico cæruleo: Qui geftabant, alter Crucem, alter Pedum Paftorale: Neutrum ex Metallo, fed Crucem ex Xylo-balfamo, Pedum ex Cedro. Equites comitabantur nulli, nec ante, nec pone Cathedram; Eâ (credo) ratione, ut Tumultus omnis, et Strepitus, evitarentur. Poft Cathedram fequebantur Magiftratus & Fraternitates Urbis. Sedebat folus, fuper Pulvinar, ex Holoferico quodam hirfutiore, Coloris Cærulei: Sub pedibus autem Veftem ftragulam habebat, ex Serico item, Colorum diverforum, fimilem Perficæ quidem, fed elegantiorem. Dextram, quâ ibat, fuftulit nudam, Populo benedicens, fed cum filentio. Plateæ ita erant ordinatæ, ut via ampla pateret, nullibi interclufa; Neque (credo) Acies unquam in Exercitu, ordinata meliùs fuit, quam Populus, eo tempore, in Plateis. Quin & intra Feneftras ipfas, non indecenter ftabant Spectatores; Sed quifque velut ordine fuo locatus. Celebritate finitâ, *Iudæus* mihi dixit; *Per aloquot jam dies, detinebor, quò minus Vobifcum, pro folito, & ut cupio, verfari poffim; Eò quod à Præfecto Vrbis, Munus mihi demandatum eft, ut Viro huic fummo inferviem.* Triduò poft, *Iudæus* ad me reverfus eft, & dixit; *Bonis Avibus huc advenistis; Pater enim Domûs Salomonis, de veftrâ in hac Vrbe morâ, certior factus eft: Mihique mandavit, ut renunciem vobis, fe univerfam focietatem veftram ad Confpectum fuum admiffurum; Seorfim etiam, cum uno aliquo veftrûm, quem ad hoc deligetis, collocuturum. Cui rei diem perendinum defignavit. Quoniam autem vos, benedictione fuâ impertire, in animo habet; Tempus antemeridianum præftituit.* Die & Horâ præfixis venimus: Ego autem, à Sociis meis, ad privatum illud Colloquium, deputatus fum. Invenimus eum, Cubiculo fpeciofo, Aulæis fplendentibus inftructo, & Tapetibus ftrato, abfque ullo Gradu Afcensûs ad Cathedram ubi fedebat. Sedebat fuper folium humile, magnificè ornatum; fupra Caput autem habebat Conopæum, ex Serico cæruleo, Auro eleganter intertexto. Conclave Hominibus vacuum erat; nifi quod ab utroque Latere Solii, Honoris ergò, ftabat fervus, albis veftibus indutus. Veftis

ejus interior, similis fuit illi, quâ amictum eum vidimus in plateâ. Sed loco Togæ, indutus erat pallio, cum Capâ, ex panno nigro, admodùm sincero, circa Humeros revincto. Sub ingressum nostrum, prout edocti fueramus, inclinavimus nos submisse; Cumque propè Solium accessissemus, erexit se in pedes; Dextram ejus exutâ Chirothecâ attollens, in modum Benedicentis: Nos autem singuli, Fimbriam Liripipii sui, proni, exosculati sumus. Hoc facto, reliqui ex sociis meis recesserunt; Ego autem solus mansi. Tunc innuit Adolescentulis, ut illi quoque se subducerent; Meque juxtà assidere voluit; atque *Linguâ Hispanicâ*, ad hunc modum, exorsus est.

Benedicat tibi Deus, *Fili mi; Gemmâ præcipuâ, ex iis quas habeo, te impertiar: Etenim haud gravabor, propter* Dei & *Hominum Amorem, Statum verum* Domûs Salomonis *tibi revelare. Fili, ut perspicuè cognoscas Statum verum* Domûs Salomonis, *hoc ordine procedam. Primò declarabo* Finem Fundationis *nostræ: Secundò* Apparatum & Instrumenta, *quibus ad* Opera *instruimur: Tertiò* Officia distincta, & Functiones, *quæ* Sociis *nostris assignantur: Postremò*, Ordinationes, & Ritus, *quibus utimur.*

Finis Fundationis *nostræ, est Cognitio Caussarum, & Motuum, ac Virtutum interiorum in Naturâ; Atque Terminorum* Imperii *Humani prolatio, ad omne possibile.*

Apparatus *autem*, & Instrumenta *nostra, hæc sunt. Habemus* Cavernas *amplas, & profundas, diversarum Altitudinum. Profundissimæ earum deprimuntur usque ad sexcentas Orgyas. Atque nonnullæ ex iis effossæ sunt subter magnos Montes; Adeò ut si Altitudinem Montis, atque Altitudinem Cavernæ, simul conferas, profunditatem habent, aliquæ earum, trium Milliarium. Reperimus enim Altitudinem Montis, usque ad planum, & Altitudinem* Cavernæ *à plano, idem reverà esse; Utrumque, æquè à Sole, & Radiis Cœlestibus, & Aere aperto, remotum. Has* Cavernas Regionem infimam *vocamus. Iisdem autem utimur, ad omnes Coagulationes, Indurationes, Refrigerationes, & Conservationes Corporum. Utimur etiam iis, ad Mineras Naturales imitandas; Atque ad productionem novorum Metallorum Artificialium, ex Materiis & Cæmentis, quæ ibi præparamus, & in multos Annos sepelimus. Utimur illis quandoque, (quod mirum*

videri

videri poßit,) ad Curationem quorundam Morborum, & prolongationem vitæ, in aliquibus Eremitis, qui illic vivere præoptant, benè instructi omnibus rebus necessariis; Qui certè vivacißimi sunt; A quibus etiam multa addiscimus.

Habemus etiam alias Sepulturas Corporum naturalium, & Materiarum; Non in Concavo aliquo, sed in ipsâ Terrâ contiguâ, ubi complura Cæmenta condimus, ut Chinenses condunt Porcellanam suam. Sed nos ea habemus majori varietate, & nonnulla ex iis elegantiora, quam Porcellana Chinensis. Quin et habemus Stercorationum, et Fimorum, varietatem magnam; Item Congestionum et Massarum aliarum, quæ Terram impinguant, et fertilem reddunt.

Habemus Turres prealtas; Quarum altissimæ, usque ad altitudinem Semi-miliaris, lineâ perpendiculari, insurgunt. Nonnullæ verò earum supra Montes excelsos sitæ; Ita ut, si Altitudinem Montis, et Altitudinem Turris, simul componas, extenditur Altitudo in aliquibus earum, usque ad tria Miliaria ad minimum. Hæc autem Loca Regionem supremam appellamus; Æstimantes Aeris Tractum universum, inter supremam et infimam, pro Regione Aeris Mediâ. Utimur his Turribus, prout Altitudinibus et situbus earum diversis convenit, ad Insolationes, Refrigerationes, Conservationes, et ad Meteôra diversa spectanda; Veluti Ventos, Pluvias, Nives, Grandines, et aliqua ex Meteôris Ignitis. Atque etiam, supra eas, in aliquibus Locis, sita sunt, Habitacula Eremitarum, quos quandoque visitamus; Atque insuper, quid observare debeant, edocemus.

Habemus Lacus magnos, tam salsos, quam dulces; Utimur autem iis, ad suppetendos nobis Pisces; Aves item palustres et Aquaticas, omnis generis. Utimur etiam iis ad Sepulturas Corporum nonnullorum Naturalium. Differentiam enim Operationis invenimus, in Rebus, quæ in Terrâ sepeliuntur, aut in Aere subterraneo, & iis quæ in Aquâ submerguntur. Habemus Stagna, in quorum nonnullis, Aqua dulcis precolatur ex salsâ; In aliis autem, per Artem, Aqua dulcis in salsam mutatur. Habemus insuper Rupes, in medio Maris, & Loca quædam Aprica ad Littora ipsa, pro quibusdam Operibus efficiendis, in quibus Aura Maris requiritur. Habemusquoque Gurgites rapidos, et Cataractas, ad usum complurium Motuum violentorum: Ad simi-

similem usum, habemus Machinas *complures, quæ ventos excipiant, multiplicent, & roborent.*

Habemus etiam Puteos *multos, &* Fontes *Artificiales, ad Imitationem Naturalium Scaturiginum, & Balneorum, factos; Vitriolo, Sulphure, Calybe, Ære, Plumbo, Nitro, & Aliis Mineralibus tinctos: Habemus insuper* Puteos, *&* *Receptacula parva, ad Rerum multarum Infusionem; Ubi Aqua, (Currens scilicet,) Virtutem Corporum, meliùs & vivaciùs, quam in Vasis, & Catinis, excipit. Inter quos habemus aliquos, in quibus conficitur* Aqua, *quam vocamus,* Paradisi, *per præparationes quasdam nostras, valdè salubris & efficax facta, ad sanitatem, & Longævitatem.*

Habemus etiam Ædificia *ampla & spatiosa, in quibus* Imitamenta *&* Repræsentationes Meteororum *exhibemus: veluti, Nivis, Grandinis, Pluviæ, Pluviarum Artificialium ex Corporibus mistis non Aquis, Tonitruum, Fulgurum, Coruscationum, & Generationum Insectorum et Animalculorum in Aere; veluti Ranarum, Muscarum, Locustarum, et aliorum.*

Habemus etiam Cubicula *nonnulla, quæ* Cubicula Sanitatis *vocamus, ubi Aerem ad libitum tingimus, & temperamus, prout ad Curationes Complurium Morborum, et Conservationem Valetudinis, conducere, et proprium esse, judicamus.*

Habemus etiam Balnea *pulchra, et ampla, ex diversis Mixturis, ad Curationem complurium Morborum, & Corporis Humani Restaurationem ab Arefactione: Alia item ad Roborationem, et Confortationem Nervorum, Partium Vitalium, atque ipsius Corporis succi & substantiæ.*

Habemus etiam Pomaria, *et* Hortos, *amplos, et varios; In quibus, non tam Nobis cordi est, Pulchritudo Ambulacrorum et similium, quam varietas Terræ, et Soli, diversis* Arboribus *et* Herbis *proprii. Aliqui autem eorum,* Arboribus *et* Baccis *consiti sunt, ad Potuum complura Genera conficienda, præter Vineas. In his etiam Experimenta facimus, Insitionum, et Inoculationum,* Arborum, *tam Silvestrium, quam Fructiferarum, quæ multos et magnos Effectus producunt. Atque efficimus per Artem, in iisdem* Pomariis

mariis & Hortis, *ut Fructus & Flores proveniant citius aut ſeriùs, quam pro tempeſtate ſuâ: Item, ut minoribus intervallis, pullulent, germinent, & fructum ferant, quam Naturâ ſuâ conſueverunt.* Arbores *etiam et* Plantas *grandiores efficimus, quam pro Naturâ ſuâ; Et Fructus earum majores et ſuaviores; Atque Sapore, Odore, Colore, et Figurâ, differentes à ſpecie ſuâ: Et multos ex iis ita præparamus, ut ad* Uſus Medicinales *valeant. Habemus etiam Modos; per quos* Plantæ *complures, per ſolas Terræ mixturas, abſque ſemine, exurgere, et creſcere faciamus: Atque etiam novas, et incognitas* Plantas, *educimus, à vulgaribus differentes; Atque* Plantas, *ex unâ ſpecie, in aliam tranſmutamus.*

Habemus etiam Septa, *et* Vivaria, *pro* Beſtiis, *et* Avibus, *omnigenis: Quibus, non tam propter Novitatem et Raritatem, quam ad Diſſectiones, et Experimenta Anatomica, utimur; ut ab iis, quid fieri poſſit, circa Corpus Humanum, lucem accipiamus. In quibus, mirabiles multos Effectus reperimus; Veluti vitæ in iis Continuationem, licet nonnullæ Partes, quas vos pro vitalibus habetis, perierint, aut extractæ fuerint; Reſuſcitationem nonnullarum, quæ ſpecie tenus, mortuæ erant; et ſimilia. Experimentum etiam ſumimus ſuper illas, Venenorum omnium, et Antidotorum, et aliorum Medicamentorum, tam Chirurgicorum, quam Medicinalium; ut Corpori Humano meliùs caveamus. Arte etiam reddimus alias majores, & proceriores, quam pro Naturâ ſuâ; Econtrà, alias Nanas facimus, & Staturâ juſtâ privamus: Prætereà, alias feraciores, & partu numeroſiores, reddimus, quam Natura earum fert; Econtrà, alias ſteriles, & Generationi ineptas. Etiam Colore, Figurâ, & Animoſitate, eas multis modis variamus. Procuramus etiam Mixturas & Copulationes Animalium diverſarum ſpecierum, quæ novas ſpecies produxerunt; Neque tamen eas ſteriles, prout communis fert Opinio. Inſuper, complura Genera Serpentium, Vermium, Muſcarum, Piſcium, ex putrefactione producimus; Quorum nonnulla in perfectas ſpecies maturantur, ſicut Aves, aut Beſtiæ, aut alii Piſces; Et ſexu diſcriminantur, & generant. Neq; tamen caſu hoc facimus; ſed ſatis novimus, ex quali Materiâ, quale Animal ſit producibile.*

Habemus etiam Piſcinas *particulares, ubi ſimilia experimur*

in Piscibus, quæ priùs de Bestiis, & Avibus, diximus.

Habemus etiam Loca propria, ad Generationem ejusmodi Vermium, & Muscarum; quæ vobis incognitæ, & inprimis utiles sunt: Quales sunt apud vos Bombyces, & Apes.

Non te remorabor, commemorando quales habemus Domus; pro conficiendis, Vino, Sicerâ, Cervisiâ, & aliis Potibus; Aut pro Panibus omnimodis conficiendis: Aut Culinas, in quibus conficiuntur & præparantur Iura, Cibi rari & inusitati, ad Effectus speciales. Vina habemus ex Uvis: Potus item ex aliis Succis Fructuum; Decoctionibus Granorum & Radicum; Et Mixturis Mellis, Sacchari, Mannæ, Fructuum multorum (sicut in Uvis faciunt) passorum; Etiam ex Lachrymis Arborum, & Medullis Arundinum. Potus autem isti sunt Ætatum diversarum; Nonnulli usq; ad Annum quadragessimum servati. Habemus etiam Potus Medicatos ex Infusionibus & Mixturis diversarum Radicum, Herbarum, Aromatum; Quin & additis quandoque Carnibus, Ovis, Lacticiniis, & aliis Esculentis; Ex quibus Potibus nonnulli sunt instar Cibi & Potûs conjunctim; Adeò ut Complures, præsertim ætate decrepitâ, ex illis solis vivant, cum exiguo, aut nullo usu, Cibi, aut Panis. Atque ante omnia contendimus, ut Potus tenuissimarum Partium conficiamus; quo faciliùs in Corpus se insinuent; sed absque omni Mordacitate, Acrimoniâ, aut Corrosione: Adeò ut nonnulli eorum, super Dorsum Manus impositi, post exiguam moram, insensibiliter fermè ad palmam penetrabunt; Qui tamen, Linguam, aut Palatum, non mordebunt. Habemus etiam Aquas quas ita maturamus, ut Nutritivæ planè fiant, & in Potus excellentes evadant; unde Complures alio Potu uti nolint. Panes habemus ex diversis Granis, Radicibus, Nucibus, & Glandibus; Aliquos etiam ex Carnibus, & Piscibus arefactis; Cum Fermentorũ, & Salitionum, Generibus variis; Quorũ alii, mirum in modum, Appetitum excitant; Alii ita Nutritivi sunt, ut ex iis solis, absq; alio Cibo, complures vivant; Qui tamen longævi plerunque sunt. Cibos habemus, quos ita tundimus, inteneramus, & mortificamus, sed tamen absque aliquo Gradu Putredinis, ut Calor Stomachi debilis eos facilè in Chylum bonum vertat; Non minùs quam Calor Stomachi fortis, operari possit in Cibos communes. Genera quædam Cibi, Panis, & Potûs, habemus, quæ sumpta, diutiùs quam pro consueto, Iejunium tolerare, facient: Alia item, quibus qui insuescunt, Carne fiunt

duriore, & solidiore, quam anteà: Tum & Robur ipsorum, ad Motum quemlibet, augetur & intenditur.

Habemus etiam Dispensatoria, *vel* Officinas Pharmacorum: *In quibus facile est existimare, cùm nos tantâ copiâ & varietate Plantarum, & Animalium, præ vobis in* Europâ *abundamus; (Etenim satis novimus quid apud vos inveniatur;)* Simplicia *item,* Pharmaca, & Ingredientia *ad* Medicinas, *tantò debere esse magis varia, & multiplicia. Ibi quoque* Pharmaca *habemus, Ætatum diversarum, & Fermentationis diuturnæ. Quantum verò ad* Medicinarum Præparationes, *non solum* Distillationes *omnigenas exquisitas, & Separationes, habemus; Præcipuè autem per Calores lenes; Et Percolationes, per diversa Lintea, Lanea, Ligna, imò & Substantias solidiores; sed multò magis Componendi Modos Excellentes, per quos Compositorum Incorporationem talem assequimur, ut videantur fermè simplicia Naturalia.*

Habemus etiam Artes *complures* Mechanicas, *vobis incognitas; Et Materias per eas confectas; Veluti* Papyros, Lintea, Serica, Textilia, Consuta *ex* Plumis *elegantissimè splendoris mirabilis;* Tincturas & Infectiones Colorum *pulcherrimas; Et alia complura. Quin &* Officinas *etiam aliquarum Artium prædictarum; Tam earum, quæ in usum communem receptæ non sunt, quam earum quæ sunt. Etenim scire debes, ex iis quæ jam recensui, Complura per universum Regnum in usu esse; Quamvis, si ab Inventione nostrâ fluxerint, eorum quandoque Exemplaria, tanquam primigenia, & optimè elaborata, in Domo nostrâ retinemus.*

Habemus etiam Fornaces *valdè diversas, quæque Gradus* Calorum *diversos, exhibent & servant;* Caloris *scilicet Acris & Celeris; Robusti & Pertinacis; Lenis & Moderati; Sufflati, Tranquilli; Humidi, Sicci; & similium. Sed ante omnia* Calores *ministramus, ad Imitationem* Caloris Solis, *& Cœlestium, qui pertranseunt Inæqualitates multiplices, & veluti Orbes, Progressus, & Periodos, per quas Opera Mirabilia educimus. Necnon habemus Imitationes* Caloris *Fimorum; Et Ventrium Animalium; Atque Sanguinis & Corporum ipsorum; Fœnorum, & Herbarum dum Humidæ sunt congestarum & conclusarum; Calcium vivarum; & Rerum aliarum. Item habemus* Instrumenta, *quæ* Calorem *excitant, per Motum tantùm: Atque insuper* Loca *ad* Insolationes *fortes; Et rursus* Loca subterranea, *quæ vel*

Naturâ

Naturâ, vel Arte, Calores excitant. *Hos* Calores *diversos exhibemus, prout Natura Operationis, quam designamus, postulat.*

Habemus etiam Domus Perspectivæ, *ubi Experimenta exhibemus omnium* Luminum, *&* Radiationum; *Omnium quoq;* Colorum: *Atq; ex Corporibus Diaphanis & Incoloratis, repræsentamus* Colores *singulos; Non in Formâ Iridum gliscentes, (ut fit in* Gemmis, *&* Prismatibus,) *sed per se, simplices, & constantes. Prætereà exhibemus omnem* Radiorum Multiplicationem; *Adeò ut* Lumen *ejaculemur, ad distantias magnas; illiq; eam Virtutem, & Fortitudinem, indimus, ut per hujusmodi* Lumen, *cerni possint Lineæ & Puncta tenuissima. Exhibemus omne Genus* Luminum *tinctorum, & Coloratorum; Atque omnes Elusiones & Deceptiones Visus, in Figuris, Magnitudinibus, Motibus, Coloribus; Omnes* Demonstrationes Umbrarum, *&* Imaginum *in Aere volitantium. Invenimus quoque Media complura, apud vos ignota* Luminis *Originalis producendi, ex diversis Corporibus. Rursùs,* Artificia *invenimus, per quæ* Objecta *valdè remota, in Oculos incurrant; Veluti, in Cœlo, & aliis Locis remotis. Imò etiam quæ propè sunt, tanquam ex longinquo ostendimus, & quæ ex longinquo tanquam propè; fictas ad libitum exhibentes distantias. Prætereà habemus* Oculorum Adminicula, *quæ* Bisoculis *vestris, &* Speculis, *usu, longè præstant. Habemus etiam* Artificia, *&* Perspicilla, *quibus Corpora minuta & pusilla, distinctè & perfectè cernimus; veluti membra, &* Colores, *Muscarum exiguarum, & Vermium; Grana & Glacies in Gemmis aliàs non visibiles; plurima in urinis, & sanguine, aliàs item non visibilia. Porrò exhibemus* Artificiales Irides, Halones, Circulos, Vibrationes *&* Trepidationes Luminis. *Deniq; exhibemus omnes* Modos Reflectionis, Refractionis, *&* Conduplicationis *Objectorum.*

Habemus etiam Gemmas *omnium Generum, multasq; earum pulcherrimas, & vobis incognitas: Item* Crystalla, *&* Vitra *diversorum Generum; Inter ea autem quædam ex* Metallis vitrificatis, *& nonnullis Materiis aliis, præter eas, ex quibus apud vos* Vitra *conficiuntur. Tum complura etiam* Fossilia, *quæ vos non habetis.* Magnetes *item Virtutis prodigiosæ; Et* Lapides *alios raros, tam Naturales, quam Artificiales.*

Habemus etiam Domos Sonorũ, *ubi experimur & demonstramus Sonos omnes, eorumq; Generationes. Habemus* Harmonias, *quæ*

 apud

apud vos in usu non sunt; Miscentes non tantum Beta *illud acutum & molle, ut Vos, sed* Quadrantes Sonorum; *Et* Sonos *tremulos aliquos dulcissimos. Habemus* Instrumenta *complura* Musica, *quæ vobis nondum innotuerunt; Aliqua eorum Melodiam exhibentia suaviorem, quam vestra.* Campanas *quoque &* Tintinnabula *Soni jucundissimi. Exhibemus* Sonos *exiles tanquam magnos & graves; Graves similiter tanquam extenuatos, & acutos. Dein fingimus* Trepidationes *plurimas ex* Sonis, *qui in Ortu suo primo integri sunt. Exhibemus atque Imitamur,* Sonos *omnes Articulatos, & Literas; Item* Voces, *& Cantus, Quadrupedum, & Avium. Habemus quoque* Adminicula Auditûs, *quæ* Auribus *apposita, majorem in modum, Sensum ipsum, &* Sonorum *Delationem, promovent. Habemus Vocum Reflexiones, (quas* Ecchô *dicitis,) complures mirabiles, & Artificiales; Vocem non tantum multipliciter repercutientes & jactantes; sed earum alias Vocem augentes, alias extenuantes: Nonnullas autem earum vocem Articulatam reddentes differentem ab Originali. Habemus ultimò,* Modos deferendi Sonos, *in* Tubis, *&* Concavis *aliis, ad magnam distantiam, atque in Lineis tortuosis.*

Habemus etiam Domos Suffituum & Odorum; *ubi & Experimenta* Saporum *adjungimus.* Odores *ibi, (quod mirum videri possit,) multiplicamus & fortificamus. Imitamur* Odores *Naturales, efficientes ut* Odores *omnigeni ex aliis mixturis expirent, quam ex genuinis. Similiter etiam* Sapores *imitamur, ita ut Gustum, quamvis accuratum, planè fallant. In* Domo *hac continetur insuper* Confectionarium*, ubi conficimus* Bellaria, Placentas, *& hujusmodi alia, tam Humida, quam Sicca: Imò & condimus ea, cum Rebus aliis dulcibus, gratissimis, præter Saccharum, & Mel,* Vina *ibi conficimus jucundissima,* Lacticinia, Jura, Salsamenta, *&* Acetaria, *grata certè ad Gustum, & Vobis minimè in usu.*

Habemus etiam Domus Machinarum, *ubi præsto sunt* Machinæ, *&* Organa, *ad omnia Genera Motuum. Ibi tentamus celeriores educere* Motus, *quam apud vos ullos habetis, sive ex Sclopetis vestris minoribus, sive aliâ quacunque* Machinâ. *Tentamus item* Motus *reddere faciliores, & intentiores, eos multiplicando per Rotas, & Modos alios. Tum* Motus *educimus fortiores & potentiores, quam vos habetis, in majoribus vestris*

Bom-

Bombardis, & *Basiliscis quibuscunque*. *Exhibemus* Tormenta Bellica, & Machinas, *omnis generis*; *Novas* Mixturas Pulveris Pyrii; Ignes Græcos *in Aqua ardentes*, & *inextinguibiles*: Ignes missiles *in omni varietate*, *tam ad Voluptatem*, *quam ad Usum*. *Imitamur ibi* Avium volatus; *Gradus quosdam habemus*, & *Commoditates* Vecturæ per Aerē, *instar Animalium Alatorum*. Naves *habemus*, & Scaphas, *quæ subter Aquas navigare possint*, & *Pelagi Furores meliùs perferre*: Cingula *etiam ad natandum*, & *suffulcimenta*. *Habemus* Horologia *complura exquisita*; & *alios* Motus *Aeris* & *Aquarum*, *in Orbem*, & *per vices*, *revertentes*; *Item* Motus *nonnullos perpetuos*. *Imitamur* Motus *Animalium*, *in* Simulachris *eorum*; *Veluti*, *in* Simulachris *Hominum*, *Quadrupedum*, *Avium*, *Piscium*, & *Serpentum*. *Alios deniq*; *habemus* Motus, *Æqualitate insignes*, & *subtilitate*.

Habemus etiam Domum Mathematicam, *ubi* instrumenta *omnia*, *tam* Geometrica, *quam* Astronomica, *exquisitissima*, *repræsentantur*.

Habemus etiam Domum Præstigiarum, *ubi omnimodas* Præstigias, Imposturas, & Illusiones, & *earum* Fallacias, *exhibemus*. *Facilè autem credetis*, *Nos*, *qui tot habemus verè Naturalia*, *quæ Admirationem moveant*; *posse etiam infinita Hominum Sensibus imponere*, *si ea in Miraculum ornare*, *exaltare*, & *vellemus*; *Verùm Nos omnem* Imposturam, & Mendacium, *odio habemus*. *Quinetiam Sociis omnibus Domûs nostræ*, *sub pœnâ Ignominiæ* & *Mulctæ*, *severè interdiximus*, *ne quid ex Naturalibus Artificioso Apparatu ementitum*, *ostendent*; *Sed purum solum*, & *ab omni Fuco*, & *Affectatione Miraculi*, *immune*. *Atque hæ sunt*, (*Fili*,) Domûs Salomonis *Divitiæ*.

Quantum ad Functiones & Munera Sociorum *nostrorum*; *Duodecim habemus*, *qui in Regiones exteras navigant*, *sub aliarum* Nationum *nomine*; (*Nostram enim Terram non revelamus*;) *Qui Libros*, *Materias* & *Exemplaria Experimentorum*, *ad Nos perferunt*. *Hos* Mercatores Lucis *vocamus*.

Tres habemus, *qui Experimenta*, *quæcunque in Libris inveniuntur*, *colligunt*. *Hos* Deprædatores *vocamus*.

Tres habemus, *qui Experimenta Artium omnium Mechanicarum*; *Atque etiam Scientiarum Liberalium*; *Insuper* & *Prácticarum*

ctricarum omnium, quæ in Artem non coaluerunt, colligunt. Hos Venatores *appellamus.*

Tres habemus, qui ad nova Experimenta se accingunt, prout ipsis expedire visum fuerit. Hos Fossores, *sive* Operatores in Mineris, *vocamus.*

Tres habemus, qui Experimenta Reliquorum supradictorum, in Titulos, & Tabulas, digerunt; ut Intellectus in ea melius agere possit, ad eliciendas ex iis Observationes, & Axiomata. Hos Divisores *vocamus.*

Tres habemus, qui ad hoc ordinantur, ut in Experimenta Sociorum *suorum introspiciant; & ex iis extrahant, & comminiscantur Inventa, quæ ad usum vitæ, & Practicam spectent; Nec-non quæ inserviant Scientiis, non solùm quoad Opera, sed etiam ad liquidas Caussarum Demonstrationes; Modos eliciendi Naturales Divinationes; Atque facilem & manifestam Informationem, quæ sint in Corporibus singulis Partes latentes, quæ Virtutes? Hos* Euergetas *appellamus.*

Tum verò post multos Sociorum *universorum Conventus & Consultationes, qui Labores & Collectiones priores, penitùs introspiciunt, & quasi ruminantur; Tres habemus, quibus Curæ est, ex iis quæ jam sub oculis sunt, nova Experimenta, Lucis sublimioris, atque in Naturam altiùs penetrantia, excitare, & dirigere. Hos* Lampadas *vocamus.*

Tres habemus, qui Experimenta ita injuncta & mandata re exequuntur, eorumq; successus referunt. Hos Insitores *vocamus.*

Postremò, tres habemus, qui Inventiones & Revelationes priores in Naturâ, per Experimenta, in Observationes Majores, Axiomata, & Aphorismos, *erigunt, & promovent; Quod faciunt, non-nisi Consultatione, & Colloquio, priùs habitis, cum* Sociis *universis. Hos* Interpretes Naturæ *appellamus.*

Habemus etiam, (ut Res ipsa postulat,) Novitios quosdam, & Tyrones; ut successio Hominum ad Experimenta & Axiomata designatorum, non intercidat; Præter Famulos multos & Ministros, tam Viros, quam Mulieres: Hoc etiam apud Nos in more est, ut accuratè deliberemus, quæ ex Inventis & Experimentis nostris, in lucem eductis, evulgari conveniat, quæ autem minimè. Quinetiam Iure-jurando nos omnes astringimus, ad ea celanda, quæ celari decrevimus: Etsi nonnulla ex iis, cum consensu, interdùm Regi, *aut*

Senatui,

Senatui, *revelemus: Alia autem omnino intra Notitiam nostram, cohibemus.*

Quantum ad Ordinationes, *&* Ritus *nostros, Habemus* Porticus *duas, spatiosas, & pulchras. In quarum una, ordine collocamus,* Exemplaria *rariorum omnium & præstantiorum* Inventionum; *In altera autem,* Statuas Inventorum *insigniorum. Ibi* Statuam *videre est* Columbi *vestri, qui primus* Indias Occidentales *aperuit. Itidem* Fabricatoris primi Navium. *Item* Monachi *vestri, qui primus* Tormenta *invenit* Ignea, *&* Pulverem Pyrium. *Item* Inventoris Musicæ. *Item* Inventoris Literarum. *Item* Inventoris imprimendi typis. *Item* Inventoris Phænomenorum Astronomiæ. Item Inventoris operandi *in* Metallis. *Item* Inventoris Vitri. *Item* Inventoris Fili Bombycini. *Item* Inventoris Vini. *Item* Inventoris Segetum & Panis. *Item* Inventoris Sacchari. *Atque* Inventores *hosce omnes, apud Nos servamus, ex Traditione magis certa & fideli, quam apud vos habetur. Deinde habemus* Statuas, Inventorum *complurium insigniorum ex nostris, qui Res, & Opera Nobilia invenerunt: Quæ cum ipsi non videritis, Descriptiones eorum facere, nimis longum esset; Tum in iisdem recte intelligendis, proclive erit errare; Etenim* Inventori *Rei cujusq; dignioris,* Statua *mox erigimus; Eique* Honorarium *satis liberale elargimur.* Statuarum *istarum, Aliæ ex ære sunt; Aliæ ex Marmore, & Lapide Lydio; Aliæ ex Cedro, & aliis Lignis quibusdam pretiosis, inauratis, & adornatis; Ex Ferro Aliæ; Aliæ ex Argento; Quædã ex Auro.*

Habemus etiam Hymnos *quosdam, &* Liturgiarum *Formas, quas quotidiè cantamus, & recitamus; Quibus Laudes, ac Iubilæa, & Gratiarum Actiones resonamus* Deo, *propter mirabilia Opera sua:* Precum *item Formulas quasdam, quibus Auxilium & Benedictionem ejus imploramus; ut labores nostros dirigere & illuminare dignetur; Atque in bonos usus, & sanctos, convertere.*

Postremò, apud nos in usu est, præcipuas in Regno Urbes, *subinde adire, & visitare; In quibus, (prout occasio se offert) talia* Inventa *utilia revelamus, qualia Nobis visum fuerit. Prædicimus etiam, antequam adveniant, (Id quòd ad* Naturales Divinationes *pertinet,)* Morbos Epidemicos, Pestes, Animalium noxiorum Examina, Famem, Tempestates *&* Procellas, Terræ-Motus, Inundationes Aquarum, Cometas, Anni Temperaturam, *& alia:*

alia: Quinetiam Consilia super Rebus hisce damus, & quid Populo facere conveniat, ad Præventiones, & Remedia, hujusmodi Malorū.

Cúmque hæc dixisset, se in pedes erexit: Ego autem, ut edoctus fueram, in genua procubui; unde Dextram Capiti meo imponens, dixit: *Benedicat tibi Deus, Fili mi; Huic itidem Relationi, quam feci, Deus benedicat. Licentiam tibi concedo, in Bonum Gentium aliarum eandem evulgandi. Siquidem Nos hîc in sinu Dei vivimus; Natio aliis penitùs incognita.* Hæc locutus discessit: Assignaverat autem bis mille circiter Aureos, Muneris loco, Mihi et Sociis meis numerandos. Largitores enim magni sunt, ubicunque venerint, &c.

Reliqua perficere non vacabat.

Errata.

Pag.13.lin.10. *post, Venerabilis, deest* Comma. pag.38. lin.44. *Curiæ*, lege, *Curia*. p.57.4. *Raptu Adulterio*, l. *Raptu & Adulterio*. 58.25. *Ci cui*, l. *Si cui*. 59.21. *Implicatu*, l. *Implicatum*. 61.46. *Ergastullum*, l. *Ergastulum*. 67.44. *Dinturnum*, l. *Diuturnam*. 72.31. *bonæ*, l. *bonâ*. 74.11. *Interruptionem*, l. *in Interruptionem*. Ibid. 31. *post, reliquos, dele* Comma. 83.27. *cronm*, l. *eorum*. 84.14. *Omes*, l. *Omnes*. 98.15. *post Celeritate conjunctâ, pone* Periodum. 107.1. *Ignotorum*, l. *Ignitorum*. 110.7. *Antiquitatis*, l. *Antiquitates*. 119.19. *Aristonomiâ*, l. *Astronomiâ*. Ibid. 43. *Et rei*, l. *Ei rei*. 134.11. *Ailinerus*. l. *Ailmerus*. 136.29. *Victiora*. l. *Victoria*. 142.17. *quædam*, l. *quadam*. 146.6. *aditâ*, l. *additâ*. 164.35. *Eriget*, l. *irriget*. 168.8. *sit*, l. *fit*. 172.16. *amicæ*, l. *amicè*. 174.14. *Cheval*. l. *Che Val*. 200.1. *Inconstanitâ* l. *Inconstantiâ*. Ibid. 38. *post, Paucorum, pone* Periodum. 203.28. *meliùs*, l. *melius*. 204.3. l. *Uxores, Filii, Nepotes*. 206.26. *at*, l. *ad*. 215.40. *Vtrùm in meticulosis*, l. *Verùm in meticulosis*. 223.22. *rejiciantur*, l. *dejiciantur*. 227.8. *Fortunatas*, l. *Fortunatos*. 231.15. *quæ*, l. *qui*. 235.3. *Alterum*, l. *Alteram*. 252.1. *post, inquit ille, pone* Periodum. 284.12. *antiquissimus*, l. *antiquissimus*. 290.32. *Formam*, l. *Famam*. 316.6. *ferre*, l. *ferè*. Ibid. 17. *humani*, l. *Generis humani*. 322.36. *ut veluti*. l. *et veluti*. 355.14. *vastissimi*, l. *vastissimæ*. 363.37. *aprcio*, l. *aprico*. 376.33. *procolatur*, l. *percolatur*. 383.22. *Exaltare, & vellemus*, l. *& exaltare vellemus*. Ibid. 26. *Appartu*, l. *Apparatu*.

FINIS.

Francisci Baconi BARONIS DE VERVLAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI,

TRACTATVS
De Dignitate & Augmentis Scientiarum.
Qui est
Instaurationis Magnæ Pars prima.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Prostant ad Insignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud *Iocosam Norton* & *Richardum Whitakerum*.
1638.

Imprimatur.

Reverendissimo in CHRISTO *Patri, & Dom. D. Arch. Cant. Sacellanus Domesticus,*

Decemb. 17. 1637. GVIL. BRAY.

Guilielmus Rawley
Sacræ Theologiæ Doctor,
Illustrissimi Domini,
D. FRANCISCI BACONI,
Baronis de Verulamio, Vice-Comitis
SANCTI ALBANI, Sacellanus,
Lectori S.

CUm *Domino* meo placuerit, eo me dignari Honore, ut in edendis *Operibus* suis, operâ meâ usus sit; non abs re fore existimavi, si *Lectorem* de aliquibus, quæ ad hunc *Præsentem Tomum* pertinent, breviter moneam. Tractatum istum, de *Dignitate & Augmentis Scientiarum*, ante Annos Octodecim, edidit Dominatio sua, Linguâ Patriâ, in duos tantummodò Libros distributum; & *Regiæ suæ Majestati* dicavit, quod & nunc facit. Non ita pridèm Animum adjecit, ut in Latinam Linguam verteretur. Inaudierat siquidèm illud apud Exteros expeti: Quinetiàm solebat subinde dicere, *Libros Modernis Linguis conscriptos, non ita multò post Decocturos.* Ejus igitur *Translationem*, ab insignioribus quibusdam Eloquentiâ Viris elaboratam, propriâ quoque Recensione castigatam, jam emittit. Ac *Liber Primus* certè, quasi mera *Translatio* est, in Paucis admodùm mutatus: At reliqui *Octo*, qui *Partitiones Scientiarum* tradunt, atq; unico antè Libro continebantur, ut *Novum Opus*, & nunc primùm editum, prodit. Caussa au-

tem præcipua, quæ Dominationem ſuam movit, ut Opus hoc retractaret, & in plurimis amplificaret, ea fuit; Quod in *Inſtauratione Magnâ* (quam diù poſteà edidit) *Partitiones Scientiarum*, pro primâ *Inſtaurationis* Parte conſtituit; quam ſequeretur *Novum Organum*; dein *Hiſtoria Naturalis*; & ſic deinceps. Cùm igitur reperiret Partem eam de *Partitionibus Scientiarum* jam pridèm elaboratam, (licet minùs ſolidè quam Argumenti Dignitas poſtularet) optimum fore putavit, ſi retractaretur, & redigeretur in opus juſtum & completum. Atque hoc pacto, Fidem ſuam liberari intelligit, de Primâ Parte *Inſtaurationis* præſtitam. Quantum ad *Opus* ipſum, non eſt Tenuitatis meæ, de eo aliquid præfari. Præconium ei, quod optimè conveniat, exiſtimo futurum illud, quod Demoſthenes interdùm dicere ſolebat de rebus geſtis Athenienſium veterum; *Laudatorem iis dignum eſſe ſolummodò Tempus*. *Deum Opt: Max:* obnixè precor, ut pro *Dignitate Operis*, Fructus Uberes, diuturnique, & *Auctori*, & *Lectori*, contingant.

Franciſci

Franciſci Baconi
BARONIS
DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBRI IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
Typis IOH. HAVILAND.

Proſtant ad Inſignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud RICHARDVM WHITAKERVM.
1638.

PARTITIONES SCIENTIARVM,
& Argumenta Singulorum CAPITVM.

LIB. II.

CAPVT I.

P*Artitio Vniversalis* Doctrinæ Humanæ, *in* Historiam; Poesim; Philosophiam: *Secundum tres Facultates Intellectûs*; Memoriam; Phantasiam; Rationem: *Quódque eadem Partitio competat etiàm* Theologicis.

CAP. 2.

P*Artitio* Historiæ *in* Naturalem; *&* Civilem: Ecclesiasticâ, *&* Literariâ, *sub* Civili *comprehensis*: *Partitio* Historiæ Naturalis, *ex* Subjecto *suo*, *in* Historiam Generationum; Præter-Generationum; *&* Artium.

CAP. 3.

P*Artitio* Historiæ Naturalis *Secunda*, *ex* Usu *&* Fine *suo*, *in* Narrativam; *&* Inductivam: *Quódque* Finis *nobilissimus* Historiæ Naturalis *sit*, *ut ministret*, *& in ordine sit*, *ad* condendam Philosophiam; *quem* Finem *intuetur* Inductiva. *Partitio* Historiæ Generationum, *in* Historiam Cœlestium; Historiam Meteororum; Historiam Globi Terræ & Maris; Historiam Massarum, *sive* Collegiorum Majorum; *&* Historiam Specierum, *sive* Collegiorum Minorum.

CAP. 4.

PArtitio Hiſtoriæ Civilis, *in* Eccleſiaſticam; Literariam; *&* (*quæ Generis Nomen retinet*) Civilem: *Quódque* Hiſtoria Literaria *deſideretur: Ejus conficiendæ Præcepta.*

CAP. 5.

DE Dignitate, & Difficultate Hiſtoriæ Civilis.

CAP. 6.

PArtitio *prima* Hiſtoriæ Civilis (Specialis) *in* Memorias; Antiquitates; *&* Hiſtoriam Juſtam.

CAP. 7.

PArtitio Hiſtoriæ Juſtæ, *in* Chronica Temporum; Vitas Perſonarum; & Relationes Actionum: *Earum Partium Explicatio.*

CAP. 8.

PArtitio Hiſtoriæ Temporum, *in* Hiſtoriam Univerſalem; & Particularem. *Vtriuſque Commoda, & Incommoda.*

CAP. 9.

PArtitio *ſecunda* Hiſtoriæ Temporum, *in* Annales; & Acta Diurna.

CAP. 10.

PArtitio *ſecunda* Hiſtoriæ Civilis (Specialis,) *in* Meram; & Mixtam.

CAP. 11.

P*Artitio* Historiæ Ecclesiasticæ, *in* Ecclesiasticam Specialem; Historiam ad Prophetias; *&* Historiam Nemeseos.

CAP. 12.

D*E* Appendicibus Historiæ, *quæ circa* Verba *Hominum* (*quemadmodùm* Historia *ipsa circa* Facta) *versantur*: *Partitio earum in* Orationes; Epistolas; *&* Apophthegmata.

CAP. 13.

D*E secundo Membro Principali* Doctrinæ Humanæ, *nempe* Poesi. *Partitio* Poeseos *in* Narrativam; Dramaticam; *&* Parabolicam. *Exempla* Parabolicæ *tria proponuntur.*

LIB. III.

CAP. 1.

P*Artitio* Scientiæ *in* Theologiam; *&* Philosophiam. *Partitio* Philosophiæ *in* Doctrinas tres: *De* Numine; *De* Naturâ; *De* Homine. *Constitutio* Philosophiæ Primæ, *ut Matris communis omnium.*

CAP. 2.

D*E* Theologiâ Naturali: *&* Doctrinâ *de* Angelis *&* Spiritibus, *quæ ejusdem est* Appendix.

CAP. 3.

P*Artitio* Naturalis Philosophiæ, *in* Speculativam; *&* Operativam: *quódque illæ duæ, & in Intentione* Tractantis, *& in Corpore* Tractatûs, *segregari debeant.*

CAP.

Cap. 4.

P*Artitio* Doctrinæ Speculativæ *de* Naturâ, *in* Physicam (Specialem ;) *&* Metaphysicam : *Quarum* Physica Caussam Efficientem, *&* Materiam ; Metaphysica Caussam Finalem, *&* Formam, inquirit. *Partitio* Physicæ (*Spec* :) *in* Doctrinas *De* Principiis Rerum ; *De* Fabricâ Rerum, *sive de* Mundo ; *& de* Varietate Rerum. *Partitio* Doctrinæ *de* Varietate Rerum, *in* Doctrinam *de* Concretis ; *&* Doctrinam *de* Abstractis : *Partitio* Doctrinæ *de* Concretis, *rejicitur ad easdem Partitiones, quas suscipit* Historia Naturalis. *Partitio* Doctrinæ *de* Abstractis, *in* Doctrinam *de* Schematismis Materiæ ; *&* Doctrinam *de* Motibus. *Appendices duæ* Physicæ Speculativæ : Problemata Naturalia ; Placita Antiquorum Philosophorum. *Partitio* Metaphysicæ, *in* Doctrinam *de* Formis ; *&* Doctrinam *de* Caussis Finalibus.

Cap. 5.

P*Artitio* Operativæ Doctrinæ *de* Naturâ, *in* Mechanicam ; *&* Magiam : *Quæ respondent Partibus* Speculativæ : Physicæ Mechanica ; Metaphysicæ Magia : *Expurgatio Vocabuli* Magiæ. *Appendices duæ* Operativæ : Inventarium Opum Humanarum ; *&* Catalogus Polychrestorum.

Cap. 6.

D*E Magnâ* Philosophiæ Naturalis, *tam* Speculativæ, *quam* Operativæ, *Appendice* Mathematicâ ; *Quódque inter Appendices potiùs poni debet, quam inter* Scientias Substantivas. *Partitio* Mathematicæ, *in* Puram ; *&* Mixtam.

LIB. IIII.

CAP. I.

P*Artitio* Doctrinæ *de* Homine, *in* Philosophiam Humanitatis; & Civilem. *Partitio* Philosophiæ Humanitatis, *in* Doctrinam *circa* Corpus Hominis; & Doctrinam *circa* Animam Hominis. *Constitutio unius* Doctrinæ generalis *de* Naturâ, *sive de* Statu *Hominis*. *Partitio* Doctrinæ *de* Statu Hominis, *in* Doctrinam *de* Personâ Hominis; & *de* Fœdere Animi & Corporis. *Partitio* Doctrinæ *de* Personâ Hominis, *in* Doctrinam *de* Miseriis Hominis; & *de* Prærogativis. *Partitio* Doctrinæ *de* Fœdere, *in* Doctrinam *de* Indicationibus; & *de* Impressionibus. *Assignatio* Physiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ *de* Indicationibus.

CAP. 2.

P*Artitio* Doctrinæ *circa* Corpus Hominis, *in* Medicinam; Cosmeticam; Athleticam; & Voluptariam. *Partitio* Medicinæ *in Officia tria: viz. in* Conservationem Sanitatis; Curationem Morborum; & Prolongationem Vitæ. *Quódque Pars postrema de* Prolongatione Vitæ *disjungi debeat à duabus reliquis.*

CAP. 3.

P*Artitio* Philosophiæ Humanæ *circa* Animam, *in* Doctrinam *de* Spiraculo; & Doctrinam *de* Animâ Sensibili, *sive* Productâ. *Partitio secunda ejusdem* Philosophiæ, *in* Doctrinam *de* Substantiâ; & Facultatibus Animæ; & Doctrinam *de* Usu, & Objectis Facultatum. *Appendices duæ* Doctrinæ *de* Facultatibus Animæ; Doctrina *de* Divinatione Naturali; & Doctrina *de* Fascinatione. *Distributio* Facultatum Animæ Sensibilis, *in* Motum; & Sensum.

LIB. V.

CAP. I.

P*Artitio* Doctrinæ *circa* Usum & Objecta Facultatum Animæ Humanæ, *in* Logicam; & Ethicam. *Partitio* Logicæ, *in* Artes Inveniendi; Judicandi; Retinendi; & Tradendi.

CAP. 2.

P*Artitio* Inventivæ, *in* Inventivam Artium; & Argumentorum: *Quódque prior harum (quæ eminet)* desideretur. *Partitio* Inventivæ Artium, *in* Experientiam Literatam; & Organum Novum. *Delineatio* Experientiæ Literatæ.

CAP. 3.

P*Artitio* Inventivæ Argumentorum, *in* Promptuariam; & Topicam. *Partitio* Topicæ, *in* Generalem; & Particularem. *Exemplum* Topicæ Particularis, *in Inquisitione*, *De* Gravi & Levi.

CAP. 4.

P*Artitio* Artis Judicandi, *in* Judicium *per* Inductionem; & *per* Syllogismum. *Quorum prius aggregatur* Organo Novo. *Partitio prima* Judicii per Syllogismum, *in* Reductionem Rectam; & Inversam. *Partitio secunda ejus*, *in* Analyticam; & Doctrinam *de* Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, *in* Elenchos Sophismatum; Elenchos Hermeniæ; & Elenchos Imaginum, *sive* Idolorum. *Partitio* Idolorum, *in* Idôla Tribûs; Idôla Specûs; & Idôla Fori. *Appendix* Artis Judicandi, *viz.* *De* Analogiâ Demonstrationum pro Naturâ Subjecti.

Cap. 5.

P*Artitio Artis* Retinendi *sive* Retentivæ, *in* Doctrinam de Adminiculis Memoriæ; *&* Doctrinam de Memoriâ ipsâ. *Partitio* Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, in Prænotionem; *&* Emblema.

LIB. VI.

Cap. I.

P*Artitio* Traditivæ, *in* Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; *&* Doctrinam de Illustratione Sermonis. *Partitio* Doctrinæ de Organo Sermonis, *in* Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; *&* De Scriptione. *Quarum duæ Posteriores* Grammaticam *constituunt, ejúsq;* Partitiones *sunt. Partitio* Doctrinæ *de* Notis Rerum, *in* Hieroglyphica; *&* Characteres Reales. *Partitio secunda* Grammaticæ, *in* Literariam; *&* Philosophantem. *Aggregatio* Poeseos quoad Metrum, *ad* Doctrinam *de* Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

Cap. 2.

D*Octrina* de Methodo Sermonis *constituitur ut Pars* Traditivæ *Substantiva & Principalis. Nomen ei inditur* Prudentia Traditivæ. *Enumerantur* Methodi *Genera diversa; & subjunguntur eorum Commoda, & Incommoda.*

Cap. 3.

D*E* Fundamentis & Officio Doctrinæ de Illustratione Sermonis, *sive* Rhetoricæ. *Appendices tres* Rhetoricæ, *quæ ad* Promptuariam *tantummodò pertinent*; Colores Boni

& Mali, tam Simplicis quam Comparati ; Antitheta Rerum ; Formulæ Minores Orationum.

CAP. 4.

A*Ppendices generales duæ* Traditivæ : Critica ; & Pædagogica.

LIB. VII.

CAP. I.

P*Artitio* Ethicæ, *in* Doctrinam *de* Exemplari ; *&* Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris (*scilicet* Boni) *in* Bonum Simplex ; *&* Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Individuale ; *&* Bonum Communionis.

CAP. 2.

P*Artitio Boni* Individualis, *vel* Suitatis, *in* Bonum Activum ; & Bonum Passivum. *Partitio* Boni Passivi, *in* Bonum Conservativum ; *&* Bonum Perfectivum. *Partitio* Boni Communionis, *in* Officia Generalia ; *&* Respectiva.

CAP. 3.

P*Artitio* Doctrinæ *de* Culturâ Animi, *in* Doctrinam *de* Characteribus Animorum ; De Affectibus ; *&* De Remediis, *sive* Curationibus. *Appendix* Doctrinæ *ejusdem*, *de* Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

LIB. VIII.

CAP. I.

P*Artitio* Doctrinæ Civilis, *in* Doctrinam de Conversatione ; Doctrinam de Negotiis ; *&* Doctrinam de Imperio, *sive* Repub.

CAP.

CAP. 2.

P*Artitio* Doctrinæ de Negotiis, *in* Doctrinam de Occasionibus Sparsis; *&* Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ *de* Occasionibus Sparsis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta de* Ambitu Vitæ.

CAP. 3.

P*Artitiones* Doctrinæ de Imperio, *sive* Repub. *omittuntur: Tantùm Aditus fit ad* Desiderata *duo:* Doctrinam *de* Proferendis Finibus Imperii; *&* Doctrinam *de* Justitiâ Universali, *sive de* Fontibus Juris. Exempla *utriusque.*

LIB. IX.

CAP. I.

P*Artitiones* Theologiæ Inspiratæ *omittuntur: Tantùm Aditus fit ad* Desiderata *tria:* Doctrinam *de* Legitimo Usu Rationis Humanæ in Divinis; Doctrinam de Gradibus Unitatis in Civitate Dei; *&* Emanationes Scripturarum.

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI,

DE Dignitate & Augmentis Scientiarum LIBER PRIMVS.

SVB Veteri Lege, Rex Optime, erant & ſpontaneæ Oblationes, & quotidiana Sacrificia; hæc ex rituali cultu, illæ ex piâ Alacritate profectæ. Arbitror equidem deberi tale quidpiam Regibus à Servis ſuis; ut ſcilicet quiſque non ſolùm Muneris ſui Tributa, ſed & Amoris Pignora deferat. Atque in prioribus illis, ſpero me minimè defuturum; In poſteriori autem genere, dubitavi quid potiſſimùm ſumerem: Satius autem viſum eſt, hujuſmodi aliquid deligere, quod potiùs ad Perſonæ tuæ Excellentiam, quàm ad Negotia Coronæ ſpectaret.

Ego ſæpiſſimè de Majeſtate tuâ, ut debeo, cogitans (miſſis aliis ſive Virtutis, ſive Fortunæ tuæ Dotibus) magnâ prorsùs afficior admiratione, cùm intueor Excellentiam earum in te Virtutum, Facultatumque,

quas Philosophi Intellectuales vocant: Capacitatem Ingenii tot & tanta complexam, Firmitudinem Memoriæ, Prehensionis Velocitatem, Judicii Penetrationem, Elocutionisque Ordinem simul & Facilitatem: Subit profectò Animum quandóque Dogma illud Platonicum, quo asseritur, *Scientiam nihil aliud esse quàm Reminiscentiam; Animúmque naturalitèr omnia cognoscere, nativæ luci, quam specus corporis obumbraverat, subinde redditum.* Certè hujus rei, (si in quo alio) relucet in Majestate tuâ Exemplum insigne; cui adeò prompta est Mens ad concipiendam Flammam, ubi vel levissima eam excitaverit objecta Occasio, vel minima alienæ Cognitionis scintilla affulserit. Quemadmodum igitur, de Regum sapientissimo, Sacra perhibet Scriptura *Cor illi fuisse tanquam Arenam Maris*; cujus quanquam Massa prægrandis, Partes tamen minutissimæ; sic Mentis indidit Deus Majestati tuæ crasim planè mirabilem, quæ cùm maxima quæque complectatur, minima tamen prehendat, nec patiatur effluere: Cùm perdifficile videatur, vel potiùs impossibile in Naturâ, ut idem Instrumentum, & grandia Opera, & pusilla aptè disponat. Quantum ad Elocutionem tuam, occurrit illud Cornelii Taciti de Augusto Cæsare; *Augusto*, inquit, *profluens, & quæ principem virum deceret, eloquentia fuit.* Sanè si rectè rem perpendamus, omnis Oratio aut laboriosa, aut affectata, aut Imitatrix, quamvis alioquin excellens, nescio quid servile olet, nec sui juris est. Tuum autem dicendi genus verè Regium est, profluens tanquàm à Fonte, & nihilominùs, sicut Naturæ Ordo postulat, Rivis diductum suis, plenum facilitatis fœlicitatisque, imitans neminem, nemini imitabile. Atque sicut in Rebus tuis, quæ tam ad Regnum, quàm ad Domum tuam spectant, Virtus videtur cum Fortunâ certare; Mores scilicet optimi cum fœlici Regimine; Spes tuæ olim patientèr & piè cohibitæ, cum faustâ & opportunâ speratorum adeptione, Thori Conjugalis sancta fides, cum fructu Conjugii beato, in Sobole pulcherrimâ; Pia, & Principe Christiano dignissima ad pacem propensio, cum simili vicinorum Principum inclinatione, in idem votum fœlicitèr conspirantium; sic & in Intellectûs tui Dotibus, non levior exoritur lis & æmulatio, si eas, quæ à Naturâ ipsâ præbitæ sunt & infusæ, cum instructissimâ gazâ multiplicis Eruditionis, & plurimarum Artium Scientiâ committamus. Neque verò facile fuerit Regem aliquem post Christum natum reperire, qui fuerit Majestati tuæ, Literarum Divinarum, & Humanarum varietate, & culturâ comparandus. Percurrat, qui voluerit, Imperatorum & Regum seriem, & juxta mecum sentiet. Magnum certè quiddam præstare Reges videntur, si delibantes aliorum Ingenia ex compendio sapiant, aut in Cortice Doctrinæ aliquatenùs hæreant, aut denique literatos ament, evehantque. At Regem, & Regem natum, veros Eruditionis Fontes hausisse, imò ipsummet Fontem Eruditionis esse, propè abest à Miraculo. Tuæ verò Majestati, etiam illud accedit, quod in eodem Pectoris tui Scrinio, Sacræ Literæ cum profanis recondantur; adeò ut cum Hermete illo Trismegisto, triplici gloriâ insigniaris, Potestate Regis, Illuminatione Sacerdotis, Eruditione Philosophi. Cum igitur alios Reges, longè hâc laude (propriè quæ tua est) superes, æquum est, ut non solùm præsen-

tis

tis Seculi famâ, & admiratione celebretur, aut etiam Hiſtoriarum lumine poſteritate tranſmittatur, verum ut ſolido aliquo in Opere incidatur, quod & Regis Magni potentiam denotet, & Regis tam inſignitèr Docti Imaginem referat.

Quare (ut ad Incœptum revertar) nulla potior mihi viſa eſt Oblatio, quam Tractatus aliquis eò ſpectans. Hujus Argumentum duabus conſtabit Partibus. In priori (quæ levior eſt, neque tamen ullo modo prætermittenda) de Scientiæ, & Literarum per omnia excellentiâ agendum eſt; & ſimul de Merito eorum, qui in iiſdem provehendis operam ſtrenuè, & cum judicio impendunt. Poſterior verò Pars (quod Caput rei eſt) proponet, quid in hoc genere, hucùſque actum ſit, & perfectum; inſupèr & ea perſtringet, quæ videntur deſiderari; ut quamvis non auſim ſeponere,aut deligere,tuæ quod præcipuè Majeſtati commendem, tamen multa & varia repreſentando, Regias tuas Cogitationes excitare poſſim; ut proprios Pectoris tui Theſauros excutias,atque inde pro magnanimitate tuâ, atque ſapientiâ, optima quæque, ad Artium & Scientiarum Terminos proferendos, depromas.

In ipſo Veſtibulo prioris Partis, ad purgandum, viam & quaſi indicendum ſilentium, quo meliùs audiantur Teſtimonia de Dignitate Literarum abſque Oblatratione tacitarum Objectionum, ſtatui primo loco liberare literas opprobriis, & vilipendiis, quibus impetit eas Ignorantia, ſed Ignorantia ſub non uno ſchemate: modò in Theologorum Zelotypiâ, modò in Politicorum ſupercilio, modò in ipſorum Literatorum erroribus ſeſe oſtentans, & prodens. Audio primos dicentes, Scientiam inter ea eſſe, quæ parcè cautéque admittenda ſunt; Scientiæ nimium Appetitum fuiſſe primum Peccatum, unde Hominis lapſus; hodiéque hærere Serpentinum quid in eâ, ſiquidem Ingrediens tumorem inducit; *Scientia inflat*: Salomonem cenſere: *Faciendi libros nullum eſſe finem, multamque lectionem carnis eſſe afflictionem*; & alibi, *In multâ Sapientiâ multam eſſe indignationem*; &, *Qui auget ſcientiam, augere & dolorem*; D. Pauli monitum eſſe, *Ne decipiamur per inanem philoſophiam*: Quin & experientiâ notum eſſe, doctiſſimos Viros Hæreticorum Coryphæos, doctiſſima Secula in Atheiſmum proclivia fuiſſe; Contemplationem denique Secundarum Cauſarum, authoritati Primæ Cauſæ derogare.

Vt Igitur Falſitatem hujus Dogmatis, Fundamentaque ejus malè jacta aperiamus, cuivis obviam eſt, iſtos non percipere, Scientiam quæ Lapſum peperit, non fuiſſe puram illam, primigeniamque Scientiam Naturalem, cujus lumine Homo Animalibus in Paradiſo adductis, Nomina ex Naturâ impoſuit, ſed ſuperbam illam, *Boni & Mali*, per quam excutere Deum, ſibique ipſe legem figere ambivit: Neque certè vis ulla Scientiæ, quanta quanta ſit, inflat mentem, cùm nihil implere Animum, nedum diſtendere poſſit, præter Deum, Deique contemplationem: Quare Salomon de duobus palmariis Inventionis ſenſibus, (Viſu, atque Auditu) loquens, ait, *Oculum videndo, aurem audiendo non ſatiari*: quod ſi non ſit Impletio, ſequitur Continens majus eſſe Contento. Haud alitèr de Scientiâ ipsâ, Animoque humano (cui Senſus ſunt tanquàm Emiſſarii) definet his verbis, quæ Calendario ſuo, Ephemeri-

dique omnium rerum tempora describenti subnectit, ita concludens; *Omnia Deus condidit, ut unumquodque pulchrum sit in tempore suo: Mundum quoque ipsum indidit cordi eorum: invenire tamen Homo non potest opus, quod operatus est Deus, ab initio usque ad finem.* Quibus verbis haud obscurè innuit, Deum fabricatum esse Animum humanum instar speculi, totius Mundi capacem, Ejusque non minùs sitientem, quam oculum Luminis: neque gestientem solùm conspicere varietates, vicissitudinesque Temporum, verùm etiàm perscrutandi, explorandique immotas, atque inviolabiles Naturæ Leges, & Decreta, ambitiosam. Et quamvis innuere videatur, summam illam Naturæ œconomiam (quam appellat *Opus, quod operatur Deus, ab initio usque ad finem*) non posse inveniri ab Homine; hoc non detrahit captui humano, sed in impedimenta Doctrinæ rejiciendum; qualia sunt Vitæ brevitas, Studiorum divortia, Scientiarum traditio prava & infida, plurimaque alia incommoda, quibus humana conditio irretitur. Siquidem nullam Vniversi partem, ab humanâ disquisitione alienam esse, satis clarè alibi docet, inquiens, *Spiritus hominis est tanquam lucerna Dei,* quâ intima arcana explorat. Quare si tanta sit amplitudo captûs humani, manifestum est nullum esse periculum à quantitate Scientiæ, ut ut diffusâ, ne aut tumorem inducat, aut excessum: sed à qualitate tantùm, quæ quantulacunque sit, si absque Antidoto suâ sumatur, malignum quid habet, atque venenosum, flatuosis symptomatis plenissimum. Hæc Antidotus, sive Arôma, (cujus mixtio temperat Scientiam, eamque saluberrimam efficit,) est *Charitas*, quod etiam priori clausulæ subjungit Apostolus dicens, *Scientia inflat, charitas autem ædificat.* Cui consonum est, quod alibi docet, *Si*, inquit, *linguis loquar Angelorum, vel hominum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs resonans, aut cymbalum tinniens.* Non quin eximium quid sit loqui Linguis Angelorum & Hominum, sed quia si segregetur à Charitate, neque ad commune Humani Generis bonum dirigatur, potiùs inanem gloriam exhibebit, quàm solidum fructum. Censuram quod attinet Salomonis, de Excessu legendi scribendique Libros, & cruciatu spiritûs è Scientiâ oriundo; Monitumque etiam Paulinum, *Ne decipiamur per inanem philosophiam*; si rectè explicentur ea loca, optimè ostendent veros cancellos, & limites, quibus humana scientia circumsepitur, ita tamen ut liberum sit ei, absque omni coarctatione universam rerum naturam amplecti. Sunt enim limites tres. Primus, ne ita fœlicitatem collocemus in Scientiâ, ut interim Mortalitatis nostræ Oblivio subrepat. Secundus, ne sic utamur scientiâ, ut anxietatem pariat, non Animi tranquillitatem. Tertius, ne putemus posse nos, per Naturæ contemplationem, Mysteria Divina assequi. Nam quantum ad primum, optimè in eodem Libro alibi se Salomon explicat, *Satis*, inquit, *perspexi Sapientiam tantum recedere à stultitiâ, quantum Lucem à Tenebris. Sapientis oculi in capite ejus, stultus in tenebris oberrat; sed simul didici moriendi necessitatem utrique esse communem.* De secundo certum est, nullam Animi anxietatem, aut perturbationem oriri è Scientiâ, nisi tantùm per accidens. Omnis enim Scientia, & Admiratio (quæ est semen Scientiæ) per se jucunda est; cùm autem

Conclu-

Conclusiones inde deducuntur, quæ obliquè rebus nostris applicatæ, vel infirmos metus gignunt, vel immodicas cupiditates, tum demum nascitur Cruciatus, ille & Perturbatio mentis, quâ de loquimur: tunc enim Scientia, non est ampliùs *Lumen siccum*, (ut voluit Heraclitus ille obscurus, *Lumen siccum optima anima*) sed fit Lumen madidum, atque humoribus Affectuum maceratum. Tertia regula accuratiorem paulò disquitionem postulat, neque sicco pede prætereunda est. Si quis enim ex rerum Sensibilium, & Materiatarum intuitu, tantum Luminis asse-qui speret, quantum ad patefaciendam Divinam Naturam, aut Voluntatem sufficiet, *væ iste decipitur per inanem philosophiam*. Etenim Contemplatio Creaturarum, quantum ad creaturas ipsas, producit Scientiam; quantum ad Deum, Admirationem tantùm, quæ est quasi abrupta Scientia. Ideóque scitissimè dixit quidam Platonicus: *Sensus humanos solem re ferre, qui quidem revelat terrestrem globum, cœlestem verò & stellas obsignat*: sic sensus referant Naturalia, Divina occludunt. Atque hinc evênit, non nullos è doctiorum manipulo in hæresim lapsos esse, quum ceratis sensuum alis innixi, ad Divina evolare contenderent. Namque eos, qui autumant nimiam Scientiam inclinare mentem in Atheismum, ignorantiamque Secundarum Causarum, Pietati erga Primam obstetricari, libentèr compellarem Jobi quæstione, *An oporteat mentiri pro Deo, & ejus gratiâ dolum loqui conveniat, ut ipsi gratificemur?* liquet enim Deum nihil operari ordinariò in naturâ, nisi per secundas Causas, cujus diversum credi si vellent, impostura mera esset, quasi in gratiam Dei, & nihil aliud, quàm Authori veritatis immundam mendacii hostiam immolare. Quin potiùs certissimum est, atque experientiâ comprobatum, leves gustus in Philosophiâ, movere fortasse ad Atheismum, sed pleniores haustus ad Religionem reducere. Namque in limine Philosophiæ cùm secundæ causæ tanquam sensibus proximæ, ingerant se menti Humanæ, Mensque ipsa in illis hæreat, atque commoretur, Oblivio Primæ causæ obrepere possit: sin quis ulterius pergat, Causarumque Dependentiam, Seriem, & Concatenationem, atque opera Providentiæ intueatur, tunc secundùm Poetarum Mythologiam facilè credet Summum Naturalis Catenæ Annulum Pedi Solii Iovis affigi. Vt semel dicam, nemo malè applicatæ sobrietatis, moderationisque famam captans, posse nos nimiùm progredi, in libris sive Scripturarum, sive Creaturarum, Theologiâ aut Philosophiâ, existimet; quinimò excitent se Homines, & infinitos profectus audactèr urgeant utrobique, & persequantur; caventes tantum ne Scientiâ utantur, ad tumorem, non ad charitatem, ad ostentationem, non ad usum; & rursùs, ne distinctas illas Theologiæ, Philosophiæque doctrinas, earumque Latices imperitè misceant, ac confundant.

Accedamus nunc ad Opprobria, quibus literas aspergunt Politici. Illa ejusmodi sunt: Artes emollire animos, Militarique Gloriæ ineptos reddere: tum in Politicis quoq; corrumpere Ingenia, quæ vel nimis curiosa efficiunt ex Varietate Lectionis; vel nimis pertinacia ex Rigore Regularum, vel nimis tumida ex Magnitudine Exemplorum, vel nimis extravagantia ex Dissimilitudine Exemplorum; quin saltem utcunque avertere, & alienare Animos à Negotiis & Actione,

 Otii

Otii ac Secessûs amorem instillantes:dein Rebuspub.inducere Disciplinæ Relaxationem, dum unusquisque promptior est ad Disputandum, quàm ad Obtemperandum. Vnde Cato Censorius, cum primis Mortalium sapiens, ubi Juventus Romana ad Carneadem Philosophum, qui venerat Romam Legatus, dulcedine atque majestate Eloquentiæ ejus capta, undique conflueret, frequenti Senatu Auctor fuit, ut expeditis Negotiis,primo quoque tempore dimitterent Hominem ; ne Civium Animos inficeret,& fascinaret,& nec-opinantibus Morum Consuetudinumque patriarum mutationem induceret. Hoc etiam permovit Virgilium, (dum Studia sua Patriæ existimationi post-haberet,) ut Artes Politicas à Literariis segregaret, illas Romanis vendicans, has Græcis relinquens, in versibus illis decantatis.

Tu regere imperio populos Romane memento
Hæ tibi erunt artes.——

Videmus etiam Anytum Socratis Accusatorem, pro crimine ei objecisse, quod vi & varietate Sermonum, ac Disputationum suarum, Auctoritatem & Reverentiam Legum, Consuetudinumque patriarum, apud Adolescentes imminueret ; quódque Artem profiteretur perniciosam, & periculo plenam, quâ quis instructus, deteriorem caussam meliorem faceret, veritatemq; ipsam Eloquentiæ apparatu obrueret.

Verum hæ Criminationes, cæteræque ejusdem farinæ, potiùs Personatam Gravitatem præ se ferunt, quàm Veritatis Candorem. Testatur enim Experientiâ, sicut unos atque eosdem Homines, sic una eademque Tempora, & Rerum Bellicarum ,& Optimarum Artium gloriâ floruisse. Viros quod attinet, exemplo sit Nobile par Imperatorum, Alexander Magnus, & Julius Cæsar Dictator, alter Aristotelis in Philosophiâ Discipulus, alter Ciceronis in dicendo Rivalis. Aut si quis requirat potiùs Literatos,qui in claros Imperatores evaserunt,quàm Imperatores, qui insigniter docti fuerunt,præstò est Epaminondas Thebanus, aut Xenophon Atheniensis, quorum ille primus fuit, qui fregit potentiam Spartanorum, Hic autem primus, qui stravit viam ad eversionem Monarchiæ Persarum. Istud verò Armorum, Literarumque quasi Conjugium, clariùs adhuc in Temporibus, quàm in Personis elucescit, quantò nimirum Seculum Homine Objectum grandius est. Ipsa quippe eademque Tempora, apud Ægyptios,Assyrios, Persas,Græcos, Romanosque, quæ propter Bellicam Virtutem maximè celebrantur, etiam & Literis plurimùm fuerunt nobilitata ; adeò ut gravissimi Auctores Philosophique, & clarissimi Duces atque Imperatores, eodem seculo vixerint. Nec sanè aliter fieri potest, quandoquidem ut in Homine, Vigor Corporis Animique, simul ferè maturescunt, nisi quod ille hunc paulò antevertat : sic in rebuspub. Militaris gloria Literataque(quarum illa corpori respondet, hæc animo) aut coæva sunt,aut se proximè consequuntur.

Iam verò Eruditionem politicis impedimento esse potiùs quàm adjumento,nil minùs probabile. Fatemur omnes temerarium quiddam esse, Empyricis Medicis Corpus, & Valetudinis curam tradere, qui solent pauca quædam Medicamenta,quæ illis videntur Pancresta, Venditare, quorum fiduciâ nihil non audent tentare, cùm tamen neque Caussas

Morborum,

Morborum, neque Ægrotorũ Habitus, neque Symptomatum Pericula, neque veram SanandiMethodũ calleant. Videmus paritèr errare eos, qui ad Caufas & Lites fuas expediendas, adhibent Leguleios, in Practicâ potiùs, quàm in libris Juris Verfatos, quibus os facilè oblinitur, fi quid novũ, aut extra Experientiæ fuæ calles tritos occurrat: confimilitèr non poteft non effe periculofiffimum, quoties Summa Rerum Empyricis Confiliariis præcipuè mandatur. E contrà, vix Exemplum adduci poffit Reip. infœlicitèr adminiftratæ, ad clavum fedentibus Viris Eruditis. Quamvis enim in more fit Politicis, Literatos Pedantiorum nomine elevare; Hiftoria tamen *Veritatis Magiftra*, in plurimis fidem facit, Pupillares Principes Adultis longè præftitiffe, (non obftante ætatis incommodo) eâ ipsâ de causâ, quam Politici fugillant, quod fcilicet, tunc temporis à Pædagogis adminiftratum fit Imperium. Quis ignorat per decantatum illud Quinquennium Neronis, onus rerum incubuiffe Senecæ Pædagogo? Quin & Gordianus Junior Decennium laudis, Mifitheo Pædagogo debuit. Neque infœliciùs Imperium geffit Alexander Severus, dum minor fuit, quo tempore omnia procurabant Mulieres, fed ex confilio Præceptorum. Imò convertamus oculos ad Regimen Pontificium, ac nominatim Pii Quinti, vel Sixti Quinti, noftro feculo, qui fub initiis fuis habiti funt, pro Fraterculis rerum imperitis; reperiemufque Acta Paparum ejus generis, magis effe folere memorabilia, quam eorum, qui in negotiis civilibus, & Principum Aulis enutriti, ad Papatum afcenderint. Quamvis enim, qui in Literis vitam maximè traduxerunt, minùs follertes fint atque verfatiles in Occafionibus prenfandis, atque accomodandis Rebus, quò fpectant ea quæ ab Italis *Ragioni di Stato* dicuntur, (quorum nomen ipfum averfatus eft Pius Quintus, folitus dicere, *Effe mera malorum Hominum Commenta, quæ opponerentur Religioni, & virtutibus Moralibus*) in eo tamen abundè fit compenfatio, quod per tutum, planumque iter Religionis, Juftitiæ, Honeftatis, Virtutumque Moralium, promptè atque expeditè incedant; quam viam qui conftantèr tenuerint, illis alteris remediis non magis indigebunt, quàm Corpus fanum Medicinâ. Porrò autem Curriculum vitæ in uno Homine, fupeditare non poteft Exemplorum Copiam, ad regendos eventus vitæ, etiam in uno Homine. Sicut enim interdùm fit, ut Nepos, vel Pronepos, Avum, vel Proavum magis referat, quàm Patrem: eodem modo haud rarò evenit, ut Negotia præfentia magis quadrent cum Exemplis vetuftioribus, quàm cum Recentioribus. Poftremò unius Ingenium tantum cedit Amplitudini Literarum, quantum privati Reditus Ærario.

Quod fi detur, depravationes illas & impedimenta, quæ à Politicis imputantur literis, aliquid virium habere & veritatis, attamen fimul monendum, Eruditionem in fingulis plus Remedii, quàm Mali afferre. Efto enim, Literæ Tacitâ quadam vi Animum reddunt incertum, atque perplexum; at certè liquidò præcipiunt, quomodo cogitationes fint expediendæ, & quoúfque fit deliberandum, quando demùm ftatuendum, imò oftendunt, quomodo res interim abfque periculo trahi poffint, & fufpendi. Efto etiam, Animos efficiunt magis pertinaces, & difficiles; at fimul docent, quæ Res Demonftrationibus, quæ Conjectu-

ris

ris innituntur; neque minùs Diftinctionum, & Exceptionum ufum, quàm Canonum, & Principiorum conftantiam proponunt. Efto rursùs, feducunt, & detorquent Animos Exemplorum vel imparitate, vel diffimilitudine; nefcio; fed fatis novi, eas, tam circumftantiarum efficacias, quàm comparationum Errores, & applicationum Cautiones, explicare; adeò ut in univerfum magis corrigant Animos, quàm corrumpant, Hec autem Remedia infinuant undequaque Literæ, magnâ vi, & varietate Exemplorum. Perpendat quis Errores Clementis Septimi, à Guicciardino, qui ei fuit quafi Domefticus, tam luculentèr depictos; aut vacillationes Ciceronis, in epiftolis ad Atticum, manu propriâ ad vivum refectas; omninò Inconftantiam, & crebras Conciliorum Mutationes vitabit: Infpiciat Errores Phocionis, Pervicaciam exhorrebit: Fabulam Ixionis legat, & nimias Spes, & hujufmodi Fumos, ac Nebulas difpellet. Intueatur Catonem Secundum, neque unquàm migrabit ad Antipodas, & contraria præfenti Seculo veftigia figet.

Jam qui putant Literas Defidiæ Amicas effe, Otiique, & Secefsûs dulcedine perfundere Animum, mirum præftabunt, fi quæ affuefaciunt Mentem perpetuæ Agitationi, Socordiæ Patronas oftendant: cùm contrà verè affirmari poffit, inter omnia Hominum genera, nullam Negatia amare propter ipfa Negotia, præter Literatum. Alii enim Res, & Negotia diligunt Quæftus gratiâ, ut Conductitii opus propter mercedem: Alii Honoris ergô; etenim dum res gerunt, vivunt in oculis Hominum, exiftimationique fuæ inferviunt, alioqui evanituræ: Alii propter Potentiam, & Fortunæ prærogativam, ut Amicos remunerare, Inimicos ulcifci poffint: Alii ut Facultatem aliquam fuam, quam adamant, exerceant, ac fibi ipfis hoc nomine fæpiùs gratulenter, & arrideant: Alii denique ut alios fuos Fines confequantur. Adeò ut, quod de Gloriofis dici folet, eorum Fortitudinem fitam effe in fpectantium Oculis, fic hujufmodi Hominum Diligentia & Strenuitas, hoc videtur agere, aut ut alii plaudant, aut ut ipfi intra fe geftiant: Soli Literati Negotiis, & Occupationibus delectantur, tanquàm Actionibus Naturæ confentaneis, & non minùs falubribus Animo, quam Exercitatio eft Corpori, ipfam Rem, non Emolumentum intuentes: ita ut omnium minimè fint defatigabiles, fi modò res fit hujufmodi, ut Animum pro dignitate ejus impleat, & detineat. Quod fi reperiantur interdum nonnulli, in legendo ftrenui, in agendo ceffatores; non hoc à Literis ortum habet, fed ab imbecillitate, & molicie quadam Corporis, Animíve; quales notat Seneca, *Quidam*, inquit, *tam funt umbratiles, ut putent in turbido effe, quicquid in luce eft*. Vfuvenire poterit fortafsè, ut hujufmodi ingenii fibi confcii, fe dent Literis; Eruditio autem ipfa, hujufmodi Ingenia minimè indit, aut progignit. Quod fi quis illud nihilominùs mordicùs teneat, Literas nimium abfumere temporis, quod aliàs rectiùs impendi poffit; aio, neminem adeò diftringi negotiis, quin habeat fua Otii intervalla, donec Agendi Vices, atque Æftus refluant, nifi aut admodùm hebes fit in expediendis Negotiis, aut parum cum dignitate ambitiofus in Negotiis cujufcunque generis captandis. Reftat igitur quærendum, quâ in re, & quomodo, has fubfecivas horas collocare oporteat;

teat; Studiis an Voluptatibus, Genio an Ingenio indulgendum? Sicut rectè respondit Demosthenes Æschini, homini voluptatibus dedito, qui cùm per contumeliam objecisset, *Orationes ejus lucernam olere*; *Pol*, inquit, *multum interest inter ea, quæ ego ac tu ad lucernam facimus*. Quare neutiquàm metuendum, ne Literæ eliminent Negotia; quin potiùs vindicant animum ab Otio, & Voluptate, quæ aliàs sensim, ad utriusque damnum, & Negotiorum, & Literarum, subintrare solent.

Dein, quod oggerunt, Literas Reverentiam Legum, atque Imperii convellere; calumnia mera est, nec probabilitèr ad criminandum inducta. Nam qui *cæcam obedientiam* fortiùs obligare contenderit, quam *Officium oculatum*, unâ operâ afferat coecum manu dictum certius incedere, quam qui Luce, & Oculis utitur. Imò citra omnem controversiam, Artes emolliunt mores, teneros reddunt, sequaces, cereos, & ad Mandata Imperii ductiles: Ignorantia contrà, contumaces, refractarios, seditiosos: Quod ex historiâ clarissimè patet, quandoquidèm tempora maximè indocta, inculta, barbara, tumultibus, seditionibus, mutationibusque maximè obnoxia fuerint.

De Catonis Censoris judicio, hoc dictum esto, meritissimas eum, blasphemiæ in Literas luisse pœnas, cùm septuagenario major, quasi repuerascens, Græcam Linguam cupidissimè addisceret: ex quo liquet, priorem illam censuram Græcæ Literaturæ, ex Affectatâ potiùs gravitate, quam quod ita penitùs sentiret, fluxisse. Ad Virgilii verò Carmina quod attinet, utcunque illi libitum fuerit, universo Mundo insultare, Romanis afferendo Artes Imperandi, cæteras tanquam Populares aliis relinquendo; in hoc tamen manifestò tenetur Romanos nunquam Imperii Fastigium conscendisse, donec ad Artium Culmen simul pervenissent. Namque duobus primis Cæsaribus, viris imperandi peritissimis, contemporanei erant, Optimus Poeta ille ipse Virgilius Maro, Optimus Historicus Titus Livius, Optimus Antiquarius Marcus Varro, Optimus aut Optimo proximus Orator Marcus Cicero; Principes certè, ex omni memoriâ, in suâ quísque Facultate. Postremò, quantum ad Socratis Accusationem, id dico tantùm; recordemur temporum, quibus intentata est; nimirùm sub Triginta Tyrannis, Mortalium omnium crudelissimis, sceleratissimis, Imperioque indignissimis: qui Rerum, & Temporum Orbis, postquàm circumactus esset, Socrates ille, (flagitiosus scilicet) Heroibus annumeratus est, & Memoria ejus omnibus tam Divinis, quàm Humanis Honoribus cumulata: quin disputationes ejus tanquam Corruptrices Morum prius habitæ, pro præsentissimis Mentis Morumque Antidotis, ab omni Posteritate celebrabantur. Atque hæc sufficiant ad respondendum Politicis, qui superciliosâ severitate, aut fucatâ gravitate, ausi sunt literas incessere contumeliis; quæ tamen confutatio impræsentiarum, nisi quod nesciamus an ad posteros permanaturi sint labores nostri, minùs necessaria videatur; cùm Aspectus, & Favor duorum literatissimorum Principum, Elizabethæ Reginæ, & Majestatis tuæ, tanquam Castoris & Pollucis, *Lucidorum Syderum*, tantum apud nos in Britanniâ Literis amorem, reverentiamque conciliaverint.

Nunc ad tertium Vituperationum genus pervenimus, quod à Litera- tis

tis ipsis in Literas redundat, altiúsque cæteris solet hærere. Eæ vel à Fortunâ, vel à Moribus, vel à Studiis ipsorum Originem ducunt. Quarum prima extra potestatem ipsorum est, secunda extra rem, ut tertia sola propriè in disquisitionem venire videatur. Quia tamen, non tam de vero Rerum Pondere, quàm de Vulgi æstimatione, sermo instituendus est, haud abs re fuerit, etiam de alteris duabus, pauca quædam innuere.

Quapropter dignitatis Imminutiones, & quasi Dehonestamenta, quæ à Literatorum Fortunâ Literis imponuntur, sumuntur aut à paupertate & inopiâ ipsorum, aut à Vitæ genere obscuro & umbratili, aut ab occupationum, in quibus versantur, subjecto non admodùm nobili.

Quantum ad Paupertatem pertinet, quódque frequentèr usuveniat, ut Literati inopes sint, & tenui plerunque origine, neque tam properè ditescant, ac alii, qui quæstui solùm inhiant; consultum foret hunc Locum, de laude Paupertatis, Fratribus Mendicantibus (pace eorum dixerim) exornandum tradere; quibus Machiavellus non parùm tribuebat, cùm diceret, *Iam dudum actum esset de Regno Sacerdotum, nisi reverentia erga Fratres ac Monachos, Episcoporum luxum & excessum compensasset.* Paritèr dicat quis, Fœlicitatem, & Magnificentiam Principum, & Nobilium, jam olim recidere potuisse, in Barbariem, & Sordes, nisi deberent literatis istis Pauperibus, civilis vitæ culturam, & decus. Sed missis his laudum aucupiis, notatu dignum est, quam sacra atque veneranda Res, per aliquot apud Romanos secula, Paupertas ipsa habita fuerit; quæ tamen Resp. nihil trahebat ex Paradoxis: Sic enim præfatur T. Livius: *Aut me amor negotii suscepti fallit, aut nulla unquam Resp. nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam, tam seræ avaritia Luxuriaque immigraverint, nec ubi tantus, ac tam diù, paupertati ac parcimoniæ honos fuerit.* Quinetiam, postquam Roma jam degenerasset, legimus cùm Cæsar Dictator, collapsam Resp. instauraturum se profiteretur, quendam ex amicis ejus prompsisse sententiam, nihil tam expeditum esse, ad id quod ageret, quàm si Divitiarum honos quoquo modo tolleretur. *Verùm* (inquit) *hæc, & omnia mala, paritèr cum honore pecuniæ desinent, si neque magistratus, neque alia vulgò cupienda, vænalia erunt.* Denique, quemadmodum verè dictum est, *Ruborem esse colorem virtutis*, licet quandóque oriatur ex culpâ; ita rectè statuas, Paupertatem esse Virtutis fortunam, quamvis interdùm à luxu & incuriâ accersatur Salomonis certè hæc est sententia, *Qui festinat ad divitias, non erit insons*; & Preceptum, *Veritatem eme, & noli vendere, similitèr scientiam, & prudentiam:* quasi æquum judicet, opes impendendas, ut doctrina paretur, non doctrinam eò vertendam, ut Opes congerantur.

Quid attinet dicere, de Vitâ illâ privatâ, & obscurâ, quam Literatis objiciunt? Adeò tritum Thema est, atque ab omnibus jactatum, Otium, & Secessum (modò absint desidia, & luxus) præponere vitæ forensi, & occupatæ, propter Securitatem, Libertatem, dulcedinem, dignitatem, aut saltèm ab indignitatibus immunitatem, ut nemo tractet hunc Locùm, quin benè tractet: ita Humanis Conceptibus in experimendo, & Consensibus in approbando consonat. Hoc tantum adjiciam,

am, eruditos latentes in Rebusp. & sub oculis Hominum minimè degentes, similes esse Imaginibus Cassii, & Bruti, de quibus, in elatione Juniæ non gestatis, cùm aliæ plurimæ ducerentur, Tacitus, *Eo ipso,* (inquit) *præfulgebant, quod non Visebantur.*

De Occupationum, quæ Literatis committuntur, vilitate, illud occurrit, quod demandetur iisdem, Puerorum ac Juniorum Institutio, cujus Ætatis contemptus, in Magistros ipsos redundat. Cæterùm, quam injusta sit hæc obtrectatio, si non ex vulgi opinione, sed ex sano judicio res perpendatur, inde licet æstimare, quod diligentiores sint omnes, in imbuendâ Testâ recenti, quam veteri; magisque solliciti sint, qualem admoveant terram teneræ Plantæ, quàm adultæ: unde liquet præcipuam curam, circa Rerum, & Corporum initia versari. Rabbinis, si placet, porrige aurem, *Iuvenes vestri visiones videbunt, & senes somniabunt somnia:* Ex hoc textu colligunt, Inventutem esse ætatem digniorem; quantò nimirum Revelatio accedat clarior, per visiones, quàm per somnia. Illud verò notatu omninò dignum, quod licet pædagogi, velut Simiæ Tyrannidis, Scenæ sint Lubria, & temporum incuria in delectu ipsorum veluti obdormierit; vetus tamen querela sit, inde usque ab optimis & prudentissimis seculis deducta, Resp. circa Leges quidem nimiùm satagere, circa Educationem indiligentes esse. Quæ Nobilissima Pars priscæ Disciplinæ, revocata est aliquantenùs quasi postliminio in Jesuitarum Collegiis; quorum cùm intueor Industriam, solertiamque, tam in doctrinâ excolendâ, quàm in moribus informandis, illud occurrit Agesilai de Pharnabazo, *Talis cùm sis utinam noster esses.* Atque hactenùs de Opprobriis è Literatorum Fortunâ, & Conditione desumptis.

Quod ad Literatorum Mores; Res est ista, potiùs ad Personas, quam ad Studia spectans. Reperiuntur proculdubiò inter eos, quemadmodum in omnibus vitæ ordinibus & generibus, tam mali, quàm boni; neque propterea non verum est, (quod asseritur,) *Abire studia in mores,* atque Literas nisi incidant in Ingenia admodùm depravata, corrigere prorsùs Naturam, & mutare in melius.

Veruntamen diligentèr mihi, atque ingenuè rem æstimanti, nullum occurrit dedecus, Literis, ex Literatorum moribus, quatenùs sunt literati, adhærens, nisi fortè hoc vitio vertatur (cujus Demosthenes, Cicero, Cato secundus, Seneca, pluresque alii insimulantur) quod cùm plerunque Tempora, de quibus legunt, illis in quibus vivunt, & quæ præcipiuntur, illis quæ aguntur, meliora sint; ultra quam par est contendant, Morum corruptelas, ad Præceptorum & Dogmatum honestatem retrahere, & priscæ severitatis mores, temporibus dissolutis imponere: De quo tamen abundè è propriis Fontibus admoneri possunt. Solon enim interrogatus, an optimas Civibus suis dedisset Leges? *Optimas,* inquit, *ex illis, quas ipsi voluissent accipere.* Ita Plato, videns corruptiores suorum Civium mores, quam ut ipse ferre posset, ab omni publico munere abstinuit, dicens, *Sic cum patriâ agendum esse, ut cum parentibus, hoc est, suasu, non violentiâ; obtestando, non contestando.* Atque hoc ipsum cavet ille, qui à Consiliis Cæsari. *Non,* inquit, *ad vetera instituta revocans, quæ jampridem corruptis moribus ludibrio sunt.* Cicero

etiam

etiam hujus erroris arguit Catonem secundum, Attico suo scribens. *Cato optimè sentit, sed nocet interdum Reip. loquitur enim, tanquam in Rep. Platonis, non tanquam in fæce Romuli.* Idem Cicero molli Interpretatione excusat Philosophorum Dicta, & Decreta duriora: *Isti*, inquit, *ipsi præceptores, & magistri videntur fines officiorum, paulò longiùs, quàm natura vellet, protulisse, ut cùm ad ultimum animo contendissemus, ibi tamen, ubi oportet, consisteremus.* Ipsemet tamen potuit dicere, *Monitis sum minor ipse meis:* quippe qui in eundem lapidem ipse, licet non tam gravitèr impegerit.

Aliud, quod Eruditis non immeritò fortasse objicitur vitium, hujusmodi est, quod honori aut emolumento Patriarum suarum, aut Dominorum, proprias fortunas, aut præsidia post-posuerint. Sic enim Demosthenes Atheniensibus suis, *Mea*, inquit, *consilia, si rectè attendatis, non sunt ejus generis, per quæ ego inter vos magnus, vos inter Græcos despectui sitis; sed talia, ut mihi sæpenumerò, ea haud tutum sit dare, vobis autem semper utile amplecti.* Haud aliter Seneca, postquam Quinquennium illud Neronis, æternæ eruditorum Magistrorum consecrasset gloriæ, Dominum suum, omnibus jam flagitiis inquinatissimum, liberè atque fidentèr monere non destitit, magno suo periculo, ac postremò præcipitio. Neque aliter potest se habere res; siquidem Humanam Mentem Doctrina imbuit vero sensu fragilitatis suæ, instabilitatis Fortunæ, dignitatis Animæ, & muneris sui; quarum rerum memores, nullo modo sibi persuadere possunt, Fortunæ propriæ Amplitudinem, tanquam præcipuum sibi Bonorum Finem statui posse. Quare sic vivunt tanquam rationem reddituri Deo, & Dominis post Deum, sive Regibus, sive Rebusp. hâc formulâ, *Ecce tibi lucrefeci*, non autem illâ, *Ecce mihi lucrefeci.* At Politicorum Turba, quorum mentes in Doctrinâ Officiorum, & in Contemplatione Boni universalis, non sunt institutæ, & confirmatæ, omnia ad se referunt; gerentes se pro Centro Mundi, ac si omnes Lineæ in se, suisque Fortunis, debeant concurrere; de Reip. Navi, licet tempestatibus jactatâ, neutiquàm solic.ti, modò ipsis in Scaphâ rerum suarum, receptus detur & effugium. At contrà, Qui officiorum pondera, & Philautiæ limites didicerunt, munia sua, stationesque, licet cum periculo tuentur. Quod si fortè incolumes permaneant, in seditionibus, & Rerum mutationibus, non id artibus, aut versatili ingenio sed reverentiæ, quam probitas etiam ab Hostibus extorquet, tribuendum. Cæterùm, quod attinet ad fidei constantiam, & Officiorum Religionem, quas certè animis Hominum inferit Eruditio, utcunque eæ quandóque à fortunâ mulctentur, aut ex malè-sanis Politicorum Principiis condemnentur, tamen palam scilicet apud omnes laudem referent, ut in hâc re, longâ defensione non sit opus.

Aliud vitium Literatis familiare (quod faciliùs excusari potest, quàm negari) illud nimirùm, quod non facilè se applicent, & accommodent, erga Personas, quibuscum negotiantur, aut vivunt: qui defectus è duabus oritur causis: Prima est Animi ipsius Magnitudo, propter quam ægrè se demittere possunt, ad observantiam unius alicujus Hominis. Amantis verba sunt, non Sapientis, *Satis magnum alter alteri theatrum sumus.*

ſumus. Neque tamen inficias ibo, illum qui Aciem Animi, inſtar Oculi, non poſſit æquè contrahere, ac dilatare, inſigni facultate ad res gerendas eſſe orbatum. Secunda verò Cauſa eſt probitas morum, & Simplicitas; quæ tamen delectum judicii, non defectum in illis arguit. Veri enim, & legitimi Obſervantiæ erga aliquam Perſonam limites, non ultrà porrigunt ſe, quàm ita nôſſe illius mores, ut abſque offenſione cum eo verſari, eúmque conſilio, ſi opus ſit, juvare, nobiſque interim ipſis, in omnibus cavere poſſimus; verùm alienos affectus rimari, eo fine, ut illum inflectas, verſes, & ad libitum circumagas, Hominis eſt parùm candidi, ſed potiùs aſtuti, & bifidi; id quod in Amicitiâ vitioſum fuerit, erga Principes etiam inofficioſum. Mos enim Orientis, (quo nefas habetur oculos in Reges defigere,) ritu quidem barbarus eſt, ſed ſignificatione bonus: neque enim ſubditos decet, corda Regum ſuorum, quæ ſacræ Scripturæ inſcrutabilia docent, curioſiùs rimari.

Supereſt etiamnùm aliud vitium, (quocum hanc partem concludam) Literatis ſæpiùs imputatum, videlicet quòd in rebus exiguis, & externis, (vultu, Geſtu, Inceſſu, Sermonibus quotidianis, & hujuſmodi) deficiant in obſervando Decoro; unde Homines imperiti, ex iſtis minutis, leviculiſque erroribus, quanti ſint in rebus majoribus tractandis, conjecturam capiunt. Verùm fallit eos plerunque hujuſmodi judicium; imò ſciant reſponſum ſibi eſſe à Themiſtocle, qui cùm Rogatus eſſet, ut fidibus caneret, arroganter ſatis ipſe de ſe, ſed ad præſens inſtitutum perquàm appoſitè reſpondit; *Se quidem fidium rudem eſſe, ſed quo pacto oppidum parvum, in civitatem magnam evadere poſſet, ſatis nôſſe*. Et ſunt proculdubiò multi politicarum Artium apprimè gnari, quibus tamen in communi vitâ, & quotidianis reculis nihil imperitius. Quinetiàm hujuſmodi Sugillatores amandandi ſunt ad Platonis Elogium, de Præceptore ſuo Socrate, quem haud abſimilem dixit Pharmacopolarum Pixidibus, quæ exteriùs inducebantur ſimiis, ululis, ſatyriſque; intùs verò pretioſos Liquores, & Nobilia Medicamenta recondita habebant: Fatendo ſcilicet, quòd ad vulgi captum, & famam popularem, præ ſe ferret nonnulla levia, atque etiam deformia, cùm tamen Animi Interiora, ſummis tam facultatibus, quàm virtutibus eſſent repleta. Atque de Moribus Literatorum hæc hactenùs.

Interim monere placet, nos nihil minùs agere, quàm ut patrocinemur, quibuſdam Profeſſorum inſtitutis abjectis, & ſordidis, quibus & ſeipſos, & literas dehoneſtârunt: quales erant apud Romanos, ſeculis poſterioribus, Philoſophi quidam in familiis divitum, Menſarúmque eorum aſſeclæ, quos haud abſurdè dicas *Barbatos Paraſitos*. Cujus generis quendam lepidè deſcribit Lucianus, quem Matrona nobilis, catulum ſuum Melitæum in Rhedâ geſtare voluit: quod cùm ille officioſè, ſed indecenter faceret, Puſio ſubſannans, *Vereor*, inquit, *ne philoſophus noſter è Stoico fiat Cynicus*. Ante omnia verò, nihil tam offecit literarum dignitati, quàm craſſa & turpis adulatio, ad quam multi, neque hi indocti, & calamos, & ingenia ſubmiſêre, *Hecubam in Helenam, Fauſtinam in Lucretiam*, (ut ait Du-Bartas) tranſformantes. Neque verò nimis laudo morem illum receptum, Libros,

Patronis nuncupandi, cùm libri, præsertim qui hoc nomine dignandi, in Veritatis tantum, & Rationis clientelam, se dare debeant. Meliùs veteres, qui non aliis, quàm Amicis, atque Æqualibus Scripta sua dicare solebant, aut etiam Nomina ejusmodi amicorum Tractatibus suis imponere: quòd si fortè Regibus, aut Magnatibus opus nuncuparent, tum demùm hoc factum est, cùm Argumentum Libri Personæ tali conveniret. Hæc autem, & similia reprehensionem potius merentur quàm defensionem.

Neque hoc dico, quasi Literatos culpem, si ad beatos, & potentes viros quandoque se applicent: rectè enim Diogenes cuidam cum irrisione roganti, *Qui fieret, quòd Philosophi Divites sectarentur, Non Divites Philosophos?* respondit, non sine morsu; *Hoc ideò fieri, quòd Philosophi quibus rebus indigeant, probè intelligant, Divites non item.* Huic affine est illud Aristippi, cui nescio quid petenti cum non attenderet Dionysius, ille adorantis more abjecit se ad pedes ejus, qui tum demùm auscultans petitioni annuit: Sed paulò pòst, quidam dignitatis philosophiæ Assertor, increpuit Aristippum, quòd demittendo se, ad Pedes Tyranni, pro tantillâ re Philosophiam ipsam contumeliâ affecisset; cui ille, *Suam id culpam non fuisse respondit, sed Dionysij, qui Aures gestaret in Pedibus.* Quin prudens ille, non pusillanimis habitus est, qui in Disputatione quâdam cum Hadriano Cæsare, vinci se passus est, excusans factum, *Quòd æquum esset ei cedere, qui triginta imperaret Legionibus.* Atque proptereà non sunt damnandi Viri docti, ubi, cùm res postulat, aliquid de gravitate suâ remittant, sive imperante necessitate, sive impetrante occasione; quod quamvis humile videatur, atque servile primo intuitu, tamen veriùs rem æstimanti, censebuntur non Personæ, sed Tempori ipsi servire.

Pergamus nunc ad Errores, atque Inania, quæ in Studiis ipsis Virorum doctorum interveniunt, iisque se immiscent, id quod præcipuè & propriè spectat ad præsens Argumentum. Quâ in re, non est instituti nostri erroribus ipsis patrocinari, sed per eorum censuram & secretionem, excutere quod sanum, & solidum est, atque à calumniâ vindicare. Videmus enim in more, præsertim apud invidos, esse, propter ea quæ depravata sunt, etiam ea quæ impolluta, & in statu suo manserunt, sugillare; quemadmodùm Ethnici, in Primitivâ Ecclesiâ, Christianos Hæreticorum vitiis aspergere solebant. Neque tamen consilium est mihi examen aliquod accuratius instituere, de Erroribus, & Impedimentis Literarum, quæ interiora, & à captu Vulgi remotiora; sed de illis tantùm verba facere, quæ cadunt sub communi, & populari observatione, & notâ, aut saltèm ab eâ non longè recedunt.

Quarè tria præcipuè deprehendo Vana & Inania in Literis, quæ ansas præcipuè præbuerunt ad obtrectandum. Eas enim res pro Vanis ducimus quæ aut Falsæ sunt, aut Frivolæ; in quibus scilicet, aut Veritas deficit, aut Usus: Illos etiam Homines vanos & leves existimamus, qui aut ad Falsa Creduli, aut in rebus exigui usûs Curiosi. Curiositas autem, aut in rebus ipsis versatur, aut in verbis; quando nimirùm, aut in rebus inanibus opera insumitur, aut circa verborum delicias nimiùm insudatur. Quocircà, non certæ

magis Experientiæ, quàm rectæ etiam Rationi consonum videtur, ut tres ponantur Doctrinarum Intemperies. Prima est Doctrina Fantastica, secunda Doctrina Litigiosa, tertia Doctrina Fucata & mollis: vel sic, vanæ Imaginationes, vanæ Altercationes, Vanæ affectationes. Ac quidem ordiar ab ultimâ.

Intemperies ista, in Luxurie quâdam Orationis sita, (licèt olim per vices in pretio habita fuerit) circa Lutheri tempora, miris modis invaluit. In causâ præcipuè fuit, quòd Fervor & Efficacia Concionum, tunc Temporis, ad populum demulcendum & alliciendum, maximè vigebat: Illa autem populare genus Orationis poscebant. Accedebat Odium & contemptus, illis ipsis Temporibus, ortus erga Scholasticos, qui stylo, & scribendi genere utebantur valdè diverso, verba licenter admodùm cudentes nova & horrida, de Orationis ornatu & Elegantiâ parùm solliciti, dummodò circuitionem evitârunt, & Sensus ac Conceptus suos acutè exprimerent; atque hinc factum est, ut paulò posteà major apud plurimos cœperit haberi Verborum Cura quàm Rerum; plerísque magis comptam phrasim, teretem periodum, Clausularum rythmos, Troporum Stellulas; quàm Pondus rerum, Rationum Nervos, Inventionis Acumen, aut Judicii Limam affectantibus. Tum demùm floruit Osorii Lusitani Episcopi luxurians & diluta Oratio. Tunc Stermius in Cicerone Oratore & Hermogene Rhetore, infinitam & anxiam operam consumpsit. Tunc Carrus & Ascanus apud nos, Prælectionibus & Scriptis suis, Ciceronem & Demosthenem usque ad Cœlum evehentes, Juvenes ad politum hoc, & florens Doctrinæ Genus, invitârunt. Tunc Erasmus arripuit ansam introducendi ridiculam illam Ecchô, *Decem annos consumpsi in legendo Cicerone*; cui Ecchô respondit, *One*, Asine. Scholasticorum verò Doctrina despectui prorsùs haberi cœpit, tanquam aspera & barbara: Denique, ut semel dicam; præcipuè illorum Temporum Inclinatio, & Studium, potiùs ad Copiam, quàm ad Pondus deflexit.

Hîc Itaque cernere est primam Literarum Intemperiem, cùm (ut diximus) Verbis studetur, non Rebus: cujus etsi è citimis tantùm temporibus protulerim Exempla, tamen secundùm Majus & Minus, & olim placuerunt ejus generis ineptiæ, & deinceps placebunt. Iam verò fieri non potest, quin hoc ipsum, multùm faciat ad Doctrinæ Existimationem minuendam & elevandam, etiam apud Vulgus imperitum, cùm videant doctorum scripta; tanquàm primam Literam Diplomatis, quæ quamvis variis Calami ductibus, & Flosculis variegata sit, Litera tamen est unica: Ac mihi sanè videtur perappositа hujusce Vanitatis Adumbratio, & quasi Emblema, Pygmaleonis illa Insania; quid enim aliud sunt Verba, quàm Imagines Rerum, ut nisi Rationum vigore animata sint, adamare illa idem sit, ac Statuam deperire?

Neque tamen temerè damnandum est, si quis Philosophiæ Obscura & Aspera, Verborum splendore illustret, & expoliat: Hujus enim rei magna adsunt Exempla in Xenophonte, Cicerone, Senecâ, Plutarcho, ipsóque etiam Platone: nec minor est utilitas. Quamvis enim diligentem Veri cognitionem, atque acre studium Philosophiæ,

res hæc nonnihil impediat, quoniam præproperè Mentem consopit, atque ulterioris Disquisitionis sitim & Ardorem restinguit; si quis tamen Doctrinam ad usus civiles adhibeat, (Sermocinandi videlicet, Consulendi, Suadendi, Argumentandi, & similium) omnia, quæ cupiat præparata & adornata, in hujusmodi Authoribus reperiet. Veruntamen hujusce rei Excessus adeò justè contemnitur, ut quemadmodùm Hercules, cùm videret in Templo Statuam Adonidis (Veneris Deliciarum) indignabundus dixit, *Nil Sacri es*; ita omnes Herculei Literarum Pugiles, id est, laboriosi atque constantes Indagatores Veritatis, hujusmodi Delicias & Lauticias, tanquam nil Divini spirantes, facilè spreverint.

Paulò sanius est aliud styli genus (neque tamen ipsum omninò Vanitatis expers) quod Copiæ illi, & Luxuriæ Orationis, tempore ferè succedit. Illud totum in eo est, ut Verba sint aculeata, Sententiæ concisæ, Oratio denique potiùs versa quàm fusa; quò fit, ut omnia per hujusmodi Artificium, magis ingeniosa videantur, quam reverà sint. Tale invenitur in Senecâ effusiùs, in Tacito & Plinio secundo moderatiùs; atque nostri Temporis Auribus cœpit esse non ita pridem accommodatum. Verùm hoc ipsum mediocribus Ingeniis gratum esse solet (adeò ut dignitatem quandam literis concilet;) attamen à Judiciis magis limatis meritò fastiditur, & poni possit pro Intemperie quâdam Doctrinæ, cùm sit verborum etiam, & eorum Concinnitatis Aucupium quoddam. Atque hæc de primâ Literarum Intemperie dicta sunto.

Sequitur ea Intemperies in Rebus ipsis, quam posuimus mediam, & *litigiosæ subtilitatis* nomine designavimus. Estque illâ, de quâ modò diximus, aliquantò deterior. Vt enim Rerum dignitas, Verborum cultui præcellit; sic è contrario, odiosior est Vanitas in Rebus, quàm in Verbis. Quâ in re, Increpatio illa Paulina, non magis ad suam ætatem referri; quàm ad sequentia tempora deduci potest: neque Theologiam tantùm, sed etiam omnes Scientias respicere videtur. *Devita prophanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ.* His enim verbis, duo signa, indiciáque Scientiæ suspectæ, atque ementitæ proponit. Primum est, Vocum Novitas, & Insolentia; Alterum, Rigor Dogmatum, qui necessariò Oppositionem, & dein Altercationes, Quæstionesque inducit. Certè, quemadmodùm complura Corpora Naturalia, dum valent integra, corrumpuntur sæpiùs, & abeunt in vermes; eodem modo, sana & solida rerum cognitio, sæpenumerò putrescit, & solvitur in subtiles, vanas, insalubres, & (si ita loqui licet) vermiculatas Quæstiones; quæ motu quodam, & vivacitate nonnullâ præditæ videntur, sed putidæ sunt, & nullius usûs. Hoc genus Doctrinæ minùs sanæ, & seipsam corrumpentis, invaluit præcipuè apud multos ex Scholasticis, qui summo otio abundantes, atque ingenio acres, lectione autem impares (quippe quorum Mentes conclusæ essent in paucorum Authorum, præcipuè Aristotelis Dictatoris sui scriptis, non minùs quàm Corpora ipsorum in Cœnobiorum cellis) Historiam verò & Naturæ, & Temporis, maximâ ex parte ignorantes; ex non magno Materiæ stamine, sed maximâ

Spiritus,

Spiritûs, quasi Radii, agitatione, operosissimas illas telas, quæ in Libris eorum extant, confecerunt. Etenim, Mens Humana, si agat in Materiam (Naturam rerum, & Opera Dei contemplando) pro modo Materiæ operatur, atque ab eâdem determinatur; sin ipsa in se vertatur, (tanquam Aranea texens Telam,) tum demùm interminata est, & parit certè Telas quasdam Doctrinæ, tenuitate fili, operisque admirabiles, sed quoad usum frivolas, & inanes.

Hæc inutilis Subtilitas, sive Curiositas, duplex est: & spectatur aut in Materiâ ipsâ, qualis est inanis speculatio, sive Controversia; cujus generis reperiuntur, & in Theologiâ, & in Philosophiâ, haud paucæ: aut in Modo, & Methodo tractandi; hæc apud Scholasticos ferè talis erat. Super unaquaque re propositâ formabant Objectiones, deinde Objectionum illarum Solutiones; quæ Solutiones, ut plurimùm, Distinctiones tantùm erant; cùm tamen Scientiarum omnium robur, instar Fascis illius Senis, non in singulis bacillis, sed in omnibus vinculo conjunctis consistat. Etenim Symmetria Scientiæ, singulis scilicet partibus se invicèm sustinentibus, est, & esse debet, vera atque expedita ratio refellendi Objectiones Minorum Gentium: Contrà, si singula Axiomata, tanquam baculos Fascis seorsim extrahas, facile erit ea infirmare, & pro libito, aut flectere, aut frangere: Vt quod de Senecâ dictum erat, *Verborum minutiis rerum frangit pondera*, verè de Scholasticis usurpari possit, *Quæstionum minutiis Scientiarum frangunt robur*. Num-non in Aulâ spatiosâ consultius foret, unum accendere Cereum, aut Lychnuchum suspendere, variis Luminibus instructum, quo omnia simul perlustrentur, quam in singulos Angulos quaquaversus exiguam circumferre Lucernam? Atqui non absimilis est eorum Ratio, qui non tam veritatem perspicuis Argumentis, Authoritatibus, Comparationibus, Exemplis illustrare nituntur; quam in hoc solùm incumbunt, ut minutos quosque Scrupulos eximant, & Captiunculas expediant, & Dubitationes solvant; hoc pacto quæstionem ex quæstione gignentes, quemadmodùm fit in superiori similitudine, ut Lucerna in unum aliquem locum delata, alios circumquaque destituat, & obscuret. Adeò ut Scyllæ fabula, ad vivum exprimat, hoc genus Philosophiæ; cujus Os & Pectus Virginem formosam præferebant, infra vero fuisse aiunt,

Candida succinctam latrantibus inguina monstris.

Sic generalia quædam apud Scholasticos invenias, quæ pulchra sunt dictu, & non perperàm inventa; ubi autem ventum fuerit ad Distinctiones, Decisionesque, pro fœcundo Utero, ad Vitæ Humanæ commoda, in portentosas, & latrantes Quæstiones desinunt. Itaque minimè mirum, si hoc genus Doctrinæ, etiàm apud vulgus Hominum contemptui obnoxium fuerit, qui ferè solent, Veritatem propter Controversias circa eam motas aspernari, atque existimari eos errare omnes, qui nunquam inter se conveniant; cùmque videant doctos Homines inter se digladiari, de rebus nullius momenti, facilè illud Dionysii Syracusani arripiunt, *Verba ista sunt senum otiosorum*. Nihilominus certissimùm est, si modò Scholastici, ad inexplebilem Sitim Veritatis, & continuam Agitationem Ingenii, Varietatem, & Multiplicitatem Lectionis,

Lectionis, & Contemplationum adjunxissent, insignia profectò illi extitissent Lumina, omnesque Artes, & Scientias mirificè provexissent. Hactenùs de secundâ Literarum Intemperie.

Ad tertiam quod attinet, quæ ad Falsitatem, & Mendacium spectat; una hæc omniū turpissima est, quippe quæ ipsam Naturam, Animamque destruit Scientiæ, quæ nihil aliud est quàm Veritatis Imago. Nam Veritas Essendi, & Veritas Cognoscendi, idem sunt; nec plus à se invicem differunt, quàm Radius directus, & reflexus. Hoc vitium itaque duplex, vel potiùs duplicatum est, Impostura & Credulitas; hæc decipitur, illa decipit; quæ licet videantur discrepantis naturæ, alteráque à Calliditate quâdam, altera à Simplicitate profecta, plerúnque tamen coëunt. Vt enim in carmine habetur,

Percontatorem fugito, nam garrulus idem est.

Innuendo, qui curiosus est, eundem esse & futilem; paritèr fit, ut qui facilè credat, idem libentèr decipiat. Quemadmodum quoque fieri videmus in Famâ, & Rumoribus, ut qui citò iisdem fidem habeat, pari facilitate eos auxerit. Quod Tacitus prudentèr innuit his verbis, *Fingunt simul creduntque*, adeò finitimæ sunt, voluntas fallendi, & Facilitas credendi.

Hæc credendi, recipiendique omnia (licet levi Authoritate munita) facilitas, duorum generum est, pro ratione subjectæ materiæ: aut enim creditur Narrationi, sive Facto (ut loquuntur Jurisconsulti) aut Dogmati. In priori genere videmus, quanto Dignitatis detrimento, hic Error affecerit ex Ecclesiasticis Historiis nonnullas; quæ nimis faciles se præbuerunt, in prodendis transcribendisque Miraculis, à Martyribus, Eremitis, Anachoretis, & aliis Sanctis Viris; atque ab eorum Reliquiis, Sepulchris, Sacellis, Imaginibus, editis. Eodem modo in Naturali Historiâ, videmus multa temerè, ac parùm cum delectu, aut judicio recepta, & descripta; ut liquet ex scriptis Plinii, Cardani, Alberti, & plurimorum ex Arabibus, quæ commentitiis, & fabulosis Narrationibus passim scatent; iisque non solùm incertis, & neutiquàm probatis, sed perspicuè falsis, & manifestò convictis; ingenti Philosophiæ Naturalis dedecore, apud Homines graves, & sobrios. In quo sanè elucescit Aristotelis Sapientia, & Integritas, qui cùm diligentem scripserit, atque accuratam Historiam Animalium, tam parcè Ficta, aut Fabulosa admiscuerit: quin potiùs *Auditiones admirandas*, quas memoratu dignas judicavit, in unum Commentariolum conjecit: prudentèr perpendens, perspicuè vera, (quæ tanquam Basis Experientiæ solida, Philosophiæ & Scientiis substerni possint) haud temerè esse cum Rebus suspectæ fidei miscenda: Et rursùs etiàm Rara, atque Insolita, quæ plerisque incredibilia videntur, non omninò esse supprimenda, neque Memoriæ Posterorum deneganda.

At illa altera Credulitas, quæ non Historiæ, aut Narrationibus, sed Artibus & Opinionibus tribuitur, duplex est: Aut cùm Artibus ipsis, aut cùm Authoribus in Arte nimium credimus. Artes ipsæ, quæ plus habent ex Phantasiâ, & Fide, quàm ex Ratione, & Demonstrationibus, sunt præcipuè tres, *Astrologia, Naturalis Magia, & Alchymia*: quarum tamen Fines non sunt ignobiles. Profitetur enim Astrologia, Superio-

rum in Inferiora Influxum & Dominatum recludere. Magia sibi propo- nit Naturalem Philosophiam, à varietate Speculationum ad Magnitu- dinem Operum revocare. Chymica in se suscipit, Partes Rerum He- terogeneas, quæ in Corporibus Naturalibus latent & implicantur, sepa- rare & extrahere ; Corporaque ipsa, inquinata depurare, impedita libe- rare, immatura perficere. Sed Viæ, atque Rationes, quæ ducere pu- tantur ad hos fines, tam in Theoriâ illarum Artium, quàm in Praxi, Erroris, & Nugarum plenæ sunt. Neque adeò traditio ipsarum, ut plu- rimum, candida est, sed Artificiis, & Latebris munita. Chymicæ tamen hoc certè debetur, quod verè comparari possit Agricolæ apud Æso- pum, qui è vitâ exiturus, dixit filiis, *Se illis vim magnam Auri, in Vineâ, nec satis meminisse quo loco, defossam reliquisse* : Qui cùm Vine- am diligentèr Ligonibus ubique invertissent, Aurum quidem repe- rerunt nullum, sed tamen Vindemiam insequentis Anni, propter fossionem circa radices vitium, tulerunt longè uberrimam : sic strenui illi Chymistarum Labores, & Molimina, circa Aurum conficiendū, haud paucis nobilibus Inventis, & Experimentis, tum ad referandam Natu- ram, tum ad usus Vitæ apprimè idoneis, quasi Facem accenderunt.

Illa autem Credulitas, quæ certos Scientiarum Authores, Dictato- riâ quadam Potestate munivit ut edicant, non Senatoriâ ut consulant, ingens damnum Scientiis intulit ; tanquam præcipua causa, quæ tanto- pere illas afflixit & depressit, ut absque insigni aliquo Augmento, exan- gues jacerent. Hinc nempe factum est, ut in Artibus Mechanicis, pri- mi Inventores pauca excogitaverint, Tempus reliqua suppleverit, & perfecerit ; at in Scientiis, primi Authores longissimè penetraverint, Tempus plurima detriverit, & corruperit. Sic videmus Tormentariam, Nauticam, Typographicam, sub initiis imperfectas, & propemodùm in- formes fuisse, & exercentibus onerosas, temporis verò progressu, ex- politas, & accommodas. At contrà Philosophiæ, & Scientiæ Ari- stotelis, Platonis, Democriti, Hippocratis, Euclidis, Archimedis, in ipsis illis Authoribus viguerunt, tractu temporis degenerârunt, potiùs & non minimum splendoris amiserunt : Cujus rei non est alia ratio, quàm quod in Artibus Mechanicis, ingenia multorum in unum coie- runt ; in Artibus, & Scientiis Liberalibus, ingenia multorum sub uno succubuerunt ; quem tamen ipsum sæpennumerò Sequaces sui, potiùs depravârunt, quàm illustrârunt. Vt enim Aqua non ascendet altiùs, quàm Caput Fontis, à quo promanat ; ita Doctrina ab Aristotele de- ducta, supra Doctrinam Aristotelis nunquam assurget. Ideóque etsi non displiceat Regula, *Oportet discentem credere* ; huic tamen conjungen- dum est, *Oportet jam edoctum judicio suo uti*. Discipuli enim debent Magistris temporariam solùm Fidem, judiciique suspensionem, donec penitùs imbiberint Artes ; non autem plenam Libertatis ejurationem, perpetuamque Ingenii servitutem. Quare, ut absolvam hanc partem, hoc tantùm adjiciam ; Magnis Authoribus suis sic constet Honos, ut Authori Authorum, & Veritatis Parenti, Tempori, non derogetur.

Explicavimus tandem tres Doctrinæ Intemperies, sive Morbos ; præ- ter quos nonnulli sunt, non tam Morbi confirmati, quàm vitia si Humo- res ; qui tamen non adeò occulti sunt, aut latentes, quin in multorum sensum,

fenfum, & reprehenfionem incurrant, ideóque neutiquàm prætermittendi.

Horum primus eft immodicum Studium duorum Extremorum, Antiquitatis & Novitatis: Quâ in re Temporis Filiæ malè patriffant: Ut enim Tempus prolem devorat, fic hæc fe invicem, dum Antiquitas novis invideat Augmentis, & Novitas non fit contenta Recentia adjicere, nifi Vetera prorsùs eliminet, & rejiciat. Certè Confilium Prophetæ vera in hâc re Norma eft: *State fuper vias antiquas, & videte quænam fit via recta, & bona, & ambulate in eâ.* Antiquitas eam meretur Reverentiam, ut Homines aliquandiù gradum fiftere, & fupra eam ftare debeant, atque undequaque circumfpicere, quæ fit via optima: quùm autem de viâ benè conftiterit, tunc demùm non reftitandum, fed álacritèr progrediendum. Sanè, ut verum dicamus, *Antiquitas feculi, Juventus mundi:* Noftra profectò funt Antiqua Tempora, cùm Mundus jam fenuerit, non ea, quæ computantur ordine retrogrado, initium fumendo à Seculo noftro.

Alius Error è priori oriundus, eft Sufpicio quædam & Diffidentia, quæ nihil nunc poffe inveniri autumat, quo Mundus tam diù carere potuit: ac fi illa Objectio conveniret erga Tempus, quâ Lucianus impetit Jovem, cæterofque Ethnicorum Deos: *Miratur enim, cur tot olim genuerint Liberos, nullos autem fuo Seculo? interrogatque jocans, ecquid Septuagenarii jam effent, aut lege Pappiâ contra Senum Nuptias latâ conftricti?* fic videntur Homines fubvereri, ne Tempus effœtum jam factum fit, & ad Generationem ineptū. Quin potiùs Levitas Hominum, atque Inconftantia, hinc optimè perfpici poteft, qui donec res aliqua perfecta fit, eam mirantur fieri poffe; poftquam facta femel eft, iterùm mirantur eam jam pridèm factam non fuiffe. Ita Alexandri Expeditio in Afiam, habita eft initio, pro vafto, & arduo admodùm Negotio; quam tamen pofteà placuit Livio in tantum elevare ut diceret de Alexandro, *Nil aliud quàm benè aufus eft vana contemnere.* Idem Columbo evênit, circa Occidentalem Navigationem. Sed in Rebus Intellectualibus, hoc fit multò frequentiùs, uti videre eft in plerifque Propofitionibus apud Euclidem, quæ antequàm demonftrentur, miræ videntur, & quibus quis non facilè affenferit; poft Demonftrationem autem factam, arripit eas Mens per Retractionem quandam (ut loquuntur Jureconfulti) tanquam antè perfpectas & cognitas.

Alius Error fuperiori affinis, eft eorum, qui omium Sectarum, atque Hærefium veterum, poftquàm excuffæ fuiffent, & ventilatæ, optimam femper obtinuiffe, pofthabitis aliis, exiftimant. Itaque putant, fi quis de integro inftitueret inquifitionem, & examen, non poffet non incidere in aliquas ex rejectis Opinionibus, & poft rejectionem amiffis, & obliteratis: quafi verò Multitudo, aut etiam Sapientes Multitudinis delinien dæ gratiâ, non illud fæpè probârint, quod populare magis, atque leve fit, quàm quod folidum, atque altè radices agens. Tempus fiquidem fimile eft Fluvio, qui levia, atque inflata ad nos devehit, folida autem, & pondus habentia fubmergit.

Alius Error à reliquis diverfus, eft præmatura atque proterva Reductio Doctrinarum in Artes, & Methodos; quod cùm fit, plerunque Sci-

entia

entia aut parùm, aut nihil proficit. Nimirum ut Ephebi, poſtquàm Membra & Lineamenta corporis ipſorum perfectè efformata ſunt, vix amplius creſcunt: ſic Scientia, quamdiù in Aphoriſmos, & obſervationes ſpargitur, creſcere poteſt & exurgere; ſed methodis ſemel circumſcripta, & concluſa, expoliri forſan & illuſtrari, aut ad Vſus Humanos edolari poteſt, non autem porrò mole augeri.

Alius Error ſuccedens ipſi, quem poſtremò notavimus, eſt, quòd poſt ſingulas Scientias, & Artes, ſuas in Claſſes diſtributas, moxà pleriſque, Vniverſali rerum cognitioni, & Philoſophiæ Primæ renunciatur; quod quidem profectui Doctrinarum inimiciſſimū eſt. Proſpectationes fiunt è Turribus, aut Locis præaltis, & impoſſibile eſt, ut quis exploret, remotiores, interioréſque Scientiæ alicujus partes, ſi ſtet ſuper Plano ejuſdem Scientiæ, neque Altioris Scientiæ veluti Speculam conſcendat.

Alius Error fluit ex nimiâ Reverentiâ, & quaſi Adoratione Intellectûs Humani; unde Homines abduxêre ſe è Contemplatione Naturæ, atque ab Experientiâ, in propriis Meditationibus, & Ingenii Commentis, ſúſque déque volutantes. Cæterùm præclaros hos Opinatores, & (ſi ita loqui licet) Intellectualiſtas, qui tamen pro maximè Sublimibus, & Divinis Philoſophis haberi ſolent, rectè Heraclitus perſtrinxit, *Homines*, inquit, *quærunt Veritatem in Microcoſmis ſuis, non in Mundo majori*. Reſpuunt enim quaſi Abecedariū Naturæ, Primúmque in Operibus divinis tyrocinium; quod ſi non facerent, potu ſſent fortaſſè gradatim & ſenſim, poſt Literas ſimplices, & deinceps Syllabas, ad Textum & Volumen ipſum Creaturarum expeditè legendum aſcendere. At illi contrà, jugi mentis agitatione, urgent, & tanquam invocant ſuos Genios, ut vaticinentur eis, edántque Oracula, quibus meritò & ſuaviter decipiuntur.

Alius Error huic poſteriori finitimus eſt, quòd homines ſæpiùs imbuant, & inficiant Meditationes, & Doctrinas ſuas, Opinionibus quibuſdam, & conceptibus propriis, quos potiſſimum in Admiratione habent; aut Artibus, quibus maximè addicti, & conſecrati ſunt; cætera omnia illis deliciis inficientes, & quaſi intingentes, licèt Fuco admodùm fallaci. Sic ſuæ Philoſophiæ immiſcuit Plato Theologiam, Ariſtoteles Logicam, ſecunda Schola Platonis, (Proclus ſcilicet & reliqui) Mathematicas. Iſtas enim Artes ſolebant illi, tanquam Filiolos ſuos Primogenitos ſuaviari. At Chymici è paucis Experimentis, ad Foculum & Fornacem, novam Philoſophiam excuderunt. Et Gilbertus Popularis noſter, Philoſophiam aliam ex Magnete elicuit. Sic Cicero, cùm varias opiniones de naturâ Animæ recenſens, tandem in Muſicum incidiſſet, qui Animam eſſe Harmoniam ſtatuebat, facetè dixit, *Hic ab arte ſuâ non receſſit*. Sed de hoc genus Erroribus, appoſitè, & prudenter, ait Ariſtoteles, *Qui reſpiciunt ad pauca, de facili pronunciant*.

Alius Error eſt Impatientia Dubitandi, & cœca Feſtinatio Decernendi abſque debitâ, & adultâ Suſpenſione Iudicii. Nam Bivium Contemplationis, non eſt diſſimile Bivio Actionis, à Veteribus ſæpiùs memorato: cujus altera via, initio plana & facilis erat, fine autem impervia; altera ingredienti aſpera erat, & confragoſa; ubi paulò proceſſeris, expedita, & æquabilis: Haud ſecùs in Contemplationibus, ſi quis

à certis

à certis ordiatur, in dubia definet; fin à dubiis incipiat, eáque aliquandiù patienter toleret, in certis exitum reperiet.

Similis Error fe oftendit in modo tradendi Doctrinam, qui, ut plurimùm, eft Imperiofus & Magiftralis, non Ingenuus, & liberalis; ita demùm compofitus, ut potiùs Fidem imperet, quàm Examini fubjiciatur. Non negaverim in fummariis Libellis, ad Praxim deftinatis, hanc formulam fcribendi retineri poffe; verùm in juftis Tractatibus de Scientiis utrumque Extremum vitandum cenfeo, tam Vellei Epicurei, nil tam metuentis, quàm Ne dubitare de re aliquâ videretur; quàm Socratis, & Academiæ, Omnia in dubio relinquentium. Candori potiùs ftudendum, Réfque majore aut minore contentione tradendæ, prout Rationum momentis parciùs aut pleniùs fint probatæ.

Alii Errores funt in Scopis, quos Homines præfigunt fibi, & in quos Conatus fuos, & Labores dirigunt. Cùm enim diligentiores Literarum Coryphæi, ad id collimare debeant præcipuè, ut Arti, quam profitentur, aliquid præclarum adiiciant; hi contrà, in fecundis tantummodò confiftere fat habent; vel fubtilis Interpretis, vel Antagonistæ vehementis & nervofi, vel methodici Abbreviatoris nomen ambientes: unde Reditus & Vectigalia Scientiarum augeri poffunt, Patrimonium & Fundus minimè.

Omnium autem graviffimus Error in Deviatione ab vltimo Doctrinarum Fine confiftit. Appetunt enim Homines Scientiam, alii ex infitâ Curiofitate, & irrequietâ; alii Animi causâ, & delectationis; alii Exiftimationis gratiâ; alii Contentionis ergô, atque ut in Differendo fuperiores fint; plerique propter Lucrum & Victum; Pauciffimi ut Donum Rationis, divinitùs datum, in ufus humani generis impendant. Planè, quafi in Doctrinâ quæreretur Lectulus, in quo tumultuans Ingenium, & æftuans, requiefceret; aut Xyftus five Porticus, in quo Animus deambularet liber, & vagus: aut Turris alta, & edita, de quâ Mens ambitiofa, & fuperba defpectaret; aut Arx, & Propugnaculum ad Contentiones, & Prælia; aut Officina ad quæftum, & mercatum; Et non potiùs locuples Armarium, & Gazophylacium, ad Opificis rerum omnium Gloriam, & Vitæ Humanæ Subfidium. Hoc enim illud eft, quod reverà Doctrinam, atque Artes condecoraret, & attolleret, fi Contemplatio, & Actio, arctiore quàm adhuc vinculo copularentur. Quæ certè Conjunctio talis foret, qualis eft fupremorum duorum Planetarum Syfygia, cùm Saturnus, Quietis & Contemplationis Dux, cum Jove Duce Societatis, Agendique confpiret. Quanquam cùm de Praxi, atque Actione loquor, nullo modo ad Doctrinam Profefforiam, & Lucrofam innuo: Neque enim me fugit, quantoperè hoc ipfum, Progreffionem Doctrinæ, & Amplificationem moretur; perindè quidem ut Aureum Malum, ante Oculos Atalantæ projectum, quod ut tollat, dum flectit fe, Curfus intereà impeditur;

Declinat curfus, Aurumque volubile tollit.

Neque rursùs mihi in animo eft, quod de Socrate dictum erat, *Philofophiam devocare de Cœlo, ut tantummodò verfaretur in Terris*; hoc eft, Phyficam feponi, ut Moralis Philofophia, & Politica celebraretur fola: fed quemadmodum Cœlum & Terra fimul confpirant, & confentiunt

ad Hominum tuendam vitam, atque juvandam; ita sanè hic Finis esse debet utriusque Philosophiæ, ut rejectis vanis speculationibus, & quicquid inane, ac sterile est, conservetur quicquid solidum est, ac fructuosum; ut hoc pacto, Scientia non sit tanquàm Scortum, ad Voluptatem; aut tanquàm Ancilla, ad quæstum; sed tanquàm Sponsa, ad Generationem, Fructum, atque Solatium honestum.

Jam explicâsse videor, & quasi Dissectione quâdam aperuisse, vitiosos illos Humores, aut saltem eorum præcipuos, qui non solùm obstitêre profectui Literarum, verùm etiam culpandis iisdem ansam dedere. Quod quidem, si nimis ad vivum fecerim; meminisse oportet, *Fidelia vulnera amantis, sed dolosa Oscula malignantis.* Utcunque, hoc certè mihi videor assecutus, ut merear fidem in sequenti præconio, cùm superiori Censurâ tam liberè egerim. Neque tamen in animo est mihi, Panegyricum Literarum scribere, aut Hymnum Musis præcinere, licèt forsitàn diù jam sit, ex quo Sacra earum ritè celebrata sint: sed consilium est absque Pigmentis, & Hyperbolis, verum doctrinæ contra alias res Pondus, excipere & perpendere, verúmque ejus Valorem & Pretium, ex Testimoniis Divinis atque Humanis exquirere.

Primò igitur quæramus Dignitatem Scientiæ in Archetypo, sive Exemplari; id est, in Attributis, atque Actis Dei, quatenùs revelantur Homini, & sobriè indagari possunt. Quâ in re, non competit appellatio Doctrinæ, cùm omnis doctrina sit Scientia acquisita; nulla autem Cognitio in Deo acquisita est, sed Originalis. Itaque aliud quærendum est nomen, *Sapientia* scilicet, ut sacræ Scripturæ eam indigitant.

Sic autem se res habet: In operibus Creationis, duplicem Virtutis Divinæ Emanationem videmus, quarum una ad Potentiam refertur, altera ad Sapientiam. Illa præcipuè cernitur in creandâ Mole Materiæ, hæc in Pulchritudine Formæ disponendâ. Hoc posito notandum est, nihil in Creationis Historiâ obstare, quin fuerit confusa illa Cœli Terræque Massa, & Materia, unico temporis momento creata; cui tamen disponendæ, digerendæque sex dies fuerunt attributi: adeò signanter Deus Opera Potentiæ, ac Sapientiæ discriminavit. Cui accedit, quod de Materiæ Creatione, memoriæ proditum non sit, dixisse Deum, *Fiat Cœlum & Terra*, sicut de sequentibus operibus dictum est; sed nudè atque actualiter, *Deus creavit Cœlum, & Terram:* ita ut Materia videatur, tanquàm Manu facta, Formæ verò Introductio stylum habeat Legis, aut Decreti.

Pergamus à Deo ad Angelos, quorum Natura dignatione est Deo proxima. Videmus in Ordinibus Angelorum (quatenus fides adhibenda Cœlesti illi Hierarchiæ, quæ Dionysii Areopagitæ nomine evulgatur) primum locum obtinere *Seraphim*, Angelos scilicet Amoris; secundū *Cherubim*, Angelos Illuminationis; tertiū autem Locum, & sequentes, *Thronis*, *Principatibus*, cæteriq; Angelis Potentiæ, & Ministerii, concedi: ut ex hoc ipso ordine, ac distributione clarum sit, Angelos Scientiæ, & Illuminationis, Angelis Imperii & Potentiæ præponi.

A Spiritibus, & Intelligentiis, ad Formas Sensibiles & Materiatas descendentes, legimus primam Formarum creaturam fuisse Lucem; quæ

quæ in Naturalibus & Corporeis, Scientiæ in Spiritualibus atque Incorporeis respondet.

Sic in Distributione Dierum, videmus Diem, quâ requievit Deus, & contemplatus est Opera sua, benedictam fuisse supra omnes Dies, quibus creata est, & disposita Fabrica Vniversi.

Post Creationem absolutam, legimus Hominem collocari in Paradiso, ut illic operaretur: quod quidē Opus, aliud esse non poterat, quàm quale pertinet ad Contemplandum; hoc est, cujus Finis, non ad Necessitatem aliquam, sed ad Delectationem, & Activitatem sine Molestiâ, referri possit: cùm enim tunc temporis nulla potuerit esse Creaturæ Reluctatio, nullus *sudor vultûs*, necessariò sequitur Actiones Humanas, ad Voluptatem, & Contemplationem, non ad Laborem, aut Opus comparatas fuisse. Rursùs, primæ Hominis Actiones, quas in Paradiso exercuit, duas summarias Scientiæ partes complexæ sunt: Hæ erant, Inspectio Creaturarum, & Impositio Nominum. Nam Scientia illa, quæ Lapsum introduxit (quod & antè monuimus) non erat Naturalis Scientia circa Creaturas, sed Moralis Scientia de Bono & Malo; ex hâc suppositione, quòd Dei Mandata, aut Vetita, non essent Principia Boni & Mali, sed quòd alias haberent illa Origines; quorū cognitionem affectavit Homo, scilicet ut totaliter à Deo deficeret, & sibi ipsi, suóque arbitrio prorsùs inniteretur.

Veniamus ad ea, quæ statim post Lapsum contigêre. Videmus (ut innumera sunt Sacrarum Scripturarum Mysteria, salvâ semper veritate Historicâ & Literali) imaginem duarum Vitarum, contemplativæ nimirùm & Activæ, in Personis Abelis & Caini, inque eorum institutis, & primitivis vivendi Rationibus delineatam: Quorum alter Pastor erat, (qui propter Otium & Quietem, liberúmque Cœli Aspectum, Typus est vitæ Theoricæ) alter Agricola (laboribus scilicet fatigatus, & aspectū in Terram defixus.) Vbi cernere est, Favorem, Electionémque Divinam, ad Pastorem accessisse, non ad Agricolam.

Sic ante Diluvium, Sacri Fasti, inter paucissima, quæ de eo seculo memorantur, dignati sunt memoriæ prodere, Inventores Musicæ, atque Operum metallicorum. Sequenti Seculo post Diluvium, gravissima pœna, quâ Deus Humanam Superbiam ultus est, fuit, Confusio Linguarum, quâ Doctrinæ liberum Commercium, & literarum ad invicem Communicatio maximè interclusa est.

Descendamus ad Mosem Legis-latorem, & primum Dei Notarium, quem Scripturæ ornant hoc elogio, quòd *gnarus & peritus esset Omnis doctrinæ Ægyptiorum*. Quæ quidem Gens inter vetustissimas Mundi Scholas numeratur. Sic enim Plato inducit Ægyptium Sacerdotem dicentem Soloni; *Vos Græci semper Pueri estis, nullam vel Scientiam Antiquitatis, vel Antiquitatem Scientiæ habentes*. Perlustremus Cæremonialem Legem Mosis, reperiemúsque, præter Christi Præfigurationem, Distinctionem populi Dei à Gentibus, exercitium Obedientiæ, aliósque ejusdem Legis Vsus sacros, nonnullos doctissimorum Rabbinorum, haud inutilem circa eam navâsse operam, ut sedulò eruerent, quandoque Naturalem; quandoque Moralem Sensum Cæremoniarum, & Rituum. Exempli gratiâ, ubi de Leprâ dicitur, *Si effloruerit discurrens Lepra, Homo mundus erit, & non recludetur; sin caro viva in eo erit, immun-*

immunditiæ condemnabitur, & ad Sacerdotis arbitrium separabitur. Ex hâc Lege colligit unus eorum Axioma in Naturâ; *Putredinem pestilentiorem esse, ante, quàm post Maturitatem.* Alius Morale Documentum elicit, *Homines flagitiis undique coopertos, minùs corrumpere publicos mores, quàm mediocriter, & ex parte tantùm malos:* adeò ut ex hoc, & similibus locis ejus Legis, præter Sensum Theologicum, haud pauca ad Philosophiam Spectantia Spargi videantur.

Si quis etiam eximium illum Iobi Librum diligenter evolverit, plenum eum, & tanquam gravidum, Naturalis Philosophiæ Mysteriis deprehendet. Exempli gratiâ; circa Cosmographiam, & Rotunditatem Terræ, illo loco, *Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.* Ubi pensilis Terra, Polus Arcticus, & Cœli convexitas in extimis, haud obscurè insinuantur. Rursùs circa Astronomiam, & Asterismos, illis verbis, *Spiritus ejus ornavit Cœlos, & obstetricante manu ejus eductus est Coluber tortuosus.* Et alio loco, *Nunquid conjungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?* ubi immota configuratio stellarum Fixarum, paribus intervallis semper inter se distantium, elegantissimè describitur. Item alio loco, *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & Interiora Austri.* Ubi iterum innuit depressionem Antarctici Poli, eámque designat nomine, *Interiorum Austri,* quia Australes stellæ nostro Hemisphærio non cernuntur. Circa generationem Animalium: *Annon sicut lac mulsisti me, & sicut caseum coagulasti me?* &c. Circa rem Metallicam, *Habet Argentum Venarum suarum principia, & Auro locus est in quo conflatur, Ferrum de terrâ tollitur, & Lapis solutus calore in æs vertitur.* Et sequentia in eodem Capite.

Pariter & in Personâ Regis Salomonis, videmus Donum Sapientiæ, tum in Petitione ipsius, tum in Concessione Divinâ, omnibus terrenæ, & temporalis Fœlicitatis Bonis prælatum. Virtute cujus Doni, & Concessionis, Salomon egregiè instructus, non solùm scripsit insignes illas Parabolas, sive Aphorismos de Divinâ, atque Morali Philosophiâ; verùm etiam composuit Naturalem Historiam omnium Vegetabilium, *A cedro super montem, usque ad muscum super murum,* (qui nihil est aliud, quàm Rudimentum plantæ, Putredinis & Herbæ Medium) Omniúmque etiam, quæ respirant, & moventur. Imò idem Rex Salomon, quamvis excelluerit Opibus, Magnificentiâ Ædificiorum, Classe, Famulitio, Nominis celebritate, & reliquis quæ ad gloriam pertinent, nihil tamen, ex ista Gloriæ segete, sibi ipsi decerpit, aut assumit, præter Decus Inquirendi, & Inveniendi veritatem. Sic enim disertè ait; *Gloria Dei est celare verbum, & gloria Regis Investigare sermonem.* Ac si Divina Majestas innoxio illo, & benevolo puerorum Ludo delectaretur, qui ideò se abscondunt, ut inveniantur: quasíque etiam nihil esset honorificentius Regibus, quàm Dei Collusores esse in eodem Ludo; præsertim cùm tot Ingeniis imperent, tantásque opes præstò habeant, quibus omnis Secreti investigatio absolvi possit.

Nec verò aliter hæc dispensavit Deus, postquàm Salvator noster in mundum venisset. Ille enim priùs, potentiam ostendit suam, in profligandâ

gandâ ignorantiâ, ubi cum Doctoribus, & Sacerdotibus differeret in Templo,quã in subjugandâ Naturâ,tot & tantis editis Miraculis. Adventus quòq; Spiritûs Sancti,præcipuè adumbratus, atq; expressus fuit in similitudine,ac Dono Linguarum,quæ sunt duntaxat *Vehicula Scientiæ*.

Ita in seligendis illis Instrumentis quæ adhibuit Deus ad fidem dissemiпandam, initio Homines evocavit planè indoctos, & illiteratos, præterquàm quòd Spiritûs Sancti afflatu instructi fuissent; quo evidentiùs Virtutem suam Immediatam, & Divinam declararet, omnémque Humanam Sapientiam deprimeret. Quamprimùm autem Consilium suum in hâc parte perimpletum esset, mox in proximâ Successione Temporum, Divinam Veritatem suam, aliis Doctrinis veluti pedissequis comitatam, in Mundum immisit. Itaque D. Pauli Calamus, (qui inter Apostolos solus literatus fuit) in Scripturis Novi Testamenti, præcipuè à Deo adhibitus est.

Sic & novimus complures ex antiquis Episcopis & Patribus, egregiè fuisse in omni Ethnicorum Eruditione versatos. Adeò ut Edictum Juliani, quo cautum est, ne Christiani ad Scholas, & Gymnasia mitterentur, perniciosior machina, ad expugnandam fidem Christianam, quàm cruentæ Superiorum Imperatorum Persecutiones, habitum fuerit. Neque Gregorii primi, Episcopi Romani (cætera viri egregii) Æmulatio, & Invidentia, qui Ethnicorum Authorum, & Antiquitatum memoriam obliterare studebat, in bonam partem, etiam apud viros pios, accepta est. Quinimò sola Christiana Ecclesia, inter Inundationes Scytharum à Plagis Septentrionalibus, & Saracenorum ab Orientalibus, pretiosas gentilis Eruditionis Reliquias, jam-jam funditùs perituras, sinu & gremio suo conservavit. Nuper etiam intueri licet Jesuitas, qui (partim studio proprio, partim ex æmulatione Adversariorum, Literis strenuè incubuerunt) quantum subsidii,viriúmq;, Romanæ Sedi reparandæ,& stabiliendæ attulerint.

Quarè, ut absolvam hanc Partem, duo sunt præcipua Officia, & Ministeria, præter Ornatum, & Illustrationem, quæ Fidei Religionique humaniores, Literæ persolvunt. Unum, quòd efficacia sint Incitamenta, ad Divinam Gloriam exaltandam, & celebrandam: sicut enim Psalmi, & aliæ Scripturæ, crebrò nos invitant ad Contemplationem, Prædicationemque magnificorum, & admirabilium Operum Dei; ita, si tantùm in eorum specie externâ, sicut sensibus nostris se exhibent, hæreremus; eandem faceremus injuriam Majestati divinæ, ac si de Opulentiâ, & Copiâ nobilissimi Gemmarii, ex iis quæ palam exponuntur in pergulâ, judicaremus. Alterum, quòd singulare Remedium, Antidotúmque exhibeat Philosophia, contra Infidelitatem & Errores. Nam Salvator noster inquit, *Erratis nescientes Scripturas & Potentiam Dei.* Ubi duos Libros, ne in Errores incidamus, proponit nobis evoluendos: primò Volumen Scripturarum, quæ Voluntatem Dei; dein Volumen Creaturarum,quæ Potentiam revelant: Quorum posterior, veluti Clavis est prioris, non solùm Intellectum nostrum aperiens, ad genuinam Scripturarum Mentem, ex generalibus Regulis Rationis,& Legibus Sermonibus expromendam: Sed porrò etiam præcipuè Fidem nostrã reserans, ut in seriam ingrediamur

Omnipotentiæ

Omnipotentiæ Divinæ Meditationem, cujus Characteres maximè insculpti ejus Operibus, & incisi sunt. Tantum de Divinis Testimoniis, ac Judiciis, pro verâ Dignitate, & Pretio Doctrinæ, dictum sit.

Quantum ad Humana Testimonia, & Argumenta, tam latus aperitur Campus; ut in Tractatu hoc brevi, & presso, delectum potius adhibere deceat, quàm copiam. Primò itaque Summus apud Ethnicos Honoris Gradus fuit, Divinam Venerationem, Cultúmque consequi: (Quod quidem Christianis est tanquàm Fructus vetitus:) Nunc verò loquimur separatim de Judiciis Humanis. Itaque (ut cœpimus dicere) apud Ethnicos, ille, quem Græci *Apotheosin*, Latini *Relationem inter Divos* vocârunt, Supremus Honor fuit, qui Homini ab Homine tribui posset: præsertim ubi non ex Decreto, aut Edicto aliquo Imperii (ut Cæsaribus apud Romanos) sed ex Opinione Hominum, & Fide internâ, ultrò deferretur. Cujus Honoris tam excelsi, Gradus quidam erat, & Terminus medius. Quippe supra Humanos Honores, Heroici numerabantur, & Divini; in quorum distributione hunc ordinem tenuêre Veteres. Rerumpub. conditores, Legislatores, Tyrannicidæ, Patres patriæ, quíque in rebus civilibus optimè meruerunt, insigniti sunt titulo Herôum tantùm, aut Semideorum, quales fuere *Theseus*, *Minos*, *Romulus*, cæteríque: Ex alterâ Parte, Inventores & Authores novarum Artium, quíque Vitam Humanam novis Commodis, & Accessionibus dotârunt, semper consecrati sunt inter Deos ipsos Majores, quod *Cereri*, *Baccho*, *Mercurio*, *Apollini*, & aliis contigit. Quod certè jure, & sano judicio factum est. Nam priorum Benemerita intra unius Ætatis, aut Nationis limites, ferè coërcentur, nec absimilia sunt Imbribus tempestivis, & benignis, qui quamvis frugiferi sint, atque optabiles, tamen pro illâ Tempestate tantùm quâ decidunt, atque pro Amplitudine Tractûs Terræ, quam irrigant, utiles sunt; Posteriorum verò Beneficia, ut ipsius Solis, & Cœlestium Munera, Temporibus perpetua, Locis infinita sunt: Illa rursus, cum contentione, & perturbatione ut plurimùm conjuncta sunt; hæc habent verum Characterem Divinæ Præsentiæ, veniúntque in *aurâ leni*, absque tumultu, aut strepitu.

Neque sanè Doctrinæ Meritum in Civilibus, & in reprimendis Incommodis, quæ Homo Homini infert, multum cedit illi alteri, in sublevandis Humanis Necessitatibus, quæ ab ipsâ Naturâ imponuntur. Atque hoc genus Meriti, optimè adumbratum fuit sub illâ fictâ Narratione, de Theatro Orphei; ubi singulæ Bestiæ, Avésque congregatæ sunt, quæ Appetituum suorum innatorum immemores, Prædæ, Ludi, Pugnæ, amicè placidéque unà stetere, Cytharæ concentu, & suavitate captæ. Cujus Sonus ubi aut cessaret, aut majori sonitu obrueretur, omnes illicò Animantes ad ingenium redibant. Quâ in Fabulâ eleganter describuntur Ingenia, & Mores Hominum, qui variis & indomitis cupiditatibus agitantur, Lucri, Libidinis, Vindictæ; qui tamen quamdiù Aures præbent, Præceptis & Suasionibus Religionis, Legum, Magistrorum, in Libris, Sermonibus, & Concionibus, eloquenter, & suaviter modulantibus, tamdiù Pacem colunt, & societatem; Sin ista sileant, aut Seditiones, &

Tumultus obſtrepant, omnia diſſiliunt, & in Anarchiam, atque Confuſionem relabuntur.

Sed enim hoc clariùs cernitur, cùm Reges ipſi, aut Magnates, aut Præfecti eruditione præditi ſint. Ut ut enim ſuis addictus nimiùm Partibus videatur, qui dixit, *Tum demùm Reſp. fore fœlices, cùm aut Philoſophi regnant, aut Reges philoſophantur*; Hoc tamen experientiâ notum eſt, ſub eruditis Principibus, & Cuſtodibus Reip. ſecula maximè fœlicia fuiſſe. Quamvis enim Reges ipſi,) ſuos habeant Errores & Vitia, Affectibus ſcilicet & pravis conſuetudinibus pro more cæterorum Hominum obnoxii; tamen Doctrinarum ſi accedat Lumen, anticipatæ quædam Notiones, Religionis, Prudentiæ, Honeſtatis, retinent eos, & ab omni præcipiti, & immedicabili Exceſſu, & Errore refrænant; Aurem ſemper vellentes, etiam cùm Conſiliarii, & Domeſtici ſilent. Quin Senatores ipſi, & Conſiliarii, qui Literis exculti ſunt, Solidioribus innituntur Principiis, quàm qui ab Experientiâ tantùm edocti ſunt; illis ex longinquo proſpicientibus Pericula, & maturè propulſantibus, cùm iſti tantùm ex propinquo, & cominùs ſapiant, nihil videntes niſi quod imminet; & tunc demùm Agilitate Ingenii ſui, ſe in ipſo Periculorum articulo, expedire, & eripere poſſe confidentes.

Quæ Felicitas Temporum ſub eruditis Principibus (ut ſemper brevitati Studeam, adhibens non niſi lectiſſima quæque Exempla, & maximè illuſtria) præcipuè cernitur eo in Seculo, quod à Morte Domitiani Imperatoris, uſque ad Imperium Commodi defluxit; Succeſſionem ſex Principum eruditorum, aut certè eruditioni impensè faventium, complectente; omniumque (ſi temporalia Bona ſpectemus) quæ unquam vidit Roma, totius Orbis tunc Epitome, longè florentiſſimo. Id quod Domitiano, pridie ejus diei, quo interfectus eſt, in Somnis præmonſtratum erat. Quippe qui videre viſus eſt, *Caput aureum ſibi pone cervicem enatum eſſe*: Quod ſanè vaticinium, Aureis illi, ſubſequentibus Seculis, adimpletum eſt; De quibus ſigillatìm ſed breviſſimè verba faciam.

Nerva Vir doctus fuit, Apollonii illius Pythagorei Familiaris, & quaſi Diſcipulus, qui etiam fere expiravit, in Verſu illo Homeri,

Telis Phœbe tuis lachrymas ulciſcere noſtras.

Trajanus non ipſe quidem doctus, ſed Doctrinæ Admirator, & erga Literatos munificus, Bibliothecarum inſtitutor, & in cujus Aulâ (licèt Imperatoris Bellicoſi) Profeſſores & Pædagogos gratioſiſſimos fuiſſe, Memoriæ proditum eſt. *Adrianus* curioſiſſimus Mortalium, & inexplebilis omnis Varietatis, & Secreti Inveſtigator. *Antoninus* ſubtilis & quaſi Scholaſticus, unde etiam *Cymini ſector* vocatus eſt. *Ex Divis Fratribus* autem, *Lucius Commodus* molliori Literarum genere eruditus: *Marcus* etiam Cognomine ipſo Philoſophus. Hi Principes, ut doctiſſimi, ita & Optimi fuerunt. *Nerva* clementiſſimus Imperator, quiq; , ſi nihil aliud, Orbi *Trojanum* dedit. *Trajanus*, omniũ qui imperârunt, & Belli & Pacis Artibus maximè florens: Idem Imperii fines longiſſimè protulit; Idem vim Dominationis modeſtiſſimè cohibuit: Maximorũ etiam Extructor Operũ, unde à *Conſtantino Parietaria* per invidiam vocatus eſt propter

Nomen

Nomen ejus tot parietibus incîsum. *Adrianus* Temporis ipsius Æmulus: Injurias enim & Ruinas Temporis, in quoquo genere, curâ & munificentiâ suâ, reparavit. *Antoninus*, (ut etiam appellatus est) Vir maximè *Pius*, nativâ quâdam & insitâ bonitate, omnibus Ordinibus gratus, cujusque Regnum (licèt haud breve) omnis calamitatis expers. *Lucius Commodus* Fratri quidem Bonitate cedens, reliquos Imperatores plurimos superans. *Marcus*, Vir ad Exemplar Virtutis compositus, cuique Scurræ ille, in Convivio Deorum, nihil habuit quod objiceret, præter patientiam erga mores Uxoris. In hâc itaque continuâ sex Principum serie, videre cuivis liceat, fœlicissimos fructus Doctrinæ, in Imperio collocatæ, in maximâ Orbis Terrarum Tabulâ depictos.

Iam verò Doctrina, non in Civilia tantùm, atque Artes Pacis, influxum habet, sed & in militari Virtute exercet vim suam, ac Potentiam; ut clarè perspicitur in Exemplis Alexandri Magni, & Cæsaris Dictatoris; Quorum anteà obiter meminimus, nunc verò ea paulò fusiùs retractabimus: Horum Virtutes Militares, & Res in bello Gestas, supervacaneum esset notare, aut recensere, cùm in eo genere Mundi Miracula extiterint: sed de Amore ipsorum, & studio erga Literas, nec-non iisdem Excellentiâ propriâ, non alienum erit, si pauca subjungamus.

Educatus fuit Alexander, edoctúsque ab Aristotele, (Philosopho certè magno) qui nonnullos è libris suis philosophicis ei nuncupavit: A latere illius nunquàm discedebat Callisthenes, aliique pereruditi viri, qui Castra sequebantur, & perpetui erant, omnium ejus Itinerum & Expeditionum Comites: Quo autem pretio literas habuerit, haud pauca liquidò demonstrant: veluti Invidia, quâ dignam censuit Achillis Fortunam, quòd Gestarum Rerum, Laudúmque suarum, Homerum Præconem invenerat. Judicium de pretiosâ Darii Arculâ, inter reliqua spolia repertâ, de quâ cùm quæstio moveretur, quidnam potissimùm dignum esset, quod in eâ asservaretur, ipse, cùm alii alia dicerent, pro Homeri Operibus sententiam tulit. Epistola Objurgatoria ad Aristotelem missa, postquàm Libros Physicorum edidisset, in quâ expostulat, quòd Philosophiæ Mysteria evulgâsset; simúlque rescribit, malle se omnibus doctrinâ, & cognitione, quàm potentiâ ac Imperio præcellere. Sunt & alia quæ huc spectant. Ipse verò, quam egregiè Animum excoluisset doctrinâ, in omnibus ejus Dictis, & Responsis apparet, vel potiùs refulget, Eruditione plenissimis; in quibus, licèt numero pauca sint, quæ adhuc supersint, singularum Scientiarum Vestigia altè impressa reperias.

In Moralibus, observetur primò Alexandri Apophthegma circa Diogenem, & adverte (si placet) si fortè non unam ex gravissimis quæstionibus Moralis Philosophiæ, constituat: *Vtrùm qui fruitur externis bonis, fœlicior sit, an qui contemnit?* cùm enim Diogenem cerneret, tam parvo contentum, conversus ad circumstantes, qui ejus conditionem subsannabant, *Nisi essem*, inquit, *Alexander optarem, esse Diogenes.* At Seneca in hâc comparatione Diogenem prætulit, cùm diceret, *Plus erat, quod Diogenes nollet accipere, quàm quod Alexander posset dare.*

 In

In Naturalibus, obſervetur illud quod crebrò uſurpabat, *In duabus ſe rebus, mortalitatem ſuam maximè percipere, Somno & Libidine* : Quòd ſanè dictum ex intimâ Naturali Philoſophiâ depromptum eſt, non tam Alexandrum, quàm Ariſtotelem, aut Democritum ſapiens; cùm tam Indigentia, quàm Redundantia Naturæ, per illa duo deſignata, Mortis ſint tanquam Arrhabones.

In Poëticis, obſervetur dictum illud, quùm ſanguine è vulneribus ejus effluente, accerſeret unum ex Adulatoribus, qui ei Divinitatem tribuere ſolebat, *Specta*, inquit, *hominis iſte ſanguis eſt, non talis liquor, qualem dixit Homerus, Veneris è manu manâſſe, vulneratâ à Diomede*; hoc dicto & Poetas, & Aſſentatores ſuos, & ſeipſum ridens.

In Dialecticis, accipe reprehenſionem illam Argutiarum Dialecticarum, circa rejicienda, & retorquenda argumenta, in dicto ſuo, quo perſtrinxit Caſſandrum, Delatores Patris ſui Antipatri repellentem. Cùm enim Alexander fortè dixiſſet, *Nunquid putas hos Homines, tam longum iter ſuſcepturos fuiſſe, niſi juſtam doloris cauſam habuiſſent?* Reſpondit Caſſander, *Imò hoc ipſum Animos eis dedit, quòd ſperabant longinquitatem viæ obſtituram, quò minùs calumnia proderetur.* *Euge*, inquit Rex, *Strophas Ariſtotelis, rem pro & contra detorquentes.* Attamen hâc ipsâ, quam in alio carpebat, arte, cùm res poſtularet, in commodum ſuum uti, probè noverat: Ita enim accidit, ut Calliſthenes, (quem odio clàm habebat, quòd novæ ejus inter Divos Relationi refragaretur,) in quodam Convivio rogatus eſſet, ab unâ diſcumbentibus, ut oblectationis gratiâ, (cùm eſſet vir eloquentiſſimus) Thema aliquod pro arbitrio ſibi ſumeret, de quo ſubito diceret; ille autem annuens, & laudes Gentis Macedonicæ eligens, mirifico cum omnium applauſu diſſeruit: At neutiquàm hoc delectatus Alexander, ſubjecit, *in bonâ causâ, facilè eſt cuilibet eſſe eloquenti, quin verte*, inquit, *ſtylum, & quid contra nos poſſis, audiamus.* Calliſthenes negotium in ſe recepit, idque tam acerbè, támque aculeatè præſtitit, ut Alexander interpellans diceret, *Etiam malus animus, æquè ac bona cauſa indit eloquentiam.*

In Rhetoricis, ad quæ Tropi & ornamenta pertinent, ecce tibi elegantiſſimum Metaphoræ uſum, quâ Antipatrum imperioſum, & tyrannicum Præſidem perſtrinxit. Cùm enim Amicus quidam Antipatri laudaret eum coram Alexandro, quòd tam moderatus eſſet, neque in Perſicum, prout alii Præfecti, luxum, uſúmque purpuræ, veteri Macedoniæ amictu exuto, degeneraret, *At intùs*, inquit Alexander, *Antipater eſt totus purpureus.* Etiam & illa Metaphora inſignis: Cùm Parmenio ad eum accederet, in Campis Arbellæ, eique ingentem hoſtium exercitum monſtraret, qui oculis ſubjacens noctu, propter infinitum numerum Ignium, velutì alterum Firmamentum Stellatum repræſentabat, ideoque conſuleret, ut Nocturno Prælio illos invaderet, *Nolo*, inquit Alexander, *ſuffurari victoriam.*

In Politicis attende graviſſimam illam, & prudentiſſimam diſtinctionem (quam omnis Poſteritas amplexa eſt) quâ duos ex præcipuis ejus Amicis, Ephæſtionem & Craterum diſcrevit, quum diceret, *Alterum Alexandrum amare, alterum amare Regem*: Diſſimilitudinem maximi

ponderis

ponderis, etiam inter fideliſſimos Regum Servos conſtituens, quòd alii magis Dominorum ſuorum Perſonas vero Affectu proſequantur, alii potiùs moveantur Officio erga Principatum ipſum. Spectetur etiam, quàm eximiè redargueret Errorem, Principum Conſiliariis familiarem, qui plerunque conſilia, pro modulo ſui Animi, & Fortunæ, non Dominorum, ſuggerunt. Cùm enim Darius magnas Alexandro offerret conditiones, Parmenio; *Ego*, inquit, *ſi eſſem Alexander, acciperem.* Subiecit Alexander, *Et ego quidem ſi eſſem Parmenio.* Poſtremò, excutiatur acre illud atque acutum Reſponſum, ad Amicos interrogantes, Quid ſibi reſervaret, cùm tot & tanta donaret? *Spem*, inquit: quippe qui probè ſciret, ſubductis rationibus, Spem veram eſſe Sortem, & tanquam Hæreditatem, ad magna aſpirantium. Hæc Julii Cæſaris Sors, cùm proficiſcens in Galliam, univerſas opes profuſis largitionibus exhauſiſſet. Hæc etiam Sors Henrici Ducis Guiſii, Nobiliſſimi Principis, licèt nimiùm Ambitioſi, de quo illud increbuit, *Fœneratorem eum fuiſſe unum omnium Gallorum maximum, eò quòd omnes opes in nominibus haberet, atque Patrimonium univerſum, in obligationes convertiſſet.* Cæterùm Admiratio hujus Principis, dùm eum mihi, non ut Alexandrum Magnum, ſed ut Ariſtotelis Diſcipulum propono, longiùs fortaſsè me provexit.

Quantum ad Julium Cæſarem, non eſt opus, ut de præſtantiâ Eruditionis ejus, aut ex Educatione, aut ex Familiaribus, aut ex Reſponſis ſuis, conjecturam faciamus. Hæc ſiquidem eminet in ejus ſcriptis, & Libris, quorum alii extant, alii infœliciter deſiderantur. Primò enim hodiè in manibus habetur, inſignis illa Bellorum ſuorum Hiſtoria, cui Nomen & Titulum Commentariorum duntaxat præfixit; In quo omnes poſteri, ſolidum Rerum pondus, & viva tam Actionum quàm Perſonarum ſimulachra, cum caſtiſſimâ puritate ſermonis, Narrationiſque perſpicuitate eximiâ, conjuncta admirantur: Quas quidem Dotes, non à Naturâ infuſas fuiſſe, ſed à Præceptis Inſtitutiſque Doctrinæ acquiſitas, teſtatur liber ejus de *Analogiâ*; qui nihil aliud erat, quàm Grammaticalis quædam Philoſophia; in quo ſedulò dedit operam, ut Vox ad Placitum, redderetur Vox ad Licitum; & Conſuetudo quoquo modo loquendi, ad congruitatem revocaretur emendatè loquendi; & verba, quæ ſunt Rerum Imagines, Rebus ipſis convenirent, non vulgi prorsùs arbitrium ſequerentur.

Ità etiam veluti Monumentum Doctrinæ, non minùs quàm Potentiæ, emendatam ejus Edicto habemus computationem Anni; quæ diſertè teſtatur, æquè eum gloriæ ſibi duxiſſe, Syderum in cœlis Leges pernoſſe, ac Hominibus in Terris Leges dediſſe.

Ex Libro quoque, cui Titulum præpoſuit Anti-Cato, facilè conſtat, eum tanto ſtudio accenſum, ad Victoriam Ingenii, quanto Belli & Armorum obtinendam; certamen Calami tùm ſuſcipientem, contra maximum eo tempore Pugilem, Ciceronem Oratorem.

Rurſùs, in Libro Apophthegmatum quæ collegit, videmus honorificentiùs ſibi putâſſe, ſi ſeipſum tanquàm in Tabellas, aut Codicillos mutaret, in quos prudentia aliorum Dicta, graviaque referrentur; quàm ſi Dicta ſua propria, velùt Oracula ſacrarentur, ſicut inepti Principes

non-

nonnulli, adulatione corrupti, sibi fieri gestiunt. Attamen si recensere vellem, pleraque ejus Dicta, (ut feci in Alexandro) sunt ea certè hujusmodi, qualia notat Salomon, *Verba sapientum sunt tanquam Aculei, & tanquam Clavi in altum defixi.* Itaque tria hìc tantùm proponam, non tam elegantiâ, quàm vi & efficaciâ mirabilia.

Primò igitur, Magister sit, oportet, loquendi, qui unico verbo, seditionem in exercitu comprimere potuit. Sic autem se res habuit. Romanis mos fuit, cùm Exercitum Duces alloquerentur, Milites uti eos appellarent, cùm Magistatus Populum, Quirites. Tumultuabantur Milites Cæsaris, ac Missionem seditiosè flagitabant; non quòd hoc ipsi cuperent, sed ut hoc postulato, Cæsarem ad alias Conditiones adigerent: Ille immotus, atque inconcussus silentio facto sic exorsus est: *Ego Quirites:* Quo verbo, eos jam dimissos significabat. Eo perculsi Milites, & planè obstupefacti, concionantem deinceps perpetuò obturbabant, & postulato illo Missionis posthabito, contrà obnixè petebant, ut Militum Appellatio eis restitueretur.

Secundum fuit hujusmodi. Regis Nomen Cæsar summè affectabat: Itaque subornati sunt nonnulli, qui prætereuntem populari Acclamatione Regem salutarent. Ille sentiens Acclamationem tenuem fuisse, ac raram; Negotium joco transmisit, ac si erratum esset in Cognomine, *Non Rex sum*, inquit, *sed Cæsar.* Dictum sanè hujusmodi, ut si diligenter excutiatur, vigor ejus & pondus, vix exprimi possit: Primùm enim recusationem Nominis præ se ferebat, sed neutiquàm seriam: Deinde ingentem quandam Confidentiam, & Magnanimitatem monstrabat; ac si Cæsaris appellatio, illustrior Titulus esset, quàm Regis; quod haud secus evênit, & usque in hodiernum diem obtinuit. Sed quod illius maximè intererat, hoc dictum, summo artificio, finem suum urgebat; Hoc enim innuebat S. P. Q. R. de re levi, hoc est Nomine tantùm (nam potestatem Regiam jampridem habebat) secum contendere; ac tali Nomine, quale complures etiam ex Familiis obscuris gerebant: Nam Cognomen Regis multis Romanorum Gentilitium erat, quemadmodùm & nos simile quiddam nostro idiomate habemus.

Vltimum, quod hoc loco repetere placet, tale fuit. Cùm Cæsar post bellum initum, Romam occupâsset, atque sanctius Ærarium reclusisset, ut Pecunias ibi congestas, in usus Belli tolleret, restitit Metellus, utpote tunc temporis Tribunus; Cui Cæsar, *Si perstes*, inquit, *mortuus es.* Dein reprimens se paulum, subiecit, *Adolescens, durius est mihi hoc dicere, quàm facere.* Dictum tam mirificè, ex terrore & clementiâ conflatum, ut nihil supra.

Verùm ut Cæsarem mittamus; Perspicuum est eum probè sibi conscium suæ eximiæ Eruditionis fuisse; ut liquet ex eo, quòd demirantibus nonnullis Lucii Syllæ consilium, in deponendâ Dictaturâ, cavillans dixit, *Sylla nescivit literas, dictare non potuit.*

Nunc autem tempus videtur imponendi finem huic disertationi de arctâ conjunctione Militaris Virtutis, & Literariæ (quid enim in hoc genere, post Alexandrum & Cæsarem afferri potest?) nisi quòd moveor unius alterius Exempli dignitate, & insolentiâ, eò quòd tam subitò transierit, à Ludibrio ad Miraculum. Est autem Xenophontis Philosophi, qui

qui è Socratis Ludo profectus est in Asiam, cum Cyro Iuniore, in Expeditione contra Regem Artaxerxem: Hic Xenophon eo tempore peradolescens fuit, & nunquàm Aciem, aut Castra viderat, neque tunc præfecturam aliquam in Exercitu gerebat, sed tantùm sponte, ob Amicitiam Proxeni proficiscebatur. Aderat fortè fortunâ, cum Falinus à Magno Rege Legatus ad Græcos veniret, postquàm Cyrus in Acie occubuisset, Græci autem (Manipulus tantummodò Hominum) Duce orbati, in medio Provinciarum Persiæ, à Patriâ suâ, plurimorum Milliariū intervallis, & Fluminibus maximis atque altissimis interclusi essent. Legatio hùc spectabat, ut positis Armis atq; deditis, se Regiæ Clementiæ submitterent: Cui legationi antequàm públicè responsum esset, complures ex Exercitu, familiaritèr cum Falino colloquebantur, inter quos Xenophon ita fortè locutus est. *Imò*, inquit, *Faline, hæc duo tantùm nobis jam supersunt, Arma & Virtus, si igitur Arma dedamus, cui usui (obsecro) nobis erit Virtus?* At Falinus subridens, *Ni fallor* (inquit) *Atheniensis es (Adolescens) & Philosophiæ incumbis, atque bellula sunt, quæ dicis, sed valdè erras, si virtutem vestram Regiis Copiis parem esse arbitreris.* Ecce Ludibrium, sequitur Miraculum. Novitius iste ex Scholâ, & Philosophus, postquam omnes Duces, & Præfecti proditione intercempti essent, decem millia Peditum, Babylone in Græciam reduxit, per medias Regis Provincias, omnibus ejus Copiis frustrà obnitentibus: Quo facto stuporem injecit omnibus, Græcis autem ab eo tempore, ingentes addidit Animos, & Spiritus, ad Persarum Regnum invadendum, & subvertendum. Quod & mox cogitavit sanè, & designavit Jason Thessalus; tentavit, & inchoavit Agesilaus Spartanus; perfecit demùm Alexander Macedo, omnes Literati istius prævii egregio Facinore incitati.

Pergamus ab imperatoriâ, Militarique Virtute, ad Moralem, & eam quæ est Hominum privatorum: Primò, certissimum est illud Poetæ,

Scilicet ingenuas didicisse fidelitèr Artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Eruditio siquidèm Humanas Mentes, feritate atque barbarie exuit. Veruntamèn opus est, ut Accentus sit in Voce illâ *Fidelitèr*. Nam tumultuaria Cognitio flectit potiùs in contrarium. Eruditio, inquam, Levitatem, Temeritatem, atque Insolentiam tollit, dum omnia Pericula & Ambigua simul cum re ipsâ suggerit, Rationum & Argumentorum pondera in utramque partem librat, prima quæque quæ se offerunt animo eique arrident pro suspectis habet, iterque omne tanquam explorato inire docet. Eadem Admirationem Rerum vanam & nimiam evellit, Radicem ipsam omnis infirmi Consilii: quippe admiramur Res, vel quia Novæ sunt, vel quia Magnæ. Quantùm ad Novitatem, nemo est qui Literas, & Rerum Contemplationem penitùs imbiberit, quin illud Cordi impressum habeat, *Nil novi super terram*. Neque enim Puparum Ludum, quisquam magnoperè mirabitur, qui pone Aulæa caput inferens, Organa quibus moventur, & Filamenta cernit. Quantum ad Magnitudinem, quemadmodùm Alexander Magnus, ingentibus præliis, & Victoriis in Asiâ assuetus, cùm interdùm acciperet è Græciâ Literas, de Expeditionibus, & Dimicationibus quibusdam illic factis, quæ ple-

runque

rumque propter Pontem aliquem aut Castellum, aut ad summum pro expugnatione Oppidi alicujus suscipiebantur, dicere solebat, *Videre sibi Nucium allatum, de Ranarum, & Murium Pugnâ, de quâ Homerus:* Sic certè, qui universitatem Rerum, ejúsque Fabricam intueatur, illi Terræ Globus, cum Hominibus superstantibus (si Divinitatem Animarum seponas) haud majus quidpiam videbitur, quàm Colliculus Formicarum, quarum aliæ cum Granis, aliæ cum Ovis suis, aliæ vacuæ, omnes hinc inde circa exiguum Pulvisculi Acervum, reptant & cursitant. Porrò Eruditio aufert, aut saltem minuit Timorem Mortis, atque adversæ Fortunæ, quo nihil magis Virtutibus Moribúsque officere solet. Si enim Animus cujuspiam, contemplatione Mortalitatis, & Rerum Naturæ corruptibilis imbutus fuerit, & intinctus, juxta cum Epicteto sentiet; qui, cùm pridiè exiens, Mulierculam ob fractam ollam plorantem cerneret, postridiè etiam exiens, alium mortuum Filium deflentem conspiceret, dixit; *Heri vidi fragilem frangi, hodiè vidi mortalem mori.* Quare optimè, & valdè sapienter Virgilius, Cognitionem Causarum cum Metûs omnis profligatione copulavit, tanquam Concomitantia;

> *Fœlix qui potuit Rerum cognoscere Causas,*
> *Quique metus omnes, & inexorabile Fatum*
> *Subjecit pedibus, strepitúmque Acherontis avari.*

Nimis longum esset singula percurrere Remedia, quæ singulis Animi Morbis Doctrina suppeditat; aliquando vitiosos Humores expurgans, nonnunquam Obstructiones aperiens, aliàs Concoctionem juvans, aliàs Appetitum excitans, non raro Vulnera ejus, & Ulcera sanans, & similia. Quare concludam, cum hoc, quod videtur rationem habere totius, ita nimirùm Animum Doctrinam disponere, & flectere, ut nunquam protinùs acquiescat, & tanquam congeletur in defectibus suis, quin incitet se semper, Progressúmque spiret. Nescit illiteratus, quid sit in se descendere, aut secum inire rationes, aut quàm suavis vita sit, quæ indies sentit se fieri meliorem: si quâ fortè Virtute præditus sit, eam venditabit scilicet, & ubique spectandam exponet, eâque utetur forsitan commodè, quam tamen excolere, & augere negligit. Rursùs, si quo vitio laborat, Artem, atque Industriam illud celandi atque occultandi, minimè autem corrigendi adhibebit; tanquàm malus Messor, qui perpetuò demetit, falcem autem nunquam exacuit. Literatus contrà, non tantùm utitur Animo, Virtutésque exercet, sed continuò emendat se, & in Virtutem proficit. Imò, ut in summâ dicam, pro certo est, Veritatem & Bonitatem distingui tantùm, sicut Sigillum, & Impressionem, nam Veritas Bonitatem signat: & contrà, Vitiorum ac Perturbationum procellæ, ex Erroris, & Falsitatis Nubibus erumpunt.

A Virtute transeamus ad Potentiam & Imperium, & dispiciamus, si uspiam inveniatur tanta Potentia, & Regnum, quanto Eruditio Hominis Naturam investit, & coronat. Videmus dignitatem Imperandi, sequi dignitatem ejus, cui imperatur. Imperium in Belluas, & Pecora, quale Bubulcorum aut Opilionum, res vilis: Imperium in pueros, quale Ludimagistrorum, minùs honorificum: Imperium in Mancipia, potiùs dedecori est, quàm honori: Neque multò præstantius est Imperium Tyran-

Tyrannorum, in populum servilem, atque Animis, & generosâ indole exutum: Vnde hoc semper manavit judicium, Honores in liberis Monarchiis, aut Rebusp. suaviores esse, quàm sub Tyrannis; quia Imperium honorificum magis supra volentes est, quàm supra invitos & coactos. Ideóque Virgilius, cum ex intimo artificio, inter Humanos Honores, longè vellet optimos expromere, quos Augusto Cæsari assignaret, in hæc ipsa verba loquitur,

——Victorque volentes
Per populos dat jura, Viámque affectat Olympo.

Ast Imperium Scientiæ, longè celsius est, quàm Imperium in Voluntatem, licèt liberam, & non astrictam. Illa enim Rationi, Fidei, & Intellectui ipsi dominatur, qui est altissima Pars Animi & Voluntatem ipsam regit. Etenim nulla proculdubiò terrena est potestas, quæ in Spiritibus Hominum, & Animabus, eorúmque cogitationibus, & phantasiis, assensu quòque & fide, Thronum, & quasi Cathedram suam erigit, & collocat, præter Doctrinam, & Scientiam. Ac idcircò videmus, detestabilem illam, & immensam delectationem, quâ Hæresiarchæ, falsi Prophetæ, & Impostores magni perfunduntur, & rapiuntur, postquàm senserint in Fide, & conscientiis Hominum cœpisse se regnare: Tantam certè, ut qui eam semel degustaverit, nullis ferè persecutionibus, aut tormentis adigi possit, ut hoc regno se abdicet. Sicut autem, hoc illud est, quod in Apocalypsi dicitur, *Abyssus sive profunda Sathanæ*; ita è contrario, justus & legitimus, in animos Hominum Dominatus, Veritatis ipsâ evidentiâ, ac commendatione dulcissimâ stabilitus, sanè quàm proximè, ad Potestatis Divinæ similitudinem accedit.

Quod ad Fortunas, & Honores spectat, Munificentia Doctrinæ, non sic Regna integra, & Resp. locupletat, & ditat, ut non Hominum etiam privatorum Fortunas, & Opes amplificet, & evehat. Vetus enim Observatio est, Homerum pluribus suppeditasse victum, quàm *Syllam*, *Cæsarem*, aut *Augustum*, licet tot Congiaria, tot Donativa, tot Agrorum Assignationes largiti sint. Certè difficile dictu est, Arma an Literæ plurium fortunas constituerint. Quin si de summâ potestate loquamur, videmus; si Arma aut Jus hæreditatis Regnum contulerunt, at Literarum sorti sæpiùs cessit Sacerdotium, quod Regni semper fuit Rivale.

Rursus, si Delectationem, Jucunditatémque scientiæ intuearis, multùm sanè illa voluptates alias omnes exuperat. Quid enim? num fortè Affectuum Voluptates tanto intervallo oblectamenta sensuum excedent, quanto Voti Assecutio fœlix, Cantiunculam, aut Cœnam: & non pari gradatione, Intellectûs Voluptates, eas quæ sunt Affectuum, transcendent? In cæteris oblectationibus satietas est finitima, & postquàm paulò inveteraverint, Flos ipsarum & venustas marcescit: quo docemur, non illas liquidas reverà voluptates, ac sinceras fuisse, sed umbras tantùm, & Fallacias voluptatum, non tam qualitate suâ, quàm novitate jucundas: Vnde & Voluptarii sæpiùs fiunt Monachi, & ambitiosorum Principum Senectus, tristior ferè est, & Melancholiâ obsessa. Scientiæ autem non est satietas, verùm & fruendi, & appetendi perpetuò & subindè recurrens Vicissitudo; ut necesse sit hujus Delectationis Bonum, simplex esse, non ex Accidente, aut cum Fraude. Neque illa voluptas, quam

quam depingit Lucretius, ultimum in Animo locum fortitur,

Suave mari magno turbantibus æquora Ventis, &c.

Suave est spectaculum (inquit) *stantem aut ambulantem in littore, navem intueri tempestate in mari jactatam: suave itidem ex editâ turri duas cernere Acies concursantes in planicie; at nil dulcius est Homini, quàm mens per doctrinam, in arce veritatis collocata, unde aliorum errores, & labores dispicere possit.*

Denique, ut mittamus vulgaria illa Argumenta, quòd per Doctrinam scilicet, *Homo homini in eo præstet, in quo ipse Brutis*; Quòd ope Doctrinæ ascendat homo intellectu usque ad Cœlos, quo corpore non potest, & alia similia; cum eo concludamus Bono, hanc Dissertationem de Literarum excellentiâ, ad quod Humana Natura ante omnia aspirat, hoc est, Immortalitate, & Æternitate. Hùc enim spectant Procreatio sobolis, Nobilitatio Familiæ, Ædificia, Fundationes, Monumenta, Fama, ac denique Humanorum Votorum Summa. Atqui videmus Monumenta Ingenii, & Eruditionis, quantò diutiùs durent, quàm ea quæ opere, & manu facta sunt. Annon Homeri Carmina, Viginti quinque Annorum Centurias, & supra, absque unius Syllabæ, aut Literæ jacturâ, duraverunt? Quo spatio innumera Palatia, Templa, Castella, Vrbes collapsa sunt, aut diruta: Picturæ, ac Statuæ Cyri, Alexandri, Cæsaris, imò Regum & Principum multò recentiorum, nullo jam sunt modo parabiles: Archetypa enim ipsa, jamdudùm confecta vetustate perierunt, Exempla autem indies primigeniâ Similitudine mulctantur. At Ingeniorum Imagines perpetuò integræ manent in Libris, nullis temporum injuriis obnoxiæ, utpote quæ jugem renovationem recipere possunt: Quanquam nec Imagines dici propriè possint, quia perpetuò generant quodammodò, seminâque sua in Animos Hominum spargunt, atque ætatibus subsequentibus infinitas Actiones, Opinionésque suscitant, & progignunt. Quòd si Navis Inventum, res existimata tam nobilis, & admirabilis fuerit, quæ opes mercésque hinc inde transportat, Regiones locis disiunctissimas, participatione fructuum & commodorum consociat; quantò rectiùs Literæ celebrari debent, quæ tanquam Naves sulcantes Oceanum Temporis, remotissima secula Ingeniorum & Juventorum commercio, & societate copulant? Porrò videmus nonnullos Philosophorum qui maximè immersi erant sensibus, miniméque Divini, atque Immortalitatem Animæ præfractè negabant; hoc tamen vi Veritatis adactos concessisse, quoscunque Motus & Actus Anima humana absque Corporis Organo præstare possit, eos etiam post Mortem permanere probabile esse: quales nimirùm erant Intellectûs, minimè autem, quibus divina Revelatio illuxit, conculcantes hæc Rudimenta, atque Offucias Sensuum, novimus non solùm Mentem, sed & Affectus propurgatos; neque Animam tantùm, sed etiam Corpus ad Immortalitatem assumptum iri suo tempore. Sed enim meminerint Homines, & nunc & aliàs ubi opus fuit, me in Probationibus de Dignitate Scientiæ, inde ab initio sejunxisse Testimonia divina ab humanis; quam Methodum constanter retinui, separatìm utrunque explicans.

Quamvis verò hæc ita sint, nequaquàm tamen hoc mihi sumo, neque me consequi posse confido, ut vllâ Causæ hujus pro Doctirnâ Peroratione,

tione, aut Actione, judicia rescindam, vel *Æsopici Galli*, qui Granum Hordei Gemmæ prætulit; vel *Midæ* qui cùm Arbiter factus esset, inter Apollinem, Musarum, & Panem, Ovium Præsidem, Opulentiæ palmam detulit; vel *Paridis*, qui spretâ Sapientiâ, ac Potentiâ, primas Voluptati & Amori dedit; vel *Agrippinæ* eligentis, *Occidat matrem, modò imperet*, Imperium licet cum conditione detestandâ præoptantis; vel *Vlyssis, qui Vetulam prætulit Immortalitati*, typi certè eorum, qui consueta Optimis præponunt; plurimaque ejusmodi Judicia Popularia: Hæc enim antiquam obtinebunt: Verùm & illud etiam manebit, cui innixa est semper Doctrina tanquam firmissimo fundamento, quodque nunquàm labefactari poterit, *Iustificata est Sapientia à Filiis suis.*

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER SECUNDUS.

AD REGEM SUUM.

COnsentaneum videri possit, tametsi non rarò secùs eveniat, (Rex optime) ut qui Sobole numerosâ aucti sunt, quíque Immortalitatem suam in Posteris ipsorum quasi prospectant, præ cæteris Mortalibus sint sollicìti, de Statu futurorum Temporum; utpote quibus, satis intelligunt, charissima illa sua tandem debere pignora transmitti. *Elizabetha Regina,* propter Vitam cœlibem, Hospes potiùs in Mundo quàm Incola fuit; sua quidem Tempora ornavit, & in multis beavit. Enimverò tuæ Majestati, (cui Deus pro Benignitate suâ dedit tot suscipere Liberos, dignos certè qui te perpetuent, cujúsque Ætas vigens,

vigens, & Thorus fœcundus adhuc plures pollicetur) usquequaque convenit, non modò tuum (quod facis) Seculum irradiare; verùm etiam ad illa Curas tuas extendere, quæ Memoria omnis alat, quæque ipsa intueatur Æternitas. Inter ea autem (nisi studium meum erga Literas me fallit) nil dignius est aut nobilius, quàm si dotetur Orbis Terrarum, *Augmentis Scientiarum* solidis & fructuosis. Quousque enim tandem, pauculos aliquos Scriptores, statuemus nobis tanquàm *Columnas Herculis*, ne *plus ultra* in Doctrinis progrediamur; cùm habeamus Majestatem tuam, instar Lucidi & Benigni Syderis, quod nos inter Navigandum conducat & fortunet?

Ut igitur ad rem redeamus: Recolamus jam, & nobiscum perpendamus, quid Principes Viri, aliique, hucusque ad Literarum Amplificationem attulerint, quid prætermiserint? Hoc autem pressè & distinctè excutiamus, sermone quodam Activo & Masculo, nusquam digrediendo, nil amplificando. Ponatur igitur illud (quod quivis concedat) Opera quæque maxima & difficillima, vel Præmiorum Amplitudine, vel Consiliorum Prudentiâ & Sanitate, vel Laborum Conjunctione superari: Quorum primum Conatum extimulat, secundum Ambages & Errores tollit, tertium Mortalium Fragilitati succurrit. At inter hæc tria; Meritò Primas tenet, *Consilii prudentia & Sanitas*; hoc est, Monstratio & Delineatio viæ rectæ & proclivis, ad Rem, quæ proponitur, peragendam: *Claudus enim*, (quod dici solet) *in viâ, antevertit Cursorem extra viam.* Et Salomon perappositè ad hanc rem; *Ferrum si retusum fuerit viribus utendum majoribus; quod verò super omnia prævalet, est sapientia.* Quibus verbis innuit, Medii prudentem electionem, efficaciùs conducere ad Rem, quàm virium aut Intentionem, aut Accumulationem. Hæc ut dicam, illud impellit, quod (salvo semper eorum honore, qui de Literis quomodocunque meruerunt) perspicio atque animadverto, Opera eorum atque Acta pleraque, ad Magnificentiam potiùs, & Nominis sui Memoriam, quàm ad Scientiarum ipsarum Profectum & Augmenta spectâsse; & Literatorum potiùs Numerum auxisse, quàm Artibus ipsis multum Incrementi attulisse.

Actiones autem & Opera, quæ ad Literas amplificandas pertinent, circa tria versantur Objecta: Circa Literarum Sedes; circa Libros; & circa Personas Eruditorum. Quemadmodùm enim Aqua, sive ex Cœlesti Rore descendens, sive ex Fontibus scaturiens, facilè dispergitur & disperditur, nisi colligatur in aliqua Receptacula, ubi per unionem, & congregationem, se sustentare & fovere possit, (quem in finem excogitavit Solertia humana Aquæductus, Cisternas, Stagna; eáque etiam variis ornamentis condecoravit, quæ Magnificentiæ & Dignati, non minùs quàm Usui & Necessitati deserviant) similiter Liquor iste Scientiæ pretiosissimus, sive à Divinâ Inspiratione destillet, sive è Sensibus exiliat, mox periret omnis, atque evanesceret, nisi conservaretur in Libris, Traditionibus, Colloquiis; ac præcipuè in Locis certis, his rebus destinatis, quales sunt Academiæ, Collegia, Scholæ; ubi & permanentes habeat Sedes, & crescendi insuper, & se congregandi Copiam, & Facultatem.

Ac primò, Opera, quæ ad *Musarum Sedes* spectant, quatuor numerantur: Ædificiorum Structura; Proventuum Dotatio; Privilegiorum Concessio; Disciplinæ Lex & Institutio; Quæ omnia ad Secessum, & Otium (ut plurimùm) conferunt, & ad Vacationem à Curis & Molestiis: qualia sunt quæ ad Alvearia constituenda, in usum Mellis, requirit Virgilius;

Principio sedes apibus, statióque petenda,
Quo neque sit ventis aditus. &c.

At Opera circa *Libros* duo sunt præcipua: primum Bibliothecæ, in quibus tanquam Mausolæis, priscorum Sanctorum Reliquiæ, Virtutis plenæ, conditæ sunt. Secundò, novæ Editiones Auctorum, emendatioribus Impressionibus, fidelioribus Versionibus, utilioribus Commentariis, Annotationibus magis diligentibus, & hujusmodi famulitio, instructæ & ornatæ.

Porrò Opera, quæ *Literarorum Hominum Personas* respiciunt (præterquàm quod ipsi ornandi sint & promovendi) sunt etiam duo: Remuneratio & Designatio Lectorum, in Artibus jamdudùm inventis, & cognitis; & Remuneratio ac Designatio Scriptorum, circa eas Doctrinæ partes, quæ non satis hactenùs excultæ, aut elaboratæ sunt.

Hæc summatìm Opera sunt & Acta, in quibus inclytorum Principum, aliorumque illustrium virorum promerita, erga rem literariam claruerunt. De particulari alicujus commemoratione, qui de Literis bene meruit, cogitanti, occurrit illud Ciceronis, quod eum, post reditum suum, ad gratias promiscuè agendas impulit; *Difficile non aliquem, ingratum quenquam præterire.* Potiùs (ex Scripturarum consilio) spatium intueamur, quod adhuc restat in Stadio decurrendum; quàm oculos reflectamus ad ea, quæ à tergo jampridem reliquimus.

Primùm igitur, inter tot totius Europæ Collegia, præclarissimè fundata, Omnia illa certis Professionibus destinata esse demiror, nulla, liberis atque Universalibus Artium, & Scientiarum studiis, dedicata. Nam si quis judicet Doctrinam omnem referendam esse ad Usum & Actionem, rectè sapit; Veruntamèn facile est isto modo pro labi in errorem illum, quem Fabula perantiqua perstringit; in quâ cætera Corporis Membra litem Ventriculo intendêrunt, quod neque Motum præberet, ut Artus, neque Sensum, ut Caput; quamvis intereà Alimentum coctum atque confectum ventriculus ille in reliquum corpus divideret: Planè eodem modo, qui in Philosophiâ ac Contemplationibus universalibus, positum omne studium inane atque ignavum arbitratur, non animadvertit singulis Professionibus, & Artibus, exinde succum & Robur suppeditari. Atque certè persuasum habeo, hanc ipsam haud minimam causam fuisse, cur fœlicior Doctrinæ progressus hucusque retardatus sit; quod opera hisce fundamentalibus Scientiis, navata sit tantùm in transitu, neq; haustus pleniores indè epoti. Nam si Arborē solito fructuosiorē fieri cupias, de Ramis medicandis frustrà cogitaveris; Terra ipsa circa Radicē subigenda, & Gleba lætior admovēda, aut nihil egeris. Neque rursùs silentio prætermittendū est, hanc Collegiorū, & Societatū, in usum tantūmodò Doctrinæ Professoriæ Dedicationem, non solū Scientiarū incrementis inimicā fuisse; sed etiam in Regnorū, &

Rerump. detrimentum cessisse. Hinc enim fieri solet, ut Principes delectum habituri Ministrorum, qui Rebus civilibus tractandis sint idonei; ejusmodi hominum miram solitudinem circa se reperiant; propterea quod non habeatur Educatio aliqua Collegiata, in hos usus destinata, ubi scilicet Homines à Naturâ ad hoc facti & comparati, (præter artes alias) Historiæ, Linguis modernis, Libris & Tractatibus Politicis, præcipuè incumbant; ut inde ad civilia Munera, magis habiles, & instructi accedant.

Quoniam verò Fundatores Collegiorum *plantant*, Prælectionem verò *rigant*; sequitur jam ordine, ut dicam quid in publicis Lectionibus desideretur. Nimirùm Improbo vel maximè Tenuitatem Stipendiorum, Prælectoribus sive Artium, sive Professionem, (præsertim apud nos) assignatam. Interest enim inprimis progressûs in Scientiis, ut Lectores in unoquoque genere, ex optimis instructissimisque eligantur; utpote quorum opera, non in usum transitorium, sed ad sufficiendam Sobolem Scientiæ in secula adhibeatur. Id fieri nequit, nisi Præmia, & conditiones tales constituantur, quibus eminentissimus quisque in eâ Arte, planè contentus esse possit; ut illi demùm grave non sit, in eodem munere immori, neque Practicam cogitet. Quocirca Scientiæ ut floreant, Militaris Lex servanda Davidis; *Vt æqua esset pars descendentis ad prælium, & manentis ad Sarcinas*; Sarcinis malè alitèr prospectum erit. Sic Lectores in Scientiis sunt tanquam Conservatores, & Custodes totius Literarii Apparatûs; unde Praxis & Militia deinceps Scientiarum instruatur: Proinde æquum est, ut Merces ipsorum Lucra Practicorum exæquare possit. Alitèr si Patribus Scientiarum Præmia non constituantur satis ampla, & luculenta, eveniet illud,

Et Patrum invalidi referent jejunia Nati.

Defectum nunc notabo alium, in quo Alchymista quispiam in auxilium advocandus fôret; cùm id genus Hominum Studiosis Authores sint, ut Libros vendant, Fornaces extruant, Minervam ac Musas, (tanquam Virgines Steriles) deserant, ac Vulcano se applicent. Fatendum est enimverò, tam ad Penetralia Contemplationis, quàm ad Operativæ Fructum, in nonnullis Scientiis, (præsertim Naturali Philosophiâ, & Medicinâ) haud unica subsidia è Libris petenda esse. Quâ in re neutiquàm cessavit Munificentia Hominum; quippe videmus non Libros magis, quàm Sphæras, Globos, Astrolabia, Mappas, & alia similia, ut adminicula quædam Astronomiæ, & Cosmographiæ comparari, & studio præberi. Videmus etiam loca nonnulla, Medecinæ studio dicata, Hortos habere pro Simplicium cujusque generis inspectione, & notitiâ; nec usu Mortuorum Corporum ad Observationes Anatomicas destitui. Cæterùm hæc ad pauca spectant. In genere, pro certo habeatur, magnos, in rebus Naturæ abditis eruendis & referandis, progressus vix fieri posse, nisi ad Experimenta, sive Vulcani, sive Dædali, (forniacis scilicet, aut Machinæ;) vel cujuscunque alterius generis, sumptus abundè suppeditentur. Ideoq; sicut Principum Secretariis, & Emissariis, conceditur exhibere rationes Expensarum, pro diligentiis suis, in explorando, & eruendo Res novas & Arcana civilia; similitèr

ſimilitèr & Exploratoribus, ac Speculatoribus Naturæ, ſatisfaciendum de expenſis ſuis; aliàs de quamplurimis ſcitu digniſſimis nunquam fiemus certiores. Si enim Alexander magnam vim pecuniæ ſuppeditavit Ariſtoteli, quâ conduceret Venatores, Aucupes, Piſcatores, & alios, quo inſtructior accederet ad conſcribendam Hiſtoriam Animalium; certè majus quiddam debetur iis, qui non in Saltibus Naturæ pererrant, ſed in Labyrinthis Artium viam ſibi aperiunt.

Defectus etiamnùm alius nobis obſervandus, (magni certè momenti). Neglectus quidam eſt; in Academiarum Rectoribus, conſultationis, in Regibus ſive Superioribus, Viſitationis; in hunc finem, ut diligentèr conſideretur, & perpendatur, utrùm Prælectiones, Diſputationes, aliaque Exercitia Scholaſtica, antiquitùs inſtituta, & ad noſtra uſque tempora uſitata, continuare fuerit ex uſu, vel potiùs antiquare aliaq; meliora ſubſtituere. Etenim inter Majeſtatis tuæ Canones prudentiſſimos, illum reperio. *In Omni vel conſuetudine, vel exemplo, tempora ſpectanda ſunt quandò primùm Res cœpta; in quibus, ſi vel confuſio regnaverit, vel inſcitia; derogat illud imprimis Authoritati rerum atque omnia reddit ſuſpecta.* Quamobrē, quandoquidem Academiarū Inſtituta, plerunque originem traxerint à temporibus, hiſce noſtris haud paulò obſcurioribus, & indoctioribus; eò magis convenit, ut examini denuò ſubjiciantur. Exemplum in hoc genere, unum aut alterum proponam, in rebus quæ maximè obviæ videntur, & familiares. Pro more receptum eſt (licet uti mihi videtur perperàm) ut Literarum ſtudioſi, Logicam, & Rhetoricā præproperè nimis addiſcant; Artes ſanè Provectioribus magis convenientes, quàm Pueris, & Tyronibus. Etenim hæ duæ, ſi verè res perpendatur, ſunt ex Artibus graviſſimis; cùm ſint *Artes Artium*, altera ad Judiciū, altera ad Ornatū. Quinetiàm Regulam, & Normā continent, Res & Materiam ſubjectam, vel diſponendi, vel illuſtrandi. Ideóque id agere, ut Mentes Rerū ignaræ, & rudes; (quæque nondùm id collegerunt, quod à Cicerone *Sylva*, vel *Supellex* appellatur, id eſt, Materiem, & Copiam rerum,) initiū ab iſtis Scientiis ſumant; (ac ſi quis diſcere vellet, ponderare, vel metiri, vel ornare Ventū:) haud aliud profectò parit, quam ut harum Artium virtus & facultas, (quæ permagnæ ſunt, & latiſſimè diffuſæ,) ferè contemptæ jaceant; atque vel in puerilia Sophiſmata, Affectationeſque ridiculas degeneraverint; vel ſaltem exiſtimatione ſuâ haud parùm mulctatæ ſint. Quinetiā præmatura, & intempeſtiva ad has Artes Acceſſio, dilutam earum, atque jejunam Traditionem, ac Tractationē neceſſariò ſecum traxit, qualis nimirùm Captui Puerorum adaptetur. Alterum Exemplum (quod adducam) Erroris, qui in Academiis jam diù inveteravit, ejuſmodi eſt; quod ſcilicet Inventionis, atque Memoriæ, in exercitiis ſcholaſticis, fieri ſolet nimiò plus noxium Divortium: Illic ſiquidem Orationes plæræque, aut omninò præmeditatæ ſunt, adeò ut Conceptis Verbis proferantur, & Inventioni nihil relinquatur; aut planè extemporariæ, ut perparùm relinquatur Memoriæ: (cùm in vitâ communi, & praxi, rarus ſit alterutrius iſtorum uſus ſeorſim, ſed potiùs mixturæ ipſorum; id eſt Notarum ſive Commentariorum, atque Dictionis ſubitæ) ita ut hoc pacto, Exercitia ad Praxim haud ſint accommodata, nec Imago reſpondeat Vitæ. Illud autem in Exercitiis

ercitiis perpetuò tenendum eſt; ut omnia (quam fieri poteſt) maximè repræſentent ea,quæ in vitâ agi ſolent; Alioqui Motus & Facultates Mentis pervertent, non præparabunt. Hujus autem rei Veritas non obſcurè cernitur, cum Academici ad Praxim ſuarum Profeſſionum,vel alia Civilis Vitæ Munia ſe accingant; quod cùm faciunt, hunc, de quo loquimur, defectum, ipſi in ſe citò deprehendunt; ſed citiùs etiamnùm alii. Cæterùm hanc partem, de Inſtitutorum Academicorum emendatione, clauſulâ illâ (ex Cæſaris quâdam ad Oppium, & Balbum Epiſtolâ deſumptâ) concludam; *Hoc quemadmodùm fieri poßit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri poſſunt; de iis rebus rogo vos, ut cogitationem ſuſcipiatis.*

Alter Defectus quem obſervo, altiùs paulò quam præcedens aſcendit. Quemadmodùm enim Doctrinarum Progreſſio, haud parùm in prudenti Regimine, & Inſtitutione Academiarum ſingularum conſiſtit; ita magnus ad hoc cumulus accedere poſſit, ſi Academiæ univerſæ, per totam Europam ſparſæ, arctiorẽ conjunctionem, & neceſſitudinem contraherent. Sunt enim, uti videmus, multi Ordines, & Sodalitia, quæ licet Regnis, & Spatiis longinquis disjuncta ſint, tamen Societatem & tanquam Fraternitatem inter ſe ineunt, & colunt; adeò ut habeant Præfectos (alios Provinciales, alios Generales,) quibus omnes parent. Et certè,quemadmodùm Natura creat Fraternitatem in Familiis; Artes Mechanicæ contrahunt Fraternitatem in Sodalitiis; Unctio divina ſuperinducit Fraternitatem in Regibus, & Epiſcopis; Vota & Regulæ conciliant Fraternitatem in Ordinibus: eodem modo fieri non poteſt, quin intercedat Fraternitas illuſtris & generoſa, inter Homines, per Doctrinas & Illuminationes, quandoquidem Deus ipſe *Pater Luminum* nuncupetur.

Poſtremò illud queror (de quo ſuperiùs nonnihil præmiſi) quod vel nunquã,vel raròadmodùm, publica aliqua extiterit Deſignatio Virorũ idoneorum,qui vel ſcriberent, vel Inquiſitionem inſtituerent, de illis Scientiarũ Partibus, in quibus ſatis adhùc non fuerit elaboratum. Cui rei, illud inſerviet quam maximè, ſi tanquam Luſtrũ condatur Doctrinarum; & Cenſus excipiatur; quæ ex illis locupletes ſint, & majorem in modum auctæ; quæ autem inopes, & deſtitutæ. Opinio enim Copiæ, inter cauſſas Inopiæ eſt: Atque multitudo Librorum Luxuriæ potiùs quàm Penuriæ indiciũ quoddam præ ſe fert. Quæ tamen Redundantia, (ſi quis rectè judicet) neutiquàm delendis antehàc ſcriptis Libris, ſed novis melioribus edendis tolli debet; qui ejus generis ſint, ut tanquam *Serpens Moſis, Serpentes Magorum* devorent.

Horum, quos enumeravimus, omnium Defectuum Remedia, præter illius poſtremi; quinetiàm ejuſdem poſtremi, quoad Partem ejus Activam, quæ ſpectat ad Deſignationem ſcribentium, Opera ſunt verè Baſilica; Erga quæ, privati alicujus conatus, & induſtria, ferè ſic ſe habeat, ut Mercurius in Bivio; qui Digitum poteſt in viam intendere, Pedem inferre non poteſt. At Speculativa illa Pars, quæ ad Examen Doctrinarum (quid nimirùm in ſingulis deſideretur) pertinet; etiàm induſtriæ Hominis Privati patet. Mihi igitur in animo eſt, Perambulationem Doctrinarum, & Luſtrationem generalem, & fidelem aggredi, præcipuè

cum inquisitione sedulâ & accuratâ, quænam earum Partes neglectæ incultæque jaceant, hominum industriâ nondum subactæ, & ad usum conversæ; ut hujusmodi Delineatio, & Registratio, & publicis Designationibus, & Privatorum spontaneis laboribus facem accēdat. In quo nihilominùs Consilium est hoc tempore, Omissiones duntaxat, & *Desiderata* notare; non autem Errores, & Infœlicitates redarguere. Aliud enim est inculta loca indicare, aliud culturæ modum corrigere.

Quam quidem ad rem, cùm me comparo, & accingor, non sum nescius quantum opus moveam, quámque difficilē provinciam sustineam; etiam quàm sint vires minimè Voluntati pares: Attamen magnam in spem venio, si ardentior meus erga Literas Amor, me longiùs provexerit, usurum me excusatione Affectûs; quia non simul cuiquam conceditur, *Amare & Sapere*. Nescius equidem non sum, eandem judicii libertatem aliis relinquendam, quam ipse usurpaverim. Equidem libenter æquè acceperim ab aliis, ac impertiverim, Humanitatis illud officium; *Nam qui Erranti comiter monstrat viam*, &c. Prospicio etiam animo, complura ex illis, quæ tanquam omissa, & desiderata, in Registrum hoc nostrum referre visum fuerit, in diversas censuras incursura; Alia scilicet quòd sint dudùm peracta, & jam extent; Alia quòd curiositatem sapiant, & fructum promittant perexilem; Alia quòd nimis ardua existant, & ferè impossibilia, quæ ab hominibus absolvantur. Ad priora duo quod attinet, Res ipsæ pro se caussam agent: Circa postremum de Impossibilitate ita statuo; Ea omnia possibilia, & præstabilia censenda, quæ ab aliquibus perfici possint, licèt non à quibusvis; Et quæ à multis conjunctìm, licèt non ab uno; Et quæ in Successione Seculorum, licèt non eodem ævo; Et denique quæ Publicâ Curâ & Sumptu, licèt non Opibus & Industriâ singulorum. Si quis tamen sit, qui malit Salomonis illud usurpare, *Dicit piger, Leo est in viâ*; quàm illud Virgilii, *Possunt, quia posse videntur*; satis mihi erit, si labores mei, inter Vota tantùm sive Optata, melioris notæ habeantur. Sicut enim haud omninò Rei imperitum esse oportet, qui Quæstionem appositè instituat; ita nec Sensûs inops videatur, qui haudquaquàm absurda Optaverit.

CAPVT. I.

Partitio *Universalis* Doctrinæ Humanæ *in* Historiam, Poësim, Philosophiam; *Secundùm tres Intellectûs Facultates*, Memoriam, Phantasiam, Rationem: *quódque eadem Partitio competat etiam* Theologicis.

PARTITIO *Doctrinæ Humanæ* ea est verissima, quæ sumitur ex triplici Facultate Animæ Rationalis, quæ Doctrinæ Sedes est. *Historia* ad *Memoriam* refertur; *Poësis* ad *Phantasiam*; *Philosophia* ad *Rationem*. Per *Poësim* autem, hoc loco intelligimus non aliud, quàm Historiam confictam, sive Fabulas. Carmen enim Styli quidam Character est, atque ad Artificia Orationis pertinet, de quo suo loco.

Historia

Historia propriè Individuorum eſt, quæ circumſcribuntur Loco & Tempore. Etſi enim Hiſtoria Naturalis circa Species verſari videatur; tamen hoc fit ob promiſcuamRerumNaturalium,(in plurimis)ſub unâ Specie, Similitudinem; ut ſi unam nôris, omnes nôris. Sicubi autem Individua reperiantur, quæ aut unica ſunt in ſuâ Specie, veluti Sol & Luna; aut à Specie inſigniter deflectunt, ut Monſtra; non minùs rectè conſtituitur Narratio de illis in Hiſtoriâ Naturali, quàm de Hominibus ſingularibus in Hiſtoriâ Civili. Hæc autem omnia ad *Memoriam* ſpectant.

Poëſis, eo ſenſu,quo dictum eſt, etiam Individuorum eſt;confictorum ad ſimilitudinem illorum, quæ in Hiſtoriâ verâ memorantur; ita tamen ut modum ſæpiùs excedat, & quæ in Rerum naturâ nunquam conventura, aut eventura fuiſſent, ad libitum componat, & introducat; quemadmodùm facit & Pictoria. Quod quidem *Phantaſiæ* Opus eſt.

Philoſophia Individua dimittit; neque Impreſſiones primas Individuorum,ſed Notiones ab illis Abſtractas complectitur; atque in iis componendis,& dividendis, ex Lege Naturæ, & Rerum ipſarum evidentiâ, verſatur. Atque hoc prorsùs Officium eſt, atque Opificium *Rationis*.

Hæc autem ita ſe habere, ſi quis intellectualium Origines petat, facilè cernet. Individua ſola Senſum percellunt, qui Intellectûs Ianua eſt. Individuorum eorum Imagines, ſive Impreſſiones à ſenſu exceptæ, figuntur in Memoriâ, atque abeunt in eam, à principio tanquam integræ, eodem quo ocurrunt modo: Eas poſteà recolit, & ruminat Anima humana; Quas deinceps aut *ſimpliciter recenſet*; aut *luſu quodam imitatur*; aut *Componendo & Dividendo digerit*. Itaque liquidò conſtat, ex tribus his Fontibus, *Memoriæ*, *Phantaſiæ*, & *Rationis*, eſſe tres illas Emanationes, *Hiſtoriæ*,*Poëſeos*, & *Philoſophiæ*; nec alias,aut plures eſſe poſſe. Etenim Hiſtoriam, & Experientiam pro eâdem re habemus; quemadmodùm etiam Philoſophiam, & Scientias.

Neque aliâ cenſemus ad *Theologicæ* Partitione opus eſſe. Differunt certè Informationes Oraculi & Sensûs, & Re, & Modo inſinuandi; ſed Spiritus Humanus unus eſt, ejúſque Arculæ, & Cellæ eædem. Fit itaque, ac ſi diverſi Liquores, atque per diverſa Infundibula, in unum atque idem Vas recipiantur. Quare & *Theologia*, aut ex *Hiſtoriâ Sacrâ* conſtat; aut ex *Parabolis*, quæ inſtar divinæ *Poëſeos* ſunt; aut ex *Præceptis* & *Dogmatibus*, tanquam perenni quâdam *Philoſophiâ*. Quod enim ad eam partem pertinet, quæ redundare videtur, *Prophetiam* videlicet, ea *Hiſtoriæ* genus eſt: quandoquidem Hiſtoria Divina, eâ polleat ſupra Humanam Prærogativâ, ut Narratio Factum præcedere, non minùs quàm ſequi poſſit.

CAPUT.

CAPVT II.

Partitio Historiæ *in* Naturalem *&* Civilem, Ecclesiasticâ *&* Literariâ *sub* Civili *comprehensâ*. *Partitio* Historiæ Naturalis *in* Historiam Generationum, Præter-Generationum, *&* Artium.

HISTORIA aut *Naturalis* est, aut *Civilis*: In *Naturali*, Naturæ res gestæ, & Facinora memorantur; in *Civili*, Hominum. Elucent proculdubiò *Divina* in utrisque, sed magis in *Civilibus*, ut etiam propriam *Historiæ* speciem constituant, quam *Sacram* aut *Ecclesiasticam* appellare consuevimus. Nobis verò etiam ea videtur *Literarum*, & *Artium* Dignitas, ut iis *Historia* propria seorsim attribui debeat; quam sub *Historiâ Civili*, (quemadmodùm & *Ecclesiasticam*,) comprehendi intelligimus.

Partitionem *Historiæ Naturalis* moliemur ex *statu*, & conditione ipsius Naturæ, quæ in triplici statu posita invenitur, & tanquam Regimen trinum subit. Aut enim libera est Natura, & cursu consueto se explicans, ut in Cœlis, Animalibus, Plantis, & universo Naturæ Apparatu; Aut à Pravitatibus, & insolentiis Materiæ contumacis, & ab Impedimentorum violentiâ, de statu suo detruditur, ut in Monstris; Aut denique ab Arte, & Operâ humanâ constringitur, & fingitur, & tanquam novatur, ut in Artificialibus. Sit itaque Partitio *Historiæ Naturalis*, in *Historiam Generationum*; *Præter-Generationum*; *&* *Artium*: Quam postremam, etiam *Mechanicam*, & *Experimentalem* appellare consuevimus. Harum prima *Libertatem Naturæ* tractat; secunda *Errores*; tertia *Vincula*. Libenter autem *Historiam Artium*, ut Historiæ Naturalis speciem constituimus; quia inveteravit prorsùs opinio, ac-si aliud quippiam esset Ars à Naturâ; Artificialia à Naturalibus: unde illud Malum, quòd plerique Historiæ Naturalis Scriptores, perfunctos se putent, si Historiam Animalium, aut Plantarum, aut Mineralium confecerint, omissis Artium Mechanicarum Experimentis. Sed & illabitur etiam Animis Hominum aliud subtilius Malum; nempe, ut Ars censeatur solummodò, tanquam Additamentum quoddam Naturæ, cujus scilicet ea sit vis, ut Naturam (sanè) vel inchoatam perficere, vel in deterius vergentem emandare, vel impeditam liberare; minimè verò penitùs vertere, transmutare, aut in imis concutere possit. Quod ipsum Rebus Humanis præproperam desperationem intulit. At contrà, illud Animis Hominum penitùs insidere debuerat; Artificialia à Naturalibus, non Formâ, aut Essentiâ, sed Efficiente solummodò differe; Homini quippe in Naturam, nullius rei potestatem esse, præterquàm Motûs, ut scilicet Corpora Naturalia aut admoveat, aut amoveat: ubi igitur datur Admotio Corpornm

Naturalium, aut Remotio, conjungendo (ut vocant) Activa Passivis, omnia potest homo; ubi non datur, nihil: Neque interest, si Res ponantur in ordine ad aliquem Effectum, utrùm hoc fiat per Hominem, vel absque Homine: Aurum aliquando excoquitur igne, aliquando in Arenulis purum invenitur, ministrante sibi ipsi Naturâ: Iris similiter fit ex Nube roscidâ in sublimi; fit etiam per Aspersionem Aquæ, hic apud nos. Itaque Natura omnia regit, subordinantur autem illa tria, *Cursus Naturæ*; *Expatiatio Naturæ*; & *Ars*, sive Additus Rebus *Homo*: Ideoque in Historiâ Naturali, tria illa comprehendi par est; quod etiam C. Plinius magnâ ex parte fecit; qui Historiam Naturalem solus pro dignitate complexus est; sed complexam, minimè ut decuit, imò potiùs indignis modis tractavit.

Harum prima habetur mediocriter exculta; Sequentes duæ ita tenuiter, & inutiliter tractantur, ut in *Desideratorum* classe reponendæ sint. Neque enim reperias satis instructam, & locupletem collectionem Operum Naturæ eorum, quæ à Cursu ordinario Generationum, Productionum, & Motuum aberrârunt, & deflexerunt; sive sint illa Fœtus certarum Regionum aut Locorum singulares; sive Temporum Eventus insoliti; sive *Casuum* (ut ait ille) *Ingenia*; sive Proprietatum Abditarum Effectus; sive Monodica Naturæ in suâ Specie. Non negaverim inveniri Libros nimiò plures, fabulosis Experimentis, Commentitiis Secretis, & frivolis Imposturis, ad Voluptatem, & Novitatem, refertos; Cæterùm Narrationem gravem, & severam de Heteroclitis, & Mirabilibus Naturæ, diligenter examinatam, ac fideliter descriptam, non, inquam, invenio; præsertim cum debitâ rejectione, & publicâ tanquam proscriptione Mendaciorum, & Fabularum, quæ invaluerunt. Nam ut res se nunc habet, si fortè Mendacia aliqua circa Res Naturales obtinuerint, & celebrata sint (sive quod tantum possit Reverentia Antiquitatis, sive quod illa denuò examini subjicere sit molestum, sive quod mirifica scilicet Ornamenta) putantur Orationis, propter Similitudines & Comparationes nunquàm posteà exterminantur, aut retractantur.

Finis hujusmodi Operis, quod Exemplo suo decoravit Aristoteles, nil minus est, quam ut curiosis, & inanibus Ingeniis gratificetur, sicut faciunt Mirabilarii, & Prodigiastri; verùm duas ob causas, utramque seriam & gravem: Unam, ut Axiomatum corrigatur Iniquitas; quæ plerunque in Exemplis tritis, & vulgatis fundamentum habent: Alteram, quòd à Miraculis Naturæ, ad Miracula Artis, expeditus sit transitus, & pervius. Neque enim huic rei plus inest Negotii, præterquàm ut Naturæ vestigia persequaris sagaciter, cùm ipsa sponte aberret; ut hoc pacto posteà cum tibi libuerit, eam eôdem loci deducere, & compellere possis. Neque verò præceperim, ut ex Historiâ istâ Mirabilium, superstitiosæ Narrationes, de Maleficiis, Fascinationibus, Incantationibus, Somniis, Divinationibus, & similibus, prorsùs excludantur, ubi de Facto, & re gestâ liquidò constet. Nondùm enim innotuit, quibus in rebus, & quousque, Effectus Superstitioni attributi, ex causis Naturalibus participent. Ideoque licet hujusmodi Artium Usum & Praxim, meritò damnandum censeamus,

feamus, tamen à speculatione, & consideratione ipsarum; (si stréuè exercitantur) notitiam haud inutilem consequemur; non solùm ad Delicta, in hoc genere: Reorum; ritè dijudicanda; sed etiam ad Naturæ Secreta ulteriùs rimanda. Neque certè hæsitandum de ingressu, & penetratione intrà hujusmodi Antra, & Recessus, si quis sibi unicam Veritatis inquisitionem proponat; quod & Majestas tua Exemplo proprio confirmavit. Tu enim, duobus illis clarissimis & acutissimis, Religionis, ac Naturalis Philosophiæ oculis, tales umbras prudenter ac perspicacitèr perlustrasti; ut te Soli simillimum probaveris, qui polluta Loca ingreditur, nec tamen inquinatur: Cæterùm illud monuerim, Narrationes istas cum Rebus superstitiosis conjunctas, seorsùm componi, neque cum puris, & sinceris Naturalibus commisceri oportere. Quod verò ad Narrationes attinet, circa Prodigia & Miracula Religionum; illa certè aut non utique vera sunt; aut nullâ ex parte naturalia; ideóque ad *Historiam Naturalem* non pertinent.

Quantum ad *Historiam Naturæ subactæ*, & *Factitiæ*, quam *Mechanicam* appellare solemus; invenio sanè Collectiones quasdam de Agriculturâ; etiam de Artibus compluribus Mechanicis; sed, quod pessimum est in hoc genere, semper negliguntur & rejiciuntur Experimenta, in Artibus singulis familiaria & vulgata; quæ tamen ad Interpretationem Naturæ, æquè aut plus faciunt, quam minùs trita. Nam Labes quædam Literis aspergi videatur, si fortè viri docti se submittant Inquisitioni, aut observationi rerum mechanicarum; nisi fuerit earum, quæ pro Arcanis Artis, aut pro Rebus admodùm raris, aut subtilibus reputentur. Quod tam inanis, ac superciliosæ Arrogantiæ Vitium, meritò irrisit Plato, quandò Hippiam Sophistam jactabundum inducit cum Socrate disputantem; sinceró & solido Veritatis Investigatore: Qui, cùm Pulchritudine sermo institutus esset, pro vago suo, & soluto Disputandi more, primùm intulit Exemplum Virginis pulchræ, dein Equæ pulchræ, postremò Ollæ Fictilis pulchræ, & affabrè factæ: Hoc ultimo exemplo Hippias commotus, dixit, *Stomacharer certè, (nisi humanitatis ratio me eò adigeret,) cum quoquam disputare, qui exempla tam vilia, & sordida allegaret.* Cui Socrates, *Te quidem ita decet, cùm tam nitidis sis amictus vestibus & pulchris calceis*; & alia per Ironiam. Enimverò, illud pro certo asseri possit, grandia Exempla haud optimam, aut tutissimam afferre informationem. Id quod exprimitur non insulsè, in pervulgatâ illâ Fabulâ de Philosopho; qui cùm Stellas, sublatis oculis intueretur, incidit in Aquam: Nam si oculos demisisset, stellas illicò in Aquâ videre potuisset; verùm suspiciens in cœlum, Aquam in Stellis videre non potuit. Eodem modo sæpe accidit, ut Res minutæ & humiles, plus conferant, ad Notitiam Grandium, quàm Grandes ad Notitiam Minutarum. Bene siquidem notavit Aristoteles, *Cujusque rei naturam in Portionibus ejus minimis optimè cerni.* Quam ab causam, Reip. Naturam perscrutatur primò in Familiâ & in simplicissimis Combinationibus Societatis, (Mariti scilicet & Uxoris, Parentum & Liberorum, Domini & Servi,) quæ in quolibet tuguriolo occurrunt. Simili

planè ratione, Natura hujusce magnæ Civitatis, (Universitatis nimirùm rerum,) ejúsque Dispensatio, in primâ quâque Symbolizatione, & minimis Rerum Portionibus investiganda est: uti fieri videmus, quòd Secretum illud Naturæ, (habitum pro maximo,) de Verticitate Ferri, tactu Magnetis exciti, ad Polos se conspiciendum præbuit, non in Vectibus ferreis, sed in Acubus.

Ego verò, si quod sit mei pondus Judicii, sic planè Statuo; *Historiæ Mechanicæ* usum erga Philosophiam Naturalem, esse maximè Radicalem, & Fundamentalem. Talem intelligo Philosophiam Naturalem, quæ non abeat in Fumos Speculationum subtilium, aut sublimium; sed quæ efficaciter operetur, ad sublevanda Vitæ humanæ Incommoda. Neque enim ad præsens tantùm juvabit, nectendo & transferendo Observationes unius Artis, in usum aliarum; & inde novas commoditates eliciendo, quod necesse est fieri, cùm Experimenta diversarum Artium, in unius Hominis Observationem, & considerationem Venient; sed porrò ad causas rerum indagandas, & Artium Axiomata deducenda, lucidiorem Facem accendet, quàm hactenùs unquam affulsit. Quemadmodùm enim Ingenium alicujus, haud benè nôris aut probâris, nisi eum irritaveris; neque Proteus se, in varias rerum facies, vertere solitus est, nisi Manicis arctè comprehensus; similiter etiam Natura Arte irritata, & vexata, se clariùs, prodit, quàm cùm sibi Libera permittitur.

Antequàm verò hoc Membrum Historiæ Naturalis, (quod Mechanicum atque Experimentale vocamus,) dimittamus, Illud adjiciendum; Corpus talis Historiæ, non solùm ex Artibus ipsis Mechanicis, verùm & ex Operativâ parte Scientiarum Liberalium, ac simul ex Practicis compluribus, (quæ in Artem non coaluerunt) confici debere, ut nihil utile prætermittatur, quod ad informandum Intellectum juvat. Atque hæc est *Historiæ Naturalis* Partitio prima.

CAPVT III.

Partitio Hiſtoriæ Naturalis *Secunda, ex* Vſu*&* Fine *ſuo* , *in* Narrativam; *&* Inductivam. *Quodque* Finis *nobiliſſimus* Hiſtoriæ Naturalis *ſit, ut miniſtret & in Ordine ſit ad condendam Philoſophiam, quem* Finem *intuetur* Inductiva. *Partitio* Hiſtoriæ Generationum *in* Hiſtoriam Cœleſtium: Hiſtoriam Meteororum: Hiſtoriam Globi Terræ & Maris: Hiſtoriam Maſſarum *ſive* Collegiorum Majorum: *&* Hiſtoriam Specierum *ſive* Collegiorum Minorum.

HISTORIA *Naturalis*, ut *Subjecto* triplex (quemadmodùm diximus) ita *Vſu* duplex eſt: Adhibetur enim, aut propter *Cognitionem Rerum* ipſarum, quæ Hiſtoriæ mandantur; aut tanquam *Materia Prima* Philoſophiæ. Atque prior illa, quæ aut *Narrationum* jucunditate delectat, aut *Experimentorum* uſu juvat, atque hujuſmodi Voluptatis, aut Fructûs gratiâ quæſita eſt, longè inferioris notæ cenſenda, præ eâ, quæ *Inductionis* veræ, & legitimæ Sylva ſit, atque Supellex, & primam Philoſophiæ Mammam præbeat. Rursùs itaque partiemur *Hiſtoriam Naturalem*, in *Narrativam*, & *Inductivam*: Hanc autem poſteriorem inter *Deſiderata* ponimus. Neque verò aciem Mentis alicujus perſtringant, aut magna Antiquorum Nomina, aut magna Recentium Volumina. Satis enim ſcimus, haberi Hiſtoriam Naturalem mole amplam, varietate gratam, diligentiâ ſæpius curioſam. Attamen ſi quis ex eâ Fabulas, & antiquitatem, & Auctorum Citationes, & inanes Controverſias, Philologiam denique, & Ornamenta eximat (quæ ad *Convivales Sermones*, Hominumque doctorum *Noctes*, potiùs quàm ad inſtituendam Philoſophiam ſint accomodata,) ad nil magni res recidet. Longè autem profectò abeſt ab eâ Hiſtoriâ, quam Animo metimur. Primò enim deſiderantur duæ illæ *Hiſtoriæ Naturalis* Partes, (de quibus modò diximus) *Præter-Generationum*, & *Artium*, in quibus nos plurimum ponimus: Deinde, in tertiâ illâ (quæ reliqua eſt) Parte Generali, nimirùm de *Generationibus*, uni tantùm, ex quinque Partibus ejus, ſatisfacit. Siquidem *Hiſtoriæ Generationum* conſtituuntur Partes ſubordinatæ quinque: Primæ *Cœleſtium*, quæ Phœnomena ipſa ſincera complectitur, atque ſeparata à Dogmatibus; Secunda *Meteororum* (annumerando etiam Cometas) & *Regionum*, quas vocant, *Aëris*: Neque enim de Cometis, Meteôris ignitis, Ventis, Pluviis, Tempeſtatibus, & Reliquis, invenitur aliqua Hiſtoria, quæ ullius ſit pretii. Tertia *Terræ & Maris*, quatenùs ſunt Univerſi Partes Integrales) Montium,

Fluminum, Æſtuum, Arenarum, Sylvarum, Inſularum, denique Figuræ ipſius Continentium prout exporriguntur; in his omnibus, potiùs Naturalia inquirendo & obſervando, quàm Coſmographica. Quartò, de *Maſſis Materiæ communibus*, quas *Collegia Majora* vocamus, (vulgò *Elementa* dicuntur;) Neque enim de Igne, Aëre, Aquâ, Terrâ; eorumque Naturis, Motibus, Operibus, Impreſſionibus, Narrationes reperiuntur, quæ Corpus aliquod Hiſtoriæ juſtum conſtituant. Quinta, & ultima, de *Collectionibus Materiæ exquiſitis*, quæ à nobis *Collegia Minora*, vulgò *Species* appellantur. In hâc autem poſtremâ ſolâ, induſtria Scriptorum enituit; ita tamen, ut potiùs luxuriata ſit in ſuperfluis, (Iconibus Animalium, aut Plantarum, & ſimilibus intumeſcens) quam ſolidis & diligentibus obſervationibus ditata, quæ ubique in *Hiſtoriâ Naturali* ſubnecti debeant. Atque, ut verbo dicam, omnis quam habemus Naturalis Hiſtoria, tam inquiſitione ſuâ, quàm congerie, nullo modo in ordine ad eum quem diximus finem, (condendæ ſcilicet Philoſophiæ,) aptata eſt. Quare *Hiſtoriam Inductivam* deſiderari pronunciamus. Atque de *Naturali Hiſtoriâ* hactenùs.

CAPUT IV.

Partitio Hiſtoriæ Civilis, *in* Eccleſiaſticam, Literariam, & (*quæ Generis Nomen retinet*) Civilem: *quodque* Hiſtoria Literaria *deſideretur: Ejus conficiendæ Præcepta.*

HISTORIAM *Civilem* in tres ſpecies rectè dividi putamus: Primò *Sacram*, ſive *Eccleſiaſticam*: deinde eam, quæ Generis nomen retinet, *Civilem*: Poſtremò *Literarum* & *Artium*. Ordiemur autem ab eâ Specie, quam poſtremò poſuimus; quia reliquæ duæ habentur, illam autem inter *Deſiderata* referre viſum eſt. Ea eſt *Hiſtoria Literarum*. Atque certè Hiſtoria Mundi, ſi hâc parte fuerit deſtituta, non abſimilis cenſeri poſſit *Statuæ Poliphemi*, eruto Oculo; cùm ea pars Imaginis deſit, quæ Ingenium & Indolem Perſonæ maximè referat. Hanc licet deſiderari ſtatuamus, nos nihilominùs minimè fugit, in Scientiis Particularibus Jureconſultorum, Mathematicorum, Rhetorum, Philoſophorum, haberi levem aliquam Mentionem, aut Narrationes quaſdam jejunas, de Sectis, Scholis, Libris, Auctoribus, & Succeſſionibus hujuſmodi Scientiarum: Inveniri etiam de Rerum & Artium Inventoribus, tractatus aliquos exiles, & infructuoſos; Attamen juſtam atque univerſalem *Literarum Hiſtoriam* nullam adhùc editam aſſerimus. Ejus Itaque & Argumentum, & conficiendi Modum, & Uſum proponemus.

Argumentum non aliud eſt, quàm ut ex omni Memoriâ repetatur, quæ Doctrinæ & Artes, quibus Mundi Ætatibus, & Regionibus floruerint. Earum Antiquitates, Progreſſus, etiam Peragrationes per diverſas Orbis

Partes

Partes(migrant enim Scientiæ, non secùs ac Populi) rursus Declinationes, Obliviones, Instaurationes commemorentur. Observetur simul per singulas Artes, Inventionis Occasio & Origo; Tradendi Mos & Disciplina; Colendi & Exercendi Ratio & institura. Adjiciantur etiam Sectæ, & Controversiæ maximè celebres, quæ Homines doctos tenuerunt; Calumniæ, quibus patuerunt; Laudes & Honores quibus decoratæ sunt. Notentur Auctores præcipui, Libri præstantiores, Scholæ, Successiones, Academiæ, Societates, Collegia, Ordines, denique omnia quæ ad Statum Literarum spectant. Ante omnia etiam id agi volumus, (quod Civilis Historiæ decus est, & quasi Anima) ut cum eventis causæ copulentur: videlicet, ut memorentur Naturæ Regionum ac Populorum; Indoléque apta & habilis, aut inepta & inhabilis ad Disciplinas diversas; Accidentia temporum, quæ Scientiis adversa fuerint aut propitia; Zeli & mixturæ Religionum; Malitiæ & Favores Legum; Virtutes denique insignes, & efficacia quorundam virorum, erga literas promovendas, & similia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, ut non Criticorum more, in laude & censurâ tempus teratur; sed planè historicè res ipsæ narrentur, judicium parciùs interponatur.

De *Modo* autem hujusmodi Historiæ conficiendæ, illud inprimis monemus; ut Materia & Copia ejus, non tantùm ab Historiis, & Criticis petatur, verùm etiam ut per singulas Annorum Centurias, aut etiam minora intervalla, seriatim, (ab ultimâ Antiquitate facto principio) Libri præcipui, qui per ea Temporis Spatia conscripti sunt, in consilium adhibeantur; ut ex eorum non perlectione (id enim infinitum quiddam esset) sed deguſtatione, & observatione Argumenti, Styli, Methodi, Genius illius Temporis Literarius, veluti Incantatione quâdam, à Mortuis evocetur.

Quod ad *Vsum* attinet, hæc eò spectant; non ut Honor Literarum, & Pompa, per tot circumfusas Imagines celebretur; nec quia, pro flagrantissimo, quo literas prosequimur, amore, omnia quæ ad earum statum quoquo modo pertinent, usque ad Curiositatem inquirere, & scire, & conservare avemus; sed præcipuè ob causam magis seriam, & gravem: Ea est (ut Verbo dicamus) quoniam per talem, qualem descripsimus, Narrationem, ad Virorum Doctorum, in Doctrinæ usu & administratione, prudentiam & solertiam, maximam accessionem fieri posse existimamus; & Rerum Intellectualium, non minùs quàm Civilium motus, & perturbationes, vitiáque & Virtutes, notari posse; & Regimen inde optimum educi, & institui. Neque enim B. Augustini, aut B. Ambrosii Opera, ad Prudentiam Episcopi, aut Theologi, tantùm facere posse putamus, quantùm si Ecclesiastica Historia diligenter inspiciatur, & revolvatur. Quod & Viris doctis, ex *Historiâ Literarum* obventurum non dubitamus. Casum enim omninò recipit, & temeritati exponitur, quod Exemplis & Memoriâ Rerum non fulcitur. Atque de *Historiâ Literariâ*, hæc dicta sint.

 CAPVT

Caput V.

De Dignitate, & Difficultate Historiæ Civilis.

Sequitur *Historia Civilis* specialis, cujus Dignitas atque Auctoritas, inter Scripta Humana eminet. Hujus enim fidei, Exempla Majorum, Vicissitudines Rerum, Fundamenta Prudentiæ Civilis, Hominum denique Nomen & Fama, commissa sunt. Ad Dignitatem rei accedit, Difficultas non minor. Etenim Animum in scribendo ad præterita retrahere, & veluti antiquum facere, Temporum motus, Personarum Characteres, Consiliorum trepidationes, Actionum (tanquam Aquarum) ductus, Prætextuum Interiora, Imperii Arcana, cum diligentiâ scrutari, cum fide & libertate referre, denique verborum lumine sub Oculos ponere, magni utique laboris est, & judicii; præsertim cùm antiquiora quæque incerta, recentiora periculo obnoxia reperiantur. Quamobrem & plurima Historiam istam Civilem circunstant Vitia; dum Plerique Narrationes quasdam inopes, & plebejas, & planè Dedecora Historiarum conscribant; Alii particulares Relationes, & Commentariolos operâ festinatâ, & textu inæquali consarciant; Alii Capita tantùm Rerum gestarum percurrant; Alii contrà, minima quæque, & ad summas Actionum nihil facientia, persequantur; Nonnulli, nimiâ erga Ingenia propria Indulgentiâ, plurima audacter confingant; Ast alii, non tam Ingeniorum suorum, quàm Affectuum Imaginem Rebus imprimant, & addant, Partium suarum memores, Rerum parùm fideles testes; Quidam Politica, in quibus sibi complacent, ubique inculcent, & Diverticula ad Ostentationem quærendo, Narrationem Rerũ nimis leviter interrumpant: Alii in Orationũ, & Concionum aut etiam Actorũ ipsorum prolixitate, parùm cum judicio, nimii sint; Adeò ut satis constet, non inveniri inter Scripta Hominũ, rarius quicquam, quàm Historiam Legitimam, & omnibus Numeris suis absolutam. Verùm nos in præsenti, Partitionem Doctrinarum instituimus, ut Omissa, non Censuram, ut Vitiosa notentur. Nunc Partitiones *Historiæ Civilis* persequemur, eásque diversorum Generum: Minùs enim implicabuntur Species, si Partitiones diversæ proponantur, quàm si una Partitio curiosè per Membra deducatur.

CAPVT VI.

Partitio prima Hiſtoriæ Civilis, *in* Memorias, Antiquitates, *&* Hiſtoriam Iuſtam.

H*Iſtoria Civilis* tripartita eſt, tribus Picturarum, aut Imaginum Generibus non abſimilis. Videmus enim ex Picturis, & Imaginibus, alias Imperfectas, ut quibus ultima Manus non acceſſerit; Alias Perfectas; Alias verò Vetuſtate Mutilatas & Deformatas. *Hiſtoriam* ſimiliter *Civilem*, (quæ Imago Rerum, & Temporum quædam eſt) in tres ſpecies, illis Picturarum congruas, partiemur; *Memorias* ſcilicet; *Hiſtoriam Iuſtam*; & *Antiquitates*. *Memoriæ* ſunt *Hiſtoria inchoata*, aut prima & rudia Hiſtoriæ Lineamenta; *Antiquitates* verò *Hiſtoria deformata* ſunt, ſive Reliquiæ Hiſtoriæ, quæ caſu è Naufragio temporum ereptæ ſunt.

Memoriæ, ſive Præparationes ad Hiſtoriam, duplicis generis ſunt; quorum alterum *Commentarios*, alterum *Regiſtra* vocare placet. *Commentarii* nudam Actionum & Eventuum Seriem, ac Connexionem proponunt, prætermiſſis cauſis Rerum & prætextibus, initiis quòque earundem & occaſionibus, conſiliis itidem & orationibus, & reliquo Actionum Apparatu. Talis enim eſt propria *Commentariorum* natura, licèt Cæſari, per Modeſtiam quandam cum Magnanimitate conjunctam, præſtantiſſimæ, inter eas quæ extant, Hiſtoriæ, Cōmentariorum nomen indere placuerit. At *Regiſtra* duplicis naturæ ſunt: Complectuntur enim aut *Titulos Rerum* & *Perſonarum*, in *Serie temporum*; quales dicuntur *Faſti*, & *Chronologiæ*: Aut *Actorum Solennitates*, cujus generis ſunt, Principum Edicta, Senatuum Decreta, Iudiciorum Proceſſus, Orationes publicè habitæ, Epiſtolæ publicè miſſæ, & ſimilia, abſque Narrationis Contextu, ſive Filo continuo.

Antiquitates, ſeu *Hiſtoriarum Reliquiæ*, ſunt (utì jam diximus) tanquam Tabulæ Naufragii; cùm deficiente, & ferè ſubmersâ rerum Memoriâ, nihilominùs Homines induſtrii, & ſagaces, pertinaci quâdam, & ſcrupuloſâ diligentiâ, ex Genealogiis, Faſtis, Titulis, Monumentis, Numiſmatibus, Nominibus Propriis, & Stylis, Verborum Etymologiis, Proverbiis, Traditionibus, Archivis & Inſtrumentis tam publicis quàm privatis, Hiſtoriarum Fragmentis, Librorum neutiquàm Hiſtoricorum Locis diſperſis; ex his inquam omnibus, vel aliquibus, nonnulla à Temporis Diluvio eripiunt, & conſervant. Res ſanè operoſa, ſed Mortalibus grata, & cum Reverentiâ quâdam conjuncta; ac digna certè, quæ delectis Fabuloſis Nationum Originibus, in locum hujuſmodi commentitiorum ſubſtituatur; ſed tamen eò minus habens Auctoritatis, quia paucorum Licentiæ ſubiicitur, quod paucis curæ eſt.

In his *Imperfectæ Hiſtoriæ* Generibus, Defectum aliquem non puto deſignandum, cùm ſint tanquam *Imperfectè Miſta*; ut Defectus hujuſmodi ſit ex ipsâ earum Naturâ. Ad *Epitomas* quod attinet; (Hiſtori-

arum

arum certè Teredines, & Tineas,) eas exulare volumus; quod etiàm cum plurimis, qui maximè sani fuerunt judicii, facimus; utpote quæ complura Nobilissimarum Historiarum Corpora exederint, & corroderint, atque in fæces inutiles demùm redegerint.

CAPUT. VII.

Partitio Historiæ Iustæ *in* Chronica, Vitas, *&* Relationes; *Earum Partiumque Explicatio.*

At *Historia Iusta* trium est generum, pro ratione *Objecti*, quod sibi proponit repræsentandum. Aut enim *Portionem aliquam Temporis* repræsentat; aut *Personam singularem* Memoriâ dignam; aut *Actionem aliquam* sive *Rem gestam* ex illustrioribus. Primum *Chronica* sive *Annales* appellamus; secundum *Vitas*; tertium *Relationes*. Inter quæ, *Chronica* Celebritate & Nomine, excellere videntur; *Vitæ* autem Fructu & Exemplis; *Relationes* rursùs Sinceritate & Veritate. *Chronica* namque Amplitudinem Actionũ Publicarũ, & Personarũ Facies externas, & in publicum versas proponunt; Minora autem, quæ tum ad Res, tùm ad Personas pertinent, omittunt, & silentio involvunt. Cùm verò id Artificii divini sit proprium, ut *Maxima è minimis suspendat*, fit sæpenumerò ut hujusmodi *Historia*, majora tantùm persecuta, Negotiorum Pompam potiùs, & Solennia, quàm eorum veros Fomites, & Texturas subtiliores ostendat: Quinetiam, etsi Consilia ipsa addat, atque immisceat, tamen granditate gaudens, plus gravitatis atque prudentiæ, quàm revera habent, Humanis Actionibus aspergat; ut Satyra aliqua possit esse verior Humanæ vitæ Tabula, quam nonnulla ex ejusmodi Historiis. Contrà *Vitæ*, si diligenter & cum judicio perscribantur (neque enim de Elogiis, & hujusmodi Commemorationibus jejunis loquimur) quandoquidem Personam singularem pro Subjecto sibi proponant, in quâ necesse est Actiones, non minùs leves quàm graves, parvas quàm grandes, privatas quàm publicas, componi & commisceri, sanè magis vivas, & fidas Rerum Narrationes, & quas ad Exemplum tutiùs & fœliciùs transferre possis, exhibent. At *Relationes* Actionum speciales, (qualia sunt *Bellum Peloponnesi*, *Expeditio Cyri*, *Conjuratio Catilinæ*, & similia) omninò puriore & magis sincero Veritatis Candore vestiri par est, quàm *Historias Iustas* Temporum; quia Argumentum in iis deligi, & sumi potest habile, & definitum; atque ejusmodi, ut de eo Notitia, & certitudo bona, & plena informatio haberi possit; cùm contrà *Historia Temporis* (præsertìm quæ ætate Scriptoris multò antiquior sit) necessariò in Memoriâ rerum sæpiùs fatiscat, & veluti spatia vacua contineat; quæ ingenio & conjecturâ occupari, & suppleri satis licenter consueverunt. Hoc tamen ipsum, quod de Relationum sinceritate dicimus, cum exceptione intelligendum est; nam fatendum certè est (cùm humana omnia ex parte laborent, & commoda cum incommodis ferè perpetuò conjuncta sint) hujusmodi Relationes, præsertìm

si sub

ſi ſub ipſa Rerum geſtarum tempora edantur, (cùm ſæpiùs vel ad Gratiam, vel ad Invidiam ſcribantur,) omnium Narrationum meritò maximè ſuſpectas eſſe. Sed rurſus huic Incommodo etiàm illud connaſcitur Remedium; quod illæ ipſæ *Relationes*, cùm non ex unâ parte ſolummodò, ſed pro Factionibus, & Partium ſtudiis, ex utraque parte ſempèr ferè edantur, viam hoc pacto quandam Veritati, tanquàm inter Extrema, aperiunt & muniunt: atque poſtquàm Contentiones Animorum deferbuerint, Hiſtorico bono & prudenti, non peſſima Hiſtoriæ perfectioris Materia, & Sementis ſunt.

Quod verò ad ea, quæ in his tribus Hiſtoriæ generibus deſiderari videantur; dubium certè non eſt, quin plurimæ Hiſtoriæ particulares (de talibus loquimur quæ eſſe poſſint) alicujus dignitatis, aut etiã mediocritatis, cum maximo Regnorũ, & Rerũp. quibus debentur, Honoris & Nominis detrimento, hucuſque prætermiſſæ ſint, quas notare perlongũ eſſet. Cæterùm Exterarum Nationum Hiſtorias, Exterorum curæ relinquens (*ne fortè ſim in alienâ rep. curioſus*) non poſſum non apud Majeſtatem tuã conqueri, de Hiſtoriæ Angliæ, quæ nunc habetur, Vilitate & Indignitate, quatenùs ad Corpus ejus integrum; nec-non Hiſtoriæ Scotiæ Iniquitate & Obliquitate, quantenùs ad Auctorem ejus recentiſſimum & uberrimũ: Reputans mecum, honorificum admodùm Majeſtati tuæ futurum, atque Opus Poſteritati gratiſſimum; ſi quemadmodùm Inſula hæc Magnæ Britanniæ, ſe nunc in unam Monarchiam coalitam, ad ſequentes Ætates tranſmittit; ita in unâ Hiſtoriâ deſcripta, à præteritis Seculis repeteretur; eodem modo, quo Hiſtoriam decem Tribuum Regni Iſraelis, & duarum Tribuum Regni Iudæ, tanquam gemellam, Sacra Pagina deducit. Quod ſi moles hujuſmodi Hiſtoriæ, (magna certè & ardua,) quo minùs exactè & pro dignitate perſcribatur, videatur obfutura, ecce tibi memorabilem multò anguſtioris Temporis Periodum, quatenùs ad Hiſtoriam Angliæ; nimirùm ab Unione Roſarum, ad Unionem Regnorum; Spatium temporis, quod meo quidem judicio, majorem recipit Eventuum (quæ raro ſe oſtendunt) varietatem, quam in pari Succeſſionum numero, uſpiam in regno Hæreditario, deprehendere licet. Incipit enim ab Adeptione Coronæ mixtâ, partìm Armis, partìm Jure: Ingreſſum ſiquidem Ferrum aperuit, Stabilimentum attulerunt Nuptiæ; Secuta igitur ſunt tempora illis initiis conſentanea; ſimillima fluctibus, poſt magnam tempeſtatem, tumores & agitationes ſuas, ſed abſque aliquâ immani procellâ, retinentibus; atque Gubernatoris prudentiâ, qui unus inter Anteceſſores Reges conſilio enituit, ſuperatis. Ordine proximus ſuccedit Rex, cujus Actiones, licèt magis impetu quàm conſilio adminiſtratæ, non leve tamen in rebus Europæ momentum attulerunt, eas ſubinde librando, & inclinando, prout ipſæ propendebant. Quo etiàm regnante, cœpit fieri ingens illa Statûs Eccleſiaſtici Mutatio, qualis raro admodùm prodit in Theatrum. Secutus eſt Rex Minor. Dein tentamentum Tyrannidis, licèt illud breviſſimum fuerit, inſtar Febris Ephemeræ. Dein Regnum Fæminæ, extero Regi nuptæ. Rurſùs Regnum Fæminæ ſolitariæ, & cælibis. Hæc omnia demùm excepit Eventus iſte fauſtus & glorioſus; nimirùm hujuſce Inſulæ Britanniæ, à toto Orbe diviſæ, in ſe Unio; per

per quam Vetus illud Oraculum Æneæ redditum, quod requiem ei præmonſtrabat,

——(*Antiquam exquirite Matrem*;)

Supra nobiliſſimas Gentes Angliæ & Scotiæ, in Nomine illo *Britanniæ*, *Antiquæ ſuæ Matris*, jam convenientes, adimpletum ſit; in pignus, & teſſeram Metæ & Exitûs Errorum, & peregrinationis, jam reperti. Ita ut, quemadmodùm Corpora ponderoſa jactata, antequàm ponant & conſiſtant, trepidationes quaſdam experiantur; eodem modo probabile videtur, Divinâ Providentiâ factum eſſe, ut Monarchia iſta, priuſquàm in tuâ Majeſtate, regiâque tuâ ſobole (in quâ ſpero eam in perpetuum fore ſtabilitam) conſiſteret, & confirmata eſſet, has tam varias Mutationes, & Viciſſitudines, tanquam præludia Stabilitatis ſuæ, ſubiret.

De *Vitis* cogitantem, ſubit quædam Admiratio, Tempora iſta noſtra, haud noſſe Bona ſua; cùm tam rara ſit Commemoratio, & conſcriptio vitarum, eorum, qui noſtro ſeculo claruerunt. Etſi enim Reges, & qui abſolutum Principatum obtineant, pauci eſſe poſſint; Principes etiam in Rep. liberâ (tot Rebuſp. in Monarchiam converſis) haud multi; utcunquè tamen non defuerunt Viri egregii, (licet ſub Regibus) qui meliora merentur, quam incertam & vagam Memoriæ ſuæ Famam, aut Elogia arida & jejuna. Etenim hâc ex parte, Inventum cujuſdam ex Poëtis Recentioribus, quo antiquam Fabulam locupletavit, non inelegans eſt. Fingit ille in extremitate Fili Parcarum, Numiſma quoddam, ſeu Monile pendere, in quo Defuncti Nomen impreſſum ſit: Tempus autem Cultrum Atropi præſtolari, & ſtatim abſciſſo Filo, Numiſmata eripere, eáque aſportata, paulò poſt in Fluvium Lethes, ex gremio ſuo projicere: Circa Fluvium autem, magnam Avium vim volitare, quæ Numiſmata arripiunt, ac poſtquàm in roſtris ipſarum pauliſpèr eadem circumtulerint, paulò poſt per incuriam in Fluvium decidere permittunt: Inter eas verò, Cygnos reperiri nonnullos, qui ſi Numiſma aliquod cum Nomine prehenderint, illicò ad Templum quoddam illud deferre ſolebant, Immortalitati conſecratum. Hujuſmodi itaque Cygni noſtris Temporibus ferè defecerunt. Quamvis autem plurimi Hominum, Curis & ſtudiis ſuis nimiò plusquam Corporibus mortales, Nominis ſui memoriam, veluti Fumum aut Auram deſpiciant,

——*Animi nil magnæ Laudis egentes*;

Quorum ſcilicet Philoſophia & Severitas ab eâ Radice pullulat, *Non priùs laudes contempſimus, quam laudanda facere deſivimus*; Id tamen apud nos Salomonis judicio non præjudicabit, *Memoria juſti cum laudibus, at impiorum nomen putreſcit*: Altera perpetuò floret, alterum aut in Oblivionem protinus abit, aut in Odorem tetrum computreſcit. Ac propterea in eo ipſo Stylo, vel loquendi Formulâ, quæ recte admodùm recepta eſt, ut defunctis tribuatur (*Fœlicis Memoriæ*, *piæ memoriæ*, *bonæ memoriæ*) agnoſcere videmur illud, quod Cicero (mutuatus id ipſum à Demoſthene) protulit, *Bonam famam propriam eſſe poſſeſſionem Defunctorum*. Quam quidem Poſſeſſionem non poſſum non notare noſtro ævo incultam ut plurimùm, & neglectam jacere.

Quantùm

Quantum ad *Relationes*, optandum esset prorsùs, ut multò major circa eas adhiberetur diligentia. Quippe vix incidit aliqua Actio paulò illustrior, cui non intersit Calamus aliquis ex melioribus, qui eam excipere & describere possit. Quoniam autem is perpaucorum Hominum esse debet qui Historiam Justam pro dignitate conscribat, (ut ex paucitate Historicorum vel mediocrium satìs liquet) idcircò si Actiones particulares, sub tempus ipsum quo geruntur, tolerabili aliquo Scripto Memoriæ mandarentur; sperandum esset exorituros quandoque, qui Historiam Justam, ope & auxilio illarum *Relationum*, conscribere posset. Illæ enim instar Seminarii esse possint, unde, cùm usus foret, Hortus amplus & magnificus consereretur.

CAPUT VIII.

Partitio Historiæ Temporum *in* Historiam Universalem, *&* Particularem; *&* *utriusque Commoda, &* *Incommoda.*

HISTORIA *Temporum* aut *Universalis* est, aut *Particularis*; Hæc alicujus *Regni*, vel *Reip.* vel *Nationis* res gestas complectitur; illa *Universi Orbis*. Neque enim defuerunt, qui *Historiam Mundi*, etiam ab Origine scripsisse videri volunt; Farraginem rerum, & Compendia Narrationum pro Historiâ exhibentes: Aliisui Temporis Res, per Orbem Terrarum memorabiles, tanquam Justâ Historiâ complecti posse confisi sunt, Conatu profectò magnanimo, atque Fructu haud exiguo. Neque enim Res humanæ ita Imperiis, aut Regionibus divisæ sunt, ut non habeant multa connexa; Quare juvat certè Fata, alicui Seculo, aut Ætati destinata, veluti unâ Fabulâ contenta, & descripta intueri. Fit etiam, ut plurima scripta non contemnenda (qualia sunt eæ, de quibus anteà locuti sumus, *Relationes*) aliàs fortè peritura, neque Prelum sæpiùs passura, aut saltem Capita ipsorum, in hujusmodi *Historiam Generalem* recipiantur, atque hoc pacto figantur, & conserventur. Veruntamen, si quis rem rectiùs perpendat, animadvertet tam severas esse *Historiæ Justæ* Leges, ut eas in tantâ Argumenti vastitate exercere vix liceat; adeò ut minuatur potiùs Historiæ Majestas Molis granditate, quàm Amplificetur. Fiet enim, ut qui tam varia undequaque persequitur, is Informationis Religione paulatim remissâ, & diligentiâ suâ, quæ ad tot res extenditur, in singulis elanguescente, Auras populares, & Rumores captet; & ex Relationibus non admodùm Authenticis, aut Hujusmodi aliquâ levidensi Materiâ, Historiam conficiet. Quinetiam necesse ei erit, (ne Opus in immensum excrescat,) plurima relatu digna consultò prætermittere, atque ad Epitomarum rationes sæpiùs delabi. Incumbit etiam aliud periculum non parvum, atque Utilitati illi Historiæ Universalis, ex diametro oppositum; Quemadmodùm enim Universalis Historia, Nar-

rationes

rationes aliquas, quæ aliàs fortè fuissent perituræ, conservat; ita contrà sæpenumerò Narrationes alias satis fructuosas, quæ alitèr victuræ fuissent, propter grata Mortalibus rerum Compendia, perimit.

CAPVT IX.

Partitio alia Historiæ Temporum, *in* Annales, *&* Acta Diurna.

ETIAM *Historia Temporum* rectè dividitur in *Annales*, & *Diaria*: Quæ Divisio, licet ex Periodis Temporum Nomina sumat, tamen ad Delectum Rerum etiam pertinet. Rectè enim Cornelius Tacitus, cùm in mentionem Magnificentiæ quarundam Structurarum incidit, statìm subdit, *Ex dignitate populi Ro. repertum esse, res illustres Annalibus, talia diurnis urbis Actis mandare:* Applicando Annalibus Res, quæ ad Statum Reip. pertinent, Acta verò & Accidentia leviora, Diariis. Meo utique judicio, valere conveniret Disciplinam quandam Haraldicam, in disponendis non minùs Librorum, quàm Personarum Dignitatibus. Sicut enim nihil Rebus Civilibus magis detrahit; quàm Ordinum & Graduum confusio; ita etiam Auctoritati Historiæ gravis, haud parùm derogat, si admisceantur Politicis Res levioris momenti; quales sunt Pompæ, & Solennitates, & Spectacula, & hujusmodi. Atque sanè optandum esset, ut illa ipsa Distinctio in consuetudinem veniret. Nostris verò temporibus, *Diaria* in Navigationibus tantùm, & Expeditionibus bellicis in usu sunt. Apud Antiquos certè Regum honori dabatur, ut Acta Palatii sui in *Diaria* referrentur; quod videmus factum fuisse sub Ahasuero Persarum Rege; qui cùm Noctem ageret insomnem, *Diaria* poposcit, ubi Conjurationem Eunuchorum recognovit. At in Alexandri Magni *Diariis*, tam pusilla continebantur, ut etiam, si fortè ad Mensam dormiret, in Acta reponeretur: Neque enim sicut *Annales* tantùm gravia, ita *Diaria* tantùm levia complexa sunt; sed omnia promiscuè, & cursìm *Diariis* excipiebantur, seu majoris, seu minoris Momenti.

CAPVT X.

Partitio secunda Historiæ Civilis, *in* Meram, *&* Mixtam.

POSTREMA verò Partitio *Historiæ Civilis* ea sit; ut dividatur in *Meram*, aut *Mixtam*. *Mixturæ* celebres duæ, Altera ex *Scientiâ Civili*, Altera præcipuè ex *Naturali*. Introductum est enim ab aliquibus genus scribendi, ut quis Narrationes aliquas, non in serie Historiæ continuatas, sed ex Delectu Auctoris excerptas conscribat: Deindè easdem

recolat, & tanquam ruminet; & ſumptâ ab ipſis occaſione, de rebus Politicis diſſerat. Quod genus *Hiſtoriæ Ruminatæ* nos ſanè magnoperè probamus, modò hujuſmodi Scriptor hoc agat, & hoc ſe agere confiteatur. *Hiſtoriam* autem *Iuſtam* ex profeſſo ſcribenti, Politica ubique ingerere, atque per illa Filum Hiſtoriæ interrumpere, intempeſtivum quiddam, & moleſtum eſt. Licet enim Hiſtoria quæque prudentior, Politicis præceptis, & monitis, veluti impregnata ſit; tamen Scriptor ipſe ſibi obſtetricari non debet.

Mixta etiàm eſt *Hiſtoria Coſmographica*, idque multiplicitèr: Habet enim ex *Hiſtoriâ Naturali*, *Regiones* ipſas, atque earum *Situs*, & *Fructus*: Ex *Hiſtoriâ Civili*, *Urbes*, *Imperia*, *Mores*: Ex *Mathematicis*, *Climata*, & *Configurationes Cœli*, quibus Tractus mundi ſubjacent. In quo genere *Hiſtoriæ*, ſive Scientiæ, eſt quod ſeculo noſtro gratulemur: Orbis enim Terrarum factus eſt, hâc noſtrâ ætate, mirum in modum feneſtratus, atque patens: Antiqui certè Zonas, & Antipodas noverant,

(Noſq; ubi primus equis oriens afflavit anhelis,
Illic ſera rubens accendit lumina veſper.)

Idque ipſum magis per Demonſtrationes, quàm per Peregrinationes: Verùm ut *Carina* aliqua parva, Cœlum ipſum æmularetur; atque univerſum Globum Terreſtrem, magis etiàm obliquo & flexuoſo, quàm Cœleſtia ſolênt, itinere circumiverit, ea eſt noſtri Seculi Prærogativa: ita ut præſens Ætas jure in Symbolo ſuo uſurpare poſſit; non tantùm illud *Plus ultrà*, ubi Antiqui uſurpabant *Non ultrà*, atque inſupèr illud *Imitabile fulmen*, ubi Antiqui, *Non imitabile fulmen*,

Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen;

Verùm & illud, quod omnem Admirationem ſuperat, *Imitabile Cœlum*; propter Navigationes noſtras, quibus circa univerſum Terræ Ambitum, Cœleſtium Corporum more, volvi, & circumagi ſæpiùs conceſſum fuit.

Atque hæc præclara, in re Nauticâ, atque Orbe perluſtrando, Felicitas, de ulterioribus etiàm progreſſibus, & Augmentis Scientiarum, ſpem magnam facere poſſit; præſertìm cum divino videatur Conſilio eſſe decretum, ut hæc duo coæva ſint: Sic enim Daniel Propheta, de noviſſimis Temporibus verba faciens, prædicit: *Plurimi pertranſibunt & augebitur Scientia*; quaſi Pertranſitus, ſive Perluſtratio Mundi, atque multiplex Augmentum Scientiarum, eidem Seculo deſtinarentur: Sicut magnâ ex parte jam completum videmus; quandoquidem Tempora noſtra, duabus illis prioribus Doctrinarum Periodis, aut Revolutionibus, (alteri apud Græcos, alteri apud Romanos) eruditione non multùm cedant, eas verò in aliquibus longè ſuperent.

Caput XI.

Partitio Historiæ Ecclesiasticæ, *in* Ecclesiasticam specialem, Historiam ad Prophetias, *&* Historiam Nemeseos.

HISTORIA *Ecclesiastica* in genere, easdem ferè cum *Historiâ Civili* Partitiones subit. Sunt enim *Chronica Ecclesiastica*, sunt *Vitæ Patrum*, sunt *Relationes de Synodis*, & reliquis ad Ecclesiam spectantibus. Proprio verò nomine, rectè dividitur in *Historiam Ecclesiasticam* (Generis nomine servato,) & *Historiam ad Prophetias*, & *Historiam Nemeseos* sive *Providentiæ*. Prima *Ecclesiæ Militantis Tempora*, & *Statum diversum* memorat; sive illa fluctuet,ut *Arca* in *Diluvio*; sive itineretur, ut *Arca* in *Eremo*; sive consistat,ut *Arca* in *Templo*; hoc est,*Statum Ecclesiæ in Persecutione,in Motu*,& *in Pace*.In hâc Parte,Defectum aliquem non invenio, quin superfunt in illâ complura potiùs quàm desunt: Illud sanè optarem, ut Massæ tam prægrandi, Virtus quoque & Sinceritas Narrationum responderent.

Secunda Pars, quæ est *Historia ad Prophetias*, ex duobus Relativis constat, *Prophetiâ ipsâ*, & ejus *Adimpletione*. Quapropter tale esse debet hujus Operis Institutum,ut cum singulis ex Scripturis Prophetiis, Eventuum Veritas conjungatur; idque per omnes Mundi Ætates,tum ad confirmationem Fidei,tum ad instituendam Disciplinam quandam, & Peritiam, in interpretatione Prophetiarum, quæ adhùc restant complendæ. Attamen in hâc re, admittenda est illa Latitudo, quæ Divinis vaticiniis propria est & familiaris; ut ad impletiones eorum fiant, & continentèr, & punctualitèr: Referunt enim Auctoris sui naturam, *Cui Unus Dies tanquam mille Anni*, *&* *mille Anni tanquam unus Dies*; atque licet plenitudo, & Fastigium Complementi eorum, plerunque alicui certæ Ætati, vel etiàm certo momento destinetur; attamen habent interim Gradus nonnullos, & Scalas complementi, per diversas Mundi Ætates. Hoc opus desiderari statuo, verùm tale est, ut magnâ cum sapientiâ, sobrietate, & reverentiâ tractandum sit, aut omninò dimittendum.

Tertia Pars,quæ *Historia Nemeseos* est, sanè in calamos nonnullorum Piorum Virorum incidit, sed non sine partium Studio: Occupata est autem, in observandâ Divinâ illâ Convenientiâ, quæ nonnunquàm intercedit, inter Dei Voluntatem Revelatam, & Secretam. Quamvis enim tam obscura sint Consilia & Judicia Dei, ut *Homini Animali* sint penitùs inscrutabilia; quinetiam sæpiùs eorum oculis, qui prospiciunt è Tabernaculo, se subducant; Divinæ tamen Sapientiæ visum aliquandò per vices, ad suorum Confirmationem, & Confusionem eorum, qui tanquam sine Deo sunt in Mundo, ea quasi Majoribus Characteribus descripta, sic proponere conspicienda, uti (sicut loquitur Propheta) *Quivis etiam in cursu ea perlegere possit*; hoc est, ut Homines merè Sensuales & voluptarii, qui Judicia illa

Divina

Divina prætervehi festinant; neque cogitationes suas in ea unquam defigunt; tamen quamvis properè currant, & aliud agant, ipsa agnoscere cogantur. Talia sunt Vindictæ feræ & inopinæ; Salutes subitò affulgentes, & insperatæ; Consilia divina per Ambages rerum tortuosas, & stupendas spiras, tandem se manifestò expedientia; & similia: Quæ valent, non solùm ad consolandos Animos Fidelium, sed ad Percellendas & convincendas Conscientias Improborum.

CAPUT XII.

De Appendicibus Historiæ; *quæ circa* Verba *Hominum*, (*quemadmodùm* Historia *ipsa circa* Facta) *versantur*: *Partitio earum in* Orationes, Epistolas, *&* Apophthegmata.

AT non *Factorum* solummodò Humani Generis, verum etiàm *Dictorum* Memoria servari debet. Neque tamen dubium, quin *Dicta* illa quandoque *Historiæ* ipsi inserantur, quatenùs ad Rès gestas perspicuè & gravitèr narrandas faciant, & deserviant. Sed *Dicta* sive *Verba Humana* propriè custodiunt *Libri Orationum*, *Epistolarum*, & *Apophthegmatum*. Atque *Orationes* sanè virorum prudentium, de Negotiis, & Causis gravibus, & arduis habitæ, tum ad Rerum ipsarum notitiam, tum ad Eloquentiam multùm valent. Sed majora adhùc præstantur Auxilia ad instruendam Prudentiam Civilem ab *Epistolis*, quæ à Viris Magnis de Negotiis Seriis missæ sunt. Etenim ex *Verbis Hominum*, nil sanius aut præstantius, quàm hujusmodi *Epistolæ*. Habent enim plus nativi sensûs, quam Orationes; plus etiàm maturitatis, quam Colloquia subita. Eædem quandò continuantur secundum Seriem Temporum, (ut fit in illis, quæ à Legatis, Præfectis Provinciarum, & aliis Imperii Ministris, ad Reges, vel Senatus, vel alios Superiores suos mittuntur; aut vicissim ab Imperantibus ad Ministros,) sunt certè ad *Historiam*, præ omnibus, Prætiosissima Supellex. Neque *Apophthegmata* ipsa ad Delectationem & Ornatum tantùm prosunt, sed ad res gerendas etiàm, & usus Civiles. Sunt enim (ut aiebat ille) veluti *Secures* aut *Mucrones Verborum*, qui Rerum & Negotiorum Nodos, acumine quodam secant, & penetrant: Occasiones autem redeunt in Orbem, & quod olim erat commodum, rursùs adhiberi, & prodesse potest; sive quis ea tanquam sua proferat, sive tanquam Vetera. Neque certe de Utilitate ejus rei ad Civilia dubitari potest, quam Cæsar Dictator operâ suâ honestavit; cujus Liber utinàm extaret, cùm ea, quæ usquàm habentur in hoc genere, nobis parùm cum delectu congesta videantur.

Atque hæc dicta sint de *Historiâ*, eâ scilicet Parte Doctrinæ, quæ respondet uni ex *Cellis*, sive *Domiciliis Intellectûs*, quæ est *Memoria*.

Caput XIII.

De *secundo* Membro principali Doctrinæ, *nempe* Poesi. *Partitio* Poeseos *in* Narrativam, Dramaticam, & Parabolicam. Exempla Parabolicæ *tria proponuntur*.

Jam ad *Poesim* veniamus. *Poesis* est genus Doctrinæ, Verbis plerunque astrictum, Rebus solutum & licentiosum; Itaque, ut initio diximus, ad *Phantasiam* refertur, quæ iniqua, & illicita prorsùs rerum Conjugia & Divortia comminisci, et machinari solet. *Poesis* autem (ut supra innuimus) duplici accipitur sensu, quatenùs ad *Verba*, vel quatenùs ad *Res* respiciat. Priore sensu, *Sermonis* quidam *Character* est: *Carmen* enim Stili genus, & Elocutionis Formula quædam, necad Res pertinet: Nam & vera Narratio Carmine, & ficta Oratione solutâ conscribi potest. Posteriore verò sensu, constituimus eam, ab initio, *Doctrinæ Membrum Principale*, eamque juxta *Historiam* collocavimus, cùm nihil aliud sit, quàm *Historiæ Imitatio ad Placitum*. Nos igitur in Partitionibus nostris, veras Doctrinarum venas indagantes, & persequentes; neque Consuetudini, & Divisionibus receptis (in multis) cedentes; *Satyras*, & *Elegias*, & *Epigrammata*, & *Odas*, & hujusmodi, ab instituto Sermone removemus; atquead Philosophiam, & Artes Orationis rejicimus. Sub nomineautem *Poeseos*, de *Historiâ ad Placitum confictâ*, tantummodo tractamus.

Partitio *Poeseos* verissima, atque maximè ex proprietate, præter illas Divisiones, quæ sunt ei cum *Historiâ* communes, (sunt enim *ficta Chronica*, *Vitæ fictæ*, *fictæ* etiam *Relationes*) ea est, ut sit aut *Narrativa*; aut *Dramatica*; aut *Parabolica*. *Narrativa* prorsùs Historiam imitatur, ut ferè fallat, nisi quod res extollat sæpiùs supra fidem. *Dramatica* est veluti Historia Spectabilis; nam constituit imaginem Rerum tanquam præsentium, Historia autem tanquam præteritarum. *Parabolica* verò est Historia cum Typo, quæ intellectualia deducit ad Sensum.

Atque de *Poesi Narrativâ*, sive eam *Heroicam* appellare placet (modò hoc intelligas de *Materiâ*, non de *Versu*) ea à Fundamento prorsùs nobili excitata videtur, quod ad dignitatem humanæ Naturæ imprimis spectat. Cùm enim Mundus Sensibilis, sit Animâ Rationali dignitate inferior, videtur *Poesis* hæc humanæ Naturæ largiri, quæ Historia denegat; atque Animo Umbris rerum utcunque satisfacere, cùm Solida haberi non possint. Si quis enim rem acutiùs introspiciat, firmum ex *Poesi* sumitur Argumentum, Magnitudinem Rerum magis illustrem, Ordinem magis perfectum, & Varietatem magis pulchram, Animæ humanæ complacere, quàm in Naturâ ipsâ, post Lapsum, reperire ullo modo possit. Quapropter, cùm Res gestæ, & Eventus, qui veræ Historiæ subjiciuntur, non sint ejus amplitudinis, in quâ Anima humana sibi satisfaciat, præstò est *Poesis*, quæ Facta magis Heroica confingat: Cùm Historia vera successus rerum, minimè pro meritis Virtutum & Scelerum, narret; cor-

rigit

rigit eam *Poesis*, & exitus, & fortunas secundùm Merita, & ex lege Nemeseos exhibet: Cùm Historia vera, obviâ rerum satietate & similitudine, Animæ humanæ fastidio sit; reficit eam *Poesis*, inexpectata, & varia, & vicissitudinum plena canens. Adeò ut *Poesis* ista, non solùm ad Delectationem, sed etiàm ad Animi Magnitudinem, & ad Mores conferat. Quare & meritò etiàm Divinitatis cujuspiam particeps videri possit; quia Animum erigit, & in sublime rapit; Rerum simulachra ad Animi desideria accommodando, non Animum Rebus (quod Ratio facit, & historia,) submittendo. Atque his quidem illecebris, & congruitate, quâ Animum humanum demulcet, addito etiàm consortio Musices, unde suaviùs insinuari possit, aditum sibi patefecit, ut honori fuerit etiàm seculis planè rudibus; & apud Nationes Barbaras, cùm aliæ Doctrinæ prorsùs exclusæ essent.

Dramatica autem *Poesis*, quæ Theatrum habet pro Mundo, usu eximia est, si sana foret. Non parva enim esse posset Theatri, & Disciplina, & Corruptela: Atque Corruptelarum, in hoc genere, abundè est; Disciplina planè nostris temporibus est neglecta. Attamen licet in Rebusp. modernis, habeatur pro re ludicrâ Actio theatralis, nisi fortè nimiùm trahat è Satyrâ, & mordeat; tamen apud Antiquos curæ fuit, ut Animos Hominum ad Virtutem institueret. Quinetiàm Viris prudentibus, & magnis Philosophis, veluti Animorum Plectrum quoddam censebatur. Atque sanè verissimū est, & tanquam Secretum quoddam Naturæ, Hominum animos, cùm congregati sint, magis quam cùm soli sint, Affectibus & Impressionibus patere.

At *Poesis Parabolica*, inter reliquas eminet, & tanquàm Res sacra videtur, & Augusta; cùm præsertim Religio ipsa, ejus operâ plerunque utatur, & per eam commercia Divinorum cum Humanis exerceat. Attamen & hæc quoque, Ingeniorum circa Allegorias levitate & indulgentiâ, contaminata invenitur. Est autem usus ambigui, atque ad contraria adhibetur. Facit enim ad *Involucrum*; facit etiàm ad *Illustrationem*. In hoc *Docendi* quædam *Ratio*; in illo *Occultandi Artificium* quæri videtur. Hæc autem *Docendi Ratio*, quæ facit ad *Illustrationem*, antiquis seculis plurimùm adhibebatur: Cùm enim Rationis humanæ Inventa, & Conclusiones, (etiàm eæ quæ nùnc tritæ, & vulgatæ sunt) tunc temporis novæ & insuetæ essent, vix illam subtilitatem capiebant Ingenia Humana, nisi propiùs eæ ad Sensum per hujusmodi Simulachra, & Exempla deducerentur. Quare omnia apud illos, Fabularum omnigenarum, & Parabolarum, & Ænigmatum, & similitudinum plena fuerunt. Hinc Tesseræ Pythagoræ, Ænigmata Sphingis, Æsopi Fabulæ; & similia. Quinetiàm Apothegmata veterum Sapientum ferè per similitudines rem demonstrabant. Hinc Menenius Agrippa apud Romanos (Gentem eo seculo minimè literatam) seditionem Fabulâ repressit. Denique ut Hieroglyphica Literis; ita Parabolæ Argumentis erant antiquiores. Atque hodiè etiàm & sempèr, eximius est, & fuit Parabolarum vigor, cùm nec Argumenta tam perspicua, nec vera exempla tam apta, esse possint.

Alter est usus *Poeseos Parabolicæ*, priori quasi contrarius, qui facit (ut diximus) ad *Involucrum*; earum nempè Rerum, quarum dignitas

tanquam velo quodam diſcreta eſſe mereatur: Hoc eſt, cùm Occulta & Myſteria Religionis, Politicæ, & Philoſophiæ, Fabulis & Parabolis veſtiuntur. Vtrùm verò Fabulis veteribus Poetarum, ſubſit aliquis Senſus myſticus, dubitationem nonnullam habet: Atque ipſi certè fatemur, nos in eam ſententiam propendere, ut non paucis Antiquorum Poetarum Fabulis, Myſterium infuſum fuiſſe putemus. Neque nos movet, quod iſta Pueris ferè, & Grammaticis relinquantur, & vileſcant, ut de illis contemptim ſententiam feramus: Quin contrà cùm planè conſtet ſcripta illa, quæ Fabulas iſtas recitant, ex Scriptis Hominum, poſt Literas Sacras, eſſe antiquiſſima, & longè his antiquiores Fabulas ipſas; (etenim tanquam priùs creditæ & receptæ, non tanquam excogitatæ ab illis Scriptoribus referuntur) videntur eſſe inſtar tenuis cujuſdam auræ, quæ ex traditionibus Nationum magis Antiquarum, in Græcorum Fiſtulas inciderunt. Cùm verò, quæ circa harum Parabolarum Interpretationem, adhùc tentata ſint, per homines ſcilicet imperitos, nec ultra Locos communes doctos, nobis nullo modo ſatisfaciant; Philoſophiam ſecundùm Parabolas antiquas, inter *Deſiderata* referre viſum eſt. Ejus autem Operis *Exemplum* unum aut alterum ſubjungemus. Non quod res ſit fortaſſe tanti, ſed ut Inſtitutum noſtrum ſervemus. Id hujuſmodi eſt, ut de Operibus illis, quæ inter *Deſiderata* ponimus (ſi quid ſit paulò obſcurius) perpetuò aut *præcepta* ad opus illud inſtruendum, aut *Exempla* proponamus: ne quis fortè exiſtimet, levem aliquam tantùm Notionem, de illis Mentem noſtram perſtrinxiſſe; noſque Regiones ſicut Augures, Animo tantùm metiri, neque eas ingrediendi vias noſſe. Aliam aliquam partem in *Poeſi* deſiderari non invenimus; quin potiùs cum Planta ſit *poeſis*, quæ veluti à Terrâ luxuriante, abſque certo ſemine, germinaverit, ſupra cæteras Doctrinas excrevit, & diffuſa eſt. Verùm jam *Exempla* proponemus, tria tantùm numero, Vnum è *Naturalibus*, è *Politicis* unum, atque unum denique è *Moralibus*.

Exemplum Primum Philoſophiæ ſecundùm Parabolas Antiquas, in Naturalibus. De *Vniverſo*, *ſecundùm Fabulam* Panis.

ANTIQUI Generationem *Panis* in dubio relinquunt. Alii enim eum à *Mercurio* genitum; Alii longè alium Generationis modum ei tribuunt. Aiunt enim Procos univerſos cum *Penelope* rem habuiſſe, ex quo promiſcuo concubitu, *Pana* communem Filium ortum eſſe. Neque prætermittenda eſt tertia illa Generationis explicatio: Quidam enim prodiderunt eum *Iovis*, & *Hybreos* (id eſt; *Contumeliæ*,) Filium fuiſſe. Vtcunq; orto, *Parcæ* illi Sorores fuiſſe perhibentur, quæ in Specu ſubterraneo habitabant: *Pan* autem morabatur ſub Dîo. Effigies *Panis* talis ab Antiquitate deſcribitur; Cornutus, Cornibus in acutum ſurgentibus, & uſque ad Cœlum faſtigiatis; Corpore toto hiſpidus & villoſus; Barbâ inprimis promiſsâ; Figurâ biformis, Humanâ quoad ſuperiora, ſed Semiferâ & in Capræ Pedes deſinente. Geſtabat autem Inſignia Poteſtatis; Siniſtrâ Fiſtulam ex

septem Calamis compactam, Dextrâ Pedum sive Baculum, superiùs curvum & inflexum. Induebatur Chlamyde ex *pelle Pardalis*. Potestates ei & Munera hujusmodi attribuuntur, ut sit Deus Venatorum, etiàm Pastorum, & in Universum Ruricolarum; Præses item Montium. Erat etiàm, proximus à *Mercurio*, Nuncius Deorum. Habebatur etiam Dux & Imperator *Nympharum*, quæ circa eum perpetuò Choréas ducere, & tripudiare solebant: Comitabantur & *Satyri*, & his seniores *Sileni*. Habebat insuper potestatem *Terrores* immittendi, præsertim inanes & superstitiosos, qui & *Panici* vocati sunt. Res gestæ autem ejus non multæ memorantur: Illud præcipuum, quod *Cupidinem* provocavit ad Luctam, à quo etiàm in Certamine victus est. Etiam *Typhonem Gigantem* Retibus implicavit & cohibuit. Atque narrant insupèr, cùm *Ceres* mæsta, & ob raptam *Proserpinam* indignata, se abscondisset; atque Dii omnes ad eam investigandam magnoperè incubuissent, & se per varias Vias dispertiti essent; *Pani* solummodò ex felicitate quâdam contigisse, ut inter Venandum eam inveniret, & indicaret. Ausus est quoque cum *Apolline* de Victoriâ Musices decertare, atque etiàm *Mydâ* Judice prælatus est; ob quod judicium *Mydas* Asininas Aures tulit, sed clàm & secretò. Amores *Panis* nulli referuntur, aut saltem admodùm rari; quod mirum, inter Turbam Deorum, prorsùs tam profusè amatoriam, videri possit. Illud solummodò ei datur, quod *Ecchô* adamaret, quæ etiàm Uxor ejus est habita; atque unam prætereà Nympham *Syringam* nomine; in quam propter Iram & Vindictam *Cupidinis* (quem ad Luctam provocare non veritus esset) incensus est. Etiam *Lunam* quondam in altas Sylvas sevocasse dicitur. Neque etiàm Prolem ullam suscepit (quod similitèr mirum est, cùm Dii, præsertìm Masculi. prolifici admodùm essent) nisi quod ei attribuatur tanquam Filia, Muliercula quædam Ancilla, *Iambe* nomine; quæ ridiculis Narratiunculis oblectare Hospites solebat, ejusq; Proles ex Conjuge *Ecchô* esse à nonnullis existimabatur. Parabola talis esse videtur.

Pan (ut & nomen ipsum etiàm sonat) *Universum* sive *Universitatem Rerum* repræsentat & proponit. De hujus *Origine* duplex omninò sententia est, atque adeò esse potest. Aut enim à *Mercurio* est, Verbo scilicet divino, (quod & Sacræ Literæ extra controversiam ponunt; & Philosophi ipsi, qui magis Divini habiti sunt, viderunt) aut ex *confusis Rerum Seminibus*. Etenim quidam è Philosophis Semina Rerum etiàm Substantiâ infinita statuerunt; unde Opinio de Homoiomeris fluxit, quam *Anaxagoras* aut invenit, aut celebravit. Nonnulli verò magis acutè & sobriè censebant; ad Varietatem Rerum expediendam sufficere, si Semina, Substantiâ eadem, Figuris varia sed certis & definitis, essent; & reliqua in positurâ & complexu Seminum ad invicem ponebant; ex quo Fonte Opinio de *Atomis* emanavit, ad quam *Democritus* se applicavit, cùm *Leucippus* ejus Auctor fuisset. At alii, licet unum rerum Principium assererent (Aquam *Thales*, Aerem *Anaximenes*, Ignem *Heraclitus*) tamen illud ipsum Principium actu unicum, potentiâ varium & dispensabile posuerunt, ut in quo Rerum omnium Semina laterent. Qui verò Materiam omninò Spoliatam, & Informem;

formem, & ad Formas Indifferentem introduxerunt (ut *Plato* & *Ariſtoteles*) multò etiàm propiùs & propenſiùs, ad Parabolæ figuram acceſſerunt. Poſuerunt enim *Materiam* tanquam *publicam Meretricem*, *Formas* verò tanquam *Procos* : Adeò ut omnes de Rerum Principiis Opiniones hùc redeant, & ad illam diſtributionem reducantur, ut Mundus ſit, vel à *Mercurio*; vel à *Penelope* & *Procis* omnibus. Tertia autem *Generatio Panis*, ejuſmodi eſt, ut videantur Græci aliquid de Hebræis Myſteriis, vel per Ægyptios Internuncios, vel utcunque, inaudiviſſe. Pertinet enim ad Statum Mundi, non in meris Natalibus ſuis, ſed poſt Lapſum Adami, Morti & Corruptioni expoſitum, & obnoxium factum. Ille enim Status, Dei, & Peccati (ſive Contumeliæ) Proles fuit, ac manet. Fuit enim Peccatum Adami ex genere *Contumeliæ*, cùm *Deo ſimilis fieri vellet*. Itaque triplex iſta Narratio de *Generatione Panis*, etiàm vera videri poſſit, ſi ritè & Rebus & Temporibus diſtinguatur. Nam iſte *Pan* (qualem eum nunc intuemur & complectimur) ex *Verbo Divino*, mediante confusâ *Materiâ* (quæ tamen ipſa Dei Opus erat) & ſubintrante *Prævaricatione*, & per eam Corruptione, Ortum habet.

Naturæ rerum, *Fata rerum* ſorores verè perhibentur, & ponuntur. *Fata* enim vocantur, Ortus rerum, & Durationes, & Interitus; atque Depreſſiones etiàm, & Eminentiæ, & Labores, & Felicitates, denique Conditiones quæcunque Individui : quæ tamen niſi in Individuo nobili (utpote Homine, aut Urbe, aut Gente) ferè non agnoſcuntur. Atqui ad iſtas Conditiones tam varias, deducit Individua illa ſingula *Pan*, Rerum ſcilicet Natura; ut tanquam eadem ſit res (quatenùs ad Individua) Catena Naturæ, & Filum Parcarum. Ad hæc inſuper finxerunt Antiqui, *Panem* ſemper ſub Dio morari, ſed *Parcas* ſub Specu ingenti ſubterraneo habitare, atque inde maximâ pernicitate ad Homines ſubitò advolare : quia *Natura*, atque Univerſi facies, ſpectabilis eſt & aperta ; at *Fata* individuorum occulta, & rapida. Quod ſi *Fatum* accipiatur largiùs, ut omnem prorsùs eventum, non illuſtriores tantùm denotet, tamen utique & eo ſenſu optimè convenit cum univerſitate Rerum; cùm ex ordine Naturæ, nil tam exiguum ſit, quod ſine cauſsâ fiat ; & rursùs nil tam magnum, ut non aliunde pendeat ; adeò ut Fabrica ipſa Naturæ, ſuo ſinu & gremio, omnem eventum & minimum & maximum complectatur ; & ſuo tempore certâ Lege prodat. Itaque nil mirum, ſi *Parcæ* ut *Panis* Sorores introductæ ſint, & certè legitimæ. Nam *Fortuna* Vulgi Filia eſt, & levioribus tantùm Philoſophis placuit. Sanè *Epicurus*, non ſolùm profanum inſtituere ſermonem, ſed etiàm deſipere videtur, cùm dixit, *Præſtare credere fabulam Deorum, quam Fatum aſſerere*, acſi quicquam in univerſo eſſe poſſit inſtar inſulæ, quod à Rerum nexu ſeparetur. Verùm *Epicurus* Philoſophiam ſuam Naturalem (ut ex ipſius verbis patet) Morali ſuæ accommodans & ſubjiciens, nullam opinionem admittere voluit, quæ Animum premeret & morderet, atque *Euthymiam* illam (quam à *Democrito* acceperat) laceſſeret aut turbaret. Itaque ſuavitati Cogitationum indulgens, potiùs quàm Veritatis patiens, planè jugum jactavit, & tam Fati Neceſſitatem, quàm Deorum Metum repudiavit.

Verùm de *Parcarum* Germanitate cum *Pane* satis dictum est.

Cornua autem Mundo attribuuntur, ab imo latiora, ad Verticem acuta. Omnis enim Rerum Natura instar Pyramidis acuta est. Quippe Individua, in quibus Basis Naturæ exporrigitur, infinita sunt; Ea colliguntur in Species, & ipsas multiplices; Species rursùs insurgunt in Genera, atque hæc quoque ascendendo in magis Generalia contrahuntur; ut tandem Natura, tanquam in unum coire videatur; Quod *Figurâ* illâ *Pyramidalia Cornuum Panis* significatur. Mirum verò minimè est, *Panis* Cornua etiàm Cœlum ferire; cùm Excelsa Naturæ, sive Ideæ Universales, ad Divina quodam modo pertingant. Itaque & Catena illà *Homeri* decantata, (caussarum scilicet Naturalium) ad Pedem Solii Jovis fixa memorabatur; neque quisquam (ut videre est) Metaphysicam, & quæ in Naturâ æterna, & immobilia sunt, tractavit, atque Animum à fluxu Rerum paulispèr abduxit; qui non simul in Theologiam Naturalem inciderit; adeò paratus & propinquus est transitus, à Vertice illâ Pyramidis, ad Divina.

Corpus autem *Naturæ* elegantissimè & verissimè depingitur *Hirsutum*, propter Rerum Radios. Radii enim sunt tanquam Naturæ Crines, sive Villi: Atque omnia ferè vel magis vel minùs Radiosa sunt: Quod in facultate Visûs manifestissimum est; Nec minùs in omni Virtute Magneticâ, & Operatione ad distans. Quicquid enim operatur ad Distans, id etiàm Radios emittere rectè dici potest. Sed maximè omnium prominet *Barba Panis*, quia Radii Corporum Cœlestium, & præcipuè Solis, maximè ex longinquo operantur & penetrant; Adeò ut Superiora Terræ, atque etiam interiora, ad distantiam nonnullam planè verterint & subegerint, & Spiritu impleverint. Elegantior autem est Figura de *Barbâ Panis*, quòd & Sol ipse, quando Parte superiore ejus Nube obvolutâ, Radii inferiùs erumpunt, ad aspectum *Barbatus* cernitur.

Etiàm Corpus Naturæ rectissimè describitur *Biforme*, ob differentiam Corporum Superiorum, & Inferiorum. Illa enim ob Pulchritudinem, & Motûs Æqualitatem & Constantiam, nec-non Imperium in Terram & Terrestria, meritò sub Humanâ Figurâ repræsentantur; cùm Natura Humana Ordinis & Dominationis particeps sit: Hæc autem ob Perturbationem, & Motus incompositos, & quod à Cœlestibus in plurimis regantur, Bruti Animalis Figurâ contenta esse possunt. Porrò eadem Corporis Biformis Descriptio, pertinet ad Participationem Specierum: Nulla enim Naturæ Species, simplex videri potest, sed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex Bruto, Brutum nonnihil ex Plantâ, Planta nonnihil ex Corpore Inanimato, omniaque reverà biformia sunt, & ex Specie Superiore & Inferiore compacta. Acutissima autem est Allegoria de *Pedibus Capræ*, propter Ascensionem Corporum Terrestrium, versus Regiones Aeris & Cœli, ubi etiàm Pensilia fiunt, & inde dejiciuntur, magis quàm descendunt. Capra enim Animal scansorium est, eáque è rupibus pendere, atque in præcipitiis hærere amat; Similiter etiàm Res, licet inferiori Globo destinatæ, faciunt, idque miris modis, ut in Nubibus & Meteôris manifestissimum est. Imò non sine

causâ *Gilbertus*, qui de Magnete laboriosissimè, & secundùm viam experimentalem conscripsit, dubitationem injecit; Num-non fortè Corpora gravia, post longam à Terrâ distantiam, Motum versus Inferiora paulatim exuant?

Insignia autem in Manibus *Panis* ponuntur duplicia; Alterum *Harmoniæ*, alterum *Imperii*. *Fistula* enim ex *septem Calamis*, Concentum Rerum & Harmoniam, sive Concordiam cum Discordiâ mistam, (quæ ex septem Stellarum Errantium Motu conficitur,) evidentèr ostendit. Neque enim alii, præterquam septem Planetarum, inveniuntur in Cœlo errores, sive expatiationes manifestæ; quæ cum æqualitate Stellarum fixarum, earúmque perpetuâ & invariablli ad se invicem distantiâ compositæ & temperatæ, tum Constantiam Specierum, tum fluxum Individuorum tueri, & cieri possint. Si qui verò sint Planetæ minores, qui non conspiciuntur; si qua etiàm Mutatio in Cœlo major (ut in Cometis nonnullis Superlunaribus) videntur illa profectò tanquàm Fistulæ, aut omninò mutæ, aut ad tempus tantùm strepetæ; utpote quarum Operationes vel ad nos non perlabantur, vel Harmoniam illam septem Fistularum *Panis* non diù interturbent. *Pedum* autem illud *Imperii*, nobilis translatio est, propter vias Naturæ partim rectas, partìm obliquas. Atque *Baculum* illud, sive *Virga*, versùs superiorem partem præcipuè curva est, quia omnia Providentiæ Divinæ Opera in Mundo ferè per Ambages & circuitus fiunt; ut aliud agi videri possit, aliud reverà agatur; sicut *Iosephi venditio in Egyptum*, & similia. Quinetiàm in Regimine humano omni prudentiore, qui ad Gubernacula sedent, Populo convenientia, per prætextus & vias obliquas, feliciùs quæ volunt, quàm ex directo superinducunt & insinuant. Etiàm (quod mirum fortasse videri possit) in Rebus merè Naturalibus, citiùs Naturam fallas quàm premas: Adeò, quæ ex directo fiunt, inepta sunt & seipsa impediunt; cùm contrà, via obliqua & insinuans molliter fluat, & effectum sortiatur. *Vestis Panis* & Amiculum, ingeniose admodùm ex *Pelle Pardalis* fuisse fingitur, propter Maculas ubique sparsas. Cœlum enim Stellis, Maria Insulis, Tellus Floribus conspergunturr; Atque etiàm res particulares ferè variegatæ esse solent circa Superficiem, quæ veluti *Rei Chlamys* est.

Officium autem *Panis*, nullâ aliâ re, tam ad vivum proponi atque explicari potuerit, quam quod *Deus Venatorum* sit. Omnis enim naturalis Actio, atque adeò Motus & Progressio, nihil aliud quàm *Venatio* est. Nam & Scientiæ & Artes Opera sua venantur; & Consilia humana Fines suos; atque Res naturales omnes vel Alimenta sua ut conserventur, vel Voluptates & Delicias suas ut perficiantur, venantur; (Omnis siquidem Venatio est aut Prædæ, aut Animi causâ;) idque modis peritis & sagacibus,

Torva Leæna Lupum sequitur, Lupus ipse Capellam,
Florentem Cythisum sequitur lasciva Capella.

Etiam *Ruricolarum* in genere *Pan Deus* est, quia hujusmodi Homines magis secundùm Naturam vivant, cùm in urbibus & Aulis, Natura à cultu nimio corrumpatur, ut illud Poetæ amatorium,

verum,

verum, propter hujusmodi Delicias, etiàm de Naturâ fit

—— *Pars minima est ipsa puella sui.*

Montium autem inprimis *Præses* dicitur *Pan*, quia in Montibus & Locis editis Natura Rerum panditur, atque Oculis & Contemplationi magis subjicitur. Quod alter à *Mercurio Deorum Nuncius* sit *Pan*, ea Allegoria planè divina est; cùm proximè post Verbum Dei, ipsâ Mundi Imago, divinæ Potentiæ & Sapientiæ Præconium sit. Quod & Poeta Divinus cecinit, *Cœli enarrant gloriam Dei, atque opera manuum ejus indicat Firmamentum.*

At *Pana* oblectant *Nymphæ*, Animæ scilicet: Deliciæ enim Mundi Animæ Viventium sunt. Hic autem meritò illarum Imperator, cùm illæ Naturam quæque suam tanquàm Ducem sequantur, & circa eum infinitâ cum Varietate, veluti singulæ more Patrio, saltent, & Choréas ducant, motu neutiquàm cessante. Itaque acutè quidam ex recentioribus, facultates Animæ omnes ad Motum reduxit, & nonnullorum ex antiquis fastidium & Præcipitationem notavit, qui Memoriam, & Phantasiam, & rationem, defixis præproperè oculis intuentes & contemplantes, Vim Cogitativam, quæ primas tenet, prætermiserunt. Nam & qui meminit, aut etiàm reminiscitur, cogitat; & qui imaginatur, similitèr cogitat; & qui ratiocinatur, utique cogitat: Denique Anima, sive à Sensu monita, sive sibi permissa, sive in Functionibus intellectûs, sive Affectuum & Voluntatis, ad modulationem Cogitationum saltat; quæ est illa Nympharum tripudiatio. Unà verò perpetuò comitantur *Satyri* & *Sileni*, Senectus scilicet & Juventus. Omnium enim rerum est Ætas quædam hilaris & motu gaudens, atque rursùs Ætas tarda & bibula: Utriusque autem Ætatis studia, verè contemplanti fortassè ridicula, & deformia videantur, instar *Satyri* alicujus aut *Sileni*. De *Panicis* autem *Terroribus* prudentissima Doctrina proponitur. Natura enim Rerum omnibus Viventibus indidit Metum & Formidinem, Vitæ atque Essentiæ suæ conservatricem, ac Mala ingruentia vitantem & depellentem. Veruntamen eadem Natura modum tenere nescia est, sed *Timoribus* Salutaribus semper Vanos & Inanes admiscet; adeò ut omnia (si intus conspici darentur) *Panicis Terroribus* plenissima sint; præsertim humana; & maximè omnium apud Vulgum, qui superstitione (quæ verè nihil aliud quàm *Panicus Terror* est) in immensum laborat & agitatur, præcipuè temporibus duris, & trepidis, & adversis. Neque superstitio ista tantummodò in vulgo regnat, sed ab Opinionibus Vulgi etiàm in Sapientiores aliquandò insilit, ut divinè *Epicurus* (si cætera quæ de Diis disseruit ad hanc normam fuissent) locutus sit: *Non Deos vulgi negare profanum, sed vulgi opiniones Diis applicare profanum.*

Quod verò attinet ad *Audaciam Panis*, & *Pugnam* per *provocationem* cum *Cupidine*; id eò spectat, quia Materia non caret Inclinatione & Appetitu ad Dissolutionem Mundi, & Recidivationem in illud Châos antiquum, nisi prævalidâ rerum concordiâ (per *Amorem* sive *Cupidinem* significatâ) malitia & impetus ejus cohiberetur, & in ordinem compelletur. Itaque bono admodùm Hominum & Rerum Fato fit

(vel

vel potiùs immensâ Bonitate Divinâ) ut *Pan* illud certamen adversum experiatur, & victus abscedat. Eôdem prorsùs pertinet, & illud de *Typhone* in *Retibus* implicato, quia utcunque aliquandò vasti, & insoliti rerum Tumores sint, (id quod *Typhon* sonat) sive intumescant Maria, sive intumescant Nubes, sive intumescat Terra, sive alia, tamen Rerum Natura hujusmodi Corporum exuberantias atque insolentias, Reti inextricabili implicat & coercet, & veluti Catenâ Adamantinâ devincit.

Quod autem *Inventio Cereris* huic Deo attribuatur, idque inter Venationem; reliquis autem Diis negetur, licet sedulò quærentibus, & illud ipsum agentibus; Monitum habet rerum admodùm & prudens: hoc scilicet, ne Rerum utilium ad vitam & Cultum Inventio, à Philosophiis Abstractis, tanquam Diis Majoribus expectetur, licet totis viribus in illud ipsum incumbant; sed tantummodò à *Pane*, id est Experientiâ sagaci, & Rerum Mundi notitiâ universali; quæ etiàm casu quodam, ac veluti inter venandum in hujusmodi inventa incidere solet. Utilissima enim quæque Inventa Experientiæ debentur, & veluti Donaria quædam fuere casu in Homines sparsa.

Illud autem *Musices certamen*, ejusque Eventus, salutarem exhibet Doctrinam, atque eam quæ Rationi & Judicio humano gestienti, & se efferenti, Sobrietatis Vincula injicere possit. Duplex enim videtur esse Harmonia, & quasi *Musica*, altera Sapientiæ Divinæ, altera Rationis Humanæ. Judicio enim Humano, ac veluti Auribus Mortalium, Administratio Mundi & Rerum, & Judicia Divina secretiora, sonant aliquid durum, & quasi absonum: Quæ Inscitia, licet *Asininis Auribus*, meritò insigniatur, tamen & illæ ipsæ Aures, secretò non palàm gestantur. Neque enim hujusce Rei Deformitas à vulgo conspicitur aut notatur.

Postremò minimè mirum est, si nulli *Amores Pani* attribuantur, præter *Conjugium Ecchûs*; Mundus enim se ipso, atque in se rebus omnibus fruitur: Qui amat autem frui vult, neque in Copiâ Desiderio locus est. Itaque Mundi *Amores* esse nulli possunt, nec potiundi Cupido, (cùm se ipse contentus sit,) nisi fortassè Amores *Sermonis*. Ii sunt *Nympha Eccho*, Res non Solida, sed Vocalis; aut si accuratiores sint, *Syringa*, quandò scilicet Verba, & Voces, numeris quibusdam, sive Poeticis, sive Oratoriis, & tanquàm Modulamine, reguntur. Inter Sermones autem sive Voces, excellentèr ad Conjugium Mundi sumitur sola *Eccho*: Ea enim demùm vera est Philosophia, quæ Mundi ipsius voces fidelissimè reddit, & veluti dictante Mundo conscripta est; & nihil aliud est quam ejusdem Simulachrum & Reflectio; neque addit quicquam de proprio, sed tantùm iterat & resonat. Nam quod *Lunam Pan* in altas Sylvas aliquando sevocasset, videtur pertinere ad Congressum Sensûs, cum rebus Cœlestibus, sive Divinis. Nam alia est *Endymionis* ratio, alia *Panis*: Ad *Endymionem* dormientem sponte se demittit *Luna*; siquidem ad Intellectum sopitum, & à sensibus abductum, quandoq; sponte influunt Divina: Quod si accersantur & vocentur à Sensu, tanquam à *Pane*, tum verò non aliud lumen præbent, quam illud,

Quale

Quale sub incertam Lunam sub luce malignâ
Est iter in Sylvis ———

Ad Mundi etiàm sufficientiam & perfectionem pertinet, quod *Prolem non edat*. Ille enim per partes generat; per Totum quomodò generare possit, cùm Corpus extra ipsum non sit? Nam de *Mulierculâ* illâ *Iambe*, *Filiâ Panis* putativâ, est sanè ea Adjectio quædam ad Fabulam sapientissima. Per illam enim repræsentantur eæ, quæ perpetuis temporibus passim vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de Rerum Naturâ Doctrinæ, re ipsâ infructuosæ, Genere quasi subdititiæ, garrulitate verò interdùm jucundæ, interdùm molestæ & importunæ.

Exemplum alterum Philosophiæ, secundum Parabolas Antiquas, in Politicis *De Bello, secundum FabulamPersei*.

PERSEUS, *Orientalis* cùm fuisset, missus traditur à *Pallade*, ad obtruncandam *Medusam*, quæ Populis plurimis ad *Occidentem*, in extremis *Iberiæ* partibus, maximæ calamitati fuit. Monstrum enim hoc, alias crudele & immane, etiàm Aspectu tam dirum atque horrendum fuit, ut eo solo homines in Saxa verteret. Erat autem, è *Gorgonibus* una, *Medusa*, ac sola inter eas Mortalis, cùm reliquæ passivæ non essent. *Perseus* igitur ad tam nobile Facinus se comparans, Arma ad Dona à tribus Diis mutuò accepit; *Alas* à *Mercurio*, talares scilicet non axillares; à *Plutone* autem *Galeam*; *Scutum* denique à *Pallade* & *Speculum*. Neque tamen (licet tanto apparatu instructus,) ad *Medusam* rectà perrexit, sed primùm ad *Græas* divertit; Eæ Sorores, ex alterâ Parente, *Gorgonibus* erant; Atque *Græa* istæ canæ etiàm à Nativitate erant, & tanquàm Vetulæ. Oculus autem iis tantummodò & Dens erat omnibus unicus; quos prout exire foràs quamque contigerat, vicissim gestabant, reversæ autem deponere solebant. Hunc itaque Oculum, atque hunc Dentem illæ *Perseo* commodârunt. Tum demùm, cùm se abundè ad destinata perficienda instructum judicaret, ad *Medusam* properavit, impiger & volans. Illam autem offendit dormientem, neque tamen aspectui ejus (si forsan evigilaret) se committere audebat, sed Cervice reflexâ, & in *Speculum* illud *Palladis* inspiciens, atque hoc modo ictus dirigens, Caput *Medusæ* abscidit: Ex Sanguine autem ejusdem, in terram fuso, statim *Pegasus* Alatus emicuit: Caput autem abscissum *Perseus* in Scutum *Palladis* transtulit & inseruit, cui etiamnùm sua mansit vis, ut ad ejus intuitum omnes ceu attoniti aut syderati obrigerent.

Fabula conficta videtur de *Belligerandi Ratione* & prudentiâ: Atque primò omnis *Belli Susceptio* debet esse tanquam *Missio* à *Pallade*; non à *Venere* certè, (ut Bellum Trojanum fuit) aut aliâ levi ex causâ; quippe cùm in Consiliis solidis, Decreta de Bellis fundari oporteat. Deinde de *Genere Belli* eligendo, tria proponit Fabula Præcepta, sana admodùm & gravia: Primum est, ut de *Subjugatione Nationum Finitimarum* quis non magnoperè laboret: Neque enim eadem

eſt Patrimonii, & Imperii amplificandi ratio. Nam in Poſſeſſionibus privatis, Vicinitas Prædiorum ſpectatur, ſed in propagando Imperio, Occaſio, & Belli conficiendi Facilitas, & Fructus, loco Vicinitatis eſſe debent. Itaque *Perſeus*, licet *Orientalis*, tamen tam longinquam Expeditionem, uſque ad extremum *Occidentem*, minimè detrectavit. Hujus rei Exemplum inſigne eſt in Belligerandi diversâ ratione Patris, & Filii Regum *Philippi* & *Alexandri*. Ille enim in Finitimis Bellis occupatus, Urbes paucas Imperio adjecit, idque non ſine maximâ Contentione & Periculo; quippe qui & aliàs, & præcipuè in *Prælio Chæroneo*, in ultimum diſcrimen adductus fuit: At *Alexander* longinquam Expeditionem benè auſus in *Perſas*, Nationes infinitas ſubjugavit, magis Itineribus quàm Præliis fatigatus. Hoc ipſum adhùc clariùs cernitur, in Propagatione *Imperii Romanorum*, qui, quo tempore ex parte *Occidentis*, vix ultra *Liguriam* Armis penetraverant, eodem tempore *Orientis* Provincias uſque ad *Montem Taurum* Armis & Imperio complexi ſunt. Etiàm *Carolus Octavus* Rex *Galliæ*, *Bellum Britannicum* (quod Matrimonio tandem compoſitum eſt) non admodùm facile expertus, expeditionem illam *Neapolitanam* longinquam, admirandâ quâdam facilitate & felicitate tranſegit. Habent certè hoc Bella longinqua, ut cum iis manus conferatur, qui Militiæ & Armis Invaſoris minimè ſint aſſueti, quod in finitimis ſecùs ſe habet. Etiàm & Apparatus in hujuſmodi Expeditionibus ſolet eſſe diligentior & inſtructior; & Terror apud Hoſtes ex ipſo auſu & fiduciâ major. Neque etiàm ferè poſſit fieri in illis Expeditionibus remotis, per Hoſtes, ad quos tam longo itinere pervenitur, Diverſio aliqua aut Invaſio reciproca; quæ in Belligerandi ratione cum Finitimis, ſæpiùs adhibetur. Caput autem rei eſt, quod in ſubjugandis Finitimis, Occaſionum Delectus in anguſto verſatur; at ſi quis longinquiora non detrectet, poterit pro arbitrio ſuo eò transferre Bellum ubi aut Diſciplina Militaris maximè eſt enervata, aut vires Nationis plurimùm attritæ & conſumptæ, aut Diſſidia Civilia opportunè oborta, aut aliæ hujuſmodi Commoditates ſe oſtendant. Secundum eſt, ut ſemper ſubſit *Cauſſa Belli* juſta, & pia, & honorifica, & favorabilis. Id enim alacritatem, tum Militibus, tum populis impenſas conferentibus, addit, & Societates aperit & conciliat, & plurimas denique commoditates habet. Inter Cauſſas autem Belli, admodùm favorabilis eſt ea, quæ ducit ad debellandas Tyrannides, ſub quibus Populus ſuccumbit, & proſternitur ſine Animis & Vigore, tanquam ſub *Aſpectum Meduſæ*; quod etiàm *Herculi* Divinitatem conciliavit. Romanis certè magna Religio fuit, ſtrenuè & impigrè accurrere ad Socios tuendos, ſi quoquo modo oppreſſi fuiſſent. Etiàm Bella ob Vindictam juſtam ferè ſemper felicia fuerunt, ſicut Bellum adverſus *Brutum* & *Caſſium*, ad vindicandam Mortem *Cæſaris*; *Severi* ad vindicandam Mortem *Pertinacis*; *Iunii Bruti* ad vindicandam Mortem *Lucretiæ*: Denique quicunque Bello Calamitates Hominum & Injurias, aut levant aut vindicant, ſub *Perſeo* militant. Tertium ut in omni Bello ſuſcipiendo vera ſit *Æſtimatio virium*; atque rectè perpendatur, utrùm Bellum ſit tale quod confici & ad exitum perduci poſſit, ne quis

vaſtas

vastas & infinitas Spes persequatur. Prudentèr enim *Perseus* inter *Gorgonas* (per quas Bella repræsentantur) eam delegit, quæ in suâ Naturâ Mortalis erat, neque ad Impossibilia Animum adjecit. Atque de iis, quæ in suscipiendo Bello Deliberationem subeunt, hæc præcipit Fabula, reliqua ad Belligerationem ipsam pertinent.

In Bello maximè omnium prosunt illa tria *Dona Deorum*; adeò ut Fortunam ipsam ferè regant & trahant. Accepit enim *Perseus Celeritatem*, à *Mercurio*, *Occultationem Consiliorum* ab *Orco*, & *Providentiam* à *Pallade*: Neque caret Allegoriâ, eâque prudentissimâ, quod *Alæ* illæ *Celeritatis* in rebus conficiendis (cùm Celeritas in Bello plurimum possit) *Talares*, non *Axillares* fuerint, atque Pedibus non Humeris additæ; quia non tam in primis Belli agressibus, quàm in iis quæ sequuntur, & primis subsidio sunt, Celeritas requiritur. Nullus enim Error in Bello magis frequens fuit, quàm quod Prosecutiones, & subsidiarii Impetus, Initiorum Alacritati non respondeant. At *Galea Plutonis* (quæ Homines invisibiles reddere solebat) manifesta Parabola est. Nam *Consiliorum Occultatio* post *Celeritatem*, maximi ad Bellum est momenti. Cujus etiam Celeritas ipsa Pars magna est. Celeritas enim Consiliorum evulgationem prævertit. Ad *Galeam Plutonis* spectant, ut unus Bello præsit, cum Mandatis liberis; Consultationes enim cum multis, habent aliquid potiùs ex *Cristis Martis*, quam ex *Galeâ Plutonis*. Eôdem spectant Prætextus Varii, & Designationes Ancipites, & Famæ Emissariæ, quæ Oculos Hominum aut perstringunt aut avertunt, atque vera Consiliorum in obscuro ponunt. Etiàm Cautiones diligentes & suspicaces, de Literis, de Legatis, de Perfugis, & complura alia *Galeam Plutonis* ornant, & revinciunt. At non minùs interest, *Consilia Hostium* explorare, quam sua occultare. Itaque *Galeæ Plutonis* adjungendum est *Speculum Palladis*, per quod Hostium vires, Inopia, Occulti Fautores, Diffidia & Factiones, Progressus, Consilia cernantur. Quoniàm verò tantum fortuitorum suscipit Bellum, ut nec in Consiliis propriis occultandis, nec in Hostium explorandis, nec in Celeritate ipsâ, multùm fiduciæ ponendum sit, ideò ante omnia sumendum *Palladis Scutum*, *Providentiæ* scilicet, ut quam minimum *Fortunæ* relinquatur. Huc pertinent, Exploratò vias inire, Castra diligenter munire (quod in Militiâ modernâ in desuetudinem ferè abiit; Castra verò instar Urbis Munitæ, Romanis ad adversos Prælii eventus erant) Acies stabilis & ordinata, non nimiùm fidendo Cohortibus levis Armaturæ, aut etiàm Equitum Turmis; denique omnia quæ ad solidam & sollicitam Defensivam spectant; cùm plus valeat utique in Bellis *Scutum Palladis*, quam *Gladius* ipse *Martis*. Verùm *Perseo* utcunque Copiis aut Animis instructo, restat aliud quidpiam, maximi per omnia momenti, antequam Bellum incipiatur: Nimirùm, ut *divertat ad Græas*. *Græa* autem *Proditiones* sunt, Bellorum scilicet Sorores, non Germanæ illæ quidem, sed Generis Nobilitate quasi impares. Bella enim generosa, Proditiones degeneres & turpes. Earum Descriptio elegans est, ut *Canæ* à Nativitate sint, & tanquam *Vetulæ*, propter perpetuas Proditorum Curas, & Trepidationes. Earum autem vis (antequam in manifestam defectionem erumpant) aut in *Oculo*, aut in *Dente* est.

 Omnis

Omnis enim Factio, à Statu quopiam alienata, & in Proditionem propensa, & *speculatur*, & *mordet*. Atque hujusmodi *Oculus* & *Dens* tanquam *communis* est; nam quicquid didicerunt & noverunt, ferè per Manus ab unâ ad alteram transit & percurrit. Et quod ad *Dentem* attinet, uno quasi ore mordent, & eadem Scandala jactant; ut si unam audias, omnes audias. Itaque *Perseo* sunt istæ *Grææ* conciliandæ, atque in auxilium adducendæ, præsertim ut *Oculum* & *Dentem* suum ei commodent; *Oculum* ad Indicia; *Dentem* ad Rumores ferendos, & Invidiam conflandam, & Animos Hominum sollicitandos. Postquam verò omnia benè sint ad Bellum præparatè disposita, illud imprimis curandum, quod *Perseus* fecit, ut *Medusa dormiens* inveniatur. Prudens enim Belli Susceptor semper ferè Hostem assequitur imparatum, & securitati propiorem. Denique in ipsis Belli Actionibus atque insultibus, ille *Intuitus* in *Speculum Palladis*, adoperandus est. Plurimi enim ante ipsa Pericula Res Hostium acutè & attentè introspicere possunt; at in ipso Periculi Articulo, aut terrore offunduntur, aut pericula nimium præcipites & à fronte spectant; unde in illa temerè ruunt, Vincendi memores, vitandi obliti. At neutrum horum fieri debet; sed in *Speculum Palladis*, *cervice reflexâ* inspiciendum, ut impetus rectè dirigatur, absque vel terrore, vel furore.

A Bello perfecto & Victoriâ, sequuntur Effecta duo; *Pegasi* illa *Generatio* & *Exsuscitatio*, quæ satis evidentèr *Famam* denotat, quæ per omnia volat, & Victoriam celebrat, & Reliquias Belli faciles, & in votum cedentes efficit. Secundum, *Gestatio Capitis Medusæ* in *Scuto*; siquidem nullum præsidii genus huic ob præstantiam comparari possit. *Unicum* enim *Facinus insigne* & memorabile, felicitèr gestum & perpetratum, omnes Hostium Motus obrigescere facit, atque Malevolentiam ipsam stupidam reddit.

Exemplum tertium Philosophiæ secundum Parabolas Antiquas, in Moralibus. *De Cupiditate, secundum Fabulam* Dionysi.

NARRANT *Semelem Iovis* Pellicem, postquam Juramento eum inviolabili, ad votum indefinitum obstrinxisset, petiisse, ut ad Amplexus suos accederet talis, qualis cùm *Iunone* convenisset. Itaque illa ex conflagratione periit. Infans autem, quem in Utero gestabat, à Patre exceptus, in Femur ejus insutus est, donec Menses Fœtui destinatos compleret. Ex quo tamen onere *Iupiter* interim nonnihil claudicabat. Itàque Puer, quod Jovem, dum in Femore ejus portaretur, gravaret & pungeret, Dionysi nomen accepit. Postquàm autem editus esset; apud *Proserpinam* per aliquot Annos nutritus est; cùm verò adultus esset, ore ferè Muliebri conspiciebatur, ut Sexûs videretur tanquam ambigui. Etiàm extinctus & sepultus quondam erat ad tempus, & non ita multò post revixit. Atque primâ Juventâ Vitis culturam, atque adeò Vini confectionem & usum primus invenit, & edocuit; ex quo celebris factus, & inclytus, orbem Terrarum subjugavit, & ad ultimos Indorum Terminos perrexit. Curru autem vehebatur à Tigribus tracto;

circa

circa eum subsultabant *Dæmones* deformes, *Cobali* vocati, *Acratus* & alii. Quin & *Musæ* Comitatui ejus se adjungebant. Uxorem autem sibi sumpsit *Ariadnem* à *Theseo* desertam & relictam. *Arbor* ei sacra erat *Hedera*. Etiàm Sacrorum & Ceremoniarum Inventor & Institutor habebatur; ejus tamen generis, quæ & Fanaticæ erant, & plenæ corruptelarum, atque insupèr crudeles. Furores quoque immittendi potestatem habebat. Certè in *Orgyis* ejus, à Mulieribus furore percitis, duo viri insignes discerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*: Ille dum arbore conscensâ Spectator eorum, quæ agerentur, curiosus esse voluisset; Hic cùm Lyram suavitèr & peritè pulsaret. Atque hujus Dei Res gestæ, cùm *Iovis* rebus ferè confunduntur.

Fabula videtur ad *Mores* pertinere, ut vix quicquam in Philosophiâ Morali, melius inveniatur. Describitur autem sub *Personâ Bacchi*, *Natura Cupiditatis*, sive Affectuum & Perturbationum Animi. Primùm igitur, quod ad *Natalia Cupiditatis* attinet, *Origo Cupiditatis* omnis, licet nocentissimæ, non alia est, quam *Bonum Apparens*. Sicut enim Virtutis Mater est Bonum Existens, similiter Cupiditatis Mater est Bonum Apparens. Altera *Iovis* (sub cujus Personâ Anima Humana repræsentatur) Uxor legitima, altera Pellex: quæ tamen *Iunonis* Honoris æmuletur, tanquam *Semele*. Concipitur verò *Cupiditas* in *Voto illicito*, priùs temerè concesso, quam ritè intellecto & judicato. Atque postquàm effervescere cœperit *Mater* ejus (Natura scilicet & Species Boni) ex *nimio incendio* destruitur & perit. Processus autem Cupiditatis à conceptu suo talis est: Illa ab *Animo Humano* (qui ejus est Genitor) & nutricatur, & occultatur, præcipuè in *Inferiori parte* ejus, tanquam *Femore*; atque Animum pungit, & convellit, & deprimit, adeò ut Actiones & Decreta ab eâ impediantur, & claudicent. Quinetiàm postquàm consensu & tempore confirmata est, & in Actus erumpit, ut jam quasi *Menses compleverit*, & edita planè sit atque nata, primò tamen ad tempus nonnullum apud *Proserpinam* educatur, id est, *Latebras quærit*, atque clandestina est, & quasi subterranea; donec remotis *Pudoris* & *Metûs Frœnis*, & coalitâ audaciâ, aut Virtutis alicujus Prætextum sumit, aut Infamiam ipsam contemnit. Atque illud verissimum est, omnem Affectum vehementiorem tanquàm *ambigui Sexûs* esse. Habet enim *Impetum Virilem*, *Impotentiam* autem *Muliebrem*. Etiàm illud præclarè, *Bacchum mortuum reviviscere*: Videntur enim Affectus quandoque sopiti, atque extincti, sed nulla fides habenda est eis, ne sepultis quidem: siquidem præbitâ Materiâ, & Occasione, resurgunt.

De *Inventione Vitis* Parabola prudens est: Omnis enim Affectus ingeniosus est admodùm & sagax, ad investigandum ea, quæ ipsum alant & foveant. Atqui ante omnia, quæ Hominibus innotuere, *Vinum* ad perturbationes cujuscunque generis, excitandas & inflammandas, potentissimum est, & maxime efficax; atq; est Cupiditatibus in genere, instar *Fomitis communis*. Elegantissimè autem ponitur *Affectus* sive *Cupiditas*, *Provinciarum Subjugator*, & Expeditionis infinitæ Susceptor: Nunquàm enim partis acquiescit, sed Appetitu infinito, neque satiabili, ad Ulteriora tendit, & Novis sempèr inhiat. Etiàm

Tigres apud *Affectus ſtabulant*, & ad *Currum* eorum ſubinde *juguntur*. Poſtquàm enim *Affectus Curulis* eſſe cœperit, non *Pedeſtris*, ſed Victor Rationis, & quaſi Triumphator factus ſit, in omnes qui adverſantur aut ſe opponunt, crudelis eſt, & indomitus, ac immitis. Facetum autem eſt, quod circa *Currum Bacchi* ſubſultant illi *Dæmones* deformes & ridiculi. Omnis enim Affectus vehementior progignit motus, in Oculis, & Ore ipſo, & geſtu, indecoros & inconditos, ſubſultorios & deformes; adeò ut qui ſibi ipſi fortaſsè in aliquo Affectu (veluti Irâ, Arrogantiâ, Amore) videatur magnificus & tumidus, aliis tamen appareat turpis & ridiculus. Conſpiciuntur autem in *Cupiditatis Comitatu Muſæ*. Neque enim reperitur ullus ferè Affectus, tam pravus & vilis, cui non blandiatur aliqua Doctrina. Hâc enim in re, Ingeniorum Indulgentia & Procacitas, Muſarum Majeſtatem in immenſum minuit; ut cùm Duces Vitæ, & Signiferi eſſe debeant, ſint non rarò Cupiditatum Pediſſequæ, & Oblectatrices.

Inprimis verò nobilis eſt illa Allegoria, *Bacchum Amores* ſuos in eam effudiſſe, quæ ab alio *Relicta* erat & faſtidita. Certiſſimum enim eſt, Affectus id petere atque ambire, quod *Experientia* jam pridèm repudiavit. Atque nôrint omnes, qui Affectibus ſuis ſervientes & indulgentes, Pretium potiundi in immenſum augent (ſive Honores appetant, ſive Amores, ſive Gloriam, ſive Scientiam, ſive alia quæcunque) ſe *Res Relictas* petere, & à compluribus, per omnia ferè Secula, poſt Experimentum, dimiſſas & repudiatas. Neque Myſterio caret, quod *Hedera Baccho* ſacra fuerit, hoc enim duplici modo convenit; primùm, quod *Hedera hyeme vireſcat*; deinde, quod circa tot *Res* (Arbores, Parietes, Ædificia) *ſerpat*, ac circumfundatur, & ſe attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis *Cupiditas* per *Renitentiam*, & vetitum, & tanquàm Antiperiſtaſin (veluti per frigora Brumæ *Hedera*) vireſcit, ac vigorem acquirit: Secundò, *Affectus* aliquis in Humanâ Animâ prædominans, omnes ejus Actiones & Decreta, tanquàm *Hedera circumſepit*; neque ferè quicquam purum invenias, quo illa Claviculas ſuas non imprimat. Neque mirum eſt, ſi *Superſtitioſi Ritus Baccho* attribuantur, cùm omnis ferè *male-ſanus Affectus* in *pravis Religionibus* luxurietur, adeò, ut Hæreticorum Colluvies Bacchanalia Ethnicorum ſuperârit; quorum etiàm Superſtitiones, non minùs cruentæ quam turpes extiterunt. Neque itidem mirum eſt, ſi *Furores à Baccho* immitti putentur, cùm & omnis *Affectus in exceſſu ſuo*, veluti *Furor brevis* ſit, & ſi vehementiùs obſideat & incumbat, in Inſaniâ ſæpiùs terminetur. Illud autem de *Pentheo* & *Orpheo* inter *Orgya Bacchi* laceratis, evidentem Parabolam habet; cùm Affectus quiſque prævalidus erga duas res ſit aſperrimus atque infenſiſſimus; quarum altera eſt *Inquiſitio in eum curioſa*, altera *Admonitio ſalutaris* & libera. Neque auxilio fuerit, ſi illa Inquiſitio fiat tantùm Contemplationis aut Spectandi gratiâ, tanquàm Arbore conſcensâ, abſque omni Animi Malignitate: Neque rurſùs ſi admonitio illa, multâ cum ſuavitate & dexteritate adhibeatur; Verùm utcunque non tolerant *Orgya* aut *Pentheum* aut *Orpheum*. Poſtremò, illa *Confuſio Perſonarum Iovis* & *Bacchi*, ad Parabolam rectè traduci poteſt; quandoquidem *Res geſtæ nobiles*, &

claræ,

claræ, atque Merita insignia & gloriosa, interdùm à *Virtute* & Rectâ Ratione & Magnanimitate, interdùm autem à *latente Affectu* & occultâ Cupiditate (utcunque Famæ & Laudis celebritate utraque res paritèr gaudeat) proveniant; ut non facile sit distinguere Facta *Dionysi* à Factis *Iovis*.

Verùm in Theatro nimis diù moramur; transeamus ad Palatium Animi; cujus Limina majori cum Veneratione & curâ, ingredi convenit.

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER TERTIUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Scientiæ in Theologiam *&* Philoſophiam. *Partitio* Philoſophiæ *in* Doctrinas *tres*; *De* Numine, *de* Naturâ, *de* Homine. *Conſtitutio* Philoſophiæ Primæ, *ut Matris Communis omnium.*

HISTORIA omnis (Rex optime) humi incedit, & Ducis potiùs officio, quam Lucis perfungitur: *Poeſis* autem Doctrinæ tanquàm Somnium: Res dulcis, & varia, & volens videri aliquid in ſe habere Divini; quod etiàm Somnia vendicant. Verùm jam tempus eſt mihi, ut evigilem, & me humo attollam, *Philoſophiæ* & *Scientiarum* liquidum Æthera ſecans.

Scientia Aquarum ſimilis eſt: Aquarum aliæ deſcendunt cœlitùs,

cœlitùs, aliæ emanant è Terrâ. Etenim *Scientiarum* primaria Partitio sumenda est ex Fontibus suis: Horum alii in alto siti sunt, alii hic infrà. Omnis enim *Scientia* duplicem sortitur Informationem. Una inspiratur divinitùs, altera oritur à Sensu. Nam quantum ad illam, quæ *Docendo* infunditur Scientiam; Cumulativa ea est, non Originalis; sicut etiàm fit in Aquis, quæ præter Fontes primarios, ex aliis Rivulis in se receptis, augescunt. Partiemur igitur Scientiam, in *Theologiam*, & *Philosophiam*. *Theologiam* hìc intelligimus *Inspiratam* sive Sacram, non *Naturalem*, de quâ paulò post dicturi sumus. At illam (*Inspiratam* nimirùm) ad ultimum locum reservabimus, ut cum eâ Sermones nostros claudamus; cùm sit Portus, & Sabbathum Humanarum Contemplationum omnium.

Philosophiæ autem Objectum triplex, *Deus*, *Natura*, *Homo*: Et triplex itidem *Radius* Rerum: *Natura* enim percutit Intellectum *Radio directo*; *Deus* autem, propter Medium inæquale (Creaturas scilicet) *Radio Refracto*; *Homo* verò, sibi ipsi monstratus & exhibitus, *Radio reflexo*. Convenit igitur partiri *Philosphiam* in *Doctrinas* tres; *Doctrinam* de *Numine*, *Doctrinam* de *Naturâ*, *Doctrinam* de *Homine*. Quoniam autem Partitiones *Scientiarum*, non sunt Lineis diversis similes, quæ coeunt ad unum Angulum; sed potiùs Ramis Arborum, qui conjunguntur in uno Trunco, (qui etiàm Truncus ad spatium nonnullum integer est & continuus, antequàm se partiatur in Ramos;) idcircò postulat res, ut priusquàm prioris Partitionis Membra persequamur, constituatur una *Scientia Universalis*, quæ sit Mater reliquarum, & habeatur in progressu Doctrinarum, tanquam Portio viæ communis, antequàm viæ se separent, & disjungant. Hanc *Scientiam*, *Philosophiæ primæ*, sive etiàm *Sapientiæ* (quæ olim *Rerum Divinarum atque Humanarum Scientia* diffiniebatur) nomine insignimus. Huic autem *Scientiæ* nulla alia opponitur; cùm ab aliis Scientiis, potiùs Limitibus intra quos continetur, quam Rebus & subjecto differat, Fastigia scilicet Rerum tantummodò tractans. Hanc ipsam vtrùm inter *Desiderata* reponere oporteat, hæsito; sed arbitror tamen poni debere. Equidem invenio Farraginem quandam, & Massam inconditam Doctrinæ, ex *Theologia Naturali*; ex *Logicâ*; ex partibus quibusdam *Physicæ* (veluti de *Principiis*, & de *Animâ*) compositam, & congestam; & sublimitate quâdam sermonis, Hominum qui seipsos admirari amant, tanquam in Vertice Scientiarum collocatam. Nos verò, misso fastu, id tantùm volumus, ut designetur aliqua *Scientia*, quæ sit Receptaculum *Axiomatum*, quæ particularium Scientiarum non sint propria, sed pluribus earum in commune competant.

Plurima autem id genus *Axiomata* esse nemo ambigat. Exempli gratiâ, *Si inæqualibus æqualia addas, omnia erunt inæqualia*: Regula est ex *Mathematicis*; Eadem & in *Ethicis* obtinet, quatenus ad Justitiam Distributivam; Siquidem in Justitiâ Commutativâ, ut Paria Imparibus tribuantur, Ratio Æquitatis postulat; at in Distributivâ, nisi Imparia Imparibus præstentur, Iniquitas fuerit maxima. *Quæ in eodem tertio conveniunt, & inter se conveniunt*: Regula est itidem ex *Mathematicis*; Verùm simul tam potens in *Logicâ*, ut Syllogismi sit Fundamentum.

Natura se potissimùm prodit in minimis : Regula est in *Physicis*, tam valida ut, etiàm *Democriti Atomos* produxerit ; Veruntamèn eam rectè adhibuit Aristoteles in *Politicis*, qui Contemplationem Reip. orditur à Familiâ. *Omnia mutantur, nil interit* : Regula itidem in *Physicis* ; hoc modo prolata ; *Quantum Naturæ, nec minuitur, nec augetur* ; Eadem competit *Theologiæ Naturali*, sic variata ; *Omnipotentiæ sunt Opera* ; *Aliquid ex nihilo facere, & Aliquid in nihilum redigere*: Quod etiàm Scriptura testatur, *Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum, non possumus eis quicquam addere, nec auferre*. *Interitus rei arcetur per Reductionem ejus ad principia* : Regula est in *Physicis* ; Eadem valet in *Politicis*, (ut rectè notavit Machiavellus) cùm illa quæ Interitum Rerump. maximè prohibent, nihil aliud ferè sint, quàm Reformatio earum, & Reductio ad antiquos mores. *Putredo serpens, magis contagiosa est, quàm matura* : Regula est in *Physicis* ; eadem insignis etiàm in *Moralibus* ; cùm Homines profligatissimi, & maximè facinorosi, minus corruptelæ inferant publicis Moribus, quam qui aliquid videntur habere Sanitatis & Virtutis, & ex parte tantùm mali sunt. *Quod conservativum est Formæ majoris, id activitate potentius* : Regula est in *Physicis* : Etenim, ut non abscindatur ipse Rerum Nexus, nec detur (ut loquuntur) vacuum, facit ad conservandam Fabricam Universi : Ut verò Gravia congregentur ad Massam Terræ, facit ad conservandam tantùm Regionem Densorum. Itaque prior Motus posteriorem domat. Eadem tenet in *Politicis* ; Nam quæ faciunt ad conservandam ipsam Politiam in suâ Naturâ, validiora sunt, quam quæ ad Bene esse Particularium in Rep. Membrorum conducunt. Similiter eadem locum habet in *Theologiâ*. Etenim in Theologicis Virtutibus, Charitas, quæ est Virtus maximè communicativa, præ reliquis omnibus eminet. *Augetur vis Agentis per Antiperistasin Contrarii* : Regula est in *Physicis* ; Eadem mira præstat in *Politicis* ; cùm omnis Factio, ex contrariâ ingruente, vehementèr irritetur. *Tonus discors in concordem actutùm desinens, Concentum commendat* : Regula est *Musicæ* ; Eadem in *Ethicis*, & *Affectibus* obtinet. Tropus ille Musicus, *à clausulâ* aut *Cadentiâ* (quam vocant) cùm jam-jam *adesse videatur, placidè elabendi* ; convenit cum Tropo Rhetorico *Expectationem eludendi*. *Fidium sonus tremulus*, eandem affert auribus voluptatem, quam Lumen, Aquæ aut Gemmæ insilientis, Oculis ;

——— *Splendet tremulo sub lumine Pontus*.

Organa Sensuum rerum Organis reflexionum conveniunt : Hoc in *Perspectivâ* locum habet ; Oculus enim similis Speculo, sive Aquis ; Et in *Acousticâ* ; Instrumentum enim Auditûs obici intra Cavernam simile. Hæc pauca enumerasse sufficiet ad Exempla. Quin imò *Magia Persarum* (quæ intantum est celebrata) in eo potissimùm versabatur, ut Architecturas & Fabricas, Rerum Naturalium, & Civilium, symbolizantes notaret. Neque hæc omnia quæ diximus, & alia hujus generis, Similitudines meræ sunt (quales Hominibus fortasse parùm perspicacibus videri possint) sed planè una, eademque Naturæ Vestigia aut Signacula, diversis Materiis, & Subjectis impressa. Atque hæc Res adhùc sedulò tractata non est. Invenias fortasse

in

in Scriptis, quæ ab Ingeniis celsioribus, promanârunt, hujusmodi *Axiomata* rarò & sparsim inserta, ex usu argumenti quod tractant: Corpus verò aliquod talium *Axiomatum*, quæ vim habeant quandam Primitivam, & summariam ad *Scientias*, nemo composuit; cùm tamen sit Res ejusmodi, quæ insignitèr Naturam unam faciat; quod *Philosophiæ Primæ* Munus esse autumant.

Est & alia hujus *Philosophiæ Primæ* pars, quæ, si ad vocabula respicias, vetus est; si ad rem quam designamus, nova. Est autem Inquisitio de *Conditionibus adventitiis Entium*, (quas *Transcendentes* dicere possumus) *Pauco*, *Multo*; *Simili*, *diverso*; *Possibili*, *Impossibili*; etiàm *Ente*, & non *Ente*; atque ejusmodi. Quandoquidem enim ista sub *Physicâ* propriè non cadant; Dissertatio autem Dialectica circa ea, magis ad Argumentandi Rationes, quam ad Rerum Existentiam sit accommodata; consentaneum omninò est, ut hæc Contemplatio (in quâ non parum est Dignitatis & Utilitatis) haud deferatur prorsùs, sed in Scientiarum Partitionibus, nonnullum saltèm inveniat locum: Veruntamen hoc intelligimus fieri debere, longè alio, quam quo tractari solet, modo. Exempli gratiâ; Nemo, qui de *Multo* & *Pauco* verba fecit, hoc egit, ut caussa reddatur, cur alia in Naturâ, tam numerosa & ampla sint, & esse possint, alia tam rara & modica: Nam certè fieri non potest, ut in Rerum Naturâ, tanta sit copia Auri, quanta Ferri; tanta Rosæ, quanta Graminis; tanta Specificati, quanta non Specificati. Similitèr, Nemo, qui de *Simili* & *Diverso* disseruit, satis explicavit, cur quasi perpetuò inter *Species diversas*, interponantur *Participia* quædam, quæ sunt Speciei ambiguæ; veluti Muscus inter Putredinem & Plantam, Pisces qui hærent & loco non moventur, inter Plantam & Animal; Sorices & Mures, & alia nonnulla, inter Animalia ex Putredine & ex Semine prognata; Vespertiliones inter Aves & Quadrupedes; Pisces volantes, (qui jam notissimi sunt) inter Aves & Pisces; Phocæ inter Pisces & Quadrupedes; & alia hujusmodi. Neque rursùs caussam indagavit quispiam, cur cùm *Similia Similibus gaudeant*, Ferrum Ferrum non trahat, quod Magnes facit; neque Aurum ipsum Aurum, licet Argentum vivum alliciat: Circa hæc, & similia, in Disceptatione de *Transcendentibus* illis, altum est Silentium: Orationis enim Apices, non Rerum Subtilitates secuti sunt Homines. Quamobrem horum *Transcendentium*, sive *Conditionum Entium adventitiarum* Inquisitionem veram, & solidam, secundum Naturæ non Sermonis leges, *Philosophiam Primam* recipere volumus. Atque de *Philosophia prima* (sive de *Sophiâ*) quam inter *Desiderata* haud immeritò retulimus, hæc dicta sint.

CAPUT

CAPUT II.

De Theologiâ Naturali: *&* Doctrina *de* Angelis *&* Spiritibus, *quæ ejusdem est* Appendix.

Collocatâ igitur suâ in sede, *Communi Scientiarum Parente*, instar Berecynthiæ tantâ gaudentis cœlesti sobole;

Omnes Cœlicolas, omnes Supera alta tenentes;

Revertamur ad Partitionem illam trium *Philosophiarum*, *Divinæ*, *Naturalis*, & *Humanæ*. Nam *Theologia Naturalis*, *Philosophia* etiam *Divina* rectè appellatur. Diffinitur autem hæc, ut si talis *Scientia*, seu potiùs *Scientiæ* Scintilla, qualis de Deo haberi potest, per lumen Naturæ, & Contemplationem Rerum creatarum; & ratione Objecti, sanè Divina, ratione Informationis, Naturalis censeri potest. Hujus *Scientiæ* limites ita verè signantur, ut ad Atheismum confutandum, & convincendum, & ad Legem Naturæ informandam, se extendant; ad Religionem autem astruendam non proferantur. Quamobrèm nec Deus unquam edidit Miraculum, quo converteretur Atheus; quia poterat ipso Naturæ Lumine ad notitiam Dei perduci; verùm Miracula ad convertendos Idolatras & Superstitiosos designata sunt, qui numen agnoverunt, sed in Cultu ejus aberrarunt; quoniam non sufficit Lumen Naturæ, Dei voluntati declarandæ, aut Cultui ejus legitimo prodendo. Sicut enim Opificis potentiam & peritiam ostendunt Opera ejus, Imaginem autem minimè; sic Opera Dei, Conditoris omni-potentiam & Sapientiam ostendunt, Imaginem ejus haudquaquàm depingunt. Atque hâc in re, Ethnicorum Opinio à sacrâ Veritate recedit. Illi siquidem Mundum Imaginem Dei statuebant, Hominem Mundi. At Sacræ Literæ haud tali honore Mundum dignantur, ut Dei uspiam Imago dicatur, sed solummodò Opus Manuum ejus; Hominem vero Imaginem Dei immeditate substituunt. Quocircà, quod sit Deus, quod Rerum Habenas tractet, quod summè Potens quod Sapiens & Præscius, quod Bonus, quod Remunerator, quod Vindex, quod adorandus, etiam ex Operibus ejus demonstrari, & evinci potest: & Admirabila complura Secreta circa Attributa ejus, & multò magis circa Regimen, & Dispensationem super universum, etiàm sobrè ex iisdem elici & manifestari queunt; estque istud Argumentum à nonnullis utilliter pertractatum. Verùm ex intuitu Rerum Naturalium, atque humanæ Rationis Principiis, de Fidei Mysteriis vel ratiocinari, vel etiàm suadere vehementiùs; aut rursùs ea curiosiùs introspicere, & ventilare, & de modo Mysterij inquirere; haud tutum meo judicio fuerit. *Da Fidei quæ Fidei sunt.* Nam vel Ethnici, in illustri illâ & divinâ, de Aureâ Catenâ, Fabulâ, hoc ipsum concedunt, *quod Iovem de Cœlo ad Terras deducere nec Homines potuerunt, nec Dii; è contrario, quod Iupiter pertrahere eos potuerit è Terrâ ad Cœlum.*

 Quare

Quare frustrà sudaverit, qui cœlestia Religionis Arcana, nostræ Rationi adaptare conabitur: Decebit potiùs Mentes nostras ad cœlestis Veritatis Thronum adorandum attollere. In hâc igitur parte *Theologiæ Naturalis*, tantùm abest ut Defectum aliquem observem, ut Excessum potiùs reperiam; ad quem subnotandum paulùm sum digressus, propter maxima Incommoda & Pericula, quæ ex eo tum Religioni, tum Philosophiæ impendent; utpote qui & Religionem Hæreticam procudet, & Philosophiam Phantasticam & Superstitiosam.

Secùs est, quod ad *Angelorum* & *Spirituum* Naturam attinet, quæ nec inscrutabilis est, nec interdicta; Ad quam etiàm, ex Affinitate, quam habet cum Animâ humanâ, Aditus magnâ ex parte est patefactus. Præcipit certe Sacra Scriptura, *Nemo vos decipiat in sublimitate sermonum, & religione Angelorum, ingerens se in ea quæ non novit.* Attamen si hoc Monitum diligentèr perpendas, duo duntaxat in eo vetita reperies; Adorationem scilicet, qualis Deo debetur, Angelorum; & fanaticas de iis Opiniones, vel ultra Creaturæ sortem eos efferentes, vel ampliorem de iis cognitionem, quam quis reverà adeptus sit, venditantes. Cæterùm sobria circa illos Inquisitio, quæ vel per Rerum Corporearum Scalam, ad eorum Naturam pernoscendam ascendat; vel in Animâ Humanâ, veluti in Speculo, eam intueatur, neutiquàm prohibetur. Idem de *Spiritibus* statuendum *Immundis*, qui à Statu suo deciderunt. Consortium cum iis, atque usus operæ eorum, illicitus est, multò magis qualiscunque Cultus vel Veneratio. At Contemplatio & Cognitio illorum Naturæ, Potestatis, Illusionum, non solùm ex locis Scripturæ Sacræ, sed ex Ratione, aut Experientiâ, haud postrema pars est Sapientiæ Spiritualis. Sic certè Apostolus, *Stratagematum ejus non ignari sumus.* Ac non minùs *Dæmonum* Naturam investigare in *Theologiâ Naturali* conceditur, quàm *Venenorum* in *Physicâ*, aut *Vitiorum* in *Ethicâ*. Hanc autem *Scientiæ* partem de *Angelis* & *Dæmonibus*, inter *Desiderata* numerare non licet, quippe quæ ab haud paucis sit tentata: Æquius esset, ut Scriptorum hoc genere Pars haud parva, aut Vanitatis, aut Superstitionis, aut Subtilitatis inutilis, arguantur.

CAPUT III.

Partitio Naturalis Philosophiæ *in* Speculativam *&* Operativam: *quodque illæ duæ, & in intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, segregari debeant.*

Missâ igitur *Theologiâ Naturali* (cui Inquisitionem de *Spiritibus*, ut *Appendicem* attribuimus) accedamus ad secundam Partem; videlicet illam de *Naturâ*, sive *Philosophiam Naturalem*. Optimè Democritus; *Scientiam de Naturâ, in profundis Mineris, sive Puteis latere demersam.* Non malè Chymici; *Vulcanum alteram Naturam esse; quinetiàm id celeritèr perficere, quod Natura per ambages, & temporis moras solet.* Quidni igitur *Philosophiam* in duas Partes secemus, *Fodinam* & *Fornacem*; & duo constituamus *Philosophorum Munera, Operarios in Mineris, & Fabros?* Sanè utcun-

que

que videamur hæc per lusum loqui; tamen hujus generis Partitionem utilissimam esse censemus, cùm proponetur Vocabulis Familiaribus & Scholasticis; hoc est, ut dividatur *Doctrina de Naturâ*, in *Inquisitionem Causarum*, & *Productionem Effectuum*; *Speculativam* & *Operativam*. Altera Naturæ Viscera perscrutatur; altera Naturam veluti super Incudem efformat. Neque me fugit quam arcto copulentur vinculo, *Causæ* & *Effectus*, ut Explicationem eorum aliquatenùs conjungi sit necesse. Attamen quandoquidèm omnis solida & fructuosa *Naturalis Philosophia*, duplicem adhibeat Scalam, eamque diversam; *Ascensoriam* & *Descensoriam*; Ab *Experientiâ* ad *Axiomata*, & ab *Axiomatibus* ad *nova Inventa*; consultissimû judico, ut hæ duæ Partes, *Speculativa* & *Operativa*, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, separentur.

CAPUT IV.

Partitio Doctrinæ Speculativæ *de* Naturâ, *in* Physicam Specialem, *&* Metaphysicam: *quarum* Physica Causam Efficientem & Materiam; Metaphysica Caussam Finalem *&* Formam *inquirit*. *Partitio* Physicæ *in* Doctrinas de Principiis Rerum, De Fabricâ Rerum *sive de Mundo*; *&* De Varietate Rerum. *Partitio* Physicæ de Varietate Rerum, *in* Doctrinam de Concretis, & Doctrinam de Abstractis. *Partitio* Doctrinæ de Concretis, *rejicitur ad easdem Partitiones, quas suscipit* Historia Naturalis. *Partitio* Doctrinæ de Abstractis *in* Doctrinam de Schematismis Materiæ, *&* Doctrinam de Motibus. *Appendices duæ* Physicæ Speculativæ, Problemata Naturalia, Placita Antiquorum Philosophorum. *Partitio* Metaphysicæ, *in* Doctrinam de Formis, *&* Doctrinam *de* Caussis Finalibus.

N*Aturalis Philosophiæ* Partem, quæ *Speculativa* est, & Theorica, in *Physicam Specialem*, & *Metaphysicam* dividere placet. Atque in hâc Partitione attendant Homines, nos Vocabulum *Metaphysicæ* usurpare, Sensu, à recepto & vulgato, discrepanti. Hic autem Locus admonendi videtur, de nostro, in genere, circa usum Vocabulorum, instituto. Id hujusmodi est, ut tam in præmisso Vocabulo *Metaphysicæ*, quam in aliis, ubi Conceptus & Notiones nostræ novæ sunt, & à receptis recedunt, maximâ certè cum Religione Antiqua Vocabula retineamus. Cùm enim futurum speremus, ut Ordo ipse, & dilucida rerum Explicatio, quam subjungere conamur, nos à pravâ vocabulorum (quibus utimur) intelligentia liberent; in cæteris omninò avemus (quatenùs sine Veritatis ac Scientiarum dispendio fieri possit) vel minimùm, ab Antiquorum aut Opinionibus, aut Loquendi More deflectere. Quâ in

re Ariſtotelis confidentiam proinde ſubit mirari, qui impetu quodam percitus Contradictionis, & Bellum univerſæ Antiquitati indicens, non ſolùm nova Artium Vocabula pro libitu cudendi licentiam uſurpavit; ſed etiàm priſcam omnem Sapientiam extinguere & delere annifus eſt. Adeò ut neque nominet uſpiam Authores Antiquos, neque Dogmatum eorum mentionem ullam faciat, niſi quò aut Homines perſtringeret, aut Placita redargueret. Sanè ſi famam Nomini ſuo, ac Sequacium Turbam affectaverit, hoc rationibus ſuis inprimis accommodatum. Siquidem in Veritate Philoſophicâ afferendâ, & recipiendâ, idem contingit, quod in Veritate divinâ; *Veni in nomine Patris, nec recipitis me; ſi quis venerit in nomine ſuo, eum recipietis.* Sed ex hoc cœleſti Aphoriſmo, ſi quem præcipuè deſignaverit ſpectemus; (nempe Antichriſtum omnium ſeculorum Impoſtorem maximum) colligere licet, iſtud ipſum, *Venire in nomine ſuo*, nullâ Antiquitatis, aut (ſi ita loqui licet) Paternitatis habitâ ratione, Rem mali Ominis eſſe ad Veritatem; utcunque eam ſæpenumerò comitetur illa Fortuna, *Eum recipietis.* Cæterùm de Viro tam eximio certè, & ob Acumen Ingenii mirabili, Ariſtotele, crediderim facilè hanc Ambitionem eum à Diſcipulo ſuo accepiſſe, quem fortaſsè æmulatus eſt; ut ſi ille omnes Nationes, hic omnes Opiniones ſubigeret, & Monarchiam quandam in Contemplationibus ſibi conderet. Quanquàm fieri poſſit,ut apud aliquos tetricos, & linguæ acerbæ, ſimili cum Diſcipulo ſuo titulo inſigniretur.

Fœlix terrarum prædo, non utile mundo
Editus exemplum: ———

Eodem modo,

Fœlix Doctrinæ prædo &c.

Nobis verò ex alterâ parte, (quibus, quantum calamo valemus, inter vetera & nova in Literis, fœdus & commercium contrahere, cordi eſt) decretum manet, Antiquitatem comitari *Vſque ad aras*; atque Vocabula Antiqua retinere, quanquam Senſum eorum & Diffinitiones ſæpiùs immutemus; Secundùm moderatum illum & laudatum, in Civilibus, novandi modum, quo Rerum Statu novato, Verborum tamen Solennia durent; quod notat Tacitus; *Eadem magiſtratuum Vocabula.*

Redeamus igitur ad Acceptionem Vocabuli *Metaphyſicæ*, noſtro ſenſu. Patet ex iis, quæ ſuprà diſſeruimus, disjungere nos *Philoſophiam primam* à *Metaphyſicâ*, quæ hactenùs pro Re eâdem habitæ ſunt. Illam *Communem Scientiarum parentem*, hanc *Naturalis Philoſophiæ portionem* poſuimus. Atqui *Philoſophiæ primæ* communia & promiſcua *Scientiarum Axiomata* aſſignavimus. Etiàm *Relativas*, & *Adventitias Entium Conditiones* (quas *Tranſcendentes* nominavimus) *Multum*, *Paucum*; *Idem*, *Diverſum*; *Poſſibile*, *Impoſſibile*; & hoc genus reliqua, eidem attribuimus; id ſolummodò cavendo, ut Phyſicè, non Logicè tractentur. At Inquiſitionem de *Deo*, *Vno*, *Bono*, *Angelis*, *Spiritibus*, ad *Theologiam Naturalem* retulimus. Meritò igitur quæri poſſit, quid tandem ſit, quod *Metaphyſicæ* relinquatur? Certè ultra

ultra Naturam nihil; sed ipsius Naturæ Pars multò præstantissima. Atque profectò, citra Veritatis dispendium, huc usque de Veterum Sententiâ respondere liceat, *Physicam* ea tractare, quæ penitùs in Materiâ mersa sunt, & Mobilia; *Metaphysicam* Abstracta magis, & Constantia. Rursùs *Physicam* in Naturâ supponere Existentiam tantùm & Motum & Naturalem Necessitatem: At *Metaphysicam* etiàm Mentem & Idæam. Nam hùc fortè redit ea, quam dicemus, Res. Verùm nos eam, missâ Sermonis Sublimitate, perspicuè & familiariter proponemus. Partiti sumus *Naturalem Philosophiam*, in *Caussarum Inquisitionem*, & *Productionem Effectuum*. *Inquisitionem Caussarum* in *Theoricam* conjecimus. Eam in *Physicam* & *Metaphysicam* partiti sumus. Ergo necesse est, ut vera Differentia harum sumatur ex naturâ Caussarum, quas inquirunt. Itaque absque aliquâ obscuritate, aut circuitione, *Physica* est quæ inquirit de *Efficiente* & *Materiâ*; *Metaphysica* quæ de *Formâ* & *Fine*.

Physica igitur, *Caussarum* Vaga, & Incerta, & pro modo Subjecti, Mobilia complectitur; *Caussarum* Constantiam non assequitur.

Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit,
Vno eodemq; igne.——

Ignis duritiei Caussa, sed in Limo; Ignis Colliquationis Caussa, sed in Cerâ. Partiemur autem *Physicam* in *Doctrinas* tres. *Natura* enim aut *collecta in unum*; aut *fusa* & *sparsa* est. Colligitur verò in unum *Natura*, aut propter *Communia Rerum omnium Principia*; aut propter *unicam integralem universi Fabricam*. Itaque hæc *Vnio Naturæ* duas peperit *Physicæ* Partes: unam de *Principijs Rerum*; alteram de *Fabrica Vniversi* sive de *Mundo*, quas etiàm *Doctrinas de Summis* appellare consuevimus. Tertia Doctrina (quæ de *Naturâ sparsâ* sive *fusâ* tractat) *omnimodam Rerû Varietatem*, & *Summas minores* exhibet. Ex his igitur patet tres omninò reperiri *Doctrinas physicas*. De *Principiis Rerum*; De *Mundo* sive de *Fabricâ Rerum*; & de *Naturâ multiplici* sive *sparsâ*; Quæ postrema (ut diximus) omnimodam Rerum varietatem continet; estque veluti Glossa prima; aut Paraphrasis circa Naturæ Interpretationem. Harum trium Partium *desideratur* totaliter nulla; Cæterùm quam verè & solidè tractentur, non est hic diffiniendi Locus.

At *Physicam Sparsam* sive de *Varietate Rerum*, rursùs in duas Partes dividemus; *Physicam* de *Concretis*, & *Physicam* de *Abstractis*; sive *Physicam* de *Creaturis*, & *Physicam* de *Naturis*. Altera (ut Logicis Vocabulis utamur) inquirit de Substantiis, cum omni varietate suorum Accidentium: Altera de Accidentibus, per omnem varietatem Substantiarum. Veluti, si inquiratur de Leone, aut Quercu, illa complura diversa Accidentia suffulciunt: Contrà, si inquiratur de Calore aut Gravitate, illa plurimis distinctis Substantiis insunt. Cùm verò omnis *Physica*, sita sit in medio, inter *Historiam Naturalem* & *Metaphysicam*; Prior Pars (si rectè advertas) *Historiæ Naturali propior* est, *posterior Metaphysicæ*. *Physica* autem *Concreta* eandem subit Divisionem, quam *Historia Naturalis*; ut sit vel circa *Cœlestia*; vel circa *Meteôra*; vel circa *Globum*

Terræ & *Maris*; vel circa *Collegia Majora*, quæ *Elementa* vocant; vel circa *Collegia Minora*, sive *Species*; etiàm circa *Præter generationes*; & circa *Mechanica*. Etenìm in hisce omnibus, *Historia Naturalis* Factum ipsum perscrutatur & refert; at *Physica* itidem Caussas: sed intellige hoc de *Caussis Fluxis*, *Materiâ* scilicet & *Efficiente*. Inter hasce *Physicæ* Portiones, manca prorsùs & imperfecta est ea, quæ inquirit de *Cœlestibus*, cùm tamen propter Nobilitatem Subjecti præcipuæ Hominibus curæ esse deberet. Etenìm *Astronomia* fundata est in Phœnomenis non malè; sed humilis est, & minimè etiàm solida: At *Astrologia* in plurimis etiàm Fundamento caret. Certè *Astronomia* talem offert Humano Intellectui Victimam, qualem Prometheus olìm, cùm fraudem Jovi fecit: Adduxit ille, loco Bovis veri, Pellem Bovis, grandis & pulchri, Stramine, & Folijs, & Viminibus suffarcinatam. Exhibet similitèr & *Astronomia*, Exteriora Cœlestium (Astrorum dicimus Numerum, Situm, Motus, Periodos) tanquam Pellem Cœli, pulchram, & in Systemata fabrè concinnatam: At viscera desunt (*Rationes* nempe *Physicæ*) ex quibus (*Hypothesibus Astronomicis* adjunctis) eruatur Theoria; non quæ Phœnomenis tantùm satisfaciat, (cujus generis complures ingeniosè confingi possent;) sed quæ Substantiam, & Motum, & Influxum Cœlestium, prout reverà sunt, proponat. Explosa enim ferè jam pridem sunt illa; *Raptus Primi Mobilis*; & *Soliditas Cœli* (stellis in Orbibus suis tanquam Clavis in Laquearibus infixis.) Nec multò meliùs asseritur; Quod sint *diversi Poli* Zodiaci & Mundi; Quod sit *Secundum Mobile* Renitentiæ in adversum Primi Mobilis Raptûs; Quod omnia in Cœlo ferantur per *Circulos perfectos*; Quod sint *Eccentrici*, & *Epicycli*, quibus Motuum in Circulis perfectis Constantia servetur; Quod à Lunâ in superius nulla fit *Mutatio* aut *Violentia*; & hujusmodi. Atque harum Suppositionum Absurditas, in Motum Terræ Diurnum (quod nobis constat falsissimum esse) Homines impegit. At vix quisquam est, qui inquisivit Caussas Physicas, tum de *Substantiâ Cœlestium* tam Stellari quam interstellari; tum de *Celeritate* & *Tarditate* Corporum Cœlestium ad invicem; tum de *Incitatione Motûs diversâ* in eodē Planetâ; tum de *Motuum Consecutione* ab Oriente in Occidentem, aut è contrà; deque *Progressionibus*, *Stationibus*, & *Retrogradationibus*; tum de *Motuum Sublatione*, & *Casu*, per Apogæa & Perigæa; tum de *Motuum Obliquatione*, vel per Spiras se versùs Tropicos texendo & retexendo, vel per Sinuationes, quas Dracones vocant; tum de *Polis Rotationum*, cur magis in tali Parte Cœli siti sint, quam in aliâ; tum de *Alligatione quorundam Planetarum* ad Distantiam certam à Sole: Hujus (inquam) generis Inquisitio vix tentata est, sed in *Mathematicis* tantùm *Observationibus* & *Demonstrationibus* insudatur. Eæ autem ostendunt, quomodò hæc omnia ingeniosè concinnari & extricari possint, non quomodò verè in Naturâ subsistere; Et Motus tantùm Apparentes, & Machinam ipsorum Fictitiam, & ad placitum dispositam, non Caussas ipsas, & Veritatem Rerum indicant. Quocircà non malè *Astronomia* (qualis nunc habetur) inter *Artes Mathematicas*, non sine Dignitatis suæ dispendio numeratur; cùm debeat potiùs (si proprias Partes tueri velit) constitui *Physicæ* pars

pars quasi nobilissima. Quicunque enim *Superlunarium* & *Sublunarium* conficta Divortia contempserit; & *Materiæ Appetitus* & *Passiones* maximè *Catholicas*, (quæ in utroque Globo validæ sunt, & Universitatem Rerum transverberant) benè perspexerit; is ex illis, quæ apud nos cernuntur, luculentam capiet de *Rebus Cœlestibus* Informationem; & ab ijs è contrà, quæ in Cœlo fiunt, haud pauca de *Motibus Inferioribus* (qui nunc latent) perdiscet; non tantùm quatenùs hi ab illis regantur, sed quatenùs habeant Passiones communes. Quamobrèm hanc Partem *Astronomiæ*, quæ *Physica* est, *desiderari* statuimus. Eam *Astronomiam Vivam* nominabimus, ad Differentiam Bovis illius Promethei, Suffarcinati, & solummodò Figurâ tenus Bovis.

At *Astrologia* multâ Superstitione referta est, ut vix aliquid sanum in eâ reperiatur. Attamen eam potiùs expurgandam, quam prorsùs abijciendam esse censemus. Quod si quis hanc Scientiam, non in Ratione, aut *Contemplationibus Physicis*; sed in *cœcâ Experientiâ*, & complurium Seculorum Observatione, fundatam esse contendat; ideóque *Rationum Physicarum* Examen rejiciat (quod jactabant Chaldæi) is eâdem operâ & Auguria revocet, & Aruspicinam, & Exta, & omnigenas Fabulas deglutiat; Nam & hæc omnia, ut diutinæ Experientiæ, & per Manus traditæ Disciplinæ, Dictamina fuisse asserebantur. Nos verò, & ut *Physicæ* Portionem *Astrologiam* recipimus, & non plus ei, quam Ratio & Rerum Evidentia concedit, tribuimus; demptis Superstitionibus & Commentis. Ut verò Rem paulò attentiùs introspiciamus; Primò, quam inane illud Commentum; Quod singuli *Planetæ vicissim per Horas* regnent, ut Spatio viginti quatuor Horarum, Regna sua ter repetant, præter Horas tres supernumerarias? Attamen hoc Commentum nobis Divisionem Hebdomadæ (Rem tam Antiquam, & tam latè Receptam) peperit; ut ex Alternatione Dierum manifestissimè patet; cùm in Principio Diei sequentis, regnet semper Planeta, à Planetâ prioris Diei, Quartus; propter tres illas Horas, quas diximus supernumerarias. Secundò, pro Commento vano rejicere non dubitamus, *Doctrinam* de *Thematibus Cœli*, ad *Puncta Temporis certa*, cum *Distributione Domorum*; ipsas scilicet *Astrologiæ* Delicias, quæ Bacchanalia quædam in Cœlestibus exercuerunt: Nec satis mirari possumus, Viros quosdam egregios, & in *Astrologiâ* Principes, tam levi ad ista astruenda Argumento innixos esse: Aiunt enim, quandò illud prodat Experientia ipsa, *Solstitia*, *Æquinoctia*, *Novilunia*, *Plenilunia*, & hujusmodi stellarum *Revolutiones majores*, manifestò & insignitèr operari super Corpora Naturalia; necesse esse ut *Positura Stellarum magis exactæ* & *subtiliores*, Effectus quoque magis exquisitos & occultiores producant. Illi verò seponere primò debuerant, *Operationes Solis* per *Calorem manifestum*; & similitèr *Lunæ vim quandam Magneticam*, super Incrementa Æstuum semimenstrua: (Nam Fluxus & Refluxus Maris quotidianus alia Res est:) His verò sepositis, *reliquas Planetarum vires* super Naturalia (quatenùs Experientiâ comprobantur) tenues admodùm, & infirmas, & quasi latitantes reperient, etiàm in *Revolutionibus Majoribus*. Quare contrario prorsùs modo concludere debuerant; nimirùm cùm *Revolutiones illæ Majores* tam parùm

possint;

possint; *Exactas* illas & *Minutas Positurarum Differentias* nihil omninò virium obtinere. Tertiò *Fatalia* illa, quod Hora Nativitatis aut Conceptionis Fortunam Fœtûs regat, Hora Incæptionis Fortunam Incæpti, Hora Quæstionis Fortunam Rei Inquisitæ, atque (ut verbo dicamus) *Doctrinas* de *Nativitatibus*, *Electionibus*, & *Quæstionibus*, & istiusmodi Levitates, maximâ ex Parte, nihil certi aut solidi habere, & Rationibus Physicis planè redargui & evinci, judicamus. Illud igitur magis attinet dicere, quid tandem in *Astrologicis* retineamus, aut probemus? Atque in ijs quæ probamus, quid *desideremus*? Nam hujus postremæ Rei gratiâ (nempe ejus quod *desideratur*) sermonem hunc instituimus, cùm aliàs Censuris (ut sæpè diximus) non vacemus. Atque inter recepta certè, *Doctrinam de Revolutionibus*, plus Sanitatis quam reliqua habere censemus. Verùm id optimum factu foret, si *Regulas* quasdam præscribamus, ad quarum Trutinam & Normam, *Astrologica* examinentur; ut utilia retineantur, rejiciantur inania. Prima ea sit, de quâ jam antè monuimus *Revolutiones Majores retineantur, valeant Minores Horoscoporum & domorum*. Illæ instar Tormentorum grandium ictus suo à longinquo jacere queant, hæ tanquam Arcus Minores Spatia evadere & vires deferre non possunt. Secunda est; *Operatio Cœlestium in Corpora omnigena non valet, sed tantùm in teneriora*, qualia sunt Humores, Aer, & Spiritus: Atque hic tamen excipimus Operationes Caloris, Solis & Cœlestium, qui & ad Metalla, & ad plurima Subterranea proculdubiò penetrat. Tertia est; *Omnis Operatio Cœlestium, potiùs ad Massas Rerum extenditur, quam ad Individua*: Obliquè tamen pervenit etiàm ad Individua nonnulla: Illa scilicet, quæ ex Individuis ejusdem Speciei sunt maximè Passibilia, & tanquam Cera mollior; veluti cùm Constitutio Aeris pestilens, Corpora minùs resistentia occupat; magis resistentia præterit. Quarta est præcedenti non dissimilis; *Omnis Operatio Cœlestium, non in Puncta Temporum, aut Angustias minutas; sed in Spatia Majora defluit & dominantur*: Itaque Prædictiones de Temperaturis Anni, veræ esse possint; de Diebus singulis, pro vanis meritò habentur. Postrema est; (quæ etiàm prudentioribus Astrologis semper placuit) quod *Nulla insit Astris Fatalis Necessitas*; sed quod inclinent ea potiùs quam cogant. Addimus & illud, (in quo in Partes *Astrologiæ*, si fuerit emendata, non obscurè venire videbimur) nimirùm quod nobis pro certo constet, Cœlestia in se habere alios quosdam Influxus, præter *Calorem* & *Lumen*. Qui tamen ipsi, secundùm Regulas illas, quas jam posuimus, & non alitèr, valent. Verùm illi in intimâ *Physicâ* latent, & longiorem Dissertationem postulant. Visum est igitur nobis (his quæ diximus ritè perpensis) inter *Desiderata* reponere *Astrologiam* his Principiis nostris consentaneam; Atque sicut *Astronomiam*, quæ Physicis Rationibus nitatur, *Astronomiam Vivam* nominavimus; ita & *Astrologiam*, quæ per easdem regitur, *Astrologiam Sanam* appellare placet. Circa quam rectè conficiendam, licet ea quæ diximus non parùm profutura sint; pauca tamen addemus, more nostro, quæ liquidò proponent, & ex quibus sit *coagmentanda*; & ad quæ *adhibenda*. Primò in *Astrologiam Sanam* recipiatur *Doctrina* de *Commixtionibus Radiorum*,

Conjunctionibus ſcilicet & Oppoſitionibus, & reliquis Syzygiis, ſive Aſpectibus Planetarum inter ſe: *Planetarum* autem, per *Signa Zodiaci Pertranſitum*, & *Locationem* ſub *iiſdem Signis*, etiàm huic Parti, de Commixtionibus Radiorum, aſſignamus: Locatio enim Planetæ ſub Signo, eſt Conjunctio quædam ejuſdem cum Stellis Signi: Quinetiàm ſicut Conjunctiones, ita & *Oppoſitiones*, & reliquæ *Syzygiæ Planetarum* erga *ſtellas Signorum* notandæ ſunt, quod adhùc plenè factum non eſt. At Commixtiones Radiorum Stellarum Fixarum ad invicem, utiles quidem ſunt ad Contemplationem de Fabricâ Mundi, & Regionum ſubjacentium Naturâ; ad Prædictiones minimè, quia ſemper eodem modo ſe habent. Secundò recipiantur *Acceſſiones* ſingulorum Planetarum propiùs *ad Perpendiculum*, aut *Receſſiones* ab ipſo, ſecundum Regionum Climata: Habent enim Planetæ ſinguli, non miniùs quam Sol, ſuas Æſtates, ſuas Hyemes; in quibus fortiùs aut infirmiùs Radios jaciant, propter rationem Perpendiculi. Etenim nobis dubium non eſt, quin Luna poſita in Leone, fortiùs operetur ſuper Corpora Naturalia, apud nos, quam poſita in Piſcibus: Non quod Luna ſub Leone ad Cor reſpiciat, ſub Piſcibus ad Pedes (ſicut fabulantur;) ſed propter Elevationem verſus Perpendiculum, & Approximationem ad Stellas majores, eâdem prorſùs ratione quâ & Sol. Tertiò recipiantur *Apogæa* & *Perigæa Planetarum*, cum debitâ diſquiſitione, ad quæ pertineat *Planetæ Vigor* in ſeipſo, ad quæ *Vicinitas* ad nos. Planeta enim in Apogæo, ſive Exaltatione ſuâ, magis alacer eſt; in Perigæo autem, ſive Caſu ſuo, magis communicat. Quartò recipiantur (ut ſummatìm dicamus) omnia reliqua *Accidentia Motûs Planetarum*; quales ſingulorum in Itinere ſuo *Accelerationes*, *Retardationes*, *Progreſſus*, *Stationes*, *Retrogradationes*; quales *Diſtantiæ à Sole*, *Combuſtiones*, *Augmenta* & *Diminutiones Luminis*, *Ecclipſes*, & ſi quæ ſint alia? Etenìm faciunt hæc omnia, ut Planetarum Radii, vel fortiùs, vel debiliùs, diverſis denique modis & virtutibus, operentur. Atque quatuor iſta ad *Radiationes Stellarum* ſpectant. Quinto recipiantur, quæ Naturas Stellarum, ſive Erraticarum, ſive Fixarum, in propriâ ſuâ Eſſentiâ, & Activitate, reſerare & detegere ullo modo queant; Qualis *Magnitudo*; Qualis *Color* & *Aſpectus*; Qualis *Scintillatio* & Vibratio Luminis; Qualis *Situs verſus Polos* aut *Æquinoctium*; Quales *Aſteriſmi*; Quæ aliis *Stellis magis immixtæ*, quæ magis *ſolitariæ*; Quæ *ſuperiores*, quæ *inferiores*; Quæ ex Fixis intra *vias Solis* & *Planetarum* (*Zodiacum* ſcilicet;) quæ *extra*; Quis ex Planetis *velocior*, quis *tardior*; Quis *moveatur in Eccliptica*, quis *pervagetur in Latitudine*; Quis poſſit eſſe *retrogradus*, quis *minimè*; Quis *patiatur omnimodam diſtantiam à Sole*, quis *alligetur*; Quis moveatur *celeriùs in Apogæo*, quis in *Perigæo*; Denique *Anomalia Martis*, *Expatiatio Veneris*, & *Labores* ſive *Paſſiones* admirandæ, quæ non ſemel & in *Sole*, & in *Venere* deprehenſæ ſunt, & ſi quæ ſint alia? Poſtremò recipiantur etiàm ex traditione, *Naturæ* & *Inclinationes Planetarum* particulares; atque etiàm *Stellarum Fixarum*; quæ, quandoquidèm magno conſenſu tradantur, non levitèr (præterquàm ubi cum *Phyſicis Rationibus* planè diſcordant) rejiciendæ ſunt. Atque ex talibus Obſervationibus coagmentatur *Aſtrologia ſana*; & ſecundum eas tantùm,

Sche-

Schemata Cœli & componere & interpretari, oportet.

Adhibetur autem *Astrologia sana*; Ad *Prædictiones* fidentiùs, ad *Electiones* cautiùs, ad utraque autē intra Terminos debitos. *Prædictiones* fieri possint, de *Cometis* futuris, qui (ut nostra fert Conjectura) prænunciari possunt; & de omni genere *Meteororum*, de *Diluviis*, *Siccitatibus*, *Ardoribus*, *Conglaciationibus*, *Terræ Motibus*, *Irruptionibus Aquarum*, *Eruptionibus Ignium*, *Ventis* & *Pluviis majoribus*, *Anni variis tempestatibus*, *Pestilentiis*, *Morbis grassantibus*, *Vbertate* & *Caritate Frugum*; *Bellis*, *Seditionibus*, *Sectis*, *Transmigrationibus Populorum*, denique de omnibus Rerum vel Naturalium vel Civilium *Motibus*, aut *Innovationibus majoribus*: Ad magis autem *Specialia*, & fortè *Singularia*, *Prædictiones* istæ (licet minore certitudine) deduci possint, si repertis primò hujusmodi Temporum Inclinationibus generalibus, acri judicio vel Physico vel Politico, applicentur illis Speciebus aut Individuis, quæ hujusmodi Accidentibus maximè sint obnoxia; veluti si quis ex præcognitione Tempestatum Anni, eas reperiet (exempli gratiâ) magis Oleis quam Vitibus, magis Phthisicis quam Hepaticis, magis Incolis Collium quam Vallium, magis Monachis quam Aulicis (propter Victûs rationem diversam) propitias aut perniciosas. Aut si quis ex Cognitione Influxûs, quem Cœlestia habent super Spiritus humanos, reperiat eum talem esse, ut magis Populis quàm Regibus, magis Viris Doctis & Curiosis, quam Animosis & Militaribus, magis Voluptariis, quam Negotiosis aut Politicis, faveat aut adversetur. Hujusmodi autem innumera sunt, sed (quemadmodùm diximus) non tantùm Cognitionem illam generalem, quæ sumitur ex Astris (quæ sunt Agentia) verùm etiàm particularem Subjectorum (quæ sunt Passiva) requirunt. Neque *Electiones* prorsùs rejiciendæ sunt; sed parciùs illis quam *Prædictionibus* fidendum. Videmus enim in Plantationibus, & Seminationibus, & Insitionibus, Ætatum Lunæ Observationes, non esse res omninò frivolas. Sunt & multa ejus generis. Verùm & *Electiones* istæ, etiàm magis quam *Prædictiones*, per nostras Regulas cohibendæ sunt. Atque illud semper attendendum; valere *Electiones*, in illis tantùm casibus, ubi & Virtus Cœlestium talis sit, quæ non subitò transeat; & Actio Inferiorum similitèr talis, quæ non statìm absolvatur; quemadmodùm fit in illis Exemplis quæ memoravimus: Nam nec Incrementa Lunæ subitò transfiguntur, nec Incrementa Plantarum. Punctualitas verò temporis omninò repudianda. Inveniuntur autem & talia complura (quod quis minùs putet) in *Electionibus circa Civilia*. Quod si quis nos compellat eo nomine, quod ex quibus ista *Astrologia* emendata *elici* possit; & rursùs ad quæ utilitèr *adhiberi*, aliquid monstravimus; quis verò sit eliciendi Modus, neutiquàm docuimus; ille minùs æquus fuerit, cùm Artem ipsam (cujus Debitores non sumus) à nobis exigat. Hoc tamen circa illud ipsum, quod petit, monebimus; Quatuor tantùm esse Modus, quibus ad hanc Scientiam Via sternatur. Primò per *Experimenta Futura*; Dein per *Experimenta præterita*; Rursùs per *Traditiones*; ultimò per *Rationes Physicas*. Atque quod ad *Experimenta Futura*, quid attinet dicere? cùm illa Seculis compluribus ad eorum Copiam comparandam indigeant, ut de iisdem Cogitationem suscipere frustrà fuerit? Quod verò ad *Experimenta*

menta Præterita; Ea certè in Manu Hominum funt; licet Res fit laboriofa, & multi otii. Poffint enim *Aftrologi* (fi fibi non defint) omnes *Cafus Majores*, (veluti Inundationes, Peftilentias, Prælia, Seditiones, Mortes Regum (fi placet,) & fimilia) ex Hiftoriæ fide depromere; & Situm Cœleftium, non fecundum Thematum fubtilitatem, fed juxta Regulas eas Revolutionū, quæ à nobis adumbratæ funt, qualis fuerit fub iifdem temporibus, intueri; ut ubi manifeftus fuerit Eventuum Confenfus & Confpiratio, ibi *Prædictionis* Norma probabilis conftituatur. Quatenùs ad *Traditiones*; Eas ita ventilare oportet, ut quæ cum *Rationibus Phyficis* manifeftò pugnent, è medio tollantur; quæ verò cum iis benè confentiant, etiàm Auctoritate fuâ valeant. Quantum denique ad *Phyficas Rationes*, Illæ maximè huic Inquifitioni accommodatæ funt, quæ de Catholicis Materiæ Appetitibus, & Paffionibus; & de Motibus Corporū fimplicibus & genuinis inquirunt. His enim Alis ad Cœleftia ifta Materiata afcenditur tutiffimè. Atque de *Aftrologiâ fanâ* hactenùs.

Infaniæ autem *Aftrologicæ*, (præter ea quæ à principio notavimus Commenta) alia quædam Portio fupereft non prætermittenda; quæ tamen ab *Aftrologiâ* fecludi folet, & in *Magiam*, quam vocant, *Cœleftem* transferri. Ea nacta eft mirum Cōmentum Ingenii humani, nimirùm, ut *Benevolus aliquis Situs Aftrorum*, in *Sigillis* aut *Signaculis* (puta Metalli, aut Gemmæ alicujus ad Intentionem propriæ) excipiatur, quæ Horæ ejus Fœlicitatem aliàs prætervolaturam detineant, & quafi volatilem figant. Quemadmodùm graviter ille conqueritur, de tam Nobili apud Antiquos Arte, jampridèm amifsâ.

Annulus infufo non vivit mirus Olympo,
Non magis ingentes humili fub lumine Phœbos
Fert Gemma, aut celfo divulfas cardine Lunas.

Certè Reliquias Sanctorum, earumque Virtutes, recepit Ecclefia Romana (neque enim in Divinis & Immateriatis Fluxus temporis obeft) verùm ut condantur Reliquiæ Cœli, quò Hora, quæ receffit, & tanquam mortua eft, revivifcat & continuetur, mera eft Superftitio. Miffa igitur hæc faciamus, nifi fortè Mufæ Aniculæ jam factæ fint.

Phyficam Abftractam in duas Partes rectiffimè dividi poffe ftatuimus; *Doctrinam* de *Schematifmis Materiæ*, & *Doctrinam de Appetitibus & Motibus*. Utrofque curfim enumerabimus, unde veræ *Phyficæ de Abftractis* Adumbratio quædam deduci poffit. *Shematifmi Materiæ* funt, *Denfum, Rarum*; *Grave, Leve*; *Calidum, Frigidum*; *Tangibile, Pneumaticum*; *Volatile, Fixum*; *Determinatum, Fluidum*; *Humidum, Siccum*; *Pingue, Crudum*; *Durum, Molle*; *Fragile, Tenfile*; *Porofum, Unitum*; *Spirituofum, Iejunum*; *Simplex, Compofitum*; *Abfolutum, imperfectè Miftum*; *Fibrofum atque venofum, fimplicis pofituræ five æquum*; *Similare, Diffimilare*; *Specificatum, non Specificatum*; *Organicum, Inorganicum*; *Animatum, Inanimatum*; neque ultrà rem extendimus. *Senfibile* enim & *Infenfibile*, *Rationale* & *Irrationale*, ad *Doctrinam de Homine* rejicimus. *Appetituum* verò & *Motuum* duo genera funt: Sunt enim vel *Motus Simplices*, in quibus Radix omnium Naturalium Actionum continetur, pro ratione tamen *Schematifmorum Materiæ*; vel *Motuis Compofiti* five Producti; à quibus ultimis recepta *Philofophia*, (quæ parùm de Corpore Naturæ ftringit)

stringit) auspicatur. Debent autem haberi hujusmodi *Motus Compositi*, (quales sunt *Generatio*, Corruptio, & reliqui) pro Pensis quibusdam, aut *Summis Motuum Simplicium*, potiùs quam pro Motibus Primitivis. *Motus simplices* sunt, *Motus Antitypiæ*, quem vulgò Motum, ne fiat Penetratio Dimensionum, vocant; *Motus Nexûs*, quem Motum ex Fugâ Vacui appellant; *Motus Libertatis*, ne detur Compressio aut Extensio Præternaturalis; *Motus in Sphæram novam*, sive ad Rarefactionem & Condensationem; *Motus Nexûs secundi*, sivè ne detur solutio Continuatis; *Motus Congregationis Majoris*, sive ad Massas Connaturalium suorum, qui vulgò dicitur Motus Naturalis; *Motus Congregationis Minoris*, qui vulgò dicitur Sympathiæ & Antipathiæ; *Motus Disponens*, sive ut Partes benè collocentur in Toto; *Motus Assimilationis* sive Multiplicationis Naturæ suæ super aliud; *Motus Excitationis*, ubi Agens nobilius Motum in alio latentem & sopitum excitat; *Motus Sigilli* sive *Impressionis*, Operatio scilicet absque communicatione Substantiæ; *Motus Regius*, sive Cohibitio reliquorum Motuum à Motu prædominante; *Motus absque termino*, sive Rotatio spontanea; *Motus Trepidationis*, sive Systoles & Diastoles, Corporum scilicet, quæ locantur inter Cōmoda & Incommoda; Postremò *Decubitus*, sive *Exhorentia Motûs*, quæ etiàm plurimarum Rerū est Caussativa. Hujusmodi sunt *Motus Simplices*, qui ex penetralibus Naturæ verè prodeunt; quíque Complicati, Continuati, Alternati, Frænati, Repetiti, & multis modis aggregati, *Motus* illos *Compositos*, sive *Summas Motuum*, que receptæ sunt, aut illis similes constituunt. *Summæ Motuum*, sunt decantati illi Motus, *Generatio, Corruptio; Augmentatio, Diminutio; Alteratio*, & *Latio*; Etiàm *Mixtio, Separatio; verso*. Supersunt tantùm tanquàm *Appendices Physicæ, Mensuræ Motuum*; Quid possit *Quantum*, sive *Dosis Naturæ*? Quid possit *Distantia*, id quod Orbis Virtutis sive Activitatis non malè vocatur? Quid possint *Incitatio* & *Tarditas*? Quid brevis aut longa *Mora*? Quid *Vis* aut *Hebitudo rei*? Quid *Stimulus Peristaseos*? Atquæ hæ sunt *Physicæ veræ de Abstractis* Partes genuinæ. Etenim, in *Schematismis Materiæ*, in *Motibus Simplicibus*, in *Summis* sive *Aggregationibus Motuum*, & in *Mensuris Motuum*, *Physica* de *Abstractis* absolvitur. Nam *Motum voluntarium in Animalibus*; *Motum qui fit in Actionibus Sensuum*; *Motū phantasiæ, Appetitûs* & *Voluntatis*; *Motum Mentis, Decreti*, & *Intellectualium*; ad proprias *Doctrinas* amandamus. Illud tamen iteratò monemus, Vniversa hæc quæ diximus, in *Physicâ* non vlteriùs tractari, quam ut inquirantur *Materia* & *Efficiens* ipsorum: Retractantur enim in *Metaphysicâ*, quoad *Formas* & *Fines*.

Physicæ subjungemus *Appendices* insignes duas, quæ non tam ad Materiam, quam ad Modum Inquisitionis spectāt; *Problemata Naturalia*, & *Placita Antiquorum Philosophorū*. Prior *Naturæ multiplicis* sive *Sparsæ Appendix* est; Secunda *Naturæ vnitæ* sive *Summarum*: Utraque ad solertem *Dubitationem* pertinet, quæ *Scientiæ* Pars est non contemnenda: Nam *Problemata Particulares Dubitationes* complectuntur; *Placita generales*; circa *Principia* & *Fabricam*. *Problematum* Exemplum nobile est in Libris Aristotelis: Quod genus Operis meruit certè, non solùm ut Posterorum laudibus celebraretur, verùm etiam ut eorum Laboribus continuaretur; cùm *Dubitationes* indies oriantur nouæ. Attamen in hâc

re

re ad hibenda eſt Cautio, magni utique momenti. *Dubiorum Commemoratio* & Propoſitio duplicem in ſe habet fructum; Unum quod *Philoſophiam* muniat contra Errores; quando id quod non planè liquet, non judicatur, aut aſſeritur, (ne Error Errorem gigneret) ſed ſuſpenditur de eo judicium, & non fit poſitivum: Alterum, quod *Dubitationes*, in codicillos relatæ, totidem Spongiæ ſunt, quæ Incrementa Scientiæ perpetuò ad ſe ſugant, & alliciant; unde fit ut illa, quæ, niſi præceſſiſſent, *Dubitationes*, levitèr, & ſicco pede tranſmiſſa fuiſſent, *Dubitationum* admonitu attentè & ſtudiosè obſerventur. Verùm hæ duæ Utilitates vix unum compenſant Incommodum, quod niſi ſedulò prohibeatur, ſe ingeret; Nimirùm quod *Dubitatio*, ſi ſemel admittatur tanquam juſta, & fiat quaſi Authentica, ſtatim Defenſores in utramque partem ſuſcitabit, qui etiam poſteris eandem Licentiam *Dubitandi* tranſmittant; adeò ut Homines Ingenia ſua intendant & applicent ad hoc, ut alatur potiùs *Dubitatio*, quam terminetur aut ſolvatur. Cujus quidem Rei Exempla, & in Juriſperitis, & in Academicis, ubique occurrunt; quibus moris eſt, ut *Dubitationem* ſemel admiſſam, perpetuam eſſe velint, nec minùs *Dubitandi*, quam *Aſſerendi* Auctoramenta amplectantur: Cùm tamen ille demùm ſit Ingenii Uſus legitimus, qui ex Dubiis Certa faciat, non qui Certa in Dubium vocet. Quare *Kalendarium Dubitationum*, ſive *Problematum* in Naturâ, & *deſiderari* aſſero, & ſuſcipi probo; Modò curæ ſit, ut auctâ *Scientiâ* indies (quod fiet proculdubiò ſi nos audiant Homines) quæ clarè diſcuſſæ ſint *Dubitationes*, ex Albo deleantur. Huic *Kalendario* aliud addi cuperem, non minùs utile; Cùm enim in omni Inquiſitione inveniantur hæc tria, *perſpicuè Vera*, *Dubia*, *perſpicuè Falſa*; utiliſſimum foret *Kalendario Dubiorum*, *Kalendarium Falſitatum*, & Errorum popularium, vel in Hiſtoriâ Naturali, vel in Dogmatibus graſſantium, adjungere; ne illæ ampliùs Scientiis moleſtæ ſint.

Quod ad *Placita Antiquorum Philoſophorum*, qualia fuerunt *Pythagoræ*, *Philolai*, *Xenophanis*, *Anaxagoræ*, *Parmenidis*, *Leucippi*, *Democriti*, aliorum; (quæ Homines contemptim percurrere ſolent,) non ab re fuerit paulò modeſtiùs in ea Oculos conjicere. Etſi enim Ariſtoteles, more Ottomanorum, regnare ſe haud tutò poſſe putaret, niſi Fratres ſuos omnes contrucidaſſet; tamen iis, qui non Regnum aut Magiſterium, ſed Veritatis inquiſitionem atque illuſtrationem ſibi proponunt, non poteſt non videri Res utilis, diverſas Diverſorum, circa Rerum naturas, Opiniones, ſub uno aſpectu intueri. Neque tamen ſubeſt ſpes quòd Veritas aliqua purior, ex illis, aut ſimilibus Theoriis, ſperanda ullo modo ſit. Quemadmodùm enim eadem Phœnomena, iidem Calculi, & Ptolomæi principiis Aſtronomicis, & Copernici competunt: ita Experientia iſta vulgaris, quâ utimur, atque obvia Rerum Facies, pluribus diverſis Theoriis ſe applicare poteſt; Ubi ad rectam Veritatis Indagationem longè aliâ Severitate opus fuerit. Elegantèr enim Ariſtoteles; *Infantes primo balbutientes, quaſuis Mulieres appellare Matres, poſt autem propriam Matrem diſcernere*: ſic certè puerilis Experientia, omnem *Philoſophiam* appellabit Matrem; Adulta verò Matrem veram internoſcet. Intereà

Kkk juvabit

juvabit *Philosophias* discrepantes, veluti diversas *Naturæ Glossas*, quarum una fortassè uno loco, alia alio est emendatior;) perlegere. Optarim igitur ex Vitis Antiquorum Philosophorum, ex Fasciculo Plutarchi de Placitis eorum, ex Citationibus Platonis, ex Confutationibus Aristotelis, ex sparsâ Mentione, quæ habetur in aliis libris, tam Ecclesiasticis quam Ethnicis, (Lactantio, Philone, Philostrato, & reliquis) Opus confici, cum diligentiâ & judicio, de *Antiquis Philosophiis*. Tale enim Opus nondùm extare video. Attamen hic moneo, ut hoc fiat distinctè; ita ut singulæ *Philosophiæ* seorsùm componantur, & continuentur; non per Titulos & Fasciculos (quod Plutarchus fecit) excipiantur. Quævis enim *Philosophia* integra seipsam sustentat; atque Dogmata ejus, sibi mutuò, & Lumen & Robur, adjiciunt: quod si distrahantur, peregrinum quiddam & durum sonant. Certè quando apud Tacitum lego, Facta Neronis aut Claudii, Circumstantiis Temporum, Personarum, & Occasionum vestita; nil video quod à probabilitate prorsùs abhorreat: cùm verò eadem lego in Suetonio Tranquillo, per Capita, & Communes locos, miniméque in Serie Temporis representata, Portenta quædam videntur, & planè incredibilia. Neque absimilis est ratio *Philosophiæ*, quando proponitur integra, & quando in Frusta concisa & dissecta. Neque verò, ex hoc *Placitorum Philosophiæ Kalendario*, nuperas Theorias & Dogmata excludo; Sicut illam *Theophrasti Paracelsi*, eloquentèr, in Corpus quoddam, & Harmoniam Philosophiæ, redactam, à Severino Dano; Aut *Telesii Consentini*, qui Parmenidis Philosophiam instaurans, Arma Peripateticorum in illos ipsos vertit; Aut *Patricii Veneti*, qui Platonicorum Fumos sublimavit; Aut *Gilberti* Popularis nostri, qui Philolai Dogmata reposuit; Aut alterius cujuscunque, si modò dignus sit. Horum verò (quoniam Volumina integra extant) Summæ tantùm inde conficiendæ, & cum cæteris conjungendæ. Atque de *Physicâ* cum *Appendicibus* hæc dicta sint.

Quantùm ad *Metaphysicam*, assignavims jam ei Inquisitionem *Caussarum Formalium & Finalium*; Quæ assignatio, quatenus ad *Formas*, in cassum facta videatur. Invaluit siquidem Opinio atque inveteravit, *Rerum formas essentiales*, seu *Veras differentias*, nullâ humanâ inveniri diligentiâ posse. Quæ Opinio interim nobis elargitur, atque concedit, *Inventionem Formarum* ex omnibus Scientiæ Partibus dignissimam esse, quæ investigetur, si modò fieri possit ut reperiantur. Ad Inventionis Possibilitatem verò quod attinet, sunt certè ignavi Regionum Exploratores, qui ubi nil nisi cœlum & Pontum vident, Terras ultrà esse prorsùs negant. At manifestum est, Platonem Virum sublimis Ingenii, (quique veluti ex rupe excelsâ omnia circumspiciebat) in suâ de Idæis Doctrinâ; *Formas esse verum Scientiæ objectum*, vidisse; utcunq; Sententiæ hujus verissimæ, fructum amiserit, *Formas* penitùs à Materiâ Abstractas, non in Materiâ determinatas contemplando & prensando: Unde factum est, ut ad Speculationes Theologicas diverteret, quod omnem Naturalem suam Philosophiam infecit & polluit. Quod si diligentèr, seriò, & sincerè, ad Actionem & usum oculos convertamus; non difficile erit disquirere, & notitiam assequi, quæ sint illæ

Formæ

Formæ, quarum Cognitio res humanas miris modis locupletare, & beare possit. Substantiarum enim *Formæ*, (uno *Homine* excepto, de quo Scriptura, *Formavit hominem de limo terræ, & spiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*; non ut de cæteris Speciebus, *Producant Aquæ, producat Terra*) Species inquam creaturarum (prout nunc per compositionem & transplantationem inveniuntur multiplicatæ) ita perplexæ sunt & complicatæ, ut aut omninò de iis inquirere frustrà sit, aut Inquisitio earum, qualis esse potest, seponi ad tempus; & postquàm *Formæ* simplicioris Naturæ ritè exploratæ sint, & inventæ, tum demùm institui debeat. Quemadmodùm enim nec facile esset, nec ullo modo utile, *Formam* Soni investigare ejus, qui verbum aliquod constituat; cùm Verba, compositione & transpositione Literarum, sint infinita: at Soni, qui Literam aliquam simplicem exprimat, *Formam* inquirere (quali scilicet collisione, quali Instrumentorum vocis applicatione, constituatur) comprehensibile est, imò facile: (Quæ tamen Formæ Literarum cognitæ ad *Formas* Verborum illicò nos deducent:) Eâdem prorsùs ratione *Formam* inquirendo, *Leonis, Quercûs, Auri*; imò etiàm *Aquæ*, aut *Aeris*, Operam quis luserit: *Formam* verò inquirere *Densi, Rari*; *Calidi, Frigidi*; *Gravis; Levis*; *Tangibilis*, *Pneumatici*; *Volatilis, Fixi*; & similium, tam *Schematismorum*; quàm *Motuum*, quos in *Physicâ* tractandâ, magnâ ex parte, enumeravimus (& *Formas primæ Classis* appellare consuevimus) quique (veluti Literæ Alphabeti) numero hand ita multi sunt, & tamen *Essentias* & *Formas* omnium substantiarum conficiunt & sustinent; hoc est, inquam, illud ipsum, quod conamur; quódque eam partem *Metaphysicæ*, de quâ nunc inquirimus, constituit & diffinit. Neque hæc officiunt, quò minùs *Physica* easdem Naturas consideret quoque (ut dictum est) sed tantùm quoad *Caussas Fluxas*. Exempli gratiâ, si de *Caussâ* inquiratur *Albedinis* in Nive, vel Spumâ; rectè redditur, quod sit subtilis Intermixtio Aëris cum Aquâ. Hæc autem, longè abest, ut sit *Forma Albedinis*, cùm Aër etiam Pulveri Vitri aut Crystalli intermixtus, *Albedinem* similitèr procreet, non minùs quam si admisceatur Aquæ; verùm *Caussa Efficiens* illa tantùm est, quæ nihil aliud quàm Vehiculum est *Formæ*. At in *Metaphysicâ*, si fiat Inquisitio, hujusmodi quidpiam reperies; Corpora duo Diaphana intermixta, Portionibus eorum Opticis, simplici ordine sive æqualitèr collocatis, constituere Albedinem. Hanc *Metaphysicæ* partem *desiderari* reperio. Nec mirum; quia illo inquirendi modo, qui huc usque in usum venit, nunquàm in Seculum comparebunt *Rerum Formæ*. Radix autem mali hujus, ut & omnium, ea est; Quod Homines & properè nimis, & nimis longè, ab Experientiâ & Rebus Particularibus, Cogitationes suas divellere & abstrahere consueverunt; & suis Meditationibus & Argumentationibus se totos dedere.

Usus autem hujus *Partis Metaphysicæ*, quam *Desideratis* annumero, duas ob Caussas vel maximè excellit. Prima est, quod Scientiarum omnium Officium sit, & propria virtus, ut Experientiæ Ambages, & Itinera longa (quantum Veritatis ratio permittit) abbrevient; ac proinde remedium veteri querimoniæ afferant, de *Vitâ brevi*, & *Arte longâ*. Illud verò optimè præstatur, *Axiomata*, Scientiarum in magis generalia,

ralia, & quæ omni Materiæ Rerum individuarum competant, colligendo & uniendo. Sunt enim *Scientiæ* instar Pyramidum, quibus *Historia* & *Experientia*, tanquam Basis unica substernuntur; Ac proinde Basis *Naturalis Philosophiæ* est *Historia Naturalis*: Tabulatum primum à Basi est *Physica*; Vertici proximum *Metaphysica*: Ad Conum quod attinet & punctumVerticale (*Opus quod operatur Deus à principio usque ad finem*; *Summariam* nempe *Naturæ legem*) (hæsitamus meritò, an Humana possit ad illud Inquisitio pertingere. Cæterùm hæc tria, veræ sunt Scientiarum contabulationes, suntque apud Homines propriâ Scientiâ inflatos, & Theomachos, tanquam tres Moles Giganteæ.

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet atque Ossæ frondosum involvere Olympum.

Apud eos verò, qui seipsos exinanientes, omnia ad Dei gloriam referunt, tanquam trina illa Acclamatio, *Sancte, Sancte, Sancte*. Sanctus enim Deus in Multitudine Operum suorum, Sanctus in Ordine eorum, Sanctus in Unione. Quare Speculatio illa Parmenidis & Platonis, (quamvis in illis nuda fuerit Speculatio) excelluit tamen; *Omnia per Scalam quandam ad unitatem ascendere*. Atque illa demùm Scientia cæteris est præstantior, quæ Humanum Intellectum minimùm multiplicitate onerat; quam liquet esse *Metaphysicam*, quippe quæ contemplatur præcipuè, *simplices illas rerum Formas*; (quas superiùs *Formas primæ Classis* nominavimus) quandoquidem licet numero paucæ, tamen commensurationibus & coordinationibus suis omnem varietatem constituunt. Secunda Res, quæ hanc *Metaphysicæ* partem de *Formis* nobilitat, hæc nimirum est; Quod Potestatem humanam emancipet maximè, & liberet; eámque in amplissimum & apertissimum Operandi Campum educat. Nam Physica per angustos, & impeditos calles, humanam operam dirigit, Naturæ ordinariæ flexuosos tramites imitata; sed *latæ undiq; sunt sapientibus viæ*; *Sapientiæ* nimirùm (quæ à veteribus *Rerum divinarum & humanarum scientia* diffiniebatur) Mediorum Copia & Varietas semper suppetit. *Caussæ* enim *Physicæ*, novis Inventis, *in simili materiâ*, lucem & ansam præbent; At qui Formam aliquam novit, novit etiam *Ultimam possibilitatem superinducendi Naturam illam in omnigenam Materiam*; eóque minùs inter operandum restringitur, & alligatur, vel ad *Materiæ Basim*, vel ad *Conditionem Efficientis*. Quod genus Scientiæ elegantèr describit etiàm Solomon, etsi sensu magis divino; *Non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum*. Intelligit scilicet *Sapientiæ* vias, nec Angustiis, nec Obicibus obnoxias esse.

Metaphysicæ pars secunda est *Finalium Caussarum* Inquisitio, quam non ut *prætermissam*, sed ut *malè collocatam* notamus. Solent enim inquiri inter *Physica*, non inter *Metaphysica*. Quanquam si Ordinis hoc solùm vitium esset, non mihi fuerit tanti. Ordo enim ad Illustrationem pertinet, neque est ex substantiâ Scientiarum. At hæc Ordinis Inversio, defectum insignem peperit, & maximam Philosophiæ induxit calamitatem. Tractatio enim *Caussarum Finalium* in *Physicis*, Inquisitionem *Caussarum physicarum* expulit & dejecit; effecitque ut Homines in istiusmodi speciosis & umbratilibus *Caussis* acquiescerent, nec Inquisitionem

quisitionem *Caussarum* Realium, & verè *Physicarum* strenuè urgerent; ingenti Scientiarum detrimento. Etenim reperio hoc factum esse, non solùm à Platone, qui in hoc Littore semper Anchoram figit, verùm etiam ab Aristotele, Galeno, & aliis, qui sæpissimè etiam ad illa vada impingunt. Etenim qui Caussas adduxerit hujusmodi, *Palpebras cum pilis, pro sepi & vallo esse, ad munimentum oculorum*; Aut *Corii in Animalibus firmitudinem esse ad propellendos calores & frigora*; Aut *ossa pro columnis & trabibus à Naturâ induci, quibus fabrica corporis innitatur*; Aut *Folia arborum emitti, quò fructus minùs patiantur à Sole & Vento*; Aut *Nubes in sublimi fieri*, ut *terram imbribus irrigent*; Aut *Terram densari & solidari, ut statio & mansio sit Animalium*; & alia similia; is in *Metaphysicis* non malè ista allegârit; in *Physicis* autem nequaquàm. Imò, quod cœpimus dicere, hujusmodi Sermonum discursus (instar Remorarum (uti fingunt) navibus adhærentium) *Scientiarum* quasi velificationem & progressum retardârunt, ne Cursum suum tenerent, & ulteriùs progrederentur; & jampridèm effecerunt, ut *Physicarum Caussarum* Inquisitio, neglecta deficeret, ac silentio præteriretur. Quapropter *Philosophia Naturalis* Democriti, & aliorum, qui Deum & Mentem à fabricâ Rerum amoverunt; & Structuram Universi infinitis Naturæ Prælusionibus & Tentamentis, (quas uno nomine *Fatum* aut *Fortunam* vocabant) attribuerant; & Rerum particularium *Caussas* Materiæ necessitati, sine intermixtione *Caussarum Finalium*, assignârunt; nobis videtur, (quantum ex Fragmentis & Reliquiis Philosophiæ eorum, conjicere licet) quatenùs ad *Caussas Physicas*, multò solidior fuisse, & altiùs in Naturam penetrasse, quam illa Aristotelis, & Platonis: Hanc unicam ob Caussam, quod illi in *Caussis Finalibus* nunquàm operam triverunt; hi autem eas perpetuò inculcârunt. Atque magis in hâc parte accusandus Aristoteles quàm Plato, quandoquidem Fontem *Caussarum Finalium*, *Deum* scilicet, omiserit, & *Naturam* pro *Deo* substituerit; *Caussasque* ipsas *Finales* potiùs ut Logicæ Amator, quam Theologiæ, amplexus sit. Neque hæc eò dicimus, quod *Caussæ* illæ *Finales* veræ non sint, & Inquisitione admodùm dignæ, in Speculationibus *Metaphysicæ*; sed quia dum in *Physicarum Caussarum* possessiones excurrunt, & irruunt, miserè eam Provinciam depopulantur, & vastant. Alioquìn, si modò intra terminos suos coerceantur; magnoperè hallucinantur, quicunque eas *Physicis Caussis* adversari aut repugnare putent. Nam Caussa reddita, quod *Palpebrarum pili oculos muniant*, nequicquàm sanè repugnat alteri illi, *quod pilositas soleat contingere humiditatum orificiis*.

Muscosi fontes, &c.

Neque Caussa reddita, quod *Coriorum in Animalibus firmitudo pertinet ad cœli injurias propulsandas*, adversatur illi alteri, *quod illa firmitudo fit ob contractionem pororum, in extimis corporum, per frigus, & deprædationem Aeris*: & sic de reliquis: Conspirantibus optimè utrisque Caussis; nisi quod altera Intentionem, altera simplicem Consecutionem denotet. Neque verò ista res in dubium vocat providentiam Divinam, aut ei quicquam derogat; sed potiùs eandem miris modis confirmat, & evehit.

evehit. Nam ficut in Rebus Civilibus, Prudentia Politica fuerit multò altior, & mirabilior, fi quis operâ aliorum, ad fuos fines & defideria, abuti poffit, quibus tamen nihil confilii fui impertit; (ut interim ea agant, quæ ipfe velit, neutiquàm verò fe hoc facere intelligant;) quam fi Confilia fua cum Adminiftris Voluntatis fuæ communicaret: Sic Dei Sapientia effulget mirabiliùs, cùm Natura aliud agit, Providentia aliud elicit; quàm fi fingulis Schematibus, & Motibus naturalibus, Providentiæ Characteres effent impreffi. Scilicet Ariftoteli, poftquàm Naturam *Finalibus Caufsis* impregnaffet; *Naturamque nihil fruftra facere; fuique voti femper effe compotem, (fi impedimenta abeffent;)* & hujufmodi multa eò fpectantia pofuiffet; ampliùs Deo non fuit opus: At Democritus & Epicurus, cùm Atomos fuos prædicabant, eòufque à fubtilioribus nonnullis tolerabantur; verùm cùm ex eorum fortuito concurfu, Fabricam ipfam Rerum, abfque Mente coaluiffe affererent; ab omnibus rifu excepti funt. Adeò ut tantum abfit, vt *Cauffæ Phyficæ* Homines à Deo & Providentiâ abducant, ut contrà potiùs Philofophi illi, qui in iifdem eruendis occupati fuerunt, nullum exitum Rei reperiant, nifi poftremò ad Deum & Providentiam confugiant. Atque hæc de *Metaphyficâ* dicta fint, cujus partem de *Caufsis Finalibus*, in Libris & *Phyficis*, & *Metaphyficis* tractatam non negaverim; in his rectè, in illis perperàm propter Incommodum inde fecutum.

Caput V.

Partitio Operativæ Doctrinæ *de* Natura, *in* Mechanicam, *&* Magiam: *Quæ refpondent Partibus* Speculativæ; Phyficæ Mechanica, Metaphyficæ Magia: *& Expurgatio Vocabuli* Magiæ. Appendices *duæ* Operativæ; Inventarium Opum Humanarum, *&* Catalogus Polychreftorum.

O*Perativam* de *Naturâ* fimilitèr in duas Partes dividemus, idque ex neceffitate quâdam. Subjicitur enim hæc divifio, Divifioni priori *Doctrinæ Speculativæ*. *Phyfica* fiquidem, & Inquifitio *Cauffarum Efficientium*, & *Materialium*, producit *Mechanicam*; At *Metaphyfica*, & Inquifitio *Formarum*, producit *Magiam*: Nam *Cauffarum Finalium* Inquifitio fterilis eft, & tanquam Virgo Deo confecrata, nihil parit. Neque nos fugit, effe & *Mechanicam* fæpiùs merè Empyricam, & Operariam, quæ à *Phyficâ* non pendeat; Verùm hanc in *Hiftoriam Naturalem* conjecimus; à *Philofophiâ Naturali* fegregamus. Loquimur tantùm de eâ *Mechanicâ*, quæ cum *Caufsis Phyficis* conjuncta eft. Veruntamèn intervenit quædam *Mechanica*, quæ nec prorsùs Operaria eft, neque tamen Philofophiam propriè attingit. Operum enim inventa omnia, quæ in Hominum notitiam venerunt; Aut Cafu occurrerunt, &

deinceps

deinceps per Manus tradita sunt; Aut de industriâ quæsita: Quæ autem intentionalitèr inventa sunt; Illa aut per Caussarum, & Axiomatum lucem eruta sunt; Aut per Extensionem quandam, vel translationem, vel compositionem Inventorum priorum deprehensa; quæ magis Ingeniosa quædam res est, & sagax, quam Philosophica. Hanc verò Partem, quam neutiquàm contemnimus, non multò post, cùm de *Experientiâ Literatâ* inter *Logica* tractabimus, cursim perstringemus. Enimverò *Mechanicam*, de quâ nunc agimus, tractavit Aristoteles promiscuè; Hero in Spiritualibus; etiàm Georgius Agricola, Scriptor recens, diligentèr admodùm in Mineralibus; Aliique quamplurimi in subjectis particularibus; adeò ut non habeam quod dicam de *Omissis* in hâc parte; nisi quod *Mechanica* promiscua, secundum Exemplum Aristotelis, diligentiùs debuissent continuari, per labores Recentiorum; præsertìm cum delectu eorum Mechanicorum, quorum aut Caussæ magis obscuræ, aut Effectus magis nobiles. Verùm qui in hisce insistunt, quasi Oras tantùm maritimas perreptant,

——— *Premendo littus iniquum.*

Meo siquidem judicio, vix possit aliquid in Naturâ radicitùs verti, aut innovari, vel per Casus aliquos fortuitos, vel per Tentamenta Experimentorum, vel ex luce Caussarum Physicarum; sed solummodò per *Inventionem Formarum*. Si igitur desiderari eam partem *Metaphysicæ*, quæ de *Formis* agit, posuimus, sequitur ut *Naturalis* etiàm *Magia*, quæ ad eam est Relativa, similitèr desideretur. Verùm hoc loco postulandum videtur, ut Vocabulum istud *Magiæ* in deteriorem partem jam pridem acceptum, Antiquo & Honorifico Sensui restituatur. Etenim *Magia* apud Persas, pro Sapientiâ Sublimi, & Scientiâ consensuum rerum Universalium, accipiebatur; atque etiam tres illi Reges, qui ab Oriente ad *Christum* adorandum venerunt, *Magorum* nomine vocabantur. Nos verò eam, illo in sensu intelligimus, ut sit Scientia, quæ cognitionem *Formarum Abditarum* ad Opera admiranda deducat; atque, quod dici solet, *Activa cum Passivis conjungendo*, Magnalia Naturæ manifestet. Nam quantum ad *Naturalem Magiam* (quæ in Libris plurimorum volitat) credulas quasdam & superstitiosas Traditiones, & observationes, de *Sympathiis & Antipathiis rerum*, atque de *Occultis & specificis proprietatibus* complectentem, cum frivolis ut plurimùm Experimentis, potiùs occultandi artificio, & larvâ, quam reipsâ admirandis: non erraverit sanè, qui eam dixerit, à Scientiâ quam quærimus, tantùm distare, quoad Veritatem Naturæ, quantum Libri Rerum gestarum Arthuri ex Britanniâ, aut Hugonis Burdegalensis, & hujusmodi Heróum umbratilium, differunt à Cæsaris Commentariis, quoad Veritatem Historicam. Manifestum enim est, Cæsarem majora reverà perpetrasse, quam illi de Heroibus suis confingere ausi sunt; sed Modis faciendi minimè fabulosis. Hujusmodi Doctrinas benè adumbravit *Fabula de Ixione*; Qui cùm Junonis, Potentiæ Deæ, Concubitum animo sibi designaret, cum evanidâ nube rem habuit; ex quâ Centauros & Chimæras progenuit. Sic qui insanâ & impotenti cupiditate feruntur, ad ea, quæ per imaginationis tantùm Fumos, & Nebulas cernere se putant, loco Operum, nil aliud quam Spes

inanes,

inanes, & deformia quædam ac Monſtroſa Spectra, ſuſcipient. Hujus autem *Magiæ Naturalis*, levis & degeneris, Operatio ſuper Homines, ſimilis eſt ſoporiferis quibuſdam Medicamentis; quæ Somnum conciliant, atque inſupèr inter dormiendum, læta & placentia Somnia immittunt. Primò enim Intellectum humanum in Soporem conjicit; canendo Proprietates Specificas, & Virtutes occultas, & tanquam cœlitùs demiſſas, & per Traditionum ſuſurros ſolummodò perdiſcendas; unde Homines ad veras Cauſſas eruendas, & indagandas, non ampliùs excitantur, & evigilant; ſed in hujuſmodi otioſis, & credulis opinionibus acquieſcunt: Deinde verò innumera Commenta grata, & qualia quis optaret maximè, inſtar ſomniorum, inſinuat. Atque Operæ-pretium eſt notare, in illis Scientiis, quæ nimium trahunt ex Phantaſiâ & Fide, (quales ſunt, *Magia* iſta levis, de quâ nunc loquimur, *Alchymia*, *Aſtrologia*, & aliæ conſimiles) Media ſua, & Theoriam, ſolere eſſe magis monſtroſa, quam Finis ipſe eſt, & Actio quò tendunt. Verſio Argenti, aut Argenti vivi, aut alicujus alterius metalli in Aurum, Res creditu dura: Attamen longè veriſimilius eſt, ab Homine, qui *Ponderis*, *Coloris flavi*, *Malleabilis* & *Extenſibilis*, *Fixi* etiàm & *Volatilis*, Naturas cognitas & perſpectas habuerit; quíque ſimilitèr prima Mineralium Semina & Menſtrua diligentèr introſpexerit; poſſe Aurum multâ & ſagaci molitione tandèm produci; quam quod pauca *Elixiris* Grana, paucis momentis, alia Metalla in Aurum vertere valeant, per Activitatem ejuſdem *Elixiris*, quæ Naturam ſcilicet perficere, & omni impedimento liberari poſſit. Similitèr, Senectutis retardatio, aut Gradûs alicujus Juventutis inſtauratio, non facilè fidem reperiat: Attamen longè veriſimilius eſt, ab Homine, qui Naturam *Arefactionis*, & *Spirituum ſuper ſolida corporis deprædationes*, benè nôrit; quíque Naturam *Aſſimilationis*, atque *Alimentationis*, vel perfectioris, vel pravioris, perſpexerit; *Naturam* etiàm *Spirituum*, & quaſi *Flammæ Corporis*, aliàs ad conſumendum appoſitæ, aliàs ad reparandum, notârit; poſſe per Diætas, Balnea, Unctiones, Medicinas proprias, accommodata etiàm Exercitia, & ſimilia, Vitam prolongari, aut Vigorem Juventutis, aliquâ ex parte, renovari: quam quod hoc fieri poſſit, per Guttas pauculas, aut Scrupulos alicujus *Pretioſi Liquoris*, aut *Quinteſſentiæ*. Rurſùs, ex Aſtris Fata elici poſſe, non ſtatim aut facilè Homines conſenſerint; Illa verò; Quod Hora Nativitatis, (quæ ſæpiſſimè ex pluribus Accidentibus Naturalibus, vel acceleratur, vel differtur,) Vitæ totius Fortunam regat; Aut quod Hora Quæſtionis, ſit cum Re ipsâ, quæ quæritur, confatalis; meras nugas dixeris. Attamen tanta exercet Humanum Genus Impotentia & Intemperies, ut non ſolùm, quæ fieri non poſſunt, ſibi ſpondeant, ſed etiàm maximè ardua, ſine moleſtiâ aut ſudore, tanquam feriantes, ſe adipiſci poſſe confidunt. Verùm de *Magiâ* hactenùs; cujus & Vocabulum ipſum, ab infamiâ vindicavimus; & Speciem veram à falsâ, & ignobili, ſegregavimus.

Hujus verò Partis, *Operativæ* ſcilicet de *Naturâ*, duæ ſunt *Appendices*, magni utraque Pretii. Prima eſt, ut fiat *Inventarium Opum Humanarum*, quo excipiantur & brevitèr enumerentur omnia Hominum Bona,

&

& Fortunæ (sive sint ex fructibus & Proventibus Naturæ, sive Artis) quæ jam habentur, & quibus Homines fruuntur; adjectis iis, quæ olìm innotuisse constat, nunc autem perierunt; ad hunc finem, ut qui ad nova Inventa accingitur, de jam Inventis, & extantibus, negotium sibi non facessat. Hoc verò *Inventarium* magis erit artificiosum, magisque etiàm utile; si quæ communi Hominum opinione *Impossibilia* reputantur, in unoquoque genere adjunxeris; atque unà *Proxima Impossibilibus*, quæ tamen habentur, copules; ut alterum Humanam Inventionem acuat; alterum quadantenùs dirigat; utque ex his *Optativis* & *Potentialibus*, *Activa* promptiùs deducantur. Secunda est, ut fiat *Kalendarium eorum Experimentorum*, quæ maximè *Polychresta* sunt, & ad aliorum Inventionem faciunt, & ducunt. Exempli gratiâ, *Experimentum Artificialis Conglaciationis Aquæ*, per Glaciem cum Sale nigro, ad infinita pertinet: Hoc enim modum Condensationis secretum revelat, quo Homini nihil est fructuosius. Præstò enim est Ignis ad Rarefactiones; verùm in Condensationibus laboratur. Plurimùm autem facit, ad inveniendi Compendium, si hujusmodi *Polychresta* proprio Catalogo excipiantur.

CAPUT VI.

De Magnâ Philosophiæ Naturalis, *tam* Speculativæ *quàm* Operativæ, *Appendice* Mathematicâ: *quódque inter* Appendices *potiùs poni debet, quàm inter* Scientias Substantivas. *Partitio* Mathematicæ, *in* Puram; *&* Mixtam.

Optimè Aristoteles, *Physicam & Mathematicam generare Practicam sive Mechanicam.* Quare, cùm jam, tam *Speculativam*, quam *Operativam* Partem *Doctrinæ* de *Naturâ*, tractaverimus, locus est, ut de *Mathematicâ* dicamus, quæ ad utramque est Scientia Auxiliaris. Hæc siquidem in Philosophiâ receptâ, *Physicæ* & *Metaphysicæ* pars tertia adjungitur; At nobis ista retractantibus & recolentibus, si eam ut *Scientiam Substantivam*, & principalem, designare in Animo esset, magis consentaneum videretur, & Rei ipsius Naturæ, & Ordinis perspicuitati, ut constitueretur tanquam Portio *Metaphysicæ*. *Quantitas* enim (quæ subjectum est *Mathematicæ*) Materiæ applicata, veluti Dosis Naturæ est; & plurimorum Effectuum in Rebus Naturalibus caussativa: ideoque inter *Formas Essentiales* numeranda est. *Figuræ* autem & *Numerorum* Potentia, in tantum apud Antiquos valere visa est, ut Democritus *principia Varietatis Rerum*, in *Figuris Atomorum* præcipuè collocaverit: At Pythagoras *Naturam rerum ex numeris* constitui asseruerit. Illud interim verum est, Quantitatem inter *Formas Naturales*, (quales nos eas intelligimus) omnium maximè esse Abstractam, & à Materiâ Separabilem: Quod ipsum in Caussâ fuit, cur & diligentiùs

diligentiùs exculta, & acriùs inquisita ab Hominibus fuerit, quàm Aliæ quæcunque *Formæ*, quæ omnes in Materiâ magis sunt immersæ. Cùm enim id Hominum Animis planè insitum sit (plurimo certè cum Scientiarum detrimento) ut *Generalium* quasi *Campis liberis*, magis quam *Particularium Sylvis* & *Septis* delectentur, nil repertum est *Mathematicis* gratius, & jucundius, quo Appetitus iste expatiandi & Meditandi expleretur. Etsi autem hæc vera sint, nobis tamen, qui non tantùm Veritati & Ordini, verum etiam Usui & Commodis Hominum consulimus, satius demùm visum est, *Mathematicas*, cùm & in *Physicis*, & in *Metaphysicis*, & in *Mechanicis*, & in *Magicis*, plurimùm polleant, ut omnium *Appendices*, & Copias auxiliares designare. Quod etiàm quodammodo facere compellimur, propter delicias & Fastum Mathematicorum, qui hanc Scientiam *Physicæ* fere imperare discupiant. Nescio enim quo Fato fiat, ut *Mathematica* & *Logica*, quæ Ancillarum loco erga Physicam se gerere debeant, nihilominùs Certitudinem suam præ eâ jactantes, Dominatum contrà exercere præsumant. Verùm de Loco, & Dignitate hujus Scientiæ minùs curandum, de Re ipsâ videamus.

Mathematica aut *Pura* est, aut *Mixta*. Ad *Puram* referuntur Scientiæ, quæ circa *Quantitatem* occupatæ sunt, à *Materiâ* & *Axiomatibus Physicis* penitùs *Abstractam*. Eæ duæ sunt, *Geometria* & *Arithmetica*: *Quantitatem* altera *Continuam*, altera *Discretam* tractans. Quæ duæ Artes, magno, certè cum acumine & industriâ, inquisitæ & tractatæ sunt; veruntamen & *Euclidis Laboribus*, in *Geometricis*, nihil additum est à sequentibus, quod intervallo tot Seculorum dignum sit; & *Doctrina* de *Solidis*, nec à Veteribus, nec à Modernis, pro Rei Usu & Excellentiâ, instructa & aucta est. In *Arithmeticis* autem, nec satis varia & commoda inventa sunt *Supputationum* Compendia, præsertìm circa *Progressiones*, quarum in *Physicis* Usus est non Mediocris: nec *Algebra* benè consummata est; atque *Arithmetica* illa *Pythagorica* & *Mystica*, quæ ex Proclo, & reliquiis quibusdam Euclidis cœpit instaurari, expatiatio quædam Speculationis est. Hoc enim habet ingenium humanum, ut cùm ad Solida non sufficiat, in Supervacaneis se atterat. *Mixta* habet pro Subjecto *Axiomata* & *Portiones Physicas*: *Quantitatem* autem considerat, quatenùs est ad ea elucidanda, & demonstranda, & actuanda, Auxiliaris. Multæ siquidèm Naturæ Partes, nec satis subtilitèr comprehendi, nec satis perspicuè demonstrari, nec satis dextrè & certò ad Usum accommodari possint, sine ope & interventu *Mathematicæ*. Cujus generis sunt *Perspectiva*, *Musica*, *Astronomia* *Cosmographia*, *Architectura*, *Machinaria*, & nonnullæ Aliæ. Cæterùm in *Mathematicis Mixtis* integras aliquas Portiones *Desideratas* jam non reperio, sed multas in posterum prædico, si Homines non ferientur. Prout enim *Physica*, majora indies Incrementa capiet, & nova *Axiomata* educet; eò *Mathematicæ* operâ novâ, in multis indigebit, & plures demùm fient *Mathematicæ Mixtæ*.

Jam autem *Doctrinam* de *Naturâ* pertransivimus, & *Desiderata* in ipsâ notavimus. Quâ in re, si à priscis, & receptis Opinionibus discesserimus, eoque nomine contradicendi ansam cuiquam præbuerimus; quod

quod ad nos attinet, ut Dissentiendi Studium longè à nobis abest, ità etiàm & Contendendi Consilium. Si hæc vera sunt;

Non Canimus surdis, respondent omnia sylvæ;

Vox Naturæ ingeminabit, etsi Vox Hominum reclamet. Quemadmodùm autem Alexander Borgia dicere solebat, de Expeditione Gallorum Neapolitanâ, *Eos venisse cum Cretâ in Manibus, quò Diversoria sua notarent, non cum Armis, ut perrumperent*; Sic nobis magis Cordi est, Pacificus Veritatis ingressus; ubi quasi Cretâ consignentur Animi, qui tantum Hospitem excipere possint; quam qui pugnax est, viamque sibi per Contentiones, & Lites Sternat. Absolutis igitur duabus Partibus *Philosophiæ*, de *Numine*, & de *Naturâ*, restat tertia de *Homine*.

FRANCISCI BACONI
BARONIS
DE
VERULAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBER QUARTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ *de* Homine, *in* Philoſophiam Humanitatis, & Civilem. *Partitio* Philoſophiæ Humanitatis, *in* Doctrinam *circa* Corpus Hominis, & Doctrinam *circa* Animam Hominis. *Conſtitutio unius* Doctrinæ generalis *de* Naturâ, *ſive de* Statu Hominis. *Partitio* Doctrinæ *de* Statu Hominis, *in* Doctrinam *de* Perſonâ Hominis, & *de* Fœdere Animi & Corporis. *Partitio* Doctrinæ *de* Perſonâ Hominis, *in* Doctrinam *de* Miſeriis Hominis, & *de* Prærogativis. *Partitio* Doctrinæ *de* Fœdere, *in* Doctrinam *de* Indicationibus, & *de* Impreſſionibus. *Aſſignatio* Phyſiognomiæ, & Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ *de* Indicationibus.

Si quis me (Rex optime) ob aliquid eorum, quæ proposui, aut deinceps proponam, impetat aut vulneret, (præterquàm quod intra Præsidia Majestatis tuæ tutus esse debeam,) sciat is, se contra Morem & Disciplinam Militiæ facere. Ego enim Buccinator tantùm, pugnam non ineo; Unus fortasse ex iis, de quibus Homerus;

— Χαίρετε κήρυκες, Διὸς ἄγγελοι ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν:

Hi enim inter Hostes, etiàm infensissimos & acerbissimos, ultrò citróque inviolati ubique commeabant. Neque verò nostra Buccina Homines advocat & excitat, ut se mutuò Contradictionibus proscindant, aut secum ipsi prælientur & digladientur; sed potiùs ut pace inter ipsos factâ, conjunctis viribus, se adversus *Naturam Rerum* comparent, ejusque Edita & Munita capiant & expugnent; atq; Fines Imperii Humani (quantū Deus Opt. Max. pro Bonitate suâ indulserit) proferant.

Veniamus nunc ad eam *Scientiam*, ad quam nos ducit Oraculum Antiquum; Nempe ad *Scientiam nostri*. Cui, quò magis nostrâ intersit, eò incumbendū est diligentiùs. Hæc Scientia *Homini* pro *fine* est *Scientiarum*; at *Naturæ ipsius Portio* tantùm. Atque hoc pro Regulâ ponatur Generali; Quod omnes Scientiarum Partitiones ita intelligantur, & adhibeantur, ut Scientias potiùs signēt, aut distinguant, quam secent & divellant; ut perpetuò evitetur *Solutio Continuitatis* in *Scientiis*. Hujus etenim Contrarium Particulares Scientias steriles reddidit, inanes, & erroneas, dum à Fonte, & Fomite communi non aluntur, sustentantur, & rectificantur. Sic videmus Ciceronem Oratorem, de Socrate, & ejus Scholâ conquerentem, quod hic primus *Philosophiam* à *Rhetoricâ* disjunxerit; unde facta sit *Rhetorica*, Ars loquax & inanis. Cōstat similitèr Sententiā Copernici de *Rotatione Terræ* (quæ nunc quoque invaluit) quia Phænomenis non repugnat, ab *Astronomicis Principiis* non posse revinci; à *Naturalis* tamen *Philosophiæ Principiis*, rectè positis, posse. *Artem* denique *Medicam* videmus, si à *Naturali Philosophiâ* destituatur, Empyricorum Praxi haud multum præstare. Hoc igitur posito, accedamus ad *Doctrinam de Homine*. Ea duplex est. Aut enim contemplatur *Hominem segregatum*; aut *Congregatum*, atque in *Societate*. Alteram harūm *Philosophiam Humanitatis*; Alteram *Civilem* vocamus. *Philosophia Humanitatis* sive *Humana*, ex partibus similibus illis, ex quibus homo ipse, consistit; Nempe ex *Scientiis* quæ *circa Corpus*; & ex *Scientiis* quæ circa *Animam* versantur. Verùm priusquàm Distributiones Particulares persequamur; cōstituamus Scientiam unam Generalem, de *Naturâ* & *Statu Hominis*: Digna enim certè Res est, ut emancipetur hæc *Scientia*, & in *Scientiam* seorsùm redigatur. Conficitur autem illa ex iis rebus, quæ sūnt tam *Corpori* quàm *Animæ* communes. Rursùs, hæc Scientia de *Naturâ*, & *Statu Hominis*, distribui potest in duas Partes; Attribuendo alteri *Naturā Hominis indivisam*; alteri *Vinculū ipsum Animæ & Corporis*: Quarū primam, *Doctrinam de Personâ Hominis*; Secundam, *Doctrinam de Fædere* vocabimus. Liquet autem hæc omnia, cùm sint Cōmunia & Mixta, primæ illi Divisioni *Scientiarum* circa *Corpus*, & *Scientiarū* circa *Animam* versantium, assignari non potuisse.

Doctrina de *Personâ Hominis* duas res præcipuè complectitur; Contemplationes scilicet de *Miseriis Humani Generis*; & de ejusdem *Prærogativis*, sive *Excellentiis*. Atque Deploratio *Humanarũ Ærumnarum*, elegantèr & copiosè, à compluribus adornata est, tam in Scriptis Philosophicis, quam Theologicis. Estque Res, & dulcis simul, & salubris.

At illa altera de *Prærogativis*, digna visa res nobis, quæ inter *Desiderata* proponatur. Elegantissimè certè Pindarus (ut plerunque solet) inter laudandum Hieronẽ ait, *Eum decerpere summitates ex omnibus virtutibus*. Equidem plurimùm ad Magnanimitatem, & Humanũ Decus conferre posse putarem; si *Vltimitates* (ut loquuntur Scholastici) sive *Summitates* (ut Pindarus) Humanæ Naturæ, colligerentur; præcipuè ex Historiæ fide; Illud est, quid *Vltimum*, & *Supremum* fuerit, quò unquam Humana Natura per se ascenderit, in singulis & Corporis & Animi Dotibus. Quanta Res, quæ de Cæsare narratur, quod Amanuensibus quinque simul *dictare* suffecerit? Quin & Exercitationes illæ antiquorum Rhetorum, Protagoræ, Gorgiæ; Etiàm Philosophorũ, Callisthenis, Possidonii, Carneadis; ut de quovis Themate, in utramque partem ex tempore disserere elegantèr & copiosè potuerint, *Ingenii Humani Vires* haud parùm nobilitant. Res autem Usu minor, at Ostentatione & Facultate fortassè major; quam de Archiâ Magistro suo memorat Cicero; *Eum magnum numerum optimorum Versuum, de iis rebus quæ tum agerentur, potuisse dicere ex tempore*. Tot Millibus Hominum, Nomina reddere potuisse Cyrum aut Scipionem, magnũ *Memoriæ* Decus. At *Virtutum Moralium* Palmæ non minùs celebres, quàm *Intellectualium*. Quantam rem, in Exercitio *Patientiæ*, exhibet Historia illa vulgata de Anaxarcho, qui Quæstioni & Tormentis subjectus, Linguam (indicii spem,) dentibus præscidit, & in os Tyranni expuit? Neque Tolerantiâ cedit, (licet dignitate plurimũ,) quod seculo nostro accidit in Burgundo quódam, Principis Aurasionensis Interfectore; Is Virgis Ferreis flagellatus, & Forcipibus Ignitis laceratus, nullum prorsùs gemitũ edidit: Quinetiàm cùm fortè fractum aliquid desupèr in Caput Astantis cujuspiam incideret, ustulatus jam Nebulo, & in mediis tormentis, risit; Qui tamen paulò antè, cum Cincinni Capillitii, quos gestabat, tonderentur, fleverat. *Animi* quoque mira *Serenitas*, & *Securitas*, sub ipsum *Tempus Mortis*, in pluribus enituit; qualis fuit illa Centurionis apud Tacitum; Is, cùm à Milite, qui eum ex Imperato occisurus esset, juberetur, ut Cervices porrigeret fortitèr, *Vtinam* (inquit ille) *tu tam fortitèr ferias*. At Joannes Dux Saxoniæ, cùm inter Ludum Scacchorũ, Diplôma, quo Nex ejus in posterum diem mandabatur, allatum esset, Astantem quendam ad se vocavit, & subridens; *Specta*, inquit, *num non potiores partes Ludi hujus teneam. Iste enim* (ad Collusorem innuens) *me mortuo, jactabit suas potiores partes fuisse*. Noster verò Morus, Angliæ Cancellarius, cùm pridiè quo moriturus esset, Tõsor ad eum veniret (missus scilicet ad hoc, ne fortè Capillitio promisso esset apud Populum in spectaculo miserabilior,) eumque interrogaret, nùm tonderi placeret; renuit; atq; ad Tonsorẽ versus, *Mihi*, inquit, *cum Rege de capite meo cõtroversia est; Antequàm verò illa terminata fuerit, sũptus in illud non faciam*. Quin & idẽ, sub ipsum Mortis Articulũ, postquàm jam caput in Truncũ fatalẽ reclinasset, rursùs se paululùm erexit, & Barbâ, quæ ei

erat promissior, leniter amotâ; *At certè hæc* (inquit) *non offendit Regem*. Verùm, ne hoc loco longiores simus, satis patet quid velimus; nempe ut *Miracula Naturæ Humanæ*, Viresque ejus & Virtutes ultimæ, tam animi quam Corporis, in Volumen aliquod colligantur; quod fuerit instar Fastorũ de Humanis Triumphis. Quâ in re, institutũ Valerii Maximi, & C. Plinii probamus, diligentiam & judicium eorum requirimus.

Quantum ad *Doctrinam de Fœdere*, sive de *Communi Vinculo Animæ & Corporis*; Ea in duas partes tribui possit. Quemadmodùm enim, inter Fœderatos intercedunt, & mutua Rerum suarum Communicatio, & mutua Officia; sic Fœdus istud Animæ & Corporis, duabus similitèr rebus continetur; Nimirum ut describatur, *quomodò hæc duo*(*Anima* scilicet & *Corpus*) *se invicem detegant*; *& quomodò invicem in se agant*; *Notitiâ* sive *Indicatione*; & *Impressione*. Harum prior, (Descriptio scilicet, qualis possit haberi Notitia de Animâ, ex Habitu Corporis; Aut de Corpore, ex Accidentibus Animi) duas nobis peperit *Artes*; utramque *Prædictionis*; Inquisitionibus alteram Aristotelis, alteram Hippocratis decoratam. Quanquam autem Tempora recentiora, has Artes, superstitiosis & phantasticis mixturis, polluerint; repurgatæ tamen, ac in integrum restitutæ, & Fundamentum habent in Naturâ solidùm, & Fructum edunt, ad Vitam communem, utilem. Prima est *Physiognomia*; quæ per Corporis Lineamenta, Animi indicat Propensiones: Altera *Somniorum Naturalium Interpretatio*; quæ Corporis Statum, & Dispositionem, ex Animi Agitationibus detegit. In harum priore, Partem nonnullam desiderari perspicio. Siquidem Aristoteles ingeniosè & solertèr, Corporis Fabricam, dum quiescit, tractavit; eandem in Motu, (nimirùm Gestus Corporis,) omisit; qui tamen non minùs Artis observationibus subjiciuntur, & majoris sunt usûs. Etenim Lineamenta Corporis, Animi Inclinationes & Propensiones generales, ostendunt; Oris autem, & Partium Motus & Gestus, insupèr Aditus, & Tempora, & præsentis Dispositionis & Voluntatis Signa declarant. Ut enim aptissimis atque elegantissimis Majestatis tuæ Verbis utar, *Lingua Aures ferit, Gestus verò oculos alloquitur*. Hoc verò benè nôrunt Veteratores complures, & astuti Homines, quorum Oculi in aliorum Vultu & Gestibus habitant; idque in commodum suum trahunt; utpote in quo Facultatis, & Prudentiæ suæ Pars maxima vertatur. Nec sanè negari potest, hoc ipsum, Simulationis in altero, Indicem esse mirificum, & monere Homines optimè, de Electionibus Temporum & opportunitatum, adeundi Personas; quæ Civilis Prudentiæ pars est non parva. Nemo autem putet, hujusmodi Solertiam, aliquid quidem valere, circa Homines Individuos; Sub Regulâ autem non cadere: Nam ad unum ferè modum omnes ridemus, & ploramus, & erubescimus, & Frontem contrahimus; & sic (ut plurimùm) de Motibus subtilioribus. Si quis autem hîc *Chiromantiæ* meminit; sciat Rem esse prorsùs vanam; & in hujusmodi Sermonibus, quos tractamus, nec dignam quidem quæ nominetur. Quod verò ad *Somniorum Naturalium Interpretationem* attinet; Res est quorundam Laboribus pertractata, sed plurimis

Ineptiis

Ineptiis ſcatens. Illud tantùm in præſentiâ innuo; Baſim illam huic Rei,quæ maximè eſt ſolida, non ſubſterni. Ea hujuſmodi eſt; ubi idem fit ab internâ Cauſâ, quod fieri quoque ſolet ab externâ, Actus ille externus tranſit in ſomnium. Similis eſt Stomachi oppreſſio, ex craſſo Vapore,atque incubitu ponderis externi: Itaque qui Incubo laborant, pondus ſibi ſuperimponi, magno cum Apparatu Circumſtantiarum, ſomniant. Similis viſcerum Penſilitas, ex Fluctuum agitatione in Mari, & ex Flatu circa Præcordia collecto: Itaque Hypocondriaci ſæpiùs Navigationes, & Agitationes ſuper Aquas ſomniant: Sunt & innumera id genus.

Poſterior Pars *Doctrinæ Fœderis*, (quam *Impreſſionem* nominavimus) in Artem nondùm redacta eſt; ſed obitèr tantùm, & carptìm, inter alios Tractatus, aliquandò intervenit. Illa eandem Antiſtrophen cum priori habet. Quippe duo conſiderat: *Aut quomodo, & quouſq; Humores & Temperamentum Corporis immutent Animam, in eamque agant; Aut rursùs, quomodò & quouſque, Animæ Paſſiones, vel Apprehenſiones, immutent Corpus, & in illud agant?* Horum prius, in re Medicâ, interdùm tractari videmus; at id ipſum ſe miris modis Religionibus inſerüit. Pharmaca enim præſcribũt Medici,quæ *Morbis Animæ* perſanandis inſerviãt,ut in Curationibus Maniæ,& Melancholiæ;quinetiàm Medicinas porrigũt, ad Animum exhilarandum,ad Cor muniendum,atque inde Fortitudinem augendam,ad Ingenium acuendum,ad Memoriam roborandam,& ſimilia. At Diætæ, & delectus Ciborum & Potuum, & Ablutiones, & aliæ circa Corpus Obſervantiæ,in Sectâ Pythagoræorum,& in Hæreſi Manichæorũ,& in Lege Mahometi,omnem modum ſuperant. Ordinationes quoque Legis Cæremonialis, *Sanguinis* & *Adipis* eſum prohibentes, ac *Animalia Munda* ab *Immundis* diſtinguentes, (quatenus ad Cibi uſum)& plurimæ ſunt,& præciſæ. Imò Chriſtiana Fides ipſa, (quãvis à Cæremoniarum Nube libera & ſerena)uſum tamen retinet Iejuniorum, Abſtinentiarũ,& aliarum rerum,quæ ad Corporis Macerationem & Humiliationem ſpectant, tanquam Rerum non merè Ritualium, ſed etiàm Fructuoſarum. Atqui Radix omniũ hujuſmodi Præceptionum (præter ipſam Cæremoniam, & exercitium Obedientiæ) in hâc re conſiſtit, de quâ loquimur; Nimirùm quod Anima compatiatur Corpori. Si quis autem judicio infirmior exiſtimet, iſtas Corporis in Animam Impreſſiones,aut Immortalitatem Animæ in dubiũ revocare, aut Imperio Animæ in Corpus derogare; levi dubitationi leve Reſponſum ſuffecerit. Exempla petat,vel ab Infante in Utero Matris;qui ſimul cum Matris Affectibus compatitur, & tamen è corpore Matris ſuo tempore excluditur: vel à Monarchis, qui licet potentes, à ſervorum impetu quandoque flectuntur, ſalvâ interim Majeſtate ſuâ Regiâ.

Jam quod ad Partem reciprocam, (de *Animâ*, & *Affectibus* ejus in *Corpus* agentibus) illa quoque in Medicinâ locum invenit. Nemo enim Medicus eſt paulò prudentior, quin *Accidentia Animi*, ut rem maximi ad Sanationes ſuas momenti, quæque omnia alia Remedia plurimùm vel adjuvet, vel impediat, conſideret & tractet. At aliud quippiam, quod huc pertinet, parcè admodùm, nec pro Rei vel ſubtilitate,vel utilitate, inquiſitum eſt; quatenùs ſcilicet (miſſis Affecti-

 bus)

bus) *ipsa Imaginatio Animæ, vel cogitatio perquàm fixa, & veluti in Fidem quandam exaltata, valeat ad immutandum corpus imaginantis?* Quamvis enim vim habeat ad Nocendum manifestam; haud tamen inde sequitur pari potentiâ præditum esse ad Subveniendum. Non magis herclè, quam si quis concluserit, quoniam reperitur aliquis Aer ita pestilens, ut subitò interimat; debere quoque esse aliquem Aerem ita salubrem, ut Decumbentem subitò restituat. Atque hæc Inquisitio nobilis profectò esset usûs; verùm (ut ait Socrates) *Natatore Delio* indiget, quia mergitur in Profundo. Rursùs inter has *Doctrinas* de *Fœdere*, sive Consensibus Animæ & Corporis, non alia fuerit magis necessaria, quam illa Disquisitio de *Sedibus propriis* & *Domiciliis*, quæ singulæ *Animæ Facultates* habent in *Corpore*, ejusque *Organis*. Quod genus *Scientiæ*, qui sectati fuerint, non desunt; sed quæ habentur in plerisque, aut controversa sunt, aut leviter inquisita; ut majori Diligentiâ & Acumine opus sit. Nam Sententia introducta à Platone; quâ *Intellectus in Cerebro*, tanquam in Arce collocatus est; *Animositas* (quam ille satis imperitè *Iracundiam* vocavit, cùm *Tumori* & *Superbiæ* sit propior) *in Corde*; *Concupiscentia autem & Sensualitas in jecinore*; neque prorsùs contemnenda est, neque cupidè recipienda. Rursùs nec Collocatio *Facultatum illarum intellectualium* (*Phantasiæ*, *Rationis*, *Memoriæ*) secundum *Ventriculos Cerebri*, Erroris expers est. Atque *Doctrinam* de *Naturâ Hominis indivisâ*, ac etiam de *Fœdere Animi & Corporis*, explicavimus.

Caput II.

Partitio Doctrinæ *circa* Corpus Hominis, *in* Medicinam; Cosmeticam; Athleticam; *&* Voluptariam. *Partitio* Medicinæ *in Officia tria, viz. in* Conservationem Sanitatis; Curationem Morborum; *&* Prolongationem Vitæ: *Quodque Pars postrema de* Prolongatione Vitæ *disjungi debeat à duabus reliquis.*

Doctrina circa *Corpus Hominis* eandem recipit Divisionem, quam *Bona Corporis* ipsius, quibus inservit. *Bona Corporis Humani* quatuor sunt: *Sanitas*; *Forma* sive *Pulchritudo*; *Vires*; *Voluptas*. Totidem igitur *Scientiæ*: *Medicina*; *Cosmetica*; *Athletica*; & *Voluptaria*, quam Tacitus appellat *Eruditum luxum*.

Medicina Ars inprimis nobilis, & ex generosissimâ Prosapiâ secundum Poetas. Illi enim introduxerunt Apollinem primarium Medicinæ Deum; cui Filium dederunt Æsculapium, Deum itidem, & Medicinæ Professorem: Quippe cùm Sol in Naturalibus sit Vitæ Author, & Fons; Medicus ejusdem Conservator, & tanquam Scaturigo altera. At Decus longè illustrius accedit Medicinæ, ex Operibus Ser-

vatoris,

vatoris, qui & Animæ & Corporis Medicus fuit; Et ficut Animam Doctrinæ fuæ Cœleftis, ita Corpus Miraculorum fuorum, Objectum veluti proprium conftituit. Nufquam enim legimus Miraculum aliquod ab eo patratum, circa Honores, aut Pecunias (præter vnicum, quò Tributum redderetur Cæfari) fed tantùm circa Corpus Humanum, aut confervandum, aut fuftentandum, aut perfanandum.

Subjectum iftud *Medicinæ* (*Corpus* nimirùm *Humanum*) ex omnibus, quæ Natura procreavit, maximè eft capax Remedii; fed viciffim illud Remedium, maximè eft obnoxium Errori. Eadem namque fubjecti fubtilitas & Varietas, ut magnam Medendi Facultatem præbet, fic magnam etiàm Aberrandi Facilitatem. Quocircà quemadmodùm Ars ifta (præfertìm quo nunc habetur modo) inter præcipuè Conjecturales; ita Inquifitio ejus reponenda eft inter fummè arduas, & accuratas. Neque propterea, cum Paracelfo & Alchymiftis ita defipimus, ut putemus inveniri in Corpore humano, quæ fingulis Univerfitatis Rerum Speciebus (*Stellis*, *Mineralibus*, & aliis) refpondeant, ficut illi fabulantur, levitèr & crafsâ Minervâ traducentes, Emblema illud Veterum (quod Homo effet *Microcofmus*, five Epitome totius Mundi) ad hoc Commentum fuum. Verùm nihilominùs hùc res redit, ut (quod occœpimus dicere) non inveniatur inter Corpora Naturalia, aliquod tam multiplicitèr compofitum, quam *Corpus Humanum*. Videmus enim Herbas & Plantas ex Terrâ & Aquâ nutriri; Animalia ex Herbis & Fructibus: Hominem verò ex Carnibus ipforum Animalium, (Quadrupedum, Avium, Pifcium;) Etiàm ex Herbis, Granis, Fructibus, Succis & Liquoribus variis; non fine multiplici commixtione, conditurâ, & præparatione horum Corporum, priufquàm Homini fint in Cibum. Adde quod Animalibus vivendi Modus fit fimplicior, Affectufque, qui in Corpus agant, pauciores, & ad unum ferè modum operantes; ubi Homo, locis Habitationum, Exercitationibus, Affectibus, Somno & Vigiliis, vices propè infinitas variarum Mutationum fubit. Ufque adeò verum eft, unam, inter res cæteras, *Corporis Humani* Maffam, maximè fermentatam, & ex plurimis coagmentatam effe. At *Anima* contrà Subftantiarum eft fimpliciffima, ut non malè cecinerit ille;

——*Purumq; reliquit*

Æthereum fenfum, atque Aurai fimplicis ignem.

Unde minimè eft mirandum, *Animam* fic collocatam, Requiem non invenire, juxta Axiôma illud, *Motum rerum extra Locum effe rapidum, placidum in Loco.* Verùm ut ad rem redeamus. Varia ifta & fubtilis *Corporis Humani* Compofitio & Fabrica effecit, ut fit inftar Organi Mufici operofi & exquifiti, quod Harmoniâ fuâ facilè excidit. Quare apud Poetas, fummâ ratione, Mufica cum Medicinâ in Apolline conjungitur; quia fimilis ferè fit utriufque Artis Genius; Atque in eo confiftat planè Medici officium, ut fciat Humani Corporis Lyram ita tendere & pulfare, ut reddatur Concentus minimè difcors, & infuavis. Ergò demùm ifta Subjecti Inconftantia & varietas, Artem reddidit magis Conjecturalem: Ars autem tam Conjecturalis cùm fit, lo-

cum-

cum ampliorem dedit non solùm Errori, verùm etiàm Imposturæ. Siquidem omnes aliæ propemodùm Artes, & Scientiæ, Virtute suâ & Functione, non Successu aut Opere, judicantur. Advocatum ipsa Agendi & Dicendi Facultas, non Exitus Caussæ commendat; Gubernator Navis, Clavi tenendi peritiâ, non Expeditionis Fortunâ, se probat. At *Medicus*, & fortassè Politicus, vix habent Actiones aliquas proprias, quibus Specimen Artis, & Virtutis suæ, liquidò exhibeant; sed ab Eventu præcipuè Honorem aut Dedecus reportant, iniquissimo prorsùs Iudicio. Quotus enim quisque novit, Ægroto mortuo aut restituto, item Rep. stante vel labante, utrùm sit Res Casûs, an Consilii? Fit itaque sæpissimè, ut Impostor Palmam, Virtus Censuram referat. Quin ea est Hominum infirmitas, & credulitas, ut sæpenumerò Agyrtam, aut Sagam, docto Medico præponant: Quare Poetæ oculati planè & perspicaces fuisse videntur; cùm Æsculapio Circem Sororem dederunt, utrumque è Sole prognatum; sicut habetur in Versibus; De Æsculapio Phœbigenâ,

Ille repertorem Medicinæ talis, & Artis,
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad undas.

Et similitèr de Circe Solis Filiâ,

Dives inaccessis ubi Solis Filia lucis
Vrit odoratam nocturna in Lumina cedrum.

Omnibus enim Temporibus, Famâ & Opinione vulgi, Sagæ, & Aniculæ, & Impostores, Medicorum quodammodò Rivales fuere; & de Curationum celebritate cum iisdem ferè certârunt. Ex hoc dic sodes quid sequitur? Nempe ut Medici ita secum, quemadmodùm Salomon in re graviori; *Si unus & stulti & meus eventus erit, quid mihi prodest quod majorem Sapientiæ dedi operam?* Equidem Medicis minùs succenseo, si sæpenumerò vacent alicui alteri studio, quod adamant, magis quam Arti suæ propriæ. Invenies etenim inter eos, Poetas, Antiquarios, Criticos, Rhetores, Politicos, Theologos, atque in iis Artibus magis quàm in professione propriâ eruditos. Neque hoc fit, ut arbitror, quia (ut quidam Declamator contra Scientias Medicis objicit) habeant quæ sibi obversentur Objecta tam fœda & tristia, ut Animum ad alia abducere iis omninò sit opus; (Nam qui Homines sint, *Nihil humani à se alienum putent*;) Sed ob hoc ipsum, de quo nunc agimus; Nempe quod arbitrentur parùm ipsis interesse, vel ad Existimationem, vel ad Lucrum, utrùm Artis suæ Mediocritatem, an Perfectionem in eâ majorem assequantur. Morbi enim tædia, Vitæ dulcedo, Spei fallacia, & Amicorum commendatio, efficiunt, ut Homines facilè in Medicis qualibuscunque fiduciam collocent: Verùm si quis hæc attentiùs perpendat, ea potiùs ad culpam Medicorum, quàm ad culpæ excusationem spectant. Neque enim spem abjicere, sed vires potiùs intendere debuerant. Nam si cui placet observationem expergefacere suam, & paulatim circumspicere, etiàm ex Exemplis obviis, & familiaribus, facilè deprehendet, quantum obtineat imperii, *Intellectûs Subtilitas & Acumen*, in Varietatem sive *Materiæ*, sive *Formæ rerum*. Nil magis varium, quam Hominum Facies & Vultus; Eorum tamen Discrimina infinita retinet Memoria:

Memoria: Imò Pictor ex pauculis Colorum teſtis, acie Oculi uſus, & vi Phantaſiæ, & Manûs conſtantiâ, omnium Facies, qui ſunt, fuerunt, atque etiàm (ſi coram repræſentarentur) qui futuri ſunt, penicillo imitari ac deſcribere poſſet. Humanâ Voce nil magis varium; Hujus tamẽ diſcrimina in ſingulis Perſonis facilè internoſcimus: Quinetiàm non deſunt Moriones & Pantomimi quidam, qui, quotquot libuerit, reddere ſciunt, & ad vivum exprimere. Nil magis varium quam Soni Articulati, Verba ſcilicet; Via tamen inita eſt, ea reducendi ad paucas Literas Alphabeti. Atque illud veriſſimum eſt, non ex eo, quod Mens humana ſit minùs ſubtilis aut capax, Perplexitates & Acatalepſias in Scientiis plerunque provenire; ſed ex eo potiùs, quod objectum nimis in remoto collocatum ſit. Sicut enim Senſus, procul ab Objecto diſſitus, plurimùm fallitur; debitè appropinquatus, non multùm errat; ita fit in Intellectu. Solent autẽ Homines Naturam, tanquam ex præaltâ Turri, & à longè deſpicere, & circa Generalia nimiùm occupari; quãdo ſi deſcendere placuerit, & ad Particularia accedere, Reſque ipſas attentiùs & diligentiùs inſpicere, magis vera & utilis fieret Comprehenſio. Itaque hujus Incommodi Remedium, non in eo ſolùm eſt, ut Organum ipſum vel acuant, vel roborent, ſed ſimul ut ad Objectum propiùs accedant. Ideóque dubitandum non eſt, quin ſi Medici, miſſis pauliſpèr iſtis Generalibus, Naturæ obviam ire vellent; compotes ejus fierent, de quo ait Poeta,

Et quoniam variant Morbi, variabimus Artes;
Mille Mali Species, mille Salutis erunt.

Quod eò magis facere debent, quia Philoſophiæ ipſæ, quibus innituntur Medici, ſive Methodici, ſive Chymici, (Medicina autem in Philoſophiâ non fundata, Res infirma eſt;) parvi reverà ſunt. Quare ſi nimis Generalia (licet vera fôrent) hoc vitium habeant, quod non benè Homines ad Actionem deducant; certè majus eſt periculum ab illis Generalibus, quæ in ſe falſa ſunt; atque, loco deducendi, ſeducunt.

Medicina igitur (uti perſpeximus) adhùc talitèr comparata eſt, ut fuerit magis Oſtentata, quam Elaborata; etiàm magis Elaborata, quam Amplificata; cùm labores in eam inſumpti, potiùs in Circulo, quam in Progreſſu ſe exercuerint. Plurima enim in eâ video à Scriptoribus iterata, addita pauca. Eam in tres Partes dividemus, quæ tria ejus Officia nominabimus. Primum eſt *Conſervatio Sanitatis*; ſecundum *Curatio Morborum*; tertium *Prolongatio vitæ*. At iſtud poſtremum, non videntur Medici, tanquàm Partem Principalẽ Artis ſuæ agnoviſſe, verùm idem reliquis duobus ſatis imperitè immiſcuiſſe. Putant enim, ſi propulſentur Morbi antequàm ingruant, & curẽtur poſtquàm invaſerint; Prolongationem Vitæ ultrò ſequi. Quod licet minimè dubium ſit, tamen parùm acutè proſpiciunt, horum utrunque ad Morbos tantùm pertinere, & ad eam ſolummodò *Vitæ Prolongationem*, quæ à Morbis abbreviatur & intercipitur: Atqui Filum ipſum Vitæ producere, ac Mortem, per Reſolutionem Simplicem, & Atrophiam Senilem, ſenſim obrepẽtem, ad tempus ſummovere; Argumentum eſt, quod nemo ex Medicis pro dignitate tractavit. Neque verò ſubeat animos Hominum ille Scrupulus, ac ſi hæc Res Fato & Divinæ Providentiæ commiſſa, in Artis Officium

&

& Munus jam primùm à nobis revocaretur: Providentia enim proculdubiò Mortes quafcunque, five ex violentiâ, five ex Morbis, five ex Decurfu ætatis, paritèr regit; Neque tamen ideò Præventiones & Remedia excludit. Ars autem & induftria Humana, Naturæ & Fato, non imperant, fed fubminiftrant. Verùm de hâc Parte, paulò poft dicemus; hæc tantùm intereà præfati; ne quis tertium iftud Officium Medicinæ, cum duobus prioribus, (quod ferè adhùc factum eft,) imperitè confundat.

Quod ad Officium *tuendæ Sanitatis* attinet, (ex Officiis prædictis Medicinæ primum) multi de eo fcripferunt, cùm in aliis rebus fatis imperitè, tùm nimiùm (ut arbitramur) Delectui Ciborum, minùs quàm par eft, Quantitati eorum tribuentes. Quin & in Quantitate ipsâ, tanquam Philofophi Morales, Mediocritatem nimis laudârunt; Cùm & Jejunia in confuetudinem verfa, & Victus liberalis, cui quis affueverit, meliùs Sanitatem tueantur, quam iftæ Mediocritates, quæ Naturam ignavâ ferè reddũt, neque Excefsûs neque Indigentiæ, cùm opus fuerit, patientem. Exercitationũ autem Species, quæ in Sanitate tuendâ plurimùm pollent, nemo ex Medicis benè diftinxit, aut annotavit; cùm vix inveniatur aliqua Inclinatio in Morbũ, quæ non Exercitatione quâdam propriâ corrigi poffit. Morbis Renum Globorum Lufus convenit, Pulmonum Sagittatio, Stomachi Deambulatio & Geftatio, atque aliis aliæ. Verùm cùm hæc Pars, de *Valetudinis Confervatione*, fecundum totum tractata fit, Defectus minores perfequi non eft noftri Inftituti.

Quod verò ad *Curationem Morborum* attinet, Illa demùm pars eft *Medicinæ*, in quâ plurimum Laboris infumptum eft, licet Fructu fatis tenui. Continet autem *Doctrinam* de *Morbis*, quibus Corpus humanum fubjicitur; unà cum eorundem *Caufis*, *Symptomatibus*, & *Medelis*. In hoc fecundo Officio *Medicinæ*, multa funt quæ defiderantur; Ex his pauca, fed maximè infignia, proponemus, quæ enumeraffe fatis duxerimus, abfque aliquâ Ordinis, aut Methodi lege.

Primum eft, *Intermiffio Diligentiæ* illius *Hippocratis*, utilis admodùm & accuratæ; cui moris erat Narrativam componere, Cafuum circa Ægrotos fpecialium, referẽdo qualis fuiffet Morbi Natura, qualis Medicatio, qualis Eventus. Atque hujus rei nactis nobis jam Exemplum, tam proprium atque infigne, in eo fcilicet viro, qui tanquàm Parens Artis habitus eft; minimè opus erit Exemplum aliquod forinfecum, ab alienis Artibus petere; Veluti à Prudentiâ Iurifconfultorum, quibus nihil antiquius, quàm illuftriores Cafus, & novas Decifiones, fcriptis mandare; quò meliùs fe ad futuros Cafus muniant, & inftruant. Iftam proinde *Continuationem Medicinalium Narrationum defiderari* video; præfertìm in unum Corpus cum diligentiâ & iudicio digeftam; Quam tamen non intelligo ita fieri debere amplâ, ut planè Vulgata, & quæ quotidiè obveniant, excipiat, (Id enim infinitum quiddam effet, neque ad rem;) Nec rursùs tam anguftam, ut folummodò Mirabilia & Stupenda (Id quod à nonnullis factum eft) compleĉtatur. Multa enim in Modo rei, & Circumftantiis ejus, nova funt; quæ in *Genere* ipfo, nova non funt: Qui autem ad obfervandum adjiciet Animũ, etiam, in rebus quæ vulgares videntur, multa obfervatu digna occurrent.

Item

Item in *Disquisitionibus Anatomicis* fieri solet, ut quæ *Corpori Humano* in *universum* competant, ea diligentissimè, usque ad curiositatem, & in minimis quibusque, notentur: At circa *varietatem*, quæ in *diversis Corporibus* reperitur, Medicorũ diligentia fatiscit. Ideóque *Anatomiam Simplicem* luculentissimè tractari assero; *Anatomiam Comparatam desiderari* statuo. *Partes* enim singulas rectè perscrutantur Homines, earumq; *Consistentias, Figuras, Situs*; sed *illarum Partium diversam in diversis Hominibus Figuram* & *Conditionem*, minùs observant. Atque hujus Omissionis caussam, non aliam esse arbitramur, quàm quod ad primam Inquisitionem, inspectio unius aut alterius *Anatomiæ* sufficere possit; ad posteriorem verò, (quæ Comparativa est, & casum recipit,) necesse est, ut plurimarum Dissectionum attenta & perspicax Observatio adhibeatur; Prior etiàm res est, in quâ Homines docti, in prælectionibus suis, & in cœtu Astantium, se jactare possunt: at secunda ea est, quæ tacitâ & diutinâ Experientiâ tantùm, acquiri potest. Illud interea minimè dubium est, quod internarum Partium Figura & Structura, parùm admodùm Externorum Membrorum Varietati & Lineamentis cedat; Quodque Corda, aut Iecinora, aut Ventriculi, tam dissimilia sint in Hominibus, quàm aut Frontes, aut Nasi, aut Aures. Atque in his ipsis differentiis Partium Internarum, reperiuntur sæpiùs *Caussæ continentes* multorum Morborum; quod non attendentes Medici, Humores interdùm minimè delinquentes criminantur; cùm ipsa Mechanica Partis alicujus Fabrica in culpâ sit. In quorum Morborum Curâ, opera luditur, si adhibeantur Medicinæ alterantes, (quia Res Alterationem non recipit) sed emendanda Res est, & accommodanda, seu pallianda, per Victûs Regimen, & Medicinas familiares. Similitèr, ad *Anatomiam comparatam* pertinent, accuratæ Observationes, tam *Humorum omnigenûm*, quam *Vestigiorum* & *Impressionum Morborum*, in Corporibus variis dissectis; Etenim *Humores* in *Anatomiis*, tanquàm Purgamenta & Fastidia ferè prætermitti solent, cùm tamen inprimis necessarium sit notare, *quales* & *quàm multiplices* sint *Humorum* differentium *Species* (non nimiùm in hâc re tribuendo Divisionibus eorum receptis) qui in Corpore Humano aliquando inveniantur; Et in quibus *Cavitatibus*, & *Receptaculis*, quilibet ipsorũ Sedes & Nidulos suos figere potissimùm soleat; quoque juvamento aut damno; atque his similia. Itidèm *Vestigia*, & *Impressiones morborum*, & *Interiorum Partium* ab iis *Læsiones* & *Devastationes*, in *diversis Anatomiis* cum diligentiâ notanda; Nempe, Apostemata, Ulcera, Solutiones Continuitatis, Putrefactiones, Exesiones, Consumptiones; Rursùs Contractiones, Extensiones, Convulsiones, Luxationes, Dislocationes, Obstructiones, Repletiones, Tumores; unà cum omnibus Materiis Præter-Naturalibus, quæ in Corpore Humano inveniuntur, (veluti Calculis, Carnositatibus, Tuberibus, vermibus, & hujusmodi:) Hæc (inquam) omnia, & his similia, per eam, quam diximus, *Anatomiam comparatam*, & multorum Medicorum Experimenta in unum collata; magnâ cum curâ perquiri & componi debent. At *Varietas* ista *Accidentium* in *Anatomicis* aut perfunctoriè tractatur, aut silentio præteritur.

De

De illo verò altero Defectu circa *Anatomiam*, (nempe quod non fieri consueverit in *Corporibus Vivis*) quid attinet dicere? Res enim hæc Odiosa, & Barbara, & à Celso rectè Damnata. Neque tamen illud minùs verum est, (quod annotatum fuit à Priscis) Poros complures, & Meatus, & Pertusiones, quæ sunt ex Subtilioribus, in Anatomicis Dissectionibus non comparere; quippe quæ in Cadaveribus occluduntur & latent; cùm in Viventibus dilatentur, & possent esse conspicui. Itaque, ut & Usui consulatur simul & Humanitati, non est omninò rejicienda *Anatomia Vivorum*, neque ad fortuitas Chirurgicorum Inspectiones (quod Celsus fecit) remittenda; cùm hoc ipsum benè expediri possit, per Dissectionem Brutorum Vivorum, quæ, non obstante suarum Partium dissimilitudine ab Humanis, huic Inquisitioni, adhibito judicio, satisfacere possint.

Item in Inquisitione illorum de *Morbis*, inveniunt *Morbos* complures, quos *Insanabiles* decernunt, alios jam inde à Principio Morborum, alios post talem quampiam Periodum. Ita ut L. Syllæ & Triumvirorum Proscriptiones, Res nihili fuerint, præ Medicorum Proscriptionibus, per quas tot Homines iniquissimis Edictis Morti dedunt; Quorum tamen plurimi minore cum difficultate evadunt, quàm illi olim inter Proscriptiones Romanas. Neque igitur dubitabo inter *Desiderata* reponere Opus aliquod de *Curationibus Morborum*, qui habentur pro *Insanabilibus*; ut evocentur & excitentur Medici aliqui egregii, & magnanimi, qui huic Operi (quantum largitur Natura rerum) incumbant; quando hoc ipsum, *Istos morbos pronunciare insanabiles*, Neglectum & Incuriam veluti Lege sanciat; & Ignorantiam ab Infamiâ eximat.

Item ut paulò ulteriùs insistam: Etiàm planè censeo ad officium Medici pertinere, non tantùm ut *Sanitatem restituat*; verùm etiam ut *Dolores* & *Cruciatus Morborum* mitiget: Neque id ipsum solummodo, cùm illa Mitigatio Doloris, veluti Symptomatis periculosi, *ad convalescentiam* faciat & conducat; imò verò cùm abjectâ prorsùs omni Sanitatis spe, *Excessum* tantùm præbeat *è Vitâ* magis *lenem* & *placidum*. Siquidem non parva est Fœlicitatis pars, (quam sibi tantoperè precari solebat Augustus Cæsar) illa *Euthanasia*; Quæ etiàm observata est in Excessu Antonini Pii, quandò non tam Mori videretur, quàm dulci & alto Sopore excipi. Scribitur etiàm de Epicuro, quod hoc ipsum sibi procuraverit; cùm enim Morbus ejus haberetur pro desperato, Ventriculum & Sensus, Meri largiore haustu, & ingurgitatione obruit; unde illud in Epigrammate,

———*Hinc stygias ebrius hausit aquas.*

Vino scilicet Stygii Laticis Amaritudinem sustulit. At nostris Temporibus, Medicis quasi Religio est, Ægrotis, postquàm deplorati sint, assidere; ubi meo judicio, si Officio suo, atque adeò Humanitati ipsi deesse nolint, & Artem ediscere, & diligentiam præstare deberent, quâ Animam agentes, faciliùs & mitiùs è Vitâ demigrent. Hanc autem Partem, Inquisitionem de *Euthanasiâ exteriori* (ad differentiam ejus *Euthanasiæ* quæ Animæ præparationem respicit) appellamus, eamque inter *Desiderata* reponimus.

Item

Item in *Curationibus Morborum* illud generalitèr *desiderari* reperio; Quod Medici hujusce Ætatis, licet *generales Intentiones Curationum* non malè persequantur, *particulares* tamen *Medicinas*, quæ ad Curationes Morborum singulorum, proprietate quâdam spectant,aut non benè nôrunt, aut non religiosè observant. Nam Medici Traditionum & Experientiæ probatæ Fructum, Magistralitatibus suis destruxerunt; & sustulerunt; Addendo,& demendo,& mutando circa Medicinas, prout iis libitum fuerit; & ferè Pharmacopœorum more, *Quid pro Quo* substituendo; ita superbè imperantes Medicinæ, ut Medicina non ampliùs imperet Morbo. Demptis enim Theriacâ, & Mithridatio, & fortasse Diascordio, & Confectione Alkermes, & paucis aliis Medicinis, ad nulla ferè certa Pharmaca se religiosè & severè astringunt. Nam Medicamenta illa quæ in Officinis prostant venalia, potiùs in promptu sunt ad Intentiones Generales, quàm accommodata & propria ad Curationes Particulares; siquidem speciatim nullum Morbum magnoperè respiciunt, verùm generatim ad Obstructiones aperiendas, Concoctiones confortandas, Intemperies alterandas pertinent. Atque hinc præcipuè fit, ut Empyrici & Vetulæ sæpenumerò in curandis Morbis fœliciùs operentur, quàm Medici eruditi; quia Medicinarum Probatarum Confectionem & Compositionem fidelitèr & scrupulosè retinent. Equidem memini Medicum quendam apud nos in Angliâ, Practicâ celebrem, Religione propè Judæum, Librorum lectione tanquam Arabem, solitum dicere; *Medici vestri Europæi sunt quidem viri docti; sed non nôrunt particulares curationes morborum.* Quinetiam idem ludere solebat, parùm decorè, dicendo, *Medicos nostros similes esse Episcopis; ligandi & solvendi claves habere, & nihil ampliùs.* Sed ut seriò quod res est dicamus; Plurimùm referre censemus, si Medici aliqui, & eruditione & practicâ insigniores, Opus aliquod conficiant, de Medicinis probatis & experimentalibus, ad Morbos Particulares. Nam quod speciosâ quis ratione nixus, existimet decere Medicum doctum, (habitâ ratione Complexionis Ægrorum, Ætatis, Tempestatis anni, Consuetudinum, & hujusmodi) potiùs Medicinas ex tempore aptare, quàm certis aliquibus præscriptis insistere; id fallax Res est, & Experientiæ non satis attribuit, Judicio plus nimis. Sanè quemadmodùm in Rep. Romanâ, Cives erant utilissimi, & optimè compositi, qui aut Consules Populo favebant, aut Tribuni in Partes Senatûs inclinabant: ita in hâc Materiâ, de quâ agimus, Medicos eos probamus, qui aut in magnâ Eruditione, traditiones Experientiæ plurimùm faciunt; aut in Practicâ insigni, Methodos & Generalia Artis non aspernantur. Modificationes verò Medicinarum (si quando sit opus eas adhibere) potiùs in Vehiculis earum exercendæ sunt, quàm in ipso Corpore Medicinarum; in quo nil novandum, absque evidenti necessitate. Hanc igitur Partem, quæ de *Medicinis Authenticis*, & *Positivis* tractet, *desiderari* statuimus. Res autem est, quæ tentari non debet, absque acri & severo Judicio, & tanquàm in Synodo Medicorum selectorum.

Item, inter Præparationes Medicinarum, mirari subit (præsertìm cùm *Medicinæ ex Mineralibus* à Chymicis in tantum evectæ & celebratæ

celebratæ sint; cùmque tales Medicinæ tutiùs adhibeantur ad Exteriora, quam intrò sumantur) neminem adhùc inventum, qui per Artem, *Thermas Naturales*, & *Fontes Medicinales* imitari annixus fuerit; cùm tamen in confesso sit, Thermas illas & Fontes, Virtutes suas, ex Venis Mineralium, per quas permeant, nancisci: Quinetiàm in manifestum hujus rei documentum, benè nôrit Humana Industria, discernere & distinguere per Separationes quasdam, ex quo genere Mineralium, hujusmodi Aquæ inficiantur; veluti an ex Sulphure, Vitriolo, Chalybe, aut aliquo simili? Quæ naturalis Aquarum tinctura, si ad Artificiosas compositiones reduci posset; fuerit in potestate Hominis, & plura genera earum (prout usus postulat) efficere; & temperamentum ipsarum pro arbitrio regere. Hanc igitur Partem, de *Imitatione Naturæ in Balneis Artificialibus* (re proculdubiò & utili, & in promptu) *desiderari* censemus.

Ne verò singula scrupulosiùs exequamur, quam vel Instituto nostro, vel hujusce Tractatûs Naturæ convenit, claudemus hanc Partem, Defectûs alterius cujusdam enumeratione, qui maximi nobis videtur momenti; Nimirùm, quod *Medendi ratio*, quæ obtinuit, sit *nimio plus compendiosa*, quam ut Insigne aliquid aut Arduum præstare possit. Etenìm judicio nostro, opinio fuerit magis blanda, quàm vera, si quis existimet Medicamentum aliquod tam potens aut felix fieri posse, ut Usus ejus simplex, Curationi alicui grandiori sufficiat. Mirabilis profectò fôret Oratio, quæ pronunciata, aut etiàm sæpiùs repetita, Vitium aliquod Animo penitùs infitum aut inveteratum, corrigere aut tollere possit. Longè certè abest. Verùm quæ in Naturâ eximiè possunt & pollent, sunt Ordo, Prosecutio, Series, Vicissitudo Artificiosa. Quæ, licet majus quoddam in præcipiendo judicium, majoremque in parendo constantiam, requirant; tamen Effectuum magnitudine abundè rem compensant. Etsi autem ex Opera Medicorum quotidianâ, quam, invisendo, assidendo, præscribendo, Ægrotis præstant, putaret quispiam haud segnitèr ipsos Curationem persequi; atque in eâdem, certâ quâdem viâ, insistere: Tamèn si quis ea, quæ præscribere & ministrare soleant Medici, acutiùs introspiciat, inveniet pleraque vacillationis & Inconstantiæ plena, & quæ ex tempore excogitentur, & in Mentem illis veniant, absque certo aliquo, aut prævisso Curationis tramite. Debuerant autem etiàm ab initio, post Morbum bene perspectum & cognitum, Seriem curandi ordinatam meditari, neque ab eâ, absque gravi Caussâ, discedere. Atque sciant pro certo Medici, posse (exempli gratia) tria fortassè, aut quatuor Medicamenta, ad Morbum aliquem gravem curandum rectè præscribi, quæ debito ordine, & debito intervallo sumpta, Curationem præstent: quorum singula, si per se tantùm sumerentur, aut si ordo inverteretur, aut intervallum non servaretur, fuerint prorsus nocitura. Neq; tamen id volumus, ut omnis scrupulosa & superstitiosa curandi Ratio in pretio sit tanquam optima, (non magis quam omnis *Via arcta, via* sit ad *Cœlum*:) verùm ut æquè recta sit Via, ac arcta & difficilis. Hanc autem Partem, quam *Filum medicinale vocabimus*, *desiderari* ponimus. Atque hæc illa sunt, quæ in *Doctrinâ Medicinæ*, de

Curatione

Curatione Morborum, *desideramus*; nisi quod restet Unicum, quòd pluris est quàm illa omnia. *Desideratur* nimirùm *Philosophia Naturalis Vera* & *Activa*, cui *Medicinæ Scientia* inædificetur. Cæterùm illa non est hujusce Tractatûs.

Tertiam Partem *Medicinæ*, posuimus illam de *Prolongatione Vitæ*; quæ nova est, & *desideratur*; Estque omnium Nobilissima. Si enim tale aliquid inveniri possit, non versabitur tantùm Medicina in *Curationum sordibus*, nec Medici ipsi propter *Necessitatem* solummodò *honorabuntur*; sed utique propter Donum Mortalibus, ex terrenis, quasi maximum; cujus poterint esse, secundùm Deum, Dispensatores & Administri. Licet enim *Mundus* Homini Christiano, ad *Terram promissionis* contendenti, tanquàm *Eremus* sit; tamen in *Eremo* ipso proficiscentibus, Calceos & Vestes (Corpus scilicet nostrum, quod Animæ loco Tegminis est) minùs atteri, Gratiæ Divinæ Munus quoddam æstimandum. Hâc de re, quia est ex optimis, eámque inter *Desiderata* posuimus, ex more nostro, & Monita dabimus, & Indicia, & Præcepta.

Primò *monemus*, ex Scriptoribus, circa hoc Argumentum, neminem esse, qui aliquid Magni, ne dicamus aliquid Sani, repererit. Aristoteles certè Commentarium de hoc edidit perpusillum, in quo nonnihil ineft Acuti; quòd Ipse Omnia esse vult, ut solet. At Recentiores tam oscitantèr, & superstitiosè, de hoc scripserunt, ut Argumentum ipsum ob eorum vanitatem, tanquam vanum & vecors haberi cœperit.

Secundò *monemus*, ipsas Intentiones, quæ hùc spectant, Medicorum, Res nihili esse; & Cogitationes Hominum à re potiùs abducere, quàm versus eam dirigere. Sermocinantur enim, Mortem in Destitutione Calidi & Humidi consistere: Debere itaque Calorem Naturalem confortari, Humorem autem Radicalem foveri; Perinde ac si hæc res Jusculis, aut Lactucis & Malvis, aut Amydo, aut Jujubis, aut rursùs Aromatibus, aut Vino generoso, aut etiàm Spiritu Vini, & Oleis Chymicis, confici possit; Quæ omnia obsunt potiùs quàm prosunt.

Tertiò *monemus*, ut Homines nugari desinant, nec tam faciles sint, ut credant, grande illud opus, quale est Naturæ Cursum remorari & retrovertere, posse Haustu aliquo Matutino, aut Usu alicujus Pretiosæ Medicinæ, ad exitum perduci; Non Auro potabili, non Margaritarum Essentiis, & similibus Nugis; sed ut pro certo habeant, *Prolongationem Vitæ* esse rem operosam, & quæ ex compluribus Remediis, atque eorum inter se Connexione idoneâ, constet: Neque enim quisquam ita stupidus esse debet, ut credat, quod nunquàm factum est adhùc, id fieri jam posse, nisi per modos etiàm nunquàm tentatos.

Quartò *monemus*, ut Homines ritè animadvertant & distinguant, circa ea, quæ ad *Vitam sanam*, & ea, quæ ad *Vitam longam*, conferre possunt. Sunt enim nonnulla, quæ ad Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur, & Morbos arcendos, prosunt; quæ tamen de summâ Vitæ detrahunt, & Atrophiam senilem absque Morbis accelerant: Sunt & alia, quæ ad Prolongationem Vitæ, & Atrophiam senilem longiùs summovendam juvant; sed tamen non usurpantur absque periculo Valetudinis; Adeò ut qui iis utentur ad Prolongationem Vitæ, debeant simul Incommodis occurrere, quæ alioquin

ex eorum usu supervenire possint. Atque *Monita* hactenùs dedimus.

Quod ad *Indicia* attinet; Tale hujus rei (quam Animo metimur) Plasma est. Conservantur res & durant duobus Modis: Aut in *Identitate suâ*; Aut per *Reparationem*. In *Identitate suâ*; ut *Musca*, aut *Formica in Succino*; *Flos*, aut *Pomum*, aut *Lignum* in *Conservatoriis Nivalibus*; *Cadaver* inter *Balsama*. Per *Reparationem*; ut in *Flammâ*; & in *Mechanicis*. Operanti ad *Prolongationem Vitæ*, utroque genere utendum est, (disjuncta minus possunt) Corpusque Humanum conservandum, quemadmodùm *Inanimata* conservantur: Ac rursùs quemadmodùm *Flamma* conservatur; Ac denique quadamtenùs ut *Mechanica* conservantur. Tres igitur sunt ad *prolongandam Vitam* Intentiones: *Retardatio Consumptionis*; *Probitas Reparationis*; & *Renovatio* ejus quod *cœpit veterascere*. *Consumptio* fit à duabus *Deprædationibus*; *Deprædatione Spiritûs Innati*; & *Deprædatione Aeris Ambientis*. *Prohibitio* utriusque duplex; Aut si *Agentia* illa fiant minùs *Prædatoria*; aut si *Patientia* (*Succi* scilicet Corporis) reddantur minùs *Deprædabilia*. *Spiritus* fit minùs *Prædatorius*, si aut *substantiâ densetur*, ut in usu *Opiatorum* & *Nitratorum*, & in *Contristationibus*; Aut *Quantitate minuatur*, ut in *Diætis Pythagoricis* & *Monasticis*; Aut *Motu leniatur*, ut in *Otio* & *Tranquillitate*. *Aer* ambiens fit minùs *Prædatorius*, si aut minùs *incalescat* à *Radiis Solis*, ut in *Regionibus frigidioribus*; in *Speluncis*; in *Montibus*; & in *Columnis Anacoretarum*: Aut *summoveatur a Corpore*, ut in *Cute densâ*, & in *plumis Avium*, & in *usu Olei* & *Vnguentorum* absque *Aromatibus*. *Succi Corporis* redduntur minùs *deprædabiles*, si aut *Duri* facti sint; aut *Roscidi* sive *oleosi*. *Duri*, ut in *Victu aspero*; *vitâ* in *Frigido*; *Exercitationibus robustis*; *Balneis* quibusdam *Mineralibus*. *Roscidi*, ut in *usu Dulcium*, & *abstinentiâ* à *Salsis* & *Acidis*, & maximè omnium, in tali *Mistione Potûs*, quæ sit partium valdè *tenuium* & subtilium, absque tamen omni *Acrimoniâ* aut *Acedine*. *Reparatio* fit per *Alimenta*; *Alimentatio* autem promovetur quatuor Modis: Per *Concoctionem Viscerum* ad *Extrusionem Alimenti*, ut in *confortantibus Viscera principalia*; Per *Excitationem Partium Exteriorum* ad *Attractionem Alimenti*, ut in *Exercitationibus* & *Fricationibus* debitis, atque *Vnctionibus* quibusdam & *Balneis appropriatis*; Per *Præparationem Alimenti* ipsius, ut faciliùs se insinuet, & Digestiones ipsas quadamtenùs anticipet, ut in variis & artificiosis Modis *Cibi condiendi*, *Potûs miscendi*, *Panis fermentandi*, & horum trium *Virtutes* in *unum redigendi*; Per *Confortationem* ipsius *ultimi Actûs Assimilationis*, ut in *Somno tempestivo*, & *Applicationibus* quibusdam *exterioribus*. *Renovatio* ejus quod cœpit *veterascere*; fit duobus Modis; vel per *Inteneratione Habitûs Corporis* ipsius, ut in usu *Malacissationum* ex *Balneis*, *Emplastris*, & *Vnctionibus*; quæ talia sint ut *imprimant*, non *extrahant*: Vel per *Expurgationem Succi veteris*, & *Substitutionem Succi novi*, ut in tempestivis & *repetitis Purgationibus*, *Sanguinis Missionibus*, & *Diætis attenuantibus*, quæ Florem Corporis restituunt. Atque de *Indiciis* hactenùs.

Præcepta quanquam ex ipsis *Indiciis* plurima possint deduci; tria tamen veluti præcipua subjungere visum est. *Præcipimus* primò, ut

Prolongatio

Prolongatio Vitæ expectetur potiùs à Diætis Statis, quàm à Regimine aliquo Victûs familiari; aut etiàm à Medicamentorum Particularium Excellentiâ. Etenim, quæ tantâ Virtute pollent, ut Naturam retrovertere valeant; fortiora plerunq; sunt, & potentiora ad alterandum, quàm ut simul in aliquâ Medicinâ componi, multò minùs in Victu familiari interspergi possint. Superest itaque ut seriatim, & regulariter, & ad Tempora certa, & vicibus certis recurrentia, adhibeantur.

Secundò *præcipimus*, ut *Prolongatio Vitæ*, expectetur potiùs ab Operatione in Spiritus, & à Malacissatione Partium, quàm à Modis Alimentandi. Etenim cùm Corpus humanum, ejusque Fabrica (missis externis) à tribus patiatur; Spiritibus scilicet; Partibus; & Alimentis; Via Prolongationis Vitæ per Alimentandi Modos longa est; atq; per multas ambages & circuitus; At viæ per Operationes super Spiritus, & super Partes, multò breviores sunt, & quibus citiùs ad Finem desideratum pervenitur; Eò quod Spiritus subitò patiantur, & à Vaporibus, & ab Affectibus, quæ miris modis in eos possunt, Partes item, per Balnea, aut Unguenta, aut Emplastra, quæ subitas etiàm Impressiones faciunt.

Tertiò *præcipimus*, quod Malacissatio Partium per Exterius, fieri debet, per *Consubstantialia, Imprimentia,* & *Occludentia. Consubstantialia* enim benevolo Partium amplexu libentèr excipiuntur, & propriè malacissant. *Imprimentia* autem, & Virtutem Malacissantium, tanquàm Vehicula, faciliùs & altiùs deducunt, atque ipsa Partes nonnihil expandunt. *Occludentia* autem, Virtutem utrorumque retinent, & paulispèr figunt, & Perspirationem, quæ est res Malacissationi opposita, (quia Humidum emittit,) cohibent. Itaque per hæc tria; (sed potiùs ordine disposita, & succedentia, quàm commixta;) Res absolvitur. Interim in hâc Parte monemus, non eam esse Intentionem Malacissationis, ut nutriat, Partes per Exterius; sed tantùm ut eas reddat magis idoneas ad Nutriendum. Quicquid enim magis Aridum est, minùs est Activum ad Assimilandum. Atque de *Prolongatione Vitæ*, quæ est Pars tertia *Medicinæ* novitèr ascripta, hæc dicta sint.

Veniamus ad *Cosmeticam*, quæ certè Partes habet Civiles, Partes rursùs Effœminatas. Corporis enim Munditia, & Decor honestus, rectè existimatur promanare à Modestiâ quâdam Morum, & à Reverentiâ; inprimis erga Deum, cujus Creaturæ sumus; tùm ergà Societatem, in quâ degimus; tum etiam erga nosmetipsos, quos non minùs, imò magis quàm alios revereri debemus. Verùm Adulterina illa Decoratio, quæ Fucos & Pigmenta adhibet, digna certè est illis Defectibus, qui eam semper comitantur; cùm non sit, aut ad fallendum satis ingeniosa, aut ad utendum satis commoda, aut ad Salubritatem satis tuta & innocua. Miramur autem pravam hanc consuetudinem Fucandi, Leges Censorias, tam Ecclesiasticas quàm Civiles (quæ aliàs in Luxuriam circa Vestes, aut Cultus Capillorum effœminatos, admodùm fuerint severæ) ita diù fugisse. Legimus certè de *Iezabele*, quod Pigmentis faciem obliverit; verùm de *Estherâ*, & *Iudithâ*, nil tale perhibetur.

Pergamus ad *Athleticam*; Eam sensu intelligimus paulò largiori, quàm accipi consuevit. Hùc enim referimus, quicquid versatur circa conciliandam qualemcunq; (quam Corpus humanum suscipit) *Habilitatem*;

litatem; five fit *Agilitatis*, five *Tolerantiæ*. Quarum *Agilitas* duas habet Partes, *Robur* & *Velocitatem*: Ac *Tolerantia* itidem duas, vel *Indigentiarum Naturalium patientiam*; vel in *Cruciatibus Fortitudinem*. Quorum omnium, videmus fæpenumerò Exempla infignia, in Practicâ Funambulorum; in duro victu Hominum quorundam Barbarorum; in Stupendis viribus Maniacorum; & in conftantiâ nonnullorum inter exquifita Tormenta. Imò fi aliqua alia reperiatur Facultas, quæ in priorem Partitionem non cadit (qualis in *Vrinatoribus* fæpè confpicitur, qui mirificè Anhelitum cohibere poffunt) ad hanc ipfam Artem aggregari volumus. Atque quod talia fieri qnandóque poffint, manifeftiffimum eft; At Philofophia & inquifitio Cauffarum circa eadem ferè neglecta jacet; Hanc arbitramur ob Cauffam, quòd Hominibus perfuafum fit hujufmodi Magifteria Naturæ, folummodò vel ex peculiari certorum Hominum indole, (quæ fub Difciplinam non cadit,) vel à diutinâ, ab Annis ufque Puerilibus, confuetudine, (quæ potiùs imperari quam doceri folet) obtinere. Quod etfi verum prorsùs non fit; tamen *Defectus* hujufmodi Rerum quid attinet notare? Certamina enim Olympica jam diù ceffarunt; Tum etiàm in ejufmodi rebus Mediocritas fufficit ad ufum; Excellentia autem Mercenariæ cuidam Oftentationi ferè inferuit.

Poftremò accedimus ad *Artes Voluptarias*. Ex fecundum fenfus ipfos difpertitæ funt: Oculos oblectat præcipuè *Pictoria*, cum aliis Artibus innumeris, (quæ ad Magnificentiam fpectant) circa Ædificia, Hortos, Veftes, Vafa, Calices, Gemmas, & fimilia. Aures demulcet *Mufica*, quæ tantâ Vocum, Spiritûs, Chordarum, Varietate, & apparatu, inftructa eft. Olim etiam *Hydraulica*, pro Coryphæis quibufdam Artis ejus habita funt, quæ nunc propè obfoleverunt. Atque Artes, quæ ad Vifum, aut Auditum fpectant, præ aliis præcipuè Liberales habitæ funt: Senfus hi duo magis cafti; Scientiæ magis eruditæ; quippe qui etiam *Mathematicam*, veluti Ancillam, in Familiis fuis habeant: Etiam Altera ad Memoriam & Demonftrationes; Altera ad Mores & Affectus Animi nonnihil refpicit. Reliquorum Senfuum Oblectationes, atque Artes circa ipfos, minùs in honore funt; veluti Luxuriæ quam Magnificentiæ propiores. Unguenta, Odoramenta, Deliciæ & Cupediæ Menfarum, maximè autem Incitamenta Libidinis, rectiùs Cenfore quàm Doctore indigent. Optimè fanè à quibufdam annotatum eft, nafcentibus & crefcentibus Rebufpub. Artes Militares florere; in ftatu & culmine pofitis Liberales; at ad declinationem & decafum vergentibus Voluptarias. Hæc verò Ætas noftra, vereor ne tanquàm in decafu felicitatis, in Artes voluptarias inclinet. Quare ifta miffa faciamus. Cum *Artibus Voluptariis Ioculares* copulo. Deceptiones fiquidem Senfuum, inter Delectationes Senfuum reponendæ funt.

Jam verò tranfcurfis *Doctrinis* illis, circa *Corpus Humanum*, (*Medicinâ*, *Cofmeticâ*, *Athleticâ*, *Voluptariâ*) illud obitèr monemus; Cùm in *Corpore Humano* tot Res in confiderationem veniant, *Partes*, *Humores*, *Functiones*, *Facultates*, *Accidentia*; Cúmque, (fi nobis integrum effet) conftitui oportuiffet Corpus unicum *Doctrinæ de Corpore Humano*, quæ

ifta

ista omnia complecteretur (simile illi *Doctrinæ de Animâ*, de quâ mox dicemus) tamen ne Artes nimis multiplicentur, neve Veteres Artium Limites (plusquàm necesse fuerit) transponantur; *Doctrinam* de *Partibus Corporis Humani*, de *Functionibus*, de *Humoribus*, de *Respiratione*, de *Somno*, de *Generatione*, de *Fœtu* & *Gestatione* in *Vtero*, de *Augmentis*, de *Pubertate*, de *Canicie*, de *Impinguatione*, & similibus, in *Corpus Medicinæ* recipimus; licet ad Officia illa tria non propriè pertineant; Sed quia *Corpus* ipsum *Hominis*, sit per omnia *Medicinæ* Subjectum. *Motum* autem *Voluntarium*, & *Sensum*, ad *Doctrinam* de *Animâ* rejicimus; siquidem *Animæ* Partes in his duobus sunt potiores. Atque sic *Doctrinam*, quæ circa *Corpus Hominis* versatur (quod *Animæ* pro Tabernaculo duntaxat est) claudimus.

CAPUT III.

Partitio Philosophiæ Humanæ *circa* Animam, *in* Doctrinam *de* Spiraculo; *&* Doctrinam *de* Animâ Sensibili *sive* Productâ. *Partitio secunda ejusdem* Philosophiæ, *in* Doctrinam *de* Substantiâ *&* Facultatibus Animæ; *&* Doctrinam *de* Usu, *&* Objectis Facultatum. *Appendices duæ* Doctrinæ *de* Facultatibus Animæ; Doctrina *de* Divinatione Naturali; *&* Doctrina *de* Fascinatione. *Distributio* Facultatum Animæ Sensibilis, *in* Motum; *&* Sensum.

VEniamus ad *Doctrinam* de *Animâ Humanâ*; è cujus Thesauris, omnes cæteræ *Doctrinæ* depromptæ sunt. Ejus duæ sunt Partes; Altera tractat de *Animâ Rationali*, quæ Divina est; Altera de *Irrationali*, quæ communis est cum Brutis. Notavimus autem paulò superiùs (ubi de *Formis* loquebamur) differentes illas duas *Animarum* Emanationes, quæ in primâ utriusque Creatione, se dant conspiciendas; Nimirùm, quod altera Ortum habuerit à *Spiraculo Dei*; Altera è *Matricibus Elementorum*. Nam de *Animæ Rationalis* Generatione Primitivâ, ita ait Scriptura, *Formavit Hominem de limo Terræ, & spiravit in Faciem ejus Spiraculum Vitæ*. At Generatio *Animæ Irrationalis*, sive *Brutorum*, facta est per Verba illa, *Producat Aqua*; *Producat Terra*; Hæc autem *Anima* (qualis est in Homine) *Animæ Rationali* Organum tantùm est, atque Originem habet, & ipsa quoque, quemadmodùm in Brutis, è Limo Terræ: Neque enim dictum est, *Formavit Corpus Hominis de Limo Terræ*; sed *Formavit Hominem*; integrum scilicet Hominem, excepto illo Spiraculo. Quamobrem Partem primam *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, *Doctrinam de Spiraculo* appellabimus; Secundam verò, *Doctrinam de Animâ Sensibili* sive *Productâ*. Neque tamen, cùm hactenùs *Philosophiam* solam tractemus (quippe *Sacram Theologiam* in

Fine

Fine Operis collocavimus) Partitionem istam à *Theologiâ* mutuaremus, nisi etiàm cum principiis *Philosophiæ* conveniret. Plurimæ enim & maximæ sunt *Animæ Humanæ* præcellentiæ supra *Animas Brutorum*, etiàm Philosophantibus secundum Sensum manifestæ. Ubicunque autem tot & tantarum invenitur Excellentiarum Symbolum, ibi meritò sempèr constitui debet Differentia specifica. Itaque nobis non nimiùm placet, Confusa illa & promiscua Philosophorum de *Animæ Functionibus* Tractatio; ac si *Anima Humana*, Gradu potiùs quàm Speciei, discriminata esset ab *Animâ Brutorum*; Non alitèr quàm Sol inter Astra, aut Aurum inter Metalla.

Subjungenda est etiàm Partitio alia *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, antequàm de Speciebus fusiùs loquamur. Etenim, quæ de Speciebus posteà dicemus, utramque Partitionem, tum illam quam jam modò posuimus, tum istam quam nunc proponemus, simul tractabunt. Secunda igitur Partitio sit, in *Doctrinam* de *Substantiâ* & *Facultatibus Animæ*; & *Doctrinam* de *Usu* & *Objectis Facultatum*.

Præmissis itaque his Partitionibus geminis, ad Species accedamus. *Doctrina* de *Spiraculo*, eademque de *Substantiâ Animæ Rationalis*, complectitur Inquisitiones illas de Naturâ ejus; Utrum *Nativa sit illa*, an *Adventitia*; *Separabilis* an *Inseparabilis*; *Mortalis*, an *Immortalis*; *quatenùs Legibus Materiæ alligata*, *quatenùs minimè*; & similia? Quæ verò hujus sunt Generis, licet etiàm in Philosophiâ, & diligentiorem & altiorem Inquisitionem subire possint, quàm adhuc habetur; utcunque tamen in fine, Religioni determinanda & diffinienda rectiùs transmitti censemus: Alitèr enim, Erroribus haud paucis, & Sensûs Illusionibus omninò exponentur. Etenim, cùm *Substantia Animæ*, in Creatione suâ, non fuerit extracta aut deducta, ex Massâ Cœli & Terræ, sed immediatè inspirata à Deo; Cúmque Leges Cœli & Terræ, sint propria Subjecta Philosophiæ; quomodò possit Cognitio de *Substantiâ Animæ Rationalis* ex Philosophiâ peti & haberi? Quinimò ab eâdem Inspiratione Divinâ hauriatur, à quâ *Substantia Animæ* primò emanavit.

Doctrina verò de *Animâ Sensibili* sive *Productâ*, etiàm quatenùs ad *Substantiam* ejus, verè inquiritur: At ea Inquisitio nobis quasi *desiderari* videtur. Quid enim ad *Doctrinam* de *Substantiâ Animæ* faciunt, *Actus ultimus*, & *Forma Corporis*, & hujusmodi Nugæ Logicæ? *Anima* siquidem *Sensibilis* sive *Brutorum*, planè Substantia Corporea censenda est, à Calore attenuata, & facta Invisibilis; Aura (inquam) ex Naturâ Flammeâ & Aëreâ conflata, Aëris mollicie ad Impressionem recipiendam, Ignis vigore ad Actionem vibrandam dotata; partìm ex Oleosis, partìm ex Aqueis nutrita; Corpore obducta, atque in Animalibus perfectis in Capite præcipuè locata, in Nervis percurrens, & Sanguine spirituoso Arteriarum refecta & reparata; quemadmodùm Bernardinus Telesius, & Discipulus ejus Augustinus Donius, aliquâ ex parte, non omninò inutilitèr, asseruerunt. Itaque de hâc *Doctrinâ*, diligentior fiat Inquisitio: Eò magis, quod hæc Res non benè intellecta, Opiniones superstitiosas, & planè contaminatas, & Dignitatem *Animæ Humanæ* pessimè conculcantes, de *Metempsuchôsi* & *Lustrationibus*

Animarum

Animarum per Periodos Annorum, denique de nimis propinquâ *Animæ Humanæ* erga *Animas Brutorum* per omnia *Cognatione*, peperit. Eſt autem hæc *Anima* in Brutis *Anima principalis*, cujus Corpus Brutorum Organum; In Homine autem, Organum tantùm & ipſa *Animæ Rationalis*; & *Spiritûs* potiùs Appellatione, quàm *Animæ* indigitari poſſit. Atque de *Subſtantiâ Animæ* hactenus.

Facultates autem *Animæ* notiſſimæ ſunt; *Intellectus*, *Ratio*, *Phantaſia*, *Memoria*, *Appetitus*, *Voluntas*, denique univerſæ illæ, circa quas verſantur Scientiæ Logicæ, & Ethicæ: Sed in *Doctrinâ de Animâ*, *Origines* ipſarum tractari debent, idque phyſicè, prout Animæ innatæ ſint, & adhæreant: *Vſus* tantùm ipſarum, & *Objecta*, illis alteris *Artibus*, deputantur. Atque in hac parte, nihil egregii (ut nobis videtur) adhùc repertum eſt; quanquàm *deſiderari* eam haud ſanè dixerimus. Habet etiàm Pars iſta, *De Facultatibus Animæ*, Appendices duas; quæ & ipſæ, quemadmodùm tractantur, potiùs Fumos nobis exhibuerunt, quàm Flammam aliquam lucidam Veritatis: Altera harum eſt *Doctrina* de *Divinatione* Naturali; Altera de *Faſcinatione*.

Divinationem ab Antiquis, nec malè, in duas Partes diviſam habemus; *Artificialem*, & *Naturalem*: *Artificialis* Ratiocinando, ex Indicatione Signorum, Prædictionem colligit; *Naturalis*, ex ipſâ Animi præſenſione internâ, abſque Signorum Adminiculis, præſagit. *Artificialis* duplex; Altera argumentatur ex *Cauſis*; Altera ex *Experimentis* tantùm, cœcâ quâdam Auctoritate: Quæ poſterior, ut plurimum, ſuperſtitioſa eſt; quales erant Ethnicorum Diſciplinæ, circa *Inſpectionem Extorum*, *Volatum Avium*, & ſimilia. Etiàm Chaldæorum *Aſtrologia* ſolennior, non multò melior. At *Artificialis Divinatio* utraque, inter diverſas Scientias ſpargitur. Habet *Aſtrologus* Prædictiones ſuas, ex ſitu Aſtrorum. Habet etiàm *Medicus* ſuas, De Morte ingruente; De Convaleſcentiâ; De Symptomatibus Morborum ſuperventuris, ex Urinis, Pulſibus, Aſpectu Ægrorum, & ſimilibus. Habet & *Politicus* ſuas; *O Vrbem Venalem, & citò perituram, ſi Emptorem invenerit:* Cujus Vaticinii fides non diù morata eſt; impleta primùm in Syllâ, poſteà in Cæſare. Hujuſmodi igitur Prædictiones, præſentis non ſunt Inſtituti; verùm ad Artes proprias remitti debent. *Naturalis* autem *Divinatio*, ex vi ſcilicet internâ Animi Ortum habens, ea demùm eſt, de quâ nunc agitur. Hæc duplex eſt; Altera *Nativa*; Altera per *Influxum*. *Nativa* hoc nititur Suppoſitionis Fundamento; Quod Anima in ſe reducta, atque collecta, nec in Corporis Organa diffuſa, habeat ex vi propriâ Eſſentiæ ſuæ, aliquam Prænotionem Rerum futurarum: Illa verò optimè cernitur, in Somnis, Ecſtaſibus, Confiniis Mortis; rariùs inter Vigilandum, aut cùm Corpus ſanum ſit ac validum. Hujuſmodi verò ſtatus Animi, procuratur ferè; aut adjuvatur, ex Abſtinentiis, atque illis Rebus, quæ Animam à Muneribus Corporis exercendis maximè ſevocant, ut ſuâ Naturâ abſque Impeditionibus Exteriorum gaudere poſſit. *Divinatio* verò per *Influxum*, hoc altero ſuppoſitionis Fundamento nititur; Quod Anima, veluti Speculum, Illuminationem quandam ſecundariam, à Præſcientia Dei, & Spirituum excipiat; Cui etiàm idem, qui priori,

Status & Regimen Corporis confert. Eadem enim Animæ sevocatio efficit, ut & suâ Naturâ impensiùs utatur; & Divinorum Influxuum fit magis susceptiva: Nisi quod in *Divinationibus* per *Influxum*, Anima Fervore quodam, atque tanquàm Numinis præsentis Impatientiâ (quæ apud Priscos *Sacri Furoris* nomine vocabatur) corripiatur; In *Divinatione* autem *Nativâ*, Quieti potiùs & Vacationi propior sit.

Fascinatio autem, est Vis & Actus Imaginationis intensivus, in Corpus alterius: (Vim enim Imaginationis super Corpus proprium ipsius Imaginantis superiùs perstrinximus.) In hoc genere Schola Paracelsi, & ementitæ *Naturalis Magiæ* Cultores, tam fuerunt immodici, ut Imaginationis Impetum & Apprehensiorem, *Miraculapatranti Fidei* tantùm non exæquarint. Alii ad Similitudinem Veri propiùs accedentes; cùm occultas Rerum Energias & Impressiones, Sensuum Irradiationes, Contagionum de Corpore in Corpus Transmissiones, Virtutum Magneticarum Delationes, acutiùs intuerentur; in eam opinionem devenerunt, ut multò magis à Spiritu in Spiritum (cùm Spiritus præ Rebus omnibus sit, & ad Agendum strenuus, & ad Patiendum tener & mollis) Impressiones, & Delationes, & Communicationes fieri poterint. Unde increbuerunt Opiniones factæ quasi Populares, De Genio superiori, De Hominibus quibusdam infaustis & ominosis, De Ictibus Amoris & Invidiæ; & aliæ his similes. Atque huic conjuncta est Disquisitio, quomodo *Imaginatio intendi & fortificari* possit? Quippe si Imaginatio fortis tantarum sit virium, operæ-pretium fuerit nosse, quibus modis eam exaltari, & seipsâ majorem fieri detur? Atque hic obliquè, nec minùs periculosè, se insinuat Palliatio quædam, & Defensio maximæ Partis *Magiæ Cæremonialis*. Speciosus enim fuerit Prætextus, Ceremonias, Characteres, Incantationes, Gesticulationes, Amuleta, & similia, non ex aliquo tacito, aut Sacramentali cum malis Spiritibus contractu, vires nancisci; sed eò pertinere tantùm, ut Imaginatio illius, qui his utitur, roboretur & exaltetur: Quēadmodùm etiàm in Religione, usus Imaginū, ad Mentes Hominum in Rerum Contemplatione defigendas, & Devotionem Precantium excitandam, invaluit. Attamen mea talis est Sententia; Etiamsi detur vim imaginationis esse utique potentem; atque insupèr Cæremonias vim illam intendere & roborare; posito denique, quod adhibeantur Cæremoniæ ad hanc Intentionem sincerè, atque tanquàm Remedium Physicum, absque aliquâ vel minimâ cogitatione, de invitandis per ipsas auxiliis Spirituum; haberi nihilominùs debent pro illicitis, propterea quod Sententiæ illi Divinæ, adversus Hominem propter Peccatum latæ, repugnent & recalcitrent, *In sudore vultûs comedes panem tuum*. Siquidem Magia ejus generis, egregios illos Fructus, quibus Deus Pretium Laborem constituit, adipiscendos proponit, per paucas, easque faciles, & minimè operosas Observantias.

Supersunt *Doctrinæ* duæ, quæ ad *Facultates Animæ Inferioris* sive *Sensibilis*, præcipuè spectant; utpote quæ cum Organis Corporeis maximè communicant. Altera de *Motu Voluntario*; Altera de *Sensu* & *Sensibili*. In priori harum, etiàm aliàs satis jejunè inquisitâ, Unica Pars ferè integra *deest*. Etenim de Officio, & Fabricâ commodâ Nervorum

vorum & Musculorum, & aliorum quæ ad hunc Motum requiruntur; Quæque Pars Corporis quiescat dum alia moveatur; Tum quod hujusce Motûs Rector & quasi Auriga sit Imaginatio, adeò ut dimissâ Imagine ad quam Motus fertur, statìm intercipiatur & sistatur Motus ipse, (ut cùm deambulamus, si alia subeat Cogitatio acris & defixa, continuò consistimus;) et aliæ nonnullæ Subtilitates non malæ, in Observationem & Inquisitionem jam pridèm venerunt. Quomodò verò Compressiones, et Dilatationes, & Agitationes Spiritûs, (qui proculdubiò Motûs Fons est) corpoream & crassam Partium Molem, flectat, excitet, aut pellat, adhùc diligenter inquisitum & tractatum non est: Neque mirum, cùm *Anima ipsa Sensibilis*, hactenùs potiùs pro Entelechiâ & Functione quâdam habita sit, quam pro substantiâ. At quandò jam innotuerit, ipsam esse Substantiam Corpoream & Materiatam, necesse est etiàm, ut quibus nixibus, Aura tam pusilla & tenera, Corpora tam crassa & dura, in *Motu* ponere possit, inquiratur. De hâc Parte igitur, cùm *desideretur*, fiat Inquisitio.

At de *Sensu* & *Sensibili*, longè uberior & diligentior adhibita est Inquisitio, tam in Tractatibus circa ea generalibus, quam in Artibus specialibus, utpotè *Perspectivâ*, *Musicâ*: quam vere, nihil ad Institutum: quandoquidem illa tanquàm *Desiderata* ponere non liceat. Sunt tamen duæ Partes Nobiles & insignes, quas in hâc Doctrinâ *desiderari* statuimus: Altera de *Differentiâ Perceptionis* & *Sensûs*; Altera de *Formâ Lucis*.

Atque Differentiam inter *Perceptionem* et *Sensum*, benè enucleatam, debuerant Philosophi Tractatibus suis de *Sensu* & *Sensibili* præmittere, ut rem maximè fundamentalem. Videmus enim, quasi omnibus Corporibus Naturalibus, inesse vim manifestam *Percipiendi*; Etiàm Electionem quandam Amica amplectendi, Inimica & Aliena fugiendi. Neque nos de subtilioribus *Perceptionibus* tantùm loquimur; veluti cùm Magnes Ferrum allicit; Flamma ad Naphtham assilit; Bulla Bullæ approximata coit; Radiatio ab Objecto albo dissilit; Corpus Animalis utilia assimilat, inutilia excernit; Spongiæ Pars (etiam super Aquam elevata) Aquam attrahit, Aerem expellit; & hujusmodi; Etenìm quid attinet talia enumerare? Nullum siquidem Corpus ad aliud admotum, illud immutat, aut ab illo immutatur, nisi Operationem præcedat *Perceptio* Reciproca. *Percipit* Corpus Meatus quibus se insinuat; *Percipit* Impetum alterius Corporis, cui cedit; *Percipit* Amotionem alterius Corporis, à quo detinebatur, cùm se recipit; *Percipit* Divulsionem sui Continui, cui ad Tempus resistit; ubique denique est *Perceptio*. Aer verò Calidum & Frigidum tam acutè *percipit*, ut Ejus *Perceptio* sit longè subtilior quàm Tactûs Humani; qui tamen pro Calidi & Frigidi Normâ habetur. Duplex igitur deprehenditur circa hanc *Doctrinam* Hominum Culpa; Alia, quod eam intactâ, & intractatâ (cùm tamē sit Res nobilissima) plerunq; reliquerūt: Alia, quod qui huic Contemplationi fortè Animum adjecerunt, longiùs, quàm par est, provecti sunt, et *Sensum* Corporibus omnibus tribuerunt: ut piaculum ferè sit Ramum Arboris avellere, ne fortè instar Polydori ingemiscat. At debuerant illi *Differentiam Perceptionis* &

Sen-

Senſûs, non tantùm in Comparatione Senſibilium ad Inſenſibilia, ſecundum Corpus integrum, explorare, (veluti Plantarum & Animalium;) verùm etiàm in Corpore ipſo Senſibili animadvertere, quid in Cauſſâ ſit, cur tot Actiones expediantur, abſque omni tamen *Senſu*? Cur Alimenta digerantur, egerantur; Humores & Succi, ſursùm, deorsùm, ferantur; Cor & Pulſus vibrent; Viſcera, ſua quæque Opificia, ſicut Officinæ, producant; & tamen hæc omnia, & complura alia, abſq; *Senſu* fiant? Verùm Homines non ſatis acutè, qualis ſit Actio *Senſûs*, viderunt; atque quod Genus Corporis, quæ Mora, quæ Conduplicatio Impreſſionis ad hoc requirantur, ut Dolor vel Voluptas ſequatur? Denique *Differentiam* inter *Perceptionem* ſimplicem, & *Senſum*, nullo modo noſſe videntur; nec quatenùs fieri poſſit *Perceptio* abſq; *Senſu*. Neque enim hæc Verborum tantùm Controverſia eſt, ſed de Re magni prorsùs Momenti. De hâc igitur *Doctrinâ* (ut inprimis utili, & ad plurima ſpectante) meliùs inquiratur. Quandoquidem etiàm circa hanc Rem Inſcitia, tantum apud nonnullos ex Antiquis Philoſophis potuerit, ut omnibus ſine diſcrimine Corporibus Animam infundi putaverint: Neque enim videbant, quomodò *Motus* cum diſcretione fieri potuerit abſq; *Senſu*; aut *Senſus* adeſſe abſq; *Animâ*.

De *Formâ Lucis*, quod debita non facta fuerit Inquiſitio (præſertìm cùm in *Perſpectivâ* ſtrenuè elaborârunt Homines) ſtupenda quædam negligentia cenſeri poſſit. Etenìm, nec in *Perſpectivâ*, nec aliàs, aliquid de Luce, quod valeat, inquiſitum eſt. Radiationes ejus tractantur, Origines minimè. Sed Collocatio demùm *Perſpectivæ* inter *Mathematica*, hunc ipſum Defectum, & alios ſimiles peperit; quia à Phyſicis præmaturè diſceſſum eſt. Tractatio autem de *Luce*, & Cauſſis ejus, in Phyſicis rursùs ſuperſtitioſa ferè eſt, tanquàm de Re inter Divina & Naturalia mediâ; adeò ut quidam ex Platonicis, eam Materiâ ipsâ antiquiorem introduxerint: Cùm enim Spatium eſſet diſſlatum, id primum Lumine, poſteà verò Corpore impletum fuiſſe, vaniſſimo commento aſſeruerunt: Quando tamen Scripturæ Sacræ, Maſſam Cœli & Terræ, tenebroſam, ante Lucem creatam, diſertè poſuerint. Quæ verò phyſicè, & ſecundum Senſum de eâ tractantur, ea ſtatìm ad Radiationes deſcendunt, ut parùm Phyſicæ Inquiſitionis circa hanc rem extet. Debuerant autem Homines Contemplationes ſuas ſubmittere pauliſpèr, & quid ſit *Corporibus* omnibus *Lucidis* commune inquirere, tanquàm de *Formâ Lucis*. Etenìm quam immenſa eſt corporis Differentia, (ſi ex dignitate conſiderentur) inter Solem & Lignum putridum, aut Squammas etiàm Piſcium putridas? Inquirere etiàm debuerant, quid tandem in cauſsâ ſit, cur aliqua igneſcant, & *Lucem* ex ſe jaciant calefacta, alia minimè? Ferrum, Metalla, Lapides, Vitrum, Ligna, Oleum, Sevum, ab Igne, vel Flammam vibrant, vel ſaltèm rubeſcunt: At Aqua, Aer, acerrimo & tanquàm furenti Calore fervefacta, nihil tamen *Lucis* adipiſcuntur, nec ſplendent. Quod ſi quis hoc eò fieri putet, quod proprium ſit Ignis *lucere*, Aqua autem et Aer Igni omninò inimica ſint; Is ſanè nunquàm per Obſcura Noctis, in Aquâ ſalsâ, tempeſtate calidâ, remigavit; cùm guttulas Aquæ ex Remorum Concuſſione ſubſilientes, micare & luceſcere

Newtonius nondum natus

videre

videre potuisset. Quod etiam fit in Spumâ Maris ferventiore; quam *Pulmonem Marinum* vocant. Quid denique habent commune cum Flammâ & Ignitis, Cicendulæ & Luciolæ; & Musca Indica, quæ Cameram totam illustrat; Et Oculi quorundam Animalium in Tenebris; & Saccharum inter radendum aut frangendum; & Sudor Equi noctè æstuosâ festinantis; & Alia nonnulla? Quin & Homines tam parùm in hâc re viderunt, ut plerique Scintillas è Silice, Aerem attritum putent. Attamen quando Aer Calore non ignescat, & *Lucem* manifestò concipiat, quomodò tandem fit, ut Noctuæ, & Feles, & alia nonnulla Animalia, noctù cernant? Adeò ut ipsi Aeri, (quandò Visio absque *Luce* non transigatur) necesse est inesse *Lucem* aliquam Nativam & genuinam, quamvis tenuem admodùm & infirmam, quæ tamen sit Radiis Visivis hujusmodi Animalium proportionata, iisque ad videndum sufficiat. Verùm hujusce Mali (ut plurimorum) Caussa est, quod Homines ex Instantiis particularibus, *Formas* Naturarum *Communes* non elicuerunt; Id quod nos tanquàm Subjectum proprium *Metaphysicæ* posuimus; Quæ & ipsa *Physicæ*, sive *Doctrinæ* de *Naturâ* Pars est. Itaque de *Formâ* & *Originibus Lucis* fiat Inquisitio, eáque interim inter *Desiderata* ponatur. Atque de *Doctrinâ* circa *substantiam Animæ*, tam *Rationalis* quàm *Sensibilis*, cum *Facultatibus suis*, atq; de ejusdem *Doctrinæ Appendicibus*, hæc dicta sint.

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER QUINTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ *circa* Usum & Objecta Facultatum Animæ Humanæ, *in* Logicam; & Ethicam. *Partitio* Logicæ, *in* Artes Inveniendi; Judicandi; Retinendi; & Tradendi.

DOctrina circa Intellectum, (Rex optime) atque illa altera *circa Voluntatem Hominis*, in Natalibus suis tanquam Gemellæ sunt. Etenim *Illuminationis Puritas* & *Arbitrii Libertas*, simul incœperunt, simul corruerunt. Neque datur in Universitate Rerum, tam intima Sympathia, quàm illa Veri & Boni. Quo magis rubori fuerit Viris doctis, si Scientiâ sint tanquàm Angeli Alati, Cupiditatibus verò, tanquàm Serpētes, qui humi reptant; circūgerentes Animas, instar Speculi sanè, sed Menstruati.

Venimus jam ad *Doctrinam* circa *Usum* & *Objecta Facultatum Animæ Humanæ*. Illa duas habet Partes, easque notissimas, & consensu receptas; *Logicam*, & *Ethicam*: Nisi quod *Doctrinam Civilem*, quæ vulgò ut Pars *Ethicæ* collocatur, jam antè emancipaverimus; & in integram *Doctrinam de Homine Congregato*, sive in *Societate*, constituerimus; hîc tantùm de *Homine segregato* tractantes. *Logica* de *Intellectu* & *Ratione*; *Ethica* de *Voluntate*, *Appetitu*, & *Affectibus* disserit: Altera *Decreta*, Altera *Actiones* progignit. Verum quidem est, quod Phantasia in utrâque Provinciâ, tam Judiciali quàm Ministeriali, Legati cujusdam, aut Internuncii, aut Procuratoris reciproci, vices gerit. Nam Sensus Idôla omnigena Phantasiæ tradit, de quibus posteà Ratio judicat: At Ratio vicissìm Idôla electa, & probata Phantasiæ transmittit, priusquàm fiat Executio Decreti. Siquidem Motum voluntarium perpetuò præcedit, eúmque incitat Phantasia: adeò ut Phantasia sit utrique tam Rationi quàm Voluntati Instrumentum commune: nisi quod Janus iste Bifrons sit, & duas obvertat Facies: Facies enim Rationem aspiciens, Veritatis habet Effigiem; Facies autem Actionem aspiciens, Effigiem Bonitatis: Quæ tamen sint Facies,

—— *Quales decet esse sororum.*

Neque verò merus & nudus Internuncius est Phantasia; sed Auctoritatem non exiguam, vel accipit, vel usurpat, præter Delationem simplicem Mandati. Rectè enim Aristoteles; *Id Imperii habet Anima in Corpus, quod Dominus in Mancipium: Ratio verò in phantasiam, quod in liberâ Civitate Magistratus in Civem*; Ad quem possit suâ vice redire Dominatio. Videmus enim quod in iis, quæ sunt Fidei & Religionis, Phantasia supra ipsam Rationem scandat & evehatur: Non quod Illuminatio Divina locum habeat in Phantasiâ; (quin potiùs in ipsâ Arce Mentis & Intellectûs:) verùm quemadmodùm Gratia Divina in Virtutibus, utitur Motibus Voluntatis; ita similitèr Gratia Divina in Illuminationibus utitur Motibus Phantasiæ; unde fit ut Religio sempèr Aditum sibi ac Viam ad Animum quæsierit, per *Similitudines*, *Typos*, *Parabolas*, *Visiones*, *Insomnia*. Rursùs haud humile est Regnum Phantasiæ in persuasionibus, à vi Eloquentiæ insinuatis. Nam ubi per Orationis Artificia Hominum Animi demulcentur, inflammantur, & in quamcunque Partem pertrahuntur; totum illud fit per Exuscitationem Phantasiæ, quæ impotens jam facta, non solùm Rationi insultat, verùm eidem vim quodammodò facit, partim occœcando, partim extimulando. Neque tamen Caussa videtur, cur à Partitione priore discedamus. Nam Phantasia Scientias ferè non parit: Siquidem Poesis (quæ à principio Phantasiæ attributa est) pro Lusu potiùs Ingenii, quam pro Scientiâ, habenda: Potestatem autem Phantasiæ in Naturalibus, Doctrinæ de Animâ paulò antè assignavimus. Eam verò quam habet cum Rhetoricâ cognationem, illi ipsi Arti, (de quâ infrà tractabimus) remitti par est.

Pars ista *Humanæ Philosophiæ*, quæ ad *Logicam* spectat, Ingeniorum plurimorum gustui ac palato minùs grata est; & nihil aliud videtur quàm spinosæ Subtilitatis Laqueus ac Tendicula. Nam sicut verè dicitur, *Scientiam esse Animi pabulum*; ita in hoc Pabulo appetendo, &

deligendo,

deligendo, plerique Palatum nacti sunt Israelitarum simile in Deserto; quos Cupido incessit redeundi ad *Ollas Carnium*, *Mannæ* autem fastidium cepit: Quæ licet Cibus fuerit cœlestis, minùs tamen sentiebatur almus & sapidus. Eodem modo (ut plurimùm) illæ *Scientiæ* placent, quæ habent Infusionem nonnullam Carnium magis esculentam; Quales sunt *Historia Civilis*, *Mores*, *Prudentia Politica*, circa quas Hominum Cupiditates, Laudes, Fortunæ vertuntur & occupatæ sunt. At istud *Lumen siccum*, plurimorum mollia & madida Ingenia offendit, & torret. Cæterùm unamquamque rem, propriâ si placet dignitate metiri, *Rationales Scientiæ* reliquarum omninò Claves sunt. Atque quemadmodùm *Manus Instrumentum Instrumentorum*, *Anima Forma Formarum*, ita & illæ, *Artes Artium* ponendæ sunt. Neque solùm dirigunt, sed & roborant; sicut Sagittandi Usus & Habitus, non tantùm facit ut melius quis collimet; sed ut Arcum tendat fortiorem. *Artes Logicæ* quatuor numero sunt; divisæ ex Finibus suis, in quos tendunt. Id enim agit Homo in *Rationalibus*; Aut ut *inveniat quod quæsiverit*; Aut *judicet quod invenerit*; Aut *retineat quod judicaverit*; Aut *tradat quod retinuerit*. Necesse igitur est, ut totidem sint *Artes Rationales*. *Ars Inquisitionis* seu *Inventionis*; Ars *Examinis* seu *Iudicii*; Ars *Custodiæ* seu *Memoriæ*, & Ars *Elocutionis* seu *Traditionis*. De quibus jam sigillatìm dicemus.

CAPUT II.

Partitio **Inventivæ, *in* Inventivam Artium; *&* Argumentorum: *Quodque prior harum (quæ eminet) desideretur. Partitio* Inventivæ Artium, *in* Experientiam Literatam; *&* Organum Novum. *Delineatio* Experientiæ Literatæ.**

INventionis duæ sunt Species, valdè profectò inter se discrepantes; Una *Artium* & *Scientiarum*; altera *Argumentorum* & *Sermonum*. Priorem harum *desiderari* prorsùs pronuncio. Qui quidem talis mihi videtur esse Defectus; ac si quis in Inventario conficiendo Bonorum alicujus Defuncti ita referat; *Numeratæ pecuniæ nihil*. Ut enim cætera omnia Pecuniâ parantur; ita & per hanc *Artem* reliquæ acquiruntur. Atque sicut India Occidentalis nunquàm nobis inventa fuisset, nisi præcessisset Acûs Nauticæ Inventio; licet Regiones illæ immensæ, Versoriæ Motus pusillus sit: Ita non est cur miretur quispiam, in *Artibus* perlustrandis & promovendis, ampliores Progressus factos non esse; quandoquidem *Ars* ipsa *Inveniendi* & *Perlustrandi Scientias* hactenùs ignoretur.

Hanc Scientiæ *desiderari* Partem planè in confesso est. Primò enim *Dialectica* nihil profitetur, imò ne cogitat quidem, de *inveniendis Artibus*, sive *Mechanicis*, sive (quas vocant) *Liberalibus*; Aut etiàm de

Illarum *Operibus*, Harum verò *Axiomatibus* eliciendis; sed quasi prætermiens Homines alloquitur, & dimittit, edicens, ut *Cuique in suâ Arte credant*. Celsus vir prudens, non solùm Medicus (licet moris sit omnibus in laudes Artis propriæ effundi) gravitèr & ingenuè, de Empyricis & Dogmaticis Medicorum Sectis loquens, fatetur; *Medicamenta & remedia priùs fuisse inventa, de caussis verò & rationibus posteriùs disceptatum; non ordine converso, caussas ex naturâ rerum primò erutas fuisse, easque Inventioni Remediorum præluxisse*. At Plato non semel innuit, *Particularia infinita esse; maximè rursùs generalia minùs certa documenta exhibere; Medullam igitur Scientiarum, quâ Artifex ab Imperito distinguitur, in mediis propositionibus consistere, quas per singulas Scientias tradidit & docuit experientia*. Quin & illi, qui de Primis Rerum Inventoribus, aut Scientiarum Originibus verba fecerunt, Casum potiùs quam Artem celebrârunt; Atque Animalia Bruta, Quadrupedes, Aves, Pisces, Serpentes, magis quam Homines, tanquam Scientiarum Doctores, introduxerunt.

Dictamnum Genitrix Dictæâ carpit ab Idâ,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo, non illa feris incognita Capris
Gramina, cùm tergo volucres hæsere sagittæ.

Adeò ut minimè mirum sit (cùm in more apud Antiquos fuerit Rerum utilium Inventores consecrare) apud Ægyptios Gentem priscam, (cui plurimæ *Artes* initia sua debent,) Templa plena fuisse Simulachris Brutorum, Hominum verò Simulachris propè vacua;

Omnigenûmque Deûm monstra, & latrator Anubis,
Contrà Neptunum, & Venerem, contràque Minervam, &c.

Quod si malis, ex traditione Græcorum, Artes potiùs Hominibus ut Inventoribus tribuere; haudquaquàm tamen dixeris Prometheum ad Ignis Inventionem Contemplationes adhibuisse; Aut cùm Silicem primò percuteret, Scintillas expectasse; sed casu in illud incidisse, atq; (ut aiunt) *Furtum Iovi fecisse*. Ita ut ad Artium Inventionē quod attinet, Capræ Sylvestri pro Emplastris, Philomelæ pro Modulationibus Musicis, Ibidi pro Lavationibus Intestinorū, Operculo Ollæ quod dissiliit pro Re Tormentariâ, denique (ut verbo dicamus) Casui, aut cuivis alteri rei plus debeamus, quam Dialecticæ. Nec verò multò alitèr se habet Modus ille Inveniendi, quem rectè describit Virgilius,

Vt varias usus meditando extunderet Artes
Paulatim———

Non enim alia hîc proponitur Inveniendi Methodus, quam cujus Bruta ipsa sunt capacia, & quam crebrò usurpant; nimirùm attentissima circa unam rem Sollicitudo, ejusque perpetua Exercitatio, quas sui conservandi necessitas hujusmodi Animantibus imponit. Cicero enim verè admodùm; *Vsus uni rei deditus, & Naturam, & Artem sæpè vincit*. Quare si prædicetur de Hominibus,

———*Labor omnia vincit*
Improbus, & duris urgens in rebus Egestas:

Etiàm de Brutis similitèr quæritur,

Quis expedivit psittaco suum Χαῖρε?

Corvo quis Auctor fuit; ut magnâ ficcitate lapillos immitteret Arbori cavæ, ubi Aquam fortè confpexerit, ut furgentem Laticem roftro poffet attingere? Quis viam monftravit Apibus, qui per Aerem, tanquàm Vaftum mare, Agros floridos, licet multùm ab Alvearibus diffitos, folent petere, & Favos fuos denuò repetere? Quis Formicam docuit, ut Grana in colliculo fuo reponenda circumroderet priùs, ne repofita germinarent, & Spem fuam illuderent? Quod fi in Verfu illo Virgiliano quis notet Verbum illud *Extundere*, quod Difficultatem Rei; & Verbum illud *Paulatim*, quod Tarditatem innuit; redibimus unde profecti fumus, ad Ægyptiorum illos Deos; cùm hactenùs Homines modicè Rationis facultate, neutiquàm verò Officio Artis ufi fint, ad Inventa detegenda.

Secundò hoc ipfum quod afferimus, (fi advertatur paulò diligentiùs) demonftrat *Inductionis* Forma, quam proponit *Dialectica*, quâ fcilicet Scientiarum Principia inveniantur, & probentur; quæ vitiofa planè eft, & incompetens, & Naturam, tantùm abeft, ut perficiat, ut etiam eam pervertat & detorqueat. Qui enim Modum acutè introfpexerit, quo Ros ifte Æthereus Scientiarum, fimilis illi de quo loquitur Poeta,

——*Aerei mellis cœleftia Dona*,

Colligatur; (Cùm & Scientiæ ipfæ ex Exemplis fingulis, partim Naturalibus, partim Artificialibus, tanquàm Prati floribus & Horti, extrahantur) reperiet profectò Animum fuapte fponte, & nativâ Indole, *Inductionem*, folertiùs conficere, quam quæ defcribitur à Dialecticis: Siquidem ex nudâ Enumeratione Particularium (ut Dialectici folent) ubi non invenitur Inftantia Contradictoria, vitiosè concluditur; neque aliquid aliud, hujufmodi *Inductio* producit, quam Conjecturam probabilem. Quis enim in fe recipiet, cùm Particularia quæ quis novit, aut quorum meminit, ex unâ tantùm parte compareant; non delitefcere aliquod, quod omninò repugnet? Perinde ac-fi Samuel acquieviffet in illis Ifai Filiis, quos coràm adductos videbat in Domo; & minimè quæfiviffet Davidem, qui in Agro aberat. Atque hæc *Inductionis* Forma, (fi verum omninò dicendum fit) tam pinguis eft & craffa, ut incredibile videatur, tam acuta & fubtilia Ingenia (qualia in his Rebus Meditationes fuas exercuerunt) potuiffe eam Mundo obtrudere; Nifi illud in cauffa fuiffet, quod Operâ feftinatâ ad Theorias & Dogmata contendiffent; Particularia autem, (præfertim moram in iis longiorem) ex faftu quodam & elatione Animi, defpexiffent. Illi enim Exempla, five Inftantias Particulares, vice Lictorum aut Viatorum adhibuerunt ad fummovendam Turbam, ut Dogmatibus fuis viam aperirent; neutiquàm autem ea inde ab initio in confilium advocârunt, ut legitima fieret & matura de Rerum Veritate Deliberatio. Certè perculferit Animos pia & religiofa quædam Admiratio, cùm videamus eadem calcata veftigia, ad Errorem ducentia, in Divinis & Humanis. Quemadmodum enim in Divinâ Veritate percipiendâ, ægrè quis in animum inducat, ut fiat tanquàm Parvulus; ita in Humanâ perdifcendâ, Provectos utique, Puerorum more, prima Inductionum Elementa adhuc legere & retractare, res humilis exiftimatur, & quafi contemnenda.

Tertiò,

Tertiò, si concedatur Principia Scientiarum, ex *Inductione* quâ utuntur, vel Sensu & Experientiâ, rectè posse constitui; certissimum est tamen, Axiomata inferiora ab iis per Syllogismum non posse (in rebus Naturalibus, quæ participant ex Materiâ) rectè & tutò deduci. In *Syllogismo* enim fit Reductio Propositionum ad Principia per Propositiones medias. Hæc autem sive *Inveniendi* sive *Probandi* Forma, in *Scientiis Popularibus* (veluti *Ethicis*, *Politicis*, *Legibus*, & hujusmodi) locum habet: Imò & in *Theologicis*; quandoquidèm Deo pro Bonitate suâ placuerit captui Humano se accommodare: At in *Physicis*, ubi Natura Opere, non Adversarius Argumento constringendus est; elabitur planè Veritas ex Manibus; propter longè majorem Naturalium Operationum, quàm Verborum subtilitatem: Adeò ut succumbente *Syllogismo*, *Inductionis* (veræ, scilicet & Emendatæ) officio ubique opus sit, tam ad Principia magis generalia, quàm ad Propositiones inferiores. Nam Syllogismi ex Propositionibus consistunt; Propositiones ex Verbis; Verba Notionum Tesseræ sunt; Quare si Notiones ipsæ (quæ Verborum Animæ sunt) malè & variè, à rebus abstrahantur, tota Fabrica corruit. Neque laboriosa vel consequentiarum Argumentorum, vel Veritatis Propositionum Examinatio, rem in integrum unquam restituet; cùm Error sit (ut loquuntur Medici) in *Digestione primâ*; quæ à functionibus sequentibus non rectificatur. Non igitur absque magnâ & evidenti caussâ evenit, ut complures ex Philosophis (Aliqui autem eorum maximè insignes) Academici fuerint & Sceptici, qui Scientiæ Humanæ, & Syllepsium certitudinem sustulerunt; ultra Verisimilitudinem aut Probabilitatem negantes eam pertingere. Inficias non iverim, visum esse nonnullis, Socratem, cùm Scientiæ certitudinem à se amoveret, per Ironiam tantùm hoc fecisse; & *Scientiam dissimulando simulasse*; Renunciando scilicet iis quæ manifestò sciebat, ut eo modo, etiàm quæ nesciebat, scire putaretur. Neque etiàm in Recentiore Academiâ, (quam amplexus est Cicero) illa Opinio *Acatalepsiæ* admodùm sincerè culta fuit. Etenìm qui Eloquentiâ floruerunt, hanc ferè Sectam sibi desumpserunt, ut in utramque Partem copiosè differendi Gloriam assequerentur: unde à viâ illâ rectâ, per quam ad Veritatem pergere debuissent, tanquam ad Deambulationes quasdam amœnas, Animi caussâ institutas, deflexum est. Constat tamen, nonnullos sparsìm in utrâque Academiâ, (veteri & Novâ) multò magis inter Scepticos, *Acatalepsiam* istam simpliciter & integrè tenuisse. Verùm in hoc maximè ab illis peccatum est; quod Sensuum perceptiones calumniabantur; unde *Scientias* radicitùs evellebant. Sensùs verò, licet sæpenumerò Homines aut fallant, aut destituant, possint tamen multâ adjuti industriâ ad *Scientias* sufficere; Idque non tam ope Instrumentorum (licet & hæc quoque aliquâ ex parte prosint) quam Experimentorum ejus generis, quæ Objecta subtiliora, quam pro Sensûs Facultate, ad Objecta sensu comprehensibilia, producere queant. Debuerant autem potiùs, Defectum hâc in parte, imputasse Mentis tum Erroribus tum Contumaciæ, (quæ Rebus ipsis morigera esse recusat) & pravis Demonstrationibus, & modis ratiocinandi, & concludendi, ex perceptione sensuum,

suum, perperàm institutis. Hæc autem loquimur, non quo Intellectui detrahatur, aut Negotium totum deferatur; sed quo Intellectui Auxilia commoda comparentur & subministrentur; quibus Rerum Ardua, & Naturæ Obscuritatem vincere possunt. Nemo enim tantâ pollet Manûs Constantiâ, aut etiàm Habitu; ut rectam lineam ducere, aut perfectum Circulum circumscribere, manu liberâ possit; quod tamen ope Regulæ, aut Circini, facere in promptu est. Hæc igitur Res ipsa est quam paramus, & ingenti conatu molimur; ut scilicet Mens per Artem fiat Rebus par: Utque inveniatur *Ars* quædam *Indicii* & *Directionis*, quæ cæteras Artes, earúmque Axiomata, atque Opera detegat, & in conspectum det. Hanc enim meritò *desiderari* posuimus.

Ars ista *Indicii* (ita enim eam appellabimus) duas habet Partes: Aut enim defertur *Indicium ab Experimentis ad Experimenta*; Aut *ab Experimentis ad Axiomata*, quæ & ipsa *nova Experimenta* designent. Priorem harum *Experientiam Literatam* nominabimus, posteriorem verò *Interpretationem naturæ*, sive *Novum Organum*: Prior quidem (ut alibi attigimus) vix pro *Arte* habenda est, aut *Parte Philosophiæ*, sed prò *Sagacitate* quâdam; unde etiàm eam *Venationem Panis* (hoc nomen ex Fabulâ mutuati) quandóque appellamus: Attamen quemadmodum possit quis, in viâ suâ, triplici modo progredi; Aut cùm *palpat ipse in tenebris*; Aut *cùm alterius manu ducatur, ipse parùm videns*; Aut denique cùm *Vestigia Lumine adhibito regat*: Similitèr cùm quis *Experimenta omnigena, absque ullâ serie aut Methodo tentet*, ea demùm mera est Palpatio: Cùm verò *nonnullâ utatur in experimentando directione, & Ordine*, perinde est ac si manu ducatur: Atque hoc illud est quod per *Experientiam Literatam* intelligimus. Nam *Lumen ipsum*, quod tertium fuit, ab *Interpretatione Naturæ*, sive Novo Organo, petendum est.

Literata Experientia, sive *Venatio Panis* modos Experimentandi tractat: Eam (cùm *desiderari* posuerimus, neque Res sit plane perspicua) pro more & Instituto nostro aliquatenùs adumbrabimus. *Modus Experimentandi* præcipuè procedit, Aut per *Variationem Experimenti*; Aut per *Productionem Experimenti*; Aut per *Translationem Experimenti*; Aut per *Inversionem Experimenti*; Aut per *Compulsionem Experimenti*; Aut per *Applicationem Experimenti*; Aut per *Copulationem Experimenti*; Aut denique per *Sortes Experimenti*. Universa verò ista cohibita sunt, citra *Terminos Axiomatis* alicujus inveniendi. Illa enim altera Pars de *Novo Organo*, omnem *Transitionem Experimentorum in Axiomata*; aut *Axiomatum in Experimenta*, sibi vindicat.

Variatio Experimenti fit primò in *Materiâ*; scilicet, quando *Experimentum* in jam cognitis, certæ Materiæ ferè adhæsit; nunc verò in illis, quæ similis sunt Speciei, tentetur: Veluti *Confectio Papyri*, in Pannis Linteis tantùm probata est, in sericis minimè, (nisi fortè apud Chinenses;) Neque rursùs in Filaceis, compositis ex Setis & Pilis, ex quibus conficitur (quod vocamus) Camelotum; Neque denique in Laneis, Gossipio, & Pellibus; quanquam hæc tria postrema magis esse videntur Heterogenea: Itaque admisceri possint potiùs, quam

quam per feutilia esse. Item *Insitio in Arboribus Fructiferis*, in usu est; In Arboribus Sylvestribus, rarò tentata; licet perhibetur Ulmum in Ulmum insitam miras producere Foliorum Umbras. Insitio etiàm in Floribus, rara admodùm est; licet hoc jam cœperit fieri in Rosis Muscatellis, quæ Rosis Communibus felicitèr inoculantur. Etiam *Variationem in Parte Rei*, inter *Variationes in Materiâ* ponimus. Videmus enìm *Surculum in Trunco Arboribus insitum* feliciùs pullulare,quam si Terræ indatur. Cur non & Semen Cepæ, Capiti alterius Cepæ viridis inditum, feliciùs germinet, quam si nudæ Terræ commissum fuerit? Atque hîc *Radix pro Trunco* variatur; ut hæc res Insitio quædam in Radice videri possit. *Variatio Experimenti* fit secundò in *Efficiente*: *Radii solis* per Specula comburentia, calore ita intenduntur, ut Materiam, quæ Ignem facilè concipiat, accendere possint: Num & Radii Lunæ, per eadem, ad lenissimum aliquem Gradum Teporis actuari possunt; ut videamus, utrum Corpora omnia Cœlestia sint potestate calida? Item *Calores Radiosi*, per Specula scilicet, intenduntur: Num etiàm Calores Opaci (quales sunt Lapidum & Metallorum antequàm candeant) idem patiuntur, an potiùs sunt Luminis in hâc re Partes nonnullæ? Item *Succinum & Gagates fricato* paleas trahunt: Num etiàm & ad Ignem tepefacta? *Variatio Experimenti* fit tertiò in *Quanto*: circa quod diligens admodùm est adhibenda Cura, cùm hoc multi circumstent Errores. Credunt enìm Homines, auctâ aut multiplicatâ *Quantitate* pro ratâ augeri aut multiplicari Virtutem. Et hoc ferè postulant & supponunt, tanquàm Res sit Mathematicæ cujusdam certitudinis: Quod omninò falsissimum est. *Globus plumbeus* unius Libræ à Turri demissus (puta) decem pulsuum spatio, ad Terram descendit; Num Globus duarum Librarum (in quo Impetus iste, Motûs (quem vocant) Naturalis, duplicari debet) spatio quinque Pulsuum Terram feriet? At ille æquali ferè tempore descendet, neque accelerabitur juxta Rationem *Quanti*. Itèm *Sulphuris* (puta) *Drachma una*, Semilibræ Chalybis admista, eam fluere faciet & colliquari: Num igitur Uncia sulphuris, quatuor Libris Chalybis, ad Colliquationem sufficiet? At illud non sequitur. Certum enim est, *Obstinationem Materiæ* in *Patiente*, per Quantitatem, augeri ampliùs; quam *Activitatem Virtutis* in *Agente*. Porrò Nimium æquè fallit, ac Parum. Etenìm in *Excoctionibus*, & *Depurationibus Metallorum*, Error est familiaris; ut ad Excoctionem promovendam, aut Calorem Fornacis, aut additamenti, quod injiciunt, molem augeant. At illa supra Modum aucta Operationem impediunt; propterea quod vi & acrimoniâ suâ, multum ex Metallo puro in fumos vertant & asportent; ut & jactura fiat; & Massa, quæ remanet, magis fit obstinata & dura. Debent igitur Homines Ludibrium illud Mulieris Æsopi cogitare; quæ sperârat, ex duplicata Mensurâ Hordei Gallinam suam duo Ova quotidiè parituram. At illa impinguata nullum peperit. Prorsùs non tutum fuerit alicui Experimento Naturali confidere, nisi facta fuerit Probatio, & in minore, & in majore *Quanto*. Atque de *Variatione Experimenti* hactenùs.

Productio Experimenti duplex; *Repetitio*, & *Extensio*; Nimirùm, cùm aut

aut *Experimentum iteratur*, aut ad *subtilius quiddam urgetur*. *Repetitionis* Exemplum tale fit. *Spiritus Vini* fit ex Vino per Distillationem unicam; estque Vino ipso multò acrior & fortior: Num etiàm Spiritus Vini ipse destillatus, sive sublimatus, seipsum Fortitudine æquè superabit? At *Repetitio* quoque non absque Fallaciâ est: Etenim, tum secunda Exaltatio, prioris excessum non æquat; tum etiàm sæpenumerò per *Iterationem Experimenti*, post Statum sive Acmen quandam Operationis, tantùm abest ut progrediatur Natura, ut potiùs relabatur: Judicium igitur inhâr re adhibendum. Item *Argentum Vivum*, in Linteo, aut aliàs, in medio plumbi liquefacti, cùm refrigescere cœperit, insertum, stupefit; nec ampliùs fluit. Num & idem Argentum Vivum, si sæpiùs immissum fuerit, ita figetur, ut fiat Malleabile? *Extensionis* exemplum tale fit: *Aqua in summo posita*, & pensilis facta, & per rostrum vitri oblongum, in Vinum dilutum immersa, separabit Aquam à Vino; Vino in summum se paulatim recipiente, Aquâ in imo subsidente: Num etiàm, quemadmodùm Vinum & Aqua, (Corpora scilicet diversa) hoc ingenio separantur; possint quoque Partes Vini, (Corporis nimirum integri,) subtiliores à crassioribus separari; ut fiat tanquàm Destillatio per pondus; & in summo reperiatur aliquid Spiritui Vini proximum, sed fortè delicatius? Itèm *Magnes Ferrum integrum* trahit: Num etiàm Frustum Magnetis, in Dissolutione Ferri immersum, Ferrum ad se alliciet, & se Ferro obducet? Itèm, *Versorium Acûs Nauticæ* se ad Polos Mundi applicat: Num etiam eâdem viâ & consecutione quâ Cœlestia? Videlicet, ut si quis Acum in contrario situ, hoc est, in puncto Australi, ponat & paulisper teneat, ac deinde vim omittat: Num fortè Acus, ad Septentriones se conferet, eligendo potiùs rotare per Occidentem in Situm desideratum, quàm per Orientem? Itèm, *Aurum Argentum Vivum, juxtà positum, imbibit*. Num verò Aurum recipit illud Argentum Vivum intra se, sine Extensione Molis suæ, ut fiat Massa quædam ipso Auro ponderosior? Itèm, *Homines Memoriæ serviunt collocando Imagines Personarum in Locis*. Num etiàm idem assequentur (missis Locis) & affingendo Actiones aut Habitus Personis? Atque de *Productione Experimenti* hactenùs.

Translatio Experimenti triplex; Aut *à Naturâ vel Casu in Artem*; Aut *ab Arte vel Practicâ aliâ in aliam*; Aut *à Parte alicujus Artis in Partem diversam ejusdem*. *Translationis à Naturâ aut Casu in Artem*, innumera sunt Exempla: adeò ut omnes ferè Artes Mechanicæ, à tenuibus Initiis, Naturâ aut Casu præbitis, Ortum habuerint. Adagio receptum erat, *Botrum contra Botrum citiùs maturescere*: Id quod, de mutuis Amicitiæ Operis & Officiis, increbuit. At Nostri Cydræ (Vini scilicet ex Pomis) Confectores, hoc optimè imitantur. Cavent enim, ne Poma tundantur, aut exprimantur, antequàm nonnullo tempore in Acervos conjecta mutuo contactu maturuerint; unde nimia Potûs aceditas emendetur. Itèm, *Iridum Artificiosarum Imitatio* ex aspersione spissâ Guttularum, ab Iridibus Naturalibus ex Nube roscidâ, facili ductu translata est. Itèm *Modus destillandi*, vel ex alto peti, ex Imbribus scilicet aut Rore; vel ex humili illo Experimento Guttarum, in Patinis, Ollis

Ollis Aquæ bullientis, superimpositis, adhærentium, desumi potuit. *Tonitrua* autem & *Fulgura* imitari veritus quis esset, nisi Operculum Monachi illius Chymici, magno impetu & fragore, subitò in sublime jactum, submonuisset. Verùm quo hæc Res magis Exemplis abundet, eò pauciora adducere Opus fuerit. Debuerant autem Homines, si illis utilia inquirere vacaret, Naturalia Opificia & Operationes singulas, attentè, & minutim, & ex composito intueri; & secum perpetuò & acritèr cogitare, quænam, ex ipsis ad Artes transferri possint. Speculum enim Artis Natura. Nec pauciora sunt *Experimenta*, quæ *ab Arte in Artem*, seu *à Practicâ in Practicam* transferri possunt; licet hoc rarius in usu sit. Natura enim ubique omnibus occurrit; at Artes singulæ Artificibus tantùm propriis cognitæ sunt. *Specilla Ocularia* ad Visum debilem juvandum inventa sunt. Num & comminisci quis queat aliquod Instrumentum, quod Auribus appensum, Surdastris ad Audiendum juvet? Itèm *Imbalsamationes & Mel Cadavera conservant*; Annon possit aliquid ex his, in Medicinam transferri, quod etiàm vivis Corporibus prosit? Itèm *Sigillorum Practica in Cerâ*, Cæmentis, & Plumbo antiqua fuit: At hæc etiam, Impressioni in Chartis, sive Arti Typographicæ, viam monstravit. Item *Sal in Coquinariâ carnes condit*, idque meliùs Hyeme quàm Æstate. Annon hoc ad Balnea utilitèr transferri possit, eorumque temperamentum, quandò opus fuerit, vel imprimendum, vel extrahendum? Item *Sal*, in nupero *Experimento*, de *Conglaciationibus Artificialibus*, magnas vires ad condensandum obtinere reperitur. Annon possit hoc transferri ad Condensationes Metallorum; cùm jampridèm notum sit, Aquas Fortes, ex nonnullis Salibus, compositas, dejicere & præcipitare Arenulas Auri, ex Metallis aliquibus, Auro ipso minus densis? Item *Pictoria Imagine Memoriam* rei renovat. Annon hoc traductum est in *Artem* eam, quam vocant, *Memoriæ*? De his in genere monitum sit; Quod nihil ad Imbrem quendam Inventorum utilium, eorundemque novorum, veluti cœlitùs deducendum, tantùm valere possit; quantùm, si Experimenta complurium Artium Mechanicarum, uni Homini, aut paucis, qui se invicem Colloquiis acuere possint, in notitiam venerint; ut per hanc, quam dicimus, *Experimentorum Translationem*, Artes se mutuò fovere, & veluti commixtione Radiorum, accendere possint. Quamvis enim *Via Rationalis* per Organum longè majora spondeat; attamen hæc *Sagacitas*, per *Experientiam literatam*, plurima interim ex iis, quæ in proximo sunt, in Genus Humanum, (tanquàm Missilia apud Antiquos Donativa,) projiciet & sparget. Superest illa *Translatio de Parte Artis in Partem diversam*; quæ parùm differt à Translatione de Arte in Artem: Verùm quia *Artes* nonnullæ Spatia magna occupant, ut etiàm *Translationem Experimentorum* ferre intra seipsas possint, hanc etiàm Speciem *Translationis* subjungere visum est. Præcipuè, quia magni prorsùs est in nonnullâ Arte Momenti. Plurimum enim ad *Artem Medicinæ* amplificandam profuerit, si *Experimenta Partis* illius *Medicinæ* de *Curationibus Morborum*, ad Partes illas de *Tuendâ Sanitate*, & *Prolongatione Vitæ* transferantur. Si enim *Opiatum aliquod insigne*, ad Spirituum, in Morbo Pestilenti, furibundam Incensionem repri-

reprimendam, suffecerit; non dubitet quispiam, quin simile aliquod, debitâ Dosi familiare redditum, etiàm Incensionem eam glifcentem, & obrepentem, quæ per Ætatem fit, aliquâ ex parte frænare, & retardare possit. Atque de *Translatione Experimenti* hactenus.

Inversio Experimenti fit, cùm contrarium ejus, quod *Experimento* constat, probatur. Exempli gratiâ: *Calidum* per *Specula* intenditur: Num etiàm Frigidum? Item *Calidum se diffundendo, fertur* tamen potiùs in *Sursum*: Num etiam Frigidum se diffundendo, fertur magis in Deorsùm? Exempli gratiâ, Accipias *Bacillum Ferreum*, illúdque in uno fine calefacias; & deinde erigas Ferrum, parte calefactâ subtùs locatâ, in superiore parte manu appositâ, actutùm manum aduret; parte autem calefactâ suprà locata, & manu subtùs, multò tardiùs aduret. Nùm etiàm, si totum Bacillum calefiat, & Finis alter Nive, vel Spongiâ, in Aquâ frigidâ, tinctâ, madefiat; Si Nix aut spongia superiùs locetur, nùm (inquam) Frigus deorsùm mittet citiùs, quam inferiùs locata, sursùm? Itèm, *Radii solis supra Album* dissiliunt, supra Nigrum congregantur: Nùm etiàm Umbræ super Nigrum disperduntur, super Album congregantur? Id quod in loco tenebroso, Luce per Foramen exiguum tantùm immissâ, fieri videmus, ubi Imagines Rerum, quæ foras sunt, super Papyrum quæ Alba est excipiuntur, super Nigram minimè. Item, *Vena Frontis* ad *Dolorem Hemicranicum* inciditur: Nùm etiam Hemicranium scarificatur ad Sodam? Atque de *Inversione Experimenti* hactenùs.

Compulsio Experimenti fit, ubi urgetur & producitur *Experimentum*, ad Annihilationem, vel Privationem Virtutis: In reliquis enim Venationibus, Fera capitur tantùm; At in istâ, occiditur. Exemplum *Compulsionis* tale est. *Magnes Ferrum trahit*: Urge ergò Ferrum, aut urge Magnetem, ut ampliùs non fiat Attractio: Veluti, nùm fortè si Magnes ustus fuerit, aut in Aquis Fortibus maceratus, virtutem suam deponet, aut saltèm remittet? Contrà, si Chalybs, aut Ferrum in Crocum Martis redigantur, vel in Chalybem quem vocant Præparatum, vel etiam in Aquâ Forti solvantur, nùm adhùc ea alliciat Magnes? Rursùs, *Magnes Ferrum trahit per Universa*, quæ novimus, *Media*; Nempe si interponatur Aurum, Argentum, Vitrum: Urge igitur aliquod Medium, si fieri possit, quod Virtutem intercipiat; Probetur Argentum Vivum; Probentur Oleum, Gummi, Carbo ignitus, & alia, quæ adhùc probata non sunt. Itèm, *Introducta sunt nuper Perspicilla*, quæ Visibilia Minuta, miris modis multiplicent. Urge usum eorum, vel ad Species tam pusillas, ut ampliùs non valeant; vel ita grandiusculas, ut confundantur. Scilicet, Nùm poterint illa in Urinâ, clarè detegere ea, quæ aliàs non perspicerentur? Nùm poterint in Gemmis, ex omni parte puris, & nitidis, grana aut nubeculas conspicienda dare? Nùm & Pulviscula in Sole (quæ Democrito pro Atomis suis, & Principiis Rerum, falsissimè objiciebantur) tanquam Corpora grandiuscula monstrare? Nùm Pulverem crassiusculum, ex Cinnabari, & Cerussâ, ita ostendere distributum, ut appareant hic

Granula Rubra, illic Alba? Num rursùs, Imagines majores (puta Faciem, Oculum, &c.) in tantum multiplicatas ostendere, in quantum, Pulicem, aut Vermiculum? Num Byssum, aut hujusmodi Textile Linteum delicatius, & paulò apertius, ita foraminatum ostendere, ac si esset Rete? Verùm in *Compulsionibus Experimentorum* minùs moramur, quia ferè extra limites *Experientiæ Literatæ* cadunt, & ad *Caussas*, & *Axiomata*, & *Novum Organum* potiùs spectant. Ubicunque enim fit Negativa, aut Privativa, aut Exclusiva; cœpit jam præberi Lux nonnulla ad *Inventionem Formarum*. Atque de *Compulsione Experimenti* hactenùs.

Applicatio Experimenti nihil aliud est, quàm ingeniosa Traductio ejus, ad *Experimentum* aliud aliquod utile. Exemplum tale fit. *Corpora quæque suas habent Dimensiones, sua pondera:* Aurum plus Ponderis, minus Dimensionis quam Argentum; Aqua quam Vinum. Ab hoc traducitur *Experimentum* utile; Ut ex Mensurâ impletâ, & pondere excepto, possis dignoscere quantum Argenti fuerit admixtum Auro, vel Aquæ Vino; quod fuit εὕρημα illud Archimedis. Item, *Carnes in nonnullis Cellis citiùs putrefiunt, quàm in aliis:* Utile fuerit *Experimentum* hoc traducere, ad dignoscendos Aeres, magis aut minùs salubres, ad Habitationem; ubi scilicet Carnes diutiùs vindicentur à Putredine: Possit idem applicari, ad revelandas Salubriores aut pestilentiores Tempestates Anni. Verùm innumera sunt ejusmodi. Evigilent modò Homines, & Oculos perpetuò, aliàs ad Naturam Rerum, aliàs ad Usus Humanos vertant. Atque de *Applicatione Experimenti* hactenùs.

Copulatio Experimenti est Applicationum Nexus & Catena; cùm quæ singula profutura non fuissent ad usum aliquem, connexa valeant: Exempli gratiâ; *Rosas* aut *Fructus serotinos habere cupis*; Hoc fiet, si Gemmas præcociores avellas; Idem fiet, si Radices, usque ad Ver adultum, denudes, & Aeri exponas; At multò magis si copuletur utrunque. Item, *Ad refrigerandum maximè faciunt Glacies, & Nitrum; Virunque commixtum* multò magis. Verùm & hæc res per se perspicua est. Attamen fallacia ei sæpè subesse possit, (ut & omnibus, ubi desunt *Axiomata*) Si Copula fiat ex Rebus, quæ diversis, & quasi pugnantibus modis, operantur. Atq; de *Copulatione Experimenti* hactenùs.

Restant *Sortes Experimenti*. Hic verò Experimentandi Modus, planè Irrationalis est, & quasi Furiosus; cùm aliquid experiri velle Animum subeat, non quia aut Ratio, aut aliquod aliud *Experimentum* te ad illud deducat, sed prorsùs, quia similis res adhùc nunquàm tentata fuit. Haud tamen scio, an in hâc ipsâ re (de quâ nunc agimus) non aliquid magni lateat: si inquam omnem Lapidem in Naturâ moveas. Magnalia enim Naturæ ferè extra vias tritas, & Orbitas notas jacent, ut etiàm Absurditas rei aliquandò juvet. At si Ratio simul comitetur; id est, ut & manifestum sit, simile Experimentum nunquàm tentatum fuisse, & tamen Caussa subsit magna cur tenetur; tum verò hæc res ex optimis est, & planè Sinus Naturæ excutit. Exempli gratiâ: In *Operatione Ignis super aliquod Corpus Naturale*, alterum horum hactenùs semper evênit, ut aut aliquid evolet, (veluti

Flamma,

Flamma, & Fumus, in Combustione vulgari) aut saltèm fiat Separatio Partium localis, & ad nonnullam distantiam, ut in Destillatione, ubi feces subsident, vapores in Receptacula, postquàm luserint, congregantur. At *Destillationem Clausam*, (ita enim eam vocare possumus) nemo mortalium adhùc tentavit: Verisimile autem videtur vim Caloris, si intra Claustra Corporis, sua in alterando edat facinora; cùm nec jactura fiat Corporis, nec etiàm liberatio; tùm demùm hunc Materiæ Proteum, veluti Manicis detentum, ad complures transformationes adacturam; si modò Calor ita temperetur & alternetur, ut non fiat Vasorum Confractio. Est enim hæc res Matrici similis Naturali, ubi Calor operatur, nihil Corporis aut emittitur, aut separatur: Nisi quod in Matrice conjungatur Alimentatio: Verùm quatenùs ad Versionem eadem res videtur. Tales igitur sunt *Sortes Experimenti*.

Illud interim, circa hujusmodi Experimenta, monemus; ut nemo Animo concidat, aut quasi confundatur, si Experimenta, quibus incumbit, Expectationi suæ non respondeant. Etenim quod succedit, magis complacet; at quod non succedit, sæpenumerò non minùs informat. Atque illud sempèr in Animo tenendum (quod perpetuò inculcamus) *Experimenta Lucifera*, etiàm adhùc, magis quam Fructifera ambienda esse. Atque de *Literatâ Experientiâ* hæc dicta sint, quæ (ut jam ante diximus) *Sagacitas* potiùs est, & Odoratio quædam Venatica, quam *Scientia*. De *Novo* Organo autem silemus, neque de eo quicquam prælibamus; Quoniàm de eo (cùm sit res omnium maxima) Opus integrum (annuente favore Divino) conficere nobis in Animo est.

CAPUT III.

Partitio Inventivæ Argumentorum, *in* Promptuariam; *&* Topicam. *Partitio* Topicæ, *in* Generalem; *&* Particularem. *Exemplum* Topicæ Particularis, *in Inquisitione*, *De* Gravi *&* Levi.

INventio *Argumentorum*, *Inventio* propriè non est. *Invenire* enim est ignota Detegere, non antè cognita recipere, aut revocare. Hujusce autem *Inventionis* usus atque Officium non aliud videtur, quam ex Massâ Scientiæ, quæ in Animo congesta & recondita est, ea quæ ad rem, aut Quæstionem institutam faciunt, dextrè depromere. Nam cui parùm aut nihil, de Subjecto quod proponitur, innotuit, ei Loci *Inventionis* non prosunt; Contrà, cui Domi paratum est, quod ad Rem adduci possit; is etiam absque Arte, & *Locis Inventionis*, Argumenta tandem (licet non ita expeditè & commodè) reperiet & producet. Adeò ut hoc genus *Inventionis* (sicut diximus) *Inventio* propriè non sit, sed Reductio tantùm in Memoriâ, sive Suggestio cùm Applicatione. Attamen, quoniàm Vocabulū invaluit, & receptum est; vocetur sanè *Inventio*; Siquidē etiam Feræ alicujus Venatio, & *Inventio*,

non minus cum illa intra Vivariorum Septa indagetur, quàm cùm in Saltibus apertis, dici possit. Missis verò Verborum scrupulis, illud constet, Scopum & Finem hujusce rei, esse promptitudinem quandam, & expeditum Usum Cognitionis nostræ, potiùs quàm ejusdem Amplificationem, aut incrementum.

Atque ut parata sit ad disserendum Copia, duplex Ratio iniri potest: Aut ut designetur, & quasi indice monstretur, ad quas partes Rem indagare oporteat; atque hæc est ea, quam vocamus *Topicam*. Aut ut jam anteà composita sint, & in usum reposita Argumenta, circa eas res, quæ frequentiùs incidunt, & in Disceptationem veniunt; atque hanc *Promptuariam* nominabimus. Hæc autem posterior tanquàm *Scientiæ Pars*, vix dici meretur; cùm in Diligentiâ potiùs consistat, quàm in Eruditione aliquâ artificiosâ. Veruntamèn hâc in Parte Aristoteles, ingeniosè quidem, sed tamen damnosè, Sophistas sui temporis deridet, inquiens; *Perinde illos facere, ac si quis calcearium professus, rationem calcei conficiendi non doceret; sed exhiberet tantùm calceos complurimos, diversæ tam Formæ, quàm Magnitudinis.* Attamen hic regerere liceat; Calcearium, si in officinâ nil Calceorum haberet, neque eos consueret nisi rogatus; egenum prorsùs mansurum, & perpaucos inventurum Emptores. Sed longè alitèr *Salvator* noster, de *Divinâ Scientiâ* verba faciens, inquit, *Omnis Scriba doctus in Regno Cœlorum, similis est Homini Patrifamiliâs, qui profert, de Thesauro suo, nova & Vetera.* Videmus etiam priscos Rhetores Oratoribus præcipisse ut præstò haberent *Locos Communes* varios, jam pridèm adornatos, & in utramque partem tractatos & illustratos: Exempli gratiâ: *Pro Sententia Legis, adversus verba Legis; & è contrà: Pro Fide Argumentorum, adversus Testimonia; & è contrà.* Cicero autem ipse, longâ doctus Experientiâ, planè asserit, posse Oratorem diligentem & sedulum, jam præmeditata & elaborata habere, quæcunque in Disceptationem venient; Adeò ut in Caussæ ipsius Actione, nihil novum aut subitum inferi necesse fuerit, præter Nomina nova, & Circumstantias aliquas speciales. At Demosthenis Diligentia & Sollicitudo eò usque processit, ut quoniàm primus ad Caussam Aditus, & Ingressus, ad Animos Auditorum præparandos, plurimùm virium haberet; operæ-pretium putaret, complura Concionum & Orationum Exordia, componere, & in promptu habere. Atque hæc Exempla & Auctoritates, meritò Aristotelis Opinioni præponderare possint, qui nobis Auctor foret, ut *Vestiarium* cum *Forfice* commutaremus. Itaque non fuit omittenda hæc Pars *Doctrinæ* circa *Promptuariam*, de quâ hoc loco satis. Cùm enim sit utrique, tam Logicæ, quam Rhetoricæ communis; visum est eam hic inter Logica cursìm tantùm perstringere; pleniorem ejus Tractationem, ad Rhetoricam rejicientes.

Partem alteram *Inventivæ*, (nimirum *Topicam*) partiemur in *Generalem*; & *Particularem*: *Generalis* illa est, quæ in *Dialecticâ* diligenter, & abundè tractata est; ut in ejus Explicatione morari non sit opus. Illud tamen obitèr monendum videtur, Topicam istam non tantùm in Argumentationibus, ubi cum aliis Manum conserimus; verum & in Meditationibus, cùm quid nobiscum ipsi commentamur, aut

aut revolvimus valere. Imò, neque solummodò in hoc fitam esse, ut inde fiat Suggestio aut Admonitio, quid *Affirmare* aut *Asserere*; verùm etiam quid *Inquirere*, aut *Interrogare* debeamus. At prudens *Interrogatio*, quasi Dimidium Scientiæ. Rectè siquidem Plato, *Qui aliquid quærit, id ipsum quod quærit, generali quadam notione comprehendit; aliter qui fieri potest, ut illud cum fuerit inventum, agnoscat?* Idcircò quò amplior & certior fuerit Anticipatio nostra; eò magis directa & compendiosa erit Investigatio. Iidem igitur illi Loci, qui ad Intellectûs nostri Sinus intra nos excutiendos, & congestam illic Scientiam depromendam, conducent; etiàm ad Scientiam extrinsecùs hauriendam juvabunt: Ita ut si præstò fuerit quis Rei gnarus & peritus, commodè & prudentèr de eâ interrogari à nobis possit; & similitèr Auctores, & Libri, & Partes Librorum, qui nos de iis quæ quærimus, edoceant & informent, utilitèr deligi & evolvi.

At *Topica Particularis*, ad ea quæ dicimus, longè confert magis, & pro Re fructuosissimâ habenda est. Illius certè Mentio levis à nonnullis Scriptoribus facta est; sed integrè, & pro rei dignitate, minimè tractata. Verùm missum facientes Vitium illud & Fastum, quæ nimiùm diù regnarunt in Scholis; Videlicet, ut quæ præstò sint, infinitâ Subtilitate persequantur; quæ paulò remotiora, ne attingant quidèm; Nos sanè *Topicam Particularem*, tanquam Rem apprimè utilem amplectimur; hoc est, *Locos Inquisitionis & Inventionis, Particularibus Subjectis & Scientiis* appropriatos. Illi autem, Mixturæ quædam sunt, ex *Logicâ*, & *Materiâ ipsâ propriâ* singularum *Scientiarum*. Futilem enim esse constat, & angusti cujusdam Animi, qui existimet *Artem*, de *Scientiis* inveniendis, perfectam jam à Principio, excogitari & proponi posse; eandemque posteà in Opere poni, & exerceri debere. At certò sciant Homines, *Artes inveniendi solidas & veras, adolescere, & Incrementa sumere, cum ipsis Inventis*: Adeò ut cùm quis primùm ad perscrutationem *Scientiæ* alicujus accesserit, possit habere *Præcepta Inventivæ* nonnulla utilia; postquàm autem, ampliores in ipsâ *Scientiâ* progressus fecerit, possit etiàm, & debeat, nova *Inventionis Præcepta* excogitare; quæ ad ulteriora eum feliciùs deducant. Similis est sanè hæc Res Viæ initæ in Planitie: postquàm enim Viæ partem aliquam fuerimus emensi; non tantùm hoc lucrati sumus, ut ad exitum Itineris propiùs accesserimus; verùm etiàm ut, quod restat viæ, clariùs prospiciamus: Eodem modo, in *Scientiis*, gradus Itineris quisque, ea quæ à tergo reliquit, prætervectus, etiàm illa quæ supersunt, propiùs dat in conspectum. Hujus autem *Topicæ* Exemplum, quoniam eam inter *Desiderata* reponimus, subjungere visum est.

Topica Particularis, sive Articuli Inquisitionis de Gravi & Levi.

1. *Inquiratur, qualia sint Corpora, quæ* Motûs Gravitatis *sint susceptibilia; qualia, quæ* Levitatis; *& si quæ sint Mediæ, sive* Adiaphoræ Naturæ?

2. *Post* Inquisitionem *de* Gravitate *&* Levitate Simplicem, *proceda-*

tur ad Inquisitionem Comparatam; *Quæ nimirùm ex* Gravibus plus, *quæ* minùs ponderent, *in eodem Dimenso? Etiam, quæ ex Levibus* celeriùs ferantur *in altum, quæ* tardiùs?

3. *Inquiratur de eo quod possit & operetur* Quantum Corporis *ad* Motum Gravitatis. *Atqui videatur hoc primo aspectu quasi supervacuum; quia Rationes* Motûs *debeant sequi Rationes* Quanti: *sed res aliter se habet; Nam licet in Lancibus,* Quantitas Gravitatem Corporis *ipsius compenset (viribus Corporis undique coeuntibus per Repercussionem, sive Resistentiam Lancium vel Trabis) tamen ubi parva datur Resistentia (veluti in* Decasû Corporum *per Aerem)* Quantum Corporis *parùm valet, ad* Incitationem Descensûs: *Cùm viginti pondo Plumbi, & Libra una, eodem ferè spatio cadant.*

4. *Inquiratur utrùm* Quantum Corporis *ita augeri possit, ut* Motus Gravitatis prorsùs deponatur; *ut fit in Globo Terræ, qui pensilis est, non cadit? Vtrùm igitur possint esse aliæ Massæ tam grandes, ut se ipsæ sustentent? Nam Latio ad Centrum Terræ Res fictitia est; Atque omnis Massa grandis, Motum Lationis quemcunq; exhorret, nisi ab alio Appetitu fortiori vincatur.*

5. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur* Resistentia Corporis Medii, *vel occurrentis, ad* Regimen Motûs Gravitatis: *Corpus verò descendens, aut* penetrat *& secat Corpus occurrens; Aut ab eo* Sistitur: *Si* penetret, *fit Penetratio; Aut cum levi Resistentiâ, ut in Aere; Aut cum fortiori, ut in Aquâ: Si* Sistatur, *sistitur aut Resistentiâ dispari, ubi fit Prægravatio; ut si Lignum superponatur Ceræ; Aut æquâ, veluti si Aqua superponatur Aquæ, aut Lignum, ejusdem generis Ligno; Id quod appellat Schola (Apprehensione quâdam inani)* Non ponderare corpus nisi extra locum suum. *Atque hæc omnia Motum Gravitatis variant: Alitèr enim moventur Gravia in Lancibus, alitèr in Decasu; Etiam alitèr (quod mirum videri possit) in Lancibus pendentibus in Aere, alitèr in Lancibus immersis in Aquâ; Alitèr in Decasu per Aquam, alitèr in Natantibus sive Vectis super Aquam.*

6. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur* Figura Corporis descendentis, *ad regendum Motum Gravitatis; veluti Figura Lata cum tenuitate, Cubica, Oblonga, Rotunda, Pyramidalis; & quandò se vertant Corpora, quandò eàdem, quâ dimittuntur, positurâ permaneant.*

7. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur* Continuatio & Progressio ipsius Casûs sive Descensûs, *ad hoc, ut majori incitatione & impetu ferantur: Et quâ proportione, & quousque invalescat illa Incitatio? siquidem veteres levi Contemplatione opinati sunt, (cùm Motus Naturalis sit iste,) eum perpetuò augeri & intendi.*

8. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur* Distantia, aut proximitas Corporis descendentis à Terrâ, *ad hoc, ut celeriùs cadat, aut tardiùs, aut etiàm non omninò, (si modò fuerit extra Orbem Activitatis Globi Terræ, quæ Gilberti opinio fuit:) Atque simul de eo quod operetur* Immersio Corporis Descendentis *magis in* profundo Terræ, *aut* Collocatio *ejusdem propiùs ad* Superficiem Terræ: *Etenim hæc res etiàm Motum variat, ut Operantibus in Mineris perspectum est.*

9. *Inquiratur de eo, quod possit & operetur* Differentia Corporum, per quæ Motus Gravitatis diffunditur & communicatur: *Atque utrùm æquè communicetur per Corpora Mollia & Porosa, ac per Dura & Solida: veluti si Trabs Lancis, sit, ex alterâ parte Lingulæ, lignea, ex alterâ, argentea,*

teâ, (*licèt fuerint reductæ ad idem pondus,*) *utrùm non progignat variationem in Lancibus? Similitèr, utrùm* Metallum, Lanæ, *aut* Veficæ *inflatæ, fuper-impofitum, idem* ponderet, *quod in* Fundo Lancis?

10. *Inquiratur de eo, quod poffit & operetur, in communicatione Motûs Gravitatis,* Diftantia Corporis à Libramine; *Hoc eft, cita & fera Perceptio Incubitûs, five Depreffionis: Veluti in Lancibus, ubi altera Pars Trabis eft longior (licet reducta ad idem Pondus,) an inclinet hoc ipfum Lancem? Aut in Tubis arcuatis, ubi longiorpars certè trahet Aquam, licet brevior pars (facta fcilicet capacior) majus contineat pondus Aquæ?*

11. *Inquiratur de eo, quod poffit* Intermixtio five Copulatio Corporis Levis, cum Corpore Gravi, *ad elevandam Corporis Gravitatem; ut in Pondere Animalium Vivorum, & Mortuorum?*

12. *Inquiratur de* fecretis Afcenfibus, *&* Defcenfibus Partium Leviorum & Graviorum in uno Corpore integro: *unde fiant fæpè accuratæ Separationes; ut in Separatione Vini & Aquæ; in Afcenfione Floris Lactis; & fimilibus?*

13. *Inquiratur,* quæ fit Linea, *&* Directio Motûs Gravitatis; *& quatenus fequatur vel Centrum Terræ, id eft Maffam Terræ; vel Centrum Corporis ipfius, id eft Nixum Partium ejus.* Centra *enim illa ad Demonftrationes apta funt; in Naturâ nihil valent.*

14. *Inquiratur, de* Comparatione Motûs Gravitatis, cum Motibus aliis; *quos fcilicet vincat, quibus cedat? veluti in* Motu (*quem appellant*) violento, *Motus Gravitatis compefcitur ad Tempus: Etiam cùm Pondus longè majus Ferri, ab exiguo Magnete attollitur, cedit Motus Gravitatis, Motui Sympathiæ.*

15. *Inquiratur* de Motu Aeris, *utrùm feratur furfùm, an fit tanquam Adiaphorus? Quod difficile eft inventu, nifi per Experimenta aliquâ exquifita: Nam Emicatio Aeris in fundo Aquæ fit potiùs per Plagam Aquæ, quàm per Motum Aeris; cùm idem etiam fiat in Ligno. Aer autem Aeri commiftus nihil prodit, cùm non minùs Levitatem exhibeat Aer in Aere, quam Gravitatem Aqua in Aquâ: In Bullâ autem, exili obductâ pelliculâ, ad tempus ftat.*

16. *Inquiratur,* quis fit Terminus Levitatis? *Neque enim quemadmodùm Centrum Terræ pofuerunt Centrum Gravitatis, volunt (credo) ut ultima Convexitas Cœli fit Terminus Levitatis: An potiùs, veluti Gravia videntur eoùfque ferri, ut decumbant, & tanquàm ad Immobile; ita Levia eoùfque ferantur, ut rotari incipiant; & tanquam ad Motum fine Termino?*

17. *Inquiratur, quid in Cauffâ fit, cur* Vapores & Halitus *eoùfque in altum; ac fita eft Regio (quam vocant) Media Aeris, ferantur; cùm & craffiufculæ fint Materiæ, & Radii folis per Vices (noctu fcilicet) ceffent?*

18. *Inquiratur de* Regimine Motûs Flammæ in furfum; *quod eò abftrufius eft, quia fingulis momentis flamma perit; nifi fortè in medio Flammarum Majorum: Etenim Flammæ abruptæ à Continuitate fuâ, parùm durant.*

19. *Inquiratur de* Motu in furfum ipfius Activitatis Calidi; *veluti cùm Calor in Ferro candente, citiùs glifcit in Sursùm, quam in Deorsùm?*

Exemplum igitur *Topicæ Particularis* tale fit: Illud interim, quod monere occœpimus, iterùm monemus, Nempe ut Homines debeant *Topicas Particulares* fuas alternare, ita ut poft majores progreffus aliquos, in Inquifitione factos, aliam & fubindè aliam inftituant Topicam;

ft

ſi modò Scientiarum Faſtigia conſcendere cupiant. Nos autem *Topicis Particularibus* tantùm tribuimus, ut proprium Opus de ipſis, in ſubjectis Naturalibus dignioribus, & obſcurioribus, conficere in Animo habeamus. Domini enim Quæſtionum ſumus, Rerum non itèm. Atque de *Inventivâ* hactenùs.

Caput. IIII.

Partitio Artis Judicandi, *in* Judicium per Inductionem; *&* per Syllogiſmum. *Quorum prius aggregatur* Organo Novo. *Partitio prima* Judicii per Syllogiſmum, *in* Reductionem Rectam; *&* Inverſam. *Partitio ſecunda ejus in* Analyticam, *&* Doctrinam de Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, *in* Elenchos Sophiſmatum; Elenchos Hermeniæ; *&* Elenchos Imaginum ſive Idolorum. *Partitio* Idolorum, *in* Idôla Tribûs; Idôla Specûs; *&* Idôla Fori. *Appendix* Artis Judicandi, *videlicet de* Analogiâ Demonſtrationum pro Natura Subjecti.

Tranſeamus nunc ad *Iudicium*, ſive *Artem Iudicandi*; in quâ agitur de *Naturâ Probationum* ſive *Demonſtrationum*. In *Arte* autem iſtâ *Iudicandi* (ut etiàm vulgò receptum eſt) aut *per Inductionem*, aut *per Syllogiſmum* concluditur. Nam *Enthymemata*, & *Exempla*, illorum duorum Compendia tantùm ſunt. At quatenus ad *Iudicium*, quod ſit per *Inductionem*, nihil eſt quod nos detinere debeat: Uno ſiquidem eodemque Mentis opere, illud quod quæritur, & invenitur, & judicatur. Neque enim per Medium aliquod res tranſigitur, ſed immediatè, eodem ferè modo, quo fit in Senſu. Quippe ſenſus in Objectis ſuis primariis, ſimul & Objecti Speciem arripit, & ejus Veritati conſentit. Alitèr autem fit in *Syllogiſmo*; cujus Probatio immediata non eſt; ſed per Medium perficitur. Itaque alia res eſt *Inventio Medii*, alia *Iudicium de Conſequentiâ Argumenti*. Nam primò diſcurrit Mens, poſteà acquieſcit. At *Inductionis* Formam vitioſam prorsùs valere jubemus; legitimam ad *Novum Organum* remittimus. Itaque de *Iudicio per Inductionem* hoc loco ſatis.

De illo altero per *Syllogiſmum* quid attinet dicere; cùm ſubtiliſſimis Ingeniorum Limis, hæc res ferè attrita ſit, & in multas minutias redacta? Nec mirum, cùm ſit res, quæ cum Intellectu humano magnam habeat Sympathiam. Nam Animus humanus, miris modis ad hoc contendit, & anhelat, ut non penſilis ſit, ſed nanciſcatur aliquid fixum & immobile, cui tanquàm Firmamento, in Tranſcurſibus & Diſquiſitionibus ſuis, innitatur. Sanè quêadmodùm Ariſtoteles probare conatur inveniri in omni Motu Corporum, aliquid quod quieſcit;

&

& Fabulam Antiquam de Atlante, qui ipse erectus Cœlum humeris sustinuit, perelegantèr ad Polos Mundi traducit, circa quos Conversiones expediuntur: Similitèr magno studio appetunt Homines, aliquem habere intra se Cogitationum Atlantem, aut Polos, qui Intellectûs Fluctuationes & Vertigines aliquatenùs regant; Timentes scilicet, ne Cœlum ipsorum ruat. Itaque ad Principia Scientiarum constituenda præproperè festinarunt; circa quæ omnis Disputationum varietas verteretur, sine periculo Ruinæ & Casûs: Nescientes profectò eum, qui certa nimis properè captaverit, in dubiis finiturum; qui autem Judicium tempestivè cohibuerit, ad certa perventurum.

Manifestum est igitur, *Artem* hanc *Iudicandi per Syllogismum*, nihil aliud esse, quam Reductionem Propositionum ad Principia, per Medios *Terminos*. Principia autem consensu recepta intelliguntur, atque à Quæstione eximuntur. At Terminorum Mediorum Inventio, libero Ingeniorum Acumini & Investigationi permittitur. Est autem *Reductio* illa duplex, *Directa* scilicet; & *Inversa*. *Directa* est, cùm ipsa Propositio ad ipsum Principium reducitur: Id quod *Probatio Ostensiva* vocatur. *Inversa* est, cùm Contradictoria Propositionis reducitur ad Contradictorium Principii; quod vocant *Probationem per Incommodum*. Numerus verò Terminorum Mediorum, sive Scala eorum minuitur, aut augetur, pro remotione Propositionis à Principio.

His positis, partiemur *Artem Iudicii* (sicut vulgò ferè solet) in *Analyticam*; & *Doctrinam de Elenchis*: Altera indicat, altera cavet: *Analytica* enim veras Formas instituit, de Consequentiis Argumentorum; à quibus si varietur, sive deflectatur, vitiosa deprehenditur esse Conclusio: Atque hoc ipsum in se Elenchum quendam, sive Redargutionem continet. *Rectum enim* (ut dicitur) *Et sui Index est, & Obliqui*. Tutissimum nihilominus est *Elenchos*, veluti Monitores adhibere, quò faciliùs detegantur Fallaciæ, Judicium alioquìn illaqueaturæ. In *Analyticâ* verò, nihil desiderari reperimus; quin potiùs oneratur Superfluis, quàm indiget Accessionibus.

Doctrinam de *Elenchis*, in tres Partes dividere placet: *Elenchos Sophismatum*; *Elenchos Hermeniæ*; *& Elenchos Imaginum* sive *Idolorum*. *Doctrina* de *Elenchis Sophismatum* apprimè utilis est: Quamvis enim pinguius Fallaciarum Genus, à Senecâ, non inscitè comparetur cum Præstigiatorum technis; in quibus quo pacto res geratur nescimus, alitèr autem se habere rem quam videtur, satis novimus: Subtiliora tamen *Sophismata*, non solùm id præstant, ut non habeat quis, quod respondeat; sed & Judicium ipsum seriò confundunt.

Hæc Pars de *Elenchis Sophismatum* præclarè tractata est ab Aristotele, quoad Præcepta: Etiàm à Platone adhùc meliùs, quoad Exempla: Neque illud tantùm in Personâ Sophistarum Antiquorum (*Gorgiæ*, *Hippiæ*, *Protagoræ*, *Euthydemi*, & reliquorum) verùm etiam in Personâ ipsius Socratis, qui cum illud sempèr agat, ut nihil affirmet, sed à Cæteris in medium adducta infirmet, ingeniosissimè Objectionum, Fallaciarum, & Redargutionum Modos expressit. Itaque in hâc Parte, nihil habemus quod *desideremus*. Illud interìm notandum, quamvis Usum hujus Doctrinæ probum, & præcipuum, in hoc posuerimus,

fuerimus, ut redarguantur sophismata ; liquidò nihilominùs patere, Usum ejus degenerem & corruptum, ad Captiones, & Contradictiones per illa ipsa Sophismata struendas & concinnandas spectare. Quod genus Facultatis, etiàm pro Eximio habetur, & haud parvas affert Utilitates. Licet elegantèr introducta sit à quopiam illa Differentia inter Oratorem, & Sophistam ; quod alter tanquàm Leporarius Cursu præstet ; Alter tanquàm Lepus ipse Flexu.

Sequuntur *Elenchi Hermeniæ* ; ita enim (vocabulum potiùs quam Sensum ab Aristotele mutuantes) eos appellabimus. Redigamus igitur Hominibus in Memoriam, ea quæ à Nobis de *Transcendentibus*, & de *Aventitiis Entium Conditionibus*, sive *Adjunctis* (cùm de *Philosophiâ primâ* ageremus) superiùs dicta sunt. Ea sunt, *Majus*, *Minus* ; *Multum*, *Paucum* ; *Prius*, *Posterius* ; *Idem*, *Diversum* ; *Potentia*, *Actus* ; *Habitus*, *Privatio* ; *Totum*, *Partes* ; *Agens*, *Patiens* ; *Motus*, *Quies* ; *Ens*, *Non Ens* ; & similia. Inprimis autem meminerint & notent, differentes eas, quas diximus, harum Rerum Contemplationes ; videlicet quod possint inquiri vel *Physicè* ; vel *Logicè* : *Physicam* autem circa eas Tractationem, *Philosophiæ primæ* assignavimus : superest *Logica* ; Ea verò ipsa est Res, quam in præsenti, *Doctrinam de Elenchis Hermeniæ* nominamus. Portio certè est hæc Doctrinæ sana & bona. Hoc enim habent Notiones illæ Generales & Communes, ut in omnibus Disputationibus ubique intercurrant ; adeò ut nisi accuratè, & anxio cum judicio, benè jam ab initio distinguantur ; universo Disputationum Lumini, caliginem miris modis offusuræ sint ; & eò rem ferè deducturæ, ut desinant Disputationes in Pugnas Verborum. Etenim Æquivocationes, & malæ Acceptiones Verborum, (præsertìm hujus generis,) sunt *Sophismata Sophismatum*. Quare etiàm melius visum est, istarum Tractationem seorsùm constituere, quam eam, vel in *Philosophiam primam* sive *Metaphysicam*, recipere ; vel ex parte *Analyticæ* subjicere, ut Aristoteles satis confusè fecit. Dedimus autem ei nomen ex usu, quia verus ejus Usus est planè Redargutio, & Cautio circa usum Verborum. Quinimò Partem illam de *Prædicamentis*, si rectè instituatur, circa Cautiones de non confundendis aut transponendis Definitionum & Divisionum Terminis, præcipuum usum sortiri existimamus, & hùc etiàm referri malumus. Atque de *Elenchis Hermeniæ* hactenùs.

Ad *Elenchos verò Imaginum*, sive *Idolorum* quod attinet ; sunt quidem *Idôla*, profundissimæ Mentis Humanæ Fallaciæ. Neque enim fallunt in Particularibus, ut cæteræ ; Judicio caliginem offundendo, & tendiculas struendo : Sed planè ex prædispositione Mentis pravâ, & perperàm constitutâ ; quæ tanquàm omnes Intellectûs Anticipationes detorquet & inficit. Nam *Mens Humana* (Corpore obducta & obfuscata) tantùm abest ut Speculo plano, æquali, & claro similis sit, (quod Rerum Radios sincerè excipiat & reflectat,) ut potiùs sit instar Speculi alicujus Incantati, pleni Superstitionibus & Spectris. Imponuntur autem Intellectui *Idôla*, Aut per *Naturam ipsam Generis Humani Generalem* ; Aut per *Naturam cujusque Individualem* ; Aut per *Verba*, sive *Naturam communicativam*. Primum Genus *Idôla*, *Tribûs*,

Secundum

Secundum *Idôla Specûs*, Tertium *Idôla Fori* vocare consuevimus. Est & Quartum genus, quod *Idôla Theatri* appellamus, atque super-inductum est à *pravis Theoriis* sive *Philosophiis*, & *perversis Legibus Demonstrationum*: Verùm hoc Genus abnegari potest & deponi; Itaque illud in præsentiâ omittemus. At reliqua planè obsidant mentem, neque prorsùs evelli possunt. Igitur non est, quod quis in istis, *Analyticam* aliquam expectet; sed *Doctrina de Elenchis* est, circa ipsa *Idôla*, Doctrina primaria. Neque (si verum omninò dicendum sit) *Doctrina de Idôlis*, in Artem redigi possit; sed tantùm adhibenda est, ad ea cavenda, Prudentia quædam Contemplativa. Horum autem Tractationem plenam & subtilem, ad *Novum Organum* amandamus; pauca generaliter tantùm de iis hoc loco dicturi.

Idolorum Tribûs Exemplum tale sit. *Natura Intellectûs Humani magis afficitur Affirmativis & Activis, quam Negativis & Privativis*; cùm ritè & ordine æquum se utrique præbere debeat. At ille, si res quæpiam aliquandò existat & teneat, fortiorem recipit de eâ Impressionem, quàm si eadem longè pluriès fallat, aut in contrarium eveniat. Id quod omnis Superstitionis, & vanæ Credulitatis, quasi Radix est. Itaque rectè respondit ille, qui, cùm suspensa Tabula in Templo monstraretur, eorum qui vota solverant, quod Naufragii Periculum effugissent, atque interrogando premeretur, annon tum demùm Neptuni Numen agnosceret? quæsivit vicissim, *At ubi sunt illi depicti, qui post vota nuncupata perierunt?* Atque eadem est ratio Superstitionum similium, sicut in Astrologicis, Insomniis, Omnibus, & reliquis: Alterum Exemplum est hujusmodi; *Animus Humanus* (cùm sit ipse Substantiâ æqualis & uniformis) *majorem præsupponit, & affingit in Naturâ Rerum Æqualitatem, & Uniformitatem, quam reverâ est*. Hinc Commentum Mathematicorum, *In cœlestibus omnia moveri per Circulos perfectos*, rejiciendo Lineas Spirales: Hinc etiàm fit, quòd cùm multa sint in Naturâ *Monodica*, & plena Imparitatis, affingat tamen sempèr Cogitatio Humana, *Relativa, Parallela*, & *Conjugata*; Ab hoc enim Fonte, Elementum Ignis, cum Orbe suo, introductum est, ad constituendam quaternionem cum reliquis tribus, Terrâ, Aquâ, Aëre. Chymici autem fanaticum instruxerunt Rerum universarum Phalangem, inanissimo commento inveniri fingentes, in quatuor illis suis Elementis, (Cœlo, Aëre, Aquâ, & Terrâ,) Species singulas parallelas invicèm, & conformes. Tertium Exemplum est superiori finitimum, quod *Homo fiat, quasi Norma & Speculum Naturæ*: Neque enim credibile est, (si singula percurrantur & notentur) quantum Agmen *Idolorum* Philosophiæ immiserit, Naturalium Operationum, ad Similitudinem Actionum Humanarum, Reductio: Hoc ipsum inquam, quod putetur talia Naturam facere, qualia Homo facit. Neque multò meliora sunt ista, quam Hæresis *Anthropomorphitarum*, in Cellis ac Solitudine stupidorum Monachorum orta: Aut Sententia Epicuri huic ipsi in Paganismo respondens; qui Diis Humanam Figuram tribuebat. At non opus fuit Velleio Epicureo interrogare, *Cur Deus Cœlum Stellis & Luminibus, tanquàm Ædilis, ornasset?* Nam si summus ille Opifex, ad modum Ædilis se gessisset, in pulchrum aliquem & elegantem ordinem

dinem stellas digerere debuisset, operosis Palatiorum Laquearibus consimilem; cùm è contrà ægrè quis ostendat, in tàm infinito Stellarum numero, Figuram aliquam vel quadratam, vel Triangularem, vel Rectilinearem. Tanta est Harmoniæ discrepantia, inter Spiritum Hominis, & Spiritum Mundi.

Quod ad *Idôla Specûs* attinet, illa ortum habent ex *propriâ cujusque Naturâ & Animi & Corporis*; atque etiàm ex *Educatione & Consuetudine*, & *fortuitis rebus*, quæ singulis Hominibus accidunt. Pulcherrimum enim Emblema, est illud de *Specu Platonis*. Siquidèm si quis (missâ illâ exquisitâ Parabolæ subtilitate) à primâ Infantiâ, in Antro, aut Cavernâ obscurâ & subterraneâ, ad maturam usque Ætatem degeret, & tunc derepentè in Aperta prodiret, & hunc Cœli & Rerum Apparatum contueretur; dubium non est, quin animum ejus subirent, & perstringerent, quamplurimæ miræ & absurdissimæ Phantasiæ. Nos verò scilicet, sub Aspectu Cœli degimus; intereà tamen Animi in Cavernis Corporum nostrorum conduntur; ut infinitas Errorum & Falsitatum Imagines haurire necesse sit, si è Specu suâ rarò tantùm, & ad breve aliquod tempus prodeant; & non in Contemplatione Naturæ perpetuò, tanquàm sub Dio morentur. Emblemati siquidèm illi *de Specu Platonis*, optimè convenit Parabola illa Heracliti; *Quod Homines Scientias in Mundis propriis, & non in Mundo majore quærant.*

At *Idôla Fori* molestissima sunt, quæ ex *Fœdere tacito inter Homines, de Verbis & Nominibus impositis*, se in Intellectum insinuârunt. Verba autem plerùnque ex captu Vulgi induntur; atque per Differentias, quarum Vulgus capax est, res secant; Cùm autem Intellectus acutior, aut Observatio diligentior res meliùs distinguere velit, Verba obstrepunt. Quod verò hujus Remedium est, (Definitiones scilicet,) in plurimis huic malo mederi nequit; quoniàm & ipsæ Definitiones ex verbis constent, & Verba gignant Verba. Etsi autem putemus Verbis nostris nos imperare; & illud facile dictu sit, *Loquendum esse ut vulgus, sentiendum ut Sapientes*; Quinetiàm Vocabula Artium (quæ apud peritos solùm valent) huic rei satisfacere videri possint; & Diffinitiones (de quibus diximus) Artibus præmissæ, (secundum Prudentiam Mathematicorum) Vocabulorum pravas Acceptiones corrigere valeant; attamen hæc omnia non sufficiunt, quo minus Verborum præstigiæ & Incantationes, plurimis modis seducant, & vim quandam Intellectui faciant, & impetum suum, (more Tartarorum sagittationis) retrò in Intellectum (unde profecta sint) retorqueant. Quare altiore, & novo quodam remedio, ad hoc Malum opus est: Verùm hæc jam cursìm perstringimus, interìm *desiderari* pronunciantes hanc Doctrinam, quam *Elenchos magnos*, sive de *Idolis Animi humani nativis & Adventitiis* appellabimus. Ejus autem Tractationem legitimam, ad *Organum Novum* referimus.

Superest *Artis Iudicandi Appendix* quædam insignis; quam etiàm *desiderari* statuimus. Siquidem Aristoteles Rem notavit, Modum Rei nullibi persecutus est. Ea tractat, *quales Demonstrationes ad quales Materias, sive Subjecta, applicari debeant*; ut hæc Doctrina tanquam *Iudicationes Iudicationum* contineat. Optimè enim Aristoteles, *Neque Demonstrationes*

tiones ab Oratoribus, neque Suasiones a Mathematicis requiri debere monet. Ut si in Probationis genere aberretur, Judicatio ipsa non absolvatur. Quandò verò sint quatuor Demonstrationum genera, vel per *Consensum immediatum* & *Notiones communes*; vel per *Inductionem*; vel per *Syllogismum*; vel per eam (quam rectè vocat Aristoteles) *Demonstrationem in Orbem*; (non à Notioribus scilicet, sed tanquàm de Plano;) habent hæ Demonstrationes singulæ certa subjecta, & Materias Scientiarum in quibus pollent; alia, à quibus excluduntur. Etenìm Rigor & Curiositas, in poscendo Probationes nimiùm severas, in aliquibus; multò magis Facilitas & Remissio, in acquiescendo Probationibus levioribus in aliis; inter ea sunt numeranda, quæ Detrimenti plurimum, & impedimenti Scientiis attulerunt. Atque de *Arte Iudicandi* hæc dicta sint.

CAPUT V.

Partitio Artis Retinendi *sive* Retentivæ, *in* Doctrinam de Adminiculis Memoriæ, *&* Doctrinam de Memoriâ ipsâ. *Partitio* Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, *in* Prænotionem; *&* Emblema.

ARtem *Retinendi* sive *Custodiendi*, in duas Doctrinas partiemur. *Doctrinam* scilicet de *Adminiculis Memoriæ*; & *Doctrinam de Memoriâ ipsâ*. *Adminiculum Memoriæ* planè *Scriptio* est: Atque omninò monendum, quod *Memoria* sine hoc Adminiculo, Rebus Prolixioribus & accuratioribus, impar sit; neque ullo modo, nisi de Scripto, recipi debeat. Quod etiàm in *Philosophiâ Inductivâ*, & *Interpretatione Naturæ*, præcipuè obtinet: Tam enim possit quis Calculationes Ephemeridis, Memoriâ nudâ, absque Scripto absolvere, quam interpretationi Naturæ per Meditationes, & vires Memoriæ nativas & nudas, sufficere; nisi eidem Memoriæ, per *Tabulas ordinatas* ministretur. Verum missâ *Interpretatione Naturæ*, quæ Doctrina nova est; etiàm ad Veteres & Populares Scientias, haud quicquam ferè utiliùs esse possit; quam Memoriæ Adminiculum solidum & bonum; hoc est; *Digestum* probum, & eruditum, *Locorum Communium*. Neque tamen me fugit; quod Relatio eorum, quæ legimus aut discimus, in *Locos communes*, damno Eruditionis ab aliquibus, imputetur, ut quæ Lectionis Cursum remoretur, & *Memoriam* ad feriandum invitet. Attamen quoniam Adulterina res est, in Scientiis præcocem esse & promptum; nisi etiàm solidus sis & multipliciter instructus, Diligentiam & Laborem in *Locis communibus* congerendis, magni prorsùs rem esse Usûs, & Firmitudinis, in studiis judicamus; veluti quæ *Inventioni* copiam subministret; & Aciem *Iudicii* in Unum contrahat. Verum est tamen, inter Methodos & Syntaxes *Locorum communium*, quas nobis adhùc videre contigit, nullam

 reperiri

reperiri quæ alicujus fit pretii; quandoquidem in Titulis fuis, Faciem prorsùs exhibeant, magis Scholæ, quam Mundi; Vulgares & pædagogicas adhibentes Divifiones, non autem eas, quæ ad Rerum Medullas, & Interiora quovis modo penetrent.

Circa *Memoriam* autem *ipfam*, fatis fegnitèr & languidè videtur adhùc inquifitum. Extat certè de eâ *Ars* quæpiam; Verùm nobis conftat, tum meliora Præcepta de *Memoriâ* confirmandâ & ampliandâ haberi poffe, quam illa Ars complectitur; tum Practicam illius ipfius Artis meliorem inftitui poffe, quam quæ recepta eft. Neque tamen ambigimus (fi cui placet hâc Arte ad Oftentationem abuti) quin poffint præftari per eam nonnulla Mirabilia,& Portentofa: Sed nihilominus Res quafi fterilis eft, (eo quo adhibetur modo) ad ufus humanos. At illud interim ei non imputamus, quod *Naturalem Memoriam* deftruat, & fuper-oneret, (ut vulgò objicitur;) fed quod non dextrè inftituta fit, ad Auxilia memoriæ commodanda, in Negotiis & Rebus feriis. Nos verò hoc habemus (fortafsè ex genere vitæ noftro Politicæ) ut, quæ Artem jactant, ufum non præbent, parvi faciamus. Nam ingentem Numerum Nominum, aut Verborum femel recitatorum, eodem ordine ftatìm repetere; aut Verfus complures de quovis Argumento extemporè conficere, aut quicquid occurrit Satyricâ aliquâ fimilitudine perftringere; aut feria quæque in Jocum vertere; aut Contradictione & Cavillatione quidvis eludere; & fimilia; (quorum in Facultatibus Animi haud exigua eft Copia; quæque Ingenio & Exercitatione ad Miraculum ufque extolli poffunt;) hæc certe omnia & his fimilia nos non majoris facimus, quàm Funambulorum & Mimorum Agilitates & Ludicra: Etenìm eadem fermè Res funt; cùm hæc Corporis,illa Animi viribus abutantur; & Admirationis forfitàn aliquid habeant, Dignitatis parùm.

Ars autem *Memoriæ*,duplici nititur Intentione;*Prænotione*; & *Emblemate*: *Prænotionem* vocamus Abfciffionem quandam Inveftigationis infinitæ. Cùm enim quis aliquid revocare in memoriam conatur; fi nullam Prænotionem habeat, aut Perceptionem ejus quod quærit; quærit certè, & molitur, & hâc illâc difcurrit, tanquam in Infinito. Quod fi certam aliquam prænotionem habeat; ftatìm abfcinditur Infinitum, & fit Difcurfus Memoriæ magis in vicino; Ut Venatio Damæ,intra Septa.Itaq; & Ordo manifeftò juvat *Memoriam*. Subeft enim *Prænotio*, id quod quæritur tale effe debere,ut conveniat cum Ordine. *Similitèr* Carmina faciliùs difcuntur memoritèr, quam *Profa*. Si enim hæretur in aliquo verbo;fubeft *Prænotio*,tale debere effe Verbum, quod conveniat cum Verfu. Atque ifta *Prænotio* eft *Artificialis Memoriæ* Pars prima. Nam in *Artificiali Memoriâ Locos* habemus jam antè digeftos & paratos: *Imagines* extempore, prout res poftulat, conficimus: At fubeft *Prænotio*, talem effe debere *Imaginem*,qualis aliquatenus conveniat cum *Loco*. Id quod vellicat Memoriam, & aliquo modo munit ad rem quam quærimus. *Emblema* verò deducit Intellectuale ad Senfibile: Senfibile autem femper fortiùs percutit Memoriam, atque in eâ faciliùs imprimitur, quam Intellectuale. Adeò ut etiàm Brutorum Memoria, per Senfibile excitetur; per Intellectuale, minimè. Itaque faciliùs retineas

retineas Imaginem Venatoris Leporem perſequentis, aut Pharmacopæi Pyxides ordinantis, aut Pedantii Orationem habentis, aut Pueri Verſus memoritèr recitantis, aut Mimi in Scenâ agentis ; quam ipſas Notiones Inventionis, Diſpoſitionis, Elocutionis, Memoriæ, Actionis. Sunt & alia, quæ pertinent ad *Memoriam* juvandam (ut modò diximus) ſed *Ars* quæ jam habetur ex his duobus jam præmiſſis conſiſtit. Particulares autem Artium Defectus perſequi, fuerit ab Inſtituto noſtro recedere. Igitur de *Arte Retinendi* ſive *Cuſtodiæ*, hæc dicta ſint. Jam verò, ad quartum Membrum *Logicæ*, quod *Traditionem* & *Elocutionem* tractat, ordine pervenimus.

FRANCISCI BACONI

BARONIS

DE

VERULAMIO,

VICE-COMITIS

SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER SEXTUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Traditivæ, *in* Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; *&* Doctrinam de Illustratione Sermonis. *Partitio* Doctrinæ de Organo Sermonis, *in* Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; *&* De Scriptione: *Quarum duæ posteriores* Grammaticam *constituunt, ejusque* Partitiones *sunt. Partitio* Doctrinæ de Notis Rerum, *in* Hieroglyphica; *&* Characteres Reales. *Partitio Secunda* Grammaticæ, *in* Literariam; *&* Philosophantem. *Aggregatio* Poeseos quoad Metrum, *ad* Doctrinam de Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

CONceditur certè cuivis (Rex Optime) Seipsum & Sua ridere & ludere. Quis igitur novit, num fortè Opus istud nostrum, non descriptum fuerit, ex Libro quodam Veteri, reperto inter Libros, famosissimæ illius Bibliothecæ *Sancti Victoris*; quorum Catalogum excepit Magister *Franciscus Rabelesius*? Illic enim invenitur Liber, cui Titulus est, *Formicarium Artium*. Nos sanè pusillum Acervum Pulvisculi congessimus, & sub eo complura Scientiarum & Artium Grana condidimus; quò Formicæ reptare possint, & paulatim conquiescere, & subinde ad novos se labores accingere. At Regum Sapientissimus Pigros quoscunque remittit ad Formicas: Nos autem Pigros eos Homines pronunciamus, quibus acquisitis uti tantùm, cordi sit; neque subinde novas Scientiarum Sementes & Messes facere.

Accedamus nunc ad *Artem Tradendi*, sive *Proferendi*, & *Enunciandi* ea, quæ Inventa, Judicata, ac in Memoriâ repositâ sunt; quam Nomine Generali *Traditivam* appellabimus. Ea omnes *Artes* circa *Verba* & *Sermones* complectitur. Quamvis enim Ratio, Sermonis veluti Anima sit; tamen in tractando disjungi debent, Ratio, & Sermo; non minùs quam Anima, & Corpus. *Traditivam* in tres partes dividemus; *Doctrinam circa Organum Sermonis*; *Doctrinam circa Methodum Sermonis*; & *Doctrinam circa Sermonis Illustrationem*, sive *Ornatum*.

Doctrina de Organo Sermonis vulgò recepta, quæ & *Grammatica* dicitur, duplex est: Altera de *Locutione*; Altera de *Scriptione*: Rectè enim Aristoteles; *Cogitationum Tesseræ verba*, *Verborum literæ*; Utrunque *Grammaticæ* assignabimus. Verùm ut rem altiùs repetamus, antequàm ad *Grammaticam* & Partes ejus jam dictas veniamus, in genere de *Organo Traditivæ* dicendum est. Videntur enim esse Proles quædam *Traditivæ* aliæ, præter *Verba* & *Literas*. Hoc igitur planè statuendum est; Quicquid scindi possit in Differentias satis numerosas, ad Notionum Varietatem explicandam (modò Differentiæ illæ Sensui perceptibiles sint) fieri posse Vehiculum Cogitationum de Homine in Hominem. Nam videmus Nationes *Linguis* discrepantes, Commercia non malè per *Gestus* exercere. At in Practicâ nonnullorum, qui surdi & muti usque à Nativitate fuerant, & aliàs erant ingeniosi, miros vidimus haberi inter eos & Amicos suos, qui eorum *Gestus* perdidicerant, Dialogos. Quinetiàm notissimum fieri jam cœpit, quod in Chinâ, & Provinciis ultimi Orientis, in usu hodie sint, *Characteres* quidam *Reales*, non *Nominales*; qui scilicèt nec Literas, nec Verba, sed Res & Notiones exprimunt. Adeò ut Gentes complures, Linguis prorsus discrepantes, sed hujusmodi Characteribus, (qui apud illos latiùs recepti sunt) consentientes, Scriptis communicent: Eoúsque ut Librum aliquem hujusmodi Characteribus conscriptum, quæque Gens, Patriâ Linguâ legere, & reddere possit.

Notæ igitur *Rerum*, quæ absque Ope, aut Medio *Verborum*, Res significant, duplicis generis sunt: Quarum prius Genus ex *Congruo*; Alterum ad *Placitum* significat. Prioris Generis sunt, *Hieroglyphica*;

& *Gestus*: Posterioris verò, ii, quos diximus, *Characteres Reales*. *Hieroglyphicorum* Usus vetustus admodum & in Veneratione quâdam habitus; Præcipuè apud Ægyptios Gentem valdè antiquam: Adeò ut videantur *Hieroglyphica* fuisse *Scriptio* quædam Ante-nata, & senior ipsis *Elementis literarum*, nisi fortè apud Hebræos. *Gestus* autèm, tanquàm *Hieroglyphica* Transitoria sunt. Quemadmodùm enim Verba prolata volant, scripta manent; ita & *Hieroglyphica Gestibus* expressa transeunt, depicta durant. Cùm enim Periander, consultus de conservandâ Tyrannide, Legatum astare juberet; atque ipse in Horto deambulans, Summitates Florum eminentiorum carperet, ad Sedem Procerum innuens; non minùs usus est *Hieroglyphico*, quam si id in Chartâ depinxisset. Illud interim patet, *Hieroglyphica* & *Gestus*, semper cum Re significatâ aliquid Similitudinis habere; & Emblemata quædam esse; unde eas *Notas rerum ex congruo* nominavimus. At *Characteres Reales*, nihil habent ex Emblemate, sed planè surdi sunt; non minùs quam ipsa Elementa Literarum; & ad *Placitum* tantùm efficti, consuetudine autem tanquàm Pacto tacito recepti. Illud interim liquet, vastâ ipsorum multitudine ad Scribendum opus esse: Tot enim esse debent, quot sunt Vocabula Radicalia. Hæc igitur Portio *Doctrinæ de Organo Sermonis* quæ est de *Notis Rerum*, nobis ponitur pro *Desiderato*. Etsi autem tenuis possit videri esse ejus Usus, cùm Verba & Scriptio per Literas sint Organa *Traditivæ* longè commodissima; visum est tamen nobis, veluti Rei non ignobilis, aliquam hoc loco Mentionem ejus facere. Tractamus enim hic, veluti Numismata Rerum Intellectualium; nec abs re fuerit nosse, quod sicut Nummi possint confici ex aliâ Materiâ præter Aurum & Argentum, ita & *Notæ Rerum* aliæ possint cudi, præter *Verba* & *Literas*.

Pergamus igitur ad *Grammaticam*. Ea verò, veluti Viatoris locum, erga cæteras Scientias obtinet; non nobilem illùm quidem, sed inprimis tamen necessarium; præsertim cùm Scientiæ, nostris Seculis, ex Linguis Eruditis, non vernaculis, potissimùm hauriantur. Neque tamen Dignitas ejus parva censenda est; quandoquidèm Antidoti cujusdam vicibus fungatur contra Maledictionem illam Confusionis Linguarum. Sanè hoc agit Industria humana, ut se restituat & redintegret in Benedictionibus illis, quibus Culpâ suâ excidit. Atque contra Maledictionem primam Generalem de Sterilitate Terræ, & *Comedendo panem suum in sudore vultûs sui*, reliquis Artibus omnibus se munit & instruit. At contra secundam illam de Confusione Linguarum, advocat in auxilium *Grammaticam*. Ejus, in Linguis quibusque vernaculis, exiguus certè usus est; In Externis perdiscendis, latior; Amplissimus verò in illis Linguis, quæ vulgares esse desierunt, & in Libris tantùm perpetuantur.

Grammaticam etiàm bipartitam ponemus; ut alia sit *literaria*; alia *Philosophica*: Altera adhibetur simplicitèr ad Linguas, nempe ut eas quis, aut celeriùs perdiscat, aut emendatiùs & puriùs loquatur: Altera verò aliquatenùs Philosophiæ ministrat: Quâ in parte occurrit nobis Cæsarem Libros *De Analogiâ* conscripsisse, Atque Dubitatio subiit, utrum illi hanc, quam dicimus, *Grammaticam Philosophicam* tractarint?

Suspi-

Suſpicamur tamen nil admodùm in illis fuiſſe ſubtilius,aut ſublimius; ſed tantùm Præceptiones tradidiſſe de Oratione caſtâ & integrâ,neque à Conſuetudine loquendi pravâ, neque ab Affectatione aliquorum, vitiatâ & pollutâ; in quo genere ipſe excelluit. Veruntamen hâc ipsâ re moniti, cogitatione complexi ſumus *Grammaticam* quandam, quæ non Analogiam Verborum ad invicem,ſed Analogiam inter Verba, & Res, ſive Rationem, ſedulò inquirat; citra tamen eam, quæ Logicæ ſubſervit, Hermeniam. Veſtigia certè Rationis Verba ſunt: Itaque Veſtigia etiàm aliquid de Corpore indicant: Hujus igitur rei Adumbrationem quandam tenuem dabimus: Primò autem minimè probamus curioſam illam Inquiſitionem, quam tamen Plato Vir eximius non contempſit; nimirùm de Impoſitione & Originali Etymologiâ Nominum; ſupponendo ac ſi illa jam à Principio ad Placitum indita minimè fuiſſent, ſed ratione quâdam & ſignificantèr derivata & deducta: Materiam certè elegantem, & quaſi ceream, quæ aptè fingi & flecti poſſit; quoniàm verò Antiquitatum Penetralia perſcrutari videtur, etiàm quodammodò Venerabilem; ſed nihilominùs parcè veram, & fructu caſſam. Illa demùm, ut arbitramur, foret nobiliſſima *Grammaticæ* ſpecies, ſi quis in *Linguis* plurimis, tam Eruditis quam Vulgaribus eximiè doctus, de variis *Linguarum* Proprietatibus tractaret; in quibus quæque excellat, in quibus deficiat, oſtendens. Ita enim & *Linguæ* mutuo commercio locupletari poſſint; & fiet ex iis quæ in ſingulis *Linguis* pulchra ſunt, (tanquam Venus Apellis) Orationis ipſius quædam formoſiſſima Imago, & Exemplar quoddam inſigne, ad ſenſus Animi ritè exprimendos. Atque unà etiam hoc pacto capientur ſigna haud levia, ſed obſervatu digna (quod fortaſsè quiſpiam non putaret) de Ingeniis & Moribus Populorum & Nationum, ex *Linguis* ipſorum. Equidem libentèr audio Ciceronem notantem, quod apud Græcos deſit Verbum, quod Latinum illud (*Ineptum*) reddat; *Propterea* (inquit) *quod Græcis hoc vitium tam familiare fuit, ut illud in ſe ne agnoſcerent quidem*: Digna certè gravitate Romanâ Cenſura. Quid illud quod Græci in Compoſitionibus Verborum tanta licentiâ uſi ſunt, Romani contrà magnam in hâc re Severitatem adhibuerunt? Planè colligat quis, Græcos fuiſſe Artibus,Romanos Rebus gerendis magis idoneos. Artium enim Diſtinctiones, Verborum Compoſitionem ferè exigunt; At Res & Negotia, ſimpliciora Verba poſtulant. Quin Hebræi tantùm Compoſitiones illas refugiunt, ut malint Metaphorâ abuti, quam Compoſitionem introducere. Quinetiàm Verbis tam paucis, & minimè commixtis utuntur, ut planè ex *Linguâ* ipsâ quis perſpiciat, Gentem fuiſſe illam Nazaræam, & à reliquis Gentibus ſeparatam. Annon & illud Obſervatione dignum (licet nobis Modernis Spiritus nonnihil retundat) antiquas *Linguas* plenas Declinationum, Caſuum, Conjugationum, Temporum, & ſimilium fuiſſe; Modernas his ferè deſtitutas, plurima per Præpoſitiones, & verba Auxiliaria ſegnitèr expedire. Sanè facilè quis conjiciat (utcunque nobis ipſi placeamus) Ingenia priorum Seculorum noſtris fuiſſe multò acutiora & ſubtiliora. Innumera ſunt ejuſmodi, quæ juſtum Volumen complere poſſint. Non abs re igitur fuerit,

fuerit, *Grammaticam Philosophantem*, à *Simplici* & *Literariâ* distinguere, & *Desideratam* ponere.

Ad *Grammaticam* etiam pertinere judicamus omnia illa, quæ Verbis quoquo modo accidunt, qualia sunt *Sonus*, *Mensura*, *Accentus*. At prima illa Literarum Simplicium Cunabula (nempe quâ percussione Linguæ, quâ Aperturâ Oris, quâ Adductione Labiorum, quo Nisu Gutturis, singularum Literarum Sonus generetur) ad *Grammaticam* non pertinent, sed Portio sunt *Doctrinæ de sonis*, *sub Sensu* & *Sensibili*, tractanda. *Sonus*, de quo loquimur, *Grammaticus*, ad *Euphonias* tantùm pertinet, & *Dysphonias*. Illarum quædam communes sunt: Nulla enim est *Lingua*, quin Vocalium Concurrentium Hiatus, aut Consonantium Concurrentium Asperitates aliquatenùs refugiat. Sunt & aliæ Respectivæ, quæ scilicet diversorum Populorum Auribus gratæ aut ingratæ accedunt. *Græca Lingua* Dipthongis scatet; *Latina* longè parciùs. *Lingua Hispanica* Literas Tenues odit, eásque statim vertit in Medias. *Linguæ* quæ ex *Gothis* fluxere, Aspiratis gaudent: Multa sunt ejusmodi: Verùm hæc ipsa fortasse plus satis.

At *Mensura Verborum* ingens nobis Corpus Artis peperit, *Poesim* scilicet, non quatenùs ad Materiam (de quâ suprà) sed quatenùs ad Stilum & Figuram Verborum; Versus nimirùm sive Carmina. Circa quæ Ars habetur quasi pusilla, Exempla accedunt grandia, & infinita. Neque tamen Ars illa (quam *Prosodiam Grammatici* appellant) ad Carminum Genera, & Mensuras edocendas tantùm restringi debeat: Adjicienda enim sunt præcepta, quod Carminum Genus, cuique Materiæ, sive Subjecto, optimè conveniat? Antiqui Heroica Carmina Historiis & Encomiis applicaverunt; Elegos Querimoniis; Iambos Invectivis; Lyricos Odis & Hymnis. Neque hæc Prudentia recentioribus Poetis in *Linguis Propriis* defuit: Illud reprehendendum, quod quidam Antiquitatis nimiùm studiosi, *Linguas Modernas*, ad Mensuras Antiquas (Heroicas, Elegiacas, Sapphicas, &c.) traducere conati sunt; quas ipsarum *Linguarum* Fabrica respuit, nec minus Aures exhorrent. In hujusmodi rebus, Sensûs judicium, Artis præceptis præponendum; ut ait ille,

——— *Cœnæ fercula nostræ*
Mallem convivis quàm placuisse Cocis.

Neque verò Ars est, sed Artis abusus, cùm illa Naturam non perficiat, sed pervertat. Verùm quod ad *Poesim* attinet (sive de *Fabulis*, sive de *Metro* loquamur) est illa (ut superiùs diximus) tanquàm Herba luxurians, sine Semine nata, ex Vigore ipsius Terræ germinans. Quare ubique serpit, & latissimè diffusa est; ut supervacuum foret de Defectibus ejus sollicitum esse. De illâ igitur Cura est abjicienda. Quod verò ad *Accentus Verborum*, nil opus est de re tam pusillâ dicere; nisi fortè illud quis notatu dignum putet; quod *Accentus Verborum* exquisitè, *Accentus* autem *Sententiarum* neutiquàm in Observationem venit. Attamen illud ferè universo Generi humano commune est, ut Vocem in fine Periodi submittant, in Interrogatione elevent, & alia hujusmodi non pauca. Atque de *Grammaticæ* Parte, quæ ad *Locutionem* spectat, hactenùs.

Quod

Quod ad *Scriptionem* attinet, ea aut *Alphabeto Vulgari* perficitur, (quod ubique recipitur,) aut *Occulto* & *Privato*, de quo inter singulos convenit, quod *Ciphras* vocant. At *Orthographia vulgaris* etiàm Controversiam & Quæstionem nobis peperit; Utrùm scilicet eodem, Verba scribere oporteat, quo pronunciantur, modo; an potiùs ex more consueto? At illa *Scriptio* quæ reformata videri possit, (ut scilicet *Scriptio pronunciationi* consona sit) est ex Genere inutilium Subtilitatum. Nam & ipsa *Pronunciatio* quotidiè gliscit, nec constans est; & Derivationes Verborum, præsertìm ex Linguis extraneis, prorsùs obscurantur; Denique cùm ex more recepto Scripta, morem pronunciandi nullo modo impediant, sed liberam relinquant, quorsùm attinet ista Novatio?

Ad *Ciphras* igitur veniendum. Earum Genera haud pauca sunt. *Ciphræ simplices*; *Ciphræ Non significantibus Characteribus intermixtæ*; *Ciphræ duplices Literas uno Charactere complexæ*; *Cyphræ Rotæ*; *Ciphræ Clavis*; *Ciphræ verborum*; aliæ. Virtutes autem in *Ciphris* requirendæ tres sunt: Ut sint Expeditæ, non nimis operosæ ad scribendum: Ut sint fidæ, & nullo modo pateant ad Deciphrandum; Addo denique, ut, si fieri possit, suspicione vacent. Si enim Epistolæ in Manus Eorum devenient, qui in eos qui scribunt, aut ad quos scribuntur, potestatem habeant, tametsi Ciphra ipsa fida sit, & deciphratu impossibilis, tamen subjicitur hæc Res Examini & Quæstioni; nisi Ciphra sit ejusmodi, quæ aut suspicione, vacet, aut Examinationem eludat. Quod verò ad Elusionem Examinis attinet, suppetit Inventum ad hoc novum atque utile; quod cùm in promptu habeamus, quorsùm attinet illud inter *Desiderata* referre, sed potiùs ad ipsum proponere? Hoc hujusmodi est. Ut habeat quis duo Alphabeta, Unum Literarum verarum, alterum non significantium; Et simul duas Epistolas involvat, unam quæ Secretum deferat, alteram qualem verisimile fuerit Scribentem missurum fuisse, absque periculo tamen. Quod si quis de Ciphrâ severè interrogetur, porrigat ille Alphabetum Non-significantium, pro veris Literis, Alphabetum autem Verarum Literarum pro Non-significantibus; hoc modo incidet Examinator in Epistolam illam Exteriorem; quam cùm probabilem inveniet, de Interiori Epistolâ nihil suspicabitur. Ut verò suspicio omnis absit, aliud Inventum subjiciemus, quod certè, cùm Adolescentuli essemus Parisiis, excogitavimus; nec etiàm adhùc, visa nobis res digna est, quæ pereat. Habet enim gradum Ciphræ altissimum; nimirùm ut *Omnia per Omnia* significari possint: ita tamen, ut Scriptio quæ involvitur, quintuplò minor sit, quam ea cui involvatur: Alia nulla omninò requiritur Conditio, aut Restrictio. Id hoc modo fiet. Primò, universæ literæ *Alphabeti* in duas tantummodò Literas solvantur, per Transpositionem earum. Nam Transpositio duarum Literarum, per Locos quinque, Differentiis triginta duabus, multò magis viginti quatuor (qui est Numerus *Alphabeti* apud nos) sufficiet. Hujus *Alphabeti* Exemplum tale est.

Exemplum

Exemplum *Alphabeti Biliterarii.*

A *B* *C* *D* *E* *F*
Aaaaa. aaaab. aaaba. aaabb. aabaa. aabab.
G *H* *I* *K* *L* *M*
aabba. aabbb. abaaa. abaab. ababa. ababb.
N *O* *P* *Q* *R* *S*
abbaa. abbab. abbba. abbbb. baaaa. baaab.
T *V* *W* *X* *Y* *Z*
baaba. baabb. babaa. babab. babba. babbb.

Neque leve quiddam obitèr hoc modo perfectum est. Etenìm ex hoc ipso patet Modus, quo ad omnem Loci Distantiam, per Objecta, quæ vel Visui, vel Auditui subjici possint, Sensa Animi proferre, & significare liceat; si modò Objecta illa, duplicis tantum Differentiæ capacia sunt; veluti per Campanas, per Buccinas, per Flammeos, per Sonitus Tormentorum, & alia quæcunque. Verùm ut Incœptum persequamur, cùm ad Scribendum accingeris, Epistolam Interiorẽ in *Alphabetum* hoc *Biliterarium* solves. Sit Epistola interior;

Fuge.

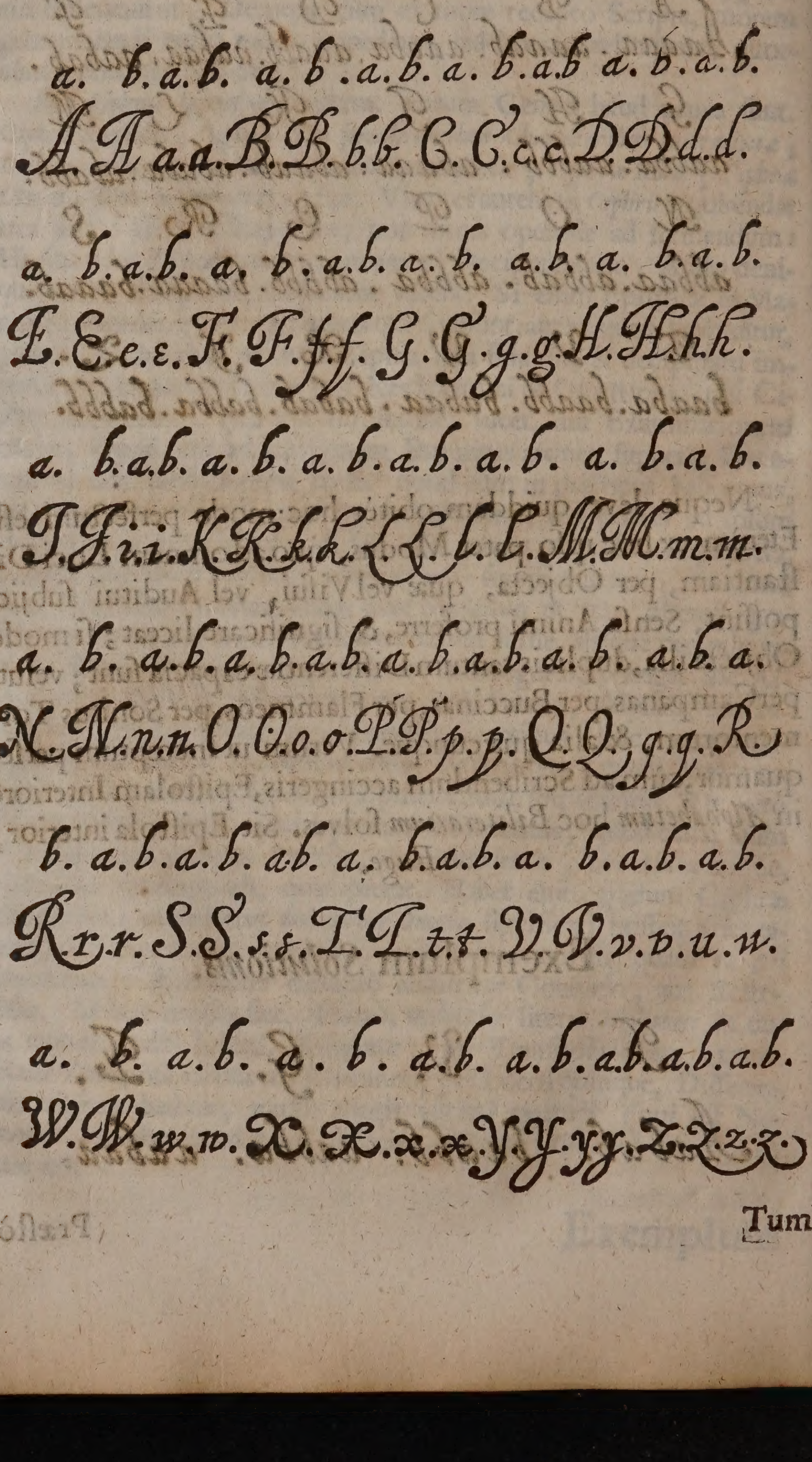
Exemplum *Solutionis.*

F. *V.* *G.* *E.*
Aabab. baabb. aabba. aabaa.

Præstò

Præſtò ſimul ſit aliud *Alphabetum Biforme* ; nimirùm, quod ſingulas *Alphabeti Communis* Literas, tam Capitales, quam minores, duplici Formâ, prout cuique commodum ſit, exhibeat.

Exemplum *Alphabeti Biformis.*

Tum demùm Epistolæ Interiori, jam factæ *Biliteratæ*, Epistolam Exteriorem *Biformem*, literatim accommodabis, & posteà describes. Sit Epistola Exterior;

Manere te volo donec venero.

Exemplum *Accommodationis:*

F V G E
a ab ab.b aa b b.aa b ba.aa baa.
Manere te volo donec venero

Apposuimus etiàm Exemplum aliud largius ejusdem Ciphræ, *Scribendi Omnia per Omnia.*

Epistola Interior, ad quam delegimus *Epistolam Spartanam*, missam olim in Scytale.

Perditae Res. Mindarus cecidit. Milites esuriunt. Neque hinc nos extricare, neque hic diutiùs manere possumus.

Epistola Exterior, sumpta ex *Epistolâ Primâ Ciceronis*, in quâ *Epistola Spartana* involvitur.

Ego omni officio, ac potiùs pietate erga te caeteris satisfacio omnibus: Mihi ipse nunquàm satisfacio. Tanta est enim magnitudo tuorum erga me meritorum, vt quoniam tu, nisi perfectâ re, de me non conquiesti; ego, quia non idem in tuâ causâ efficio, vitam mihi esse acerbam putem. In causâ haec sunt: Ammonius Regis Legatus apertè pecuniâ nos oppugnat. Res agitur per eosdem creditores, per quos, cùm tu aderas, agebatur. Regis causâ, si qui sunt, qui velint, qui pauci sunt, omnes ad Pompeium rem deferri volunt. Senatus Religionis calumniam, non religione, sed maleuolentia, et illius Regiae Largitionis inuidiâ comprobat. &c.

Doctrina autem de *Ciphris*, aliam ſecum traxit *Doctrinam* erga ipſam Relativam : Illa eſt de *Deciphratione*, ſive Reſeratione Ciphrarum ; licet quis Alphabetum Ciphræ, aut pactum de Latebrâ penitùs ignoret. Res ſanè eſt illa, laborioſa ſimul & ingenioſa, & Arcanis Principum, veluti & illa prior, dicata. Attamen præcautione ſolerti fieri poſſit inutilis ; etſi quomodò Res nunc ſe habent, magni prorsùs ſit usûs. Etenìm ſi Ciphræ introductæ eſſent bonæ & fideles, plurimæ fuerint, quæ operam Deciphratoris prorsùs eluderent, & excluderent ; quæ tamen ſint ſatis commodæ, & expeditæ, ad legendum, aut Scribendum. Verùm Imperitia & Inſcitia Secretariorum, & Amanuenſium, in Aulis Principum tanta eſt, ut maxima plerunque Negotia Ciphris infirmis & futilibus, committantur.

Intereà fieri poteſt, ut ſuſpicetur quiſpiàm, Nos in Enumeratione, & quaſi Cenſu Artium, id agere, ut Scientiarum Copiæ (quas veluti in aciem adducimus) Auctæ & multiplicatæ, magis ſint Admirationi, cùm tamen Numerus earum fortè oſtentari, vires tam brevi Tractatu vix explicari poſſint. Verùm Nos Inſtitutum noſtrum fidelitèr urgemus, atque in hoc globo Scientiarum conficiendo, etiam Inſulas minores, aut remotiores omitti nolumus. Neque verò (ut arbitramur) perfunctoriè, licet cursìm eas Artes attingimus ; ſed potiùs Nucleos & Medullas ipſarum, ex multâ Materiæ maſsâ, ſtilo acuto excerpimus. Cujus rei judicium ipſis illis, qui in hujuſmodi Artibus peritiſſimi ſunt, permittimus : Cùm enim plerique, qui multiſcii videri volunt, hoc ferè habeant ; ut Vocabula & Exteriora Artium paſsìm jactantes, illarum ignaris Admirationi, Magiſtris ludibrio ſint ; ſperamus noſtra contrarium prorsùs eventum habitura, ut peritiſſimi cujuſque in Artibus ſingulis judicium maximè detineant, cæteris minoris ſint. Quod verò ad Artes illas, quæ Minorum quaſi Gentium videri poſſunt ; ſiquis exiſtimet nos, nimium quid ipſis tribuere ; circumſpiciat ille & videbit, Homines in Provinciis ſuis, magnos ſanè & celebres, cùm ad Metropolim aut Sedem Imperii fortè migraverint, turbæ ferè immiſceri, & inferioris notæ eſſe : ſimilitèr mirum non eſt, Artes iſtas leviores, juxta Artes Principales & ſupremas collocatas, dignitate minui ; cùm tamen iis, qui Operam illis præcipuè impenderint, Res videantur utique magnæ & præclaræ. Atque de *Organo* Sermonis hæc dicta ſint.

Caput II.

Doctrina de Methodo Sermonis constituitur ut pars Traditivæ Substantiva & Principalis: Nomen ei inditur Prudentia Traditivæ. Enumerantur Methodi Genera diversa; & subjunguntur eorum Commoda & Incommoda.

Veniamus ad *Doctrinam de Methodo Sermonis.* Ea ut Pars Dialecticæ tractari consuevit. Etiàm Locum in *Rhetoricâ* per Nomen *Dispositionis* reperit. Verùm Collocatio ejus in Famulitio aliarum Artium, in Caufsâ fuit, ut plurima quæ ad ipsum spectant, cognitu utilia, prætermissa sint. Visum igitur est nobis, *Doctrinam Substantivam* & *Principalem de Methodo*, constituere, quam nomine generali *Prudentiam Traditivæ* appellamus. Itaque *Methodi* Genera (cùm varia sint,) enumerabimus potiùs, quàm partiemur. Atque de unicâ *Methodo*, & Dichotomiis perpetuis, nil attinet dicere: Fuit enim Nubecula quædam Doctrinæ, quæ citò transiit: Res certè simul & levis, & Scientiis damnosissima. Etenim hujusmodi Homines, cùm *Methodi* suæ Legibus res torqueãt; &, quæcunq; in Dichotomias illas non aptè cadunt, aut omittant, aut præter Naturam inflectant; hoc efficiunt, ut quasi Nuclei & Grana Scientiarũ exiliãt, ipsi aridas tantùm & desertas Siliquas stringant. Itaq; inania Compendia parit hoc genus *Methodi*, Solida Scientiarum destruit.

Constituatur igitur prima Differentia *Methodi*, ut sit aut *Magistralis*, aut *Initiativa*. Neque verò verbum *Initiativæ* ita intelligimus, quasi hæc Initia Scientiarum tantùm traderet, illa Doctrinam integram; Verùm contrà (Vocabulum à Sacris mutuantes) eam dicimus *Methodum Initiativam*, quæ ipsa Scientiarum Mysteria recludat, & denudet: *Magistralis* siquidèm docet; *Initiativa* intimat: *Magistralis* poscit, ut fides habeatur iis quæ dicuntur; *Initiativa* verò potiùs ut Examen subeant: Altera Scientias Discentium vulgo; Altera tanquàm Filiis Scientiarum tradit: Denique, Altera pro fine habet, Scientiarum (quales jam sunt) usum; Altera earundem Continuationem, & ulteriorem Progressum. Harum posterior, Via videtur *Deserta & Interclusa.* Ita enim adhuc Scientiæ tradi consueverunt, quasi ex pacto, tam docens quam Discens, Errores ascìscere cupiant. Etenim qui docet, eo docet modo, quo maximè dictis suis Fides astruatur, non quo illa commodissimè Examini subjiciantur: & qui discit, sibi extemplò satisfieri, non legitimam Disquisitionem præstolari expetit; ut magis sit ei cordi, *Non Dubitare*, quàm *Non Errare.* Ita ut & Magister, amore gloriæ infirmitatem Scientiæ suæ prodere caveat, & Discipulus, Laboris odio, Vires proprias experiri nolit. Scientia verò, quæ aliis tanquàm Tela pertexenda traditur, *Eâdem Methodo* (si fieri possit) *animo alterius est insinuanda, quâ primitùs inventa est.* Atque hoc ipsum fieri sanè potest in Scientiâ, per *Inductionem* acquisitâ: Sed in Anticipatâ istâ & Præmaturâ Scientiâ (quâ utimur)

non

non facilè dicat quis, quo itinere, ad eam quam nactus est Scientiam, pervenerit. Attamen sanè secundum Majus & Minus, possit quis Scientiam propriam revisere, & Vestigia suæ Cognitionis simul & Consensûs remetiri; atque hoc pacto, Scientiam sic transplantare in Animum alienum, sicut crevit in suo. Artibus enim idem usuvenit quod Plantis: Si Plantâ aliquâ uti in animo habeas, de Radice quid fiat nil refert; si verò transferre cupias in aliud Solum, tutius est Radicibus uti quam Surculis. Sic traditio, (quæ nunc in usu est) exhibet planè tanquàm Truncos (pulchros illos quidèm) Scientiarum; sed tamen absque Radicibus, Fabro Lignario certè commodos, at Plantatori inutiles. Quod si, disciplinæ ut crescant, tibi Cordi sit, de Truncis minùs sis sollicitus; ad id curam adhibe, ut Radices illæsæ, etiàm cum aliquantulo Terræ adhærentis, extrahantur. Cujus quidem Generis Traditionis, *Methodus* Mathematicorum, in eo Subjecto, Similitudinem quandam habet; generatìm autem non video quod aut in usu sit; aut quod quis Inquisitioni ejus dederit operam; proinde eam inter *Desiderata* numerabimus, eámque *Traditionem Lampadis*, sive *Methodum ad Filios* appellabimus.

Sequitur aliud *Methodi* discrimen, priori Intentione affine, Reipsâ ferè contrarium. Hoc enim habet utraque *Methodus* commune, ut Vulgus Auditorum à Selectis separet; Illud oppositum, quod prior introducit modum Tradendi solito apertiorem, altera, de quâ jam dicemus, occultiorem. Sit igitur discrimen tale, ut altera *Methodus* sit *Exoterica*, altera *Acroamatica*. Etenìm quam Antiqui adhibuerunt præcipuè in edendis Libris Differentiam; eam nos transferemus ad ipsum Modum Tradendi. Quinetiam *Acroamatica* ipsa apud veteres in usu fuit; atque prudentèr, & cùm judicio, adhibita. At *Acroamaticum* sive *Ænigmaticum* istud dicendi genus, posterioribus temporibus dehonestatum est, à plurimis, qui eo tanquàm Lumine ambiguo, & fallaci abusi sunt, ad Merces suas Adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus ea esse videtur, ut Traditionis Involucris, Vulgus (profanum scilicet) à Secretis Scientiarum summoveatur; atque illi tantùm admittantur, qui aut per Manus Magistrorum, Parabolarum Interpretationem nacti sunt; aut proprio Ingenii acumine & subtilitate, intra velum penetrare possint.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, magni prorsùs ad Scientias Momenti; cùm scilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aphorismos*, aut *Methodicè*. Notatu enim inprimis dignum est, in consuetudinem plerumque venisse, ut Homines ex pauculis Axiomatibus & Observationibus, in quovismodo Subjecto, Artem constituant quasi completam & solennem, eam Ingenii quibusdam Commentationibus suffarcinando, Exemplis illustrando, & *Methodo* revinciendo. At illa altera *Traditio* per *Aphorismos*, plurima secum fert Commoda, ad quæ *Traditio Methodica* non attingit. Primùm enim de Scriptore Specimen dat, utrùm ille levitèr & perfunctoriè Scientiam hauserit, an penitùs imbiberit. *Aphorismi* enim, nisi prorsùs fórent ridiculi, necesse est, ut ex Medullis & Interioribus Scientiarum, conficiantur. Abscinditur enim Illustratio & Excursio; Abscinditur Varietas Exemplorum;

Abſcinditur Deductio & Connexio; Abſcinditur Deſcriptio Practicæ: ut ad Materiem *Aphoriſmorum* nihil relinquatur, præter copiam Obſervationum benè amplam. Igitur ad *Aphoriſmos* non ſufficiet quiſpiam, imò de eis nec cogitabit ſanè, qui ſe neutiquàm copiosè & ſolidè inſtructum ad ſcribendum perſpexerit. At in *Methodis*;

——— *Tantum ſeries juncturaque pollet,*
Tantum de medio ſumptis accedit Honoris;

Ut Speciem Artis, neſcio cujus, præclaræ, ſæpenumerò reportent ea, quæ ſi ſolvantur, ſegregentur, & denudentur, ad nihilum ferè recaſura forent. Secundò, *Traditio Methodica*, ad Fidem & Conſenſum valet; Ad Indicationes de Praxi minùs innuit; Siquidèm Demonſtrationem quandam in Orbe præ ſe fert, partibus ſe invicèm illuminantibus, ideóque Intellectui ſatisfacit magis; quia verò Actiones in Vitâ communi ſparguntur, non ordine componuntur, ideò magis iiſdem conducunt etiàm ſparſa Documenta. Poſtremò, *Aphoriſmi*, cùm Scientiarum Portiones quaſdam & quaſi Fruſta tantùm exhibeant, invitant, ut alii etiàm aliquid adjiciant & erogent; Traditio verò *Methodica*, dum Scientiam integram oſtentat, ſecuros illicò Homines reddit, quaſi jam Summa adeptos.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, magni & illud quoque momenti; cùm ſcilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aſſertiones adjectis probationibus*, aut per *Quæſtiones unà cum Determinationibus*. Hanc autem poſteriorem *Methodum* ſi immoderatiùs quis perſequatur; Scientiarum Profectui non minùs illa officit, quam Fortunis & Progreſſibus Exercitûs cujuſpiam impedimento & damno foret, ſi in minutis quibuſque Caſtellis aut Oppidis expugnandis ſubindè hæreat. Etenim ſi quis in Acie ſit ſuperior, & ſummæ Belli ſedulò incumbat, minora illa loca ultrò ſe ſubmittent: Illud tamen inficias non ierim, Urbem aliquam magnam & munitam, à tergo relinquere, haudquaquàm ſempèr tutum eſſe: Eodem modo, Confutationibus in Scientiarum Traditione temperandum, iiſque parcè utendum; & ad hoc tantùm, ut majores Præoccupationes Animorum & Præjudicia frangantur; minimè autem ut leviores Dubitationes excitentur & provocentur.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, ut ſcilicet *Methodus* ſit *ſubjectæ materiæ quæ tractatur accommoda*. Alio enim modo traduntur Mathematica, (quæ ſunt inter Scientias maximè Abſtracta & ſimplicia;) alio Politica (quæ maximè ſunt Immerſa & Compoſita.) Neque (ut jam diximus) *Methodus* uniformis in Materiâ multiformi commodè ſe habere poteſt. Equidèm quemadmodùm *Topicas particulares* ad Inveniendum probavimus, ita & *Methodos particulares* ad Tradendum ſimilitèr aliquatenus adhiberi volumus.

Sequitur aliud *Methodi* Diſcrimen, in tradendis Scientiis cum judicio adhibendum. Illud autem regitur per Informationes, & Anticipationes de Scientiâ (quæ tradenda eſt) in Animis Diſcentium prius infuſas & impreſſas. Alitèr enim tradi debet Scientia, quæ ad Animos Hominum nova & peregrina prorsùs accedit; alitèr ea, quæ Opinionibus jam pridèm imbibitis & receptis, eſt affinis & familiaris. Ideóque Ariſtoteles Democritum ſugillare cupiens, reverà eum laudat;

Si

Si (inquit) *seriò disputare velimus, non sectari Similitudines, &c.* Id vitio vertens Democrito, quod in Comparationibus esset nimius. At illi, quorum Documenta in opinionibus Popularibus jam Sedes suas collocârunt, non aliud habent quod agant, nisi ut disputent & probent. Illis contrà, quorum Dogmata Opiniones populares transcendunt, gemino labore opus est: primò ut intelligantur quæ afferunt; deindè ut probentur: Ita ut necessum habeant confugere ad Auxilia Similitudinum & Translationum, quo se captui Hominum insinuent. Videmus igitur sub Infantiâ Doctrinarum, seculis rudioribus, cùm Syllepses illæ, quæ jam factæ sunt vulgares & tritæ, novæ fuerant & inauditæ, omnia Parabolis & Similitudinibus plena fuisse. Aliàs evenisset, ut quæ proponebantur, aut absq; notâ seu attentione debitâ transmissa, aut pro Paradoxis rejecta fuissent. Etenim Regula quædam est Traditivæ, *quod Scientia omnis quæ Anticipationibus sive præsuppositionibus non est consona, à Similitudinibus & comparationibus suppetias petere debeat.*

Atque de *Methodorum* diversis Generibus, hæc dicta sint; iis videlicet, quæ antehac ab aliis notata non fuerunt: Nam quantum ad cæteras illas *Methodos*, *Analyticam*, *Systaticam*, *Diæreticam*, etiàm *Crypticam*, *Homericam*, & similes, rectè sunt ex inventæ & distributæ; Neque caussa videtur, cur illis immoremur.

At *Methodi Genera* hujusmodi sunt, *Partes* autem duæ; Altera de *Dispositione totius Operis vel Argumenti* Libri alicujus; Altera de *Limitatione Propositionum*. Etenim ad Architecturam spectat, non solum Fabrica totius Ædificii, sed etiàm Efformatio & Figura Columnarum, Trabium, & similium. *Methodus* verò, veluti Scientiarum Architectura est. Atque hâc in Parte meliùs meruit Ramus, in optimis illis Regulis (Καθόλε πρῶτον, κατὰ παντός, καθ' αὐτὸ &c.) renovandis, quam in Unicâ suâ *Methodo* & *Dicotomiis* obtrudendis. Veruntamen nescio quo Fato fit, ut in Humanis (sicut sæpiùs fingunt Poetæ) *Rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quique custodes*. Certè Conatus Rami, circa illam Propositionum Limam, conjecit eum in Epitomas illas, & Scientiarum Vada. Auspicatò enim & felicis cujusdam Genii ductu processerit oportet, qui *Axiomata* Scientiarum *convertibilia* facere attentaverit, & non simul ea reddiderit *Circularia*, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo seciùs Rami in hâc parte utilem fuisse non inficiamur.

Superfunt duæ adhùc *Propositionum Limitationes*, præter eam ut fiant *Convertibiles*; Altera de *Extensione*, altera de *Productione* ipsarum. Sanè habent *Scientiæ*, si quis rectè advertat, præter Profunditatem, alias duas Dimensiones; Latitudinem scilicet, ac Longitudinem suam. Ac profunditas quidem ad ipsarum Veritatem & Realitatem refertur: Hæ enim sunt, quæ Soliditatem conferunt. Quantum ad reliquas duas, Latitudo accipi & computari potest de Scientiâ in Scientiam; Longitudo verò sumitur à summâ Propositione ad imam in eâdem Scientiâ. Altera fines, & veros Scientiarum Terminos complectitur, ut Propositiones propriè, non promiscuè tractentur; & evitetur Repetitio, Excursio, denique Confusio omnis: Altera Normam præscribit, quousque & ad quem Particularitatis gradum, Propositiones

Scientiarum

Scientiarum fint deducendæ. Sanè dubium non eft, quin aliquid Exercitationi & Practicæ fit relinquendum; Oportet fiquidèm *Antonini Pii* vitium evitari, ne fimus *Cymini Sectores in Scientiis*, neve Divifiones ad infima quæque multiplicemus. Itaque qualitèr in hâc Parte, nobis ipfi temperemus, Inquifitione planè dignum eft. Videmus enim nimiùm Generalia (nifi deducantur) parùm informare, quin potiùs Hominum Practicorum ludibrio Scientias exponere, cùm nihilo magis ad Practicam faciant, quam Chorographia Ortelii univerfalis, ad viam monftrandam, quæ Londino ducit Eboracum. Certè Regulæ optimæ, Speculis ex Metallo, non infcitè affimulantur, in quibus cernuntur utique Imagines, fed non antequàm expolita fuerint; Sic juvant demùm Regulæ & Præcepta, poftquàm Exercitationis Limam fubierint. Quod fi tamen, ufque à principio, Regulæ illæ fieri poffint nitidæ, & quafi Cryftallinæ, id optimum factu fôret, quandoquidèm Exercitatione affiduâ minùs indigebunt. Atque de *Scientiâ Methodi* (quam *Prudentiam Traditivæ* nominavimus) hæc dicta fint.

Neque tamen illud prætermittendum, quod nonnulli, viri magis tumidi quam docti, infudârunt circa *Methodum* quandam, legitimæ *Methodi* nomine haud dignam, cùm potiùs fit *Methodus* Impofturæ; quæ tamen quibufdam Ardelionibus acceptiffima proculdubiò fuerit. Hæc *Methodus* ita Scientiæ alicujus guttulas afpergit, ut quis fciolus, fpecie nonnullâ Eruditionis ad Oftentationem poffit abuti. Talis fuit *Ars Lullii*; Talis *Typocofmia* à nonnullis exarata; quæ nihil aliud fuerunt, quam Vocabulorum Artis cujufque Maffa & Acervus; ad hoc, ut qui Voces Artis habeant in promptu, etiàm Artes ipfas perdidiciffe exiftimentur. Hujus generis Collectanea Officinam referunt Veteramentariam, ubi Præfegmina multa reperiuntur, fed nihil quod alicujus fit pretii.

Caput III.

De Fundamentis & Officio Rhetoricæ. *Appendices tres* Rhetoricæ, *quæ ad* Promptuariam *tantummodò pertinent*; Colores Boni & Mali, tam fimplicis, quam Comparati: Antitheta Rerum: Formulæ minores Orationis.

Venimus jam ad *Doctrinam de Illuftratione Sermonis*: Ea eft, quæ *Rhetorica* dicitur, five *Oratoria*. *Scientia* certè & in fe egregia, & egregiè à Scriptoribus exculta. Eloquentia autem, fi quis verè rem æftimet, Sapientiâ proculdubiò eft inferior. Videmus enim quanto intervallo hæc illam poft fe relinquat, in Verbis quibus allocutus eft Mofem Deus, cùm ille munus fibi delatum, propter Defectum Elocutionis recufaffet; *Habes Aaronem, ille erit tibi Vice Oratoris, tu verò ei Vice Dei*. At fructu, & populari exiftimatione, Sapientia Eloquentiæ cedit. Ita enim Salomon, *Sapiens corde appellabitur prudens, fed dulcis eloquio majora reperiet*. Haud obfcurè innuens, Sapientiam Famam quandam,

dam, & Admirationem cuipiam conciliare; at in rebus gerendis, & Vitâ communi, Eloquentiam præcipuè eſſe efficacem. Ad *Artis* verò hujus Culturam quod attinet; Ariſtotelis erga Rhetores ſui temporis Æmulatio; atque Ciceronis ſtudium acre & vehemens, illi nobilitandæ totis viribus incumbens, cum longo uſu conjunctum; in cauſâ fuerunt, ut in Libris ſuis de hâc *Arte* conſcriptis, ſeipſos vicerint. Dein *Exempla* illa luculentiſſima hujuſce *Artis*, quæ in *Orationibus Demoſthenis* & *Ciceronis* habentur, Præceptorum acumini & diligentiæ addita, profectus ipſius geminârunt. Quare, quæ in hâc *Arte deſiderari* invenimus, verſabuntur potiùs in *Collectionibus* quibuſdam, quæ tanquàm Pediſſequæ huic Arti præſtò ſint, quàm in Diſciplinâ & uſu Artis ipſius. Nam etiàm tum, cùm *Promptuariæ* cujuſdam inter *Logica*, mentionem faceremus, uberiora ejus rei Exempla in *Rhetoricis* polliciti ſumus.

Veruntamen ut more noſtro, circa Radices hujus *Artis*, Glebam paululùm aperiamus & ſubigamus; *Rhetorica* certè *Phantaſiæ*, quemadmodùm *Dialectica Intellectui* ſubſervit. Eſtque, ſi quis altiùs rem penetret, *Officium* & *Munus Rhetoricæ* non aliud, quam ut *Rationis dictamina phantaſiæ applicet & commendet, ad excitandum Appetitum & voluntatem.* Regimen enim Rationis, impeti & perturbari videmus tribus modis; Vel per *Illaqueationem Sophiſmatum*, quod ad *Dialecticam* pertinet; vel per *Præſtigias Verborum*, quod ad *Rhetoricam*; vel per *Affectuum Violentiam*, quod ad *Ethicam*. Quemadmodùm enim in Negotiis, quæ cum aliis contrahimus, vinci quis & perduci ſolet, vel *Aſtu*, vel *Importunitate*, vel *Vehementiâ*; ita etiàm in illâ Negotiatione internâ, quam nobiſcum exercemus, aut *Argumentorum Fallaciis* ſubruimur, aut *Impreſſionum* & *Obverſationum Aſſiduitate* ſollicitamur & inquietamur, aut *Affectuum Impetu* concutimur & rapimur. Neque verò, tam infeliciter agitur cum Naturâ Humanâ, ut illæ Artes & Facultates ad Rationem deturbandam valeant, neutiquàm verò ad eandem roborandam & ſtabiliendam: Verùm ad hanc rem longè magis. Finis enim *Dialecticæ* eſt, docere Formam Argumentorum, ad Præſidia Intellectûs, non ad Inſidias. Finis itidem *Ethicæ*, Affectus ita componere, ut Rationi militent, non autem eam invadant. Finis denique *Rhetoricæ*, Phantaſiam implere Obverſationibus & Simulachris, quæ Rationi ſuppetias ferant, non autem eam opprimant. Abuſus enim Artis ex obliquo tantùm interveniunt, ad Cavendum, non ad Utendum.

Quapropter in Platone ſumma fuit Iniquitas (licet ex non immerito erga *Rhetores* ſui temporis odio orta) cùm *Rhetoricam* inter Artes Voluptarias collocavit: Eam ſimilem eſſe dicens *Coquinariæ*, quæ non minùs Cibos ſalubres corrumperet, quàm inſalubres gratiores redderet, Condimentorum Varietate & Deliciis abutens. Abſit autem, ut Oratio non frequentiùs verſetur, in Rebus honeſtis ornandis, quàm in turpibus oblinendis: Hoc enim ubique præſtò eſt: Siquidèm nemo eſt, quin honeſtiùs loquatur, quam aut ſentiat, aut faciat. Sanè à Thucydide optimè notatum eſt, tale quidpiam ſolitum fuiſſe objici Cleoni; quòd cùm ſemper deteriorem partem tueretur, in hoc multus eſſet, ut Eloquentiam & Sermonis gratiam carperet: Probè

quippe

quippe cùm sciret, de rebus sordidis & indignis, non posse quempiam pulchrè loqui; At de Rebus honestis, facillimè. Elegantèr enim Plato (licet jam in Trivio decantetur) *Virtus si conspici daretur, ingentes sui Amores concitaret*: At *Rhetorica* Virtutem & Bonum depingit planè, & reddit quasi conspicuum. Cùm enim in Corporeâ Effigie, illa Sensui monstrari nequeant, superest ut per Ornatum Verborum, Phantasiæ, repræsentatione, quantum fieri potest, vivâ, coràm sistantur. Siquidèm Mos Stoicorum, meritò derisus est à Cicerone; qui concisis & argutis Sententiis & conclusionibus, virtutem Animis Hominum imponere satagebant; quæ res parvum habet cum Phantasiâ & Voluntate Consensum.

Porrò, si Affectus ipsi in ordinem compulsi, & Rationi prorsùs morigeri essent; verum est, nullum magnoperè futurum, persuasionum & Insinuationum, quæ Aditum ad Mentem præbere possint, usum; sed satis fore, si Res ipsæ nudè & simplicitèr proponantur, & probentur. Verùm Affectus contrà, tantas Secessiones faciunt; quinetiàm tantas turbas & Seditiones movent, (secundum illud,

——— *Video meliora, proboque,*
Deteriora sequor)

Ut Ratio prorsùs in servitutem & Captivitatem abrepta fôret, nisi Eloquentiæ Suada efficeret, quo minùs Phantasia à Partibus Affectuum staret; sed potiùs operâ ejus, fœdus ineatur inter Rationem, & Phantasiam, contra Affectus. Notandum est enim, Affectus ipsos ad Bonum Apparens sempèr ferri, atque hâc ex parte aliquid habere cum Ratione commune: verùm illud interest; quod *Affectus intuentur præcipuè Bonum in præsentiâ; Ratio prospiciens in longum, etiam futurum, & in summâ*. Ideóque cùm quæ in præsentiâ obversentur, impleant Phantasiam fortiùs, succumbit plerunque Ratio, & subjugatur. Sed postquàm Eloquentiâ, & Suasionum vi effectum sit, ut Futura & Remota, constituantur & conspiciantur tanquàm Præsentia, tum demùm abeunte in partes Rationis Phantasiâ, Ratio fit superior.

Concludamus igitur, non deberi magis vitio verti *Rhetoricæ*, quod deteriorem Partem cohonestare sciat; quam *Dialecticæ*, quod Sophismata concinnare doceat. Quis enim nescit, Contrariorum eandem Rationem esse, licet usu opponantur? Porrò non eò tantùm differt *Dialectica* à *Rhetoricâ*, quod (ut vulgò dicitur) Altera instar Pugni, Altera instar Palmæ sit; (Altera scilicet presse, Altera fusè tractet;) verùm multò magis, quod *Dialectica* Rationem in suis Naturalibus; *Rhetorica*, qualis in Opinionibus Vulgi sita est, consideret. Prudentèr igitur Aristoteles, *Rhetoricam* inter *Dialecticam*, & *Ethicam cum Politicâ*, collocat, cùm ex utrisque participet. Siquidèm Probationes & Demonstrationes *Dialecticæ*, universis Hominibus sunt communes; at Probationes & suasiones *Rhetoricæ*, pro ratione Auditorum variari debent; ut quis tanquàm Musicus, Auribus diversis se accommodans, fit demùm

Orpheus in Sylvis, inter Delphinas Arion.

Quæ quidem Applicatio, & Variatio Orationis (si quis ejus Perfectionem & Culmen desideret) eò úsque extendi debet; ut si eadem

ipsa

ipsa apud diversos Homines sint dicenda, apud singulos tamen aliis atque aliis verbis sit utendum. Quanquam hâc parte Eloquentiæ (Politicâ scilicet & negotiosâ, in privatis Sermonibus) maximos Oratores plerunque destitui certum sit; dum Ornatum & Formulas elegantes Orationis captantes, volubili illâ applicatione, & Characteribus Sermonum, quibus versus singulos uti consultius foret, excidunt. Certè, non abs re fuerit, circa hoc ipsum, de quo nunc dicimus, novam instituere Inquisitionem, eámque nomine *Prudentiæ Sermonis privati* indigetare, atque inter *Desiderata* reponere: Rem certè, quam quò attentiùs quis recogitet, eò pluris faciet. Utrùm verò hæc inter *Rhetorica*, an *Politica* collocetur, haud magni refert.

Descendamus modò ad *Desiderata* in hâc *Arte*; quæ (ut antè diximus) ejus sunt generis, ut pro *Appendicibus* potiùs censeri debeant, quam pro *Portionibus Artis* ipsius; & pertinent omnia ad *Promptuariam*. Primò igitur non invenimus, qui Prudentiam illam, simul & Diligentiam Aristotelis, benè persecutus sit, aut suppleverit. Hic nimirùm cœpit colligere, *Signa popularia*, sive *Colores Boni ac Mali Apparentis, tam simplicis quam comparati*, qui sunt verè *Sophismata Rhetorica*. Sunt autem eximii Usûs, præsertim ad Negotia, & Prudentiam Sermonis privati. Labores verò Aristotelis circa Colores istos in tribus claudicant; Primò, quod cùm multi sint, paucos admodùm recenseat: Secundò, quod *Elenchos* suos non habent adjunctos: Tertiò, quod videtur ille usum eorum ex parte ignorasse: Usus enim eorum, non magis ad Probandum, quam ad Afficiendum & Commovendum subservit. Complures siquidem loquendi Formulæ, quæ idem significant, variè tamen afficiunt. Nam longè fortiùs penetrat, quod acuminatū est, quàm quod obtusum, licet in ipsâ percussione vires æqualitèr intendantur. Nemo est certè, qui non magis afficiatur, audiens, *Inimici tui de hoc miros triumphos agent*.

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ;

Quam si simplicitèr dicatur, *Hoc rebus tuis incommodabit*. Itaque Mucrones isti, & Aculei Sermonum, minimè sunt negligendi. Cùm verò hanc rem, ut *Desideratam* proponamus, ex consuetudine nostrâ, illam *Exemplis* fulciemus; *Præcepta* enim minùs rem illustraverint.

Exempla *Colorum Boni & Mali tam Simplicis quam Comparati.*

Sophisma.

1 *Quod laudant Homines & celebrant, Bonum; quod vituperant & reprehendunt, Malum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* quatuor modis; scilicet, Aut propter *Ignorantiam*; Aut propter *Malam Fidem*; Aut propter *Studia* & *Factiones*; Aut propter *Ingenia Laudatorum* & *Vituperatorum*. Propter *Ignorantiam*, quid Vulgi Judicium ad Examen Boni & Mali? Meliùs Phocion, qui, cùm populus ei præter solitum applauderet, quæsivit, *Num fortè deliquisset?* Propter *Malam Fidem*; Laudantes enim & Vituperantes suam rem sæpiùs agunt, neque loquuntur ut sentiunt.

Laudat Venales qui vult extrudere Merces.

Item,

Itèm, *Malum est, malum est,* (*inquit Emptor*) *sed cùm recesserit, tum gloriabitur.* Propter *Factiones*; Cuivis enim patet, consuescere Homines, eos qui suarum Partium sunt, immodicis efferre Laudibus; qui autem contrariarum sunt, infra Meritum deprimere. Propter *Ingenia*; Alii enim Naturâ facti sunt, & compositi, ad Adulationem Servilem; Alii contrà Momi & tetrici; Ut laudando & vituperando, suis *Ingeniis* tantùm obsecundent, parùm de Veritate solliciti.

Sophisma.

2 *Quod etiam ab Inimicis laudatur, magnum Bonum; quod verò etiam ab Amicis reprehenditur, magnum Malum.*

Sophisma Fundamento hoc niti videtur; quod quæ ingratiis, & contra Animi nostri Affectum, & propensionem loquimur, ea ipsa, vim veritatis à nobis extorquere, facilè creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Astutiam*, tam *Inimicorum*, quam *Amicorum*. *Inimici* enim Laudes quandóque tribuúnt, non invitè, nec à vi veritatis coacti; sed eas tamen deligentes; quæ Inimicis suis invidiam & pericula conflare possint. Itaque apud Græcos, superstitio quædam invaluit, ut crederent, si quis ab altero laudaretur, Animo malevolo, & proposito nocendi; *Naribus ejus Pustulam annasci solere*. Fallit iterùm, quia Laudes interdùm impertiunt *Inimici*, tanquàm Præfatiunculas quasdam, ut posteà liberiùs, & maliciosiùs calumniarentur. Ex alterâ parte, fallit etiàm hoc Sophisma propter Astutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia Amicorum interdùm agnoscere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, sed ea eligentes, quæ minimùm Amicos suos lædere possint: ac si cætera quidem, viri optimi essent. Fallit iterùm, quia *Amici* quoque Reprehensionibus suis (sicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquàm præfatiunculis quibusdam utuntur, quò paulò post in laudes effusiùs excurrant.

Sophisma.

3 *Cujus Privatio bona, id ipsum Malum; cujus Privatio mala, id ipsum Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* duobus modis; Aut propter *Comparationem Boni & Mali*; Aut propter *Successionem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum.* Proptèr *Comparationem*; Si bonum fuerit Generi Humano, privari Esu Glandium, non sequitur, quod malus ille erat, sed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque si malum fuit Populo Syracusano, Dionysio Seniore privari, sequitur quod Dionysius ille bonus fuerit, sed minùs malus quam Junior. Per *Successionem*; Etenim Privatio Boni alicujus non sempèr dat locum Malo, sed quandoque majori Bono; ut cùm Flos decidit, Fructus succedit: Nec Privatio alicujus Mali dat sempèr locum Bono, sed interdùm majori Malo. Nam sublato Inimico Clodio, Milo simul & Segetem Gloriæ perdidit.

Sophisma.

4 *Quod Bono, aut Malo vicinum est, id ipsum itidem Bonum aut Malum: quod verò remotum est à Bono, Malum; quod à Malo, Bonum.*

Habet hoc ferè Rerum Natura, ùt quæ Naturâ suâ conveniant, etiàm

Locis conveniant; quæ verò contrariæ Naturæ sunt, etiam Intervallis distent: Cùm singula Amica sibi associare, Inimica summovere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophisma* tribus modis: Primò propter *Destitutionem*; secundò propter *Obscurationem*; tertiò propter *Protectionem*. Propter *Destitutionem*; Fit, ut quæ in suo genere amplissima sunt, & maximè excellunt, omnia, quantum fieri potest, ad se trahant, & in vicino quæque posita destituant, ac quasi inediâ conficiant. Itaque in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquàm læta reperies. Rectè etiam ille, *Divitis Servi maximè Servi*. Nec malè cavillatus est qui inferius Famulitium in Aulis Principum, *Festorum vigiliis* comparavit; quæ Festa sua in proximo attingunt, ipsæ autem Jejuniis addicuntur. Propter *Obscurationem*; Etenim & hoc habent, quæque, in suo genere, præstantissima; ut licet proxima non extenuent, aut destituant, tamen obscurent, & obumbrent. Quod etiàm de *Sole* notant Astronomi; quod sit scilicet Aspectu bonus, Conjunctione & Approximatu malus. Propter *Protectionem*; Nam non solùm res coeunt & congregantur propter Consortium, & Naturæ similitudinem; sed etiàm Malum (præsertim in Civilibus) confugit ad Bonum, ut lateat, & protegatur. Itaque Scelerati Homines petunt Asyla Divorum; & Vitium ipsum se in Virtutis Umbram recipit;

Sæpè latet vitium proximitate Boni.

Contrà & Bonum se aggregat ad Malum, non propter Consortium, sed ut illud convertat, & reformet in Bonum. Itaque & Medici, magis accedunt ad Ægrotos, quam ad Sanos; & Servatori nostro objectum est, quod *Converfaretur cum publicanis, & peccatoribus.*

Sophisma.

5 *Cui cæteræ Partes, vel Sectæ, Secundas unanimitèr deferunt, (cùm singulæ Principatum sibi vendicent) melior reliquis videtur: Nam primas quæque ex Zelo videtur sumere, secundas autem ex vero & Merita tribuere.*

Ita Cicero argumentatur Sectam Academicorum, quæ Acatalepsiam tenuit, Philosophiarum fuisse præstantissimam. *Interroga enim* (inquit) *Stoicum, quæ Secta sit potior; ille suam cæteris anteponet: Deinde quæ secundas teneat, Academicam fatebitur. Age similitèr cum Epicureo (qui Stoici vix aspectum toleraverit) postquàm suam Sectam collocârit in summo, collocabit Academicam in proximo.* Similitèr, vacante Dignitate aliquâ, Princeps si Competitores singulos interrogaret, quem post se potissimum cõmendare vellent, Verisimile est, Secunda illorum vota, in eum qui præcipuè dignus, & optimè meritus fuerit, concursura.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Invidiam*. Solent enim Homines, proximè post se, & Factionem suam, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maximè sint enerves & imbelles, quique eis minimum molestiæ exhibuerunt; in Odium illorum, qui illis plurimùm insultârunt, aut incommodârunt.

Sophisma.

6 *Cujus Excellentia vel Exuperantia melior, id toto genere melius.*

Huc pertinent *Formulæ* illæ usitatæ; *Ne perdagemur in Generalibus: Conferamus particularem aliquem cum particulari, &c.*

Elenchus.

Videtur hoc *Sophisma* satis nervosum; & magis *Dialecticum* quidàm, quam *Rhetoricum*. Attamen interdum fallit. Primò, quia sunt Res haud paucæ, periculo plurimùm obnoxiæ, quæ tamen, si evadant, cæteris antecellant. Ita ut Genere sint deteriores, quia sæpiùs periclitantur & excidunt; Individuo autem Nobiliores. In hoc numero est *Gemma Martia*, de quâ Gallicum Adagium; *Filius Parisiorum, & Gemma Mensis Martii, si ex illis evadat unum, erit instar decem aliorum.* Adeò ut in Genere, Gemma Maii Gemmæ Martii præstet; sed tamen in Individuo, Optima Gemma Martii optimæ Gemmæ Maii præferatur. Fallit secundò, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus *Generibus aut Speciebus magis æqualem, in aliquibus magis inæqualem*: Quemadmodùm in observationem venit, Climata Calidiora generalitèr Ingenia producere acutiora; at in Frigidioribus, Ingenia illa quæ eminent, etiam acutissimis Calidarum Regionum præstare. Similitèr, in Exercitibus compluribus, si Res Duello inter singulos transigeretur, fortassè ad unam Partem accederet Victoria; si Copiis universis, in alteram. Etenim Excellentiæ & Exuperantiæ casum recipiunt; at Genera Naturâ aut Disciplinâ reguntur. Quinetiam in Genere, Metallum Lapide pretiosius; Attamen Adamas præcellit Auro.

Sophisma.

7 *Quod rem integram servat, Bonum; Quod sine receptu est, Malum: Nam se recipere non posse, Impotentiæ genus est; Potentia autem Bonum.*

Hinc confinxit Æsopus Fabulam de duabus Ranis; quæ in magnâ siccitate, cum Aquæ ubique deficerent, deliberârunt, quid sibi demùm agendum esset: Prior autem; *Descendamus* (inquit) *in puteum profundum, neque enim verisimile est ibi Aquam defuturam*: Cui altera ita regerit; *Quin si fortè ibi quoquè Aqua deficiet, quomodò exinde rursùs ascendere poterimus?* Firmamentum autem hujus Sophismatis est; Quod Actiones Humanæ adeò sint incertæ, & Periculis expositæ, ut illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia. Huc spectant Formulæ illæ, quæ in usu sunt; *Obligatum planè & Obstrictum te reddes: Non tantum quantum voles, sumes ex Fortunâ, &c.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, quia in *Actionibus* humanis, fortuna urget, ut aliquid demùm decernatur. Etenim ut elegantèr à quopiam dictum est; *Etiam non Statuere, est aliquid Statuere*: Adeò ut sæpenumerò Consilii Suspensio, pluribus nos implicet Necessitatibus; quam si aliquid statuissemus. Videtur autem iste Morbus quidam Animi, similis ei, qui reperitur in Avaris: Sed translatus à Cupiditate retinendi Opes, ad Cupiditatem retinendi Arbitrium & Potestatem. Siquidem Avarus frui non vult, ne quid detrahat de Summâ; Ita & hujusmodi Scepticus nil exequi vult, ut omnia ei sint integra. Fallit secundò, quia Necessitas, & illud (quod aiunt) *Jacta est alea*, stimulos addit Animis; sicut inquit ille, *Cæteris pares, necessitate certè superiores estis.*

Sophisma.

8 *Quod quis culpâ suâ contraxit, majus Malum; quod ab externis imponitur, minùs Malum.*

Hujus Rei Caussa est, quod Morsus Conscientiæ Adversa conduplicet: Contrà, Conscium sibi esse, quod culpâ quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solatium. Itaque Poetæ ea Pathemata maximè exaggerant, tanquam Desperationi propiora; ubi quis seipsum accuset, & discrutiet;

Seque unum clamat Caussamque Caputque Malorum.

Contrà Calamitates Virorum insignium, elevat & diluit Innocentiæ & Meriti Conscientia. Porrò cùm Malum ab aliis intentetur, habet quivis, quod liberè conqueri possit; unde Dolores sui exhalent, neq; Cor suffocent: Etenim iis, quæ ab injuriâ Hominum profecta sunt, indignari solemus, aut ultionem meditari, aut denique Nemesim Divinam vel implorare, vel expectare: Quinetiàm, si à Fortunâ ipsâ inflictum quid sit, tamen datur quædam cum Fatis ipsis Expostulatio;

Atque Deos, atque Astra vocat crudelia Mater.

Contrà, ubi quis Malum aliquod suâ Culpâ contraxerit, stimuli Doloris intrò vertuntur, Animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit istud *Sophisma*, primò propter *Spem*; quæ Malorum magnum est Antidotum. Etenim Culpæ Emendatio, sæpè in nostrâ Potestate sita est; Fortunæ verò minimè. Itaque Demosthenes, non semel Cives suos hujusmodi Verbis affatus est; *Quod ad præterita pessimum, id ad futura optimum est. Quid hoc tandem sit? Hoc ipsum scilicet, quod vestrâ incuriâ & culpâ, res vestræ malè se habeant: Nam si vos officio vestro per omnia perfuncti essetis, & nihilominùs Status vester, ut nunc, laborasset; ne spes quidem reliqua esset, eum futurum aliquandò meliorem. Cùm verò Errores vestri in caussâ potissimùm fuerint; confidendum planè, Vos illis emendatis, pristinum statum vestrum recuperaturos.* Similitèr Epictetus de Gradibus Tranquillitatis Animi verba faciens; Infimum locum illis attribuit, *qui alios accusant*; Superiorem iis, *qui seipsos*; Supremum verò illis, *qui nec alios, nec seipsos*. Fallit secundò, propter insitam Animis humanis *Superbiam*; quâ ægrè adducuntur Homines, ut Errores proprios agnoscant. Hoc verò ut evitent, Patientiam adhibent longè majorem, in iis malis, quæ culpâ suâ contraxerunt. Etenim, quemadmodùm fieri videmus, ut cùm culpa admissa sit, neque de Auctore constiterit, supra modum excandescunt Homines & tumultuantur: Quod si posteà in notitiam pervenerit, culpam illam ad Filium, aut Uxorem, aut Gratiosum aliquem pertinere, statim sedantur turbæ & consilescunt: Eodem modo fit, cùm Res aliqua accidit, propter quam necessitas incumbit, culpam in nos ipsos recipiendi. Id quod in mulieribus sæpissimè conspicitur, quæ si quid infelicitèr egerunt, contra consensum Parentum, aut Amicorum, qualecunque Infortunium sequatur, illud sedulò dissimulabunt.

Sophisma.

9 *Gradus Privationis major videtur, quàm Gradus Diminutionis; &*

 rursùs,

rursùs, Gradus Incœptionis major videtur, quàm Gradus Incrementi.

Canon eſt in Mathematicis; *Nullas eſſe Rationes Nihili ad Aliquid.* Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, majores videntur Gradibus Incrementi,& Decrementi. Sicut Monoculo durius eſt, unum perdere Oculum, quam utrunque Oculum habenti. Similitèr, complures Liberos habenti, gravius eſt, ultimum, qui ſuperſtes fuerit, Filium amittere, quàm reliquos priores. Itaque & Sibylla, cùm duos priores Libros combuſſiſſet,pretium tertii duplicavit: Siquidem illius Amiſſio *Gradus* fuiſſet *Privationis*, non *Diminutionis*.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primò, propter eas res, quarum Uſus in Sufficientiâ quadam, ſive Competentiâ; hoc eſt, Quantitate Determinatâ, conſiſtit. Si quis enim obligetur pœnalitèr, ad Solutionem certæ Pecuniæ Summæ, ad Diem certum; gravius ei fuerit, Nummo unico Aureo carere, quàm ſi, poſito quod ille unicus parari non potuerit, deeſſent etiàm decem alii. Similitèr in Decoctionibus Fortunarum, damnoſior videtur Gradus Obærationis, qui primus Sortem minuit; quàm extremus,qui ad egeſtatem redigit. Hùc ſpectant Formulæ illæ uſitatæ; *Sera in fundo Parſimonia: Parum intereſt, utrùm nihil habeas, an quod nihil juvet,&c.* Fallit ſecundò, propter illud Principium in Naturâ, Quod *Corruptio unius ſit generatio alterius*. Adeò ut *Gradus* ipſe *Privationis* ultimæ, minùs interdùm incommodet, quoniam Anſam & Stimulum præbet, novæ alicui Rationi ineundæ. Unde etiam Demoſthenes ſæpiùs conqueritur apud Cives ſuos; *Conditiones minùs utiles, & honorificas, quas à Philippo impoſitas ſubibant, nihil aliud eſſe, quàm Alimenta quædam ipſorum Ignaviæ & Socordiæ; ut multò iis fuiſſet ſatius illis omninò carere; propterea quod hoc pacto, Induſtria illorum meliùs acui poſſit ad alia paranda Remedia.* Novimus certè Medicum quendam; qui, Mulieribus delicatis,querentibus ſe malè habere, ſed tamen à Medicamentis omnibus abhorrere,ſolebat dicere, non minus facetè,quam moroſè; *Vobis omninò opus eſt, ut deteriùs valeatis, quo Medicamenta, etiàm quælibet, libentèr toleretis.* Quinetiàm ipſe *Gradus Privationis*, ſive indigentiæ ultimæ, ſalutaris eſſe poſſit, non tantum ad excitandam Induſtriam, verùm etiàm ad imperandam Patientiam.

Quod ad ſecundum Membrum hujus *Sophiſmatis*, illud eodem, quo prius, Fundamento, (de Gradibus Quidditatis & Nullitatis,) nititur. Hinc tanta uſurpantur, de Initiis Negotiorum, Præconia.

Dimidium facti, qui bene cœpit, habet, &c.

Hinc Aſtrologorum Superſtitio,qui judicium faciunt,de Diſpoſitione aut Fortunâ Hominis, ex Momento ſive Articulo Nativitatis aut Conceptûs.

Elenchus.

Fallit Sophiſma primò, quoniàm in nonnullis, primæ Rerum Incœptiones,nihil aliud ſunt, quàm quæ Epicurus, in Philoſophiâ ſuâ, appellat *Tentamenta*; id eſt Rudimenta quædam; quæ nihili ſunt, niſi iterentur,aut provehantur. Itaque in hoc caſu,Gradus ſecundus dignior videtur & potentior, quàm primus: Quemadmodùm in Plauſtris, Equus qui penultimus eſt, plus confert ad Motum Plauſtri quàm

Primus.

Primus. Etiàm non ineptè dici solet; *Convitium regestum, illud esse, quod pugnæ sit reum*. Prius enim fortasse prætervolaturum fuisset. Itaque *prius Malo Principium dedit, sed posterius modum abstulit*. Fallit Sophisma secundò, propter Dignitatem Perseverantiæ; quæ in progressu, non in Aggressu sita est. Etenim Casus, aut Natura, primum impetum progignere possunt; at Affectus tantummodò maturus, & Judicium, Constantiam. Fallit tertiò in iis rebus, quarum Natura & Cursus ordinarius in contrarium Rei incœptæ fertur. Ita ut prima Incœptio perpetuò evacuetur, nisi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis usitatis dicitur; *Non progredi, est regredi*: Et, *Qui non proficit, deficit*: Ut in Cursu in adversum Montis; Remigatione in adversum Gurgitis: At contrà, si in declivi Montis Motus incipiat; aut secundo Flumine Remigatio fiat; tum *Gradus Incœptiûs* longè potiores Partes tenet. Porrò iste *Color*, non tantùm extenditur ad *Gradum Incœptionis, qui sit à potentiâ ad actum, comparatum cum Gradu, qui sit ab Actu ad Incrementum*: *Verùm etiàm ad Gradum, qui sit ab Impotentiâ ad potentiam, comparatum cum gradu, qui sit à potentiâ ad Actum. Etenim Gradus, ab Impotentiâ ad Potentiam, major videtur, quam à Potentiâ ad Actum.*

Sophisma.

10 *Quod ad Veritatem refertur, majus est, quam quod ad Opinionem. Modus autem, & Probatio ejus, quod ad Opinionem pertinet, hæc est; quod quis, si clam putaret fore, facturus non esset.*

Ita pronunciant Epicurei, de *Felicitate Stoicorum, in Virtute collocatâ*; quod similis sit *Felicitati* Histrionis in Scenâ; qui si à Spectatoribus, & plausu eorum destitueretur, Animis statìm concideret. Itaque Virtutem per ignominiam, *Bonum Theatrale* vocant. Aliter fit in Divitiis, de quibus ille;

Populus me sibilat; at mihi plaudo.

Itidèm in Voluptate,

——— *Grata sub imo*

Gaudia Corde premens, Vultu simulante Pudorem.

Elenchus.

Fallacia hujus *Sophismatis* subtilior paulò est; licet Responsio ad Exemplum, quod adducitur, facilis. Neque enim Virtus eligitur, *Propter Auram Popularem*. Cùm etiàm illud præceptum sit; *Ut quis maximè omnium seipsum revereatur*. Ita ut Vir bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet fortè intendatur Virtus nonnihil per laudes, quemadmodùm Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppositionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* verò talis est. Dato, quod Virtus, (præsertim ea, quæ Labores & Conflictus subit) non eligeretur, nisi quod Laudes & Fama eam comitari soleant; haud inde sequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non sit præcipuè propter se. Siquidem Fama possit esse, Caussa tantùm *Impulsiva*, aut *Sine quâ non*; neutiquàm *Efficiens*, aut *Constituens*. Exempli gratiâ; Si duo fuerint Equi, quorum unus, Calcaribus non admotis, quævis haud segnitèr præstaret; At alter, Calcaribus admotis, priorem longè superaret: Posterior iste (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore judicabitur. Neque quenquam judicii sani commoverit Formulæ

 illa;

illa; *Apage istum Equum, cujus Spiritus siti sunt in Calcaribus.* Quandoquidèm enim Instrumentum Ordinarium Equitanti sit Calcar, neque ullo modo oneri aut impedimento ei sit; non minoris propterea æstimandus est Equus, qui Calcare incitatur: Neque etiàm ille alter, qui absque Calcaribus mira præstet, eo ipso melior, sed delicatior tantùm habendus est. Simili ratione, Gloria & Honor, Virtuti, pro Stimulis & Calcaribus, subserviunt: Ac licet Virtus, sine illis, paulò futura esset languidior; tamen cùm semper illa præstò sint ei, etiàm non invitata; nil officit, quò minùs Virtus propter se quoque expetatur: Itaque rectè redarguitur illa Positio; *Nota ejus rei, quod propter Opinionem, & non propter Veritatem eligitur, hæc est, quod quis si clam putaret fore, facturus non fuisset.*

Sophisma.

11 *Quod operâ & virtute nostrâ partum est, majus Bonum; Quod ab alieno Beneficio, vel ab indulgentiâ Fortunæ delatum est, minùs Bonum.*

Caussæ hujus Rei hæ sunt: Primò, propter *Spem de Futuro.* Siquidem in aliorum Gratiâ, aut Fortunæ ipsius Ventis secundis, non multum inest certitudinis; Propria verò Industria, aut Virtus, semper Domi adsunt. Adeò ut, postquàm Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiàm eadem Instrumenta, in novos usus parata; quin & consuetudine, & successu reddita validiora. Secundò, quia quod *alieno Beneficio adipiscimur*, ejus etiàm *aliis Debitores sumus*; cùm, quæ per nos ipsi comparaverimus, nihil oneris secum trahant. Etiam si quid Indulgentia Divina in nos cumulaverit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat, quod Homines pravos & improbos mordet; ubi in priore genere illud Prophetæ usu-veniat, *Lætantur, & exultant, immolant plagis suis, & sacrificant reti suo.* Tertiò, quia *ea, quæ à Virtute nostrâ minimè profecta sunt, nulla sequitur Laus & Existimatio.* Quæ enim Felicitatis sunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minimè. Sicut ait Cicero ad Cæsarem; *Quæ miremur habemus, quæ laudemus expectamus.* Quartò, quia quæ *Industriâ propriâ* acquiruntur, cùm *Laboribus* & *Contentione* ferè conjuncta sunt, quod nonnullam habet in se *Suavitatem*; uti Salomon, *Suavis Cibus à Venatu.*

Elenchus.

At quatuor inveniuntur *Colores oppositi*, qui rem in contrariam partem inclinant, possintque esse prioribus instar *Elenchorum.* Primò, quia *Felicitas* videtur esse *Signum quoddam, & Character Favoris Divini*; & propterea, tum in nobismetipsis Confidentiam & Alacritatem generat, tum apud alios Auctoritatem & Reverentiam. Felicitas autem ista etiàm Fortuita complectitur, ad quæ Virtus ægrè aspirat; Veluti cùm Cæsar ad Navis Gubernatorem, Animos addendo, dixit; *Cæsarem portas & Fortunam ejus.* Quod si dixisset, *Cæsarem portas, & virtutem ejus*, frigidum prorsùs fuisset Solatium periclitanti in procellâ. Secundò, quia *ea quæ à Virtute*, aut *Industriâ procedunt, sunt imitabilia*, & aliis patent; cùm Felicitas sit Res inimitabilis, & Prærogativa quædam Hominis Individui. Itaque, in Genere videmus, Res naturales Artificialibus præponi, quia Imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile est, potentiâ vulgatum est. Tertiò, quæ ex Felicitate proveniunt,

veniunt, *Bona videntur gratuita, nec laboribus empta*; At quæ virtute propriâ, Pretio veluti acquisita. Itaque elegantèr Plutarchus, de Rebus Timoleontis, Hominis longè Fortunatissimi, cum Rebus Agesilai & Epaminondæ, qui uno ævo vixerunt, comparatis, dixit: *Illas Homeri Carminibus fuisse similes, quæ cum alias excellant, sponte etiam fluere videantur, & quasi Genium sapere*. Quartò, quia quod *præter Spem*, aut *præter Expectatum contingit*; *gratius*, & *majore cum Voluptate in Hominum Animos influit*. Illud verò neutiquam competit iis, quæ propriâ curâ, & ambitu comparantur.

Sophisma.

12. *Quod ex pluribus constat & Divisibilibus, est majus, quam quod ex paucioribus, & magis unum; Nam omnia per Partes considerata majora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ se fert: Fortiùs autem operatur pluralitas partium, si Ordo absit: Nam inducit Similitudinem Infiniti, & impedit Comprehensionem.*

Sophisma istud videtur etiàm primo intuitu fallax, & quasi palpabile: Siquidem, non pluralitas Partium tantùm, sed Majoritas earundem poterit constituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipsum *Sophisma* sæpiùs Phantasiam; quinetiàm insidiatur Sensui. Etenim Aspectui ipsi brevior videtur via, in planitie, ubi nihil intercurrat quod Visum frangat; quam in tali Tractu Terræ, ubi simul conspiciuntur Arbores; aut Ædificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & dividere possit. Sic homini benè nummato, postquàm Arcas suas, & Marsupia, diviserit, & digesserit, major etiàm quàm anteà subit Divitiarum Phantasia. Habet etiàm vim in Amplificationibus, si Res in plures Portiones dividatur, atque singulæ seorsùm tractentur. Hoc verò adhùc magis Phantasiam implet, si fiat promiscuè, & sine Ordine. Confusio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine ostenduntur, aut proponuntur, tum ipsa magis finita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil esse prætermissum. At contrà, quæ confusè repræsentantur, non solùm in se numerosa putantur, sed & Suspicioni locum relinquunt, restare adhùc plura, quæ omittuntur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, ubi quis ampliorem præceperit de Re aliquâ Opinionem, quàm pro verâ Rei ipsius magnitudine. Etenim cùm hoc fit, Distributio falsam illam Opinionem destruet, & rem in Veritate suâ, non autem cum Amplificatione, monstrabit. Itaque si quis Morbo, aut Dolore corripiatur, Horæ longiores ei videbuntur, absque Horologio, aut Clepsidrâ, quàm si iisdem mensurentur. Nam si Tædium & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quam reverà est; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & brevius facit, quam Opinio illa falsa conceperat. Etiàm in Planitie, contrà quam superiùs dictum est, aliquandò evenit. Licet enim visus, in Principio viam ostentet breviorem sensui, quia indivisa est; tamen si ex eo obrepat opinio, de longè minori Intervallo, quam reperitur; Opinionis ejus vanæ Frustratio efficiet, ut videatur demùm, etiàm quam reverà est, productior. Itaque si quis Opinioni alicujus falsæ, de Magnitudine Rei

Rei cujuſpiam, velificari cupiat, caveat à Diſtributionibus, ſed rem integram utique extollat. Fallit *Sophiſma* ſecundò, ſi Diſtributio ea diſtrahatur, non autem ſimul obverſetur, aut uno aſpectu viſum ferat. Itaque ſi Flores in Horto aliquo in plures Torulos diſtinguantur, majoris Quantitatis Speciem præbebunt, quam ſi omnes in uno Toro ſimul creſcerent; Modò Toruli illi, oculis ſimul ſubjiciantur; Alitèr enim Unio Diſtributioni diſtractæ prævalebit. Sic Reditus eorum majores videntur, quibus Prædia & Latifundia ſua vicina aut conjuncta ſunt. Nam ſi ſparsìm ſita ſint, non veniunt tam facilè ſub Aſpectum. Fallit *Sophiſma* tertiò, propter Dignitatem Unitatis, ſupra Multitudinem. Omnis enim Compoſitio, Indigentiæ in ſingulis, Signum eſt certiſſimum; ubi illud uſu venit,

Et quæ non proſunt Singula, Multa juvant.

Itaque Mariæ Partes potiores; *Martha, Martha, attendis ad plurima, unum ſufficit.* Hinc illa Fabula Æſopi de Vulpe & Feli. Jactabat enim Vulpes, quantas Artes haberet, & Effugia, quibus ſe à Canibus eriperet; Felis autem ſe unico tantùm confidere Auxilio dixit, utpote quæ tenuem Scandendi Facultatem haberet: Quod tamen reliquis illis vulpinis longè præſtantius præſidium fuit: unde Adagium; *Multa novit vulpes, ſed Felis unum magnum.* Quin etiàm in hujus Fabulæ ſignificatione Morali idem cernitur: Nam potenti & fido Amico niti, plus præſidii habet, quam Artes & Aſtutiæ complurimæ.

Atque hæc Exempli loco ſufficient. Supereſt autem nobis ejuſmodi *Colorum* Numerus etiàm magnus, quos olìm Adoleſcentes congeſſimus: attamen ſine illuſtrationibus ſuis, atque *Elenchis*; Quos hoc tempore concinnare non vacat: Ideoque *Colores* illos nudos, abſque illuſtrationibus ſuis, (cum ſuperiores iſti veſtiti prodeant,) proponere, minimè nobis conſentaneum videtur. Illud interìm monemus, Rem iſtam, qualiſcunque ea videri poſſit, haud parvi, judicio noſtro, eſſe pretii: utpote quæ ex *Philoſophiâ primâ*, & ex *Politicâ*, & ex *Rhetoricâ*, participet. Atque de *Signis Popularibus*, ſive *Coloribus Boni* ac *Mali apparentis*, tam *Simplicis*, quàm *Comparati*, hactenùs.

Secunda *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, & *deſideratur*, ea eſt, quam Cicero (ut ſuperius in *Logicâ* diximus) innuit; cùm præcipit, ut in promptu habeantur *Loci communes*, in utramque partem, diſputati & tractati. Quales ſunt, *Pro verbis Legis*, & *Pro Sententiâ Legis*, &c. Nos verò hoc præceptum, etiàm ad alia extendimus; ut non ſolùm ad Genus Judiciale, ſed etiàm ad Deliberativum, & Demonſtrativum adhibeatur. Omninò hoc volumus, *Locos* omnes, quorum frequens eſt uſus, (ſive ad Probationes & Refutationes; ſive ad Suaſiones & Diſſuaſiones; ſive ad Laudes & Vituperia ſpectent;) meditatos jam haberi; eoſque ultimis ingenii viribus, & tanquàm improbè, & prorsùs præter Veritatem attolli, & deprimi. Modum autem hujus *Collectionis*, tàm ad uſum, quam ad Brevitatem, optimum fore cenſemus, ſi hujuſmodi Loci contrahantur, in Sententias quaſdam acutas, & conciſas; tanquàm Glomos quoſdam, quorum Fila in fuſiorem

Discursum, cùm res postulat, explicari possint. Atque similem quandam Diligentiam, in Senecâ reperimus, sed in Hypothesibus sive Casibus. Ejus generis, cùm plurima parata habeamus, aliqua ad Exemplum proponere visum est. Ea autem *Antitheta Rerum* nominamus.

Exempla *Antithetorum*.

NOBILITAS. I.

Pro.

Quibus virtus à Genere penitùs insita est; ii jam non mali esse nolunt, sed nequeunt.

Nobilitas Laurea, quâ Tempus Homines coronat.

Antiquitatem etiam in Monumentis Mortuis Veneramur; quantò magis in Vivis?

Si Nobilitatem Familiarum contemnas, quæ tandem erit Differentia, inter Sobolem Hominum, & Brutorum?

Nobilitas Virtutem Invidiæ subducit, Gratiæ tradit.

Contra.

Rarò ex Virtute Nobilitas; rariùs ex Nobilitate Virtus.

Nobiles Majorum deprecatione ad Veniam sæpiùs utuntur quam suffragatione ad Honores.

Tanta solet esse Industria Hominum novorum, ut Nobiles præ illis tanquàm Statuæ videantur.

Nobiles in Stadio respectant nimis sæpè; quod mali Cursoris est.

FORMA. II.

Pro.

Deformes Naturam ulcisci solent.

Et Virtus nil aliud, quam Interna Forma; & Forma nil aliud, quam Externa Virtus.

Deformes se à Contemptu, per Malitiam utique suam vindicare cupiunt.

Forma Virtutes splendere facit, Vitia rubere.

Con.

Virtus, ut Gemma Nobilis, meliùs inferitur sine multo Auro, & Ornatu.

Quod Vestis lauta Deformi, hoc Forma improbo.

Similitèr plerunque leves sunt, quos Forma ornat, & quos movet.

JUVENTUS. III.

Pro.

Primæ Cogitationes, & Iuvenum Consilia, plus habent è Numine.

Senes sibi sapiunt magis, aliis & Reip. minùs.

Si conspici daretur, magis deformat Animos quam Corpora Senectus.

Senes omnia metuunt, præter Deos.

Con.

Iuventus pœnitentiæ Campus.

Ingenitus est Iuvenibus Senilis Auctoritatis Contemptus; ut quisque suo periculo sapiat.

Tempus, ad quæ Consilia non advocatur, nec rata habet.

Senibus Veneres mutantur in Gratias.

VALE-

Valetudo. IIII.

Pro.

Cura Valetudinis Animum humilem facit, & Corpori supplicem.

Corpus sanum, Hospes Animæ est; Ægrum, Ergastularius.

Nil tam Summas Actionum promovet, quam prospera valetudo; at contrà infirma, feriatur nimis.

Con.

Sæpè Convalescere est sæpè Iuvenescere.

Excusatio Valetudinis Polychresta; ad quam etiàm Sani confugimus.

Nimis arcto fœdere Corpus Animæ jungit Sanitas.

Et Lectus magna Imperia administravit; & Lectica magnos Exercitus.

Uxor & Liberi. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à Familiâ.

Vxor & Liberi Disciplina quædam Humanitatis; at Cœlibes tetrici & severi.

Cœlibatus & Orbitas ad nil aliud conferunt, quam ad Fugam.

Morti sacrificat, qui Liberos non procreat.

Cætera felices, in Liberis ferè infortunati sunt: ne Divinæ Sorti nimiùm appropinquent Homines.

Con.

Qui uxorem duxit & Liberos suscepit, Obsides Fortunæ dedit.

Generare, & Liberi, Humana sunt; Creare, & Opera, Divina.

Brutorum Æternitas Soboles; Virorum Fama, Merita, & Instituta.

Oeconomicæ Rationes publicas plerunque evertunt.

Aliquibus Fortuna Priami placuit, qui suis omnibus superstes fuit.

Divitiæ. VI.

Pro.

Divitias contemnunt, qui desperant.

Invidia Divitiarum Virtutem effecit Deam.

Dum Philosophi dubitant, utrùm ad Virtutem an Voluptatem omnia sint referenda, collige Instrumenta utriusque.

Virtus per Divitias vertitur in Commune Bonum.

Cætera Bona Provincialem habent Administrationem, Divitiæ solæ Generalem.

Con.

Divitiarum magnarum, vel Custodia est, vel Dispensatio quædam, vel Fama; at nullus Vsus.

Annon vides Lapillis, & id genus Deliciis, fingi pretia, ut possit esse aliquis magnarum Divitiarum Vsus?

Multi dum Divitiis suis omnia venalia fore crediderunt, ipsi in primis venerunt.

Non aliud Divitias dixerim, quam Impedimenta Virtutis: Nam Virtuti, & necessariæ sunt, & graves.

Divitiæ bona Ancilla, pessima Domina.

HONO-

HONORES. VII.

Pro.

Honores non Tyrannorum, (ut loquuntur) sed Providentiæ Divinæ Calculi sunt.

Honores faciunt & Virtutes, & Vitia conspicua: Itaque illas provocant, hæc refrænant.

Non novit quispiam, quantum in Virtutis Cursu profecerit; nisi Honores ei Campum præbeant apertum.

Virtutis, ut Rerum aliarum, rapidus Motus est ad Locum, placidus in Loco: Est autem Virtutis Locus Honos.

Con.

Dum Honores appetimus, Libertatem exuimus.

Honores dant ferè Potestatem earum Rerum; quas optima Conditio est Nolle, proxima non posse.

Honorum Ascensus arduus, Statio lubrica, Regressus præceps.

Qui in Honore sunt, vulgi Opinionem mutuentur oportet, ut seipsos Beatos putent.

IMPERIA. VIII.

Pro.

Felicitate frui, magnum Bonum est; sed eam & aliis impertiri posse, adhuc majus.

Reges non Hominum instar, sed Astrorum sunt: Nam & in Singulos, & in Tempora ipsa, magnum habent influxum.

Qui Dei Vices gerunt, iis resistere, non tantùm læsæ Majestatis Crimen est, sed Theomachia quædam.

Con.

Quam miserum habere, nil fere quod appetas, infinita quæ metuas.

Qui in Imperiis sunt, similes sunt Corporibus Cœlestibus, quæ magnam Venerationem habent, Requiem nullam.

Nemo Humanæ Sortis ad Deorum Convivia admittitur, nisi ad Ludibrium.

LAUS, EXISTIMATIO. IX.

Pro.

Virtutis Radii reflexi Laudes.

Laus Honor is est, ad quem liberis Suffragiis pervenitur.

Honores à diversis Politiis conferuntur; sed Laudes ubique sunt Libertatis.

Vox Populi habet aliquid Divinum. Nam quomodò alitèr tot Capita in unum conspirare possint?

Ne mireris, si Vulgus veriùs loquatur, quàm Honoratiores; quia etiàm tutiùs loquitur.

Con.

Fama deterior Iudex, quam Nuncia.

Quid Viro bono cum Salivâ vulgi?

Fama veluti Fluvius, levia attollit, Solida mergit.

Infimarum Virtutum apud Vulgus Laus est; Mediarum Admiratio; Supremarum Sensus nullus.

Laus magis ex Ostentatione, quàm ex Merito: & Ventosis magis accedit, quàm Realibus.

NATURA.

NATURA. X.

Pro.

Consuetudinis Progressus est Arithmeticus; Naturæ Geometricus.

Vt in Rebuspublicis, se habent Leges Communes erga Consuetudines; eodem modo in singulis se habet Natura ad Consuetudinem.

Consuetudo contra Naturam, quasi Tyrannis quædam est: & citò, ac levi occasione corruit.

Con.

Cogitamus secundum Naturam; Loquimur secundum Præcepta; sed Agimus secundum Consuetudinem.

Natura Pedantius quidam est; Consuetudo Magistratus.

FORTUNA. XI.

Pro.

Virtutes apertæ Laudes pariunt, occultæ Fortunas.

Virtutes Officiorum Laudes pariunt, Facultatum Fortunas.

Fortuna veluti Galaxia; hoc est, Nodus quarundam obscurarum Virtutum, sine Nomine.

Fortuna saltem ob Filias suas honoranda est; Confidentiam scilicet, & Auctoritatem.

Con.

Stultitia unius, Fortuna alterius.

In Fortunâ illud præcipuè laudaverim, quod cum non eligat, non tueatur.

Viri Magni, dum Invidiam Virtutum suarum declinârunt; inter Fortunæ Cultores reperti sunt.

VITA. XII.

Pro.

Absurdum est Accidentia Vitæ magis amare, quam Vitam ipsam.

Præstat ad omnia, etiam ad Virtutem, Curriculum longum, quam breve.

Absque Spatiis Vitæ majoribus, nec perficere datur, nec perdiscere, nec pœnitere.

Con.

Philosophi, dum tantum Apparatum, adversus Mortem colligunt, ipsam magis timendam effecerunt.

Mortem Homines timent, quia nesciunt, ut Pueri Tenebras.

Non invenias inter Humanos, Affectum tam pusillum, qui si intendatur paulò vehementiùs, non Mortis Metum superet.

Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiam Fastidiosus potest.

SUPERSTITIO. XIII.

Pro.

Qui zelo peccant, non probandi, sed

Con.

Vt Simiæ, Similitudo cum Homine,

sed tamen amandi sunt.

Mediocritates Moralibus debentur; Extremitates Divinis.

Superstitiosus Religiosus Designatus.

Fabulosissima quæque Portenta cujusvis Religionis, citiùs crediderim, quàm hæc omnia sine Numine fieri.

ne, Deformitatem addit; ita Superstitioni, Similitudo cum Religione.

Quale Odium est Affectationis in Civilibus, tale Superstitionis in Divinis.

Præstat nullam habere de Diis Opinionem, quàm contumeliosam.

Non Epicuri Schola, sed Stoa, veteres Respublicas perturbavit.

Non cadit in Mentem Humanam, ut sit merus Atheista Dogmate; sed magni Hypocritæ, sunt veri Atheistæ; qui Sacra perpetuò contrectant, sed nunquàm verentur.

SUPERBIA. XIIII.

Pro.

Superbia etiam Vitiis insociabilis, atque ut Venenum Veneno; ita haud pauca Vitia Superbiâ expelluntur.

Facilis, etiam alienis vitiis obnoxius est; Superbus tantùm suis.

Superbia, si ab aliorum contemptu, ad sui contemptum ascendet, fiet demùm Philosophia.

Con.

Hedera Virtutum ac Bonorum omnium Superbia.

Cætera Vitia Virtutibus tantùm contraria; Superbia Sola contagiosa.

Superbia optimâ Vitiorum conditione caret, id est, Latebris.

Superbus, cùm cæteros contemnit, se interim negligit.

INGRATITUDO. XV.

Pro.

Crimen Ingrati Animi, nil aliud est, quam perspicacia quædam, in Caussam Beneficii collati.

Dum grati erga quosdam esse volumus; nec cæteris Iusticiam præstamus, nec nobis ipsis Libertatem.

Beneficii gratia eò minùs reddenda est, quòd de pretio non constat.

Con.

Crimen Ingrati Animi, non Suppliciis coercetur, sed Furiis permittitur.

Arctiora sunt Vincula Beneficiorum quam Officiorum: quare, qui ingratus, injustus, & omnia.

Ea est Conditio Humana. Nemo tàm publicâ Fortunâ natus est, quin privatæ & Gratiæ, & Vindictæ se omninò debeat.

INVIDIA. XVI.

Pro.

Naturale est Exprobrationem Fortunæ suæ odisse.

Invidia in Rebuspub. tanquàm salubris Ostracismus.

Con.

Invidia Festos Dies non agit.

Nemo Virtuti Invidiam reconciliaverit præter Mortem.

Invidia Virtutes Laboribus exercet, ut Iuno Herculem.

Impudicitia. XVII.

Pro.

Zelotypiæ debetur, quod Castitas sit facta Virtus.

Multâ Tristitiâ opus est, ut quis Venerem rem seriam putet.

Quid vel Diætæ Partem, vel Munditiæ Speciem, vel Superbiæ Filiam, inter Virtutes collocas?

Amorum, ut Avium Sylvestrium, nulla Proprietas est, sed Ius possessione transfertur.

Con.

Pessima Circes Transformatio Impudicitia.

Impudicus prorsus Reverentiam sui perdidit; quod Frænum est omnium Vitiorum.

Omnes ut Paris, qui Formæ Optionem faciunt, Prudentiæ & Potentiæ jacturam faciunt.

In Veritatem non vulgarem incidit Alexander; cùm Somnum & Venerem, Mortis Arrhabones esse dixit.

Crudeltas. XVIII.

Pro.

Nulla Virtutum tam sæpe rea est, quam Clementia.

Crudelitas, si à Vindictâ est, Iustitia est, si à periculo, prudentia.

Qui Misericordiam Inimico impertit, sibi denegat.

Non sæpiùs Phlebotomiæ necessariæ sunt in Curationibus, quam Cædes in Civilibus.

Con.

Cædibus grassari, aut Feræ, aut Furiæ est.

Crudelitas Viro bono sempèr fabulosa esse videtur, & Fictio Tragica.

Gloria Vana. XIX.

Pro.

Qui suas Laudes appetit, aliorum simul appetit Vtilitates.

Qui tam Sobrius est, ut nihil alienum curet, vereor ne & publica aliena putet.

Ingenia in quibus aliquid inane est, faciliùs Curam Reipub. recipiunt.

Con.

Gloriosi sempèr Factiosi, Mendaces, Mobiles, Nimii.

Thraso Gnathonis Præda.

Turpe est Proco sollicitare Ancillam: est autem Virtutis Ancilla Laus.

Justitia. XX.

Pro.

Imperia & Politiæ, Iusticiæ tantùm Additamenta sunt: Si enim Iusticia alitèr possit exerceri, illis minimè fuerit Opus.

Iusticiæ

Con.

Si hoc est justum esse; Quæ tibi fieri nolis, ea alteri non facere, Clementia demùm Iusticia est.

Si suum cuique tribuendum est, certè

Iusticiæ debetur, quod Homo Homini sit Deus, non Lupus.

Iusticia etsi Vitia tollere non possit, tamen hoc efficit, ut non lædant.

certè & Venia Humanitati.

Quid mihi Æquitatem narras, cùm sapienti omnia inæqualia sint?

Considera qualis Reorum Conditio fuerit apud Romanos, & pronuncia Iusticiam è Repub. non esse.

Vulgaris ista Iusticia Politiarum, Philosophus in Aulâ: hoc est, facit tantùm ad Reverentiam Imperantium.

FORTITUDO. XXI.

Pro.

Nil terribile nisi ipse Timor.

Nil aut in Voluptate solidum, aut in Virtute munitum, ubi Timor infestat.

Qui Pericula apertis oculis intuetur, ut excipiat, advertit & ut evitet.

Cæteræ Virtutes nos à Dominatu liberant Vitiorum; Fortitudo sola à Dominatu Fortunæ.

Con.

Præclara virtus velle perire ut perdas.

Præclara Virtus quam etiam Ebrietas inducit.

Vitæ suæ prodigus, alienæ periculosus.

Virtus Ferreæ Ætatis Fortitudo.

TEMPERANTIA. XXII.

Pro.

Eadem ferè vis Abstinendi & Sustinendi.

Uniformitates, Concordiæ, & Mensuræ Motuum, cœlestia sunt, & Characteres Æternitatis.

Temperantia, velut Frigora salubria, Animi vires colligit & firmat.

Exquisiti & vagi Sensus, Narcoticis indigent; similitèr & Affectus.

Con.

Negativæ istæ Virtutes non placent: nam Innocentiam præstant, non Merita.

Languet Mens quæ Excessibus caret.

Amo Virtutes, quæ Excellentiam Actionis inducunt, non Hebetudinem Passionis.

Cùm Consonantes Animi Motus ponis, paucos ponis: Nam Pauperis est numerare Pecus.

Ista (Non uti ut non appetas; Non appetere ut non timeas) pusillanimi sunt & diffidentis.

CONSTANTIA. XXIII.

Pro.

Basis Virtutum Constantia.

Miser est, qui qualis ipse futurus sit, non novit.

Imbe-

Con.

Constantia, ut Ianitrix morosa, multa utilia Indicia abigit.

Æquum est, ut Constantia Res adversas

Imbecillitas Humani Iudicii, rebus ipsis constare non potest; quare saltèm sibi constet.

Etiam Vitiis decus aspirat Constantia.

Si ad Fortunæ Inconstantiam, accedat etiam Inconstantia Mentis, in quantis Tenebris vivitur?

Fortuna, tanquam Proteus, si perseveres, ad Formam redit.

adversus bene toleret; nam ferè inducit.

Stultitia brevissima optima.

MAGNANIMITAS. XXIIII.

Pro.

Si Animus semel generosos Fines optaverit, statim non modò Virtutes circunstant, sed & Numina.

Virtutes ex Habitu, aut Præceptis; gregales sunt; ex Fine, Heroicæ.

Con.

Magnanimitas est Virtus poetica.

SCIENTIA, CONTEMPLATIO. XXV.

Pro.

Ea demùm Voluptas est secundum Naturam, cujus non est Satietas.

Dulcissimus Prospectus in Errores aliorum subjacentes.

Quam bonum est Orbes Mentis habere Concentricos Vniverso?

Omnes Affectus pravi, falsæ æstimationes sunt; atque eadem sunt Bonitas & Veritas.

Con.

Contemplatio, speciosa Inertia.

Benè Cogitare, non multò melius est, quam benè Somniare.

Orbem Numen curat, tu patriam.

Vir Politicus etiàm Contemplationes serit.

LITERÆ. XXVI.

Pro.

Si de Rebus minutis, Libri scripti forent, vix ullus esset Experientiæ Vsus.

Lectio est Conversatio cum Prudentibus; Actio ferè cum Stultis.

Non inutiles Scientiæ existimandæ sunt, quarum in se nullus est usus, si Ingenia acuant, & ordinent.

Con.

In Academiis discunt Credere.

Quæ unquàm Ars docuit, tempestivum Artis Vsum?

Sapere ex Regulâ, & ex Experientiâ, planè contrariæ rationes sunt; ut qui alteri assuefactus sit, ad alterum sit ineptus.

Artis sæpissimè ineptus usus est, ne sit nullus.

Hoc ferè omnes Academici habẽt, ut ex qualibet re, soleant agnoscere, quod sciant, & non addiscere, quod nesciant.

PROMP-

PROMPTITUDO. XXVII.

Pro.

Opportuna Prudentia non est, quæ celeris non est.

Qui citò errat, citò Errorem emendat.

Qui ex composito, & non obitèr prudens est, nil magni facit.

Con.

Prudentia non altè petitur, quæ præstò est.

Prudentia, ut vestis, levis, quæ expedita.

Cujus Consilia non maturat Deliberatio, nec Prudentiam Ætas.

Quæ ad breve Tempus excogitantur, ad breve Tempus placent.

TACITURNITAS IN SECRETIS. XXVIII.

Pro.

Taciturno nil reticetur; quia Omnia tutò communicantur.

Qui facilè loquitur quæ scit, loquitur & quæ nescit.

Secretis etiam Mysteria debentur.

Con.

Varietas Morum optimè Animum collocat in Secreto.

Taciturnitas Confessoris Virtus.

Taciturno omnia reticentur; quia Silentium rependitur.

Tectus, ignoto proximus.

FACILITAS. XXIX.

Pro.

Amo Virum alieno Affectui obnoxium, sed tamen Iudicium ab obsequio revocantem.

Flexibilem esse, ad Naturam Auri proximè accedit.

Con.

Facilitas, Iudicii quædam inepta Privatio.

Facilium Beneficia, Debita videntur; Negationes, Injuriæ.

Sibi gratiam habet, qui à Facili aliquid impetrat.

Facilem omnes Difficultates premunt, nam omnibus se implicat.

Facilis ferè se recipit cum pudore.

POPULARITAS. XXX.

Pro.

Prudentibus eadem ferè placent, at Stultorum varietati occurrere, prudentiæ est.

Colere populum, est Coli.

Qui ipsi magni Viri sunt, neminem unum ferè habent, quem vereantur; sed Populum.

Con.

Qui valdè cum Stultis congruit, ipse suspectus esse potest.

Qui Turbæ placet, ferè & Turbas miscet.

Nil moderatum Vulgo gratum est.

Infima Assentatio est Assentatio vulgi.

LOQUACITAS. XXXI.

Pro.

Qui silet, aut alios habet pro suspectis, aut suspectus est ipse sibi.

Custodiæ omnes infelices, miserrima Silentii.

Silentium stultorum Virtus: Itaque rectè ille Silenti: Si Prudens es, stultus es; si stultus, Prudens.

Silentium, veluti Nox, Insidiis opportunum.

Cogitationes in Profluente sanissimæ.

Silentium Solitudinis Genus.

Opinioni se venditat, qui silet.

Silentium, nec pravas Cogitationes egerit, nec bonas distribuit.

Con.

Silentium Verbis, & Gratiam addit, & Authoritatem.

Silentium, veluti Somnus quidam, alit Prudentiam.

Silentium Fermentatio Cogitationum.

Stilus Prudentiæ Silentium.

Silentium ambit Veritatem.

DISSIMULATIO. XXXII.

Pro.

Dissimulatio compendiaria Sapientia.

Non idem dicere, sed idem spectare debemus.

Etiam in Animo deformis Nuditas.

Dissimulatio & Decori est, & Præsidio.

Sepes Consiliorum Dissimulatio.

Aliqui Bono suo falluntur.

Qui indissimulantèr omnia agit, æquè decipit: nam plurimi, aut non capiunt, aut non credunt.

Indissimulatio nihil aliud, quam Animi Impotentia.

Con.

Cùm cogitare secundum Rerum Veritatem non possimus; at loquamur secundum cogitationem.

Quibus Artes Civiles supra Captum ingenii sunt, iis Dissimulatio pro Prudentiâ erit.

Qui dissimulat, præcipuo ad Agendum Instrumento se privat; i. Fide.

Dissimulatio Dissimulationem invitat.

Qui dissimulat, liber non est.

AUDACIA. XXXIII.

Pro.

Docet improbare qui verecundatur.

Quod Actio Oratori, id Audacia Viro Civili; Primum, Secundum, Tertium.

Confitentem Verecundiam amo, accusantem odi.

Con-

Con.

Audacia Stultitiæ Viator.

Inverecundia inutilis nisi ad Imposturam.

Confidentia Stultorum Imperatrix, Prudentium Scurra.

Audacia est Stupor quidam Sensûs, cum Malitiâ voluntatis.

Cere-

Confidentia Morum Animos promptiùs sociat.

Placet obscurus Vultus, & perspicua Oratio.

Ceremoniæ. Puntos. Affectatio. XXXIIII.

Pro.

Vultûs & Gestûs decora Moderatio, verum Condimentum Virtutis.

Si & in Verbis vulgo paremus, quid ni in Habitu, & Gestu?

Qui in Levibus, & quotidianâ Consuetudine, decus non retinet, sit licet Vir magnus, nôris tamen hunc tantùm certis Horis sapere.

Virtus, & Prudentia, sine Punctis, velut peregrinæ Linguæ sunt; nam vulgò non intelliguntur.

Qui vulgi Sensum, per Congruitatem non novit, is si nec per Observationem noverit, omnium Stultissimus est.

Puncti, Translatio sunt Virtutis in Linguam Vernaculam.

Con.

Quid deformius, quam Scenam in Vitam transferre?

Ex ingenuitate Decorum, ex Arte Odium.

Magis placent Cerussata Bucca, & Calamistrata Coma, quàm Cerussati & Calamistrati Mores.

Qui Animum ad tam exiles Observationes applicat, magnæ Cogitationis Capax non est.

Affectatio, Ingenuitatis Putredo lucens.

JOCI. XXXV.

Pro.

Oratorum Ara Iocus.

Qui in omnibus modestum Leporem miscet, Libertatem Animi retinet.

Res est supra Opinionem Politica, facilè transire à Ioco ad Serium, à Serio ad Iocum.

Veritatis aliàs non perventuræ sæpè vehiculum Iocus.

Con.

Istos Deformitatum ac Concinnitatum Aucupes, quis non contemnat?

Rerum Magnitudinem eluere joco, improbum Artificium est.

Iocos tum considera, cùm Risu destituti sunt.

Facetiisti ferè non penetrant ultra superficiem Rerum; ubi Ioci Sedes est.

Vbi Iocus ad Seria Momenti aliquid habet, ibi Levitas puerilis est.

AMOR. XXXVI.

Pro.

Annon vides omnes se quærere? At Amans solus se invenit.

Non est melior Ordinatio Animi, quam ex Imperio Affectûs alicujus insignis.

Quid

Con.

Amori multùm debet Scena, nihil Vita.

Nil tam varii Nominis est quàm Amor: Nam Res, aut tam Stulta est, ut se nesciat, aut tam turpis, ut

se

Qui sapit, Desiderium quærat: nam qui non aliquid insigniter appetit, ei omnia ingrata sunt, & tædio plena.

Quidni in Unitate acquiescat Unus?

se fuco condat.

Odi istos Mono-Phronistas.

Angusta admodùm Contemplatio Amor.

Amicitia. XXXVII.

Pro.

Eadem facit Amicitia, quæ Fortitudo, sed suaviùs.

Suave Condimentum omnium Bonorum Amicitia.

Pessima Solitudo, non veras habere Amicitias.

Digna malæ Fidei Ultio, Amicitiis privari.

Con.

Qui amicitias arctas copulat, novas Necessitates sibi imponit.

Animi imbecilli est, Partiri Fortunam.

Adulatio. XXXVIII.

Pro.

Adulatio magis ex More, quam ex Malitiâ.

Laudando instituere, sempèr Formula fuit, debita Potentioribus.

Con.

Adulatio Stilus Servorum.

Adulatio Calx Vitiorum.

Adulatio Aucupii illud genus, quod similitudine vocis, Aves fallit.

Adulationis Deformitas Comica, Nocumentum Tragicum.

Auribus mederi difficillimum.

Vindicta. XXXIX.

Pro.

Vindicta Privata Iustitia agrestis.

Qui vim rependit, Legem tantùm violat, non Hominem.

Utilis Metus ultionis privatæ; Nam Leges nimiùm sæpè dormiunt.

Con.

Qui Injuriam fecit, Principium Malo dedit; qui reddidit, Modum abstulit.

Vindicta, quò magis Naturalis, eò magis coercenda.

Qui facilè Injuriam reddit, is fortassè tempore, non voluntate posterior erat.

Innovatio. XL.

Pro.

Omnis Medicina Innovatio.

Qui nova Remedia fugit, nova Mala opperitur.

Novator maximus Tempus; quidni

Con.

Novi Partus deformes sunt.

Nullus Auctor placet, præter Tempus.

Nulla Novitas absque Injuriâ; nam

quidni igitur Tempus imitemur?

Exempla remota inepta sunt; Recentia corrupta & ambitiosa.

Imperitis & Contentiosis permitte, ut ad Exempla Res agant.

Sicut qui nobilitatem, in Familiam introducunt, digniores ferè sunt Posteris: ita Novationes Rerum plerunque præstant iis, quæ ad Exempla fiunt.

Morosa Morum retentio, res turbulenta est, æque ac Novitas.

Cùm per se Res mutentur in deterius, si Consilio in melius non mutentur, quis finis erit Mali?

Moris Servi, Temporis Ludibria.

nam præsentia convellit.

Quæ usu obtinuere, si non bona, at saltem apta inter se sunt.

Quis Novator Tempus imitatur; quod Novationes ita insinuat, ut sensus fallant?

Quod præter Spem evenit, cui prodest, minus acceptum, cui obest, magis molestum.

MORA. XLI.

Pro.

Fortuna multa festinanti vendit, quibus morantem donat.

Dum Initia Rerum amplecti properamus, umbras prensamus.

Fluctuantibus rebus advertendum, inclinantibus agendum.

Prima Actionum Argo committenda sunt, extrema Briareo.

Con.

Occasio primùm Ansam Vasis porrigit, deinde Ventrem.

Occasio instar Sibyllæ minuit Oblatum, pretium auget.

Celeritas Orci Galea.

Quæ maturè fiunt, judicio fiunt; quæ serò, per ambitum.

PRÆPARATIO. XLII.

Pro.

Qui parvis Copiis rem magnam aggreditur, fingit Opportunitatem, ut speret.

Parvis Apparatibus non Fortuna, sed Prudentia emitur.

Con.

Optimus Terminus parandi, prima Occasio agendi.

Nemo speret se Fortunam Apparatu ligare posse.

Alteratio Apparatûs & Actionis, Politica sunt: Distinctio tumida & infelix.

Magnus Apparatus prodigus & Temporis, & Rerum.

PRINCIPIIS OBSTARE. XLIII.

Pro.

Plura Pericula fallunt, quàm vincunt.

Minùs Operis est Periculo Remedium adhibere,

Con.

Docet Periculum progredi, qui accingitur, & periculum figit remedio.

Etiam

adhibere, quam Progressum ejus observare & custodire.

Non jam leve est Periculum, si leve videatur.

Etiam in remediis Periculorum, levia Pericula subsistunt.

Præstat cum paucis Remediis, quæ invaluerunt, rem habere; quam cum Minis singulorum.

Consilia Violenta. XLIIII.

Pro.

Qui lenem istam Prudentiam amplectuntur, iis Augmenta Mali salubria sunt.

Necessitas, quæ violenta consulit, eadem exequitur.

Con.

Omne Remedium Violentum, prægnans novi Mali.

Violenta Consilia Nemo dat, præter Iram & Metum.

Suspicio. XLV.

Pro.

Diffidentia Nervi Prudentiæ; at Suspicio Medicamentum arthriticum.

Meritò ejus fides suspecta est, quam Suspicio labefacit.

Suspitio fragilem fidem solvit, fortem intendit.

Con.

Suspicio fidem absolvit.

Suspicionum Intemperies est Mania quædam Civilis.

Verba Legis. XLVI.

Pro.

Non est Interpretatio, sed Divinatio, quæ recedit à literâ.

Cum receditur à literâ, Iudex transit in Legislatorem.

Con.

Ex omnibus Verbis eliciendus est Sensus, qui interpretetur singula.

Pessima Tyrannis Lex in Equuleo.

Pro Testibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non secundum Caussam pronunciat, qui Argumentis nititur.

Qui Argumentis potiùs credit, quam Testibus; etiàm Ingenio, magis debet fidere, quam Sensui.

Tutum foret Argumentis credere, si Homines nihil absurdi facerent.

Argumenta, cùm sint contra Testimonia, hoc præstant; ut res mira videatur, non autem ut vera.

Con.

Si Testibus credendum sit contra Argumenta, sufficit tantùm Iudicem esse, non surdum.

Argumenta Antidotum contra Venena Testimoniorum.

Iis probationibus tutissimò creditur, quæ rarissimè mentiuntur.

Atque hæc *Antitheta*, (quæ nunc propoſuimus) fortaſsè tanti non fuerint: ſed cùm jam olìm parata & collecta à nobis eſſent, noluimus Diligentiæ noſtræ Juvenilis Fructum perire: Præſertìm cùm, (ſi quis acutiùs introſpiciat) *Semina* ſint, non *Flores*. In illo autem Adoleſcèntiam planè ſpirant, quod ſint in *Morali*, ſive *Demonſtrativo Genere*, uberiora; in *Deliberativo*, & *Iudiciali*, perpauca.

Tertia *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, atque etiàm *deſideratur*, eſt ea, quàm vocare placet, *Formularum Minorum*. Illæ autem ſunt, veluti Veſtibula, Poſticæ, Ante-Cameræ, Re-Cameræ, Tranſitus, &c. Orationis; quæ indiſcriminatim omnibus Subjectis competere poſſint. Quales ſunt *Præfationes*, *Concluſiones*, *Digreſſiones*, *Tranſitiones*, *Promiſſiones*, *Declinationes*, & plurima ejuſmodi. Quemadmodùm enim in Ædificiis, plurimùm facit, & ad Voluptatem, & ad Uſum, ut Frontiſpicia, Gradus, Oſtia, Feneſtræ, Aditus, Tranſitus, & hujuſmodi, commodè diſtribuantur; eodem modo, etiàm in Oratione fit, ut Additamenta & Interpoſitiones iſtæ, (ſi decorè, & peritè formentur & collocentur) plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, univerſæ Orationis Structuræ adjiciant. Harum *Formularum* Exemplum unum aut alterum proponemus, neque diutiùs iiſdem immorabimur. Etſi enim ſint Res haud exigui uſûs, tamen cum nihil in his addamus de noſtro, ſed tantùm *Formulas* nudas, ex Demoſthene, aut Cicerone, aut alio quopiam ſelecto Auctore, deſcribamus, inferius quiddam videntur, quam ut in eo Tempus teramus.

Exempla *Formularum Minorum*.

Concluſio Deliberativæ.

Sic & culpam præteritam, fas erit redimere, & futuris incommodis eâdem operâ proſpicere.

Partitionis Accuratæ Corollarium.

Vt omnes intelligant, nihil me & ſubterfugere voluiſſe reticendo, aut obſcurare dicendo.

Tranſitio cum Monito.

Verùm hæc ità prætereamus, ut tamen intuentes, & reſpectantes, relinquamus.

Præoccupatio contrà Opinionem inveteratam.

Faciam, ut intelligatis in totâ cauſſâ, quid res ipſa tulerit, quid Error affinxerit, quid invidia conflaverit.

Hæc pauca enumeraſſe, ad Exempla, ſatis fuerit; cum quibus, *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam* ſpectant, concludimus.

CAPUT

CAPUT IIII.

Appendices generales duæ Traditivæ; Critica; *&* Pædagogica.

Superſunt duæ Appendices *Traditivæ* in genere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Sicut enim Pars *Traditivæ* præcipua in *Scriptione Librorum* conſiſtit, ita Pars ejus Relativa in *Librorum* verſatur *Lectione*: *Lectio* autem, vel Magiſtrorum ope regitur, vel induſtriâ cujuſque propriâ perficitur; Atque huic rei inſerviunt *Doctrinæ* illæ,quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* ſpectant, primò *Authorum probatorum limata Correctio*, & *emendata Editio*; quibus & ipſorum Authorum Honor vindicatur, & Studioſis Lumen præfertur. Quâ tamen in re, ſtudiis haud parùm Detrimenti intulit, quorundam Hominum Diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos eſt, ubi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, Vitium ſtatim in Exemplari ſupponere; Veluti in illo loco Taciti: Cùm quædam Colonia jus Aſyli apud Senatum aſſereret, narrat Tacitus, non æquis admodum Auribus, quæ ab iis proferebantur, fuiſſe ab Imperatore & Senatu audita: Itaque Legati cauſsâ diffiſi, bonam Pecuniæ ſummam Tito Vinio dederunt, ut eis patrocinaretur; hoc itaque pacto res obtinuit: *Tum* (inquit Tacitus) *Dignitas & Antiquitas Coloniæ valuit*: quaſi Argumenta, quæ anteà levia videbantur, accedente pretio novum tùm pondus accepiſſent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, Verbum *Tum* expunxit, & *Tantùm* repoſuit. Atque hâc pravâ *Criticorum* conſuetudine factum eſt, ut (Quod non-nemo prudentèr notavit) *Exemplaria maximè caſtigata ſint ſæpenumerò minimè omnium caſta*. Quinimò, ut verum dicamus, niſi *Critici* fuerint eruditi in Scientiis illis, de quibus Libri ab ipſis editi tractant, periculo Diligentia eorum non vacat.

Secundò ad *Criticam* ſpectant, *Authorum Interpretatio* & *Explicatio*, *Commentarii*, *Scholia*, *Notæ*, *Spicilegia*, & ſimilia. In iſtiuſmodi autem Laboribus, peſſimus ille *Criticorum* nonnullos quaſi Morbus invaſit, ut multa ex obſcurioribus tranſiliant, in ſatis verò perſpicuis ad faſtidium uſque immorentur, & expatientur. Scilicet, non tam illud agitur, ut Author ipſe illuſtretur, quam ut *Criticus* ille, multiplicem ſuam Eruditionem, & variam Lectionem, ubique arreptâ occaſione, oſtentet. Optandum inprimis fôret (licet hæc res ad Traditivam principalem, non ad Appendices pertineat) ut qui Argumenta Obſcuriora, & Nobiliora pertractet Scriptor, ſuas ipſe Explicationes ſubjungat; ut & Textus ipſe Digreſſionibus aut Explicationibus non abrumpatur; & Notæ à Scriptoris Mente non recedant. Cujuſmodi quidpiam ſuſpicamur de *Theone Euclidis*.

Tertiò, ad *Criticam* ſpectat (quod etiàm Nomen eidem indidit) *de Authoribus quos edunt, breve aliquod judicium interponere*; Et illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; ut per hujuſmodi cenſuram,

censuram, Studiosi, & de Librorum delectu, moneantur, & ad ipsam Lectionem eorum instructiores accedant. Atque hoc ultimum, est *Criticorum* tanquàm Cathedra, quam certè nostrâ ætate nobilitârunt Viri nonnulli magni, majores certè, nostro judicio, quàm pro Modulo *Criticorum*.

Ad *Pædagogicam* quod attinet, brevissimum foret dictu; *Consule Scholas Jesuitarum*: Nihil enim, quod in usum venit, his melius. Nos tamen pauca more nostro monebimus, tanquam spicas legentes. Omninò *Institutionem Pueritiæ & Iuventutis Collegiatam probamus*; Non in Ædibus privatis; Non sub Ludi-magistris tantùm. Adest Adolescentulis in *Collegiis* Æmulatio major erga Æquales; Adest quoque ipse vultus & Aspectus virorum gravium, quod facit ad Verecundiam, & teneros Animos etiàm à Principio conformat ad Exemplar: Denique sunt quidem plurima *Educationis Collegiatæ* Commoda. In *Ordine* autem & *Modo* Disciplinæ, illud inprimis consuluerim; ut *caveatur à Compendiis*; & à *Præcocitate quâdam Doctrinæ*, quæ Ingenia reddat audacula; & magnos Profectus potiùs ostentet, quàm faciat. Quin & *favendum nonnihil Ingeniorum Libertati*, ut si quis, quæ ex more Disciplinæ sunt, faciat, & simul tempus ad alia, in quæ propensùs est, suffuretur, ne utique cohibeatur. Porrò Operæ-pretium fuerit diligentèr animadvertere (quod fortassè adhùc non fuerit notatum) esse duos *Assuefaciendi*, & *Exercendi*, & *Præparandi Ingenia* Modos, eosque tanquàm Antistrophos. Alter *incipit à Facilioribus*, & ad *magis Ardua paulatim deducit*; Alter *ab initio, duriora imperat & urget*, ut iis obtentis, facilioribus quis etiàm suavitèr perfungi possit. Alia enim est *Methodus*, Incipere Natare cum utribus, qui sublevent; Alia, Incipere Saltare cum Calceis ponderosis, qui aggravent. Neque facile est dictu, quantum harum *Methodorum* prudens Intermixtio, conferat ad promovendas, tam Animi, quam Corporis, Facultates. Itèm *Applicatio & Delectus Studiorum*, pro naturâ Ingeniorum quæ erudiuntur, res est singularis & usûs & judicii; quam etiàm benè & verè notatam & perspectam Magistri Parentibus Adolescentium debent; ut de genere Vitæ, cui Filios suos destinent, consulere possent. Verùm & illud attentiùs paulò observandum, non tantùm in iis, ad quæ Naturâ quisque suâ fertur, longè maximos fieri Profectus; sed etiàm ad ea, ad quæ vitio Naturæ quis maximè fuerit inhabilis, reperiri in Studiis ad hoc propriè delectis, Remedia & Curationes. Exempli gratiâ; Si cuipiam Ingenium tale sit, quale est Avium, ut facilè abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum esse sustineat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in quibus si evagetur paulò Mens, de integro renovanda est Demonstratio. Etiàm *Exercitiorum*, in erudiendo, Partes liquet esse vel maximas. At illud à paucis notatum est, quod *Exercitiorum* debeat esse, non solùm prudens Institutio, sed etiàm prudens Intermissio. Optimè siquidem Cicero notavit, *Quod in Exercitiis, plerunque exerceri contingat, non minùs Vitia, quam Facultates*, adeò ut malus Habitus, quandoque simul acquiratur, & se insinuet cùm bono. Itaque, tutius est intermittere *Exercitia*, & subinde repetere, quam assiduè continuare & urgere. Verùm de his satis:

 Sunt

Sunt certè hæ res, primo aspectu, minùs grandes & solennes, sed fructuosæ tamen & efficaces. Quemadmodum enim in Plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipsarum, plurimum faciunt Injuriæ aut Auxilia, quæ iisdem cùm teneræ fuissent intervenerint; quemadmodùm etiàm Incrementa illa immensa Imperii Romani, meritò à quibusdam attribuuntur, Virtuti & Prudentiæ Sex illorum Regum, qui eidem in Pueritiâ suâ, veluti Tutores fuerunt aut Nutritii: Sic certè, Cultura & Institutio Annorum Puerilium aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minimè in cujusvis observationem incurrentes, quas neque Temporis Diuturnitas, neque Laborum Assiduitas & Contentio, posteà, Ætate maturiore, possint ullo modo æquiparare. Non abs re fuerit etiàm notare, Facultates vel mediocres, si in magnos Viros, aut Res magnas inciderint, graves & insignes interdùm producere effectùs. Ejus rei ponemus Exemplum Memorabile; Quod eò magis adducimus, quia Jesuitæ eandem Disciplinam non videntur aspernari; Sano (ut nobis videtur) judicio. Atque est res, quæ si sit Professoria, infamis est: Verùm Disciplinaria facta, ex optimis est. Intelligimus autem *Actionem Theatralem*. Quippe quæ Memoriam roborat; Vocis & Pronunciationis Tonum atque Efficaciam temperat; Vultum & Gestum ad Decorum componit; Fiduciam non parvam conciliat; denique Oculis Hominum Juvenes assuefacit. Erit autem Exemplum, è Tacito desumptum, *Vibuleni* cujusdam, olim Histrionis, tunc temporis autem Militantis, in Legionibus Pannonicis. Ille, sub excessu Augusti, Seditionem moverat, ita ut Blæsus præfectus, aliquos ex seditiosis in Carcerem conjiceret. Milites verò, Impressione factâ, illos effractis Carceribus liberârunt: At Vibulenus, apud Milites concionabundus, sic orsus est: *Vos* (inquit) *his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidistis: Sed quis Fratri meo vitam, quis Fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico Exercitu, de communibus commodis, nocte proximâ jugulavit per Gladiatores suos, quos in Exitium Militum habet atque armat. Responde Blæse, ubi cadaver abjeceris? Ne hostes quidem Sepulturam invident. Cum osculis, cùm lachrymis dolorem meum implevero; me quoque trucidari jube; dum interfectos, nullum ob scelus, sed quia utilitati Legionum consulebamus, hi sepeliant.* Quibus verbis Invidiæ ac Consternationis nimium quantum concivit; Adeò ut nisi brevi posteà innotuisset, nihil horum fuisse, quinetiàm Fratrem eum nunquàm habuisse, vix à Præfecto Milites manus abstinuissent: Ille verò rem totam, tanquàm Fabulam, in Scenâ peregit.

Nunc verò, ad Colophonem pervenimus, Tractatûs nostri, de *Doctrinis Rationalibus*. In quibus, licet à *Partitionibus* receptis interdùm recesserimus, nemo tamen existimet, nos illas omnes improbare *Partitiones*, quibus usi non sumus. Duplex enim nobis imponitur Necessitas partitiones mutandi: Una, quia hæc duo, nimirùm, Res Naturâ proximas, in unam Classem redigere; & Res ad usum promendas, conjicere in unum Cumulum, Fine ipso & intentione, sunt omninò diversa. Exempli gratiâ; Secretarius aliquis Regis, aut Reip. in Musæo, Chartas suas ita proculdubiò distribuit, ut quæ similis sint Naturæ, simul componat; Veluti Fœdera seorsùm, seorsùm Mandata, Literas ab

Exteris,

Exteris, Literas Domeſticas, & ſimilia, ſeorsùm omnia : Contrà, in Scrinio aliquo particulari, illas ſimul componit, quas, licet diverſi generis ſunt, ſimul tamen uſui fore exiſtimet : Sic nimirùm, in hoc univerſali Scientiæ Repoſitorio, nobis pro Naturâ Rerum ipſarum, *Partitiones* erant inſtituendæ ; cùm tamen, ſi particularis aliqua Scientia fuiſſet pertractanda, *Partitiones* fuiſſemus ſecuti, uſui & Praxi potiùs accommodatas. Altera Neceſſitas Partitiones mutandi eſt, quia *Deſideratorum* ad Scientias Adjectio, & eorum cum reliquis in integrum Corpus Redactio, etiam, per conſequentiam, *Scientiarum* ipſarum Partitiones tranſtulit. Nam (Demonſtrationis gratiâ) eſto quod Artes quæ habentur rationem habeant Numeri 15. adjectis autem *Deſideratis* Numeri 20. Dico quod Partes Numeri 15. non ſunt eædem partes quæ Numeri 20. Nam Partes Numeri 15. ſunt 3. & 5. Partes verò Numeri 20. ſunt 2. 4. 5. & 10. Itaque patet quod hæc aliter fieri non potuerint.

Atque de *Scientiis Logicis* hæc dicta ſint.

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER SEPTIMUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Ethicæ, *in* Doctrinam de Exemplari; *&* Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris, (*scilicet* Boni) *in* Bonum Simplex; *&* Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Individuale; *&* Bonum Communionis.

PErventum est (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem Humanam* intuetur & tractat. Voluntatem gubernat Recta Ratio, seducit Bonum Apparens; Voluntatis Stimuli Affectus, Ministri Organa & Motus voluntarii. De hâc Salomon; *Ante omnia* (inquit) *custodi Fili cor tuum; nam inde procedunt Actiones Vitæ.* In hujus *Scientiæ* pertractatione, qui de eâ scripserunt, perinde mihi fecisse videntur, ac si quis *Scribendi Artem* tradere pollicitus; pulchra tantùm exhibeat *Exemplaria*, Literarum tam

tam Simplicium, quam Copulatarum; de *Calamo* verò *ducendo*, aut modis Characteres efformandi, nihil præcipiat: Ita & isti proposuerunt nobis Exemplaria bella, & luculenta, atque Descriptiones sive Imagines accuratas, *Boni, virtutis, officiorum, Felicitatis*, tanquàm vera Objecta, & Scopos Voluntatis & Appetitûs Humani: Verùm quomodò quis possit optimè, ad hos Scopos, (excellentes sanè, & benè ab illis positos) collimare; hoc est, quibus Rationibus & Institutis, Animus ad illa assequenda subigi & componi possit; aut nihil præcipiunt, aut perfunctoriè, & minùs utilitèr. Disseramus, quantùm libuerit, Virtutes Morales in Animo Humano esse habitualitèr, non naturalitèr: Distinguamus solennitèr, inter Spiritus generosos, & Vulgus ignobile; quod illi Rationum Momentis, hi Præmio aut Pœnâ, ducantur: Præcipiamus ingeniosè, Animum Humanum, ut rectificetur, instar Bacilli, in contrariam Partem Inclinationis suæ flecti oportere: Aliaque insupèr hujusmodi hinc inde spargamus: Longè tamen abest, ut hæc & alia id genus, Absentiam Rei excusent, quam modò requirimus.

Hujusce Neglectûs Caussam, haud aliam esse reor, quam latentem illum Scopulum, ad quem tot *Scientiæ* Naviculæ impingentes, Naufragia passæ sunt: Nimirùm, quod fastidiant Scriptores versari in Rebus vulgaris & Plebeiis; quæ nec satis subtiles sint ad Disputandum, nec satis illustres ad Ornandum. Sanè haud facilè quis Verbis assequatur, quantam Calamitatem attulerit hoc ipsum, quod dicimus; quod Homines ingenitâ superbiâ, & gloriâ vanâ, eas Materias Tractationum, eosque Modos Tractandi sibi delegerint, quæ Ingenia ipsorum potiùs commendent, quàm Lectorum Utilitatibus inserviant. Optimè Seneca, *Nocet illis Eloquentia, quibus non Rerum facit cupiditatem, sed sui:* Siquidem Scripta talia esse debent, ut Amores Documentorum ipsorum, non Doctorum excitent. Ii igitur rectâ incedunt viâ, qui de Consiliis suis id prædicare possint, quod fecit Demosthenes, atque hâc clausulâ ea concludere; *Quæ si feceritis, non Oratorem duntaxat in præsentiâ laudabitis, sed Vosmetipsos etiàm non ita multò post, statu rerum vestrarum meliore.* Ego certè, (Rex optime) ut de meipso, quod res est, loquar; & in iis quæ nunc edo, & in iis quæ in posterum meditor, Dignitatem Ingenii & Nominis mei, (si qua sit) sæpiùs sciens & volens projicio, dum Commodis Humanis inserviam: Quique Architectus fortassè in Philosophiâ & Scientiis esse debeam, etiàm Operarius & Bajulus, & quidvis demùm fio; cùm haud pauca, quæ omninò fieri necesse sit, alii autem ob innatam Superbiam subterfugiant, ipse sustineam & exequar. Verùm (ut ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt sibi Philosophi in *Ethicâ*, Massam quandam Materiæ splendidam & nitentem, in quâ potissimùm, vel Ingenii Acumen, vel Eloquentiæ Vigorem venditare possint. Quæ verò Practicam maximè instruunt, quandoquidèm tam bellè ornari non possint, maximâ ex parte omiserunt.

Neque tamen debuerant, Viri tam eximii, desperasse de Fortunâ, simili ei, quam Poeta Virgilius, & sibi spondere ausus, & reverà consequutus est, qui non minorem, Eloquentiæ, Ingenii, & Eruditionis, gloriam adeptus est, in explicando Observationes Agriculturæ, quam Æneæ Res gestas Heroicas enarrando.

Nec

Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum,
Quam sit & angustis his addere rebus Honorem.

Certè, si seriò Hominibus cordi sit, non in otio scribere, quæ per otium legantur, sed reverà vitam Activam instruere & subornare; *Georgica* ista *Animi Humani*, non minore in pretio apud Homines haberi debeant, quam Heroicæ illæ Effigies *Virtutis*, *Boni*, & *Felicitatis*, in quibus tam operosè est insudatum.

Partiemur igitur *Ethicam*, in Doctrinas Principales duas: Alteram de *Exemplari* sive *Imagine Boni*; Alteram de *Regimine* & *Cultura Animi*, quam etiam Partem *Georgica Animi* appellare consuevimus: Illa *Naturam Boni* describit; hæc *Regulas de Animo ad illam conformando* præscribit.

Doctrina de *Exemplari* (quæ *Boni Naturam* intuetur & describit) *Bonum* considerat, aut *Simplex*; aut *Comparatum*; aut *Genera* (inquam) *Boni*; aut *Gradus*. In posteriore horum, Disputationes illas infinitas, & Speculationes circa *Boni supremum Gradum*, quem *Felicitatem*, *Beatitudinem*, *summum Bonum* vocitarunt (quæ Ethnicis instar Theologiæ erant) Christiana tandem Fides sustulit, & missas fecit. Quemadmodum enim Aristoteles ait, *Adolescentes posse etiam beatos esse, sed non aliter quam spe*; eodem modo, à Christiana Fide edocti, debemus nos omnes Minorum & Adolescentum loco statuere, ut non aliam Felicitatem cogitemus, quam quæ in Spe sita est.

Liberati igitur (bonis Avibus) ab hac *Doctrina*, tanquam de Cœlo Ethnicorum; (Qua in Parte proculdubio Elevationem Naturæ Humanæ, attribuerunt majorem, quam cujus illa esset capax: Videmus enim quali Cothurno Seneca, *Verè magnum, habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*) Reliqua certè ab illis, circa *Doctrinam Exemplaris*, tradita, minore aut Veritatis aut Sobrietatis jactura, magna ex Parte recipere possumus. Etenim, quod ad *Naturam Boni Positivi* & *Simplicis* spectat, illam certè pulcherrimè, & ad vivum, veluti in Tabulis eximiis depinxerunt; *Virtutum*, & *Officiorum Figuras*, *Positurás*, *Genera*, *Affinitates*, *Partes*, *Subjecta*, *Provincias*, *Actiones*, *Dispensationes*, diligentissimè sub Oculos repræsentantes. Neque hic Finis: Nam hæc omnia Animo Humano, magno quoque Argumentorum Acumine & Vivacitate, & Suasionum Dulcedine, commendàrunt atque insinuàrunt: Quinetiam (quantum Verbis præstari possit) eadem contra pravos & populares Errores, & Insultus, fidelissimè munivérunt. Quatenùs verò ad *Naturam Boni comparati*, huic rei etiam nullo modo defuerunt; *In constituendis trinis illis Ordinibus Bonorum*; *In Collatione Vitæ Contemplativæ cum Activa*; *In Discriminatione Virtutis cum Reluctatione, & Virtutis jam Securitatem nactæ, & confirmatæ*; *In Conflictu & Pugna Honesti & Utilis*; *In virtutum inter se libramine, nimirum cui quæque præponderet*; & similibus. Adeò ut hanc partem de *Exemplari*, insignitèr excultam jam esse, & Antiquos, in ea re, mirabiles se viros præstitisse, reperiam: Ita tamen, ut Philosophos longo post se intervallo reliquerit, pia & strenua Theologorum Diligentia; in *Officiis*, & *Virtutibus Moralibus*, & *Casibus Conscientiæ*, & *Peccati Circumscriptionibus* pensitandis & determinandis, exercitata.

Nihilò

Nihilò feciùs (ut ad Philofophos redeamus) fi illi (antequàm ad Populares & receptas Notiones, *Virtutis*, *Vitii*, *Doloris*, *Voluptatis*, & cæterorum, fe applicaffent) fuperfediffent paulifpèr, & Radices ipfas Boni & Mali, & Radicum illarum Fibras indagaffent; ingentem, meo judicio, Lucem illis omnibus, quæ poftea in Inquifitionem ventura fuiffent, affudiffent: Ante omnia, fi *Naturam Rerum*, non minùs quam *Axiomata Moralia*, confuluiffent, *Doctrinas* fuas minùs prolixas, magis autem profundas reddidiffent. Quod cùm ab illis, aut omninò omiffum, aut confusè admodùm tractatum fuerit, nos breviter retractabimus; & *Fontes* ipfos *Rerum Moralium* aperire, & purgare conabimur; antequàm ad *Doctrinam* de *Culturâ Animi*, quam ponimus ut *Desideratam*, perveniamus. Hoc enim (ut arbitramur) *Doctrinam de Exemplari*, novis quodammodò viribus donabit.

Inditus eft atque impreffus, unicuique Rei Appetitus, ad duplicem *Naturam Boni*: Alteram, qua *Res Totum quiddam eft in feipsâ*; Alteram, quâ eft *Pars Totius alicujus Majoris*. Atque pofterior hæc illâ alterâ dignior eft, & potentior; cùm tendat ad Confervationem *Formæ Amplioris*. Nominetur prima, *Bonum Individuale*, *five Suitatis*; pofterior, *Bonum Communionis*. Ferrum Sympathiâ particulari fertur ad Magnetem: at fi paulò ponderofius fuerit, Amores illos deferit, & tanquàm Bonus Civis, & Amator Patriæ, Terram petit, Regionem fcilicet Connaturalium fuorum. Ulteriùs paulò pergamus; Corpora Denfa & Gravia terram petunt, Congregationem magnam Corporum Denforum: Attamen, potiùs quam Natura Rerum Divulfionem patiatur, & detur (ut loquuntur) *Vacuum*, Corpora hujufmodi in fursùm ferentur; & ceffabunt ab Officio fuo erga *Terram*, ut præftent Officium fuum *Mundo* ipfi debitum: Ita quafi perpetuò obtinet, ut Confervatio *Formæ* magis *Communis*, minores Appetitus in ordinem redigat. At Prærogativa ifta *Boni Communionis* fignatur præcipuè in Homine, fi non degeneraverit; juxta memorabile illud Pompeii Magni dictum; Qui, quo tempore Romam Fames premeret, Annonæ importandæ Præpofitus, vehementiffimè autem ab Amicis interpellatus; ne Mari, atroce Tempeftate ingruente, fe committeret, illud tantùm refpondit, *Neceffe eft ut eam, non ut vivam*: Adeò ut Vitæ Defiderium, (quod in Individuo maximum eft) Amore & Fide in Rempub. apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla, omnibus Seculis, reperta eft vel Philofophia, vel Secta, vel Religio, vel Lex aut Difciplina, quæ in tantum Communionis Bonum exaltavit, *Bonum* verò *Individuale* depreffit, quantum *Sancta Fides Chriftiana*: Unde liquidò pateat, unum eundémque *Deum* fuiffe, qui Creaturis Leges illas Naturæ, Hominibus verò Legem Chriftianam dediffet. Propterea legimus nonnullos ex Electis, & Sanctis Viris, optaffe fe potiùs erafos ex *Libro Vitæ*, quàm ut Salus ad Fratres fuos non perveniret; Ecftafi quâdam Charitatis, & impotenti Defiderio *Boni Communionis*, incitati.

Hoc pofitum, ita ut immotum maneat & inconcuffum, nonnullis ex graviffimis in *Morali Philofophiâ* Controverfiis, finem imponit. Primò enim *Quæftionem* illam determinat, de *Vitâ Contemplativâ* & *Activæ præferendâ*; idque contra Sententiam Ariftotelis. Omnes fiquidem

Rationes,

Rationes, quæ ab illo pro *Contemplativâ* afferuntur, *Bonum privatum* respiciunt; atque *Individui* tantùm ipsius Voluptatem, aut Dignitatem; quibus inrebus *Contemplativa* Palmam haud dubiè reportat. Etenim *Contemplativa* non absimilis est Comparationi, quâ usus est Pythagoras; ut Philosophiæ & Contemplationi Honorem ac Decus afferret. Qui ab Hierone; quisnam esset, interrogatus; respondit; *Hieronem non latere (si fortè unquàm Olympicis Certaminibus interfuisset) id ibi loci contingere, ut veniant eò Alii Fortunæ suæ in agonibus periculum facturi; Alii verò ut Mercatores, ad Merces distrahendas; Alii ut Amicos undique confluentes convenirent, & Epulis ac Hilaritati indulgerent; Alii denique ut cæterorum essent Spectatores: Se autem unum esse ex illis, qui Spectandi gratiâ venerit.* Verùm Homines nosse debent, in hoc humanæ Vitæ Theatro, Deo & Angelis solùm convenire, ut *Spectatores* sint. Neque sanè fieri potuit, ut hæc de se Dubitatio in Ecclesiâ unquàm suscitaretur; (utcunque plurimis in ore fuerit Dictum illud; *Pretiosa in Oculis Domini Mors Sanctorum ejus*; Ex quo loco; Mortem illam Civilem, & Institutâ Vitæ Monasticæ & Regularis attollere soleant;) nisi illud etiàm unà subesset, quod Vita illa Monastica merè Contemplativa non sit; verùm planè in Officiis Ecclesiasticis versetur; Qualia sunt jugis Oratio, & Votorum Sacrificia Deo oblata; Librorum itèm Theologicorum, multò in otio, conscriptio, ad Legis Divinæ Doctrinam propagandam; quemadmodùm & Moses fecit, cùm per tot Dies, in Montis secessu moratus esset. Quinetiàm Henoch, *ab Adamo Septimus*, qui videtur fuisse princeps *Vitæ contemplativæ* (etenim *cum Deo ambulasse* perhibetur) nihilominùs Ecclesiam, *Prophetiæ Libro* (qui etiàm à Sancto Judâ citatur) dotavit. *Contemplativam* verò quod attinet meram, & in seipsâ Terminatam; quæque Radios nullos sive Caloris sive Luminis, in Societatem Humanam diffundat; nescit eam certè Theologia.

Determinat etiam Quæstionem, tantâ contentione agitatam, inter *Scholas Zenonis* & *Socratis* ex unâ parte; qui Felicitatem in Virtute, aut solâ, aut adornatâ (cujus semper in Officiis Vitæ Partes potissimæ) collocârunt: & reliquas complures Sectas & Scholas, ex alterâ parte, veluti *Scholas Cirenaicorum & Epicureorum*, qui eam in Voluptate constituerunt; Virtutem autem (sicut fit in Comœdiis aliquibus, ubi Heracum Famulâ Vestem mutet) planè Ancillam statuerunt; utpote sine quâ Voluptati commodè ministrari non posset; Nec minùs illam alteram *Epicuri Scholam*, quasi *Reformatam*; quæ Felicitatem nihil aliud esse prædicabat, quàm Animi Tranquillitatem & Serenitatem, à Perturbationibus liberi & vacui; Ac si Jovem de Solio deturbare vellent, & Saturnum cum Aureo Seculo, reducere; quandò neque Æstas, nec Bruma fuissent; Non Ver, nec Autumnus; sed una & æquabilis Aëris temperies; Denique & illam explosam *Pyrrhonis* & *Herilli Scholam*, qui sitam autumaverunt Felicitatem, in Scrupulis quibusque Animi prorsùs eliminandis; nullam statuentes fixam & constantem Boni aut Mali Naturam, sed Actiones pro Bonis aut Malis habentes, prout ex Animo, motu puro & irrefracto, aut contrà, cum Aversatione & Reluctatione, prodirent; Quæ tamen Opinio in

Hæresi

Hæresi Anabaptistarum revixit; qui cuncta metiebantur juxta Motus & Instinctus Spiritus, & Constantiam vel Vacillationem Fidei. Liquet autem ista, quæ recensuimus, omnia, ad privatam Animorum Tranquillitatem, & Complacentiam, nullo modo autem ad *Bonum Communionis*, spectare.

Porrò redarguit etiam *Philosophiam Epicteti*, qui hoc utitur Præsupposito; Felicitatem, in iis poni debere, quæ in Potestate nostrâ sunt; ne scilicet Fortunæ & Casibus simus obnoxii; quasi verò, non multò fuerit felicius, in rectis & generosis Intentionibus & Finibus, qui publicum Bonum amplectantur, successu destitui, & frustrari, quam in omnibus, quæ ad privatam tantùm Fortunam nostram referuntur, Voti perpetuò compotes fieri. Sicut Consalvus, Neapolim digito Militibus indicans, generosâ voce testatus est, *Multò sibi optatius fore, unum Pedem promovendo, ad Interitum certum ruere; quam unius Pedis recessu, Vitam in multos Annos producere.* Cui etiam concinit Cœlestis Dux & Imperator, qui pronunciavit *Conscientiam bonam juge esse Convivium*; Quibus verbis apertè significat, Mentem bonarum Intentionum sibi consciam, utcunque successu careat, veriùs & puriùs, & Naturæ magis consentaneum præbere gaudium; quàm universum illum Apparatum, quo instrui possit Homo, vel ut Desideriis suis fruatur, vel ut Animo conquiescat.

Redarguit itidem *Philosophiæ Abusum illum*, circa Epicteti tempora grassari cœptum; Nempe quod Philosophia versa fuerit in genus quoddam Vitæ professorium; & tanquam in Artem; Quasi scilicet Institutum Philosophiæ esset, non ut Perturbationes compescerentur & extinguerentur; sed ut Caussæ & Occasiones ipsarum evitarentur & summoverentur: Ideoque particularis quædam Vitæ Ratio, ad hoc obtinendum ineunda esset: Introducendo sanè, tale genus Sanitatis in Animum, quale fuit Herodici in Corpore, cujus meminit Aristoteles; Illum scilicet nihil aliud per totam vitam egisse, quam ut Valetudinem curaret; & proinde ab infinitis rebus abstineret, Corporis interim usu quasi multatus: Ubi si Hominibus Officia Societatis consectari Cordi sit, illa demùm Valetudo maximè est expetenda, quæ quaslibet Mutationes, & Impetus quoscunque ferre & vincere queat: Eodem modo & Animus ille demùm verè & propriè sanus & validus censendus est, qui per plurimas, & maximas Tentationes & Perturbationes perrumpere potest. Ita ut optimè Diogenes dixisse visus sit; qui eas vires Animi laudârit, *quæ non ad cautè Abstinendum, sed ad fortiter Sustinendum valerent*: Quæque Animi Impetum, etiam in maximis præcipitiis cohibere possint; Quæque (id quod in Equis bene subactis laudatur) præstent, ut brevissimo spatio, & sistere se, & vertere possint.

Postremò, redarguit idem *Teneritudinem quandam, & Ineptitudinem ad Morigerandum*, in nonnullis ex Antiquissimis Philosophis, & maximè in Veneratione habitis, notatam; Qui nimis facilè se à rebus Civilibus subduxerint, ut Indignitatibus & perturbationibus se exuerent; atque magis, suâ Opinione, illibati, & tanquam Sacrosancti viverent: Ubi consentaneum esset, Constantiam Hominis verè Moralis, talem fore, qualem idem Consalvus in Homine Militari requirebat; Nimi-

rùm

rùm ut Honor ejus contexeretur tanquàm è *Telâ crassiore*; minimèque tam tenui, ut quidvis illud vellicare & lacerare possit.

CAPUT II.

Partitio Boni Individualis, *vel* Suitatis, *in* Bonum Activum; *&* Bonum Passivum. *Partitio* Boni Passivi, *in* Bonum Conservativum; *&* Bonum perfectivum. *Partitio* Boni Communionis, *in* Officia Generalia; *&* Respectiva.

Repetamus igitur jam, & persequamur primùm, *Bonum Individuale*, & *Suitatis*. Illud partiemur, in *Bonum Activum*; & *Bonum Passivum*. Etenim hæc quoque Differentia *Boni* (non absimilis certè illis Appellationibus, quæ Romanis in Oeconomicis erant familiares, *Promi* scilicet, & *Condi*) in universâ Rerum Naturâ impressa reperitur: Præcipuè autem se prodit, in duplici Rerum Creatarum Appetitu; Altero se *Conservandi* & *Muniendi*; Altero se *Multiplicandi* & *Propagandi*: Atque hic posterior, qui *Activus* est, & veluti *Promus*, potentior videtur & dignior; Ille autem prior, qui *Passivus* est, & veluti *Condus*, inferior censeri potest. Etenim in Universitate Rerum, Natura Cœlestis præcipuè *Agens* est; At Natura Terrestris, *Patiens*. Etiàm in Delectationibus Animantium, major Voluptas est Generandi, quam Pascendi. In Oraculis quoque Divinis pronunciatur, *Beatius esse Dare, quam Accipere*. Quin & in Vitâ Communi, nemo invenitur Ingenio tam molli & effœminato, quin pluris faciat, aliquid, quod ei in Votis erat, perficere, & ad Exitum perducere, quam Sensualitatem aliquam aut Delectamentum. Atque ista quidem *Boni Activi* Præeminentia, in immensum exaltatur ex Intuitu Conditionis Humanæ, quod sit & Mortalis, & Fortunæ Ictibus exposita. Nam si in Voluptatibus Hominum, posset obtineri Perpetuitas atque Certitudo, magnum Pretium eis accederet, propter Securitatem & Moram. Quandoquidèm autem videmus hùc rem recidere; *Magni æstimamus mori tardiùs*; & *Ne glorieris de Crastino*; *Nescis partum Diei*; mirum minimè est, si omni contentione feramur ad ea, quæ Temporis Injurias non reformident. Ea verò nulla esse possunt, præter opera nostra; sicut dicitur, *Opera eorum sequuntur eos*. Est & altera Præeminentia *Boni Activi* haud exigua, indita & sustentata ex eo affectu, qui Humanæ Naturæ, ut Comes Individuus, lateri adhæret; Amor scilicet Novitatis, aut Varietatis. Ille verò in Sensuum Voluptatibus (quæ *Boni Passivi* Pars sunt vel maxima) angustus admodùm est, nec Latitudinem habet aliquam insignem: *Cogita quamdiù eadem feceris; Cibus, Somnus, Ludus; per hunc Circulum curritur; Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiàm Fastidiosus potest*. At in Actis vitæ nostræ, & Institutis, & Ambitionibus, insignis est Varietas; Eaque multâ

cum

cum Voluptate percipitur, dùm Inchoamus, Progredimur, Interquiescimus, regredimur ut Vires augeamus, Appropinquamus, denique Obtinemus, & hujusmodi ; Ut verè admodùm dictum sit, *Vita sine propofito, Languida & Vaga est.* Quod simul & Prudentibus & Stultissimis competit, ut ait Salomon ; *Pro Desiderio quærit Cerebrosus, omnibus immiscet se.* Quinetiàm videmus Reges potentissimos, ad quorum nutum, quæcunque sensibus grata sunt, parari possent, nihilominùs procurasse sibi interdùm Desideria Humilia & inania (quemadmodùm Cythara fuit Neroni, *Gladiatoria Commodo, Antonino Aurigatio,* & alia aliis) Quæ tamen ipsis fuerint, omni affluentiâ Voluptatum Sensualium potiora. Tantò Voluptatem majorem affert, ut Aliquid Agamus, quam ut Fruamur.

Illud interim paulò attentiùs notandum est, *Bonum Activum, Individuale,* à *Bono Communionis,* prorsùs differre, quanquàm nonnunquàm Ambo coincidant. Quamvis enim *Bonum istud Individuale, Activum,* sæpè Opera Beneficentiæ, (quæ ex *Virtutibus Communionis* est) pariat & producat ; illud tamen interest, quod illa Opera ab Hominibus plurimis fiant, non Animo alios Juvandi, aut Beandi, sed planè propter se, atque potentiam & Amplitudinem propriam. Id quod optimè cernitur, quandò *Bonum Activum* in aliquid impingit, quod sit *Bono Communionis* contrarium. Siquidèm Gigantea illa Animi Conditio, quâ abripiuntur magni isti Orbis Terrarum Perturbatores (qualis fuit L. Sylla, & plurimi alii, (licet in Modulo longè minore) qui videntur ad hoc anhelare, ut omnes felices & ærumnosi sint, prout sibi fuerint Amici, vel Inimici ; atque ut Mundus tanquàm ipsorum præferat Imaginem ; quæ vera est *Theomachia*) hæc inquam ipsa aspirat ad *Bonum Activum,* Individuale, saltèm *Apparens* ; etsi à *Bono Communionis,* omnium maximè recedat.

At *Bonum Passivum* partiemur, in *Bonum Conservativum* ; & *Bonum Perfectivum.* Etenim inditus est unicuique Rei triplex Appetitus, quatenùs ad *Bonum Suitatis, sive Individui.* Primus, ut se *Conservet* ; Secundus, ut se *Perficiat* ; Tertius, ut se *Multiplicet* sive *Diffundat.* Atque hic postremus Appetitus, ad *Bonum Activum* refertur, de quo jam modò diximus. Superfunt igitur reliqua tantùm duo, quæ diximus, *Bona* ; Ex quibus præcellit *Perfectivum.* Minus enim quiddam est, Conservare Rem in suo Statu ; Majus verò, eandem ad Naturam Sublimiorem evehere. Reperiuntur siquidem per Res universas, Naturæ aliquæ Nobiliores, ad quarum Dignitatem & Excellentiam, Naturæ Inferiores aspirant ; veluti ad Origines & Fontes suos. Sic de Hominibus, non malè cecinit ille ;

Igneus est ollis Vigor, & cælestis Origo.

Homini enim, Assumptio, aut Approximatio ad Divinam, aut Angelicam Naturam, est Formæ suæ Perfectio. Cujus quidem *Boni Perfectivi,* prava & præpostera Imitatio, Pestis est ipsa Vitæ Humanæ, & Turbo quidam rapidus, qui omnia abripit, & subvertit. Nimirùm, dum Homines, Exultationis vice Formalis atque Essentialis, cæcâ Ambitione advolent, ad Exaltationem tantummodò Localem. Quemadmodùm enim Ægri, Remedium Mali sui non invenientes, de Loco

in

in Locum, Corpus agitant & volvunt; quasi ex Mutatione Loci, à seipsis abscedere, & Internum Malum effugere possint: Eodem modo evenit in Ambitione, ut Homines, Simulachro quodam falso, Naturæ suæ Exaltandæ, abrepti, nihil aliud adipiscantur, quam Loci quandam Celsitudinem & Fastigium.

Bonum verò *Conservativum*, nihil aliud est, quàm *Receptio & Fruitio Rerum Naturæ nostræ congruentium*. Hoc verò *Bonum*, licet maximè sit Simplex, & Nativum, tamen ex *Bonis* videtur Mollissimum atque Infimum. Quin & hoc ipsum *Bonum* recipit Differentiam nonnullam; circa quam partim vacillavit Judicium Hominum, partim omissa est Inquisitio *Boni* siquidem *Fruitionis*, sive, quod vulgò dicitur, *Iucundi* Dignitas, & Commendatio, aut in *Sinceritate Fruitionis* sita est; aut in ejusdem *Vigore*: Quorum alterum inducit & præstat *Æqualitas*; alterum autem *Varietas* & *Vicissitudo*: Alterum minorem habet Mixturam Mali; Alterum Impressionem magis fortem, & Vividam *Boni*. Cæterùm, Horum Utrum Melius, *Ambigitur*; Dein, Num Natura Humana utrunque simul apud se retinere possit, *Non Inquiritur*.

Atque quantum ad id, de quo *Ambigitur*, Ventilari cœpit illa Controversia, inter Socratem & Sophistam quendam. Ac Socrates quidem asserebat, *Felicitatem sitam esse, in Animi Pace constante, & Tranquillitate*; Sophista verò in hoc, *Ut quis multùm Appetat, & multùm Fruatur*. Quin & ab Argumentis delapsi sunt ad Convitia; Dicente Sophistâ, *Felicitatem Socratis, Stipitis, vel Lapidis esse Felicitatem*; è contrà Socrate, *Sophistæ Felicitatem, Felicitatem esse Scabiosi, qui perpetuò pruriret & Scalperet*. Neque tamen desunt utrique Sententiæ sua Firmamenta. Nam *Socrati* assentitur vel *Epicuri Schola* ipsa, quæ Virtutis, ad Felicitatem, Partes esse maximas, non diffitetur. Quod si ita sit, certo certius est, Virtutis majorem esse Usum, in Perturbationibus sedandis, quàm in Rebus cupitis adipiscendis. *Sophistæ* autem nonnihil suffragari videtur *Assertio* illa, cujus à nobis Mentio modò facta est, quod videlicet, *Bonum perfectivum, Bono Conservativo sit superius*; Quippe quia Cupitarum Rerum Adeptiones Naturam videantur sensim perficere: Quod licet verè non faciant, tamen & Motus ipse in Circulo, Speciem nonnullam præ se fert *Motus Progressivi*.

At Secunda *Quæstio* (*Num*, scilicet, *Natura Humana, non possit & Animi Tranquillitatem, & Fruendi vigorem, simul retinere*) ritè diffinita, priorem illam reddit otiosam & supervacaneam. Annon enim videmus haud rarò, Animos nonnullorum, ita factos & compositos, ut Voluptatibus afficiantur vel maximè cùm adsint, & tamen earum jacturam non gravatè ferant? Ita ut Series illa Philosophica; *Non uti, ut non appetas; Non appetere, ut non metuas*; videatur esse Pusilli cujusdam Animi, & Diffidentis. Sanè, *Doctrinæ* pleræque Philosophorum, videntur esse paulò timidiores, & cavere Hominibus, plusquam Natura Rerum postulat. Veluti, cùm Mortis Formidinem Medendo augent. Etenim, cùm nihil aliud ferè, Vitam Humanam faciant, quam Mortis quandam Præparationem & Disciplinam, quomodò fieri posset, ut ille Hostis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem Muniendi nullus sit Finis? Meliùs Poeta, (ut inter Ethnicos;)

Qui finem Vitæ extremum, inter munera ponat
Naturæ. ——

Similitèr & in omnibus annisi sunt Philosophi, Animum Humanum reddere nimis Uniformem & Harmonicum: Eum Motibus contrariis & Extremis minimè assuefaciendo. Cujus Caussam arbitror fuisse, quod ipsi Vitæ se privatæ dedicârunt, à Negotiis, & aliorum Obsequiis, immuni & liberæ. Quin potiùs imitentur Homines Prudentiam Gemmariorum; qui, si fortè in Gemmâ inveniatur Nubecula aliqua, aut Glaciecula, quæ ita pôsset eximi, ut Magnitudini Lapidis non nimium detrahatur, eam tollunt; Alitèr verò intactam eam relinquunt: Pari ratione, Serenitati Animorum ita consulendum est, ut non destruatur Magnanimitas. Atq; de *Bono Individuali*, hactenùs.

Postquàm igitur de *Bono Suitatis* (quod etiàm *Particulare, Privatum, Individuale*, appellare solemus) jam diximus; repetamus *Bonum Communionis*, quod *Societatem* intuetur. Istud nomine *Officii* vocari consuevit: Siquidem Vocabulum *Officii* magis propriè attribuitur Animo benè dispofito erga alios: Vocabulum *Virtutis* Animo intra se rectè formato & cōposito. Verùm ista Pars, primo intuitu, *Scientiæ Civili* deberi videtur: Attamen, si diligentiùs attendas, non ita: Siquidem tractat Regimen & Imperium Uniuscujusque in Seipsum, neutiquàm verò in Alios. Atque sicut in Architecturâ, alia res est, Postes, Trabes, & cæteras Ædificii Partes efformare, & ad Ædificandi usum præparare; alia autem easdem ad invicem aptare & compaginare: Sicut etiàm in Mechanicis, Instrumentum aut Machinam fabricare & conficere, non idem est, quod Fabricatum erigere, movere, & in opere ponere: Sic *Doctrina* de *Conjugatione ipsâ Hominum in Civitate*, sive *Societate*, differt ab eâ, quæ eos reddit ad hujusmodi *Societatis* Commoda, conformes, & bene affectos.

Ista *Pars de Officiis*, etiàm in duas Portiones tribuitur; quarum Altera tractat de *Officio Hominis in Communi*; Altera de *Officiis Specialibus & Respectivis*, pro singulorum Professione, Vocatione, Statu, Personâ, & Gradu. Harum primam satis excultam, diligentérque à veteribus & aliis explicatam, jam anteà retulimus: Alteram quoque, sparsìm quidem tractatam, licet non in Corpus aliquod integrum Scientiæ digestam reperimus. Neque tamen hoc ipsum, quod sparsìm tractetur, reprehendimus; quinimò de hoc Argumento, per Partes scribi longè consultius existimamus. Quis enim tantâ fuerit, vel perspicaciâ, vel confidentiâ, ut de *Officiis Peculiaribus & Relativis*, singulorum Ordinum & Conditionum, peritè, & ad vivum disceptare, & diffinire possit, aut sustineat? Tractatus autem, qui Experientiam non sapiunt, sed ex Notitiâ Rerum generali, & Scholasticâ, tantummodò deprompti sunt, de Rebus hujusmodi, inanes plerunque evadunt & inutiles. Quamvis enim aliquandò contingat, Spectatorem ea animadvertere, quæ Lusorem fugiant; Atque jactetur Proverbium quoddam magis audaculum, quam sanum, de Censurâ Vulgi circa Actiones Principum, *Stantem in Valle optimè perlustrare Montem*; Optandum tamen inprimis esset, ut non nisi expertissimus & versatissimus quisque, se hujusmodi Argumentis immisceret. Hominum enim Speculativorum, in Materiis

Activis,

Activis, Lucubrationes, iis, qui in agendo fuerint exercitati, nihilò meliores videntur, quam Dissertationes Phormionis de Bellis æstimatæ sunt ab Hannibale, qui eas habuit pro Somniis & Deliriis. Unum duntaxat Vitium illos occupat, qui de Rebus, ad suum Munus, aut Artem, pertinentibus, Libros conscribunt; quod scilicet in illis ipsis *Spartas* suis ornandis, atque attollendis, modum tenere nesciant.

In hoc genere Librorum, piaculum foret, non meminisse (Honoris causâ) excellentissimi illius Operis, à Majestate tuâ elucubrati, *De Officio Regis*. Scriptum enim hoc plurimos intra se cumulavit ac recondidit Thesauros, tam conspicuos, quàm occultos, *Theologicæ, Ethicæ*, & *Politicæ*; insigni cum aspersione aliarum Artium: Estque, meo judicio, inter Scripta, quæ mihi perlegere contigerit, præcipuè sanum, & solidum. Non illud ullo loco, aut Inventionis Fervore æstuat, aut Indiligentiæ Frigore torpet aut dormitat: Non vertigine aliquandò corripitur, unde in Ordine suo servando confundatur aut excidat: Non Digressionibus distrahitur, ut illa, quæ nihil ad Rhombum sunt, expatiatione aliquâ flexuosâ complectatur: Non Odoramentorum aut Pigmentorum fucis adulteratur, qualibus illi utuntur, qui Lectorum potiùs Delectationi, quam Argumenti Naturæ inserviunt: Ante omnia verò, Spiritu valet istud Opus, non minùs quam Corpore; utpote, quod & cùm Veritate optimè consentiat, & ad Usum sit accommodatissimum. Quinetiàm Vitio illo, de quo paulò antè diximus (quod si in alio quopiam, in Rege certè, & Scripto de Majestate Regiâ, tolerandum fuerit) omninò caret; Nempe, quod Culmen & Fastigium Regiam, non immodicè, aut invidiosè extollat. Siquidem Majestas tua, Regem non depinxit aliquem, *Assyriæ* aut *Persiæ*, gloriâ, & externo fastu nitentem, & coruscantem; sed verè *Mosem*, aut *Davidem*, Pastores scilicet Populi sui. Neque verò mihi unquàm Memoriâ excidet, Dictum quoddam verè Regium, quod in Lite gravissimâ terminandâ, Majestas tua, pro sacro illo, quo præditus es, Spiritu, ad Populos regendos pronunciavit; Nimirùm, *Reges juxta Leges Regnorum suorum gubernacula tractare, quemadmodùm & Deus juxta Leges Naturæ: & æque rarò prærogativam illam suam, quæ Leges transcendit, ab illis Usurpandam, ac à Deo videmus usurpari potestatem Miracula patrandi.* Nihilò tamen seciùs, ex Libro illo altero, à Majestate tuâ conscripto, de *Liberâ Monarchiâ*, satis omnibus innotescit, non minùs Majestati tuæ cognitam esse, & perspectam Plenitudinem Potestatis Regiæ, atque *Ultimitates* (ut Scholastici loquuntur) Jurium Regalium, quàm Officii, & Muneris Regii Limites & Cancellos. Non dubitavi igitur in medium adducere, Librum illum, à Majestatis tuæ Calamo exaratum, tanquàm Exemplum primarium & maximè illustre, *Tractatuum de peculiaribus & respectivis officiis*. Quo de Libro, quæ à me jam dicta sunt, dixissem profectò, si ante Annos mille à Rege quopiā conscriptus fuisset. Neque verò me movet, Decorum illud, quod vulgò præscribitur, ne quis coràm laudetur: modò Laudes illæ, nec modum excedant, nec intempestivè, aut nullâ datâ occasione, tribuantur. Cicero certè, in luculentissimâ illâ Oratione suâ, pro M. Marcello, nihil aliud agit, quàm ut exhibeat Tabulam quandam, singulari Artificio depictam, de Laudibus

 Cæsaris,

Cæſaris, licet coram ipſo Oratio illa haberetur. Quod & Plinius Secundus fecit erga Trajanum. Itaque jam ad Propoſitum revertamur.

Pertinet porrò ad hanc *Partem de Officiis Reſpectivis Vocationum, & Profeſſionum ſingularum*, *Doctrina* alia, tanquam priori Relativa, ſive Oppoſita ; nimirùm de *Fraudibus*, *Cautelis*, *Impoſturis*, & *Vitiis* ipſarum : Siquidem Depravationes & Vitia, Officiis & Virtutibus, opponuntur. Neque omninò de his, in plurimis Scriptis & Tractatibus, ſiletur ; ſed ſæpè ad illa notanda, ſaltèm obitèr excurritur. At quo tandem modo ? Per Satyram ſcilicet, & Cynicè, (more Luciani) potiùs quam feriò, & gravitèr. Etenim, plus operæ impenditur, ut pleraque in Artibus, etiàm utilia & ſana, maligno dente vellicentur, & ad Ludibrium Hominibus exponantur ; quam ut quæ, in iiſdem corrupta ſunt & vitioſa, ſecernantur à Salubribus & incorruptis. At optimè Salomon ; *Quærenti Deriſori Scientiam, ipſa ſe abſcondit, ſed ſtudioſo fit obviàm*. Quicunque enim ad Scientiam accedat, animo Irridendi & Aſpernandi, inveniet proculdubiò quæ cavilletur plurima, ex quibus verò doctior fiat, perpauca. Verùm, Tractatio hujus, de quo loquimur, Argumenti, gravis & prudens, atque cum integritate quâdam, & ſinceritate conjuncta, inter munitiſſima Virtutis ac Probitatis Propugnacula, videtur numeranda. Nam ſicut fabuloſè perhibetur de *Baſiliſco*, ſi primus quempiam conſpexerit, illicò Hominem perimit ; ſi quis illum prior, Baſiliſcus perit : pari ratione, Fraudes, Impoſturæ, & malæ Artes, ſi quis eas prior detexerit, nocendi Facultate privantur ; quod ſi illæ prævenerint, tum verò, non aliàs, periculum creant. Eſt itaque quod gratias agamus *Macciavello*, & hujuſmodi Scriptoribus, qui apertè & indiſſimulantèr proferunt, quid Homines facere ſoleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo poteſt, ut conjungatur *Serpentina* illa *Prudentia* cum *Innocentiâ Columbinâ*, niſi quis Mali ipſius Naturam penitùs pernoſcat. Abſque hoc enim, deerunt Virtuti ſua Præſidia & Munimenta. Imò, neque ullo modo poſſit Vir bonus & probus, malos & improbos corrigere & emendare, niſi ipſe priùs omnia Malitiæ Latibula & Profunda exploraverit. Etenim, qui judicio planè corrupto ſunt, & depravato, hoc habent, ut præſupponant, Honeſtatem in Hominibus, ab Inſcitiâ, & Simplicitate quâdam Morum oriri : atque ab eo tantùm, quod fides habeatur Concionatoribus, & Pædagogis ; item Libris, Præceptis Moralibus, & iis, qui vulgò prædicantur & decantantur, Sermonibus. Adeò ut, niſi planè perſpiciant, Opiniones ſuas pravas, ac corrupta & detorta Principia, non minùs illis, qui hortantur & admonent, quàm ſibi ipſis, eſſe explorata, & cognita ; Probitatem omnem Morum & Conſiliorum aſpernentur: Juxta Oraculum illud Salomonis mirabile; *Non recipit Stultus Verba Prudentiæ, niſi ea dixeris, quæ verſantur in Corde ejus*. Hanc autem Partem, de *Cautelis*, & *Vitiis Reſpectivis*, inter *Deſiderata* numeramus ; eamque nomine *Satyræ Seriæ*, ſive *Tractatûs de Interioribus Rerum*, appellabimus.

Etiàm ad *Doctrinam De Officiis reſpectivis*, pertinent *Officia Mutua*, inter Maritum & Uxorem, Parentes & Liberos, Dominum & Servum: Similitèr Leges Amicitiæ, & Gratitudinis : Nec-non Civiles Obligationes Fraternitatum, Collegiorum ; etiàm Vicinitatis ; ac Similium :

Verùm

Verùm intelligatur hoc sempèr, illa istic tractari, non quatenùs sunt Partes *Societatis Civilis*, (Id enim ad *Politicam* refertur,) sed quatenùs Animi singulorum, ad illa *Societatis Vincula* tuenda, instrui & prædisponi debeant.

At *Doctrina de Bono Communionis* (quemadmodùm & illa de *Individuali*) *Bonum* tractat, non tantùm simplicitèr, sed & comparatè: Quò spectat Officia perpendere, inter Hominem & Hominem; inter Casum & Casum; inter Privata & Publica; inter Tempus præsens & futurum. Sicut videre est, in Animadversione illâ severâ, & atroci L. Bruti, contra Filios suos, illam à plerisque in Cœlum laudibus efferri; At alius quispiam dixit;

Infelix, utcunque ferent ea Fata Minores.

Idipsum licet intueri, in Cœnâ illâ, ad quam invitati sunt M. Brutus, C. Cassius, & alii. Illic enim, cùm ad Animos explorandos, circa Conspirationem in Caput Cæsaris intentatam, Quæstio astutè mota esset, (*Num licitum foret Tyrannum occidere?*) Ibant Convivæ in Opiniones diversas; Dum Alii dicerent, planè licere, *Quod Servitus ultimum esset Malorum*: Alii minimè, *Quod Tyrannis minùs exitialis esset, quam Bellum Civile*. Tertium autem Genus, veluti ex Scholâ Epicuri asserebat, *Indignum esse Prudentes periclitari pro Stultis*. Verùm plurimi sunt Casus de *Officiis Comparatis*; inter quos frequentèr ille intervenit; *Verùm, à Justitiâ deflectendum sit, propter salutem Patriæ, aut hujusmodi aliquod insigne Bonum in Futuro?* Circa quem Jason Thessalus dicere solebat; *Aliqua sunt injustè facienda, ut Multa justè fieri possint*: Verùm Replicatio in promptu est; *Authorem præsentis Iustitiæ habes; Sponsorem futuræ non habes*. Sequantur Homines, quæ in præsentiâ bona & justa sunt; futura Divinæ Providentiæ remittentes. Atque circa *Doctrinam de Exemplari*, sive de *Bono*, hæc dicta sint.

CAPUT III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi; *in* Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; *&* De Remediis *sive* Curationibus. *Appendix* Doctrinæ, *ejusdem*, *de* Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

NUnc igitur, postquàm de *Fructu Vitæ*, (Sensu intelligimus Philosophico) verba fecerimus; superest, ut de *Culturâ Animi*, quæ ei debetur, dicamus: Sine quâ, Pars prior, nihil aliud videtur, quàm Imago quædam, aut Statua, pulchra quidem Aspectu, sed Motu & Vitâ destituta. Cui Sententiæ Aristoteles ipse disertis Verbis suffragatur; *Necesse est igitur de Virtute dicere, & quid sit, & ex quibus gignatur. Inutile enim ferè fuerit, Virtutem quidem nosse, acquirendæ autem ejus modos & vias ignorare. Non enim de virtute tantùm, quâ specie sit, quærendum est, sed & quomodò sui copiam faciat; utrunque enim volumus, & rem*

ipsam nosse, & ejus compotes fieri: Hoc autem ex voto non succedet, nisi sciamus, & ex quibus, & quo modo. Verbis adeò expressis, atque etiam iteratò, hanc Partem inculcat; quam tamen ipse non persequitur. Hoc similitèr illud est, quod Cicero Catoni Juniori, veluti Laudem non vulgarem, attribuit; quod scilicet, Philosophiam amplexus esset, *Non disputandi causâ, ut magna pars, sed ita vivendi:* Quamvis autem, pro temporum, in quibus vivimus, socordiâ, paucis curæ sit, ut Animum sedulò colant, & componant; & Vitæ Rationem, ad Normam aliquam instituant (secundum illud Senecæ, *De partibus Vitæ quisque deliberat; de Summâ nemo*; Adeò ut hæc Pars censeri possit supervacua) illud tamen minimè nos movet, ut eam intactam relinquamus, quin potiùs cum illo Hippocratis Aphorismo concludimus; *Qui gravi Morbo correpti, dolores non sentiunt, iis Mens ægrotat.* Medicinâ illis Hominibus opus est, non solùm ad curandum Morbum, sed ad Sensum expergefaciendum. Quod si quis objiciat, Animorum Curationem, Theologiæ Sacræ Munus esse, verissimum est quod afferit; Attamen *Philosophiam Moralem* in Famulitium Theologiæ recipi, instar Ancillæ Prudentis, & Pedissequæ fidelis, quæ ad omnes ejus nutus præstò sit, & ministret, quid prohibeat? Etenim quemadmodùm in Psalmo habetur, quod *Oculi Ancillæ perpetuò ad manus Dominæ respiciunt*; cùm tamen minimè dubium sit, quin haud pauca Ancillæ Judicio & Curæ relinquantur; Eodem modo & *Ethica* obsequium *Theologiæ* omninò præstare debet, ejusque Præceptis morigera esse; ita tamen ut & ipsa, intra suos limites, haud pauca sana & utilia Documenta, continere possit.

Hanc igitur Partem, (quandò Præstantiam ejus in Animo recolo) in *Corpus Doctrinæ* nondùm redactam, non possum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more nostro, cùm inter *Desiderata* collocemus; aliquâ ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hâc re (sicut & in universis, quæ spectant ad Practicam) ratio nobis est subducenda, quid in nostrâ sit Potestate, quid non. In altero enim datur Alteratio, in altero verò Applicatio tantùm. Agricolæ nullum est Imperium, aut in Naturam Soli, aut in Aëris Temperies; Itidèm neç Medico, aut in Crasin & Constitutionem Naturalem Ægri, aut in AccidentiumVarietatem. At in *Culturâ Animi*, & Morbis ejus persanandis, tria in Considerationem veniunt; *Characteres diversi Dispositionum; Affectus; & Remedia:* Quemadmodùm & in Corporibus medicandis proponuntur illa tria; *Complexio*, sive *Constitutio Ægri; Morbus;* & *Curatio.* Ex illis autem tribus, postremum tantùm in nostrâ potestate situm est; priora duo non item. Verùm & in illis ipsis, quæ in Potestate nostrâ non sunt, non minùs diligens facienda est Inquisitio, quam in illis, quæ potestati nostræ subjiciuntur. Etenim illorum perspicax, & accurata Cognitio, substernenda est *Doctrinæ de Remediis*, ut eadem commodiùs & feliciùs applicentur. Neque enim Vestis Corpori aptari possit, nisi Mensura Corporis antè excipiatur.

Primus igitur Articulus, *Doctrinæ de Culturâ Animi*, versabitur circa *diversos Characteres Ingeniorum* sive *Dispositionum.* Neque tamen loquimur de vulgatis illis Propensionibus in Virtutes & Vitia; aut etiàm in Perturbationes, & Affectus: sed de magis Intrinsecis, & Radicalibus.

Sanè

Sanè subiit Animum, etiàm in hâc Parte, nonnunquam Admiratio, quod à *Scriptoribus*, tam *Ethicis*, quam *Politicis*, ut plurimùm neglecta, aut prætermissa sit; cùm utrique Scientiæ, clarissimum Luminis Jubar affundere possit. In *Traditionibus Astrologiæ*, non inscitè omninò distincta sunt Ingenia, & Dispositiones Hominum, ex Prædominantiis Planetarum; quod Alii à Naturâ facti sint *ad Contemplationes*; Alii ad *Res Civiles*; Alii *ad Militiam*; Alii *ad Ambitum*; Alii *ad Amores*; Alii *ad Artes*; Alii *ad Genus Vitæ varium*. Itèm apud *Poetas* (Heroicos, Satyricos, Tragicos, Comicos) sparguntur ubique Simulachra Ingeniorum, licet ferè cum excessu, & præter modum Veritatis. Quin & hoc ipsum Argumentum, de *Diversis Characteribus Ingeniorum*, est ex iis rebus, in quibus Sermones Hominum Communes (quod valdè rarò, interdùm tamen contingit) Libris ipsis sunt prudentiores. At longè optima hujus Tractatùs Supellex & Sylva, peti debet ab *Historicis* prudentioribus; Neque tamen ab Elogiis tantùm, quæ sub Obitum Personæ alicujus illustris, subnectere solent; sed multò magis ex Corpore integro *Historiæ*, quoties hujusmodi Persona, veluti Scenam conscendat. Illa enim intertexta Imago, potior videtur Descriptio, quam Elogii Censura: Qualis habetur apud T. Livium, *Africani*, & *Catonis Majoris*; Apud Tacitum, *Tiberii*, *Claudii*, & *Neronis*; Apud Herodianum, *Septimii Severi*; Apud Philippum Comineum, *Lodovici undecimi* Gallorum Regis; Apud Franciscum Guicciardinum, *Ferdinandi Hispani*, *Maximiliani Cæsaris*, & *Leonis*, & *Clementis*, Pontificum. Isti enim Scriptores, harum Personarum, quas sibi depingendas deligerunt, Effigies, quasi perpetuò intuentes, nunquam ferè Rerum Gestarum ab ipsis Mentionem faciunt, quin & aliquid insupèr de Naturâ ipsorum inspergant. Etiàm nonnullæ, in quas incidimus, *Relationes de Conclavibus Pontificum*, Characteres de Moribus Cardinalium bonos exhibuerunt: sicut & Literæ Legatorum, de Consiliariis Principum. Fiat itaque ex eâ, quam diximus, Materiâ, (quæ certè fertilis est & copiosa) Tractatus diligens, & plenus. Neque verò volumus, ut *Characteres* isti in Ethicis (ut fit apud Historicos, & Poetas, & in Sermonibus Communibus,) excipiantur, tanquàm Imagines Civiles integræ; sed potiùs ut Imaginum ipsarum Lineæ, & Ductus magis simplices; quæ inter se compositæ & commixtæ quascunque Effigies constituunt; Quot & quales eæ sint; & quomodò inter se connexæ, & subordinatæ; ut fiat tanquam artificiosa & accurata Ingeniorum & Animorum Dissectio; atque ut Dispositionum, in Hominibus Individuis, Secreta prodantur, atque ex eorum Notitiâ, Curationum Animi Præcepta rectiùs instituantur.

Neque verò *Characteres Ingeniorum*, ex Naturâ impressi, recipi tantùm in hunc Tractatum debent; sed & illi, qui aliàs Animo imponuntur, ex *Sexu*, *Ætate*, *Patriâ*, *Valetudine*, *Formâ*, & similibus: Atque insupèr illi, qui ex *Fortunâ*; veluti *Principum*, *Nobilium*, *Ignobilium*, *Divitum*, *Pauperum*, *Magistratuum*, *Idiotarum*, *Felicium*, *Ærumnosorum*, & hujusmodi. Videmus enim Plautum, Miraculi loco habere, quod Senex quis sit Beneficus; *Benignitas hujus, ut Adolescentuli est*.

D. autem

D. autem Paulus, Severitatem Disciplinæ erga Cretenses præcipiens (*Increpa eos durè*). Ingenium Gentis ex Poetâ accusat, *Cretenses semper Mendaces, malæ Bestiæ, Ventres pigri*. Salustius, id in Regum Ingeniis notat, quod apud eos frequens fit, Contradictoria appetere; *plerunque Regiæ voluntates, ut vehementes sunt, sic mobiles, sæpeque ipsæ sibi adversæ*. Tacitus observat Honores & Dignitates Ingenia Hominum in deterius sæpiùs flectere, quam in melius; *Solus Vespasianus mutatus est in melius*. Pindarus illud animadvertit; Fortunam subitam & indulgentem, Animos plerunque enervare, & solvere; *Sunt, qui magnam felicitatem concoquere non possunt*. Psalmus innuit, facilius esse Modum adhibere & Temperamentum, in Fortunæ Statu, quam in Incremento; *Divitiæ si affluant, nolite Cor apponere*. De similibus quibusdam Observationibus, ab Aristotele in *Rhetoricis*, Mentionem obitèr factam, non inficior; Necnon in aliorum Scriptis nonnullis sparsìm; Verùm nunquàm adhùc incorporatæ fuerunt in *Moralem Philosophiam*; Ad quam principalitèr pertinent; Non minùs certè quam ad *Agriculturam*, Tractatus de Diversitate Soli & Glebæ; Aut ad *Medicinam*, Tractatus de Complexionibus aut Habitibus Corporum diversis. Id autem nunc tandem fieri oportet, nisi fortè imitari velimus Temeritatem Empiricorum, qui iisdem utuntur Medicamentis, ad Ægrotos omnes, cujuscunque sint Constitutionis.

Sequitur *Doctrinam de Characteribus, Doctrina de Affectibus, & perturbationibus*; qui loco Morborum Animi sunt, ut jam dictum est. Quemadmodùm enim Politici prisci, de Democratiis dicere solebant; Quod *Populus esset Mari ipsi similis, Oratores autem Ventis*; Quia sicut *Mare* per se placidum fôret & tranquillum, nisi à *Ventis* agitaretur & turbaretur; sic & *Populus* esset Naturâ suâ pacatus & tractabilis, nisi à *seditiosis Oratoribus* impelleretur, & incitaretur: Similitèr verè affirmari possit, *Naturam Mentis Humanæ*, sedatam fôre, & sibi constantem; si *Affectus* tanquàm *Venti*, non tumultuarentur, ac omnia miscerent. Et hîc rursùs subiit nova Admiratio, Aristotelem, qui tot Libros de *Ethicis* conscripsit, *Affectus*, ut membrum *Ethicæ* Principale, in illis non tractasse; In *Rhetoricis* autem, ubi tractandi interveniunt secundariò (quatenùs scilicet Oratione cieri aut commoveri possint) locum illis reperisse: (In quo tamèn loco, de iis, quantum tam paucis fieri potuit, acutè & benè disseruit:) Nam Disceptationes ejus de *Voluptate* & *Dolore*, huic Tractatui nullo modo satisfaciunt: Non magis, quam qui de Luce & *Lumine tantùm* scriberet, de *Particularium Colorum Naturâ* scripsisse diceretur: Siquidem *Voluptas* & *Dolor* erga *Affectus particulares* ita se habent, ut *Lux* erga *Colores*. Meliorem certè in hoc Argumento (quatenùs ex his quæ nunc extant conjicere liceat) diligentiam adhibuerunt Stoici; attamen talem, quæ potiùs in Diffinitionum Subtilitate, quam in Tractatu aliquo pleno, & fuso, consisteret. Equidem reperio etiàm Libellos quosdam elegantes, de nonnullis ex *Affectibus*; veluti de *Irâ*, *de inutili verecundiâ*, & aliis perpaucis. Sed si verum omninò dicendum sit, Doctores hujus *Scientiæ* præcipui sunt *Poetæ*, & *Historici*; In quibus ad vivum depingi & dissecari solet, Quomodò *Affectus* excitandi sunt & accendendi? Quomodò leniendi

&

& sopiendi ? Quomodò rursùs continendi ac refrænandi, ne in Actus erumpant? Quomodò itidem se, licet compressi & occultati, prodant ? Quas Operationes edant ? Quas Vices subeant ? Qualitèr sibi mutuò implicentur ? Qualitèr inter se digladientur & opponantur ? & innumera hujus generis. Inter quæ hoc ultimum plurimi est usûs, in *Moralibus* & *Civilibus* ; *Qualitèr* (inquam) *Affectus Affectum in ordinem cogat ; & alterius auxilio, ad alterum subjugandum; uti liceat ?* Venatorum & Aucupum more, qui Bestiæ operâ ad Bestias; Volucris alicujus ad Volucres capiendas, utuntur: Quod fortasse alitèr ex sese, absque Brutorum Auxilio, Homo tam facilè præstare non possit. Quin & hoc Fundamento nititur, excellens ille, & per omnia patens, usus in Civilibus, *Præmii* & *Pœnæ* ; quæ Rerumpub. Columen sunt ; cùm *Affectus* illi prædominantes, *Formidinis* & *Spei*, alios omnes *Affectus* noxios coerceant & supprimant. Etiàm, sicut in Regimine Statûs, non rarò fit, ut Factio Factione in Officio contineatur ; similitèr fit & in Regimine Mentis interno.

Pervenimus nunc ad illa, quæ in nostrâ sunt potestate ; quæque operantur in Animum ; Voluntatemque & Appetitum afficiunt, & circumagunt ; ideoque ad immutandos Mores plurimùm valent. Quâ in Parte debuerant Philosophi strenuè & gnavitèr inquirere, *De Viribus & Energiâ Consuetudinis, Exercitationis, Habitûs, Educationis, Imitationis, Æmulationis, Convictûs, Amicitiæ, Laudis, Reprehensionis, Exhortationis, Famæ, Legum, Librorum, Studiorum*; & si quæ sunt alia. Hæc enim sunt illa, quæ regnant in *Moralibus* ; Ab istis Agentibus Animus patitur & disponitur ; Ab istis, veluti Ingredientibus, conficiuntur Pharmaca, quæ ad conservandam, & recuperandam Animi Sanitatem conducant ; quatenùs Remediis Humanis, id præstari possit. Ex quorum Numero unum aut alterum seligemus, in quibus paululùm immoremur, ut reliquis sint Exemplo. *De Consuetudine* igitur, & *Habitu*, pauca delibabimus.

Opinio illa Aristotelis, planè mihi videtur, Angustias quasdam Contemplationis, & Negligentiam sapere : cùm asserit, in illas Actiones, quæ Naturales sunt, *Consuetudinem* nihil posse : Exemplo usus ; *Quod si Lapis millies projiciatur in altum ; ne Inclinationem quidem sponte ascendendi acquirit :* Quinetiàm, quod *Sæpiùs Videndo, aut Audiendo, nihilò meliùs aut videmus, aut audimus*. Quamvis enim hoc teneat in aliquibus, ubi Natura est peremptoria (cujus Rei Caussas reddere in præsentiâ non vacat) alitèr tamen in illis fit, in quibus Natura, secundum Latitudinem quandam, patitur Intentionem & Remissionem. Sanè videre potuit, *Chirothecam* paulò arctiorem, manui sæpiùs inducendo, laxiorem reddi; *Baculum* usu & morâ in Contrarium Flexûs sui Naturalis incurvari, & in eodem Statu paulò post durare ; *Vocem* exercitando, magis fieri robustam & sonoram ; *Frigora, Æstumque consuetudine* tolerari ; & ejusdem generis complura. Quæ quidem posteriora duo Exempla propiùs accedunt ad rem, quàm quæ ab ipso adducta sunt. Attamen, utcunque hoc se habeat, quò magis verum fuerit, *Tam Virtutes, quam vitia, in Habitu consistere* ; eò magis ei contendendum fuerat, ut Normas præscriberet, quomodò hujusmodi Habitus fuerint acqui-

rendi, aut amovendi. Plurima siquidem confici possint Præcepta, de prudenti Institutione Exercitationum Animi, non minùs quam Corporis. Illorum paucula recensebimus.

Primum erit, ut jam à Principio caveamus, à *Pensis, vel magis arduis, vel magis pusillis*, quam res postulat: Nam si Oneris nimium imponatur, apud Ingenium mediocre, benè Sperandi Alacritatem obtundes; apud Ingenium fiduciæ plenum, Opinionem concitabis, quâ plus sibi polliceatur, quam præstare possit; Quod secum trahit Socordiam. In utroque autem Ingenii Temperamento, fiet ut Experimentum Expectationi non satisfaciat: Id quod animum semper dejicit, & confundit. Quod si pensa leviora fuerint, magna inducitur, in progressionis Summâ, Jactura.

Secundum erit, ut ad *exercendam Facultatem aliquam, quò Habitus comparetur*, duo inprimis *Tempora observemur*: Alterum, quandò Animus optimè fuerit ad Rem dispositus; Alterum, quandò pessimè: Ut ex priore, plurimùm in viâ promoveamus; ex posteriore, Nodos Obicesque Animi contentione strenuâ deteramus: unde Tempora Media facilè & placidè labentur.

Tertium erit illud Præceptum, cujus Aristoteles obitèr meminit; *Vi totis viribus* (citra tamen Vitium) *nitamur in contrarium illius, ad quod Naturâ maximè impellimur*; Sicut cùm in adversum Gurgitis remigamus; Aut Baculum incurvum, ut rectum fiat, in contrarium flectimus.

Quartum Præceptum ex illo Axiomate pendet, quod verissimum est; *Animum ad quæcunque feliciùs trahi & suaviùs, si illud, quò tendimus, in Intentione operantis, non sit principale, sed tanquàm Aliud Agendo superetur*; quoniàm ita fert Natura, ut Necessitatem & Imperium durum fermè oderit. Sunt & alia multa, quæ utilitèr præcipi possint, de Regimine *Consuetudinis*: *Consuetudo* enim, si prudentèr & peritè inducatur, fit reverà (ut vulgò dicitur) *Altera Natura*: Quod si imperitè, & fortuitò administretur, erit tantùm *Simia* Naturæ; quæ nihil ad vivum imitetur, sed insciè tantùm, & deformitèr.

Similitèr, si de *Libris* & *Studiis*, eorumque ad *Mores* Virtute & Influentiâ, verba facere vellemus; num-nam desunt plurima Præcepta, & Consilia fructuosa, eò spectantia? Annon unus ex Patribus, magnâ cum Indignatione, *Poesim* appellavit *Vinum Dæmonum*; cùm reverà progignat, plurimas Tentationes, Cupiditates, & Opiniones vanas? Annon prudens admodùm, & digna, quæ benè perpendatur, est Sententia Aristotelis, *Juvenes non esse idoneos Moralis philosophiæ Auditores*; quia in illis Perturbationum Æstuatio nondùm sedata est, nec Tempore & Rerum Experientiâ consopita? Atque ut verum dicamus, Annon ideò fit, ut Scriptorum priscorum præstantissimi Libri, & Sermones (quibus ad Virtutem Homines efficacissimè invitati sunt; tam *Augustam* ejus *Majestatem* omnium Oculis repræsentandò; quam Opiniones populares, in Virtutis Ignominiam, tanquàm *Habitu Parasitorum* indutas, derisui propinando) tam parum prosint, ad Vitæ Honestatem, & Mores pravos corrigendos, quia perlegi & revolvi non consueverunt, à Viris Ætate & Judicio maturis, sed pueris tantùm & Tyronibus

Tyronibus relinquuntur? Annon & hoc verum eſt; Juvenes multò minùs *Politicæ*, quàm *Ethicæ*, Auditores idoneos eſſe, antequàm *Religione*, & *Doctrinâ de Moribus* & *Officiis*, planè imbuantur; ne fortè Judicio depravati & corrupti, in eam Opinionem veniant, non eſſe Rerum Differentias Morales veras & ſolidas; ſed Omnia ex Utilitate, aut Succeſſu metienda? Sicut Poeta canit;

Proſperum & felix Scelus Virtus vocatur.

Et rurſùs,

Ille Crucem pretium Sceleris tulit, hic Diadema.

Ac Poetæ quidem hæc Satyricè, & per Indignationem loqui videntur: At *Libri* nonnulli *Politici*, idem ſeriò & poſitivè ſupponunt. Sic enim Macciavello dicere placet, *Quod ſi contigiſſet Cæſarem Bello ſuperatum fuiſſe, Catilinâ ipſo fuiſſet odioſior*: Quaſi verò nihil interfuiſſet, præter fortunam ſolam, inter Furiam quandam, ex Libidine & Sanguine conflatam; atque Animum excelſum, & inter Homines Naturales, maximè omnium (ſi Ambitio abfuiſſet) ſuſpiciendum. Videmus etiàm, ex hoc ipſo, quam neceſſarium ſit, Homines, *Doctrinas* pias & *Ethicas*, antequàm *Politicam* deguſtent, plenis faucibus haurire. Nimirùm, quod qui in Aulis Principum, & Negotiis Civilibus, à teneris (ut aiunt) Unguiculis innutriti ſunt, nunquàm ferè ſinceram & internam Morum Probitatem aſſequantur; quantò minùs ſi acceſſerit etiàm Librorum Diſciplina? Porrò, & in Documentis ipſis Moralibus, vel ſaltem aliquibus eorum, annon Cautio paritèr eſt adhibenda, ne inde fiant Homines pertinaces, arrogantes, & inſociabiles; juxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hæc Bona, quæ videmus, divina & egregia, ipſius ſcitote eſſe Propria; quæ nonnunquàm requirimus, Ea ſunt omnia non à Naturâ, ſed à Magiſtris.* Sunt & Axiomata alia complura, de iis, quæ à *Studiis* & *Libris*, Hominum Animis ingenerantur. Verum eſt enim quod dicit ille, *Abeunt Studia in Mores*: Quod paritèr affirmandum, de cæteris illis Rebus, *Convictu*, *Famâ*, *Legibus patriis*, & reliquis, quas paulò antè recenſuimus.

Cæterùm *Animi* quædam eſt *Cultura*, quæ adhùc magis accurata, & elaborata videtur, quam reliquæ. Nititur autem hoc Fundamento; *Quod omnium Mortalium Animi, certis temporibus, reperiantur in ſtatu perfectiore; aliis, in ſtatu magis depravato.* Hujus igitur Culturæ Intentio fuerit & Inſtitutum, ut *Bona* illa *tempora* foveantur; *Prava* verò, tanquàm ex Kalendario deleantur, & expungantur. Ac *bonorum* quidem *Temporum Fixatio* duobus modis procuratur; *Votis*, aut ſaltèm *Conſtantiſſimis Animi Decretis*; & *Obſervantiis*, atque *Exercitationibus*: quæ non tantum in ſe valent, quantùm in hoc, quod Animum in Officio, & Obedientiâ jugitèr contineant. *Malorum Temporum Obliteratio*, duplici itidèm ratione perfici poteſt; *Redemptione aliquâ*, vel *Expiatione præteritorum*; & *Novo Vitæ Inſtituto*, veluti *de Integro*. Verùm hæc Pars, ad Religionem planè ſpectare videtur; Nec mirum, cùm *Moralis Philoſophia* vera & genuina (ſicut antè dictum eſt) Ancillæ tantùm vices erga Theologiam ſuppleat.

Quamobrem, concludemus hanc Partem de *Culturâ Animi*, cum eo *Remedio*, quod omnium eſt maximè Compendioſum, & Summarium;

&

& rursùs maximè Nobile & Efficax, quo Animus ad Virtutem efformetur, & in Statu collocetur Perfectioni proximo. Hoc autem est, *Vt Fines Vitæ Actionumque deligamus, & nobis ipsis proponamus, rectos, & Virtuti congruos; qui tamen tales sint, ut eos assequendi nobis aliquatenùs suppetat Facultas.* Si enim hæc duo supponantur; ut & *Fines Actionum* sint *honesti*, & *boni*; & *Decretum Animi de iis assequendis, & obtinendis*, *fixum* sit & *Constans*; sequetur, ut continuò vertat & efformet se Animus, unâ operâ, in Virtutes omnes. Atque hæc certè, illa est Operatio, quæ *Naturæ ipsius Opus* referat; cùm reliquæ, quæ diximus, videantur esse solummodò sicut *Opera Manûs*. Quemadmodùm enim *Statuarius*, quandò Simulachrum aliquod sculpit aut incîdit, illius solummodò Partis Figuram effingit, circa quam Manus occupata est, non autem cæterarum: (veluti si Faciem efformet, Corpus reliquum rude permanet & informe Saxum, donec ad illud quoque pervenerit;) Econtrà verò *Natura*, quandò Florem molitur, aut Animal, Rudimenta Partium omnium simul parit, & producit: Eodem modò, quandò Virtutes Habitu acquiruntur, dum Temperantiæ incumbimus, ad Fortitudinem, aut reliquas parùm proficimus: quandò autem *Rectis & honestis Finibus*, nos dedicaverimus penitùs, & devoverimus, quæcunque fuerit virtus, quam Animo nostro commendaverint, & imperaverint Fines illi, reperiemus nos jamdudùm imbutos, & prædispositos Habilitate & propensione nonnullâ, ad eam assequendam & exprimendam. Atque hic possit esse Status ille Animi, qui egregiè ab Aristotele describitur; & ab eo, non *Virtutis*, sed *Divinitatis* cujusdam Charactere insignitur. Ipsa ejus Verba hæc sunt; *Immanitati autem consentaneum est, opponere eam, quæ supra Humanitatem est, Heroicam* sive *Divinam Virtutem.* Et paulò post, *Nam ut Feræ, neque Vitium, neque Virtus est, sic neque Dei. Sed hic quidem Status, altius quiddam Virtute est; ille aliud quiddam à vitio.* Plinius certè Secundus, ex Licentiâ Magniloquentiæ Ethnicæ, Trajani Virtutem, Divinæ, non tanquàm Imitamentum, sed tanquàm Exemplar, proponit, cùm ait; *Opus non esse Hominibus, alias ad Deos preces fundere, quàm ut benignos æque & propitios se Dominos Mortalibus præstarent, ac Trajanus præstitisset.* Verùm hæc profanam Ethnicorum Jactantiam sapiunt, qui Umbras quasdam Corpore majores prensabant. At Religio vera, & Sancta Fides Christiana, rem ipsam petit; Imprimendo Animis Hominum Charitatem, quæ appositissimè *Vinculum perfectionis* appellatur, quia Virtutes omnes simul colligat, & revincit. Sanè elegantissimè dictum est à Menandro, de *Amore Sensuali*, qui *Divinum* illum perperàm imitatur; *Amor, melior Sophistâ lævo, ad Humanam Vitam.* Quibus innuit, Morum Decus meliùs ab Amore efformari, quam à Sophistâ & præceptore inepto; quem *Lævum* appellat. Siquidem universis suis operosis Regulis & Præceptionibus, Hominem tam dextrè & expeditè effingere nequeat, ut seipsum & in pretio habeat, & se bellè in omnibus componat, quam Amor facit. Sic proculdubiò, si Animus cujuspiam, fervore *Charitatis* veræ, incendatur, ad majorem Perfectionem evehetur, quam per Universam *Ethicam Doctrinam*; Quæ *Sophistæ* profectò habet Rationem, si cum alterâ illâ conferatur. Quinetiàm, sicut Xenophon rectè obser-

observavit ; *Cæteros Affectus, licet Animum attollant, eum tamen distorquere & discomponere, per Ecstases, & Excessus suos ; Amorem verò solum, eum simul & dilatare, & componere* : Sic omnes aliæ Humanæ, quas admiramur, Dotes, dum Naturam in majus exaltant, Excessui interim sunt obnoxiæ ; Sola autem *Charitas* non admittit Excessum. Angeli, dum ad Potentiam, Divinæ parem, aspirarent, prævaricati sunt & ceciderunt : *Ascendam & ero similis Altissimo* : Homo dum ad Scientiam, Divinæ parem, aspiraret, prævaricatus est, & lapsus : *Eritis sicut Dii, scientes Bonum & Malum*. Verùm ad Similitudinem, Divinæ *Bonitatis*, aut *Charitatis*, aspirando, nec Angelus, nec Homo, unquàm in Periculum venit ; aut veniet. Imò ad hanc ipsam *Imitationem* etiàm invitamur ; *Diligite Inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut sitis Filii patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super Bonos & Malos, & pluit super Iustos & Injustos*. Quin & in ipso Archetypo Naturæ Divinæ, verba sic collocat Religio Ethnica (*Optimus, Maximus* ;) Scriptura autem Sacra pronunciat ; *Misericordia ejus super omnia Opera ejus*.

Hanc itaque *Moralis Doctrinæ* Partem, de *Georgicis Animi*, jam absolvimus : In quâ, si ex intuitu Portionum ejus, quas perstrinximus, quis existimet, Operam nostram in hoc tantummodò sitam esse, ut ea in *Artem* seu *Doctrinam* redigeremus, quæ ab aliis Scriptoribus prætermissa sint, tanquam vulgata & obvia, & per se satis clara & perspicua ; suo Judicio liberè utatur. Interim illud meminerit, quod ab initio monuimus, propositum à nobis esse, non Rerum Pulchritudinem, sed Usum & Veritatem sectari. Recordetur etiàm paulisper Commentum illud Parabolæ antiquæ, de *Geminis Somni Portis*.

Sunt geminæ Somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quâ veris facilis datur Exitus umbris ;
Altera candenti perfecta nitens Elephanto ;
Sed falsa ad Cœlum mittunt Insomnia Manes.

Insignis sanè Magnificentia *Portæ Eburneæ* ; tamen *Somnia vera* per *Corneam* commeant.

Additamenti vice poni possit circa *Doctrinam Ethicam* Observatio illa ; Inveniri nimirùm, Relationem & Congruitatem quandam, inter *Bonum Animi*, & *Bonum Corporis*. Nam sicut *Bonum Corporis*, constare diximus, ex *Sanitate*, *Pulchritudine*, *Robore*, ac *Voluptate* ; Sic *Animi Bonum*, si juxta *Moralis Doctrinæ* scita illud contemplemur, huc tendere perspiciemus ; ut Animum reddat *Sanum*, & à Perturbationibus immunem ; *Pulchrum*, verique decoris Ornamentis excultum ; *Fortem*, ac Agilem ad omnia Vitæ Munia obeunda ; Denique non *Stupidum*, sed *Voluptatis* & Solatii Honesti Sensum vividè retinentem. Hæc autem, sicut in *Corpore*, ita & in *Animo*, raro simul omnia conjunguntur. Facile enim videre est, Multos, Ingenii Viribus, & Fortitudine Animi, pollentes, quos infestant tamen Perturbationes ; quorumque etiàm Moribus vix aliquid Elegantiæ aut Venustatis aspergitur : Alios, quibus abundè est in Moribus Elegantiæ & Venustatis, illis tamen non suppetit ; aut Probitas Animi ut velint, aut Vires ut possint rectè agere : Alios, Animo præditos honesto,

atque à Vitiorum labe repurgato, qui tamen nec sibi ipsis Ornamento sunt, nec Reipub. utiles: Alios, qui istorum fortassè trium compotes sunt, sed tamen Stoicâ quâdam tristitiâ, & stupiditate præditi, Virtutis quidem Actiones exercent, Gaudiis non perfruuntur. Quod si contingat, ex quatuor istis, duo aut tria aliquandò concurrere, rarissimè tamen fit, quemadmodùm diximus, ut omnia. Jam verò Principale istud Membrum *Philosophiæ Humanæ*, quæ *Hominem* contemplatur, quatenùs ex *Corpore* consistit atque *Animâ*, sed tamen *Segregatum*, & citra *Societatem*, à nobis pertractatum est.

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER OCTAVUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ Civilis, *in* Doctrinam de Conversatione; Doctrinam de Negotiis; & Doctrinam de Imperio, *sive* Repub.

VEtus est Narratio (Rex Optime) conveniſſe complures Philoſophos ſolennitèr, coram Legato Regis Exteri; atque ſingulos pro virili parte, Sapientiam ſuam oſtentaſſe; ut haberet Legatus, quæ referret, de mirabili Sapientiâ Græcorum. Unus tamen ex eorum Numero *ſilebat*, & nihil adducebat in medium; adeò ut Legatus ad eum converſus diceret; *Tu verò quid habes, quod referam?* Cui ille; *Refer* (inquit) *Regi tuo, te inveniſſe apud Græcos aliquem, qui Tacere ſciret.* Equidem ob-

litus eram, in hâc Artium Synopſi, Artem *Tacendi* interſerere: Quam tamen (quoniàm plerùnq; *Deſideretur*) Exemplo jam proprio docebo. Etenim, cùm me tandem Ordo Rerum ad illud deduxerit, ut paulò poſt de *Arte Imperii* tractandum ſit; cúmque ad tantum Regem ſcribam, qui perfectus adeò in eâ Arte ſit Magiſter, ipſamque ab Incunabulis ſuis hauſerit; Nec omninò immemor eſſe poſſim, qualem apud Majeſtatem tuam Locum ſuſtinuerim; conſentaneum magis exiſtimavi, meipſum *Tacendo* de hâc re, apud Majeſtatem tuam, quàm Scribendo, probare. Cicero verò, non ſolùm Artis, verùm etiàm Eloquentiæ cujuſdam, quæ in *Tacendo* reperiatur, meminit. Cùm enim, Sermones nonnullos ſuos, cum alio quodam, ultrò citróque habitos, in Epiſtolâ quâdam ad Atticum commemoraſſet, ſic ſcribit: *Hoc loco, ſumpſi aliquid de tuâ Eloquentiâ, nam Tacui*. Pindarus verò, (cui illud peculiare eſt, Animos Hominum, inopinatò, Sententiolâ aliquâ mirabili, veluti Virgulâ Divinâ, percutere) hujuſmodi quidpiam ejaculatur; *Interdùm magis afficiunt non Dicta, quam Dicta*. In hac Parte igitur, *Tacere*, aut quod Silentio proximum eſt, *Brevis* admodùm eſſe decrevi. Verùm, antequàm ad *Artes Imperii* perveniam, haud pauca, de aliis *Doctrinæ Civilis Portionibus* ſunt præmittenda.

Scientia Civilis, verſatur circa Subjectum, quod cæterorum omnium, maximè eſt Materiæ immerſum; ideóque difficillimè ad Axiomata reducitur. Sunt tamen nonnulla, quæ hanc Difficultatem levant. Primò enìm, quemadmodùm *Cato* ille *Cenſorius*, de Romanis ſuis, dicere ſolitus eſt; *Ovibus eos ſimiles eſſe, quarum Gregem integrum, minore quis moleſtiâ ageret, quam unam aliquam: quoniàm ſi paucas ex grege, ut rectam ineant viam, propellere poſſis, cæteræ ultrò ſequentur*: Similitèr, hoc quidem reſpectu, Ethicæ Munus, eſt quodammodò illo Politicæ, difficilius. Secundò, proponit ſibi *Ethica*, ut Animus *Bonitate Internâ* imbuatur, & cumuletur; At *Civilis Scientia*, nihil ampliùs poſtulat, præter Bonitatem Externam; Hæc enim ad *Societatem* ſufficit. Itaque non rarò accidit, ut Regimen ſit bonum, Tempora mala: Siquidèm in Sacrâ Hiſtoriâ illud non ſemel occurrit (Cùm de Regibus bonis & piis narretur) *Sed adhùc Populus, non direxerat Cor ſuum, ad Dominum Deum Patrum ſuorum*. Itaque, & hoc quoque Reſpectu, duriores Partes ſunt *Ethicæ*. Tertiò, hoc habent Reſpub. ut tanquàm Machinæ grandiores, tardiùs moveantur, nec ſine magno molimine; unde haud tam citò labefactantur: Sicut enìm in Ægypto, ſeptem Anni Fertiles, Steriles ſeptem ſuſtentârunt; ita in Rebuſpub. priorum Temporum bona Inſtitutio, efficit, ut ſequentium Errores non ſtatìm perniciem inferant: At ſingulorum Hominum Decreta, & Mores, magis ſubitò ſubverti ſolent. Hoc denique *Ethicam* gravat, *Politicæ* ſuccurrit.

Scientia Civilis, tres habet Partes, juxta tres Societatis Actiones Summarias: *Doctrinam de Converſatione*; *Doctrinam de Negotiis*; & *Doctrinam de Imperio* ſive *Repub.* Tria ſiquidèm ſunt *Bona*, quæ ex *Societate Civili*, Homines ſibi parare expetunt: *Solamen contra Solitudinem*, *Adjumentum in Negotiis*; & *protectio contra Injurias*. Suntque iſtæ tres Prudentiæ, planè inter ſe diverſæ, & ſæpenumerò disjunctæ; *Prudentia*

in

in Conversando ; *Prudentia in Negotiando* ; *& Prudentia in Gubernando*.

Enimverò, quod ad *Conversationem* attinet, Illa certè affectata esse non debet, at multò minùs neglecta. : Cùm Prudentia in ejus Moderamine, & Decus quoddam Morum in se ipsâ præ se ferat ; & ad Negotia, tam publica, quam privata, commodè administranda, plurimùm juvet. Etenìm sicut Actio Oratori, tanti habetur, (licet sit Externum quiddam) ut etiàm illis alteris Partibus, quæ graviores, & interiores videntur, anteponatur ; eodem ferè modò, in Viro Civili, *Conversatio*, ejusque Regimen (utcunque in Exterioribus occupetur) si non summum, at certè Eximium locum invenit. Quale enim pondus habet, *Vultus* ipse, ejusque Compositio ? Rectè Poeta ;

——*Nec Vultu destrue Verba tuo.*

Poterit enim quis *Vim Orationis*, *Vultu* labefactare, & planè prodere. Quin & *Facta*, non minùs quam *Verba*, *Vultu* paritèr destrui possint, si Ciceroni credamus ; Qui, cùm Fratri Affabilitatem commendaret ergà Provinciales ; non in hoc eam potissimùm sitam dixit, ut Aditus præberet ad se faciles, nisi etiàm *Vultu* ipso comitèr accedentes exciperet ; *Nil interest habere Ostium apertum, vultum clausum.* Videmus quoque Atticum, sub primum Ciceronis cum Cæsare Congressum, Bello adhùc fervente, diligentèr & seriò Ciceronem per Epistolam monuisse, de *Vultu* & *Gestu*, ad Dignitatem & Gravitatem componendis. Quod si tantùm possit, *Oris* & *Vultûs* solius Moderatio, quantò magis *Sermo Familiaris*, & alia, quæ ad *Conversationem* pertinent ? Atque sanè Summa, & Compendium Decori, & Elegantiæ Morum, in hoc ferè sita sunt ; ut quasi æquâ Lance, & propriam Dignitatem, & aliorùm, metiamur & tueamur : Quod etiàm, non malè expressit T. Livius, (licet alii Rei intentus) eo Personæ Charactere ; *Ne* (inquit) *aut arrogans videar, aut obnoxius ; quorum alterum est, alienæ Libertatis Obliti, alterum, suæ.* Ex contrariâ verò parte, si *Urbanitati*, & Elegantiæ Morum externæ, impensiùs studeamus, transeunt illæ in Affectationem quandam Deformem, & Adulterinam ; *Quid enim deformius, quam Scenam in Vitam transferre ?* Quinetiàm, licèt in Excessum illum vitiosum minimè prolabantur, Temporis tamen Nimium in hujusmodi Leviculis absumitur ; Animusque ad curam ipsarum, magis quàm oportet, deprimitur. Ideóque sicut in Academiis, Adolescentes Literarum Studiosi, at Sodalium Congressibus plùs satis indulgentes, moneri soleant à Præceptoribus : *Amicos esse Fures Temporis* : Sic certè assidua ista, in *Conversationis* Decorum, Animi Intentio, magnum gravioribus Meditationibus Furtum facit. Deinde, qui Primas adeò in *Urbanitate* obtinent, & ad hanc rem unam quasi nati videntur, hoc ferè habent, ut sibi ipsis in illâ solâ complaceant, & ad Virtutes solidores, & celsiores, vix unquàm aspirent : Quandò è contrà, qui sibi in hâc parte Defectùs sunt conscii, Decus ex bonâ Existimatione quærunt : Ubi enim adest bona Existimatio, omnia ferè decent ; ubi verò illa deficit, tum demùm à Commoditate Morum, atque *Urbanitate*, subsidium petendum est. Porrò, ad res gerendas, vix gravius, aut frequentius reperias Impedimentum, quam hujusce Decori externi Curiosam nimis Observationem ; atque illud alterum,

quod huic ipsi inservit; nimirùm, anxiam Temporis atque Opportunitatum Electionem. Egregiè enim Salomon; *Qui respicit ad Ventos, non seminat; qui respicit ad Nubes, non metit*: Creanda siquidem nobis est Opportunitas, sæpiùs quam opperienda. Ut Verbo dicamus, *Urbana* ista Morum *Compositio*, veluti Vestis Animi est; & proinde Vestis Commoditates referre debet. Primùm enim, talis esse debet, ut sit in usu communi: Rursùs, ut non sit nimis delicata aut sumptuosa: Deinde, ita conficienda, ut si qua sit in Animo Virtus, eam exhibeat maximè conspicuam; si qua Deformitas, eandem suppleat, & occultet: Postremò, & super omnia, ne sit nimis arcta, atque ita Animum angustiet, ut ejusdem Motus in rebus gerendis, cohibeat & impediat. Verùm hæc Pars *Scientiæ Civilis de Conversatione*, elegantèr profectò à nonnullis tractata est, neque ullo modo tanquàm *Desiderata* reponi debet.

Caput II.

Partitio Doctrinæ de Negotiis; *in* Doctrinam de Occasionibus Sparsis; *&* Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ, de Occasionibus Sparsis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta*, de Ambitu Vitæ.

Doctrinam de *Negotiis*, partiemur in *Doctrinam de Occasionibus Sparsis*, & *Doctrinam de Ambitu Vitæ*; Quarum Altera, universam *Negotiorum* Varietatem complectitur, & Vitæ Communis tanquàm *Amanuensis* est; Altera, ea tantùm, quæ ad *propriam cujusque Fortunam* amplificandam spectant, excerpit, & suggerit; quæ singulis, pro intimis quibusdam Rerum suarum *Tabellis*, aut *Codicillis* esse possint. Verùm antequàm ad Species descendamus, aliquid, circa *Doctrinam de Negotiis* in genere, præfabimur. *Doctrinam de Negotiis*, pro rei Momento, tractavit adhùc nemo; cum magnâ, tam Literarum, quàm Literatorum, Existimationis jacturâ. Ab hâc enim Radice pullulat illud Malum, quod notam Eruditis inussit; Nimirùm, *Eruditionem & Prudentiam civilem rarò admodùm conjungi*. Etenim si quis rectè advertat, ex Prudentiis illis tribus, quas modò diximus ad Vitam Civilem spectare; Illa *Conversationis* ab Eruditis ferè contemnitur, tanquàm Servile quiddam, atque insupèr Meditationibus inimicum. Quod verò ad illam de *Repub. Administrandâ*; sanè si quandò Rerum Gubernaculis admoveantur Eruditi, Munus suum non incommodè sustinent; Verùm ea promotio contingit paucis. De *Prudentiâ* autem *Negotiandi* (quâ de nunc loquimur) in quâ Vita Humana plurimùm versatur, nulli omninò Libri conscripti habentur; præter pauca quædam *Monita Civilia*, in Fasciculum unum aut alterum collecta, quæ Amplitudini hujus Subjecti, nullo modo respondent: Etenim si Libri aliqui extarent, de hoc Argumento, sicut de cæteris, minimè dubitaverim, quin Viri Eruditi, aliquo Experientiæ

Manipulo

Manipulo instructi, Ineruditos, licet diutinâ Experientiâ edoctos, longè superarent; & proprio illorum (quod dicitur) *Arcu usi*, magis è longinquo ferirent.

Neque verò est cur vereamur, ne *Scientiæ* hujus, tam varia sit Materia, ut sub Præceptionibus non cadat: Multò siquidèm angustior est, quam illa *Reip. Administrandæ Scientia*; quam tamen apprimè vidimus excultam. Hujus generis *Prudentiæ*, apud Romanos, optimis temporibus, extitisse videntur nonnulli Professores. Testatur enim Cicero, moris fuisse, paulò ante suâ Secula, ut Senatores, Prudentiâ, & Rerum usu maximè celebres (*Coruncanii, Curii, Lælii*, & alii) statis Horis, in Foro deambularent; ubi Civibus copiam sui facerent, & consulerentur; non de Jure, sed de Negotiis omnigeniis; Veluti *de Filiâ elocandâ, sive de Filio educando, sive de prædio coemendo, de Contractu, Accusatione, Defensione*, aut aliâ quacunque re, quæ in Vitâ Communi interveniat. Ex quo liquet, Prudentiam quandam esse, *Consilium dandi*, etiam in Negotiis Privatis; ex Universali Rerum Civilium Cognitione & Experientiâ promanantem; quæ exerceatur quidem in Casibus Particularibus, extrahatur autem ex generali Casuum Consimilium Observatione. Sic enim videmus, in eo Libro, quem ad Fratrem conscripsit, Q. Cicero, *de Petitione Consulatûs* (quem Unicum à Veteribus habemus, quantum memini, Tractatum, de *Negotio aliquo Particulari*) quanquàm ad Consilium dandum, de re tum præsenti, potissimum spectaret, plurima tamen contineri Axiomata Politica, quæ non usum solùm temporarium, sed Normam quandam perpetuam, circa Electiones populares præscribant. In hoc genere autem, nihil invenitur, quod ullo modo comparandum sit, cum *Aphorismis* illis, quos edidit Rex Salomon: De quo testatur Scriptura, *Cor illi fuisse instar Arenæ Maris*; Sicut enim Arenæ Maris universas Orbis oras circundant; ita & Sapientia ejus Omnia Humana, non minùs quam Divina, complexa est. In *Aphorismis* verò illis, præter alia magis Theologica, reperies liquidò, haud paucâ Præcepta, & Monita Civilia præstantissima; ex profundis quidem Sapientiæ Penetralibus scaturientia, atque in amplissimum Varietatis Campum excurrentia. Quoniàm verò, *Doctrinam de Occasionibus Sparsis* (quæ, *Doctrinæ de Negotiis*, Portio est prior) inter *Desiderata* reponemus, ex more nostro, paulispèr in illâ immorabimur: Atque Exemplum ejusdem, ex *Aphorismis* sive *Parabolis* illis Salomonis, desumptum proponemus. Neque verò quis, ut arbitramur, nos meritò sugillare possit, quod ex Scriptoribus Sacræ Scripturæ aliquem, ad Sensum Politicum trahamus: Equidem existimo, si extarent Commentarii illi, Salomonis ejusdem, de *Naturâ Rerum*, (in quibus de *Omni vegetabili, à Musco super Murum, ad Cedrum Libani*, itemque de *Animalibus* conscripsit) non illicitum esse, eos secundum Sensum Naturalem, interpretari: Quod idem nobis liceat in *Politicis*.

Exemplum

Exemplum Portionis Doctrinæ de Occasionibus ſparſis, *ex* Parabolis aliquibus Salomonis.

PARABOLA.

1. *Mollis Reſponſio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis, vel Superioris adverſus te, & tuæ jam ſint loquendi partes, duo præcipit Salomon : Alterum, ut *fiat Reſponſio* ; Alterum, ut *eadem ſit mollis*. Prius continet tria præcepta. Primò, ut *caveas à Silentio triſti & contumaci* : Illud enim, Aut culpam totam in te recipit, ac ſi nihil habeas, quod reſpondere poſſis ; Aut Dominum occultè Iniquitatis inſimulat, ac ſi Aures ejus, Defenſioni, licet juſtæ, non paterent. Secundò, ut *caveas à re comperendinandâ*, neque tempus aliud ad Defenſionem poſtules : Hoc enim, Aut eandem Notam inurit, quam prius, (nimirùm Dominum tuum nimiâ Mentis Perturbatione efferri,) Aut planè ſignificat, te Artificioſam quandam Defenſionem meditari, cùm in promptu nihil habeas : Adeò ut optimum ſempèr fuerit, aliquid in præſentiâ, & è re natâ, in Excuſationem tui adducere. Tertiò, ut *fiat prorsùs Reſponſio* : *Reſponſio* (inquam) non mera *Confeſſio*, aut mera *Submiſſio*, ſed aliquid Apologiæ, & Excuſationis inſpergatur : Neque enim alitèr tutum eſt facere, niſi apud Ingenia valdè Generoſa & Magnanima ; quæ rara admodùm ſunt. Sequitur poſteriore loco, ut *Reſponſio ſit mollis*, minimè præfracta, aut aſpera.

PARABOLA.

2. *Servus prudens dominabitur in Filium ſtultum* ; *Et partietur hæreditatem inter Fratres.*

EXPLICATIO.

In omni Familiâ, turbatâ & diſcordi, ſemper exurgit aliquis *Servus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro Arbitro ſe gerat, ad Lites Familiæ componendas ; cuique, eo nomine, & Familia tota, & Dominus ipſe, ſunt obnoxii. Ille, ſi ſuam rem agat, Familiæ Mala fovet, & aggravat ; ſin fidelis revera fuerit & integer, plurimùm certè meretur : Adeò ut etiàm tanquàm inter *Fratres* haberi debeat, aut ſaltem *procurationem Hæreditatis* accipere *Fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir Sapiens, ſi cum ſtulto contenderit, ſive iraſcatur, ſive rideat, non inveniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur ſæpiùs, ut *Congreſſum imparem fugiamus* ; eo ſenſu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minùs utile eſt Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum Indigno contendamus*. Iniquâ enim prorsùs ſorte, hæc res tranſigitur. Siquidem, ſi ſuperiores ſimus, nulla ſequitur victoria ; ſi ſuperemur, magna Indignitas. Neque juvat etiam, in hujuſmodi Contentione exercendâ, ſi interdùm veluti *per Iocum* agamus, interdùm

cum

cum *Fastu & Contemptu.* Nam quocunque nos vertamus, leviores inde efficiemur, neque commodè nos explicabimus. Pessimè autem fit, si hujusmodi persona, quâcum contendimus, (ut Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto*; hoc est, si sit Audaculus, & Temerarius.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis Sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes Aurem tuam, ne fortè audias servum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi possit, vitam quantum perturbet, *inutilis Curiositas*, circa illas res, quæ nostrâ intersunt: Nimirùm, quandò secreta illa rimari satagimus, quæ detecta & inventa, Ægritudinem quidem Animo inferant, ad Consilia autem expedienda nihil juvent. Primò enim sequitur *Animi Vexatio & Inquietudo*, cùm Humana omnia, perfidiæ & Ingratitudinis plena sint. Adeò ut, si comparari possit speculum aliquod Magicum, in quo Odia, & quæcunque contra nos ùllibi commoventur, intueri possemus, melius nobis fôret, si protinùs projiceretur & collideretur. Hujusmodi enim Res, veluti Foliorum Murmura sunt, & brevi evanescunt. Secundò *Curiositas illa Animum Suspicionibus nimis onerat*, quod consiliis inimicissimum est, eaque reddit inconstantia, & complicata. Tertiò eadem, *Mala ipsa sæpissimè figit, aliàs prætervolatura*: Grave enim est Conscientias Hominum irritare; qui, si latere se putent, facilè mutantur in melius; sin deprehensos se sentiant, Malum Malo pellunt. Meritò igitur Summæ Prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quod Sertorii Chartas Universas, nec à se perlectas, nec aliis permissas, Igni protinùs dedisset.

PARABOLA.

5. *Advenit veluti Viator Pauperies; & Egestas quasi Vir Armatus.*

EXPLICATIO.

Elegantèr describitur in Parabolâ, quomodò *Prodigis*, & circa Rem Familiarem Incuriosis, superveniant *Naufragia Fortunarum*. A Principio enim pedetentìm, & Passibus lentis, instar *Viatoris*, advenit *Obæratio*; & *Sortis Diminutio*, neque ferè sentitur: At non multò post invadit *Egestas*, tanquàm *Vir Armatus*, Manu scilicet tam forti, & potente, ut ei ampliùs, resisti non possit; cùm apud Antiquos rectè dictum sit, *Necessitatem ex omnibus rebus esse fortissimam.* Itaque *Viatori* occurrendum, contra *Armatum* muniendum.

PARABOLA.

6. *Qui erudit Derisorem, ipse sibi Injuriam facit; & qui arguit impium, sibi Maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum Præcepto Salvatoris, *Ut non mittamus Margaritas nostras ante Porcos*: Distinguuntur autem in hac *Parabolâ*, Actiones *Præceptionis*, & *Reprehensionis*; Distinguuntur itidèm Personæ *Derisoris*, & *Impii*; Distinguitur postremò, *id quod rependitur*: In priore enim *rependitur Opera lusa*; in posteriore, etiàm & *Macula*. Cùm enim quis erudit, & instituit *Derisorem*; *Iactura* primùm *fit Temporis*; Deinde & Alii *Conatum irrident*, tanquàm rem vanam, & Operam malè collocatam; Postremò, *Derisor* ipse, *Scientiam, quam didicit, Fastidio habet.* At

majore

majore cum periculo, transfigitur Res in *Reprehensione Impii*; quia non solùm *Impius* non auscultat, sed & Cornua obvertit, & Reprehensorem, odiosum sibi jam factum, aut confestim convitiis proscindit, aut saltèm posteà apud alios criminatur.

PARABOLA.

7. *Filius Sapiens lætificat patrem: Filius verò Stultus Mæstitiæ est Matri suæ.*

EXPLICATIO.

Distinguuntur Solatia atque Ægritudines Oeconomicæ, *Patris* videlicet & *Matris*, circa *Liberos* suos. Etenim *Filius prudens* & *frugi*, præcipuo *Solatio* est *Patri*, qui *Virtutis* Pretium meliùs novit quàm *Mater*; ac propterea *Filii* sui Indoli, ad virtutem propensæ, magis gratulatur: Quinetiàm Gaudium illi fortasse affert Institutum suum, quod *Filium* tam probè educârit, illique Honestatem Morum, præceptis & Exemplo, impresserit. Econtrà, *Mater Calamitati Filii plus compatitur*, & indolet; tùm ob Affectum Maternum magis mollem, & tenerum; tùm fortasse Indulgentiæ suæ conscia, quâ eum corruperit, & depravaverit.

PARABOLA.

8. *Memoria Iusti cum Laudibus; at Nomen Impiorum putrescet.*

EXPLICATIO.

Distinguitur inter *Famam Virorum Bonorum*, & *Malorum*; qualis esse soleat post *Obitum*. *Viris* enim *bonis*, extinctâ Invidiâ, (quæ Famam eorum, dum vixerant, carpebat) *Nomen* continuò efflorescit, & *Laudes* magis indies invalescunt: At *Viris malis*, (licet Fama eorum, per Gratiam Amicorum, & Factionis suæ Hominum, ad breve Tempus manserit,) paulò post Fastidium *Nominis* oboritur; & postremò *Laudes* illæ *Evanidæ*, in *Infamiam*, & veluti in *Odorem gravem* & *tetrum*, desinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conturbat Domum suam, possidebit Ventos.*

EXPLICATIO.

Utile admodùm Monitum, de *Discordiis* & *Turbis Domesticis*. Plurimi enim, ex *Dissidiis Vxorum*, aut *Exhæredationibus Filiorum*, aut *Mutationibus frequentibus Familiæ*, magna sibi spondent; ac si inde, vel Animi Tranquillitas, vel Rerum suarum Administratio felicior, sibi obventura foret. Sed plerunque abeunt Spes suæ in *Ventos*. Etenim, tum Mutationes illæ, ut plurimùm, non cedunt in melius; tum etiàm, Perturbatores isti Familiæ suæ, Molestias varias, & Ingratitudinem eorum, quos, aliis præteritis, adoptant & deligunt, sæpenumerò experiuntur; Quin & hoc pacto, Rumores sibi progignunt non optimos, & Famas ambiguas: Neque enim malè à Cicerone notatum est; *Omnem famam à Domesticis manare*. Utrunque autem Malum, per *Ventorum Possessionem* elegantèr à Salomone exprimitur: Nam *Expectationis Frustratio*, & *Rumorum Suscitatio*, *Ventis* rectè comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior est Finis orationis, quàm principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* Errorem frequentissimum, non solùm apud eos, qui

qui verbis præcipuè ſtudent, verùm etiàm apud Prudentiores. Is eſt, quod Homines de *Sermonum* ſuorum *Aditu* atque *Ingreſſu*, magis ſint ſolliciti, quam de *Exitu*; & accuratiùs Exordia & præfatiunculas meditentur, quam Extrema Orationum. Debuerant autem, nec illa negligere, & iſta, ut longè potiora, præparata & digeſta apud ſe habere; revolventes ſecum, &, quantum fieri poteſt, Animo proſpicientes, quis tandem *Exitus Sermonis* ſit futurus, & quomodò Negotia inde promoveri, & maturari poſſint. Neque hic Finis. Quinimò non *Epilogos* tantùm, & *Sermonum, qui ad ipſa Negotia ſpectant, Egreſſus*, meditari oportet; verùm etiàm & illorum *Sermonum* Cura ſuſcipienda, *quos ſub ipſum Diſceſſum, commodè & urbanè injicere poſſint*; licet à *Negotio prorsùs alienos*. Equidem cognovi Conſiliarios duos, Viros certè magnos, & prudentes, & quibus Onus Rerum tunc præcipuè incumbebat; quibus illud fuit perpetuum, & proprium, ut quoties cum Principibus ſuis, de Negotiis, ipſorum communicarent, Colloquia, in rebus ad ipſa Negotia ſpectantibus, nunquàm terminareſſit; verùm ſempèr, aut ad Jocum, aut aliud aliquid, quod Audire erat volupe, Diverticula quærerent: Atq; ut Adagio dicitur, *Sermones marinos Aquâ Fluviatili ſub extremum abluerent*. Neque hoc illis inter Artes poſtremum erat.

PARABOLA.

11. *Sicut Muſcæ Mortuæ fœtere faciunt unguentum optimum, ſic Hominem pretioſum Sapientiâ, & gloriâ, parva Stultitia.*

EXPLICATIO.

Iniqua admodùm, & miſera eſt Conditio, *Hominum Virtute Præcellentium* (ut optimè notat *Parabola*,) quia *Erroribus* eorum, quantumvis leviſſimis, nullo modo ignoſcitur: Verùm, quemadmodùm in Gemmâ, valdè nitidâ, minimum quodque Granulum, aut Nubecula, Oculos ferit, & moleſtiâ quâdam afficit; quod tamen ſi in Gemmâ vitioſiore repertum fôret, vix notam ſubiret; Similitèr, in *Viris ſingulari Virtute præditis*, minima quæque Vitia, ſtatìm in Oculos, & Sermones Hominum incurrunt, & Cenſurâ perſtringuntur graviore: quæ in *Hominibus mediocribus*, aut omninò laterent, aut Veniam facilè reperirent. Itaque Viro valdè prudenti, parva Stultitia; valdè probo, parvum peccatum; urbano, & Moribus eleganti, paululùm Indecori, de Famâ & Exiſtimatione multùm detrahit. Adeò ut, non peſſimum fôret *Viris Egregiis*, ſi nonnulla *Abſurda* (quod citra vitium fieri poſſit) Actionibus ſuis immiſcerent; ut Libertatem quandam ſibi retineant, & parvorum Defectuum notas confundant.

PARABOLA.

12. *Homines Deriſores Civitatem perdunt; Sapientes verò avertunt Calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri poſſit, quod in deſcriptione Hominum, qui ad Reſpub. labefactandas & perdendas, veluti Naturâ comparati & facti ſunt, delegerit Salomon Characterem; Non Hominis Superbi & Inſolentis; Non Tyrannici & Crudelis; Non Temerarii & Violenti; Non Impii & Scelerati; Non Injuſti & Oppreſſoris; Non Seditioſi & Turbulenti; Non Libidinoſi & Voluptarii; Non denique Inſipientis & Inhabilis;

Inhabilis; Sed *Derisoris*. Verùm hoc Sapientià ejus Regis, qui Rerumpub. Conservationes & Eversiones optimè nôrat, dignissimum est. Neque enim similis ferè est Pestis Regnis & Rebuspub.; quàm si Consiliarii Regum, aut Senatores, quique Gubernaculis Rerum admoventur, sint ingenio *Derisores*. Hujusmodi enim Homines, Periculorum Magnitudinem, ut fortes videantur Senatores, semper extenuant; iisque qui pericula prout par est, ponderarint, veluti Timidis insultant: Consultandi & Deliberandi maturas Moras, & meditatas Disceptationes, veluti Rem Oratoriam, & tædii plenam, & ad Summas Rerum nihil facientem, subsannant: Famam, ad quam Principum Consilia præcipuè sunt componenda, ut *Salivam Vulgi*, & Rem citò prætervolaturam, contemnunt: Legum vim & Auctoritatem, ut Reticula quædam, quibus Res majores minimè cohiberi debeant, nil morantur: Consilia & præcautiones, in longum prospicientes, ut Somnia quædam, & Apprehensiones Melancholicas, rejiciunt: Viris reverà prudentibus, & Rerum peritis, atque magni Animi & Consilii, Dicteriis & Facetiis illudunt: Denique Fundamenta omnia Regiminis Politici simul labefactant. Quod magis attendendum est, quia Cuniculis, & non Impetu aperto, hæc Res agitur: Neque cœpit esse inter Homines (prout meretur) suspecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libentèr præbet Aures verbis Mendacii, omnes Servos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cùm *Princeps* talis fuerit, ut Susurronibus, & Sycophantis, absque judicio, faciles & credulas Aures præbeat, spirat omninò, tanquàm à parte *Regis*, Aura pestilens, quæ omnes *Servos* ejus corrumpit, & inficit. Alii Metus *Principis* rimantur, eosque Narrationibus Fictitiis exaggerant: Alii Invidiæ Furias concitant, præsertim in Optimos quosque: Alii Criminationibus Aliorum, proprias Sordes, & Conscientias malas, eluunt: Alii Amicorum suorum Honoribus & Desideriis velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo: Alii Fabularum Argumenta, contra Inimicos suos, tanquàm in Scenâ, componunt: & innumera hujusmodi. Atque hæc illi, qui ex *servis Principis* Ingenio sunt magis improbo. At illi etiàm, qui Naturâ Probiores sunt, & meliùs Morati, postquàm, in Innocentiâ suâ, parùm Præsidii esse senserint, (quoniam *Princeps* vera à falsis distinguere non novit,) Morum suorum Probitatem exuunt, & Ventos Aulicos captant, iisque servilem in modum circumferuntur. *Nihil enim*, (ut ait Tacitus de Claudio) *tutùm est apud Principem, cujus animo omnia sunt tanquàm indita & jussa*. Atq; bene Comineus; *Præstat Servum esse Principis, cujus suspicionum non est Finis, quàm ejus, cujus credulitatis non est Modus.*

PARABOLA.

14. *Justus miseretur Animæ Jumenti sui; sed Misericordiæ Impiorum, crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus est, ab ipsâ Naturâ, Homini *Misericordiæ* Affectus nobilis, & excellens; qui etiàm ad *Animalia Bruta* extenditur; quæ

ex

ex Ordinatione Divinâ, ejus Imperio subjiciuntur. Itaque habet ista *Misericordia*, Analogiam quandam, cum illâ Principis erga Subditos. Quinetiam illud certissimum est, quod quò dignior est Anima, eò pluribus compatiatur. Etenim Animæ angustæ & degeneres, hujusmodi Res, ad se nihil pertinere putant: At illa, quæ nobilior est Portio Universi, ex communione afficitur. Quare videmus, sub Veteri Lege, haud pauca fuisse præcepta, non tam merè *Cæremonialia*, quàm *Misericordiæ Institutiva*: Quale fuit illud, de *non Comedendo Carnem cum sanguine ejus*; & similia. Etiàm in Sectis Essæorum, & Pythagoræorum, ab Esu Animalium, omninò abstinebant. Quod etiàm hodiè obtinet (superstitione inviolatâ) apud Incolas nonnullos Imperii Mogollensis. Quin & Turcæ, (Gens licet, & Stirpe & Disciplinâ, crudelis, & Sanguinaria,) Brutis tamen Eleemosynas largiri solent; neque Animalium Vexationes & Torturas fieri sustinent. Verùm, ne fortè hæc quæ diximus, omnis generis *Misericordiæ*, patrocinari videantur, salubritèr subjungit Salomon, *Impiorum Misericordias esse crudeles*; Eæ sunt, quandò Hominibus Sceleratis & Facinorosis parcitur, Justitiæ Gladio feriendis: Crudelior enim hujusmodi *Misericordia*, quam Crudelitas ipsâ. Nam Crudelitas exercetur in singulos, at Misericordia illa, universum Facinorosorum Exercitum, concessâ Impunitate, in Homines Innocentes, armat & immittit.

PARABOLA.

16. *Totum Spiritum suum profert Stultus; at Sapiens reservat aliquid in posterum.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipuè (ut videtur) Non Hominum Vanorum Futilitatem, qui, Dicenda, Tacenda, facilè proferunt; Non Parrhesiam illam, quâ absque discrimine & Judicio, in omnes & omnia invølant; Non Garrulitatem, quâ ad Nauseam usque, aliis obstrepunt; sed Vitium aliud magis occultum; Nempe Sermonis Regimen, minimè omnium prudens, & Politicum: Hoc est, cùm quis ita Sermonem, (in Colloquiis privatis) instituit, ut quæcunque in Animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, simul, & tanquam uno Spiritu, & Oratione continuatâ, proferat: Hoc enim plurimùm Negotiis officit. Siquidèm primò, *Oratio intercisa*, & per Partes infusa, longè magis penetrat, quam Continuata; quoniàm in Continuatâ, pondus Rerum, non distinctè & sigillatim excipitur, nec per moram nonnullam insidet; sed Ratio Rationem, antequam penitùs insederit, expellit. Secundò, Nemo tam potenti, & felici eloquentiâ valet, ut primo Sermonis Impetu, eum quem alloquitur, *mutum* & *elinguem planè reddat*; quin & alter aliquid vicissim respondebit, & fortasse objiciet: Tùm verò accidit, ut quæ in Refutationem, aut Replicationem reservanda fuissent, præmissa jam, & anteà delibata, Vires suas & Gratiam, amiserint. Tertiò, si quis ea, quæ dicenda sunt, non simul effundat, sed per partes eloquatur, aliud primò, aliud subinde injiciens, sentiet ex ejus, quem alloquitur, Vultu, & Responso, quomodò singula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; ut quæ adhuc restant dicenda, cautiùs aut supprimat, aut excerpat.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus potestatem habentis, ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris; quia Curatio faciet cessare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodò se quis gerere debeat, cùm Iram, atque Indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primò, *ut non dimittat Locum suum*; Secundò, ut *Curationi*, tanquàm in Morbo aliquo gravi, diligentèr & cautè, *attendat*. Consueverunt enim Homines, postquàm commotos contra se *Principes* suos senserint, partim ex Dedecoris Impatientiâ, partim ne vulnus observando refricent, partim ut tristitiam & Humilitatem eorum Principes sui perspiciant, se, à Muneribus & Functionibus suis, subducere: Quinetiàm interdùm, ipsos Magistratus, & Dignitates quas gerunt, in *Principum* Manus restituere. At Salomon, hanc medendi Viam, veluti noxiam, improbat; idque summâ profectò ratione. Primò enim, *Dedecus ipsum nimis illa publicat*; unde tum Inimici, atque Invidi, audaciores fiunt ad lædendum, tum Amici timidiores ad subveniendum. Secundò, hoc pacto fit, ut *Principis Ira*, quæ fortassè, si non evulgaretur, sponte concideret, *magis figatur*; & veluti principio jam facto Hominis deturbandi, in præcipitium illius, feratur. Postremò, *Secessus iste aliquid sapit ex malevolo*, & Temporibus infenso; Id quod Malum Indignationis, Malo Suspicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent ista. Primò, caveat ante omnia, ne *stupiditate* quâdam, aut etiàm *Animi Elatione*, *Indignationem Principis minimè sentire*, aut inde, prout debeat, affici, videatur: Hoc est, ut & Vultum, non ad Tristitiam contumacem, sed ad Mœstitiam gravem atque modestam componat: & in rebus quibuscunque agendis, se minùs solito hilarem & lætum, ostendat: Quin & in rem suam erit, Amici alicujus operâ, & Sermone, apud *Principem*, uti, qui, quanto Doloris sensu, in intimis excrucietur, tempestivè insinuet. Secundò, *Occasiones omnes*, vel *minimas*, sedulò *evitet*, per quas aut *Res* ipsa, quæ Indignationi Caussam præbuit, *refricetur*; aut *Princeps* denuò excandescendi, & ipsum, quacunque de caussâ, coram aliis, objurgandi, Ansam arripiat. Tertiò, perquirat etiàm diligentèr Occasiones omnes, in quibus *Opera ejus Principi grata esse possit*; ut & Voluntatem promptam redimendi Culpam præteritam ostendat; & *Princeps* suus sentiat, quali tandem servo, si eum dimittat, privari se contigerit. Quartò, *Culpam ipsam*, Aut *sagacitèr in alios transferat*; Aut *Animo* illam non *malo commissam* esse insinuet; Aut etiàm *Malitiam illorum*, qui ipsum Regi detulerunt, vel rem supra Modum aggravârunt, *indicet*. Denique in omnibus evigilet, & *Curationi* sit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Caussâ suâ Iustus: tum venit altera pars, & inquirit in eum.*

EXPLICATIO.

Prima in unaquâque *Caussâ Informatio*, si paulispèr Animo Judicis insederit, altas Radices agit, eumque imbuit, & occupat; Adeò ut ægrè elui possit, nisi aut manifesta aliqua Falsitas, in Materiâ Informationis; aut Artificium aliquod, in eâdem exhibendâ, deprehendatur. Etenim

nuda

nuda & simplex Defensio, licet justa sit & præponderans, vix Præjudicium Informationis Primæ, compensare, aut Libram Justitiæ semel propendentem, ad Æquilibrium reducere, per se valet. Itaque & Judici tutissimum, ut nihil, quod ad Merita caussæ spectat, prælibetur, priusquàm utraque Pars simul audiantur; & Defensori optimum, si Judicem senserit præoccupatum, in hoc potissimùm (quantum dat Caussa,) incumbere, ut Versutiam aliquam, & Dolum malum, ab adversâ parte, in Judicis abusum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicatè à pueritiâ nutrit Servum suum, posteà sentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Servandus est, *Principibus* & *Dominis*, ex Consilio Salomonis, in Gratiâ & Favore suo, erga *Servos*, *Modus*. Is triplex est; Primò, ut *Promoveantur per Gradus, non per Saltus*: Secundò, ut *interdùm assuefiant Repulsæ*: Tertiò, (quod benè præcipit Macciavellus,) ut *habeant præ oculis suis semper aliquid, quò ulteriùs aspirare possint*. Nisi enim hæc fiant, reportabunt proculdubiò *Principes*, in Fine, à *Servis* suis, Loco Animi grati, & officiosi, Fastidium & Contumaciam. Etenim, ex Promotione subitâ, oritur *Insolentia*; ex perpetuâ Desideratorum Adeptione, *Impatientia Repulsæ*; Denique si Vota desint, deerit itidèm Alacritas & *Industria*.

PARABOLA.

19. *Vidisti Virum velocem in Opere suo; coram Regibus stabit; nec erit inter Ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter Virtutes, quas *Reges*, in Delectu *Servorum*, potissimùm spectant & requirunt, gratissima est præ cunctis *Celeritas*, & in *Negotiis expediendis strenuitas*. Viri profundâ prudentiâ, *Regibus* suspecti; utpote qui nimiùm sint Inspectores; & Dominos suos, inscios & invitos, Ingenii sui viribus, (tanquàm Machinâ) circumagere possint. Populares, invisi; utpote qui Regum Luminibus officiunt, & Oculos Populi in se convertunt. Animosi, pro turbulentis sæpè habentur, & ultra, quam par est, ausuris. Probi, & Vitæ integræ, tanquàm difficiles existimantur, nec ad omnes Nutus Heriles apti. Denique non est Virtus alia, quæ non habeat aliquam quasi umbram, quâ *Regum* Animi offendantur; Sola *Velocitas ad Mandata*, nihil habet, quod non placeat. Insuper, Motus Animorum Regiorum celeres sunt, & Moræ minùs patientes. Putant enim se quidvis efficere posse; Illud tantùm deesse, ut citò fiat. Itaque ante omnia iis grata est *Celeritas*.

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub Sole, cum Adolescente Secundo, qui consurgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* Vanitatem Hominum, qui se agglomerare solent ad *Successores Designatos Principum*. Radix autem hujus rei est, Insania illa, Hominum Animis penitus à Naturâ insita; Nimirùm ut spes suas nimium adament. Vix enim reperitur, qui non delectatur magis,

iis quæ *Sperat*, quam iis quæ *Fruitur*. Quinetiàm *Novitas* Humanæ Naturæ grata est, & avidè expetitur. In *Successore* autem *Principis* ista duo concurrunt; *Spes* & *Novitas*. Innuit autem *Parabola* idem, quod olìm dictum erat; primò à Pompeio ad Syllam; posteà à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem Orientem, quàm Occidentem*. Neque tamen *Imperantes*, multùm hâc re commoventur, aut eam magni faciunt, sicut nec Sylla, nec Tiberius fecit; sed rident potiùs Hominum Levitatem, nec pugnant cum Somniis: *Est autem* (ut aiebat ille) *Spes vigilantis Insomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Civitas parva, & pauci in eâ Viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam, instruxitque Munitiones per Gyrum, & perfecta est Obsidio; inventusque est in eâ Vir pauper & sapiens, & liberavit eam per Sapientiam suam; & nullus deinceps recordatus est, Hominis illius pauperis.*

EXPLICATIO.

Describit *Parabola Ingenium Hominum pravum* & *malevolum*. Ii in Rebus duris, & angustis, confugiunt ferè ad Viros Prudentes, & Strenuos, licet anteà contemptui habitos. Quamprimùm autem Tempestas transierit, ingrati demùm erga Conservatores suos reperiuntur. Macciavellus verò, non sine Caussâ, instituit Quæstionem, *Uter ingratior esset erga Bene meritos, Princeps, aut Populus?* Sed interim utrunque Ingratitudinis arguit. Attamen hoc, non solùm ex *Ingratitudine Principis*, aut *Populi* oritur, sed accedit plerunque his, *Invidia Procerum*, qui secretò indolent Eventui, licet felici & prospero, quia ab ipsis profectus non sit: Itaque & Meritum Hominis extenuant, & ipsum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quasi Sepes Spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantissimè ostendit *Parabola, Pigritiam* in fine *laboriosam* esse. Diligentia enìm, & sedula præparatio, id præstant, ut Pes in aliquod Offendiculum non impingat; sed ut complanetur via, antequàm ineatur. At qui piger est, & omnia in extremum Momentum Executionis differt, necesse est ut perpetuò, & singulis passibus, quasi per Rubos & Sentes incedat, qui eum subindè detineant, & impediant. Idem observari possit etiàm in Familiâ regendâ; in quâ, si adhibeatur Cura & Providentia, omnia placidè, & veluti sponte procedunt, absque Strepitu & Tumultu: Sin hæc desint, ubi major aliquis Motus intervenerit, omnia simul agenda turmatìm occurrunt; tumultuantur Servi; Ædes personant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoscit in judicio faciem, non benè facit; Iste, & pro buccellâ panis, deseret Veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentissimè notat *Parabola*, in *Iudice* magis perniciosam esse, *Facilitatem Morum*, quàm *Corruptelam Munerum*. *Munera* enìm, haudquaquàm ab omnibus deferuntur; at vix ulla est Caussa, in quâ non inveniatur aliquid, quod flectat Judicis Animum, si *Personas respiciat*.

Alius

Alius enim respicietur, ut Popularis; Alius, ut Maledicus; Alius, ut Dives; Alius, ut Gratus; Alius, ut ab Amico commendatus; Denique omnia plena sunt Iniquitatis, ubi dominatur *Respectus Personarum*; & levi omninò de Caussâ, veluti pro *Buccellâ Panis*, *Iudicium* pervertetur.

PARABOLA.

24. *Vir Pauper calumnians Pauperes, similis est Imbri vehementi, in quo paratur Fames.*

EXPLICATIO.

Parabolâ istâ antiquitùs expressa & depicta fuit, sub Fabulâ *Hirudinis utriusque*; nimirùm, Plenæ, & Vacuæ. *Pauperis* enim & *Famelici Oppressio*, longè gravior est, quam *Oppressio*, per *Divitem* & *Repletum*; quippe quæ omnes Exactionum Technas, & omnes Nummorum Angulos, perquirit. Solebat hoc ipsum etiam Spongiis assimilari; quæ aridæ fortitèr sugunt; madidæ, non item. Monitum autem utile continet; tum erga Principes, Ne Præfecturas Provinciarum, aut Magistratus, Viris Indigentibus, & Obæratis, committant; tum erga Populos, nè Reges suos, cum nimiâ Egestate conflictari, permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, est Iustus cadens coràm Impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, Rebuspub. ante omnia cavendum esse, de *iniquo* & *infami Iudicio*, in *Caussâ aliquâ celebri* & *gravi*; præsertim ubi non absolvitur Noxius, sed condemnatur Insons. Etenim Injuriæ inter Privatos grassantes, turbant quidem & polluunt *Latices Iustitiæ*; sed tanquàm in *Rivulis*: Verùm Judicia iniqua, qualia diximus, à quibus Exempla petuntur, *Fontes* ipsos *Iustitiæ* inficiunt, & inquinant. Postquàm enim Tribunal cesserit in partes Injustitiæ, Status Rerum vertitur, tanquàm in Latrocinium publicum: Fitque planè, ut *Homo Homini sit Lupus*.

PARABOLA.

26. *Noli esse Amicus Homini Iracundo, nec ambulato cum Homine Furioso.*

EXPLICATIO.

Quantò religiosiùs Amicitiæ Jura inter Bonos servanda, & colenda sunt; tantò magis cavendum est, jam usque à principio, de *Prudente Amicorum Delectu*. Atque Amicorum Natura & Mores, quantum ad nos ipsos spectant, omninò ferendi sunt: Cùm verò necessitatem nobis imponunt, qualem erga alios personam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua, Amicitiæ Conditio est. Itaque interest inprimis, ut præcipit Salomon, ad Vitæ Pacem, & præsidia, ne Res nostras, cum *Hominibus Iracundis*, & qui facilè Lites & Jurgia provocant, aut suscipiunt, commisceamus. Istud enim Genus Amicorum, perpetuò nos Contentionibus, & Factionibus implicabit: ut aut Amicitiam abrumpere, aut Incolumitati propriæ deesse, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat Delictum, quærit Amicitiam; sed qui altero sermone repetit, separat Fœderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, Concordiam Tractandi, & Animos Reconciliandi, via. Altera,quæ incipit ab *Amnestiâ* ; Altera, quæ à *Repetitione Injuriarum*, subjungendo Apologias, & Excusationes. Equidem memini sententiam viri admodùm prudentis & politici ; *Qui pacem tractat, non repetitis Conditionibus Dissidii, is magis Animos, Dulcedine Concordiæ fallit, quam Æquitate componit.* Verùm Salomon, illo scilicet prudentior, in contrariâ Opinione est ; & *Amnestiam* probat, *Repetitionem* prohibet. Etenim in *Repetitione* hæc insunt Mala ; tum quod ea, sit veluti *Vnguis in ulcere* ; tum quod *Periculum impendeat à novâ Altercatione*, (siquidem de Injuriarum Rationibus, inter partes nunquàm conveniet ;) tum denique quod *deducat Rem ad Apologias* ; At utraque pars, malit videri, potiùs offensam remisisse, quam admisisse Excusationem.

PARABOLA.

28. *In omni opere bono erit Abundantia ; ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter Egestas.*

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hâc *Parabolâ*, Fructum *Laboris Linguæ*, & *Laboris Manuum* ; quasi ex altero proveniat *Egestas*, ex altero *Abundantia*. Etenim fit ferè perpetuò, ut qui multa effutiant, jactent multa, multa promittant, Egeni sint ; nec emolumentum capiant, ex illis Rebus, de quibus loquuntur. Quinetiàm, ut plurimùm, Industrii minimè sunt, aut Impigri ad Opera ; sed tantummodò, Sermonibus se, tanquàm Vento, pascunt & satiant. Sanè, ut poeta loquitur ; *Qui silet est firmus.* Is qui conscius est, se in opere proficere, sibi plaudit, & tacet : Qui verò è contrà conscius est, Auras se inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. *Melior est Correptio manifesta, quam Amor occultus.*

EXPLICATIO.

Reprehendit *Parabola*, *Mollitiem Amicorum*, qui Amicitiæ privilegio non utuntur, in admonendo liberè & audacter Amicos, tā de Erroribus, quam de Periculis suis. *Quid enim faciam*(solet hujusmodi *Mollis Amicus* dicere)*aut quo me vertam? Amo illum, quantum quis,maximè,meque, si quid illi Adversi contigerit,ipsius loco libentèr substituerim; Sed novi Ingenium ejus; si liberè cum eo egero, Animum illius offendam, saltèm contristabo; Neque tamen proficiam ; Atque citius eum ab Amicitiâ meâ alienabo, quam ab iis, quæ in Animo fixa habet,abducam.* Hujusmodi *Amicum*,tanquàm,enervem,& inutilē, redarguit Salomon; atq; plus utilitatis,ab Inimico *manifesto*,quam ab ejus generis *Amico*,sumi posse pronūciat;Siquidē ea fortassè audire ei contigerit ab *Inimico* per Contumeliam,quæ *Amicus* mussat præ nimiâ Indulgentiâ.

PARABOLA.

30. *Prudens advertit ad Gressus suos, Stultus divertit ad Dolos.*

EXPLICATIO.

Duæ sunt *Prudentiæ* Species ; Altera vera & sana ; Altera degener & falsa, quam Salomon *Stultitiæ* nomine appellare non dubitat. Qui priori se dederit, viis & Vestigiis propriis cavet ; periculis prospiciens, meditans Remedia ; Proborum Operâ utens,contra Improbos seipsum

muniens ;

muniens; cautus Incœptu, Receptu non imparatus; In Occasiones attentus, contra Impedimenta strenuus; cum innumeris aliis, quæ ad Sui ipsius *Actiones* & *Gressus regendos* spectant. At altera Species, tota est confusa, ex *Fallaciis & Astutiis*; Spemque ponit omninò, in aliis circumveniendis, iisdem que ad libitum effingendis. Hanc meritò rejicit *Parabola*, non tantùm ut Improbam, sed etiam, ut *Stultam*. Primò enim, minimè est ex iis Rebus, quæ *in nostrâ sunt potestate*; nec etiam aliquâ *constanti Regulâ nititur*; Sed nova quotidiè comminiscenda sunt Stratagemata, prioribus Fatiscentibus, & Obsoletis. Secundò, qui Vafri & Subdoli Hominis Famam & Opinionem semel incurrerit, præcipuo se, ad res gerendas *Instrumento*, prorsùs privavit; hoc est, *Fide*: Itaque omnia, parum Votis suis consentientia, experietur. Postremò, *Artes istæ, utcunque Pulchræ videantur*, & *complaceant*; attamen sæpiùs frustrantur; quod benè notavit Tacitus; *Consilia callida & audacia, expectatione læta, tractatu dura, eventu tristia.*

PARABOLA.

31. *Noli esse Justus nimiùm, nec Sapientior quam oportet; cur abripiare subitò?*

EXPLICATIO.

Sunt Tempora (ut inquit Tacitus) *in quibus magnis virtutibus, certissimum est exitium.* Atque hoc, Viris Virtute & Justitiâ egregiis, aliquandò subitò, aliquandò diù antè prævisum, contingit. Quod si adjungatur etiàm Prudentia, hoc est, ut cauti sint, & ad Propriam Incolumitatem evigilent, tum hoc lucrantur, ut Ruina eorum subitò obveniat, ex occultis omninò & obscuris Consiliis; quibus & evitetur Invidia, & pernicies ipsos imparatos adoriatur. Quod verò ad illud *Nimiùm*, quod in *Parabolâ* ponitur (quandoquidèm non Periandri alicujus, sed Salomonis Verba sunt ista; Qui Mala in Hominum Vitâ sæpiùs notat, nunquàm præcipit) intelligendum est, non de Virtute ipsâ, (in quâ *Nimiùm* non est,) sed de vanâ ejus atque invidiosâ Affectatione, & Ostentatione. Simile quiddam innuit Tacitus de Lepido; Miraculi loco ponens, quod nunquàm Servilis alicujus Sententiæ Auctor fuisset, & tamen tam sævis temporibus incolumis mansisset; *Subit,* (inquit) *Cogitatio, utrùm hæc Fato regantur, an etiàm sit in nostrâ potestate, cursum quendam tenere, inter deforme Obsequium, & abruptam contumaciam, medium, Periculo simul, & Indignitate Vacuum?*

PARABOLA.

32. *Da Sapienti Occasionem, & addetur ei Sapientia.*

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in Verum Habitum increverit, & maturuerit; & illam, quæ natat tantùm in Cerebro & Conceptu, aut Sermone jactatur, sed Radices altas non egerit. Siquidèm prior, oblatâ occasione, in quâ exerceatur, illicò excitatur, accingitur, dilatatur; adeò ut seipsâ major videatur: Posterior verò, quæ ante Occasionem alacris erat, occasione datâ, sit attonita & confusa; ut etiàm ipsi, qui eâ se præditum arbitrabatur, in dubium vocetur; Annon Præceptiones de eâ fuerint Insomnia mera, & Speculationes inanes?

PARABOLA.

PARABOLA.

33. *Qui laudat Amicum voce altâ, surgendo manè ; erit illi loco Maledictionis.*

EXPLICATIO.

Laudes moderatæ, & tempestivæ, & per Occasionem prolatæ, Famæ Hominum atque etiàm Fortunæ, plurimùm conferunt ; At immoderatæ, & Streperæ, & importunè effusæ, nihil prosunt ; imò potiùs, ex Sententiâ *Parabolæ*, impensè nocent. Primò enim, manifestò se produnt, aut ex *nimiâ Benevolentiâ Oriundas* ; Aut *ex composito affectatas* ; quò *Collaudatum* potiùs falsis Præconiis demereantur, quàm veris Attributis ornent. Secundò, *Laudes parcæ* & *Modestæ, invitant* ferè *Præsentes*, ut *ipsis etiàm aliquid adjiciant* ; Profusæ contrà & immodicæ, ut aliquid demant & detrahant. Tertiò, (quod Caput rei est) Conflatur illi Invidia, qui *nimiùm laudatur* ; cùm *Laudes* omnes *nimiæ*, videantur spectare ad Contumeliam aliorum, qui non minùs merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodò in Aquis resplendent Facies ; sic Corda Hominum manifesta sunt Prudentibus.*

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola* inter *Mentes Prudentium*, & *cæterorum Hominum* ; Illas *Aquis*, aut *Speculis* comparans, quæ Species & Imagines Rerum recipiunt ; cùm alteræ similes sint *Terræ*, aut *Lapidi impolito*, in quibus nihil reflectitur. Atque eò magis aptè comparatur *Animus Hominis Prudentis* ad *Speculum* ; quia in *Speculo*, *Imago* propria spectari possit, unà cum *Imaginibus aliorum* ; Id quod *Oculis* ipsis, sine *Speculo* non conceditur. Quod si *Animus Prudentis*, adeò capax sit, ut innumera Ingenia, & Mores observare & internoscere possit ; superest, ut detur opera, quò reddatur non minùs *varius Applicatione*, quam *Repræsentatione* ;

Qui sapit, innumeris Moribus aptus erit.

Atque his *Salomonis Parabolis*, diutiùs fortassè immorati sumus, quam pro modo Exempli ; Dignitate, & Rei ipsius, & Auctoris, longiùs provecti.

Neque tantùm in usu erat apud Hebræos, sed alibi etiàm, Priscorum Sapientibus frequentissimum ; ut si cujuspiam Observatio, in aliquid incidisset, quod Vitæ Communi conducibile fuisset ; id redigeret & contraheret, in brevem aliquam *Sententiam*, vel *Parabolam*, vel etiàm *Fabulam*. Verùm, quod ad *Fabulas* (sicut aliàs dictum est) illæ Exemplorum Vicarii, & Supplementa, olim extiterunt : Nunc quando Tempora *Historiarum* copiâ abundent, ad Animatum Scopum rectiùs & alacriùs collimatur. At Modus Scribendi, qui optimè convenit Argumento tam vario & multiplici (quale est *Tractatus* de *Negotiis* & *Occasionibus sparsis*) aptissimus ille esset, quem delegit Macciavellus, ad tractandas Res Politicas ; nimirùm per Observationes, sive *Discursus* (ut loquuntur) super *Historiam* & *Exempla*. Nam Scientia, quæ recentèr, & quasi in conspectu nostro, ex Particularibus elicitur, viam optimè novit, Particularia denuò repetendi : Atque certè

certè ad Practicam longè conducit magis; cùm Discursus sive Disceptatio, sub Exemplo militat, quam cùm Exemplum Disceptationi subjungitur. Neque enim hîc Ordo tantùm spectatur; sed Res ipsa. Cùm enim Exemplum statuitur tanquàm Disceptationis Basis, universo cum Circumstantiarum Apparatu proponi solet; quæ Discursum interdùm corrigant, interdùm suppleant; unde fit loco Exemplaris ad Imitationem, & Practicam. Ubi econtrà, Exempla in gratiam Disceptationis adducta, succinctè & nudè citantur, & tanquàm mancipia Nutus tantùm Disceptationis observant.

Hoc verò Discriminis, Operæ pretium fuerit observasse; quod sicut *Historiæ Temporum*, optimam præbent Materiam, ad *Discursus* super *Politica*, quales sunt illi Macciavelli; ita *Historiæ Vitarum* optimè adhibentur ad *Documenta* de *Negotiis*; Quoniàm omnem Occasionum & Negotiorum, tam grandium quam leviorum, Varietatem complectuntur. Imò reperire est Basin, ad *Præceptiones* de *Negotiis*, utrâque illâ *Historiâ* adhuc commodiorem: Ea est, ut Discursus fiant super *Epistolas*, sed Prudentiores, & magis serias; quales sunt illæ Ciceronis ad Atticum, & aliæ. Siquidem *Epistolæ* magis in Proximo, & ad Vivum, Negotia solent repræsentare, quam vel *Annales*, vel *Vitæ*. Quare jam, & de Materiâ, & de Formâ, Portionis primæ, *Doctrinæ* de *Negotiis*, quæ tractat *Occasiones sparsas*, diximus; eamque inter *Desiderata* numeramus.

Est & alia Portio ejusdem *Doctrinæ*, quæ tantùm differt ab illâ alterâ, de quâ diximus, quantum *Sapere*, & *Sibi Sapere*. Altera enim movere videtur, tanquàm à Centro ad Circumferentiam: Altera, tanquàm à Circumferentiâ ad Centrum. Est enim *Prudentia* quædam *Consilii aliis Impertiendi*; est verò & alia *suis Rebus prospiciendi*: Atque hæ nonnunquàm conjunguntur, sæpiùs separantur. Multi siquidem, in suis ipsorum Rationibus instituendis Prudentissimi sunt; qui tamen in Rebus pub. administrandis, aut etiàm Consiliis dandis, nihil valent: Formicæ similes, quæ Creatura sapiens est ad sese tuendum, sed Horto planè noxia. Hæc Virtus *sibi Sapiendi*, Romanis ipsis, licet Patriæ optimis Curatoribus, non ignota fuit: unde Comicus, *Nam pol Sapiens fingit Fortunam sibi*. Quin & in Adagium apud ipsos versum est, *Faber quisque Fortunæ propriæ*. Et Livius hanc ipsam Catoni Maiori tribuit; *In hoc viro, tanta vis Animi, & Ingenii inerat, ut quocunque loco natus esset, sibi ipse Fortunam facturus videretur.*

Hoc Genus *Prudentiæ*, si quis ipsum profiteatur, & palàm venditet, semper habitum est, non modò non Politicum, verùm etiàm infaustum quiddam, & inauspicatum: Sicut in Timotheo Atheniensi observatum est: Qui, postquam præclara multa Facinora, in Decus & Commodum Civitatis suæ, edidisset; atque Administrationis suæ (sicut tùm moris erat) populo rationem redderet; singula conclusit hâc Clausula; *Atque in hâc re Fortunæ partes fuerunt nullæ*. Contigit verò, ut post id Temporis, nunquàm ei quicquàm feliciter cesserit. Sanè nimis elatum hoc, & altùm sapiens; Eòdem spectans, quo Ezechielis illud de Pharaone; *Dicis, Fluvius est meus, & ego feci memet ipsum*. Aut illud Habacuc Prophetæ; *Exultant, & sacrificant Reti suo*. Aut illud etiàm Poetæ, de Contemptore Deûm Mezentio;

Dextra

Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro,
Nunc adsint.———

Denique, Julius Cæsar, nunquàm (quod memini) Impotentiam Cogitationum suarum arcanarum prodidit, nisi simili Dicto: Cùm enim Aruspex ei referret, Exta reperta fuisse non bona, admurmuravit submissè; *Erunt lætiora cùm volo*. Quod etiàm Dictum, Mortis suæ Infortunium, non diù præcessit. Verùm Excessus iste Fiduciæ (ut diximus) res, ut profana, ita semper infelix. Quapropter, Viris magnis, & verè Sapientibus, visum, successus quoslibet, Felicitati suæ, non Virtuti aut Industriæ, tribuere: Nam & Sylla, *Felicem* se, non *Magnum* cognominavit; & Cæsar, (meliùs quam suprà,) ad Navis Gubernatorem; *Cæsarem vehis, & Fortunam ejus*.

Attamen istæ Sententiæ; *Faber quisque Fortunæ suæ*; *Sapiens dominabitur Astris*; *Invia virtuti nulla est Via*; ac similes; si intelligantur & adhibeantur, potiùs pro Calcaribus ad Industriam, quam pro Stapedibus ad Insolentiam; magisque ut progignant in Hominibus Decretorum Constantiam & Robur, quam Arrogantiam & Jactantiam; tanquàm sanæ & salutares meritò habitæ sunt; ac proculdubiò in pectoribus Hominum Magnanimorum Sedem nonnullam occupârunt: eousque ut Cogitationes tales quandóque ægrè dissimulent. Videmus enim Augustum Cæsarem (qui cum Avunculo suo comparatus, potiùs ab illo Diversus quam Inferior fuit; sed Vir certè paulò moderatior,) sub finem Vitæ, petiisse ab Amicis, qui Lectum ejus circumstabant, ut postquàm expirasset, sibi *Plauderent*; quasi Conscius sibi fuisset, *Mimum vitæ à se commodè transactum*. Hæc quoque *Doctrinæ* Portio inter *Desiderata* numeranda est: Non quin in Praxi, etiàm nimiò plus quam oportet, usurpata sit & frequentata; Verùm quod Libri de illâ silent. Quamobrem ex more nostro, sicut in priore, nonnulla ejus Capita recensebimus; Eamque *Fabrum Fortunæ*, sive (ut diximus) *Doctrinam de Ambitu vitæ* nominabimus.

Ac primo quidem intuitu, novum quoddam, & insólitum Argumentum tractare videbor; Docendo Homines, quomodò *Fortunæ suæ Fabri* fieri possint: Doctrinam certè, cui quivis libentèr se Discipulum addixerit, donec Difficultatem ejusdem habuerit perspectam. Non enim leviora sunt, aut pauciora, aut minùs ardua, quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam quæ ad *Virtutem*: Resque est, æque difficilis ac severa, fieri verè *Politicum*, ac verè *Moralem*. At hujus *Doctrinæ* Pertractatio, plurimùm ad Literarum, tum *Decus*, tum *Pondus*, pertinet. Interest enim inprimis *Honoris* Literarum, ut Homines isti Pragmatici sciant, Eruditionem haudquaquàm Aviculæ, qualis est Alauda, similem esse, quæ in sublime ferri, & cantillando se oblectare soleat; at nihil aliud: Quinimò ex Accipitris potiùs genere esse, qui & in alto volare, ac subinde, cùm visum fuerit, descendere, & prædam rapere novit. Deinde, & ad *Perfectionem* Literarum hoc ipsum spectat, quia Legitimæ Inquisitionis vera Norma est, ut *nihil inveniatur in Globo Materiæ, quod non habeat parallelum, in Globo Crystallino, sive Intellectu*. Hoc est, ut nihil veniat in *Practicam*, cujus non sit etiàm *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen Literæ, hanc ipsam *Fortunæ Architecturam*,

Architecturam, alitèr admirantur, aut æſtimant, quàm ut Opus quoddam inferioris Generis. Nemini enim, *Fortuna propria*, pro Dono *Eſſe ſui*, à Deo conceſſo, ullo modo digna Retributio eſſe poſſit. Quin & non raro fit, ut viri Virtutibus egregii, Fortunæ ſuæ ſponte renuncient, ut Rebus ſublimioribus vacent. Digna tamen eſt *Fortuna*, quatenus Virtutis ac Bene merendi Organum eſt, ſuâ quoque *Speculatione*, & *Doctrinâ*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent Præcepta, nonnulla *Summaria*; nonnulla *Sparſa* & *Varia*. Præcepta *Summaria* verſantur, circa veram *Notitiam*, & *Aliorum*, & *Sui*. Primum igitur Præceptum (in quo Cardo *Notitiæ Aliorum*, vertitur,) illud conſtituatur; ut procuremus nobis (quantum fieri poſſit,) *Feneſtram* illam, quam olim requiſivit Momus. Ille, cùm in Humani Cordis Fabricâ, tot Angulos & Receſſus conſpicatus eſſet, id reprehendit, quod defuiſſet *Feneſtra*; per quam in obſcuros illos & tortuoſos Anfractus inſpicere quis poſſit. Hanc autem *Feneſtram* obtinebimus, ſi omni ſedulitate nobis Informationem comparemus, & procuremus, de perſonis, quibuſcum intercedunt Negotia, Particularibus; Earumque Ingeniis, Cupiditatibus, Finibus, Moribus, Auxiliis & Adminiculis quibus præcipuè ſuffulciuntur & valent; Et rursùs, Defectibus & Imbecillitatibus, quâque ex parte maximè pateant & obnoxii ſint; Amicis, Factionibus, Patronis, Clientelis; Rursúſque Inimicis, Invidis, Competitoribus; Etiàm Temporibus & Aditibus:

(*Sola viri molles Aditus, & Tempora nôris*;)

Denique Inſtitutis, & Normis quas ſibi præſcripſerunt; & ſimilibus. Quinetiàm, non ſolùm Informatio capienda eſt, de *Perſonis*, ſed inſuper de *Actionibus* Particularibus, quæ de Tempore in Tempus in Motu ſunt, & tanquàm ſub Incude; Quomodò regantur & ſuccedant, quorum ſtudiis foveantur, à quibus oppugnentur, cujuſque ſint ponderis & momenti, & quid ſecum trahant, & hujuſmodi. Etenim *Actiones* præſentes noſſe, & in ſe plurimùm prodeſt; & illud inſupèr habet, quod abſque hoc, etiàm perſonarum Notitia valdè futura ſit fallax & erronea. Mutantur enim Homines ſimul cum Actionibus: & Alii ſunt, dum Actionibus ipſis implicentur & obſideantur; Alii, poſtquàm redierint ad Ingenium. Atque hæ de Rebus Particularibus Informationes, quæ tam ad *Perſonas*, quàm ad *Actiones* ſpectant, ſunt tanquàm Propoſitiones Minores in omni Activo Syllogiſmo. Nulla enim Obſervationum, aut Axiomatum (unde conficiuntur Majores Propoſitiones Politicæ,) Veritas, aut Excellentia, ad Concluſionis Firmamentum ſufficere poſſit, ſi in Minore Propoſitione fuerit erratum. Quod verò hujuſmodi *Notitia* comparari poſſit, Fidejuſſor nobis eſt Salomon, qui ait; *Conſilium in corde Viri, tanquàm Aqua Profunda; ſed vir Prudens exhauriet illud*. Quamvis autem ipſa *Notitia* non cadat ſub Præceptum, quoniàm Individuorum eſt, attamen Mandata de eâdem eliciendâ utilitèr dari poſſunt.

Notitia Hominum ſex Modis elici, & hauriri poteſt: per *Vultus* & *Ora* ipſorum; per *Verba*; per *Facta*; per *Ingenia* ſua; Per *Fines* ſuos; Denique per *Relationes Aliorum*. Quantum ad *Vultus* attinet, minimè

minimè nos moveat Vetus Adagium, *Fronti nulla Fides*; Licet enim hoc ipsum non perperàm dictum sit, de *Vultûs*, & *Gestûs* compositione externâ & generali; Attamen subsunt subtiliores quidam Motus, & Labores *Oculorum, Oris, Vultûs*, & *Gestûs*; Ex quibus reseratur, & patet (ut elegantèr ait Q. Cicero) veluti *Ianua quædam Animi*. Quis Tiberio Cæsare occultior? At Tacitus; notans Characterem & Modum Loquendi diversum, quo usus est Tiberius, in laudando, apud Senatum, Res à Germanico, & à Druso, gestas; De Laudibus Germanici sic; *Magis in speciem adornatis verbis, quam ut penitùs sentire videretur*: De Laudibus Drusi sic; *Paucioribus, sed intentior, & fidâ Oratione*. Iterùm Tacitus, eundem Tiberium, aliàs etiàm ut nonnihil Pellucidum, notans; *In aliis* (inquit) *erat veluti eluctantium Verborum; solutiùs verò loquebatur, quandò subveniret*. Sanè difficilè reperiatur Simulationis Artifex aliquis, tam peritus & egregius; aut Vultus aliquis ita coactus, &, ut ille loquitur, *Iussus*; qui à Sermone artificioso & simulatorio possit istas Notas sejungere, quin Aut Sermo sit solito *Solutior*; Aut *Comptior*; Aut magis *Vagus* & *Oberrans*; Aut magis *Aridus* & quasi *Eluctans*.

Ad *Verba Hominum* quod attinet; sunt quidem illa (ut de Urinis loquuntur Medici) *Meretricia*. Sed isti *Meretricii Fuci* optimè deprehenduntur duobus Modis; Cùm scilicet *proferuntur Verba*, aut *ex improviso*; Aut in *Perturbatione*. Sic Tiberius, cùm ex Agrippinæ Verbis aculeatis, subitò commotus esset, & nonnihil abreptus, extra innatæ Simulationis Terminos pedem protulit; *Audita* hæc (inquit Tacitus) *raram occulti pectoris vocem elicuere; correptamque, Græco Versu, admonuit; Ideò lædi quia non regnaret*. Quare Poeta Perturbationes hujusmodi, non inscitè appellat *Torturas*, quod ab iis Secreta sua prodere Homines compellantur.

——*Vino tortus & Irâ*.

Ipsa sanè testatur Experientia, paucos admodùm reperiri, qui erga Arcana sua tam fidi sint, Animúmque gerant adeò obfirmatum; quin interdùm ex Iracundiâ; interdùm ex Jactantiâ; interdùm ex intimâ erga Amicum Benevolentiâ; interdùm ex Animi Imbecillitate, qui se Mole Cogitationum onerati ampliùs non sustineat; interdùm denique ex alio quopiam Affectu; intimas Animi Cogitationes, revelent & communicent. Ac ante omnia Sinus Animi excutit, si Simulatio Simulationem impulerit; juxta Adagium illud Hispanorum; *Dic Mendacium, & erues Veritatem*.

Quin & *Factis* ipsis, licet Humani Animi Pignora sint certissima, non prorsùs tamen fidendum; nisi diligentèr ac attentè pensitatis priùs, illorum & *Magnitudine*, & *Proprietate*. Illud enim verissimum; *Fraus sibi in parvis fidem præstruit, ut majore emolumento fallat*. Italus verò seipsum, *In ipso stare lapide* putat, *ubi Præco prædicat*, si meliùs solito tractetur, absque Causâ manifestâ. Etenim, Officia ista Minora, Homines reddunt oscitantes, & quasi consopitos, tam ad Cautionem, quam ad Industriam: Atque rectè à Demosthene appellantur, *Alimenta Socordiæ*. Porro *Proprietatem* & Naturâ, nonnullorum *Factorum*, etiàm quæ *Beneficiorum* loco habentur, subdolam & ambiguam, luculentèr cernere licet ex eo, quod Antonio Primo imposuit Mutianus: Qui post reditum cum

eo

eo in gratiam, sed fide pessimâ, plurimos ex Antonii Amicis, ad Dignitates evexit; *Simul Amicis ejus Præfecturas & Tribunatus largitur.* Hoc autem Astu, Antonium non munivit, sed exarmavit penitùs & desolavit; Amicitias ejus ad se transferendo.

Certissima autem Clavis, ad Animos Hominum referandos, vertitur, in rimandis & pernoscendis, vel *Ingeniis* & *Naturis* ipsorum; vel *Finibus* & *Intentionibus*. Atque Imbecilliores certè & Simpliciores, ex *Ingeniis*; Prudentiores autem, & Tectiores, ex *Finibus* suis optimè judicantur. Certè prudentèr & facetè, (licet meo judicio minùs verè,) dictum fuit à Nuntio quopiam Pontificis, sub Reditu ejus à Legatione apud Nationem quandam; ubi tanquàm Ordinarius resederat. Interrogatus, de Delectu Successoris sui, consilium dedit, *Vt nullo modo mitteretur aliquis, qui eximiè Prudens esset, sed potiùs mediocritèr tantùm; quoniam* (inquit) *ex Prudentioribus nemo facilè conjiciet, quid Verisimile fôret illius Gentis Homines facturos.* Sanè, non rarò intervenit ille Error, & maximè familiaris est Viris Prudentibus, ut ex Modulo Ingenii proprii, alios metiantur; ac proinde ultra Scopum sæpiùs jaculentur; supponendo quod Homines majora quædam meditentur, & sibi destinent, & subtilioribus Technis utantur, quam quæ illorum Animos unquàm subierint. Quod etiam elegantèr innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentiæ, Fidei, semper minores inveniri rationes, quam quis putaret.* Quare in Levioris Ingenii Hominibus, quia multa Absurda faciunt, capienda est Conjectura, potiùs ex Propensionibus *Ingeniorum*, quam ex Destinationibus *Finium*. Porrò, *Principes* quoque (sed longè aliam ob Caussam,) ab *Ingeniis* optimè judicantur; *Privati* autem ex *Finibus*. *Principes* enim Fastigium adepti Humanorum Desideriorum, nullos ferè sibi propositos *Fines* habent; ad quos, præsertim vehementèr & constantèr, aspirant: ex quorum *Finium* Situ & Distantiâ, reliquarum suarum *Actionum*, possit excipi & confici, Directio & Scala: Id quod inter alia, Caussa est vel præcipua, ut *Corda eorum* (quod Scriptura pronunciat,) *sint inscrutabilia*. At *Privatorum* nullus est, qui non sit planè veluti Viator, & proficiscatur intentè ad aliquam Itineris Metam, ubi consistat; undè non malè divinare quis poterit, quid facturus sit, aut non facturus. Si enim in ordine sit quidpiam ad Finem suum, probabile est facturum: Sin sit in contrarium finis, minimè. Neque de *Finium*, aut *Ingeniorum*, in Hominibus Diversitate, Informatio capienda est simplicitèr tantùm, sed & comparatè: Quid scilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, ut videmus, Tigellinus, cùm se Petronio Turpiliano inferiorem sentiret, in Voluptatibus Neroni ministrandis & prægustandis *Metus* (ut ait Tacitus) *Neronis rimatus est*; & hoc pacto Æmulum evertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de Hominum Animis, Secundariam; nimirùm, quæ ab aliorum *Relatione* desumitur; brevitèr dicere sufficiet. Defectus & Vitia didiceris optimè ab Inimicis; Virtutes & Facultates ab Amicis; Mores & Tempora à Famulis; Opiniones & Meditationes ab intimis Familiaribus, cùm quibus frequentiùs Colloquia miscent. Fama Popularis levis est; & Superiorum Judicia minùs certa:

Zzz Etenim

Etenim coram illis tectiores incedunt Homines. *Verior Fama è Domesticis emanat.*

Verùm ad *Inquisitionem* istam Universam, via maximè compendiaria, in tribus consistit. Primùm, ut *Amicitias multas* comparemus, cum ejusmodi *Hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *Rerum*, quam *Personarum*, *Notitiam* : Inprimis verò enitendum, ut saltem singulos habeamus præstò, qui pro Negotiorum atque Hominum Diversitate, nos de unaquaque re certiores facere, & solidè informare possint. Secundò, ut *Prudens Temperamentum*, & *Mediocritatem* quandam persequamur, & in *Libertate Sermonis*, & in *Taciturnitate* : Frequentiùs *Libertatem* usurpantes ; at, cùm Res postulat, *Silentium*. *Libertas* siquidem in *Sermone*, etiàm alios invitat & provocat, ut pari *Libertate* erga nos utantur ; Et sic multa deducit ad Notitiam nostram : At *Taciturnitas* Fidem conciliat, efficitque, ut ament Homines Secreta sua apud Nos, tanquam in Sinu, deponere. Tertiò, Is nobis paulatim acquirendus est *Habitus*, ut vigilante & præsente animo, in Omnibus Colloquiis & Actionibus, simul, & rem, *quæ instat, geramus* ; & alia, *quæ incidunt, observemus*. Nam sicut Epictetus præcipit, ut *Philosophus*, in singulis suis Actionibus, ita secum loquatur ; *Et hoc volo, & etiam Institutum servare* ; Sic *Politicus* in singulis Negotiis, ita secum statuat ; *Et hoc volo, atque etiàm aliquid, quod in futurum usui esse possit, addiscere.* Itaque, qui eo sunt Ingenio, ut nimiùm *Hoc agant*, & toti sint in præsente Negotio, quod in Manibus habent, de iis autem, quæ interveniunt, nec cogitant quidem (Id quod in se agnoscit Montaneus,) Illi certè Ministri Regum, aut Rerumpub. sunt vel optimi, sed ad proprias Fortunas claudicant. Interim, Cautio ante omnia adhibenda, ut *Impetum Animi*, & *Alacritatem* nimiam cohibeamus ; ne multa sciendo, ad nos multis immiscendum, feramur. Infelix enim quiddam est, & temerarium, *Polypragmosyne*. Itaque ista, quam comparandam præcipimus, *Notitiæ Rerum & Personarum* Varietas, huc tandem redit, ut & *Rerum*, quas suscipimus, & *Hominum*, quorum operâ utimur, magis cum judicio Delectum faciamus, unde cuncta & magis dextrè, & magis tutò, disponere & administrare sciamus.

Notitiam aliorum sequitur *Notitia sui*. Etenim non minor Diligentia adhibenda est, sed major potiùs, ut nos de Nobis ipsis, quam de Aliis verè & accuratè informemus. Quippe cùm Oraculum illud, *Nosce teipsum*, non tantùm sit Canon Prudentiæ Universalis, sed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optimè enim Homines monet S. Jacobus ; *Eum, qui vultum in Speculo consideravit, oblivisci tamen illicò, qualis fuerit* ; Ut omninò frequenti inspectione sit opus. Idque tenet etiàm in *Politicis* : Sed *Specula* scilicet sunt diversa : Nam *Speculum Divinum*, in quo nos contueri debemus, est Verbum Dei ; *Speculum* autem *Politicum*, non aliud est, quam Status Rerum, & Temporum, in quibus vivimus.

Examen igitur accuratum, nec quale esse solet, Sui nimiùm Amantis, instituendum est *Homini*, de propriis *Facultatibus*, *Virtutibus* & *Adminiculis* ; necnon de *Defectibus*, *Inhabilitatibus*, & *Obstaculis* ; Ita ratione subducendo, ut hæc perpetuò in majus, Illa autem, minoris potiùs, quam

quam reverà sunt, æstimentur. Ex hujusmodi autem Examine, in *Considerationem* veniant, quæ sequuntur.

Prima *Consideratio* sit; quomodò alicui Homini, Moribusque & Naturæ suæ; cum *Temporibus* conveniat; quæ si inventa fuerint congrua, omnibus in Rebus, magis liberè & solutè agere, & suo Ingenio uti liceat; sin sit aliqua Antipathia, tum demùm in Universo Vitæ Cursu, magis cautè & tectè est incedendum; minúsque in Publico versandum. Sic Tiberius fecit, qui Morum suorum sibi conscius, cum Seculo suo, non optimè convenientium, Ludos publicos nunquàm spectavit; Quin etiam per duodecim continuos Annos postremos, nunquàm in Senatum venit; ubi contrà, Augustus perpetuò in Oculis Hominum vixit; quod & Tacitus observat; *Alia Tiberio Morum Via*. Eadem & Periclis ratio fuit.

Secunda sit *Consideratio*, quomodò alicui conveniat, cum *Professionibus & Generibus Vitæ*, quæ in usu & pretio sunt, quorumque sibi delectus sit faciendus; ut si jam decretum non sit de *Genere Vitæ*, maximè aptum, & Ingenio suo congruum sumat; sin jam pridèm id *Genus* Vitæ, ad quod minùs à Naturâ factus est, fuerit ingressus, sub primâ Occasione se subducat, & novam Conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgiâ videmus factum, ad Vitam Sacerdotalem à Patre innutrito, quam tamen posteà ejuravit, suo obsecutus Ingenio, & Vitæ Militari se applicuit: Quanquàm Principatu æque ac Sacerdotio indignus, cùm utrunque Homo Pestilens dehonestaverit.

Tertia sit *Consideratio*, quomodò se habeat quis, *comparatus ad Æquales & Æmulos suos*; quos verisimile sit eum habiturum in Fortunâ suâ Competitores; eumque Vitæ Cursum teneat, in quo maxima inveniatur Virorum Egregiorum Solitudo; atque in quo probabile sit, seipsum, inter cæteros, maximè posse enitere. Id quod à C. Cæsare factum est; quia ab initio Orator fuit, & Caussas egit; & in Togâ potissimùm versabatur: Cùm verò vidisset, *Ciceronem*, *Hortensium*, *Catulum*, eloquentiæ gloriâ excellere; Rebus verò Bellicis clarum admodum neminem, præter Pompeium; destitit ab Incœpto, & Potentiæ illi Civili, multùm Valedicere jubens, transtulit se ad Artes Militares, & Imperatorias; Ex quibus summum Rerum Fastigium conscendit.

Quarta sit *Consideratio*, ut Naturæ suæ, & Ingenii Rationem, habeat quis, in *deligendis Amicis*, ac *Necessariis*: Siquidèm diversis, diversum Genus *Amicorum* convenit; Aliis Solenne, & Taciturnum; Aliis Audax, & Jactabundum; & complura id genus. Certè notatu dignum est, quales fuerint *Amici* Julii Cæsaris (Antonius, Hirtius, Pansa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliqui:) Illi scilicet jurare solebant; *Ita vivente Cæsare moriar*; Infinitum studium ergà Cæsarem præ se ferentes; Ergà omnes alios Arrogantes & Contemptores: Fueruntque Homines, in Negotiis gerendis, impigri; Famâ, & Existimatione, Mediocres.

Quinta sit *Consideratio*, ut caveat quis sibi *ab Exemplis*; neque ad *Imitationem Aliorum* se ineptè componat; quasi quod aliis fuerit pervium, etiam sibi patere necesse sit; neutiquàm secum reputans, quantùm fortasse interfuerit, inter suum, & Illorum, quos ad Exemplum

 sibi

sibi delegit, Ingenium & Mores. In quem Errorem manifestò incidit Pompeius, qui, ut Cicero scriptum reliquit, toties solitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Quà in re, vehementèr sibi imposuit, cùm Ingenium, & Rationes Agendi Syllæ, à Suis, *Toto Cœlo* (ut aiunt) *distarent*: Cùm Alter Ferox esset, Violentus, quíque Factum in omnibus urgeret; Alter Gravis, Legum Memor, omniáque ad Majestatem & Famam componens; unde longè minùs erat, ad perficienda quæ cogitârat, efficax & validus. Sunt & aliæ hujus generis *Præceptiones*; verùm hæ ad Exemplum reliquarum sufficient.

Neque verò, *Nosse seipsum*, Homini sufficit; sed ineunda etiàm est Ratio secum, quomodò se *Ostentare*, *Declarare*, denique *Flectere se & Effingere*, commodè & prudentèr, possit. Ad *Ostentandum se* quod attinet, nihil videmus usu venire frequentiùs, quam ut qui Virtutis Habitu sit Inferior, Specie Virtutis externâ sit potior. Non parva igitur est Prudentiæ Prærogativa, si quis Arte quâdam, & decorè, Specimen sui apud alios exhibere possit; *Virtutes* suas, *Merita*, atque *Fortunam* etiàm, (quod sine Arrogantiâ, aut Fastidio fieri possit,) commodè *ostentando*; Contrà, *Vitia*, *Defectus*, *Infortunia* & *Dedecora*, artificiosè occultando; Illis immorans, easque veluti ad Lumen obvertens; His subterfugia quærens, aut aptè ea interpretando eluens; & Similia. Itaque, de Mutiano, Viro sui Temporis prudentissimo, & ad Res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quâdam Ostentator*. Indiget certè Res hæc Arte nonnullâ, ne Tædium, & Contemptum pariat: Ita tamen, ut *Ostentatio* quæpiam, licet usque ad Vanitatis *primum gradum*, vitium sit potiùs in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici solet de Calumniâ; *Audactèr calumniare, sempèr aliquid hæret*: Sic dici possit de Jactantiâ, (nisi planè deformis fuerit & ridicula;) *Audactèr te vendita, sempèr aliquid hæret*. Hærebit certè apud Populum, licet Prudentiores subrideant. Itaque Existimatio parta apud Plurimos, Paucorum Fastidium abundè compensabit. Quod si ista, de quâ loquimur, *Sui Ostentatio*, decentèr, & cum Judicio, regatur; Exempli gratiâ; Si nativum quendam Pectoris Candorem, & Ingenuitatem præ se ferat; Aut si illis temporibus adhibeatur, vel cùm Pericula circunstent (ut apud Viros Militares in Bellis;) vel cùm alii Invidiâ flagrent; Aut si Verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquàm Aliud Agenti, excidisse videantur, miniméque vel seriò, vel prolixè nimis, iis insistatur; Aut si ita quis se laudibus honestet, ut simul etiàm Censuris & Jocis erga se non abstineat; Aut si denique hoc facit, non sponte, sed tanquàm lacessitus, & aliorum Insolentiis & Contumeliis provocatus: non parvum certè hæc Res Existimationi Hominis Cumulum adjicit. Neque sanè exiguus est eorum Numerus, qui, cùm Naturâ sint magis solidi, & minimè ventosi; atque propterea hâc Arte, Honori suo velificandi, careant; Moderationis suæ, nonnullâ cum Dignitatis jacturâ, dant pœnas.

Verùm hujusmodi *Ostentationem virtutis*, utcunque aliquis infirmiore judicio, & nimiùm fortasse *Ethicus*, improbaverit; illud nemo negârit, dandam saltem esse Operam, ut Virtus per Incuriam, justo suo pretio non fraudetur, & minoris, quam reverà est, æstimetur. Hæc verò, in

Virtute

Virtute æſtimandâ, pretii Diminutio, tribus modis ſolet contingere: Primò, quando quis, in Rebus gerendis, ſe, & operam ſuam, offert & obtrudit, non vocatus, aut acceritus: Hujuſmodi enim officiis, Remunerationis loco eſſe ſolet, ſi non repudientur. Secundò, quandò quis in principio Rei gerendæ, viribus ſuis nimiùm abutitur; & quod ſenſim erat præſtandum, uno Impetu effundit; Id quod Rebus benè administratis, præproperam conciliat Gratiam, in fine autem Satietatem inducit. Tertiò, quandò quis Virtutis ſuæ fructum, in Laudibus, Plauſu, Honore, Gratiâ, ſibi præbitis, nimis citò, & leviter ſentit, atque in iis ſibi complacet; de quo prudens habetur Monitum; *Cave ne insuetus rebus majoribus videaris; ſi hæc te res parva, ſicuti magna, delectat.*

Defectuum enimverò ſedula *Occultatio*, minoris haudquaquàm momenti eſt, quam *Virtutum* Prudens, & Artificioſa *Oſtentatio*. Defectus autem occultantur, & latent maximè, triplici quadam Induſtriâ, & quaſi tribus Latebris; *Cautione*; *Prætextu*; & *Confidentiâ*. *Cautionem* dicimus, quandò iis Rebus prudentèr abſtinemus, quibus Pares non ſumus: Ubi contra, Ingenia Audaculâ, & Inquieta, ſe facilè ingerunt, ſine Judicio, Rebus, quibus non inſuevêrunt; & proinde Defectus ſuos proprios publicant, & quaſi proclamant. *Prætextum* dicimus, cùm ſagacitèr, & prudentèr, viam nobis ſternimus & munimus, quâ benignâ & commoda, de *Vitiis*, & *Defectibus* noſtris, fiat Interpretatio; quaſi aliunde provenientibus, aut aliò tendentibus; quam vulgò exiſtimatur. Etenim, de Latebris Vitiorum non malè Poeta;

Sæpè latet Vitium proximitate Boni.

Quarè, ſi quem *Defectum*, in nobis ipſis perceperimus, opera danda, ut Perſonam & Prætextum *Virtutis finitimæ* mutuemur, ſub cujus umbrâ lateat. Verbi gratiâ, *Tardo Gravitas* prætexenda, *Ignavo Lenitas*, & ſic de cæteris. Illud etiàm utile, probabilem aliquam Cauſſam obtendere, & in Vulgus ſpargere, quâ adducti, ultimas vires noſtras, promere refugiamus; ut quod *Non poſſimus*, *Nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet, Impudens certè eſt Remedium, ſed tamen certiſſimum atque efficaciſſimum; Nempe, ut quis ea omninò contemnere, & vilipendere ſe profiteatur, quæ reverà aſſequi non poſſit: Mercatorum Prudentium More, quibus ſolenne eſt, & proprium, ut Pretium Mercium ſuarum attollant, Aliorum deprimant. Eſt tamen & aliud *Confidentiæ* Genus, hoc ipſo impudentius; Nimirùm, perfrictâ fronte, *Defectus* ſuos etiàm Opinioni obtrudere, & venditare; quaſi in iis, quibus maximè deſtituitur, ſe eminere credat; Atque ut hoc facilius cæteris imponat, ſe in iis Rebus, quibus reverà plurimùm pollet, fingat diffidentem; Quemadmodùm fieri videmus in Poëtis; Poetâ enim Carmina ſua recitante, ſi unum aliquem Verſiculum, non admodùm dixeris probandum, audias illicò; *Atque hic Verſus, pluris mihi conſtitit, quam reliquorum Plurimi.* Tùm verò alium quempiam Verſum adducet, quaſi ſibi ſuſpectum, & de eo, quid putes, ſciſcitabitur, quem ſatis nôrit, inter plurimos eſſe optimum, & cenſuræ minimè obnoxium. Anteomnia verò, ad hoc, quod nunc agitur; ut ſcilicet, Specimen ſui quis edat coràm aliis illuſtre, & Jus ſuum in

in omnibus retineat, nil magis interesse judico, quam ne quis per nimiam suam Naturæ Bonitatem, & Suavitatem, se exarmet,& Injuriis & Contumeliis exponat: Quin potiùs in omnibus, aliquos Animi Liberi & Generosi, & non Aculei minus, quam Mellis, intra se gestantis, Igniculos, subinde emittat. Quæ quidem munita Vitæ Ratio, unà cum prompto & parato, ad se à Contumeliis vindicandum, Animo, Aliquibus ex Accidente imponitur, & Necessitate quâdam inevitabili, propter aliquid infixum, in Personâ, aut Fortunâ suâ: veluti fit,in *Deformibus* & *Spuriis*,& *Ignominiâ aliquâ mulctatis*, unde hujusmodi Homines, si Virtus non desit, felices plerunque evadunt.

Quod verò, ad se *Declarandum* attinet; Id alia Res omninò est, ab *Ostentatione* sui, de quâ diximus. Neque enim ad *Virtutes*, aut *Defectus* Hominum, refertur; sed ad *Actiones Vitæ Particulares*. Quâ in Parte, nihil invenitur magis Politicum, quam ut Mediocritas quædam servetur, prudens & sana, in Sensa Animi, circa Actiones Particulares, Aperiendo, aut Recondendo. Licet enim, profunda Taciturnitas, & Consiliorum Occultatio, & is Rerum gerendarum Modus, qui Omnia Cœcis,& (ut Modernæ Linguæ potiùs loquuntur) Surdis Artibus, & Mediis, operatur, Res sit & utilis, & mirabilis; tamen non rarò evenit, ut (quod dicitur) *Dissimulatio Errores pariat, qui Dissimulatorem ipsum illaqueant*. Nam videmus Viros Politicos, maximè omnium insignes, liberè & indissimulantèr, Fines quos peterent, palàm proferre non dubitasse. Sic L. Sylla manifestò præ se tulit, *Se, Omnes Mortales, vel felices, vel infelices fieri cupere, prout sibi essent, vel Amici, vel Inimici*. Sic Gæsar, cùm primùm profectus est in Gallias, nil veritus est profiteri; *Se malle Primum esse in villâ obscurâ, quam Secundum Romæ*. Idem Cæsar, cœpto jam Bello, Dissimulatorem minimè egit, si audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæsarem innuens) *non recusat, sed quodammodò postulat, ut (ut est,) sic appelletur Tyrannus*. Similitèr videmus, in Epistolâ quâdam Ciceronis ad Atticum, quam minimè fuerit Augustus Cæsar Dissimulator; qui in ipso ingressu ad Res gerendas, cùm adhuc Senatui esset in Deliciis,solitus tamen erat,in Concionibus apud Populum, jurare, illâ Formulâ; *Ita Parentis Honores consequi liceat*. Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipsa Tyrannis. Verum est, ad Invidiam paululùm leniendam, solitum eum simul, ad Statuam Julii Cæsaris, quæ in Rostris posita erat,manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter se ita loquebantur; *Quid hoc est? Qualis Adolescens?* Sed tamen nihil Malitiæ in eo suspicabantur, qui tam candidè & ingenuè, quod sentiret, loqueretur. Et isti quidem, quos nominavimus, prospera omnia consecuti sunt; Pompeius contrà, qui ad eosdem tendebat Fines, sed Viis magis umbrosis & obscuris (sicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior*: Atque Salustius similitèr idem insimulat; *Ore probo, Animo inverecundo*:) id prorsùs agebat, & innumeris Technis moliebatur, ut Cupiditates suas, & Ambitionem altè recondendo, interim Rempub. in Anarchiam & Confusionem redigeret; quo illa se necessariò in Sinus ejus conjiceret; Atque hoc pacto, summa Rerum ad eum deferretur, quasi invitum & renitentem.

Cùm

Cùm verò hoc ſe putaret conſequutum, factus Conſul ſolus (quod nunquàm cuiquam contigiſſet,) nihilò plus ad Fines ſuos proficiebat; eò quod, etiàm illi, qui proculdubiò eum fuiſſent adjuturi, quid vellet non perciperent. Adeò ut tandèm coactus ſit, tritam & vulgarem inire viam; ut ſcilicet, prætextu ſe Cæſari opponendi, Arma & Exercitum compararet. Adeò lenta, Caſibus obnoxia, & plerunque infelicia ſolent eſſe ea Conſilia, quæ profundâ *Diſſimulatione* obteguntur! Quâ de re, idem ſenſiſſe videtur Tacitus, cùm *Simulationis* Artificia, tanquàm Inferioris Subſellii Prudentiam, conſtituit, præ *Artibus Politicis*: Illam Tiberio, has verò Auguſto Cæſari attribueris. Etenim, de Liviâ verba faciens, ſic loquitur; Quod fuiſſet illa, *cum Artibus Mariti & Simulatione Filii, benè compoſita.*

Quod ad Animum *Flectendum*, & *Effingendum* attinet; Totis viribus certè incumbendum, ut Animus reddatur, Occaſionibus & Opportunitatibus obſequens, neque ullo modo, erga eas, durus aut renitens. Neque enim majus fuerit Impedimentum, ad Res gerendas, aut Fortunas Hominum conſtituendas, quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, Cùm Homines iidem ſint, & Naturâ ſuâ utantur, poſtquàm Occaſiones ſe mutaverint. Benè itaque Livius, cùm Catonem Majorem introducit, tanquàm Fortunæ ſuæ Architectum peritiſſimum, illud ſubjungit; quod ei fuerit *Ingenium Verſatile*. Atque hinc fit, quòd Ingenia Gravia & Solennia, & Mutare Neſcia, plus plerunque habeant Dignitatis, quam Felicitatis. Hoc verò Vitium, in aliquibus à *Naturâ* penitùs inſitum eſt, qui ſuopte Ingenio ſunt, *Viſcoſi* & *Nodoſi*, & ad Verſandum inepti. At in Aliis *Conſuetudine* obtinuit (quæ eſt altera *Natura*,) atque Opinione quâdam (quæ in Animos Hominum facilè obrepit;) ut minimè mutandam ſibi putent Rerum gerendarum Rationem, quam priùs bonam & proſperam ſint experti. Prudentèr enim obſervat Macciavellus in Fabio Maximo, quod *Priſtinum ſuum & inveteratum, Cunctandi, & Belli trahendi, morem, retinere mordicùs voluerit, cùm Natura Belli eſſet alia, & acriora poſtularet Conſilia.* In Aliis porrò, idem Vitium ex Inopiâ Judicii progignitur; cùm Homines Periodos Rerum & Actionum, non tempeſtivè diſcernant; ſed tùm demùm ſe vertant, poſtquàm Opportunitas jam elapſa ſit: Tale quidpiam in Athenienſibus ſuis, redarguit Demoſthenes, Eos, aiens eſſe, *Ruſticis ſimiles, qui in Ludo Gladiatorio ſe probantes, ſempèr poſt plagam acceptam, in eam Partem muniendam Scutum transferunt, quâ percuſſi ſunt; non priùs.* In aliis rursùs, hoc ipſum contingit, quia operam, in viâ eâ, quam ſemel ingreſſi ſunt, collocatam, perdere gravantur, nec receptui canere ſciunt; Sed potiùs ſe Occaſionibus ſuperiores fôre, Conſtantiâ ſuâ, confidunt. Verùm iſta Animi *Viſcoſitas*, & *Renitentia*, à quacunque illa tandem Radice pullulârit, Rebus gerendis, & Fortunæ Hominum, eſt damnoſiſſima: Nihilque magis Politicum, quam Animi Rotas reddere, cum Rotis Fortunæ, Concentricas, & ſimul Volubiles. Atque de *Præceptis duobus Summariis*, circa *Fortunæ Architecturam*, hactenus. *Præcepta* autem *Sparſa* haud pauca ſunt; Nos tamen perpauca deligemus, pro modo Exempli.

Primum

Primum *Præceptum* est; *Faber Fortunæ*, Amusse suâ peritè utatur, eámque ritè applicet; Hoc est, Animum assuefaciat, ut Rerum omnium Pretium & valorem æstimet, prout ad Fortunam & Fines suos, magis aut minùs, conducant; Hocque curet sedulò, non perfunctoriè. Mira enim Res, sed verissima; Inveniuntur plurimi, quorum Mentis *Pars Logica* (si ita loqui licet,) est bona, *Mathematica*, pessima; videlicet, Qui de Rerum Consequentiis satis firmitèr judicant; de Pretiis verò, imperitissimè. Hinc fit, ut Alii, privata & secreta cum Principibus Colloquia; Alii, Auras Populares, tanquàm Magna adepti, admirentur; cùm sit utrunque sæpenumerò Res, & Invidiâ & Periculo plena: Alii autem Res metiuntur ex Difficultate, atque operâ suâ in eis impensâ: Fieri oportere existimantes, ut quantùm moverint, tantùm etiàm promoverint: Sicut Cæsar de Catone Uticensi, veluti per Ironiam, dixit; Narrando quam laboriosus fuerit & assiduus, & quasi indefatigabilis, neque tamen multùm ad Rem; *Omnia* (inquit) *magno studio agebat*: Hinc etiam illud accidit, ut Homines sæpiùs seipsos fallant; qui, si Magni alicujus, aut Honorati viri operâ utantur, sibi omnia prospera promittant; cùm illud verum sit, non grandissima quæque Instrumenta; sed aptissima, citiùs & feliciùs Opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *Animi* informandam, operæ pretium est, illud inprimis nosse, & descriptum habere; quid ad cujusque Fortunam constituendam & promovendam Primum statui debeat, quid Secundum, & sic deinceps? Primo loco, *Emendationem Animi* pono; *Animi* enim *Impedimenta*, & *Nodos* tollendo & complanando, citiùs viam Fortunæ aperueris, quam Fortunæ Auxiliis, *Animi Impedimenta* sustuleris. Secundo loco, *Opes* pono, & *Pecuniam*; Quam summo loco plurimi fortasse collocaverint,cùm tanti fit ad omnia usûs. Verùm, eam Opinionem, similem ob Caussam abjudico, atque Macciavellus fecit, in aliâ re, non multùm ab eâ discrepante. Cùm enim vetus fuerit Sententia; *Pecuniam esse Nervos Belli*; Ille contrà, non alios esse *Nervos Belli* asseruit, quam *Nervos Virorum Fortium* & *Militarium*; Eodem prorsùs modo, verè asseri possit; *Nervos Fortunæ*, non esse *Pecuniam*, sed potiùs *Animi Vires*; Ingenium, Fortitudinem, Audaciam, Constantiam, Moderationem, Industriam, & similia. Tertio loco, colloco *Famam* & *Existimationem*. Eò magis, quod illa, Æstus quosdam habeant, & Tempora, quibus si non opportunè utaris, difficile erit rem, in integrum restituere. Ardua enim Res, Famam præcipitantem retrovertere. Postremo loco, pono *Honores*, ad quos certè facilior Aditus, per unumquodque ex illis tribus, multò magis per Omnia conjuncta datur; quam si ab *Honoribus* auspiceris, & deinde ad reliqua pertexeris. Verùm, ut in Ordine Rerum servando, haud parùm est momenti; ita non multò minùs, in servando Ordine Temporis; Cujus perturbatione frequentissimè peccatur; dum ad Fines tum properatur, quando Initia essent curanda; Atque, dum ad maxima quæque subitò advolamus, quæ in medio posita sunt, temerè transilientes. At illud rectè præcipitur; *Quod nunc instat, agamus*.

Secundum *Præceptum* est, ut caveamus, ne Animi quâdam Magnitudine, & Præfidentiâ, ad magis Ardua, quam par est, feramur; neve

neve in adversum Fluvii remigemus: Optimum enim Consilium circa Fortunas Hominum,

——— *Fatis accede, Deisque.*

Circumspiciamus in omnes Partes, & observemus quà Res pateant, quà clausæ & obstructæ sint, quà proclives, quà arduæ; neque viribus nostris, ubi non patet Aditus commodus, abutamur. Hoc si fecerimus, & à Repulsâ nos immunes præstabimus; & in Negotiis singulis nimis diù non hærebimus; & Moderationis Laudem reportabimus, & pauciores offendemus; & denique Felicitatis Opinionem acquiremus; dum quæ sponte fortasse eventura fuissent, nostræ Industriæ accepta ferentur.

Tertium *Præceptum*, cum proximè præcedente nonnihil pugnare videri possit; Licet probè intellectum, minimè. Illud hujusmodi est; Ut Occasiones non semper expectemus, sed eas quandoque provocemus, & ducamus. Quod etiàm innuit Demosthenes, Magniloquentiâ quâdam: *Et quemadmodùm receptum est, Ut Exercitum ducat Imperator; sic à cordatis Viris, res ipsæ ducendæ; ut quæ ipsis videntur, ea gerantur; & non ipsi persequi Eventus tantùm cogantur.* Etenim, si diligenter attendamus, duas observabimus, easque discrepantes Species, eorum, qui Rebus gerendis, & Negotiis tractandis, pares habeantur. Alii siquidèm Occasionibus commodè sciunt uti, sed nihil ex se moliuntur, aut excogitant; Alii toti sunt in machinando, qui Occasiones, quæ opportunè incidunt, non arripiunt. Harum Facultatum altera, alteri non conjuncta, manca omninò & imperfecta censenda est.

Quartum est *Præceptum*; Ut nihil suscipiamus, in quo necesse sit, Temporis plurimum insumere: verùm ut Versiculus ille Aurem semper vellicet;

Sed fugit intereà, fugit irreparabile Tempus.

Neque alia subest Caussa, cur ii, qui Professionibus laboriosis, aut Rebus similibus, se addixerunt; veluti Jureconsulti, Oratores, Theologi doctiores, Librorum Scriptores, & hujusmodi; in Fortunâ suâ constituendâ, & promovendâ, minùs sint solertes; quàm quod Tempore, (aliàs scilicet insumpto,) indigent ad particularia perhoscenda; Opportunitates captandas; & Machinas, quæ ad Fortunam suam spectent, comminiscendas & meditandas. Quinetiàm, in Aulis Principum, & Rebuspub. eos reperias, & ad Fortunam suam promovendam, & ad aliorum invadendam, maximè efficaces, qui nullo publico Munere funguntur; sed in hoc, de quo loquimur, *Ambitu Vitæ*, perpetuò occupantur.

Quintum est *Præceptum*; Ut Naturam quodammodò imitemur, quæ *nihil facit frustrà*. Id quod factu non erit admodùm difficile, si Negotia nostra omnium generum, peritè commisceamus & contexamus. In singulis enim Actionibus, ità Animus est instituendus & præparandus; atque Intentiones nostræ aliæ aliis substernendæ, & subordinandæ; Ut si, in aliquâ re, Voti compotes, in *Summo Gradu*, fieri non possimus, in *Secundo* tamen liceat consistere; imò vel in *Tertio*: Quod si, nec in *aliquâ* omninò *Parte Rei* hærere aut consistere possimus, tum verò ad alium quempiam (præter destinatum) Finem, Operam impensam flectamus;

Sin

Sin nec in *Præsenti*, aliquem Fructum demetere queamus, saltèm aliquid ex eâ extrahamus, quod in *Futurum* prosit: Si verò nihil *Solidi*, nec in *Præsenti*, nec in *Futuro* inde elicere detur, satagamus saltèm, ut aliquid *Existimationi* nostræ inde accrescat: & alia id genus: Rationes sempèr à nobis ipsis exigendo, quibus constet, nos Fructûs aliquid, plus minus, ex singulis Actionibus, & Consiliis nostris percepisse; Neque ullo modo permittendo, ut tanquàm confusi ac consternati Animum illicò despondeamus, si fortè Scopum Principalem non licuerit attingere. Nihil enim minùs convenit Viro Politico, quam uni Rei, unicè esse intentum. Qui enim hoc facit, Occasionum innumerarum jacturâ mulctabitur, quæ Rebus agendis ex obliquo intervenire solent: Quæque fortassè magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia, quæ posteà usui futura sint, quam ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque benè calleamus illam Regulam; *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum est *Præceptum*; Ut nos Rei alicui nimis peremptoriè non astringamus; quanquàm Casui videatur, primo intuitu, minùs obnoxia; Sed sempèr habeamus, vel Fenestram apertam ad Evolandum; vel Posticum aliquod secretum, ad Redeundum.

Septimum *Præceptum*, est Antiquum illud Biantis; modò non ad Perfidiam, sed ad Cautionem, & Moderationem, adhibeatur: *Et ames tanquam Inimicus futurus, & Oderis tanquam Amaturus.* Nam Utilitates quasque mirum in Modum, prodit & corrumpit, si quis nimiùm se immerserit, Amicitiis infelicibus; molestis & turbidis Odiis; aut Puerilibus & futilibus Æmulationibus.

Hæc Exempli loco, circa *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ* sufficient: Illud enim Hominibus in Memoriam subinde reducendum est, longè abesse, ut Adumbrationes istæ, quibus utimur in Desideratis, loco justorum Tractatuum ponantur; Sed sint solummodò tanquàm Schedæ aut Fimbriæ, ex quibus, de Telâ integrâ, judicium fieri possit. Neque rursùs ita desipimus, ut Fortunam, absque tanto, quantum diximus molimine, minimè parari asseramus. Probè enim novimus, eam tanquàm sponte in gremium aliquorum defluere: Alii autem eam, Diligentiâ solâ & Assiduitate (cautione nonnullâ aspersâ,) absque Arte multâ aut operosâ, adipiscuntur: Verùm sicut Cicero, Oratorem Perfectum depingens, non id vult, ut Causidici singuli tales esse debeant, aut possint: Ac rursùs, sicut in Principe aut Aulico describendo (quod nonnulli tractandum susceperunt,) Modulus effingitur, prorsùs secundum Artis Perfectionem, non autem secundum Practicam vulgatam: Idem & nos in *Politico* instruendo præstitimus: *Politico* (inquam) quoad *Fortunam propriam*.

Enimverò, illud utique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem, delegimus & proposuimus, omnia, ex genere eorum esse, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet; Si quis Macciavello se dederit in Disciplinam, qui præcipit; *Virtutem ipsam non magnoperè curandam, sed tantùm Speciem ejus, in publicum versam: quia Virtutis Fama & Opinio Homini adjumento sit, Virtus ipsa Impedimento*; Quique alio loco præcipit; *Ut Homo Politicus, illud tanquàm Fundamentum Prudentiæ*

ſuæ ſubſternat ; *quod præſupponat, Homines non rectè, nec tutò, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci poſſe, præterquàm ſolo metu, ideoque det operam, ut omnes, quantum in ſe eſt, Obnoxii ſint, atque in Periculis, & Anguſtiis conſtituti*; Ita ut Politicus ſuus, videatur eſſe, quod Itali dicunt, *Seminator Spinarum*: Aut ſi quis Axiôma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; *Cadant Amici, dummodo Inimici intercidant*; Sicut Triumviri fecerunt, qui Inimicorum Interitum, Amiciſſimorum exitiore-dimebant: Aut ſi quis L. Catilinæ Imitator eſſe velit, ut Rerumpub. Incendiarius fiat & Pertubator, quò meliùs in Aquis turbidis piſcari, & Fortunam ſuam expedire poſſit; *Ego* (inquit) *ſi in Fortunis meis Incendium ſit excitatum, id non Aquâ, ſed Ruinâ reſtinguam*: Aut ſi quis illud Lyſandri ad ſe transferat, qui dicere ſolebat; *Pueros Placentis, Viros Perjuriis alliciendos*; Cum aliis ejuſdem Farinæ pravis, ac perniciosis Dogmatibus; Quorum (ut fit in cæteris rebus omnibus) major eſt Numerus, quàm rectorum & ſanorum; Si quis (inquam) hujuſmodi inquinatâ Prudentiâ delectetur; non ierim inficias, eum (quandoquidem Legibus Charitatis & Virtutis omnibus ſeipſum ſolutum, Fortunæ ſolummodò mancipârit) poſſe, majore compendio, & celeriùs, Fortunam ſuam promovere. Fit verò in *Vitâ*, quemadmodùm & in *Viâ*, ut Iter brevius, ſit fœdius & cœnoſius; neque ſanè, ut per Viam meliorem quis incedat, multâ circuitione opus eſt.

Tantum verò abeſt, ut Homines ad hujuſmodi *Artes Pravas* ſe applicare oporteat, ut potius ſanè, (ſi modò ſint apud ſe, ſeque ſuſtinere valeant, neque Ambitionis Turbine & Procellâ in adverſum rapiantur) ante Oculos proponere debeant; non ſolùm Mundi Chorographiam generalem illam, quod *Omnia ſint Vanitas, & vexatio Spiritûs*; verùm etiàm & illam magis ſpecialem; videlicet; Quod ipſum *Eſſe*, ſejunctum à *Benè Eſſe*, Maledictionis loco ſit, & quò grandius ſit *Eſſe*, eò major ſit Maledictio: Quodque ampliſſimum Virtutis Præmium, ſit ipſa Virtus; Quemadmodùm & ultimum Vitii Supplicium eſt Vitium ipſum; ſicut egregiè Poeta;

Quæ vobis, quæ digna Viri, pro Laudibus iſtis
Præmia poſſe rear ſolvi? Pulcherrima primùm
Dii Moreſque dabunt veſtri. ———

Et econtrà, non minùs verè ille de Sceleratis, *Atque eum ulciſcentur Mores ſui*. Quinetiàm, Mortales, dum in omnes partes, Cogitationes ſuas agitant, & diffundunt, ut Fortunis ſuis rectè proſpectum atque conſultum ſit, interìm in mediis illis Animi Tranſcurſibus, ad Divina Judicia, & Providentiam æternam, oculos attollere debent; quæ ſæpiſſimè Impiorum Machinationes, & Conſilia Prava, licet profunda, ſubvertit, & ad nihilum redigit; ſecundum illud Scripturæ; *Concepit Iniquitatem, & pariet Vanitatem*. Imò, etſi Injuriis, & *Malis Artibus*, abſtineant; Attamen hæc jugis, & irrequieta Anhelatio ad Ardua Fortunæ, abſq; Ceſſatione, & quaſi ſine Sabbato, Tributum Temporis noſtri Deo debitum minimè ſolvit: Qui, ut videre eſt, Facultatum noſtrarum Decimas, Temporis autem Septimas exigit, & ſibi ſeponit. Quorsùm enim fuerit, Os gerere in Cœli ſublimia erectum; Mentem verò humi proſtratam, & Pulverem inſtar Serpentis comedentem? Quod etiàm Ethnicos non fugit;

Atque

Atque affigit humi Divinæ Particulam Auræ.

Quod si in hoc sibi quisquam adblandiatur, quod Fortunâ suâ, utcunque eam Malis Artibus obtinuerit, rectè uti decreverit; sicut de Augusto Cæsare, & Septimio Severo, solitum erat dici; *Debuisse illos aut nunquàm Nasci, aut nunquàm Mori*: Tanta in Ambitu Fortunæ suæ patrârunt Mala; tanta rursùs, Summa adepti, contulerunt Bona: intelligat nihilominùs, hanc Malorum per Bona Compensationem, post Factum probari; Consilium autem hujusmodi meritò damnari. Abs re postremò nobis non fuerit, in Cursu isto incitato, & fervido, versùs Fortunam nostram, Frigidam paulisper aspergere, haustam è Dicterio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Institutionibus suis ad Filium; *Imitari Fortunam Mores Mulierum, quæ procos plus nimiò ambientes, plerunque superbè aversantur*. Verùm hoc ultimum Remedium, pertinet ad eos, quibus Gustus, ex Morbo Animi, corruptus est. Innitantur potiùs Homines *Lapidi* illi, qui *Theologiæ* & *Philosophiæ* est tanquàm *Angularis*; quiæ idem ferè afferunt de eo, quod *primum quæri* debeat; Etenim *Theologia* edicit; *Primum quærite Regnum Dei, & ista omnia adjicientur vobis*; Philosophia autem simile quiddam jubet; *Primùm quærite Bona Animi, cætera aut aderunt, aut non oberunt*. Quamvis autem hoc *Fundamentum*, humanitùs jactum, interdùm locetur super *Arenas*; quemadmodùm videre est in M. Bruto, qui in eam vocem, sub Exitum suum, prorupit;

Te colui Virtus ut Rem, ast tu Nomen inane es.

At idem *fundamentum*, divinitùs locatum, firmatur sempèr in *Petrâ*. Hîc autem *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ*, & simul *Doctrinam Generalem* de *Negotiis*, concludimus.

Caput III.

Partitiones Doctrinæ *de* Imperio, *sive* Repub. *omittuntur*; *Tantùm Aditus fit, ad* Desiderata *duo*; Doctrinam *de* Proferendis Finibus Imperii; *&* Doctrinam *de* Justitiâ Universali, *sive de* Fontibus Juris.

Venio jam ad *Artem Imperii*, sive *Doctrinam de Repub. Administrandâ*; Sub quâ etiàm *Oeconomica* continetur, ut *Familia* sub *Civitate*. In hâc Parte, sicut jam anteà dixi, Silentium mihi imperavi. Neque tamen prorsùs diffidere debui, quin possim de illâ fortassè non imperitè aut inutilitèr differere; utpote, qui longâ Experientiâ edoctus, & per tot Munerum & Honorum Gradus, ad amplissimum Regni Magistratum, Favore Majestatis tuæ indulgentissimo, nullo Merito meo, evectus fuerim; eundemque Magistratum, per Annos Quatuor integros gesserim; & quod pluris est, Majestatis tuæ Mandatis, & Colloquiis, per Annos Octodecim continuos assueverim; (Quod etiàm è Stipite aliquo Politicum exculpere potuisset;) Quique etiàm, inter omnes Artes

Artes, plurimùm Temporis in Hiſtoriis, & Legibus contriverim. Quæ omnia, non Jactantiâ ad Poſteros, refero, ſed quia ad Literarum Dignitatem nonnihil pertinere putem, quod Homo quiſpiam, ad Literas, potiùs quam ad aliud quicquam, natus; & ad Res gerendas, neſcio quo Fato, contra Genium ſuum abreptus, ad Civilia tamen Munera, tam honorifica & ardua, ſub Rege prudentiſſimo, aſſumptus fuerit. Verùm, ſiquid circa *Politicam* poſthàc parturiet Otium meum, erit fortaſsè *Proles*, aut *Abortiva*, aut *Poſthuma*. Interim, ne Scientiis omnibus, jam velùti in Subſelliis ſuis collocatis, Sedes hæc tam excelſa omninò vacet, decrevi duas tantùm *Civilis Scientiæ* portiones, quæ ad *Arcana Imperii* non pertinent, ſed ſunt Naturæ magis communis, ut *Deſiderata*, notare; Earumque, more noſtro, *Exempla* proponere.

Cùm *Artes Imperii*, tria *Officia Politica*, complectantur; Primò, ut *Imperium conſervetur*; Secundò ut *Beatum efficiatur & Florens*; Tertiò, ut *Amplificetur*, *Fineſque ejus longiùs proferantur*; de duobus primis *Officiis*, maximâ ex parte, egregiè à nonnullis tractatum eſt; de Tertio ſiletur. Illud itaque inter *Deſiderata* reponemus; & More noſtro, *Exemplum* ejus proponemus. Eam *Doctrinæ* Partem, *Conſulem Paludatum*, ſive *Doctrinam de Proferendis Imperii Finibus*, nominantes.

Exemplum Tractatûs Summarii de proferendis Finibus Imperii.

DIctum Themiſtoclis, ſibi ipſi applicatum, incivile certè fuit, & inflatum; ſin de aliis, atque in genere, prolatum fuiſſet, prudentem ſanè Obſervationem, & pergravem Cenſuram, complecti videatur. Rogatus in Convivio, ut Cytharam pulſaret, reſpondit, *Fidibus ſe neſcire; cæterùm poſſe Oppidum parvum in magnam Civitatem evehere.* Iſta certè Verba, ad Senſum Politicum tranſlata, Facultates duas, multùm inter ſe diſcrepantes, in iis, qui Rerum Gubernacula tractant, optimè deſcribunt, & diſtinguunt. Etenìm, ſi Regum Conſiliarios, Senatores, alioſque ad Negotia publica admotos, qui uſquàm fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rariſſimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Civitatem* è parvis ampla efficere poſſint, Fidicines tamen ſint valde imperiti: Econtrà autem, Alii quamplurimi, in *Cytharâ*, aut *Lyrâ*, (hoc eſt Aulicis Tricis) miri Artifices, qui tantùm abeſt, ut *Rempub. amplificare* poſſint, ut potius à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reipub. Beatum & Florentem, labefactandum, & evertendum. Sanè Artes illæ degeneres, & præſtigiæ, quibus ſæpenumerò Conſiliarii, atque Rerum Potentes, & Gratiam apud Principes ſuos, & Famam in Vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cujuſdam Fidiculariæ; utpote cùm ſint Res magis gratæ in Præſens, & Artificibus ipſis Ornamento, quam ad Rerumpub. quarum ſunt Miniſtri, Opes & Amplitudinem, utiles aut accommodæ. Occurrent proculdubiò & alii Conſiliarii, atque Reipub. Gubernatores, minimè ſpernendi, qui ſint Negotiis pares, poſſintque Res commodè adminiſtrare, eaſq; à manifeſtis præcipitiis & Incommodis conſervare; à Virtute tamen illâ Rerûpub. Erectrice & Amplificatrice, longo intervallo abſunt.

e.g. qui nunc Rempub. administrant.

 Verùm,

Verùm, qualefcunque demùm fuerint Operarii, conjiciamus Oculos in Opus ipfum; Qualis nimirùm cenferi debeat vera *Regnorum* & *Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus obtineri* poffit: Dignum profectò Argumentum, quod Principes perpetuò in Manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quò nec Vires fuas in majus æftimantes, Inceptis fe vanis & nimis arduis implicent; Nec rursùs eafdem plus æquo defpicientes, ad Confilia pufillanima & meticulofa, fe demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad Molem & Territorium, Menfuræ fubjicitur; quoad Redditus, Calculis. Numerus Civium, & Capita, Cenfu; Urbium & Oppidorum Multitudo & Amplitudo, Tabulis excipi poffint. Attamen non reperitur inter Civilia, Res errori magis obnoxia, quam verum & intrinfecum, excipere Valorem, circa *Vires* & *Copias Imperii* alicujus. Affimilatur *Regnum Cœlorum*, non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, fed *Grano Sinapis*, quod inter Grana eft minimum; quod tamen habeat interim, intra fe, Proprietatem quandam, & Spiritum innatum, quò fe & citiùs attollat, & latiùs diffundat: Eodem modo, invenire eft Regna & Status, Ambitu quidem & Regionum Tractu, valdè ampla; quæ tamen ad *Fines ulteriùs proferendos*, aut latiùs imperandum, funt minùs apta; Alia contrà, Dimenfione fatis exigua, quæ tamen Bafes, in quibus maximæ Monarchiæ inædificentur, effe poffint.

1. Urbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generofæ, Currus armati, Elephanti, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena, & fimilia; funt certè ifta univerfa nihil aliud, quam Ovis induta Pelle Leoninâ; Nifi Gens ipfa, Stirpe fuâ, & Ingenio fit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipfe Copiarum multùm juvat, ubi Milites imbelles funt & ignavi. Rectè enim Virgilius; *Lupus numerum Pecorum non curat*. Exercitus Perfarum in Campis Arbelæ, Oculis Macedonum, tanquàm vaftum Hominum Pelagus, fubjiciebatur; adeò ut Duces Alexandri, nonnihil ipfo Spectaculo perculfi, Regem interpellarent, atque ut Noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille, *Nolo* (inquit) *fuffurari Victoriam*. Ea autem etiàm Opinione fuit facilior. Tigranes Armenius, caftrametatus in quodam Colle, cum Exercitu Quadringentorum Millium, cùm fpectaret Aciem Romanorum, quæ quatuordecim Millia non exceffit, contra fe tendentem, in Dicterio illo fuo fibi complacuit; *Ecce* (inquit) *Hominum, pro Legatione, nimiò plus quam oportet, pro pugnâ, longè minùs*. Eofdem tamen, priufquàm occubuiffet Sol, fatis multos, ad illum infinitâ ftrage profligandum, expertus eft. Innumera funt Exempla, quam fit Multitudinis cum Fortitudine congreffus impar. Primò igitur pro re certiffimâ & exploratiffimâ decernatur, & ftatuatur, quod Caput omnium, quæ ad Magnitudinem Regni aut Statûs fpectent, fit, ut *Populus* ipfe fit *Stirpe* & *Ingenio bellicofus*. Atque illud magis tritum quam verum, quod *Nervi Belli fint Pecuniæ*; fi defint Nervi Lacertorum in Gente molli & effœminatâ. Rectè enim Crœfo oftentâti Aurum refpondit Solon; *At fi quis (ô Rex) venerit, qui melius quā tu Ferrū geftet, ille profectò, totum hoc cedet Aurum*. Quare, quicunq; is tandē fit Princeps aut Status, cujus Subditi

Nativi

Nativi & Indigenæ, non sint Animosi & Militares, Potentiam suam admodùm sobriè æstimet: Atque econtrà, Principes, qui dominantur in Gentes Animosas & Martias, nôrint illi satis Vires suas, si sibi aliàs non desint. Quod attinet ad *Copias Mercenarias* (quod solet adhiberi Remedium cùm *Copiæ Nativæ* desint) plena sunt omnia Exemplis; quibus liquidò patet, quod quicunque *Status* illis innitetur, poterit fortassè Pennas, ad tempus breve, Nido majores extendere; sed defluent illæ paulò post.

2. *Benedictio Iudæ*, & *Issacharis*, in unum nunquàm convenient: Nimirùm, ut eadem Tribus aut Gens, sit simul, & *Leonis Catulus*, & *Asinus procumbens inter Sarcinas*. Neque unquàm fiet, ut *Populus* Tributis oppressus, fortis existat & Bellicosus. Verum est, Collationes publico consensu factas, minùs Animos Subditorum dejicere, & deprimere, quam quæ ex Imperio mero indicuntur. Id quod liquidò videre est, in *Tributis Germaniæ Inferioris*, quas *Excisas* vocant; Atque aliquâ ex parte, in iis, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, Sermonem jam institui, de Animis Hominum, non de Opibus. *Tributa* autem, quæ ex consensu conferuntur, & quæ ex Imperio imponuntur, etsi eadem Res sint, quoad Opes exhauriendas, variè tamen omninò Animos Subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum* Tributis gravatum, idoneum ad Imperandum, non esse.

3. Aspirantibus ad *Magnitudinem* Regnis & Statibus, prorsùs cavendum, ne *Nobiles* & *Patricii*, atque (quos vocamus) *Generosi*, majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò Rem deducit, ut *Plebs* Regni sit humilis & abjecta; & nihil aliud ferè quam Nobilium Mancipia & Operarii. Simile quiddam fieri videmus, in Sylvis cæduis; in quibus, si major, quam pars est, Caudicum, sive Arborum majorum relinquatur Numerus, non renascetur Sylva sincera, & pura; sed major Pars in Vepres & Dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numerosior justo est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava; atque eò demùm res redibit, ut nec Centesimum quodque Caput, sit, ad Galeam portandam, idoneum; Præsertim si Peditatum spectes; qui Exercitûs plerunque est Robur præcipuum; Unde succedet magna Populatio, Vires exiguæ. Nusquàm Gentium, hoc quod dico, luculentiùs comprobatum est, quam Exemplis Angliæ & Galliæ; Quarum Anglia, quamvis Territorio, & Numero Incolarum, longè inferior, potiores tamen Partes ferè sempèr in Bellis obtinuit; Hanc ipsam ob Caussam, quod apud Anglos, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles sint, Rustici Galliæ non itèm. Quâ in re, mirabili quâdam & profundâ Prudentiâ excogitatum est, ab Henrico Septimo Angliæ Rege (Id quod in *Vitæ ejus Historiâ* fusiùs tractavimus,) ut Prædia minora, atque Domus Agricolationis, instituerentur, quæ habeant certum, eumque mediocrem Agri Modum annexum, qui distrahi non possit; eo fine, ut ad Victum liberaliorem sufficiat; Utque Agricultura ab iis exerceretur, qui Domini fuerint Fundi, aut saltèm Usufructuarii, non Conductitii aut Mercenarii. Nam ita demùm Characterem illum,

quo Antiquam Italiam insignivit Virgilius, merebitur Regio aliqua;

——*Terra potens Armis, atque ubere Glebæ.*

Neque prætereunda est illa Pars Populi (quæ Angliæ ferè est peculiaris; nec alibi (quod scio) in usu, nisi fortè apud Polonos,) *Famuli* scilicet *Nobilium*: Hujus enim Generis, etiam Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipsis minimè cedunt. Quare certissimum est, quod Magnificentia, & Splendor ille Hospitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more sunt apud Nobiles & Generosos in Angliâ, ad Potentiam Militarem apprimè conducant; ubi contrà, Nobilium obscura, & magis privata, & in se reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

4. Danda est omninò opera, ut *Arbor* ista *Monarchiæ*, qualis fuit Nebuchadnezzaris, *Truncum* habeat satis *amplum* & *robustum*, ad *Ramos* suos & *Frondes sustentandos*: Hoc est, ut Numerus *Indigenarum*, ad *Subditos extraneos* cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur *Status*, ad *Imperii Magnitudinem* benè comparati sunt, qui *Jus Civitatis*, facilè & libentèr largiuntur. Vana siquidem fuerit Opinio, posse Manipulum Hominum, utcunque Animis & Consilio excellant, Regiones nimiò plus amplas & Spatiosas, Imperii Jugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortasse facere possint, sed Diuturnitatem hæc Res non assequitur. *Spartani* parci fuerunt, & difficiles in cooptandis novis Civibus. Unde, donec intra parvos Limites dominati sunt, Res eorum firmæ fuerunt, & stabiles: At postquàm Limites suos cœpissent proferre, & latiùs dominari, quam ut Stirps Spartanorum, Turbam Exterorum, Imperio commodè coercere posset, Potentia eorum subitò corruit. Nulla unquàm Respub. Sinus suos, ad novos Cives recipiendos, tam profusè laxavit, quam *Respub. Romana*. Itaque par erat, Instituto tam prudenti, Fortuna; cùm in Imperium toto Orbe amplissimum succreverint. Moris apud eos erat, *Jus Civitatis* promptè elargiri; Idque in supremo gradu: Hoc est, non solùm *Jus Commercii*, *Jus Connubii*, *Jus Hæreditatis*; verùm etiàm *Jus Suffragii*, & *Jus Petitionis*, sive *Honorum*: Hocque rursùs, non singulis tantùm Personis, sed totis Familiis, imò Civitatibus, & nonnunquàm integris Nationibus communicârunt. Hùc adde Consuetudinem *deducendi Colonias*, quibus Romanæ Stirpes in Solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta, si simul componas, dices profectò, non Romanos se diffudisse super Universum Orbem; sed contrà, Orbem universum se diffudisse super Romanos: Quæ securissima *proferendi Imperii* est Ratio. Subit mirari sæpius *Imperium Hispanorum*; quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Provincias amplexari & frænare possit. At certè, Hispaniæ ipsæ, pro Arboris stemmate satis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quam Romæ, aut Spartæ, sub initiis suis, contigerat. Porrò, quanquàm *Jus Civitatis*, satis parcè solebant Hispani impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui cujuscunque Nationis Homines, ad Militiam suam ordinariam, promiscuè admittant. Quinetiàm, summum Belli Imperium, haud rarò, ad Duces Natione non Hispanos deferunt. Attamen & illam ipsâ, videntur, non ita pridèm, *Indigenarū* Paucitatē sensisse, eiq; succurrere cu-

cupiisse; ut ex *Pragmaticâ Sanctione*, hoc Anno Promulgatâ, cernere est.

5. Certissimum est, *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non sub Dio, sed sub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas* (quæ Digitum potiùs quam Brachium requirunt) suâ naturâ Militaribus Animis esse contrarias: In universum, Populi Bellicosi feriari gaudent; & Pericula quam Labores minùs exhorrent. Atque in hoc Ingenio suo, non sunt admodùm reprimendi, si Animos ipsorum in Vigore conservare, cordi nobis sit. Magno itaque Adjumento, Spartæ, Athenis, Romæ, aliisque Antiquis Rebuspub. fuit, quod habuerint non *Ingenuos*, sed *Servos* plerunque, quorum Laboribus istiusmodi Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum usus, post Legem Christianam receptam, maximâ ex parte, abiit in Desuetudinem. Huic verò Rei proximum est, ut Artes istæ, Alienigenis tantùm permittantur, qui propterea alliciendi, aut saltèm facilè recipiendi sunt. *Nativorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum constare debet; Nempe, ex *Agricolis*; *Famulis ingenuis*; & *Artificibus*; quorum *Opera Robur* & *Lacertos viriles* postulant; Cujusmodi sunt *Fabri Ferrarii*; *Lapidarii*; *Lignarii*, & similes; Non annumerando *Militiam Descriptam*.

6. Ante omnia, ad *Imperii Magnitudinem* confert, ut Gens aliqua, *Armorum studium* profiteatur, tanquam Decus suum, & Institutum vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à nobis adhùc dicta sunt, ad Habilitates tantùm ergà Arma spectant; Quorsùm autem Habilitas, si non Rei ipsi incumbitur, ut producatur in Actum? *Romulus* (ut narrant, aut fingunt,) postquàm è vivis excessetat, illud Civibus suis legavit, ut ante omnia rem Militarem colerent, unde in Caput Orbis Terrarum Urbs eorum insurgeret. *Imperii Spartani* Fabrica universa, (non nimis prudentèr quidem, sed diligentèr tamen) ad illum Finem & Scopum, composita est & constructa, ut Cives sui Belligeratores essent. *Persarum* & *Macedonum*, idem erat Institutum, sed non tam constans aut diuturnum. *Britanni*, *Galli*, *Germani*, *Gothi*, *Saxones*, *Normanni*, & nonnulli alii etiam ad Tempus Armis se præcipuè dediderunt. *Turcæ* idem Institutum, Lege suâ haud paululùm excimulati, hodiè retinent, sed Magnâ cum Militiæ suæ (ut nunc est) declinatione. In Europâ Christianâ, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, soli sunt *Hispani*. Verùm Res est, tam liquida, & manifesta, unumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit studii, ut Verbis non indigeat. Satis sit innuisse, desperandum omninò alicui Nationi esse, quæ non ex Professo Arma & Militiam colat, iisque præcipuè studeat & incumbat, sibi veluti vltrò obventuram, insignem aliquam *Imperii Magnitudinem*: Contrà autem, certissimum esse Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum Professione & Studiis diutiùs permanserint (Id quod Romani, Turcæque, potissimùm fecere,) miros in Imperio amplificando facere Progressus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per unius tantummodò Seculi Spatium floruere, inde tamen, unicò illo Seculo, eam Imperii Amplitudinem assecutæ sunt, quam longò post Tempore, etiàm remissâ illâ Armorum Disciplinâ, retinuerunt.

7. Præcepto præcedenti affine est; Ut *Status* quis utatur ejusmodi *Legibus* & *Consuetudinibus*, quæ justas illi Caussas, aut saltèm Prætextus, Arma capessendi, tanquàm in promptu ministrent. Etenim, ea est insita Animis Hominum Justitiæ Apprehensio, ut Bellum (quod tot sequuntur Calamitates,) nisi gravem ob Caussam, saltèm speciosam, inferre abstineant. Turcis præstò est sempèr, & ad nutum, Belli Caussa; Propagatio scilicet Legis & Sectæ suæ. Romani, quanquàm pro magno decore Imperatoribus apud eos fuerit, si *Fines Imperii ipsorum protulissent*, tamen ob hanc solam Caussam, ut *Fines proferrentur*, nunquàm Bella suscepêrunt. Aspiranti igitur ad Imperium Nationi, illud in more sit; Ut *Sensum* habeat *vividum* & *acrem*, *Injuriæ* alicujus vel Subditis suis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Ministris, illatæ; neque à primâ provocatione diutius torpeat, aut tardet. Itèm, *Prompta* sit & *alacris*, ad *Auxilia mittenda Sociis suis*, & *Fœderatis*: Id quod perpetuum erat apud Romanos: Adeò ut, si fortè in populum Fœderatū, cui etiàm cum aliis Fœdus Defensivum intercederet, Hostilis Impressio facta esset, atque ille à plurimis suppetias peteret, Romani omnium primi sempèr adessent, Beneficii Decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad *Bella*, antiquis Temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo Jure illa fundata sint. Talia fuerunt Bella, quæ à Romanis suscepta erant, ad Græciam in Libertatem vindicandam: Talia à Lacedæmoniis & Atheniensibus, ad constituendas, aut evertendas Democratias, & Oligarchias: Talia quandóque illata sunt a Rebuspub. aut Principibus, sub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, ut illud decernatur; Non esse expectandam, *Statui* alicui, *Imperii Amplitudinem*, nisi ad quàvis Occasionem justam se Armandi, protinùs expergiscatur.

8. Nullum omninò *Corpus*, sive sit illud *Naturale*, sive *Politicum*, absque *Exercitatione*, *Sanitatem* suam tueri queat. Regno autem, aut Reipub. justum atque honorificum *Bellum* loco salubris *Exercitationis* est. Bellum Civile profectò instar Caloris Febrilis est; At Bellum Externum instar Caloris ex Motu, qui Valetudini inprimis conducit. Ex Pace enim deside atque torpente, & emolliuntur Animi, & corrumpuntur Mores. Sed utcunque Res se habeat quatenùs ad alicujus Statûs Felicitatem, *Magnitudinis* proculdubiò interest, ut quasi sempèr in Armis sit. Atque Exercitus Veteranus, perpetuò tanquàm sub Vexillis habitus, etsi Res sit, magni proculdubiò Sumptûs & Impensæ; Attamen ejusmodi est, ut Statui alicui, quasi Arbitrium Rerum inter Vicinos, aut saltèm plurimùm Existimationis ad omnia conferat. Id quod insignitèr cernere est in Hispanis, qui jam per Annos Centum & Viginti, Exercitum Veteranum, ad aliquas Partes, licet non sempèr ad easdem, aluerunt.

9. *Maris Dominium*, Monarchiæ quædam Epitome est. Cicero, de Pompeii contra Cæsarem Apparatu, scribens ad Atticum; *Consilium* (inquit) *Pompeii, planè Themistocleum est; putat enim, qui Mari potitur, eum Rerum potiri.* Atque Cæsarem Pompeius, proculdubiò delassasset, & attrivisset, nisi inani fiduciâ inflatus, ab illo Incœpto destitisset.

Prælia Navalia, quanti fuerint Momenti, ex multis Exemplis patet. *Pugna* ad *Actium* Orbis Imperium determinavit. *Pugna ad Insulas Curzolares, Circulum in Naribus* Turcæ *posuit*. Multoties certè evenit, ut Victoriæ Navales, Finem Summæ Belli attulerint; Sed hoc factum est, cùm Aleæ hujusmodi Præliorum, totius Belli Fortuna commissa est. Illud minimè dubium, quod qui *Maris* potitur Dominio, in magnâ Libertate agit, & tantum, quantum velit, de Bello sumere potest: Ubi contrà, qui Terrestribus Copiis est superior, nihilominùs plurimis Angustiis conflictatur. At hodiè, atque apud nos Europæos, si unquàm, aut uspiam, *Potentia Navalis* (quæ quidem huic *Regno Britanniæ* in Dotem cessit,) summi, ad Rerum Fastigia, Momenti est; tum quia pleraque Europæ Regna Mediterranea simplicitèr non sunt, sed maximâ ex Parte *Mari* cincta; tum etiàm, quia Utriusque Indiæ Thesauri & Opes, *Imperio Maris*, veluti Accessorium quiddam, existunt.

10. *Bella Moderna*, veluti in *Tenebris gesta*, censeri possunt, præ Gloriâ & Decore vario, quæ in Homines Militares, priscis temporibus, à Rebus Bellicis, resilire solebant. Habemus hodiè, fortassè ad Animos faciendos, *Ordines* quosdam Honorificos Militiæ; qui tamen jam facti sunt & Armis & Togæ communes: Etiàm in *Scutis Gentilitiis*, *Stemmata* nonnulla habemus: Insupèr, *Hospitia* quædam *Publica* Militibus Emeritis & Mutilatis destinata, & hujusmodi. Verùm, apud Veteres, in Locis, ubi Victoriæ partæ sunt, extructa *Trophea*; *Laudationes Funebres*; & *Monumenta Magnifica Occumbentium in Bello*; *Coronæ Civicæ, Militares*, singulis concessæ; Nomen ipsum *Imperatoris*, quod posteà Reges maximi à Belli Ducibus mutuati sunt; Redeuntium Ducum, Bellis prosperè confectis, *celebres triumphi*; *Donativa*, atque *Largitiones ingentes* in Milites, sub Exercituum dimissionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam insigni Splendore coruscantia, ut Pectoribus Mortalium, etiàm maximè conglaciatis, Igniculos subdere, eáque ad Bellum inflammare potuerint. Ante omnia verò, *Mos* ille *Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, sed inter prudentissima planè Nobilissimáque Instituta numerandus: Utpote, qui in se hæc tria haberet; *Ducum Decus* & *Gloriam*; *Ærarii* ex *Spoliis Locupletationem*; & *Donativa Militum*. Verùm *Honor Triumphi*, fortassè *Monarchiis* non competit, prætèrquàm in Personis *Regis* ipsius, aut *Filiorum Regis*; Quod etiàm, temporibus Imperatorum, Romæ obtinuit; Qui Honorem ipsum Triumphi, sibi & Filiis suis, de Bellis, quæ præsentes ipsi confecerant, tanquàm peculiarem reservârunt: *Vestimenta* autem solummodò, & *Insignia Triumphalia*, aliis Ducibus indulserunt.

Verùm, ut Sermones hos claudamus; Nemo est (ut testatur Sacra Scriptura,) *qui sollicitè cogitando, potest apponere ad Staturam suam, Cubitum unum*; In pusillo scilicet *Corporis Humani* Modulo: Cæterùm, in magnâ *Regnorum* & *Rerumpub.* Fabricâ, Imperium amplificare & *Fines proferre*, Reges penes & Dominantes est. Nam prudentèr introducendo Leges, Instituta, & Consuetudines, quales jam proposuimus, & alias his similes, Posteris, & Seculis futuris, *Magnitudinis*

Sementem

Sementem fecerint. Verùm ista Consilia apud Principes rarò tractantur, sed Res Fortunæ plerunque committitur.

Atque hæc habuimus, quæ de *Proferendis Imperii Finibus*, in præsentiâ occurrunt. Verùm quorsùm ista Commentatio; cum *Monarchia Romana*, futura sit inter Mundanas (ut creditur) ultima? Nisi quod nobis Instituto nostro fidis, neque uspiàm de Viâ declinantibus (quandoquidèm *Amplificatio Imperii*, fuerit inter *Officia* tria *Politices*, tertium,) illud omninò prætermittere, non licuerit. Restat jam *Desideratum* alterum, ex iis, quæ posuimus, duobus, Nimirùm, de *Iustitiâ Universali*, sive de *Fontibus Iuris*.

Qui de *Legibus* scripserunt, omnes vel tanquàm Philosophi, vel tanquàm Jurisconsulti, Argumentum illud tractaverunt. Atque Philosophi proponunt multa, dictu pulchra, sed ab usu remota. Jurisconsulti autem, suæ quisque Patriæ Legum, vel etiàm Romanarum, aut Pontificiarum, Placitis obnoxii & addicti, Judicio sincero non utuntur; sed tanquàm è Vinculis sermocinantur. Certè Cognitio ista ad Viros Civiles propriè spectat; qui optimè nôrunt, quid ferat Societas humana, quid Salus Populi, quid Æquitas Naturalis, quid Gentium Mores, quid Rerumpub. Formæ diversæ: Ideóque possint de *Legibus*, ex Principiis & Præceptis, tam Æquitatis Naturalis, quam Politices, decernere. Quamobrèm id nunc agatur, ut *Fontes Iustitiæ*, & *Vtilitatis Publicæ*, petantur; & in singulis *Iuris* Partibus, *Character* quidam & *Idea Iusti* exhibeatur; ad quam Particularium Regnorum & Rerumpub. *Leges*, probare, atque inde Emendationem moliri quisque, cui hoc cordi erit & curæ, possit. Hujus igitur rei, more nostro, *Exemplum* in *uno Titulo* proponemus.

Exemplum *Tractatûs* de *Iustitiâ Vniversali*, sive de Fontibus Juris, in uno Titulo, per Aphorismos.

PROOEMIVM.

APHORISMUS 1.

IN Societate Civili, aut Lex, *aut* Vis *valet. Est autem &* Vis *quædam* Legem *simulans; &* Lex *nonnulla magis* vim *sapiens, quam* Æquitatem Juris. *Triplex est igitur* Injustitiæ Fons; Vis mera; Illaqueatio malitiosa *prætextu* Legis; *&* Acerbitas *ipsius* Legis.

APHORISMUS 2.

Firmamentum Juris Privati *tale est. Qui Injuriam facit, Re, Vtilitatem, aut Voluptatem, capit, Exemplo, Periculum. Cæteri Vtilitatis aut Voluptatis illius, participes non sunt, sed Exemplum ad se pertinere putant. Itaque facilè coeunt in Consensum, ut caveatur sibi per* Leges; *ne Injuriæ per vices ad singulos redeant. Quod si ex Ratione Temporum, & Communione Culpæ, id eveniat, ut pluribus & Potentioribus, per* Legem *aliquam, Periculum creetur, quam caveatur,* Factio *solvit* Legem; *Quod & sæpè fit.*

APHORISMUS 3.

At Jus Privatum, *sub Tutelâ* Juris Publici, *latet*. Lex *enim cavet Civibus, Magistratus* Legibus. *Magistratuum autem Auctoritas pendet ex Majestate Imperii, & Fabricâ Politiæ, &* Legibus Fundamentalibus. *Quare, si ex illâ parte Sanitas fuerit, & recta constitutio*, Leges *erunt in bono Usu; sin minùs, parùm in iis Præsidii erit.*

APHORISMUS 4.

Neque tamen Jus Publicum, *ad hoc tantùm spectat, ut addatur tanquam Custos* Juri Privato, *ne illud violetur; atque ut cessent Injuriæ; Sed extenditur etiam ad Religionem, & Arma, & Disciplinam, & Ornamenta, & Opes, denique ad omnia circa Bene Esse Civitatis.*

APHORISMUS 5.

Finis *enim &* Scopus, *quem* Leges *intueri, atque ad quem, Jussiones & Sanctiones suas, dirigere debent, non alius est, quàm ut Cives feliciter degant. Id fiet, si Pietate & Religione rectè instituti; Moribus honesti; Armis adversus Hostes Externos tuti;* Legum *auxilio adversus Seditiones, & privatas Injurias muniti; Imperio & Magistratibus obsequentes; Copiis & Opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem Rerum Instrumenta & Nervi sunt* Leges.

APHORISMUS 6.

Atque hunc Finem *Optimæ* Leges *assequuntur, Plurimæ verò ipsarum aberrant.* Leges *enim, mirum in modum, & maximo intervallo, inter se differunt; Ut Aliæ* excellant; *Aliæ* mediocritèr se habeant; *Aliæ prorsùs* vitiosæ *sint. Dictabimus igitur pro Iudicii nostri Modulo, quasdam tanquam* Legum Leges; *Ex quibus Informatio peti possit, quid in singulis* Legibus, *benè aut perperàm positum aut constitutum sit.*

APHORISMUS 7.

Antequàm verò ad Corpus *ipsum* Legum Particularium *deveniamus; perstringemus paucis,* Virtutes *&* Dignitates Legum *in genere.* Lex *bona censeri possit, quæ sit* Intimatione certa; Præcepto justa; Executione commoda; Cum Formâ Politiæ congrua; *&* Generans Virtutem in Subditis.

TITULUS I.

De Prima Dignitate Legum, ut sint certæ.

APHORISMUS 8.

Legis *tantum interest ut* certa *sit, ut absque hoc nec* Justa *esse possit.* Si enim incertam Vocem det Tuba, quis se parabit ad Bellum? *Similiter si incertam vocem det* Lex, *quis se parabit ad Parendum? Ut moneat igitur oportet, priusquàm feriat. Etiam illud rectè positum est;* Optimam esse Legem, quæ minimum relinquit Arbitrio Judicis: *Id quod* Certitudo *ejus præstat.*

APHORISMUS 9.

Duplex Legum Incertitudo: *Altera, ubi* Lex nulla præscribitur; *Altera,*

Altera, ubi ambigua *&* obscura. *Itaque de* Casibus omissis à Lege, *primò dicendum est; ut in his etiàm inveniatur aliqua Norma* Certitudinis.

De Casibus omissis à Lege.

APHORISMUS 10.

A*Ngustia* Prudentiæ Humanæ, Casus *omnes, quos Tempus reperit, non potest capere. Non rarò itaque se ostendunt* Casus Omissi *&* Novi. *In hujusmodi* Casibus, *triplex adhibetur Remedium, sive Supplementum; vel per* Processum ad Similia; *vel per* usum Exemplorum, licet in Legem non coaluerint; *vel per* Jurisdictiones, quæ statuunt ex Arbitrio boni Viri, *& secundum Discretionem sanam; sive illæ* Curiæ *fuerint* Prætoriæ, *sive* Censoriæ.

De Processu ad Similia, & Extensionibus Legum.

APHORISMUS 11.

I*N* Casibus omissis, *deducenda est Norma* Legis *à* similibus; *sed cautè, & cum Iudicio. Circa quod servandæ sunt Regulæ sequentes.* Ratio prolifica, Consuetudo sterilis esto, nec generet casus. *Itaque quod contra* Rationem Juris *receptum est, vel etiàm ubi* Ratio *ejus est* obscura, *non trahendum est ad Consequentiam.*

APHORISMUS 12.

Bonum publicum insigne, rapit ad se Casus omissos. *Quamobrem, quando* Lex *aliqua, Reipub. Commoda notabilitèr & majorem in modum intuetur, & procurat,* Interpretatio *ejus* Extensiva *esto, &* Amplians.

APHORISMUS 13.

Durum est torquere Leges, *ad hoc ut torqueant Homines.* Non placet igitur extendi Leges pœnales, multò minùs Capitales, ad Delicta nova. *Quod si Crimen vetus fuerit, &* Legibus *notum; sed Prosecutio ejus incidat in Casum novum, à Legibus non provisum; omninò recedatur à placitis Iuris, potiùs quam delicta maneant impunita.*

APHORISMUS 14.

In Statutis, *quæ* Jus Commune (*præsertim circa ea, quæ frequentèr incidunt, & diù coaluerunt*) *planè abrogant, non placet procedi per* Similitudinem *ad* Casus Omissos. *Quando enim Respub. totâ* Lege *diù caruerit; idque in* Casibus expressis; *parum periculi est, si* Casus Omissi *expectent Remedium à* Statuto Novo.

APHORISMUS 15.

Statuta, *quæ manifestò* Temporis Leges *fuere, atque ex Occasionibus Reipub. tunc invalescentibus natæ, mutatâ ratione Temporum, satis habent, si se in propriis Casibus sustinere possint: Præposterum autem esset, si ad* Casus Omissos, *ullo modo traherentur.*

APHO-

APHORISMUS 16.

Consequentiæ non est Consequentia: sed sisti debet Extensio *intra* Casus proximos. *Alioqui labetur paulatim ad Dissimilia; Et magis valebunt Acumina Ingeniorum, quam Auctoritates* Legum.

APHORISMUS 17.

In Legibus *&* Statutis *brevioris Stili*, Extensio *facienda est liberius. At in illis, quæ sunt Enumerativa Casuum Particularium, cautius. Nam ut Exceptio firmat vim* Legis, *in Casibus non Exceptis; ita Enumeratio infirmat eam, in Casibus non Enumeratis.*

APHORISMUS 18.

Statutum Explanatorium *claudit Rivos Statuti prioris; nec recipitur posteà* Extensio *in alterutro* Statuto. *Neque enim facienda est* Super-Extensio *à Judice; ubi semel cœpit fieri* Extensio *à* Lege.

APHORISMUS 19.

Solennitas Verborum, *&* Actorum, *non recipit* Extensionem ad Similia. *Perdit enim Naturam Solennis, quod transit à More ad Arbitrium: Et Introductio novorum, corrumpit Majestatem veterum.*

APHORISMUS 20.

Proclivis est Extensio Legis *ad* Casus Post-natos; *qui in Rerum Naturâ non fuerunt tempore* Legis *latæ. Ubi enim* Casus *exprimi non poterat, quia tunc nullus erat,* Casus Omissus *habetur pro* Expresso, *si similis fuerit Ratio.*

Atque de Extensionibus Legum, in Casibus Omissis, hæc dicta sint: Nunc de usu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & usu eorum:

APHORISMUS 21.

DE Exemplis *jam dicendum est, ex quibus* Jus *hauriendum sit, ubi* Lex *deficit. Atque de* Consuetudine, *quæ* Legis *Species est: deque* Exemplis, *quæ per frequentem usum, in Consuetudinem transierunt, tanquam* Legem tacitam; *suo loco dicemus. Nunc autem de* Exemplis *loquimur, quæ rarò & sparsim intervenium, nec in* Legis *vim coaluerunt; quando, & quâ cautione, Norma* Juris *ab ipsis petenda sit, cum* Lex *deficiat.*

APHORISMUS 22.

Exempla *à Temporibus Bonis & Moderatis petenda sunt; non Tyrannicis, aut Factiosis, aut Dissolutis. Hujusmodi* Exempla *Temporis Partus spurii sunt; & magis nocent, quam docent.*

APHORISMUS 23.

In Exemplis, *Recentiora habenda sunt pro Tutioribus. Quod enim paulò antè factum est, unde nullum sit secutum Incommodum, quid ni iterum repetatur? Sed tamen minus habent Auctoritatis* Recentia. *Et si fortè Res in melius restitui opus sit,* Recentia Exempla *magis Seculum suum sapiunt, quam rectam Rationem.*

APHORISMUS. 24.

At Vetustiora Exempla, *cautè, & cum Delectu recipienda: Decursus siquidem Ætatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum, id per-*

turbatione,

turbatione, & Inconformitate ad Præsentia, sit planè novum. Medii *itaque* Temporis Exempla *sunt optima, vel etiam talis* Temporis, *quod cum* Tempore currente *plurimùm conveniat; quod aliquandò præstat* Tempus Remotius, *magis quam* in Proximo.

APHORISMUS 25.

Intra Fines Exempli, *vel citra potiùs, se cohibeto, nec illos ullo modo excedito. Ubi enim non adest* Norma Legis, *omnia quasi pro* Suspectis *habenda sunt. Itaque ut in* Obscuris, *minimum sequitor.*

APHORISMUS 26.

Cavendum ab Exemplorum Fragmentis & Compendiis: *atque integrum* Exemplum, & *universus ejus Processus introspiciendus. Si enim incivile sit, nisi tota* Lege *perspectâ, de Parte ejus judicare, multò magis hoc valere debet in* Exemplis; *Quæ ancipitis sunt usûs, nisi valdè quadrent.*

APHORISMUS 27.

In Exemplis *plurimùm interest, per quas Manus transierint, & transacta sint. Si enim apud* Scribas *tantùm, &* Ministros Justitiæ, *ex* Cursu Curiæ, *absque* Notitiâ *manifestâ* Superiorum, *obtinuerint; Aut etiam apud* Errorum Magistrum Populum; *conculcanda sunt, & parvi facienda. Sin apud* Senatores, *aut* Iudices, *aut* Curias Principales, *ita sub oculis posita fuerint, ut necesse fuerit illa, Approbatione Iudicum, saltem tacitâ, munita fuisse, plus Dignationis habent.*

APHORISMUS 28.

Exemplis, *quæ publicata fuerint, utcunque minùs fuerint in usu, cùm tamen Sermonibus, & Disceptationibus Hominum, agitata & ventilata extiterint, plus Auctoritatis tribuendum. Quæ verò in Scriniis & Archivis manserunt, tanquàm sepulta, & palàm in Oblivionem transierunt, minùs.* Exempla *enim, sicut Aquæ, in* Profluente saniffima.

APHORISMUS 29.

Exempla, *quæ ad* Leges *spectant, non placet ab* Historicis *peti; sed ab* Actis publicis, & Traditionibus diligentioribus. *Versatur enim Infelicitas quædam inter* Historicos *vel optimos, ut* Legibus, & Actis Iudicialibus, *non satis immorentur; Aut si fortè Diligentiam quandam adhibuerint, tamen ab* Authenticis *longè varient.*

APHORISMUS 30.

Exemplum, *quod* Ætas Contemporanea, *aut* Proxima *respuit, cùm* Casus *subinde recurreret, non facilè admittendum est. Neque enim tantum pro illo facit, quod Homines illud quandóque usurparunt; quam contra, quod Experti reliquerunt.*

APHORISMUS 31.

Exempla *in* Consilium adhibentur, *non utique* jubent, *aut* imperant. *Igitur ita regantur, ut* Auctoritas præteriti Temporis *flectatur ad* Usum præsentis.

Atque de Informatione ab exemplis, ubi Lex deficit, hæc dicta sint. Jam dicendum de Curiis Prætoriis, & Censoriis.

De

De Curiis Prætoriis & Cenforiis.

APHORISMUS 32.

CUriæ *funto &* Jurifdictiones, *quæ ftatuant ex Arbitrio boni Viri, & Difcretione fanâ, ubi* Legis Norma *deficit.* Lex *enim, (ut anteà dictum eft) non fufficit* Cafibus; *fed ad ea, quæ plerunque accidunt, aptatur. Sapientiffima autem Res* Tempus, *(ut ab Antiquis dictum eft) & novorum* Cafuum *quotidie Auctor, & Inventor.*

APHORISMUS 33.

Interveniunt autem novi Cafus, *& in* Criminalibus; *qui Pœnâ indigent; & in* Civilibus, *qui Auxilio.* Curias, *quæ ad priora illa refpiciunt,* Cenforias; *quæ ad Pofteriora,* Prætorias *appellamus.*

APHORISMUS 34.

Habento Curiæ Cenforiæ *Iurifdictionem & Poteftatem, non tantùm* nova Delicta *puniendi, fed etiàm* Pœnas à Legibus conftitutas, *pro* Delictis veteribus *augendi; fi* Cafus *fuerint odiofi, & Enormes, modò non fint Capitales. Enorme enim, tanquàm Novum eft.*

APHORISMUS 35.

Habeant fimilitèr Curiæ Prætoriæ *Poteftatem, tam Subveniendi contra* Rigorem Legis, *quam Supplendi* Defectum Legis. *Si enim porrigi debet Remedium ei, quem* Lex præteriit; *multò magis ei, quem* vulneravit.

APHORISMUS 36.

Curiæ *iftæ* Cenforiæ, *&* Prætoriæ *omninò intra* Cafus enormes *&* extraordinarios *fe continento; nec* Jurifdictiones ordinarias *invadunto. Ne fortè tendat res ad* Supplantationem Legis, *magis quam ad* Supplementum.

APHORISMUS 37.

Jurifdictiones *iftæ, in* Supremis *tantùm* Curiis *refidento, nec ad* Inferiores *communicantor. Parùm enim abeft, à Poteftate* Leges *Condendi, Poteftas eas Supplendi, aut Extendendi, aut Moderandi.*

APHORISMUS 38.

At Curiæ *illæ* uni Viro *ne committantur, fed ex* Pluribus *conftent. Nec* Decreta *exeant cum* Silentio; *fed* Judices Sententiæ *fuæ* Rationes *adducant, idque* palàm, *atque aftante* Coronâ: *ut quod ipsâ Poteftate fit liberum, Famâ tamen & Exiftimatione fit circumfcriptum.*

APHORISMUS 39.

Rubricæ Sanguinis *ne funto; Nec de* Capitalibus, *in quibufcunque* Curiis, *nifi ex* Lege notâ *&* certa, *pronunciato. Indixit enim Mortem Deus ipfe priùs; poftea inflixit. Nec Vita eripienda nifi ei, qui fe in fuam Vitam peccare priùs noffet.*

APHORISMUS 40.

In Curiis Cenforiis *Calculum tertium dato; ut Iudicibus non imponatur Neceffitas, aut* Abfolvendi, *aut* Condemnandi; *fed etiàm ut* non Liquere *pronunciare poffint. Etiàm* Cenforia *non tantùm* Pœna, *fed &* Nota *efto: Scilicèt, quæ non infligat* Supplicium; *fed aut in* Admonitionem *definat, aut Reos* Ignominiâ levi, *& tanquàm* Rubore *caftiget.*

APHORISMUS 41.

In Curiis Censoriis, *omnium* magnorum Criminum, *&* Scelerum, Actus Inchoati, *&* Medii, *puniuntur*; *licet non sequatur* Effectus Consummatus: *Isque sit earum* Curiarum *Usus vel maximus: Cùm & Severitatis interſit, Initia Scelerum puniri; & Clementiæ, Perpetrationem eorum (puniendo Actus medios) intercipi.*

APHORISMUS 42.

Cavendum inprimis, ne in Curiis Prætoriis, *præbeatur Auxilium in* Casibus, *quos* Lex, *non tam* omisit, *quam pro* Levibus contempsit, *aut pro* Odiosis Remedio indignos judicavit.

APHORISMUS 43.

Maximè omnium intereſt Certitudinis Legum (*de quâ nunc agimus*,) *ne* Curiæ Prætoriæ *intumescant & exundent in tantum, ut Prætextu* Rigoris Legum mitigandi, *etiàm* Robur, *&* Nervos *iis incidant, aut laxent; omnia trahendo ad Arbitrium.*

APHORISMUS. 44.

Decernendi *contra* Statutum expressum, *sub ullo Æquitatis Prætextu*, Curiis Prætoriis *Ius ne esto. Hoc enim si fieret*, Judex *prorsùs transiret in* Legislatorem, *atque omnia ex Arbitrio penderent.*

APHORISMUS 45.

Apud nonnullos receptum eſt, ut Jurisdictio, *quæ decernit secundum* Æquum *&* Bonum; *atque illa altera, quæ procedit secundum* Jus strictum, iisdem Curiis *deputentur: apud Alios autem, ut* diversis. *Omninò placet* Curiarum Separatio. *Neque enim servabitur* Distinctio Casuum, *si fiat* Commixtio Jurisdictionum: *Sed* Arbitrium Legem *tandem trahet.*

APHORISMUS 46.

Non sine Caussâ in Usum venerat apud Romanos, Album Prætoris, *in quo præscripsit, & publicavit, quomodò ipse Ius dicturus esset. Quo Exemplo* Judices *in* Curiis Prætoriis, *Regulas sibi certas, (quantum fieri poteſt) proponere, easque publicè affigere debent. Etenim Optima eſt* Lex, *quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis; Optimus Iudex, qui minimum sibi.*

Verùm de Curiis istis fusiùs tractabimus, cùm ad locum de Judiciis veniemus; Obitèr tantùm jam locuti de iis, quatenùs, expediant, & suppleant Omissa à Lege.

De Retrospectione Legum.

APHORISMUS 47.

Est *& aliud Genus* Supplementi Casuum Omissorum, *cùm* Lex Legem supervenit, *atque simul* Casus Omissos *trahit. Id fit in* Legibus, *sive* Statutis, *quæ* retrospiciunt, *ut vulgô loquuntur. Cujus Generis* Leges, *raro, & magnâ cum Cautione, sunt adhibendæ. Neque enim placet* Janus *in* Legibus.

APHORISMUS 48.

Qui Verba, *aut* Sententiam Legis, Captione, *&* Fraude *eludit, & circumscribit, dignus eſt, qui etiàm à* Lege sequente *innodetur. Igitur in* Casibus Fraudis, *&* Evasionis dolosæ, *juſtum eſt, ut* Leges retrospici-

ant,

ant, *atque alteræ alteris in subsidiis sint; ut qui* Dolos *meditatur, &* *Eversionem* Legum Præsentium, *saltèm à* Futuris *metuat*.

APHORISMUS 49.

Leges, *quæ* Actorum *&* Instrumentorum *veras Intentiones, contra* Formularum *aut* Solennitatum *Defectus, roborant & confirmant, rectissimè Præterita complectuntur*. Legis *enim, quæ* retrospicit, *Vitium vel præcipuum est, quod* Perturbet. *At hujusmodi* Leges confirmatoriæ, *ad Pacem & Stabilimentum eorum, quæ transacta sunt, spectant. Cavendum tamen est, ne convellantur Res judicatæ.*

APHORISMUS 50.

Diligentèr attendendum, ne eæ Leges *tantùm ad* Præterita respicere *putentur, quæ* Anteacta infirmant: *Sed & eæ, quæ* futura prohibent *&* restringunt, *cum* Præteritis *necessariò* connexa. *Veluti, si quæ* Lex *Artificibus aliquibus interdicat, ne Mercimonia sua in* Posterum *Vendant: Hæc sonat in* Posterum, *sed operatur in* Præteritum: *Neque enim illis aliâ Ratione victum quærere jam integrum est.*

APHORISMUS 51.

Lex Declaratoria *omnis, licet non habet* Verba de Præterito, *tamen ad* Præterita, *ipsâ vi* Declarationis, *omninò trahitur. Non enim tum incipit* Interpretatio *cùm* declaratur, *sed efficitur tanquàm* Contemporanea *ipsi* Legi. *Itaque* Leges Declaratorias *ne ordinato, nisi in Casibus, ubi* Leges *cum Iustitiâ* retrospicere *possint*.

Hîc verò eam Partem absolvimus, quæ tractat de Incertitudine Legum ubi invenitur Lex nulla. Jam dicendum est de alterâ illâ Parte, ubi scilicet Lex extat aliqua, sed perplexa, & obscura.

De Obscuritate Legum.

APHORISMUS 52.

OBscuritas Legum, *à quatuor Rebus, Originem ducit; vel ab* Accumulatione Legum nimiâ, *præsertim admixtis Obsoletis: Vel à* Descriptione earum ambiguâ, *aut minùs perspicuâ, & dilucidâ: vel à* Modis Enucleandi Juris neglectis, *aut non benè institutis: vel denique, à* Contradictione *&* Vacillatione Judiciorum.

De Accumulatione Legum nimiâ.

APHORISMUS 53.

DIcit *Propheta*; Pluet super eos Laqueos. *Non sunt autem pejores* Laquei, *quàm* Laquei Legum, *præsertim* Pœnalium; *Si numero immensæ, & Temporis Decursu inutiles, non* Lucernam pedibus *præbeant, sed* Retia *potiùs objiciant.*

APHORISMUS 54.

Duplex in usum venit Statuti novi *condendi Ratio: Altera* Statuta priora *circa idem Subjectum* confirmat & roborat; *deinde nonnulla* addit *aut mutat: Altera* abrogat *&* delet *cuncta, quæ antè ordinata sunt, & de* Integro Legem novam *&* uniformem substituit. *Placet posterior Ratio. Nam ex priore Ratione, Ordinationes deveniunt complicatæ & perplexæ, & quod instat*

agitur sanè, sed Corpus Legum interim redditur vitiosum. In posteriore autem, major certè est adhibenda Diligentia, dum de Lege ipsâ deliberatur; Et anteacta scilicet evolvenda; & pensitanda, antequam Lex feratur: Sed optimè procedit per hoc Legum Concordia in futurum.

APHORISMUS 55.

Erat in more apud Athenienses, ut contraria Legum Capita, (quæ Anti-Nomias vocant) quotannis à sex Viris examinarentur, & quæ reconciliari non poterant, proponerentur populo, ut de illis certum aliquid statueretur. Ad quorum exemplum, ii, qui Potestatem in singulis Politiis Legum condendarum habent, per Triennium, aut Quinquennium, aut prout videbitur, Anti-Nomias retractanto. Eæ autem à viris, ad hoc delegatis, priùs inspiciantur, & præparentur, & demùm Comitiis exhibeantur; ut quod placuerit, per Suffragia stabiliatur, & figatur.

APHORISMUS 56.

Neque verò contraria Legum Capita reconciliandi, & omnia (ut loquuntur) Salvandi, per Distinctiones subtiles, & quæsitas, nimis sedula aut anxia Cura esto. Ingenii enim hæc tela est: Atque utcunque Modestiam quandam et Reverentiam præ se ferat, inter noxia tamen censenda est; utpote quæ reddat Corpus universum Legum varium, et malè consutum. Melius est prorsùs, ut succumbant Deteriora, et Meliora stent sola.

APHORISMUS 57.

Obsoletæ Leges, et quæ abierunt in Desuetudinem, non minùs quàm Anti-Nomiæ, proponantur à Delegatis ex officio tollendæ. Cùm enim Statutum expressum regulariter desuetudine non abrogetur, fit ut ex Contemptu Legum Obsoletarum, fiat nonnulla Auctoritatis Iactura etiam in reliquis: Et sequitur Tormenti illud genus Mezentii, ut Leges vivæ in complexu Mortuarum perimantur. Atque omninò cavendum est à Gangrænâ in Legibus.

APHORISMUS 58.

Quin & in Legibus & Statutis obsoletis, nec noviter promulgatis, Curiis Prætoriis interim contra eas decernendi Ius esto. Licet enim non malè dictum sit, Neminem oportere Legibus esse Sapientiorem, tamen intelligatur hoc de Legibus, cùm evigilent, non cùm dormitent. Contra Recentiora verò Statuta (quæ Iuri publico nocere deprehenduntur) non utique Prætoribus, sed Regibus, & Sanctioribus Consiliis, & Supremis Potestatibus, auxilium præbendi Ius esto: Earum Executionem per Edicta aut Acta suspendendo, donec redeant Comitia, aut hujusmodi Cœtus, qui potestatem habeant eas abrogandi; Ne Salus Populi interim periclitetur.

De novis Digestis Legum.

APHORISMUS 59.

Quod si Leges aliæ super alias Accumulatæ, in tam vasta excreverint Volumina, aut tantâ confusione laboraverint, ut eas de integro retractare, & in Corpus sanum, & habile redigere, ex Usu sit; Id ante omnia agito; atque Opus ejusmodi Opus Heroicum esto: Atque Auctores talis Operis, inter Legislatores, & Instauratores, ritè & meritò numerantor.

APHORISMVS

APHORISMUS 60.

Hujusmodi Legum Expurgatio, *&* Digestum novum, *quinque rebus absolvitur. Primò, omittantur* Obsoleta, *quæ* Justinianus Antiquas Fabulas *vocat. Deinde ex* Anti-Nomiis recipiantur probatissimæ, aboleantur contrariæ. *Tertio* Homoio-Nomiæ, *sive* Leges quæ idem sonant, *atque nil aliud sunt, quam Iterationes ejusdem rei*, expungantur; *atque* una quæpiam ex iis, *quæ maximè est perfecta*, retineatur *vice omnium. Quartò, si quæ* Legum nihil determinent, *sed* Quæstiones *tantùm* proponant, *easque relinquant indecisas, similitèr* facessant. *Postremò, quæ* verbosæ *inveniantur, & nimis* Prolixæ, contrahantur magis in arctum.

APHORISMUS 61.

Omninò verò ex usu fuerit, in novo Digesto Legum, Leges *pro Jure* Communi receptas, *quæ tanquàm immemoriales sunt in Origine suâ; atque ex alterâ parte*, Statuta de Tempore in Tempus superaddita; *seorsùm digerere & componere: Cùm in plurimis rebus, non eadem sit, in Iure dicendo*, Juris Communis, *&* Statutorum *Interpretatio, & Administratio. Id quod fecit* Trebonianus *in* Digesto, *&* Codice.

APHORISMUS 62.

Verùm, in hujusmodi Legum Regeneratione, *atque* Structurâ novâ, veterum Legum, *atque* Librorum Legis Verba *prorsùs &* Textum *retineto: Licet per* Centones, *&* Portiones exiguas *eas excerpere necesse fuerit: Ea deinde ordine contexito. Etsi enim fortassè commodiùs, atque etiam, si ad rectam Rationem respicias, meliùs hoc transigi posset per Textum novum, quam per hujusmodi Consarcinationem; tamen in* Legibus, *non tam* stilus, *&* Descriptio, *quam* Auctoritas, *& hujus Patronus* Antiquitas *spectanda est. Aliàs videri possit hujusmodi Opus* Scholasticum *potiùs quiddam, &* Methodus, *quam* Corpus Legum Imperantium.

APHORISMUS 63.

Consultum fuerit in novo Digesto Legum, Vetera Volumina *non prorsùs* deleri, *& in Oblivionem cedere, sed in* Bibliothecis *saltèm* manere; *licet Usus eorum vulgaris & promiscuus prohibeatur. Etenim in Caussis gravioribus, non abs re fuerit*, Legum *Præteritarum Mutationes, & Series, consulere, & inspicere; at certè solenne est Antiquitatem Præsentibus aspergere.* Novum *autem hujusmodi* Corpus Legum, *ab iis, qui in Politiis singulis habent Potestatem Legislatoriam, prorsus confirmandum est; ne fortè prætextu* Veteres Leges *digerendi*, Leges novæ *imponantur occultò.*

APHORISMUS 64.

Optandum esset, ut hujusmodi Legum Instauratio, *illis* Temporibus *suscipiatur, quæ* Antiquioribus, *quorum Acta & Opera retractant*, Literis *&* Rerum Cognitione *præstiterint. Quod secùs in* Opere Justiniani *evenit. Infelix Res namque est, cùm ex Iudicio & Delectu Ætatis minùs Prudentis & eruditæ*, Antiquorum Opera *mutilentur, & recomponantur. Veruntamen sæpè* Necessarium *est, quod non* Optimum.

Atque de Legum Obscuritate, quæ à nimiâ, & confusâ earum Accumulatione fit, hæc dicta sint. Jam de Descriptione earum, ambiguâ & obscurâ, dicendum.

De Descriptione Legum perplexâ, & Obscurâ.

APHORISMUS 65.

DEscriptio Legum obscura *oritur, Aut ex* Loquacitate & Verbositate earum; *Aut rursùs ex* Brevitate nimiâ; *Aut ex* Prologo Legis, cum ipso Corpore Legis, pugnante.

APHORISMUS 66.

De Obscuritate verò Legum, *quæ ex earum* Descriptione pravâ *oritur, jam dicendum est.* Loquacitas, *quæ in perscribendo Leges in usum venit, &* Prolixitas, *non placet. Neque enim, quod vult & captat, ullo modo assequitur, sed contrarium potiùs. Cùm enim Casus singulos particulares, uerbis appositis & propriis, persequi & exprimere contendat, majorem inde sperans certitudinem; & contrà Quæstiones multiplices parit de Verbis; ut difficiliùs procedat Interpretatio secundum* Sententiam Legis, (*quæ sanior est & verior*) *propter* Strepitum Verborum.

APHORISMUS 67.

Neque propterea nimis Concisa & Affectata Brevitas, *Majestatis gratiâ, & tanquam magis Imperatoria, probanda est; præsertim his Seculis, ne fortè sit* Lex *instar* Regulæ Lesbiæ. *Mediocritas ergo affectanda est; & Verborum exquirenda generalitas, benè terminata; quæ licet* Casus comprehensos *non sedulò persequatur, attamen* non comprehensos *satis perspicuè excludat.*

APHORISMUS 68.

In Legibus *tamen, atque* Edictis Ordinariis & Politicis, *in quibus, ut plurimum, nemo Iurisconsultum adhibet, sed suo Sensui confidit, Omnia* fusiùs explicari *debent, & ad captum vulgi, tanquam digito monstrari.*

APHORISMUS 69.

Neque nobis Prologi *Legum, qui inepti olim habiti sunt, &* Leges *introducunt* Disputantes, *non* Jubentes, *utique placerent, si priscos Mores ferre possemus. Sed* Prologi isti Legum *plerunque* (*ut nunc sunt Tempora*) *necessariò adhibentur, non tam ad* Explicationem Legis, *quam instar* Suasionis, *ad* perferendam Legem *in* Comitiis; & *rursùs ad* satisfaciendum Populo. *Quantum fieri potest tamen* Prologi *evitentur, &* Lex *incipiat à* Jussione.

APHORISMUS 70.

Intentio & Sententia Legis, *licet ex* Præfationibus, & Præambulis (*ut loquuntur*) *non malè quandòque eliciatur; Attamen* Latitudo *aut* Extensio *ejus, ex illis minimè peti debet. Sæpè enim* Præambulum *arripit nonnulla ex maximè plausibilibus, & Speciosis ad Exemplum, cùm* Lex *tamen multò plura complectatur: Aut contrà,* Lex *restringit, & limitat complura, cujus Limitationis rationem, in* Præambulo *inseri, non fuerit Opus. Quare* Dimensio & Latitudo Legis *ex* Corpore Legis *petenda. Nam* Præambulum, *sæpè aut ultrà aut citrà cadit.*

APHORISMUS 71.

Est verò Genus perscribendi Leges *valdè vitiosum. Cùm scilicet* Casus,

ad

ad quem Lex *collimat, fusè exprimitur in* Præambulo: *Deinde ex Vi* Verbi (Talis) *aut hujusmodi, Relativi,* Corpus Legis *retrò vertitur in* Præambulum, *unde* Præambulum *inferitur, & incorporatur ipsi* Legi: *Quod & obscurum est, & minùs tutum; quia non eadem adhiberi consuevit Diligentia, in ponderandis & examinandis Verbis* Præambuli, *quæ adhibetur in* Corpore *ipsius Legis.*

Hanc partem de Incertitudine Legum, quæ ex malâ Descriptione ipsarum Ortum habet, fusiùs tractabimus, quandò de Interpretatione Legum posteà agemus. Atque de Descriptione Legum Obscurâ hæc dicta sint; Jam de Modis enucleandi Juris dicendum.

De Modis Enucleandi Juris, & tollendi Ambigua.

APHORISMUS 72.

MOdi Enucleandi Juris, & Tollendi Dubia, *quinque sunt. Hoc enim fit, Aut per* Perscriptiones Judiciorum; *Aut per* Scriptores Authenticos; *Aut per* Libros Auxiliares; *Aut per* Prælectiones; *Aut per* Responsa, *sive* Consulta Prudentum. *Hæc omnia, si benè instituantur, præstò erunt magna* Legum Obscuritati *Subsidia.*

De perscriptione Judiciorum.

APHORISMUS 73.

A*Nte omnia,* Judicia reddita *in* Curiis Supremis *& Principalibus, atque* Caussis Gravioribus, *præsertim* dubiis, *quæque aliquid habent* Difficultatis, *aut* Novitatis, *diligentèr, & cum fide excipiunto.* Judicia *enim* Anchoræ Legum sunt, *ut* Leges Reipub.

APHORISMUS 74.

Modus *hujusmodi* Judicia excipiendi, *& in* Scripta referendi, *talis esto:* Casus *præcisè,* Judicia *ipsa exactè perscribito;* Rationes Judiciorum, *quas adduxerunt Iudices, adjicito;* Casuum, *ad Exemplum adductorum,* Auctoritatem, *cum* Casibus Principalibus, *ne commisceto;* De Advocatorum Perorationibus, *nisi quidpiam in iis fuerit admodùm eximium, sileto.*

APHORISMUS 75.

Personæ, *quæ hujusmodi* Judicia *excipiant, ex* Advocatis *maximè doctis sunto, &* Honorarium liberale *ex* Publico *excipiunto.* Judices *ipsi ab hujusmodi* Perscriptionibus *abstinento; ne fortè Opinionibus propriis addicti, & Auctoritate propriâ freti,* Limites Referendarii *transcendant.*

APHORISMUS 76.

Judicia *illa, in* Ordine, *&* Serie Temporis, *digerito; non per* Methodum *&* Titulos. *Sunt enim* Scripta *ejusmodi, tanquam* Historiæ, *aut* Narrationes Legum. *Neque solùm* Acta *ipsa, sed &* Tempora *ipsorum,* Judici Prudenti, *Lucem præbent.*

De Scriptoribus Authenticis.

APHORISMUS 77.

EX Legibus ipsis, *quæ* Jus commune *constituunt*; *Deinde, ex* Constitutionibus *sive* Statutis; *Tertio loco, ex* Judiciis Perscriptis; Corpus Juris *tantummodò constituitor. Præter illa, alia* Authentica, *aut nulla sunto, aut parcè recipiuntor.*

APHORISMUS 78.

Nihil tam interest Certitudinis Legum, *(de quâ nunc tractamus) quam ut* Scripta Authentica, *intra* Fines moderatos, *coerceantur, & facessat* Multitudo *enormis*, Auctorum, *&* Doctorum in Jure; *unde laceratur Sententia Legum, Iudex fit attonitus, Processus Immortales, atque Advocatus ipse, cùm tot Libros perlegere, & vincere non possit, Compendia sectatur.* Glossa *fortassè aliqua bona*; *& ex* Scriptoribus Classicis Pauci, *vel potiùs* Scriptorum paucorum paucula Portiones, *recipi possint pro* Authenticis. *Reliquorum nihilominùs maneat usus nonnullus in* Bibliothecis, *ut eorum* Tractatus *inspiciant* Judices, *aut* Advocati, *cùm opus fuerit: Sed in Caussis agendis, in Foro citare eos non permittitor, nec in Auctoritatem transeunto.*

De Libris Auxiliaribus.

APHORISMUS 79.

AT Scientiam Juris, *&* Practicam, Auxiliaribus Libris *ne nudanto, sed potiùs instruunto. Ii Sex in genere sunto.* Institutiones. De Verborum significatione. De Regulis Juris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

APHORISMUS 80.

Præparandi sunt Juvenes, *&* Novitii, *ad Scientiam, & Ardua Iuris, altiùs & commodiùs haurienda, & imbibenda, per* Institutiones. Institutiones *illas, ordine claro, & perspicuo componito. In illis ipsis, universum* Jus Privatum *percurrito; non alia omittendo, in aliis plus satis immorando, sed ex singulis quædam breviter delibando, ut ad* Corpus Legum *per legendum accessuro, nil se ostendat prorsùs novum, sed levi aliquâ notione præceptum.* Jus Publicum *in* Institutionibus *ne attingito, verùm illud ex* Fontibus *ipsis hauriatur.*

APHORISMUS 81.

Commentarium *de* Vocabulis Juris *conficito. In Explicatione ipsorum, & Sensu reddendo, ne curiosè nimis aut laboriosè versator. Neque enim hoc agitur, ut* Diffinitiones Verborum *quærantur exactè, sed* Explicationes *tantùm, quæ legendis* Juris Libris *viam aperiant faciliorem.* Tractatum *autem istum, per* Literas Alphabeti *ne digerito: Id* Indici *alicui relinquito: sed collocentur simul Verba, quæ circa eandem rem versantur, ut alterum Alteri sit juvamento ad intelligendum.*

APHORISMUS 82.

Ad Certitudinem Legum *facit, (si quid aliud)* Tractatus *bonus & diligens, de* Diversis Regulis Juris. *Is dignus est, qui maximis Ingeniis, &*

Pruden-

Prudentissimis Iure consultis, committatur. Neque enim placent, quæ in hoc genere extant. Colligendæ autem sunt Regulæ, *non tantum notæ, & vulgatæ, sed & aliæ magis subtiles & reconditæ, quæ ex* Legum, *&* Rerum Judicatarum *Harmoniâ extrahi possint; quales in* Rubricis *optimis quandóque inveniuntur: suntque* Dictamina Generalia *Rationis, quæ per Materias* Legis *diversas percurrunt, & sunt tanquàm* Saburra Juris.

APHORISMUS 83.

At singula Juris Scita, *aut* Placita, *non intelligantur pro* Regulis, *ut fieri solet satis imperitè. Hoc enim si reciperetur, Quot* Leges, *tot* Regulæ. Lex *enim nil aliud, quam* Regula Imperans. *Verùm eas pro* Regulis *habeto, quæ in Formâ ipsâ Iustitiæ hærent: unde, ut plurimùm, per* Jura Civilia *diversarum Rerumpub. eædem* Regulæ *ferè reperiuntur; nisi fortè propter Relationem ad Formas Politiarum varient.*

APHORISMUS 84.

Post Regulam, *brevi & solido verborum complexu enuntiatam, adjiciantur* Exempla, *&* Decisiones Casuum, *maximè luculentæ ad* Explicationem; Distinctiones, *&* Exceptiones *ad* Limitationem; Cognata *ad* Ampliationem *ejusdem* Regulæ.

APHORISMUS 85.

Rectè jubetur; ut non ex Regulis Jus *sumatur; sed ex* Jure *quod est,* Regula *fiat. Neque enim ex* Verbis Regulæ *petenda est Probatio, ac si esset* Textus Legis. Regula *enim* Legem (*ut* Acus Nautica Polos) indicat, *non* statuit.

APHORISMUS 86.

Præter Corpus *ipsum* Juris, *juvabit etiam* Antiquitates Legum *invisere; quibus licet evanuerit* Auctoritas, *manet tamen* Reverentia: *Pro* Antiquitatibus *autem* Legum *habeantur* Scripta *circa* Leges *&* Judicia; *sive illa fuerint edita, sive non, quæ ipsum* Corpus Legum *tempore præcesserunt. Earum siquidem Iactura facienda non est. Itaque ex iis, utilissima quæque excerpito (multa enim invenientur inania & frivola) eáque in unum Volumen redigito: Ne* Antiquæ Fabulæ, *ut loquitur* Trebonianus, *cum* Legibus *ipsis misceantur.*

APHORISMUS 87.

Practicæ *verò plurimùm interest, ut* Ius universum *digeratur ordine, in* Locos *&* Titulos; *Ad quos subitò (prout dabitur Occasio) recurrere quis possit, veluti in promptuarium paratum ad præsentes Vsus. Hujusmodi* Libri Summarum, *& ordinant Sparsa, & abbreviant Fusa & Prolixa in* Lege. *Cavendum autem est, ne* Summæ *istæ, reddant Homines promptos ad* Practicam, Cessatores *in* Scientiâ *ipsâ. Earum enim Officium est tale, ut ex iis* recolatur Ius, *non* perdiscatur. Summæ *autem omninò, magnâ Diligentiâ, Fide, & Iudicio, sunt conficiendæ, ne furtum faciant* Legibus.

APHORISMUS 88.

Formulas Agendi *diversas, in uno quoque genere colligito. Nam &* Practicæ *hoc interest; & certè pandunt illæ Oracula & Occulta* Legum. *Sunt enim non pauca, quæ latent in* Legibus: *At in* Formulis Agendi, *meliùs & fusiùs perspiciuntur; instar* Pugni, *&* Palmæ.

De

De Responsis & Consultis.

APHORISMUS 89.

DUbitationes Particulares, *quæ de tempore in tempus emergunt, dirimendi & solvendi, aliqua Ratio iniri debet. Durum enim est, ut ii, qui ab Errore cavere cupiant, Ducem Viæ non inveniant; Verùm ut Actus ipsi periclitentur, neque sit aliquis ante Rem peractam Iuris prænoscendi Modus.*

APHORISMUS 90.

Responsa Prudentum, *quæ petentibus dantur de* Jure, *sive ab* Advocatis, *sive à* Doctoribus, *tantâ valere Auctoritate, ut ab eorum Sententiâ, Judici recedere non sit licitum, non placet.* Jura *à* Juratis Judicibus *sumunto.*

APHORISMUS 91.

Tentari Judicia, *per* Caussas *&* Personas fictas, *ut eo modo experiantur Homines, qualis futura sit* Legis Norma, *non placet. Dedecorat enim* Majestatem Legum, *& pro Prævaricatione quapiam censenda est.* Judicia *autem aliquid habere ex* Scenâ *deforme est.*

APHORISMUS 92.

Judicum *igitur solùmmodò, tam* Judicia, *quam* Responsa, *&* Consulta, *sunto. Illa de* Litibus Pendentibus; *Hæc de* Arduis Juris Quæstionibus *in Thesi. Ea* Consulta, *sive in* Privatis Rebus, *sive in* Publicis, *à* Judicibus *ipsis ne poscito; (Idenim si fiat,* Judex *transeat in* Advocatum;) *sed à* Principe, *aut* Statu. *Ab illis, ad* Judices *demandentur.* Judices *verò, tali Auctoritate freti, Disceptationes Advocatorum, vel ab his, quorum interest, adhibitorum, vel à Iudicibus ipsis, si opus sit, assignatorum, & Argumenta ex utrâque parte audiunto; & re deliberatâ* Jus *expediunto, & declaranto.* Consulta *hujusmodi inter* Judicia *referunto & edunto, & paris Auctoritatis sunto.*

De Prælectionibus.

APHORISMUS 93.

PRælectiones *de* Jure, *atque* Exercitationes *eorum, qui* Juris *Studiis incumbunt, & Operam dant, ita instituuntor, & ordinantor, ut omnia tendant ad* Quæstiones, *&* Controversias *de* Jure, sedandas *potiùs, quam* excitandas. Ludus *enim (ut nunc fit) ferè apud omnes instituitur, & aperitur, ad* Altercationes, *&* Quæstiones de Jure *multiplicandas, tanquam ostentandi Ingenii caussâ. Atque hoc vetus est Malum. Etenim, etiàm apud Antiquos gloriæ fuit, tanquam per Sectas & Factiones, Quæstiones complures de* Jure, *magis fovere, quam extinguere. Id ne fiat, provideto.*

De Vacillatione Judiciorum.

APHORISMUS 94.

VAcillant Judicia, *vel propter* Immaturam *&* præfestinam Sententiam; *vel propter* Æmulationem Curiarum; *vel propter* Malam *&* Imperitam perscriptionem Judiciorum; *vel propter* Viam præbitam ad Rescissionem eorum nimis facilem & expeditam. *Itaq; providendum est, ut* Judicia emanent, Maturâ deliberatione priùs habitâ; *Atque ut* Curiæ se invicem revereantur; *Atque ut* Judicia perscribantur fidelitèr & prudentèr;

prudentèr; *utque* Via ad refcindenda Judicia, fit Arcta, Confragofa,& *tanquàm* Muricibus ftrata.

APHORISMUS 95.

Si Judicium *redditum fuerit*, *de* Cafu *aliquo*, *in aliquâ* Curiâ Principali; *& fimilis* Cafus *intervenerit*, *in aliâ* Curiâ; *ne procedito ad* Judicium, *antequàm fiat* Confultatio, *in* Collegio aliquo Judicum majore. Judicia *enim* reddita, *fi fortè* refcindi *neceffe fit*, *faltem* fepeliuntor cum Honore.

APHORISMUS 96.

Ut Curiæ *de* Jurifdictione *digladientur*, *& conflictentur*, *humanum quiddam eft*; *eóque magis*, *quod per ineptam quandam Sententiam* (quod Boni & Strenui fit Judicis ampliare Jurifdictionem Curiæ) *alatur planè ifta Intemperies*, *& Calcar addatur*, *ubi Fræno opus eft*. *Ut verò*, *ex hâc Animorum Contentione*, Curiæ, Judicia *utrobique reddita* (*quæ nil ad* Jurifdictionem *pertinent*) *libentèr refcindant*, *Intolerabile Malum*; *& à Regibus*, *aut Senatu*, *aut Politiâ planè vindicandum*. *Peffimi enim Exempli Res eft*, *ut* Curiæ, *quæ Pacem fubditis præftant*, *inter fe Duella exerceant*.

APHORISMUS 97.

Non facilis efto, *aut proclivis*, *ad* Judicia refcindenda, *Aditus*, *per* Appellationes, *aut* Impetitiones *de* Errore, *aut* Revifus, *& fimilia*. *Receptum apud nonnullos eft*, *ut* Lis trahatur, *ad* Forum fuperius, *tanquam Res integra*; Judicio *inde dato fepofito*, *& planè fufpenfo*. *Apud alios verò*, *ut* Judicium ipfum maneat *in fuo* vigore, *fed* Executio *ejus tantùm ceffet*: *Neutrum placet*; *nifi* Curiæ, *in quibus* Judicium *redditum fit*, *fuerint* humiles, *&* inferioris Ordinis: *Sed potiùs*, *ut &* Judicium *ftet*, *& procedat ejus* Executio; *modò* Cautio *detur à* Defendente, *de* Damnis *&* Expenfis, *fi* Judicium *fuerit refciffum*.

ATque hic *Titulus*, de *Certitudine Legum*, ad Exemplum *Digefti* reliqui (quod meditamur) fufficiet. Jam verò *Doctrinam Civilem* (quatenùs eam nobis tractare vifum eft) conclufimus; Atque unà cum eâ *Philofophiam Humanam*; Sicut etiàm cum *Philofophiâ Humanâ*, *Philofophiam* in genere. Tandem igitur paululùm refpirantes, atque ad ea, quæ prætervecti fumus, Oculos retroflectentes; Hunc Tractatum noftrum non abfimilem effe cenfemus, Sonis illis & Præludiis, quæ prætentant Mufici, dum Fides ad Modulationem concinnant: Quæ ipfa quidem Auribus ingratum quiddam & afperum exhibent; At in Cauffâ funt, ut quæ fequuntur omnia, fint fuaviora: Sic nimirùm nos in Animum induximus, ut in Cytharâ Mufarum concinnandâ, & ad Harmoniam veram redigendâ, operam navaremus, quo ab Aliis pofteà pulfentur Chordæ, meliore Digito, aut Plectro. Sanè, cùm nobis ante Oculos proponamus, Temporum horum Statum, in quibus *Literæ* jam tertiò, ad Mortales videntur rediiffe; Et unà diligentèr intueamur, quam variis jam nos inviferint inftructæ Præfidiis, & Auxiliis; Qualia funt, Ingeniorum noftri temporis complurium Acumen & Sublimitas; Eximia illa Monumenta Scriptorum Veterum, quæ veluti tot Faces nobis prælucent; Ars Typographica, Libros cujufcunque Fortunæ Hominibus, largâ manu fuppeditans; Oceani Sinus

laxati,

laxati, & Orbis ex omni Parte peragratus, unde Experimenta plurima Priſcis ignota comparuerunt,& ingens acceſſit Naturali Hiſtoriæ Cumulus; Otium, quo Ingenia optima, in Regnis & Provinciis Europæ ubique abundant, cùm Negotiis minùs his in locis implicentur Homines, quam aut Græci, propter Populares Status, aut propter Ditionum Amplitudinem,Romani ſolebant; Pax,quâ fruitur hoc tempore Britannia, Hiſpania, Italia, etiàm nunc Gallia, & aliæ Regiones non paucæ; Conſumptio & Exinanitio omnium, quæ videntur excogitari aut dici poſſe,circa Controverſias Religionis,quæ tot Ingenia jam diù diverterunt, à cæterarum Artium Studiis; Summa & excellens Majeſtatis tuæ Eruditio, cui (tanquàm Phœnici Volucres,) aggregant ſe undique Ingenia; Proprietas denique illa inſeparabilis, quæ *Tempus* ipſum ſequitur, ut Veritatem indies parturiat; Hæc (inquam) cùm cogitamus, non poſſumus non in eam Spem Animum erigere, ut exiſtimemus, Tertiam hanc *Literarum Periodum*, duas illas priores, apud *Græcos* & *Romanos*, longo intervallo ſuperaturam: Modò ſaltèm Homines, & Vires ſuas, atque Defectus etiàm Virium ſuarum, probè & prudentèr noſſe velint; Atque aliiab aliis Inventionis Lampada, non Contradictionis Torres accipiant; Atque Inquiſitionem Veritatis, pro Incæpto Nobili, non pro Delectamento aut Ornamento putent; Atque Opes ac Magnificentiam impendant,in Res Solidas & eximias, non in Pervulgatas, & obvias. Ad Labores meos quod attinet,ſi cui libeat in eorum Reprehenſione, aut ſibi, aut aliis placere, veterem certè, & ultimæ Patientiæ Petitionem exhibebunt illi; *Verbera, ſed audi*. Reprehendant Homines, quantum libuerit, modò attendant & perpendant, quæ dicuntur. Appellatio ſanè legitima fuerit (licet Res fortaſſè minùs eâ indigebit) ſi à primis Cogitationibus Hominum ad Secundas provocetur, & ab Ævo præſenti ad Poſteros. Veniamus nnncad eam Scientiam, quâ caruerunt duæ illæ priſcæ Temporum Periodi, (neque enim tanta illis Felicitas conceſſa eſt) *Sacram* dico & *divinitùs Inſpiratam Theologiam*; Cunctorum Laborum, ac Peregrinationum Humanarum Sabbatum, ac Portum Nobiliſſimum.

FRAN-

FRANCISCI BACONI BARONIS DE VERULAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI,

DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER NONUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitiones Theologiæ Inſpiratæ *omittuntur*; *Tantùm Aditus fit ad* Deſiderata *tria*; Doctrinam *de* Legitimo Uſu Rationis Humanæ *in* Divinis; Doctrinam *de* Gradibus Unitatis *in* Civitate Dei; & Emanationes Scripturarum.

IAm verò (Rex optime) cùm Carina parva, qualis noſtra eſſe potuit, univerſum Ambitum, tam veteris, quam novi Orbis, Scientiarum, circumnavigaverit, (quam ſecundis ventis, & Curſu, Poſterorum ſit judicium;) quid ſupereſt, niſi ut Vota, tandem perfuncti, perſolvamus? At reſtat adhuc *Theologia Sacra*, ſive *Inſpirata*: Veruntamen ſi eam tractare pergamus, exeundum nobis foret è *Naviculâ Rationis Humanæ*, & tranſeundum in *Eccleſiæ Navem*; Quæ ſola *Acu Nauticâ Divinâ* pollet,

pollet, ad Curſum rectè dirigendum. Neque enim ſufficiènt ampliùs *Stellæ Philoſophiæ*, quæ hactenùs præcipuè nobis affulſerunt. Itaque par fôret, Silentium quoque in hâc re colere. Quamobrem *Partitiones Legitimas* circa eam omittemus; Pauca tamen, pro tenuitate noſtrâ, etiàm in hanc conferemus, loco Votorum. Id eò magis facimus, quia in Corpore Theologiæ, nullam prorsùs Regionem, aut Tractum, planè Deſertum, aut Incultum invenimus: Tanta fuit Hominum Diligentia, in ſeminandis, aut Tritico, aut Zizaniis.

Tres igitur proponemus, *Theologiæ Appendices*, quæ non de *Materiâ*, per *Theologiam*, *Informatâ*, aut *Informanda*, ſed tantummodò de *Modo Informationis*, tractent. Neque tamen, circa eos *Tractatus*, (ut in reliquis conſuevimus,) vel *Exempla* ſubjungemus, vel *Præcepta* dabimus. Id Theologis relinquemus. Sunt enim illa (ut diximus) inſtar Votorum tantùm.

1. *Prærogativa Dei* totum Hominem complectitur; nec minùs ad *Rationem*, quàm ad *Voluntatem Humanam*, extenditur: Ut Homo ſcilicet, in Univerſum ſe abneget, & accedat Deo. Quare, ſicut *Legi Divinæ* obedire tenemur, licet reluctetur *Voluntas*; ita & *Verbo Dei* fidem habere, licet reluctetur *Ratio*. Etenim, ſi ea duntaxat credamus, quæ ſunt *Rationi* noſtræ conſentanea, *Rebus* aſſentimur, non *Auctori*: Quod etiàm, ſuſpectæ Fidei Teſtibus, præſtare ſolemus. At *Fides* illa, quæ *Abrahamo imputabatur ad Iuſtitiam*; de hujuſmodi Re extitit, quam Irriſui habebat *Sarah*: Quæ in hâc parte Imago quædam erat *Rationis Naturalis*. Quantò igitur, *Myſterium* aliquod *Divinum*, fuerit magis abſonum, & incredibile, tantò plus in *Credendo* exhibetur Honoris Deo, & fit *Victoriâ Fidei* nobilior. Etiàm & Peccatores, quò magis conſcientiâ ſuâ gravantur, & nihilominùs Fidem de ſalute ſuâ, in Dei Miſericordiâ, collocant, eò Deum majore afficiunt Honore: Omnis autem *Deſperatio* Deo pro Contumeliâ eſt. Quinetiàm, ſi attentè rem perpendamus, dignius quiddam eſt *Credere*, quam *Scire*; qualitèr nunc *Scimus*. In *Scientiâ* enim, Mens humana patitur à Senſu, qui à Rebus Materiatis reſilit; In *Fide* autem, Anima patitur ab Animâ; quæ eſt Agens dignius. Alitèr ſe Res habet in *Statu Gloriæ*: Tunc ſiquidèm ceſſabit *Fides*, atque *Cognoſcemus, ſicut & Cogniti ſumus*.

Concludamus igitur *Theologiam Sacram*, ex *Verbo* & *Oraculis Dei*, non ex *Luminè Naturæ*, aut *Rationis Dictamine*, hauriri debere. Scriptum eſt enim; *Cœli enarrant Gloriam Dei*: At nuſquàm Scriptum invenitur; *Cœli enarrant Voluntatem Dei*. De illâ pronunciatur, *Ad Legem, & Teſtimonia, ſi non fecerint ſecundum Verbum iſtud*, &c. Neque hoc tenet tantùm, in *Grandibus* illis *Myſteriis*, De *Deitate*, *Creatione*, *Redemptione*; Verùm pertinet etiàm ad Interpretationem perfectiorem Legis Moralis; *Diligite Inimicos Veſtros; Benefacite his qui Oderunt Vos* &c. *Vt ſitis Filii Patris Veſtri, qui in cœlis eſt, qui pluit ſuper Iuſtos & Injuſtos*. Quæ certè Verba Plauſum illum merentur, *Nec vox Hominem ſonat*. Siquidem *Vox* eſt, quæ *Lumen Naturæ* ſuperat. Quinetiàm videmus Poëtas Ethnicos, præſertìm cùm Patheticè loquantur, expoſtulare non rarò cum *Legibus*, & *Doctrinis Moralibus* (quæ tamen *Legibus Divinis* multò ſunt indulgentiores & ſolutiores;) ac ſi Naturæ Libertati cum Malignitate quâdam repugnent;

Et

——— *Et quod Natura remittit,*
Invida jura negant. ———

Ita Dendamis Indus, ad Alexandri Nuntios; *Se inaudisse quidem aliquid, de nomine Pythagoræ, & aliorum Sapientum è Græciâ; Et credere illos fuisse Viros magnos; Vitio tamen illo laborasse, quod scilicet nimiâ in Reverentiâ & Veneratione habuissent, rem quampiam phantasticam, quam Legem & Moremvocitabant.* Quare, nec illud dubitandum, magnam Partem *Legis Moralis*, sublimiorem esse, quam quò *Lumen Naturæ* ascendere possit. Veruntamen, quod dicitur, Habere Homines, etiàm ex *Lumine* & *Lege Naturæ*, Notiones nonnullas, *Virtutis, Vitii; Justitiæ, Injuriæ; Boni, Mali*; id verissimum est. Notandum tamen, *Lumen Naturæ*, duplici Significatione accipi. Primò, quatenùs oritur ex Sensu, Inductione, Ratione, Argumentis, secundum *Leges Cæli ac Terræ*: Secundò, quatenùs Animæ Humanæ interno affulget instinctu, secundum *Legem Conscientiæ*; quæ Scintilla quædam est, & tanquàm Reliquiæ, Pristinæ & Primitivæ Puritatis. In quo posteriore Sensu, præcipuè particeps est Anima, Lucis nonnullius, ad Perfectionem intuendam & discernendam *Legis Moralis*; Quæ tamen Lux, non prorsùs clara sit, sed ejusmodi, ut potiùs Vitia quadamtenùs redarguat, quàm de Officiis plenè informet. Quare, *Religio*, sive Mysteria spectes, sive Mores, pendet ex *Revelatione Divinâ*.

Attamen usus *Rationis Humanæ* in Spiritualibus, multiplex sanè existit, ac latè admodùm patet. Neque enim sine Caussâ est, quòd Apostolus Religionem appellaverit, *Rationalem Cultum Dei*. Recordetur quis Cæremonias & Typos veteris Legis; *Fuerunt illæ Rationales*, & Significativæ, longè discrepantes à Cæremoniis Idolatriæ & Magiæ; quæ tanquàm Surdæ & Mutæ erant, nihil Docentes plerumque, imò ne innuentes quidem. Præcipuè *Christiana Fides*, ut in omnibus, sic in hoc ipso eminet; quod Auream servet Mediocritatem, circa Usum *Rationis*, & *Disputationis* (quæ *Rationis* proles est) inter Leges Ethnicorum, & Mahometi, quæ Extrema sectantur. Religio siquidem Ethnicorum Fidei aut Confessionis constantis nihil habebat; Contrà in Religione Mahometi, omnis Disputatio interdicta est: Ita ut Altera, Erroris vagi & multiplicis; Altera, vafræ cujusdam & cautæ Impostur æ, Faciem præ se ferat; Cùm sanctæ *Fides Christiana*, *Rationis* usum, & *Disputationem* (sed secundum debitos Fines,) & recipiat, & rejiciat.

Humanæ Rationis Usus, in Rebus ad *Religionem* spectantibus, duplex est; Alter, in *Explicatione Mysterii*; Alter, in *Illationibus*, quæ inde deducuntur. Quod ad *Mysteriorum Explicationem* attinet; videmus non dedignari *Deum*, ad Infirmitatem Captûs nostri se demittere, *Mysteria* sua ita explicando, ut à nobis optimè ea possint percipi; Atque *Revelationes* suas, in *Rationis* nostræ Syllepses & Notiones veluti inoculando; Atque *Inspirationes*, ad Intellectum nostrum aperiendum sic accommodando, quemadmodùm Figura Clavis aptatur Figuræ Seræ. Quâ tamen in Parte, nobis ipsis deesse minimè debemus: Cùm enim *Deus* ipse, operâ *Rationis* nostræ, in *Illuminationibus* suis utatur, etiàm nos eandem in omnes Partes versare debemus, quò magis capaces simus, ad *Mysteria* recipienda & imbibenda: Modò Animus ad

Amplitudinem *Myſteriorum*, pro Modulo ſuo, dilatetur; non *Myſteria* ad Anguſtias Animi conſtringantur.

Quantum verò ad *Illationes*, noſſe debemus; Relinqui nobis Uſum *Rationis*, & *Ratiotinationis* (quoad *Myſteria*) ſecundarium quendam & Reſpectivum, non Primitivum & Abſolutum. Poſtquàm enim *Articuli*, & *Principia Religionis*, jam in Sedibus ſuis fuerint locata, ita ut à *Rationis* Examine penitùs eximantur, tum demùm conceditur ab illis *Illationes* derivare, ac deducere, ſecundum Analogiam ipſorum. In *Rebus* quidem *Naturalibus* hoc non tenet. Nam & ipſa *Principia* Examini ſubjiciuntur; Per *Inductionem* (inquam,) licet minimè per *Syllogiſmum*: Atque eadem illa nullam habent cum *Ratione* Repugnantiam, ut ab eodem Fonte, tum Primæ Propoſitiones, tum Mediæ, deducantur. Alitèr fit in *Religione*; Ubi & primæ Propoſitiones Authypoſtatæ ſunt, atque per ſe ſubſiſtentes; Et rursùs, non reguntur ab illâ *Ratione*, quæ Propoſitiones conſequentes deducit. Neque tamen hoc fit in *Religione* ſolâ, ſed etiàm in aliis *Scientiis*; tam Gravioribus, quam Levioribus; ubi ſcilicet Propoſitiones Primariæ *Placita* ſint, non *Poſita*: Siquidèm & in illis *Rationis* Uſus abſolutus eſſe non poteſt. Videmus enim in *Ludis*, puta *Schaccorum*, aut Similibus, primas Ludi Normas, & Leges, merè poſitivas eſſe, & ad Placitum; quas recipi, non in Diſputationem vocari, prorsùs oporteat: Ut verò vincas, & peritè Luſum inſtituas, id Artificioſum eſt & rationale: Eodem modo fit & in *Legibus Humanis*: in quibus haud paucæ ſunt *Maximæ* (ut loquuntur) hoc eſt, *Placita mera Iuris*, quæ *Auctoritate* magis quam *Ratione* nituntur; Neque in Diſceptationem veniunt. Quid verò ſit juſtiſſimū, non abſolutè, ſed relativè; (hoc eſt, ex Analogiâ illarum *Maximarum*;) id demùm Rationale eſt, & latum Diſputationi Campum præbet. Talis igitur eſt, *Secundaria* illa *Ratio*; quæ in *Theologiâ Sacrâ*, locum habet; quæ ſcilicet fundata eſt ſuper *Placita Dei*.

Sicut verò, *Rationis Humanæ* in *Divinis*, *uſus* eſt duplex; ita & in eodem *Uſu*, duplex *Exceſſus*. Alter, cùm in *Modum Myſterii*, *curioſiùs*, quam par eſt, *inquiritur*; Alter, cùm *Illationibus*, *æqua tribuitur Auctoritas*, ac *Principiis* ipſis. Nam & *Nicodemi Diſcipulus* videri poſſit, qui pertinaciùs quærat; *Quomodò poſſet Homo naſci cùm ſit Senex?* Et *Diſcipulus Pauli* neutiquàm cenſeri poſſit, qui non quandoque in Doctrinis ſuis inſerat; *Ego, non Dominus*: Aut illud, *Secundum Conſilium Meum*. Siquidèm *Illationibus* pleriſque Stilus iſte conveniet. Itaque nobis Res ſalubris videtur, & inprimis utilis, ſi Tractatus inſtituatur Sobrius & Diligens, qui de *Uſu Rationis Humanæ* in *Theologicis* utilitèr præcipiat, tanquàm *Divina* quædam *Dialectica*. Utpote, quæ futura ſit, inſtar *Opiatæ* cujuſdam *Medicinæ*; quæ non modò Speculationum, quibus Schola interdùm laborat, Inania conſopiat; Verùm etiàm Controverſiarum Furores, quæ in Eccleſiâ Tumultus cient, nonnihil mitiget. Ejuſmodi Tractatum, inter *Deſiderata* ponimus; & *Sophronem*, ſive de *Legitimo uſu Rationis Humanæ in Divinis* nominamus.

2. Intereſt admodùm *Pacis Eccleſiæ*, ut *Fœdus Chriſtianorum*, à *Servatore* præſcriptum, in duobus illis *Capitibus*, quæ nonnihil videntur

diſcrepantia,

discrepantia, benè & clarè explicetur : Quorum Alterum sic diffinit ; *Qui non est nobiscum, est contra nos* : Alterum autem sic ; *Qui contra nos non est, nobiscum est.* Ex his liquidò patet, Esse nonnullos Articulos, in quibus, qui dissentit, extra *Fœdus* statuendus sit : Alios verò, in quibus dissentire liceat, salvo *Fœdere.* Vincula enim Communionis Christianæ ponuntur, *Una Fides, Unum Baptisma,* &c. Non *Unus Ritus, Una Opinio.* Videmus quoque *Tunicam Salvatoris,* Inconsutilem extitisse; *Vestem* autem *Ecclesiæ,* Versicolorem. *Paleæ* in Aristâ separandæ sunt à Frumento ; At *Zizania* in Agro, non protinùs evellenda. *Moses,* cùm certantem reperisset Ægyptium cum Israelitâ, non dixit, *Cur certatis?* Sed Gladio evaginato Ægyptium interfecit : At cùm Israelitas duos certantes vidisset, quamvis fieri non potuit, ut utrique Caussa justa contingeret, ita tamen eos alloquitur ; *Fratres estis, cur certatis?* His itaque perpensis, Magni videatur Res, & Momenti, & Usûs esse, ut diffiniatur, qualia sint illa, & quantæ Latitudinis, quæ, ab Ecclesiæ Corpore, Homines penitùs divellant, & à Communione Fidelium eliminent. Quod si quis putet, hoc jam pridèm factum esse, videat ille etiàm atque etiàm, quam sincerè & moderatè. Illud interim verisimile est, eum qui *Pacis* mentionem fecerit, reportaturum Responsum illud Jehu, ad Nuntium, (*Nunquid pax est Iehu?*) *Quid tibi & Paci? transi, & sequere me* : Cùm non *Pax,* sed *Partes,* plerisque Cordi sint. Nobis nihilominùs visum est, Tractatum de *Gradibus Unitatis in Civitate Dei,* ut salubrem & utilem, inter *Desiderata* reponere.

3 Cùm *Scripturarum Sacrarum,* circa *Theologiam informandam* tantæ sint Partes, de earum *Interpretatione* inprimis videndum. Neque nunc de *Auctoritate eas Interpretandi* loquimur, quæ in Consensu Ecclesiæ firmatur ; sed de *Modo Interpretandi.* Is duplex est ; *Methodicus,* & *Solutus.* Etenim Latices isti Divini, qui Aquis illis, ex Puteis Jacobi, in infinitum præstant, similibus ferè hauriuntur, & exhibentur Modis, quibus Aquæ Naturales ex Puteis solent : Hæ siquidèm, aut sub primum Haustum, in Cisternas recipiuntur, unde per Tubos complures, ad Usum commodè diduci possunt ; Aut statìm in Vasa infunduntur, subinde, prout opus est, utendæ. Atque *Modus* ille prior *Methodicus, Theologiam* nobis tandèm peperit *Scholasticam* ; per quam *Doctrina Theologica,* in *Artem,* tanquàm in *Cisternam,* collecta est ; atque inde *Axiomatum* & *Positionum Rivuli,* in omnes Partes, sunt distributi. At in *Interpretandi Modo Soluto* duo interveniunt *Excessus* : Alter, *ejusmodi præsupponit in Scripturis Perfectionem,* ut etiàm omnis Philosophia ex earum Fontibus peti debeat ; ac si Philosophia alia quævis, Res profana esset & Ethnica. Hæc Intemperies in Scholâ Paracelsi præcipuè, nec-non apud alios invaluit : Initia autem ejus à Rabbinis & Cabalistis defluxerunt. Verùm istiusmodi Homines, non id assequuntur quod volunt ; Neque enim Honorem, ut putant, Scripturis deferunt ; sed easdem potiùs deprimunt & polluunt. Cœlum enim Materiatum, & Terram, qui in *Verbo Dei* quæsiverit (de quo dictum est ; *Cœlum & Terra pertransibunt, Verbum autem meum non pertransibit*) is sanè, Transitoria inter Æterna ; temerè persequitur. Quemadmodùm enim *Theologiam* in *Philosophiâ* quærere, perinde est, ac si

Vivos quæras inter Mortuos; Ità econtrà *Philosophiam* in *Theologiâ* quærere, non aliud est, quam *Mortuos quærere inter Vivos*. Alter autem *Interpretandi Modus*, (quem pro *Excessu* statuimus,) videtur primo intuitu Sobrius & Castus; sed tamen & *Scripturas* ipsas dedecorat, & plurimo *Ecclesiam* afficit detrimento. Is est (ut verbo dicamus) quandò *Scripturæ divinitùs inspiratæ*, eodem, quo *Scripta Humana*, *explicantur modo*. Meminisse autem oportet, *Deo* Scripturarum Auctori, duo illa patere, quæ Humana Ingenia fugiunt; *Secreta* nimirùm *Cordis*, & *Successiones Temporis*. Quamobrèm, cùm *Scripturarum Dictamina* talia sint, ut ad *Cor* scribantur, & *omnium Seculorum Vicissitudines* complectantur; cum æternâ & certâ Præscientiâ omnium Hæresium, Contradictionum, & Statûs Ecclesiæ varii & mutabilis, tum in Communi, tum in Electis singulis; Interpretandæ non sunt solummodò, secundù Latitudinem & obvium Sensum Loci; Aut respiciendo ad Occasionem ex quâ Verba erant prolata; Aut præcisè ex Contextu Verborum Præcedentium & Sequentium; Aut contemplando Scopum Dicti Principalem; Sed sic, ut intelligamus complecti eas, non solùm totalitèr, aut collectivè, sed distributivè, etiàm in Clausulis & Vocabulis singulis, innumeros Doctrinæ Rivulos & Venas, ad Ecclesiæ singulas Partes, & Animas Fidelium, irrigandas. Egregiè enim observatum est, quod *Responsa Salvatoris* nostri, ad Quæstiones non paucas, ex iis quæ proponebantur non videntur ad rem, sed quasi impertinentia: Cujus rei Caussa duplex est; Altera, quod cùm *Cogitationes* eorum qui interrogabant, non ex *Verbis*, ut nos Homines solemus, sed *immediatè*, & *ex sese* cognovisset, ad *Cogitationes* eorum, non ad *Verba* respondit; Altera quod non ad *eos* solùm locutus est, qui *tunc aderant*, sed ad *Nos* etiàm *qui vivimus*, & ad *Omnis Ævi ac Loci Homines*, quibus *Evangelium* fuerit Prædicandum. Quod etiàm in aliis *Scripturæ Locis* obtinet.

His itaque Prælibatis, veniamus ad *Tractatum* eum, quem *Desiderari* statuimus. Inveniuntur profectò inter *Scripta Theologica*, *Libri Controversiarum* nimiò plures; *Theologiæ* ejus, quam diximus *Positivam*, Massa ingens; *Loci Communes*; *Tractatus speciales*; *Casus Conscientiæ*; *Conciones* & *Homiliæ*; Denique prolixi plurimi in Libros Scripturarum *Commentarii*: Quod *Desideramus* autem est hujusmodi: *Collectio scilicet succincta*, *sana*, & cum Judicio, *Annotationum*, & *Observationum*, super *Textus Scripturæ Particulares*; neutiquàm in Locos Communes excurrendo, aut Controversias persequendo, aut in Artis Methodum eas redigendo; sed quæ planè Sparsæ sint, & Nativæ. Res certè, in Concionibus doctioribus, se quandoque ostendens, quæ ut plurimùm non perennant; sed quæ in Libros adhùc non coaluit, qui ad Posteros transeant. Certè, quemadmodùm Vina, quæ sub primam Calcationem mollitèr defluunt, sunt suaviora, quam quæ à Torculari exprimuntur; quoniàm hæc ex Acino & Cute uvæ aliquid sapiant; Similitèr salubres admodùm, ac suaves sunt Doctrinæ, quæ, ex *Scripturis lenitèr expressis*, emanant; nec ad *Controversias*, aut *Locos Communes*, trahuntur. Hujusmodi Tractatum *Emanationes Scripturarum* nominabimus.

Jam itaque mihi videor confecisse Globum exiguum *Orbis Intellectualis*,

lectualis, quam potui, fidelissimè; Unà cum Designatione & Descriptione earum Partium, quas Industriâ & Laboribus Hominum, aut non constantèr occupatas, aut non fatis excultas, invenio. Quo in Opere, sicubi à Sententiâ Veterum recesserim, intelligatur hoc factum esse, Animo *Proficiendi in Melius*, non *Innovandi*, aut *Migrandi in aliud.* Neque enim mihimetipsi, aut Argumento, quod in Manibus habeo, constare potui, nisi planè decretum mihi fuisset, *Aliorum Inventis*, quantum in me fuerit, addere; Cùm tamen non minùs optaverim, etiàm *Inventa mea*, ab Aliis, in posterum superari. Quam autem in hâc Re æquus fuerim, vel ex hoc apparet; quod Opiniones meas proposuerim ubique nudas, & inermes, neque alienæ Libertati, per Confutationes pugnaces, præjudicare contenderim. Nàm in iis, quæ rectè à me posita sunt, subest Spes; id futurum, ut si in primâ Lectione emergat Scrupulus, aut Objectio; At in Lectione iteratâ; Responsum se ultrò sit exhibiturum: In iis verò, in quibus mihi errare contigit, certus sum, nullam à me illatam esse vim Veritati, per Argumenta contentiosa; Quorum ea ferè est Natura, ut Erroribus Auctoritatem concilient, rectè Inventis derogent. Siquidèm ex Dubitatione Error Honorem acquirit; Veritas patitur Repulsam. Interim, in Mentem mihi venit Responsum illud Themistoclis, qui, cùm ex Oppido parvo Legatus quidam, magna nonnulla perorasset, Hominem perstrinxit; *Amice, verba tua Civitatem desiderant*. Certè objici mihi rectissimè posse existimo, quod Verba mea *Seculum* desiderent. *Seculum* fortè *integrum*, ad Probandum; *Complura* autem *Secula*, ad Perficiendum. Attamen, quoniàm etiàm Res quæque maximæ Initiis suis debentur, mihi satis fuerit sevisse *Posteris*, & *Deo Immortali*: Cujus Numen supplex precor, per *Filium* suum, & *Servatorem* nostrum, ut has, & hisce similes, *Intellectûs Humani victimas*, *Religione*, tanquàm *Sale*, respersas, & Gloriæ suæ *immolatas*, propitius accipere dignetur.

amen

FINIS.

NOVVS ORBIS SCIENTIARUM, SIVE DESIDERATA.

LIB. 2.

Errores Naturæ, *sive Historia Præter-Generationum.*
Vincula Naturæ, *sive Historia Mechanica.*
Historia Inductiva, *sive Historia Naturalis in Ordine ad condendam Philosophiam.*
Oculus Polyphemi, *sive Historia Literarum.*
Historia ad Prophetias.
Philosophia secundum Parabolas Antiquas.

LIB. 3.

Philosophia Prima, *sive de Axiomatibus Scientiarum Communibus.*
Astronomia Viva.
Astrologia Sana.
Continuatio Problematum Naturalium.
Placita Antiquorum Philosophorum.
Pars Metaphysicæ de Formis Rerum.
Magia Naturalis, *sive Deductio Formarum ad Opera.*
Inventarium Opum Hnmanarum.
Catalogus Polychrestorum.

Lib. 4.

TRiumphi Hominis, *sive de Summitatibus Naturæ Humanæ.*
Physiognomia Corporis in Motu.
Narrationes Medicinales.
Anatomia Comparata.
De Curatione Morborum habitorum pro Insanabilibus.
De Euthanasia exteriore.
De Medicinis Authenticis.
Imitatio Thermarum Naturalium.
Filum Medicinale.
De prolongando Curriculo Vitæ.
De Substantiâ Animæ Sensibilis.
De Nixibus Spiritus in Motu Voluntario.
De Differentiâ Perceptionis & Sensus.
Radix Perspectivæ, sive De Formâ Lucis.

Lib. 5.

E*Xperientia Literata, sive* Venatio Panis.
Organum Novum.
Topicæ Particulares.
Elenchi Idolorum.
De Analogia Demonstrationum.

Lib. 6.

D*E Notis Rerum.*
Grammatica Philosophans.
Traditio Lampadis, *sive Methodus ad Filios.*
De Prudentia Sermonis Privati.
Colores Boni & Mali Apparentis, tam Simplicis, quam Comparati.
Antitheta Rerum.
Formulæ Minores Orationum.

Lib. 7.

Satyra Seria, *sive de Interioribus Rerum.*
Georgica Animi, *sive de Culturâ Morum.*

Lib. 8.

Amanuensis Vitæ, *sive de Occasionibus Sparsis.*
Faber Fortunæ, *sive de Ambitu Vitæ.*
Consultus Paludatus, *sive de proferendis Imperii Finibus.*
Idea Iustitiæ Vniversalis, sive de Fontibus Iuris.

Lib. 9.

Sophron, *sive de Legitimo Vsu Rationis Humanæ in Divinis.*
Irenæus, *sive de Gradibus Vnitatis in Civitate Dei.*
Utres Cœlestes, *sive Emanationes Scripturarum.*

LIB. 7.

Satyra Seria, *sive de Interioribus Rerum.*
Georgica Animi, *sive de Cultura Morum.*

LIB. 8.

Amanuensis Vitæ, *sive de Occasionibus Sparsis.*
Faber Fortunæ, *sive de Ambitu Vitæ.*
Consul Paludatus, *sive de proferendis Imperii Finibus.*
Idea Iustitiæ Universalis, sive de Fontibus Iuris.

LIB. 9.

Sophron, *sive de Legitimo Usu Rationis Humanæ in Divinis.*
Irenæus, *sive de Gradibus Unitatis in Civitate Dei.*
Utres Cœlestes, *sive Emanationes Scripturarum.*

FRANCISCI BACONI,

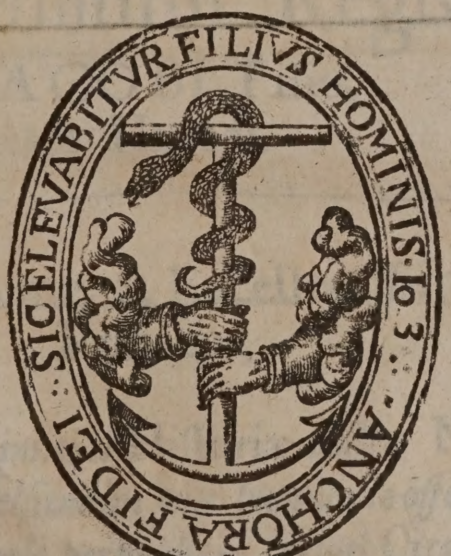
BARONIS DE VERULAMIO,
Vice-Comitis SANCTI ALBANI,

HISTORIA NATURALIS ET EXPERIMENTALIS ad Condendam Philoſophiam:

Sive,

PHÆNOMENA UNIVERSI:

Quæ eſt Inſtaurationis Magnæ
PARS TERTIA.

LONDINI,
Excuſum, typis *Edwardi Griffini*; Proſtant ad
Inſignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*,
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Imprimatur secundâ vice.

Ianuar. 17. 1637. *Guil. Bray.*

ILLVSTRISSIMO,
ET
EXCELLENTISSIMO
PRINCIPI
CAROLO,
Serenissimi Regis
IACOBI Filio,
& Hæredi.

Illustrissime, & Excellentissime
Princeps,

P*Rimitias* Historiæ *nostræ* Naturalis *Celsitudini tuæ humillimè offero. Rem mole perpusillam, veluti* Granum Sinapis: *Sed tamen pignus eorum, quæ Deo volente sequentur. Obstrinximus enim nos ipsos tanquam voto, singulis nos mensibus, ad quos Dei bonitas (cujus agitur Gloria tanquam in*

Cantico novo) vitam nostram pr oduxerit, unam, aut plures ejus partes, prout fuerint magis aut minùs arduæ, aut copiosæ, confecturos, & edituros. Moti etiam fortassè erunt alij, nostro exemplo, ad similem industriam, præsertim postquàm penitùs perspexerint, quid agatur. Nam in Historiâ Naturali *bonâ, & benè institutâ, claves sunt & Scientiarum, & Operum. Deus Celsitudinem tuam diu servet incolumem.*

Celsitudinis tuæ Servus humilis & devotus

FR. S^t. ALBAN.

TITVLI HISTORIARVM & Inquiſitionum in primos ſex menſes deſtinatarum.

Hiſtoria Ventorum.
Hiſtoria Denſi & Rari, necnon Coitionis, Expanſionis Materiæ per ſpatia.
Hiſtoria Gravis & Levis.
Hiſtoria Sympathiæ, & Antipathiæ Rerum.
Hiſtoria Sulphuris, Mercurij, & Salis.
Hiſtoria Vitæ & Mortis.

HISTORIA NATVRALIS ET EXPERIMENTALIS

Ad condendam Philoſophiam:

Sive

Phænomena Vniverſi:

Quæ eſt Inſtaurationis Magnæ Pars Tertia.

MOnendi utique ſunt Homines, & per Fortunas ſuas rogandi, atque obſecrandi, ut animos ſubmittant, & ſcientias in Mundo Majore quærant, quinetiam de Philoſophiâ vel cogitationem abjiciant, vel modicos ſaltem, & tenues fructus ex illâ ſperent, uſquedum Hiſtoria Naturalis, & Experimentalis, diligens & probata, comparata ſit, & confecta. Quid enim ſibi volunt iſta Cerebella Hominum, & potentes Nugæ? Fuerunt apud antiquos, placita Philoſophorum valdè numeroſa, Pythagoræ, Philolai, Xenophanis, Heracliti, Empedoclis, Parmenidis, Anaxagoræ, Leucippi, Democriti, Platonis, Ariſtotelis,

lis, Theophrasti, Zenonis, *aliorum*. *Hi omnes Mundorum argumenta, tanquam Fabularum, pro arbitrio confinxerunt, easque Fabulas suas recitarunt, publicarunt; alias magis concinnas certè, & probabiles, alias duriores. At nostris sæculis, propter instituta Scholarum, & Collegiorum, cohibentur ingenia magis, neque proptereà omninò cessatum est*; Patricius, Telesius, Brunus, Severinus *Danus*, Gilbertus *Anglus*, Campanella, *scænam tentarunt, & novas Fabulas egerunt, nec plausu celebres, nec argumento elegantes. Num hæc miramur? Quasi verò non possint infinita oriri hujusmodi placita, & Sectæ, omnibus sæculis? Neque enim est, aut erit, hujusce rei finis aliquis, aut modus. Alius aliud arripit, aliis alia placent, nihil est luminis sicci, & aperti; quisq; ex Phantasiæ suæ cellulis, tanquam* ex specu Platonis *Philosophatur; Ingenia sublimiora, acutiùs, fœliciùs; tardiora, minore successu, sed æquâ pertinaciâ. Quin non ita pridem, ex quorundam Virorum doctorum, & prout nunc sunt res, excellentium disciplinâ, scientiæ (credo propter Varietatis, & Licentiæ tædia) intra certos, & descriptos Authores coercentur, atque ita cohibitæ, senioribus imponuntur, adolescentibus instillantur; ut jam (quod cavillatus est* Cicero *in* Cæsaris *annum*) Stella Lyræ ex edicto oriatur, & *Authoritas pro Veritate, non Veritas pro Authoritate fit. Quod genus Institutionis, & Disciplinæ, ad usum præsentem egregiè valet, sed idem meliorum indicit exilium. Nimirum primorum Parentum Peccatum, & luimus, & imitamur. Illi Dei similes esse voluerunt, Posteri eorum adhùc magis. Etenim Mundos creamus, Naturæ præimus, & dominamur, omnia ita se habere volumus, prout nostræ Fatuitati consentaneum fore videtur, non prout Divinæ* Sapientiæ, *nec qualia inveniuntur in rebus ipsis, nec scio an Res, aut Ingenia magis torqueamus; sed planè Sigilla* I*maginis nostræ, Creaturis, & Operibus Dei imprimimus, non Creatoris Sigilla cum curâ inspicimus, & agnoscimus. Itaque non immeritò iterum de Imperio in Creaturas decidimus, & cùm post lapsum Hominis, nihilominùs dominatio nonnulla in Creaturas reluctantes relicta fuerit, ut per veras & solidas artes, subigi & flecti possint, id ipsum ex insolentiâ nostrâ, & quia Dei similes esse volumus, & propriæ Rationis dictamina sequi, maximâ ex parte amittimus. Quamobrem, si qua est erga Creatorem humilitas, si qua Operum ejus Reverentia & Magnificatio, si qua Charitas in Homines, & erga necessitates, & ærumnas humanas relevandas*

levandas

levandas Studium, si quis Amor Veritatis in Naturalibus, & Odium Tenebrarum, & Intellectus purificandi Desiderium; orandi sunt Homines iterum atque iterum, ut missis paulisper, aut saltem sepositis Philosophiis istis volaticis, & præposteris, quæ Theses Hypothesibus antepo suerunt, & Experientiam captivam duxerunt, atque de Operibus Dei triumphârunt; summissè, & cum veneratione quâdam, ad Volumen Creaturarum evolvendum accedant; atque in eo moram faciant, meditentur, & ab opinionibus abluti, & mundi, castè, & integrè versentur. Hic est ille Sermo, & Lingua, qui exivit in omnes fines terræ, nec confusionem Babylonicam passus est; Hunc perdiscant Homines, & repuerascentes, atque iterum Infantes facti, Abecedaria ejusdem in manibus habere dignentur. In Interpretatione autem ejus eruendâ, atque enucleandâ, nulli operæ parcant, sed strenuè procedant, persistant, immoriantur. Cum igitur in Instauratione *nostrâ, Historiam Naturalem, qualis sit in ordine ad finem nostrum in tertiâ Operis parte collocaverimus; hanc rem prævertere, & statim aggredi visum est. Etsi enim haud pauca, eáque ex præcipuis, supersint in* Organo *nostro absolvenda, tamen consilium est, universum Opus* Instaurationis, *potius promovere in multis, quàm perficere in paucis, hoc perpetuò, maximo cum ardore, (qualem Deus Mentibus, ut planè confidimus, addere solet) appetentes, ut quod adhuc nunquam tentatum sit, id ne jam frustrà tentetur. Simul subiit animum illa cogitatio: Spargi proculdubiò per* Europam, *complura Ingenia, capacia, libera, excelsa, subtilia, solida, constantia. Quid siquis, tali Ingenio præditus, rationem, & usum* Organi *nostri capiat, probet; Tamen non habet, quid agat, nec quomodo se ad Philosophiam comparet, aut accingat. Si esset res, quæ lectione Librorum Philosophicorum, aut disputatione, aut meditatione perfici posset, sufficeret fortassè ille, quisquis sit, & abundè illud præstaret. Quod si ad Historiam Naturalem, & Experimenta Artium, illum remittimus (id quod facimus) hæret, non est Instituti ejus, non Otii, non Impensæ. Atqui non est postulandum nobis, ut quis vetera dimittat, antequam in possessionem Meliorum inducatur. Postquam autem Naturæ, & Artium Historia, fidelis & copiosa, collecta, & digesta fuerit, atque veluti ante oculos Hominum posita, & explicata, non tenuis est spes, Ingenia, de quibus diximus, grandia, (qualia & in antiquis Philosophis viguerunt, & adhùc non raro reperiuntur) cùm tantæ antehàc fuerint efficaciæ, ut veluti*

ex Scalmo, *aut* Conchâ, (*rarâ ſcilicet Experientiâ, & frivolâ*) Naviculas *quaſdam Philoſophiæ, admirabili ſtructurâ, quoad opificium, ædificaverint; multò magis poſtquam* Sylvam, *&* Materiem *nacta ſint, ſolidiores ſtructuras excitatura; idque licet viâ veteri pergere malint, nec viâ noſtri* Organi (*quæ ut nobis videtur, aut unica eſt, aut optima*) *uti. Itaque hùc res redit, ut* Organum *noſtrum, etiamſi fuerit abſolutum, abſque* Hiſtoriâ Naturali, *non multùm;* Hiſtoria Naturalis *abſque* Organo, *non parùm, Inſtaurationem Scientiarum ſit provectura. Quare omninò, & ante omnia, in hoc incumbere, ſatius, & conſultius, viſum eſt. Deus Univerſi Conditor, Conſervator, Inſtaurator, hoc Opus, & in aſcenſione ad Gloriam ſuam, & in deſcenſione ad Bonum humanum, pro ſuâ erga Homines, Benevolentiâ, & Miſericordiâ, protegat & regat, per Filium ſuum unicum,* Nobiſcum Deum.

Norma

Norma Hiſtoriæ Præſentis.

Q*Vamvis ſub finem ejus partis* Organi *noſtri, quæ edita eſt, præcepta de* Hiſtoriâ Naturali & Experimentali *conſcripſerimus; viſum eſt tamen, hujus, quam nunc aggredimur,* Hiſtoriæ Normam, & *Figuram, & accuratiùs deſcribere, & ſuccinctiùs.* Titulis *in* Catalogo *comprehenſis, qui pertinent ad* Concreta, Titulos, *de* Naturis Abſtractis, (*quarum ibidem ut* Hiſtoriæ Reſervatæ, *mentionem fecimus,*) *ſuperaddimus. Hi ſunt,* Materiæ Schematiſmi *diverſi, ſive* Formæ primæ Claſſis, Motus ſimplices, Summæ Motuum, Menſuræ Motuum, *alia quædam. De his* Abecedarium Novum *confecimus, & ſub finem hujus voluminis collocavimus.*

Titulos (*cùm ad omnes nullo modo ſufficiamus*) *non ex ordine, ſed ex delectu ſumpſimus; quorum ſcilicet Inquiſitio, aut propter uſum erat graviſſima, aut propter copiam Experimentorum maximè commoda, aut propter obſcuritatem rei, maximè difficilis, & nobilis, aut propter diſcrepantiam* Titulorum *inter ſe, latiſſimè patens ad Exempla.*

In Titulis *ſingulis, poſt* Aditum *quendam, aut præfationem, ſtatim* Topica Particularia, *ſive Articulos Inquiſitionis proponimus, tum ad Lumen Inquiſitionis præſentis, tum ad Provocationem futuræ. Domini enim Quæſtionum ſumus, Rerum non item. Neque tamen Quæſtionum Ordinem, in* Hiſtoriâ *ipſâ præciſè obſervamus, ne impedimento ſit, quod pro auxilio adhibetur.*

Hiſtoria & Experimenta *omninò primas partes tenent. Ea ſi Enume-*

Enumerationem, & seriem Rerum particularium exhibeant, in Tabulas *conficiuntur; aliter seorsùm excipiuntur.*

Cùm Historia *&* Experimenta *sæpissimè nos deserant, præsertim* Lucifera *illa, &* Instantiæ Crucis, *per quas, de veris Rerum caussis, Intellectui constare possit;* Mandata *damus de Experimentis novis, quantum prospicere animo possumus, aptis ad id, quod quæritur. Hæc* Mandata *tanquam* Historia designata *sunt. Quid enim aliud nobis, primò viam ingredientibus, relinquitur?*

Experimenti *alicujus subtilioris* Modum, *quo usi sumus, explicamus, ne Error subsit, utque alios ad meliores, & magis exactos modos excogitandos, excitemus.*

Monita, *& Cautiones, de Rerum Fallaciis, & qui in inquirendo, & inveniendo possint occurrere, Erroribus, & scrupulis, aspergimus; ut phantasmata omnia, quantum fieri potest, tanquam Exorcismo fugemus.*

Observationes *nostras, super* Historiam *&* Experimenta, *subteximus, ut Interpretatio Naturæ, magis sit in procinctu.*

Commentationes, *& tanquam Rudimenta quædam,* Interpretationis *de* Caussis, *parcè, & magis suggerendo, quid esse possit, quàm definiendo, quid sit, interponimus.*

Canones, *sed tamen* Mobiles, *sive Axiomata inchoata, quæ nobis inquirentibus, non pronunciantibus se offerunt, præscribimus, & constituimus. Vtiles enim sunt, si non prorsùs veri.*

Vtilitatis humanæ nunquam obliti (licèt Lux ipsa dignior sit iis, quæ à Luce monstrantur) Vellicationes de Practicâ, *attentioni & memoriæ Hominum subjicimus; cùm nobis constet, talem, & tam infœlicem esse Hominum Stuporem, ut quandoq; res ante pedes positas, nisi moniti, non videant, sed prætereant.*

Opera, *&* Res impossibiles, *aut saltem adhuc non inventas, quæ sub singulis* Titulis *cadunt, proponimus; atque unà ea, quæ jam inventa sunt, & in Hominum potestate, atque* Impossibilibus *illis, & non Inventis, sunt* Proxima, *& maximè cognata, subjungimus; ut simul & Industria humana excitetur, atque animi addantur.*

Patet ex antedictis, Historiam *præsentem, non tantùm* Tertiæ Partis Instaurationis *vices supplere, sed præparationem esse non contemnendam ad* Quartam, *propter* Titulos ex Abecedario, *&* Topica, *& ad* Sextam, *propter* Observationes Majores, Commentationes, & Canones.

Historia Ventorum.

Aditus, sive Præfatio.

VENTI *humanæ Genti alas addiderunt. Eorum enim dono, feruntur Homines, & volant; non per Aerem certè, sed per Maria; atque ingens patet janua Commercij, & fit Mundus pervius. Terræ autem (quæ Gentis Humanæ Sedes est, & Domicilium,) Scopæ sunt: Eamque, atque simul Aerem ipsum, everrunt & mundant. Attamen & Mare infamant, alioqui tranquillum, & innoxium; neque aliàs sine maleficio sunt. Motum, absque operâ humanâ, cient magnum, & vehementem; unde & ad Navigandum, & ad Molendum, veluti Operarij conducti sunt; & ad multò plura adhiberi possunt, si Humana non cesset Diligentia. Natura ipsorum inter Secreta, & Abdita reponi solet; Nec mirum, cùm nec Aeris Natura, & Potestas, cognita quoquo modo sit; cui famulantur, & parasitantur Venti, ut (apud Poetas)* Æolus Iunoni. *Primariæ Creaturæ non sunt, nec ex Operibus sex Dierum; quemadmodum nec reliqua Meteôra quoad Actum, sed Post-nati ex Ordine Creationis.*

TOPICA PARTICVLARIA;

Sive,

ARTICVLI INQVISITIONIS DE VENTIS.

Heads of Inquiry

DEſcribito Ventos, ex diligentiâ Nauticâ, & imponito nomina ipſis, ſive vetera, ſive nova, modò conſtantia. 1. *Nomina Ventorum.*

Venti vel Generales ſunt; vel Stati, vel Aſſeclæ, vel Liberi. Generales voco, qui ſemper flant; Statos, qui certis temporibus; Aſſeclas, qui frequentiùs; Liberos, qui indifferenter.

An ſint *Venti* aliqui *Generales*, atque ipſiſſimi Motus Aeris; & ſi ſint, in qua conſecutione Motûs, & in quibus locis ſpirent. 2. *Venti generales.*

Qui *Venti Anniverſarij* ſint, aut redeuntes per vices, & in quibus Regionibus; An inveniatur *Ventus* aliquis ita præcisè *Status*, ut redeat regularitèr ad dies certos, & horas, inſtar Æſtûs Maris? 3. *Venti Stati.*

Qui *Venti* ſint *Aſſeclæ*, & familiares *Regionum*; qui *Temporum*, in iiſdem *Regionibus*; qui *Verni*; qui *Æſtivales*; qui *Autumnales*; qui *Brumales*; qui *Æquinoctiales*; qui *Solſtitiales*; qui *Matutini*, *Meridiani*, *Veſpertini*, *Nocturni*? 4. *Venti Aſſeclæ.*

Quales ſint *Venti Marini*; quales qui ſpirant à *Continente*? Diffe- 5.

rentias autem *Marinorum*, & *Terreſtrium* diligenter excipito, tam eorum qui in Terrâ, & Mari; quàm eorum qui à Terrâ, & Mari.

6. *Venti Liberi.* An non ſpirant *Venti* ex omni *Plagâ Cœli?*

Venti non multò plus Plagis Cœli, quàm Qualitatibus variant. Alii Vehementes, alii Lenes; alii Conſtantes, alii Mutabiles; alii Calidi, alii Frigidi; alii humectant magis, & ſolvunt, alii deſiccant, & conſtipant; alii congregant nubes, & ſunt pluvioſi, vel etiam procelloſi, alii diſſipant, & ſunt ſereni.

7. *Qualitates Ventorum diverſæ.* Inquirito & narrato, qui ſint *Venti* uniuſcujuſque ſpeciei ex prædictis, & quomodo varient, ſecundùm Regiones, & Loca?

Origines locales Ventorum triplices; Aut dejiciuntur ex alto; aut emanant à terrâ; aut conflantur in ipſo Corpore Aeris.

Secundùm has tres *Origines*, de *Ventis* inquirito. Qui ſcilicet ex ipſis, dejiciantur de *Mediâ* (quam vocant) *Regione Aeris*; Qui verò

8. *Origines locales Ventorum.* expirent è *Cavis Terræ*; ſive illi erumpant confertim, ſive efflent inſenſibiliter, & ſparsìm; & poſteà glomerent, ut rivuli in fluvium; Qui denique generentur paſſim ex tumoribus, ſive expanſionibus *Aeris* proximi?

Neque Generationes Ventorum Originales tantùm; Sunt & Accidentales, ex compreſſionibus Aeris ſcilicet, & percuſſionibus, & repercuſſionibus ejus.

9. *Generationes Accidentales Ventorum.* De hujuſmodi *Ventorum Generationibus Accidentalibus* inquirito. *Generationes Ventorum* propriè non ſunt; etenim augent, & fortificant Ventos potiùs, quàm producunt & excitant.

qualis etiam Sirocco

De Communitate Ventorum hactenus. Reperiuntur autem Venti Rari, & Prodigioſi, quales ſunt Præſter, Turbo, Ecnephias: Hi ſuper Terram: At ſunt & ſubterranei, quorum alii ſunt Vaporoſi, & Mercuriales, ii percipiuntur in Mineris; Alii Sulphurei; illi emittuntur, nacti exitum in Terræ Motibus, aut etiam efferveſcunt ex Montibus ardentibus.

10. *Venti extraordinarii & Flatus repentini.* De hujuſmodi *Ventis, Raris & Prodigioſis*, atque adeò de omnibus *Ventorum Miraculis*, inquirito.

A ſpeciebus Ventorum tranſeat Inquiſitio ad Confacientia ad Ventos (ita enim loqui volumus, quia vocabulum efficientis plus ſignificat, Vocabulum Concomitantis minus quàm intelligimus) atque ad ea, quæ Ventos putantur excitare, aut ſedare.

11. *Confacientia ad Ventos, & excitantia, & ſedantia ipſos.* Circa *Aſtrologica* de *Ventis* inquirito parcè, nec de accuratis *Schematibus Cœli* curato; tantummodò obſervationes manifeſtiores, de Ventis ingruentibus circa exortus aliquorum Aſtrorum, aut circa Eclipſes Luminarium; aut Conjunctiones Planetarum, ne negligito; nec minùs, quatenus pendent ex viis Solis, aut Lunæ?

12. Quid confaciant *Meteôra* diverſorum generum ad *Ventos?* Quid *Terræ Motus*, quid *Imbres*, quid *Concurſus Ventorum* ad invicem? Concatenata enim ſunt iſta, & alterum alterum trahit.

13. Quid confaciant ad *Ventos*, *Vaporum* & *Exhalationum* diverſitas; & quæ ex ipſis ſint magis generativa *Ventorum*; & quatenus Natura *Ventorum* ſequatur hujuſmodi *Materias* ſuas?

14. Quid confaciant ea, quæ hic in *Terrâ* ſunt, aut fiunt, ad *Ventos*; Quid

Quid Montes, & solutiones Nivium in ipsis; Quid Moles glaciales, quæ in Mari innatant, & deferuntur alicubi; Quid differentiæ Soli, aut Terræ, (modò hoc fuerit per Tractus Majores) veluti Paludes, Arenæ, Sylvæ, Campestria; Quid ea, quæ hic apud Homines aguntur, veluti Incensiones Ericæ, & similium, ad culturam agrorum; Incensiones Segetum, aut villarum in Bellis; Desiccationes Paludum; Displosiones continuæ Bombardarum; Sonitus Campanarum simul in magnis Urbibus; & similia? Festucæ certè sunt res nostræ, sed tamen aliquid possunt.

De omnimodis *Excitationibus*, aut *Sedationibus Ventorum* inquirito, sed parcè de Fabulosis, aut Superstitiosis. 15.

A Confacientibus ad Ventos, transeat Inquisitio, ad inquirendos Limites Ventorum: de Altitudine; Extensione; Duratione eorum.

Inquirito diligenter de *Altitudine*, sive *Elevatione Ventorum*; atque si sint Fastigia Montium, ad quæ Venti non aspirent; aut si conspiciantur Nubes quandoque stare, & non movere; flantibus eodem tempore Ventis fortiter, hîc in Terrâ? 16. *Limites Ventorum.*

Inquirito diligenter de *spatiis*, quæ *Venti* deprehensi sunt simul occupare, & ad quos terminos? Exempli gratiâ, si *Auster* flaverit tali loco, an constet, quod eodem tempore, *Aquilo* flaverit ab illinc milliaribus decem? Contrà, in quantas angustias *Venti* redigi possint, ita ut fluant *Venti* (id quod fieri videtur in *Turbinibus* nonnullis) tanquam per Canales. 17.

Inquirito, ad quod tempus, vel maximum, vel medium, vel minimum, continuari soleant *Venti*, & deinde flaccescere, & tanquam exspirare; qualis etiam esse soleat Ortus, & inceptio *Ventorum*, qualis languor & cessatio; subitò, gradatim, quoquo modo? 18.

A Limitibus Ventorum, transeat Inquisitio ad successiones Ventorum, vel inter se, vel respectu Pluviæ, & Imbrium; Cùm enim choreas ducant, ordinem Saltationis nosse jucundum fuerit.

An sit aliqua Regula, aut observatio paulò certior, de *successionibus Ventorum* adinvicem, sive ea sit in ordine ad Motum Solis, sive aliàs; & si sit, qualis sit illa? 19. *Successiones Ventorum.*

Circa *Successionem* & *Alternationem Ventorum*, & *Pluviæ* inquirito; cum illud familiare, & frequens sit, ut *pluvia* sedet *Ventos*, *Venti* compescant, & dissipent *Pluviam*. 20.

An post certam *Periodum* Annorum, redintegretur *Successio Ventorum*, & si ita sit, quæ sit ea *Periodus*? 21.

A Successionibus Ventorum, transeat Inquisitio ad Motus ipsorum. Motus Ventorum, septem Inquisitionibus absolvuntur; Quorum tres superioribus Articulis continentur, Quatuor adhuc manent intactæ. Nam de Motu Ventorum dispertito per Plagas Cœli, inquisitum est. Etiam de Motu trium Linearum sursùm, deorsùm, lateraliter. Etiam de Accidentali Motu Compressionum. Restant Motus quartus Progressivus; quintus Undulationis; Sextus Conflictûs; Septimus in Organis, & Machinis humanis.

Cùm *Progressus* sit semper à termino; de loco primi Ortûs, & tanquam Fontibus alicujus *Venti*, quantum fieri potest, diligenter inquirito. 22. *Motus diversi Ventorum.*

rito. Siquidem videntur *Venti Famæ* similes. Nam licèt tumultuentur, & percurrant, tamen *Caput inter nubila condunt.* Item de *Progressu* ipso. Exempli gratiâ, Si *Boreas* vehemens, qui flaverit *Eboraci*, ad talem diem, aut horam; flaverit *Londini* biduo post?

23. De *Undulatione Ventorum* Inquisitionem ne omittito; *Undulationem* vocamus eum Motum, quo *Ventus* ad parva intervalla intenditur, & remittitur, tanquam undæ Aquarum: quarum vices optimè percipiuntur, ex auditu in ædibus: Eò autem magis notato diligenter differentias *Undulationis*, sive *Sulcationis* inter Aerem & Aquam; quia in *Aere*, & *Ventis*, deest Motus gravitatis, qui pars magna est *Undulationis* in Aquis.

24. De *Conflictu* & Concursu Ventorum, flantium ad idem tempus, diligenter inquirito; primò utrum flent simul plures *Venti Originales*, non dicimus Reverberantes? Et si hoc ita sit, quales *Euripos* in Motu, quales rursùs *Condensationes*, & *Alterationes* in Corpore Aeris, gignant?

25. An *Venti* alii eodem tempore flent superiùs, alii hîc apud nos in imo; quandoquidem observatum est à nonnullis, interdum nubes ferri in contrarium versionis Pinnaculi: Etiam nubes ferri forti Aurâ, cùm hic apud nos fuerit summa Tranquillitas?

Weather-cock

26. Fiat descriptio diligens admodùm, & particularis *Motûs Ventorum*, in impulsu *Navium* per vela.

27. Fiat descriptio *Motûs Ventorum* in velis *Molendinorum*, ad *Ventum*; in volatu Accipitrum & Avium, etiam in vulgaribus, & ludicris, veluti Signorum Explicatorum, Draconum volantium, Duellorum ad ventum, &c.

A Motibus Ventorum transeat Inquisitio ad vim, & Potestates ipsorum.

28. *Potestates Ventorum.* Quid possint, & agant *Venti*, circa *Currentes*, & Æstus Aquarum, & circa Detentiones, Immissiones, & Inundationes ipsarum?

29. Quid circa *Plantas*, & *Insecta*, inducendo Locustas, Erucas, malos Rores?

30. Quid circa *Purgationem*, & *Infectionem* Aeris, & circa *Pestilentias*, morbos, & affectus Animalium?

31. Quid circa *delationem specierum* (quas vocant) *spiritalium*, ut *Sonorum*, *Radiorum*, & similium?

A potestatibus Ventorum, transeat Inquisitio ad Prognostica Ventorum, non solùm propter usum Prædictionum, sed quia manu ducunt ad Caussas; Prognostica enim, aut præparationes rerum monstrant, antequam perducātur ad Actum; aut Inchoationes, antequam perducantur ad sensum.

32. *Prognostica Ventorum.* Colligantur, cum diligentiâ bonâ, *Prognostica* Ventorum omnigena (præter Astrologica, de quibus superiùs diximus, quatenus sint inquirenda) sive petantur ex *Meteoricis*, sive ex *Aquis*, sive ex *Instinctu Animalium*, aut quovis alio modo.

Postremò Inquisitionem claudito, inquirendo de Imitamentis Ventorum, sive in Naturalibus, sive in Artificialibus.

33. *Imitamenta Ventorum.* Inquirito de *Imitamentis Ventorum*, in *Naturalibus*, qualia sunt

Flatus

Flatus in Corporibus Animalium, | *Flatus in receptaculis Distillationum? &c.*

Inquirito de Auris factis, & *Ventis Artificialibus*, ut Follibus, Refrigeratoriis in cœnaculis, &c.

Articuli tales sint. Neque nobis dubium est, quin ad nonnullos horum, responderi non possit, secundum copiam Experientiæ, quam habemus. Verum quemadmodum in Causis Civilibus: quid causa postulet, ut interrogetur, noverit Iure-consultus bonus; quid Testes respondere possint, non nôrit: Idem nobis circa *Historiam Naturæ* accidit. Posteri cætera viderint.

HISTORIA.

Nomina Ventorum.

NOmina *Ventis*, potiùs ex ordine, & gradibus, numerata; quàm ex antiquitate propria, imponimus: hoc perspicuitatis, & memoriæ gratiâ. Sed Vocabula antiqua adjicimus quoque, propter suffragia Authorum veterum, ex quibus cum haud pauca (licet anxio quodam judicio) exceperimus, non agnoscentur ferè illa, nisi sub nominibus, quibus illi usi sunt. Partitio autem generalis ea esto: ut sint Venti *Cardinales*, qui spirant à Cardinibus Mundi; *Semicardinales* qui in dimidijs: *Mediani* qui in intermediis: Etiam ex Intermedijs, *Mediani Majores* vocentur, qui in quadris; *Minores* reliqui. Particularis autem divisio ea est, quæ sequitur. *Ad Artic. 1.*

Cardin.	*Boreas.*
	Bor. 1. ad Eurum.
Med. Maj.	*Bor. 2. ad Eur. sive Aquilo.*
	Bor. 3. ad Eur. sive Meses.
Semica.	*Euroboreas.*
	Eurus. 1. à Borea.
Med. Maj.	*Eurus. 2. à Borea sive Cæcias.*
	Eurus. 3. à Borea.

Cardin.	*Eurus, sive Subsolanus.*
	Eur. 1. ad Austrum.
Med. Maj.	*Eur. 2. ad Aust. sive Vulturnus.*
	Eur. 3. ad Aust.

Semica.	*Euro-Aster.*
	Auster. 1. ab Euro.
Med. Maj.	*Aust. 2. ab Euro, sive Phœnicias.*
	Aust. 3. ab Euro.

Cardin.	*Auster; sive Notus.*
	Aust. 1. ad Zephyrum.
Med. Maj.	*Aust. 2. ad Zeph. sive Lybonotus.*
	Aust. 3. ad Zephyrum.
Semica.	*Zephyro-aust. sive Lybs.*
	Zephyr. 1. ab Austro.
Med. Maj.	*Zeph. 2. ab Aust. sive Africus.*
	Zeph. 3. ab Austro.

Cardin.	*Zephyrus, sive Favonius.*	*Boreas.* 1. *à Zephyro sive*
	Zeph. 1. *ad Boream.*	*Thrascias.*
Med. Maj.	*Zep.* 2. *ad Bor. sive Corus.*	Med. Maj. *Bor.* 2. *à Zeph. sive*
	Zeph. 3. *ad Boream.*	*Circias.*
Semica.	*Zephyro-boreas.*	*Boreas.* 3. *à Zephyro.*

Sunt & alia *Ventorum* nomina, *Apeliotes*, *Argestes*, *Olympias*, *Scyron*, *Hellespontus*, *Iapix*, Ea nil moramur. Satis sit nomina *Ventorum* ex ordine, & distributione plagarum cœli, fixa imposuisse. In Interpretatione Authorum non multum ponimus, cum in ipsis Authoribus parum sit.

Venti Liberi.

Ad Artic. 6. NOn est plaga cœli, unde *Ventus* non spiret: Quin si plagas cœli, in tot partes dividas, quot sunt gradus in *Horizonte*, invenias *Ventos* aliquando, alicubi à singulis flantes.

2. Sunt Regiones totæ, in quibus non pluit, aut raro admodum: At non sunt Regiones, ubi non flent *Venti*, & sæpius.

Venti Generales.

Ad Artic. 2. DE *Ventis Generalibus* Phœnomena rara. Nil mirum, cum intra *Tropicos* præcipuè perspiciantur loca damnata apud Antiquos.

Constat navigantibus inter *Tropicos*, libero æquore, flare *Ventum* Constantem, & jugem (*Brizam* vocant Nautæ) ob Oriente in Occidentem. Is non ita segnis est, quin partim flatu proprio, partim regendo Currentem Maris, id efficiat, ut nequeant Navigantes versus *Peruviam*, eâdem redire, quâ proficiscuntur, viâ.

2. In nostris Maribus *Europæ*, percipitur cœlo sereno, & sudo, & cessantibus *Ventis* particularibus, Aura quædam lenis ab Oriente, solisequa.

3. Recipit observatio vulgaris, nubes sublimiores ferri plerunque ab Oriente in Occidentem, idque cùm iisdem temporibus, circà terram aut tranquillitas sit, aut *Ventus* diversus. Id si non semper faciant, poterit in causâ esse, quod *Venti* particulares quandoque flant in sublimi, qui *Ventum* istum Generalem obruunt.

Monitum. *Si quis sit talis* Ventus Generalis, *ex ordine Motûs cœli, is non adeo firmus est, quin* Ventis Particularibus *cedat. Manifestior autem est intra* Tropicos, *propter Circulos, quos conficit, majores; Etiam in sublimi, propter eandem causam, & propter cursum liberum. Quamobrem, si hic extra* Tropicos,

Tropicos, & *juxta terram*, (*ubi mollis admodum*, & *segnis est*) *eum deprehendere voles*, *Fiat* Experimentum *in Aere libero*, & *in summâ tranquillitate*, & *in locis altis*; & *in corpore valdè mobili*, & *tempore pomeridiano*, *quia per id Tempus*, Ventus *Orientalis*, *particularis*, *parciùs flat*.

Fiat diligens observatio, *circa Pinnacula*, & *ejusmodi flabella in fastigiis turrium & templorum*, *Annon in maximis tranquillitatibus*, *stent perpetuò versus Occidentem?* Mandatum.

Constat Eurum, *in* Europâ *nostrâ*, *esse* Ventum *desiccantem & acrem*, Zephyrum *contra humectantem & almum*. *Annon hoc fit*, *quia* (*posito quod Aer moveat ab Oriente in Occidentem*) *necesse est*, *ut* Eurus *qui moveat in eâdem Consecutione*, *Aerem dissipet*, & *attenuet*, *unde fit Aer mordax*, & *siccus*; Zephyrus *autem*, *qui in contrariâ*, *Aerem in se vertat*, & *condenset*, *unde fit obtusior*, & *demum humidus?* 4. Phænomenon obliquum.

Consulito Inquisitionem de Motu, & *fluxu Aquarum*, *utrum illæ moveant*, *ab Oriente ad Occidentem*. *Nam si extrema hoc motu gaudeant*, *Cœlum & Aquæ*; *parùm abest*, *quin Aer*, *qui intermedius est*, *ex eodem participet*. 5. Phænomenon obliquum.

Phænomena *duo*, *proximè posita*, Obliqua *appellamus*, *quia rem designatam non rectà monstrant*, *sed per consequens*; *id quod* (*cum deest copia* Phænomenorum rectorum) *etiam avidè recipimus*. Monitum.

Quod Briza *illa*, *inter* Tropicos *luculentèr spiret*, *res certa*, *Causa ambigua*. *Possit ea esse*, *quia Aer*, *more cœli*, *movetur*; *Sed extra* Tropicos, *quasi imperceptibilitèr*, *propter circulos minores*; *intra manifestò*, *propter Circulos majores*, *quos conficit*. *Possit alia esse*, *quia calor omnem Aerem dilatat*, *nec se priore loco contineri patitur*. *Ex dilatatione autem Aeris*, *necessariò fit impulsio Aeris contigui*, *quæ* Brizam *istam pariat prout progreditur Sol*. *Sed illa intra* Tropicos, *ubi Sol est ardentior*, *insignior est*; *extra*, *ferè latet*. *Videtur esse* Instantia Crucis, *ad ambiguitatem istam tollendam*, *si inquiratur*, *utrum* Briza *noctù flet*, *annon?* *Rotatio enim Aeris etiam noctù manet*, *at calor* Solis *non item*. Mandatum.

At certum est illam noctù non flare, sed manè, aut etiam aurorâ adultâ. Nihilominus non determinat illa *Instantia* quæstionem. Nam condensatio Aeris nocturna, præsertim in illis Regionibus, ubi nox & dies non magis pares sunt spatiis, quàm differentes calore & frigore, possit Motum illum naturalem Aeris (qui lenis est) hebetare, & confundere. 6.

Si Aer participet ex Motu cœli, sequitur non tantùm, quod *Eurus* cum motu Aeris concurrat, *Zephyrus* concertet; verum etiam quod *Boreas* tanquam ab alto spiret, *Auster* tanquam ab imo, in hemisphærio nostro, ubi *Polus Antarcticus* sub terrâ est, *Arcticus* elevatur; idque etiam ab antiquis notatum est, sed titubantèr & obscurè; optimè autem convenit cum experientiâ modernâ, quia *Briza* (quæ possit esse Motus Aeris) non est *Eurus* integer, sed *Euro-aquilo*. 7.

Venti Stati.

VT *in Inquisitione, de* Ventis Generalibus, *homines* Scotomiam *passi sunt*; *Ita in illâ, de* Ventis Statis, vertiginem. *De illâ silent, de hâc sursùm, & deorsùm, sermones faciunt inconditos. Ignoscendum hoc magis, quod varia res est*; *quia* Stati Venti *cum locis permutantur, ut non iidem in Ægypto*, Græciâ, Italiâ, *spirent.*

1. Esse alicubi *Statos Ventos*, etiam Nomen impositum declarat; ut & Nomen alterum *Etesiarum*, quod *Anniversarios* sonat.

2. Apud Antiquos, inter caussas Inundationis *Nili*, ascripta est, quòd eo Anni tempore, *Venti Etesiæ* (*Aquilones* scilicet) flarent, qui cursum fluvii in Mare inhibebant, & retrorsùm volvebant.

3. Inveniuntur in Mari Currentes, qui nec naturali motui Oceani, nec decursui ex locis magis elevatis, nec Angustiis ex litoribus adversis, aut Promontoriis excurrentibus attribui possint; sed planè reguntur *à Ventis Statis*.

4. *Columbum*, qui nolunt à relatione *Nacleri Hispani*, & levius putant, ab obscuris Antiquitatis vestigiis, & auris, tam certam, & fixam, de *Indiis Occidentalibus*, opinionem concepisse, huc se convertunt, quòd à *Statis Ventis*, ad litora *Lusitaniæ*, conjecerit, *Continentem* esse à parte Occidentis: Res dubia, nec admodùm probabilis, cùm *Ventorum* Itinerarium, ad tam longos tractus vix attingat: Magnus interim honos huic Inquisitioni, si uni Axiomati, aut Observationi, ex iis, quas multas complectitur, Inventio Novi orbis debeatur.

5. Ubicunque siti sunt Montes alti & nivales, ab eâ parte, flant *Venti Stati*, ad tempus, quo nives solvuntur.

6. Arbitror & à paludibus magnis, quæ aquis cooperiuntur hyeme, spirare *Ventos Statos*, sub tempora, quibus à calore Solis siccari cœperint; sed de hoc mihi compertum non est.

7. Ubicunque generationes vaporum fiunt in abundantiâ, idque certis temporibus; ibi scias *Ventos Statos* iisdem temporibus orituros.

8. Si *Venti Stati* flent alicubi, nec caussa eorum reperiatur in propinquo; scias *Ventos* hujusmodi *Statos* peregrinos esse, & à longè venire.

9. Notatum est, *Ventos Statos* noctu non flare, sed tertiâ, ab ortu Solis, horâ, insurgere: sunt certè hujusmodi *Venti*, veluti ex longo itinere, defessi, ut condensationem aeris nocturnam vix perfringant, at post exortum Solis excitati, paulispèr procedant.

Omnes

Omnes *Stati Venti* (præterquam ex locis propinquis) imbecilli sunt, & *Ventis* subitis se submittunt. 10.

Sunt complures *Venti Stati*, quos nos non percipimus, aut observamus, propter infirmitatem ipsorum, unde à ventis liberis obruuntur; Ideò vix notantur hyeme, cùm *Venti* liberi vagantur magis; sed potiùs versus æstatem, cùm *Venti* illi Erratici magis deficiant. 11.

In partibus *Europæ*, ex *Ventis Statis*, hi potissimi sunt. *Aquilones* à Solstitio: suntque exortûs *Caniculæ*, tum prodromi, tum sequaces: *Zephyri*, ab Æquinoctio Autumnali, *Euri* à verno: Nam de Brumali Solstitio minus curandum, propter hyemis varietates. 12.

Venti Ornithii, sive *Aviarii*, qui nomen traxerunt, quòd Aves à regionibus gelidis transmarinis, regionibus apricis immittant, nihil pertinent ad *Ventos Statos*; quia illi tempore sæpiùs fallunt: Aves autem eorum Commoditatem, sive citiùs, sive tardiùs flent, expectant; etiam non raro postquàm flare paululum incœperint, & se subinde verterint, destituuntur Aves, & merguntur in pelago; aliquando in naves decidunt. 13.

Præcisus reditus *Ventorum* ad diem & horam, instar Æstûs Maris, non invenitur. Designant quandoq; Authores nonnulli diem; sed potiùs ex conjecturâ, quàm ex observatione constante. 14.

Venti Asseclæ.

Ventorum Assecl*arum vocabulum nostrum est, quod imponere visum est, ne aut pereat observatio circa ipsos, aut confundatur. Sensus talis est. Divide, si placet, annum in tres, quatuor, quinque partes, in aliquâ Regione. Quod si* Ventus *aliquis ibi flet, duas, tres, quatuor portiones ex ipsis,* Ventus *contrarius, unam; illum* Ventum, *qui frequentiùs flat, ejus Regionis* Asseclam *nominamus. Sic de temporibus.* *Ad Artic. 4. & 5. Connexio.*

Auster & *Boreas Assecla* Mundi sunt; Frequentiùs enim per universum spirant illi, cum suis Sectionibus, quàm *Eurus*, & *Zephyrus* cum suis. 1.

Omnes *Venti Liberi* (non *Stati*) magis Asseclæ hyemis sunt, quàm Æstatis; maximè autem Autumni, & Veris. 2.

Omnes *Venti* Liberi, potiùs Asseclæ sunt regionum extra Tropicos, atque etiam Circulos polares, quàm intra; In regionibus enim torridis, & conglaciatis, plerunque parciùs spirant; in mediis frequentiùs. 3.

Etiam omnes *Venti* Liberi, præsertim fortiores ex ipsis, flant sæpiùs, & intensiùs, Mane & Vesperi, quàm meridie, & noctu. 4.

Venti

5. *Venti* Liberi in regionibus fiſtuloſis & cavernoſis, frequentiùs ſpirant, quàm in firmis, & ſolidis.

Mandatum. *Ceſſavit ferè humana diligentia, in obſervatione* Ventorum Aſſeclarum, *in regionibus particularibus, quod tamen fieri debuit, & ad multa utilis foret. Memini me à Mercatore quodam, prudenti viro, qui ad* Terram Piſcationis, *coloniam duxerat, ibique hyemârat, cauſſam quæſiviſſe, cur Regio illa tam impensè frigida haberetur, cùm Clima ſatis benignum eſſet. Reſpondit, rem eſſe famâ aliquanto minorem, cauſſam autem duplicem. Unam, quod moles glaciales, à Currenti Maris Scythici, juxta ea litora deveherentur. Alteram (quam longe potiorem duxit) quod longè pluribus Anni partibus ſpiraret apud eos* Zephyrus, *quàm* Eurus; *quod etiam facit apud nos; (inquit) ſed apud illos à Continenti, & gelidus; apud nos à Mari, & tepidus. Quod ſi (addidit) tam frequentèr & diù ſpiraret in* Angliâ Eurus, *quàm apud eos* Zephyrus, *longè forent intentiora frigora apud nos, & paria illis, quæ ibi fiunt.*

6. *Zephyri* ſunt *Aſſeclæ* horarum pomeridianarum: Declinante enim Sole frequentiùs ſpirant *Venti* ab Occidente, ab Oriente rariùs.

7. *Auſter* Noctis Aſſecla eſt; nam noctu, & ſæpiùs oritur, & flat vehementiùs. *Boreas* autem interdiù.

8. *Aſſeclarum* verò *Maris*, & Continentis, multæ & magnæ ſunt differentiæ. Ea præcipuè, quæ *Columbo* anſam præbuit inveniendi Novi Orbis: Quod *Venti* marini *Stati* non ſunt, terreſtres autem maximè. Cùm enim abundet vaporibus Mare, qui ubique ferè indifferentèr adſunt, ubique etiam generantur Venti, & magnâ inconſtantiâ hùc illùc feruntur, cùm certas origines, & fontes non habeant. At terra, ad Materiam *Ventorum*, valdè inæqualitèr ſe habet; cùm alia loca ad *Ventos* pariendos, & augendos magis efficacia ſint; alia magis deſtituta. Itaque flant ferè à parte fomitum ſuorum, & inde directionem ſortiuntur.

9. Non ſatis conſtat ſibi *Acoſta*. Ait ad *Peruviam*, & maritima *Maris Auſtralis*, ferè per totum Annum, ſpirare *Auſtros*. Idem alibi ait, ad eas oras ſpirare potiſſimum *Ventos* Marinos. At *Auſter* illis terreſtris eſt, ut & *Boreas*, & *Eurus*, tantúmque *Zephyrus* eſt illis marinus. Sumendum, quod certius ponit, hoc eſt, *Auſtrum* eſſe *Ventum Aſſeclam*, & familiarem earum regionum; niſi fortè ex nomine *Maris Auſtralis*, vel phantaſiam, vel modum loquendi corrupit, intelligens *Zephyrum* per *Auſtrum*, quòd à Mari Auſtrali ſpiret. At Mare, quod vocant, *Auſtrale*, propriè *Auſtrale* non eſt, ſed tanquam Oceanus ſecundus Occidentalis; quando ſimili, cum *Atlantico*, ſitu exporrigatur.

10. Marini *Venti* ſunt proculdubiò terreſtribus humidiores, ſed tamen puriores, quíque faciliùs, & æqualiùs, cum Aere puro incorporentur. Terreſtres enim malè coagmentati, & fumei. Neque opponat quiſpiam, eos debere eſſe, propter ſalſuginem Maris, craſſiores. Natura enim terreſtris ſalis, non ſurgit in vaporibus.

11. Tepidi, vel gelidi ſunt *venti* marini, pro ratione qualitatum duarum prædictarum, humiditatis, & puritatis. Humiditate enim frigora mitigant, (Siccitas ſiquidem utrumque, & calorem, & frigus, intendit:)

intendit:) At puritate refrigerant. Itaque extra Tropicos, tepidi, intra, gelidi.

Arbitror ubique *Ventos* marinos, Asseclas esse regionum, (præsertim maritimarum) singularum: frequentiùs scilicet spirare *Ventos*, à parte, ubi collocatur mare; propter copiam longè uberiorem Materiæ, ad *Ventos* in mari, quam in Terrâ; nisi fortè, sit aliquis *Ventus* status spirans à terrâ, ex causâ peculiari. Nemo autem confundat *Ventos* statos, cum *Ventis* Asseclis, cum Asseclæ semper frequentiores sint; stati, sæpiùs rariores. Id tamen utrisque commune est, quod *Venti* spirent à parte fomitum suorum. 12.

Vehementiores plerunque sunt *Venti* marini, quàm terrestres, ita tamen, ut cum cessent, major sit Malacia, in medio Mari, quàm ad litora; adeo ut Nautæ quandoque ament, potius litorum obliquitates premere quàm urgere altum; ad evitandas Malacias. 13.

Spirant à Mari ad litora *Venti Tropæi* sive versarij; qui scilicet postquam paulisper progressi sunt, subitò vertuntur. Omnino est quædam refractio inter Auras maris, & Auras terræ, & inæqualitas. Omnis autem inæqualitatis Aeris, est inchoatio quædam *Venti*. Maximè autem fiunt *Tropæi*, & *Euripi Ventorum*, ubi mare sinuat. 14.

Spirant quædam Auræ plerunque circa omnes Aquas majores; potissimùm autem sentiuntur manè; at magis circa fluvios, quàm in mari, propter differentiam auræ Terræ, & auræ Aquæ. 15.

In locis proximis iuxta mare, flectunt fere se arbores, & incurvant, quasi aversantes auras maris. Neque tamen malicia est; sed *Venti* maritimi, ob humiditatem, & densitatem, sunt tanquam ponderosiores. 16.

Qualitates & Potestates Ventorum.

Irca Qualitates *&* Potestates Ventorum, *observatum est ab hominibus, non diligentèr, & variè: Nos certiora excerpimus; reliqua, ut levia, ipsis* Ventis *permittemus.* Ad Artic. 7. 28, 29, 30, 31. Connexio.

Auster Pluviosus, *Boreas* Serenus apud nos sunt: Alter nubes congregat, & fovet, Alter dissipat, & discutit. Itaque *Poetæ*, cùm narrant de *Diluvio*, fingunt, eo tempore, *Boream* in carcere conclusum; *Austrum* cum Amplissimis mandatis emissum. 1.

Zephyrus apud nos pro *Aureæ Ætatis Vento* habitus est, qui comes esset perpetui veris, & mulceret flores. 2.

Paracelsi Schola, cùm tribus suis principijs, etiam in *Templo Junonis* (Aere scilicet) locum quærerent; tres collocarunt, *Euro* locum non reperêrunt. 3.

Tincturis liquidum qui Mercurialibus *Austrum*,
Divitis & Zephyri rorantes Sulphure *venas*,
Et Boream tristi rigidum sale.

4. At nobis, in *Britanniâ*, *Eurus* pro Maleficô habetur, ut in proverbio ſit, *Eurum*, neque homini, neque beſtiæ, propitium eſſe.

5. *Auſter* à præſentiâ Solis, *Boreas* ab abſentiâ ſpirat, in hemiſphærio noſtro : *Eurus* in Conſecutione Motûs Aeris, *Zephyrus* in contrarium ubique : *Zephyrus* à Mari, *Eurus* à Continente ; plerunque in *Europâ*, & *Aſiâ* Occidentali : Hæ ſunt differentiæ *Ventorum*, maximè radicales ; unde plurimæ ex qualitatibus, & poteſtatibus *Ventorum*, reverâ pendent.

6. *Auſter* minùs Anniverſarius eſt, & ſtatus, quàm *Boreas*, ſed magis vagus, & liber ; & quando eſt ſtatus, tam lenis eſt, ut vix percipiatur.

7. *Auſter* magis humilis eſt, & lateralis, *Boreas* celſior, & ſpirans ex alto ; neque hoc de Elevatione, & depreſſione polari dicimus, de quâ ſupra, ſed quod origines ſuas habeat plerunque magis in vicino *Auſter*, magis in ſublimi *Boreas*.

8. *Auſter* nobis pluvioſus (ut jam dictum eſt,) *Africæ* vero ſerenus, ſed magnos immittens fervores, non frigidus, (ut alij dixerunt.) Eſt tamen *Africæ* ſatis ſalubris ; At nobis, ſi flaverit paulò diutiùs in ſudo, abſque pluviâ *Auſter*, valdè peſtilens eſt.

9. *Auſter* & *Zephyrus* non generant vapores, ſed ſpirant à partibus, ubi maxima eſt copia ipſorum, propter auctum calorem Solis, qui vapores elicit, ideóque ſunt pluvioſi. Quod ſi ſpiraverint à locis ſicciori-bus, & jejunis à vaporibus, ſunt ſereni ; ſed tamen aliquando puri, aliquando æſtuoſi.

10. Videntur hic apud nos *Auſter* & *Zephyrus* fœderati, ſuntque tepidi & humidi ; at ex alterâ parte Affines ſunt *Boreas* & *Eurus*, ſuntque frigidi, & ſicci.

11. *Auſter* & *Boreas* (quod & anteà attigimus) frequentiùs ſpirant, quàm *Eurus*, & *Zephyrus* ; quia magna eſt inæqualitas vaporum, ex illis partibus, propter abſentiam, & præſentiam Solis ; At Orienti, & Occidenti, Sol tanquam adiaphorus eſt.

12. *Auſter* Saluberrimus marinus, à continente magis morbidus ; contrà *Boreas* à mari ſuſpectus, à terrâ ſanus ; Etiam frugibus & ſtirpibus *Auſter* marinus valdè benignus, fugans rubigines, & alias pernicies.

13. *Auſter* lenior non admodùm cogit nubes, ſed ſæpe ſerenus eſt, præſertim ſi ſit brevior ; Sed flans commotiùs, aut diutiùs, facit cœlum nubilum, & inducit pluviam : ſed potiùs cum deſinat, aut flacceſſere incipiat, quam à principio, aut in ipſo vigore.

14. Cum *Auſter* aut oritur, aut deſiſtit, fiunt ferè Mutationes tempeſtatum, à ſereno ad nubilum, aut à calido ad frigidum, & è contrà ; *Boreas* ſæpè, & oritur, & deſinit, priore tempeſtate manente, & continuatâ.

15. Poſt pruinas, atque etiam Nives paulò diuturniores, non alius ferè *Ventus*, quàm *Auſter* ſpirat, tanquam factâ concoctione frigorum, quæ tum demum ſolvuntur, neque proptereà ſemper ſequitur pluvia, ſed fit hoc etiam in regelationibus ſerenis.

16. *Auſter*, & frequentiùs oritur, & fortiùs ſpirat, noctù, quàm interdiù, præſertim noctibus hybernis. At *Boreas*, ſi noctù ori-

atur (quod contra suam consuetudinem est,) non ultra triduum ferè durat.

Austro flante, majores voluuntur fluctus, quàm *Boreâ*, etiam quando pari, aut minore impetu, spirat. 17.

Spirante *Austro*, fit Mare cœruleum, & magis lucidum; *Boreâ* contrà, atrius, & obscurius. 18.

Cum Aer subitò fit tepedior, denotat interdum pluviam: rursus aliàs, cum Aura subitò fit gelidior, pluviam præmonstrat. Sequitur vero hoc naturam *Ventorum*: nam si flante *Austro* aut *Euro* intepescit Aer, pluvia in propinquo est; itidemque cùm flante *Septentrione*, aut *Zephyro*, refrigescit. 19.

Auster flat plerunque integer, & solitarius; At *Boreâ*, & præcipuè *Cæciâ*, & *Coro* flantibus, sæpè contrarij, & alij diversi *Venti*, simul spirant; undè refringuntur, & turbantur. 20.

Boreas sementi faciendæ, *Auster* Insitionibus, & Inoculationibus, cavendus. 21.

A parte *Austri*, folia ex arboribus, citiùs decidunt; At palmites vitium, ab eâ parte erumpunt, & eò ferè spectant. 22.

In latis pascuis, videndum est pastoribus (ut ait *Plinius*) ut greges ovium, ad *Septentrionale* latus adducant, ut contra *Austrum* pascant. Nam si contra *Boream*, claudicant, & lippiunt, & alvo moventur: Quin etiam *Boreas* coitum illis debilitat, adeò ut si in hunc *Ventum* spectantes coeant oves, fœmellæ ut plurimum gignantur: Sed in hoc *Plinius* (utpote transcriptor) sibi non constat. 23.

Venti tribus temporibus, frumento & segetibus nocent: in flore aperiente, & deflorescente, & sub maturitatem: tum enim exinaniunt aristas dejectis granis, at prioribus duobus temporibus, florem, aut in calamo constringunt, aut decutiunt. 24.

Flante *Austro* anhelitus hominum magis fœtet, Appetitus animalium dejicitur magis, Morbi pestilentes grassantur, gravedines incumbunt, homines magis pigri sunt, & hebetes: At flante *Boreâ*, magis alacres, sani, avidiores cibi. Phthisicis tamen nocet *Boreas*, & tussiculosis, & podagricis, & omni fluxui acuto. 25.

Eurus Siccus, mordax, mortificans; *Zephyrus*, humidus, clemens, Almus. 26.

Eurus, spirans vere adulto, calamitas fructuum, inducendo Erucas & vermes, ut vix foliis parcatur; nec æquus admodum segetibus: *Zephyrus* contrâ, herbis, floribus, & omni vegetabili, maximè propitius, & amicus. At *Eurus* quoque, circa æquinoctium autumnale, satis gratiosus. 27.

Venti ab Occidente spirantes, sunt vehementiores, quàm illi ab Oriente, & magis curuant, & contorquent arbores. 28.

Tempestas pluviosa quæ incipit spirante *Euro*, longiùs durat, quàm quæ spirante *Zephyro*, & ferè ad diem integrum extenditur. 29.

Eurus ipse, & *Boreas*, postquam inceperint flare, constantiùs flant: Auster, & Zephyrus magis mutabiles. 30.

Flante *Euro* visibilia omnia majora apparent; At flante *Zephyro* Audibilia: Etiam longiùs deferuntur Soni. 31.

32. *Cæciam nubes ad se trahere*, apud *Græcos* in proverbium transiit, comparando ei Fœneratores, qui pecunias erogando, sorbent: vehemens est *Ventus*, & latus, ut non possit summovere nubes, tam citò, quàm illæ renitantur, & se vertant; quod fit etiam in majoribus incendiis, quæ contra *Ventum* invalescunt.

33. *Venti Cardinales*, aut etiam *Semicardinales*, non sunt tam procellosi, quàm *Mediani*.

34. *Mediani*, à *Borea ad Euro-boream*, magis sereni, ab *Euro-borea* ad *Eurum*, magis procellosi: Similitèr ab *Euro* ad *Euro-austrum*, magis sereni, ab *Euro-austro* ad *Austrum*, magis procellosi: Similiter, ab *Austro*, ad *Zephyro-austrum*, magis sereni, à *Zephyro-austro* ad *Zephyrum*, magis procellosi: Similiter, à *Zephyro*, ad *Zephyro-boream*, magis sereni, à *Zephyro-borea*, ad *Boream*, magis procellosi; Ita ut progrediendo secundum ordinem cœli, semper *Mediani* prioris Semicardinis, disponantur ad Serenitatem, posterioris, ad Tempestates.

35. Tonitrua, & fulgura, & Ecnephiæ fiunt, spirantibus *Ventis* frigidis, quique participant ex *Borea*, quales sunt *Corus*, *Thrascias*, *Circias*, *Meses*, *Cæcias*; Ideoque fulgura sæpiùs comitatur grando.

36. Etiam Nivales *Venti* à *Septentrione* veniunt, sed ab iis *Medianis*, qui non sunt procellosi, veluti *Corus*, & *Meses*.

37. Omnino *Venti* quinque modis naturas suas & proprietates nanciscuntur. Vel ab absentiâ aut præsentiâ Solis: vel à consensu & dissensu cum naturali motu Aeris: vel à diversitate Materiæ fomitum suorum à quibus generantur; Maris, Nivis, paludum, &c. Vel à tincturâ regionum per quas pertranseunt: vel ab originibus localibus suis, in alto, sub terrâ, in medio: quæ omnia sequentes articuli meliùs explanabunt.

38. *Venti* omnes habent potestatem desiccandi, etiam magis quàm ipse Sol; quia Sol vapores elicit, sed nisi admodum fervens fuerit, non dissipat; at *Ventus* eos & elicit, & abducit: Attamen *Auster* minimè omnium hoc facit; quinetiam saxa, & trabes sudant, magis flante nonnihil *Austro*, quàm in tranquillo.

39. Martii magis longè desiccant, quàm æstivi: adeò ut Artifices Instrumentorum Musicorum *Ventos* Martios expectent, ad Materiam Instrumentorum suorum desiccandam, eamq; reddendam porosam, & sonoram.

40. *Venti* omnis generis purgant Aerem, eumque à putredine vindicant, ut Anni in quibus *Venti* frequentiùs spirent, sint maximè salubres.

41. Sol Principum fortunam subit; quibuscum ita sæpè agitur, ut præsides in Provinciis remotis, magis obnoxios habeant subditos, & quibus obsequia præstentur magis, quàm principi ipsi. Certè *Venti* qui potestatem, & originem habent à Sole, æquè, aut plus gubernant temperaturas regionum, & affectus Aeris, quàm ipse Sol, in tantùm, ut *Peruvia* (quæ propter propinquitatem Oceani, vastitatem Amnium, & altissimos, & maximos montes nivales, maximam habet copiam *Ventorum*, & aurarum spirantium) cum *Europâ*, de temperamento, & clementiâ Aeris certet.

Nil

Nil mirum si *Ventorum* tantus sit impetus, quantus invenitur, quandoquidem *Venti* vehementes, sint tanquam Inundationes, atque Torrentes, & Fluctus magni Aeris. Neque tamen, si attentiùs advertas, magnum quiddam est eorum potentia. Possunt dejicere arbores, quæ cacuminum onere, tanquam velis expansis iisdem commoditatem præbent, & se ipsæ onerant; possunt etiam Ædificia infirmiora: sed structuras solidiores, nisi fiant cum terræmotibus, non subvertunt. Nives quandóque tanquam integras dejiciunt ex Montibus, ut planitiem subjacentem ferè sepeliant, quod accidit *Solymanno* in campis *Sultaniæ*; Etiam magnas quandóque immittunt Inundationes aquarum. 42.

Amnes quandoque tanquam in sicco ponunt *Venti*, & fundos ipsorum discooperiunt; Si enim post magnam siccitatem, *Ventus* robustus in consecutione fili aquæ, pluribus diebus spirârit, ita ut aquas amnis, tanquam everrendo, devexerit in mare, Aquas marinas prohibuerit; fit Siccatio Amnis in multis locis insolitis. 43.

Verte Polos, *& verte simul Observationes, quatenus ad* Austrum *&* Boream. *Cùm enim Absentia, & Præsentia Solis in caussâ sit, variat pro ratione Polorum. At illud constans res esse possit, quod plus sit Maris versus* Austrum, *plus sit Terræ versus* Boream, quod etiam *ad* Ventos *non parum facit.* *Monitum.*

Mille modis fiunt Venti, *ut ex Inquisitione sequenti patebit: Itaque in re tam variâ, figere observationes, haud facile est. Attamen quæ à nobis posita sunt, pro certo plerumque obtinent.* *Monitum.*

Origines locales Ventorum.

VEntorum Origines locales *nosse, arduæ est Inquisitionis, cum illud* Vnde, *&* Quò *Ventorum, ut res abdita, etiam in* Scripturis *notata sit. Neque loquimur jam de Fontibus* Ventorum *particularium, (de quibus posteà) sed de Matricibus* Ventorum *in genere. Alii ex alto eas petunt, Alii in profundo rimantur, in medio autem ubi ut plurimum generantur, vix eas quærunt; ut est mos hominum, quæ ante pedes posita sunt, præterire, & obscuriora malle. Illud liquet,* Ventos *aut Indigenas, aut Advenas esse; sunt enim* Venti *tanquam* Mercatores Vaporum, *eosque in nubes collectos, & important in regiones, & exportant, unde iterum* Venti, *tanquam per permutationem: Sed inquiramus jam de Nativis. Qui enim aliundè Advenæ, alibi Nativi. Tres igitur* Origines locales: *Aut expirant & scaturiunt è terrâ; aut dejiciuntur ex sublimi; aut conflantur hic in Corpore Aeris. Qui autem dejiciuntur* *Ad Artic. 8. Connexio.*

untur ex alto, duplicis generationis: Aut enim dejiciuntur, antequam formentur in nubes; aut postea ex nubibus rarefactis & dissipatis. Videamus quæ sit harum rerum historia.

1. Finxerunt *Poetæ*, *Regnum Æoli*, in Antris & Cavernis, sub terram fuisse collocatum, ubi *Carcer* esset *Ventorum*, qui subinde emittebantur.

2. Etiam *Theologos* quosdam, eosdemque *Philosophos*, movent *Scripturæ* verba. *Qui producit Ventos de thesauris suis*; tanquam *Venti* prodirent ex locis thesaurariis, subterraneis scilicet, ubi sunt Mineræ: sed hoc nihil est. Nam loquitur etiam *Scriptura*, de Thesauris Nivis, & grandinis, quas in sublimi generari, nemo dubitat.

3. In subterraneis proculdubiò magna existit Aeris Copia, eamque & expirare sensim verisimile, & emitti confertìm aliquando, urgentibus caussis, necesse est.

Phænomenon obliquum. *In magnis siccitatibus, & mediâ æstate, cùm magis rimosa sit terra; solet erumpere in locis aridis, & arenosis, magna vis aquarum: Quod si faciant Aquæ (Corpus Crassum) rarò; Aerem (Corpus tenue, & subtile) hoc frequenter facere, probabile est.*

4. Si expirat Aer è terrâ, sensìm & sparsìm, parùm percipitur primò; sed postquàm Aeris illius emanationes multæ minutæ confluxerint, tum fit *Ventus*; ut ex scaturiginibus Aquarum Rivus: Hoc verò ita fieri videtur; quoniam notatum est ab Antiquis, *Ventos* complures in ortu suo, & in locis à quibus oriuntur, primò spirare exiguos, deinde in progressu invalescere prorsùs, more Fluviorum.

5. Inveniuntur quædam loca in Mari, ac etiam lacus, qui nullis flantibus Ventis, majorem in modum tumescunt, ut hoc à subterraneo flatu fieri appareat.

6. Magna vis requiritur spiritûs subterranei, ut Terra concutiatur, aut scindatur: levior, ut Aqua sublevetur. Itaque tremores terræ rari; tumores & sublevationes Aquarum, frequentiores.

7. Etiam ubique notatum est, nonnihil attolli, & tumescere Aquas, ante tempestates.

8. Spiritus subterraneus exilis qui sparsìm efflatur, non percipitur super terram, donec coierit in *Ventum*, ob porositatem terræ; sed exiens subter aquas, ob continuitatem aquæ, statìm percipitur ex tumore nonnullo.

9. *Affectus* esse *Ventos*, terrarum cavernosarum anteà posuimus; ut prorsùs videantur Venti illi, habere *Origines* suas *locales* è terrâ.

10. In montibus magnis & saxeis, inveniuntur *Venti*, & citiùs spirare, (antequam scilicet percipiantur in vallibus,) & frequentiùs, (cùm scilicet valles sint in tranquillo:) At omnes Montes, & Rupes cavernosi sunt.

11. In Comitatu *Denbigh* in *Britanniâ*, montosâ regione & lapidosâ, ex cavernis quibusdam, tam vehementes (ait *Gilbertus*) sunt *Ventorum* eruptiones, ut injecta vestimenta, pannique, rursùs magnâ vi efflentur, & altiùs in Aerem efferantur.

In *Aber Barry* juxta *Sabrinam* in *Walliâ*, in quodam clivo saxoso, in quo sunt foramina, si quis aurem apposuerit; Sonitus varios, & murmur flatuum sub terrâ exaudiet. 12.

Notavit Acosta, *oppida* Platæ *&* Potosæ *in* Peruviâ, *non longè esse distantia, et utrumque situm esse, in terrâ elevatâ, aut montanâ, ut in hoc non differant; & nihilominùs habere* Potosam *temperaturam aeris frigidam, & hyemalem;* Platam *clementem, & vernam: id quod videtur Argenti fodinis, juxta* Potosam, *attribui posse; quod demonstrat esse spiracula terræ, quatenus ad calidum, & frigidum.* Phænomenon obliquum.

Si terra sit primum frigidum, ut voluit *Parmenides*, (non contemnendâ usus sententiâ, cùm frigus & densitas, arcto copulentur vinculo) non minùs probabile est, ejici halitus calidiores, à frigore centrali terræ, quàm dejici à frigore Aeris sublimioris. 13.

Sunt quidam putei in *Dalmatiâ*, & Regione *Cyrenaicâ*, ut quidam ex Antiquis memorant, in quibus si dejiciatur lapis, excitantur paulò post tempestates, ac si lapis perfringeret operculum aliquod, in loco, ubi vis *Ventorum* erat incarcerata. 14.

Flammas evomunt Ætna, *& complures Montes, similiter et Aerem erumpere posse consentaneum est, præsertim calore in subterraneis dilatatum, et in motu positum.* Phænomenon obliquum.

In terræ motibus, *Ventos* quosdam noxios, & peregrinos, & ante eruptionem, & posteà flare, observatum est: ut fumi quidam minores, solent emitti, ante, & post incendia magna. 15.

Aer in terrâ conclusus, erumpere ob varias caussas compellitur. Quandoque Massa terræ malè coagmentata in Cavum terræ decidit: quandoque Aquæ se ingurgitant: quandoque expanditur Aer per ignes subterraneos, ut ampliorem locum quærat: quandoque Terra, quæ antea solida erat, & concamerata, per ignes, in cineres versa, se ampliùs sustinere non potest, sed decidit: & complura id genus. Monitum.

Atque de primâ *Origine locali Ventorum*, videlicèt è subterraneis, hæc inquisita sunt; Sequitur origo secunda, ex sublimi; nempè mediâ, quam appellant, regione Aeris.

At nemo tam malè, quæ dicta sunt, intelligat, quasi negemus, & reliquos Ventos, *è terrâ, & mari, per vapores educi; Sed hoc prius genus erat,* Ventorum *qui exeunt è terrâ jam* Venti *formati.* Monitum.

Increbrescere murmur sylvarum, antequam manifestò percipiantur *Venti*, notatum est; ex quo conjicitur *Ventum* à superiore loco descendere; quod etiam observatur in Montibus (ut dictum est) sed caussâ magis ambiguâ, propter cava montium. 16.

Stellas sagittantes, (ut loquimur;) & vibratas, sequitur *Ventus*; atque etiam ex eâ parte, ex quâ fit jaculatio; ex quo patet, aërem in alto commotum esse, antequam ille motus perveniat ad nos. 17.

Apertio cœli, & disgregatio nubium, præmonstrat *Ventos*, antequam flent in terrâ; quod itidem ostendit *Ventos* inchoari in alto. 18.

Stellæ exiguæ, antequam oriatur *Ventus*, non cernuntur, licèt nocte serenâ; cum scilicet (ut videtur) densetur, & fit minùs diaphanus Aer, propter materiam, quæ posteà solvitur in *Ventos*. 19

Circuli apparent circa corpus Lunæ; Sol quandoque Occidens conspici- 20.

conſpicitur ſanguineus; Luna rubicundior eſt in ortu quarto; & complura alia inveniuntur prognoſtica Ventorum in ſublimi: (de quibus ſuo loco dicemus) quæ indicant materiam *Ventorum* ibi inchoari, & præparari.

21. In iſtis Phænomenis, notabis illam, de quâ diximus, differentiam, de duplici generatione *Ventorum*, in ſublimi; nimirum ante congregationem vaporum in Nubem, & poſt. Nam prognoſtica Halonum, & colorum Solis & Lunæ, habent aliquid ex nube; at Jaculatio illa, & Occultatio ſtellarum exiguarum, fiunt in ſereno.

22. Cùm *Ventus* prodit à nube formatâ, aut totaliter diſſipatur nubes, & vertitur in *Ventum*; aut ſecernitur, partim in pluviam, partim in *Ventum*; aut ſcinditur, & erumpit *Ventus*, ut in procellâ.

23. Plurima ſunt *Phænomena obliqua*, ubique in naturâ rerum, de repercuſſione per frigidum; Itaque cùm conſtet eſſe in mediâ regione Aeris, frigora valdè intenſa, planum fit, vapores maximâ ex parte, ea loca perfringere non poſſe, quin aut coagulentur, aut vibrentur; ſecundum opinionem veterum, in hac parte ſanam.

Tertia *Origo localis Ventorum*, eſt eorum, qui hîc in inferiore Aere generantur, quos etiam Tumores, ſive Super-onerationes Aeris appellamus. Res maximè familiaris; & tamen ſilentio tranſmiſſa.

Commentatio. *Horum* Ventorum, *qui conflantur in aere infimo, Generatio abſtruſior aliqua res non eſt, quàm hæc ipſa. Quòd ſcilicet Aer, noviter factus ex aquâ, & vaporibus attenuatis, & reſolutis, conjunctus cum aere priore, non poteſt contineri iiſdem, quibus anteà, ſpatiis, ſed excreſcit, & volvitur, & ulteriora loca occupat. Hujus tamen rei duo ſunt aſſumpta. Unum, quod gutta Aquæ in aerem verſa; (quicquid de* decimâ proportione Elementorum *fabulentur,) centuplò, ad minus plus ſpatii deſiderat, quam priùs; Alterum, quod parum Aeris novi, & moti, ſuper-additum Aeri veteri, totum concutit, & in Motu ponit; ut videre eſt, ex puſillo Vento, qui ex follibus, aut rimâ feneſtræ efflat, qui tamen totum Aerem in cubiculo in motu ponere poßit; ut ex flammis lucernarum facilè apparet.*

24. Quemadmodum rores, & nebulæ, hîc in aere infimo generantur, nunquam factæ nubes, nec ad mediam regionem penetrantes; eodem modo, & complures *Venti*.

25. Aura continua ſpirat circa maria, & aquas, quæ eſt *Ventus* puſillus, noviter factus.

26. Iris, quæ eſt ex Meteôris quaſi humillima, & generatur in proximo, quando non conſpicitur integra, ſed curtata, & quaſi fruſta ejus tantùm in cornibus, ſolvitur in *Ventos*; æquè ac in pluviam, & magis.

27. Notatum eſt, eſſe quoſdam *Ventos* in regionibus, quæ diſterminantur,

tur, & separantur per Montes intermedios; qui ex alterâ parte Montium spirant familiares, ad alteram non perveniunt, ex quo manifestum, eos generari, infra altitudinem ipsorum Montium.

Infiniti sunt *Venti*, qui spirant diebus serenis, atq; etiam in Regionibus, ubi nunquam pluit; qui generantur ubi flant, nec nuquam erant nubes, aut in mediam regionem ascenderunt. 28.

Quicunque nôrit, quàm facilè vapor solvatur in Aerem; & quàm ingens sit copia vaporum; & quantum spatium occupet gutta Aquæ versa in Aerem, præ eo quod anteà occupabat (ut dictum est) & quam modicum sustineat se comprimi Aer; non dubitabit quin necesse sit, etiam à superficie terræ, usque ad sublimia aeris, ubique generari Ventos. *Neque enim fieri potest, ut magna copia vaporum, cum cœperint expandi, ad mediam Aeris regionem attollantur, absque Super-oneratione Aeris, & tumultu in viâ.* *Phænomena obliqua.*

Accidentales Generationes Ventorum.

ACcidentales Generationes Ventorum *eas vocamus, quæ non efficiunt, aut gignunt Motum impulsivum* Ventorum, *sed eum compressione acuunt, repercussione vertunt, Sinuatione agitant, & volvunt: quod fit per caussas extrinsecas, & posituram Corporum adjunctorum.* *Ad Artic. 9. Connexio.*

In locis ubi sunt colles minùs elevati, & circa hos subsidunt valles, & ultra ipsos, rursùs colles altiores, major est agitatio Aeris, & sensus *Ventorum*, quàm aut in montanis, aut in planis. 1.

In urbibus, si sit aliquis locus paulò latior, & exitus angustiores, aut Angiportus, & Plateæ se invicem secantes; percipiuntur ibi Flatus, & Auræ. 2.

In Ædibus refrigeratoria per *Ventos* fiunt, aut occurrunt; ubi Aer est perflatilis, & ex unâ parte introit Aer, ex adverso exit; Sed multò magis, si Aer intrat ex diversis partibus, & facit concursum auræ ad Angulos, & habet exitum illi Angulo communem; Etiam Concameratio cœnaculorum, & rotunditas, plurimum facit ad Auras; quia repercutitur Aer commotus ad omnes lineas; Etiam Sinuatio porticuum magis juvat, quàm si exporrigantur in recto; Flatus enim in recto, licèt non concludatur, sed liberum habeat exitum, tamen non reddit Aerem, tam inæqualem, & voluminosum, & undantem, quàm confluxus ad Angulos, & anfractus, & glomerationes in rotundo, & hujusmodi. 3.

Post magnas tempestates in Mari, continuatur *Ventus Accidentalis* ad 4.

ad tempus, postquàm *Originalis* resederit; factus ex collisione, & percussione Aeris, per undulationem fluctuum.

5. Reperitur vulgò in hortis, repercussio *Venti*, à parietibus, & ædibus, & aggeribus; ita ut putaret quis, *Ventum* in contrariam partem spirare ejus, à quà reverâ spirat.

6. Si Montes regionem, aliquâ ex parte, cingant, & *Ventus*, paulò diutiùs, ex plano contra montem spiraverit, fit, ut ipsâ repercussione montis, aut contrahatur *Ventus* in pluviam, si fuerit humidior; aut vertatur in *Ventum* contrarium, sed qui brevi tempore duret.

7. In flexionibus Promontoriorum experiuntur Nautæ sæpiùs mutationes *Ventorum*.

Venti extraordinarii, & Flatus repentini.

Ad Artic. 10. *Connexio.* DE Ventis extraordinariis *sermocinantur quidam, & caussantur*; Ecnephiâ *sive* procellâ, Vortice, Typhone, Prestere: *Sed rem non narrant, quæ certè ex Chronicis, & historiâ sparsâ, peti debet.*

1. *Repentini flatus* nunquam cœlo sereno fiunt, sed semper nubilo, & cum imbre; ut eruptionem quandam fieri, & flatum excuti, aquas concuti, rectè putetur.

2. *Procellæ*, quæ fiunt cum nebulâ, aut caligine, quas Belluas vocant, quæque se sustinent, instar Columnæ, vehementes admodum sunt, & diræ navigantibus.

3. *Typhones* majores, qui per latitudinem aliquam notabilem corripiunt, & correpta sorbent in sursum, rarò fiunt; at *Vortices*, sive *Turbines* exigui, & quasi ludicri, frequenter.

4. Omnes *Procellæ*, & *Typhones*, & *Turbines* majores, habent manifestum motum præcipitii, aut vibrationis deorsùm, magis quàm alii Venti; ut torrentum modò ruere videantur, & quasi per canales defluere, & postea à terrâ reverberari.

5. Fit in pratis, ut cumuli fœni, quandóque in altum ferantur, & tum instar Conopæi spargantur; etiam in agris, ut caules pisarum involutæ, & aristæ segetum demessæ, quin etiam lintea ad exsiccandum exposita, attollantur à *Turbinibus*, usque ad altitudinem Arborum, aut supra fastigia Ædium; hæcque fiunt, absque aliquo majore *Venti* impetu, aut vehementiâ.

6. At quandoque fiunt *Turbines* leves, & admodum angusti, etiam in sereno; ita ut Equitans, videat pulveres, vel paleas corripi, & verti propè se, neque tamen ipse magnoperè *Ventum* sentiat; quæ procul-

dubiò

dubiò fiunt hic propè, ex auris contrariis se mutuò repellentibus, & circulationem aeris ex concussione facientibus.

Certum est, esse quosdam flatus qui manifesta vestigia relinquunt Adustionis, & Torrefactionis in plantis. At *presterem*, qui est tanquam fulgur cœcum, atque Aer fervens, sed sine flammâ; ad Inquisitionem de Fulgure rejicimus. 7.

Confacientia ad Ventos; Originales scilicet, nam de Accidentalibus, suprà inquisitum est.

Quæ à veteribus, de Ventis, *eorumque caussis, dicta sunt, confusa planè sunt, & incerta, nec maximâ ex parte, vera. Neque mirum si non cernant clarè, qui non spectant propè. Loquuntur, ac si* Ventus *aliud quippiam esset, separatum ab Aere Moto; atque ac si Exhalationes generarent, & conficerent corpus integrum* Ventorum, *atque ac si Materia* Ventorum *esset Exhalatio tantum calida, & sicca; Atque ac si origo Motûs* Ventorum, *esset tantummodò dejectio, & percussio à frigore mediæ regionis: Omnia phantastica, & pro Arbitrio. Attamen ex hujusmodi filis, magnas conficiunt telas:* Operas *scilicet* Aranearum. *At omnis Impulsio Aeris, est* Ventus; *Et Exhalationes permistæ Aeri, plus conferunt ad Motum, quàm ad Materiam; Et vapores humidi, ex calore proportionato, etiam faciliùs solvuntur in* Ventum, *quàm exhalationes siccæ; & complures* Venti *generantur in Regione infimâ Aeris, & ex terrâ expirant, præter illos, qui dejiciuntur, & repercutiuntur. Videamus qualis sit sermo rerum ipsarum.* *Ad Artic. 11, 12, 13, 14, 15. Connexio.*

Rotatio naturalis Aeris (ut dictum est in *Articulo* de *Ventis Generalibus*) absque caussâ aliâ externâ, gignit *Ventum* perceptibilem intra tropicos, ubi Aeris conversio fit per Circulos majores. 1.

Post Motum Aeris naturalem, antequam inquiramus de Sole, qui est Genitor *Ventorum* præcipuus, videndum, num quid sit tribuendum Lunæ, & aliis Astris, ex experientiâ clarâ. 2.

Excitantur *Venti* magni, & fortes, nonnullis, ante *Eclipsin Lunæ*, horis; ita ut si *Luna* deficiat medio noctis, flent *Venti* vesperi præcedente; si *Luna* deficiat manè, flent *Venti* medio noctis præcedente. 3.

In *Peruviâ*, quæ regio est admodum flatilis, notat *Acosta*, maximè flare *Ventos* in *Pleniluniis*. 4.

Dignum certè esset observatione, quid possint super Ventos, *Motus & tempora* *Mandatum.*

tempora Lunæ, *cum liquidò possint super Aquas. Veluti, utrùm* Venti *non sint paulò commotiores, in* Pleniluniis, *&* Noviluniis, *quàm in dimidiis, quemadmodum fit in Æstibus Aquarum: licèt enim quidam commodè fingant,* Imperium Lunæ *esse super* Aquas; Solis *verò, &* Astrorum, *super* Aerem; *tamen certum est, Aquam & Aerem esse corpora valdè homogenea; &* Lunam, *post* Solem, *plurimum hîc apud nos posse, in omnibus.*

5. Circa *Conjunctiones Planetarum*, non fugit hominum observationem flare *Ventos* majores.

6. Exortu *Orionis*, surgunt plerumque *Venti*, & tempestates variæ: sed videndum, annon hoc fiat, quia exortus ejus fit, eo tempore Anni, quod ad generationem *Ventorum* est maximè efficax; ut sit potiùs Concomitans quiddam, quàm Caussa; quod etiam de ortu *Hyadum, & Pleiadum*, quoad imbres; & *Arcturi*, quoad tempestates, similiter meritò dubitari possit; De *Lunâ*, & *Stellis*, hactenus.

7. *Sol* proculdubiò est Efficiens primarius *Ventorum* plurimorum, operans per calorem, in Materiam duplicem: Corpus scilicet Aeris, & Vapores, sive Exhalationes.

8. *Sol* cùm est potentior, Aerem, licèt purum, & absque immistione ullâ, dilatat fortasse ad tertiam partem, quæ res haud parva est. Itaque per simplicem dilatationem, necesse est ut oriatur Aura aliqua, in viis *Solis*; præsertim in magnis fervoribus, idque potiùs duas aut tres horas, post exortum ejus, quàm ipso mane.

9. In *Europâ*, noctes sunt Æstuosiores; in *Peruviâ*, tres horæ Matutinæ; ob unam eandemque caussam; videlicet cessationem Aurarum, & *Ventorum*, illis horis.

10. In *Vitro Calendari*, Aer dilatatus deprimit aquam, tanquam flatu. At in *vitro Pileato* Aere tantummodo impleto, Aer dilatatus inflat vesicam, ut *Ventus* manifestus.

11. *Experimentum* fecimus in turri rotundâ, undique clausâ, hujus generis *Venti*. Nam foculum in medio ejus locavimus, cum prunis penitùs ignitis, ut minus esset fumi; At à latere foculi in distantiâ nonnullâ, filum suspendimus, cum cruce ex plumis, ut facilè moveretur. Itaque post parvam moram, aucto calore, & dilatato Aere, agitabatur crux plumea cum filo suo, hinc inde, motu vario. Quin etiam facto foramine, in fenestrâ turris, exibat flatus calidus, neque ille continuus, sed per vices, & undulans.

12. Etiam receptio Aeris per frigus, à dilatatione, creat ejusmodi *Ventum*, sed debiliorem, ob minores vires frigoris; adeò ut in *Peruviâ*, sub quavis parvâ umbrâ, non solùm majus percipiatur refrigerium, quàm apud nos (per *Antiperistasin*) sed manifesta Aura ex receptione Aeris, quando subit umbram.

Atque de *Vento*, per meram dilatationem, aut receptionem Aeris facto, hactenus.

13. *Venti* ex meris motibus Aeris, absque immistione Vaporum, lenes, & molles sunt. Videndum de *Ventis vaporariis*, (eos dicimus qui generantur à vaporibus) qui tantò illis alteris, possunt esse vehementiores; quantò dilatatio guttæ aquæ, versæ in Aerem, excedit aliquam

dilata-

dilatationem Aeris, jam facti: quod multis partibus facit, ut superiùs monstravimus.

Ventorum vaporariorum (qui sunt illi qui communiter flant) Efficiens est *Sol*, & calor ejus proportionatus: Materia; Vapores, & Exhalationes, qui vertuntur, & resolvuntur, in Aerem; Aerem inquam (non aliud quippiam ab Aere) sed tamen ab initio minus syncerum. 14.

Solis calor exiguus non excitat vapores, itaque nec *Ventum*. 15.

Solis calor medius excitat vapores, nec tamen eos continuò dissipat. Itaque si magna fuerit ipsorum copia, coeunt in pluviam, aut simplicem, aut cum *Vento* conjunctam; si minor, vertuntur in *Ventum* simplicem. 16.

Solis calor in incremento, inclinat magis ad generationem *Ventorum*; in decremento, *Pluviarum*. 17.

Solis calor intensus, & continuatus, attenuat, & dissipat vapores, eosque sublimat, atque interim Aeri æqualiter immiscet, & incorporat; unde Aer quietus fit, & serenus. 18.

Calor *Solis* magis æqualis, & continuus, minùs aptus ad generationem *Ventorum*: magis inæqualis & alternans, magis aptus. Itaque in navigatione ad *Russiam*, minus afflictantur *Ventis*, quàm in *Mari Britannico*, propter longos dies: at in *Peruviâ* sub Æquinoctio, crebri *Venti*; ob magnam inæqualitatem caloris, alternantem noctù, & interdiù. 19.

In Vaporibus, & Copia spectatur, & Qualitas: Copia parva gignit auras lenes; media *Ventos* fortiores; magna aggravat Aerem, & gignit pluvias, vel tranquillos, vel cum *Ventis*. 20.

Vapores ex mari, & Amnibus, & paludibus inundatis, longè majorem copiam gignunt *Ventorum*, quàm Halitus terrestres. Attamen, qui à terrâ, & locis minùs humidis, gignuntur *Venti*, sunt magis obstinati, & diutiùs durant, & sunt illi ferè, qui dejiciuntur ex alto, ut opinio Veterum, in hâc parte, non fuerit omninò inutilis: nisi quod placuit illis, tanquam divisâ hæreditate, assignare vaporibus pluvias, & *Ventis* solummodò Exhalationes; & hujusmodi pulchra dictu, re inania. 21.

Venti ex resolutionibus nivium jacentium super montes, sunt ferè medii inter *Ventos* Aquaticos, & Terrestres, sed magis inclinant ad Aquaticos; sed tamen sunt acriores, & mobiliores. 22.

Solutio nivium in montibus Nivalibus (ut priùs notavimus) semper inducit *Ventos Statos*, ex eâ parte. 23.

Etiam *Anniversarii Aquilones*, circa Exortum Caniculæ, existimantur venire à Mari glaciali, & partibus circa circulum Arcticum, ubi seræ sunt solutiones Glaciei, & Nivium, Æstate tum valdè adultâ. 24.

Moles, sive Montes glaciales, quæ devehuntur versus *Canadam*, & *terram Piscationis*, magis gignunt Auras quasdam frigidas, quàm *Ventos* mobiles. 25.

Venti, qui ex terris sabulosis, aut Cretaceis proveniunt, sunt pauci, & sicci; iidem in regionibus calidioribus, æstuosi, & fumei, & torridi. 26.

27. *Venti* ex vaporibus Marinis, faciliùs abeunt retrò in pluviam, aquâ jus suum repetente, & vindicante; aut si hoc non conceditur, miscentur protinùs Aeri, & quietem agunt. At Halitus terrei, & fumei, & unctuosi, & solvuntur ægriùs, & ascendunt altiùs,& magis irritati sunt in suo motu, & sæpè penetrant mediam regionem Aeris, & sunt aliqua materia meteororum ignitorum.

28. Traditur apud nos in *Angliâ*, temporibus,cum *Gasconia* esset hujus ditionis, exhibitum fuisse *Regi* libellum supplicem, per subditos suos *Burdegaliæ*, & confinium; petendo ut prohiberetur Incensio Ericæ in Agris *Suffexi*, & *Hamptoniæ*, quia gigneret *Ventum* circa finem *Aprilis*, vineis suis exitiabilem.

29. Concursus *Ventorum*, ad invicem, si fuerint fortes, gignunt *Ventos* vehementes, & vorticosos; si lenes, & humidi, gignunt pluviam, & sedant *Ventos*.

30. Sedantur & coercentur *Venti*, quinque modis; cum aut Aer,vaporibus oneratus, & tumultuans, liberatur, vaporibus se contrahentibus in pluviam: Aut cum vapores dissipantur, & fiunt subtiliores, unde permiscentur Aeri, & bellè cum ipso conveniunt, & quietè degunt: Aut cùm Vapores, sive halitus exaltantur, & sublimantur in altum, adeò ut requies sit ab ipsis, donec à mediâ regione Aeris dejiciantur, aut eam penetrent: aut cùm vapores, coacti in nubes, ab aliis *Ventis* in alto spirantibus, transvehuntur in alias regiones, ut pax sit ab ipsis, in regionibus, quas prætervolant: Aut denique, cùm *Venti* à fomitibus suis spirantes, longo itinere, nec succedente novâ materiâ, languescunt, & impetu suo destituuntur, & quasi expirant.

31. Imbres plerunque *Ventos* sedant,præsertim procellosos,ut & *Venti* contrà sæpiùs detinent Imbrem.

32. Contrahunt se *Venti* in pluviam (qui est primus ex quinque sedandi modis, isque præcipuus) aut ipso onere gravati, cùm vapores sunt copiosi; aut propter contrarios motus *Ventorum*, modò sint placidi: aut propter obices Montium, & Promontoriorum, quæ sistunt impetum *Ventorum*, eosque paulatim in se vertunt; aut per frigora intensiora, unde condensantur.

33. Solent plerunque *Venti*,minores & leviores,manè oriri,& cum Sole decumbere, sufficiente Condensatione Aeris nocturnâ, ad receptionem eorum. Aer enim nonnullam compressionem patitur, absque tumultu.

34. Sonitus Campanarum existimatur Tonitrua, & Fulgura dissipare. De *Ventis* non venit in observationem.

Monitum. *Consule locum de* Prognosticis Ventorum; *est enim nonnulla Connexio Caussarum, & Signorum.*

35. Narrat *Plinius Turbinis* vehementiam, aspersione Aceti in occursum ejus, compesci.

Limites

Limites Ventorum.

TRaditur de Monte *Atho*, & similitèr de *Olympo*, consuevisse sa- *Ad Artic. 16.17.18.*
crificantes, in Aris, super fastigia ipsorum extructis, literas exa-
rare in Cineribus sacrificiorum, & postea redeuntes, elapso 1.
anno, (nam Anniversaria erant sacrificia) easdem literas reperisse neu-
tiquam turbatas, aut confusas, etiamsi Aræ illæ non starent in Templo
aliquo, sed sub dio: unde manifestum erat, in tantâ altitudine, neq;
cecidisse *Imbrem*, neque spirâsse *Ventum*.

Referunt in fastigio *Pici* de *Tenariph*, atque etiam in *Andibus*, inter 2.
Peruviam & *Chilem* nives subjacere per clivos, & latera Montium; at
in ipsis cacuminibus, nil aliud esse quàm Aerem quietum, vix spirabi-
lem propter tenuitatem, qui etiam acrimoniâ quâdam, & os stomachi,
& oculos pungat, inducendo illi nauseam, his suffusionem, & ruborem.

Venti Vaporarii, non videntur in aliquâ majore altitudine flare;
cùm tamen probabile sit, aliquos ipsorum altiùs ascendere, quam ple- 3.
ræque Nubes. De *Altitudine* hactenus, de *Latitudine* videndum.

Certum est spatia, quæ occupant *Venti*, admodum varia esse, inter-
dum amplissima, interdùm pusilla, & angusta. Deprehensi sunt *Ven-* 4.
ti occupâsse spatium Centenorum milliarium, cum paucarum ho-
rarum differentiâ.

Spatiosi *Venti* (si sint ex Liberis) plerunque vehementes sunt, non 5.
lenes; Sunt etiam diuturniores, & ferè 24. horas durant. Sunt iti-
dem minùs pluviosi. Angusti contra, aut lenes sunt, aut procellosi;
at semper breves.

Stati Venti sunt itinerarii, & longissimâ spatia occupant. 6.

Venti procellosi non extenduntur per larga spatia, licèt semper evá- 7.
gentur ultra spatia ipsius procellæ.

Marini *Venti*, intra spatia angustiora multò quàm Terrestres, spi- 8.
rant; in tantùm, ut in Mari, aliquando conspicere detur, Auram sa-
tis alacrem, aliquam partem Aquarum occupare, (id quod ex crispa-
tione Aquæ, facilè cernitur,) cùm undique sit malacia, & Aqua instar
speculi plana.

Pusilli (ut dictum est) *Turbines* ludunt quandoque coram Equitan- 9.
tibus, instar ferè ventorum ex follibus.

De *latitudine* hactenùs, de *Duratione* videndum.

Durationes *ventorum*, valde vehementium, in Mari longiores sunt, 10.
sufficiente copiâ vaporum; in Terrâ, vix ultrà diem, & dimidiam ex-
tenduntur.

Venti valdè lenes, nec in Mari, nec in Terrâ, ultra triduum, con- 11.
stanter flant.

Non solum *Eurus Zephyro* magis est durabilis, (quod alibi posui- 12.
mus) sed etiam, quicunque ille *Ventus* sit, qui manè spirare incipit,
magis durabilis solet esse illo, qui surgit vesperi.

Certum est, *Ventos* insurgere, & augeri gradatim, (nisi fuerint me- 13.
ræ *Procellæ*;) at decumbere celeriùs, interdum quasi subitò.

 Succesſiones

Successiones Ventorum.

Ad Artic. 19. 20. 21.

1. SI *Ventus* se mutet, conformitèr ad Motum Solis, id est, ab *Euro* ad *Austrum*; ab *Austro* ad *Zephyrum*; à *Zephyro* ad *Boream*; à *Boreâ* ad *Eurum*; non revertitur plerunque; aut si hoc facit, fit ad breve tempus. Si vero in contrarium Motûs Solis, scilicet ab *Euro* ad *Boream*, à *Boreâ* ad *Zephyrum*, à *Zephyro* ad *Austrum*, ab *Austro* ad *Eurum*; plerunque restituitur ad plagam priorem, saltem antequam confecerit Circulum integrum.

2. Si pluvia primum incœperit, & posteà cœperit flare *Ventus*; *Ventus* ille pluviæ superstes erit. Quod si primò flaverit *Ventus*, posteà à pluviâ occiderit, non re-oritur plerunque *Ventus*, & si facit, sequitur pluvia nova.

3. Si *Venti* paucis horis varient, & tanquam experiantur, & deinde cœperint constantèr flare, *Ventus* ille durabit in dies plures.

4. Si *Auster* cœperit flare dies duos, vel tres, *Boreas* quandoque post eum subitò spirabit: Quod si *Boreas* spiraverit totidem dies, non spirabit *Auster*, donec *ventus* paulispèr ab *Euro* flârit.

5. Cum Annus inclinârit, & post Autumnum Hyems inceperit, si incipiente hyeme spiraverit *Auster*, & posteà *Boreas*, erit Hyems glacialis; sin sub initiis hyemis spiraverit *Boreas*, posteà *Auster*, erit Hyems clemens, & tepidus.

6. *Plinius* citat *Eudoxum*, quod series *ventorum* redeat post quadriennium; quod verum minimè videtur; neque enim tam celeres sunt revolutiones. Illud ex aliquorum diligentiâ notatum est, tempestates grandiores, & insigniores, (Fervorum, Nivium, Congelationum, Hyemum tepidarum, Æstatum gelidarum) redire plerunque ad Circuitum Annorum 35.

Motus Ventorum.

Ad Artic. 22, 23, 24, 25, 26, 27. Connexio.

LOquuntur homines, ac si Ventus *esset corpus aliquod per se, atque impetu suo, Aerem ante se ageret, & impelleret; Etiam cum* Ventus *locum mutet, loquuntur ac si idem* Ventus, *se in alium locum transferret. Hæc verò cum loquuntur plebeij, tamen Philosophi ipsi, remedium hujusmodi opinionibus non præbent; sed & illi quoque balbutiunt, neque erroribus istis occurrunt.*

Inqui-

Inquirendum igitur, & de Excitatione Motûs in *Ventis*, & de Directione ejus, cùm de *Originibus localibus* jam inquisitum sit. Atque de iis *ventis*, qui habent principium motûs, in suâ primâ Impulsione, ut in iis,qui dejiciuntur ex alto,aut efflant è terrâ,Excitatio motûs est manifesta : alteri sub initiis suis descendunt, alteri ascendunt, & posteà ex resistentiâ Aeris, fiunt voluminosi, maximè secundum angulos violentiæ suæ. At de illis, quæ conflantur ubique in Aere inferiore(qui sunt omnium *ventorum* frequentissimi)obscurior videtur inquisitio, cum tamen res sit vulgaris,ut in Commentatione, sub Articulo octavo declaravimus. 1.

Etiam hujus rei Imaginem, reperimus in illâ turri occlusâ, de quâ paulò antè. Tribus enim modis,illud *Experimentum* variavimus. Primus erat is, de quo suprà diximus, Foculus ex prunis antè ignitis, & claris. Secundus erat Lebes Aquæ ferventis, remoto illo Foculo ; Atque tum erat Motus Crucis plumeæ, magis hebes, & piger, quam ex Foculo prunarum, hærente in Aere, rore vaporis aquei, nec dissipato in materiam *venti*, propter imbecillitatem caloris. At tertius erat ex utrisque simul, Foculo, & Lebete ; Tum verò longè maxima erat Crucis plumeæ agitatio,adeo ut quandoque illam in sursum verteret, instar pusilli Turbinis; Aquâ scilicet præbente copiam vaporis, & Foculo,qui astabat,eum dissipante. 2.

Itaque *Excitationis* Motûs in *ventis*, causa est præcipua, superoneratio Aeris, ex novâ accessione Aeris, facti ex vaporibus. Iam de *Directione Motus* videndum, & de *Verticitate*, quæ est *Directionis* Mutatio. 3.

Directionem Motûs progressivi *ventorum*, regunt fomites sui, qui sunt similes fontibus Amnium ; loca scilicet, ubi magna reperitur copia vaporum, ibi enim est *Patria Venti*. Postquam autem invenerint currentem, ubi Aer minimè resistit, (sicut Aqua invenit declivitatem,)tum quicquid inveniunt similis materiæ in viâ,in consortium recipiunt, & suo currenti miscent; quemadmodum faciunt & Amnes ; Itaque *venti* spirant semper à parte Fomitum suorum. 4.

Vbi non sunt Fomites insignes, in aliquo loco certo, vagantur admodum *venti*, & facilè currentem suum mutant ; ut in medio Mari, & Campestribus terræ latis. 5.

Ubi magni sunt Fomites *Ventorum*, in uno loco, sed in locis progressûs sui parvæ accessiones, ibi *venti* fortitèr flant,sub initiis,& paulatim flaccescunt; ubi contrà, Fomites magis continui, leniores sunt sub initiis,& posteà augentur. 6.

Sunt Fomites mobiles *ventorum*, scilicet in nubibus ; qui sæpe à *ventis*, in alto spirantibus, transportantur in loca procul distantia, à Fomitibus vaporum, ex quibus generatæ sunt illæ Nubes ; Tum verò incipit esse Fomes *venti*, ex parte,ubi Nubes incipiunt solvi in *ventum*. 7.

At *Verticitas Ventorum*, non fit eò quod *Ventus* priùs flans, se transferat; sed quod ille,aut occiderit, aut ab altero *vento* in ordinem redactus sit ; Atque totum hoc negotium pendet ex varijs collocationi- 8.

 bus

bus Fomitum *Ventorum*, & varietate temporum, quando vapores ex hujusmodi Fomitibus manantes solvuntur.

9. Si fuerint Fomites *Ventorum*, à partibus contrariis, veluti alter Fomes ab *Austro*, alter à *Boreâ*, prævalebit scilicet *Ventus* fortior, neque erunt *Venti* contrarii, sed *Ventus* fortior continuò spirabit, ita tamen ut à *Vento* imbecilliore nonnihil hebetetur, & dometur; ut fit in Amnibus, accedente fluxu Maris; Nam motus maris prævalet, & est unicus, sed à Motu fluvij nonnihil frænatur. Quod si ita acciderit, ut alter ex illis *Ventis* contrariis, qui primùm fortior fuerat, succumbat, tum subitò spirabit *Ventus* à parte contrariâ, unde & antè spirabat, sed latitabat, sub potestate majoris.

10. Si Fomes (Exempli gratiâ) fuerit ad *Euro-boream*, spirabit scilicet *Euro-boreas*. Quod si fuerint duo Fomites *Ventorum*, alter ad Eurum, alter ad *Boream*, ij *Venti* ad aliquem tractum spirabunt separatim; At post Angulum confluentiæ, spirabunt ad *Euroboream*, aut cum inclinatione, prout alter Fomes fuerit fortior.

11. Si sit Fomes *Venti* ex parte *Boreali*, qui distet ab aliquâ regione 20. Milliaribus, & sit fortior, alter ex parte *Orientali*, qui distet 10. Milliaribus, & sit debilior; spirabit tamen ad aliquas horas Eurus; paulò post (nimirùm post emensum iter) *Boreas*.

12. Si spiret *Boreas*, atque occurrat ab Occidente Mons aliquis; Spirabit paulò post *Euro-boreas*, compositus scilicet ex *Vento* originali, & repercusso.

13. Si sit Fomes *Ventorum* in terrâ, à parte *Boreæ*, halitus autem ejus feratur rectà sursùm, & inveniat nubem gelidam ab Occidente, quæ eam in adversum detrudat, spirabit *Euro-boreas*.

Monitum. *Fomites* Ventorum, *in Terrâ & Mari, sunt stabiles, ita ut fons & origo ipsorum, meliùs percipiatur: at Fomites* Ventorum in *Nubibus, sunt mobiles; adeò ut alibi suppeditetur Materia* Ventorum, *alibi verò ipsi formentur; id quod efficit Directionem Motûs in* Ventis *magis confusam, & incertam.*

Hæc Exempli gratiâ adduximus; similia simili modo se habent: Atque de *Directione Motûs Ventorum*, hactenus. At de *Longitudine*, & tanquam Itinerario *Ventorum*, videndum; licet de hoc ipso, paulò antè, sub nomine latitudinis *Ventorum*, inquisitum videri possit. Nam & Latitudo, pro Longitudine, ab imperitis haberi possit, si majora spatia *Venti* ex latere occupent, quàm in longitudine progrediantur.

14. Si verum sit, *Columbum* ex oris *Lusitaniæ*, per *Ventos Statos* ab Occidente, de *Continente* in *Americâ*, judicium fecisse, longo certè itinere possint commeare *Venti*.

15. Si verum sit Solutionem Nivium, circa *Mare glaciale*, & *Scandiam* excitare *Aquilones*, in *Italiâ* & *Græciâ*, &c. diebus Canicularibus, longa certè sunt spatia.

16. Quantò citiùs in Consecutione, in quâ *ventus* movet, (Exempli gratiâ, si sit *Eurus*) veniat tempestas, ad locum aliquem ab oriente, quantò verò tardiùs ab Occidente, non-dum venit in observationem. De *Motu ventorum in progressu* hactenus; videndum jam de *undulatione ventorum*.

Undulatio

Undulatio ventorum ad parva momenta fit : adeò ut centies in horâ, ad minùs, *ventus* (licet fortis) se suscitet,& alternatim remittat,ex quo liqueat inæqualem esse impetum *ventorum* ; Nam nec Flumina, licet rapida, nec Currentes in mari , licet robusti, undulant,nisi accedente flatu *ventorum*; Neque ipsa illa *undulatio ventorum* aliquid æqualitatis habet in se ; Nam instar pulsûs manûs, aliquandò intercurrit, aliquandò intermittit. 17.

Undulatio Aeris, in eo differt, ab *undulatione* Aquarum , quod in Aquis, postquam fluctus sublati fuerint in altum, sponte rursus decidant ad planum, ex quo fit , ut (quicquid dicant *Poetæ* exaggerando tempestates , quòd *undæ attollantur in Cœlum, & descendant in Tartarum*) tamen descensus undarum,non multùm præcipitetur,ultra planum, & superficiem Aquarum. At in *undulatione* Aeris,ubi deest motus gravitatis ; deprimitur, & attollitur Aer, ferè ex æquo. De *undulatione* hactenus : jam de *Motu Conflictûs* inquirendum est. 18.

De *Conflictu Ventorum*, & compositis Currentibus, jam partim inquisitum est. Planè constat, *Ubiquetarios* esse *ventos*, præsertim leniores : id quod manifestum etiam ex hoc , quod pauci sunt dies , aut horæ, in quibus non spirent Auræ aliquæ lenes , in locis liberis, idq; satis inconstantèr , & variè. Nam venti, qui non proveniunt ex Fomitibus majoribus, vagabundi sunt, & volubiles , altero cum altero quasi ludente, modò impellente,modò fugiente. 19.

Visum est nonnunquam in Mari, advenisse duos ventos simul ex contrariis partibus , id quod ex perturbatione superficiei Aquæ ab utraque parte, atq; tranquillitate Aquæ in medio inter eos,facilè erat conspicere : postquam autem concurrissent illi *venti* contrarii , aliàs secutam esse tranquillitatem,in Aquâ undique,cum scilicet *venti* se ex æquo fregissent, aliàs continuatam esse perturbationem Aquæ , cum scilicet fortior *ventus* prævaluisset. 20.

Certum est in Montibus *Peruvianis* , sæpe accidere, ut *venti* , eôdem tempore , super Montes ex unâ parte spirent , in vallibus in contrarium. 22.

Itidem certum apud nos,Nubes in unam partem ferri,cùm *ventus* à contrariâ parte flet, hic in proximo. 21.

Quin & illud certum, aliquando cerni Nubes altiores, supervolare Nubes humiliores ; atque ita, ut in diversas , aut etiam in contrarias partes abeant,tanquam Currentibus adversis. 23.

Itidem certum, quandoque in superiore Aere, *ventos* nec distrahi, nec promoveri ; cum hic infra ad Semi-milliare ; insano ferantur impetu. 24.

Certum etiam è contrà , esse aliquando tranquillitatem infra,cum supernè Nubes ferantur satis alacritèr ; sed id rarius est. 25.

Etiam in fluctibus,quandoque superuatans Aqua, quandoque demersa, incitatior est ; quin etiam fiunt (sed rarò) varii Currentes Aquæ,quæ volvitur suprà, & quæ labitur in imo. Phænomenon obliquum.

Neque prorsus contemnenda illa testimonia *Virgilii*,cùm Naturalis Philosophiæ non fuerit ipse omninò imperitus. 26.

Una Eurus Notusq; *ruunt, creberq; procellis,*

Africus.

Africus. ———

Et rursus.

Omnia ventorum *concurrere prælia vidi.*

De *Motibus ventorum*, in Naturâ rerum, inquisitum est: Videndum de *Motibus* eorum in *Machinis humanis*; Ante omnia in *Velis Navium.*

Motus Ventorum in velis Navium.

1. IN *Navibus* majoribus *Britannicis* (eas enim ad exemplum delegimus,) quatuor sunt *Mali*, aliquando quinque; omnes in lineâ rectâ per medium Navis ductâ, alteri post alteros, erecti. Eos sic nominabimus.

2. *Malum principem*, qui in medio Navis est: *Malum Proræ: Malum Puppis* (qui aliquando est geminus) & *Malum Rostri.*

3. Habent singuli *Mali* plures portiones; quæ sústolli, & per certos *Nodos*, aut articulos figi, & similitèr auferri possunt; alii tres, alii duas tantum.

4. *Malus Rostri* stat ab inferiori *Nodo*, inclinatus versus mare, à superiori, rectus; reliqui omnes *Mali* stant recti.

5. His *Malis* superimpendent *Vela* decem, & quando *Malus Puppis* geminatur, duodecim. *Malus Princeps*, & *Malus Proræ* tres habent *Ordines velorum.* Eos sic nominabimus. *Velum ab infrà*, *velum à suprà*, & *velum à summo.* Reliqui habent duos tantum, carentes *velo à summo.*

6. *Vela* extenduntur in transversum, juxta verticem cujusque *Nodi Mali*, per ligna quæ *Antennas*, vel virgas dicimus, quibus suprema *velorum* assuuntur, ima ligantur funibus ad angulos tantùm; *vela* scilicet *ab infrà*, ad latera Navis, *vela à suprà, aut à summo*, ad *antennas* contiguas. Trahuntur etiam aut vertuntur iisdem funibus, in alterutrum latus, ad placitum.

7. *Antenna* sive virga cujusque *Mali* in transversum porrigitur. Sed in *Malis Puppis*, ex obliquo, altero fine ejus elevato, altero depresso; in cæteris in recto, ad similitudinem literæ *Tau.*

8. *Vela ab infrà*, quatenus ad *vela Principis*, *Proræ*, & *Rostri*, sunt figuræ Quadrangularis, Parallelogrammæ: *vela à suprà, & à summo*, nonnihil acuminata, sive surgentia in arctum; at ex *velis puppis*, quod à *suprà*, acuminatum, quod *ab infrà*, triangulare.

9. In *Navi*, quæ erat mille & centùm amphorarum, atque habebat in longitudine, in carinâ, pedes 112, in latitudine, in alveo 40, *velum ab infrà*, *Mali Principis*, continebat in altitudine, pedes 42, in latitudine, pedes 87.

Velum

Velum à suprà ejusdem *Mali*, habebat in altitudine pedes 56, in latitudine pedes 84, ad basim; pedes 42, ad fastigium. 10.

Velum à summo, in altitudine pedes 27; in latitudine, pedes 42, ad basim; 21, ad fastigium. 11.

In *Malo Proræ, velum ab infrà*, habebat in altitudine, pedes 40, cum dimidio, in latitudine pedes, 72. 12.

Velum à suprà in altitudine pedes 46, cum dimidio; in latitudine pedes 69, ad basim, 36, ad fastigium. 13.

Velum à summo, in altitudine pedes 24, in latitudine, pedes 36, ad basim, 18, ad fastigium. 14.

In *Malo Puppis, velum ab infrà*, habebat in altitudine, à parte *antennæ* elevatâ, pedes 51. in latitudine, qua jungitur *antennæ*, pedes 72, reliquo desinente in acutum. 15.

Velum à supra, in altitudine pedes 30, in latitudine, pedes 57, ad basim, 30, ad cacumen. 16.

Si geminetur *Malus Puppis*, in posteriore, vela minuuntur ab anteriore, ad partem circiter quintam. 17.

In *Malo Rostri, velum ab infra*, habebat in altitudine, pedes 28, cum dimidio; in latitudine, pedes 60. 18.

Velum à suprà, in altitudine, pedes 25, cum dimidio, in latitudine, pedes 60, ad basim; 30, ad fastigium. 19.

Variant proportiones *Malorum* & *velorum*, non tantum, pro magnitudine *Navium*, verum etiam pro variis earum usibus, ad quos ædificantur; ad pugnam; ad mercaturam, ad velocitatem, & cætera. Verùm nullo modo convenit proportio dimensionis *velorum* ad numerum amphorarum, cum *Navis* quingentarum Amphorarum, aut circiter, portet *velum ab infrà principis Mali*, paucos pedes minus undique, quàm illa altera, quæ erat duplicis magnitudinis. Unde fit, ut minores *Naves* longè præstent celeritate majoribus, non tantum propter levitatem; sed etiam propter amplitudinem *velorum*, habito respectu ad corpus *Navis*: nam proportionem illam continuare in *Navibus* majoribus, nimis vasta res esset, & inhabilis. 20.

Cum singula *vela* per summa extendantur, per ima ligentur tantùm ad angulos; *ventus* necessariò facit *vela* intumescere, præsertim versus ima, ubi sunt laxiora. 21.

Longè autem major est tumor *veli*, in *velis* ab infrà, quàm in cæteris, quia non solùm parallelogramma sunt, cætera acuminata; verùm etiam, quia latitudo *antennæ* tantò excedit latitudinem laterum *navis*, ad quæ alligantur, unde necesse est, propter laxitatem, magnum dari receptum *ventis*: adeo ut, in illâ magnâ, quam exempli loco sumpsimus, *navi*, tumor in *Vento recto* possit esse ad 9. aut 10. pedes introrsùm. 22.

Fit etiam, ob eandem causam, quod *vela* omnia à *Vento* tumefacta, ad imum colligant se in arcus; adeo ut multum *Venti*, præterlabi, necesse sit: in tantum, ut in illâ, quam diximus, *navi*, arcus ille ad staturam hominis accedat. 23.

At in *Velo puppis* illo triangulari, necesse est ut minor sit tumor, quàm 24.

quàm in quadrangulari; tum propter figuram minùs capacem, tum quia in quadrangulari tria latera laxa sunt, in triangulari duo tantùm, unde sequitur, quod *Ventus* excipiatur magis rigidè.

25. Motus *Ventorum* in *velis*, quo magis accedat ad *Rostrum Navis*, est fortior, & promovet magis; tum quia fit in loco, ubi undæ, propter acumen *proræ*, facillimè secantur; tum maximè, quia Motus à *prorâ*, trahit navem; Motus à *puppi*, trudit.

26. Motus *Ventorum* in *velis superiorum ordinum*, promovet magis, quàm in *Velis ordinis inferioris*; quia Motus violentus maximè efficax est, ubi plurimum removetur à resistentiâ, ut in vectibus & *velis molendinorum*. Sed periculum est demersionis, aut eversionis *navis*; itaque & acuminata sunt illa, ne *Ventos* nimios excipiant, & in usu præcipuè, cum spirent *Venti* leniores.

27. Cùm *vela* collocentur in rectâ lineâ, altera post altera, necesse est, ut quæ posteriùs constituantur, suffurentur *Ventum* à prioribus, cùm *Ventus* flet rectâ: itaque si omnia simul fuerint erecta, tamen vis *Venti* ferè tantùm locum habet; in *velis mali principis*, cum parvo auxilio, *veli ab infrà*, in *Malo Rostri*.

28. Fœlicissima & commodissima dispositio *velorum*, in *Vento recto*, ea est; ut vela duo inferiora *mali proræ* erigantur; ibi enim, (ut dictum est) Motus est maximè efficax: erigatur etiam *Velum à suprà Mali principis*: relinquitur enim spatium tantùm subtèr, ut *Ventus* sufficere possit, velis prædictis *proræ*, absque suffuratione notabili.

29. Propter illam, quam diximus, suffurationem Ventorum, celerior est navigatio, cum *Vento laterali*, quàm cum *recto*. *Laterali* enim flante, omnia *vela* in opere poni possunt; quia latera sibi invicem obvertunt, nec altera altera impediunt, neque fit furtum.

30. Etiam flante *vento laterali*, *vela* rigidiùs in adversum *Venti* extenduntur, quod *Ventum* comprimit nonnihil, & immittit in eam partem, ubi flare debet: unde nonnihil fortitudinis acquirit. *Ventus* autem maximè propitius est, qui flat in quadrâ, inter rectum & lateralem.

31. *Velum ab infrà*, *Mali Rostri* vix unquam posset esse inutile, neque enim patitur furtum, quando colligat *Ventum* qui flat undequaque, circa latera navis, & subter *vela* cætera.

32. Spectatur in *Motu Ventorum* in *navibus* tum Impulsio, tum Directio. At Directio illa quæ fit per *clavum*, non multum pertinet, ad Inquisitionem præsentem, nisi quatenus habeat connexionem, cum *Motu Ventorum* in *Velis*.

Connexio. *Ut Motus* Impulsionis *in vigore est in* Prorâ, *ita motus* Directionis *in* puppi; *itaque ad eum*, velum ab infrà Mali puppis, *est maximi momenti*; *&* *quasi copiam præbet auxiliarem* clavo.

33. Cùm Pyxis nautica in plagas 32. distribuatur, adeò ut semicirculi ejus sint plagæ sedecim, potest fieri Navigatio progressiva (non angulata, quæ fieri solet in *ventis* planè contrariis,) etiamsi ex illis sedecim partibus, decem fuerint adversæ, & sex tantùm favorabiles; at

ea,

ea Navigatio, multum pendet ex *velo ab infrà mali puppis*: Cùm enim *Venti* partes contrariæ itineri, quia sunt præpotentes, & *Clavo* solo regi non possunt, alia vela obversuræ forent, unà cum *Navi* ipsâ, in partem contrariam itineris, illud *velum* rigidè extensum, ex opposito favens *Clavo*, & ejus motum fortificans, vertit & quasi circumfert *Proram* in viam itineris.

Omnis *Ventus* in *velis* nonnihil aggravat, & deprimit *Navem*; tantóque magis, quò flaverit magis desupèr. Itaque tempestatibus majoribus, primò devolvunt Antennas, & auferunt *vela* superiora; deinde, si opus fuerit, omnia; Etiam *Malos* ipsos incidunt; quin & projiciunt onera mercium, tormentorum, &c. ut allevent *Navem*, ad supernatandum & præstandum obsequia undis. 34.

Potest fieri per motum istum *Ventorum* in *velis navium* (si ventus fuerit alacris, & secundus,) progressus in itinere, 120 Milliarium *Italicorum* intra spatium 24. horarum; idque in *Navi mercatoriâ*; sunt enim *Naves* quædam *Nunciæ*, quæ ad Officium celeritatis appositè extructæ sunt, (quas *Caruvellas* vocant) quæ etiam majora spatia vincere possunt. At cùm *venti* planè contrarii sint, remedio ad iter promovendum utuntur hoc ultimo, & pusillo: ut procedant lateralitèr, prout *ventus* permittit extra viam itineris, deinde flectant se versus iter, atque angulares istos progressus repetant; Ex quo genere progressus (quod est minus quàm ipsum serpere, nam serpentes sinuant, at illi angulos faciunt) poterint fortassè intra 24. horas, vincere milliaria quindecim. 35.

Observationes Majores.

Motus *iste* Ventorum, *in* Velis Navium, *habet Impulsionis suæ tria præcipuè Capita, & Fontes, unde fluit; unde etiam præcepta sumi possint, ad eum augendum, & fortificandum.* 1.

Primus Fons est ex Quanto Venti, *qui excipitur. Nam nemini dubium esse possit, quin plus* Venti *magis conferat, quàm minus. Itaque* Quantum *ipsum* Venti *procurandum diligenter. Id fiet, si instar patrum familiàs prudentiorum, & frugi simus, & à furto caveamus. Quare quantum fieri potest, nil* Venti *disperdatur, aut effundatur; nil etiam surripiatur.* 2.

Ventus *aut supra latera* Navium *flat, aut infra, usque ad Aream Maris. Atque ut homines providi, solent etiam circa minima quæque magis curare, (quia majora nemo non curare potest,) ita de istis* 3.

inferioribus,

inferioribus Ventis (*qui proculdubiò non tantum possunt, quantum superiores*) *primò videndum.*

4. *Ad* Ventos, *qui circum latera* Navium, *& subter* vela *ipsarum potissimùm flant; planè est officium* veli ab intrà Mali rostri, *quæ inclinata est, & depressa, ut excipiantur; ne fiat dispendium, & jactura* venti. *Idque & per se prodest, &* ventis, *qui reliquis velis ministrant, nil obest: Circa hoc, non video quid ulterius per diligentiam humanam fieri posit, nisi fortè etiam ex medio Navis, similia* vela *humilia adhibeantur, instar Pinnarum, aut Alarum, ex utroque latere gemina, cum* ventus *est* rectus.

5. *At quod ad cavendum de furto attinet, quod fit, cum* vela *posteriora* ventum *ab anterioribus surripiant, in* vento *recto; (nam in* Laterali *omnia* vela *cooperantur;) non video quid addi posit diligentiæ humanæ; nisi fortè, ut flante* vento recto, *fiat scala quædam* velorum, *ut posteriora* vela *à* Malo puppis *sint humillima, media à* Malo principis *mediocria, anteriora à* Malo proræ *celsissima; ut alterum* velum *alterum non impediat, sed potiùs adjuvet, &* ventum *tradat, & transmittat. Atque de primo Fonte Impulsionis, hæc observata sint.*

6. *Secundus fons Impulsionis, est ex Modo* percussionis veli, *per* ventum; *quæ si propter* ventum *contractum sit acuta, & rapida, movebit magis; si obtusa, & languida, minùs.*

7. *Quod ad hoc attinet, plurimùm interest ut* vela *mediocrem extensionem, & tumorem recipiant: nam si extendantur rigidè, instar Parietis* ventum *repercutiunt; si laxè, debilis fit Impulsio.*

8. *Circa hoc, benè se expedivit in aliquibus Industria humana, licèt magis ex casu, quàm ex judicio. Nam in* Vento Laterali, *contrahunt partem* veli, *quæ* Vento *opponitur, quantum possunt; atque hoc modo* Ventum *immittunt in eam partem, quâ flare debet. Atque hoc agunt & volunt. Sed interim hoc sequitur (quod fortassè non vident) ut* Ventus *fit contractior, & reddat* percussionem *magis acutam.*

9. *Quid addi posit industriæ humanæ, in hâc parte, non video; nisi mutetur Figura in* velis, *& fiant aliqua* vela *non tumentia in rotundo, sed instar Calcaris, aut Trianguli cum* Malo, *aut ligno, in illo angulo verticis, ut &* Ventum *magis contrahant in acutum, & secent Aerem externum potentiùs. Ille autem Angulus (ut arbitramur)*

non debet esse omninò acutus, sed tanquam Triangulus curtatus, ut habeat latitudinem. Neque etiam novimus, quid profuturum foret, si fiat tanquam velum *in* velo; *hoc est, si in medio* veli *alicujus majoris, sit bursa quædam, non omninò laxa ex carbaso, sed cum costis ex lignis, quæ* Ventum *in medio* veli *excipiat, & cogat in acutum.*

Tertius fons Impulsionis, est ex loco, ubi fit percussio, isque duplex. Nam ex anteriore parte Navis *facilior, et fortior est Impulsio, quam ex posteriore; & ex superiore parte* Mali, *&* veli, *quam ab inferiore.* 10.

Neque hoc ignoravisse visa est industria humana, cùm & flante vento *recto, plurimam in velis* Mali Proræ *spem ponant; & in malaciis, & tranquillitatibus, vela à summo erigere non negligant. Neque nobis in præsentiâ occurrit, quid humanæ, ex hâc parte, industriæ addi possit; nisi fortè quoad primum, ut constituantur duo, aut tres* Mali *in* Prorâ *(medius rectus, reliqui inclinati) quorum* vela *propendeant; & quoad secundum, ut amplientur* vela proræ *in summo, & sint minus, quam solent esse, acuminata. Sed in utroque cavendum incommodo periculi, ex nimiâ depressione* Navis. 11

Motus Ventorum in aliis Machinis humanis.

MOtus *Molendinorum* ad *Ventum*, nihil habet subtilitatis; & nihilominùs non benè demonstrari, & explicari solet. *Vela* constituuntur, rectà in oppositum *Venti* flantis. Prostat autem in *Ventum* unum latus veli, alterum latus paulatim flectit se, & subducit à *Vento*. Conversio autem, sive consecutio Mo-tûs, fit semper à latere inferiore, hoc est eo, quod remotius est a *Vento*. At *Ventus* superfundens se, in adversum Machinæ, à quatuor *velis* arctatur, & in quatuor intervallis, viam suam inire cogitur. Eam Compressionem non benè tolerat *ventus*; Itaque necesse est, ut tanquam cubito percutiat latera *velorum*, & proinde vertat, quemadmodum ludicra vertibula digito impelli, & verti solent. 1.

Quod si *vela* ex æquo expansâ essent, dubia res esset, ex quâ parte foret Inclinatio, ut in casu baculi; Cum autem proximum latus, quod occurrit *vento*, impetum ejus dejiciat in latus inferius, atque illinc in spatia, cumque latus inferius *ventum* excipiat, tanquam palma manûs, aut instar *veli* Scaphæ, fit protinùs conversio ab eâ parte. Notandum 2.

 autem

autem est, Originem motus esse non à primâ Impulsione, quæ fit in fronte; sed à laterali Impulsione, post compressionem.

3\. Probationes quasdam, & experimenta circa hoc, pro augendo hoc motu fecimus, tum ad pignus causæ rectè inventæ, tum ad usum: Imitamenta hujus Motûs effingentes in *velis*, ex cartis, & *vento*, ex follibus. Igitur addidimus lateri *veli* inferiori, plicam inversam à *vento*, ut haberet *ventus*, lateralis jam factus, amplius quiddam quod percuteret, nec profuit: plicâ illâ, non tam percussionem *venti* adjuvante, quam Sectionem Aeris in Consequentiâ impediente. Locavimus post *vela*, ad nonnullam distantiam, obstacula, in latitudinem diametri omnium *velorum*, ut *ventus* magis compressus, fortiùs percuteret, at hoc obfuit potiùs repercussione motum primarium hebetante. At *vela* fecimus latiora in duplum, ut *ventus* arctaretur magis & fieret percussio lateralis fortior: Hoc tandem magnoperè successit; ut & longè mitiore flatu fieret Conversio, & longè magis pernicitèr volveretur.

Mandatum. *Fortassè hoc augmentum motûs commodiùs fiet per octo* vela *quàm per* vela *quatuor, latitudine duplicatâ, nisi forte nimia moles aggravaverit Motum. De hoc fiat Experimentum.*

Mandatum. *Etiam longitudo* velorum *facit ad Motum. Nam in rotationibus, levis violentia versùs circumferentiam, æquiparatur longè majori versùs centrum. Sed tamen hoc conjungitur incommodum; quod quò longiora sunt* vela, *eò plùs distant in summo, & minùs arctatur* ventus. *Res non malè fortassè se habeat, si* vela *sint paulò longiora, sed crescentia in latum circa summitatem, ut palma Remi, sed de hoc nobis compertum non est.*

Monitum. *In his Experimentis, si ponantur in usu ad* Molendina, *robori totius Machinæ, præcipuè Fundamentis ejus, subveniendum. Nam quanto magis arctatur* Ventus, *tanto magis (licet motum* velorum *incitet) tamen Machinam ipsam concutit.*

4\. Traditur alicubi esse *Rhedas* moventes ad *Ventum*; de hoc diligentiùs inquiratur.

Mandatum. Rhedæ *moventes ad* Ventum *non poterint esse operæpretium, nisi in locis apertis, & planitiebus. Præterea, quid fiet, si decubuerit* Ventus? *Magis sobria esset cogitatio, de facilitando Motu Curruum, & plaustrorum, per* vela *mobilia, ut Equi, vel Boves minoribus viribus ea traherent, quam de creando Motu, per* Ventum *solum.*

Prognostica Ventorum.

Ad Artic. 32. Connexio. **D**Ivinatio *quò magis pollui solet vanitate, & superstitione, eò purior pars ejus magis recipienda, & colenda. Naturalis vero* Divinatio *aliquando certior est, aliquandò magis in lubrico, prout subjectum se habet, circa quod versatur: Quod si*

fuerit

fuerit Naturæ Constantis, & regularis, certam efficit Prædictionem; si variæ, & compositæ tanquam ex naturâ, & casu, fallacem. Attamen etiam in subjecto vario, si diligentèr canonizetur, tenebit Prædictio ut plurimùm; temporis forte momenta non assequetur, à re non multùm errabit. Quin etiam quoad tempora eventûs, & complementi, nonnullæ Prædictiones satis certò collimabunt, eæ videlicet, quæ sumuntur non à causis, verùm ab ipsâ re jam inchoatâ, sed citiùs se prodente in Materiâ proclivi, & aptius dispositâ quàm in aliâ; ut in Topicis *circa hunc* 32. Articulum *superiùs diximus.* Prognostica *igitur* ventorum *jam proponemus, miscentes nonnihil necessariò de* prognosticis pluviarum, & serenitatis, *quæ bene distrahi non poterant; sed justam de illis inquisitionem propriis titulis remittentes.*

Sol si oriens cernatur concavus, dabit eo ipso die *Ventos*; aut *imbres*: Si appareat tanquam levitèr excavatus, *Ventos*; si cavus in profundo, *Imbres*. 1.

Si *Sol* oriatur pallidus, & (ut nos loquimur) aqueus, denotat *pluviam*; si occidat pallidus, *Ventum*. 2.

Si corpus ipsum *Solis*, in occasu cernatur, tanquam sanguineum, præmonstrat magnos *Ventos*, in plures dies. 3.

Si in exortu *Solis*, Radii ejus spectantur rutili, non flavi, denotat *pluvias* potiùs quàm *Ventos*; idemque, si tales appareant in occasu. 4.

Si in ortu, aut occasu *Solis*, spectantur radii ejus tanquam contracti, aut curtati, neque eminent illustres, licèt nubes absint, significat *Imbres*, potiùs quàm *Ventos*. 5.

Si ante ortum *Solis*, ostendent se Radii præcursores, & *Ventum* denotat, & *Imbres*. 6.

Si in exortu *Solis*, porrigat *Sol* Radios è nubibus, medio *Solis* manente cooperto nubibus, significabit *pluviam*; maximè si erumpant Radii illi deorsum, ut *Sol* cernatur tanquam barbatus: Quod si Radii erumpant è medio, aut sparsim, orbe exteriore cooperto nubibus, magnas dabit tempestates, & *Ventorum*, & *Imbrium*. 7.

Si *Sol* oriens cingitur circulo, à quâ parte is circulus se aperierit; expectetur *ventus*: Sin totus circulus æqualitèr defluxerit, Dabit *Serenitatem*. 8.

Si sub Occasum *Solis*, appareat circa eum circulus candidus, levem denotat *tempestatem*, eâdem nocte; Si atèr, aut subfuscus, *ventum* magnum in diem sequentem. 9.

Si Nubes rubescant exoriente *Sole*, prædicunt *ventum*; Si occidente, *Serenum* in posterum. 10.

Si sub Exortum *Solis*, globabunt se Nubes prope *Solem*, denunciant eodem die *tempestatem* asperam; quod si ab Ortu repellantur, & ad Occasum abibunt, *serenitatem*. 11

Si in Exortu *Solis*, dispergantur Nubes à lateribus *Solis*, aliæ peten- 12.

 tes

tes *Auſtrum*, aliæ *Septentrionem*; licet ſit cœlum Serenum circa ipſum *Solem*, præmonſtrat *ventos*.

13. Si *Sol* ſub Nube condatur occidens, *pluviam* denotat in poſterum diem; quod ſi planè pluet occidente *Sole*, *ventos* potiùs. Sin Nubes videantur quaſi trahi verſus Solem;& *ventos*,& *tempeſtatem*.

14. Si *Nubes*, exoriente *Sole*, videantur non ambire Solem, ſed incumbere ei deſupèr, tanquam Eclipſim facturæ, portendunt *ventos*, ex ea parte orituros, quâ illæ *nubes* inclinaverint. Quod ſi hoc faciant meridie, & *venti* fient,& *imbres*.

15. Si *Nubes*,Solem circuncluſerint,quantò minus luminis relinquetur, & magis puſillus apparebit Orbis Solis, tantò turbidior erit *tempeſtas*: Si vero duplex, aut triplex Orbis erit, ut appareant tanquam duo, aut tres Soles, tantò erit tempeſtas atrocior per plures dies

16. *Novilunia* diſpoſitionum Aeris ſignificativa ſunt; ſed magis adhùc Ortus quartus, tanquam *Novilunium confirmatum*. *Plenilunia* autem ipſa præſagiunt magis, quàm dies aliqui ab ipſis.

17. Diuturnâ obſervatione, *Quinta Lunæ* ſuſpecta eſt Nautis, ob tempeſtates.

18. Si *Luna* à Novilunio,ante diem quartum non apparuerit,turbidum aerem per totum Menſem prædicit.

19. *Si Luna* naſcens,aut intra primos dies, cornu habuerit inferius,magis obſcurum, aut fuſcum, aut quovis modo non purum; dies turbidos, & tempeſtates dabit, ante *plenilunium*: ſi circa medium fuerit decolor, circa ipſum *plenilunium* ſequentur *tempeſtates*; ſi cornu ſuperius hoc patiatur, circa *Lunam decreſcentem*.

20. Si Ortu in quarto, pura ibit *Luna* per cœlum, nec cornibus obtuſis, neque prorsùs jacens, neque prorsùs recta, ſed mediocris, *Serenitatem* promittit majore ex parte, uſque ad *Novilunium*.

21. Si in Ortu illo rubicunda fuerit, *ventos* portendit; ſi rubiginoſa, aut obatra, *Pluvias*; ſed nil horum ſignificat ultra *plenilunium*.

22. Recta *Luna* ſemper ferè minax eſt,& infeſta,potiſſimum autem denunciat *ventos*; At ſi appareat cornibus obtuſis, & curtatis, *Imbres* potius.

23. Si alterum Cornu *Lunæ* magis acuminatum fuerit, & rigidum, altero magis obtuſo, *ventos* potiùs ſignificat; ſi utrunque, *pluviam*.

24. Si circulus, aut *Halo* circa *lunam* appareat, *pluviam* potius ſignificat, quàm *ventos*; niſi ſtet recta *Luna* intra eum Circulum, tum verò utrunque.

25. Circuli circa *lunam*, *ventos* ſempèr denotant, ex parte quâ ruperint; Etiam ſplendor illuſtris circuli in aliquâ parte, *ventos* ex eâ parte, quâ ſplendet.

26. Circuli circa *Lunam*, ſi fuerint duplices, aut triplices, præmonſtrant horridas, & aſperas tempeſtates; at multò magis,ſi illi Circuli non fuerint integri,ſed maculoſi,& interſtincti.

27. *Plenilunia*, quoad colores, & Halones, eadem fortè denotant, quæ Ortus quartus: ſed magis præſentia, nec tam procraſtinata.

Plenilunia,

Plenilunia ſolent eſſe magis ſerena,quàm cæteræ ætates *Lunæ*,ſed eadem,hyeme,quandoque intenſiora dant frigora. 28.

Luna ſub occaſum ſolis ampliata, & tamen luminoſa,nec ſubfuſca, *ſerenitatem* portat in plures dies. 29.

Eclipſes Lunæ,quaſi ſempèr comitantur *venti*; Solis, *Serenitas*; *pluviæ* rarò alterutrum. 30.

A *Conjunctionibus* reliquis *planetarum*,præter Solem,expectabis *ventos*; & ante,& poſt; à Conjunctionibus cum *Sole*, *ſerenitatem*. 31.

In Exortu *Pleiadum*, & *Hyadum*, ſequuntur *Imbres*, & Pluviæ, ſed tranquillæ; In exortu *Orionis*,& *Arcturi*, Tempeſtates. 32.

Stellæ (ut loquimur) diſcurrentes, & ſagittantes, protinùs *ventos* indicant, ex eâ parte, undè vibrantur. Quod ſi ex variis, aut etiam contrariis partibus volitent, magnas tempeſtates, & *Ventorum*, & *Imbrium*. 33.

Cum non conſpiciantur *Stellæ* minuſculæ,quales ſunt, quas vocant *Aſellos*,idque fit ubique per totum cœlum, magnas præmonſtrat *Tempeſtates*, & *Imbres* intra aliquot dies: quod ſi alicubi *Stellæ* minutæ obſcurentur, alicubi ſint claræ, *ventos* tantùm, ſed citiùs. 34.

Cœlum æqualiter ſplendens, in Novi-luniis, aut Ortu quarto, *Serenitatem* dabit, per plures dies; æqualitèr obſcurum,*Imbres*; inæqualiter,*ventos*,ab ea parte,qua cernitur Obſcuratio. Quod ſi ſubitò fiat obſcuratio, ſine nube, aut caligine, quæ fulgorem Stellarum perſtringat, graves & aſperæ inſtant Tempeſtates. 35.

Si Planetarum, aut Stellarum majorum aliquam, incluſerit Circulus integer, *imbres* prædicit; ſi fractus, *ventos* ad eas partes, ubi circulus deficit. 36.

Cum tonat vehementiùs; quam fulgurat, *ventos* dabit magnos; ſin crebrò inter tonandum fulſerit, *Imbres* confertos, & grandibus guttis. 37.

Tonitrua *Matutina Ventos* ſignificant; Meridiana *Imbres*. 38.

Tonitrua mugientia,& veluti tranſeuntia,*ventos* ſignificant;at quæ inæquailes habent fragores, & acutos, procellas, tam *ventorum*,quam *Imbrium*. 39.

Cum cœlo ſereno fulguraverit, non longè abſunt *venti*, & *Imbres* ab ea parte,quâ fulgurat; quod ſi ex diverſis partibus cœli fulguraverit,ſequentur atroces,& horidæ Tempeſtates. 40.

Si fulguraverit à plagis cœli gelidioribus, *Septentrione* & *Aquilone*, ſequentur grandines;ſi à tepidioribus, *Auſtro* & *Zephyro*, *Imbres*, cum cœlo æſtuoſo. 41.

Magni fervores,poſt ſoſtitium Æſtivale,definunt plerunque in tonitru,& fulgura; quæ ſi non ſequantur, deſinunt in *ventos*, & *pluvias* per plures dies. 42.

Globus flammæquen *Caſtorem* vocabant Antiqui,qui cernitur navigantibus in mar, ſi fuerit unicus, atrocem Tempeſtatem prænunciat (*Caſtor* ſcilict eſt Frater inter-mortuus) at multò magis, ſi non hæſerit *Malo*,ſed olvatur, aut ſaltet; Quod ſi fuerint gemini, (præſente ſcilicet *Polce* Fratre vivo)idque tempeſtate adultâ,ſalutare ſignum habetur: ſi fuerint tres (ſuperveniente ſcilicet *Helenâ*,peſte re- 43.

 rum)

rum)magis dira incumbet *Tempestas*: videtur sanè unicus, crudam significare materiam tempestatis; duplex, quasi coctam, & maturam; triplex,vel multiplex,copiam ægrè dissipabilem.

44. Si conspiciantur Nubes ferri incitatiùs, cœlo sereno, expectentur *Venti*, ab eâ parte, à quâ feruntur nubes. Quod si globabuntur,& glomerabunt simul, cum Sol appropinquaverit ad eam partem, in qua globantur, incipient discuti; quod si discutientur magis versus *Boream*, significat *ventum*; si versus *Austrum*, *pluvias*.

45. Si occidente Sole, Nubes orientur atræ, aut fuscæ, *Imbrem* significant: Si adversus Solem, in Oriente scilicet, eâdem nocte, si juxta Solem ab Occidente, in posterum diem, cum *ventis*.

46. Liquidatio, sive differenatio cœli nubili, incipiens in contrarium *venti*, qui flat, *Serenitatem* significat; sed à parte *venti*, nihil indicat, sed incerta res est.

47. Conspiciuntur quandoque plures,veluti Cameræ, aut contignationes Nubium, alteræ super alteras (ut aliquando quinque simul se vidisse,& notasse affirmet *Gilbertus*)& semper atriores sunt infimæ, licet quandoque secus appareat, quia candidiores visum magis lacessunt; Duplex contignatio, si sit spissior, *pluvias* denotat instantes (præsertim si nubes inferior cernatur quasi gravida) plures contignationes perendinant *pluvias*.

48. *Nubes*, si ut vellera lanæ spargentur, hinc inde, *tempestates* denotant, Quod si instar squammarum,aut testarum, altera alteri incumbat, siccitatem, & *serenitatem*.

49. *Nubes* plumatæ, & similes ramis palmæ, aut floribus Iridis, *Imbres* protinùs, non ita multò post, denunciant.

50. Cùm *Montes*, & *Colles* conspiciantur veluti pileati, incumbentibus in illis Nubibus, eósque circumplectentibus, *Tempestates* præmonstrat imminentes.

51. *Nubes* electrinæ, & aureæ, ante Occasum Solis, & tanquam cum fimbriis deauratis, postquam Sol magis condi cœperit, *serenitates* præmonstrant.

52. *Nubes* luteæ, & tanquam cœnosæ, significant *Imbrem* cum *vento* instare.

53. *Nubecula* aliqua, non antè visa subitò se monstrans, cœlo circùm sereno, præsertim ab Occidente, aut circa Meridiem, *Tempestatem* indicat ingruentem.

54. *Nebulæ*, & caligines ascendentes, & sursum se recipientes, *pluvias*, & si subitò hoc fiat, ut tanquam sorbeantur, *ventos* prædicunt; at cadentes, & in vallibus residentes, *Serenitatem*.

55. *Nube* gravidâ candicante, quam vocant Antiqui *Tempestatem albam*, sequitur æstate, Grando minutis, instar confituræ; hyeme, Nix.

56. Autumnus serenus ventosam Hyemem præmonstrat: ventosus Hyems, Ver pluviosum: Ver pluviosum, Æstatem serenam: serena Æstas, Autumnum ventosum. Ita ut Annus (ut proverbio dicitur) sibi debitor raro sit; neque eadem series tempestatum redeat, per duos Annos simul.

Ignes in focis, pallidiores solito, atque intra se murmurantes, *Tempestates* nunciant. Quòd si Flamma flexuosè volitet, & sinuet, *ventum* præcipuè: at Fungi, sive Tuberes in lucernis *pluvias* potiùs. 57.

Carbones clariùs perlucentes, *ventum* significant; etiam cum favillas ex se citiùs discutiunt, & deponunt. 58.

Mare cum conspicitur in portu tranquillum in superficie, & nihilominùs intra se murmuraverit, licet non intumuerit, *ventum* prædicit. 59.

Littora in tranquillo resonantia, Marisque ipsius sonitus cum plangore, aut quâdam echô, clariùs, & longiùs solito auditus, *ventos* prænunciant. 60.

Si in tranquillo, & planâ superficie *Maris*, conspiciantur Spumæ hinc inde, aut coronæ albæ, aut Aquarum bullæ, *ventos* prædicunt: Et si hæc signa fuerint insigniora, asperas tempestates. 61.

In Mari fluctibus agitato, si appareant spumæ coruscantes, (quas *Pulmones Marinos* vocant) prænunciat duraturam Tempestatem, in plures dies. 62.

Si *Mare* silentio intumescat, & intra portum altiùs solito insurgat, aut Æstus ad litora celeriùs solito accedat, *ventos* prænunciat. 63.

Sonitus à *Montibus*, nemorúmque murmur increbrescens, atque fragor etiam nonnullus in campestribus, *ventos* portendit. Cœli quoque murmur prodigiosum, absque tonitru, ad *ventos* maximè spectat. 64.

Folia & paleæ ludentes, sine aurâ, quæ sentiatur, & Lanugines plantarum volitantes, plumæque in Aquis innatantes, & colludentes, *ventos* adesse nunciant. 65.

Aves aquaticæ concursantes, & gregatim volantes, *Mergique* præcipuè, & *Fulicæ*, à Mari, aut stagnis fugientes, & ad litora, aut ripas properantes, prælertìm cum clangore, & ludentes in sicco, *ventos* prænunciant, maxime si hoc faciant manè. 66.

At *terrestres volucres* contrà, aquam petentes, eámq; alis percutientes, & clangores dantes, & se perfundentes; ac præcipuè *Cornix*, tempestates portendunt. 67.

Mergi, *Anatésque*, ante *ventum* pennas rostro purgant; at *Anseres*, clangore suo importuno, *pluviam* invocant. 68.

Ardea petens excelsa, adeò ut nubem quandoque humilem, supervolare conspiciatur, *ventum* significat. At *Milvi* contrà, in sublimi volantes, *serenitatem*. 69.

Corvi singultu quodam latrantes, si continuabunt, *ventos* denotant, si vero carptìm vocem resorbebunt, aut per intervalla longiora crocitabunt, *Imbres*. 70.

Noctua garrula, putabatur ab antiquis, mutationem Tempestatis præmonstrare: si in sereno, *Imbres*; si in nubilo, *Serenitatem*: at apud nos, *Noctua* clarè, & libentèr ululans, *Serenitates* plerunq; indicat, præcipuè Hyeme. 71.

Aves in arboribus habitantes, si in nidos suos, sedulò fugitent, & à pabulo citiùs recedant, *Tempestates* præmonstrant; *Ardea* vero in arenâ stans tristis, aut *Corvus* spatians, *Imbres* tantùm. 72.

73. *Delphini* tranquillo Mari lascivientes, Flatum existimantur prædicere; ex quâ veniunt parte; at turbato ludentes & aquam spargentes, contrà, *Serenitatem.* At plærique Piscium, in summo natantes; aut quandóque exilientes, *pluviam* significant.

74. Ingruente *vento*, Sues ita terrentur, & turbantur; & incomposité agunt, ut Rustici dicant illud solum Animal videre *Ventum*, specie scilicet horrendum.

75. Paulò ante *Ventum*, *Araneæ* sedulò laborant, & nent, acsi providè præoccuparent, quia *Vento* flante nere nequeunt.

76. Ante pluviam, *Campanarum* sonitus auditur magis ex longinquo; At ante *Ventum*, auditur magis inæqualitèr accedens, & recedens, quemadmodum fit *vento* manifestò flante.

77. *Trifolium* inhorrescere, & folia contra tempestatem subrigere, pro certo ponit *Plinius*.

78. Idem ait, *vasa*, in quibus esculenta reponuntur, quandóque sudorem in repositoriis relinquere, idque diras tempestates prænunciare.

Monitum. *Cum* Pluvia, *&* Venti, *habeant materiam ferè communem; cumque* Ventum *semper præcedat nonnulla Condensatio Aeris, ex Aere novitèr facto, intra veterem recepto, ut ex plangoribus littorum, & excelso volatu* Ardeæ, *& aliis patet; Cumque* pluviam *similitèr præcedat Aeris Condensatio (sed Aer in* Pluviâ *posteà contrahitur magis, in* Ventis *contrà excrescit) Necesse est, ut* Pluviæ *habeant complura* Prognostica, *cum* Ventis *communia. De iis consule* Prognostica Pluviarum, *sub titulo suo.*

Imitamenta Ventorum.

Ad Artic. 33. Connexio. *SI animum homines inducere possent, ut Contemplationes suas, in subjecto sibi proposito, non nimiùm figerent, & cætera tanquam* parerga *rejicerent; nec circa ipsum subjectum in infinitum, & plerunque inutilitèr subtilizarent, haudquaquam talis, qualis solet, occuparet ipsos stupor, sed transferendo cogitationes suas, & discurrendo, plurima invenirent in longinquo, quæ propè latent. Itaque ut in* Iure Civili, *ita in* Iure Naturæ, *procedendum animo sagaci, ad Similia, & Conformia.*

1. *Folles* apud homines *Æoli utres* sunt; unde *ventum* quis promere possit, pro modulo nostro. Etiam Interstitia, & Fauces Montium, & Ædificiorum Anfractus, non alia sunt, quàm Folles majores. In usu autem sunt Folles præcipuè, aut ad excitationem Flammarum, aut ad Organa Musica. *Follium* autem ratio est, ut sugant Aerem propter rationem *Vacui*, (ut loquuntur) & emittant per Compressionem.

Etiam

Etiam *Flabellis* utimur manualibus, ad faciendum Ventum, & refrigeria, impellendo solummodo Aerem leniter. 2.

De cœnaculorum æstivorum refrigeriis, quædam posuimus in *Responso* ad *Artic.* 9. Possunt inveniri alii modi magis accurati, præsertim si Follium modo alicubi attrahatur Aer, alicubi emittatur. Sed ea, quæ jam in usu sunt, ad simplicem compressionem, tantum referuntur. 3.

Flatus in *Microcosmo*, & Animalibus, cum *ventis* in Mundo majore, optimè conveniunt; Nam & ex humore gignuntur, & cum humore alternant, ut faciunt *venti* & *pluviæ*; & à calore fortiore dissipantur, & perspirant. Ab illis autem, transferenda est certè ea Observatio ad *ventos*; quod scilicet gignantur *Flatus*, ex materiâ, quæ dat vaporem tenacem, nec facilè resolubilem, ut Fabæ, & Legumina, & Fructus; quod etiam, eodem modo se habet in *ventis* majoribus. 4.

In destillatione vitrioli, & aliorum Fossilium, quæ sunt magis flatuosa, opus est receptaculis valdè capacibus, & amplis, alioqui effringentur. 5.

Ventus factus ex *Nitro*, commisto in *Pulvere pyrio*, erumpens, & inflans flammam, *ventos* in Universo (exceptis fulminosis) non tantum imitatur, sed exuperat. 6.

Hujus autem vires premuntur, in Machinis humanis, ut in Bombardis, & Cuniculis, & domibus pulverariis incensis, utrum autem, si in Aere aperto, magna *pulveris pyrii* moles, incensa esset, *ventum* ex Aeris commotione, etiam ad plures horas excitatura esset, nondùm venit in Experimentum. 7.

Latet spiritus flatuosus, & expansivus, in *Argento vivo*, adeò ut pulverem pyrium, (ut quidam volunt,) imitetur, & parum ex eo, pulveri pyrio admistum, eum reddat fortiorem. Etiam de *Auro* loquuntur *Chymistæ*, quod periculosè, & ferè tonitrui modo, in quibusdam præparationibus erumpat; sed de his mihi non compertum est. 8.

aurum fulminans

Observatio major.

MOtus Ventorum *tanquam in speculo spectatur, in* Motibus Aquarum *quoad plurima.*

Venti Magni *sunt Inundationes Aeris*, *quales conspiciuntur Inundationes Aquarum; utræque ex aucto* Quanto. *Quemadmodùm Aquæ aut descendunt ex Alto, aut emanant è Terrâ; ita* & ventorum *nonnulli sunt dejecti*, *nonnulli exurgunt. Quemadmodùm nonnunquam intra Amnes sunt contrarii Motus; unus fluxûs Maris*, *alter Cursûs Amnis*, & *nihilominùs unicus efficitur*

Motus,

Motus, prævalente fluxu Maris: ita & flantibus ventis *contrariis, Major in ordinem redigit Minorem. Quemadmodùm in Currentibus Maris, & quorundam Amnium, aliquandò evenit, ut* Gurges *in summitate Aquæ, in contrarium vergat, Gurgiti in profundo: ita & in Aere, flantibus simul contrariis* ventis, *alter alterum super volat. Quemadmodum sunt* Cataractæ Pluviarum, *in spatio angusto; similitèr &* Turbines Ventorum, *Quemadmodum Aquæ, utcunque progrediantur, tamen si perturbatæ fuerint, interim undulant, modò ascendentes, & cumulatæ, modò descendentes, & sulcatæ; similiter faciunt &* venti, *nisi quod absit* Motus Gravitatis. *Sunt & aliæ similitudines, quæ ex iis, quæ inquisita sunt, notari possunt.*

Canones mobiles de Ventis.

Connexio. CAnones *aut* Particulares *sunt, aut* Generales; *utrique* Mobiles *apud nos. Nil enim adhùc pronunciamus. At* Particulares *ex singulis fere* Articulis, *possunt decerpi, aut expromi;* Generales, *eosque paucos ipsi jam excerpemus, & subjungemus.*

1. Ventus *non est aliud quippiam ab Aere moto, sed ipse* Aer Motus; *aut per* Impulsionem simplicem, *aut per* Immistionem Vaporum.

2. Venti *per* Impulsionem *Aeris simplicem, fiunt quatuor modis, aut per Motum Aeris naturalem; aut per Expansionem Aeris in viis solis; aut per Receptionem Aeris ex frigore subitaneo; aut per Compressionem Aeris per Corpora externa.*

Possit esse & quintus Modus, per Agitationem, & Concussionem Aeris ab Astris: *sed sileant paulispèr huiusmodi res, aut audiantur parcâ fide.*

3. Ventorum, *qui fiunt per* Immistionem vaporum, *præcipua causa est Super-oneratio Aeris, per Aerem novitèr factum ex vaporibus; unde moles Aeris excrescit, & nova spatia quærit.*

Quantum

Quantum *non magnum Aeris super-additi, magnum ciet tumorem in Aere circumquaque ; Ita ut Aer ille novus, ex resolutione Vaporum, plus conferat ad Motum, quam ad Materiam ; Corpus autem magnum* venti *consistit ex Aere priore, neque Aer novus Aerem veterem ante se agit, ac si Corpora separata essent ; sed utraque commista ampliorem locum desiderant.* 4.

Quando aliud concurrit Principium Motûs, præter ipsam Superonerationem Aeris, Accessorium quippiam est illud, & Principale fortificat, & auget ; undè fit, ut venti *magni, & impetuosi, rarò oriantur ex Super-oneratione Aeris simplici.* 5.

Quatuor sunt Accessoria ad Super-onerationem Aeris, Expiratio è subterraneis; Deiectio ex mediâ regione Aeris (quam vocant:) Dissipatio ex Nube factâ; & Mobilitas, atque Acrimonia Exhalationis ipsius. 6.

Motus venti *quasi semper lateralis est: verum is qui fit per Super-onerationem simplicem, usque à principio: is qui fit per Expirationem è terrâ, aut Repercussionem ab alto, non multò post; nisi Eruptio, aut Præcipitium, aut Reverberatio fuerint admodùm violenta.* 7.

Aer nonnullam compressionem tolerat, antequam Superonerationem percipiat, & Aerem contiguum impellat ; ex quo fit, ut omnes venti *sint paulò densiores quam Aer quietus.* 8.

Sedantur venti *quinque modis ; aut Coeuntibus vaporibus ; aut Incorporatis ; aut Sublimatis ; aut Transvectis, aut Destitutis.* 9.

Coeunt vapores, atque adeò ipse Aer in pluviam, quatuor modis : aut per Copiam aggravantem; aut per Frigora condensantia; aut per Ventos *contrarios compellentes ; aut per Obices repercutientes.* 10.

Tam Vapores, quam Exhalationes, Materia ventorum *sunt. Etenim ex exhalationibus nunquam* Pluvia, *ex vaporibus sæpissimè* Venti. *At illud interest, quod facti* venti *ex Vaporibus, faciliùs se incorporant Aeri puro, & citiùs sedantur, nec sint tam obstinati, quam illi ex Halitibus.* 11.

Modus, & diversæ conditiones Caloris, *non minùs possunt in Generatione* ventorum, *quam Copia aut Conditiones* Materiæ. 12.

Solis

13. *Solis calor, in Generatione* ventorum, *ita proportionatus esse debet, ut eos excitet, sed non tantâ copiâ, ut coeant in* pluviam ; *nec tantâ paucitate, ut prorsùs discutiantur, & dissipentur.*

14. Venti *spirant ex parte Fomitum suorum : cùmque Fomites variè disponantur, diversi* venti,*ut plurimùm, simul spirant; sed fortior debiliorem, aut obruit, aut flectit in Currentem suum.*

15. *Vbique generantur* venti, *ab ipsa terræ superficie, usque ad frigidam Regionem Aeris: sed frequentiores in proximo, fortiores in sublimi.*

16. Regiones, *quæ habent* ventos Asseclas *ex tepidis, sunt calidiores, quam pro ratione* Climatis *sui; quæ ex gelidis, frigidiores.*

Charta humana ; sive Optativa cum proximis, circa ventos.

Optativa. I. VEla Navium, *ita componere & disponere, ut minore flatu, majorem conficiant viam. Res insignitèr utilis, ad compendia itinerum per Mare, & parcendum impensis.*

Proxim. Proximum *non occurrit adhùc inventum, præcisè in practicâ. Sed Consule de eo* Observationes Majores, *super* Art. 26.

Optativ. 2. Molendina *ad* ventum *&* vela *ipsorum ita fabricari, ut minore flatu plùs molant. Res utilis ad lucrum.*

Proxim. *Consule de hoc,* Experimenta *nostra, in* Responso *ad* Artic. 27. *ubi videtur res quasi peracta.*

Optativ. 3. Ventos *orituros, & occasuros, & tempora ipsorum prænoscere. Res utilis ad Navigationes, & Agriculturam ; maximè autem ad electiones temporum, ad prælia Navalia.*

Proxim. *Hùc multa pertinent eorum, quæ in Inquisitione, præsertim in* Responso *ad* Articulum 32. *notata sunt : At Observatio in posterum diligentior (si quibus ea cordi erit) patescente jam causâ* Ventorum, *longè exactiora* prognostica præstabit.

Iudicium

Iudicium, & Prognosticafacere per ventos, de aliis rebus: veluti primò, si sint Continentes, aut Insulæ in Mari, in aliquo loco, vel potiùs mare liberum? Res utilis ad Navigationes novas, & incognitas. Optativ. 4.

Proximum *est, Observatio circa* Ventos status; *id quo usus videtur* Columbus. Proxim.

Itidem de ubertate, aut Caritate fructuum, & segetum, annis singulis. Res utilis ad lucrum, & venditiones anticipantes, & coemptiones, ut proditum est de Thalete, *circa* Monopolium Olivarum. Optativ. 5.

Huc pertinent nonnulla, in Inquisitione *posita, de* Ventis, *aut malignis, aut decussivis, & temporibus, quandò nocent, ad* Artic. 29. Proxim.

Itidem, de Morbis, & Pestilentiis, annis singulis. Res utilis ad existimationem Medicorum, *si illa prædicere possint; etiam ad Causas, & Curas morborum; & nonnulla alia Civilia.* Optativ. 6.

Huc pertinent etiam nonnulla in Inquisitione *posita, ad* Art. 30. Proxim.

De Prædictionibus *ex* Ventis, *circa segetes, fructus, & morbos; Consule* Historias Agriculturæ, & Medicinæ. Monitum.

Ventos excitare, & sedare. Optativ. 7.

De his, habentur quædam superstitiosa, & Magica *: quæ non videntur digna, quæ in* Historiam Naturalem *seriam, & severam recipiantur. Neque occurrit nobis, aliquid* Proximum, *in hoc genere. Designatio ea esse poterit, ut Natura Aeris penitùs introspiciatur, & inquiratur; si possit inveniri aliquid, quod in quantitate non magnâ, in Aerem immissum, possit excitare, & multiplicare Motum, ad Dilatationem, aut Contractionem, in Corpore Aeris: Ex hoc etenim (si fieri possit) sequentur Excitationes, & Sedationes* Ventorum; *quale est illud Experimentum* Plinii, *de* Aceto *injecto in occursum* Turbinis, *si verum foret. Altera designatio possit esse, per Emissionem* Ventorum *ex subterraneis, si congregentur alicubi, in magnâ copiâ; quale est illud receptum de* Puteo *in* Dalmatiâ; *verum & loca hujusmodi Carcerum nosse difficile.* Proxim.

Complura Ludicra, & mira, per motum Ventorum *efficere.* Optativ. 8.

De his cogitationem suscipere, nobis non est otium. Proximum *est illud vulgatum* Duellorum *ad* Ventum : *Proculdubiò, multa ejusmodi jucunda reperiri possunt; & ad* Motus, *& ad* Sonos. Proxim.

ADITVS
AD TITVLOS
In proximos quinque Menſes deſtinatos.

Hiſtoria Denſi & Rari.

Aditus.

NIL *mirum, ſi Natura Philoſophiæ, & Scientiis Debitrix ſit; cum ad reddendas rationes, nunquàm adhùc ſit interpellata. Neque enim de* Quanto *Materiæ, &* Quomodò, *illud per corpora ſit diſtributum (in aliis copioſè, in aliis parcè) inſtituta eſt Inquiſitio diligens, & diſpenſatoria; ſecundum veros, aut proximos veris calculos. Illud rectè receptum eſt; Nil deperdi, aut addi Summæ univerſali: Etiam tractatus eſt à nonnullis ille locus; Quomodo corpora laxari poßint, & contrahi abſque Vacuo intermiſto, ſecundum plus & minus.* Denſi *autem &* Rari *Naturas, alius ad Copiam, & paucitatem Materiæ retulit, alius hoc ipſum eluſit; pleriq; Authorem ſuum ſecuti, rem totam per frigidam illam diſtinctionem Actûs & Potentiæ diſcutiunt, & componunt. Etiam qui illa Materiæ rationibus attribuunt, (quæ vera eſt ſententia) neque Materiam primam Quanto planè ſpoliatam, licèt ad alias formas æquam volunt, tamen in hoc ipſo inquiſitionem terminant, ulteriùs nihil quærunt, neque quid inde ſequatur perſpiciunt, remque quæ ad infinita ſpectat, & Naturalis Philoſophiæ veluti Baſis eſt, aut non attingunt, aut non urgent.*

Primò igitur, quod benè poſitum eſt, non movendum: Non ſcilicet

licet fieri in aliquâ transmutatione corporum, Transactionem, aut à nihilo, aut ad nihilum; Sed Opera esse ejusdem Omnipotentiæ, creare ex nihilo, & redigere in nihilum, Ex cursu Naturæ verò hoc nunquam fieri. Itaque Summa Materiæ totalis semper constat; nil additur, nil minuitur. At istam Summam inter corpora per portiones dividi, nemini dubium esse poßit. Neq; enim quisquam subtilitatibus abstractis tam dementatus esse queat, ut existimet tantum Materiæ inesse dolio Aquæ, quantum decem doliis Aquæ, neque similitèr dolio Aeris, quantum decem doliis Aeris. At in corpore eodem non dubitatur, quin Copia Materiæ multiplicetur pro mensurâ corporis: In corporibus diversis, ambigitur. Quod si demonstretur, unum dolium Aquæ *in* Aerem *versum, decem dare dolia* Aeris, *(istam enim computationem propter Opinionem receptam sumimus, licet centupla verior sit) benè habet: Etenim jam non ampliùs sunt diversa corpora, Aqua & Aer, sed idem corpus Aeris, in decem doliis. At unum dolium* Aeris *(ut modò concessum est) decima tantùm pars est decem doliorum. Itaque resisti jam non potest, quin in uno dolio* Aquæ, *decuplò plus sit materiæ, quàm in uno dolio* Aeris. *Itaque si quis afferat dolium* Aquæ *totum, in dolium* Aeris *unicum verti posse, idem prorsùs est, ac si afferat aliquid posse redigi ad nihilum. Etenim una Decima* Aquæ *ad hoc sufficiet, reliquæ novem partes necesse est ut annihilentur. Contrà, si quis afferat Dolium* Aeris, *in Dolium* Aquæ *verti posse, idem est ac si afferat aliquid posse creari ex nihilo. Etenim Dolium* Aeris, *nisi ad decimam partem Dolii* Aquæ *attinget, Reliquæ novem partes necesse est ut fiant ex nihilo. Illud interim planè confitemur, de rationibus, & calculis, & quotâ parte Quanti Materiæ, quæ diversis corporibus subest, & quâ industriâ, & sagacitate de illis Informatio vera capi possit, arduam Inquisitionem esse; quam tamen ingens, & latißimè fusa utilitas compenset. Nam &* Densitates, & Raritates *Corporum nosse, & multò magis* Condensationes, & Rarefactiones *procurare, & efficere, maximè interest, & Contemplativæ, & practicæ. Cum igitur sit res (si qua alia) planè fundamentalis, & Catholica; Accincti debemus ad eam accedere, quandoquidem omnis Philosophia absque eâ, planè discincta, & dissoluta sit.*

Historia Gravis & Levis.

Aditus.

MOtum Gravitatis & Levitatis, *Veteres Motûs Naturalis nomine insignivverunt. Scilicet nullum conspiciebant Efficiens externum; nullam etiam Resistentiam apparentem. Quinimò citatior videbatur Motus iste in progressu suo. Huic Contemplationi, vel Sermoni potiùs, Phantasiam illam* Mathematicam *de Hæsione Gravium ad Centrum Terræ (etiam si perforata foret ipsa Terra,) nec non Commentum illud* Scholasticum, *de Motu Corporum ad loca sua, veluti* salem *asperserunt. His positis, perfunctos se credentes, nil amplius quærebant, nisi quod de* Centro Gravitatis, *in diversis figuris, & de iis, quæ per Aquam vehuntur, paulò diligentiùs quispiam ex illis quæsivit. Neque ex Recentioribus quisquam operæ pretium circa hoc fecit, addendo solummodò pauca* Mechanica, *eáque per* Demonstrationes *suas detorta. Verùm missis verbulis, certissimum est, Corpus non nisi à Corpore pati; nec ullum fieri Motum Localem, qui non sollicitetur, aut à partibus Corporis ipsius, quod movetur; aut à Corporibus adjacentibus, vel in contiguo, vel in proximo, vel saltem intra Orbem Activitatis suæ. Itaque vires* Magneticas *non inscitè introduxit* Gilbertus, *sed & ipse factus* Magnes; *nimiò scilicet plura, quàm oportet, ad illas trahens; &* Navem *ædificans ex* Scalmo.

Historia

Historia
Sympathiæ & Antipathiæ rerum.

Aditus.

LIS, & Amicitia *in Naturâ, stimuli sunt Motuum, & Claves Operum. Hinc Corporum Unio & Fuga, hinc Partium Mistio & Separatio, hinc altæ atque intimæ Impressiones Virtutum, & quod vocant, Conjungere activa cum passivis; denique Magnalia Naturæ. Sed impura est admodùm hæc pars Philosophiæ, de* Sympathiâ & Antipathiâ *Rerum, quam etiam* Naturalem Magiam *appellant, atque (quod semper ferè fit) ubi diligentia defuit, spes superfuit. Operatio autem ejus in hominibus, prorsùs similis est soporiferis nonnullis Medicamentis, quæ somnum conciliant, atque insuper læta, & placentia somnia immittunt. Primò enim* Intellectum *humanum in soporem conjicit, decantando Proprietates specificas, & Virtutes occultas, & cœlitùs demissas; unde homines ad veras causas eruendas non ampliùs excitantur, & evigilant; sed in hujusmodi otiis acquiescunt: deinde innumera Commenta, Somniorum instar, insinuat, & spargit. Sperant etiam Homines vani,* Naturam *ex fronte, & personâ cognoscere, & per similitudines extrinsecas, Proprietates internas detegere. Practica quoque Inquisitioni simillima. Præcepta enim* Magiæ Naturalis *talia sunt, ac si considerent homines terram subigere, et* Panem suum comedere, *absque* sudore vultus; *et per otiosas, et faciles Corporum Applicationes, rerum potentes fieri; semper autem in ore habent, et tanquam sponsores appellant* Magnetem, *et consensum* Auri *cum* Argento vivo; *et pauca hujus generis, ad fidem aliarum rerum, quæ neutiquàm simili contractu obligantur. Verùm optima quæque laboribus, tùm Inquirendi, tùm Operandi, proposuit Deus. Nos in jure Naturæ enucleando, et rerum fœderibus interpretandis, paulò diligentiores erimus, nec Miraculis faventes, nec tamen Inquisitionem instituentes humilem, aut angustam.*

Historia
Sulphuris, Mercurii, & Salis.

Aditus.

PRincipiorum Trias *istud à* Chimistis *introductum est; atque quoad Speculativa, est ex iis, quæ illi afferunt, Inventum optimum. Subtiliores ex iis, quique philosophantur maximè,* Elementa *volunt esse* Terram; Aquam; Aerem; Æthera; *Illa autem non* Materiam *rerum esse ponunt, sed* Matrices; *in quibus specifica Semina rerum generant, pro naturâ* Matricis. *Pro* Materiâ *autem* primâ (*quam spoliatam, et adiaphoram ponunt* Scholastici) *substituunt illa tria,* Sulphurem, *Mercurium, et* Salem; *ex quibus omnia Corpora sint coagmentata, et mista: Nos vocabula ipsorum accipimus; Dogmata parùm sana sunt. Illud tamen non malè cum illorum Opinione convenit, quod duo ex illis,* Sulphurem *scilicet, et* Mercurium (*sensu nostro accepta*) *censemus esse Naturas admodùm primordiales, et penitissimos* Materiæ Schematismos; *et inter* Formas primæ classis *ferè præcipuas. Variare autem possumus Vocabula* Sulphuris & Mercurii, *ut ea aliter nominemus;* Oleosum, Aqueum; Pingue, Crudum: Inflammabile, Non inflammabile: *et hujusmodi. Videntur enim esse hæ duæ Rerum Tribus magnæ prorsus, et quæ Universum occupant, et penetrant: Si-quidem in Subterraneis, sunt* Sulphur, *et* Mercurius, *ut appellantur: in Vegetabili et Animali genere, sunt* Oleum, *et* Aqua: *in Pneumaticis inferioribus, sunt* Aer, *et* Flamma: *in Cœlestibus,* Corpus stellæ, *et* Æther purum; *verùm de ultimâ hac Dualitate nil adhùc pronunciamus, licet probabilis videatur esse Symbolizatio. Quod verò ad* Salem *attinet; alia res est. Si enim* Salem *intelligunt pro parte Corporis fixâ, quæ neque abit in Flammam, neque in Fumum; pertinet hoc ad* Inquisitionem Fluidi, *et* Determinati; *de quibus nunc non est sermo; sin* Salem *accipi volunt, secundum literam, absque parabolâ*

rabolà; non est Sal *aliquid tertium à* Sulphure, *&* Mercurio, *sed mistum ex utrisque per spiritum acrem devinctis. Etenim* Sal *omnis habet partes inflammabiles; habet alias, flammam non solùm, non concipientes, sed eam exhorrentes, & strenuè fugientes. Nihilominùs cum* Inquisitio *de* Sale, *sit quiddam Affine* Inquisitioni *de duobus reliquis, atque insuper sit eximii usûs, utpote vinculum utriusque Naturæ,* Sulphureæ *&* Mercurialis, *& Vitæ ipsius rudimentum; illum etiam in hanc* Historiam, *&* Inquisitionem *recipere visum est. At illud interim monemus, de* Pneumaticis *illis;* Aere; Flammâ; Stellis; Æthere; *nos illa (prout certè merentur)* Inquisitionibus *propriis reservare; & de* Sulphure, *&* Mercurio *tangibili (nimirùm vel Minerali, vel Vegetabili, & Animali) hîc tantùm* Historiam *instituere.*

Historia Vitæ & Mortis.

Aditus.

ADitus ad hanc *Historiam, invenitur in Historiâ ipsâ, jam proximè sequente.*

FINIS.

FRANCISCI BACONI,

BARONIS DE VERVLAMIO,
Vice-Comitis SANCTI ALBANI,

Historia Vitæ & Mortis.

SIVE,
TITVLVS SECVNDVS
in Historiâ Naturali & Experimentali
ad condendam Philosophiam:
Quæ est Instaurationis Magnæ pars Tertia.

LONDINI
Excusum, typis *Edwardi Griffini*; Prostant ad
Insignia Regia in Cœmeterio D. *Pauli*,
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

Imprimatur.

Reverendissimo in Christo Patri, & Dom.
D. Arch. Cant.

Decemb. 7. *Sacellanus Domesticus.*
1637.

Guil. Bray.

VIVENTIBVS ET POSTERIS SALVTEM.

CVm *Historiam Vitæ & Mortis*, inter *Sex Designationes Menstruas*, ultimo loco posuerimus; omninò hoc prævertere visum est, & secundam edere, propter eximiam rei utilitatem; In quâ, vel minima temporis jactura, pro pretiosâ haberi debet. Speramus enim, & cupimus futurum, ut id plurimorum bono fiat; atque ut *Medici Nobiliores* animos nonnihil erigant, neque toti sint in *Curarum sordibus*; neque solùm propter *Necessitatem honorentur*, sed fiant demum Omnipotentiæ, & Clementiæ divinæ ministri, in *vitâ Hominum* prorogandâ, & instaurandâ; præsertìm cum hoc agatur, per vias tutas,

tutas, & commodas, & civiles, licet intentatas. Etsi enim nos *Christiani*, ad *Terram Promissionis* perpetuò aspiremus, & anhelemus; tamen interìm itinerantibus nobis, in hâc *Mundi Eremo*, etiam *Calceos* istos, & tegmina (Corporis scilicet nostri fragilis) quam minimum atteri, erit signum *Favoris Divini*.

Historia

Historia
VITÆ ET MORTIS.

Aditus.

DE Vita brevi, & Arte longâ, *vetus est Cantilena, & querela. Videtur igitur esse tanquam ex congruo, ut nos qui pro viribus incumbimus, ad* Artes perficiendas, *etiam de* Vitâ *Hominum* producendâ, *cogitationem suscipiamus, favente* & Veritatis, & Vitæ Authore. *Etsi enim* Vita *Mortalium, non aliud sit, quàm Cumulus, & accessio Peccatorum, & Ærumnarum, quique ad Æternitatem aspirant, iis leve sit lucrum* vitæ; *tamen non despicienda est, etiam nobis* Christianis, *Operum Charitatis Continuatio. Quin etiam* Discipulus Amatus *cæteris superstes fuit; & complures ex* Patribus, *præsertim* Monachis *sanctis, et* Eremitis, *longævi fuerint; ut isti Benedictioni, (toties in* Lege veteri *repetitæ,) minus detractum videatur post ævum* Servatoris, *quam reliquis Benedictionibus terrenis. Verùm ut hoc pro maximo Bono habeatur, proclive est. De modis assequendi, ardua Inquisitio; eóque magis, quod sit & Opinionibus falsis, & Præconiis vanis depravata. Nam & quæ à turbâ* Medicorum, *de* Humore Radicali, & Calore Naturali *dici solent, sunt seductoria: & laudes immodicæ* Medicinarum Chymicarum, *primò inflant Hominum spes, deindè destituunt.*

Atque de Morte, *quæ sequitur ex* Suffocatione, Putrefactione, *& variis* Morbis, *non instituitur præsens* Inquisitio; *pertinet enim*

enim ad Historiam Medicinalem*: sed de eâ tantum* Morte, *quæ fit per* Resolutionem, *ac* Atrophiam *senilem. Attamen de ultimo passu* Mortis, *atque de ipsâ* Extinctione vitæ, *quæ tot modis, & exteriùs, & interiùs, fieri potest, (qui tamen habent quasi* Atriolum *commune, antequàm ad* Articulum Mortis *ventum sit) inquirere; affine quiddam præsenti* Inquisitioni *esse censemus: sed illud postremo loco ponemus.*

Quod reparari potest sensìm, atque primo Integro *non destructo, id potentiâ æternum est, tanquam* Ignis Vestalis. *Cum igitur viderent* Medici, & Philosophi, *ali prorsùs Animalia, eorumq; Corpora reparari, & refici; neque tamen id diù fieri, sed paulò post senescere ea, & ad Interitum properè deduci;* Mortem *quæsiverunt in aliquo, quod propriè reparari non possit; existimantes* Humorem *aliquem* Radicalem, & Primigenium *non reparari in solidum, sed fieri jam usque ab Infantiâ, Appositionem quandam degenerem, non Reparationem* justam; *quæ sensìm cum Ætate depravetur, & demùm* Pravum *deducat ad* Nullum. *Hæc cogitârunt imperitè satis, & leviter. Omnia enim in Animali, sub Adolescentiâ, & Iuventute, reparantur integrè; quinetiam ad tempus, Quantitate augentur, Qualitate meliorantur; ut Materia Reparationis, quasi æterna esse posset, si Modus Reparationis non intercideret. Sed reverâ hoc fit. Vergente ætate, inæqualis admodùm fit Reparatio; aliæ partes reparantur satis fœliciter, aliæ ægrè, & in pejus: ut ab eo tempore, Corpora humana subire incipiant tormentum illud* Mezentii, Vt viva in amplexu mortuorum immoriantur, *atque facilè reparabilia, propter ægrè reparabilia copulata, deficiant. Nam etiam post Declinationem, & decursum ætatis,* Spiritus, Sanguis, Caro, Adeps, *facilè reparantur; at quæ sicciores, aut porosiores sunt partes,* Membranæ, & Tunicæ *omnes,* Nervi, Arteriæ, Venæ, Ossa, Cartilagines, *etiam* Viscera *pleraque, denique* Organica *ferè omnia, difficiliùs reparantur, & cum jacturâ. Illæ autem ipsæ partes, cum ad illas alteras Reparabiles partes, actu reparandas, omninò officium suum præstare debeant; activitate suâ, ac viribus imminutæ, functiones suas ampliùs exequi non possunt. Ex quo fit, ut paulo pòst, omnia ruere incipiant, & ipsæ illæ partes, quæ in naturâ suâ sunt valdè reparabiles, tamen deficientibus Organis Reparationis, nec ipsæ similiter ampliùs commodè reparentur, sed minuantur, & tandem deficiant. Causa autem* Periodi *ea est; quod Spiritus, instar Flammæ lenis,*

an cogitavit de solidis vivis & inertibus?

perpe-

perpetuò prædatorius, & cum hoc conspirans Aer externus, qui etiam corpora sugit, & arefacit, tandèm officinam Corporis, & Machinas, & Organa perdat, & inhabilia reddat ad Munus Reparationis. Hæ sunt veræ viæ Mortis Naturalis *benè & diligenter animo volvendæ. Etenim qui Naturæ vias non noverit, quomodo is illi occurrere possit, eamque vertere?*

Itaque duplex debet esse Inquisitio, *altera de* Consumptione, *aut* Deprædatione *corporis humani; altera de ejusdem* Reparatione, *aut* Refectione*: eo intuitu, ut altera, quantum fieri possit, inhibeatur, altera confortetur. Atque prior istarum pertinet præcipuè ad Spiritus, &* Aerem *externum, per quos fit Deprædatio; Secunda ad universum processum* Alimentationis, *per quem fit restitutio. Atque quoad primam* Inquisitionis *partem, quæ est de* Consumptione, *omninò illa cum Corporibus Inanimatis, magnâ ex parte, communis est. Etenim quæ Spiritus innatus (qui omnibus Tangibilibus, sive vivis, sive mortuis inest,) &* Aer *ambiens, operatur super Inanimata, eadem & tentat super Animata; licet super-additus Spiritus vitalis, illas operationes partìm infringat, & compescat, partìm potentèr admodùm intendat, & augeat. Nam Manifestissimum est Inanimata complura absque Reparatione, ad tempus benè longum durare posse:* At *Animata absque Alimento, & Reparatione, subitò concidunt, & extinguuntur, ut & Ignis. Itaque* Inquisitio *duplex esse debet; primò contemplando Corpus humanum, tanquam Inanimatum, & Inalimentatum; deinde tanquam Animatum & Alimentatum. Verùm hæc præfati, ad* Topica Inquisitionis *jam pergamus.*

TOPICA PARTICULARIA;

Sive,

Articuli Inquisitionis De Vitâ & Morte.

DE Naturâ *Durabilis*, & *minùs Durabilis*, in Corporibus *Inanimatis*, atque simul in *Vegetabilibus*, inquisitionem habeto; non copiosam, aut legitimam, sed strictim, & per Capita, & tanquam in transitu. 1.

De *Desiccatione*, *Arefactione*, & *Consumptione* Corporum *Inanimatorum*, & *Vegetabilium*, & de *Modis*, & *Processu* per quos fiunt; atque insupèr de *Desiccationis*, *Arefactionis*, & *Consumptionis Prohibitione*, & *Retardatione*, Corporumque in suo statu *Conservatione*; atque rursùs de Corporum, postquàm semel arefieri cœperint, *Inteneratione*, & *Emollitione*, & *Revirescentiâ*, diligentiùs inquirito. 2.

Neque tamen de his ipsis, perfecta, aut accurata facienda est Inquisitio, cùm ex proprio Titulo Durabilis *hæc depromi debeant, cúmque non sint in Inquisitione præsenti principalia, sed lumen tantummodò præbeant ad Prolongationem, &* Instaurationem *vitæ, in* Animalibus. *In quibus ipsis, (ut jam dictum est) eadem ferè usu veniunt, sed suo modo. Ab Inquisitione autem circa* Inanimata *&* Vegetabilia, *transeat Inquisitio ad* Animalia *præter* Hominem.

De *Animalium Longævitate*, & *Brevitate vitæ*, cum circumstantiis debitis, quæ ad hujusmodi Ævitates videantur facere, inquirito. 3.

4. Quoniam vero duplex eſt Duratio Corporum, altera in Identitate ſimplici; altera per Reparationem; quarum prima in Inanimatis tantùm obtinet; ſecunda in Vegetabilibus, & Animalibus, & perficitur per *Alimentationem*; ideò de *Alimentatione*, ejuſque viis, & proceſſu inquirito: neque id ipſum exactè (pertinet enim ad *Titulos Aſſimilationis*, & *Alimentationis*) ſed ut reliqua in tranſitu.

Ab Inquiſitione circa Animalia, *atque* Alimentata, *tranſeat illa ad* Hominem: *cùm verò jam deventum ſit ad Subjectum Inquiſitionis principale, debet eſſe in omnibus Inquiſitio magis exacta, & numeris ſuis abſoluta.*

5. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Ætates Mundi*, *Regiones*, & *Climata*, & *Loca Nativitatis*, & *Habitationis*, inquirito.

6. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Propagines*, & *Stirpes* ſuas (tanquam eſſet hæreditaria;) atque etiam ſecundum *Complexiones*, *Conſtitutiones*, & *Habitus*, Corporis *Saturas*, nec-non *modos*, & *ſpatia grandeſcendi*, atque ſecundum *Membrorum Facturas*, & *Compages* inquirito.

7. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ in hominibus*, ſecundum *Tempora Nativitatis*, ita inquirito, ut *Aſtrologica* & *Schemata cœli*, in præſentiâ omittas; recipito tantùm Obſervationes (ſi quæ ſint) plebeias, & manifeſtas, de *partubus ſeptimo*, *octavo*, *nono*, & *decimo Menſe*; etiam *Noctu*, *Interdiu*, & quo *Menſe Anni?*

8. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Victum*, *Diætas*, *Regimen vitæ*, *Exercitia*, & ſimilia, inquirito; Nam quatenùs ad *Aerem*, in quo vivunt, & morantur *Homines*, de eo, in *Articulo* ſuperiore de *Locis Habitationis*, inquiri debere intelligimus.

9. De *Longævitate*, & *Brevitate vitæ* in *Hominibus*, ſecundum *Studia*, & *Genera Vitæ*, & *Affectus Animæ*, & varia *Accidentia*, inquirito.

10. De *Medicinis*, quæ putantur vitam prolongare, ſeorsùm inquirito.

11. De *Signis* & *Prognoſticis* vitæ longæ, & brevis, non illis quæ *Mortem* denotant in propinquo, (id enim ad *Hiſtoriam Medicinalem* pertinet) ſed de iis quæ etiam in *Sanitate* apparent, & obſervantur, inquirito, ſive ſint *Phyſiognomica*, ſive alia.

Hactenus inſtituta eſt Inquiſitio de Longævitate & Brevitate vitæ, *tanquam* Inartificialis, *& in confuſo; huic adjicere viſum eſt* Inquiſitionem Artificialem *atque innuentem ad Praxim*, *per* Intentiones. *Eæ generè ſunt tres. Diſtributiones autem magis Particulares* Intentionum *earum proponemus, cùm ad ipſam* Inquiſitionem *ventum erit. Tres illæ* Intentiones *generales ſunt:* Prohibitio Conſumptionis; Perfectio Reparationis; Renovatio Veterationis.

12. De iis quæ *Corpus* in *Homine*, ab *Arefactione*, & *Conſumptione* conſervant, & eximunt; aut ſaltem *Inclinationem* ad eas, remorantur, & differunt, inquirito.

13. De iis quæ pertinent ad univerſum *Proceſſum Alimentationis* (unde fit *Reparatio* in *Corpore Hominis*) ut ſit proba, & minimâ cum jacturâ, inquirito.

De

De iis quæ *purgant inveterata*, & *reponunt Nova*; quæque etiam ea, quæ jam arefacta & indurata sunt, rursùs intenerant, & humectant, inquirito. 14.

Quoniam verò difficile est, vias ad Mortem *nosse, nisi ipsius* Mortis Sedem, & Domicilium, (*vel* Antrum *potiùs*) *perscrutatus sis, & inveneris; de hoc facienda est* Inquisitio; *neque tamen de omni genere* Mortis, *sed tantùm de iis* Mortibus, *quæ inferuntur per* Privationem, & Indigentiam, *non per* Violentiam; *Illæ enim sunt tantùm, quæ ad* Atrophiam Senilem *spectant*.

De *Articulo Mortis*, & de *Atriolis Mortis*, quæ ad illum ducant, ab omni parte, (si modò id fiat per *Indigentiam*, & non per *violentiam*,) inquirito. 15.

Postremò, quoniam expedit nosse Characterem, & *formam* Senectutis, *quod fiet optimè, si differentias omnes, in* Statu Corporis, & Functionibus, *inter* Iuventutem, & Senectutem, *diligentèr collegeris; ut ex iis perspicere possis, quid sit illud tandem, quod in tot effectus frondescat; etiam hanc* Inquisitionem *ne omittito*.

De differentiis *Statûs Corporis*, & *Facultatum* in *Iuventute*, atque in *Senectute*; & si quid sit ejusmodi, quod in Senectute maneat, neque minuatur, diligentèr inquirito. 16.

Natura Durabilis.

Historia.

Metalla in tantùm ævum durant, ut tempus *Durationis* ipsorum, Hominum observationem fugiat. Etiam quandò solvuntur per ætatem, in Rubiginem solvuntur, non per Perspirationem; *Aurum autem* per neutrum. *Ad Artic.* 1. 1.

Argentum vivum, licet humidum sit, & fluidum, atque per Ignem facilè fiat volatile; tamen (quod novimus) absque Igne, per ætatem solam, nec consumitur, nec contrahit Rubiginem. 2.

Lapides, præsertim duriores, & complura alia ex *Fossilibus*, longi sunt ævi; idque licet exponantur in Aerem, multò magis dùm conduntur sub Terrâ: Attamen Nitrum quoddam colligunt *Lapides*, quod illis est instar Rubiginis: *Gemmæ* autem, & *Crystalla*, *Metalla* ipsa ævo superant; Attamen clarore suo nonnihil, a longâ ætate, mulctantur. 3.

Observatum est, *Lapides* ex parte *Boreæ*, citiùs temporis edacitate consumi, quam *Austro* expositos; idque & in Pyramidibus, & in Templis, & aliis Ædificiis manifestum esse: *Ferrum* contrà, ad *Austrum* expositum, citiùs Rubiginem contrahere, ad *Septentrionem* tardiùs, ut in Bacillis illis ferreis, aut Cratibus, quæ ad Fenestras apponuntur, liquet. Nec mirum, cum in omni *Putrefactione* (qualis 4.

estRubigo) Humiditas acceleret *Dissolutionem*; in *Arefactione* simplici, Siccitas.

5. In *Vegetabilibus* (loquimur de avulsis nec vegetantibus) *Stemmata Arborum* duriorum, sive trunci, atque ligna, & Materies ex ipsis, per sæcula nonnulla durant. Partes autem *Stemmatis* variè se habent; Sunt enim quædam *Arbores* fistulosæ, ut *Sambucus*, in quibus Pulpa in medio mollior sit, exterius durius; at in *Arboribus* solidis, qualis est *Quercus*, interius, (quod *Cor Arboris* vocant,) durat magis.

6. *Folia Plantarum*, & *Flores*, etiam *Caules*, exiguæ sunt *Durationis*, sed solvuntur in pulverem, seseque incinerant, nisi putrefiant: *Radices* autem sunt magis durabiles.

7. *Ossa Animalium* diù durant, ut videre est in *Ossuariis*, scilicet Repositoriis *Ossium* Defunctorum: *Cornua* etiam valdè durant; necnon *Dentes*, sicut in *Ebore*, & *Dentibus Equi Marini*.

8. *Pelles* etiam, & *Corium* valdè durant, ut cernere est in *Pergamenis* antiquorum Librorum: quinetiam *Papyrus*, complura secula tolerat, licet *Pergamenæ* duratione cedat.

9. *Ignem passa* diù durant, ut *Vitrum*, *Lateres*; etiam *Carnes*, & *Fructus Ignem passi*, diutiùs durant, quàm crudi: neque ob id tantùm, quod hujusmodi Coctio arceat Putredinem; sed etiam quod emisso *Humore aqueo*, *Humor oleosus* diutiùs se sustineat.

10. *Aqua* omnium Liquorum citissimè sorbetur ab Aere, Oleum contrà tardiùs evaporat; ut cernere est, non solùm in Liquoribus ipsis, verum etiam in Mistis: Etenim Papyrus *Aquâ* madefacta atque inde nonnihil Diaphaneitatis nacta, paulò post albescit, & Diaphaneitatem suam deponit, exhalante scilicet *Vapore Aquæ*, At contrà, Papyrus *Oleo* tincta, diu Diaphaneitatem servat, minimè exhalante *Oleo*: unde qui Chirographa adulterant, *Papyrum Oleatam* Autographo imponunt, atque hâc industriâ lineas trahere tentant.

11. *Gummi* omnia, valdè diù durant; Etiam *Cera*, & *Mel.*

12. At *Æqualitas*, & *Inæqualitas* eorum, quæ Corporibus accidunt, non minùs quàm res ipsæ, ad *Durationem*, aut Dissolutionem valent. Nam *Ligna*, *Lapides*, alia, vel in Aquâ, vel in Aere perpetuo manentia, plus durant, quàm si quandóque alluantur, quandóque afflentur. Atque *Lapides* eruti, & in Ædificiis positi, diutiùs durant, si eodem situ, & ad easdem Cœli plagas ponantur: quibus jacebant in Mineris: id quod *plantis* etiam è loco motis, & aliò transplantatis, accidit.

Obser-

Observationes majores.

Loco Assumpti *ponatur, quod certissimum est; Inesse omni Tangibili* Spiritum, *sive* Corpus pneumaticum, *Partibus tangibilibus obtectum, & inclusum; Atque ex illo* Spiritu *initium capi omnis* Dissolutionis,*&* Consumptionis, *Itaque earundem Antidotum est*, Detentio Spiritus. 1.

Spiritus *detinetur duplici modo; Aut per* Compressionem *arctam, tanquam in Carcere; aut per* Detentionem *tanquam spontaneam: Atque ea* Mansio *etiam duplici ratione invitatur; videlicet, si* Spiritus *ipse non sit mobilis admodùm, aut acer; atque si insupèr ab* Aere *ambiente minùs sollicitetur ad exeundum. Itaque duo sunt* Durabilia; Durum, & Oleosum; Durum *constringit* Spiritum; Oleosum *partim demulcet* Spiritum, *partim bujusmodi est, ut ab* Aere *minùs solicitetur:* Aer *enim* Aquæ *consubstantialis*, Flamma *autem* Oleo. *Atque de* Naturâ Durabilis,& *minùs* Durabilis *in* Inanimatis, *hæc inquisita sint.* 2.

Historia.

Herbæ quæ habentur ex Frigidioribus,annuæ sunt, & quotannis moriuntur, tam Radice, quàm Caule: ut *Lactuca, Portulaca*, etiam *Triticum*, & *Frumenti* omne genus: Sunt tamen etiam ex frigidis, quæ per tres, aut quatuor Annos durant, ut *Viola,Fragaria,Pimpinella, Primula veris, Acetosa*; At *Borago*, & *Buglossa*, cùm videantur vivæ tam similes, Morte differunt; *Borago* enim annua, *Buglossa* Anno superstes. 13.

At *Herbæ* calidæ plurimæ ætatem, & annos ferunt; *Hyssopus, Thymus, Satureia,Majorana altera,Melissa,Absynthium,Chamædrys, Salvia*,&c. At *Feniculum* Caule moritur, Radice repullulat: *Ocymum* verò,& *Majorana* (quam vocant,) *suavis*, non tam Ætatis, quam Hyemis sunt impatientes: satæ enim in loco valdè munito, & tepido, superstites sunt: Certè notum est *Schema*, (qualibus in Hortis utuntur ad ornamentum;) 14.

mentum;) ex *Hyssopo*, quotannis bis tonsum, usque ad quadraginta Annos durasse.

15. *Frutices* & *Arbores* humiliores, ad sexagesimum Annum, aliæ etiam duplò magis, vivunt. *Vitis* sexagenaria esse potest, & ferax est etiam in Senectute. *Rosmarinus* fœlicitèr collocatus, etiam Sexagesimum Annum complet. At *Acanthus*, & *Hedera* ultra centesimum durant. Sed Rubi Ætas, non percipitur, quia flectendo caput in terram novas nanciscitur Radices, ut veterem à novâ distinguere haud facile sit.

16. Ex *Arboribus* grandioribus annosissimæ sunt *Quercus*, *Ilex*, *Ornus*, *Vlmus*, *Fagus*, *Castanea*, *Platanus*, *Ficus Ruminalis*, *Lotos*, *Oleaster*, *Olea*, *Palma*, *Morus*: ex his nonnullæ usque ad octingentesimum Annum; etiam earum minùs vivaces, usque ad ducentesimum perveniunt.

17. At *Arbores Odoratæ*, & *Resinosæ*, materiâ suâ sive Ligno, etiam illis, quas diximus, magis durabiles; Ætate paulò minùs vivaces; *Cupressus*, *Abies*, *Pinus*, *Buxus*, *Iuniperus*; At *Cedrus* Corporis magnitudine adjutus, etiam superiores ferè æquat.

18. *Fraxinus* proventu alacris & velox, Ætatem ad centesimum annum, aut nonnihil ultra producit; quod etiam quandoque facit *Ferula*, & *Acer*, & *Sorbus*: At *Populus*, & *Tilia*, & *Salix*, & (quam appellant) *Sycomôrus*, & *Iuglans*, non adeò vivaces sunt.

19. *Malus*, *Pyrus*, *Prunus*, *Malus Punica*, *Malus Medica*, & *Cytria*, *Mespilus*, *Cornus*, *Cerasus*, ad Quinquagesimum, aut Sexagesimum Annum pervenire possunt; prætertim si à Musco nonnullas ipsarum vestiente, aliquandò purgentur.

20. Generalitèr Magnitudo Corporis in *Arboribus*, cum Diuturnitate vitæ, (cæteris paribus,) nonnihil habet commune; & similitèr durities Materiæ: quin & *Arbores* Glandiferæ, & Nuciferæ, Fructiferis & Bacciferis, sunt plerunque vivaciores: atque etiam Præcocibus, vel Fructu, vel Foliis, serotinæ & tardiùs frondescentes, atque tardiùs etiam Folia deponentes, Ætate diuturniores sunt: quin & sylvestres Cultis; & in eâdem specie, quæ acidum Fructum ferunt, illis quæ dulcem.

Obser-

Observatio Major.

BEnè *admodum notavit* Ariſtoteles, *diſcrimen inter* Plantas, & Animalia, *quoad Alimentationem,& Renovationem,quòd ſcilicet* Corpus Animalium *ſuis Clauſtris circumſeptum manet; atque inſupèr poſtquam ad juſtam Magnitudinem pervenerit, Alimento continuatur, & conſervatur, ſed nihil novum excreſcit, præter capillos, & Vngues, quæ pro Excrementis habentur; adeò ut neceſſe ſit Succos* Animalium *citiùs veteraſcere: At in* Arboribus, *quæ novos ſubinde Ramos, novа Vimina, novas Frondes, novos Fructus immittunt, evenit vt & ipſæ, quas diximus, partes novæ ſint, nec Ætatem paſſæ; cùm verò, quicquid viride ſit, & adoleſcens, fortiùs & alacriùs Alimentum ad ſe trahat, quàm quod incœperit deſiccari; evenit unà & ſimul, ut* Truncus *ipſe per quem hujuſmodi Alimentum tranſit ad* Ramos, *uberiore, & lætiore Alimento in tranſitu irrigetur, perfundatur, & recreetur: Id quod etiam inſignitèr patet, ex hoc (licet illud non annotaverit* Ariſtoteles, *qui nec ea ipſa, quæ jam diximus, tam perſpicuè explicavit) quod in* Sepibus, Sylvis cæduis, Arboribus tonſis, *Amputatio Ramorum, aut Surculorum, Caulem ipſum, aut Truncum confortat,illumque efficit longè diuturniorem.*

Deſiccatio

Deſiccatio; Deſiccationis prohibitio; & Deſiccati Inteneratio.

Hiſtoria.

Ad Artic.2. 1. IGnis, & *Calor* intenſus alia deſiccat, alia colliquat;
Limus *ut hic dureſcit,& hæc ut* Cera *liqueſcit*
Vno eodemque Igne.——

Deſiccat *Terram*,& *Lapides*, & *Lignum*, & *Pannos*, & *Pelles*, & quæcunque non fluunt: Colliquat *Metalla*, & *Ceram*, & *Gummi*, & *Butyrum*, & *Sevum*, & hujuſmodi.

2. Attamen in illis ipſis quæ colliquat *Ignis*, ſi vehementior fuerit, ea in fine deſiccat; nam & *Metalla*, ex *Igne* fortiore, emiſſo *Volatili*, minuuntur pondere (præter *Aurum*) & deveniunt magis fragilia; atque *Oleoſa* illa & *pinguia*, ab *Igne* fortiore deveniunt frixa, & toſta, & magis ſicca & cruſtata.

3. *Aer*, præcipuè apertus, manifeſtò deſiccat, nunquàm colliquat; veluti cum viæ, & Superficies Terræ, Imbribus madefactæ deſiccantur; Lintea lota,quæ ad *Aerem* exponuntur, ſiccantur; Herbæ, & Folia, & Flores,in umbrâ ſiccantur. At multò magis, hoc facit *Aer*, ſi aut Solis radiis illuſtretur,(modò non inducat Putredinem) aut moveatur; ut flantibus Ventis, & in Areis perflatilibus.

4 *Ætas* maximè, ſed tamen lentiſſimè, deſiccat; ut fit in omnibus Corporibus, quæ Vetuſtate; (modò non intercipiantur à Putredine) areſiunt: *Ætas* autem,nihil eſt per ſe(cum ſit Menſura tantùm Temporis) ſed Effectus producitur,à *Spiritu* Corporum in-nato, qui Corporis Humorem exugit,& unà cum ipſo evolat; & ab *Aere* circumfuſo,qui multiplicat ſe ſuper *Spiritus* innatos, & *Succos* Corporis,eoſque deprædatur.

5. *Frigus* omnium maximè propriè exiccat; ſiquidem *Deſiccatio* non fit niſi per *Contractionem*; quod eſt opus proprium *Frigoris*. Quoniam vero nos *Homines Calidum* potentiſſimum habemus in *Igne*, *Frigidum* autem infirmum admodum; nihil aliud ſcilicet quam *Hyemis*, aut fortaſse *Glaciei*, aut *Nivis*, aut *Nitri*, ideò *Deſiccationes Frigoris* ſunt imbecillæ, & facilè diſſolubiles: videmus tamen deſiccari Faciem Terræ ex *Gelu*, atque ex *Ventis Martiis* plus, quam ex Sole; cùm idem *Ventus*, qui *Humorem* lambit, etiam *Frigus* incutiat.

6. *Fumus* Foci deſiccat, ut in *Laridis*; & *Linguis Boum*,quæ in Caminis ſuſpen-

ſuſpenduntur; quinetiam Suffitus ex Olybano, aut Ligno Aloes,&
ſimilibus, deſiccat Cerebrum,& Catarrhis medetur.
Sal, morâ paulò longiore,deſiccat,non tantùm in extimis,ſed etiam 7.
in profundo;ut fit in Carnibus aut Piſcibus ſalitis;quæ per diuturnam
Salitionem, manifeſtò etiam intrinſecùs indurantur.
Gummi calidiora applicata ad Cutem eam deſiccant,& corrugant; 8.
quod faciunt etiam *Aquæ* nonnullæ conſtringentes.
Spiritus Vini fortis, in tantum deſiccat inſtar *Ignis*, ut & Albumen 9.
Ovi immiſſum candefaciat,& Panem torreat.
Pulveres deſiccant inſtar Spongiatum, ſugendo Humidum; ut fit in 10.
Pulvere, Atramento injecto, poſt Scriptionem: Etiam *Levor*, & *Unio*
Corporis (qui non permittit Vaporem *Humidi* ingredi per poros)per
Accidens deſiccat,quia ipſum *Aeri* exponit; ut fit in Gemmis,& Spe-
culis, & Laminis Enſium; in quæ ſi ſpires, cernuntur illa primò va-
pore obducta, ſed paulò poſt evaneſcit ille vapor, ut Nubecula: at-
que de *Deſiccatione* hæc inquiſita ſint.
Granaria in uſu ſunt hodiè, ad partes *Germaniæ Orientales*, in Cel- 11.
lis ſubterraneis, in quibus *Triticum*, & alia Grana conſervantur,
ſubſtrato,& circumpoſito undique ſtramine, ad nonnullam altitudi-
nem, quod Humiditatem Cavernæ arceat,& ſorbeat: Quâ induſtriâ
ſervantur Grana etiam ad viceſimum, aut triceſimum Annum; ne-
que ſervantur tantum à Putredine, ſed (quod ad præſentem *Inquiſi-
tionem* pertinet,) in tali Viriditate, ut Panibus conficiendis optimè
ſufficiant; idemque fuiſſe in uſu,in *Cappadociâ*, & *Thraciâ*,& nonnullis
locis *Hiſpaniæ*, perhibetur.
Granaria in Faſtigiis Ædium, cum Feneſtris ad *Orientem* & *Septen-* 12.
trionem commodè collocantur; quinetiam conſtituunt quidam duo
Solaria, ſuperiùs, & inferiùs; Superius autem foraminatum eſt, ut
Granum per foramen, (tanquam Arena in Clepſidrâ,) continuè de-
ſcendat, & ſubinde palis, poſt aliquot dies, reponatur; ut Granum
ſit in continuo Motu. Notandum autem eſt, etiam hujuſmodi res,
non tantùm Putredinem cohibere, verùm etiam Viriditatem conſer-
vare, & Deſiccationem retardare; Cujus cauſa eſt ea, quam etiam
ſuperiùs notavimus; quòd Evolatio Humoris Aquei, quæ Motu, &
Vento acceleratur,Humorem Oleoſum in ſuo eſſe conſervat;qui aliàs
in conſortio Humoris Aquei fuiſſet unà evolaturus. Etiam in quibuſ-
dam *Montibus* ubi Aer eſt purus, *Cadavera* ad plures dies manent,non
multùm defloreſcentia.
Fructus, veluti *Granata*, *Cytria*,*Mala*,*Pyra*, & hujuſmodi; etiam & 13.
Flores,ut *Roſa*,*Lilium*,in Vaſis Fictilibus benè obturatis,diutiùs ſervan-
tur; neque tamen non officit *Aer* ambiens ab extimis, qui etiam per
Vas,inæqualitates ſuas defert,& inſinuat; ut in Calore,& Frigore ma-
nifeſtum eſt; itaque ſi & Vaſa diligentèr obturentur, atque obturata
ſub Terram inſupèr condantur,optimum erit; neque minùs utile eſt,
ſi non ſub Terrâ, ſed ſub Aquis condantur, modò ſint umbroſæ, ut
Putei, & Ciſternæ in Domibus; ſed quæ ſub Aquis conduntur, meliùs
reponuntur in Vaſis Vitreis, quam in Fictilibus.
Generalitèr quæ ſub *Terrâ*,& in *Cellis* ſubterraneis,aut in profundo 14.

Aquarum reponuntur, virorem suum diutiùs tuentur, quam quæ supra Terram.

15. Tradunt in *Conservatoriis Nivium* (sive sint in montibus, in Foveis naturalibus, sive per Artem in Puteis ad hoc factis) observatum fuisse, quod a liquandò *Malum*, aut *Castanea*, aut nux, aut simile quippiam inciderit, quæ post plures Menses liquefactâ nive, aut etiam intra Nivem ipsam, inventa sunt recentia, & pulchra, ac si pridiè essent decerpta.

16. *Uvæ* apud Rusticos servantur in *Racemis* coopertis intra *Farinam*; quod licet gustui eas reddat minùs gratas, tamen Humorem & Viriditatem conservat; etiam omnes *Fructus* duriores, non tantùm in *Farinâ*, sed in *scobe Lignorum*, etiam inter Acervos *Granorum* integrorum, diù servantur.

17. Invaluit Opinio, *Corpora* intra *Liquores* suæ speciei, tanquam *Menstrua* sua, conservari recentia; ut *Uvas*, in *Vino*, *Olivas* in *Oleo*, &c.

18. Servantur *Mala Granata*, & *Cotonea* tincta paulispèr in *Aquam Marinam*, aut *salsam*, & paulò post extracta; & in *Aere* aperto (modò fuerit in umbrâ) siccata.

19. In *Vino*, *Oleo*, aut *Amurcâ* suspensa diù servantur; multo magis in *Melle*, & *Spiritu vini*; atque etiam omnium maximè (ut quidam tradunt) in *Argento Vivo*.

20. *Incrustatio* etiam *Fructuum*, *Cerâ*, *Pice*, *Gypso*, *Pastâ*, aut aliis oblinimentis, aut capsulis, diutiùs eos virides conservat.

21. Manifestum est *Muscas* & *Araneas*, & *Formicas*, & hujusmodi, casu in *Electro*, aut etiam *Arborum Gummis* immersas, & sepultas, nunquam posteà marcescere; licet sint Corpora mollia, & tenera.

22. *Uvæ* servantur pensiles; & sic de aliis *Fructibus*; duplex est enim ejus rei commoditas; una, quod absque ullâ contusione, aut compressione fiat, qualis contrà fit cum super dura collocantur; altera, quod *Aer* undequáque ipsas æqualitèr ambit.

23. Notatum est, tam *Putrefactionem*, quam *Desiccationem* in *Vegetabilibus*, non similitèr, ex omni parte, incipere; sed maximè ex eâ parte, per quam solebant, cum essent viva, attrahere *Alimentum*; itaque jubent aliqui *Pediculos Malorum*, aut *Fructuum*, *Cerâ*, aut *Pice* liquefactâ, obducere.

24. *Fila Candelarum* aut Lampadum majora citiùs absumunt Sevum, aut Oleum, quam minora: Etiam *Flamma* ex *Gossipio* citiùs quam ex Scirpo, aut Stramine, aut Vimine ligneo; atque in *Baculis Cereorum*, citiùs ex *Junipero*, aut *Abiete*, quam ex *Fraxino*: Etiam omnis *Flamma* mota & vento agitata, citiùs absumit, quam tranquilla; itaque intra Cornu minùs citò, quam in aperto: Tradunt quoque *Lychna* in *Sepulchris*, admodùm diù durare.

25. *Alimenti* etiam *Natura*, & præparatio non minùs facit ad diuturnitatem *Lychnorum*, quàm *Natura Flammæ*: Nam *Cera*, *Sevo* diuturnior est; & *Sevum* paulò madidum, *Sevo* sicciore; & *Cera* dura, *Cerâ* molliore.

26. *Arbores*, si quotannis circa *Radices* earum Terram moveris, breviùs durant; si per Lustra aut Decennia, diutiùs; Etiam *Germina*, &

Surculos

Surculos decerpere, facit ad Longævitatem ; Item *Stercoratio* aut *Substratio cretæ* & similium, aut multa Irrigatio, *Feracitati* confert, Ætatem minuit : Atque de *Prohibitione Desiccationis*, & *Consumptionis*, hæc inquisita sunt.

Inteneratio Desiccati, (quæ res est præcipua) *Experimenta* præbet pauca ; ideoque nonnulla quæ in *Animalibus* fiunt, atque etiam in *Homine*, conjungemus.

27. *Vimina Salicis*, quibus ad ligandas Arbores utuntur, in Aquâ infusa, fiunt magis flexibilia ; Similiter *virgarum Ferulæ* extremitates in Urceis cum Aquâ imponuntur, ne siccescant ; quin & *Globuli* lusorii, licet per Siccitatem rimas collegerint, positi in Aquâ rursùs implentur, & consolidantur.

28. *Ocreæ* ex *Corio* vetustate duræ, & obstinatæ, per illinitionem Sevi ad ignem, molliuntur ; etiam Igni simplici admotæ, nonnihil : *Vesicæ*, & *Membranæ*, postquam fuerint induratæ, ab Aquâ calefactâ, admixto Sevo, aut aliquo Pingui, intenerantur ; meliùs autem, si etiam paululùm confricentur.

29. *Arbores* veteres admodùm, quæ diu steterunt immotæ, fodiendo & aperiendo terram, circa *Radices* ipsarum, manifestò tanquam juvenescunt, novis & teneris Frondibus emissis.

30. *Boves Aratores* veteres, & laboribus penitùs exhausti, in læta Pascua inducti *Carnibus* vestiuntur novis, & teneris, & juvenilibus, ut etiam ad Gustum *Carnem Juvencorum* referant.

31. *Diæta* stricta consumens, & emacians ex *Guaiaco*, *Pane bis cocto*, & similibus (quali ad curandum *Morbum Gallicum*, & inveteratos *Catarrhos*, & *Leucophlegmatiam* utimur) *Homines* ad summam *Macilentiam* deducit, consumptis *Succis* corporis ; qui postquam cœperint instaurari, & refici, manifestò cernuntur, magis Juveniles & Virides ; quinetiam existimamus *Morbos emaciantes*, posteà benè curatos, compluribus Vitam prolongasse.

Observationes majores.

1. *Miris modis Homines, more* Noctuarum, *in Tenebris* Notionum *suarum acutè vident, ad Experientiam, tanquam lucem diurnam, nictant, & cœcutiunt.* Loquuntur *de* Elementari Qualitate Siccitatis ; *& de Desiccantibus ; & de naturalibus Periodis Corporum, per quas corrumpuntur, & consumuntur ; sed interim, nec de Initiis, nec de Mediis, nec de Extremis,* Desiccationis, *&* Consumptionis, *aliquid, quod valeat, observant.*

2. Deficcatio & Confumptio, *in Proceſſu ſuo, tribus actionibus perficitur; atque originem ducunt Actiones illæ, à* Spiritu *innato Corporum, ut dictum eſt.*

3. *Prima Actio eſt,* Attenuatio *Humidi in* Spiritum ; *ſecunda eſt,* Exitus, *aut Evolatio* Spiritûs : *tertia eſt,* Contractio *partium Corporis caſſiorum, ſtatim poſt* Spiritum *emiſſum; Atque hoc ultimum eſt illa* Deficcatio, & Induratio *de quâ præcipuè agimus: priora duo conſumunt tantùm.*

4. De Attenuatione,*res manifeſta eſt*; Spiritus *enim, qui in omni Corpore Tangibili includitur, ſui non obliviſcitur; ſed quicquid nanciſcitur in corpore(in quo obſidetur)quod digerere poſſit,& conficere, & in ſe vertere; illud planè alterat, & ſubigit, & ex eo ſe multiplicat,& novumSpiritum generat.Hoc ex probatione eâ, inſtar omnium, evincitur; quòd quæ plurimùm ſiccantur, Pondere minuuntur,& deveniunt Cava, Poroſa, & ab intùs Sonantia: certiſſimum autem eſt,* Spiritum *rei præ-inexiſtentem, ad Pondus nihil conferre,ſed illud levare potius; ergo neceſſe eſt, ut* Spiritus *præ-inexiſtens, Humidum, & ſuccum Corporis, quæ anteà ponderaverant,in ſe verterit; quo facto pondus minuitur; atque hæc eſt prima Actio,ſcilicet* Attenuationis *Humoris, et Converſionis ejus in* Spiritum.

5. *Secunda Actio,quæ eſt* Exitus, *ſive* Evolatio ſpiritûs, *res etiam manifeſtiſſima eſt. Etenim illa* Evolatio, *cùm fit confertìm, etiam ſenſui patet; in vaporibus Aſpectui,in Odoribus Olfactui; verum ſi ſensìm fiat* Evolatio, *ut fit per Ætatem, tum demùm peragitur ſine ſenſu; ſed eadem res eſt. Quinetiam, ubi Corporis Compages, aut ita arcta eſt, aut ita tenax, ut* Spiritus *Poros, et Meatus non inveniat, per quos exeat,tum verò etiam partes ipſas craſſiores Corporis, in nixu ſuo exeundi, ante ſe agit,eaſque ultra Corporis ſuperficiem extrudit; ut fit in Rubigine* Metallorum, *et in Carie omnium* Pinguium*: Atque hæc eſt ſecunda Actio; ſcilicet* Exitûs, *et* Evolationis Spiritûs.

6. *Tertia Actio paulò magis obſcura, ſed æquè certa eſt; Ea eſt Contractio Partium craſſiorum poſt* Spiritum *emiſſum; atque primò videre eſt Corpora poſt* Spiritum *emiſſum manifeſtò arctari, et minorem locum complere; ut fit in* Nucleis Nucium, *qui ſiccati non implent teſtam; et in Trabibus, et Palis Ligni, quæ primò contiguæ ſunt ad invicem, ex* Deficcatione *autem hiant; atque ex Globulis luſorijs,*

lusoriis, et similibus, qui per siccitatem rimosi evadunt, cùm Partes se contrahant, et contractæ necessariò spatia inter se relinquant: Secundò patet ex Rugis corporum siccatorum; Nixus enim se contrahendi, tantum valet, ut Partes contrahendo interim adducat, et sublevet; Quæ enim in extremitatibus contrahuntur, in Mediis sublevantur; atque hæc cernere est in Papyris, et Membranis vetustis; atque in Cute Animalium; atque in Extimis Casei mollioris, quæ omnia vetustate corrugantur: Atque tertiò se ostendit ampliùs hæc Contractio, *in illis, quæ à Calore non tantùm corrugantur, verùm etiam complicantur (et in se vertuntur, et quasi rotulantur; ut cernere est in Membranis, et Papyris, et Foliis ad ignem admotis. Etenim* Contractio *per Ætatem, cùm tardior sit, Rugas ferè parit; at* Contractio *per Ignem, quæ festina est, etiam* Complicationes. *At in plurimis, ubi non datur* Corrugatio, *aut* Complicatio; *fit simplex* Contractio, *et* Angustiatio, *et* Induratio, *et* Desiccatio, *ut primò positum est; Quòd si eousque invalescat* Evolatio Spiritûs, *et* Absumptio Humidi, *ut non relinquatur satis Corporis, ad se uniendum, et Contrahendum, tum verò cessat* Contractio *ex necessitate, et Corpus redditur putre, et nihil aliud, quam Pulvisculus cohærens, qui levi tactu dissipatur, et abit in Aerem; ut fit in Corporibus cunctis valdè absumptis; & Papyro, & Linteo, adultimum combustis; & Cadaveribus imbalsamatis post plura secula. Atque hæc est tertia illa Actio; scilicet* Contractionis *Partium crassiorum post* Spiritum *emissum.*

Notandum est ignem, & Calorem, per accidens tantùm deficcare; proprium enim eorum Opus est, ut Spiritum *& Humida attenuent, & dilatent; sequitur autem ex Accidente, ut partes reliquæ se contrahant; sive ob fugam Vacui tantùm, sive ob alium Motum simul; de quo nunc non est Sermo.* 7.

Certum est etiam Putrefactionem, *non minùs quam* Arefactionem, *à* Spiritu *innato originem ducere, sed longè aliâ viâ incedere; nam in* Putrefactione, Spiritus *non emittitur simpliciter, sed ex parte detentus, mira comminiscitur; atque etiam partes crassiores, non tam localiter contrahuntur, quam coeunt singulæ ad* Homogeniam. 8.

Longævitas, & Brevitas Vitæ in Animalibus.

Historia.

Ad Artic. 3. Connexio.

DE Diuturnitate, & Brevitate Vitæ *in* Animalibus, *tenuis est Informatio quæ haberi potest; Observatio negligens; Traditio fabulosa. In* Cicuribus *Vita degener corrumpit; in Sylvestribus Injuria Cœli intercipit.*

Neque quæ Concomitantia videri possint, huic Informationi *multùm auxiliantur* (Moles Corporis ; Tempus Gestationis in utero ; Numerus Fœtûs : Tempus Grandescendi : *alia* :) *propterea quod complicata sunt ista, atque aliàs concurrunt, aliàs disjunguntur.*

1. *Hominis Ævum* cæterorum *Animalium* omnium superat (quantum *Narratione* aliquâ certâ constare potest) præter admodùm paucorum. Atque Concomitantia in eo, satis æqualitèr se habent; *Statura* & *Magnitudo* grandis; *Gestatio* in *Utero* novimestris; *Fœtus* ut plurimùm unicus; *Pubes* ad Annum Decimum quartum; *Grandescentia* ad Vigesimum.

2. *Elephas*, fide haud dubiâ, curriculum Humanæ Vitæ ordinarium transcendit: *Gestatio* autem in utero Decennalis, fabulosa; Biennalis, aut saltem supra annuam, certa: At *Moles* ingens, & *Tempus Grandescendi* usque ad Annum tricesimum, *Dentes* Robore firmissimo: Neque etiam Observationem *Hominum* fugit, quod *Sanguis Elephanti* omnium sit frigidissimus: *Ætas* autem Ducentesimum Annum nonnunquam complevit.

3. *Leones* vivaces habiti sunt, quod complures ex iis reperti sint edentuli; Signo nonnihil fallaci; cùm illud fieri possit ex *Gravitate Anhelitûs*.

4. *Ursus* magnus Dormitor est; *Animal* pigrum, & iners, neque tamen Vivacitatis notatum: Illud autem signum brevis Ævi; quod *Gestatio* ejus in *utero* sit festina admodum, vix ad Quadraginta dies.

5. *Vulpi* multa se benè habere videntur ad *Longævitatem*; optimè tecta est, Carnivora, & degit in Antris; neque tamen *Vivacitatis* notata: Certè est Generis *Canini*, quod Genus brevioris est vitæ.

Camelus

Camelus longævus est; *Animal* macilentum, & nervosum; ita ut Quinquaginta Annos ordinariò, centum quandóque compleat. 6.

Equi vita mediocris, vix Quadragesimum Annum attingit; Ordinarium autem curriculum, Viginti Annorum est: Sed hanc *Brevitatem vitæ* fortasse *Homini* debet; Desunt enim jam nobis *Equi Solis*, qui in Pascuis liberi, & læti degebant. Attamen crescit *Equus* usque ad Sextum Annum, & generat in Senectute. Gestat etiam in utero *Equa* diutiùs, quam *Fœmina*; & in *Gemellis* rarior est. *Asinus* similis ferè ævi ut *Equus*; *Mulus* utroque vivacior. 7.

Cervorum vita celebratur vulgò ob longitudinem; neque tamen *Narratione* aliquâ certâ: Nescio quid de *Cervo Torquato*, coopertâ Torque ipsâ pinguedine carnis, circùm ferunt. Eò minùs credibilis est Longævitas in *Cervo*, quod Quinto Anno perficitur; atque non multò post, Cornua (quæ annuatim decidunt, & renovantur) succedunt magis conjuncta fronte, & minùs ramosa. 8.

Canis brevis est ævi; non extenditur Ætas ultra Annum Vicesimum, neque sæpè attingit ad Decimum quartum; *Animal* ex calidissimis, atque inæqualitèr Vivens; cùm ut plurimùm, aut vehementiùs moveat, aut dormiat. Etiàm Multiparum est, & Novem Septimanas gestat in utero. 9.

Bos quoque, pro Magnitudine & Robore, admodùm brevis est ævi; quasi Sex-decim Annorum; Maresque Fœminis nonnihil vivaciores: Attamen unicum plerunque edit Partum, & gestat in utero circa sex Menses. *Animal* pigrum, & carnosum, & facilè pinguescens, & *Herbis* solis pastum. 10.

At Decennalis ætas in *Ovibus* etiam rara est; licet sit *Animal* mediocris Magnitudinis, & optimè tectum; neque quod mirum, cum minimum in illis reperiatur Bilis, Capillitium habent omnium crispissimum; neque enim *Pilus* alicujus Animalis, tam tortus est, quam *Lana*. *Arietes* ante Tertium Annum non generant, atque habiles sunt ad generandum, usque ad Octavum; *Fœmellæ* pariunt, quamdiù vivunt. Morbosum *Ovis Animal*; nec *Ætatis* suæ curriculum ferè implet. 11.

Caper etiam similis est Ævi cum *Ove*; nec dispar multùm in cæteris; licet sit *Animal* magis agile, & carne paulò firmiore, eóque debuerit esse vivacius; attamen salaciùs est multo, eóque brevioris Ævi. 12.

Sues ad Quindecim Annos quandóque vivunt, etiam ad viginti; cùmque sint Carne, inter *Animalia* omnia, humidissimâ; tamen nihil videtur hoc proficere ad Longitudinem vitæ: De *Apro* aut *Sue Silvestri*, nil certi habetur. 13.

Felis Ætas est inter Sextum Annum, & Decimum; Agile *Animal*, & Spiritu acri, cujus Semen (ut refert *Ælianus*) *Fœmellam* adurit; unde increbuit opinio; Quod *Felis* concipit in Dolore, & parit cum Facilitate: vorax est in *Cibis*, quos potiùs deglutit, quam mandit. 14.

Lepores, & *Cuniculi* vix ad Septem Annos perveniunt; *Animalia* Generativa, & etiam Superfœtantia; In hoc disparia, quod *Cuniculus* sub terrâ vivit, *Lepus* in aperto; quodque *Leporis* Carnes atriores sint. 15.

Aves

16. *Aves* mole Corporis, *Quadrupedibus* longè ſunt minores: Puſilla
enim res eſt *Aquila* aut *Cignus*, præ *Bove*, aut *Equo*; itèm *Struthio* præ
Elephanto.

17. *Aves* optimè tectæ ſunt: Pluma enim tepore, & incubitu preſſo ad
Corpus, & Lanam, & Capillitia excedit.

18. *Aves*, cùm plures pariant, eos ſimul in Alvo non geſtant, ſed Ova
excludunt per vices: unde liberaliùs ſufficit Alimentum Fœtui.

19. *Aves* parùm, aut nihil Alimenta mandunt, ut integrum ſæpe repe-
riatur in gulis ipſarum. Attamen frangunt Fructuum Nuces, & Nu-
cleum excerpunt. Exiſtimantur autem eſſe Concoctionis fortis, &
calidæ.

Motus *Avium*, dùm volant, mixtus eſt, inter Motum Artuum, & Ge-
20. ſtationem; Saluberrimum Exercitationis genus.

De *Avium* Generatione *Ariſtoteles* benè notavit, (ſed malè ad alia
21. *Animalia* traduxit) minùs ſcilicet conferre Semen *Maris* ad Generatio-
nem; ſed Activitatem potiùs indere, quam Materiam; unde etiam
Ova fœcunda, & ſterilia, in plurimis non dignoſcuntur.

Aves quaſi omnes, ad Magnitudinem ſuam juſtam perveniunt, pri-
22. mo Anno, aut paulò poſt: verum eſt, quoad plumas in nonnullis, quoad
Roſtrum in aliis, Annos numerari; ad Magnitudinem autem Corpo-
ris, minimè.

23. *Aquila* pro *Longævâ* habetur; Anni non numerantur: Etiam in
Signum trahitur *Longævitatis*, quòd Roſtra renovet, undè juveneſcat;
ex quo illud, *Aquilæ Senectus*. Attamen res fortaſsè ita ſe habet; ut
Inſtauratio *Aquilæ* non mutet Roſtrum, ſed contrà, Mutatio Roſtri
inſtauret *Aquilam*: Poſtquam enim Roſtrum, aduncitate ſuâ nimiùm
increverit, paſcit *Aquila* cum difficultate.

Vultures etiam *Longævi* perhibentur, adeò ut vitam ferè ad centeſi-
24. mum annum producant: *Milvi* quoque, atque adeò omnes *Volucres Car-
nivoræ*, & *Rapaces*, diuturnioris ſunt ævi. De *Accipitre* autem, quia vi-
tam degit degenerem, & ſervilem, ex uſu humano, minùs certum fieri
poſſit judicium, circa periodum ejus Vitæ naturalem. Attamen ex
Domeſticis, deprehenſus eſt *Accipiter*, aliquandò ad Annos Triginta
vixiſſe, ex Sylveſtribus, ad Quadraginta.

Corvus traditur eſſe ſimilitèr *longævus*, aliquandò Centenarius: Car-
25. nivora *Avis*, neque admodùm frequens in Volatu; ſed magis Seden-
taria, & carnibus admodùm atris. At *Cornix*, cætera (præterquam Mag-
nitudine, & Voce) ſimilis, paulò minùs diù vivit, ſed tamen habetur
ex Vivacibus.

26. *Cygnus*, pro certo, admodùm *longævus* invenitur, & Centeſimum
Annum, haud raró ſuperat; *Avis* optimè plumata, *Icthyophaga*, & per-
petuò in Geſtatione, idque in *Aquis Currentibus*.

Anſer quoque ex *longævis*; licet *Herbâ*, & id genus Pabulo nutria-
27. tur; Maximè autem *Sylveſtris*, adeò ut in *Proverbium* apud *Germanos*
fit; *Magis ſenex quam Anſer Nivalis*.

28. *Ciconiæ longævæ* admodum eſſe deberent, ſi verum eſſet quod an-
tiquitùs notatum fuit; Eas *Thebas* nunquam acceſſiſſe, quia urbs illa
ſæpiùs capta eſſet: Id ſi caviſſent, aut pluſquam unius ſæculi memo-
riam

riam habebant, aut Parentes pullos suos *Historiam* educebant: verùm omnia *Fabellis* plena.

Nam de *Phœnice* tantum accrevit *Fabulæ*, ut obruatur, si qua in eâ re fuit veritas. Illud autem, quod Admirationi erat, eum, magno aliarum *Avium* Comitatu, volantem semper visum, minùs mirum; Cùm hoc etiam in *Ululâ* interdiù volante, aut *Psittaco* è Caveâ emisso, ubique cernere detur. 29.

Psittacus, pro certo, usque ad Sexaginta annos, cognitus est vivere apud nos, quotquot supra habuisset, cum hùc esset transvectus. *Avis* Cibi quasi omnigeni, atque etiam mandens Cibos, atque mutans subinde Rostrum; Aspera, & ferocula, Carnibus atris. 30.

Pavo ad Viginti annos vivit. Oculos autem *Argûs* non recipit ante Trimatum; Tardigrada *Avis*, Carnibus verò candidis. 31.

Gallus Gallinaceus, Salax, Pugnax, & brevis Ævi; Alacris admodùm *Ales*, & Carnibus etiam albis. 32.

Gallus Indicus, aut *Turcicus* (quem vocant) *Gallinacei* Ævum parùm superat: Iracundus *Ales*, & Carnibus valdè albis. 33.

Palumbes sunt ex vivacioribus, ut Quinquagesimum Annum aliquandò compleant: Aerius *Ales*, & in alto, & Nidificans, & Sedens. *Columbæ* verò, ac *Turtures*, Vitâ breves, usque ad Annum Octavum. 34.

At *Phasiani*, & *Perdices* etiam Decimum sextum Annum implere possunt. *Aves* numerosi Fœtûs, Carnibus autem paulò obscurioribus quam *Pullorum* genus. 35.

Fertur de *Merulâ*, quod sit, ex *Avibus* minoribus, maximè *Longæva*; Procax certè *Avis*, & Vocalis. 36.

Passer notatur esse Ævi brevissimi; Id quod ad Salacitatem referetur in *Maribus*: At *Carduelis* corpore haud Major, deprehensus est vivere ad Annos Viginti. 37.

De *Struthionibus* nihil certi habemus; qui Domi nutriuntur, adeò infœlices fuerunt, ut non deprehensi sint diù vivere; De *Ave Ibi* constat tantùm quod sit *Longæva*, Anni non numerantur. 38.

Piscium vita magis incerta est, quam *Terrestrium*, quùm sub *Aquis* Degentes minùs observentur; Non respirant ex ipsis Plurimi; unde *Spiritus* Vitalis magis conclusus est; Itaque licet refrigerium excipiant per Branchias, haud tamen ita continua fit Refrigeratio, quàm per Anhelitum. 39.

In *Aquis* cùm degant, à *Desiccatione* illâ, & *Deprædatione*, quæ fit per Aerem ambientem, immunes sunt; Neque tamen dubium est quin *Aqua* ambiens, atque intra poros Corporis penetrans, & recepta, plus noceat ad Vitam quàm *Aer*. 40.

Sanguinis perhibentur esse minùs tepidi; Suntque Nonnulli ipsorum voracissimi, etiam Speciei propriæ; *Caro* autem ipsorum mollior est, quàm *Terrestrium*, & minùs tenax. Attamen pinguescunt majorem in modum, ut ex *Balænis* infinita extrahatur Quantitas Olei. 41.

Delphini traduntur vivere Annos circa Triginta; capto Experimento in aliquibus à Caudâ præcisâ; Grandescunt autem ad Annos Decem. 42.

Mirum

43. Mirum est, quod referunt de *Piscibus*, quod Ætate, post annos nonnullos, plurimùm attenuantur Corpore, manente Caudâ, & Capite, in Magnitudine priore.

44. Deprehensæ sunt aliquando, in *Piscinis Cæsarianis*, *Murænæ* vixisse ad Annum Sexagesimum. Certè redditæ sunt longo usu tam familiares, ut *Crassus Orator* Unam ex illis defleverit.

45. *Lucius*, ex *Piscibus* Aquæ dulcis, longissimè vivere reperitur, ad Annum quandóque Quadragesimum; *Piscis* vorax, & Carnibus ficcioribus, & firmioribus.

46. At *Carpio*, *Abramus*, *Tinca*, *Anguilla*, & hujusmodi, non putantur vivere ultra Annos Decem.

47. *Salmones* citò grandescunt, brevi vivunt; Quod etiam faciunt *Truttæ*; At *Perca* tardè crescit, & vivit diutiùs.

48. Vasta illa moles *Balænarum*, & *Orcarum*, quamdiù Spiritu regatur, nil certi habemus; Neque etiam de *Phocis*, aut *Porcis Marinis*, & aliis *Piscibus* innumeris.

49. *Crocodili* perhibentur esse admodùm Vivaces, atque Grandescendi Periodum itidèm habere insignem; adeò ut hos solos ex *Animalibus* perpetuò, dum vivunt, grandescere, Opinio sit: *Animal* est Oviparum, vorax, & sævum, & optimè tectum contra Aquas. At de reliquo *Testaceo* genere, nihil certi, quod ad Vitam ipsorum attinet, reperimus.

Observationes Majores.

Normam aliquam Longævitatis, *&* Brevitatis vitæ *in* Animalibus, *invenire difficile est, propter Observationum negligentiam, & Caussarum Complicationem: Pauca notabimus.*

1. *Inveniuntur Plures ex* Avibus longævæ, *quam ex* Quadrupedibus; (*sicut* Aquila, Vultur, Milvus, Pelicanus, Corvus, Cornix, Cygnus, Anser, Ciconia, Grus, Ibis, Psittacus, Palumbis, &c.) *licet intra Annum perficiantur, & minoris sint Molis. Tegumentum certè ipsarum* Avium, *contra Intemperies Cœli, optimum est: cùmque in* Aere libero *plerunque degant, similes sunt* Habitatoribus Montium *puriorum, qui longævi sunt. Etiam Motus ipsarum, qui (ut alibi dictum est) mixtus est ex* Gestatione, *atque* Motu Artuum, *minùs fatigat, aut concutit, & magis Salubris est: Neq; in* utero Matrum, *Compressionem, aut Penuriam Alimenti patiuntur* Initia Volatilium; *quia Ova per vices excluduntur: Maximè verò omnium, illud in caussâ esse arbitramur; Quod fiant* Aves, *magis*

gis ex Substantiâ Matris, *quam* Patris; *unde* Spiritum *nanciscuntur minùs acrem, & incensum.*

Poni posſit, Animalia, *quæ creantur magis ex Substantiâ* Matris, *quam* Patris; *esse* Longæviora, *quemadmodùm* Aves, *ut dictum est: Etiam, quæ longiore tempore gestantur in Alvo, plus habere ex Substantiâ* Matris, *minus è Semine* Patris; *ac proinde diuturnioris Ævi esse: adeò ut existimemus etiam inter* Homines, (*quod in aliquibus notavimus*) *eos qui similiores sunt* Matribus, *diutiùs vivere; Necnon* Liberos Senum, *qui ex* Vxoribus Adolescentulis *progignuntur, modò fuerint* Patres *sani, & non morbidi.* 2.

Initia Rerum, *& injuriæ, & auxilio maximè subjiciuntur: Itaque minorem* Compressionem, *& liberaliorem* Alimentationem Fœtûs in Vtero, *ad* Longævitatem *multùm conferre par est: Id fit, aut cùm exeunt* Fœtus *per vices, ut in* Avibus; *aut cùm pariuntur Vnici, ut in* Animalibus uniparis. 3.

At Tempus longius Gestationis in utero, *tripliciter facit ad* Longitudinem vitæ. *Primò, quod plus habet* Fœtus *ex Substantiâ* Matris; *ut dictum est: Deindè, quod prodit confirmatior: Postremò, quod* Aeris *vim prædatoriam tardiùs experitur. Quinetiam denotat Periodos ipsius Naturæ, per majores fieri Circulos. Atque licet, &* Boves, & Oves, *qui in* Vtero *manent circiter Sex Menses, brevioris sint Ævi, tamen id ex aliis causis ortum habet.* 4.

Comestores Graminis *&* Herbæ *simplicis, brevis sunt Ævi; longioris autem* Animalia carnivora, *aut etiam* Seminum, *&* Fructuum Comestores, *sicut* Aves: *Nam etiam* Cervi, *qui longævi sunt, quasi dimidium* Pabuli (*ut vulgò loquuntur*) supra caput petunt. Anser *autem, præter* Gramen, *etiam aliquid invenit ex* Aquis, *quod juvet.* 5.

Integumentum Corporis *ad* Longævitatem *multùm conferre arbitramur:* Aeris *enim Inæqualitates, (quæ miris modis corpus labefactant, & subruunt) propulsat & longiùs arcet; Id quod in* Avibus *præcipuè viget; At quod* Oves, *licet benè tectæ sint, parùm vivant; id Morbis, (qui illud* Animal *obsident) atque simplici Esui* Graminis, *imputandum est.* 6.

Spirituum Sedes *principalis proculdubiò est in* Capite; *atque licet ad* Animales Spiritus *tantùm, hoc vulgò referatur, tamen illud ipsum ad omnia pertinet: Neque illud dubium, quod* Spiritus *maximè Corpus lambunt, & consumunt, adeò ut aut major Copia ipsorum,* 7.

aut major Incensio, & Acrimonia, plurimùm Vitam abbreviet: Itaque existimamus magnam causam Longævitatis *in* Avibus *esse, quod pro Mole* Corporis, Capita *habeant tam minuta; adeò ut etiam* Homines, *qui valdè magnum habent Cranium, minùs diu vivere existimemus.*

8. Gestationem *(ut priùs notavimus) omne aliud genus Motûs, ad Longitudinem vitæ superare arbitramur; Gestantur autem* Aves Aquatiles, *ut* Cygnus; *atque* Aves *omnes in Volatu, sed cum Artuum Motu subindè contentiore; &* Pisces, *de quorum vitæ Longitudine, parùm certi sumus.*

9. *Quæ longiore tempore perficiuntur (non loquendo de* Grandescentiâ *solâ, sed de aliis* Gradibus *ad* Maturitatem; *sicut* Homo *primò emittit* Dentes, *deindè* Pubem, *deinde* Barbam, *&c.) longæviora sunt; Indicat enim periodos confici per majores Circulos.*

10. Animalia mitiora *longæva non sunt, ut* Ovis, Columba; Bilis *enim complurium Functionum in Corpore, veluti* Cos *est, &* Stimulus.

11. Animalia *quorum Carnes sunt paulò atriores, longioris sunt vitæ, quam quæ Carnibus sunt candidis; Indicat enim Succum Corporis, magis firmum, & minùs dissipabilem.*

12. *In omni* Corruptibili, Quantitas *ipsa multùm facit ad* Conservationem Integri*: Etenim* Ignis *magnus longiore tempore extinguitur;* Aquæ *Portio parva citiùs evaporat;* Truncus *non tam citò arescit, quam* Vimen; *Itaque generalitèr (in* Speciebus *dico, non in* Individuis*) quæ Mole grandiora sunt* Animalia, *Pusillis sunt* longæviora; *nisi aliqua alia Causa potens Rem impediat.*

Alimen-

ALIMENTATIO & Via Alimentandi.

Hiſtoria.

Ad Art. 4.

1. A*Limentum* erga *Alimentatum* debet eſſe Naturæ inferioris, & ſimplicioris ſubſtantiæ: *Plantæ* ex Terrâ & Aquâ nutriuntur; *Animalia* ex Plantis; *Homines* ex Animalibus: Sunt & *Animalia Carnivora*, atque *Homo* ipſe Plantas ſumit in partem *Alimenti*; *Homo* verò, & *Carnivora Animalia*, ex Plantis ſolis ægrè nutriuntur; poſſunt fortaſsè ex Fructibus, & Seminibus Igne coctis, multo uſu nutriri, ſed Foliis Plantarum, aut Herbarum, minimè; ut *Ordo Foliatanorum* Experimento comprobavit.

2. At nimia *Proximitas*, aut Conſubſtantialitas *Alimenti* erga *Alimentatum*, non ſuccedit: Etenim *Animalia*, quæ Herbis veſcuntur, Carnes non tangunt: Etiam ex *Carnivoris Animalibus*, pauca Carnes propriæ Speciei ſapiunt: *Homines* vero, qui *Anthropophagi* fuerunt, ordinariò tamen Humanis Carnibus non veſcebantur; ſed aut ex Ultione in Inimicos, aut pravis Conſuetudinibus in illud deſiderium lapſi ſunt; At *Arvum*, Grano ex ipſo proveniente, fœlicitèr non ſeritur; neque in Inſitione, Surculus aut Virgultum, in proprium Truncum, immitti ſolet.

3. Quò *Alimentum* meliùs eſt præparatum, & paulò propiùs accedit ad Subſtantiam *Alimentati*, eò & *Plantæ* feraciores ſunt, & *Animalia* Habitu ſunt pinguiora; Neque enim Virgultum aut Surculus, in Terram immiſſus, tam benè paſcitur, quam ſi idem immittatur in Truncum, cum naturâ ſuâ, benè conſentientem, ubi invenit *Alimentum* digeſtum, & præparatum; Neque etiam (ut tradunt) *Semen Cepæ*, aut Similium, in Terram immiſſum, tam magnam producit Plantam, quam ſi Semen in aliam *Cepam* indatur, Inſitione quadam in Radicem, & Subterranea; Quinetiam nuper inventum eſt, Virgulta *Arborum Sylveſtrium*, veluti *Vlmi*, *Quercûs*, *Fraxini*, & Similium, in Truncos inſita, longè majora proferre Folia, quàm quæ ſine Inſitione proveniunt: Etiam *Homines* Carnibus crudis, non tam benè paſcuntur, quam Ignem paſſis.

4. *Animalia* per Os nutriuntur; *Plantæ* per Radices; *Fœtus Animalium* in *Vtero* per Vmbilicum; *Aves* ad parum temporis, ex Vitellis

Mmmm Ovorum

Ovorum suorum, quorum nonnulla pars, etiam postquam exclusæ sunt, in gulis earum invenitur.

5. Omne *Alimentum* movet maximè à Centro ad Circumferentiam, sive ab Intrà ad Extrà; Attamen notandum est, *Arbores* & *Plantas* potiùs per Cortices, & Extima, quam per Medullas, & Intima, nutriri; Etenim si circumcirca decorticatæ fuerint, licet ad spatium parvum, non vivunt ampliùs: Atque *Sanguis* in Venis *Animalium*, non minùs Carnes sub illis sitas nutrit, quam supra illas.

6. In omni *Alimentatione* duplex est Actio, *Extrusio*, & *Attractio*; Quarum prima à Functione interiore, altera ab exteriore procedit.

7. *Vegetabilia* assimilant Alimenta sua simplicitèr, absque Excretione: Etenim *Gummi*, & *Lachrymæ* potius Exuberantiæ, quam Excretiones sunt: *Tuberes* autem Morbi potiùs: At *Animalium* Substantia magis sui similis est perceptiva; Itaque cum Fastidio conjuncta est, & Inutilia rejicit, Vtilia assimilat.

8. Mirum est de *Pediculis Fructuum*; quòd omne *Alimentum*, quod tantos quandóque producit Fructus, per tam angusta *Collula* transire cogitur; Fructus enim nunquam Trunco inhæret, absque Pediculo aliquo.

9. Notandum *Semina Animalium* Nutritionem non excipere, nisi recentia: At *Semina Plantarum* manent Alimentabilia ad longum Tempus: Attamen *Virgulta* non germinant, nisi indantur recentia; neque *Radices* ipsæ longiùs vegetant, nisi sint Terrâ co-opertæ.

10. In *Animalibus* Gradus sunt Nutrimenti pro Ætate; *Fœtui* in *utero* sufficit Succus Maternus; *A Nativitate* Lac; posteà Cibi, & Potus; Atque sub *Senectute* crassiores ferè Cibi, & sapidiores placent.

Mandatum. *Præcipuè omnium ad* Inquisitionem *præsentem facit, diligentèr, & attentè indagare; utrùm non possit fieri* Nutritio *ab extrà; aut saltem non per Os? Certè* Balnea *ex Lacte exhibentur in Marasmis, & Emaciationibus; neque desunt ex* Medicis, *qui existimant* Alimentationem *nonnullam fieri posse per* Clysteria; *omninò huic rei incumbendum; si enim* Nutritio *fieri possit, aut per Extrà, aut aliàs quàm per Stomachum, tum verò Debilitas Concoctionis, quæ ingruit in Senibus, illis auxiliis compensari possit, & tanquam in Integrum restitui.*

LON-

LONGÆVITAS & Brevitas vitæ in Homine.

Historia.

ANte *Diluvium*, plura Centenaria Annorum, vixisse *Homines*, refert sacra *Scriptura*: Nemo tamen *Patrum* Millesimum Annum complevit. Neque hæc Vitæ Diuturnitas, *Gratiæ*, aut *Lineæ Sanctæ*, attribui possit; cùm recenseantur, ante *Diluvium*, *Patrum Generationes* undecim; at *Filiorum Adami* per *Cain* tantùm *Generationes* octo; ut *Progenies Cain* etiam Longævior videri possit. Ista vero *Longævitas*, immediatè post *Diluvium*, dimidio corruit; sed in *Post-natis*; Nam *Noah* qui antè natus erat, Majorum Ætatem æquavit; & *Sem* ad Sexcentesimùm Annum pervenit. Deinde post tres *Generationes* à *Diluvio*, *Vita Hominum*, ad quartam quasi partem Ætatis primitivæ, reducta est; videlicet, ad annos circiter Ducentos. *Ad Artic.5. 6,7,8,9. & 11.* 1.

2. *Abraham* Annos Centum Septuaginta Quinque vixit; Vir Magnanimus, & cui cuncta cedebant prosperè. *Isaac* autem ad annum Centesimum, & Octogesimum pervenit; Vir Castus, & Vitæ quietioris. At *Iacob*, post multas Ærumnas, & numerosam Sobolem, ad annum Centesimum Quadragesimum Septimum duravit; Vir Patiens, & Lenis, & Astutus. *Ismael* autem, Vir Militaris, Annos Centum Triginta Septem vixit. At *Sarah*, (cujus unicæ ex Fœminis, Anni recensentur,) mortua est Anno Ætatis suæ, Centesimo Vicesimo Septimo; Mulier Decora, & Magnanima, optima *Mater* & *Vxor*, neque tamen minùs libertate, quam Obsequio erga Maritum, clara. *Ioseph* etiam, Vir Prudens, & Politicus, in Adolescentiâ afflictus, posteà in magnâ fœlicitate Ætatem transigens, ad Annos Centum, & Decem vixit. *Levi* autem Frater ejus, natu major, Centesimum Tricesimum Septimum Annum complevit; Vir contumeliæ impatiens, & Vindicativus. Eandémque ferè ætatem attigit *Filius Levi*; itemque *Nepos* ejus, Pater *Aaronis*, & *Mosis*.

3. *Moses* Centum Viginti Annos vixit; Vir Animosus, & tamen Mitissimus; linguâ autem impeditus. Ipse verò *Moses*, in *Psalmo* suo, Vitam *Hominis* pronunciavit Annorum tantùm Septuaginta, & si quis Robustior fuerit, Octaginta esse; quæ certè Mensura Vitæ, usque ad hodier-

hodiernum diem, maximâ ex parte, durat. *Aaron* autem Tribus Annis Senior, eodem, cum Fratre, Anno mortuus eſt; Vir Linguâ promptior, Moribus facilior, & minùs conſtans. At *Phineas Aaronis Nepos*, (ex Gratiâ fortaſsè extraordinariâ,) ad Trecenteſimum Annum vixiſſe colligitur, ſi modò *Bellum Iſraelitarum* contra *Tribum Benjamin* (in quâ Expeditione *Phineas* conſultus eſt) eâdem ſerie Temporum geſtum ſit, quâ res in Hiſtoriâ narratur; Vir erat omnium maximè *Zelotes*. *Ioſhua* autem, Vir Militaris, & Dux egregius, & perpetuò florens, ad Annum Centeſimum, & Decimum vixit. Cui *Caleb* fuit *Contemporaneus*, & videtur fuiſſe Æquævus: *Ehud* autem *Iudex*, etiam Centenarius ad minimum fuiſſe videtur, cum poſt devictos *Moabitas*, Octoginta Annos, ſub ejus Regimine *Terra Sancta* quieviſſet; Vir Acer, & Intrepidus, quíque pro Populo ſe quodammodò devoviſſet.

4. *Iob* poſt Inſtaurationem Fœlicitatis ſuæ, Annos Centum, & Quadraginta vixit, cùm ante Afflictiones ſuas, eorum Annorum fuiſſet, qui Filios habuerit Ætatis Virilis; Vir Politicus, & Eloquens, & Euergetes, & *Exemplum Patientiæ*. *Eli Sacerdos* vixit Annos Nonaginta octo; Vir Corpore obeſus, Animo placidus, & indulgens in Suos. *Elizæus* autem *Propheta*, videtur mortuus eſſe Centenario major; cùm reperiatur vixiſſe poſt *Aſſumptionem Eliæ* Annos Sexaginta; Tempore vero *Aſſumptionis*, talis fuerit, ut Pueri eum tanquam *Vetulum Calvum* ſubſannaverint. Vir Vehemens, & Severus, & auſteræ vitæ, & Contemptor Divitiarum. *Iſaias* etiam *Propheta* videtur eſſe Centenarius, nam Prophetiæ Munus exercuiſſe ſeptuaginta annos reperitur; Annis tùm quo cœpiſſet prophetizare, tùm, quo mortuus eſſet, incertis. Vir admirabilis Eloquentiæ, & *Propheta Euangelizans*, Promiſſis Dei Teſtamenti Novi (tanquam Uter Muſto,) plenus.

5. *Tobias Senior*, Annos Centum Quinquaginta Octo; *Iunior* Centum Viginti Septem vixerunt. Viri Miſericordes, & Eleemoſynarii. Videntur etiam Tempore *Captivitatis*, Complures ex *Iudæis*, qui è *Babylone* reverſi ſunt, longævi fuiſſe; cum utriuſque *Templi*, (interjecto Annorum Septuaginta ſpatio,) dicantur meminiſſe, & Diſparitatem ipſorum deploraſſe. Poſteà defluxis Sæculis compluribus, Tempore *Servatoris*, *Simeon* invenitur Nonagenarius: Vir Religioſus, & Spei, & Expectationis plenus. Et eodem tempore *Anna Prophetiſſa*, ultra Centenarium vixiſſe manifeſtò deprehenditur; cum *Septem Annis Nupta* fuiſſet, *Vidua* autem per *Annos Octoginta Quatuor*, quibus addendi ſunt Anni Virginitatis, & qui Prophetiam ejus de *Servatore* inſecuti ſunt. Mulier Sancta, & Vitam degens, in Orationibus, & Jejuniis.

6. *Longævitates Hominum*, qui apud *Ethnicos Auctores* inveniuntur, parùm certæ memoriæ ſunt; tum propter Fabulas, in quas hujuſmodi Narrationes proclives admodùm ſunt; tum propter Fallaciam in Calculationibus Annorum. Certè de *Ægyptiis*, nil magni refertur, in his quæ extant, quoad *Longævitatem*; cum Reges ipſorum, qui lon-

longiffimè regnârunt, Quinquagefimum, aut Quinquagefimum quintum annum, non exceſſerint; quod pro nihilo eſt; cùm etiam Temporibus modernis, hujuſmodi Spatia nonnunquam compleantur. At *Arcadum Regibus*, Vitæ longiffimæ fabulosè tribuuntur: *Regio* certè illa Montana, & Paſtoralis,& Victûs incorrupti; Attamen cùm ſub *Pane*,tanquam *Deo Tutelari*, fuerit, videntur etiam omnia, quæ ad Eam pertinent, fuiſſe tanquam *Panica*,& Vana,& ad Fabulas idonea.

Numa Romanorum Rex Octogenarius fuit; Vir Pacificus, & Speculativus, & Religioni addictus. *M. Valerius Corvinus* centum annos implevit, interjectis, inter primum & Sextum *Conſulatum*, Annis Quadraginta ſex; Vir Bello,& Animis fortiſſimus, Ingenio civilis,& Popularis,& Fortunâ perpetuò florens. 7.

Solon Athenienſis, *Legiſlator*, & Unus ex Septem, ſupra Annos Octoginta vixit; Vir Magnanimus, ſed Popularis, & amans Patriæ: item eruditus, & non alienus à Voluptatibus, & Vitâ teneriore. *Epimenides Cretenſis* Centum Quinquaginta Septem Annos vixiſſe traditur; mixta Res cum Portento, quia Quinquaginta ſeptem ipſorum, ſub Antro eum delituiſſe ferunt. At dimidio Sæculi poſt, *Xenophanes Colophonius*, Annos Centum & duos, aut etiam diutiùs vixit; utpote qui Viginti quinque annos natus, Patriam reliquit, Septuaginta ſeptem totos Annos eſt peregrinatus, ac poſteà rediit; ſed quamdiù à reditu vixerit,non conſtat: Vir non magis Itineribus, quam Mente oberrans; utpote cujus Nomen propter Opiniones,à *Xenophane*, in *Xenomanem* traductum eſt; Vaſti proculdubio Conceptûs,& nihil ſpirans niſi Infinitum. 8.

Anacreon Poeta major Octogenario fuit; Homo laſcivus, & Voluptuarius, & Bibax. *Pindarus Thebanus* Octogeſimum Annum complevit, Poeta ſublimis, cum quâdam novitate Ingenii, & multus in Cultu Deorum. *Sophocles Athenienſis* ſimilem Ætatem complevit, Poeta grandiloquus, totus in ſcribendo, & Familiæ negligens. 9.

Artaxerxes Perſarum Rex, Annos Nonaginta quatuor vixit; Vir hebetioris Ingenii,neque Curarum magnarum patiens,amans Gloriæ, ſed Otii magis. Eodem tempore *Ageſilaus Rex Spartanus* Octoginta quatuor annos implevit; Vir moderatus,ut inter *Reges Philoſophus*,ſed nihilominùs Ambitioſus, & Bellator,& tam Militiâ, quam Rebus gerendis ſtrenuus. 10.

Gorgias Leontinus Annos Centum & Octo vixit; Vir Rhetor, & prudentiæ ſuæ oſtentator, & qui Adoleſcentes Mercede acceptâ ut inſtitueret, multùm Peregrinator fuit, & paulò ante Mortem, *nihil ſe habere quod Senectutem incuſaret*, dixit. *Protagoras Abderites* Nonaginta Annos vixit: Iſte ſimilitèr Rhetor fuit, ſed non tam Encyclopædiâ uſus,quàm Civiles Res,& inſtructionem, ad Remp. tractandam, docere profeſſus; attamèn Circum-curſator Civitatum, æquè ac *Gorgias*. At *Iſocrates Athenienſis* Nonageſimum Octavum Annum complevit; Rhetor itèm, ſed Vir valdè modeſtus, & Lucem Forenſem fugiens, atque Domi tantum Scholam aperiens. 11.

Democritus Abderites, ad Annos Centum & Novem Ætatem pro-duxit; Magnus *Philosophus*, & si quis alius ex *Græcis*, verè *Phy-sicus*; Regionum complurium, & multò magis Naturæ ipsius Per-ambulator; Sedulus quoque Experimentator, & (quod *Aristoteles* ei objicit) *Similitudinum* potius *Sectator*, quam *Disputationum Le-ges servans*. *Diogenes Synopeus*, ad Nonaginta Annos vixit; Vir erga alios Liber, in se Imperiosus; Victu sordido; & Patientiâ gaudens. *Zeno Cittieus*, Centenarius, duobus tantum demptis Annis, fuit; Vir Animo excelso, & Opinionum Contemptor, magni itidem Acuminis, neque tamen molesti, sed quod animos magis caperet, quam constringeret; quale etiam posteà fuit in *Seneca*. *Plato Atheniensis* Annum Octogesimum primum implevit; Vir Magnanimus, sed tamen Quietis amantior, Contemplatione sublimis, & Imaginativus; Moribus Urbanus, & elegans; atta-men magis Placidus, quam Hilaris; & Majestatem quandam præ se ferens. *Theophrastus Eresius* Annum Octogesimum quintum com-plevit; Vir dulcis Eloquio, dulcis etiam Rerum varietate; quis-que ex Philosophiâ Suavia tantùm decerpserit, Molesta & Amara non attigerit. *Carneades Cyrenæus* multis posteà Annis, ad Octo-gesimum quintum Ætatis Annum similitèr pervenit; Vir Eloquen-tiæ profluentis, quique gratâ, & amœnâ Cognitionis varietate, & se ipsum, & alios delectaret. At *Ciceronis* Tempore *Orbilius*, non *Philoso-phus*, aut *Rhetor*, sed *Grammaticus*, ad Centesimum ferè annum vixit; primò Miles, deinde Ludimagister; Vir naturâ acerbus, & Linguâ & Calamo, & versus Discipulos etiam Plagosus.

12. *Q. Fabius Maximus* Sexaginta tribus Annis *Augur* fuit; unde con-stat eum Octogenario majorem occubuisse; licet verum sit, in *Au-guratu*, *Nobilitatem* magis spectari solitam, quam *Ætatem*: Vir pru-dens & Cunctator, & in omnibus Vitæ partibus Moderatus, & cum Comitate severus. *Masinissa Rex Numidarum* Nonagesimum Annum superavit, & filium genuit, post Octogesimum quintum; Vir acer, & Fortunæ fidens, & Juventute multas rerum vicissitudines expertus; decursu Ætatis constanter fœlix. At *M. Porcius Cato*, ultra Annum Nonagesimum vixit; Vir ferrei propè Corporis, & Animi; Linguæ acerbæ, & Simultates amans; Idem Agriculturæ deditus, Sibique & Familiæ suæ Medicus.

13. *Terentia Ciceronis Uxor*, ad Annum Centesimum tertium vixit; Mulier multis ærumnis conflictata, primò Exilio Mariti, deinde Diffidio, & rursus Calamitate ejus extremâ; etiam Podagrâ sæpiùs vexata. *Luceia* Annum Centenarium, haud parùm superavit; cum dicatur, Centum Annis totis, in Scenâ Mimam agens pronunciasse; Puellæ fortassè primò partes suscipiens, postremò Anûs decrepitæ. At *Galeria Copiola*, Mima etiam & Saltria, pro Tyrocinio suo producta est in Scenam, quoto Anno Ætatis incertum est; verùm post Annos No-naginta Novem ab ea productione, rursùs reducta est in Scenam, non jam pro *Mimâ*, sed pro *Miraculo*, in *Dedicatione Theatri à Pompeio Mag-no*; Neque hic finis; cum etiam in *Ludis Votivis* pro *Salute Divi Au-gusti*, iterùm monstrata sit in Scenâ.

Fuit

Fuit & alia *Mima*, Ætate paulò inferior, Dignitate ſublimior, quæ ad Nonageſimuun Annum Ætatem ferè produxit; *Livia Julia Augusta, Cæſaris Auguſti* uxor, *Tiberii* Mater. Etenim ſi *Fabula* fuit *Vita Auguſti* (Id quod ipſe voluit, cùm decumbens Amicis præcepiſſet, ut poſtquam expirarit, ſibi *Plaudite* exhiberent) certè & *Livia* optima *Mima* fuit; quæ cum Marito Obſequio, cum Filio, Poteſtate quâdam, & Prædominantiâ tam benè congrueret. Mulier Comis, & tamen Matronalis, Negotioſa, & Poteſtatis tenax. At *Junia C. Caſſii* Uxor, *M. Bruti* Soror, etiam Nonagenaria fuit; cum poſt *Aciem Philippenſem* Sexaginta quatuor Annos vixiſſet. Mulier Magnanima, Opibus fœlix, Calamitate Mariti & Proximorum, & longâ Viduitate mœſta, ſed tamen Honorata. 14.

Memorabilis eſt *Annus Domini* Septuageſimus Sextus, Tempore *Imperatoris Veſpaſiani*, quo reperiuntur *Longævitatis*, tanquam *Faſti*; Eo enim Anno peractus eſt *Cenſus*, (*Cenſus* autem de Ætatibus Auctoritatem, & Informationem habet fidiſſimam) atque in eâ parte *Italiæ*, quæ jacet inter *Apenninum* & *Padum*, inventi ſunt Homines, qui Annum Centeſimum æquarunt, & ſuperarunt, Centum & Viginti quatuor; videlicet Annorum Centum, Homines Quinquaginta quatuor; Annorum Centum & decem, Homines Quinquaginta ſeptem; Annorum Centum, & viginti quinque, Homines duo; Annorum centum & triginta, Homines quatuor; Annorum Centum & triginta quinque aut triginta ſeptem, Homines itèm quatuor; Annorum centum & quadraginta, Homines tres. Præter hos, Speciatìm *Parma* edidit Quinque, quorum Tres centum viginti Annos, Duo centum triginta compleverunt; *Bruxella* Unum, Annorum centum viginti quinque; *Placentia* Unum Annorum centum triginta unius; *Faventia* Unam Mulierem, Annorum centum triginta duorum; Oppidum quoddam (tunc dictum *Velleiacium*) in Collibus circa *Placentiam*, decem dedit; quorum Sex Annum Ætatis centeſimum decimum, Quatuor centeſimum viceſimum compleverunt; *Ariminum* denique Unum, Centum & quinquaginta Annorum, nomine *M. Aponium*. 15.

Ne res in longum procederet, Viſum eſt, tam in illis, quos jam recenſuimus, quam in his, quos mox recenſebimus, Nullum adducere Octogenario Minorem: Appoſuimus autem ſingulis Characterem, *ſive* Elogium, *verum & perbreve; at ejuſmodi, quod judicio noſtro, nonnullam habeat ad* Longævitatem (*quæ Moribus, & Fortunâ non parùm regitur*) *relationem; Sed duplici modo; Aut quod tales Longævi eſſe plerunque ſoleant, aut quod tales, licet minùs aptè diſpoſiti, tamen Longævi eſſe aliquandò poſſint;* Monitum.

Inter *Imperatores Romanos*, & *Græcos*, itèm *Francos*, & *Germanos*, uſque ad noſtram Ætatem, qui numerum prope Ducentorum Principum complêrunt, Quatuor tantùm inventi ſunt Octogenarii; quibus addere liceat *Imperatores* duos primos, *Auguſtum*, & *Tiberium*, quorum hic Septuageſimum Octavum; ille Septuageſimum Sextum Annum implevit, & ad Octogeſimum fortè pervenire Uterq; 16.

potuiſſet,

potuiſſet, ſi placuiſſet, *Liviæ*, & *Caio*. *Auguſtus* (ut dictum eſt) Annos vixit Septuaginta Sex; Vir moderatus Ingenio: Idem ad res perficiendas Vehemens, cætera Placidus & Serenus; Cibo & Potu Sobrius, Venere intemperantior, per omnia Fœlix; Quíque Anno Ætatis triceſimo, gravem & periculoſum paſſus eſt Morbum, adeò ut Salus ejus pro deſperatâ eſſet: quem *Antonius Muſa Medicus*, cùm cæteri *Medici* Calida Medicamenta, tanquàm morbo convenientia, adhibuiſſent, contrariâ ratione Frigidis curavit; Quod fortaſsè ei, ad Diuturnitatem Vitæ profuit. *Tiberius* duos ampliùs Annos vixit; *Vir lentis maxillis*, (ut Auguſtus aiebat) Sermone ſcilicet tardus, ſed validus; Sanguinarius, Bibax, quique Libidinem etiam in Diætam tranſtulit; Attamen Valetudinis ſuæ Curator probus, ut qui ſolitus eſſet dicere, Stultum eſſe, qui poſt Triginta Annorum Vitam, Medicum conſuleret, aut advocaret. *Gordianus Senior*, Octoginta Annos vixit, & tamen violentâ Morte periit, poſtquam vix deguſtaſſet Imperium; Vir Magnanimus, & Splendidus, Eruditus, & Poeta, & conſtanti vitæ tenore, (ante ipſum obitum) Fœlix. *Valerianus Imperator*, Septuaginta ſex Annos vixit, antequàm à *Sapore Rege Perſarum*, captus eſſet; poſt Captivitatem autem, Septem Annos vixit, inter contumelias; etiam violentâ Morte præreptus; Vir mediocris Animi, nec ſtrenuus; Exiſtimatione tamen paulò eminentior, & evectus, Experimento minor. *Anaſtaſius* cognomine *Dicorus*, Octoginta Octo Annos vixit; Homo animi ſedati, ſed Humilior, & Superſtitioſus, & Timidus. *Anicius Juſtinianus*, Annos Octoginta tres vixit; Vir Gloriæ appetens, Perſonâ propriâ ſocors, Ducum ſuorum virtute fœlix, & celebris; Uxorius, neque ſuus, ſed aliorum ductu circumactus. *Helena Britanna Conſtantini Magni Mater*, Octogenaria fuit; Mulier civilibus Rebus minùs ſe immiſcens, nec Mariti, nec Filii Imperio, ſed tota Religioni dedita; Magnanima, & ſempèr florens. *Theodora Imperatrix*, (quæ *Zoes* ſoror erat, *Monomachi* uxoris, ipſa autem poſt obitum ejus ſola regnavit) Annos ſupra Octoginta vixit; Mulier negotioſa, & Imperio delectata, Fœlix admodùm, & ex Fœlicitate Credula.

17. Jam à *Sæcularibus*, ad *Principes Viros in Eccleſiâ* Narrationem convertemus. S. *Joannes*, *Apoſtolus Servatoris*, & *Diſcipulus Amatus*, Nonaginta tres Annos vixit; Verè *Aquilæ Emblemate* notatus, nihil ſpirans niſi Divinum, & tanquam *Seraph* inter *Apoſtolos*, propter Fervorem Charitatis. S. *Lucas Evangeliſta* Octoginta quatuor Annos complevit; Vir eloquens, & Peregrinator; S. *Pauli* Comes individuus, & Medicus. *Symeon Cleophæ*, *Frater Domini* dictus, *Epiſcopus Hieroſolymitanus*, Annos Centum & viginti vixit, licet *Martyrio* præreptus fuerit; Vir Animoſus, & Conſtans, & bonorum Operum Plenus. *Polycarpus Apoſtolorum Diſcipulus*, *Smyrnenſis Epiſcopus*, videtur ad Centum annos & ampliùs, ætatem produxiſſe; licet *Martyrio* interceptus; Vir excelſi Animi, & Heroicæ patientiæ, & Laboribus indefeſſus. *Dionyſius Areopagita*, *Paulo Apoſtolo* Contemporaneus, ad

ad Nonaginta Annos vixisse videtur; *Volucris cœli* appellatus, ob Theologiam sublimem, neque minùs Factis, quam Meditationibus insignis. *Aquila* & *Priscilla Pauli Apostoli* primò Hospites, deinde Coadjutores, Conjugio fœlici & celebri, ad Centum ad minimum Annos vixerunt; cum sub *Xisto primo* superstites fuerint; Nobile Par, & in omnem Charitatem effusum; quibus inter maximas consolationes (quales proculdubiò primos illos Ecclesiæ Fundatores sequebantur) etiam illud Conjugalis Consortii tanquam magnus cumulus accesserat. S. *Paulus Eremita*, Annos Centum & tredecim vixit; vixit autem in Speluncâ, Victu tam simplici, & duro, ut eo Vitam tolerare supra Humanas Vires videri possit; in Meditationibus & soliloquiis tantummodò Ævum transigens; qui tamen non illiteratus, aut Idiota, sed eruditus fuit. S. *Antonius Cœnobitarum primus Institutor*, aut (ut alii volunt) *Restitutor*, ad Centesimum quintum Annum pervenit; Vir Devotus, & Contemplativus, & tamen Civilibus Rebus utilis; Vitæ genere austero, & aspero; attamen in gloriosâ quâdam Solitudine degens, nec sine Imperio; cùm & *Monachos* suos sub se habuisset, atque insupèr à compluribus, & *Christianis*, & *Philosophis*, veluti Vivum aliquod Simulachrum, non sine Adoratione quâdam, visitatus esset. S. *Athanasius* mortuus est Octogenario Major; Vir Invincibilis Constantiæ, Famæ sempèr imperans, nec Fortunæ succumbens; Idem erga Potentiores liber, erga Populum gratiosus, & acceptus; exercitatus Contentionibus, in iisque & Animosus, & Solers. S. *Hieronymus*, plurimorum consensu, Annum Nonagesimum superavit; Vir Calamo potens, & virilis Eloquentiæ; variè eruditus & Linguis, & Scientiis; Peregrinator item, atque Vitæ versus senium austerioris; sed in Vitâ privatâ Spiritus gerens altos, & latè fulgens ex Obscuro.

At *Papæ Romani* numerantur Ducenti Quadraginta Unus; Ex tanto Numero Quinque solummodò Octogenarii, aut supra reperiuntur; Primitivis autem compluribus, justa Ætas *Martyrii Prærogativâ* anticipata est. *Joannes vicesimus tertius, Papa Romanus*, Nonagesimum Ætatis Annum complevit, Vir Ingenii inquieti, & Novis Rebus studens, & Multa transferens, nonnulla in Melius, haud pauca in Aliud; Magnus autem Opum, & Thesauri Accumulator. *Gregorius* dictus *duodecimus*, creatus *Papa* in *Schismate*, & quasi *Interrex*, Nonagenarius obiit; De eo, propter brevitatem *Papatûs*, nihil invenimus, quod annotemus. *Paulus Tertius* ad Octoginta & unum Annos vixit; Vir sedati Animi, & profundi Consilii, idem Doctus, & Astrologus, & Valetudinem impensè regens; more autem veteris *Sacerdotis Eli*, Indulgens in suos. *Paulus Quartus* Octoginta tres Annos vixit; Vir Naturâ asper & severus, altos gerens Spiritus, & Imperiosus, Ingenio commotior, Sermone eloquens, & expeditus. *Gregorius Decimus tertius*, similem Ætatem Octoginta trium Annorum implevit; Vir planè Bonus, Animo & Corpore sanus, Politicus, Temperatus, Euergetes & Eleemosynarius. 18.

Quæ sequentur Ordine promiscua, Fidei magis dubiæ, Observatione 19.

tione magis jejuna, erunt. *Rex Arganthonius*, qui regnavit *Gadibus* in *Hispaniâ*, Centum & Triginta, aut (ut alii volunt) Quadraginta Annos vixit; ex quibus Octoginta regnavit: De Moribus ejus, & Vitæ genere, & Tempore quo vixit, filetur. *Cyniras Cypriorum Rex*, in *Insulâ* illâ tunc habitâ Beatâ, & *Voluptuariâ*, Centum Quinquaginta, aut Sexaginta Annos vixiffe perhibetur. *Reges* duo *Latini* in *Italiâ*, Pater & Filius, alter Octingentos, alter Sexcentos Annos vixiffe traduntur; verùm hoc narratur à *Philologis* quibufdam, quibus & ipfis (cætera fatis credulis) Fides rei fufpecta eft, imò damnata. *Arcadum Reges* nonnullos Trecentos Annos vixiffe alii tradunt; Regio certè ad Vitam longam fatis idonea; Res fortafsè Fabulis aucta. Narrant *Dandonem* quendam in *Illyrico*, abfque Incommodis Senectutis, Quingentos Annos vixiffe. Apud *Epios Ætoliæ* videlicet Partem, narrant Univerfam Gentem admodùm longævam fuiffe; ut multi ex his Ducenûm Annorum inventi fint; Inter eos Præcipuum quendam, nomine *Litorium*, virum *Giganteæ Staturæ*, qui Trecentos Annos cumulaverat. In *Tmoli Montis Faftigio* (*Tempfi* antiquitùs vocato) Homines complures, Centum quinquaginta Annos vixiffe traditur. *Sectam Effæorum* apud *Judæos*, ultra Centum Annos communitèr vixiffe tradunt: *Secta* autem illa fimplici admodum Diætâ utebatur, ad Regulam *Pythagoræ*. *Apollonius Tyaneus* Centum Annos exceffit, afpectu (ut in tantâ Ætate) pulcher, Vir certè Mirificus, apud *Ethnicos Divinus* habitus, apud *Chriftianos Magus*; Victu *Pythagoricus*, magnus peregrinator, magnâ etiam Gloriâ florens, & tanquàm pro Numine cultus; Attamen fub finem Ætatis, Accufationes & Contumelias paffus, unde nihilominùs incolumis quoquo modo evafit. Attamen ne *Longævitas* fua *Diætæ Pythagoricæ* folùm tribuatur, fed etiam è Genere fuo aliquid traxiffe videatur; *Avus* ejus etiam Centum Triginta Annos vixit. *Q. Metellum* ultra Centum Annos vixiffe certa res eft; Atque poft *Confularia Imperia* fœlicitèr adminiftrata, *Pontificem Maximum*, jam Senem creatum effe, & facra per Viginti duos Annos tractâffe; neque Ore in Votis nuncupandis hæfitante, neque in Sacrificiis faciendis tremulâ Manu gerentem. *Appium Cæcum*, Annofiffimum fuiffe conftat; Annos non numerant; quorum partem majorem, poftquam Luminibus orbatus effet, tranfegit; Neque propterea mollitus, Familiam numerofam, Clientelas quam plurimas, quinetiam Remp. fortiffimè rexit; Extremâ vero Ætate Lecticâ in Senatum delatus, Pacem cum Pyrrho vehementiffimè diffuafit; cujus Principium Orationis admodùm memorabile, & invincibile quoddam Robur, & impetum Animi fpirans. *Magnâ*, inquit, *impatientiâ*, (*patres confcripti*,) *Cœcitatem meam, per plures jam Annos tuli; at nunc etiam me Surdum quoque optaverim, cùm vos tam deformia Confilia agitare audiam.* *M. Perpenna* vixit Annos Nonaginta Octo; omnibus, quos *Conful* fententiam in *Senatu* rogaverat (hoc eft, omnibus *Senatoribus* fui Anni;) fuperftes fuit: etiam omnibus, quos paulò poft, *Cenfor* in Senatum legerat, Septem tantùm exceptis. *Hiero Rex Siciliæ* Temporibus *Belli Punici fecundi*, ad Centefimum ferè annum vixit; Vir & Regimine,

mine, & Moribus moderatus; Numinum Cultor, & Amicitiæ Conservator religiosus; Beneficus, & constantèr Fortunatus. *Statilia* ex nobili Familiâ, *Claudii* tempore, vixit Annos Nonaginta Novem. *Clodia Ofilii Filia* Centum & quindecim. *Xenophilus*, antiquus Philosophus è *Sectâ Pythagoræ*, Centum & sex Annos vixit, sanâ & vividâ Senectute, & magnâ apud Vulgum Doctrinæ famâ. *Insulani Corcyræi*, habebantur olim Vivaces, sed hodiè communi aliorum Sorte vivunt. *Hippocrates Côus* Medicus insignis, Centum & quatuor Annos vixit; Artemque suam tam Longâ Vitâ comprobavit, & honestavit; Vir cum Prudentiâ quâdam doctus; in Experientiâ, & Observatione multus; non Verba, aut Methodos captans, sed nervos tantùm Scientiæ separans, & proponens. *Demonax* Philosophus, (non solùm Professione, sed Moribus) Tempore *Adriani*, ad Centenarium ferè Annum vixit; Vir magni Animi, atque Animi victor, idque verè sine affectatione, & in maximo humanarum rerum Contemptu, Civilis, & Urbanus. Is cum Amici de Sepulturâ ipsius, verba injicerent, *Desinite* inquit, *de Sepulturâ curare; Cadaver enim Fœtor sepeliet*; atque illi; *Placet ergo Avibus, aut Canibus exponi?* Ille rursus, *Cum*, inquit, *vivus Hominibus prodesse pro viribus contenderim, quæ invidia est, si mortuus etiam Animalibus aliquid præbeam?* *Populus Indiæ*, *Pandoræ* appellati, admodùm Longævi; etiam usque ad Annum Ducentesimum; Addunt rem magis miram; Scilicet cum Pueri ferè candido Capillo fuerint, Senectute ante Canitiem eos nigrescere solitos: Id tamen ubique vulgare est, ut Pueris Capillitio candidiore, virili Ætate, Pili mutentur in obscurius. Etiàm *Seres Indorum* Populus, cum Vino suo ex Palmis, Longævi habiti sunt usque ad Annum Centesimum Tricesimum. *Euphranor Grammaticus* consenuit in Scholâ, & docebat Literas, ultra Annum Centesimum, *Ovidius Senior, Poetæ Pater*, Nonaginta Annos vixit; Diversus à Moribus Filii, utpote qui Musas contempsit, & Poeticen Filio dissuasit. *Asinius Pollio Augusti* Familiaris, Centum annos superavit; Vir ingentis Luxûs, Eloquens, Literarum cultor, attamen Vehemens, Superbus, Crudelis, & tanquam sibi Natus. Invaluit Opinio, de *Senecâ*, quod admodùm Annosus fuerit, usque ad Annum Centesimum decimum quartum; Quod verum esse non potest, cùm tantùm absit, ut Senex decrepitus ad *Neronis* tyrocinium admotus sit, ut contrà Rebus gerendis strenuè suffecerit; quinetiam paulò antè, medio tempore *Claudii*, exulârit, ob Adulteria aliquarum Principum Fœminarum; quod in talem Ætatem non competit. *Joannes de Temporibus*, ex omnibus posterioribus Sæculis, Traditione quâdam, & Opinione vulgari, usque ad Miraculum, vel potius usque ad Fabulam, Longævus perhibetur, Annorum supra Trecentos; Natione fuit *Francus*, militavit autem sub *Carolo Magno*. *Gartius Aretinus Petrarchæ* Proavus, ad Centum & quatuor Annos pervenit, prosperâ semper usus Valetudine, atque in Extremis, Vires labantes sentiens potiùs quàm Morbum; quæ vera est Resolutio per Senium. Ex *Venetis* reperiuntur haud pauci Longævi, etiam Gradu eminentiori; *Franciscus Donatus* Dux; *Tho-*

mas

mas Contarenus Procurator S. *Marci*; *Franciscus Molinus* itèm *Procurator* S. *Marci*; Alii. At maximè memorabile est, illud de *Cornaro Veneto*, qui Corpore, sub initio, valetudinario, cœpit primùm metiri Cibum & Potum, ad certum Pondus, in curam Sanitatis: Ea Cura transiit usu in Diætam, & ex Diætâ in magnam Longævitatem, usque ad Annum Centesimum, & ultra, integris Sensibus, & constanti Valetudine. *Guilielmus Postellus*, nostrâ ætate, *Gallus*, ad Centesimum & propè Vicesimum Annum vixit; etiam summitatibus Barbæ in labro superiore nonnihil nigrescentibus, neque prorsùs canis; Vir Capite motus, & non integræ omnino Phantasiæ, magnus Peregrinator, & Mathematicus, & Hæreticâ Pravitate nonnihil aspersus.

20. Apud nos in *Angliâ*, arbitror non existere Villulam, paulò populosiorem, in quâ non reperiatur aliquis Vir, aut Mulier ex Octogenariis; Etiam ante paucos Annos in Agro *Herefordiensi* inter *Ludos Florales*, instituta erat *Chorea*, & *Saltatio* ex Viris octo, quorum Ætas simul computata, Octingentos Annos complebat; cùm quod Alteris eorum ad Centenarium deesset, Alteris aliquibus superesset.

21. In *Hospitali Bethleem*, ad *Suburbia Londini*, quod in Sustentationem, & Custodiam Phreneticorum, institutum est, inveniuntur de tempore in tempus, multi ex Mente captis, fuisse longævi.

22. Ætates, de quibus fabulantur, *Nympharum*, & *Dæmonum Aëreorum*, qui Corpore mortales essent, sed admodùm longævi; (id quod & Antiquâ, inter quosdam Recenti Superstitione, & Credulitate, receptum est) pro Fabulis, & Somniis habemus; præsertìm cum sit Res, nec cum Philosophiâ, nec cum Religione benè consentiens. Atque de *Historia Longævitatis* in *Homine*, per Individua, aut Individuis proxima, hæc inquisita sint. Jam ad Observationes per Capita transibimus.

23. *Decursus Sæculorum*, & *Successio Propaginis*, nihil videntur omninò demere, de Diuturnitate Vitæ; quippe Curriculum Humanæ Ætatis videmus, usque à Tempore *Mosis* ad nostra, circa Octogesimum Annum stetisse; neque sensìm & paulatìm (ut quis crederet) declinâsse. Sunt certè Tempora, in singulis Regionibus, quibus Homines diutiùs; aut breviùs degunt. Diutiùs plerúnque, cum Tempora fuerint Barbara, & simplicioris Victûs, & Exercitationi Corporis magis dedita; Breviùs, cum magis Civilia, & plus Luxuriæ & Otii: verùm ista transeunt per Vices, Propago ipsa nihil facit. Neque dubium est, quin idem fiat in Animalibus cæteris, siquidem nec *Boves*, nec *Equi*, aut *Oves*, & Similia, Ævo, ultimis his Sæculis, minuuntur; Itaque *Præcipitatio Ætatis* facta est per *Diluvium*; & fieri fortassè potest, per Similes Majores Casus, (ut loquuntur) veluti Inundationes particulares, Combustiones per longas Siccitates, Terræ motus, & similia. Quinetiam videtur, similis esse ratio in *Magnitudine Corporum*, sive *Staturâ*; quæ nec ipsa per Successionem propaginis defluit: licet *Virgilius* (communem opinionem secutus)

tus) divinasset Posteros futuros Præsentibus minores; unde ait de *Campis Emathiis*, & *Æmonensibus subarandis*:

Grandiaque effossis mirabitur Ossa sepulchris.

Etenim cùm constet fuisse, quondam Homines *Staturis Giganteis*, (quales & in *Siciliâ*, & alibi, in vetustis Sepulchris, & Cavernis, pro certo reperti sunt,) tamen jam per tria ferè Millenaria Annorum, ad quæ producitur Memoria satis certa, in iisdem Locis, nil tale continuatur; licet etiam hæc res, per Mores, & Consuetudines Civiles, vices quasdam patiatur, quemadmodùm & illa altera. Atque hæc magis notanda, quia insêdit Animis Hominum penitùs Opinio, quod sit perpetuus Defluxus per Ætatem, tum quoad *Diuturnitatem Vitæ*, tum quoad *Magnitudinem* & *Robur Corporis*; Omniaque labi, & ruere in deterius.

24 *Regionibus Frigidioribus* & *Hyperboreis*, diutiùs Homines vivunt plerúnque, quàm *Calidioribus*; Quod necesse est fieri, cùm & Cutis sit magis astricta; & Succi Corporis minus dissipabiles; & Spiritus ipsi minùs acres ad consumendum, & magis fabriles ad reparandum; & Aer, (utpote modicè calefactus, à Radiis Solis) minus Prædatorius; At sub *Lineâ Æquinoctiali*, ubi Sol transit, & duplex sit Hyems, & Æstas, sitque etiam major Æqualitas inter Spatia Dierum, & Noctium, (si cætera non impediant) etiam benè diù vivunt; ut in *Peruviâ*, & *Taprobanâ*.

25 *Insulani Mediterraneis*, ut plurimùm sunt Longæviores; Neque enim tam diù vivunt in *Russiâ*, quam in *Orcadibus*; neque tam diu in *Africâ* ejusdem Paralleli, quam in *Canariis*, & *Terceris*; *Japonenses* etiam *Chinensibus* (licet hi Longævitatis appetentes sint usque ad Insaniam) sunt vivaciores; nec mirum, cum Aura Maris, & in Regionibus Frigidioribus foveat, & in Calidioribus refrigeret.

26 *Loca Excelsa* potiùs edunt Longævos, quam *Depressa*; præsertìm si non sint *Iuga Montium*, sed *Terræ Altæ*, quatenus ad Situm eorum generalem; qualis fuit *Arcadia* in *Græciâ*, & *Ætoliæ* Pars, ubi Longævi admodùm fuerunt: At de *Montibus* ipsis eadem foret ratio, propter Aerem videlicet puriorem, & limpidiorem, nisi hoc labefactaretur per Accidens; interventu scilicet Vaporum ex Vallibus eò ascendentium, & ibi acquiescentium. Itaque in *Montibus Nivalibus*, non reperitur aliqua insignis Vitæ Longitudo; non in *Alpibus*, non in *Pyrenæis*, non in *Apennino*; sed *Medii Colles*, aut etiam *Valles* dant Homines Longæviores; At in *Montium Iugis protensis* versus *Æthiopiam*, & *Abyssinos*, ubi propter Arenas subjectas, parum aut nihil incumbit in *Montes* Vaporis, diutissimè vivunt, etiam ad Hodiernum Diem; Annum non rarò Centesimum, & Quinquagesimum implentes.

27 *Paludes* & *Tractus* earum, præsertìm exporrecti in Plano, Nativis propitii, Advenis maligni, quoad Vitæ prorogationem, aut decurtationem; Quodque mirum videri possit, *Paludes* Aquâ Salsâ, per vices, inundatæ, minùs salubres, quàm quæ Aquâ Dulci.

28 *Regiones Particulares*, quæ notatæ sunt Longævos produxisse, sunt, *Arcadia*, *Ætolia*, *India* cis *Gangem*, *Brasilia*, *Taprobana*, *Britannia*, *Hybernia*, cum *Insulis Orcadibus*, & *Hebridibus*; nam de *Æthiopiâ*, quod ab

Aliquo ex Antiquis refertur, quod Longævi fuerint, Res vana eft.

29 Occulta eft res, Salubritas, præfertim perfectior, *Aeris*; & potiùs Experimento, quàm Difcurfu, & Conjecturâ, elicitur. Capi poffit *Experimentum* ex *Vellere Lanæ*, per expofitionem in Aerem cum morâ aliquâ Dierum, minùs aucto Pondere: Aliud ex *Frufto Carnis*, diutiùs manente non putrefacto; Aliud ex *Vitro Calendari* minori fpatio reciprocante: De his, & Similibus ampliùs inquiratur.

30 *Aeris* non tantùm *Bonitas*, aut *Puritas*, verùm etiam *Æqualitas* quoad Longævitatem fpectatur: *Collium* & *Vallium Varietas* Afpectui & Senfui grata, Longævitati fufpecta; At *Planities* modicè ficca, nec tamen nimis fterilis, aut Arenofa, nec prorsùs fine Arboribus, & Umbrâ, Diuturnitati Vitæ magis commoda.

31 *Inæqualitas Aeris*, (ut jam dictum eft) in *Loco Manfionis*, mala; verùm *Mutatio Aeris* in *Peregrinatione*; poftquàm quis affueverit, bona; Unde & magni *Peregrinatores* Longævi fuere: fimilitèr etiam Longævi, qui in *Tuguriolis fuis*, eodem loco, perpetuò Vitam degerunt: *Aer* enim Affuetus, minùs confumit, at Mutatus magis alit, & reparat.

32 Ut *Series*, & *Numerus Succeffionum*, ad Diuturnitatem, aut Brevitatem Vitæ, nihil eft (ut jam diximus;) ita *Conditio* immediata *Parentum*, tam ex parte *Patris*, quàm *Matris*, proculdubiò multùm poteft. Alii fiquidem generantur ex *Senibus*, Alii ex *Adolefcentulis*, Alii ex *Viris* Ætate juftiore; Item Alii à *Patribus*, cum *Sani* fuerint, & benè difpofiti, Alii à *Morbidis*, & *Languidis*; Item Alii à *Repletis*, & *Ebriis*, Alii poft *Somnum*, & *Horis Matutinis*; Item Alii poft longam *Intermiffionem Veneris*, Alii poft *Venerem repetitam*; Item Alii flagrante Amore Patrum, (ut fit plerunque in *Spuriis*) Alii defervefcente, ut in *Conjugiis Diuturnis*. Eadem etiam ex parte *Matris* fpectantur: Quibus addi debent, *Conditio Matris*, dum geftat Uterum, quali fanitate, quali diætâ? Et *Tempus Geftationis*, ad Decimum Menfem, aut celeriùs? Hæc ad Normam reducere, quatenùs ad Longævitatem difficile eft; Atque eò difficilius, quod fortafsè quæ optima quis putaret, in contrarium cedent: Etenim *Alacritas* illa in *Generatione*, quæ Liberos Corpore robuftos, & agiles producit, ad Longævitatem minùs utilis erit, propter *Acrimoniam*, & *Incenfionem Spirituum*: Diximus anteà, *Plus habere ex Materno Sanguine*, conferre ad Longævitatem; Etiam *Mediocria* fimili ratione optima effe putamus, *Amorem* potiùs *Conjugalem*, quàm *Meretricium*; *Horas Generationis matutinas*; *Statum Corporis* non nimis *Alacrem*, aut *Turgidum*, & Similia. Illud etiam benè obfervari debet, quod *Habitus Parentum robuftior*, ipfis magis eft propitius, quàm Fœtui; Præcipuè in Matre: Itaque fatis imperitè *Plato* exiftimavit, claudicare virtutem Generationum, quod Mulieres fimilibus cum Viris Exercitiis tam Animi, quam Corporis, non utantur; Illud contrà fe habet: Diftantia enim Virtutis inter Marem, & Fœminam, maximè utilis eft Fœtui; Atque Fœminæ teneriores magis Præbitoriæ funt, ad alendum

dum fœtum, quod etiam in Nutricibus tenet. Neque enim *Spartanæ Mulieres*, quæ ante Annum Viceſimum ſecundum, aut (ut alii dicunt) quintum, nubere non ſolebant, (ideóque *Andromanæ* vocabantur) generoſiorem, aut longæviorem Sobolem ediderunt, quam *Romanæ*, aut *Athenienſes*, aut *Thebanæ*, apud quas, Anni Duodecim, aut Quatuordecim Nubiles erant. Atque ſi in *Spartanis* aliquid fuerit Egregium, id magis Victûs Parſimoniæ debebatur, quam Nuptiis Mulierum ſerotinis. Illud verò Experientia docet, Eſſe quaſdam *Stirpes*, ad Tempus longævas, ut Longævitas ſit, quemadmodùm Morbi, *Res Hæreditaria*, in aliquibus periodis.

Candidiores Genis, Cute, & *Capillis*, minùs Vivaces; *Subnigri*, aut Rufi, aut *Lentiginoſi*, magis. Etiam *Rubor* nimius in *Iuventute*, Longævitatem minùs promittit, quam *Pallor*. *Cutis durior* Longævitatis ſignum, potiùs quam *mollior*; neque tamen hoc intelligitur de *Cute Spiſſiori* (quam vocant *Anſerinam*) quæ eſt tanquam Spongioſa; ſed de Durâ ſimul, & Compactâ; Quin & *Frons* majoribus Rugis ſulcatus, melius ſignum, quam Nitidus, & Explicatus. 33

Pili in *Capite* Aſperiores, & magis ſetoſi, oſtendunt vitam longiorem, quam Molles, & delicati; Criſpi verò eandem prænunciant, ſi ſint ſimul Aſperi; contrà ſi, ſint Molles, & ſplendentes. Item ſi ſit Criſpatio potiùs Denſa, quam per largiores Cincinnos. 34

Citiùs aut Seriùs *Calveſcere*, Res eſt quaſi indifferens; cum Calvaſtri plurimi longævi fuerint; Etiam citò *Caneſcere*, (utcunque videatur *Canicies* præcurſor ingruentis Senectutis) Res fallax eſt; cùm haud pauci præproperè *Caneſcentes*, diù poſtea vixerint; Quinetiam præmatura *Canicies*, abſque ullâ *Calvitie*, ſignum eſt Longævitatis; Contrà, ſi concomitetur Calvities. 35

Piloſitas Partium Superiorum ſignum Vitæ minùs longæ; atque Pectore hirſuti, & quaſi jubati, minùs Vivaces: at Inferiorum *Piloſitas*, ut *Femorum*, *Tibiarum*, ſignum longæ Vitæ. 36

Proceritas Staturæ (niſi fuerit enormis) Compage commodâ, & ſine Gracilitate, præſertim ſi concomitetur *Corporis Agilitas*, ſignum longæ Vitæ; At contrà, Homines brevioris Staturæ magis vivaces, ſi fuerint minùs Agiles, & Motu tardiores. 37

In *Corporis Analogiâ*; Qui Corpore aliquantò breviores ſunt, Tibiis longioribus, longæviores ſunt, quàm qui Corpore magis demiſſo, Tibiis autem brevioribus: Item, qui *Inferioribus Partibus* largiores ſunt, & *Superioribus* contractiores, (Structurâ Corporis, quaſi ſurgente in Acutum,) longæviores, quàm qui Humeros lati, deorsùm ſunt tanquam attenuati. 38

Macies cum *Affectibus Sedatis*, tranquillis, & facilibus; *Pinguior* autem Habitus cum *Cholerâ*, vehementiâ, & pertinaciâ, Diuturnitatem Vitæ ſignificant: *Obeſitas* autem in *Iuventute*, breviorem Vitam præmonſtrat; in *Senectute*, Res eſt magis indifferens. 39

Diu & ſensim *grandeſcere*, ſignum Vitæ longæ; ſi ad *Staturam magnam*, magnum ſignum; ſin ad *minorem*, ſignum tamen; At contrà velocitèr *grandeſcere* ad *Staturam magnam*, ſignum malum eſt; ſin ad *ſtaturam brevem*, minùs malum. 40

41 *Carnes Firmiores*, & Corpus Musculosum, & Nervosum, & Nates minùs tumentes, (quantum sedendo tantùm sufficiant) & Venæ paulò eminentiores, Longævitatem denotant; contraria Brevitatem Vitæ.

42 *Caput*, pro Analogiâ Corporis, minutius; *Collum* mediocre, non oblongum, aut gracile, aut tumidum, aut tanquam Humeris impactum: *Nares* patulæ, quâcunque formâ Nasi: *Os* largius: *Auris* cartilaginea, non Carnosa; *Dentes* robusti, & contigui, non exiles, aut rari, Longævitatem prænunciant; Et multò magis, si *Dentes* aliqui novi, provectiore Ætate proveniant.

43 *Pectus* latius, sed non elevatum, quin potius adductius: *Humerique* aliquantulùm gibbi, & (ut loquuntur) *Fornicati*: *Venter* planus, nec prominens: *Manus* largior, & *Palma* minùs Lineis exarata: *Pes* brevior, & rotundior, *Femora* minùs carnosa; *Suræ* non cadentes, sed se altiùs sustentantes, Signa Longævitatis.

44 *Oculi* paulò grandiores, atque *Iris* ipsorum cum quodam Virore; *Sensus* omnes non nimis acuti: *Pulsus* Juventute tardior, sub Ætatem vergentem paulò incitatior; *Detentio Anhelitûs* facilior, & in plura Momenta; *Alvus* Juventute siccior, Vergente Ætate humidior, signa etiam Longævitatis.

45 De *Temporibus Nativitatis*, nihil observatum est, quoad Longævitatem, memoratu dignum, præter *Astrologica*, quæ in *Topicis* relegavimus. *Partus Octimestris*, non solùm pro non Vivaci, verum etiam pro non Vitali habetur. Etiam *Partus Hyemales* habentur pro Longævioribus.

46 *Victus* sive *Dieta Pythagorica*, aut *Monastica*, secundum Regulas strictiores, aut ad Amussim æqualis, (qualis fuit illa *Cornari*) videtur potentèr facere ad Vitæ Longitudinem. At contrà ex iis, qui liberè, & communi more vivunt, Longæviores reperti sunt sæpenumerò *Edaces*, & *Epulones*, denique qui liberaliore Mensâ usi sunt. *Media Diæta*, quæ habetur pro Temperatâ, laudatur, & ad *Sanitatem* confert, ad *Vitam Longævam* parùm potest; Etenim, Diæta illa *Strictior*, *Spiritus* progignit paucos, & lentos, undè minùs consumit; at illa *Plenior*, Alimentum præbet copiosum; unde magis reparat; *Media* neutrum præstat; Ubi enim extrema nociva sunt, Medium optimum, verùm ubi Extrema juvativa, Medium nihili ferè est. *Diætæ* autem illi *strictiori*, convenit etiam *Vigilia*, ne Spiritus pauci, multo Somno opprimantur; *Exercitatio* item modica, ne exolvantur; *Veneris abstinentia*, ne exhauriantur: At *Diætæ* Uberiori convenit contrà *Somnus* largior, *Exercitatio* frequentior, *Usus Veneris* tempestivus. *Balnea*, & *Unguenta* (qualia fuerunt in usu) Deliciis potiùs, quam Vitæ producendæ, accommodata fuerunt; Verùm de his omnibus, cum ad *Inquisitionem* secundum *Intentiones* ventum erit, accuratiùs dicemus. Illud interim *Celsi Medici*, non solum Docti, verum etiam Prudentis, non contemnendum est; Qui *Varietatem* & *Alternationem Diætæ* jubet, sed cum inclinatione in *Partem Benigniorem*: Scilicet, ut quis *Vigiliis* quandoque se assuescat, aliàs *Somno* indulgeat, sed *Somno* sæpiùs; Itidem, interdùm *jejunet*, interdùm *epuletur*, sed *epuletur* sæpiùs; Interdùm *Animi Contentionibus* strenuè incumbat, interdùm *Remissionibus* utatur, sed *Remissionibus* sæpiùs. Illud certè minimè dubium est, quin *Diæta* benè instituta,

partes,

partes, ad prolongandam Vitam, potiores teneat; neque conveni unquam Aliquem valdè Longævum, qui interrogatus de *Victu* suo, non observasset, aliquid Peculiare; Alii alia. Equidem memini quendam *Senem* Centenario Majorem; qui productus est Testis, de antiquâ quadam Præscriptione; Is cùm finito Testimonio, à *Iudice* familiaritèr interrogaretur; quid agens tam diù vixisset; respondit (præter expectatum, & cum Risu Audientium) *Edendo, antequam esurirem, & Potando, antequàm sitirem.* Sed de his, (ut dictum est) posteà.

Vita Religiosa, & in sacris, videtur ad Longævitatem facere; Sunt 47
in hoc Genere Vitæ, Otium; Admiratio & Contemplatio rerum divinarum; Gaudia non Sensualia; Spes nobiles; Metus salubres; Mœrores dulces; denique Renovationes continuæ per Observantias, Pœnitentias, & Expiationes; quæ omnia ad Diuturnitatem Vitæ, potentèr faciunt. Quibus si accedat, *Dieta* illa Austera, quæ Massam Corporis induret, Spiritus humiliet, nil mirum si sequatur Longævitas insignis; qualis fuit *Pauli Eremitæ, Simeonis Stilitæ Anachoretæ Columnaris*, Et complurium aliorum *Monachorum* ex Eremo, & *Anachoretarum.*

Huic proxima est *Vita in Literis, Philosophorum, Rhetorum*, & 48
Grammaticorum; Degitur hic quoque in Otio, & in iis Cogitationibus, quæ cùm ad Negotia Vitæ nihil pertineant, non mordent, sed Varietate, & impertinentiâ, delectant; Vivunt etiam ad arbitrium suum, in quibus maximè placeat, Horas & Tempus terentes; Atque in consortio plerúnque Adolescentium; quod paulò lætius est: In *Philosophiis* autem magna est Discrepantia, quoad Longævitatem, inter *Sectas*. Etenim *Philosophiæ*, quæ nonnihil habent ex Superstitione, & Comtemplationibus sublimibus, optimæ, ut *Pythagorica*, *Platonica*: Etiam quæ Mundi Perambulationem, & Rerum Naturalium varietatem complectebantur, & Cogitationes habebant discinctas, & altas, & magnanimas, (de *Infinito*; & de *Astris*, & de *Virtutibus Heroicis*, & hujusmodi,) ad Longævitatem bonæ; quales fuerunt *Democriti, Philolai, Xenophanis, Astrologorum* & *Stoicorum:* Etiam quæ nihil habebant Speculationis Profundioris, sed ex Sensu Communi, & Opinionibus vulgatis, absque Inquisitione acriori, in omnem partem placidè disputabant, similiter bonæ; quales fuerunt *Carneadis*, & *Academicorum*; itèm *Rhetorum*, & *Grammaticorum*: At contrà, *Philosophiæ* in Subtilitatum Molestiis versantes, & *Pronunciativæ*, & singula ad Principiorum Trutinam examinantes, & torquentes, denique Spinosiores, & Angustiores, malæ; quales fuerunt, plerúmque *Peripateticorum*, & *Scholasticorum.*

Vita Rustica item ad Longævitatem idonea; Frequens est 49
sub Dio, & Aere libero; non Socors, sed in Motu; Dapibus plerúnque Recentibus, & inemptis; sine Curis & Invidiâ.

50 De *Vitâ Militari*, in Juventute, etiam bonam habemus Opinionem: Certè complures *Bellatores* egregii longævi fuerunt; *Corvinus*, *Camillus*, *Xenophon*, *Ageſilaus*, & Alii tam Priſci, quam Moderni: Prodeſt certè Longævitati, ſi à Juventute, ad Ætatem Provectam, omnia creſcant in *Benignius*, ut Juventus laborioſa, Dulcedinem quandam Senectuti largiatur: Exiſtimamus etiam *Affectus Militares*, ad Contentionis ſtudium, & ſpem Victoriæ, erectos, talem infundere Calorem *Spiritibus*, qui Longævitati proſit.

MEDICINÆ AD Longævitatem.

Ad Artic. 10. *Connexio.*

MEdicina *quæ habetur, intuetur ferè tantùm* Conſervationem Sanitatis, *&* Curationem Morborum; *de iis autem, quæ propriè ſpectant ad* Longævitatem, *parva eſt Mentio, & tanquam obitèr. Proponemus tamen ea* Medicamenta, *quæ in hoc genere notantur,* Cordialia *ſcilicet quæ vocantur. Etenim quæ ſumpta in* Curationibus, Cor, *(quod verius eſt)* Spiritus *muniunt, & roborant, contra* Venena, *&* Morbos, *tranſlata cum Iudicio & delectu in* Diætam, *etiam ad Vitam producendam, aliquâ ex parte, prodeſſe poſſe, conſentaneum eſt. Id faciemus non promiſcuè ea cumulantes, (ut moris eſt) ſed excerpentes Optima.*

1 *Aurum* triplici Formâ exhibetur; Aut in *Auro* (quod appellant) *Potabili*; aut in *Vino Extinctionis Auri*; aut in *Auro in Subſtantiâ*; qualia ſunt, *Aurum Foliatum*, & *Limatura Auri*. Quod ad *Aurum Potabile* attinet, cœpit dari in Morbis deſperatis, aut gravioribus, pro egregio Cordiali, atque ſucceſſu non contemnendo. Verùm exiſtimamus *Spiritus Salis*, per quos fit Diſſolutio, Virtutem illam, quæ reperitur, largiri potiùs, quàm ipſum *Aurum*; Quod tamen ſedulò celatur; Quòd ſi aperiri poſſit *Aurum* abſque Aquis Corroſivis, aut per Corroſivas, (modò abſit Qualitas Venenata) benè poſteà ablutas, Rem non inutilem fore arbitramur.

2 *Margaritæ* ſumuntur aut in *Pulvere lævigato*, aut in *Malagmate* quodam ſive Diſſolutione, per *Succum Limonum* impensè acerborum, & recentium; atque dantur aliquandò in *Confectionibus Aromaticis*, aliquandò in *Liquore*. *Margarita* proculdubiò affinitatem habet cum *Conchâ*, cui adhæret; & poſſit eſſe ſimilis ferè Qualitatis, cum *Teſtis Cancrorum Fluviatilium*.

Inter

Inter *Gemmas Chrystallinas* habentur pro Cordialibus præcipuè duæ; 3
Smaragdus & *Hyacinthus*; quæ dantur sub iisdem Formis, quibus *Margaritæ*, excepto quod Dissolutiones earum (quod scimus) non sint in usu. Verùm nobis magis suspectæ sunt *Gemmæ* illæ *Vitreæ*, ob Asperitatem.

De his, quæ memoravimus, quatenùs & quomodò Iuvamentum præbeant, postea dicetur. *Monitum.*

Lapis Bezoar probatæ est virtutis; quòd Spiritus recreet, & lenem 4
Sudorem provocet. *Cornu* autem *Monocerotis*, de Existimatione suâ decidit; ita tamen ut gradum servet, cum *Cornu Cervi*, & *Osse* de *Corde Cervi*, & *Ebore*, & similibus.

Ambra Grisia ex optimis est, ad Spiritus demulcendos, & confor- 5
tandos. Sequuntur *Nomina* tantum *Simplicium*, cùm Virtutes ipsarum satis sint cognitæ.

Calida.	Frigida.
Crocus.	*Nitrum.*
Folium Indum.	*Rosa.*
Lignum Aloes.	*Viola.*
Cortex Citri.	*Fragaria.*
Melissa.	*Fraga.*
Ocymum.	*Succus Limonum dulcium.*
Gariophyllata.	*Succus Arantiorum dulcium.*
Flores Arantiorum.	*Succus Pomorum Fragrantium.*
Rosmarinus.	*Borago.*
Menta.	*Buglossa.*
Betonica.	*Pimpinella.*
Carduus Benedictum.	*Santalum.*
	Camphora.

Cum de iis jam Sermo sit, quæ in Diætam *transferri possint*; Aquæ *illæ* *Monitum.*
Ardentiores, *atque* Olea Chymica, (*quæ ut ait Quidam ex* Nugatoribus, *sunt sub* Planetâ Martis, *& habent Vim furiosam, & destructivam*) *quinetiam* Aromata *ipsa Acria & Mordacia, rejicienda sunt*; *& videndum, quomodò componi possint* Aquæ, & Liquores *ex Præcedentibus, non* Phlegmaticæ *illæ* Stillaticiæ; *neque rursùs Ardentes ex* Spiritu vini, *sed magis Temperatæ, & nihilominùs vivæ, & Vaporem benignum spirantes.*

Hæsitamus de *Frequenti Sanguinis Missione*, utrùm ad Longævita- 6
tem conferat; & potiùs in eâ sumus Opinione, quod hoc faciat, si in Habitum versa fuerit, & cætera sint accommodata; Etenim Succum Corporis Veterem emittit, & Novum inducit.

Arbitramur etiam *Morbos* quosdam *Emaciantes*, benè curatos, ad 7
Longævitatem prodesse; Succos enim Novos præbent Veteribus consumptis; atque (ut ait ille) *Convalescere est Iuvenescere*; Itaque inducendi sunt tanquam *Morbi* quidam *Artificiales*, id quod fit per *Diætas strictas*, & *Emaciantes*, de quibus posteà dicemus.

In-

Intentiones.

Ad Artic. 12. 13. & 14. Connexio.

Postquàm autem Inquisitionem *absolverimus secundum subjecta, Videlicet* Corporum Inanimatorum, Vegetabilium, Animalium, Hominis; *propiùs accedemus, &* Inquisitionem *per* Intentiones *ordinabimus; Veras & proprias, (ut omninò arbitràmur) quæque sint tanquam Semitæ Vitæ Mortalis. Neque enim in hâc* Parte, *quicquam quod valeat, hactenùs inquisitum est; sed planè fuerunt Hominum Contemplationes, quasi simplices, & non proficientes. Nam cùm audiamus ex unâ parte Homines, de confortando* Calore Naturali, *atque* Humore Radicali; *atque de* Cibis, *qui generant Sanguinem laudabilem, quique sit nec Torridus, nec Phlegmaticus; atque de* Refocillatione, & Recreatione Spirituum, *verba facientes; existimamus sanè, Homines non malos esse, qui hæc loquuntur: Sed nihil horum, potentèr facit ad Finem. Cùm verò ex alterâ parte, audiamus Sermones inferri de* Medicinis ex Auro, (*quia scilicet* Aurum *Corruptioni est minimè obnoxium*) *& de* Gemmis, *ad recreandos Spiritus, propter Proprietates occultas, & Clarorem suum; Quodque si possint detineri, & excipi in Vasibus,* Balsama, & Quintæ Essentiæ Animalium, *Superbam faceret Spem* Immortalitatis; *Quódque,* Carnes Serpentum, & Cervorum, *consensu quodam valeant ad Renovationem Vitæ, quia Alter mutat* Spolia, *alter* Cornua; (*debuerant autem* Carnes Aquilarum *adjungere, quia* Aquila *mutat* Rostrum;) *Quódque quidam, cùm* Unguentum *sub terrâ defossum reperisset, eóque se à Capite ad Pedes usque unxisset, (exceptis* Plantis Pedum) *ex hujusmodi Unctione, trecentos Annos vixisset absque morbo, (præter Tumores* Plantarum Pedum;) *Atque de* Artesio, *qui cùm* Spiritum *suum labascere sensisset,* Spiritum Adolescentis *cujusdam Robusti, ad se traxisset, eumque indè exanimasset; sed ipse complures Annos, ex Alieno illo* Spiritu *vixisset; Et de* Horis Fortunatis, *secundum* Schemata Cœli, *in quibus* Medicinæ *ad Vitam producendam, colligi, & componi debent; Atque de* Sigillis Planetarum, *per quæ* Virtutes *cœlitùs*

tùs ad prolongationem vitæ haurire, & deducere possimus; & *hujusmodi* Fabulosis, & Superstitiosis; *prorsùs miramur Homines ita Mente captos, ut iis hujusmodi Res imponi possint. Denique, subit Humani generis Miseratio, quod tam duro Fato, obsideatur, inter Res inutiles, & ineptas. Nostræ autem* Intentiones, & *Rem ipsam premere, & procul esse à Commentis vanis, & credulis, confidimus; & tales, ut Rebus, quæ illis* Intentionibus *satisfaciant, à Posteris quamplurima, Intentionibus autem ipsis, non multum addi posse existimemus.*

Sunt tamen Pauca, sed magni prorsùs Momenti, quorum Homines præmonitos esse volumus.

Primò, nos in hac Sententiâ sumus, ut existimemus Officia Vitæ, *esse* Vitâ Ipsâ *potiora. Itaque, si quid sit ejusmodi, quod* Intentionibus *nostris, magis exactè respondere possit, ita tamen ut* Officia, & Munia Vitæ, *omninò impediat; quicquid hujus generis sit, rejicimus: Levem fortasse aliquam Mentionem hujusmodi Rerum facimus, sed minime illis insistimus. Neque enim de vitâ aliquâ, in* Speluncis, *ubi Radii & Tempestates cœli non penetrent, instar* Antri Epimenidis; *Aut de perpetuis* Balneis, *ex Liquoribus præparatis; Aut de* Superpelliciis, & *Ceratis ità applicandis, ut Corpus perpetuò sit, tanquam in Capsulâ; Aut de* Pigmentis Spissis, *more* Barbarorum *nonnullorum; Aut de* Ordinatione Victûs & Diætæ *accuratâ, quæ solùm hoc videatur agere, & nihil aliud curare, quàm ut quis vivat; (qualis fuit* Herodici *apud Antiquos, &* Cornari Veneti *nostro Seculo, sed majore cum Memoratione;) Aut de hujusmodi Portentis, Fastidiis, & Incommodis, sermonem aliquem serium, & diligentem instituimus; Sed ea afferimus Remedia, & Præcepta, ex quibus* Officia Vitæ *non deserantur, aut nimias excipiant Moras, & Molestias.*

Et propter vitam vivendi perdere causas

Secundò, ex alterâ parte, Hominibus denunciamus, ut nugari desinant; nec existiment tantum Opus, quantum est Naturæ potentem Cursum remorari, *et retrovertere, posse Haustu aliquo Matutino, aut usu alicujus pretiosæ* Medicinæ, *ad Exitum perduci; sed ut pro certo habeant, necesse esse ut hujusmodi Opus sit planè Res operosa, et quæ ex compluribus Remediis,*

atque

atque eorum inter se Connexione idoneâ, constet; Neque enim Quisquam ita stupidus esse debet, ut credat id quod nunquàm est factum, fieri posse, nisi per Modos etiam nunquàm tentatos.

Tertiò disertè profitemur, nonnulla ex iis, quæ proponêmus, Experimento nobis non esse probata, (neque enim hoc patitur nostrum Genus Vitæ) sed tantùm summâ (ut arbitramur) Ratione, ex Principiis nostris, et Præsuppositis, (quorum alia inferimus, alia Mente servamus,) esse derivata; et tanquam ex Rupe, *aut* Minerâ *ipsius* Naturæ, *excisa et effossa. Neque tamen Curam omisimus, eamque providentem & sedulam, quin (quandoquidem de Corpore Humano agatur, quod (ut ait* Scriptura) eſt ſupra Veſtimentum) *ea proponamus Remedia, quæ sint tuta saltem, si fortè non fuerint fructuosa.*

Quartò, illud Homines *ritè, & animadvertere, & distinguere volumus; Non eadem semper, quæ ad* Vitam Sanam, *ad* Vitam Longam *conferre. Sunt enim nonnulla, quæ ad* Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur, & *Vigorem, prosunt, quæ tamen, de* Summâ Vitæ *detrahunt. Sunt & alia, quæ ad* Prolongationem Vitæ *plurimùm juvant, sed tamen non sunt absque Periculo* Valetudinis; *nisi per Accommodata quædam huic Rei occurratur; de quibus tamen, (prout Res postulat) Cautiones, & Monita exhibere non prætermittemus.*

Postremò, visum est nobis varia Remedia, secundùm singulas Intentiones, *proponere; Delectum verò Remediorum, atque Ordinem ipsorum, in medio relinquere. Etenim ex ipsis, quæ* Conſtitutionibus Corporum *diversis, quæ* Generibus Vitæ *variis, quæ* Ætatibus *singulis, maximè conveniant, quæque Alia post alia sumenda sint, & quomodo* Praxis *universa harum Rerum sit instruenda, & regenda, exactè perscribere, & nimis longum foret, neque idoneum est quod publicetur.*

Intentiones *in* Topicis *proposuimus tres.* Prohibitionem Conſumptionis; Perfectionem Reparationis; *&* Renovationem Veterationis. *Verùm cùm quæ dicentur, nihil minus sint, quam* Verba, Intentiones *illas tres, ad decem* Operationes *deducemus.*

Prima

Prima est Operatio super Spiritus ; *ut revirescant.* 1

Secunda Operatio est, super Exclusionem Aeris. 2

Tertia Operatio est, super Sanguinem, *&* Calorem Sanguificantem. 3

Quarta Operatio est, super Succos Corporis. 4

Quinta Operatio est, super Viscera, *ad* Extrusionem Alimenti. 5

Sexta Operatio est, super Partes Exteriores, *ad* Attractionem Alimenti. 6

Septima Operatio est, super Alimentum *ipsum ad* Insinuationem *ejusdem.* 7

Octava Operatio est, super Actum ultimum Assimilationis. 8

Nona Operatio est, super Intenerationem Partium, *postquàm cœperint desiccari.* 9

Decima Operatio est, super Expurgationem Succi veteris, *&* Substitutionem Succi novi. 10

Harum Operationum *Primæ Quatuor pertinent ad* Intentionem *primam* ; *Quatuor Proximæ* , *ad* Intentionem *secundam* ; *Duæ ultimæ* , *ad* Intentionem *Tertiam.*

Cum vero hæc Pars de Intentionibus , *ad* Praxin *innuat* ; *sub* Historiæ *Nomine* , *non solum* Experimenta, *&* Observationes , *sed etiam* Consilia , Remedia , Causarum Explicationes , Assumpta , *& quæcunque huc spectant, immiscebimus.*

OPERATIO SUPER SPIRITUS, ut maneant juveniles, & revirescant. I.

Historia.

SPiritus omnium, quæ in Corpore fiunt, *Fabri* sunt atque *Opifices.* Id & Consensu, & ex infinitis *Instantiis* patet.

Si quis posset efficere , ut in Corpore Senili, rursùs indantur 2
Spiritus, quales sunt in Juvene; *Rotam* hanc Magnam, *Rotas* reliquas Minores,

nores, circumagere, & *Naturæ Cursum* retrogradum fieri posse, consentaneum est.

3 In omni *Consumptione*, sive per Ignem, sive per Ætatem, quo plus *Spiritus* Rei, sive Calor deprædatur Humorem, eò brevior est Duratio Rei. Id ubique occurrit, & patet.

4 *Spiritus* in tali Temperamento, & Gradu Activitatis ponendi sunt, ut Succos Corporis (ut ait ille) *non bibant, & sorbeant, sed pitissent*.

5 Duo sunt Genera *Flammarum*; una *Acris* & *Impotens*, quæ Tenuiora evolare facit, in Duriora parùm potest; ut *Flamma* ex *Stramine*, vel *Ramentis Ligni*: Altera *Fortis* & *Constans*, quæ etiam insurgit in Dura, & Obstinata; qualis est *Lignorum grandiorum*, & similium.

6 *Flammæ Acriores*, & tamen minùs *Robustæ*, Corpora desiccant, & reddunt effœta, & exucta; at *Fortiores* Corpora intenerant, & liquant.

7 Etiam ex *Medicinis dissipantibus*, nonnullæ in Tumoribus, tenuia tantùm emittunt, ideóque indurant; nonnullæ potentèr discutiunt, ideóque emolliunt.

8 Etiam in *Purgantibus*, & Abstergentibus, quædam magis Fluida raptìm asportant; quædam magis Contumacia, & Viscosa trahunt.

9 *Spiritus* tali *Calore* indui, & armari debent, ut potiùs ament *Dura*, & obstinata convellere, & subruere; quam *Tenuia*, & Præparata emittere, & asportare: Eo enim modo, fit Corpus Viride, & Solidum.

10 Spiritus *ita subigendi, & componendi sunt, ut fiant* Substantiâ densi, *non* rari; Calore pertinaces, *non* acres; Copiâ, *Quanta sufficit ad Munia Vitæ, non* redundantes, *aut* turgidi; Motu sedati, *non* subsultorii, *&* inæquales.

11 Super *Spiritus* plurimùm operari, & posse *Vapores*, ex Somno, & Ebrietate, & Passionibus Melancholicis, & Lætificantibus, & Recreatione *Spirituum* per Odores in Deliquiis, & Languoribus, patet.

12 *Spiritus* quatuor modis condensantur. Aut *Fugando*; Aut *Refrigerando*; Aut *Demulcendo*; Aut *Sedando*: Atque primum de *Condensatione* per *Fugam* videndum.

13 Quicquid *fugat* undequâque, cogit Corpus in Centrum suum, atque ideò *condensat*.

14 Ad *Condensationem Spirituum* per *Fugam*, longè potentissimum, & efficacissimum est, *Opium*; & deindè *Opiata*, atque generalitèr *Soporifera*.

15 Efficacia *Opii* ad *Condensationem Spirituum* admodùm insignis est; cùm tria fortassè Grana ejus, *Spiritus* paulò post, ita coagulent, ut non redeant, sed extinguantur, & reddantur immobiles.

16 *Opium*, & similia non *fugant Spiritus* propter *Frigus* suum; (habent enim partes manifestò calidas,) Sed è converso *refrigerant*, propter *Fugam Spirituum*.

17 *Fuga Spirituum* ex *Opio*, & *Opiatis*, optimè cernitur, in illis exteriùs applicatis; quia subinde *Spiritus* statim se subducunt, nec ampliùs accedere volunt, sed mortificatur Pars, & vergit ad *Gangrænam*.

Opiata

Opiata in magnis *Doloribus*, veluti *Calculi*, aut in *Abscissione Membro-* 18
rum, Dolores mitigant; maximè per *Fugam Spirituum*.

Opiata sortiuntur bonum Effectum, ex malâ Causâ: *Fuga* enim *Spi-* 19
rituum, mala; *Condensatio* autem eorum à *Fugâ*, bona.

Græci multum posuerunt, & ad Sanitatem, & ad Prolongationem 20
Vitæ, in *Opiatis*: *Arabes* verò adhùc magis; in tantùm ut *Medicinæ* suæ
Grandiores, (quas *Deorum manus* vocant) pro Basi suâ, & Ingrediente
principali habeant *Opium*, reliquis admistis ad ejus noxias Qualitates re-
tundendas, & corrigendas; quales sunt *Theriaca*, *Mithridatium*, & cætera.

Quicquid in *Curâ Morborum Pestilentialium*, & Malignorum, fœli- 21
citèr exhibetur, ut *Spiritus* sistantur, & frænentur, ne turbent, & tumul-
tuentur; id optimè transfertur ad Prolongationem Vitæ; cùm idem
faciat ad utrumque; *Condensatio* uidelicet *Spirituum*. Id autem præstant
ante omnia *Opiata*.

Turcæ Opium experiuntur etiam in bonâ Quantitate, innoxium, & 22
confortativũ; adeò ut etiam ante Prælia, ad Fortitudinem illud sumant;
Nobis verò nisi in parvâ Quãtitate, & cũ bonis Correctivis, læthale est.

Opium & *Opiata*, manifestò deprehenduntur excitare Venerem; quod 23
testatur vim ipsorum ad roborandos *Spiritus*.

Aqua Stillatitia ex Sylvestri *Papavere*, ad *Crapulam*, *Febres*, & varios 24
Morbos fœlicitèr adhibetur; quæ proculdubio est temperatum Genus
Opiati: Neque de Varietate Usûs ejus miretur quispiam; Id enim *Opiatis*
familiare est; quia *Spiritus* roboratus & densatus, insurgit in quemcun-
que morbum.

Turcæ habent etiam in usu *Herbæ* Genus, quam vocant *Caphe*, quam 25
desiccatam pulverizant, & in Aquâ calidâ propinant; quam dicunt haud
parvum præstare illis Vigorem, & in Animis, & in Ingeniis: Quæ ta-
men largiùs sumpta, Mentem movet, & turbat; unde manifestum est
eam esse similis Naturæ cum *Opiatis*.

Celebratur in universo *Oriente Radix* quædam vocata *Betel*, quam 26
Indi, & reliqui in ore habere, & mandere consueverunt; atque ex eâ
Mansione mirè recreantur, & ad Labores tolerandos, & ad Languores
discutiendos, & ad Coitum fortificandum; videtur autem esse ex *Nar-*
coticis, quia magnoperè denigrat Dentes.

Incœpit nostro sæculo in immensum crescere usus *Tobacco*; atque 27
afficit Homines occultâ quâdam delectatione, ut qui illi semel assueti
sint, difficilè posteà abstineant; Et facit proculdubiò, ad Corpus al-
levandum, & tollendas Lassitudines: Atque vulgò Virtus ejus refertur,
eò quod aperiat Meatus, & eliciat Humores: Attamen, rectiùs referri
potest ad *Condensationem* Spirituum; cùm sit *Hyoscyami* quoddam ge-
nus, & Caput manifestò turbet; quemadmodùm *Opiata*.

Sunt aliquandò *Humores* generati in Corpore, qui & ipsi sunt tan- 28
quam *Opiati*; ut fit in aliquibus Melancholiis, quibus si quis corripia-
tur, admodùm fit longævus.

Opiata (quæ etiam *Narcotica* vocantur, & *Stupefactiva*) *Simplicia* sunt, 29
Opium ipsum, quod est *Succus Papaveris*; *Papaver* utrunque & in Herbâ
& in Semine; *Hyoscyamus*; *Mandragora*; *Cicuta*; *Tabacco*; *Solanum*:

Opiata Composita sunt, *Theriaca*, *Mithridatium*, *Trifera*, *Ladanum* 30

Paracelsi, *Diacodium*, *Diascordium*, *Philonium*, *Pillulæ* de *Cyno-glossâ*.

31 Ex his, quæ dicta sunt, possent deduci quædam *Designationes*, sive Consilia ad prolongationem vitæ, secundùm hanc *Intentionem*, scilicet *Condensationis Spirituum* per *Opiata*.

32 Sit itaque quotannis à Juventute Adultâ, *Diæta* quædam *Opiata*. usurpetur sub Fine *Maii*; quia *Spiritus* Æstate maximè solvuntur, & attenuantur, & minor instat metus ab Humoribus frigidis: Sit verò *Opiatum* aliquod *Magistrale*, debilius quam ea, quæ in usu sunt, & quoad minorem Quantitatem Opii, & quoad parciorem Mixturam impensè Calidorum: Sumatur Manè inter Somnos; Victus sit simplicior, & parcior, absque Vino, aut Aromatibus, aut Vaporosis: Sumatur autem *Medicina* alternis tantùm diebus, & continuetur *Diæta*, ad Quatuordecim Dies. Hæc *Designatio* Judicio nostro *Intentioni* haud perperàm satisfacit.

33 Possit etiam esse Acceptio *Opiatorum*, non tantùm per *Os*, sed etiam per *Fumos*; Sed talis esse debet, ut non moveat nimis Facultatem Expulsivam, aut eliciat Humores; sed tantùm brevi morâ, operetur super *Spiritus* intra cerebrum; Itaq; *Suffumigatio matutina*, per Os, & Nares excepta, cum *Tobacco*, admisto *ligno Aloes*, & Foliis Siccis *Roris-marini*, & parum *Myrrhæ*, utilis foret.

34 In *Opiatis magnis*, qualia sunt *Theriaca*, *Mithridatium*, & cætera (præsertìm in Juventute) non malum foret, potiùs *Aquas* ipsorum *Stillatitias* sumere, quam *Corpora* ipsorum; Etenim *Vapor* in distillando surgit; *Calor Medicamenti* ferè subsidet: *Aquæ* autem *Stillatitiæ*, plerúnque in Virtutibus, quæ per Vapores fiunt, bonæ; in cæteris, enerves.

35 Sunt *Medicamenta*, quæ Gradum habent quendam debilem, & occultum, & proptereà tutum, ad Virtutẽ *Opiatam*; Ea immittunt Vaporem lentum & copiosum, sed non malignũ, quemadmodùm *Opiata* faciunt. Itaq, *Spiritus* non fugant. sed congregant tamen, & nõnihil inspissãt.

36 *Medicamenta* in ordine ad *Opiata* sunt ante omnia *Crocus*, atque ejus *Flores*; deinde *Folium Indum*; *Ambra-grisia*; *Coriandri Semen* præparatum; *Amomum*, & *Pseudamomum*; *Lignum Rhodium*; *Aqua Florum Arantiorum*, & multo magis Infusio *Florum* eorundem recentium in *Oleo Amygdalino*; *Nux Muscata* foraminata, & in *Aquâ Rosaceâ* macerata.

37 Ut *Opiata* parcè admodùm, & certis Temporibus (ut dictum est) ita hæc *Secundaria*, familiaritèr, & in Victu quotidiano, sumi possunt; & multùm conferent ad Prolongationem vitæ. Certè *Pharmacopæus* quidam *Calecutiæ*, ex Usu *Ambræ*, ad Centum sexaginta Annos vixisse perhibetur; Atque *Nobiles* in *Barbariâ*, ex ejusdem Usu, longævi reperiuntur, cùm Plebs brevioris sit Ævi; Et apud Majores nostros, qui nobis fuerunt Vivaciores, *Crocus* magno in Usu fuit, in *Placentis*, *Jusculis*, &c. Atque de primo Modo *Condensationis Spirituum*, per *Opiata*, et *Subordinata*, hæc inquisita sint.

38 Jam verò de secundo Modo *Condensationis Spirituum* per *Frigus*, inquiremus; Proprium enim Opus Frigoris est *Densatio*; atque perficitur absque Malignitate aliquâ, aut Qualitate inimicâ: ideóque tutior est Operatio, quàm per *Opiata*; licet paulò minùs potens, si per vices tantùm, quemadmodùm *Opiata*, usurparetur: At rursùs, quia familiaritèr, et

in Victu quotidiano moderatè adhiberi potèst, etiam longè potentior ad prolongationem vitæ est, quàm per *Opiata*.

Refrigeratio Spirituum, fit tribus modis; Aut per *Respirationem*; Aut per *Vapores*; Aut per *Alimenta*: Prima optima est, sed ferè extra nostram potestatem; Secunda etiam potens, & tamen præstò est; Tertia debilis & per Circuitus. 39

Aer Lympidus & purus, & nihil habens Fuliginis, antequam recipiatur in Pulmones, & minùs obnoxius Radiis solis, *Spiritus* optimè densat. Talis invenitur aut in Jugis Montium Siccis, aut in Campestribus perflatilibus, & tamen umbrosis. 40

Quoad *Refrigerationem* & *Densationem Spirituum* per *Vapores*, *Radicem* hujus *Operationis*, ponimus in *Nitro*, veluti *Creaturâ* ad hoc *Propriâ*, & *Electâ*; his usi & persuasi indiciis. 41

Nitrum est tanquam *Arôma* Frigidum; Idque indicat Sensus ipse. Mordet enim, & tentat Linguā, & Palatum Frigore, ut *Arômata* Calore; Atque inter ea quæ novimus, unicum est, & solum, quod hoc præstet. 42

Frigida ferè omnia, (quæ sunt propriè Frigida, non per Accidens, ut *Opium*,) habent *Spiritum* Exilem, & Paucum; Contrà *Spirituosa* sunt omnia ferè Calida. Solum invenitur *Nitrum* in Naturâ Vegetabili, quod *Spiritu* abundet, & tamen sit *Frigidum*. Nam *Caphura* quæ est Spirituosa, & tamen edit Actiones Frigidi, refrigerat per Accidens tantùm; nempe Tenuitate suâ, absque Acrimoniâ, juvando perspirationem, in Inflammationibus. 43

In *Congelatione* & *Conglaciatione Liquorū*, quæ nuper cœpit esse in Usu, per *Nivem* & *Glaciem* ad Exteriora Vasis apposita, immiscetur *Nitrum*; atque proculdubiò excitat, & roborat *Congelationem*; Verum est, etiam usurpari ad hoc Salem Nigrum communem, qui potiùs Activitatem indit *Frigori Nivali*, quam per se infrigidat; Sed, ut accepi, in Regionibus calidioribus, ubi Nix non cadit, fit Conglaciatio à *Nitro* solo; Sed hoc mihi compertum non est. 44

Pulvis Pyrius, qui præcipuè constat ex *Nitro*, perhibetur epotus conducere ad Fortitudinem, & usurpari à Nautis sæpenumerò, & Militibus ante prælia, quemadmodùm à *Turcis Opium*. 45

Datur fœlicitèr *Nitrum* in *Causonibus*, & Febribus Pestilentialibus, ad leniendos, & frænandos Ardores earum perniciosos. 46

Manifestissimum est *Nitrum* in *Pulvere Pyrio* magnoperè exhorrere Flammam; unde fit admirabilis illa ventositas, & Exufflatio. 47

Nitrum deprehenditur esse veluti *Spiritus Terræ*: Etenim certissimum est, quamcunque Terram licet puram, neque Nitrosis admixtam, ita accumulatam, & tectam, ut immunis sit à Radiis Solis, neque emittat aliquod Vegetabile, colligere etiam satis copiosè *Nitrum*; unde liquet *Spiritum Nitri*, non tantum *Spiritui Animalium*, verum etiam *Spiritui Vegetabilium* esse inferiorem. 48

Animalia quæ potant ex *Aquâ Nitrosâ*, manifestò pinguescunt, quod signum est Frigidi in *Nitro*. 49

Impinguatio Soli maximè fit à *Nitrosis*: omnis enim Stercoratio est nitrosa; Atque hoc signum est *spiritûs* in *Nitro*. 50

Ex his patet *Spiritus humanos* per *Spiritum Nitri* posse infrigidari, & densari; 51

densari; & fieri magis Crudos, & minùs Acres; Quemadmodùm igitur *Vina fortia*, & *Aromata*, & Similia, *Spiritus* incendunt, & Vitam abbreviant; ita & *Nitrum* è converso illos componit, & comprimit, et facit ad Longævitatem.

52 *Usus* autem *Nitri* potest esse in Cibo inter Salem, ad decimā partem Salis; in Jusculis matutinis, ad Grana à tribus ad decem; Etiam in Potu; sed qualitercunq; usurpatum cum modo, ad Longævitatē sūmè prodest.

53 Quēadmodùm *Opium* præcipuas Partes tenet, in *Condensatione Spirituū* per *Fugam*, atq; habet simul sua *Subordinata*, minùs potentia, sed magis tuta, quæ et majori Quantitate, et frequentiori Usu sumi possūnt, de quibus superiùs diximus: ita similitèr et *Nitrum*, quod condensat Spiritus per Frigus, et quandam (ut Moderni loquuntur) *Frescuram*; habet quoque et ipsum sua *subordinata*.

54 *Subordinata* ad *Nitrum* sunt, omnia quæ exhibent *Odorem* nonnihil *Terreum*, qualis est Odor *Terræ puræ*, et bonæ, recentèr effossæ et versatæ: In his præcipua sunt *Borago*, *Buglossa*, *Hippo-buglossa*, *Pimpinella*, *Fragaria*, et *Fraga* ipsa, *Frambesia*, *Fructus Cucumeris Crudus*, *Poma Cruda Fragrantia*, *Folia* et *Gemmæ Vitis*, etiam *Viola*.

55 *Proxima* sunt, ea quæ habent quendam *Virorem Odoris*, sed paulò magis vergentem ad *Calidum*, neque omninò expertem virtutis illius *Refrigerii*; Qualia sunt *Melissa*, *Citrum viride*, *Arantium viride*, *Aqua Rosacea stillaticia*; *Pyra* Assa Fragrantia; etiam *Rosa Pallida*, *Rubea*, & *Muscatella*.

56 Illud notandum est, *Subordinata* ad *Nitrum* plerúnq; plus ad *Intentionem* conferre *Cruda*, quam *Ignem passa*; quia *Spiritus* ille *Refrigerii*, ab *Igne* dissipatur; Itaq; benè sumuntur infusa in *Potu*, aut *Cruda*.

57 Quemadmodùm *Condensatio Spiritûs* per *Subordinata* ad *Opium*, fit aliquatenùs per *Odores*; similitèr et illa, quæ fit per *subordinata* ad *Nitrum*; Itaque *Odor Terræ Recentis*, et puræ, *Spiritus* optimè compescit, sive Aratrum sequendo, sive Fodiendo, sive Herbas inutiles evellendo: Etiam *Folia* in Sylvis, et Sepibus, vergente Autumno, decidentia, bonum *Refrigerium* præstant *Spiritibus*; Et maximè omnium, *Fragaria moriens*. Etiàm *Odor Violæ*, aut *Florum Parietariæ*, aut *Fabarum*, aut *Rubi suavis*, et *Madre-selve*, exceptus dum crescunt, similis est Naturæ.

58 Quin et novimus *Virum Nobilem* Longævū, qui statim à Sōno, *Glebam Terræ Recentis*, sub Nares apponi quotidiè fecit, ut ejus *Odorē* exciperet.

59 Dubium non est, quin *Refrigeratio*, et *Attemperatio Sanguinis*, per *Frigida*, qualia sunt *Endivia*, *Cichorea*, *Hepatica*, *Portulaca*, &c. per Consequens infrigidet quoq; *Spiritus*; sed hoc fit per Circuitum; At *Vapores* operantur immediatè.

Atque de *Condensatione Spirituum* per *Frigus*, jam inquisitum est; Tertiam diximus esse *Condensationem*, per id quod vocamus, *Demulcere Spiritus*. Quartam, per *Sedationem Alacritatis*, et Motûs nimii ipsorum.

60 *Demulcent Spiritus*, quæcunq; illis sunt *Grata*, atque *Amica*; neque tamen provocant eos nimiùm ad *Exterius*; sed contrà faciunt, ut *Spiritus* quasi seipsis contenti, se fruantur, et recipiant se in *Centrum* suum.

61 De his, si repetas ea, quæ superiùs posita sunt, tanquam *subordinata*, et ad *Opium*, et ad *Nitrum*; nihil est opus aliâ Inquisitione.

62 Quod verò ad *Sedationem Impetûs Spirituum* attinet, de eâ mox di-

cemus, cum de *Motu* ipsorum inquiremus: Nunc igitur postquam de *Densatione Spirituum* diximus, (quæ pertinet ad *Substantiam* ipsorum,) veniendum ad *Modum Caloris* in ipsis.

Calor Spirituum, ut diximus, ejus generis esse debet, ut sit *Robustus*, non *Acris*, & amet Obstinata subruere, potiùs quam Attenuata asportare. 63

Cavendum ab *Aromatibus*, *Vino*, & *Potu forti*; ut usus ipsorum sit valdè temperatus, & abstinentiâ interpolatus: Etiam à *Satureiâ*, *Origano*, *Pulegio*, & omnibus, quæ ad Palatum *Acria* sunt; & Incensiva. Illa enim præstant *Spiritibus* Calorem non *Fabrilem*, sed *Prædatorium*. 64

Robustum præbent *Calorem*, præcipuè *Enula*, *Allium*, *Carduus Benedictus*, *Nasturtium adolescens*, *Chamedrys*, *Angelica*, *Zedoaria*, *Verbena*, *Valeriana*, *Myrrha*, *Costum*, *Sambuci Flores*, *Myrrhis*. Horum usus cum Delectu, & Judicio, aliàs in *Condimentis*, aliàs in *Medicamentis*, huic Operationi satisfaciet. 65

Benè etiam cedit, quod *Opiata* Magna huic quoque Operationi egregiè serviunt; eò videlicet, quod exhibent *Calorem* talem per *Compositionem*, qualis in *Simplicibus* optatur, sed vix habetur: Etenim recipiendo Calida illa intensissima, (qualia sunt *Euphorbium*, *Pyrethrum*, *Stavisagria*, *Dracuntium*, *Anacardi*, *Castoreum*, *Aristolochium*, *Opoponax*, *Ammoniacum*, *Galbanum*, & similia; quæ intùs per se sumi non possunt) ad retundendam vim *Narcoticam Opii*, constituunt demùm talem Complexionem Medicamenti, qualem jam requirimus; Quod optimè perspicitur in hoc, quod *Theriaca*, & *Mithridatium*, & Reliqua, non sunt Acria, nec mordent Linguam; sed tantùm sunt paululùm Amara, & Odoris potentis, & produnt demùm Caliditatem suam in Stomacho, & Operationibus sequentibus. 66

Etiam ad *Calorem Robustum Spirituum*, facit *Venus* sæpè *Excitata*, rarò *Peracta*: atque nonnulli ex *Affectibus*, de quibus posteà dicetur. Atque de *Calore Spirituum*, Analogo ad Prolongationé vitæ, jam inquisitum est. 67

De *Copiâ* Spirituum, ut non sint Exuberantes, & Ebullientes, sed potiùs Parci, & intra Modum, (cùm *Flamma* parva non tantum præbetur, quantum magna,) brevis *Inquisitio* est. 68

Videtur ab Experientiâ comprobari, quod *Diæta tenuis*, & ferè *Pythagoricâ*, vel ex Regulis Severioribus vitæ *Monasticæ*, vel ex Institutis *Eremitarum*, quæ Necessitatem & Inopiam habebant pro Regulâ, vitam reddat Longævam. 69

Huc pertinent *Potus Aquæ*, *Stratum durum*, *Aer frigidus*, *Victus tenuis*, (scilicet ex *Oleribus*, *Fructibus*, atque *Carnibus* & *Piscibus*, Conditis & Salitis, potiùs quam Recentibus & Calidis,) *Indusium Cilicii*, *Crebra Jejunia*, *Crebræ Vigiliæ*, *Raræ Voluptates sensuales*, & hujusmodi: Omnia enim ista minuunt *Spiritus*, eósque redigunt ad *Quantitatem* eam, quæ tantummodò vitæ Muniis sufficiat; unde minor fit Deprædatio. 70

Quod si *Diæta* fuerit hujusmodi Rigoribus, & Mortificationibus paulò benignior, sed tamen semper æqualis, & sibi constans, eandem opem præstat; Etenim etiam in Flammis videmus, Flammam nonnihil majorem, (modò fuerit constans & tranquilla) minùs absumere ex Fomite suo, quàm Flamma minor, agitata, & per vices intensior, & remissior: id quod planè demonstravit Regimen, & Diæta *Cornari Veneti*, 71

qui bibit & edit tot Annos ad juſtum Pondus; unde centeſimum Annum Viribus & Senſibus validus ſuperavit.

72 Etiam videndum eſt, ne Corpus, quod pleniùs nutritur, neque per hujuſmodi (quales diximus) Diætas emaciatur, *Veneris uſum tempeſtivum* omittat; ne *Spiritus* nimis turgeant, & Corpus emolliant, & deſtruant. Itaque de *Copiâ Spirituûs* moderatâ, & quaſi frugali, jam inquiſitum eſt.

73 Sequitur inquiſitio de *Frænatione Motûs Spirituûs*; *Motus* enim manifeſtò eum attenuat & incendit; Illa *Frænatio* fit tribus modis: Per *Somnum*; per *Evitationem* Laboris vehementis, aut Exercitii nimii, denique omnis laſſitudinis; & per *Cohibitionem Affectuum moleſtorum*. Ac primò de *Somno*.

74 *Fabula* habet, *Epimenidem* in *Antro*, plures Annos dormiviſſe, neque Alimento eguiſſe, cùm *Spiritus* inter dormiendum minùs depaſcat.

75 Experientia docet *Animalia* quædam, (qualia ſunt *Sorices*, & *Veſpertiliones*) in quibuſdam Locis occluſis, per integram Hyemem dormire; adeò *Somnus* Deprædationem vitalem compeſcit; Quod etiam facere putantur *Apes*, & *Fuci*, licet quandóque à Melle deſtituti: Itidem *Papiliones* & *Muſcæ*.

76 *Somnus* poſt Prandium, aſcendentibus in Caput Vaporibus non ingratis, (utpotè primis Roribus Ciborum) *Spiritibus* prodeſt, ſed ad Alia Omnia, quæ ad Sanitatem pertinent, gravis eſt & noxius; Attamen in extremâ Senectute eadem eſt Ratio Cibi, & *Somni*; quia frequens eſſe debet, & Refectio, & Dormitio, ſed brevis & puſilla: quinetiam ad ultimam Metam Senectutis, mera Quies, & perpetuus quaſi Decubitus prodeſt, præſertim Temporibus Hyemalibus.

77 Verùm ut *Somnus moderatus* ad Prolongationem vitæ facit, ita multò magis, ſi ſit *Placidus*, & non turbidus.

78 *Somnum placidum* conciliant, *Viola*, *Lactuca* (præſertim cocta) *Syrupus* è *Roſis ſiccis*, *Crocus*, *Meliſſa*, *Poma* in introitu Lecti, *Offa panis* ex *vino Malvatico*, præſertim infusâ priùs *Rosâ Muſcatellâ*: Itaque utile foret, conficere aliquam Pillulam, vel aliquem Hauſtum parvum, ex hujuſmodi Rebus, eoque uti familiaritèr. Etiam ea quæ Os Ventriculi benè claudunt, ut *Semen Coriandri* præparatum, *Cotonea*, & *Pyra* fragrantia aſſata, *Somnum* inducunt placidum; Ante omnia, *Juvenili Ætate*, & maximè iis, qui habent *Ventriculum* ſatis *fortem*, prodeſt *Hauſtus* bonus *Aquæ Puræ*, Crudæ, in introitu Lecti.

Mandatum. *De* Ecſtaſi voluntariâ, *ſive* procuratâ, *atque de* Cogitationibus Defixis; *& Profundis*; *(modò ſint abſque Moleſtiâ) nihil habeo comperti*; *Faciunt proculdubiò ad* Intentionem, *& denſant* Spiritus, *etiam potentiùs quam* Somnus: *cùm Senſus æquè, aut magis ſopiant, & ſuſpendant: De illis inquiratur ulteriùs. Atque de* Somno *hactenus.*

79 Quatenùs ad *Motum* & *Exercitia*; *Laſſitudo* nocet, atque Motus & Exercitatio, quæ eſt nimis *celeris* & *velox*, quales ſunt *Curſus*, *Pila*, *Gladiatoria*, & ſimilia: Et rursùs cùm Impetus extenditur ad *ultimas Vires*, & *Nixûs*, quales ſunt, *Saltus*, *Lucta*, & ſimilia. Certum enim eſt, *Spiritus* in Anguſtiis poſitos, vel per *Pernicitatem Motûs*, vel per *ultimos*

Nixus,

Nixus, fieri posteà magis *Acres*, & *Prædatorios*. Ex alterâ Parte, *Exercitia*, quæ satis *fortem* cient Motum, sed non nimis *Celerem*, aut ad *ultimas Vires* (quales sunt *Saltatio*, *Sagittatio*, *Equitatio*, *Lusus Globorum*, & similia,) nihil officiunt, sed prosunt potiùs.

Veniendum jam ad *Affectus*, & *Passiones Animi*, & videndum, qui ex ipsis, ad Longævitatem sint Noxii, qui Utiles.

Gaudia Magna attenuant, & diffundunt *Spiritus*, & vitam abbreviant: *Lætitia Familiaris* roborat *Spiritus*, Evocando eos, nec tamen Exolvendo. 80

Impressiones Gaudiorum sensuales, malæ; *Ruminationes Gaudiorum* in *Memoriâ*, aut *Prehensiones* eorum ex *Spe*, vel *Phantasiâ*, bonæ. 81

Magis confortat Spiritus *Gaudium pressum*, & parcè communicatum, quam *Gaudium effusum*, & publicatum. 82

Mœror & *Tristitia*, si *Metu* vacet, & non nimiùm *angat*, vitam potiùs prolongat: *Spiritus* enim contrahit, & est *Condensationis Genus*. 83

Metus Graviores vitam abbreviant: licet enim & *Mœror*, & *Metus*, *Spiritum* uterque angustiet; tamen in *Mœrore* est simplex *Contractio*; at in *Metu*, propter *Curas* de Remedio, & *Spes* intermistas, fit *Æstus*, & *Vexatio Spirituum*. 84

Ira compressa est etiam *Vexationis* genus; & *Spiritum* Corporis *Succos* carpere facit; At sibi *permissa*, & *foras prodiens*, juvat; tanquam *Medicamenta* illa, quæ *Robustùm* inducunt *Calorem*. 85

Invidia pessima est, & carpit *Spiritus*, atque illi rursùs *Corpus*; eò magis, quod ferè perpetua est, nec *agit* (ut dicitur) *Festos Dies*. 86

Misericordia ex *Malo alieno*, quod in nos ipsos cadere non posse videtur, bona; quæ verò *Similitudine quâdam* potest reflecti in *Miserantem*, mala, quia excitat *Metum*. 87

Pudor levis minimè officit, cùm *Spiritus* paululùm contrahat, & subinde effundat; adeò ut *Verecundi* diù (ut plurimùm) vivant: At *pudor* ex *Ignominiâ Magnâ*, & diù affligens, *Spiritus* contrahit, usque ad *Suffocationem*, & est perniciosus. 88

Amor, si non fuerit *Infœlix*, & nimis *Saucians*, ex genere *Gaudii* est; & easdem subit *Leges*, quas de *Gaudio* posuimus. 89

Spes omnium *Affectuum* utilissima est, & ad prolongationem vitæ plurimùm facit; si non nimium sæpè intercidat, sed Phantasiam *Boni Intuitu* pascat; Itaque qui *Finem* aliquem, tanquam Metam vitæ figunt, & proponunt; & perpetuò, & sensim, in *Voto* suo proficiunt; Vivaces ut plurimùm sunt; Adeò ut, cùm ad *Culmen Spei* suæ venerint, nec habeant quod ampliùs sperent, ferè Animis concidant, nec diù superstites sint; ut *Spes*, videatur tanquam *Gaudium Foliatum*, quod in immensum extenditur, sicut *Aurum*. 90

Admiratio, & *Levis Contemplatio*, ad vitam prolongandam maximè faciunt; Detinent enim *Spiritus*, in Rebus quæ placent, nec eos turbare, aut inquietè, & morosè agere sinunt: Unde omnes *Contemplatores Rerum Naturalium*, qui tot & tanta habebant, quæ mirarentur, (ut *Democritus*, *Plato*, *Parmenides*, *Apollonius*,) longævi fuerunt: Etiam *Rhetores*, qui Res degustabant tantùm, & potiùs *Orationis Lumen*, quam 91

Rerum

Rerum Obscuritatem sectabantur, fuerunt itidem Longævi; Ut *Gorgias*, *Protagoras*, *Isocrates*, *Seneca*: Atque certè quemadmodùm *Senes* plerúnque *Garruli*, & Loquaces sunt; ita & *Loquaces* sæpissimè *Senescunt*: Indicat enim, *Levem Contemplationem*, & quæ *Spiritum* non magnoperè stringat, aut vexet: At *Inquisitio Subtilis*, & *Acuta*, & *Acris*, Vitam abbreviat; *Spiritum* enim lassat, & carpit.

Atque de *Motu Spirituum* per *Animi Affectus* hæc inquisita sint: Subjungemus autem quasdam alias *Observationes* Generales circa *Spiritus*, præter Superiores, quæ non cadunt in Distributionem præcedentem.

92 Præcipuæ Curæ esse debet, ut *Spiritus* non exolvantur sæpiùs; *Solutionem* enim præcedit *Extenuatio*, neque *Spiritus* semel Extenuatus, ita facilè se recipit, & densatur: *Exolutio* autem fit per Nimios *Labores*, Nimis vehementes *Affectus Animi*; Nimios *Sudores*; Nimias *Evacuationes*; *Balnea tepida*; & *Intemperatum*, aut *Intempestivum usum Veneris*; Etiam Nimias *Curas*, & *Sollicitudines*, & *Expectationes* anxias; Denique per *Morbos malignos*; & *Dolores*, & Cruciatus Corporis graves: quæ omnia, quantum fieri potest, (ut etiam *Medici* vulgares monent) evitanda sunt.

93 *Spiritus* & *Consuetis* delectantur, & *Novis*. Mirum autem in Modum facit ad conservandum *Vigorem Spirituum*, ut nec *Consuetis* utamur ad *Satietatem*, nec *Novis*, ante *Appetitum vividum*, & strenuum. Itaque & *Consuetudines* abrumpendæ sunt Judicio quodam, & Curâ, antequam perveniant ad *Fastidium*; & *Appetitus* ad *Nova*, ad tempus cohibendus, donec fiat *Fortior*, & *Alacrior*. Atque insupèr, *Vita*, quoad fieri potest, ita instituenda, ut Multas, & Varias habeat *Redintegrationes*, neque perpetuò in iisdem versando *Spiritus* torpeant: Licet enim non malè dictum sit à *Senecâ*, *Stultus semper incipit vivere*, tamen illa *Stultitia*, ut & aliæ quamplurimæ, Longævitati prodest.

94 Circa *Spiritus* observandum est; (et si contrarium fieri consueverit) ut quandò percipiant Homines *Spiritus* suos esse in *Statu Bono*, & Placido, & Sano, (id quod ex *Tranquillitate Animi*, & *Lætitiâ* datur percipi) eos foveant, nec mutent; Sin in *Statu Inquieto*, & Maligno (id quod ex *Tristitiâ*, *Pigritiâ*, atque aliâ *Indispositione Animi* apparebit) eos subinde obruant, & alterent. Continentur autem *Spiritus* in eodem *Statu*, per *Cohibitionem Affectuum*, *Temperamentum Diætæ*, *Abstinentiam à Venere*, *Moderationem à labore*, *Otium mediocre*; Alterant autem, & obruunt *Spiritus*, Contraria istis; scilicet, *Affectus vehementes*, *Epulæ profusæ*, *Venus immoderata*, *Labores ardui*, *Studia intensa*, & *Negotia*. Atqui consueverunt Homines, cùm læti sunt, & sibi maximè placent, tum *Epulas*, *Venerem*, *Labores*, *Contentiones*, *Negotia*, maximè sequi, & affectare. Quod si quis Longitudini Vitæ consulere velit, contrario modo (quod mirum dictu) se gerere debet; *Spiritus* enim *Bonos* fovere, & continuare, *malè Dispositos* exhaurire, & mutare, oportet.

95 Non ineptè ait *Ficinus*, *Senes* debere ad *Confortationem Spirituum* suorum, *Acta Pueritiæ* suæ, & *Adolescentiæ* sæpè recordari, & ruminare. Certè Recreatio est *Senibus* singulis, tanquam peculiaris, *Recordatio*

datio talis. Itaque dulce est Hominibus *Societatem* habere eorum, qui olim unà educati fuerant, & *Loca* ipsa *Educationis* suæ invisere. *Vespasianus* autem huic Rei tantum tribuebat, ut cùm esset *Imperator*, nullo modo Animum inducere potuisset, ut *Ædes Paternas*, licet humiles, mutaret; ne aliquid deperiret *Consuetudini Oculorum*, & *Memoriæ Pueritiæ* suæ: Quinetiam in *Scypho* quodam *Aviæ* suæ *Ligneo*, cum Labro argenteo, Diebus Festis potabat.

Illud ante omnia *Spiritibus* gratum est; ut fiat *Progressus* continuò *in Benignius*. Itaque eo modo est instituenda Juventus, & Ætas virilis, ut Senectuti *Nova Solatia* relinquantur; quorum præcipuum sit *Otium Moderatum*. Itaque sibi ipsi Manus inferunt *Senes Honorati*, qui in *Otium* non secedunt: Cujus Rei insigne reperitur Exemplum in *Cassiodoro*; qui tantâ apud *Reges Italiæ Gothos* Auctoritate pollebat, ut instar Animæ esset erga eorum Negotia; postea autem ferè Octogenarius in *Monasterium* se recepit, ubi non ante Centesimum demum Annum vitam clausit: At huic rei duæ *Cautiones* adhibendæ sunt; una ut non expectent, donec *Corpus* omninò *Confectum* sit, & *Morbidum*: Etenim in hujusmodi Corporibus omnis *Mutatio*, licet in *Benignius*, Mortem accelerat: Altera, ut *Otio* planè *inerti* se minimè dedant, sed habeant *Aliquid* quod Cogitationes, & Animum ipsorum placidè detinere possit; In quo genere, præcipua Oblectamenta sunt *Literæ*, deindè Studia *Ædificandi*, & *Plantandi*. 96

Postremò eadem *Actio*, *Contentio*, *Labor* libenter Susceptus, & cum *bonâ Voluntate*, *Spiritus* recreat; Cum *Aversatione* autem, & *Ingratiis*, *Spiritus* carpit, & sternit: Itaque ad Longævitatem confert, si quis *Arte* talem vitam instituat, quæ libera sit, & ad *Arbitrium suum* traducatur; Aut tale *Obsequium* Animo suo conciliaverit, ut quicquid à Fortunâ imponatur, eum potiùs *Ducat*, quam *Trahat*. 97

Neque illud omittendum ad *Regimen Affectuum*; ut præcipua Cura adhibeatur *Oris ventriculi*; Maximè ne fit relaxatum nimis; quia plus dominatur illa *Pars* super *Affectus*, præsertim *quotidianos*, quam aut *Cor*, aut *Cerebrum*; Exceptis tantummodò iis, quæ fiunt per potentes *Vapores*, ut in *Ebrietate*, & *Melancholiâ*. 98

De *Operatione* super *Spiritus*, ut *Iuveniles* maneant, & *revirescant*, hæc inquisita sunt: Quod eò diligentiùs præstitimus, quòd de his *Operationibus*, potiori ex parte; magnum est apud *Medicos*, & alios Auctores, Silentium: Maximè autem, quia *Operatio* super *Spiritus*, eorumque Recrudescentiam, ad Prolongationem Vitæ, est *Via* maximè *Proclivis*, & *Compendiaria*; Propter duplex scilicet *Compendium*; Alterum, quod *Spiritus* Compendiò operetur super *Corpus*; Alterum, quod *Vapores*, & *Affectus* Compendiò operentur super *Spiritus*; Adeò ut hæc *Finem* petant, quasi in *Lineâ rectâ*; cætera magis per *Circuitum*. 99

OPE-

OPERATIO SVPER EXCLVsionem Aeris. II.

Historia.

1 E*Xclusio Aeris Ambientis*, ad Diuturnitatem Vitæ dupliciter innuit. Primò, quod maximè omnium post *Spiritum Innatum*, *Aer Extrinsecus*, (utcunque *Spiritum Humanum* quasi animet, & ad *Sanitatem* plurimùm conferat,) *Succos* Corporis deprædatur, & *Desiccationem* Corporis accelerat; Itaque *Exclusio Aeris*, ad Longitudinem vitæ confert.

2 Alter *Effectus*, qui sequitur *Exclusionem Aeris*, subtilior multò est, & profundior; Scilicet quod *Corpus Occlusum*, & non *perspirans*, *Spiritum* inclusum detinet, & in *Duriora* Corporis vertit; unde *Spiritus* ea emollit, & intenerat.

3 Hujus rei explicata est Ratio in *Desiccatione Inanimatorum*; Atque est *Axiôma* quasi infallibile, Quod *Spiritus Emissus* Corpora desiccat; *Detentus* colliquat, & intenerat: Atque illud insupèr simul *Assumendum*, Quod *Calor* omnis *propriè* attenuat, & humectat, & per *Accidens* tantùm contrahit, & desiccat.

4 *Vita* in *Antris* & *Speluncis*, ubi *Aer* non recipit *Radios Solis*, possit facere ad Longævitatem; *Aer* enim per se ad *Prædationem* Corporis non multùm potest, nisi *Calore* excitatus. Certè si quis Memoriam Rerum recolat; ex pluribus *Reliquiis*, & Monumentis constare videtur, fuisse Hominum *Magnitudines*, & *Staturas*, longè iis quæ posteà fuerunt, grandiores; ut in *Siciliâ*, & aliis nonnullis Locis. Istiusmodi autem Homines, in *Speluncis*, plerunque Ætatem degebant: Atqui *Diuturnitas Ætatis*, & *Amplitudo Membrorum*, habent nonnihil commune. Etiam *Antrum Epimenidis* inter *Fabulas* ambulat. Suspicor etiam, *vitam Anachoretarum Columnarium*, simile quippiam fuisse *vitæ in Antris*; quippe ubi *Radii solis* parùm penetrabant, neque *Aer* magnas *Mutationes*, aut *Inæqualitates* recipere poterat. Illud certum, utrunque *Simeonem Stylitam*, & *Danielem*, & *Sabam*, atque alios *Anachoretas Columnares*, admodùm Longævos fuisse. Etiam *Anachoretæ* Moderni, intra *Muros* aut Columnas septi, & Clausi, Longævi sæpiùs reperiuntur.

5 Proxima *Vitæ in Antris*, est *Vita in Montibus*. Quemadmodùm enim in *Antra Calores Solis* non penetrant; ita in *Fastigiis Montium*, reflexione destituti, parùm possunt. Accipiendum autem hoc est de *Montibus*, ubi *Aer Limpidus* est, et purus; Scilicet ubi propter *Ariditates Vallium*, *Nebulæ* & *Vapores* non ascendunt; Quod fit in *Montibus*, qui *Barbariam* cingunt;

cingunt; Ubi etiam hodiè vivunt, sæpenumerò ad Annos Centum et quinquaginta, ut jam anteà notatum est.

Atque hujusmodi *Aer, Antrorum*, aut *Montium*, ex suâ Naturâ propriâ, parùm aut nihil deprædatur: At *Aer*, qualis est noster, cùm sit propter *Calores Solis Prædatorius*, quantum fieri potest, à Corpore est excludendus. 6

Aer verò prohibetur, et excluditur, duobus Modis: Primò, si *Claudantur* Meatus; secundò, si *Oppleantur*. 7

Ad *Clausuram Meatuum* faciunt, ipsius *Aeris Frigiditas*; *Nuditas Cutis*, ex quâ illa induratur; *Lavatio* in *Frigidâ*; *Astringentia* Cuti applicata, qualia sunt, *Mastyx, Myrrha, Myrtus*. 8

Multò magis huic *Operationi* satisfiet per *Balnea*, sed rarò usurpata, (præsertim Temporibus Æstivis) quæ constent ex *Aquis Mineralibus Astringentibus*, quæ tutò exhiberi possunt; quales sunt *Chalybeatæ*, et *Vitriolatæ*; Hæ enim *Cutem* potentèr contrahunt. 9

Quod ad *Oppletionem* attinet; *Pigmenta*, et hujusmodi *Spissamenta Unctuosa*, atque (quod commodissimè in usu potest esse) *Oleum*, et *Pinguia*, non minùs *Corporis Substantiam* conservant, quàm *Pigmenta* in *Oleo*, et *Vernix Ligna*. 10

Britones Antiqui, Corpus *Glasto* pingebant, et fuerunt admodùm longævi; Quemadmodùm & *Picti*, qui indè etiam *Nomen* traxisse à nonnullis putantur. 11

Hodiè se pingunt *Brasilienses*, et *Virginienses*, qui sunt (præsertim illi priores) admodùm longævi; adeò ut quinque abhinc Annis, *Patres Galli* nonnullos convenerint, qui *Ædificationem Fernamburgi*, Annis abhinc centum et viginti, ipsi ad tunc *Virilis Ætatis* meminissent. 12

Joannes de *Temporibus*, qui dicitur ad Trecentesimum Annum Ætatem produxisse, interrogatus quomodò se conservasset; respondisse fertur, *Extrà, Oleo*; *intùs, Melle*. 13

Hyberni, præsertìm *Sylvestres*, etiam adhùc sunt valdè vivaces; Certè aiunt paucis abhinc Annis, *Comitissam Desmondiæ* vixisse ad Annum Centesimum Quadragesimum, et ter per vices *Dentiisse*. *Hybernis* autem Mos est, se nudos ante Focum *Butyro Salso*, et Veteri, fricare, et quasi condire. 14

Iidem *Hyberni* in usu habuerunt *Linnea*, et *Indusia Croceata*; Quod licet ad *Arcendam Putrefactionem* introductum fuerat, tamen (utcunque) ad *vitæ Longitudinem* utile fuisse existimamus: Nam *Crocus*, ex omnibus, quæ novimus, ad *Cutem*, et *Confortationem Carnis*, est Res optima cùm et notabilitèr *Astringat*, et habeat insupèr *Oleositatem*, et *Calorem Subtilem* sine ullâ *Acrimoniâ*. Equidem memini quendam *Anglum*, ut *Vectigalia* supprimeret, *Croci Saccum*, cùm transfretaret, circa *Stomachum* portasse, ut lateret; Eúmque, cùm anteà ex Mari gravissimè *ægrotare* solitus esset, optimè tunc *valuisse*, nec *Nauseam* ullam sensisse. 15

Hippocrates jubet *vestes* ad *Cutem Hyeme* puras portare, *Æstate* sordidas, et *Oleo* imbutas; Hujus Ratio videtur, quod per *Æstatem*, *Spiritus* exhalant maximè; Itaque *Pori Cutis* opplendi sunt. 16

Ante

17 Ante omnia igitur usum *Olei*, vel *Olivarum*, vel *Amygdalini dulcis*, ad Cutem ab Extrà ungendam, ad Longævitatem conducere existimamus; Eáque *unctio* debet fieri singulis Auroris, cùm exitur è Lecto, cum *Oleo*, in quo admisceatur parum *Salis nigri*, et *Croci*. *Vnctio* autem levis debet esse, ex *Lanâ*, aut *Spongiâ* molliori, neque quæ stillet super Corpus, sed Cutem tantùm intingat, et inficiat.

18 Certum est *Liquores* in *Majori Quantitate*, etiam *Oleosos*, haurire nonnihil ex Corpore; sed contrà, *Parvâ Quantitate* imbibi à Corpore; Itaque *levis Aspersio* facienda est, ut diximus; Aut planè *Indusium* ipsum *Oleo* liniendum est.

19 Objici verò fortè possit, Istam *Vnctionem* ex *Oleo*, quam laudamus, (licet apud Nos in Usu nunquam fuerit, atque apud *Italos* in Desuetudinem abierit) olim quidem apud *Græcos*, et *Romanos* familiarem fuisse, et Diætæ partem; neque tamen iis Sæculis Homines magis fuisse longævos. Sed respondetur rectissimè; *Oleum* in Usu fuisse tantùm post *Balnea*, nisi fortè inter *Athletas*; *Balnea* autem ex Calido Operationi nostræ tantò contraria sunt, quantò *Vnctiones* congruæ; cùm Alterum *Meatus* aperiat, Alterum obstruat. Itaque *Balneum* absque *Vnctione* sequenti, pessimum; *Vnctio* absque *Balneo* optima. Etiàm ad *Delicias* potiùs adhibebatur ista *Vnctio*, atque (si in optimam Partem accipias) ad *Sanitatem*; sed nullo Modo in Ordine ad *Vitam longævam*; Itaque simul adhibebantur *Vnguenta pretiosa*, quæ ad *Delicias* grata, ad nostram *Intentionem* noxia sunt, ob *Calorem*; Vt benè dixisse videatur *Virgilius*:

Nec Casiâ liquidi corrumpitur usus Olivi.

20 *Inunctio* ex *Oleo*, et *Hyeme*, confert ad *Sanitatem*, per Exclusionem Frigoris; & *Æstate*, ad detinendos *Spiritus*, & prohibendam Exolutionem eorum, & arcendam vim *Aeris*, quæ tunc maximè est Prædatoria.

21 Cùm *Inunctio* ex *Oleo Operatio* sit ad vitam longam ferè potentissima; visum est addere *Cautiones*, ne periclitetur Valetudo; Eæ quatuor sunt: secundùm quatuor Incommoda, quæ exindè sequi possint.

22 Primum *Incommodum* est, quod *reprimendo Sudores*, Morbos inducere possit, ex Humoribus illis Excrementitiis: Huic *Remedium* adhibendum est ex *Purgationibus*, & *Clysteriis*, ut Evacuationi debitè consulatur; Certum enim est, *Evacuationem* per *Sudores*, Sanitati plerunque conferre; Longitudini vitæ officere. *Purgativa* autem moderata in Humores agunt, non in *Spiritus*, quod facit *Sudor*.

23 Secundum *Incommodum* est, quod *Corpus calefacere* possit, & subindè *inflammare*; *Spiritus* enim *Occlusus*, nec *Perspirans*, ferventior est: Huic *Incommodo* occurritur, si *Diæta*, ut plurimum, vergat ad *Frigidum*, & sumantur *Propria* quædam ad *Refrigerandum* per vices; de quibus mox in *Operatione* super *Sanguinem* inquiremus.

24 Tertium est, quod *Caput gravare* possit; Omnis enim *Oppletio* extrinsecùs, repercutit Vapores, & eos mittit versus *Caput*: Huic *Incommodo* omninò occurritur, per *Cathartica*, præsertim *Clysteria*; Et claudendo *Os Ventriculi* fortiter cùm *Stipticis*; Et *pectendo*, & *fricando caput*; Etiam cùm Lixiviis idoneis, ut aliquid exhalet; Et non omittendò *Exercitationem bonam*, & qualem convenit, ut etiam per *Cutem* nonnihil perspiret.

Quartum

Quartum *Incommodum* subtilius est Malum; videlicet, quod *Spiritus Detentus* per Clausuram Pororum, videatur posse seipsum nimis multiplicare; quia cùm parùm evolet, & continuò *Spiritus* novus generetur, nimiùm increscit *Spiritus*, & sic Corpus etiã plus prædari possit; verùm hoc non prorsùs ita se habet; Nam *Spiritus* omnis conclusus Hebes fit, (quandoquidem ventiletur Motu *Spiritus*, ut & *Flamma*;) ideóque minùs Activus est, & minùs sui generans; Calore certè auctus, (ut & *Flamma*;) sed Motu Piger: Sed & huic *Incommodo* Remedium adhiberi possit, à Frigidis, *Oleo* quandóque admistis; qualia sunt, *Rosa*, & *Myrtus*; nam Calidis omninò abstinendum, ut dictum est de *Casiâ*. 25

Neque inutilis est applicatio, ad Corpus, *Vestium*, quæ & ipsæ in se habent aliquid *Unctuosi*, sive *Oleosi*, non *Aquosi*: Illæ enim exhaurient Corpus minùs; quales sunt ex *Lanâ*, potiùs quam ex *Lino*: Certè manifestum est in *Spiritibus Odorum*, quod si ponas *Pulveres Odoratos* inter *Lintea*, multò citiùs Virtutem perdunt, quàm inter *Lanea*. Itaque *Lintea* Tactu, & Mundicie jucunda; sed ad nostram *Operationem* suspecta. 26

Hyberni Sylvestres, cùm incipiunt ægrotare, nihil priùs faciunt, quam ut *Lintea* è Stratis tollant, & in *Laneis* Pannis se convolvant. 27

Referunt nonnulli, se magno Sanitatis suæ commodo *Laneis Carmosinis* proximè ad Cutem, sub Indusiis suis, usos fuisse, tam ad Bracas, quàm ad Corporalia. 28

Est & illud observandum, *Aerem* Corpori *Assuetum*, minùs illud deprædari, quam *Novum*, & subinde mutatum: Itaque *Pauperes*, qui in *Tuguriis* suis, intra proprios *Lares* perpetuò vivunt, nec Sedes mutant, sunt plerunque Longæviores; Veruntamèn quoad alias *Operationes*, *Mutationem Aeris*, (præsertim *Spiritibus* non omnino inertibus) utilem esse judicamus; Mediocritas autem adhibenda foret, quæ utrinque satisfaciat; Illud fiet, si *Quatuor Temporibus* Anni, fiet per Stata tempora *Mutatio Loci* ad sedes idoneas, neque sint corpora, aut in *Peregrinatione* nimiâ, aut in *Statione*. Atque de *Operatione* per *Exclusionem Aeris*, & de evitandâ *Vi* ejus *Prædatoriâ*, hæc dicta sint. 29

OPERATIO SUPER SANGVInem, & Calorem sanguificantem. III.

Historia.

OPerationes duæ Sequentes sunt *Operationibus* duabus Præcedentibus tanquam *Antistrophæ*; atque iis respondent, quemadmodùm *Passiva Activis*; Præcedentes enim duæ, id agunt, ut *Spiritus* & *Aer* Actionibus suis sint minùs deprædantes; Hæ verò, ut *Sanguis* & 1

& *Succus Corporis*, sint minùs deprædabiles. Quoniam verò *Sanguis* est *Irrigatio Succorum*, & *Membrorum*, & *Præparatio* ad ea; *Operationem* super *Sanguinem* primo loco collocamus. Circa hanc *Operationem* proponemus *Consilia* Numero pauca, sed Vi valdè efficacia. Ea tria sunt.

2 Primò Dubium non est, quin si *Sanguis* sit aliquantò frigidior, minùs futurus sit Dissipabilis: Quoniam verò, quæ per Os sumuntur Frigida, cum reliquis Intentionibus haud paucis, malè conveniunt; ideò optimum foret alia invenire, quæ non sunt cum istiusmodi incommodis complicata. Ea duo sunt.

3 Prius hujusmodi est; Adducantur in Usum, idque maximè in *Juventute*; *Clysteria* nihil omninò *Purgantia*, aut *Abstergentia*; sed solummodò *Refrigerantia*, & nonnihil *Aperientia*; Probata sunt quæ fiunt ex Succis *Lactucæ*, *Portulacæ*, *Hepaticæ*, etiam *Sedi majoris*, & *Mucilaginis Seminis Psillii*, cum *Decoctione* aliquâ temperatâ Aperiente, admisto aliquantò *Caphoræ*: Verùm *vergente Ætate*, omittatur *Sedum majus*, & *Portulaca*; & substituantur *Succi Boraginis*, & *Endiviæ*, aut similium; Atque retineantur *Clysteria* hujusmodi, quantùm fieri potest, ad Horam scilicet, aut ampliùs.

4 Alterum est ejusmodi; In usu sint, præsertim *Æstate*, *Balnea Aquæ dulcis*, & modicè admodùm tepidæ, prorsùs absque Emollientibus, *Malvâ*, *Mercuriali*, *Lacte*, & similibus; Adhibeatur potiùs *Serum Lactis* Recens in nonnullâ Quantitate, & *Rosa*.

5 Verùm, quod *Caput* rei est, & Novum, illud præcipimus; Ut ante *Balneationem*, inungatur Corpus cum *Oleo*, cum spissamentis; ut *Qualitas Refrigerii* excipiatur, *Aqua* magis arceatur: Neque tamen *Meatus Corporis* nimiùm occludantur; Etenim cùm *Frigus Exterius* Corpus fortitèr occludit, tantùm abest, ut promoveat *Infrigidationem*; ut etiam eam prohibeat, & irritet *Calorem*.

6 Similis est usus *Vesicarum*, cum *Decoctionibus*, & *Succis Refrigerantibus*, applicatis circa inferiorem Regionem Corporis, videlicet sub Costas, usque ad Pubem; Nam & hoc est Genus *Balneationis*, ubi *Corpus Liquoris*, ut plurimùm, excluditur; *Refrigerium* tantùm excipitur.

7 Restat tertium *Consilium*, quod non ad *Sanguinis Qualitatem*, sed ad *Substantiam* ejus pertinet; ut reddatur magis Firma, & minùs Dissipabilis; & in quam Calor *Spiritûs* minùs agere possit.

8 Atque de usu *Limaturæ Auri*, aut *Auri Foliati*, aut *Pulveris Margaritarum*, *Gemmarum*, & *Coralli*, & similium, Hodiè nihil credimus, nisi quatenùs præsenti *Operationi* satisfaciant: Certè cùm *Arabes*, & *Græci*, & *Moderni*, iis Rebus tantas Virtutes tribuerint, non omninò nihil videatur esse in istis, quæ tot Homines Experti observârunt. Itaque missis Phantasticis circa illas Opinionibus, planè arbitramur, si universæ *Substantiæ Sanguinis* aliquid insinuari possit per *Minima*, in quod *Spiritus*, & *Calor* parùm, aut nihil agere possint, omninò id non tantùm *Putrefactioni*, sed etiam *Arefactioni* obstiturum; & ad vitam prolongandam fore efficacissimum: In hoc tamen plures adhibendæ sunt *Cautiones*: Primò, ut fiat admodùm *exacta Comminutio*: Secundò, ut hujusmodi *Dura* & *Solida*, sint omnis *Malignæ Qualitatis* expertia, ne cùm in Venis dispergantur & lateant, aliquid Nocumenti inferant: Tertiò,

ut nunquàm *ſumantur cum Cibis*, nec ita excipiantur, ut diù hæreant, ne generent periculoſas Obſtructiones circa Meſenterium. Quartò, ut *Rarus* ſit eorum *uſus*, ne coeant, & cumulentur in Venis.

Itaque *Modus* excipiendi ſit, *Stomacho jejuno*, in *Vino Albo*, cui admi- 9
ſtum ſit parùm *Olei Amygdalini*, & fiat *Corporis Exercitatio* ſuper *Hauſtum* eorum.

Simplicia autem, quæ Operationi huic ſatisfaciant, poſſint eſſe loco 10
omnium; *Aurum*, *Margaritæ*, & *Corallus*; *Metalla* enim omnia, præter *Aurum*, non ſunt abſque *Malignâ Qualitate*, in *Volatili* ipſorum; Neque etiam tam exquiſitè comminuuntur, quam *Aurum Foliatum*; *Gemmæ* autem *Tranſlucidæ*, & tanquam *Vitreæ*, minùs nobis placent (ut & anteà diximus) propter ſuſpicionem *Corroſionis*.

At noſtro judicio, & tutior, & efficacior foret uſus *Lignorum*, in *In-* 11
fuſionibus, & *Decoctionibus*; Satis enim in iis poſſit eſſe, ad Firmitudinem *Sanguinis*; Neque tamen ſimile Periculum eſt ab *Obſtructione*; præcipuè autem, quia poſſunt ſumi in *Cibo* & *Potu*; unde faciliùs Ingreſſum reperient in *Venas*, nec deponentur in *Fæcibus*.

Ligna ad hoc idonea ſunt, *Santalum*; *Quercus*; & *Vitis*; *Ligna* 12
enim *Calidiora*, aut aliquâ ex Parte *Reſinosâ*, rejicimus; Poſſint tamen adjici Caules ſiccæ, & lignoſæ *Roris marini*; cùm *Frutex* ſit *Roſmarinus*, & Ætatem multarum *Arborum* æquet; Etiàm *Hederæ* caules Siccæ, & Lignoſæ, ſed eâ Quantitate, ut Saporem non reddant ingratum.

Sumantur verò *Ligna* aut in *Juſculis* decocta, aut infuſa in *Muſtum*, 13
aut *Cerviſiam* antequàm ſedeat: In *Juſculis* autem (ut fit in *Guajaco*, & ſimilibus) ſempèr infundantur diù, antequàm decoquantur, ut firmior Pars *Ligni*, & non tantùm ea, quæ levitèr hæret, eliciatur: *Fraxinus* autem, licet ad Pocula adhibeatur, nobis ſuſpecta eſt. Atque de *Operatione* ſuper *Sanguinem* hæc inquiſita ſint.

OPERATIO SVPER Succos Corporis. IV.

Hiſtoria.

DUo ſunt *Corporum* Genera, (ut in *Inquiſitione* de *Inanimatis* jam dictum eſt) quæ difficiliùs conſumuntur: *Dura* & *Pinguia*; ut cernitur in *Metallis*, & *Lapidibus*; atque in *Oleo*, & *Cerâ*.

Operandum itaque eſt, ut *Succus Corporis* ſit *Sub-durus*; atque etiam 2
ut ſit *Sub-pinguis*, aut *Sub-roſcidus*.

Quatenùs ad *Duritiem*, ea efficitur tribus Modis. *Naturâ Alimenti* 3
firmâ;

firmâ; *Frigore condensante Cutem & Carnes*; & *Exercitatione Succos fermentante*, & compingente, ne sint molles,& spumosi.

4 Quatenùs ad *Naturam Alimenti*, talis esse debet, ut sit minùs *Dissipabilis*; qualia sunt *Caro Bovina*, *Caro Suilla*, *Caro Cervina*, etiam *Caro Caprearum*, *Hœdorum*, *Cygnorum*, & *Anserum*, & *Palumbium Silvestrium*, (præsertìm si hujusmodi Carnes fuerint modicè Salitæ;) *Pisces* itidem Saliti, & sicci; Etiam *Caseus* subvetus, & hujusmodi.

5 Quoad *Panem* autem, *Avenatus*, aut etiam paululùm *Pisatus*, aut *Secalicius*, aut *Hordeaceus*, solidior est, quam ex *Frumento*; Atque etiam in *Pane Frumentaceo*, solidior qui paulò plus habet ex *Furfure*, quam qui purioris est *Pollinis*.

6 *Orcades* qui *Piscibus* vescuntur *Salitis*, atque generalitèr *Ichthyophagi*, Longævi sunt.

7 *Monachi*, & *Eremitæ*, qui parcè, & *Sicco Alimento* pascebantur, fuerunt ut plurimùm Longævi.

8 Etiam *Aqua pura* in Potu frequentèr usurpata, reddit *Succos* Corporis, minùs *Spumosos*; Cui, si propter *Spiritûs Hebetudinem*, (qui proculdubiò in *Aquâ* est parùm *Penetrativus*) admisceatur aliquid *Nitri*, utile esse existimamus. Atque de *Firmitudine Alimenti* hactenùs.

9 Quatenùs ad *Condensationem Cutis* & *Carnium* per *Frigus*; Vivaciores ferè sunt, qui sub *Dio* vivunt, quam qui sub *Tecto*; Atque qui in *Regionibus Frigidis*, quam qui in *Calidis*.

10 *Vestes nimiæ*, sive in Lectis, sive Portatæ, corpus solvunt.

11 *Lavatio Corporis* in *Frigidâ*, bona ad Longitudinem vitæ; usus *Balneorum tepidorum*, malus: De *Balneis* autem, ex *Aquis Astringentibus Mineralibus*, superiùs dictum est.

12 Quatenùs ad *Exercitationem*; *Vita otiosa* manifestò reddit Carnes Molles, & Dissipabiles: *Exercitatio* autem *Robusta*, (modo absint nimii *Sudores*, aut *Lassitudines*) duras & compactas: Etiam *Exercitatio* intra *Aquas Frigidas*, qualis est *Natatio*, valdè bona; Atque generalitèr *Exercitatio* sub *Dio*, melior quam sub *Tecto*.

13 De *Fricationibus*, (quod est *Exercitationis* genus,) tamen quia Alimenta magis evocant, quam indurant, posteà suo loco inquiremus.

14 Jam verò, cùm de *Duritie Succorum* dictum sit, veniendum ad *Oleositatem* sive Roscidationem ipsorum; quæ perfectior, & potentior est *Intentio*, quam *Induratio*; quia non habet *Incommodum*, neque Malum complicatum: Omnia enim, quæ ad *Duritiem Succorum* pertinent, ejusmodi sunt, ut cùm *Alimenti Absumptionem* prohibeant, etiam ejusdem *Reparationem* impediant; unde fit, ut Diuturnitati vitæ, eadem & prosint, & obsint; At quæ ad *Roscidationem Succorum* pertinent, ex utrâque parte juvant; cùm reddant *Alimentum*, & minùs *Dissipabile*, & magis *Reparabile*.

15 Cùm verò dicimus, quòd *Succus Corporis* debeat fieri *Roscidus*, & *Pinguis*; Notandum est, hoc nos non intelligere de *Pinguedine*, aut *Adipe* ma-

manifefto, fed de *Rore perfufo*, & (fi placet) *Radicali*, in ipsâ Corporis fubftantiâ.

Neque rursùs exiftimet quifpiam, *Oleum*, aut *Pinguia Ciborum*, aut *Medullas*, fimilia fibi generare, atque *Intentioni* noftræ fatisfacere; Neque enim quæ perfecta femel funt, retrò aguntur; fed talia debent effe *Alimenta*, quæ poft *Digeftionem* & *Maturationem*, tùm demùm *Oleofitatem* in Succis ingenerent. 16

Neque rursùs exiftimet quifpiam, *Oleum*, & *Pingue Coacervatum*, & *Simplex*, difficilis effe Diffipationis; in *Miftione* autem non eandem retinere naturam; Etenim quemadmodum *Oleum* per fe multò feriùs confumitur, quàm *Aqua*, ita etiam in *Papyro*, aut *Sudario*, diutiùs hæret, & tardius deficcatur; ut priùs notavimus. 17

Ad *Irrorationem* Corporis meliùs faciunt *Cibi Affati*, aut *Furno Cocti*, quam *Elixi*: Atque omnis *Præparatio Ciborum*, cum *Aquâ* incommoda eft; Quinetiam & *Oleum*, copiofiùs elici videmus ex *Corporibus Siccis*, quam ex *Humidis*. 18

Generalitèr ad *Irrorationem* Corporis, prodeft multus Ufus Dulcium; *Sacchari*, *Mellis*, *Amygdalarum dulcium*, *Pinearum*, *Piftaciorum*, *Dactilorum*, *Uvarum Paffarum*, *Vvarum Corinthi*, *Ficuum*, & hujufmodi: Contrà, omnia *Acida*, & nimiùm *Salfa*, & nimiùm *Acria*, funt Generationi *Succi Rofcidi* oppofita. 19

Neque *Manichæis*, eorúmque Diætæ favere exiftimabimur, fi *Semina* quæque, & *Nucleos*, & *Radices*, in Cibis, aut eorum Condimentis frequentia effe debere dicamus; quandoquidem omnis *Panis* (*Panis* autem Ciborum Firmamentum eft) aut ex *Seminibus* eft, aut ex *Radicibus*. 20

Ante omnia verò ad *Irrorationem Corporis* maximè facit *Natura Potûs*, qui Ciborum Vehiculum eft: Itaque in ufu fint *Potus* illi, qui abfque omni *Acrimoniâ*, aut *Acedine*, fubtiles tamen fint, quales funt *Vina*, (ut ait *Anus* apud *Plautum*) *Vetuftate Edentula*, & *Cervifia* ejufdem generis. 21

Hydromel (ut arbitramur) non foret malum, fi fuerit Forte, & Vetus; Attamen quoniam omne *Mel* habet aliquid Acùtum, (ut patet ex acerrimâ illâ *Aquâ*, quam *Chymici* ex eo extrahunt, quæ etiam *Metalla* folvit) meliùs foret, fi fieret fimilis Potio ex Saccharo, non infufo levitèr, fed ita incorporato, quemadmodùm *Mel* folet effe in *Hydromellite*, & quæ habeat Vetuftatem Anni, aut fex Menfium; unde *Aqua* Cruditatem deponat, & *Saccharum* Subtilitatem acquirat. 22

Atque *Vetuftas Vini*, aut *Potûs*, hoc habet; quod Subtilitatem generat in Partibus *Liquoris*, Acrimoniam in *Spiritibus*; quorum primum utile, fecundum noxium; Itaque ad hanc Complicationem enodandam, mittatur in Dolium, priufquam refederit nonnihil Vinum à Mufto, *Caro fuilla*, aut *Cervina*, benè cocta, ut habeant *Spiritus vini*, quod ruminent, & mandant, atque inde mordacitatem fuam deponant. 23

Similitèr, fi recipiat *Cervifia*, non folùm Grana *Tritici*, *Hordei*, *Avenarum*, *Pifarum*, &c. fed etiam Partem (puta tertiam) ex *Radicibus*, aut *Pulpis* pinguibus, (qualia funt *Radices Potado*, *Medullæ Artiplicis*, *Radices Bardanæ*, aut aliæ *Radices* Dulces, & Efculentæ) utiliorem fore 24

Potum ad Longævitatem existimamus, quam *Cervisiam* ex *Granis* tantum.

25 Etiam quæ in partibus suis valdè tenuia sunt, & nihilominùs nullâ prorsus sunt *Acrimoniâ*, aut *Mordacitate*, utilia sunt, in *Condimentis Ciborum*; Qualem Virtutem inesse deprehendimus in paucis quibusdam ex *Floribus*; *Floribus* scilicet *Hederæ*, qui in Aceto infusi etiam gustui placent; *Floribus Calendulæ*, qui in usu sunt in *Brodiis*; & *Floribus Betonicæ*. Atque de *Operatione* super *Succos Corporis* hæc inquisita sunt.

OPERATIO SUPER VISCERA ad Extrusionem Alimenti. V.

Historia.

1 QUæ *Viscera* illa *Principalia* (quæ *Concoctionis Fontes* sunt,) *Stomachum*, *Hepar*, *Cor*, *Cerebrum*, ad Functiones suas probè exercendas confortant, (unde Alimenta in partes distribuuntur, Spiritus sparguntur, atque inde Reparatio Corporis totius transigitur,) à *Medicis*, atque eorum *Descriptis*, & *Consiliis*, petenda sunt.

2 De *Splene*, *Felle*, *Renibus*, *Mesenterio*, *Iliis* & *Pulmonibus*, non loquimur; Sunt enim *Membra* Ministrantia Principalibus; Atque cùm de *Sanitate* tractatur, in Considerationem vel præcipuam, quandóque veniunt; quia patiuntur singula suos Morbos, qui nisi curentur, etiam in *Viscera Principalia* incurrunt: Quatenùs verò ad *Prolongationem Vitæ*, & Reparationem per Alimenta, & Retardationem Atrophiæ Senilis, si *Concoctiones*, & *Principalia* illa *Viscera* benè se habeant, cætera maximâ ex parte ad Votum sequentur.

3 Atque ex *Medicorum* Libris, qui de Quatuor *Membrorum Principalium Confortatione*, & *Commodis*, Sermones faciunt, decerpenda sunt ea unicuique, quæ pro ratione *Statûs Corporis proprii*, in *Diætam* & *Regimen Vitæ* transferri poterint: Etenim *Sanitas Medicinis temporalibus* plerunque indiget; at *Diuturnitas Vitæ* ex *Victûs ratione*, & constanti *Medicinarum* juvantium serie, speranda est: Nos verò Pauca, eaque Selecta, & Optima proponemus.

4 *Stomachum* (qui (ut aiunt) est *Paterfamilias*, & cujus Robur ad reliquas *Concoctiones* est Fundamentale) ita munire decet, & confirmare, ut sit absque *Intemperie Calidus*; deinde *Astrictus*, non *Laxus*; etiam *Mundus*, non *Humorum Fastidiis Oppressus*; Et nihilominùs (cùm ex seipso, potiùs quàm ex Venis nutriatur,) minimè prorsus *Inanis*, aut *Jejunus*; postremò in *Appetitu* servandus est, quia *Appetitus Digestionem* acuit.

Miramur quomodò illud, *Calidum Bibere*, (quod apud Antiquos in usû fuit,) in Desuetudinem abierit; Novimus certè *Medicum* admodùm 5
celebrem, qui in Prandio, & Cœnâ, *Jusculum* etiam *præcalidum* avidè ingerere solebat, & paulò post optare ut regestum esset; Neque enim mihi *Jusculo* opus est, (inquit) sed *Calido* tantùm.

Omninò utile arbitramur, primam *Potionem*, sive *Vini*, sive *Cervisiæ*, 6
sive *Potûs* alterius, (cui quis insuevit) in Cœnâ semper calidam exhiberi.

Vinum Extinctionis Auri, utile arbitramur semel in Mensâ; Non
quod *Aurum*, aliquid Virtutis ad hoc largiri credamus, sed quia *Extinctionem* omnem *Metallicam*, in aliquo Liquore, Astrictionem potentem indere novimus: *Aurum* autem deligimus, quia præter illam (quam optamus) *Astrictionem*, nil aliud *Metallicæ Impressionis* post se relinquit. 7

Offas Panis in *Vino*, mediâ Mensâ, utiliores, quam ipsum *Vinum* esse 8
judicamus; præsertim si *Vino* cui *Offa* intingatur, *Ros-Marinus*, & *Cortex Citri*, fuerint infusi; idque cum *Saccharo*, ut tardiùs labatur.

Usum *Cotoneorum*, ad *Stomachi* Robur, utilem esse certum est: Me-
liùs tamen adhiberi judicamus in Succis depuratis, cum *Saccharo* (quos 9
Myvas vocant) quam in *Carnibus* ipsorum, quia *Stomachum* nimis gravant: Illæ verò *Myvæ* post Mensam, *simplices*; at ante Mensam, cum *Aceto*, utilissimè sumuntur.

Utilia *Stomacho* sunt præ cæteris Simplicibus *Ros-Marinus*, *Enula*,
Mastyx, *Absynthium*, *Salvia*, *Mentha*. 10

Pillulas ex *Aloe*, & *Mastice*, & *Croco*, præsertìm Temporibus Hye-
malibus, ante Prandium sumptas, probamus; ita tamen, ut *Aloe* non 11
tantum Succo *Rosarum* multis vicibus abluta sit, sed etiam in Aceto, (in quo dissolutum fuerit *Tragagantbum*,) & posteà in *Oleo Amygdalino* Dulci, & Recenti, ad aliquot horas macerata sit, antequàm formetur in *Pillulas*.

Vinum aut *Cervisia Infusionis Absynthii*, cum modico *Enulæ*, & *Santali* 12
Cytrini, rectè per vices adhibetur; atque hoc Hyeme potiùs.

At Æstate, Haustus ex *Vino Albo*, cum Aquâ *Fragariæ* diluto, in
quo *Vino*, Pulveres exquisiti *Perlarum*, & *Testarum Cancrorum Fluviatilium*, & (quod mirum fortasse videatur,) parum *Cretæ*, fuerint infusa, *Stomachum* optimè recreat, & roborat. 13

At generalitèr, omnis *Haustus Matutinus* (quales frequentèr in usu 14
sunt) *Refrigerantium*, (*Succorum*, *Decoctionum*, *Seri Lactis*, *Hordeatorum*, & similium,) fugiendus est; nihilque prorsùs immittendum *Stomacho jejuno*, quod sit *Frigidum purum*: Meliùs exhibebuntur Res hujusmodi, (si necessitas postulet,) vel *Horâ quintâ* post *Prandium*, vel *Horâ unâ* post leve *Jentaculum*.

Jejunia frequentia mala sunt ad Longævitatem; quinetiam *Sitis* quæ- 15
cunque evitanda, & servandus *Stomachus* satis *Mundus*, sed perpetuò quasi *Humidus*.

Oleum Olivarum Recens, & Bonum, in quo *Mithridatii* nonnihil dis- 16

solutum fuerit, inunctum *Spinæ Dorsi*, ex adverso *Oris Stomachi*, *Stomachum* mirum in modum confortat.

17 Sacculus ex Floccis Carmosinis, infusis in *Vinum Austerum*, in quod infusa fuerint *Myrtus*, & *Cortex Citri*, & parùm *Croci*, super *Stomachum* perpetuò gestari potest. Atque de *Stomachum Confortantibus* hactenùs; cùm etiam haud pauca ex his, quæ aliis Operationibus inserviunt, ad hoc etiàm juvent.

18 *Iecori*, si à *Torrefactione*, sive *Desiccatione*, atque ab *Obstructione*, immune servetur, nil ultrà opus est: Etenim *Exolutio* illa, quæ *Aquositates* generat *Morbus* prorsùs est; At reliqua duo etiam *Senectus* obrepens inducit.

19 Hùc pertinent, vel maximè ea, quæ in Operatione super *Sanguinem*, descripta sunt; Iis adjiciemus Pauca admodùm, sed Electa.

20 Præcipuè in usu sit, *Vinum Granatorum* Dulcium; aut si illud haberi non possit, *Succus ipsorum* recens expressus; *Manè* sumendus, cum aliquanto *Sacchari*, & immisso in Vitrum, (in quod fit Expressio) modico *Corticis Citri* recentis, & *Gariophyllis* tribus, aut quatuor integris: Hócque usurpetur à *Februario*, ad Finem *Aprilis*.

21 In usum adducatur, ante alias omnes *Herbas Nasturtium*, sed tamen *Pubescens*, non *Vetus*: usurpetur sive *Crudum*, sive in *Iusculis*, sive in *Potu*; Et post hanc *Cochlearia*.

22 *Aloe*, quocunque modo abluta, aut correcta, *Hepati* noxia; Itaque nunquàm familiaritèr sumenda est. *Rhubarbarum* contrà vitale *Hepati*, modò tres adhibeantur *Cautiones*: Primò, ut sumatur *ante Cibum*, ne desiccet nimis, aut Vestigium *Stipticitatis* relinquant: Secundò, ut *maceretur* ad Horam unam, aut duas, in *Oleo Amygdalino* recenti, cum *Aquâ Rosaceâ*, antequàm aliàs infundatur, aut detur in Substantiâ: Tertiò, ut vicibus alternis sumatur, aliàs simplex, aliàs cum *Tartaro*, aut parùm *Salis nigri*, ne leviora tantùm asportet, & reddat Massam Humorum magis obstinatam.

23 *Vinum*, aut *Decoctum* aliquod *chalybeatum*, ter aut quater in Anno sumi probo, ad *Obstructiones* potentiores solvendas; ita tamen ut sempèr præcedat *Haustus* duorum, aut trium Cochlearium *Olei Amygdalini*, dulcis & recentis, & sequatur *Motus Corporis*, præsertìm *Brachiorum*, & *Hypochondriorum*.

24 *Liquores dulcorati*, idque cum Pinguedine quadam, ad arcendam *Arefactionem*, & *Salsedinem*, & *Torrefactionem*, & denique *Senilitatem Iecoris*, præcipuè & plurimùm possunt; præsertìm si per Vetustatem bene incorporentur; Tales fiant ex *Fructibus*, & *Radicibus* dulcibus; Scilicet, *Vina* & *Potus* ex *Uvis passis* recentibus, *Iujubis*, *Carycis*, *Dactilis*, *Pastinacis*, *Bulbis* sive *Potadis*, & hujusmodi, cum admistione *Lycoritiæ* quandoque; Etiàm *Potus*, ex granis *Indicis*, (quæ *Mayz* vocant,) cum *Mixturâ Dulcium*, plurimùm confert. Notandum est autem, Intentionem *Præservationis Iecoris* in Mollicie quâdam, & Pinguedine, longè potentiorem esse illâ alterâ, quæ pertinet ad *Apertionem Iecoris*, quæ potiùs innuit ad *Sanitatem*, quam ad *Diuturnitatem vitæ*; nisi quod *Obstructio* ea,

ea, quæ inducit *Torrefactionem*, æquè maliciosa est, ac aliæ *Arefactiones*.

Radices Cichoreæ, Spinachiæ, Betæ, à Medullis purgatas, atque ad Teneritudinem coctas in Aquâ, cum tertiâ parte *Vini Albi*, pro *Condimentis* Familiaribus cum *Oleo* & *Aceto*, laudo: Etiam Gemmas, sive Caules *Asparagi*; *Pulpas Artiplicis*, & *Radices Bardanæ*, debitis modis elixas, & conditas; & *Iuscula* (tempore *Veris*) ex Folijs pubescentibus *Vitium*, & herbâ viridi *Tritici*. Atque de *Iecore* muniendo hactenùs. 25

Cor Juvamentum suscipit maximè, atque Nocumentum ex *Aere*, quem spiramus; ex *Vaporibus*; atque ex *Affectibus*: Atque complura ex iis, quæ de *Spiritibus*, suprà dicta sunt, hùc transferri possunt; Indigesta autem *Moles Cordialium* apud *Medicos*, ad Intentionem nostram parùm valet: Attamen, quæ *Venenorum Malignitati* occurrere deprehenduntur, ea demùm ad muniendas *Cordis* vires, sano cum Judicio adhiberi possunt; præsertim si sint ex eo genere, quod non tam propriam *Veneni Naturam* frangat, quàm *Cor* & Spiritus in *Venenum* insurgere faciat. Atque de *Cordialibus* consule *Tabulam* superiùs positam. 26

Aeris Bonitas in *Locis*, *Experientiâ* potiùs dignoscitur, quàm *Signis*. Optimum judicamus *Aerem* spirare in *Locis Æquis*, & Planis, atque ex omni parte *Perflatilibus*; Si fuerit *Terra Sicca*, neque tamen prorsùs *Arida*, aut *Arenosa*; Quæque emittat *Serpillum*, & *Amaraci* genus, & hic inde *caules Mentæ Campestris*; Quæque sit non prorsùs *Rasa*, sed *Arboribus* nonnullis (ad umbram) sparsìm consita; Atque ubi *Rosa Rubi* spiret aliquid *Muscatellum*, & *Aromaticum*: *Flumina* si adsint, nocere potiùs arbitramur, nisi fuerint *Exigua* admodum, & *limpida*, & *glareosa*. 27

Aerem Matutinum certum, est *Vespertino* esse magis Vitalem, licet ad Delicias alter magis ametur. 28

Aerem à *Vento* agitatum, paulò leniore, *Aere Cœli Sereni* fœliciorem esse arbitramur: Optimus autem est *Zephyrus Matutinus*, & *Boreas Postmeridianus*. 29

Odores ad *Confortationem Cordis* præcipuè utiles sunt; Neque tamen, ac si *Odor bonus* esset *Aeris boni* Prærogativa. Certum enim est, quemadmodum inveniuntur *Aeres* prorsùs *Pestilentes*, qui non tantùm *fœtent*, quantum alii *minùs noxii*; similitèr inveniri econtrà *Aeres saluberrimos*, & *Spiritibus Amicissimos*, qui aut prorsùs sint *inodori*, aut ad sensum minùs *Grati* & *Fragrantes*. Atque omninò, ubi degitur in *Aere bono*, *Odores* per vices tantùm repeti debent: *Odor* enim *Continuus* (licet optimus) *Spiritus* nonnihil onerat. 30

Laudamus ante omnes alios, (ut etiam superiùs innuimus) *Odores* ex *Plantis Vegetantibus*, & non *Avulsis*, in *Aere aperto* exceptis; quales sunt ex *Violis*, *Floribus Gariophylli* (tam *Majoris* quam *Minoris*,) *Floribus Fabarum*, *Floribus Tiliæ*, *Floribus* sive *Pulvisculo Vitium*, *Floribus Madresilve*, *Floribus Parietariæ luteæ*; *Rosâ Muscatellâ* (nam cæteræ *Rosæ germinantes* parcè emittunt *Odores*;) *Fragariâ* (præsertim *Moriente*;) *Rubo suavi*, (præcipuè ineunte *Vere*,) *Menthâ Campestri*, *Lavendulâ Florente*; atque in Regionibus Calidioribus, *Malo Arantio*, *Cytrio*, *Myrto*, *Lauro*: Itaque *Ambulatio*, aut *Sessio* inter hujusmodi *Auras*, in Usu esse debet. 31

Ad

32 Ad *Cordis* juvamentum, *Odores Refrigerantes Calidioribus* anteponimus; *Suffitus* itaque *Matutinus*, aut ſub *Calores Meridiei* optimus fuerit, ex æquis Portionibus *Aceti*, *Aquæ Roſaceæ*, & *Vini Generoſi*, ſuper *Laminam Ferri* quaſi candentem, fuſorum.

33 Neque verò *Matri Telluri* libare nos quis exiſtimet, ſi præcipiamus inter *Fodiendum*, aut *Terram vertendam*, *vinum Generoſum* ſuper-infundi.

34 *Aquam* è *Floribus Arantiorum* bonam, cùm modicâ Parte *Aquæ Roſaceæ*, & *vini Fragrantis*, etiam per *Nares* attrahi, aut per *Syringam Errhini* more immitti, (ſed rariùs) bonum eſt.

35 At *Maſticatio* (quamvis non habeamus *Betel*) & *Detentio* in *Ore* eorum quæ *Spiritus* fovent, (licet aſſidua) utilis admodùm eſt. Fiant itaque *Grana*, aut puſilli *Paſtilli* ex *Ambrâ*, & *Muſco*, & *Ligno Aloes*, & *Ligno Rhodio*, & *Radice Iridis*, & *Roſâ*; atque formentur illa *Grana*, aut *Paſtilli*, per *Aquam Roſaceam*, quæ per paululùm *Balſami Indi* tranſierit.

36 *Vapores* verò, qui ex *Rebus* intrò *ſumptis*, *Cor* muniunt, & fovent, hæc tria habere debent; ut ſint *Amici*, *Clari*, & *Refrigerantes*. *Caliditas* enim *Vaporum*, mala; Atque ipſum *Vinum*, quod putatur habere *vaporem* ſolummodò *calefacientem*, non expers eſt prorsùs *Qualitatis Opiatæ*. *Claros* autem *Vapores* vocamus eos, qui plus habent ex *Vapore*, quam ex *Exhalatione*, neque ſunt omninò *Fumei*, aut *Fuliginoſi*, aut *Unctuoſi*, ſed *Humidi*, & *Æquales*.

37 Inter Turbam inutilem *Cordialium*, pauca ad *Diætam* in uſu eſſe debent; Loco omnium *Ambra-griſia*, & *Crocus*, & *Granum Kermes*, ex *Calidioribus*; Atque *Radices Bugloſſi*, & *Boraginis*, atque *Mala Cytria*, & *Limones dulces*, & *Poma Fragrantia*, ex *Frigidioribus*. Etiam eo (quo diximus) modo, & *Aurum*, & *Margaritæ*, non tantùm intra *Venas*, ſed etiam in *Tranſitu*, & circa *Præcordia* aliquid poſſunt; per *Refrigerium* ſcilicet, abſque aliquâ *noxiâ Qualitate*.

38 De *Lapide Bezoar*, ob multas Probationes, Virtuti ejus fidem non prorsùs derogamus; Sed omninò *Modus* ejus ſumptionis talis eſſe debet, ut facillimè *Virtus* ejus communicetur *Spiritibus*. Itaque nec in *Juſculis*, nec in *Syrupis*, nec in *Aquâ Roſaceâ*, aut hujuſmodi, Uſum ejus probamus; ſed tantùm in *Vino*, aut *Aquâ Cynamomi*, aut hujuſmodi *Diſtillato*, ſed *Tenui*, non *Calido*, aut *Forti*.

39 De *Affectibus* jam ſuperius inquiſitum eſt; Illud tantùm adjicimus, omne *Deſiderium magnum*, & *conſtans*, & (ut loquuntur) *Heroicum*, *Cordis Virtutes* roborare, & ampliare. Atque de *Corde* hactenùs.

40 Ad *Cerebrum* quod attinet (ubi *Cathedra*, & *Univerſitas Spirituum Animalium* reſidet) quæ ſuperiùs inquiſita ſunt, de *Opio*, & *Nitro*, & *Subordinatis* ad ipſa, & de *Conciliatione Somni placidi*, etiam hùc aliquatenùs ſpectant. Illud quoque certum, *Cerebrum* tanquam in *Tutelâ Stomachi* eſſe; ideóque quæ *Stomachum* confortant, & muniunt, *Cerebrum* per *Conſenſum* juvant; atque hùc ſimilitèr transferri debent. Adjiciemus pauca, tria *Externa*, *Internum* unum.

41 *Balneationem Pedum* omninò in uſu eſſe volumus, ad minùs, ſemel in *Septimanâ*; *Balneumque* fieri ex *Lixivio*, cum *Sale nigro*, & *Salviâ*, *Camo-*

Camomillâ, *Fœniculo*, *Samsuco*, & *Costo*, cum Foliis *Angelicæ viridis*.

Suffitum laudamus etiam *Quotidianum Manè*, ex *Rore-marino* arido,
Ramulis *Lauri* siccis, & *Ligno Aloes*; nam *Gummi suavia Caput* gra- 42
vant.

Cavendum prorsùs, ne *Capiti* per *Exteriùs* admoveantur *Calida*;
qualia sunt *Aromata*, non exceptâ *Nuce Muscatâ*: Etenim *Calida* illa ad 43
Plantas pedum præcipitamus, ibique solùm applicari volumus: *Unctionem* verò *Capitis* levem ex *Oleo*, cum *Rosâ*, & *Myrto*, & parùm *Salis*, & *Croci*, laudamus.

Memores eorum, quæ de *Opiatis*, & *Nitro*, & Similibus, antè pro-
posuerimus, quæ *Spiritus* tantoperè densant; non existimamus abs re 44
fore, si semel *Diebus* quatuordecim, accipiantur in *Brodio Matutino*, *Grana* tria, vel quatuor *Castorei*, cum modico *Seminis Angelicæ*, & *Calami Aromatici*; quæ & ipsa *Cerebrum* roborant, & in *Densitate Substantiæ Spirituum*, (quæ ad vitæ Longævitatem tam necessaria est,) *Motus Vivacitatem*, & *Vigorem* excitant.

In *Confortativis* quatuor *Viscerum Principalium* ea proposuimus, quæ
& *Propria* sunt, atque *Electa*, atque in *Diætam*, & *Regimen vitæ* transferri, 45
tutò & commodè possunt: *Varietas* enim *Medicamentorum*, *Ignorantiæ Filia* est; neque *Multa Fercula*, (quod aiunt) *tam multos Morbos* fecere, quam *multa Medicamenta paucas Curas*. Atque de *Operatione* super *Viscera Principalia*, ad *Extrusionem Alimenti*, hæc inquisita sunt.

OPERATIO SVPER PARTES exteriores ad Attractionem Alimenti. VI.

Historia.

LIcet *Concoctio* bona, per *Partes Interiores* facta, primas Partes ad
probam *Alimentationem* teneat; tamen concurrere etiam debent 1
Actiones *Partium Exteriorum*; ut sicut *Facultas Interior Alimentum* emittit, & extrudit; ita *Facultas Partium Exteriorum* idem arripiat, & attrahat; Quóque imbecillior fuerit *Facultas Concoctionis*, eò magis opus est Auxilio concurrente *Facultatis Attractivæ*.

Attractio valida Partium Exteriorum, excitatur præcipuè per *Mo-
tum Corporis*, per quem *Partes calefactæ*, & *confortatæ*, *Alimentum* ad se 2
alacriùs vocant, & attrahunt.

Illud verò maximè cavendum, & prohibendum; Ne idem *Motus*,
& *Calor*, qui ad *Membra Novum Succum* evocat, *Membrum* simul eo *Suc*- 3
co, quo anteà perfusum erat, nimiùm exolvat.

Fricationes

4 *Fricationes* huic Intentioni optimè subserviunt, factæ præcipuè *Manè*; sed hoc perpetuò comitetur, ut post *Fricationem*, fiat levis *Inunctio* cum *Oleo*, ne *Attritio Partium Exteriorum*, eas per *Perspirationem* reddat effœtas.

5 Proxima est *Exercitatio*, per quam *Partes* ipsæ se *confricant*, & *concutiunt*; modò sit *Moderata*, & quæ (ut superiùs notatum est) nec sit *Celeris*, nec ad *Ultimas Vires*, nec ad *Lassitudinem*; Verùm in hâc ipsâ, atque *Fricatione*, eadem est ratio, & *Cautio*; Ne Corpus nimiùm perspiret; Itaque *Exercitatio* melior est sub *Dio*, quàm sub *Tecto*, & *Hyeme* quam *Æstate*; Atque insupèr, *Exercitatio Inunctione* non tantùm *claudi* debet, ut *Fricatio*; sed etiam in *Exercitationibus* vehementioribus, adhibenda est *Unctio*, & in *Principio*, & sub *Finem*, more *Athletarum*.

6 Ad *Exercitationem*, ut quam minimùm aut *Spiritus*, aut *Succos* exolvat, utile est, ut usurpetur *Stomacho* non prorsùs *jejuno*. Itaque ut *Exercitatio*, nec *Stomacho Repleto*, (quod plurimùm interest *Sanitatis*) nec *Iejuno*, (quod non minus interest *Longitudinis vitæ*,) usurpetur; in usum adduci debet *Ientaculum* Manè, non ex *Medicamentis*, aut *Haustibus Maturinis*, aut *Uvis passis*, aut *Ficubus*, aut hujusmodi; sed planè ex *Cibo*, & *Potu*; at *Levi* admodùm, & *Modicâ Quantitate*.

7 *Exercitationes* ad *Irrigationem Membrorum*, debent esse *Membris* omnibus quasi æquales; non ut (quemadmodùm ait *Socrates*,) *Tibiæ moveant*, *Brachia quiescant*, nec è contra; sed ut *Partes universæ* ex Motu participent; Atque omninò ad vitam prodest, ut *Corpus* nunquàm diù in eâdem *Positurâ* permaneat; sed singulis Semi-horis, ad minùs, *Posituram* mutet, præterquàm in *Somno*.

8 Quæ ad *Mortificationem* usurpantur, ad *Vivificationem* traduci possunt; Nam & *Indusia setosa*, & *Flagellationes*, & omnis *Exteriorum Vexatio*, *Vim* eorum *Attractivam* roborat.

9 *Urticationem* commendat *Cardanus*, etiàm ad *Melancholiam*; verùm de hâc parùm nobis compertum est; Et suspecta nobis est illa, ne propter *Venenatam* nonnullam *Qualitatem Urticæ*, *Serpigines* usu frequenti inducat, & *Mala Cutis*. Atque de *Operatione* super partes *Exteriores*, ad *Attractionem Alimenti*, hæc inquisita sunt.

OPERATIO SUPER ALIMENTUM ipsum ad Insinuationem ejusdem. VII.

Historia.

1 Reprehensio vulgaris de *Multis Ferculis*, *Censorem* potiùs decet, quàm *Medicum*; aut utcùnque constantiæ *Sanitatis* utilis esse potest, ad *Longitudinem vitæ*, noxia est; Propterea quod *Mistura Alimentorum varia*,

ria, & aliquantùm *Heterogenea*, Exitum reperit in *Venas*, & *Succos*, meliùs & alacriùs, quàm *Simplex*, & *Homogenea*; Cùm insupèr ad *Appetitum excitandum*, (qui *Acies* est *Digestionis*) plurimùm possit. Itaq; & *Mensam variam*, & *Mutationes* subindè *Ciborum*, pro *Temporibus Anni*, aut aliàs, probamus.

Etiàm illud de *Simplicitate Ciborum* absque *Condimentis*, *Simplicitas* 2
Iudicii est; cùm *condimenta* bona, & benè electa, sint *Præparationes Ciborum* saluberrimæ, atque tùm ad Sanitatem, tùm ad vitam conferant.

Videndum est, ut cum *Cibis Durioribus*, conjungantur *Potus Fortiores*, & *Condimenta* quæ *penetrent*, & *incidant*; 3
Cum *Cibis* contrà *Facilioribus*, *Potus Tenues*, & *Condimenta Pinguia*.

Cùm paulò antè monuerimus, ut prima *Potio* in cœnâ excipiatur *Ca-* 4
lida; nunc addimus, quod ad *Præparationem Stomachi*, etiam *Semihorâ* ante *Cibum*, bonus *Haustus Potûs* (cui quisque maximè insuevit) *calidus* usurpetur; sed parùm *Aromatizatus* ad gratiam Saporis.

Præparatio Ciborum, & *Panis*, & *Potuum*, si benè, & in ordine ad *Inten-* 5
tionem instituatur, magni est prorsùs Momenti; licet sit *Res Mechanica*, & sapiat *Culinam*, & *Sellam*; cùm tamen longè præstet *Fabellis* de *Auro*, & *Gemmis*, & hujusmodi.

Humectatio Succorum Corporis per *Præparationem Alimentorum Humidam*, 6
puerilis Res est; Ad *Fervores Morborum* nonnihil facit; ad *Alimentationem* verò *roscidam*, omninò contraria est; itaque *Elixatio Ciborum* longè inferior est, ad Intentionem nostram, *Assatione*, & *Coctione* in *Furno*, & similibus.

Assatio debet fieri *Igne vivido*, & celeriùs perfici; non *Igne lento*, & 7
nimiâ Morâ.

Carnes omnes *Solidiores* in usu esse debent non prorsùs *Recentes*, sed 8
nonnihil *Salis Expertæ*; ex *Sale* ipso autem in *Mensâ*, eò minus sumi debet, aut nihil omninò. *Sal* enim *Alimento Incorporatus* magis valet ad *Distributionem*, quàm per se sumptus.

Debent in usum adduci *Macerationes*, & *Infusiones Carnium* variæ, & 9
bonæ, in *Liquoribus idoneis*, ante *Assationes*; quemadmodùm quandóq; in usu sunt Similia, ante *Coctiones* in *Furno*, & in *Muriis* aliquorum *Piscium*.

At *Pulsationes*, & tanquam *Verberationes Carnium*, antequàm coquan- 10
tur, haud parvam rem præstant: Certè in confesso est, & *Perdices*, & *Phasianos* in *Aucupio*; & *Damas*, & *Cervos* in *Venatione* occisos, (nisi fuerit ea Fuga longior) gratiores esse etiàm ad Gustum. *Pisces* autem nonnulli *Flagellati*, & *Verberati*, evadunt meliores. Etiam *Pyra Duriora*, & *Austera*, atque alii nonnulli *Fructus*, *Compressione* dulcescunt. Bonum esset in Usum adduci, *Carnium duriorum* nonnullam *Pulsationem*, & *Contusionem*, antequàm Ignem patiantur; Idque ex optimis *Præparationibus* erit.

Panis modicè *Fermentatus*, & valdè parùm *Salitus*, optimus est; quíq; 11
etiàm in *Furno Ferventi* satis, nec admodùm *Elanguido*, coctus est.

Potûs Præparatio ad vitam longam simplici ferè Præcepto constat: 12
Atque de *Aquæ-potoribus* nihil attinet dicere; Potest hujusmodi *Diæta* (ut alibi diximus) vitam *aliquandiù remorari*, sed nunquam *majorem* in

Modum prolongare: At in aliis *Potibus Spirituosis*, qualia sunt *Vinum*, *Cervisia*, *Hydromel*, & hujusmodi; id tanquam Summa Summarum affectari, & observari debet; Ut *Partes Liquoris* sint subtilissimæ, & *Spiritus* lenissimus: Hoc *Vetustate simplici* difficile erit efficere, quæ gignit *Partes* paulò *Subtiliores*, *Spiritus* verò multò *Acriores*; Itaque de *Infusione* in *Doliis Substantiæ* alicujus *Pinguis*, quæ *Spirituum Acrimoniam* compescat, jam anteà præceptum est: Est & alius modus absque *Infusione*, aut *Mixturâ*; Is est, ut *Liquor Potus* continuò agitetur, sive per *Vecturam* in *Mari*, sive per *Vecturam* in *Carris*, sive suspendendo *utres* ex *Funibus*, eosque quotidiè agitando, aut aliis hujusmodi Modis: Certum enim est, *Motum* illum *localem*, *Partes subtilizare*, ac *Spiritus* in partibus interim ita *fermentare*, ut *Acedini*, (quod *Putrefactionis* genus est,) non vacent.

13 *Vergente* autem *Senectute*, etiam talis *Præparatio Ciborum* instituenda est, quæ sit tanquam in Mediâ Viâ ad *Chylum*. Atque de *Distillationibus Ciborum*, meræ Nugæ sunt; Etenim *Portio Nutritiva*, vel optima, non ascendit in *Vaporem*.

14 *Incorporatio Cibi* & *Potûs*, antequàm concurrant in *Stomacho*, gradus est ad *Chylum*; Itaque sumantur vel *Pulli*, vel *Perdices*, & *Phasiani*, & similia; Et coquantur in *Aquâ*, cum parùm *Salis*; deinde mundentur, & siccentur; posteà sive in *Musto*, sive in *Cervisiâ fervescente*, infundantur, cum parùm *Sacchari*.

15 Etiàm *Expressiones Ciborum*, & *Concisiones minutæ*, benè conditæ, *Senibus* utiles sunt; eò magis quod *Officio Dentium* in *Manducatione*, (quod *Præparationis* præcipuum Genus est,) ferè destituantur.

16 Atque de *Juvamentis* ejus *Defectûs*, (*Dentium* scilicet *Roboris*, ad *Cibum molendum*) tria sunt quæ conferre possint. Primum, ut alii *Dentes* renascantur; Id quod difficile omninò esse videtur, nec posse perfici absque *Instauratione Corporis Intimâ*, & *Potenti*. Secundum est ut *Mandibula* per *Astringentia debita*, ita firmentur, ut *Officio Dentium*, aliquâ ex parte, sufficere possint; quod non malè cedere posse videtur. Tertium, ut *Cibus* sit ita *præparatus*, ut istâ *Masticatione* non egeat; quod promptum est, & expeditum.

17 Subit etiam cogitatio de *Quantitate Cibi*, & *Potûs*; Eam in *Excessu* nonnullo, quandóque ad *Irrigationem* Corporis, utilem esse: Itaque & *Epulæ Profusæ*, & *Perpotationes*, non omninò inhibendæ sunt. Atque de *Operatione* super *Alimenta*, & eorundem *Præparationem*, hæc inquisita sunt.

OPERATIO

OPERATIO SUPER Actum ultimum Aſsimilationis. VIII.

DE Actu Ultimo Aſſimilationis; (*quem* Operationes *tres proximè præcedentes intuentur*) *brevis*, & *ſimplex erit* Præceptio; *Reſque magis* Explicatione *indiget*, *quam* Præceptione *aliquâ variâ*. Connexio.

Commentatio.

CErtum eſt *Corpora omnia* Aſſimilandi, *quæ in Contiguo ſunt*, Deſiderio *nonnullo indui*: *Id faciunt generosè*, & *alacritèr* Tenuia, & Pneumatica; *veluti* Flamma, Spiritus, Aer: *At contrà*, *quæ* Molem *habent* Craſſam, & Tangibilem, *debilitèr admodùm*; *eò quod* Deſiderium *illud* Aſſimilandi, *à fortiori* Deſiderio Quietis, & *ſe non* Movendi, *ligetur*. 1

Certum eſt itidem, Deſiderium *illud* Aſſimilandi, *in Mole corporeâ*, *ligatum ut diximus*, & *inutile redditum*, *à* Calore *aut* Spiritu *in Proximo*, *liberari nonnihil*, & *excitari*, *ut tum demùm actuetur*; *Quæ unica eſt cauſa*, *cur* Inanimata *non aſſimilent*, Animata *aſſimilent*. 2

Certum & hoc quoque eſt; *quò durior ſit* Corporis Conſiſtentia, *eò illud indigere* Majore Calore *ad* Stimulum Aſſimilationis; *Quod in* Senibus, *malè omninò*, *cedit*; *quia* Partes *ſunt* obſtinatiores, Calor imbecillior. *Itaque aut* Obſtinatio Partium *mollienda*, *aut* Calor *intendendus*; *Atque de* Malaciſſatione Membrorum *poſteà dicemus*, *cùm jam antè etiam plura*, *quæ ad* Duritiem *hujuſmodi prohibendam*, & *præveniendam pertinent*, *propoſuerimus*. De Calore *autem* intendendo, *jam ſimplici* Præcepto *utemur*, *ſi priùs etiam alterùm* Axiôma *aſſumpſerimus*. 3

4 Actus Assimilationis (*qui à* Calore (*ut diximus*) circumfuso *excitatur*,) *est* Motus *admodùm* Accuratus, & Subtilis, & *in* Minimis. *Omnes autem hujusmodi* Motus, *tum demùm sunt in* Vigore, *cum omnis* Localis Motus *cesset*, *qui eum obturbet*. *Etenim* Motus Separationis *in* Homogenea, *qui in* Lacte *est*, *ut* Flos *supernatet*, Serum *subsidat*, *nunquàm fiet*, *si* Lac *leniter agitetur*: *Neque* Putrefactio *ulla in* Aquâ, *aut* Mistis *procedet*, *si illa continuò* localitèr moveantur. *Ex his itaque*, *quæ* Assumpta *sunt*, *hoc jam ad* Inquisitionem præsentem *concludemus*.

5 Actus *ipse* Assimilationis *perficitur præcipuè in* Somno & Quiete, *præsertim versus* Auroram, *factâ jam* Distributione: *Non habemus igitur aliud, quod ad præcipiendum occurrit*, *nisi ut Homines dormiant in* Calido; *Atque insupèr, ut versus* Auroram *sumatur aliqua* Innunctio, *vel* Indusium *intinctum*, *excitans moderatè* Calorem, *atque post illud sumptum redintegretur* Somnus. *Atque de* Actu ultimo Assimilationis, *hæc inquisita sunt*.

OPERATIO SVPER
Intenerationem ejus quod arefieri cœpit, sive Malacissatio Corporis. IX.

Connexio. DE Interneratione *per* Interiùs; *quæ per multas* Ambages, & Circuitus *fit*, *tam* Alimentationis, *quam* Detentionis Spiritûs, (*ideòque sensim perficitur*) *superiùs inquisitum est*; *De eâ autem*, *quæ fit per* Exterius, & *quasi subitò*, *sive de* Corpore Malacissando, *jam videndum est*.

Historia.

1 IN *Fabulâ de Restitutione Peliæ in Iuventutem*, *Medea* cùm id se moliri fingeret, eam proposuit Rationem Rei conficiendæ; ut *Corpus Senis in Frusta* concideretur; deinde in *Lebete* cum *Medicamentis* quibusdam

decoquèretur. *Coctio* fortaſsè aliqua ad hoc requiretur, *Conciſione in Fruſtâ* ſcilicet non eſt Opus.

Attamèn etiam *Conciſio in Fruſta* adhibenda aliquatenùs videtur, 2
non *Ferro*, ſed *Iudicio*. Cùm enim *Viſcerum*, & *Partium* ſit *Conſiſtentia* multùm diverſa, neceſſe eſt ut *Inteneratio* ipſorum, non iiſdem Modis abſolvatur, ſed ut inſtituatur *Cura ſingulorum*, præter ea quæ pertinent ad *Intenerationem* totius *Maſſæ Corporis*; de quâ tamen primùm.

Huic Operationi, per *Balnea*, *Unctiones*, & ſimilia (ſi modò ſit ejus 3
Rei aliqua Poteſtas) ſatisfieri veriſimile eſt; Circa quæ obſervanda ſunt ea, quæ ſequuntur.

Non nimis indulgendum eſt ſpei, quod hæc Res confici poſſet, 4
propter ea quæ fieri cernimus, in *Imbibitionibus* & *Macerationibus Inanimatorum*, per quas illa intenerantur; Cujus aliqua Exempla ſuperiùs adduximus; Facilior enim eſt Operatio hujuſmodi ſuper *Inanimata*, quia *attrahunt*, & *ſugunt Liquores*: At in *Corpore Animali* difficilior, quia *Motus* in iis fertur potiùs, ad *Circumferentiam*.

Ideò *Balnea*, quæ in uſu ſunt, *Emollientia*, parùm proſunt, ſed obſunt 5
potiùs; quia *extrahunt* magis, quàm *imprimunt*; & *ſolvunt* Compagem Corporis, potiùs quam *conſolidant*.

Balnea, & *Unctiones*, quæ Operationi præſenti (*Corporis* ſcilicet be- 6
nè & ſolidè *Malaciſſandi*) inſervire poſſint, tres debent habere *Proprietates*.

Prima & præcipua eſt, ut conſtent ex iis, quæ totâ *Subſtantiâ Similia* 7
ſunt *Corpori* & *Carni Humanis*; Quæque ſint tanquam *Alma*, & *Nutricantia* per *Exteriùs*.

Secunda eſt, ut habeant *Admiſta ea*, quæ *ſubtilitate* nonnullâ *impri-* 8
mant, ut *Vim Nutritivam* eorum, quibus admiſcentur, inſinuent, & inculcent.

Tertia, ut recipiant nonnullam *Mixturam*, (licet reliquis longè mi- 9
norem) eorum, quæ ſunt *Aſtringentia*; Non *Auſtera*, aut *Acerba*, ſed *Unctuoſa*, & *Confortantia*; Ut dum reliqua duo operentur, interìm prohibeatur (quantùm fieri poteſt) *Exhalatio* è *Corpore*, quæ *Virtutem Malaciſſantium* perdat; ſed potiùs ut per *Aſtrictionem Cutis*, & *Clauſuram meatuum*, *Motus* ad *Intrà* promoveatur, & juvetur.

Conſubſtantiale maximè *Corpori Humano*, eſt *Sanguis tepidus*, vel ex 10
Homine, vel ex aliis *Animalibus*: At *Ficini* illud *Commentum*, ad Inſtaurationem Virium in Senibus, de *Exuctione Sanguinis Humani*, ex *Brachio Adoleſcentis ſani*, leve admodùm eſt: Etenim, quod per *Interiùs* nutrit, nullo modo debet eſſe *Æquale*, aut planè *Homogeneum Corpori*, quod nutritur; ſed aliquatenus *Inferius*, & *Subordinatum*, ut ſubigi poſſit; At in *exteriùs Applicatis*, quantò *Subſtantia* eſt *ſimilior*, tantò *Conſenſus melior*.

Ab Antiquo receptum eſt, *Balneum* ex *Sanguine Infantium* ſanare *Le-* 11
pram, & *Carnes* jam *corruptas* reſtituere; Adeò ut hoc ipſum fuerit *Regibus* quibuſdam Invidiæ apud *Plebem*.

Proditum eſt *Heraclitum Hydrope laborantem*, ſe in *Ventre calido Bovis*, 12
nupèr occiſi, immerſiſſe.

In uſu eſt *Sanguis* tepidus *Catulorum Felis*, ad *Eryſipelata*, & inſtau- 13
randas *Carnes* & *Cutem*.

14 *Brachium*, aut *Membrum* aliquod *Abscissum*, aut ex quo Sanguis aliàs nimium profluit, utilitèr inferitur in *ventrem* alicujus *Animalis* nuper dissectum; nam potentèr operatur ad *sistendum Sanguinem*; *Sanguine Membri Abscissi*, *Sanguinem Recentem Animalis*, per *Consensum* sorbente, & ad se vehementèr trahente; Unde & ipse sistitur, & refluit.

15 Multùm in usu est, in *Morbis Extremis*, & quasi *Desperatis*, ut *Columbæ Scissæ*, aliæ post alias mutatæ, ad *Plantas Pedum Ægroti* apponantur; unde sequitur interdum Auxilium mirabile; Id vulgò imputatur, quasi *Maligna Morbi traherent*; Sed utcúnque, Caput petit ista *Medicatio*, & *Spiritus Animales* confortat.

16 Verùm *Balnea* ista, & *Unctiones sanguinolentæ*, nobis videntur sordidæ, & odiosæ; videndum de aliis, quæ minùs fortasse habent *Fastidii*, neque tamen minus *Juvamenti*.

17 Post *Sanguinem* igitur *Recentem*, *similia Substantiæ Corporis Humani*, sunt *Alimentosa*; *Carnes* pinguiores, *Bovinæ*, *Suillæ*, *Cervinæ*; *Ostrea* inter *Pisces*; *Lac*, *Butyrum*; *Vitella Ovorum*; *Pollen Tritici*; *Vinum Dulce*, aut *Saccharatum*, aut *Mulsum*.

18 Quæ admisceri debent ad *Impressionem*, sunt, loco omnium, *Sales*, præsertim *Niger*; Etiàm *Vinum* (cùm *Spiritu* turgeat) *imprimit*, & utile est *Vehiculum*.

19 *Astringentia* ejus generis, quæ descripsimus, *Unctuosa* scilicet, & *Confortantia* sunt; *Crocus*, *Mastyx*, & *Myrrha*, & *Baccæ Myrti*.

20 Ex his, pro nostro Judicio, optimè fiet *Balneum*, quale desideramus. *Medici* & *Posteri* Meliora reperient.

21 Longè autèm potentior fiet operatio, si *Balneum* quale proposuimus, (quod Caput Rei esse arbitramur) comitetur quadruplex *Operationis Series*, sive *Ordo*.

22 Primò, ut *Balneum* præcedat *Fricatio Corporis*, & *Inunctio ex Oleo*, cum aliquo *Spissamento*; ut Virtus, & Calor humectans *Balnei* potiùs subintret *Corpus*, quam *Aquea pars Liquoris*. Deinde, sequatur *Balneum* ipsum, ad horas fortè duas. A *Balneo* autem *Emplastretur Corpus* ex *Mastice*, *Myrrhâ*, *Tragaganiho*, *Diapalmâ*, *Croco*, ut cohibeatur (quantùm fieri potest) *Perspiratio*, donec *Malacum* paulatim vertatur in *Solidum*; idque per viginti quatuor Horas, vel ampliùs. Postremò, amotâ *Emplastratione* fiat *Unctio* cum *Oleo*, addito *Sale*, & *Croco*; Et renovetur *Balneum* post Quatriduum, cum *Emplastratione*, & *Unctione* (ut priùs) & continuetur hujusmodi *Malacissatio* per Mensem unum.

23 Etiàm durante tempore *Malacissationis*, Utile judicamus, & Proprium, & secundum Intentionem nostram, ut *Corpus* benè nutriatur, & ab *Aere Frigido* abstineatur, & nil nisi *Calidum* bibatur.

24 Hoc verò, (ut Initio in Genere monuimus) est ex iis, quæ nobis *Experimento* probata non sunt, sed descripta tantummodò ex *Collimatione* ad *Finem*. Etenim *Metâ* positâ, aliis *Lampada* tradimus.

25 Neque negligenda sunt *Fomenta* ex *Corporibus Vivis*. *Ficinus* ait (neque id per Jocum) *Davidem contubernio Puellæ, aliàs salubritèr, sed nimis serò usum fuisse*: Debuerat autem addere, quod *Puellam* illam, more *Virginum Persiæ*, oportuisset inungi *Myrrhâ*, & Similibus, non ad *Delicias*, sed ad *augendam Virtutem Fomenti*, ex *Corpore vivo*.

Barbarossa

Barbaroſſa, *Ætate Extremâ*, ex Conſilio *Medici Iudæi*, *Puerulos* continuè *Stomacho*, & *Iliis* applicabat ad *Fomenta*: Etiam *Senes* nonnulli, *Caniculis* (Animalia ſcilicet inter calidiſſima) *Stomacho* noctu applicare conſueverunt. 26

De *Hominibus* quibuſdam *Naſonibus*, (qui Irriſionis pertæſi, *Naſorum Tuberes*, & quaſi *Surculos* amputarunt, atque in *Brachiorum* *Ulnas*, Inciſione nonnullâ ad-apertas, ad tempus inſuerunt, atque inde *Naſos* magis decentes efformarunt,) increbuit Relatio quaſi certa: idque in multis Nominibus: Ea ſi vera ſit, *Conſenſum Carnis* ad *Carnem*, præſertìm *Vivarum*, planè teſtatur. 27

De *Inteneratione* particulari *Viſcerum Principalium*, *Stomachi*, *Pulmonum*, *Iecoris*, *Cordis*, *Cerebri*, *Spinalis Medullæ*, *Renum*, *Fellis*, *Iliorum*, *Venarum*, *Arteriarum*, *Nervorum*, *Cartilaginum*, *Oſsium*, nimis longa foret Inquiſitio, & Præſcriptio; Cùm jam non *Praxim* inſtruamus; ſed *Indicationes* ad *Praxim*. 28

OPERATIO SUPER EXPURgationem Succi veteris, & Reſtitutionem Succi novi, ſive Renovationem per Vices. X.

Hiſtoria.

Licet, quæ hic ponemus, ſuperiùs ferè præoccupata ſint, tamen quia iſta *Operatio* eſt ex *Principalibus*, retractabimus ea paulò fuſiùs.

Certum eſt, *Boves Aratores*, atque *Laboribus exhauſtos*, in *Paſcua nova*, & *læta* admiſſos, *Carnes* recipere *Teneras*, & *Iuveniles*: Idque Eſu, & Palato comprobari; ut manifeſtum ſit *Carnium Intenerationem* non eſſe difficilem: verùm & *Carnis Intenerationem* ſæpiùs *repetitam*, etiàm ad *Oſſa*, & *Membranas*, & Similia pervenire poſſe, veriſimile eſt. 1

Certum eſt, *Diætas*, quæ in uſu ſunt, ex *Guajaco* præcipuè, atque ex *Sarſa-perillâ*, & *Chinâ*, & *Saſſafras*, præſertìm longiùs continuatas, & ſecundum Regulas rigidiores, *Univerſum Corporis Succum*, primò *Attenuare*, deinde *Conſumere*, atque *Sorbere*; Quod manifeſtiſſimum eſt; quia *Morbum Gallicum* uſque ad *Gummoſitates* provectum, quique intimos *Corporis Succos*, occupaverit, & depravaverit, ex illis *Diætis*, poſſe curari, probatũ eſt: Atque inſupèr quia æquè manifeſtum eſt, per hujuſmodi *Diætas*, Homines factos *Macilentos*, *Pallidos*, & quaſi *Cadaveroſos*, paulò poſt *Impinguari*, *Colorari*, & manifeſtò *Renovari*. Quamobrem hujuſmodi *Diætas*, vergente Ætate, ſemel Biennio, ad Intentionem noſtram utiles eſſe, omninò exiſtimamus, tanquam *Exuvias*, & *Spolia Serpentum*. 2

Fidentèr

3 Fidentèr dicimus, (neque verò quis, rogo, nos inter *Hæreticos Catharos* reponat) *Purgationes repetitas*, atque factas *Familiares*, longè magis ad Diuturnitatem vitæ facere, quàm *Exercitia* & *Sudores*. Id autem fieri necesse est, si teneatur, quod positum est; *Unctiones Corporis*, & *Meatuum* ab *Extrà Oppletiones*, & *Aeris Exclusiones*, & *Spiritûs* in Massâ Corporis *Detentiones*, plurimùm conducere ad vitam longævam. Etenim certissimum est, per *Sudores*, & *Perspirationes Exteriores*, non solùm *Humores*, & *Vapores Excrementitios*, exhalari, & absumi; sed unà etiàm *Succos*, & *Spiritus bonos*, qui non tam facilè reparantur: In *Purgationibus* autem (nisi fuerint admodùm immoderatæ) non item, cùm super *Humores* præcipuè operentur. *Purgationes* autem, ad hanc *Intentionem*, optimæ sunt, quæ paulò ante *Cibum* sumuntur, quia *desiccant minùs*; Ideóque debent esse ex iis *Catharticis*, quæ *Ventriculum* minimè turbant.

INtentiones Operationum, *quas proposuimus*, (*ut arbitramur*) *verissimæ sunt*; Remedia Intentionibus *fida*. *Neque credibile est dictu* (*licet haud pauca ex ipsis velut* Plebeia *videri possint*) *quantâ cum Curâ*, *&* *Delectu*, *ea à nobis examinata fuerint*; *ut sint* (*salvâ semper* Intentione) *& Tuta*, *& Efficacia*. *Rem ipsam*, *Experimentum & comprobabit*, *& promovebit*. *Talia autem in omnibus Rebus sunt*, *Opera Consilii cujusque Prudentioris*; *quæ sunt Effectu admiranda*, *Ordine quoque egregia*, *Modis faciendi tanquam vulgaria*.

Atriola Mortis.

Ad Artic. 15. Connexio. DE Atriolis Mortis *jam inquirendum*; *id est de iis*, *quæ accidant* Morientibus *in* Articulo Mortis, *& paulò Antè*, *& Post*: *Ut cùm multis viis perveniatur ad* Mortem, *intelligi poßit in quæ* Communia, *illæ desinant*; *Præcipuè in* Mortibus, *quæ inferuntur per* Indigentiam Naturæ, *potiùs quàm per* Violentiam; *tametsi etiam aliquid ex his*, *propter Rerum Connexionem inspergendum sit*.

Hiſtoria.

Historia.

Spiritus Vivus videtur tribus indigere, ut subsistat: *Motu commodo*; *Refrigerio temperato*; & *Alimento idoneo*. *Flamma* verò duobus ex his tantùm indigere videtur; *Motu* nimirùm, & *Alimento*; proptereà quod *Flamma* simplex sit Substantia; *Spiritus* Composita; ita ut si transeat paulo propiùs in *Naturam Flammeam*, se perdat. 1

Etiam *Flamma*, majore *Flammâ* & potentiore resolvitur, & necatur, ut benè notavit *Aristoteles*; multò magis *Spiritus*. 2

Flamma, si comprimatur nimiùm, extinguitur; ut cernere est in *Candelâ*, super-imposito *Vitro*: Etenim *Aer* per Calorem dilatatus contrudit *Flammam*, eamque minuit, & extinguit: Neque in *Caminis* concipitur *Flamma*, si Materies, absque Spatio aliquo interjecto, compingatur. 3

Etiam *Ignita Compressione* extinguuntur; veluti si *Carbonem* ignitum *Ferro*, aut *Pede*, fortitèr comprimas, extinguitur statim *Ignis*. 4

At ut ad *Spiritum* veniamus; Si *Sanguis* aut *Phlegma* irruat in *ventriculos Cerebri*, fit Mors subitò; cùm *Spiritus* non habeat ubi se moveat. 5

Contusio etiam *Capitis* vehemens inducit subitam Mortem, *Spiritibus* in *ventriculis Cerebri* angustiatis. 6

Opium, & alia *Narcotica* Fortiora, Coagulant *Spiritum*, eúmque privant Motu. 7

Vapor Venenatus, *Spiritui* totalitèr odiosus, infert Mortem subitam, ut in *Venenis Moriferis*, quæ operantur per *Malignitatem* (ut loquuntur) *specificam*: Incutit enim Fastidium *Spiritui*, ut ampliùs movere, aut Rei tam inimicæ occurrere nolit. 8

Etiam *Extrema Ebrietas*, aut *Crapula*, quandóque inferunt Mortem subitam; cùm *Spiritus* non tam *Densitate*, aut *Malignitate Vaporis*, (ut in *Opio*, & *Venenis malignis*) quam ipsâ *Copiâ*, obruatur. 9

Extremus Mœror, & *Metus*, præsertim *subitus*, (ut fit in *Nuncio malo*, & improviso) quandóque dant subitam Mortem. 10

At non solùm nimia *Compressio*, sed etiam nimia *Dilatatio Spiritûs*, Mortifera. 11

Gaudia Ingentia & *Repentina* Complures exanimârunt. 12

In magnis *Evacuationibus*, quales fiunt in secandis *Hydropicis*, exeuntibus confertim Aquis; multò magis in *Ingentibus*, & *Repentinis Profluviis Sanguinis*, sequitur sæpiùs Mors subita; Idque per meram *Fugam Vacui* in Corpore, omnibus affatim moventibus ad Spatia implenda, quæ exinaniuntur; atque inter alia *Spiritu* ipso: Nam quoad *Profluvia Sanguinis* tardiora, res spectat ad *Indigentiam Alimenti*, non ad *Refusionem Spiritûs*: Atque de *Motu Spiritûs*, in tantum vel *Compresso*, vel *Effuso*, ut Mortem inferat, hæc inquisita sunt. 13

Veniendum ad *Indigentiam Refrigerii*. *Cohibitio Respirationis* Mortem infert subitam, ut in omni *Suffocatione* aut *Strangulatione*. Neque tamen videtur Res referri debere, tam ad *Impedimentum Motûs*, quam ad *Impe-* 14

dimentum Refrigerii; quia *Aer* nimis *Calidus*, licet liberè attractus, non minùs suffocat, quàm si inhibeatur *Respiratio* ; Ut fit in iis, qui suffocati aliquandò sunt ex *Carbonibus* incensis, aut *Lithanthracibus*, aut *Parietibus Recentèr Dealbatis*, in Cubiculis Clausis, Igne etiam accenso : Quod Genus mortis traditur fuisse *Imperatoris Ioviniani*. Aut etiam ex *Balneis* siccis *super-calefactis*, quod usurpatum fuit in *Nece Faustæ, Constantini Magni* uxoris.

15 Valdè pusillum est *Tempus*, quo Natura *Anhelitum* repetit, atque expelli *Fuliginem Aeris* in *pulmones* attracti, & recentem intro-recipi desiderat : vix certè ad tertiam partem Minutæ.

16 Rursùs *Pulsus Arteriarum*, & *Motus Cordis, Systoles* & *Diastoles*, triplò velocior quàm *Respiratio*; adeò ut si fieri posset, ut ille *Motus* in *Corde*, absque inhibitâ *Respiratione* sisti posset, Sequeretur Mors etiam celeriùs, quam ex *Strangulatione*.

17 *Vsus* tamen & *Consuetudo*, in hâc Naturali Actione *Respirationis* nonnihil valet ; ut in *Urinatoribus Deliis*, & *Piscatoribus Perlarum*, qui perpetuo Usu, Decuplum Temporis ad minimum, retinere *Anhelitum* possunt, plusquam pro Ratione aliorum Hominum.

18 Sunt ex *Animalibus*, etiam ex iis, quæ *Pulmones* habent, alia quæ ad longius Tempus, alia quæ ad brevius, *Anhelitum* cohibere possunt; prout majore scilicet, aut minore indigent *Refrigerio*.

19 *Pisces* minore indigent *Refrigerio*, quam *Animalia Terrestria* ; Indigent tamen, atque refrigerantur per *Branchias* : Atque quemadmodùm *Terrestria* Aerem nimis fervidum, aut occlusum non ferunt ; ita & *Pisces*, in Aquâ Glacie totalitèr, & diutiùs Copertâ, suffocantur.

20 Si *Spiritus* Insultum patiatur, ab alio *Calore*, Proprio longè Vehementiore, dissipatur, & perditur. Si enim *Proprium Calorem* non sustineat, absque *Refrigerio*, multò minùs *Alienum intensiorem* tolerare potest ; Id Cernitur in *Febribus Ardentibus*, ubi *Calor Humorum putrefactorum, Calorem Nativum* superat, usque ad *Extinctionem*, sive *Dissipationem*.

21 *Somni* quoque Indigentia; & Usus, refertur ad *Refrigerium*. *Motus* enim, *Spiritum* attenuat & rarefacit, & *Calorem* ejus acuit, & intendit. *Somnus* contrà *Motum*, & *Discursum* ejus Sedat, & compescit. Etsi enim *Somnus* Actiones *Partium*, & *Spirituum Mortualium*, & omnem Motum ad Circumferentiam Corporis, roboret, & promoveat ; tamen Motum proprium *Spiritûs vivi*, magnâ ex parte consopit, & tranquillat. At *Somnus* regularitèr, semel intra 24. Horas, Naturæ humanæ debetur, idque ad 6. aut 5. Horas ad minimum ; Licet sint etiam in hac parte quandóque Naturæ Miracula, ut refertur de *Mæcœnate*, quod longo tempore ante Obitum non dormisset. Atque de *Indigentiâ Refrigerii*, ad *Spiritum conservandum*, hæc inquisita sint.

22 Quod verò ad Tertiam *Indigentiam* attinet (*Alimenti* scilicet) videtur illa ad *Partes* potiùs, quàm ad *Spiritum Vivum* pertinere. Facilè enim quis credat, *Spiritum Vivum* subsistere in *Identitate*, non per *Successionem*, aut *Renovationem*. Atque quoad *Animam Rationalem* in Homine, certo certius est, eam nec ex *Traduce* esse, nec *reparari*, nec *interire* : Loquuntur de *Spiritu Naturali* Animalium, atque etiam Vegetabilium,

qui

qui ab illâ alterâ essentialitèr & formalitèr differt; Ex horum enim Confusione, *Metempsychôsis* illa, & innumera tam *Ethnicorum*, quam *Hæreticorum* Commenta emanârunt.

Renovatio per *Alimentum*, in Corpore Humano, regularitèr singulis Diebus requiritur. *Triduanum* autem *Jejunium Sanis* vix toleratur: Usus tamen & consuetudo, etiam in hac Parte, haud parùm valet: At *Morbo languentibus Inedia* minùs gravis est. Etiàm *Somnus Alimentationi* nonnihil parat, quemadmodùm contrà *Exercitatio* eam efflagitat magis. Inventi etiam sunt (sed rarò) aliqui, qui quodam Naturæ Miraculo, sine *Cibo* & *Potu*, ad Tempus non Mediocre vixerunt. 23

Corpora Mortua, si non intercipiantur à Putredine, diutiùs sine notabili Absumptione subsistunt: At *Corpora viva* non multùm ultra *Triduum* (ut dictum est) nisi reparentur per *Alimentationem*; Id quod indicat citam illam Absumptionem, esse Opus *Spiritûs vivi*, qui aut se reparat, aut Partes ponit in Necessitate se reparandi, aut utrunque: Quam Rem etiam illud astruit, (quod paulo antè notatum est) nempe, quod possint *Animalia*, sine *Alimento*, paulò diutiùs durare, si *dormiant*. At *Somnus* omninò nil aliud est, quàm *Receptio Spiritûs vivi* in se. 24

Copiosa nimis & continua *Effluxio Sanguinis*, qualis aliquandò fit ab *Hæmorrhoidibus*, interdùm à *Vomitu Sanguineo*, Venis interioribus reseratis aut fractis; interdùm ex *Vulneribus*, Mortem infert festinam: Cùm *Sanguis Venarum*, *Sanguini Arteriarum*, ministret, *Sanguis Arteriarum*, *Spiritui*. 25

Haud parvum est *Quantum Cibi* & *Potûs*, quod Homo bis in die pastus, intra Corpus recipit; Longè plus, quàm aut per Sellam, aut per Urinam, aut per Sudores egerit: Nil mirum (inquis) cum reliquum in Succos, & substantiam Corporis mutetur. Rectè: Sed cogita paulispèr, quod ea Accessio fit bis in Die, neque tamen Corpus exundat; Similitèr, licet *Spiritus* reparetur, tamen *Quanto* suo non enormitèr excrescit. 26

Nil attinet adesse *Alimentum* in *Gradu remoto*, sed eius Generis, & ita præparatum, & ministratum, ut *Spiritus* in illud agere possit. Neque enim Baculus Cerei sufficiet ad Flammam continuandam, nisi adsit Cera; Neque Homines Herbis solis pasci possunt: Atque inde fit *Atrophia Senilis*, quod licèt adsit Caro & Sanguis, tamen Spiritus est factus tam paucus & rarus, & Succi & Sanguis tam effœti, & obstinati, ut non teneat Proportio ad Alimentandum. 27

Subducamus *Calculos Indigentiæ*, secundum Cursum Naturæ Ordinarium, & Consuetum. *Explicatione Motûs sui*, in ventriculis Cerebri, & Nervis, indiget *Spiritus* perpetuò; *Motu Cordis*, tertiâ Parte Momenti; *Respiratione*, singulis Momentis; *Somno* & *Alimento*, intra Triduum; *Potentiâ* ad *Alimentandum* quasi post Octoginta Annos. Atque si alicui ex his Indigentiis non succurratur, sequitur Mors. Atque tria planè esse videntur *Atriola Mortis*; Destitutio Spiritûs, in *Motu* suo; in *Refrigerio*; in *Alimento*. 28

Erraverit, qui existimet Spiritum Vivum, *Exemplo* Flammæ *perpetuò generari, & extingui, nec ad Tempus aliquod notabile durare. Neque enim hoc facit* Flamma *ipsa ex naturâ suâ, sed quia inter Inimica versatur: Nam* Monitt. 1

Flam-

Flamma *intra* Flammam *durat.* *At* Spiritus Vivus *inter Amica degit, & Obsequia plurima. Itaque cùm* Flamma *sit substantia Momentanea*, Aër *autem substantia Fixa*; Spiritûs Vivi *media est Ratio.*

De Interitu Spiritûs, *per* Destructionem Organorum, (*qualis fit per* Morbos, *&* Violentiam) *non est inquisitio præsens*, (*ut ab initio diximus*) *tametsi & ille in eadem tria* Atriola *desinat: Atque de ipsâ* Formâ Mortis *hæc inquisita sint.*

29 Duo sunt magni *Præcursores Mortis*; Alter à *Capite*, alter à *Corde* missus: *Convulsio*, & *Extremus Labor Pulsûs*; nam etiam *Singultus* ille *lethalis* est *Convulsionis* genus; *Labor* autem *Pulsûs lethalis*, habet Velocitatem insignem, quandoquidem *Cor* sub ipsâ Morte ita trepidet, ut *Systole*, & *Diastole* ferè confundantur; Habet etiam conjunctam *Debilitatem*, & *Humilitatem*, & sæpiùs *Intermissionem* magnam, labascente motu Cordis, nec fortiter, aut constantèr insurgere valente.

30 Præcedunt etiàm *Mortem* in Propinquo summa *Inquietudo*, & *Iactatio*, *Motus Manuum* tanquam Floccos colligendo; *Nixus Prehensionis*, & *Tentionis* fortis; *Dentes* etiam *fortitèr comprimere*; *Glutire vocem*; *Tremor Labii inferioris*; *Pallor oris*; *Memoria confusa*; *Sermonis Privatio*; *Sudores frigidi*; *Corporis Elongatio*; *Sublatio Albuginis Oculorum*; *Faciei totius Alteratio*, (Naso acuto, Oculis concavis, Genis labantibus;) *Linguæ Contractio* & *Convolutio*; *Frigus Extremitatum*; In aliquibus *Emissio Sanguinis*, aut *Spermatis*; *Clamor acutus*; *Anhelitus Creber*; *Inferioris Maxillæ Lapsus*, & similia.

31 *Mortem* sequuntur, *Sensûs* omnîs, & *Motûs*, tam Cordis & Arteriarum, quàm Nervorum & Artuum, *Privatio*; *Impotentia Corporis se sustentandi erectum*; *Rigor Nervorum & Partium*; *Depositio* omnis *Caloris*; paulò post *Putrefactio* & *Fœtor*.

32 *Anguillæ*, *Serpentes*, & *Insecta* diù moventur; singulis Partibus, post *Concisionem*; ut etiam *Rustici* putent, Partes singulas, ad se rursùs uniendum expedire. Etiàm *Aves* Capitibus avulsis ad Tempus subsultant; quin & *Corda Animalium* avulsa diù palpitant. Equidem meminimus ipsi vidisse *Hominis Cor*, qui eviscератus erat, (Supplicij Genere apud nos versus *Proditores* recepto,) quod in Ignem de more injectum, saltabat in altum, primò ad Sesquipedem, & deinde gradatim ad minus; durante spatio (ut meminimus) septem, aut octo Minutarum. Etiàm Vetus, & Fide digna Traditio est, de *Bove* sub *Evisceratione* Mugiente. At magis certa de *Homine*, qui eo Supplicii genere (quod diximus) evisceratus, postquàm *Cor* avulsum penitus esset, & in *Carnificis* Manu, tria aut quatuor Verba Precum, auditus est proferre; Quod idcircò magis credibile esse diximus, quàm illud de *Sacrificio*; quia solent Amici hujusmodi *Reorum*, Mercedem dare *Carnifici*, ut Officium suum pernicissimè expediat, quò illi celeriùs à Doloribus liberentur: In *Sacrificiis* verò non videmus caussam, cur similis præstetur à *Sacerdote* diligentia.

33 Ad *Resuscitandum* eos, qui *Deliquia Animi*, aut *Catalepses* subitas patiuntur, (quorum haud Pauci, absque Ope, etiàm expiraturi fuissent,) hæc sunt in Usu: *Exhibitio Aquarum* ex *Vino distillatarum*, (quas *Aquas* vocamus *Calidas*, & *Cordiales*:) *Inflexio Corporis in Pronum*; *Obturatio* fortis *Oris* & *Narium*; *Flexio Digitorum cum Torturâ quâdam*; *Evulsio*

Pilorum

Pilorum Barbæ, aut *Capitis*; *Frictio Partium*, præsertim *Faciei*, & *Extremorum*; *Subita Inspersio Aquæ Frigidæ* in *Faciem*; *Strepitus Acuti*, & *subiti*; *Appositio ad Nares Aquæ rosaceæ*, cum *Aceto*, in languoribus; *Incensio Plumarum*, *Pannorum*, in *Suffocatione Uteri*; At maximè *Sartago* fervefacta utilis est *Apoplecticis*; Etiàm *Fotus arctus Corporum vivorum*, aliquibus profuit.

Complura fuerunt Exempla Hominum tanquam Mortuorum; Aut *Expositorum è Lecto*; Aut *Delatorum ad Funus*; quinetiam *nonnullorum in Terrâ Conditorum*, qui nihilominùs revixerunt; Id quod in iis, qui Conditi sunt, repertum est, (terrâ aliquantò post apertâ,) per Obtusionem & Vulnerationem Capitis, ex jactatione & Nixu Cadaveris intra Feretrum: Cujus Exemplum recentissimum, & maximè memorabile fuit, *Ioannis Scoti*, *Subtilis* illius & *Scholastici*; qui à Servo, cùm sepultus esset, absente, (quíque, ut videtur, hujusmodi *Catalepsium* ejus *Symptomata* noverat) aliquantò post effossus, in tali Statu repertus est: Et simile quiddam accidit nostrâ Ætate, in personâ *Histrionis*, *Sepulti Cantabrigiæ*; Memini me accepisse de *Generoso* quodam, qui ludibundus, ex Curiositate, desiderabat scire, qualia paterentur in *Patibulo* Suspensi; seséque suspendit, super Scabellum se allevans, & deinde se demittens; putans etiàm penes se futurum, ut Scabellum, pro arbitrio suo, recuperaret, Id quod facere non potuit; sed tamen ab Amico præsente adiutus est; Ille interrogatus, quid passus esset? Retulit se *Dolorem* non sensisse; sed primò obversatam sibi fuisse circa oculos *Speciem Ignis*, & *Incendii*; deinde *Extremæ Nigredinis*, sive *Tenebrarum*; postremò *Coloris* cujusdam *Cærulei pallidioris*, sive *Thalassini*; qualis etiam conspicitur sæpè, *Animo Linquentibus*. Audivi etiam de *Medico* adhùc vivente, qui Hominem, qui se suspenderat, atque per Horam dimidiam suspensus manserat, in vitam, *Fricationibus*, & *Balneis Calidis*, reduxerat; Quíque etiam profiteri soleat, se non dubitare, quin Suspensum quemcunque ad tempus prædictum, revocare posset, modò Cervices ei, per Impetum primæ Demissionis, non fuerint effractæ. 34

Discrimina Juventutis & Senectutis.

SCala *Humani Corporis* talis est: *Concipi*; *Vivificari in Utero*; *Nasci*; *Ad Artic. 16. 1*
Mamillâ; *Depulsio à Mamillâ*; *Usus Cibi* & *Potûs*, ab initio, qualis *Infantibus* convenit; *Dentire* primò, circa Annum secundum; *Incipere Gradiri*; *Incipere Loqui*; *Dentire* secundò, circa Annum septimum; *Pubescere*, circa Annum duodecimum, aut decimum quartum; *Poten-*

tem eſſe ad *Generandum*, & *Fluxus Menſtruorum*; *Pili* circa *Tibias*, & *Axillas*; *Barbeſcere*; atque hùc uſque,& quandóque ulteriùs, *Grandeſcere*; Deindè *Roboris Artuum Status* & *ultimitas*, etiàm *Agilitatis*; *Caneſcere*, & *Calveſcere*; *Ceſſatio Menſtrui*, & *Potentiæ Generationis*; *Vergere* ad *Decrepitum*, & *Animal Tripes*; *Mori*. Interim *Animus* quoque ſuas habet Periodos, ſed per Annos non poſſunt deſcribi: Ut *Memoriam labilem*,& Similia,de quibus poſteà.

2 *Diſcrimina Iuventutis*, & *Senectutis* hæc ſunt. *Cutis* Juveni *lævis*, & *Explicata*; *Seni Arida*, & *Rugoſa*, præſertìm circa *Frontem*, & *Oculos*; *Carnes* Juveni *Teneræ*, & *Molles*; Seni *Duriores*: *Robur* Juveni,& *agilitas*; Seni *Diminutio Virium*, & *Motuum Tarditas*: Juveni *Coctionum Validitas*; Seni *Debilitas*: Juveni *Viſcera Mollia*, & *Succulenta*; Seni *Salſa*, & *Retorrida*: Juveni *Corpus Erectius*; Seni *Inclinatio in Curvum*: Juveni *Conſtantia Artuum*; Seni *Debilitas*,& *Tremor*: Juveni *Humores Bilioſi*, & *Sanguis Fervidior*; Seni *Humores Phlegmatici*, & *Melancholici*, & *Sanguis Frigidior*: Juveni *Venus in promptu*; Seni *Tardior*: Juveni *Succi Corporis* magis *Roſcidi*; Seni magis *Crudi*, & *Aquei*: Juveni *Spiritus Multus*, & *Turgeſcens*; Seni *Paucus*, & *Iejunus*: Juveni *Spiritus Denſus*, & *Viridis*; Seni *Acris*, & *Rarus*: Juveni *Senſus Vivaces*, & *Integri*; Seni *Hebetiores*, & *Deficientes*: Juveni *Dentes Robuſti*,& *Integri*: Seni *Debiles*, *Attriti*, & *Decidui*: Juveni *Pili colorati*; Seni, cujuſcunque fuerint Coloris, *Cani*: Juveni *Coma*; Seni *Calvities*: Juveni *Pulſus Grandior*, & *Incitatior*; Seni *Obſcurior*,& *Tardior*: Juveni *Morbi* magis *Acuti*, & *Curabiles*; Seni magis *Chronici*, & *Curatu Difficiles*: Juveni *Vulnera Citiùs coaleſcentia*; Seni *Tardiùs*: Juveni *Genæ florentes Colore*; Seni aut *Pallidæ*, aut *Rubicundæ*, atque *Sanguine Spiſſo*: Juveni *minor Moleſtia ex Catarrhis*; Seni *Major*: Neque ſcimus in quæ proficiant Senes,(quoad corpus) niſi quandóque in *Obeſitatem*; Cujus Cauſſa præſtò eſt; quia Corpora Senum, nec benè perſpirant, nec benè aſſimilant; *Pinguedo* autem, nihil aliud eſt, quàm *Exuberantia Alimenti*, ultra id, quod excernitur, aut perfectè aſſimilatur. Etiam in quibuſdam Senibus in *Edacitatem* proficitur, propter *Acidos Humores*, licèt Senes digerant minùs. Ac univerſa, quæ jam diximus, *Medici* quaſi Feriantes, referent ad *Caloris Naturalis*, & *Humoris Radicalis*, *Diminutionem*, quæ Res nihili ſunt ad Uſum: Illud certum, *Siccitatem* in Decurſu Ætatis *Frigiditatem* præcedere; Atque Corpora cùm ſint in *Statu*, & *Acme Caloris*, ad *Siccitatem* declinare; *Frigiditatem* autem poſteà ſequi.

3 Jam verò etiam de *Affectibus Animi* videndum. Equidem memini, cùm Adoleſcens eſſem *Pictavii* in *Galliâ*, me conſueviſſe familiaritèr cum *Gallo* quodam, Juvene Ingenioſiſſimo, ſed paululùm Loquaci; qui poſteà in Virum Eminentiſſimum evaſit; Ille in Mores *Senum* invehere ſolitus eſt, atque dicere; ſi daretur conſpici *Animos Senum*, quemadmodùm cernuntur *Corpora*, non minores apparituras in iiſdem *Deformitates*: Quinetiam Ingenio ſuo indulgens,contendebat *Vitia Animorum* in Senibus, *Vitiis Corporum* eſſe quodammodò Conſentientia, & *Parallela*. Pro *Ariditate Cutis*, ſubſtituebat *Impudentiam*: Pro *Duritie Viſcerum*, *Immiſericordiam*: Pro *Lippitudine Oculorum*, *Oculum Malum*, & *Invidiam*: Pro *Immerſione Oculorum*, & *Curvatione Corporis* verſus Terram,

Atheiſ-

Atheismum: (*Neque enim cœlum*, inquit, *respiciunt*, *ut priùs*.) Pro *Tremore Membrorum*, *Vacillationem Decretorum*, & *fluxam Inconstantiam*: Pro *Inflexione Digitorum*, tanquam ad Prehensionem, *Rapacitatem* & *Avaritiam*: Pro *Labascentiâ Genuum*, *Timiditatem*: Pro *Rugis*, *Calliditatem*, & *Obliquitatem*: & Alia quæ non occurrunt. Sed ut Serii simus; Juveni adest *Pudor*, & *Verecundia*; Seni paululùm *obduruit*: Juveni *Benignitas*, & *Misericordia*; Seni *Occalluit*: Juveni *Æmulatio laudabilis*; Seni *Invidia Maligna*: Juveni *Inclinatio ad Religionem*, & *Devotionem*, ob Fervorem, & Inexperientiam *Mali*: Seni *Defervescentia in Pietate*, ob Charitatis Teporem, & diutinam Conversationem inter Mala; necnon ob Credendi Difficultatem: Juveni *Valdè velle*; Seni *Moderatio*: Juveni *levitas* quædam, & *Mobilitas*; Seni *Gravitas* major, & *Constantia*: Juveni *Liberalitas*, & *Beneficentia*, & *Philanthropia*; Seni *Avaritia*, & *Sibi sapere*, & *consulere*: Juveni *Confidentia*, & *benè sperare*; Seni *Diffidentia*, & *Plurima habere pro suspectis*: Juveni *Facilitas*, & *Obsequium*; Seni *Morositas*, & *Fastidium*: Juveni *Sinceritas*, & *Animus Apertus*; Seni *Cautio*, & *Animus Tectus*: Juveni *Magna appetere*; Seni *Necessaria curare*: Juveni *Præsentibus Rebus favere*; Seni *Anteacta potiora habere*: Juveni *Superiores revereri*; Seni *Censurâ in illos uti*: & complura alia, quæ ad *Mores* potiùs pertinent, quàm ad *Inquisitionem præsentem*: Attamen, quemadmodùm in *Corpore*, ità in *Animo*, in nonnullâ proficiunt Senes, nisi fuerint admodùm Emeriti; Nempe, ut cùm ad *Excogitandum* minùs sint prompti, *Iudicio* tamen valeant; & *Tutiora*, & *Saniora*, quàm *Speciosiora* malint; Etiam, in *Garrulitatem* proficiunt, & *Ostentationem*; Fructum enim *Sermonis* petunt, cùm *Rebus* minùs valeant; ut non absurdè *Tithonum* in *Cicadam* versum fuisse, *Poetæ* fingant.

CANONES
Mobiles de Duratione Vitæ, & Formâ Mortis.

Canon I.

N*On fit* Consumptio, *nisi quod deperditum sit de Corpore, transmigret in* Corpus aliud.

Explicatio.

N*Ullus est Rerum* Interitus: *Itaque quod absumitur, aut evolat in* Aerem, *aut recipitur in* Corpus *aliquod* Adjacens: *Quare videmus* Araneam, *aut* Muscam, *aut* Formicam, *in Electro, Monumento plus quam Regio, sepultas, Æternizari; cùm tamen sint Res Teneræ, & Dissipabiles. Verùm non adest* Aer, *in quem aliquid evolet; atque Substantia Electri est tam Heterogenea, ut nihil ex illis recipiat. Simile etiam fore arbitramur, misso* Ligno, *aut* Radice, *aut ejusmodi, in* Argentum Vivum. *At* Cera, *&* Mel, *&* Gummi, *habent similem Operationem, sed ex Parte tantùm.*

Canon II.

I*Nest Omni Tangibili* Spiritus; *Corpore crassiore obtectus, & Obsessus; Atque ex eo Originem habet* Consumptio, *&* Dissolutio.

EXPLICATIO.

NUllum Corpus *nobis notum, hic in Superiore Parte Terræ,* Spiritu *vacat; sive per Attenuationem, & Concoctionem Caloris Cœlestium, sive aliàs. Neque enim Cava Rerum Tangibilium* Vacuum *recipiunt; sed aut* Aerem, *aut* Spiritum *Rei proprium.* Spiritus *autem ille (de quo loquimur) non est* Virtus *aliqua, aut* Energia, *aut* Entelechia, *aut* Nugæ; *sed planè* Corpus *Tenue, Invisibile; attamen Locatum, Dimensum, Reale: Neque rursùs Spiritus ille* Aer *est, quemamodùm nec Succus* Uvæ *est Aqua) sed Corpus Tenue, cognatum Aeri, at multùm ab eo diversum: Partes autem Rei Crassiores (cùm sint Naturæ Pigræ, nec admodùm Mobilis) per periodos longas duraturæ forent: sed* Spiritus *ille est, qui turbat, & illas fodicat, & subruit, atque Humidum Corporis, & quicquid digerere potest; in novum* Spiritum, *deprædatur; deinde tam* Spiritus *Corporis præ-inexistens, quàm novitèr Factus, simul sensim evolant. Id optime ostenditur, in* Diminutione Ponderis, *Corporum Arefactorum per Perspirationem. Neque enim quicquid emittitur, erat* Spiritus, *quandò ponderaverat; neque* non Spiritus, *quandò evolaverat.*

CANON III.

SPiritus *Emissus* deficcat; *Detentus, & moliens intùs, aut* colliquat; *aut* putrefacit; *aut* vivificat.

EXPLICATIO.

QUatuor *sunt* Processus Spiritûs; *Ad* Arefactionem; *ad* Colliquationem; *ad* Putrefactionem; *ad* Generationem *Corporum.* Arefactio *non est opus Proprium* Spiritûs, *sed* Partium Crassiorum, *post emissum* Spiritum: *tùm enim illæ se contrahunt, partìm per Fugam Vacui, partìm per unionem Homogeneorum: Ut liquet in omnibus, quæ arefiunt per Ætatem; Et in Siccioribus Corporibus, quæ desiccantur per Ignem, ut* Lateribus, Carbonibus, Panibus. Colliquatio *est merum Opus* Spirituum; *Neque fit nisi* Calore *excitentur; tùm enim* Spiritus *se dilatantes, neque tamen exeuntes, se insinuant, & perfundunt inter Partes crassiores; Easque ipsas reddunt Molles, & Fusiles; ut in* Metallis, *&* Cerâ: *Etenim* Metalla, *& alia Tenacia, apta sunt ad cohibendum* Spiritum, *ne excitatus evolet.* Putrefactio *est Opus Mixtum,* Spiritûs, *&* Partium Crassiorum: *Etenim* Spiritu *(qui Partes rei continebat, & frænabat) partìm emisso, partìm languescente, omnia solvuntur, & redeunt in* Heterogeneas *suas, sive (si placet)* Elementa *sua; Quod* Spiritûs *inerat Rei, congregatur ad se; (unde* Putrefacta *incipiunt esse gravis Odoris:)* Oleosa *ad se; (unde* Putrefacta *habent nonnihil Lævoris, & Unctuositatis:)* Aquea *itidem ad se;* Fæces *ad se; (unde fit Confusio illa in* Putrefactis.) *At* Generatio, *sive* Vivificatio, *est Opus itidem Mixtum* Spiritûs, *&* Partium crassiorum; *sed longè alio modo: Spiritus enim totalitèr*

itèr detinetur, ſed tumet; & movetur localitèr; Partes *autem* Craſſiores *non ſolvuntur, ſed ſequuntur Motum* Spiritûs; *atque ab eo, quaſi diſflantur, & extruduntur in varias Figuras; unde fit illa* Generatio, & Organizatio: *Itaque ſempèr fit* Vivificatio *in Materiâ* Tenaci, & Lentâ; *atque etiam* Sequaci, & Molli; *ut ſimul &* Spiritûs *fiat Detentio; atque etiam Ceſſio lenis* Partium, *prout eas effingit* Spiritus; *Atque hoc cernitur in Materiâ, omnium tam* Vegetabilium, *quam* Animalium; *ſive generentur ex* Putrefactione, *ſive ex* Spermate; *in his enim omnibus, manifeſtiſſimè cernitur eſſe* Materia, *difficilis ad* Abrunpendum, *facilis ad* Cedendum.

CANON. IV.

IN *omnibus* Animatis *duo ſunt Genera* Spirituum; Spiritus Mortuales, *quales inſunt* Inanimatis; & *Super-additus* Spiritus vitalis.

EXPLICATIO.

IAm *antè dictum eſt, ad Longævitatem procurandam, debere conſiderari* Corpus Humanum, *primò, ut* Inanimatum, & Inalimentatum; *Secundò, ut* Animatum, & Alimentatum: *Nam Prior Conſideratio dat Leges de* Conſumptione; *Secunda de* Reparatione. *Itaque noſſe debemus, ineſſe Humanis* Carnibus, Offibus, Membranis, Organis, *deniquè* Partibus *ſingulis, dum vivunt, in Subſtantiâ earum perfuſos, tales* Spiritus, *quales inſunt in hujuſmodi Rebus,* Carne, Oſſe, Membranâ; & *cæteris, Separatis, & Mortuis; quales etiam manent in* Cadavere: *At* Spiritus Vitalis, *tametſi eos regat, & quendam habeat cum illis Conſenſum, longè alius eſt ab ipſis;* Integralis, & *per ſe* Conſtans. *Sunt autem duo Diſcrimina præcipua, inter* Spiritus Mortuales, & Spiritus Vitales; *Alterum, quod* Spiritus Mortuales, *minimè ſibi continuentur, ſed ſint tanquam abſciſſi, & circumdati Corpore craſſiore, quod eos intercipit, quemadmodùm* Aer *permixtus eſt in* Nive, *aut* Spuma. *At* Spiritus Vitalis *omnis ſibi continuatur, per quoſdam* Canales, *per quos permeat, nec totalitèr intercipitur. Atque hic* Spiritus, *etiam duplex eſt; Altèr* Ramoſus *tantùm, permeans per parvos* Ductûs, & *tanquam* Lineas: *Alter habet etiam* Cellam, *ut non tantùm ſibi continuetur, ſed etiam congregetur in Spatio aliquo cavo, in benè magnâ Quantitate, pro Analogiâ Corporis; atq; in illâ* Cellâ *eſt* Fons Rivulorum, *qui inde diducantur. Ea* Cella *præcipuè eſt in* Ventriculis Cerebri, *qui in* Animalibus *magis* Ignobilibus *anguſti ſunt adeò ut videantur* Spiritus *per univerſum* Corpus Fuſi, *potiùs quam* Cellulati: U*t cernere eſt, in* Serpentibus, Anguillis, Muſcis, *quorum ſingulæ* Portiones *abſciſſæ moventur diù: Etiàm* Aves *diutiùs Capitibus avulſis ſubſultant; quoniam parva habeant Capita, & parvas* Cellas: *At* Animalia Nobiliora Ventriculos, *eos habent ampliores; Et maximè omnium* Homo. *Alterum Diſcrimen inter* Spiritus *eſt; quod* Spiritus vitalis *nonnullam habeat* Incenſionem; *atqui*

que sit tanquam Aura Composita *ex* Flammâ, *&* Aere; *quemadmodùm* Succi Animalium *habeant &* Oleum, *&* Aquam. *At illa* Incensio, *peculiares præbet* Motus, *&* Facultates; *Etenim &* Fumus Inflammabilis, *etiam ante* Flammam *conceptam*, *Calidus est*, *Tenuis*, *Mobilis*; *Et tamen alia Res est, postquàm facta sit* Flamma. *At* Incensio Spirituum Vitalium, *multis partibus lenior est, quam mollissima* Flamma, *ex* Spiritu Vini, *aut aliàs*; *Atque insupèr Mixta est ex magnâ parte*, *cum* Substantiâ Abereâ; *ut sit &* Flammeæ, *&* Aereæ Naturæ Mysterium.

CANON. V.

ACtiones Naturales *sunt propriæ* Partium *singularum*, *sed* Spiritus vitalis *eas excitat*, *& acuit*.

EXPLICATIO.

ACtiones *sive* Functiones, *quæ sunt in singulis* Membris, *Naturam ipsorum* Membrorum *sequuntur*; (Attractio, Retentio, Digestio, Assimilatio, Separatio, Excretio, Perspiratio, *etiàm* Sensus *ipse*;) *pro Proprietate* Organorum *singulorum*, (Stomachi, Jecoris, Cordis, Splenis, Fellis, Cerebri, Oculi, Auris, *& cæterorum*.) *Neque tamen ullà*, *ex ipsis* Actionibus, *unquam actuata foret*, *nisi ex vigore*, *& Præsentiâ* Spiritûs vitalis, *&* Caloris *eius*; *Quemadmodùm nec* Ferrum *aliud* Ferrum *attracturum foret*, *nisi excitaretur à* Magnete; *Neque* Ovum *unquam fœcundum foret*, *nisi* Substantia Fœmellæ *actuata fuisset ab* Initu Maris.

CANON. VI.

SPiritus Mortuales *Aeri proximè consubstantiales sunt*; Spiritus vitales *magis accedunt ad Substantiam Flammæ*.

EXPLICATIO.

EXplicatio Canonis quarti *præcedentis*, *est etiàm Declaratio* Canonis Præsentis; *Verùm insupèr hinc fit*, *ut quæcunque sint* Pinguia, *&* Oleosa, *diu maneant in esse suo*; *Neque enim* Aer *illa multùm vellicat*, *neque illa etiam ipsa*, *cum* Aere *conjungi multùm desiderant*: *Illud autem prorsùs vanum est*, *quod* Flamma *sit* Aer Accensus, *cùm* Flamma *&* Aer, *non minus Heterogenea sint*, *quam* Oleum *&* Aqua. *Quod verò dicitur in* Canone, *quod* Spiritus Vitales *magis accedant ad* Substantiam Flammæ; *Illud intelligendum est*, *quod magis hoc faciant*, *quam* Spiritus Mortuales; *non quod magis sint* Flammei, *quam* Aerii.

CANON.

CANON VII.

SPiritûs Desideria *duo sunt*; *unum se* Multiplicandi; *Alterum* Exeundi, & *se* Congregandi, *cum suis Connaturalibus*.

EXPLICATIO.

INtelligitur Canon *de* Spiritibus Mortualibus; *Etenim quoad* Desiderium secundum, Spiritus Vitalis *Exitum è Corpore suo, maximè exhorret*; *neque enim invenit* Connaturalia *hîc in Proximo: Ruit fortè in Occursum Rei Desiderabilis, ad Extima Corporis sui; sed Egressum, ut dictum est, fugit: Verùm de* Spiritibus Mortualibus, *utrunque* Desiderium *tenet: Quod ad primum enim attinet*, Omnis Spiritus inter Crassiora locatus, non fœliciter habitat; *Itaque cùm* Simile sui *non inveniat, eò magis* Simile sui *creat, & facit, in tali Solitudine positus; & strenuè laborat, ut se multiplicet, & Volatile Crassiorum deprædetur, ut augeatur suo* Quanto. *Quod verò ad Secundum* Desiderium Evolandi, *& se in Aerem recipiendi; Certum est omnia Tenuia, (quæ sempèr sunt Mobilia) ad sui Similia in Proximo libentèr ferri; ut* Bulla Aquæ *fertur ad* Bullam, Flamma *ad* Flammam: *At multò magis hoc fit, in* Evolatione Spiritûs *in* Aerem *Ambientem; quia non fertur ad* Particulam *sui similem; Sed etiam tanquam ad* Globum Connaturalium *suorum. At illud interim notandum; quod Exitus, &* Evolatio Spiritûs *in Aerem, est duplicata Actio; partim ex* Appetitu Spiritûs, *partim ex* Appetitu Aeris; Aer *enim communis tanquam Res indigens est, atque omnia avidè arripit;* Spiritus, Odores, Radios, Sonos, *& alia*.

CANON VIII.

SPiritus Detentus, *si alium* Spiritum *gignendi Copiam non habeat, etiam* Crassiora *intenerat*.

EXPLICATIO.

GEneratio Novi Spiritûs *non fit nisi super ea, quæ sunt in Gradu ad* Spiritum *propiore: qualia sunt* Humida. *Itaque si* Partes Crassiores *(inter quas versatur* Spiritus) *sint in Gradu remotiore, licet* Spiritus *eas conficere non possit, tamen (quod potest) eas labefactat, & emollit, & fundit; ut cùm Quantum suum augere non possit, tamen habitet laxiùs, & inter ea degat, quæ sint magis Amica: Iste autem* Aphorismus, *ad Finem nostrum, admodùm utilis est; quia innuit ad* Intenerationem Partium *Obstinatarum, per* Detentionem Spiritûs.

CANON IX.

INteneratio Partium *Duriorum benè procedit, cùm Spiritus nec evolet, nec generet.*

EXPLICATIO.

ISte Canon *solvit Nodum, & Difficultatem in* Operatione Intenerandi, *per* Detentionem Spiritûs : *Si enim* Spiritus *non Emissus deprædetur omnia intùs, nil fit Lucri ad* Intenerationem Partium, *in Esse suo ; sed potiùs solvuntur illæ, & corrumpuntur. Itaque unà cum* Detentione *refrigerari debent* Spiritus, *& astringi, ne sint nimis* Activi.

CANON X.

CAlor Spiritûs, *ad* Viriditatem *Corporis, debet esse* Robustus, *non* Acris.

EXPLICATIO.

ETiam *iste* Canon *pertinet ad solvendum Nodum Supradictum, sed longè latiùs patet ; Describit enim, qualis debeat esse Temperamenti* Calor, *in Corpore ad Longævitatem ; Hoc verò utile est, sive* Spiritus *detineantur, sive non ; Utcunque enim talis debet esse* Calor Spirituum, *ut vertat se potiùs in* Dura, *quam deprædetur* Mollia ; *Alterum enim desiccat, alterum intenerat. Quinetiam, eadem Res valet ad* Alimentationem *benè perficiendam ; talis enim* Calor *optimè excitat* Facultatem Assimilandi, *atque unà optimè præparat* Materiam *ad* Assimilandum. *Proprietates autem hujusmodi* Caloris, *tales esse debent ; Primò ut* Tardus *sit, nec* Subitò *calefaciat : Secundò, ut non sit admodùm* Intensus, *sed* Mediocris : *Tertiò, ut sit* Æqualis, *non* Incompositus, *scilicet se Intendens, & Remittens : Quartò, ut si inveniat* Calor *iste, quod ei resistat, non facilè* suffocetur, *aut* langueat. *Subtilis admodùm hæc* Operatio ; *sed cùm sit ex Utilissimis, non deserenda est. Nos verò in* Remediis, *(quæ ad intendum* Spiritibus Calorem Robustum, *sive eum, quem vocamus* Fabrilem, *non* Prædatorium, *proposuimus) huic Rei aliquâ ex Parte satisfecimus.*

uti videre est in fermentationibus

CANON

CANON XI.

SPirituum Densatio *in Substantiâ suâ, valet ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

S*Ubordinatus est* Canon *ad Præcedentem; Etenim* Spiritus Densior *suscipit omnes illas quatuor* Caloris Proprietates, *quas diximus. Modi autem* Densationis, *in Primâ ex decem* Operationibus *habentur.*

CANON XII.

SPiritus *in* Magnâ Copiâ, *&) magis festinat ad Exitum, & magis deprædatur, quam in* Exiguâ.

EXPLICATIO.

C*Larus est per se* Canon *iste, cùm* Quantum *ipsum regularitèr augeat* Virtutem; *Atque cernere est in* Flammis, *quòd quantò fuerint majores, tantò & erumpant fortiùs, & absumant celeriùs. Itaque nimia* Copia, *aut* Turgescentia Spiritûs, *prorsùs nocet Longævitati: Neque amplior est optanda* Copia Spirituum, *quam quæ Muniis Vitæ, & bonæ Reparationis Ministerio sufficiat.*

CANON XIII.

SPiritus æqualitèr Perfusus, *minùs festinat ad exitum, & minus deprædatur, quam* impariter Locatus.

EXPLICATIO.

N*On solùm* Copia Spirituum *secundum Totum, Durationi Rerum obest, sed etiàm eadem* Copia, *minùs refracta, similitèr obest. Itaque quò magis fuerit* Spiritus comminutus, *& per Minima insinuatus, eò deprædatur minùs.* Dissolutio *enim incipit à Parte, ubi* Spiritus *est laxior; Itaque &* Exercitatio, *&* Fricationes, *Longævitati multùm conferunt:* Agitatio *enim optimè comminuit, & commiscet Res per Minima.*

CANON XIV.

MOtus Spirituum Inordinatus, & Subsultorius magis properat ad Exitum, & magis deprædatur, quam Constans, & Æqualis.

EXPLICATIO.

IN Inanimatis tenet iste Canon certò; Inæqualitas enim Dissolutionis Mater; In Animatis verò, (quia non solùm spectatur Consumptio, sed Reparatio; Reparatio autem procedit per Rerum Appetitus: Appetitus rursùs acuitur per Varietatem) non tenet rigidè; sed eousque tamen recipiendus est, ut Varietas ista potiùs sit Alternatio, quam Confusio, & tanquam Constans in Inconstantiâ.

CANON XV.

SPiritus in Corpore Compagis solidæ, detinetur licet invitus.

EXPLICATIO.

OMnia Solutionem Continuitatis suæ exhorrent; attamen pro Modo Densitatis, aut Tenuitatis suæ. Etenim, quò Corpora sunt magis Tenuia, eò in minores, & Angustiores Meatus se compelli patiuntur: Itaque Aqua subintrabit Meatum, quem non subintrabit Pulvis; Aer etiam, quem non subintrabit Aqua; Quin Flamma, & Spiritus, quem non subintrabit Aer. Veruntamèn est hujusce rei aliquis Terminus; neque enim Spiritus in tantùm, Desiderio Exeundi laborat, ut patiatur se discontinuari nimis, & in nimis arctos Poros, aut Meatus agi; Itaque si Spiritus Corpore Duro, aut etiam Unctuoso, & Tenaci, (quod non facilè dividitur) circundetur, planè constringitur, & tanquam incarceratur, & Appetitum exeundi posthabet; Quare videmus Metalla, & Lapides longo Ævo egere, ut exeat Spiritus; nisi aut Spiritus Igne excitetur, aut Partes crassiores Aquis Corrodentibus, & Fortibus disjungantur, similis est Ratio Tenacium, qualia sunt Gummi, nisi quod leniore Calore solvantur. Itaque Succi Corporis Duri, Cutis Constricta, & similia (quæ procurantur ab Alimentorum Siccitate, & Exercitatione, & Aeris Frigore) utilia sunt ad Longævitatem; quia Claustra circundant Spiritui arcta, ne exeat.

CANON XVI.

IN Oleosis, & Pinguibus detinetur Spiritus libentèr, licèt non sint Tenacia.

EXPLICATIO.

SPiritus, *si nec à Corporis circumdati* Antipathiâ *irritetur, nec à Corporis nimiâ* Similitudine *pascatur, nec à* Corpore Externo *sollicitetur, aut provocetur, non tumultuatur multùm ad Exeundum: Quæ omnia* Oleosis *desunt; Nam nec tam* Spiritui Infesta *sunt, quam* Dura; *nec tam* Propinqua; *quam* Aquea; *nec cum* Aere ambiente *benè consentiunt.*

CANON. XVII.

EVolatio cita Humoris Aquei, *conservat diutiùs* Oleosum *in Esse suo.*

EXPLICATIO.

DIximus Aquea, *utpote* Aeri *Consubstantialia, citiùs evolare,* Oleosa *tardiùs; ut cum* Aere *minùs consentientia: At cùm* Humidum utrunque *plerisque Corporibus insit, Evenit ut* Aqueum *veluti prodat* Oleosum; *Nam illud sensim exiens, hoc etiam asportat. Itaque nil magis juvat ad Corporum Conservationem, quam* Siccatio Lenis, *quæ* Humorem Aqueum *expirare faciat, nec* oleosum *sollicitet, tum enim* Oleosum *fruitur Naturâ suâ; Neque hoc spectat ad inhibendam* Putredinem, (*licet etiam & illud sequatur*) *sed ad conservandam* Viriditatem. *Hinc fit ut* Fricationes molles, & Exercitationes Moderatæ, *ad* Perspirationem *potiùs quam ad* Sudorem, *Longævitati plurimùm conferant.*

CANON. XVIII.

AEr Exclusus *confert ad Longævitatem, si aliis* Incommodis *caveas.*

EXPLICATIO.

DIximus *paulò antè,* Evolationem Spiritûs *esse Actionem duplicatam, ex* Appetitu Spiritûs, & Aeris. *Quare si altera tollatur, haud parum proficitur; Id quod ex* Inunctionibus *præcipuè expectari debet. Attamen hoc sequuntur varia* Incommoda; *quibus, quomodò subveniatur, in* Operatione *Secundâ ex decem, annotavimus.*

CANON XIX.

SPiritus Juveniles Senili Corpori *inditi, Naturam compendiò retrovertere possint.*

EXPLICATIO.

NAtura Spirituum est quasi Rota suprema, quæ alias Rotas in Corpore Humano circumagit. Itaque illa in Intentione Longævitatis, prima poni debet. Huc accedit, quod facilior, & magis expedita Via patet ad alterandos Spiritus, quàm ad alia. Etenim duplex est Operatio super Spiritus; Altera per Alimenta, quæ est Tarda, & tanquam per Circuitum; Altera (& illa Gemina) quæ est Subita, & Spiritus rectà petit. Nempe per Vapores; Aut per Affectus.

CANON. XX.

SUcci Corporis subduri, & Roscidi, faciunt ad Longævitatem.

EXPLICATIO.

RAtio perspicua est, cùm anteà posuerimus Dura, & Oleosa, sive Roscida, ægriùs dissipari. Illud tamen interest (sicut etiam in Operatione Decimâ notavimus) quod Succus Subdurus minùs dissipabilis est, sed est simul minùs Reparabilis. Itaque Commodum cum Incommodo conjunctum est: Neque possit propterea aliquod Magnale per hoc præstari; At Succus Roscidus utrique Rei satisfacit; Itaque diligentiùs huic incumbendum.

CANON. XXI.

QUicquid Tenuitate penetrat, neque tamen Acrimoniâ rodit, gignit Succos Roscidos.

EXPLICATIO.

CAnon iste magis difficilis est Practicâ, quam Intellectu: Manifestum est enim, quicquid benè penetrat, sed tamen cum Stimulo, aut Dente, (qualia sunt omnia Acria, & Acida,) relinquere, ubicunque transit, Vestigium nonnullum Siccitatis, & Divulsionis; ut Succos induret, Partes convellat; At contrà, quæ penetrant merâ Tenuitate, tanquam furtim, & insinuativè absque violentiâ, irrorare, & irrigare in transitu. De his in Operationibus quartâ, & septimâ, haud pauca descripsimus.

CANON XXII.

ASsimilatio optimè fit cessante omni Motu locali.

EXPLICATIO.

HUnc Canonem, *in* Commentatione *ad* Operationem *octavam, satis explicavimus.*

CANON XXIII.

ALimentatio *per Exterius, aut saltem non per* Stomachum, *Longævitati utilissima, si fieri possit.*

EXPLICATIO.

VIdemus *omnia, quæ per* Nutritionem *peraguntur, fieri per longas Ambages; quæ verò per* Amplexus similium (*ut fit in* Infusionibus) *non longam requirere Moram: Itaque utilissima foret* Alimentatio *per Exterius; Atque eò magis, quod deciduæ sint* Facultates Concoctionum *sub* Senectute; *Quamobrèm si possint esse* Nutritiones *aliæ Auxiliares, per* Balneationes, Unctiones, *aut etiam per* Clisteria, *Conjuncta possint proficere, quæ* Singula *minùs valeant.*

CANON XXIV.

UBi Concoctio *debilis est ad* Extrusionem Alimenti, *ibi* Exteriora *confortari debent ad* Evocationem Alimenti.

EXPLICATIO.

NOn *est hoc, quod in isto* Canone *proponitur, eadem Res cum Præcedente; Aliud enim est, si* Alimentum Exterius *intrò trahatur, aliud, si* Alimentum Interius *extrà trahatur; At in hoc concurrunt, quod Debilitati* Concoctionum *Interiorum, aliâ Viâ subveniunt.*

CANON XXV.

OMnis *subita* Renovatio *Corporis fit, aut per* Spiritus; *aut per* Malacissationes.

EXPLICATIO.

DUo *sunt in Corpore,* Spiritus, *&* Partes; *Ad utrunque, longâ viâ pervenitur per* Nutritionem; *At viæ breves ad* Spiritus *per* Vapores, *&* Affectus; *& ad* Partes, *per* Malacissationes. *Illud autem paulò attentiùs notandum, quod nullo modo confundimus* Alimentationem *per* Ex-

terius, *cum* Malacissatione; *neque enim Intentio est* Malacissationis, *ut nutriat Partes*; *sed tantùm ut eas reddat, magis idoneas ad Nutriendum.*

CANON XXVI.

MAlacissatio *fit, per* Consubstantialia, Imprimentia, *&* Occludentia.

EXPLICATIO.

MAnifesta Ratio est; *quòd* Consubstantialia *propriè malacissent*; Imprimentia *deducant*; Occludentia *retineant*, *&* Perspirationem, *quæ est Motus* Malacissationi *oppositus, cohibeant. Itaque (ut in* Operatione *Nonâ descripsimus)* Malacissatio *simul benè fieri non potest, sed per Seriem & Ordinem: Primùm excludendo* Liquorem, *per* Spissamenta, *quia Extranea, & crassa* Infusio *non benè coagmentet Corpus*; *Subtile debet esse, & ex Vaporis genere, quod intrat. Secundò* Intenerando, *per* Consensum Consubstantialium: *Corpora enim ad Tactum eorum, quæ valdè consentiunt, se aperiunt, & Poros laxant. Tertiò,* Imprimentia Vehicula *sunt, & nonnihil Consubstantialia inculcant, &* Mixtura *leniter* Astringentium, Perspirationem *interim paululùm cohibet. At sequitur quartò loco Magna illa* Astrictio, *&* Clausura *per* Emplastrationem; *& posteà gradatim per* Inunctionem; *donec* Malacum *vertatur in* Solidum, *ut suo loco diximus.*

CANON. XXVII.

CRebra Renovatio Reparabilium, *irrigat etiàm minùs* Reparabilia.

EXPLICATIO.

D*Iximus in* Aditu *ipso* Historiæ *hujus, Eam esse Viam Mortis, quod magis* Reparabilia, *in consortio minùs* Reparabilium *intereant; ut totis viribus, in* Reparatione *hujusmodi* Partium *minus* Reparabilium, *sit exudandum. Itaque admoniti* Aristotelis *Observatione de* Plantis, *quod scilicet,* Novitas Ramorum Truncum ipsum in transitu reficiat; *similem Rationem fore arbitrati sumus, si sæpè reparentur* Carnes, *&* Sanguis *in Corpore Humano; ut inde ipsa* Ossa, *&* Membranæ, *& reliqua, quæ Naturâ minùs sunt* Reparabilia, *partim per Transitum alacrem* Succorum, *partim per Vestitum illum novum* Carnium, *&* Sanguinis *Recentiorum, irrigentur, & renoventur.*

CANON

CANON XXVIII.

REfrigeratio, *quæ non transit per* Stomachum, *utilis ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

R*Atio præstò est, quia cùm* Refrigeratio *non Temperata, sed Potens (præsertim Sanguinis) ad vitam Longam sit præcipuè necessaria; omninò hoc non fieri possit per Intùs, quantum opus est, absque Destructione* Stomachi, & Viscerum.

CANON XXIX.

COmplicatio *illa, quod tam* Consumptio, *quam* Reparatio, *sint* Caloris Opera, *maximum est Obstaculum ad Longævitatem.*

EXPLICATIO.

D*Estruuntur ferè omnia Magna Opera à* Naturis Complicatis; *cùm quod aliâ Ratione juvet, aliâ noceat; Atque hîc librato Iudicio, & sagaci Practicâ opus est: Id nos, quantum res permittit, & in præsentiâ occurrit, fecimus; Separando* Calores Benignos *à* Nocivis; *& ea, quæ ad utrumque faciunt.*

CANON XXX.

CUratio Morborum *temporariis eget* Medicinis; *at* Longævitas vitæ *expectanda est à* Diætis.

EXPLICATIO.

QU*æ ex* Accidente *superveniunt, sublatis* Caussis *desinunt; At* Cursus Naturæ *Continuus, instar* Fluvii *labentis, etiàm continuâ indiget* Remigatione, *aut* Velificatione *in adversum: Itaque operandum est, regularitèr per* Diætas. Diætæ *autem genere duplices sunt;* Diætæ Statæ, *quæ certis temporibus;* & Diæta Familiaris, *quæ in victu quotidiano usurpari debet: Potentiores autem sunt,* Diætæ Statæ, *id est Series Remediorum ad Tempus: Etenim quæ tantâ Virtute pollent, ut naturam retrò vertere valeant, fortiora sunt plerunque, & magis subitò alterantia, quam quæ familiaritèr in* Usum *recipi tutò possint. Atque in* Remediis *nostris* Intentiona-

tionalibus, *tres tantùm* Diætas Statas *reperias* : Diætam Opiatam; Diætam Malacissantem; *&* Diætam Emaciantem, *& Renovantem. At interea, quæ ad* Diætam Familiarem, *&* Victum quotidianum *præscripta à nobis sunt, efficacissima sunt hæc, quæ sequuntur; quæ etiam validitatem* Diætarum Statarum *ferè æquant* : Nitrum, *&* Subordinata ad Nitrum; Regimen Affectuum, *&* Studiorum Genus; Refrigeria, *quæ non transeunt per* Stomachum; Potus Roscidantes; Perspersio Sanguinis *cum* Materiâ Firmiore, *ut* Margaritis, Lignis; Inunctiones *debitæ, ad cohibendum* Aerem, *& Detentionem* Spirituum; Calefactoria per Exterius, *tempore* Assimilationis *post* somnum; Cautio *de iis quæ incendunt* Spiritum, *induntque ei* Calorem acrem, *ut de* Vinis, *&* Aromatibus; *&* Usus Moderatus, *& Tempestivus eorum, quæ indunt* Spiritibus *Calorem Robustum, ut* Croci, Nasturtii, Allii, Enulæ, Opiatorum compositorum.

CANON XXXI.

SPiritus vivus Interitum *patitur immediatè, cùm destituitur aut* Motu; *aut* Refrigerio; *aut* Alimento.

EXPLICATIO.

SUnt *hæc scilicet illa tria, quæ superiùs vocavimus* Atriola Mortis; *Suntque* Passiones Spiritûs *propriæ, & immediatæ. Etenim Organa omnia partium Principalium serviunt, ut hæc tria* Officia *præstentur: Et rursùs, Omnis* Destructio Organorum, *quæ est Lethifera, eò rem deducit, ut unum, aut plura ex his tribus deficiant. Itaque alia omnia sunt diversæ viæ ad Mortem; sed in hæc desinunt.* Fabrica *autem* Partium, Organum Spiritûs *est; quemadmodùm & Ille,* Animæ rationalis; *quæ Incorporea est, & Divina.*

CANON XXXII.

FLamma *Substantia Momentanea est* : Aer *Fixa*; Spiritûs Vivi *in Animalibus, media est Ratio.*

EXPLICATIO.

REs *est hæc & altioris Indicationis, & longioris Explicationis, quàm faciat ad* Inquisitionem *præsentem. Sciendum interim* Flammam *continentèr generari, & extingui; ut per Successionem tantùm continuetur.* Aer *autem Corpus fixum est, nec solvitur; licet enim* Aer *ex Humido Aqueo Novum* Aerem *gignat; tamen vetus* Aer *nihilominùs manet; unde fit* Super-oneratio *illa* Aeris, *de quo diximus in* Titulo *de* Ventis. *At* Spiritus, *utriusque Naturæ particeps est, &* Flammeæ, *&* Aereæ; *quemadmodùm*

& Fomites ejus, sunt Oleum; *quod est Homogeneum* Flammæ; *&* Aer, *qui est Homogeneus* Aquæ. Spiritus *enim non nutritur ex* Oleoso *Simplici, neque ex* Aqueo *Simplici, sed ex utroque: atque licet nec* Aer *cum* Flammâ, *nec* Oleum *cum* Aquâ *benè componantur, tamen satis conveniunt in Misto. Etiam*, Spiritus *habet ex* Aere, *faciles suas & delicatas* Impressiones, *&* Receptiones; *A* Flammâ *autem, Nobiles suos; & Potentes* Motus, *&* Activitates. *Similitèr etiam* Duratio Spiritûs, *Res composita est; nec tam Momentanea, quam* Flammæ, *nec tamen tam fixa, quàm* Aëris; *Atque eò magis non sequitur rationes* Flammæ, *quod* Flamma *etiam ipsa extinguitur per Accidens; nempè à Contrariis, & Destruentibus circumfusis; quam caussam & necessitatem non habet paritèr* Spiritus. *Reparatur autem* Spiritus *ex* Sanguine *vivido, & Florido* Arteriarum *exilium, quæ insinuantur in* Cerebrum; *Sed fit* Reparatio *ista suo modo; de quo nunc non est Sermo.*

FINIS.

Errata.

PAg. 3. l. ult. *desinet*, lege, *definit*. p. 5. l. 3. *Post Cruciatus*, dele Comma. p. 8. 10. *nullam*, lege *nullum*. 9. 11. *manu dictum*, l. *manu ductum*. 10. 27. *ceræ*, l. *feræ*. 11. 17. *Lubria*, l. *Ludibria*. 12. 11. *Patriraum*, l. *Patriarum*. 15. 21. *Stermius*, l. *Sturmius*. ibi. 22. *Ascanus*, l. *Aschamus*. 24. 34 *nuicem*, l. *invicem*. 26. 32, *post*, *humaniores*, dele Comma. 29. 8. *scurræ*, l. *scurra*. ibi. 10. *iisdem*, l. *in iisdem*. 30. 23. *unâ*, l. *unè*. 37. 9. *antiquam*, l. *antiquum*. 42. 9. *Prælectionem*, l. *Prælectionum*. ibi. 45. *Formacis*, l. *Fornacis*. 43. 16. *Ros*, l. *Res*. 45. 4. *accnedat*, l. *accendat*. ibid. 29. *Voto*, l. *Vota*. ibi. 32. *dideatur*, l. *videatur*. 47. 35. *emandare*, l. *emendare*. 49. 29. *pulchritudine*, l. *de pulchritudine*. 55. 39. *delectis*, l. *deletis*. 59. 25. *Fabulâ*, l. *Tabulâ*. 62. 5. *ad impletiones*, l. *adimpletiones*. 69. 8. *Pyramidalia*, l. *Pyramidali*. 71. ult. *Compelletur*, l. *compelleretur*. 72. 11. *rerum*, l. *verum*. 85. 10. *ut si*, le. *ut fit*. 94. 44. *Modus*, l. *Modos*. 104. 25. *liberari*, l. *liberare*. 128. 9. *Speciei*, l. *Specie*. ib. 29. *Cog.* lege *Cognitio*. 142. 19 *fricato*. l. *fricata*. 145. 19. *disperduntur*, l. *disperguntur*. 146. 45, *tenetur*, l. *tenetur*. 154. 11. *Aventitiis*, l. *Adventitiis*. 155. 5. *obsidant*, l. *obsident*. ibi. 24. *Omnibus*, l. *Ominibus*. 166. 26. *ad ipsum*, l. *id ipsum*. 172. 10. *ipsum*, l. *ipsam*. 201. 26. *Briarco*, l. *Briareo*. 252. 44. *consolitos*, l. *consopitos*. 305. 6. *Expansionis*, l. *& Expansionis*. 333. 5. *nuquam*, l. *unquam*. 338. 10. *Susfexi*, l. *Suffexiæ*. 354. 28. *circumplectentibus*, l. *circuamplectentibus* 378. 17. *& Habitus, Corporis Saturas*, l. *& Habitus Corporis, Staturas*. 391. 27. *neq;*, l. *atq;*. 406. 34. *gerentem*, l. *utentem* 408. 25. *inter quosdam*, l. *& inter quosdam*. 416. 29. *Artesio*, l. *Artefio*. 417. 27. *Memoratione*, l. *Moderatione*. 425. 8. *Origino*, l. *Origano*. 435. 19. *Resinosâ*, l. *Resinosa*. 445. 18. *Sellam*, l. *Cellam*. 462. 35 *Heterogeneas*, l. *Heterogenias*. 463. 17. *Inanimitatum*, l. *Inanimatum*. 466. 23. *fit*, l. *sit*. 468. 28. *disjungantur; similis*; l. *disjungantur*. *Similis*. 474. 31. *Indicationis*, l. *Indagationis*.

G.F.

J Cowost